

Inc 208

W. III. 69

Stara skóra naklejono odwrótnie:
skórę dolnej okł. na górę,
a skórę górnej okładziny na
dolną "do góry nogami".

E.Z.

uwaga: k. A₈ oprawiona po B₈

1. prima philosophia tractat
 de his que sunt in seipsis
 2. de his que sunt in aliis
 3. de his que sunt in seipsis
 4. de his que sunt in aliis
 5. de his que sunt in seipsis
 6. de his que sunt in aliis
 7. de his que sunt in seipsis
 8. de his que sunt in aliis
 9. de his que sunt in seipsis
 10. de his que sunt in aliis
 11. de his que sunt in seipsis
 12. de his que sunt in aliis
 13. de his que sunt in seipsis
 14. de his que sunt in aliis
 15. de his que sunt in seipsis
 16. de his que sunt in aliis
 17. de his que sunt in seipsis
 18. de his que sunt in aliis
 19. de his que sunt in seipsis
 20. de his que sunt in aliis
 21. de his que sunt in seipsis
 22. de his que sunt in aliis
 23. de his que sunt in seipsis
 24. de his que sunt in aliis
 25. de his que sunt in seipsis
 26. de his que sunt in aliis
 27. de his que sunt in seipsis
 28. de his que sunt in aliis
 29. de his que sunt in seipsis
 30. de his que sunt in aliis
 31. de his que sunt in seipsis
 32. de his que sunt in aliis
 33. de his que sunt in seipsis
 34. de his que sunt in aliis
 35. de his que sunt in seipsis
 36. de his que sunt in aliis
 37. de his que sunt in seipsis
 38. de his que sunt in aliis
 39. de his que sunt in seipsis
 40. de his que sunt in aliis
 41. de his que sunt in seipsis
 42. de his que sunt in aliis
 43. de his que sunt in seipsis
 44. de his que sunt in aliis
 45. de his que sunt in seipsis
 46. de his que sunt in aliis
 47. de his que sunt in seipsis
 48. de his que sunt in aliis
 49. de his que sunt in seipsis
 50. de his que sunt in aliis
 51. de his que sunt in seipsis
 52. de his que sunt in aliis
 53. de his que sunt in seipsis
 54. de his que sunt in aliis
 55. de his que sunt in seipsis
 56. de his que sunt in aliis
 57. de his que sunt in seipsis
 58. de his que sunt in aliis
 59. de his que sunt in seipsis
 60. de his que sunt in aliis
 61. de his que sunt in seipsis
 62. de his que sunt in aliis
 63. de his que sunt in seipsis
 64. de his que sunt in aliis
 65. de his que sunt in seipsis
 66. de his que sunt in aliis
 67. de his que sunt in seipsis
 68. de his que sunt in aliis
 69. de his que sunt in seipsis
 70. de his que sunt in aliis
 71. de his que sunt in seipsis
 72. de his que sunt in aliis
 73. de his que sunt in seipsis
 74. de his que sunt in aliis
 75. de his que sunt in seipsis
 76. de his que sunt in aliis
 77. de his que sunt in seipsis
 78. de his que sunt in aliis
 79. de his que sunt in seipsis
 80. de his que sunt in aliis
 81. de his que sunt in seipsis
 82. de his que sunt in aliis
 83. de his que sunt in seipsis
 84. de his que sunt in aliis
 85. de his que sunt in seipsis
 86. de his que sunt in aliis
 87. de his que sunt in seipsis
 88. de his que sunt in aliis
 89. de his que sunt in seipsis
 90. de his que sunt in aliis
 91. de his que sunt in seipsis
 92. de his que sunt in aliis
 93. de his que sunt in seipsis
 94. de his que sunt in aliis
 95. de his que sunt in seipsis
 96. de his que sunt in aliis
 97. de his que sunt in seipsis
 98. de his que sunt in aliis
 99. de his que sunt in seipsis
 100. de his que sunt in aliis

Johannis versoris philosophi clarissimi in divi
 Aristotelis philosophie libros glosule extractissime

Johannes Versor in Phil. Aristotelis

Inven. 208
Bibl. Jag.

Petrus de sancto iohanne pardo salutē. Nō possū officiū tuū nō accusare: q̄ rā
 silentiū egeris. nec eñ in ei obliuio esse debes: quē minime diligere p̄suesti. Nec etiam p̄ti-
 reus factus es tam repente: qui elocutionis studio maxime oīm inferuire didiceris. nec
 supbū factū esse puto qui humanitate et mansuetudine nemini cedas itaq; nisi te iure et
 sandū malis. facito ad me venis aut p̄pediē intelligam qd in causa fuerit vt tanto il-
 tio te dediceris. Ast si tibi cordi est h̄ penitus silentiū aboleā te oratū velim tuū ad me p̄-
 extemplo transferas. hic aliqui et dies victitauero. vt tua prudētia. auctoritate. ac lep-
 ma demū p̄suetudine silentij reliquū possim eliminare. Cū ad te maximop̄e p̄ nost-
 piunctione tuaq; singulari humanitate. etiam atq; etiam queso et peto vt quib-
 bus poteris potens aut plurimis p̄spicias et p̄sulas rationibus meis vt tuū tot-
 forū ad tempus salubre sup̄ philosophica disciplina legare imprimendi causa et
 tot tantq; viminore fluentis aque ad mee habitationis edes confluunt q̄ te non cō-
 rozē verū potius Aristotelis dicta explanatozē asserūt. At erantū philosophoz radice
 q̄ e arboze sterili extirpatozē. Sed que hic agant queve dicant te curare putare scri-
 tibi acta consilij et quotidianaz rerū cōmentarios facere: sed si te bene noui tu eiusmodi
 tis es. vt nō modo non cures ista cognoscere. verū quidem habere venietiam interesse
 arbitreris. hec vt tu appellare soles rediaz deliramenta hoīm ignorare. Est aut vt inui-
 op̄ ad gustuz p̄suar epulas q̄rere sic dantis at scribentis ad amicū pueniēre eius de-
 tio materiam sumere. Quando igit tu qdē delicatoz es nec quēcunq; cibū stomachus
 us admittit: multa etiā que ceteris placent fastidit. paremus sane epistolas et cōmenta-
 gustui tuo q; gratas grata. et quoniā nostratia ista cōtemnis pegrina tibi obsonia con-
 ramus. nihil itaq; tibi magis placitū p̄ hec tempora arbitror. q̄ si pegrinationē meā n̄
 p̄scripsero. Et eñ philosophia res proliis d̄ est et admiratione et laude nostra in q̄
 solū rez humanā sed etiā diuini cultus et
 rum causas aperit et bene atq; caste cū hor-
 tiūinis rebus dici aut excogitari potest. q̄ e. q̄
 illum secuti sūt. et sepe disputata et nōnunq; ab eis p̄udentiā bene conscripta fuere. Pene
 et eñ literaz et scientia rez. hec eñ duo sese inuicē iuuant mutuq; deseruiunt. nā et litera
 ne rerū scientia steriles sunt et inanes. et scientia rerū quīs ingens. si splendore careat li-
 rarum abdita quedā et caligo videt. Quid multa vanaq; scire pdest siueq; loqui de hīs
 dignitate. neq; mandare literis nisi ridicule possis. atq; ita coniugata quodāmodo sūt pe-
 tia s̄rarū et scientia rerū. hec duo simul coniūcta veteres illos quoz memoriam veneram-
 ad celebratē nominis gloriāq; puerere. animū vincere. iracundiam cohibere. sibi imp-
 rare. victoriā temperare victis. indulgere supplicantiū. q̄ hoc fecerit nō est sumis p̄-
 losophis equandus. s̄ deo similis cōsensus. Tu hoc facit viues p̄ritutis eñ laus omīs
 actione consistit. cum nulle tam bone artes sunt que abutentiū vicio deprauari nō possunt
 Idcirco eñ bone artes reperte fuerūt vt illis instruere eñ quidue agendū esset quidue ob-
 quendū quidue obmitendū vt per earū exhortationes optimis moribus infāmemur.
 est causa cur sapientes velut postrema. cui vacandū sit debere esse. philosophia moralē
 q̄ p̄fectiores cuiusdā vite p̄cepta et institutiones p̄tinent. Cū igit ex philosophia summas
 oīm rerū doctrinā sis consecutus. vt tu sicalij. virtus deniq; boni viri tibi nomē indidit.
 virtutēq; tanti scis esse vt nos etiam quos nunq; vidimus ad eorū beniuolentiā compellat
 Vale mea suauitas et p̄missimū atq; optimū virum. N. meū saluere iube. Iteq; itaq; vale.

Libri primus Philosophorum

Johannis veronis philosophi pclarissimi
in diuini Aristotelis philosophic libris glo
sule exactissime.

Quoniam quidem intelligere
res scire pertingit circa omnes sci
entias quarum sunt principia cau
e aut elementa ex eorum cognitio
ne. Tunc enim vnumquodque co
oscere arbitramur cum causas
primas et principia prima cogno
scimus et usque ad elementa.

Circum Libros

Philosophie naturalis Aristotelis queritur primo.

Atque de rebus naturalibus sit scientia. Et arguitur quod non. in rebus rationabilibus. Etiam dicens finem

nihil posse sciri. Quia tamen de naturalibus et de
sitas huius maxime asseruit propter earum mutabili
tatem. Prima ratio est. Nulla physica bene
sciunt nisi scientiam finem suum esse et finem id quod sunt
sed finem id quod sunt infinitas habent differentias
as. Intellectus autem noster refugit infinitum et
nullo modo ipsum comprehendit. Et naturalia
nullo modo ab intellectu comprehenduntur et per
sequens non sciunt. Secunda ratio est si
de physicis esset scientia tunc medium esset diffi
nitio. scilicet diffinitio in physicis est particularis.
ut dicitur. quod si accipiat diffinitio animalis finem
esse physicum ipsa finem vnumquodque animalium erit al
tera et altera finem esse cuiuslibet particularis ani
malis. sicut non est vnum esse plurimum anima
lium ita nec vna diffinitio nisi equivoce. medi
um autem equivoce non facit scire. Et de talibus
non potest esse scientia. Tercia ratio. Entia
physica motui et mutationi subiacent et nunquam
permanent in eodem statu. Et sequitur quod de ipsis
non est scientia. Persequentia tenet. Antecedens
probat. quia res physice sunt res habentes in se
naturam. Natura autem est principium motus eius
in quo est. ut patet secundo huius. ergo res phy
sice sunt mobiles et variabiles et persequentia
corruptibiles. scientia autem solus est de necessitate

et habetur primo posteriorum. Et hec ratio
ut dicit dominus Albertus videbat ita violenta
ipsi Etiam et suis sequacibus quod cum ipsi vi
derent omne quod mouetur et mutatur partem
esse in termino a quo et partem in termino ad
quem ut viderent illos duos esse oppositos
contrarie et contradictione. quia ad motum es
se in bonum et malum sequitur motum esse in bo
num et non bonum. ideo concedebant eandem
rem simul esse nigram et albam. albam et non
albam. et contraria et contradictoria verifica
ri de eodem. et hoc est impossibile. Sed ut di
cit Albertus. mirabilis fuit de Ptolomeo
qui fuit vir prudens in multis. qui propter hanc ra
tionem dicit de naturis non esse certam scientiam
propter sui mutabilitatem. Et tantum opinionem
Et signum dabat iste Ptolomeus. quia pluri
mum de naturis plura opinati sunt. omnes autem in
mathematicis profunder et vno modo locuti
sunt. Ad oppositum est probum cum omnibus su
is commentatoribus Averrois. Alberto. et do
ctore sancto. qui de rebus naturalibus in suis
libris physicis scientiam nobis tradiderunt

Pro responsione ad questionem

Sciendum est primo quod cum scientia sit habitus in
tellectus oportet quod illud de quo est scientia esse
intelligibile. Et non quod autem est intelligibile
pro id quod aliquando est a materia abstractum. finem
ergo huius quod aliqua diuersimode a materia ab
strahunt pertinet ad diuersas scientias. Et cum
scientia habeat per demonstrationem cuius diffi
nitio est medium. oportet finem diuersitates diffi
nitionum scientias diuersificari.

Pro quo sciendum est secundo quod

Res a natura causate de quibus est physica re
alis contra dicta quod scilicet sunt res non causate ab ope
ratione triplici scilicet ad materiam. et finem huius est tri
plex diffinitio. et finem triplice diffinitionem per
tinet ad tres pres ipsius physice reales. Sunt enim
quedam res que esse dependet a materia sensibi
li et fine reali non pertinent diffiniri. et de istis est scien
tia que dicitur physica seu naturalis proprie dicta.
Cum prima elementa non dantur in huius libro de phy
sico auditu. Alie sunt res que dependant
a materia sensibili finem esse ita quod sine materia
sensibili esse non possunt intelliguntur tamen per
primam operationem intellectus nihil intelligens
de materia sensibili in qua sunt ut sensibili
quod ordine nature procedunt qualitates sensibiles et sic
diffiniuntur. et de istis rebus est mathematica scientia contra
dicta

Bibliotheca Collegii Majoris
Universitatis Cracov

Liber primus

considerans quantitatem precedentem natura ipsas
qualitates sensibiles. Aliæ sunt res que nec
secundum esse nec secundum diffinitionem dependent
a materia. vel quia pro parte non sunt in ma-
teria ut substantie separate que omnia in ma-
teriam reducuntur. vel quia vniuersales et in-
ratione formali acceptæ non sunt in materia. ut
substantia actus et potentia que vniuersales ve-
rificatur de ente communiter accepto. et de istis
sic intelligitur qui de materia. et si quid opor-
tuit in materia pro parte sui scilicet pro rebus ma-
terialibus diffiniuntur tamen per materiam ac-
ceptam in ratione potest et non in ratione sub-
iecti motus et mutationis perfecti. et de istis
sic consideratis est methaphysica. Et quo prius
propter habet dominum? Albertus quod ista entia phy-
sica sunt sensibilia intelligibilia et ymagina-
bilia. sensibilia quia comprehendunt qualitates
sensibiles. ymaginabilia quia comprehendunt
quantitatem. intelligibilia quia comprehendunt
principia substantie quibus primo puenit pri-
mo intelligi. Sed ea de quibus est mathe-
matica prout curium et rectum sunt ymaginabi-
lia et intelligibilia. Ea autem de quibus est me-
thaphysica solum sunt intelligibilia. quia ipsa ut
sic solum considerantur quod dirates simplices que solum
ab intellectu cognosci possunt. et non ymagi-
natio nec sensu. Et sic patet quod naturalia
philosophie solum sunt tres pres propter habet phi-
losophus sexto methaphysice: scilicet physica que
est de rebus a natura causans motum et muta-
tionem. Et mathematica que est de rebus abstra-
ctis a motu et mutatione: non tamen a quantita-
te. Et methaphysica que est de rebus abstractis a
motu et mutatione et quantitate. sed est de simplici
entitate seu quidditate omnium rerum. Et quo prius
quod cum quid dicas claudat in ratione quantitas.
et quantitas in ratione entis mobilis: ex pre obie-
cto methaphysica est prior. deinde mathematica
et ultimo physica. Patet etiam quod omnis scientia a
liquid caput a methaphysica que cum est ratio for-
malis obiecti alicuius scientie clauditur ratio
formalis obiecti ipsius in methaphysica.

**Sciendum est ultimo quod in ge-
nere est duplex abstractio. Una est a materia
tam communi quam particulari vel magis abstra-
ctio prioris secundum naturam ab eo quod est
posterius licet vtrumque sit vniuersale. de quo
modo prioris et posterioris facta est intentio in
quinto modo prioris quem adiuuenit. Aristoteles
ut dicit in postpredicamentis. Alia**

est abstractio a materia et a quodammodo in-
duantibus que sub intellectu non cadunt
reflexe. et hec abstractio communis est omni
quia omnis scientia est de vniuersalibus. et in-
la de particularibus et infinitis. Secundum autem
primam abstractionem distinguuntur inter
scientie ut predicatum est.

**Quibus notatis sic hec condi-
sio prima. de rebus naturalibus est scientia
Patet quia res naturales habent in se prin-
cipia et causas a quibus dependent in esse
et cognosci. habent etiam passionem de prin-
cipio demonstrabiles per primam principia et causas.**

**Conclusio secunda. physica est
pars philosophie realis contemplatiue. Pri-
ma pars patet quia est de rebus a natura cau-
satis que nullo modo dependent ab opere ho-
minis. ergo est pars philosophie realis. Sed quod
sit pars philosophie contemplatiue patet etiam
ex eodem. nam finis eius est scire et non
operari circa eius obiectum. ergo etc.**

**Conclusio tertia. licet metha-
physica et mathematica ordine rei precedat
physica. ordine tamen doctrine et quo ad nos
physica est prior. Prima pars patet: nam
ordo scientiarum est secundum ordinem ob-
iectorum. sed obiectum methaphysice prius
est obiecto mathematice. et obiectum mathe-
matice prius est obiecto physice. quia
etiam sunt simpliciora. modo simpliciora sunt
priora: ergo prima pars vera. Secunda pars
tamen probatur ab Alberto aliam quod modo
predicto. scilicet cognitio nostra intellectiva
semper dependet a sensitiua. modo natura-
lia sunt sensibilia intelligibilia et ymagina-
bilia. mathematicalia sunt ymaginabi-
lia et intelligibilia tantum. et methaphysicalia
sunt solum intelligibilia ideo prominent ideo
Albertus tractando de physica reali contem-
platiua primo tractare de partibus philoso-
phie naturalis. Deinde de mathematica et
ultimo intentionem suam finire in scientia di-
uina. Iuxta tamen hanc conclusionem ad-
uertendum est quod quia naturalia indigent ex-
perientia in eorum cognitione. et non mathe-
maticalia que sunt maxime nostro intelle-
ctui proportionalia. ideo quantum ad hoc
multi preponunt mathematicam philoso-
phie. Et hoc expresse dicit Doctor Sanctus
ctus super sexto ethicorum ubi assignat ordi-**

Inter scientias proponendo. Scientias ad
 quatuor in quibus primo introducen-
 tur iuvenes. quia tales dant modum acqui-
 sitionis alia. Deinde veniunt ad quatuor in ma-
 thematicis ymaginabilibus et proportionatis
 nostro intellectui que non indigent aliquo ex-
 terio. Et postea debet induci iuvenes
 naturalibus in quibus requiritur maius et pe-
 ria. necdum rerum naturalium sed etiam propo-
 sitionum. Et deinde iuvenes elevari sic
 ut in precedentibus et specularibus que pro-
 debent sedam in passionibus per motum
 in philosophiam. vltimo et finaliter debent
 metaphysicam acquirere quia tunc digni sunt
 circa metaphysicam intellectum nudum ab
 omni passione requiruntur et etiam in agere ele-
 uari vacare. De his tamen prout non
 est difficultas si consideret vniuersam partem mo-
 tum. Et sic per responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod si opus nature esset indi-
 uisibile signatum tunc ipse crachius aliqd argu-
 eret. Sed infra ostendit quod opus nature est il-
 lud quod est completum in naturalibus ad quod
 etiam essentialibus principijs et hoc est speci-
 es de per se intenta. De per accidens autem inter-
 dum hoc suppositum vel illud et non de per se
 talis autem infinitas non impedit quin de rebus
 naturalibus per se in vniuersali consideratis sit
 scientia. Ad secundam similiter dicitur quod entia
 physica sunt specie considerata habent diffini-
 tiones puenientes vniuerso sunt indiuidua sed
 bus indiuiduis non est scientia nisi forerescit
 pe. nec sunt etiam per se intenta quoniam ad parti-
 culares rationes ipsorum. sed solum nature spe-
 cifice in ipsis saluare. Ad tertiam dicitur quod
 mobilitas et diffinitio rei mobilis immobiliter
 rei puenit sed quod abstracta est a particulari. quod
 particulare sunt actum est mobile in mutatione.
 ideo tale non est scibile. et per hoc etiam patet
 solum ad dictum philosophum in vi prudentia in
 alijs errant tamen multum in istis. Ad si-
 gnificum autem suum dicendum quod natura occulte opa-
 tur in rebus. hunc possumus esse cognoscere
 naturas rerum nisi per operationes per quas ha-
 beamus experientias de naturis rerum valde dif-
 ficiles. adeo nimis sunt naturalibus tanta sit di-
 uersitas. Nec est simile de mathematicis
 specialiter imaginatis. quoniam imaginatio de ipsis
 aliquoties habemus experientiam.

Sequitur alia questio

Quoniam secundum corpus

mobile sit subiectum totius naturalis philo-
 sophie. Arguitur quod non quia est subiectum libri
 philosophorum que est prima pars naturalis philoso-
 phie. ergo non est subiectum totius naturalis
 philosophie. Tenet consequentia. quia nihil idem est ad
 equum totum et parti. Secundo arguitur.
 Omne corpus est mobile et offe mobile est
 corpus. ut declarabitur sexto huius. et primo celi
 et in idem. ergo negatione addit mobile corpo-
 ri. imo sufficeret dicere quod corpus sit subiectum
 naturalis philosophie. Tertio arguitur.
 Corpus mobile est ens per accidens. ergo nul-
 lus scientie est subiectum. Tenet consequentia.
 quia de ente per accidens non est scientia. ut ha-
 beamus primo posteriorum et vi. metaphysice. et
 patet antecedens. quia corpus mobile est ag-
 gregatum ex diuersis naturis ex quibus non
 resultat vna per se. quia vnum non est per se per
 potestatem et reliqua eius proprius actus.

Quarto arguitur sic. Natura est principium
 quietis sicut et motus. et motus est propter quod
 est. ergo corpus quiescibile magis debet di-
 ci subiectum philosophie quam corpus mobile.

Quinto arguitur sic. Multa principaliter co-
 siderantur a naturali philosophia de quibus
 non verificatur corpus mobile affirmatiue. ut
 est anima et motus orbium celestium. ergo
 non est subiectum Tenet consequentia. quia
 ad subiectum attributionis omnia conside-
 rata debent habere attributionem. ergo et cetera.

Ad oppositum arguitur per commentatores
 Averroem dominum Albertum. et gradum philoso-
 phum. et commentatores alios oppositam par-
 tem tenentes.

Pro responsione ad questionem

Sciendum est primo. quod philosophia naturalis est de re-
 bus naturalibus. naturalia autem sunt quorum natu-
 ra est principium. hoc est materia vel forma. natu-
 ra autem est principium motus et quietis in eo in quo
 est. Propter quod quod naturalis scientia sit de his que
 habent in se principium actus vel passionum
 motus et quietis. materia scilicet vel formam.

Sciendum est secundo quod alia sunt

que consequuntur rem in vniuersali acceptam et
 ipsam rem in particularibus considerata. Vnde ea que co-
 sequuntur rem in particularibus sciri non possunt igno-
 ris consequentibus vniuersali et in se considerata
 quia vniuersale est de intellectu sui singularis sit
 ue inferior sui. Neque idem pluries repetitur.

Ad illud

Liber primus

necessarium fuit esse unū librum in quo tractaretur corpus mobile vel ens mobile et ipsum communiter inquit huiusmodi qui quidem liber prece-deret omnes libros naturalis philosophie in quibus dederet minas de generis entis mobilis. ne in determina-tione eorum plures oporteat repetere ea quae ipse-ventur ratione corporis mobilis vel entis mo-bilis. Sicut enim metaphysica prior est omni-bus scientiis in qua considerat ens inquit ens sumit passiones et proprietates eius inquit huiusmodi et de partibus eius. scilicet de substantia et accidente de actu et de potentia finem quod sunt par-tes entis quod includit in subiecto cuiuslibet al-terius scientie. Praeterea est huiusmodi liber in quo de-terminat de ente vel corpori mobili finem se. qui di-cit liber philosophorum in quo tractant omnia pene-ntia ad ens mobile aut corpus inquitum mobi-le est universaliiter consideratum. considerando. scilicet principia et proprietates entis mobilis inquitum mobile est. Qui enim liber dicitur liber philosophorum quod universaliiter ibi tractant omnia philosophalia. vel dicitur iste liber de physico auditu quod tradit su-um per modum doctrine audientibus vel dicitur San-ctus Thomas. Dicitur etiam Albertus quod dicit de physico auditu quod est de his quae magis cogno-scuntur auditu quam demonstratione.

Sciendum est tercio quod in assigna-tione subiecti attributionis huius scientie fu-it controuersia inter doctores solenes. Dicit enim Thomas in commento expresse quod ens mo-bile et non corpus mobile est subiectum huius scientie et quod corpus mobile non sit subiectum sic probat. quod de subiecto debemus presupponere quid est et quod est verum habet primo posterior. Sed philosophus in sexto huius probat omne mobile esse corpus. et primo de celo et mundo demonstrat omne corpus esse mobile. et corpus mobile est subiectum naturalis philosophie. Potest etiam probari. nam subiectum attributionis debet sub se comprehendere omnia principaliter considerata in illa scientia. sed corpus mobile non est huiusmodi ut dicebat in argumento ante oppositum. nec etiam omne mobile est corpus quod materia quae est primus subiectum generationis est per se transmu-tabilis ad formam. et non est corpus. et corpus non est subiectum naturalis philosophie. Et ex hoc vi-detur sequi finem hanc opinionem quod non omne mobi-litas fluit a principijs corporis inquit corpus est quod aliquam mobilitas praecedat corpus inquit corpus. et mobilitas materie pincet. Ad autem eius

mobile sit subiectum naturalis philosophie proba-tione. Passio debet diffiniri per principium su-ctum. sed motus in communi diffinitur per ens-bile et non per corpus mobile. ut patet in terti-o huius. Sed praeterea hanc positionem Thomae arguit Egidius de roma pluribus rationibus. Prima si ens mobile est subiectum naturalis philosophie. sequeretur quod philosophia natura-let per metaphysice vel scientia ei subadi-ta. eo quod mobilitas esset modus entis deo-considerat in metaphysica vel differentia accidentalis entis. Sed cuiuslibet rei et me-ius est eadem scientia. Secunda ratio. pro-ria passio fluit ex proprijs principijs subiecti. motus seu mobilitas non fluit ex proprijs principijs entis quod si sic ens esset mobile. et ens mobile non est subiectum naturalis philosophie. Ad rationem au-tem sancti Thomae respondet Egidius dicens quod non sequitur. et quod persequentia non valet. quod licet in sexto huius probat omne mobile esse corpus. et in primo de celo omne corpus esse mobile. ideo non probat corpus mobile esse. Sed con-tra solutionem Egidij posset dici quod falsa est haec et probus non probat expresse et probat in im-plicite. Et ideo ad rationes Egidij dicitur et primo ad primam quod mobilitas nec est differ-entia accidentalis entis nec modus eius. et caput ens mobile per ente materiale et per vno aggregato quorum vnum est materiale et ali-ud formale. sicut diceremus quod coloratum est ser ens visibile. ideo ad circumloquendum ali-quid vnum assumimus illa duo. et suo modo finem Al-bertum diceret de corpore mobili. Et hoc etiam patet solutio ad secundam rationem Egidij quod mobilitas non fluit ex proprijs principijs entis sed ex principijs entis materialis. Sed per declarationem opinionis alberti. Aduertendum quod Albertus dicit corpus mobile commune ac-ceptum esse subiectum huius scientie. non quo-cumque modo consideratum. sed finem quod subiectum motui. Est enim. dicit Albertus. aliquod cor-pus ante motum. quia corpus mathematicum quod non subiectum motui finem quod mathematicum est. ab vno enim habet corpus. quod sit corpus simpliciter. et ab alio habet quod sit hoc corpus deputa mathematicum siue naturale. Habet enim quod sit corpus simpliciter ex eo quod vbius ap-tum natum est quod due diametris secent ad re-ctos angulos et pares. et alia superueniens se-cet alias duas diametros ad angulos rectos quorum diametrorum vna est mensura lon-gitudinis. secunda latitudinis. tertia pro-

Phisicorum

Ad rationes añ oppositum ad
primā dicif. q corpus mobile pñsideratū fm
eius cōmunein rationem ⁊ simplicē est subie
ctum libri pñficor. s consideratū vt contra
ctum ad speciales motus est subiectus ⁊ alijs
⁊ alijs libris partialibus vt in sequenti ques
tione apparebit Ad secūdā dicif. q mobile
contrahit corpus qñum ad rationē formales
considerandi ⁊ nō qñum ad supposita. ideo
bene dicif corpus mobile vt patuit in distin
ctione illius opinionis. Ad terciā dicitur.
q per corpus mobile circū loquimur aliquod
vñū nobis inuominatū fm formale rationem
sicut dicimus q coloratū dicitur ens visibile
⁊ lz tale sit aggregatū ex diuersis naturis. ra
tione tñ formalis superaddin est scibile ⁊ co
gnoscabile p se. Ad quartā dicif. q qui
es habet rationē priuatiōis. ideo magis di
citur corpus mobile q corpus quiescibile: vt
dicit Albertus. Vel possum⁹ dicere cū ipso
q corp⁹ pñficiū mobile est s nō qñscabile. qā

Queritur tercio utrū per diuisionem
omni corporis mobilis seu ens mobilis con-
uenienter assignetur numerus ⁊ ordo seu dis-
tinctio librorū naturalis pñie. Arguitur q̃
nō. nā naturalis pñia est vna scientia. Ergo i
vno libro debet dari ⁊ nō in pluribus. Et osequen-
tia patet q̃ simplicitati ⁊ vnitati habi-
tus bz correspondere simplicitas ⁊ vnitatis ob-
iecti ⁊ p pñis vnitatis libru declarat p vnitatem
s̃biecti. Secūdo arguit. i naturali pñia agi-
tur de m̃tis q̃ nec sūt corpora nec entia mo-
biliavē aia. tētiā de motorib⁹ orbū celestīū
de actōib⁹ ⁊ passiōib⁹. opatiōib⁹ entium
mobilīū. g̃ ⁊ c. Et osequētia pñ. qz diuisiō debz
verificari de mēbris diuidentib⁹ coniunctim ⁊
vniuersalr acceptis. g̃ ⁊ c. Ad oppositū ar-
guit auctē dñi Alberti tradentes nobis ordi-
nē librorū naturalis pñie et diuisione corpis
mobilis. Arguit enā rōne. nā scientia acci-
pit diuisionē ⁊ vnitatē ab obiecto formaliter
accepto. vt habet pmo postenor. Et corp⁹ mo-
bile vcl ens mobile est subiectū totius pñie
naturalis. g̃ p eius diuisionē pōt haberi nū-
tus ⁊ ordo ⁊ determinatio librorū totius na-
turalis pñilosophie.

Et quo ad hoc ponit conclusio
responsiva ad quesitum. scz q per divisionem
corporis seu entis mobilis sufficienter habe
tur numerus distinctio et ordo omnium ab eo
totius naturalis pbic. Et conclusio probatur
per rationem post oppositum, Por etiam

Zibet prunus

Feb. 24

et se
gnitō
rigar
elemē
effect
causa
alias
q̄ rep
Si h
qua r
marph
milire
cedūt
dūt ex
fidē su
nē. Ne
est ma
nō cōr
mētā
cognit
ligere
Ad
hū? li
re cōr
pia au
Et sub
quodo

Liber Primus

atur elementis et similiter finis. Sed solus illa dicuntur elementa ex quibus intrinsece ponitur res primo. ergo per elementum verum patuit per se intelligitur causa materialis finis. Thomas potest etiam finem alios intelligi causa formalis.

Sciendum est tertio quod philosophus probatur utitur illis nominibus. scilicet nomine principiorum causarum et elementorum distinctione et non copulatione. ad denotandum quod non omnis scientia diffinitur et demonstratur per omnes causas. sed solus illa cuius subiectum habet omnes causas diffinitur et demonstratur per omnes et scientia cuius subiectum habet unam causam vel plures diffinitur et demonstratur per unam vel plures. et quoniam aliter diffinitur et demonstratur eo modo quo subiectum eius habet principia et causas. et quod ens mobile habet omnes causas in omni motu realiter. id est in materia sue subiectum. quod implicat motum esse si ne mobili propter eius successionem. requiritur etiam forma tanquam terminus motus. requiritur finis tanquam id propter quod efficiens movet materiam. quod efficiens non movet realiter ad formam nisi premouetur a fine.

Ubi sciendum est quarto. quod in scientia naturali consideratur omnes cause pro ut referuntur ad esse et fieri rei naturalis et etiam ad cognoscere. scientia vero naturalis docet qualiter ex hominibus causis fit et est quolibet res naturalis. docet etiam qualiter per hominibus causas contingit cognoscere quolibet rem naturalem ipsas intelligendo in se vel de ea demonstrando ea que per se insunt. Verumtamen philosophus considerat solus quatuor causas per attributionem ad motum. id est non considerat causas omnium. sed solus rem immobilem. mathematicam vero quod abstracta a motu cuius subiectum est materia sensibilis. id est non diffinitur nec demonstratur per materiam sensibiles id est non considerat efficiens quod est principium motus. nec considerat finem per motum acquisibilem. sed diffinitur et demonstratur per solam formam habet quod ab ea sumitur simplex rei diffinitio. Metaphysicus vero considerat omnes causas omnium rerum abstractendo tamen a motu et mutabilitate. sed hoc referendo ad esse rei simpliciter. ideo metaphysicus universaliori ratione multo considerat quatuor causas quod philosophus. Verbigra. Nam metaphysicus considerat materiam et formam in ratione potentie et actus tanquam principia intrinseca entis naturalis. Considerat etiam primum efficiens secundum quod efficitur per suam simplicem essentiam. sine motu. et ipsius

ultimum finem omnium rerum simpliciter propter quod firmam bonitatem et perfectionem infinitam. et sic metaphysicus considerat efficiens omnium et finem omnium considerat philosophus. quod ipse solus considerat efficiens et finem naturalium rerum. Logicus similiter considerat omnes causas non referendo eas ad esse rei. sed ostendendo. scilicet quod quolibet intrat demonstrationem et argumentationem. ut habet. sternorum.

Ubi sciendum est quinto. quod sint eadez principia essendi et cognoscendi. a priori ut dicitur secundo metaphysice. et scilicet in punctu passu. sunt tamen aliter et aliter principia essendi et cognoscendi. quoniam ipsa considerata et accepta universaliter prout sunt in intellectu nostro sunt principia cognoscendi res etiam universaliter consideratas. Sed ipsa eadem principia in natura accepta secundum quod sunt agentia vel patientia determinata ad enumerata sunt principia realia esse et fieri rerum naturalium. Et secundum hoc Averrois expone terminos questionis dicens. quod principia intelliguntur ea que sunt causa cognitio nis sed non ingrediuntur demonstrationes sicut demonstrantes prime. Sed per causas intelliguntur illa que demonstrationem ingrediuntur sed sunt inadequata ipsi rei conclusioni. sed per elementa intelliguntur principia demonstrationis ingrediens. nam propria et adequata rei conclusioni. Prior tamen expolitio est magis consona rationi. quod philosophus considerat principia causas et elementa ut sunt essendi et fieri principia. et non solum ut principia cognoscendi.

Sic igitur conclusio responsiva ad questionem. scilicet quod in scientia in qua sunt principia cause et elementa contingit intelligere et scire ex eorum cognitione principia causa et elementata. In scientia autem in qua est alterum tamen contingit scire alterum tamen ex eius cognitione. Prior habet conclusio ratione per se sumpta ex communi opinione hominum. Nam ut dicebatur primo posteriorum. quod omnes arbitrantur se scire aliquid cum principia et causas primas cognoscunt usque ad elementa inclusivum. ergo conclusio vera. Et hac propositione infertur per se conclusionem principaliter intantum scilicet istam. Volentem determinare de natura necesse est per determinare de causis et principijs eius. Hec prima conclusio habet per se habetur per illam primam propositionem quod etiam sunt probata ex communi opinione hominum.

Ad rationes ante oppositum

Philosophorum

ad primam dicitur. Per cognitionem effectuum sensibilibus venimus in cognitionem causarum a posteriori. Ilic vero est finis de cognitione a posteriori. Secunda soluta est ex dictis. Ad hoc autem de dialectica rhetorica poetria. rursus si ca-
pianter ut veteres tunc non generant scientiam. sed dialectica opiniones. rhetorica presumptioes. poetria delectationem vel error. Verumtamen si capiatur ut sunt docentes sunt vere scientie habentes principia et causas. Ad tertiam dictum est quod
lo diuersimode contingit intelligere primum
causata et elementata. igitur et.

Secundum textum. Innata autem est nobis via et.

Queritur quinto. Vtrum vniuersalia sunt nobis notiora singularibus. Arguitur quod non: quia dicitur philosophus primo posteriorum quod singularia sunt magis nota quo ad pos. vniuersalia simpliciter. ergo et. Secundo arguitur. dicitur secundo metaphysice vniuersalia sunt difficilissima ad cognoscendum et a sensu remotissima ergo et. Tercio arguitur. diffinitum est notius partibus diffinitum. sed ille sunt magis vniuersales. ergo et. Quarto sic quia habetur in textu confusa sunt nobis magis nota sed singularia sunt magis confusa vniuersalibus quia sunt magis composita. ergo et. Quinto arguitur causa sufficiens posita eo modo quo sufficit producere effectum perfectiores que potest producere. sed intellectus noster cum suo obiecto est causa sufficiens distingere cognitionis. ergo producit cognitiones distinctissimas que est species specialis sine cognitione. et per consequens species specialissima est nobis notior genere generalissimo aut subalterno. Ultimo arguitur. Illud est magis notum nobis cuius singulare potius et perfectius mouet sensum. sed singulare speciei specialissime potius et perfectius mouet sensum quam vniuersale. ergo vniuersale non est magis notum nobis minus vniuersali quam vniuersale. et. Ad oppositum est philosophus in textu dicens. Sunt autem nobis manifesta et certa primum confusa magis. posterius ex hijs autem sunt nota elementata et principia diuidentibus hec. Unde ex vniuersalibus in singularia oportet procedere. et hoc dicit philosophus denotando quod vniuersalia sunt notiora singularibus.

Pro responsione ad questionem sciendum est primo. quod per se philosophus ostendit in prima conclusione huius libri determinatam de natura oportere incipere a cognitione principiorum causarum et elementorum. Consequenter ostendit

quod oportet prius magis determinare de magis vniuersalibus iterum huiusmodi principia. et. Facit philosophus in libro philosophorum in quo determinat de corpore seu esse mobili finem se. in alijs libris determinat de partibus entibus seu corporibus mobilibus ad determinandos mores. Hoc rone huiusmodi docet in primo philosophemio a quibus incipiendum est. scilicet a notioribus nobis. et deinde quod sunt illa que nobis sunt notiora.

Sciendum est secundo. quod in cognitione nostra intellectus duo sunt autem danda. Primum est quod cognitio nostra oritur huiusmodi a sensu. propter quod primo cognoscit intellectus non materialia et sensibilia quam immaterialia. et ex cognitione materialium et sensibilibus venit tandem intellectus non in aliquam cognitionem immaterialium que tamen sunt magis nota materialibus. Secundo autem dandum in cognitione nostra est quod intellectus noster in cognitione nostra preedit de pura potentia in purum actum per actus medios imperfectos. et ratio huiusmodi est quia intellectus noster in principio sue creationis est tanquam tabula denudata ab omni pictura in qua nihil est depictum. verum tertio danda in potentia tamen vltima ad omne intelligibile. et quia iterum puram potentiam et actum perfectum et determinatum mediant actus imperfecti potentie primis qui sunt actus respectu potentie prececedis et se potentia respectu actus sequentis. Hoc vniuersalia que sunt magis confusa in potentia et indistincte et confusissime in intellectu vniuersalia prius cognoscuntur ab intellectu nostro confuse et indistincte quam minus vniuersalia. et iste est naturalis modus intelligendi nostri intellectus.

Quare sit conclusio responsiva vniuersalia sunt nobis notiora singularibus et minus vniuersalibus. Probatur conclusio ratione textus. quia non sunt eadem nota nobis et nature siue simpliciter. sed vniuersalia sunt minus nota nature et secundum se minus vniuersalibus quam vniuersalia sunt notiora nobis minus vniuersalibus. Minus patet. quia vniuersalia sunt magis confusa minus vniuersalibus eo quod sub se comprehendunt confuse et indistincte minus vniuersalia ipsis actualiora. Unde intentio nature per purum terminatur ad speciem et per se quam ad quodcumque aliud. licet producendo prius originatur alij gradus generis. tamen ipsi non sunt principaliter a natura intenti. Unde iuxta hoc ad uertendum est quod eadem dicit philosophus esse eadem numero nature et simpliciter seu secundum se. quia quando aliquid magis est in actu determinato ratio magis huiusmodi potest cognosci eo quod vniuersalibus cognoscitur quam est in actu formalis sue

[illegible]

sunt vniuersaliores b. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ^{466</}

Quæritur. Conclusio principalis p
tinetur ex vniuersali in nobis non potest
agere ad singularem probatur. Nam oportet
proinde in cognitione de nobis non nobis in
natura nobis ad magis nobis in natura
Et vniuersalia sunt magis nobis non suis
singularem. Et ex cognitione vniuersali op
ratur non potest in cognitione singularium
proinde in natura vniuersali. Et per hoc patet
responsio ad quæsitum.

Ed rationes ante oppositum.

Ad primū ē est q̄ aliter capit b̄ singulare. et
in libro posteriorū. nā hic capit p̄ unū v̄nuer
fali et nō p̄ singlari simpliciati p̄mo poste
rior accipit p̄ indiuiduo reiternalis. Ad
secundū dicit q̄ v̄nuerfalia in causando d̄ q̄
bus videt loq̄ p̄bus ibidē sunt diffialime co
gnitō. s̄it v̄nuerfalia in p̄d cando difficta
p̄ differentia ip̄as diffictas s̄it diffictima.
ē nō cognitōe cōfusa. Tercia soluit in se
cundo d̄ p̄mo. Ad quartū d̄ q̄ nō ē
idē esse cōfusu et esse cōpositū. nam cōfū
sio attendit ēr parte partium subiectiuarum
cōpositio autē integralium. Dicitur etiā ad
rationē q̄ prius est diffiniō cognoscere con
fite q̄ ipsū exp̄icare p̄ sua diffiniētia v̄rpa

tunc in te
se confia
quinta
modo q
cū q p
to mod
raliter p
oz de ne
cognitō
q in diu
sensuz i
hoc col
militir e
pfecta
sed nō p

pñu n
 gantes
 ber arg
 nes cre
 quēda
 conclus
 tua pñe
 q; natu
 sz hoc f
 uenit r
 go pñu
 negāre
 dubita
 ¶ Ro
 pñmo
 q; dete
 re ab p
 quentes
 pñloso
 phinap
 est. vñ
 raliuz a
 opināre
 cipuz.
 est si tr
 sit inol
 de quo
 le vt qu
 quida
 natural
 Tales
 mediū
 vñ eo

Philosophorum

tuit in tertio signo. licet sua diffinitia scdm se considerata prius possint cognosci. Ad quintam dicitur: qd causa sufficiens posita eo modo quo sufficit producit perfectiorem effectum qd producere potest sed pducit determinato modo. sed obiectum intellectus nostri naturaliter prius representat res confuse qd distincte. id est de necessitate qd intellectus noster procedat de cognitōe phusa in distincta. Ad ultimā dicit qd in diuiduū spēs fortius et perfectius mouet sensus in diuiduis generis. puta hoc albus hoc coloratus. nō tamen mouet p prius. et similiter de specie et genere dicitur. nā spēs perfectius et fortius apprehendit ab intellectu sed nō p prius. igitur et c. Sequitur in textu

Necesse est igitur aut vnum et c.

Queritur sexto. vtrum Philosophus naturalis habeat disputare contra negantes sua principia. Arguitur qd sic. habet arguere contra negantes suas conclusiones. ergo et contra negantes sua principia. cōsequētia tenet. qd principia sunt euidētia sua conclusionibus. ergo magis habet defendere sua principia qd conclusiones. Secūdo sic qd naturalis philosophus habet sustinere sua principia. sed hoc facere non potest nisi probentur et soluentur rationes que in contrarium adducuntur. ergo philosophus naturalis habet disputare contra negantem sua principia alias de ipis videre dubitare. Ad oppositū est philosophus in hō primo.

Pro responsione sciendum est primo qd postq philosophus ostendit in probemio qd determinatē de natura oportet procedere ab vniuersalibus ad singularia. hic consequenter incipit prosequi ea que pertinent ad philosophiam naturalem formādo de ipis principijs quinqz questiones quarum prima est. vtrum tū sit vñū principium rerū naturalium aut plura et vtrāq pars habet plures opinātes. quidam enim eorū ponunt vñū principium. quidam vero multa. Secūda qstio est si tū sit vñū principium vtrum ipsum sit immobile vt ait Parmenides et Melissus de quorū opinionibz infra patebit. vel mobile vt quidam naturales philosophi dixerunt quorū quidā ponunt aerē esse principium oim rerū naturalium vt Diogenes. quidam aquam vt Tales. quidam ignem vt Erastus. alij aliquid mediū inter aerē et aquā vt vapores. Nullus vero eorū dixit terrā esse principium ppter eius

grossiciez. Dicebāte enim antiqui huiusmodi principia mobilia. quia per rarefactionē et condensationem alicuius eorū dicebant alia fieri ex illis. Si sint plura tunc insurgit alia questio. vtrum scilicet sint numero finita: aut numero infinita et vtrāq pars habet opinantes. et si sint finita tūc insurgit quarta questio. Vtrum sint duo aut tria. aut scdm quēdā alium numerū finitum. Duo vt posuit permenides ignē et terrā vt dicitur. Tria vt illi qui posuerūt ignē et aerē et aquā et terrā autē eliminauerunt esse compositam ppter eius grossiciem et densitatez. alij vero posuerunt quattuor elementa cū duobus alijs scz causalitate et amicitia. Si principia vero sint infinita insurgit quinta questio. vtrum scilicet ista principia infinita sint oia vnius generis scdm naturam differētia tū figura et positione et ordine vt posuit Democritus dicens infinita corpora atqz multa esse principia et omnia esse eiusdem generis. differētia solū figura et positione et ordine. ppter quā diuersitate ex ipis dicebat res diuersas causari. aut sint illa principia diuersorū generū vt posuit anaxagoras qui posuit principia nature esse infinita pres minimas. vt minimas partes carnis esse principia carnis et minimas pres ossis esse principia ossis et de hō postea videbit.

Sciendum est secundo qd philosophi ponentes plura principia non est querendū vtrum sint mobilia aut immobilia. quia nullus ponens plura principia potuit ea ponere immobilia cum enim omnes ponerent contrarietatem in principijs. cōtraria autē sunt que nata sunt alterari. id est in pluralitate principiorū nō potuit seruari immobilitas imo posita pluralitate et necessitate sequit mobilitas.

Sciendum est tertio. qd vt dicit philosophus eadem diuersitas opinionum est circa entia. similiter philosophi inquirentes de hīs que sunt scilicet de entibus querunt quot sunt. vtrum scilicet sint vnus aut plura et si multa vtrum finita vel infinita. Et ratio huius est. nā antiqui philosophi nō cognouerūt nisi causas materiales et partem aut nihil cognouerūt de alijs causis. ponebāt aut formas naturales esse accidentia sicut artificiales. sicut igitur tota substantia artificialium est eorū materia. ita sequebāt scdm eos qd tota substantia naturalium esset eorū materia. id est illi qd ponebāt tū vnus principium puta aerē putabāt qd oia entia scdm suā substantiam erāt

[illegible][illegible][illegible][illegible]

Et pro declaratiōe huius rōis.
Sciendum est quinto. q̄ basis subtilis ingenij
ad ostēdendū quadratū esse equalē circulo
infra circulū ostēdebat quadratū. cui⁹ latera
tangebant hūc. i. circuli. i. quatuor. p̄tines. scilicet
a. b. c. d. vtrūq. quadratū. i. ostēdebat p̄tines
quatuor. q̄ gressū. i. tūc facit circuli p̄tines. i. nec
duce ab eodē p̄tine in idē punctū sunt equalē
les. ḡ latera quatuor infra circulū. i. p̄tines
sunt equalia circulo. et p̄tines quatuor. i. hūc
illud p̄tines. i. p̄tines. i. in lineā. i. circuli. i. hūc
nō circuli. i. nō sunt p̄tines circuli. i. latera
quatuor. i. ostēdunt quōd et arca fieret cor
da vel cōtinententia sic diamēter circuli eff
op⁹ maiorem. i. sic nō p̄tines ad geometriā
Sed archiph. i. nudis neg. i. nō p̄tines geo
metriā. i. ostēdunt op̄tines circuli. i. nō p̄tines
infra circulū. i. tūc supra quatuor. i. q̄d
et fieret archiph. i. nudis neg. i. nō p̄tines geo
metriā. i. p̄tines. i. sic relatiō. i. nō p̄tines
latera. i. nō archiph. i. ostēdunt supra quatuor. i. hūc

Expt. Aug.

tamen omnino deficiebant in toto nescientes
respondere p[ro]p[ri]etates tanq[ua]m inco[n]ueni[en]s vnu[m] esse
multa. S[ed] q[uo]d n[on] est inco[n]ueni[en]s vnu[m] e[ss]e multa
q[ua]n[tu]m vnu[m] i[n] m[u]lta n[on] accipiunt v[er]o opposita. vnu[m]
e[ss]e actu[m] i[n] m[u]lta in actu opponunt. S[ed] vnu[m] in
actu i[n] m[u]lta in potentia n[on] e[st] t[er]m[in]o.

Dubitat[ur] secundo circa secun-

dam ratione[m]. sc[ilicet] vnu[m] totu[m] i[n] pars sint vnu[m]
actu vel plura. Et videt[ur] q[uo]d sint plura. q[uo]d mul-
ta p[re]dicant de toto que n[on] p[re]dicant de par-
tibus. i[n] e[ss]e. ergo plura. Oppositu[m] t[ame]n vi-
det[ur]. q[uo]d totu[m] nihil aliud est q[uam] sue p[ar]tes similitu-
p[re]dicat. Dicit[ur] ad dubiu[m] q[uo]d v[er]o habet Albertus
q[uo]d totu[m] i[n] pars sic se habent q[uo]d totu[m] i[n] forma
totu[m] vnu[m] i[n] partes sue illa forma sit forma co-
tinuitas siue alia sicut corp[us] compositu[m] i[n] p[ar]-
tibus diuisibilibus n[on] continuu[m]. ideo partes
relate ad vnam forma[m] vnu[m] e[ss]e eas sunt vnu[m]
in illa siue sint continuu[m] siue contig[ue] aut n[on]

Si aut[em] partes accipiunt[ur] s[ecundu]m se diuerse p[er]-
sistunt t[ame]n. vel p[er]sistunt i[n] forma[m] p[ar]tis i[n] co-
p[ar]te p[ar]s n[on] est continua p[er]sistunt sed solum
continua sicut p[ar]s continua q[uo]d n[on] est cum
de s[ecundu]m habet cum alia p[ar]te p[er]sistunt aut[em] i[n]
forma[m] sicut partes n[on] continuu[m] v[er]o car[ne] et os.
i[n] hoc respectu si consideret[ur] totu[m] i[n] p[ar]tes si
mul sumpte n[on] sunt idem realiter. i[n] etiam
Auerrois loquendo de toto p[er] compositione[m]
nem facto sic intelligit. Posset tamen dici q[uo]d e[st]
vnu[m] de omni toto q[uo]d partes simul sumpte
sunt id[em] cu[m] toto. differunt t[ame]n ratione. ideo alijs
qua[m] verificant de toto i[n] n[on] de p[ar]tibus s[ecundu]m
sumptis p[ro]p[ter] diuersitate[m] p[ar]tium inter se. si
v[er]o p[ro]siderant partes s[ecundu]m se differunt inter se i[n]
a toto loquendo de toto reali. i[n] sic p[ro]p[ter] respon-
sio ad quesitum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad prima[m] sc[ilicet] Wellisi de qua dicit textus q[uo]d
est magis onerosa Wellisi ratio i[n] n[on] ha-
bens defectum i[n] n[on] inducens dubitatione[m]
assumit e[ss]e q[uo]d contrariet[as] naturalibus p[ro]inci-
pijs. est etia[m] manifeste falsa. ideo hanc ratio-
ne p[ro]p[ter] improbat q[ua]n[tu]m ad q[ua]ntor[um]. Primo q[uo]d in
prima p[ro]sequencia co[m]mittit fallacia p[ro]sequen-
tis a destructione antecedentis ad destructione[m]
p[ro]sequentis dicens q[uo]d est factu[m] h[ab]et p[ro]ncipium
ergo q[uo]d n[on] est factu[m] n[on] habet p[ro]ncipium
Secundu[m] inco[n]ueni[en]s est q[uo]d ad illatione[m]
quia n[on] sequit[ur] absolute n[on] habet p[ro]ncipiu[m]
ergo est infinitu[m]. quia p[ro]ncipiu[m] dicit[ur] duplicat[ur]

Uno modo de p[ro]ncipio temporis i[n] generati-
onis i[n] sic accipit[ur] cum dicit[ur] quod est factu[m]
habet p[ro]ncipium. Alio modo v[er]o est p[ro]ncipi-
um magnitudinis. i[n] sic sequit[ur] q[uo]d n[on] habet
p[ro]ncipiu[m] est infinitu[m]. Tercio improbat q[uo]d
t[ame]n ad illatione[m] qua infer[re]t[ur] est infinitu[m] i[n] imo-
bile. i[n] ostendit hoc n[on] sequi dupliciter p[ro]p[ter] no-
q[uo]d aliqua p[ro]p[ri]etate a q[uo]d potest moueri in se ip-
sa ita q[uo]d moueat[ur] ad locu[m]. Improbatur etia[m] q[uo]d
t[ame]n ad motu[m] alterationis q[uo]d nihil refert in fi-
nit[ud]i alterari quo ad totu[m] vel p[ar]tem. Im-
probat etia[m] quartam illatione[m] q[uo]d si ens est in-
finitu[m] q[uo]d sit vnu[m]. n[on] e[ss]e sequit[ur] q[uo]d sit vnu[m] s[ecundu]m
speciem licet bene s[ecundu]m materiam. Ad secun-
dam ratione[m] p[er]menidis positam quinto me-
thaphisice dicit[ur] q[uo]d idem est modus soluendi
nam sicut ratio Wellisi assumebat falsas p[ro]-
positiones i[n] male concludebat sic i[n] ratio p[er]-
menidis. ostendit enim in simili q[uo]d ratio p[er]-
menidis n[on] p[ro]cludebat nam forma argumen-
ti n[on] est efficax in omni materia si e[ss]e accipi-
amus album loco entis i[n] ponamus q[uo]d album
significat tantu[m] vnu[m] i[n] n[on] equivoce dicatur
demonstramus sic. quicquid est p[re]ter album
est n[on] album. i[n] quicquid est n[on] album est ni-
hil. sed n[on] sequit[ur] q[uo]d album sit vnu[m]. Primo
quia n[on] omnia alba sunt vnu[m] continuu[m].
i[n] posito q[uo]d essent alba esset quodammodo
multa. i[n] facit istud p[ro]p[ter] adaptari ad rationem
p[er]menidis.

Quenit octauo vtru[m] sola subst[an]tia

cristente ipsa sit p[er] se diuisibilis. Arguit[ur]
q[uo]d sic nam q[uo]d p[er] se habet partes p[er] se est diuisi-
bile. sed subst[an]tia composita ex materia i[n] for-
ma habet p[er] se partes. ergo p[er] se est diuisibi-
lis. Secundo sic arguit[ur] quicquid est causa
cause est causa causati sed subst[an]tia corpo-
rea est causa quantitat[is]. que p[er] se est diuisibi-
lis sed quicquid p[ro]uenit cause i[n] causato p[er] pri-
us conuenit cause quam causato. ergo diuisi-
bilitas p[ri]mo p[ro]uenit subst[an]tie cause quaz[am] p[ro]-
titari causate. Tercio sic arguit[ur]. notu[m] est
q[uo]d materia n[on] est tota in vna subst[an]tia com-
posita sed est p[ar]tita in multis q[uo]d habet p[ar]-
tes s[ecundu]m se sed q[uo]d habet p[ar]te[m] i[n] p[ar]tem est di-
uisibile ergo subst[an]tia materie diuisibilis est

Quarto arguit[ur] sic subiectum nihil ha-
bet de subst[an]tialibus ab accidente. sed essen-
tiale est materie s[ecundu]m diuersas p[ar]tes eius p[er]fi-
ci pluribus formis. ergo n[on] habet illas p[ar]-
tes a quantitate i[n] p[er] p[ro]sequens nec diuisibili

Liber Primus

tatem. Quinto arguit sic generationes et corruptiones sunt inhære sed hoc non videtur esse verum nisi materia prima sit diuisibilis in finitum. **S**equitur quod sola existente substantia siue materia sit per se diuisibilis. In oppositum est philosophus in rationibus quas adducit contra penneidem et Melissum ubi dicit quod si sola substantia esset ipsa non esset finita nec infinita cum non esset quanta sed nec etiam diuisibilis.

Pro responsione ad quesitum sciendum est primum quod ut habet Albertus quidam theologi concedunt et dicunt Anstotelem locutus fuisse secundum sensum cum tamen secundum rationes aliter sit. quod diuisio secundum rationem ut dicunt paucis est in substantia. Sed hoc dicitur friuolum est quod tunc philosophus falsum diceret et suum dictum esset decessum propter non philosophum. Isti autem sui dicti assignant rationem aut credunt. quod dicunt homines fuisse multiplicatos ex vno materiali principio quod fuit in primo homine quod licet sit paruum nunquam tamen deficit generatio quod diuisibile est in infinitum. nec est diuisibile ut dicunt sicut quantum quod quantum habet partem extra partem. distinctam per se. sed substantia materie non habet partem distinctam per se sed habet partem in parte et non extra partes et illa pars que est in parte producit in generatione sine diminutione partis ex qua educit per multiplicationem materie et per tunc eiusdem sic dicunt genus humanum fuisse multiplicationem ex hoc ex generatione. Sed hoc cum videatur dissonum ventari. Ideo aduertendum est quod ut sufficit ad oppositum duplex reperitur diuisio realis. vna est in presens considerationis ut est diuisio continui cuius quilibet pars est quanta et eiusdem speciei cum alia pura quolibet pars lineæ nec est linea et de huiusmodi diuisione non est adpositum. Alia est diuisio in partes diuersarum rationum ut diuisio composita in materiam et formam. quia materia est pura potentia forma vero est actus. ideo habent diuersas rationes speciales. sed diuisio substantie in tales partes vocatur resolutio. et de ista est ratio secundum adpositum.

Sciendum est ultimo quod in titulo questionis per solam substantiam possumus intelligere. Primum materiam acceptam per intellectum sine quacunque forma essentiali vel accidentali et isto modo magis proprie in titulo questionis capitur. Possumus etiam alio modo intelligere ipsum compositum de genere substantie comprehendens materiam et formam prescindendo

quiritatem et isto modo in tali composito non inuenitur distinctio partium actualis secundum se et secundum in actu.

Quo notato sit conclusio responsionis sua ad. quod sola existente substantia secundum esse materia per intellectum accepta sine quacunque forma ipsa non est per se diuisibilis. **H**ec conclusio probatur nam materia sic accepta sine quacunque forma essentiali vel accidentali est omnino simplex. **S**ed officio simplex est indiuisibile per omnem modum diuisibilitatis igitur etc. **S**ecundo probatur quod in omni illo quod habet partes in quas diuiditur necesse est quod partes inter se differant. quod aliter vna esset alia. **S**ed partes materie secundum se considerate seclusa officio forma non habent vnde possint differre inter se. quod non differunt in formis cum non habeant formas. nec in materia. quod inueniuntur in materia. **S**equitur quod impossibile est materiam seclusa omni forma habere partes. Unde materia si extendere non partiret per formas substantiales. **S**ed partiret in diuersa supposita et in numero limitatum per quantitates.

Tercio probatur quod propria passio nunquam separatur a proprio subiecto. **S**ed diuisibilitas est propria passio quantitatis. quod non conuenit materie seclusa quantitate. **S**equitur quod sola existente substantia ipsa non est diuisibilis. **S**ed forte diceret quis contra hanc conclusionem quod materia intelligitur diuisibilis sicut intelligitur separabilis a forma. **N**on enim intelligitur separabilis a forma sic quod aliquo modo separaretur ab omni forma. **S**ed quia successiue separatur ab hac ab illa. ideo dicitur diuisibilis non quod diuidatur quando nuda ponitur. quod est absurdum. quia cum materia non sit separata ab omnibus formis secundum esse propter sui imperfectionem que non sufficit preter esse sine forma. **S**ed diuisio non accidit materie propter imperfectionem nec accidit ei ex aliquo alio quam ex quantitate. **S**i autem quis velit dicere etiam quod materia patitur per formas substantiales absque quantitate sicut quidam dixerunt in substantiis separatis et a se. **D**icitur quod suppositum est difficilius scire intelligi gentias et alias habere materiam quod id quod probare intendimus. **E**t adhuc si procedat intelligentia preter materiam absurdum erit ponere preter materie in intelligentiis ex vna materia esse. **S**ed potius vnaqueque intelligentia erit ex sua tota materia constituta et non reducunt iste particulae materie in vnam materiam eis communem sicut in totum integrale. ideo non est simile hoc posito quod est difficile sicut de materiis horum inferorum.

Substantia primo utrumque quantitas distinguat realiter a re quantita, arguunt aliqui quod non, quia quaecumque sunt realiter distincta prima causa potest ea separare et separata conservare, ut habet articulus philosophicus. Si quantitas esset realiter distincta a re quanta prima causa posset separare quantitatem fortis a forte remanente in esse et in forte remanente distinctio partium secundum situm et figuram. **Oppositum videtur** veritas communis esse, quia si quantitas separaretur a forte impossibile esset salvare situm ordinem et figuram in suis partibus, dicitur enim in re partem si substantia et quantum sunt iam sunt duo que sunt. **Ad dubium** respondetur quod substantia corporea essentialiter differt a quantitate sua, patet quia substantia corporea et quantitas ponitur in diversis predicamentis, scilicet essentialiter predicamentorum sunt impermixta, igitur. **Ad rationem dubii** dicitur quod philosophus naturalis non habet inquirere quid prima causa de sua potentia possit facere quam tamen cognoscit esse infinitam, sed duntaxat habet inquirere quod possit fieri secundum ordinem seu in quo ordine servato quantitas non habet separari a substantia materiali, tamen prima causa potest absolute quicquid non implicat contradictionem, quia sua potentia est infinita, ideo in infinitum excedit potentiam naturalem. **Dicitur tamen** quod si quantitas fortis per potentiam absolutam separaretur a forte manente forte non maneret in eo distinctio partium situ alia quia ista distinctio manet in quantitate. **Enim** possumus dicere quod licet ille articulus intelligatur de absoluta et non ordinata potentia intelligatur etiam in illis quod necessaria preteritione non habent ad invicem cuiusmodi non sunt substantia et quantitas.

Ad rationes autem oppositum ad primam dicitur quod quicquid puenit cause et causato formaliter prius puenit cause quam causato modo non sic est de divisibilitate que puenit fortius substantie. **Ad secundam** dicitur quod materia intelligitur partiri dupliciter. Uno modo per formam substantialem et isto modo partitur in partes diversarum specierum. Alio modo per quantitatem et sic partitur materialiter, et sic materia fortis partitur per materiam asini. **Ad terciam** dicitur quod materia nata est per se formam substantialem secundum eius essentialitatem, et est nata etiam per ipsam partem essentialiter nata est etiam suscipere quantitatem ad quam de necessitate sequitur divisio materialis

et illud non est essentialiter materie, sed accidentaliter. **Ad quintam** dicitur quod generationes non sunt infinite ita quod materia partiat de se, sed ut habetur in de generatione generationes sunt infinite, quia generatio unius est corruptio alterius et e contra, et ista est etiam perpetuitas ex parte materie. **Sequitur textus.**

Queritur nonne utrumque quodlibet sit in quolibet. **Et arguitur primo** quod sic rationibus Anaxagore, quarum prima sumitur ex communione opinionum omnium philosophorum scilicet quod ex nihilo nihil fit, in hoc enim conveniunt omnes philosophantes, ergo omne quod fit fit ex aliquo, scilicet aliquo in quo persistit potentia, sed quodlibet fit ex quolibet ergo quodlibet preexistit in quolibet. **Secunda ratio** que videtur esse probatio antecedentis prime consequentie, contraria sunt ex alterutris sicut ex calido fit frigidum, ergo a fortiori quodlibet aliud fit ex quolibet alio, et cum omne quod fit preexistat in illo ex quo fit sequitur quod quodlibet sit in quolibet per locum a minori ad maius, quia si contraria fiant ex alterutris a fortiori et alia que non sunt contraria, nec potest dici ut dicitur idem Anaxagoras quod illud quod fit fiat ex non ente. **In oppositum** est philosophus in hoc impugnans Anaxagoram.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus improbat opinionem illo de principijs rerum naturalium quod de natura non naturaliter locuti sunt, quia negaverunt motum, prosequitur opinionem eorum qui de natura naturaliter locuti sunt concedentes motum qui est principium omnium rerum naturalium, ideo ipse vocat philosophus philosophos et naturales.

Pro quo sciendum est secundo quod isti naturaliter loquentes divisi sunt in duas sectas quia quidam posuerunt tamen unum principium materiale, siue hoc esset unum de quatuor elementis, puta ignem vel aerem vel aquam quia tercius nullus posuit solam propter eius grossitatem, siue illud principium esset medium inter ipsa, aere densius et igne subtilius, et a tali principio dicebant multa generari secundum raritatem et densitatem, ut qui ponebant aerem principium ex rarefactione ipsius generabat ignem, et ex ipso condensato generabat aquam, et densum sunt contraria et reducitur ad extremum et defectum sicut ad quedam universalia

Quinta

Liber primus

ra. nā densum est qđ habz multum a materia sub pna quāitate. rarū aut econtra quod habet parum de materia sub magna quāitate. ideo illi cōcordant cuz Platone qui ponebat magnū & parū esse principia que etiam pti nē ad excellentiā & defectuz. sed illi differūt a Platone. quia Plato posuit magnum & pūum ex parte materie eo qđ ponebat vñū pīcipiū formale scz ydeam. isti vero antiqui naturales ponebant contrarietates ex parte forme. qz ponebant pīcipiū vñam materiam ex qua multa constituitur. Alij vero pbi posuerunt plura principia materialia. et non tñ vñū inter quos Anaxagoras posuit oēs res pīfuisse in quodā chaos ex quo res abstracte sunt & segregate. & pōmīter posuerunt Anaxagoras & Empedocles. sed differabant in duobus. Primo quia Empedocles ponebat circulanōes quādā pīmixtiones & segregatiōes. ponebant em̄ mundū multotiēs esse factum & enā toriens esse corruptū. ita qđ mundus corrumpebatur amīcia oīa in vñū confundente. & generabat līte distinguēte illa simul congregata. & sic cōfusiōi succedit distinctio & separatio. S3 Anaxagoras dixit semel mūdū esse factum tñ. ita qđ in pīcipio oīa erant cōmixta in vñū. Sed intellectus qui incipit extrahere & segregare nunq̄ cessabit hoc facere ita qđ nunq̄ erunt omnia cōfusa in vñū. Differunt secūdo in hoc. quia Anaxagoras posuit principia esse ptes similes & contrarias sicut posuit infinitas partes carnis & infinitas ptes ossis & infinitas partes alio: unū similes quozū tamē est cōtrarietas inter se. sicut partes ossis cōtrariatur ad ptes sanguis scđz humidū & siccū. Empedocles posuit ista q̄ cōiter dicuntur elementa.

Sciendum est tertio. qđ Anaxagoras posuit principia vñius cuiusq̄ rei cē infinita. Posuit secundo quālibet re esse in quālibet. & in quālibet segregabile. Et cū ab eo querebatur quare vna res nominatur vno nomine magis qđ alio. Respōdebatur qđ in vna quāq̄ re est aliqd sup habūdās a quo res d3 denominari. qz illd videbat ei esse materia totū rei. Posuit etiā qđ qđlibz habebat ex quolibz p segregatiōē. ita quod simpliciter nihil aliud pōebat qđ segregari. Et quarto pōebat qđ libz sit ex sibi. scđm spēm. & iuxta h ponunt quattuor conclusiones que in textu sunt vna

principalis.

Conclusio prima. impossibile ē

principia rei naturalis esse infinita. Pter cōclusio duabus rationibus textus. Quia cognoscere arbitramur vñū quodq̄ cuz cognoscimus ex qualibus sit & quantis. sed si principia alicuius compositi sint infinita impossibile est cognoscere illud cōpositum. Minor p3 qz infinitū mōtuz hmoi est intellectui ignotum. Secundo probatur conclusio. si ptes alicuius totius non habeant determinatam pīritatem neq̄ totum. qz quantitas totius est pīritas partium. ergo a destructiōe cōsequētis si totum habeat distinctam pīritatem & qđlibet eius pars. sed quodlibet totū naturale vt animal & planta h3 determinatas magnitudinē & paritatem extra quā nō reperit alia. ergo quodlibet istoz vt os & caro que sunt ptes animalis sunt determinate pīritatis. Et quo sequitur qđ dabilis est minima caro. nec potest esse aliqua pars carnis insensibilis ppter pīritatē vt dicebat Anaxagoras. & h cōsiderando carnem scđm esse pīriticū. quia si diuidere carō scđm cē mathēmaticū & h scđm qđ quantum posset diuidi in infinitum. sed pbus considerat formam naturalem req̄rentē determinatā materiā: vt dictum est.

Conclusio secūda que ponitur

in textu vt tertia ratio. Nō quodlibz est in qđlibet. Probat̄ tribus rationibus. Prima dicitur aqua finita sicut prius dicebatur in ptecedenti. ergo si ab ea segregatur caro. ergo generatiōe facta p segregatiōē stabit segregatiō vel nō. si stabit ergo in residuo aque nō est caro. & sic habetur intentū. & cum aqua sit finita vt patebit & quodlibet finitū per ablationē finitū multotiēs factam tandē consumitur finaliter. ergo stabit segregatiō. & sic haberi videtur intentum. Verūamen aduertendo qđ finitum non consumitur nisi per ablationē pīitū equalium vt habetur in textu. non em̄ incōueniens est qđ in aliquo finito sint infinita inqualia si attendatur ratio quātitatis. id est si diuidatur continuum in ptes eiusdē pporzionis & non quantitas eiusdē. pcessus ibit in infinitū. Secunda ratio. dabilis est minima caro. qđ ab ea aliqd ē segregabile vt nihil si nihil h3 intētz. si aliqd cū oīs p3 sit minor toto erit dādū min⁹ minimo. qđ ex quolibz nō pōt fieri qđlibet. Terna rō si sic seq̄ret qđ in

Philicorum

aliquo corpore finito essent infinita corpora ut sanguis et caro et os et in qualibet illarum partium etiam sic essent infinites infinita et quod infinita essent equalia vni finito.

Conclusio tertia quod quodlibet non est segregabile a quolibet. Patet namque nullum accedens segregabile est a subiecto. sed sequitur quod cum accedens aliquo modo dicatur non id quod segregatur. et si intellectus habet intelligat talis intellectus est intendens impossibilia.

Conclusio quarta quod non quodlibet fit ex sibi similibus. Probatur quia ille qui impeditur videbat quod ex multis guttis fiebat torrens et ex multis aquis fiebat aqua et ita credidit esse in omnibus. tamen in hoc non recte sentit. quod quidam philosophi generaliter in ipsa resoluunt. ut lutum in luto. tamen non est sic in omnibus. nam quedam generantur per alterationem ex dissimilibus sicut later ex luto quidam generantur ex unione non sibi similibus. ut domus non ex domibus. sed ex lignis et lapidibus. Et sic patet responsio ad queritum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod si licet ex ente in potentia et non in actu. non tamen quodlibet fit ex quolibet immediate sicut ex grano frumenti non generatur oliua immediate. sed quodlibet fit ex eo quod est in potentia quale est efficiens in actu. Ad secundam dicitur quod contraria non sunt formaliter ex alterutro sed materialiter tamen. quod eorum est eadem materia licet enim aliqui philosophi posuerint immediate formas omnes creatas non tamen quodlibet ex quolibet fieri sed immediate. sed quodlibet ex determinata materia. ideo Albertus posuit formas inchoari in materia que per virtutem agentis poterant in materia deduci. Sequitur textus. Omnes igitur principia contraria faciunt

Queritur de numero principiorum rerum naturalium sint contraria. Et arguitur quod non. nam sunt priuatiue opposita. sed non sunt contraria. antecedens patet nam vnum vocatur priuatiue et aliud forma. Secundo arguitur principia rerum naturalium sunt substantie. sed non sunt contraria. presequentia tenet. quod substantia substantie non est contraria nec contraria. quod contraria sunt accidentia actiua et passiuia adinuicem. cum substantia non sit actiua nec passiuia sequitur quod principia non sunt contraria Tercio arguitur. contraria sub eodem genere sunt posita. sed genus est principium eorum que sub ipso ponunt. ergo si

principia rerum naturalium sint contraria sequitur quod erunt principia quod est contra naturam Quarta sic corpora celestia sunt res naturales. Sed tamen eorum principia non sunt contraria ut habetur. item de celo et mundo. sed non omnes rerum principia sunt contraria. In oppositum est probus in primo capitulo huius libri dicens. Omnes igitur principia contraria faciunt.

Pro responsione ad queritum sciendum est primo quod postquam probus posuit opiniones philosophorum de principijs nature et inprobauit opiniones Permenidii et Melissi soluendo eorum rationes. improbauit etiam opinionem Anaxagore naturaliter loquentis. Incipit habere inquirere veritatem circa principia naturalia per modum disputationis ex probabilibus procedendo. et postremo demonstrat veritates demonstratiue. Primo inquit de contrarietate principiorum et secundo de numero eorum.

Sciendum est secundo quod omnes philosophi posuerunt contrarietatem principiorum et hoc manifestat probus per tres opiniones antiquorum. quidam enim dixerunt non naturaliter loquentes quod totum vniuersum est vnum ens immobile sicut permenides dicit quod omnia sunt vnum sim. rationes sunt plura sim sensu. et in quantum sunt plura ponebat esse contraria principia. scilicet calidum et frigidum. et calidum attribuebat igni frigidum terre.

Secunda opinio fuit aliorum philosophorum naturalium qui posuerunt vnum principium naturale mobile et dicebant quod ex eo fiebant alia sim densitate et raritate et sic ponebant rarem et densum esse principia. Tercia fuit opinio eorum qui posuerunt plura principia inter quos Democritus posuit fieri res ex indivisibilibus corporibus que quidem corpora adinuicem coniuncta in ipsorum tractu inter se quasdam vacuitates relinquebant. et huiusmodi vacuitates vocabant poros. ut habetur primo de generatione. sic omnia corpora ponebant composita ex finno et inani. sed ex pleno et vacuo. et attribuebant plenum enti. et vacuum non enti. Tunc etiam corpora indivisibilia omnia essent vnum nature tamen ex eis dicebat diuersa constitui sim diuersitate figure positionis et ordinis. ideo ponebat principia contraria que sunt in genere figure. scilicet rectum et angulare et circulare. Posuit etiam contraria que sunt in genere ordinis. scilicet prius et posterius de quibus tamen non est mentio in ista

Ex quibus patet quod omnes philosophi posuerunt principia contraria. De opinione autem

Liber primus

ma principia. Tertia rō est illud q̄ pōt fieri p finita magis ponēduz est fieri p finita q̄ p infinita rō eoz q̄ sunt per naturaz meli⁹ assignatur per finita q̄ infinita. propter qd̄ dicitur Empedocles melius in oibus loquēdo ponens principia finita q̄ Anaxagoras qui posuit principia infinita. ergo principia rerū naturalū non sunt infinita. Quarta rō contraria prima sunt prima principia. ergo si principia sunt infinita oportet omnia contraria esse prima. sed hoc est falsum. quia nō omnia contraria sunt prima. modo sola prima contraria sunt principia q̄ contraria. sunt principia enā non debēt fieri ex alterutris. sed quedā contraria vt dulce et amarum sunt ex alterutris et etiaz ex alijs. non ergo principia sunt infinita. Ex quo cōcludit pbs vltimo q̄ principia non sunt vnū tm̄ nec infinita. Et aduerterē dū iuxta hoc vt dicit scūs Thō. q̄ pbs hic disputat tunc procedit ex pbabilibus assumēdo ea q̄ pluribus videntur que non possunt esse falsa scdm̄ totū sed fm̄ partē sunt vera. verum est ergo q̄ contraria quodāmodo sūt ex semiticez vt supra ostensū est si sumatur subiectū cum contrarijs. quia id qd̄ est albū postea fit nigrū tamē ipa albedo nunq̄ cōuertit in ingreditur sed quidam antiquoz ponebāt q̄ nec etiā cōassumēdo subiectū prima contraria fiunt ex se inuicē. Unde Empedocles negabat elementa fieri ex se inuicē. ideo hic pbs signanter nō dicit calidū fieri ex frigido. sed dulce ex amaro. et album ex nigro.

Ponitur cōclusio tertia. q̄ principia cuiuslibet rei naturalis sunt plura duobus. Probat⁹ duab⁹ rōnibus textus. Prima prima nō sunt nata agere aut pati ad inuicē nisi sit aliquid deferēs actiones et passiones eoz. vt raritas non facit densitatē nec cōcor dia facit discordiā nec panitur ab ea nisi sit aliquid deferens trasmutationē taliū contrariōrū. ergo preter duo contraria necesse est ponere tertū materiale sustinens actōnes et passiones contrariōrū. vt caliditas nō conuertit in frigiditatē in seipam. sed bene trasmutat subiectum frigiditatis in calorem. Secūda rō Primū principiū nō pōt esse accidēs de subiecto dictū cū subiectū sit principiū accidēs qd̄ de eo p̄dicatur nam tale est prius eo. q̄ si priū principiū simplr̄ diceret de subiecto vt accidēs tūc priū principij esset principiū sed si

ponant⁹ sola tria esse principia erūt contraria dicta de subiecto. et p̄sequēs sequit⁹ q̄ principij ent principiū qd̄ est incōueniēs. oportet ergo q̄ preter duo principia que sunt duo contraria ponendum sit alterū qd̄ sit eo. ut subiectus. Potest poni tertia rō que talis est. Quia ne qd̄ non est principiū oportet esse ex principijs. si ergo sola contraria sint principia sequitur cū substantia nō sit contraria substantie q̄ substantia sit ex nō substantijs et sic qd̄ nō est substantia est prius quā substantia: quia qd̄ est ex alijs quibus est posterius eis. hoc autē est impossibile. nā priū genus entis est substantia q̄ est ens p se. non ergo potest esse q̄ sola contraria sint principia sed oportet ponere aliqd̄ tertū. Hanc enā cōclusionē probat pbs testimonio omnū pboz antiquoz ponētuz vnū materiale principiū aut plura qd̄ vel q̄ ponebāt esse subiectū vel subiecta aliqbus contrarijs. et sic ponebāt ad minus tria. sed differebant vt p̄dictū est. nam cōsiderantes materiā diuersificari fm̄ diuersas formas posuerūt duo principia. vnū ex pte forme quod est principiū agēdi. et vnū ex pte materie q̄ est principiū patienti. Alij autē non cōsiderātes multa esse indiuidua in vna specie fm̄ diuisionē materie posuerunt vnum principium formale et actiuū et duo materialia esse passiva.

Cōclusio quarta. scz q̄ principia naturalia non sunt plura tribus. pbat⁹ tribus rōnibus. Quariū prima est. qd̄ potest fieri per pauciora supfluum est fieri p plura. sed tota rerū naturalū generatio pōt cōpleri per vnū tm̄ principiū materiale et duo formalia ponēdo q̄ ad paciendū sufficit vnū materiale principiū et ad agendū sufficiūt duo contraria. Vnde p̄terea nā si essent quattuor: prima contraria et due contrarietates oporteret vnā prietatem habere vnū subiectū et alia aliud subiectū sed positis duob⁹ contrarijs in vno subiecto res pōt fieri p mutatiōem illoz in vno subiecto. ergo alia contrarietas supfluit. Secūda si plura sint principia q̄ tria oportet esse plures primas contrarietates qd̄ est impossibile. q̄ contrarietas prima ē pmi gūs scz substantie. modo oīa contraria q̄ sunt in genere substantie non differūt genere sed se habēt sicut prius et posterius. q̄ in vno genere est tm̄ vna prima contrarietas ad quā videtur reducti omnes alie. illa autē prima contrarietas dicitur opposi-

ratio differentiarum primarum diuidentium primum genus. Et iuxta hoc aduertendum quod illud probabiliter dictum est. scilicet quod in substantia non sit contrarietas. et quod in substantiis sit una prima contrarietas. quia si accipiat illud quod est substantia nihil est ei contrarium. si autem accipiant differentie formales et ibi inuenitur contrarietas communiter dicta. prout ad communem radicem contrarietatis que est excellencia et defectus. nam una differentiarum se habet ut defectus et alia ut excellens. Si etiam extendat substantia ad principia eius realia inter ipsa principia repentur contrarietas. Et omnibus istis rationibus et conclusionibus probabiliter potest concludi quod tria sunt principia rerum naturalium quod postea demonstratiue terminabitur.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod infinitum dupliciter dicitur. Uno modo ut est passio determinati generis puta quantitas. et hoc modo dicitur infinitum secundum magnitudinem multitudinem vel durationem. et hoc modo capiendum infinitum materia est infinita. Alio modo capitur ut est passio entis non determinati. et hec duplex est. quia quedam est infinitas consequens formam que est perfecta quod omnem perfectionem in se continet. et hoc modo sola prima causa dicitur infinita. Alia est infinitas subiectiua. et sic substantie separate etiam dicentur infinite suo modo. quia non determinantur ad conditiones materiales. id dicitur in de causis quod intelligentie finite sunt superiores. quia habent causam sui esse distinctam ab essentia in qua recipiuntur. sed sunt infinite inferiores. quia non suscipiuntur in materia. et tale infinitum consequens formam arguit perfectionem in rebus et maxime in prima causa. Alio modo dicitur infinitum materialiter quod scilicet dicitur materiam non determinatam ad aliquam formam finientem ipsam ad certam speciem. et sic materia dicitur infinita quantum ad species. quia non habet unum posset reduci ad speciem. De hac tamen infinitate transcendenti insequenti materiam vel formam non est ad oppositum. sed de infinitate secundum qualitate est. Ad secundam dicitur quod rerum naturalium in numero consideratarum sunt infinita principia et numero distincta. sed in vniuersali consideratione sunt tria principia naturaliter considerata et c.

Queritur duodecimo. utrum cuiuslibet rei naturalis sint tria principia. scilicet materia et forma et priuatio. Arguitur quod non quia quod non est nullius est principium. sed priuatio est p

se non ens. ergo non est principium rei naturalis. Secundo arguitur ens per accidens in nulla scientia debet tractari. sed priuatio est ens per accidens ergo de priuatione nulla debet fieri intentio. Tercio arguitur materia et priuatio sunt unum numero. ergo priuatio non debet numerari distinctum principium contra materiam. Quarto arguitur quattuor sunt cause per se cuiuslibet rei naturalis. ergo sunt quattuor principia per se vel plura. tenet consequentia. quia omnis causa est principium licet non e contra. In oppositum est per se

Pro responsione sciendum est primo quod postquam per se processit disputatiue siue dyalectice ad inuestigandum naturam principiorum et numerum eorumdem. in hac parte procedit ostensiuè determinando numerum principiorum ostendendo de necessitate tria principia omnium rerum.

Sciendum est secundo. quod per se ad hoc inuestigandum ponit unam diffinitionem. quia fieri dupliciter dicitur. Uno modo quia aliquando dicimus fieri aliquid ex alio. et hoc est fieri secundum esse substantiale et simpliciter. Aliquando dicimus alter fieri ex altero et hoc est fieri accidentale. propter hoc dicit per se quod mutatio habet duos terminos. sed illud conuenit differenter eo quod terminus alicuius mutationis vel factionis potest accipi ut simplex vel ut compositum aliquando enim dicimus homo fit musicus. et tunc duo termini factionis sunt simplices. et similiter dicimus non musicus fit musicus. et similiter non musicus homo fit musicus homo. et uterque terminus illorum est compositus aliquando stat quod alter est compositus et alter simplex. et dicitur terminus simplex quando importat simplicem formam vel simplices priuationem sine materia. sed dicitur compositus terminus quando cum forma vel priuatione importat materiam.

Sciendum est tertio. quod in explicando mutationes rerum utimur duplici modo loquendi. quia ut dicit per se quandoque dicimus hoc fieri hoc. et quandoque ex hoc fieri hoc. et ea huius diuersitatis est. nam hec propositio ex importat originem motus. in quo quidem origine si aliquid abijatur quod est priuatio forme ad quam est motus et semper aliquid manet scilicet subiectum siue materia. ideo quando ex parte termini a quo in signando aliquam mutationem accipimus aliquam priuationem tunc utitur illa prepositione ex. ut dicendo. ex non musico fit musico

Liber primus

cum. Sed quādo ex parte termini a quo ex-
priminus subiectū sine priuatione dicim? hoc
fieri ut cum dicimus homo fit musicus. Et si
aliquādo vramur illa ppositiōne ex cuius ex-
priminus subiectū hoc cōtingit. quia cū subie-
cto intelligit priuatio. ut si dicimus ex ere fit
status nos intelligimus in ere priuationes si-
gurationis statue. et similiter quando dicim?
sic accipimus priuationē sine subiecto et vti-
mur recta locutiōe homini p qto in priuatione
subiectum intelligitur: ut in musico intelligit
homo. dicēdo q imusicū fit musicū. Quādo
vero pro termino a quo accipimus subiectus
cuius priuatione contrarij vtimur utroq; mō lo-
quēdi. naz rōne priuationis que abijct vtimur
hac ppositiōe ex. et rōne subiecti qd semp ma-
ner vtimur recta locutiōe. sicut aliquādo dici-
mus ex hoīe imusico fit hoīo musicus. Ali-
quando dicimus q homo imusicus fit musi-
cus. Ex hoc inferit pbs cōtra platonē q licet
subiectus siue materia et priuatio sint vnū nu-
mero. differūt tamē rōne. qd pbat duplici rō-
ne Prima est illa que sic se habet q in termi-
no mutatiōis vnū abijctur. et reliquā penna-
lier distinguuntur ad minus fm rationem. sed
sic est in materia et priuatione. ut cum homo
imusicus fit musicus abijctio imusicū quod
est priuatio et manet hō. g ad minus materia
et priuatio distinguuntur rōne. Secūda rō est.
illa que sic habet q diuersis modis loquēdi
vtimur eis ad minus rōe distinguuntur. s ma-
teria et priuatio vtimur diuersimode sine me-
dia in mutatiōibus. qz rōne materie pmanen-
tis vtimur recto. sed rōne priuationis abijcte
vtimur obliquo ut dicēdo ex hoc fit b. ergo
materia et priuatio ad min⁹ rōe distinguuntur.

Quare sit conclusio responsiua
ad quesitum. q cuiuslibet rei naturalis sūt
tria principia. Probaturs conclusio. Illa sunt
principia rei naturalis q necessario cōcurrunt
ad esse et fieri eius. sed ad fieri et esse cuiuslibet
rei naturalis necessario cōcurrunt illa tria. er-
go conclusio vera minor: p3. qz in vnū fieri ne-
cessario cōcurrunt id qd determinat ipm fieri. et b
est forma et id cui attribuit fieri qd est subie-
ctū q licz sit vnū subiecto est tamē duo scdm
rōem ut iam probatum est. ergo in omni esse
et fieri rei naturalis concurrunt subiectum for-
ma et priuatio siue contrariū forme. et qz in cō-
traria oppositiōne saluabat priuatiua possu-

mus dicere q in omni fieri tā accidentali q es-
sentiali omne qd fit fit ex priuatione. et sic pri-
uatio est principū rei naturalis. nā fieri substanti-
ale pprie nō est inter cōtraria eo q in substantia
nō est pfecta cōtrarietas. sed tale fieri cō-
inter formas et priuationem. et b est q dicit pbs
q non est necesse in omi fieri esse duo cōtraria
sed alter cōtrarioz sufficit facere mutatiōem
sua absentia et presentia. Quid aut in omni fieri
sit subiectū. probat p rōne pmanētes ad mea-
thaphysicū. et etiā pbat. vij. methaphysice.
sed hoc pbs pbat in textu p inducōem. naz
dictū est q est duplex fieri. scz substantiale et
accidentale. accidēs aut sine subiecto esse nō
pōt. id oportet q in omi fieri accidentali requi-
tur subiectū. similiter in omi fieri substantiali res-
quiritur subiectus. qz qd fit homo nō solū pri-
us non fuit homo sed simpliciter est verū dicere
ipm nō fuisse. in hīs ergo que sūt substantiali-
ter manifestū est q sūt ex subiecto presuppo-
sito. qd declarat exemplo. Videmus em q
plante sūt ex seie. et similiter alia tanq ex
materia. hoc etia ostendit pbs per modos
fieri. nā eoz que sūt. quedam sūt trāsfigu-
ratiōe. ut statua ex ere. quedā ex appositione
ut flumens ex nuulis et quedā abstractione ut
ymago mercurij fit ex lapidū diuisione. et qd
dā cōpositiōe ut domus. et quedā alteratione
ut cū materia alteratur siue p naturā siue per
artē. ut cū ex luto sūt laquei. et ex aq fit aer
sed in oibus hīs modis fieri requiritur subie-
ctū. ergo in omni fieri requiritur subiectū.

Conclusio secunda. q materia
et forma sunt principia p se essendi et fieri cu-
iuslibet rei naturalis. Probat qz ex materia
et forma p se et primo sumptae sunt et sūt oēs
res naturales eo q res naturales prio et p se
resoluitur in materiam et formā. mō vnū quod
q fit ex his in que resoluitur. g materia et for-
ma sūt se principia esse et fieri rei naturalis.

Conclusio tertia. q priuatio est
principiū per accidēs esse et fieri cuiuslibet rei
naturalis. Quid sit principū patet. quia priuatiō
ne non posita nō fieret res naturalis. qz si nō
sit cāretia forme in subiecto non transfmutat
subiectum ad formā eo q nihil mutatur ad
illud quod habet eo modo quo habet. Sed
q non sit principium per se probatur. naz pri-
uatio non influit per se in esse et fieri rei na-
turalis. sed est principium per accidēs eo mō

Philosophorum

quo causa sine qua dicitur per accidens. Itē materia et privatio sunt unū numero. ergo cum materia sit principium per se esse et hē rei naturalis privatio ēne solū per accidens. Et si arguatur qd privatio nō potest esse principium essendi. eo qd quando res est materia est sub forma. et forma nō potest esse simul cū privatione. Dicit breuiter qd licet privatio determinata nō possit esse simul cum forma cui opponit potest tamen esse cū forma cui nō opponit. et ideo illa privatio que est principium essendi non est principium fiendi. quia privatio qd est principium fiendi opponitur forme acquirē de que forma est principium rei non punitens secum privationē sibi oppositam. sed bene punit alia privationē alterius forme p privationē forme abiectione per corruptionem privationis. et hinc est qd materia nunq est sine privatione quia cū materia deperdit unā privationem per acquisitionē unius forme acquirit alterā privationē. scz privationē forme quā deperdit. materia em nūq acquirit unā formā suā ita tales quin deperdat aliā. Ex his oibus p3 quomodo sunt duo principia et quomodo trina et qualiter contraria. sed aliter dicitur privatione opposita. sunt enim duo principia p se et trina si numeretur principium per accidens in trīsecum. et sic patet responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur qd privatio est cns per accidens. ideo etiā est principium per accidens. ē eff principium per formam et materiam. et id principiat etiam per illas. Ad secundā dicit qd duplex est principium per accidens unū ē quo posito vel non posito nihilominus fieret mutatio. sicut posito graminis vel nō posito nihilominus fieret domus. et de tali principio per accidens nō est dicendū in aliqua scia vlt ar te. Aliud ē principium per accidens quo nō posito nō fieret res. ideo non dicitur per accidens sic qd non requiratur. sed quia non insuit et de tali bene est determinandū cuiusmodi est privatio. Ad terriā dicitur qd materia et privatio sunt unū numero numerositate accidentis siue subiecti. ideo non sequitur quin habeant rationē principia diuersa. Ad quartā dicitur qd hic solum enumerantur principia in trīseca. modo due sunt cause extrinsece. scz efficiens et finis. ideo de ipsis non fit mentio sed fiet in secūdo huius in quo determinatur

de quattuor causis. igit. et. Sequitur tē.

Queritur tridecimo. verum materia generabilium et corruptibilium possit esse privationi non admixta. Arguitur qd sic nam quicūq essentialiter distinguuntur illa ab invicem sunt separabilia. sed materia et privatio essentialiter distinguuntur ergo ab invicem possunt separari. Quorū p3 nam privatio contraria forme et nō materie. cū ergo contrarias sit essentialis oppositio sequitur qd materia et privatio essentialiter distinguuntur. Secundo adueniente forma abiectione privatio et non materia. ergo ipa ab invicem separantur et distinguuntur. ergo materia nō semp est privationi admixta. Terrio sic in corpore celesti est materia et illa nulla est privatio ergo a simili in materia horū inferiorū nō est privatio. igitur et. In oppositū est pbus.

Pro responsione ad questionē sciendum est primo. qd materia in materia mōis solet nominari. Quorū quedā sunt p opia et quedā transumptive dicta. Propria aut sunt yle subiectum massa materia origo et elementum. Nomina vero transumptive dicta sunt silua mater femina. etiam transmutando iura res appellat. scz turpe et chaos. Autēna autem in sua pphica reddit rōem de nobis. p3 pphs. dicens qd materia nominatur yle in qtrū indeterminata existēs suscepibilis est plurū formarū. et hoc nomine cōter noīat a potis. sed materia dicitur subiectū ex eo qd sustinet formā vel motū ad formā. sed dicit massa in qtrū ipa indeterminata existēs diversificat per diuersas formas substantiales in diuersas species. sicut vasa figuli ex una massa lun figurantur et diversificant formis artificialibus. Et noīat materia in qtrū in ipam resoluit res materialis sicut in alterū cōponētū. Noīat aut origo in qtrū ab ipa est motus et ab ipa incipit rei cōstitutio et sic est mixta privationi a q se intelligatur separata ab ipa privatione bñ est principium essendi sed nō fiendi. quia nunq ē motus in materia sine privatione forme. sed dicitur materia elementū. qd est primū cōnstitutōe rei naturalis et vltimū in resolūtōe quia ipa materia nō resoluit in aliquod aliud. Et sic p3 de nominibus materie pphie dictis.

Pro distinctione autem nominum transumptive dictorum.

Sciendum est secundo q materia
 na dicitur silua p similitudine. quia silua do-
 labilis est in omne edificiu artificiale p diuer-
 sos artifices in ipsa ponentes diuersas formas
 artificiales. ita materia dolabilis est et dis-
 ponibilis in omne artificiu naturale a diuersis
 agentibus naturalibus diuersas formas in ea
 ponentibus. et ideo hoc non dicebat platonicus
 oim esse vnaz materiam sicut silua vna est ex
 qua est offic edificiu. Sz materia dicit mater
 eo q ipsa in se recipit formam et pariendo ex ip-
 sa educat in virtute naturalis agentis. et illud
 est nomen qd inter ista noia transumptiu magi
 couenit ei. Noia vobis femina. q ipsa existens
 imperfecta pfectibilis est p formam sicut femina
 p virum. Unde sicut femina habet principia p
 tus confusa que ducunt ad terminu sic mate-
 ria indeterminata ambit oes formas natura-
 les et explicant p agentia naturalia. Noia
 aut turpis et transumptio ad mores. turpe
 enim est qd caret aliquo ad quod est in potentia
 sicut materia dicit turpis. quia caret plu-
 ribus formis et actibus earum quos nata e ha-
 bere. Sed appellat chaos. quia in ipsa sicut
 in quoda chaos confundunt omnes forme. Illud
 nomen chaos est sibi appropriatu ab aliq
 bus modernis nec numerat inter cetera noia

Et quo p q materia generabilis et corru-
 ptibilis non habet potentiam ad vnā formā
 tñ uno ad plures ideo ad vnā formā gene-
 rabilem et corruptibilem materia simpliciter et
 oimode pfecta non potest. quia materia de se na-
 ta est semper esse et cū tñ forma particularis
 nata est esse in materia pro determinata diffe-
 rentia temporis.

Sit ergo conclusio responsiva:

ad. q. materia generabilis et corruptibilis
 p naturam non potest esse priuationi non pmi-
 sta. Patet nam quelibet forma educata d po-
 tentia materie particularis est in ordine ad
 potentiam matene. quia omnes forme rerum
 generabilium educi possunt de potentia mate-
 rie. ideo potentia materie ad plura se extendit
 q ad vnā formā. ideo quando habet vnā
 formā in ea remanet aptitudo ad aliā formā

Item materia omnium generabilium et corru-
 ptibilium est eiusdem rationis als mutuo non age-
 rent et paterent ad inuicem naturalia. cū g ratio
 sumat ex ordine ad formā sequit q ad p cū
 q formā est in potentia materia vnus rei ge-

nerabilis ad eandē est in potentia materia al-
 terius rei et p consequens sequitur q materia
 stans sub forma est in potentia ad aliā formā
 sub vna specie. et sic sequit q materia stas sub
 vna forma i ea manet caretia et priuatio ad ali-
 az formā. et sic patet q semper manet priuati-
 oni admittit.

Subitit primo verum materia
 prima p intellectum accepta ante oim formā
 sit in fine simplicitatis. Videlicet q sic. nā mate-
 ria sit accepta caret omni pre essentiali et pti-
 ratia. ergo est omnino simplex. Opposi-
 tū est arguit. q materia sit p intellectum acce-
 pta componibilis est cū forma. g. Dicit ad
 dubium q licet materia accepta p intellectum
 non sit composita nec actu habeat partes e tñ
 concreata quibus dā habinbus que licet non
 faciant compositionē realem cū materia fini-
 sanctū et hominā. tamē in ipsa addunt finem rati-
 onē. et non potest ab istis habinbus a forma
 materia separi. Prima autē causa que nec ē co-
 posita nec componibilis nec componi cōtin-
 gens nec etiā creata hmoi habitudinibus est
 in fine simplicitatis. Dicit cū in libro d caus-
 sis q prima causa regit omnes res preterq
 cōmisteat cū eis. materia autē omnibus com-
 misceat. ideo substantia materie pime non est
 simplex sic substantia prime cause. Et p b p
 rñio ad rationē dubij. nā licet materia non ha-
 beat partē essentialē et ptiatū ipsa tñ co-
 ponibilis est cum pluribus. Primo cū forma
 substantiali. secūdo cū accidentali. Et p b
 etiā p rñio ad aliud dubij. Vtrū scz
 materia prima et deus seu prima causa diffe-
 rant inter se. Et arguebat quidā pbus nomi-
 ne David dicens q quecumq differunt differē-
 tia differunt et sic in ipsis est compositio. cū er-
 go in materia prima et in deo nulla sit compo-
 sitio. videt q inter se non differant. Sed dece-
 ptus fuit quia non est necesse q quecumq diffe-
 rant differant differentia sup addita ipsis.
 nā simplicia vt sūt differentie se ipsis differunt
 et etiā principia differunt se ipsis et non per
 alias differentias. als esset abire in infinitum
 in differentiis. magis proprie ergo simplicia
 se ipsis sunt diuersa q differentia. nam diuer-
 sum est nomen magis absolutum q differens
 eo q nullam conuenientiam presupponit. dif-
 ferens autem sic. ergo prima causa et mate-
 ria prima se ipsis differunt vel magis proprie
 diuersa sunt. ergo et.

Substatutur secundo. utrum ma-
teria prima a deo seu a prima causa pcessent
in esse per creatorem. Et videtur q non qd
est immediate a causa perfectissima et prima il-
lud debet esse pfectissimū. sed materia prima
est imperfectissima. ergo nō pcessit immediate
a prima causa pfectissima. **Oppositū tamē**
arguitur. q prima causa est causa totius
ergo pducit materiam. **Dicitur ad dubiū q**
l3 pbi non sit determinare de exitu materie in
esse. sed potius ipam presupponere tanq pri-
cipiū. sicut qlibet scientia presupponit sua pri-
cipia. verū tamē ppter bonitates doctrine ad
hoc dicitur Albertus q materia exiit in esse a
prima causa et sit subdit per analogiam ad
formam. **Itēz fuit cōproducta formā: nō**
potuit esse per se terminus alicuius pductio-
nis per se: nec fuit intēta per se sicut lignū nō
est aliquid p se intētum. sed lignū susceptiū
alicuius forme artificialis. ideo magis mate-
ria est cōcreata. p modum principii nec cadit
in mente primi opificis nisi sub forma mate-
riali. id ab ipso primo pducta est p candē ydea
ita q in mente primi nō ē altera ydea materie ab
ydea forme saltē fm q ydea vocat exēplar.
Et quo pz qdā pbi errauerūt credētes eā
dē esse essentia materie et forme. differt tamē
fm magis et minus q cū materia semp ma-
neat et circa ipam cōtinue fiat variatio forma
rū oportet necessario dicere q alia sit essentia
forme ab essentia materie sicut oportet dice-
re q lignum sit aliud a figura in ligno. cum
lignū maneat in diuersis. et etiā locatū a loco
et sic pz respōsio ad dubiū. **Ad hoc qd obi-**
ciebat dicit qd illud qd immediate a prima cā
cum maxima sui similitudine sit fm complex-
tus esse et pfectissimū cuiusmodi est intelligē-
tia. sed illud quod est a primo sic pductum vt
fundamentū et subiectus sit oīm que produci
possunt nō oportet q sit pfectissimū. ideo im-
mediate aliter produciuntur intelligentia et ma-
teria prima a prima causa.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā d3 q dupl'r intelligi pōt priuationēz
essentialē distingui a materia. vno modo sic
q priuatio sit pura essentia positua. et isto mō
falsus est. q priuatio nihil aliud est quā carē-
tia forme specialit. Sed fm Thomā qui nō
posuit aptitudinē ad formas nō esse in mate-
ria. Alio modo potest intelligi priuationē di-

stingui hoc est scdm rationem vt quecūq di-
stinctio rationis appelletur distinctio essentia-
lis. et hoc modo priuatio et materia essentiali-
ter distinguunt. et cūz aliumebatur q priuatio
priuarietur forme alias dictū est q priuatio
accipitur vt se extendit ad priuatiuam oppo-
sitionem. Unde scdm sanctum Thomā ap-
tudo priuationis ad formā que dicitur ma-
teriale in priuatione nō distinguit ab ipa ma-
teria. **Ad secundā dicitur q adueniente vna**
forma abijcitur eius priuatio. sed manet in ea
priuatio cūlibet alterius forme. **Ad tertā**
neget similitudo inter materiam celestē et gēa-
bilium et corruptibilū. q materia celestis nō
habet priuationē. eo q forma celestis cūmē-
ter est omnis forma educibilis de potentia
talīs materie celi.

Quenitur quartodecimo. utrum

corporeoz et incorporeoz materia sit vna. Et
arguit q sic. quatuor rationibus. **Augustinus d3.**
Prima ratio est quoz est reductio ad vñ ge-
nus eorum est reductio ad picipia illi gēis
sed corporeoz et incorporeoz est reductio ad
vñ genus quod est substantia. g corū reductio
ē ad picipia. sed picipia substantie sunt
materia et forma. ergo in oibus corporeis est
vna materia. **Insecūda rō vbiqz repenit**
tur pprietates materie ibi repentur materia
sed in substantijs incorporeis repentur pprie-
tas materie. q ibi repentur subistere et susti-
nere. ergo in ipis repentur materia. cōsequē-
tia tenet. q nō est pprietas sine eo cuius est.

Tertio sic. omne qd est determinatum et for-
matū presupponit ate se aliquid determinā-
bile et formabile. s3 eē corporeū et incorporeū
si formata. i. determinata. ergo presupponit an-
te se formabile et determinabile. sed hoc nō est
nisi in materia. ergo in substantia corporea et
incorporea est vna materia. **Quarta rō sic**
se habet genus ad suas differentias. ita ma-
teria ad suas formas. sed idē gen⁹ potesta-
tē continet has differentias scilicet corporeū
et incorporeū. g etiā eadē materia est que
in sua potētia cōtinet formā corporeā et incor-
poreā. igitur rē. **In oppositū sunt omēs**
Peripatetici ponentes oīnes substantias in-
tellectuales esse immateriales.

Ad responsione ad quesitum

sciedū est primo. q iste Augustinus actor hui⁹
positōnis. scz q in substantijs corporeis et in

Quia
quodam

Liber primus

corporeis materia est una in quodam libello
quē fecit de materia et forma quē vocavit li-
brū fontis vite. eo q̄ ab eo sicut a quodā fon-
te manat vita cōtemplatiua scz intellectus et
vita cōtemplatiua. distinguit duplices formas
quedā effi sunt vt dicit q̄ sunt ante omne gen⁹
nō limitātes materiāz neq̄ ponētes ipsam in
aliquo determinato genere. et hui⁹ forme sūt
entitas vnitas bonitas veritas. et cetera for-
me trāscendentes quas vocauit formas non
limitantes eo q̄ sunt transcendētes et non de-
terminātes materiā ad aliquod genus deter-
minatū. Alię sunt forme vt dicit determinā-
tes materiā ad aliquod gen⁹ determinatuz.
et qz materia est pars forme ppositę. ideo pri-
mo recipit formā substantiale q̄ accidentale
et sic inter formas limitantes materiā ad ge-
nus determinatū prima est substantialitas. Et
hec forme sic limitātes tanto sunt generalio-
res q̄to suo ambitu plura continent. et prop-
ter hanc materiā pfecta formis trāscēdētibz et pri-
mis formis nō limitantibus materiāz adhuc
distinguibilis est p formas distinguētes ip-
sam vt pote substantialitate. Et adhuc mate-
ria sic limitata distinguibilis est p formā na-
ture corporeę et incorporeę. et forma nature
incorporeę a toto ordine est. ante formam na-
ture corporeę et continet sua potestate totam
naturā corporeā tanq̄ p̄cipiū totius actua-
litas. et motus in substantijs corporeis q̄to
est superior tanto plura cōtinet. ideo intelli-
gentia prima cōtinet cognitiōe oīa ipsam cō-
sequētia et quodāmodo mouet. et sic conse-
quēter est in alijs intelligētijs sed ratio hūa-
na que est determinata ad pauiores se exten-
dit. Unde forma nature corporeę terminatur
in vegetatiuo. quia forma vegetatiua sū su-
am totam virtutem est corporeā et corpori af-
fixa. ideo nō cōprehendit alia cognitiōe licet
moueat quodāmodo alia. et qualis est ordo
in corporeis talis ē in natura corporeā. Ita
scz q̄ corpora superiora quodāmodo virtute
sua cōtinent inferiora licet ipsa non cognoscāt
et hoc in breui est intētio tota illius actoris in
illo libello sup hac materia. sed determinare
de hoc ordine magis spectat ad p̄ficum q̄
ad metaphisicū id pro p̄m sufficiat scire q̄
non omniū corporeoz et incorporeoz ma-
teria sit vna iste enīz Auicebron magis videt
esse stoicus in positiōe sua q̄ ponēdo vtutes
incorporeas in nullo corpore existētes q̄ pe-

rypathericus. imo quodāmodo sua dicta dis-
sona sunt a principijs perypathericis. ergo
contra ipsum.

**Sit conclusio respōsiua ad que-
stionē** Q non oīm corporeoz et incorporeoz
est vna materia. Pater. nā vbi non reperitur
exitus de potētia ad actū ibi nō reperitur ma-
teria eadē cū materia hōz inferiorz. Et si di-
cat q̄ nec hoc voluit Auicebron. nā in illo li-
bello distinguit quadruplicē materiāz. Dicit
enī q̄ vna est materia q̄ est subiecta quātitas
ti motui locali et mutatiōi ad formā et hec in
omnibus inferioribus inuenit^r. Alia est ma-
teria quātitati subiecta et motui locali sed nō
mutatiōi ad formā. et hec reperitur in oībus
corporeibz celestibus vsq̄ ad celū empireum
exclusiue. Alia est subiecta quātitati et nullo
modo motui. et hec inuenitur in celo epireo.

Quarta materia est scdm ipm q̄ nec p̄ntas
ti nec motui subiecta est. et hec vt dicit inueni-
tur in intelligētijs. ita vt videt^r Quis ponet
materiā in intelligētijs non tñ posuit ipaz vni-
us nois cū materia hōz inferiorz. Sed ad
hoc dicendum est q̄ licet poneret materiā di-
stingui modis predictis dicebat tamē q̄ ma-
teria in omnibus ex parte sui est vnius ratio-
nis. et contra hoc p̄cedebat ratio.

**Contra istam distinctionem ma-
teriāz** sicut conclusio secūda. scz Q in substan-
tijs separatis nulla est materia. licet ibi sit ali-
qualis potētia. P̄ia pars p̄z ex noie attri-
buto cōmuniter ipis substantijs. qz fere ab oī-
bus p̄bis imateriales noīantur qd non esset
si in ipis esset materia. Rōne p̄bat sic. res
sic se habent ad intelligi et intelligere sicut se
habēt ad separari et separatiū esse a materia. et
p̄pter hoc res materiales nō sunt actu intelli-
gibiles nec actu intellectuales. sed tñ potē-
tia sunt intelligibiles eo q̄ sunt materiales
et sūt actu intelligibiles p̄ q̄ abstrahuntur a
materia. si q̄ intelligētijs ēēt materia sequēter q̄
nō ēēt sū se totas intelligibiles nec intelles-
ctuales qd falsus ē. igit^r et. Itē omne agens
nobilit^r est passio et d̄z ēē actu tale q̄le intēdit
facere passum sed nos videmus q̄ intellect^r
agens facit res materiales actu intelligibiles
abstrahēdo eas a materia. ergo necesse est
q̄ intellectus n̄ sit separat^r a materia et p̄ hanc in-
telligētiā q̄ sunt supra intellectū n̄m sunt oīm
a materia separate. Itē si in intelligētijs pos-

Rei
necessari
quē el
tena nō
p̄ p̄nta
si mate
ps cōcl
ria ab el
plicitas
Com
porcor
ria hōz
mixta. n
p̄uatiō
bus infe
ne ad for
bz analo
n ē cū d
supior e
sunt ad
de corpo
ergo et c
Cōclu
corpore
vnitate
logia ad
hōz sū
generabi
corpa sē
necessari
dicēdū q̄
grā ad v
materia h
una specifi
formā. m
tē nū p̄ an
nam licet
Et sic par
Ad ra
Ad prima
stāne gna
potētia. m
alias dicti
sustineret
et q̄ ibi re
citur q̄ co
aliq̄d ante
scdm rem
rationē ne

Philosophorum

neret in materia vni? rōis vt posuit Auicenna
necesse in ipis ponere quātitas. et p cōse
quēs essent corporee tener psequētia. nā ma
teria nō est diuisibilis in pres eiusdē rōis nisi
p pntatez. et sic nō essent pure intelligētie. ni
si materia eaz diuideret pntate. Secūda
p cōclusionis patz. qz in eis distinguit essen
tia ab esse. ergo in ipis non est omniūda sim
plicitas.

Conclusio tertia. q omniū cor
porez materia est vna. Probat. nā mate
ria hoz inferiorz est priuationi ad formā ad
mixta. materia vero superiorz nō est admixta
priuationi. ergo nō est eiusdē rōis in corpori
bus inferioribus et superioribus. Secūda ratio.
vnitas materie sumit ex analogia et pporcio
ne ad formā s materia celi et hoz inferiorz nō
h3 analogiā siue pporcioz ad eādē formā g
n ē eiusdē rōis materia hoz inferiorz cū matia
superiorz corporez. Itē quoz materia ē vna illa
sunt ad inuicēz trāsmutabilia. sed sic nō est
de corporibus superioribus et inferioribus.
ergo et cetera.

Cōclusio quarta est. q omniūz
corporez inferiorz est vna materia. vna qdē nō
vnitate specifica. sed vna p indifferentiā et ana
logiā ad vnā formā specificā. qz scz materia
hoz fm se accepta idifferēs ē ad oēm formā
generabilē et corruptibilē. Probat. qz omia
corpa inferiora ad inuicēz trāsmutabilia g
necesse est eoz vna materia. et iō nedū est
dicēdū q sit vna p indifferentiā. s etiā p analo
giā ad vnā formā specificā. qz data quēcūqz
materia hoz inferiorz ex ipa pōt educi ois for
ma specifica. iō vocat vna in ordie ad talem
formā. materia effi nec h3 entitatē nec vnita
tē nisi p analogiā. iō nedū est vna p indifferē
tiam licet de se indifferens sit ad omne formā
Et sic patet responsio ad questum.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicat q materia nō est pncipiū sub
stātie gñaliter cōsiderate. s vniuersalis acc? et
potētia. mō potētia est in plus q materia vt
alias dictū ē. Ad secūdā dicat q substare et
sustinere repenitūz h et ibi equoce. iō nō opor
tet q ibi repenitūz materia. Ad tertiā di
citur q corporeum et incorporeum habent
aliqd ante se distinguibile scdm rōem et non
scdm rem. qz etiam ibi non fit diuisio nisi fm
rationē nec opozet q vni atq generis corre

spondeat vnitas generis nature. Ad quar
tam dicitur q licet genus sit potentia respec
tu differentie et habeat modum materie est
tamen vera forma totius. ideo non est simile
de exitu differentiarū a genere et formatū a
materia. Verūtamē multis nō placet q sub
stantie separate ponant in genere cūz mate
rialibus vt habet dñs Albertus in libro pre
dicamentoz et in hoc passu. Sequitur textus.

Quod autem sumitur soluitur.

Queritur quindecimo. vtrum
materia et priuatio sint vnum specie. Argui
tur primo q sic. nam materia et priuatio sūt
vnū nūero. ergo vnū spē. psequētia tenet. qz
vnitas numeralis pponit vnitate specifi
cā. Secūdo priuatio pnt ad id qd est idē
realiter cū materia et pnt ad negatōem nihil
ergo priuatio idē est cū materia reali et spe
cifice. Tercio arguit. materia et priuatio sūt
pncipia vni? rei in numero et eiusdē speciei.
g materia et priuatio sūt eiusdē spē. tenet cō
sequētia. qz pncipia eiusdē rei debēt eē vni?
spē. In oppositū ē pbs i penul. cap. huiuslibz

Pro responsione ad questionē
sciēdū est pzo. q postq pbs determinauit de
pncipijs nature scz de natura qūitate et nūero
pncipioz. hic cōsequēter excludit dubitatio
nes antiquoz et errores eozum per ea que de
terminata sunt de pncipijs nature.

Pro quo sciendū est secundo

q vnus error antiquoz venit ex ignorantia
materie ex eo q scz credebant ipam esse actu
ens et totā rez substantiā. Et ppter hoc dice
rūt nihil generari nec corrūpi. sed dixerūt om
nē mutatiōē esse accidētalē. Quenim nihil
possit generari nec corrūpi sic arguebant. Si
ens fieret hoc esset ex ente vel ex nōente. sed
vtrūqz ē impossibile. g rē. Declarabāt pūmūz
eē impossibile. qz ens esset āteq fieret. Et si sit
scdm. qz semp in generatiōe oportet aliquid
subijci ex quo fiat oīe quod fit. quia ex mhi
lo nihil fit. ideo ex hoc concludebant isti anti
qui sic decepti nihil generari aut corrūpi.
Et quo vltimus inferebāt esse tñ vnū ens et
nō plura. qz cū ponerēt vnū materiale pncipi
um eē ens actu ex quo dicebāt nihil posse ge
nerari aut corrūpi. sed solū ex eo fm alteratiō
nē aliquid causari. qz illd quod semp manet
idem scdm substantiam est tñ vnum. et sic

est tñ vnū ens. quia accidentia dicebant i ap-
parentia entia esse tñ. Ille est vnus error q
accidit ipsis antiquis ex ignorantia materie
qz nesciebant soluere pdictam rationē. Philo-
sophus vō in pñi passu soluit illā ex veri-
tate pcedente. nam verum pcedit oēm dubita-
tionē qd falsum semper excludit.

Sciendum est tercio q illi anti-
qui fuerunt decepti. quia nescierūt facere dis-
tinctionē inter hoc qd est facere vel pati p se
vel per accidens. vel aliquid fieri ex alio p se
vel p accidens. nā ex nonente nihil fit p se in
qñtum est nonens. quia nonens nō intrat cō-
positionē re facte p se modo priuatio est illd
nonens ex quo nihil fit p se. tamen fit aliquid
p accidens. Dictum est cñ priuationem esse
pncipium rerū naturalū. scz p accidens. Sicut
ex ente nihil fit p se. quia iam preexistit vt si
ex equo fiat canis non fit vt animal in qñtum
est animal. cū iam est animal. s fit ex non ani-
mali quod ē canis. illud tñ qd est equ⁹ fit ani-
mal q est canis. Ex ente tñ in qñtus ens bene-
fit aliquid p accidens in qñtus scz includit pua-
tionē alterius. sed quia omne p accidens reduc-
it ad aliud per se vt dictū est. ergo ex nōen-
te in qñtum hmoi nihil fit p se vel ex ente in qñ-
tus hmoi. ideo oportet assignare illud ex quo
p se fit offic illud quod fit.

Sciendum est quarto q vnum
et idem fm diuersa potest esse in actu et in po-
tentia. vt idem est actu aer et in potētia ignis
ex illo cñ qd est in potētia fit per se aliquid
fm q hmoi vt ex aere in actu non in qñtum a-
ctu sed in qñtum est in potētia ignis fit per se
ignis. et ita ex priuatione et forma non fit ali-
quid p se sed ex materia que est sub priuatio-
ne et in potētia ad illam formā fit aliquid p
se. et isti antiqui distinctionē istam actus et po-
tentie nō potuerūt cognoscere.

Sciendū est quinto q licet pla-
tonici aliqua p materiaz tengerint non tamē
sufficienter. quia nō distinxerūt a priuatione
eam. et ita naturam priuationis ignorabāt p
pter quā ignorantia in hunc errorem deuene-
runt q dicerēt aliqd fieri simplr et p se ex non
ente. et ad hoc adduxerunt duas rationes.
Quay pma est ratio Permenidis. Quicqd
est pter ens est nonens. sed materia est pre-
ter ens. quia non est in actu. ergo est simplici-
ter nonens. et cuz ex materia p se fiat aliquid

sequitur q aliquid fiat p se ex nō ente. Secun-
da ratio materia et priuatio sunt vnum nume-
ro et subiecto. q sunt vnum ratione. et vltra sūt
vnū ratione. ergo sunt vnū potētia et virtu-
te. q illa que sunt vnū ratione sic se habēt q
eorū est eadem virtus. et vltēius cū priuatio
fit p se non ens concludebant materiam esse
p se. et cū ex materia pficiat aliquid finaliter
pcludebāt et inferebant aliquid fieri per se ex
nonente. Ad videndum q verum potētia
materie sit vna vel plures.

Sciendum vltimo q vt habet
ix. methaphisice actus et potētia diuidūt ens
et qdlibet genus entis. ideo sicut potētia ad
qualitatē non est aliquid vltra genus qualis-
tatis ita potētia ad esse substantiale non est
aliqd vltra gen⁹ substantie. potētia igit ma-
tenc est aliqd sup additū nature materie sed
materia fm suā naturā et substantiam est i po-
tētia ad esse substantiale que quidē potētia
est vna respectu oīm formarū. s tamen rōnes
hmoi potētie in respectu diuersarū formarū
sunt multe. ideo dicit tercio hui⁹ q licet posse
sanari et posse egrotari sint vnum subiecto ra-
tione tñ est alterū et alterum. multū ergo dif-
ferunt aliquid esse vnum subiecto vel nume-
ro et ratione vnum. quo notato sit.

Conclusio responsua ptra pla-
tonis errorem. Licet materia et priuatio sint
vnū numero sunt tamē altera et altera fm spe-
ciem hoc est fm rationē. Pma pō fatis no-
ta est. qz priuatio et forma opponunt. ergo ha-
bent fieri circa idem subiectū sed subiectū for-
me est materia. ergo materia erit subiectū pri-
uationis. Secundā partē conclusionis p-
bat pbs tribus rationibus in textu. Pma
priuatio p se est nonens. quia infiguratum p
se signat non esse. sed materia nō est ens fm
accidens tñ vt ens significat nō esse quia et
accidit infigurātū. ergo priuatio et materia ra-
tione differūt. Tercia ratio materia cū for-
ma est causa omnū que fiunt quēadmodum
mater. nam sicut mater in generatione mini-
strat materiam. ita materia recipiēdo formā
est pncipiū generationis. s priuatio magis p-
tinet ad maleficiū q ad beneficiū. nā priuatio
est negatio forme q est aliquid diuinū et appe-
tibile. ergo materia et priuatio rōne differunt.

Quarta rō si materia et priuatio sint penitus
idē cū materia appetat formā seqt q priuatio

Philosophorum

atque per se eam. et cum privatio abiciatur ad
nente forma cui contrariatur sequitur quod priva-
tio appetere per se sua corruptione quod est falsu-
m. quia unumquodque appetit naturaliter esse et
manere. et realiter et specificiter materia distin-
gitur a privatione. Licet enim ut habet philosophus in te-
sta turpe appetat bonum non tamen inquitur turpe.
et turpitudine bonitatem appetet. et sic appetet
ret suam corruptionem. et per accidens ergo tur-
pe appetit bonum inquitur turpe materialiter ap-
petit esse sub pulchritudine. ideo ratione subiecti
appetit esse bonum. et ista ratio est ducens ad
impossibile. Quinta ratio: prout per se cor-
rumpitur adveniunt forma. materia autem de per
accidens ratione privationis que erat in ea. et
ergo distinguitur. Ex quo patet falsitas dic-
ti aliquid fieri ex non ente. nam licet materia et pri-
vatio sint unum numero differunt tamen ratione. ideo
si ex materia per se fiat aliquid non sequitur quod per se
fiat ex privatione. sed solum per accidens. quia privatio
accidit materie que est per se principium.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam negat consequentiam. et ad probandum
dicitur quod unitas numeralis que dicitur accidens
talitatis vel subiecti siue in esse est minor quam unitas
specificata. Ad secundam dicitur quod cum materia
et privatio distinguantur specificiter et ratione accipitur
ratione communiter ut se extendit ad non ens. et non
telligendo quod privatio habeat rationem cau-
se distinctam a materia. Ad terciam dicitur.
quod licet materia et privatio sint principia eiusdem
rei in numero numerositate eentis sunt tamen in prin-
cipia diversarum rationum particularium per se. et c.

Quenit sedecimo unum materia

appetat formam. Arguitur quod non. nam mate-
ria non cognoscit formam. et non appetit. et sequen-
tia tenet. quia appetit non fertur in incognitum.

Secundo arguitur appetitus naturalis est actus
quidam consequens formam virtutem inclinans ad ali-
quid appetendum ut graue appetit deorsum in
quod per suam gravitatem ad tale locum inclinatur
et materia de se non habet aliquem actum. et non ap-
petit formam. Tercio arguitur appetitus est
quidam actus. sed ex pura potentia non egreditur
actus. cum ergo materia sit pura potentia non potest
formam appetere. Quarto arguitur si materia
appeteret esset quod careret omni forma quod est
impossibile. vel quod appetit multas formas si
mul quod etiam est impossibile. vel quod fastidit de
forma quam habet et sic quenit habere aliam. et

hoc est vanum et ridiculosum. et sequitur quod materia
non appetit formam. Oppositum arguitur per philosophum
in ultimo capitulo huius libri.

Sciendum est primo quod appetit

nihil aliud est quam tendentia rei in suum bonum ve-
rum vel apparens. Et dividitur in naturalem et ani-
male. Unde naturalis appetitus est inclinatio
seu tendentia rei in suum bonum verum sine co-
gnitione particulariter appetentis sed sit cum co-
gnitione alicuius dirigentis et ordinantis tale par-
ticulare. et quia tale dirigens est infallibile cum
sit primum. ideo appetitus naturalis semper est
in verum obiectum. nec distinguitur realiter iste ap-
petitus naturalis ab eo cuius est. sed est idem cum
potentia appetente. Sed appetitus anima-
lis est tendentia rei in suum bonum verum vel appa-
rens cum cognitione particulariter appetentis
et finis quod duplex est cognitio animalis scilicet sensitiva
et intellectiva finis hoc est duplex appetitus
ipsius scilicet intellectus qui sequitur cognitionem unius
universalis intellectiva que nominatur voluntas et
appetitus sensitivus qui insequitur cognitionem
sensitivam et particularem. et talis appetitus itere
dividitur in appetitum concupiscibilem et irascibilem
qui sic inter se differunt. quia irascibilis tendit in
bonum sensibile arduum et difficile. sed concupiscibi-
lis fertur in bonum delectabile. De distinctione et
horum appetituum pertinet ad morale. Ex quo
patet quod appetitus sensitivus est potentia reali-
ter distincta a potentia cognitiva cuius est appe-
titus. et ratio est nam potentia cognitiva in se
habet bonum appetibile spirituale in quo potentia
cognitiva intendit realiter. ideo oportet quod po-
tentia cognitiva et appetiva sint realiter disti-
cte. hic autem solum est ad propositum de appetitu
naturalis quo materia tendit in formam sine co-
gnitione materie particulariter appetentis licet
sic moveatur a primo mouente et cognoscere
quod quidem mouens dedit ipsi materie tale natu-
raliter ut naturaliter et per se tendat in formam. Et
inde est quod Albertus et quidam alii propter tales
directiones a primo dixerunt appetitum materie
magis esse intellectualem quam naturalem quia
materia dirigitur in formam a primo mouente et
cognoscere per intellectum. et ita voluerunt isti
quod appetitus ille sit materie tamquam mori directi
magis quam subiecti. et ita voluerunt nominare ta-
le appetitum intellectualem et non naturalem.

Et confirmant suum dictum per hoc quod dicitur quod
opus nature est opus intelligentie non errans
Sed melius videtur esse dicendum quod appeti-

Ziber Primus

tus forni nomen et ratione ex parte proximi particulariter appetentis que admodum et alie virtutes naturales nomine forniunt a prima causa ideo talis appetitus non forni nomen ex parte primi dingentis et mouetis. alio ois appetitus materialis diceret intellectualis. cum materia sit primum et particulariter appetens forma quod nullo modo cognoscit ideo sequitur quod ille appetitus debet dici naturalis. Et quo per contra istos quod huiusmodi appetitus non est materie solus si cur mouet directi sicut sagitta in motu directa a sagittante in lignum. Sed ipse appetitus materie est ipsi tanquam subiecti primi et particulariter appetentis. ideo materia non solus ducit ad formam sicut sagitta ad lignum a cognoscere si sua natura met ducit ad formam et inclinatur sine cognitione talis forme. ideo materiam appetere formam nihil aliud est quam ipsam naturaliter inclinari ad formam tanquam ad naturale eius perfectionem. ita tamen intelligendo quod huiusmodi appetitus non sit aliquid distinctum naturaliter a materia. sed solum est respectus et ordo non distinctus a fundamento ad ipsam formam. et hoc insequendo secundum Thomam. nam secundum Albertum inclinatio materie ad formam est essentia forme incorporata in ipsa materia ratione cuius materia tendit ad formam.

Sciendum est secundo quod forma in istis modis solet nominari secundum similitudinem considerationis eius. nam forma potest considerari ut est terminus et finis. et hoc dupliciter. vel secundum quod est terminus motus absolute. et sic dicitur quod optimus vel secundum quod est terminus mouetis. et hoc dupliciter. scilicet secundum quod querat eius appetitum. et sic dicitur quod appetibile vel secundum quod intendit ab eo secundum quandam relationem ad primam causam cui aliquis assimilatur in esse et sic dicitur quid diuinum. Potest etiam considerari forma secundum quod dat esse. et hoc tripliciter. primo modo secundum quod dat esse simpliciter absolute et sic dicitur forma vel secundum bando esse ut specificat et determinat materiam ad certum gradum entis. et sic vocatur species. vel secundum quod dando esse et specificando et est principium cognoscendi. et sic vocatur ratio. quod hoc modo ab ea sumitur ratio dicens quod quod erat esse. Item ratio quod forma quod est in materia potest esse in mente artificiali ut dicit Plato dicendo quod mundus iste factus est ad similitudinem mundi archetypi eterni in mente diuina. Et hoc idem dicit Boetius de soliloquiis. philosophus me tro. libro. iij. sic inquit. Tu circa supraductis ab exemplo. Pulchrum pulchrum ipse mundum mente generis. sicut imagine formam. Secundum igitur

quod forma est in suo exemplari vocatur ydea. si hoc tale exemplar consideratur ut est rei ad similitudinem cuius fit ois forma eius in materia dicitur paradigma. hoc forma indeterminata in materia potest esse similitudo talis forme exemplaris vocatur ymago. et sic patet de nominibus forme. Et quoniam non in declaratione patet quod materia appetit formam. et quod materia per formam que similis deo est habet assimilari primo quia ipsa forma assimilatur in esse ipsi primo quod quidem esse est vniuersumque summatur prima perfectio ut habetur secunda propositio de causis.

His ergo premisis ponitur conclusio responsiua. quod materia naturaliter appetit formam. probatur quia vniuersumque imperfectum et perfectibile naturaliter appetit suam perfectionem. sed materia secundum se est quid imperfectum cum sit pura potentia. et forma substantialis est eius perfectio. Item vniuersumque dissimile primo enti appetit sibi assimilari. sed materia prima cum sit pura potentia dissimilis est primo enti quod est primus actus ergo appetit sibi assimilari. sed non potest sibi assimilari nisi per participationem essendi quam habet per formam. ergo materia naturaliter appetit formam. et illud dicit philosophus quod materia appetit formam sicut turpe pulchrum et femina virum. quam locutionem Autocenna nititur reprobare dicens quod est propria locutio figuratiua poetarum et non philosophorum quidem veritate speculabili debet loqui ab his fictio aliis quorum verborum. Ad hoc dicitur primum materia scibilis per analogiam ad formam solum sit scibilis. ideo ad manifestandum nobis materiam primam omnino insensibile philosophus conuenienter potuit uti exemplo substantiarum sensibilium. et sic sua locutio tantummodo est speculatiua. sed magis dicitur exemplatiua locutio. Potest etiam dici quod in hoc passu loquitur philosophus contra Platone nullam ponentem distinctionem inter materiam et priuationem. et quod Plato utebatur metaphorice locutionibus assimilans materiam femine. ideo contra eum philosophus utitur metaphora ab eo sumptis.

Sed tunc dubitatur primo utrum materia appetat formam ratione priuationis Et respondetur quod in intellectu priuationis duo includunt scilicet carentia forme et aptitudo ad eam. dicitur ergo quod materia ratione illius carentie non appetit formam. sic quod pura carentia sit per se principium ipsius appetitus. hoc solus philosophus accipit de quo. vnde hoc modo considerando priuationem ipsam

bene
alio
no
ne
loqu
prie
est
lu
ra
re
ap
no
ter
sent
fo
vid
nam
tene
qd
per
se.

Ad rationem
primam dicitur
quod carentia
tena non e
quo cogn
secunda d
tena et spe
no est res
ciam dicit
fome fin
oportet q
re cu ip
tena no ap
ma vel q
generet tal
vna actu
qui liber fo
ad certu
totu et app
omnes al
as formas
Sequitur
Querit

materia pri
b. h. Ar
rois dicent
generat.
generat qd
esse in pote
materia. g.

Philosophorum

bene habet rationem principij eo quod non est ex alio sed alia sunt ex ipsa ut li ex dicitur ordinem et non causalitatem. Et materia ratione aptitudinis bene appetit formam. nec talis aptitudo proprie loquendo adueniente forma corrumpit sed magis perficit. unde secundum sanctum Thomam. talis aptitudo non est aliquid reale distinctum a materia sed solum ratione. ideo dicebat quod materia secundum suam naturam appetit formam. Dicit etiam Averrois quod materia sustentat per posse. Dicit etiam Albertus. quod hec aptitudo seu appetitus est habitualis inchoatio forme supradicta materie et distincta realiter a materia. quia talis inchoatio est eiusdem essentie cum forma. et est ratio ipsius materie cum forma. De ista controversia in sequentibus locis videbitur. Et si quidam vult forma appetat materiam dicit quod non quia forma est actus et perfectio materie non perfectus non appetit imperfectum. nisi secundum quod et ratione alterius per ipsam appetere non tamen per se.

Ad rationes autem oppositum ad primam dicit quod appetitus naturalis non est cum cognitione particulariter appetentis. et licet materia non cognoscat formam tamen dirigat ad aliquo cognoscere formam. et hoc sufficit. **Ad secundam** dicit quod appetitus rei complete in materia et specie insequitur formam. modo materia non est res completa sed est principium. **Ad tertiam** dicit quod non omnis appetitus est actus. nisi forte secundum nostrum modum intelligendi. et ita non oportet quod talis appetitus sequatur formam sed est idem cum ipsa materia. **Ad quartam** dicit quod materia non appetit formam sic quod careat omni forma vel quod appetat plures formas si per se quod una generet fastidium. sed quia dum est sub forma una actu in ea remanet potentia ad aliam quia quolibet forma est particulariter determinans ipsam ad certum gradum entis. et ipsam facere non potest secundum totum et appetitum sed sub ea manet potentia ad omnes alias formas. ideo appetit omnes alias formas naturales ut per eas perficiatur. Sequitur textus. Corruptum autem.

Queritur decimo septimo utrum materia prima sit ingenerabilis et incorruptibilis. Arguitur primo quod non auctoritate auctoris dicentis quod materia est que rei ventrate generatur. Secundo sic arguitur ratione. illud generatur quod procedit de non esse ad esse et de esse in potentia ad esse in actu. sed sic est de materia. ergo et. **Tercio** sic materia habet aliud

et aliud esse successive. cum ergo generatio sit via ad esse. sequitur quod materia generatur. assumpsit patet. quia materia successive habet aliam et aliam formam. modo alia et alia forma dat aliud esse. In oppositum est actus in fine huius primi.

Pro responsione ad quesitum scientie dum est primo quod materia prima accepta secundum suam potentiam. id est secundum suam naturam per accidens generatur et corrumpitur. Patet quia materia est semper privationi admixta. privatio autem corrumpitur et abijcitur adueniente forma contraria ergo materia faciens unum numero cum privatione per accidens corrumpitur et generatur per quanto est subiectum privationis.

Conclusio prima. Materia quantum ad esse in actu generatur et corrumpitur ex consequenti. sed non per se primo. Prima pars patet per ultimam rationem factam ante oppositum. nam materia ad generationem totius compositi ex consequenti generatur eo quod idem est esse totius et partis. et etiam ad corruptionem compositi ex consequenti corrumpitur per quod habebat esse in composito ex cuius corruptione definit esse in illo. Secunda pars patet quoniam materia non est subtilis neque habet esse nisi per quod est in composito cuius est pars. cum ergo generatio sit via ad esse sequitur quod illud quod habet primo per se esse generatur per se. et illud quod habet esse ex consequenti et in altero generatur in altero ex consequenti et per alterum. huiusmodi est materia.

Conclusio secunda. et responsio lis ad quesitum. Materia secundum suam potentiam siue naturam est perfecte ingenerabilis et incorruptibilis. Probat quia in omni fieri oportet aliquid subiectum. illud autem quod subijciatur in generatione est materia. ergo si materia generatur per se oportet quod materia subijciatur generationi materie. et sic materia erit antequam fiat vel erit preedere in infinitum in materijs. Et si per arguitur quod sit per se incorruptibilis secundum suam naturam siue secundum suam potentiam. quia omne quod corrumpitur resolvitur in aliquod ultimum quod ulterius non est resolvable in aliud. ergo si materia per se corrumpatur ipsa resolvetur in materiam et sic erit materia postquam corrupta erit vel erit processus in infinitum in materijs quod est impossibile. Relinquitur ergo quod materia secundum suam naturam est semper ingenerabilis et incorruptibilis.

Materia prima
generatur

Liber primus

bilis. Et iste due rationes fundant in rōne si ne diffinitōne materie prime pōta in textu q tal' ē. Materia pria ē subiectū vnicuiq pri mū ex q sit aliqd cū p se sit et nō hz accidēs et si aliqd cōsumpat in hoc abibit vltimū. Per primā pte denotat q materia ē primū pīcipi um i cōstitutōne rei. et p vltimā pīculā q vlt ima in resolutōe. et etiā p istas duas ptes ex cludūtur elemēta q etiāz gñant ex materia et cōrūpūnt in materā. Sed p b qd dicit ex q sit aliqd cū in sit p se et nō sūm accidēs excludi tur pūatio q nec iest rei facit nec etiā ex ea sit res p se sed p accidēs solū. Cōsiderādū autē est circa pīdictas rōnes q solū pbat materia esse īgnābile et cōrūpūbile p naturā matie scz p motū et tāsīnūtatōem. s nō pbat quin materia sit pducibilia et pducta ab aliquo p creatiōe. nā p virtutē pīmi agētis pōt aliqd fieri ex nihilo et etiā in nihilo redigi. eo q sua actio est sua essentia. et sūū esse idē ē cū sua es sentia. Id nō reqūt aliqd subiectū in qd reci pīat sua actio sicut in agētib' creatis actio ē accidētalis et requirit subiectū in quo recipia tur sua actio. id nullū agēs naturale pōt pdu cere aliqū effectū nisi p supposito aliquo sub iecto respectu cui' nō pōt hēre causalitatē. cū etiā prima cā sit infinite virtutis pōt attingere extrema pīdictōis inter q est infinita distātia. et ita denihilo pōt aliqd facere simpliciter qd tū non cōtingit in agētibus creatis que sunt finite virtutis et hec materia lanus declarabi tur in octauo huius.

Conclusio tertia forma non est

p se gñabilis et cōrūpūbilis. sed solū ex pīti Prima pars p3 p eandē rōem p quā pbatuz ē q materia pīti adesse nō est p se gñabilis et cōrūpūbilis. qz forma nō est p se subsistēs loquēdo de forma q est altera pars cōpositū. nec est ens cōpletū et ita nō habz esse p se. et go nō est p se generabilis. Itē omē qd p se et pīmo gñatur: gñat ex aliquo p supposito qd gñatōne cōpleta est pars illius qd gñatur. si ergo forma p se generaret oportet q forma esset anteq esset. vel qd esset cōposita ex ma teria et forma quoz vtrūq est ipossibile. Se cūda pars pbat. qz forma est pars essential cōpositū existēs et habētis p se esse. q forma gñat et cōrūpīf ad gñatōz et cōrūpīōez sup pōti. et id ipā forma gñat et cōrūpīf ex pīti.

Conclusio quarta compositum

est illd qd gñat pīo. et p se et etiā qd cōrūpīf p se. p3 p. quia gñatio ē via ad esse. q eodē mō pūet alicui gñan quō sibi cōuēit ee. s ipi cōpōito pūit ee tanq ei qd ē pīo. et p se et n pūit forme nisi tanq ei quo cōpōitū est illud qd p se gñat et ptes ei' ex pīti gñant. Itē omne generās intēdit facere aliqd tale quale ipm est. nāz omne agens agit sibi simile mō tum pōt. sed generās pīculare est cōposituz p se subsistēs. ergo intēdit generare cōpositū p se subsistēs. et p se quēs cōpositū est tēmi nus gñationis et intētionis generātis. Sed qreret aliquis vtrū pīficus debeat p suppo nere a metaphisico cōpositū substantiale ēē cōpositū. Auicenna respōdet q sic et in hoc es prebēdit ipm Auerrois. sed Albertus dicit q sua reprehēsiō nō carer reprehēsiōne. nā pīn cipia cōstituentia cōposituz que sunt materia et forma dupl'r possunt pīderari. Uno mō in rōne actus et potēte scdm quē motū cōstitū unt cōposituz in esse substantiāli absolute. et b mō cōpositū pīnet ad metaphisicū et mate ria et forma ab eo p supponūtur. Alio modo possunt pīderari materia et forma in rōne na ture pīout scz sunt pīcipia motus et muta tōis q requirūtur vniuersaliter ad cōstitutio nem cōpositū qd cōstituunt in esse naturali et non in esse substantiāli absolute et hoc modo pīficus materiaz et formā cōsiderat et etiam cōpositū nec hoc modo p supponit a metha pīfico cōpositum substantiale esse cōpositū Metaphisicus em cōsiderat cōpositū p ut habet esse p formā absolute. nam forma est pīcipiū rei absolute qūz est ex parte sui: materia aut et pīuatio sunt pīcipia rei natu ralis scdm q p viā motus generat. Et inde est q pbs in b passū nō reprobāt errores āti quoz pūentēs ex pte forme sicut reprobaz ut errores cor. pūentēs ex pte materie et p uatōis. ideo dicit pbs in textu. q cōsiderare vtrū pīcipiū formale sit vñū vel plura pēti net ad primā pīaz. qz forma dat esse simpl'r rei. et metaphisicus esse rei simpl'r cōsiderat sed pīficus cōsiderat res mobiles ideo po stenus: hoc est in libris sequētib' dēterminā abie pbs de reb' gñalib' et cōrūpūbilib' et de for mis scdm q sunt pīcipia mor' et mutatōis.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicitur q si Auerrois intellege rit materiam pīti ad eius potentiam et nāz

in ad
quent
tenā q
rūpiā
venlin
et gene
ba sua
te gene
qñ vel
positū
teria nō
esse si p
ad esse
Et siml
pclusion
clutione

Quer
ma subst
forma sic
le. Arg
rotū est
sibile. erg
substanti
rei sequē
ab efficiē
ref vltenu
nūltremou
que est in
ceret ad e
sequit vlt
lū sūm qu
stantialis
terano. qz
dens. q
ante gene
stantialis
p sequentiā
esset in ma
p motū nat
pīcipiū in
stantialis in
pīectū q in
intendēf
vltenu q
mediū. scz
pīcter que
positū argu
bo sit albu
lo nō albo q
nigū. s hoc

turam p accidens generari & corrumpi. aut qd
tū ad actū essendi generari & corrumpi ex cōse-
quenti in b bene dixit. Si vō intellexerit ma-
teriam qd ad suā essentiam p se generari & cor-
rumpi. tūc auctoritas sua est redarguenda. Sz
verisimile est qd intellexerit materiam corrumpi
& generari p accidens & ex consequēte vt ver-
ba sua sonant. cū dicit qd materia in rei verita-
te generat. id est i continue cōpositi cuius ps
qsi velit dicere qd generat ad generationē cō-
positi ex psequenti. Ad secūdā dicit qd ma-
teria nō pcedit de non esse ad esse sic qd tale
esse sit ipi materie pmo. sed pcedit de nō eē
ad esse qd habet in composito cui est pars.
Et similiter dicit ad terciā qd ipa arguit p p-
clutione. s. auctoritas allegata est pro con-
clutione responsali.

Querit decimo octauo utrū for-
ma substantialis ante generationē rei cui est
forma sit in materia sū esse formale formabi-
le. Arguit pmo qd non. indiuisibile vbi est
totū est. & cū omne esse substantiale sit indiu-
sibile. ergo si forma substantialis que dat eē
substantiale esset in materia ante generatōez
rei sequeretur qd esset ibi totaliter. & p psequens
ab efficiente nihil esset ibi ipi forme. Seque-
retur vltimus qd agentia naturalia nō facerent
nisi remouere p-arias dispositōes vt forma
que est in materia sū esse occultū latens du-
ceret ad esse manifestū & apparēs. Ex quo
sequitur vltimus qd nihil fieret simpliciter s. so-
lū sū quid & destrueret omīno generatio sub-
stantialis. qz generatio nihil aliud esset qd al-
teratio. qz quicqd accidit enti in actu est acci-
dens. Secūdo sic. si forma eēt in materia
ante generationē rei sequeretur qd ipa forma sū
substantialis esset intensibilis & remissibilis. p-
psequenti. quia sic forma substantialis p-
esset in materia sū esse imperfectū & distinctū
p motū naturālē. & cū in oī motu naturali sit
pncipiū mediū & finis sequeretur qd forma sub-
stantialis in pncipio motus haberet eē min-
pfectū qd in medio. & in medio qd in fine. & ita
intenderet & remitteret. Et ex hoc sequeretur
mediū. scz inter duo p-redictoria esset dare
pliciter que oīa sunt inconuenientia. Ad op-
positū arguit pmo. dictū est prius qd ex nō al-
bo fit albu & nō ex quocūqz nō albo. s. ex il-
lo nō albo quod est in potētia ad albu sicut ē
nigrū. s. hoc nō esset nisi in tali non albo essz

inchoatio forme albedinis p quā inchoatio
nē in illo nō albo eēt potētia ad albedinē & nō
ad aliā formā. si eēt in materia nō poneretur
aliq detenninatio indifferens esset ad qlibet
formā. qd oportet formā pēse in materia ante
generatōez rei. Itē secūdo nihil educit de
illo in quo nō p-uit. s. forma educit de potē-
tia materie. qd ante cōductionē habebat ali-
quod esse in materia. Tercio nisi forma p-
esset in materia sequeretur qd ipa forma esset to-
taliter ab extra ab efficiente qd est p-philoso-
phū & omnes p-parthenicos. Quarto sic i
omni motu est aliqd fluens de termino a quo
ad terminū ad quē cū motus nihil aliud sit qd
fluxus inter duos terminos. vlt qd materia flu-
it vel forma. nō materia qz tunc materie essz
inateria & potētie potētia & in omī motu es-
sent duo fluxus vnus ad esse materie & alius
ad esse forme qd sunt impossibilia. oportet er-
go qd forma sit fluens de esse imperfecto ad eē
pfectum & p psequens oportet ipaz esse i ma-
teria sū esse imperfectū. Quinto sic omnis
motus sit rōne alicui indigētie sed materia
mouet ad formā qd indiget forma. indigētia
aut nō est nisi respectu illius qd natum est in
esse. qd forma nata est inesse materie. & nō nisi
p aptitudinē existentē in materia que quidez
aptitudo est aliqd ipsius forme qd rē. Ses-
to sic materia appetit formā & nō illā quāz
habet sed illam quā non habet. & nō illā quā
nō habet absolute appetit nisi ing-ū apta na-
ta est habere eaz. s. talis aptitudo non est nisi
p hoc qd forma p-est aliquat in materia er-
go rē. Septimo sic. omis appetitus sit ra-
tione alicuius silitudinis. s. silitudo est rela-
tio fundata in vnitate forme. cum ergo mate-
ria appetat formam oportet aliquid pēse in
materia p quod materia assimilet forme rati-
one cui appetat formā. Octauo sic. mate-
ria est pncipiū generatōis quēadmodum
mater. s. mater nō pcurat pure passiue ad ge-
nerationē imo habet pncipia p-usa & inderer-
minata que tacta p virtutē agentis ducunt ad
determinatū actū vni forme qd neqz materia
& p consequens in materia est aliquid forme
Nono sic. materia appetit formā sicut tur-
pe bonū. s. turpitudine nō est causa appetendi
bonitātē. qd oportet ponere in ipo turpi aliqd
bonitatis ratione cui appetat bonū. Ulti-
mo sic. ex semine asini generat asinus & non
aliud. s. l-ter semine oliue generat oliua. s. b
non esset nisi in ipis seminibus p-essent for-
e iij

Inchoatio
formae

Inchoatio
formae
est
quod
est
in
materia
ante
generationem
rei
cui
est
forma
et
nō
est
in
materia
post
generationem
rei
cui
est
forma

Liber Primus

ut educende de materia p quas materia or-
dinat ad illas formas et non ad alias q̄ tē.

Pro responsione sciendum est
primo. et primo erūt duo puncta. In primo po-
nitur positio Albeni ponentis inchoatione for-
marū in materia cū opinionis apparene et acce-
sū p oppositū. In secūdo ponit opinionē
deceat originē negatū huius inchoatione formarū
et etiā soluent rōnes facite post oppositū.

Pro responsiōe pmi puncti sci-
endum est secūdo. q̄ circa pductiōe formarū
substantialiū pbi diuisi sūt tres sectas. Qui
dā em̄ posuerūt formas substantiales totalit̄
esse ab intra. Et psequēter dixerūt agētia na-
turalia nihil aliud facere q̄ remouere ptrans-
as dispositiōnes ut forma pexistens in mate-
ria in esse occulto ducere ad eē manifestū. et
dabant exēplū de lapide p̄cioso existente i lu-
to. et de ferro rubiginoso quorū splendor occul-
tas p luti et rubiginē. sed terro lapide p̄cioso
et remoto luto apparet splendor et lunato
ferro apparet claritas. Primū aut huius opi-
nionis fuit Anaxagoras q̄ posuit quodlibet
fm actū eē in quolibet. Alij vō dixerūt for-
mas substantiales totalit̄ venire ab extra i ma-
gistrates q̄ agentia naturalia nō faciūt nisi di-
sponere materiaz ad suscipiendū formas sub-
stantiales et immediate post dispositiōe ma-
terie dator formarū qui est substantia intel-
tualis assistēs spere generabiliū fm Aucten-
nā insuit formas substantiales in materia sic
disposita p agentia naturalia. Plato vō pi-
cebat q̄ forme substantiales deriuāt ab ydeis
separatis que participant a materia propter dis-
positiōe factā p agens naturale. et ita huius
opinionis primū auctor fuit plato quē insequi-
tur Auctena p pte. Sed ppartheni quo-
rū pnceps fuit Aristoteles mediā viā tenuit
re. dicētes formas partim ab extra et partim ab
intra esse. qd nō est sic intelligendū q̄ forma
habeat partem et partes et q̄ vna ps eē sit in
materia et alia ps veniat a generāte. hoc em̄
nō potest esse cū forma sit simplex et indiuisi-
bilis s̄ est intelligendū q̄ forma est tota ab in-
tra et tota ab extra fm diuersa eē ipius forme
q̄ fm eē potētiāle p̄fusiū et indeterminatū ad
certā speciē entis est tota ab intra scz in mate-
ria. sed fm eē distinctū et determinatū ad cer-
tā speciē est tota ab efficiente extrinseco. Et
quo p̄z q̄ agens naturale nō agit ad pducē

dū essentia forme cū tota essentia ei p̄existat
in materia. sed agit ad educendū formā quā
erat in materia fm eē p̄fusiū et indistinctū
ad esse actuale determinatū et ad certam spe-
ciē entis qd quidē esse licet sit ipse forme tan-
q̄ cause formalis est tñ ipse totius cōpositi tā-
q̄ ei qd est p se terminū generatōis et intē-
ōis generantis. nā generās n. tēdit genera-
re cōpositū et nō formā nisi ex p̄lequēti.

Sed p ampliori intellectu huius
positiōis sciendū est tercio. q̄ sicut est de ge-
neret differentijs respectu specierū p̄stituta
sub genere ita est de materia formarū natura-
libus respectu formarū generandarū. Genus
aut est forma generalis imperfecta et nō deter-
minata ad aliquod esse specificū. s̄ determi-
natur p differentia sibi additā quā tñ differē-
tiā p̄ncipat genus in p̄fusione sue potestatis
tam in genens prāte p̄ncipat oēs differentie
sed nullā p̄ncipat actu et p̄portionaliter in ma-
teria est forma generalis continens essentiali-
ter in sua prāte omēs formas específicas. et ta-
mē non est determinata ad aliqd esse specifi-
cū. s̄ determinatū p virtutē agentis educentis
de tali habitu cōfuso forma specificā determi-
nantē talē habitū cōfusiū ad determinatū
esse specificū. et ita nō est differentia nisi q̄ ma-
teria nō est forma generalis sicut gen. s̄ p̄-
mū subiectū formarū in quo quidem subiecto
est quidā habitus cōfusus continens omēs
formas naturales. q̄ quidē habitus si accipiat
in prima sua potētiā accipit p modū generis re-
mōti. et h̄ modo indeterminate cōtinet omēs
formas. sicut genus generalissimū indistincte
cōtinet oēs differentias. et iste habitus cōfusus
p dispositiōnes agentis naturalis distin-
guat et efficit vicinior formas específicas. et sic
genus determinat p differentia ad vnam spe-
ciē distinctā et nō ad aliam. ita ille ambitus cō-
fusus p actionē agentis naturalis determinat
ad vna speciē et nō ad aliam. et p̄prie illa for-
ma inchoata in materia p virtutē vni agentis
naturalis educi potest. ideo p̄prie forma asi-
ni est inchoata in semine asini et nō in alia for-
ma. et licet iste habitus cōfusus sit cōtēti-
matrice prime et cōcreat matene nec sit gene-
rabilis et corruptibilis sicut materia. tñ essen-
tialiter distinguit a materia. s̄ nō distinguit a
formis specificis p essentia. s̄ solū p esse. nam
talē habitus p̄fusus nō pōt dare esse. s̄ oportet
q̄ sit distinctus p aliqd formā specificā.

Nunc sit conclusio prima p isto

puncto. *Forme nō sunt totaliter ab intra. hāc*

pclusiōe pbant argumēta p oppositū scā.

Conclusio secunda. Forme nō

sunt totaliter ab extra. piz q: oporteret oēs for

mas eē p se subsisteres. qz nūq̄ ē p se pducibi

le nec potest terminare actū pductionis nisi

sit actu subsistēs. q̄ oēs forme essent incorru

pibile sicut anima rōnalis qd est falsum.

Conclusio tertia. Forme natu

rales sunt partim ab intra et partim ab extra

Pater satis cōclusio ex dictis. Nunc solue

de sunt rationes facte ante oppositū.

Ad primaz dicendū est q̄ indiuisibile ubi est to

tū est. sed nō totalit. ideo dictū est q̄ forma ē

total ab intra et total ab extra. s nō totaliter. et

p hoc piz solutio ad alia incōueniētia. Ad

secundā d: q̄ intensio et remissio sunt acciden

tia forme iam determinate in materia et spe

cie. modo ante generationē rei forma existēs

in materia nō pot esse determinata ad aliquā

speciē et ita nō est ibi intensio et remissio. Al

dict q̄ generatio substantialis est pmixta al

terationi. et rōne alteratōis ibi est intensio et re

missio: et ideo intensio et remissio et magis et mi

nus sūt ex pte q̄litate et nō sūt in formis sub

stantialib. Et h de pmo puncto.

Quantū ad fin punctum scien

dū est quarto cū doctore scō in suo tractatu

de materia pma et de diuisionibus internia

tis q̄ forma mpr̄ iuenit eē in materia. Uno

modo in potētia remota. ita q̄ in materia ni

hil est de ipsa forma nec de dispositōibus ad

formā. s solū est in potētia passiuā materie

ad formā q̄ quidē potētia passiuā d: habet

quidē ad tūmū generatōis p agens et

hoc modo forma ignis dicere ē in poten

tia i materia aque nullo modo alterate nec di

spōsite ad formam ignis. Secūdo modo

forma repert in materia disposita ad formā

p q̄litate cōnaturales ipi forme absq̄ h tū

q̄ aliqd essentie ipi forme substantialis sit in

ipa materia sine h etiā q̄ in ipa sit aliqua vis

actiua educēs talē formā de ipsa materia ad

actū. et h modo forma ignis ē in potētia i ma

teria aque calefacte. Tercio modo. forma

inuenit in potētia materie nō solū fin potēti

tiā passiuā. nec solū fin dispositōes acciden

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

tales. sed etiā in potētia actiua. et hoc modo

</

Liber primus

esse principium actuum. Secundo actiones sunt singularem et supposito et subsistentium. cum ergo talis forma non sit subsistens sequitur quod non potest agere circa ipsam materiam disponendo ipsam et educendo ipsam de potentia materie in actum, alias idem concurreret ad generationem sui ipsius quod est impossibile. Et tamen tenendo hanc opinionem solvendi sunt rationes facte post oppositum. Ad primam conceditur quod ex quocumque non albo non fit album, sed ex non albo quod est in potentia ad album, in potentia quidem quodammodo disposita ad album, nam in potentia contrarium est eadem dispositio communis ambobus contrariis quod non inveniuntur in disparatis, sed tamen non oportet in ipso non albo ponere aliquam albedinem per quam ipsam non album sit in potentia ad album. Ad secundam dicitur quod cum dicitur formam educi de potentia materie illa locutio est metaphorica et sumpta ex dictis Platonis, nam illud dicitur proprie educi de aliquo quod prius erat in illo et ponitur in alio, non autem nec educitur forma de potentia materie: sed educitur secundum quandam similitudinem prout dicitur esse aliquid educitur de aliquo quod non est in eo eodem modo quo prius erat, et ideo forma existens prius in potentia materie passiva post generationem actu existens in materia dicitur educi de potentia materie. Ad tertiam negatur consequentia, nam materia est in potentia naturaliter ad formam, et ideo partim est ab extra et partim ab intra pro quanto est in potentia activa agentis. Ad quartam dicitur quod in accidentali motu forma est in principio motus secundum essentiam et fluit usque ad terminum motus de imperfecto ad perfectum. Sed in generationibus substantialibus forme substantiales non sunt nisi in termino motus quibus habitus cessat, et solum est fluxus secundum formas accidentales quod sunt dispositiones ad formas substantiales. Ad quintam dicitur quod materia indiget forma et apta nata est habere eam, sed ista aptitudo non est aliquid ipsius forme in potentia materie, imo est idem realiter cum ipsa materia si sit potentia propinqua ad formam est aliqua forma accidentalis inducta ab agente, vel aliqua vis unitiva aut aliquid huiusmodi et non essentia forme. Et ex hoc patet solutio ad sextam. Ad septimam dicitur quod duplex est similitudo ut sufficit ad propositum, quodam est proprie dicta que est fundata in unitate

te forme, et in tali similitudine non fundatur appetitus materie. Alia est similitudo improprie dicta que est fundata in unitate proportionis, et appetitus materie fundatur in tali proportionem, nam ex eo quod materia de sua natura est potentia substantialis habens proportionem et analogiam ad formas substantiales que de sua natura est actus substantialis. Ad octavam dicendum est quod non est omnimoda similitudo inter materias et materiam, manifestum est enim quod materia est principium extrinsecum rei generis sicut pater, materia vero non est principium extrinsecum, sed intrinsecum. Ad nonam dicitur quod turpitudine non appetit bonitatem, sed subiectum turpitudinis quod est bonum appetit bonitatem, non quidem bonitatem quam habet, sed bonitates que caret. Unde minus bonum appetit maius bonum et id quod potest habere appetit eam. Ad ultimam patet solutio ex dictis, dictum est enim quod in semine animalis est vis activa derivata generante quod generat virtutem ipsius generantis, et finaliter disponit materiam formam, et forma adveniente corrumpitur illa vis generativa, et ita forma non est in semine secundum suam essentiam, sed est ibi solum in potentia passiva materie et in potentia activa agentis. Rationes facte ante oppositum sunt pro ista opinione.

Queritur decimonono. utrum in materia omnium generabilium et corruptibilium ante omnem formam substantialem ponende sint dimensiones interminate ipsi materie proprie coeternae. Et arguitur primo quod non, quod si sic tunc tales dimensiones essent accidentales et sequerentur multa inconuenientia. Primo sequeretur quod forma substantialis non esset actus primus materie. Sequeretur secundo quod compositio secunda precederet primam. Sequeretur tertio quod forma substantialis adveniret enti in actu et per consequens esset accidentalis. Quarto sequeretur quod forma substantialis uniret materie prime per medium accidentale, et per consequens quod ex materia et forma fieret unum per accidentem, hec autem omnia sunt inconuenientia quod tales dimensiones interminate non sunt sic ponende. In oppositum est auerrois in libro de substantia orbis hoc probans multis rationibus, quarum aliquae ponuntur in corpore questionis, videlicet quod huiusmodi dimensiones ponende sunt in materia ante formam substantialem. **Pro responsione sciendum est pri-**

mo
stantia
tur ma
bant s
quanti
me. S
tota ca
ria est
cuz est
eiusde
ma gen
sum est
cit qu
min? au
ma corp
pili qu
potentia
ca non p
re. Zie
terre sum
sed sum
sit que p
stea sub
non poss
relinquit

Scien-
cema pol
li sequi for
esse deten
tur forma
actualem
poicitatis
nata figur
specifici
nata ad bo
esse comple
mas corpo
et corruptib
fictis, ita qu
exverso in
tiam, sed
ud habet e
insequit. A
ponenda h
stinata a fo
in materia p
sic dicit scilicet
organici p
tione est cor
le, ergo in al

Philicorum

mo q̄ quidā posuerāt q̄ntatē in cōposito sub
stantiali rōne materie tñ. ita q̄ q̄ntitas seq̄
tur materiā scđm eos. et ad hoc ponendū vte
bant sufficientia p̄dicamētoꝝ. in qua dicit q̄
q̄ntitas inest rōe materie et qualitas rōe for
me. Sed p̄tra hoc arguit. q̄ si materia esset
tota causa q̄ntitatis seq̄retur q̄ quoz mate
ria est eiusdē rōnis corūdez esset eadē q̄ntitas
cuz ergo in oībus generabilibus materia fit
eiusdē rōis vt dictū est p̄i? sequeretur q̄ om
nia generabilia essent eiusdē q̄ntitatis qd̄ fal
sum est. Itē Aristoteles in secūdo de aīa di
cit q̄ in oībus viuētibz positus est cert⁹ ter
min⁹ augmenti et decrementi ab aīa q̄ est for
ma corp⁹. ergo materia nō est totale princi
piū q̄ntitatis. Itē materia scđm se est in pura
potētia. ergo ab ea immediatē tanq̄ a totali
cā nō pōt accidens aliquod originē trabe
re. Itē Aristoteles dicit q̄ ex vno pugillo
terre fiunt centum aeris et non nisi decē aque.
sed si materia esset tota cā q̄ntitatis cū eadem
sit que p̄mo est sub vno pugillo terre. et po
stea sub decē aque. et deinde sub centū aeris.
non posset assignari ratio talis diuersitatis.
relinquitur ergo q̄ hec positiō est falsa.

Sciendum est secundo. q̄ Aui
cenna posuit q̄ntitatem in cōposito substantia
li sequi formā corporeitatis. nō q̄ q̄ntitas fin
esse determinatū in specie et indiuiduo sequa
tur formaz corporeitatis. sed q̄ aptitudo ad
actualem trīnā dimensionē sequit formā cor
poreitatis. et actualis trīna dimensio determi
nata figura et inesse specifico sequit formaz
specificā et ipa actualis trīna dimensio determi
nata ad hoc esse particulare vel illud sequit
esse cōpletū indiuidui. Et posuit Aui cenna for
maz corporeitatis cōm oībz generabilib⁹
et corruptibilib⁹ et esse distinctā a formis speci
ficis. ita q̄ scđm eum cū ex aere fit aqua vel
ecōuerso manet eadē corporeitas scđm essen
tiam. sed vanatur scđm esse. quia aliud et ali
ud habet esse sub forma aeris et aque. et eum
insequit Albertus in ista positiōe. Et q̄ sit
ponenda huiusmodi forma corporeitatis di
stincta a formis specificis et manens semper
in materia probat multis rōnibus. Primo
sic. dicit secūdo de aīa q̄ aīa est actus corp⁹
organici phisici. sed corpus de genere substā
tie nō est corp⁹ nisi p̄ formā aliquā substantia
lē. ergo in aīatis p̄ter formā specificā que

dat esse specificum ponēda est forma corpo
reitatis distincta ab ipsis et p̄ consequēs ent

ponenda in alijs corporibz inanimatis.
Itē animal mouet seipm. sed omne mouēs
seipsum diuiditur in partem per se mouentē
et partem per se motā. pars aut per se mouēs
est anima. et pars per se mota nō pōt esse ma
teria nuda. q̄ vt habetur quinto huius mate
ria nuda moueri non pōt. ergo in parte per se
motā ponēda est aliquomodo forma substā
tialis distincta ab ipsa aīa. talis autem forma
non est nisi corporeitas. ergo. Et hec positiō
est probabilis et rationabilior prima.

Sciendū est tertio. q̄ Auerrois

in libro de substantia orbis distinguit duplicē
quantitatē siue dimensionē. Quedam est in
terminata ad certam magnitudinē et paruita
tem et ad certā figurā. et scđm ipm talis quan
titas est propria materie p̄ime et inseparabi
lis ab ea et p̄cedit omnem formam substan
tialē in materia. Alia est quantitas siue di
mensio terminata ad certam magnitudinem
vel paruitatē et ad certā figurā. et talis termi
natio q̄ntitatis sequitur formā specificā per
quā vnaqueq̄ res naturalis determinata est
ad maximū et minimū. et habz determinatam
figurā. id videmus q̄ ea q̄ sunt eiusdē sp̄ci cō
muniter sunt eiusdē figure. Vñ magnitudo
et figura maxime attestant vnitatē vt diuersi
tatē sp̄ci a deo q̄ aliq̄ dixerunt magnitudines
esse principia materialia rerū corporearū et
figuras esse principia formalia earundē. et de
ista positiōe Auerrois. q̄ntum ad hoc q̄ po
nit dimensionē intermiatas in materia ante
oīm formaz substantiale faciēda est in p̄nti
questione disceptatio in qua erūt quinq̄ p̄
cta. In primo declarabit opinio Auerrois.
In secūdo cōtra ipm ponent rōnes corū q̄ re
nēt positiōem Aui cenna et Alberti. In tertio
scđm illos soluent rōnes Auerrois. In quarto
ponent rōnes quorūdam volentū defendere
positiōem Auerrois et soluent rōnes eoz. In
q̄nto m̄debit ad q̄sitū h̄z opionē sci Thome

Quantum ad primaz ponitur

cōclusio prima scđm mentē Auerrois. Dimē
siones intermiatas necessario p̄cedūt oēs for
mas substantiales in materia generabilium et
corruptibilium. Probat. q̄ forme naturales
diuidūtur p̄ suū subiectū qd̄ est materia. q̄ oī
subiectū susceptibile formarū esse diuisibile.

forma
corporealis

Liber primus

¶ materia nō est diuisibilis nisi p̄ q̄ritatē. q̄ in materia ante oēm formā substantialem ponenda est q̄ritas et nō terminata: ut postea patebit q̄ interminata. Itē vna forma substantialem nō suscipit in tota massa materie. sed in vna pte materie. et ita recipit in materia partita. materia autē nō ē partita nisi p̄ quantitātē. q̄ in materia ante omnem formam substantialem ponenda est q̄ritas siue dimensio.

Conclusio secūda dimensioes

terminare sequuntur formas substantiales in materia p̄culan: q̄ scdm̄ diuersitatē specierū diuersificant magnitudines et paritates et etiā formas. q̄ dimensioes terminare sequuntur formas p̄ficatas. et quantitas terminata est quantitas p̄fecta. sed accidēs quantū ad suū esse cōpletū cōsequitur esse cōpletū sui subiecti. subiectum autē non habet esse cōpletum nisi per formam substantialem. igitur etc.

Conclusio tertia materia nō est

separabilis a dimensionibus interminatis. q̄ omne qd̄ corrūpitur a suo cōtrario corrūpitur. et dimensiones interminatē nulli cōtrariant. q̄ a nullo corrūpūt. ergo etc. Itē si sic forma substantialis nō adueniret alicui p̄i materie et ita sequeretur qd̄ nō esset multitudo indiuiduorū in vna specie q̄ sunt incōueniētia. Existis sic determinatis dat Auerrois dīas iter formas corporū celestium et formas generabilium et corrūpibilium. Prima dīa est q̄ forme generabilium diuiduntur ad diuisionē materie. nō autē forme corporū celestium. Alia dīa est. q̄ forme generabilium insunt materie mediātib⁹ dimensionib⁹ interminatis. nō autē forme corporū celestium. Tertia differētia est. q̄ forme generabilium mouent ad motum suorū subiectorū ut aīa mouet motū sui corporis. sed forme celestium nō mouentur ad motū suorum subiectorū.

Ex istis inferit qd̄ corpora celestia sunt ingenerabilia et incorrūpibilia. sed corpora inferiora sunt generabilia et corrūpibilia. Et hec d̄ isto primo p̄dicto in quo breuiter fere cōtinent oīa q̄ dicit Auerrois de dimensionibus interminatis.

Quantū ad scdm̄ punctū sequēdo Auerrois et Albertū. Arguit primo sic cōtra positionē Auerrois. P̄ba habz in p̄dicamentis qd̄ de structis primis substantiis impossibile est aliqd̄ aliorū remanere. ergo nō possunt remanere dimensiones interminatē in materia post reuocorūptiones. Secūdo sic inquit hui⁹ hētur qd̄

subiectū ḡnātōis nō occupat locū. sed materia cū dimensionib⁹ interminatis occupat locū. ergo etc. Itē si dimensiones interminatē p̄cedant formā substantialem in materia et dimensiones terminatē sequantur eā sequit qd̄ realit̄ diuisiōes et sic in eodē cōposito essent due latitudines et fieret penetratō dimensionū qd̄ ē impossibile. Itē si dimensiones interminatē necessarias nō requirerent ad esse vlt̄ fieri rei naturalis deberet poni p̄cipiū rerū naturalium qd̄ esset cōtra Aristotelē. ergo etc. Itē cōtra ipm̄ posunt fieri incōueniētia ante oppositum. et ita Auerrois voluit qd̄ omne accidēs sequatur cōpositum et materia et forma in ḡnabilibus nō tñ negat quin sint aliqua accidentia p̄p̄ia q̄ora materie et aliqua forme medio mō se habentia. Et h̄ de secūdo p̄dicto. Quantū ad tertū punctū soluēde sunt rōnes Auerrois in sequēdo positiones Auerrois et Alberti. Ad primā cōcedit qd̄ materia solū sū se sumpta nō est diuisibilis. s̄ tamē negat cōsequētia.

Ad secūdā cōcedit qd̄ materia nuda separata a quāq̄ forma nō est subiectū ḡnātōis. sed materia accepta sub forma corporeitatis in qua est inchoatio forme acq̄sibilis p̄ generatōes et aptitudo ad trīnā dimensionē est subiectū ḡnātōis. sed tñ illa materia nō est quāra nec occupat locū scdm̄ Auerrois et Albertū. Aliiter tamen respōdetur scdm̄ sanctū Thomaz ut postea videbitur. Ad tertias dicit qd̄ oēs forme cōueniūt in dimensionib⁹ ita qd̄ oēs forme naturales requirāt dimensionē in materia in qua recipiūt. Ad quantā dicit qd̄ quantitas nō habeat dñū et nō corrūpat p̄ se corrūpūt tamē ex p̄sequēti ad corrūptōes sui subiecti. et si sint alique alie rōnes facili⁹ possunt solui p̄ ea q̄ dicta sunt. Quantū ad quartū punctū est aduertēdū qd̄ qdā dixerit cōmētariorē Auerrois p̄ dimensiones interminatis nō intellexisse dimensiones reales in sp̄e et in numero existētes. sed dixerit qd̄ dimensiones interminatas intellexit Auerrois dimensiones i cōi abstractas ab hac dimensionē terminata vel illa hoc termino vel illo. et illo mō in dimensionib⁹ sic i cōi acceptis pueniūt generatū et corrūptū et oīa naturalia corrūpibilia. S̄ h̄ expositio est cōtra mentē ipi⁹ Auerrois qd̄ p̄ p̄dicta ipi⁹ in plurib⁹ locis. Dicit em̄ Auerrois i q̄nto hui⁹ qd̄ idē corp⁹ i numero manet i gēito et i corrūpto. q̄ voluit dicere qd̄ eadē dimensio in nūero sit materie p̄ime p̄petua. Item

Philosophorum

in prio de gñatōe dicit q idē sensible et cor
poritas man t in genito et corrupto. et in ter
tio de celo dicit q so ma celestis nō vñt ma
terie mediātibus dūmēsiōib⁹ intermians si
cut forme gñabiles et corruptibiles. Et q
p q isti sic exponētes positorēs auerrois nō
loquuntur scdm cr⁹ mētē. nā p dūmēsiōes iter
miatas ipe intellerit dūmēsiōes reales et i se
pabiles a materia q tñ non sunt terminate ad
certam magnitudiez et pūitatez nec etiaz ad
certā figurā. Et iō fuerit quidā aliq q posito
nē eius b mō expositā voluerūt defendere ar
guētes sic. Si i materia nō est aliqua dūmē
sio i se pabiles ab ea scq̄rē q augmētatio nō
est possibilis. P q sequētia qz in augmētatiō
nē rei augēde solū aduē. ite materia. sed ma
teria scdm se est indiuisibilis. indiuisibile autē
additū alicui non reddit ipm maius. g mate
ria aduēiens rei augēde nō augeret eā. iō dīc
phūs primo de generatōe q augmētatio nō
fit nisi aduēiente aliquo corporeo. Secūdo
sic cū ex aere fit ignis forma ignis subito et in
istanti introducta in materia. qz gñatio substā
nalis est momentanea. sed in primo istāti ma
teria ignis est sub tota gñate ipsius ignis. g
nisi in materia p̄fuerit gñtas scq̄rē q exten
sio gñtanua fieret in istāti. talis autē extēsiō ē
p motū localez. ergo mot⁹ localis fieret i in
stāti qd est impossibile. Tercio sic actus et po
tētia diuidūt ens et qdlibet genus entis. ergo
in quolibz gñe ponēdūz est propriū potentia
le receptiuū actū q sunt in illo genere. sed p
priū potēnale receptiuū actualis gñtatis nō
est aliud q quāritas intermiana. g ponēde ff
dūmēsiōes interminate in materia ad hoc q
recipiat in ea quāritas actualis. et iste sunt ra
tōnes aliquoz volentū defendere positorēm
Auerrois quas soluere nō est difficile. Ad
rōnes istas m̄def sic. Ad primā dīc q in
diuisibile actu et potētia vt pūctū additū ali
cui nō reddit ipm maius. sed indiuisibile actu
diuisibile tamē in potētia additū alicui habē
ti vtutē actūā reducēdi potētiā talē in actūz
bene auget ipm. et ita est in augmētatiōe. nāz
materia panis vñ vini scdm q est in potētia
ad formā carnis vel ossis addita viuēt habē
ti vtutē faciēdi carnē vel ossē efficiē carō vñ os
et auget. Ad secūdam dīc q cū ex aere fit
ignis fit resolutio vsqz ad materiā primā in il
lo instāti quo introducta forma substāntialis
ignis i materia q fuit aēis. ex cōsequēti et cō

comitanter ponit quāritas nō p motū localez
sed p quandā resultantia vñ educationē de po
tentia materie. nec prius recipit gñtas i vna
pte materie quā in alia. Ad tertiā dīc q
in solo genere substātie est propriū potēnale re
ceptiuū actū de genere substātie prio et p se
et illud recipit formas accidētales ordie quo
dā qz cōpositūz de genere substātie immediate
recipit quāritatez mediante qua recipit quali
tates indistinctas. et ita in alijs generib⁹ a sb
stātia nō oīz q sunt p̄pria receptia p̄nētia ad
illa genera. nā vt habet i p̄dicamētis oīa sūt
in p̄mis substātijs aut dīcūt de ipis. Si ta
mē loquamur de potētia et actu solū rōne dis
tāntia sicut est genus et dīa sic in quolibz p̄
dicamēto inueniuntur potentia et actus. Et hēc
de quarto puncto.

Quantum ad vltimū in quo re
spōdēdū est ad quēstionē scdm mētē doctorū
sancti sit cōclusio prima. In cōposito substā
tiali ex materia et forma nō est ponenda for
ma corporeitatis distincta p essentia a forma
specificā dante esse specificūz q quidē forma
corporeitatis manet cadē in materia sub oī
bus formis specificis. Probatur qz forma
substāntialis in hoc differt ab accidentali.
quia dat esse simpliciter accidentalis vero
scdm quid. forma etiā substāntialis cōstruit su
um subiectū in esse simpli. sed forma accidē
talē cōtra cōstruit inesse a suo subiecto. for
ma etiā substāntialē aduenit enti in pura poten
tia. accidētalē vero aduenit enti in actu et sim
p̄l et in potētia scd qd. cū ergo forma co:po
reitatis sit forma substāntialē ipa dat esse sim
p̄licet et cōstruit suū subiectū in esse simpli. s
quod aduenit enti in actu est accidens. ergo
aliē forme superuenientes essent accidētia. et
ita generatio non erit nisi alteratio et omnino
destrueretur. Et si dicat q esse simpli pot
capi dupliciter. Vno modo vt esse simpliciter
opponitur ad esse scdm quid quod est esse ac
cidentale. et hoc modo forma corporeitatis
dat esse simpliciter. i a q non dat esse scdm
quid. sed substāntiale. Alio modo dīcitur
esse simpliciter quod est distinctum et deter
minatū vltima determinatione in natura et
specie. et hoc modo forma corporeitatis que
est forma generalis non dat esse simpliciter. sed
dat eē distinguibile et formabile et forme spe
cifice dat eē distinctum et determinatū. Sed
cōtra hoc quis replicabit. quia esse substāntialē

Liber Secundus

le in indiuisibile consistit. Assumptū p̄ q̄ illud qd est p̄mū metrū z mensura oim illoz q̄ sūt alicui ordinis necessario oportet illud eē minimū z indiuisibile. al̄s nō eēt p̄ma mensura ino adhuc eēt mensurabile. sed in ordine enū eē substantiale est p̄mū metrū z mensura cuiuslibet alterius esse. ergo oportet q̄ eē substantiale sit minimū z indiuisibile. z hoc est quod dicit Aristoteles. viij. methaphisice q̄ in substantijs species se habent vt numeri sicut enī in numeris additio vel remotio unitatis indiuisibilis variat speciem numeri. Ita etiā in speciebus substantialibz additio p̄fectionis vel remotio p̄fectionis variat speciem. ita etiā eē substantiale nō potest variare sū esse p̄fectum nisi mutet species. z ita pot̄ dōctor iste q̄ eadē forma sū rem z rationē multiplex tñ sū virtutē z p̄fectionē dat eē substantiale eē corporeū esse animatū eē sensitiuum z esse specificū. z indiuiduale. z oia ista sunt idē in eodē. In corruptōne aut̄ substantiali sit resolutio vsq̄ in materiā p̄imā.

Cōclusio secūda. Quolibz forma substantialis inq̄tū dat esse substantiale. imediotē vn̄s materie prime. Patet q̄ materia de sua propria natura est potentia substantialis. sed potentia substantialis p̄mo z p̄ se z directe respicit actū substantialem. ergo forma substantialis nō vn̄s materie p̄ medium accidentale. ideo dicit p̄b̄s. ij. de aīa q̄ nō est querenda causa quare ex materia z forma fit vnū p̄ se nisi quia forma se habet vt actus. et materia vt potentia p̄pria eius. si enī forma substantialis vn̄ret materie p̄ aliquod medium. si illud mediū esset substantiale aduenirent in actu. z ita eēt accidens. si vō esset accidentale ex materia z forma nō fieret per se vnum. s̄ sequerentur incoūuenientia in principio questionis illata.

Ex hac cōclusionē sequit̄ conclusio responsiua ad. q. q̄ in materia prima non sunt ponēde dimensiones interminate p̄cedentes formasz substantialem materie prime coeternē. Probab̄. quia tales dimensiones sūt accidentia. ergo ex materia z forma nō fieret vnū p̄ se. sed per accidens. z sequerent̄ illa incoūuenientia in principio questionis illata siue adducta. Rationes aut̄ adducte p̄ pat̄r Auicenne z alberti in presenti questione nō solunt. quia eoz positio est satis probabilis

licet tñ sint improbabilēs vel solubiles facili ter. Sed rationes Auerois solute sunt z incoūuenientia p̄ ipm adducta concedunt. si quis tamen veller sustinere positionē Auerois apparender posset soluere illa incoūuenientia. Et hec de p̄mo p̄b̄sicoz.

Sequitur Liber secundus.

Eoz que sunt alia quidem sunt naturalia. alia vō p̄pter alias causas.

Diffinitio nāe

Ira secundū

librū p̄b̄sicoz q̄nt p̄mo. vtrum diffinitio nature sit sufficiens z bñ assignata in qua dicit. Natura est principium z causa mouendi z q̄

ascendi ei in quo est p̄mū p̄ se z nō secundū accidens. Et arguit p̄mo q̄ nō. q̄ natura est qd absolutū q̄ d̄r de materia z forma. s̄ male diffinit p̄ principium z causā q̄ importat respectū. Secūdo principium z causa sūt idē. s̄ nugatorie apponit̄ aliter. Tercio celū naturalit̄ mouet z nō quiescit. s̄ male ponit̄ mouēdi z quiescēdi. Et p̄firmat q̄ motus z quies p̄trahant s̄ natura nō ē principium q̄ p̄trahit̄ p̄trahit̄ sunt cause p̄ se. Quarto. grana z leuia mouent̄ z tñ nō h̄nt intra se principium sui motus q̄ mouent̄ a genere extrinseco s̄ male ponit̄ in diffinitōe ei in quo est. Quinto. animal cadēs deorsū naturalit̄ mouet̄ tñ natura aīa lis nō ē principium talis motus. s̄ male dicit p̄mū

Ultimo p̄ se z nō sū accidens idē sunt. s̄ nugatorie ponit̄ aliter. In oppositū ē p̄b̄a in principio huius secūdi ponēdo illā diffinitionē dicēs. d̄rigit̄ natura principium z causa mouēdi z quiescēdi ei q̄ ē p̄mū p̄ se z nō sū accidens.

Pro responsione sciendum est p̄mo q̄ postq̄ p̄b̄s in p̄mo libro determinauit de principijs rez naturalū sū q̄ referunt̄ ad eē z h̄nt ip̄s rei naturalis. p̄m̄ in d̄ secūdo determinat de ip̄smet principijs sū q̄ referunt̄ ad seire. z q̄ cuiuslibz factie principia sūt ibiectū z mediū p̄ q̄ demonstrat̄ illa sciētia. ideo in d̄ secūdo lib. agit̄ de natura ranḡ de h̄iecto. z oī d̄it̄ d̄ q̄b̄ sciētia naturalis h̄z p̄siderare. deīd̄ oī d̄it̄ d̄ q̄b̄ causis d̄mōstrat̄ sciētia naturalis.

Pro quo scienduz est secundo

¶ In Boetio in libro de duab. naturis. Na-
tura dicitur quattuor modis. vno modo dicitur natura
omne illud quod cum sit quod quodammodo ab intellectu
nostro capi potest et hoc est communis acceptio na-
ture quod comprehendit omnes enses positum et dicitur
quod cum sit ad excludendum negationes et pua-
ones quod proprie dicuntur natura et dicitur quod quo-
dammodo ad denotandum quod quidam sunt entia quod
propter maiorem actualitatem non possumus intel-
ligere ut sunt substantie separare et alia sunt quod
propter sui materialitatem cum difficultate intelli-
gimus sicut motus tepus et materia prima.
Secundo dicitur natura magis stricte purum minus
comprehendit substantia. Et hoc modo diffinitur a
Boetio. natura est quod potest agere vel pati. Ter-
tio capit natura per principium intrinsecum per se mo-
uedi et quiescedi in rebus mobilibus et hoc modo
capit in proprio. Quarto capit natura per
divina essentiali constitutione spei et sic dicimus quod
alia est natura qui et alia hominis.

Sciendum est tertio. q natura

addit supra rationes forme et materię q sunt
absoluta quendā respectū ad motū et opatio
nē. ita q natura signat materiaz et formā non
vt sunt principia efficiendi absolute. sed vt sunt
principia mouēdi et quiescēdi. et iō natura cō
ueniēter diffinit p hec nota picipiū et causa q
sunt respectua. vñ ponit picipiū eo q qdaz
naturalia habēt in se cām efficiētes sui mori
sicut sunt aīata: qz p picipiū pparat intelligi
vñ cām efficiētē. sed ponit cā qz i rebz īmaīa
tis nō est picipiū actiū nisi intrinsecū mori sed so
lū picipiū passiuum et formale. qz nō mouet
se effectiue. et iō natura nō dīz dicit picipiū il
li mori. Et dicit picipiū et cā sic sup? et inferi
qz mori de termino a quo est picipiūz mori? et
nō cā. Dicit tamē Alb. q ponit cā ppter pua
tōem q nō est cā sui mori sed picipiū. Et tamē
hoc nō videt cōueniens: qz illa pīcula p se et
nō fm accidēs nō pūeit pparatōm. deīde dicit
tū mouēdi et quiescēdi: qz illa q naturalr mo
uētur ad aliqū locū in eo natura r quiescūt.
nā p eandē naturā p quā mouent ad aliqūz
locū et etiā quiescūt. imo magis naturalit qe
scunt in illo loco. et siml r intelligēdū est in
quocūqz motu naturalī. nō est tñ na intelligē
dū q in omni eo qd mouet naturalit sit pīci
piū quictis. nā co: qd celeste naturalit mouet
et tñ nō qescit naturalr. et iō qñ dicit mouēdi

⁊ quiescedi li ⁊ debz capi bisūctiue. vt sic sen
 sus q̄ in his q̄ naturalit̄ mouent̄ ⁊ naturalit̄
 quiescūt natura est p̄cipiū vniūsq̄ scz mor⁹
 ⁊ genis. s̄ in his q̄ naturalit̄ t̄m mouent̄ ⁊ non
 quiescunt natura est t̄m p̄ncipiūm vt dicit
 san. 2ho. Dicit t̄m Alber. q̄ motus celi non
 ē naturalis: q̄ est a mouētē extrinsecō qd̄ mo⁹
 uet p̄ intellectū. ⁊ volūtatez. ideo motus celi
 magis debet dici intellectualis q̄ naturalis.
 Sed ad b̄ iūder san. 2ho. q̄ ad hoc q̄ aliq̄s
 motus sit naturalis non requir̄ q̄ sit a p̄ci
 pio intrinsecō actiue s̄ sufficit q̄ sit a p̄ci
 passiuo intrinsecō naturalit̄ inclināte ad mo
 tū. Deide ponit in diffinitōe ex in quo est. ad
 differētiā reꝝ artificialiū q̄ in q̄tuz h̄mōi non
 habēt in se p̄cipiū alicui⁹ mor⁹. Deide poni
 tur p̄mū q̄ q̄uis natura coꝝ: p̄oꝝ p̄mtoꝝ sit
 p̄cipiū mor⁹ coꝝ. nō t̄m ē p̄cipiū p̄mū vt
 cū aial mouet̄ deoꝝ sūm nō moue naturalit̄
 inq̄atū est aial. sed p̄ naturas elemēti p̄do
 inuatiōis. vtrūtamē natura animalis inq̄atū
 animal est p̄cipiūz p̄mto ⁊ p̄ se alicui⁹ al
 tenus motus scz motus p̄gressiui ⁊ augmē
 tationis. Ultimo ponitur p̄ se ⁊ non scdm
 accidens. quā particula declarat p̄bus in tex
 tu. quia q̄uis medicus se ip̄m sanet tamē est
 scdm accidens. nam accidit ei q̄ sanatur q̄
 sit medic⁹. naz infirmus per se sanatur ⁊ non
 medic⁹. ⁊ ideo sanatio ⁊ medicina quia con
 iūgūtur per accidens quādo q̄ inueniūtur se
 parata. sed natura ⁊ motus naturalis nunq̄
 inueniūtur separata. vt nihil naturaliter moue
 tur sursum quin in eo sit leuitas ⁊ om̄e illud
 in quo est leuitas naturalit̄ ē mobile sursum.

Sciendū est quarto. q̄. **Entius**

quedã sunt a natura vt animalia ⁊ partes eo
rũ ⁊ plante ⁊ coꝝ pꝛa celestia ⁊ elementa ⁊ mē
ta inanimata vt lapis. Alia sunt que nõ sunt
a natura sꝫ ab alijs cõis puta arte cõu vꝫ a fo
tuna. pꝫ quazꝫ rex dñia ꝑcludif diffiniõ naçe

Donitur conclusio prima. En

na naturalia differunt ab artificialibus in hoc quod naturalia habent principium sui motus intrinsecum innatum. Artificialia vero in quantum homini ducunt. hanc conclusionem probat probus per inductionem. nam quedam moventur naturaliter secundum locum ut leuia et grauia et corpus celeste. Quedam vero moventur naturaliter secundum augmentum et decrementum ut animalia et plante. Queda autem secundum alterationem ut corpora

Liber secundus

simplicia. scz elementa et mixta. sed ea que non sunt a natura ut lectulus et indumentum etc. huiusmodi que sunt ab arte non habent in se principium alicuius motus immati nisi secundum accides propter res naturales sunt materia et tota substantia artificialium. nam cultellus in quantum huiusmodi non habet in se principium motus deorsum nisi secundum quod est ferrens. Sed aliquis obijceret contra conclusionem. quia in generatione et alteratione corporum simplicium motus videtur esse totaliter ab agente extrinseco ut cum aqua calefit principium calefactio est ab agente extrinseco. ergo non videtur verum quod naturalia differant ab artificialibus eo modo quo dicitur est. Propter hanc rationem Albertus dicit quod in mutationibus corporum simplicium principium actuum motus est in eo quod movetur. non quidem principium perfectum sed imperfectum quod quo quomodo adiuvat actionem agentis exterioris. Dicit enim quod in materia est quedam inchoatio forme que vocatur privatio que est secundum principium nature. et ad hoc principium intrinseco generationes et alterationes corporum simplicium dicuntur esse naturales. Sed hoc impugnat Thomas dupliciter. Primo sic. quia nihil agitur nisi secundum quod in actu. ergo predicta inchoatio forme cum non sit in esse perfecto. sed est quedam aptitudo ad actum non potest esse principium motus aut generationis. Secundo quod etiam si esset forma illa inchoatio completa non posset agere in suum subiectum alterando ipsum. quia forma non agit sed compositum. quod enim non potest alterare simpliciter nisi in eo sint due partes. quarum una sit alterans et alia alterata. Et ideo ad objectionem respondet Thomas quod in rebus naturalibus eo modo est principium motus quo conveniunt motus quibus conveniunt. ergo movere in eis est principium actuum motus. quibus autem solum conveniunt moveri in eis est principium passivum motus quod est materia. que quidem materia est: per se principium motus in quantum habet potentiam naturalem ad formam et motum. et ita facit motum naturalem. et propter hoc factiones artificiales non sunt naturales. quia non habent naturalem potentiam neque ordinem naturalem ad formas artificiales sicut ad naturales. Et ita in gradibus et levibus est principium materiale et formale motus localis: sed in ipsis est principium materiale alterationis et generationis. Et conclusionem precedenti inferunt per hoc conclusionem que talis est. Natura est principium et causa. Et

etiam patet. quia naturalia differunt a non naturalibus per hoc. quod naturalia habent naturam. Sed non differunt a non naturalibus nisi quia habent principium motus et quietis primum per se et non per alterum. et natura est principium et causa etc. Et sic patet quod definitio nature est bene assignata.

Subitur primo quomodo differunt habens naturam et ens secundum naturam. R. quod habens naturam est compositum ex materia et forma quod habet in se principium naturaliter motus. Sed ens secundum naturam dicitur duobus modis. Uno modo idem est quod habens naturam. Alio modo dicitur ens secundum naturam quod immediate sequitur naturam rei ut fieri sursum convenit igni secundum naturam eius. et ita accidentia et proprietates naturales consequentes naturas rerum naturalium dicuntur entia naturalia secundum naturam.

Subitur secundo. An naturam esse sit demonstrabile. R. non per hoc quod non quia manifestum est ad sensum multa entia habere in seipsis principium sui motus. et ita manifestum est nobis naturam esse. quia natura est principium motus. sed ridiculum est demonstrare illud quod est nobis notum. hoc enim esset signum hominis non potentis iudicare inter per se notum. et non per se notum. quia accipit illud quod est per se notum tanquam non per se notum et esset similis ceco qui vellet aliquid diligere de coloribus cum tamen non possit intelligere quid rei coloribus bene possit habere quid notis.

Ad rationes ante oppositas

Tres prime solvuntur ex dictis. Et ad confirmationem tertie dicendum est quod quies in termino ad quem non contrariatur motui quod est ad illum terminum. modo natura est principium motus illius qui queris ad quem tendit et terminatur talis motus et non quies que erat in termino a quo. qui bene contrariatur motui. Quarta etiam et quinta solvuntur ex dictis. Ad ultimas dicitur quod ibi subditur et non secundum accides eo quod per se est eque uocatum. nam quandoque per se capitur prout oppositum ad per aliud sive per alterum. et quandoque prout oppositum ad per accides. ut scilicet per se idem est quod essentialiter. et ideo ad denotandum quod in diffinitione nature accipitur per se ut opponitur ad per accides et non ut opponitur ad per aliud dicitur per se et non secundum accides. et ita licet et potest ibi tenere expositio.

Sequitur in textu. Videtur autem natura et substantia corporum

Queritur secundo. verum for-

Philosophorum

ma sit magis natura quam materia. Arguitur quod non. quia sicut est in artificialibus ita est in naturalibus. nam ars imitatur naturam in quantum potest. sed in rebus artificialibus materia est tota substantia et tota natura carum. ergo etiam materia est tota substantia et natura rerum naturalium.

Ad oppositum est philosophus in secundo capitulo. huius dicens et magis hec scilicet forma natura est quam materia et subdit rationem. Nunquid dicitur tunc dicitur magis esse cum endelichia sit id est actus quam potentia.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam philosophus ostendit quid est natura consequenter ostendit quot modis dicitur natura et de quibus dicitur natura.

Pro quo sciendum est secundo quod antiqui philosophi usque ad cognoscere materiam pure peruenire non potentes ut sepe dictum est aliqui ponebant aliquid corpus sensibile ut puta ignem vel aerem vel plura eorum esse materiam primam omnium rerum et esse ens in actu. et sic sequentibus quod omnes forme aduenirent materiam primam et quod alicui existere in actu. et per consequens quod omnes forme se haberent ad materiam primam ut accidentia ad substantiam et quod materia esset tota natura rerum naturalium et tota substantia. accipientes enim totam similitudinem de rebus naturalibus sicut de artificialibus in quibus forma artificialis adueniens materiam existens in actu est accidentis et per consequens in artificialibus materia est tota substantia. et forma artis est accidentis. quod ostendebat antiphon per quoddam signum. quia si quis ponat lectulum in terram et lectulus putrefiat et accipiat vim germinandi non generat lectulum sed lignum. cum ergo natura sit vis insita rebus ex similibus similia procreans. et sit etiam ex qua pullulans pullulat et illud quod penna nec dicitur substantia rei concluderebat antiphon quod lignum est tota substantia et natura lectuli et per consequens concluderebat quod omnis dispositio siue forma que est secundum quancumque legem rationis aut finem artis sit accidentis. et illud quod manet sit substantia que continue patitur huiusmodi formarum mutationem. Et ex hoc descendebat ad naturalia quod si artificialia se habent ad materiam puta si lectulus se habet ad lignum ita naturalia se habent ad materiam puta es et aurum ad aquam et lignum ad terram. quia lignum resoluitur in terram. et aurum in aquam. si ergo lignum est tota substantia lectuli ita etiam aqua est tota substantia eris et aurum. et terra tota substantia ligni. Et hoc est una ratio quam ponebant antiqui quod inter materiam et

formam dicentes materiam et formam differre secundum substantiam et accidentem. Ponebant etiam aliam differentiam. dicebant enim materiam et formam differre secundum perpetuum et corruptibile. nam ponebant unum elementum esse unum principium. et dicebant illud esse perpetuum et intransmutabile secundum se. sed omnia alia dicebant transmutari infinites circa huiusmodi principium vel principia. et ita ponebant materiam esse corruptibilem et formam corruptibilem. Unde illi qui ponebant aquam esse principium dicebant eam nunquam corrupti. sed alia ut puta es et aurum quorum est tota substantia dicebant infinites corrupti.

Sciendum est tertio. quod opinio antiquorum primum ad aliquid esse vera et primum ad aliquid esse falsa. nam primum ad hoc quod ponebant materiam esse substantiam. et naturam rerum naturalium vera est. quia materia prima intrat compositionem cuiuslibet rei naturalis. Sed primum ad hoc quod ponebant eam esse totam substantiam rerum naturalium et omnes formas esse accidentales falsa est quia ut alias dictum est materia prima est pura potentia ad esse substantiale. id non est nisi per substantiam rei et est in actu substantiali per formam substantialem.

Et hac opinione antiquorum philosophus accipit hanc conclusionem.

Conclusio prima. scilicet quod materia est natura. Patet conclusio ex positione antiquorum que non potest esse ex toto falsa eo quod omnes concorditer dixerunt. non tamen in hoc quod dixerunt eam esse totam substantiam rerum. Item probatur conclusio ex diffinitione nature prout posita. nam materia est principium et causa. igitur materia est natura.

Conclusio secunda. Forma est natura. Probatur tribus rationibus textus. Prima est sic ars est illud secundum quod aliquid dicitur esse finem artis et artificiale. ita natura dicitur illud finem quod aliquid dicitur esse secundum naturam et naturale secundum philosophum. et artificiale donec habeat formam artis. ut lignum dum adhuc est in potentia ad formam lectuli non dicitur lectulus. si autem simili nihil diceretur naturale et secundum naturam donec habeat formam nature. et per consequens forma est natura. Unde illud quod est in potentia caro vel os non dicitur caro vel os donec habeat formam carnis vel ossis secundum quam formam sumit ratio diffinitiva rei per quam scimus quid est caro vel os sic igitur per quod forma est

Liber Secundus

natura rerum naturalium. que quidem forma licet non sit separabilis secundum esse a materia. tamen est separabilis ab ea secundum rationem. sicut enim priuatio est unum subiecto cum materia sed differunt ratione ita materia et forma faciunt unum secundum rem. secundum differunt ratione. nam nisi forma distinguere secundum rationem a materia non esset alius et alio modo quo materia dicitur natura et quo forma dicitur natura. Et quod aliquis posset credere quod quia materia dicitur natura et etiam forma quod etiam compositum posset dici natura. cum natura videatur dici substantia rei. et substantia dicatur de composito ex materia et forma. ideo dicit philosophus ad excludendum hoc quod compositum ex materia et forma non est natura. quod natura habet rationem principii compositum vero rationem principii modo compositum non est natura sed est aliquid existens a natura vel habens naturam. Secunda ratio est hoc sit homo et ex lectulo non sit lectus cuius igitur secundum antiquos lignum dicatur natura lecti et non forma eius propter hoc quod lignum redit per generationem et non forma. sequitur quod cum ex homine fit homo. et forma hominis per generationem adducit quod forma hominis est natura. Et ita dicendum est de omnibus alijs formis naturalibus que adueniunt per generationem. Tercia ratio. generatio passiva vocatur nativitas siue naturalis. Sed hoc nomen nativitas natura vocatur eo quod est via in naturam genens et cum generatio passiva sit via ad formam sequitur quod forma sit natura. Est aduertendum tamen circa hoc. quod differentia est inter actiones et passionem. quod actiones denominantur a principijs actiuis. passionem vero a principijs passiuis ut medicatio que actio non dicitur via in medicinam sed dicitur a medicina. Sed sanatio que est passio est via in sanitatem tanquam terminum. et ideo bene dicebat quod generatio passiva denominatur a termino ad quem et cum ille terminus sit forma et homini generatio passiva dicatur nativitas a natura sequitur formam esse naturam.

Cōclusio tertia. forma est magis natura quam materia. Ista conclusio probatur quod unumquodque dicitur magis natura secundum hoc in quo aliquid est in actu quam secundum id in quo aliquid est in potentia. Sed aliquid dicitur esse in actu per formam et solum in potentia per materiam. ergo forma est magis natura quam materia.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primam dicendum est quod non est omnino sumis

le. quia in artificialibus materia est tota substantia. forma vero artificialis que est ab arte non est nisi accidens. ideo in ipsis materia est perfectio: per se et magis dicitur substantia quam forma. sed oppositum est in naturalibus. quia materia rei naturalis secundum se est pura potentia de se nullum actum habens et forma est et per se substantialis actus et essentialis perfectio. Sequitur in textu. Quando autem.

Queritur tertio utrum physica differat a mathematica. Arguitur quod non rationibus tertius. quicunque scientie considerant eadem subiecta ille sunt eodem vel una est pars alterius secundum mathematicam considerat eadem longitudines et puncta et eadem considerat physica eo quod corpora naturalia habent superficies lineas et puncta modo oportet quod physica consideret de omnibus que sunt in corporibus naturalibus. ergo scientia mathematica et physica sunt una scientia vel una est pars alterius. Secunda ratio ad quamcumque scientiam pertinet considerare substantias et naturas aliquarum rerum ad eandem pertinet considerare accidentia illarum rerum. sed ad physicam pertinet considerare substantiam et naturam solis et lune et aliorum astrorum eo quod sunt corpora naturalia. ergo ad physicam pertinet determinare accidentia per se ipsorum. sed talia accidentia sunt qualitates motus et figure de quibus considerat astrologia que est pars mathematice. ergo in physica et mathematica eadem considerantur per se non differunt.

In oppositum est philosophus in secundo capitulo huius secundi in quo postquam ostendit quid est natura et de quibus dicitur. Consequenter ostendit de quibus considerat scientia naturalis ostendit de primo quomodo physica differat a mathematica et de hoc videbitur in propria questione.

Pro quo sciendum est primo.
quod multa sunt coniuncta secundum rem quorum unum non est de intellectu alterius. ut albus et musicus in uno subiecto coniunguntur. et unum non est de intellectu alterius. ideo potest unum ab alio separari et hoc est unum per intellectum ab alio abstractum. Unde quod posteriora non sunt de intellectu prioris sed e converso. id est superiora possunt intelligi sine inferioribus. non oportet tamen e converso id est tamen non habeant esse nisi in suis inferioribus. et dum aliquid superius sine inferiori intelligitur dicitur ab inferioribus abstractum secundum intellectum. et hoc modo dicuntur vniuersalia abstracta a suis

singula
denn
ciden
inest
ones
quid
cludit
q ipas
tas in
prio: ipa
quint
bilit. n
ligere
ipam
lectu
hoc diff
licet
seno
fm
qz no
matena
ria
ipaz
non
Ex
derant
simplic
terminu
et ita
sensibil
quibus
iecto
dum
lidu
dia
cus
est
celi
Ex
ftrabi
posi
pou
sue
esse
entia
uerfalia
omnib
Conclu

Philosophicorum

singularibus, et iste ordo obseruat etiam in accidentibus respectu ad subiectum. vñ qz inter accidentia q̄ adueniunt substantie materiali pmo inest q̄ntitas et postea q̄litates sensibiles et actiones et passiones et mores q̄ hñmōi q̄litates insequuntur. ideo q̄ntitates in suo intellectu nō includūt qualitates sensibiles neqz accidentia. q̄ ipas q̄litates consequunt. includit tñ q̄ntitas in suo intellectu substantia materiali q̄ ē prior ipa q̄ntitate et sibi subiecta. Et quo patz qz q̄ntitas potest intelligi sine materia sensibili. nō tñ sine materia absoluta. Et sic intel ligere q̄ntitatē sine materia sensibili et motu ē ipam abstrahere a materia sensibili sñ intellectu licz nō sñ eē. et vt habet tertius nihil in hoc differūt q̄ntū ad veritatē p̄sideratōis. nā licet q̄ntitates et accidentia q̄ ipas insequunt p se nō sint separata a materia sensibili. tñ bene sñ rationē vñ abstrahentiū nō est mendaciū qz nō sic abstrahūt q̄ntitatē vt cas ponāt ex materia sensibili. s̄ sic eā abstrahunt a materia sensibili qz sine cōsideratōne sensibilitatis ipas p̄siderat. et sic ista abstractio p̄ p̄mā op̄ationē intellectus q̄ est simpliciu apprehensio. Et istas patz qz diuersimode philosophica et mathematica q̄ntitatē et ex se accidentia considerant nā mathematica eā p̄siderat sñ ex simplicē essentia et forma. Philosophica vō put ē terminus corporis naturalis naturalit̄ accepti et ita eā p̄siderat put est subiecta qualitatibz sensibilibus motibus actioni et passioni. Et quibus patz qz philosophica et mathematica in subiecto pueniunt. Et differūt in p̄dicatōe. Mathematica em̄ de corpore inquit an sit rotunda rectū. et sic de alijs. Philosophica vō an sit caslidū fingidū. et sic de alijs. p̄ diuersa etiā media ad eādē p̄clusionē pbandā pcedit philosophica et mathematica. hāc em̄ p̄clusionē terra est rotunda demonstrat astronomus ex motu celi et astroz. Philosophica vō ex motu grauium. Et p̄dictis excludit pbs erroē Platonis q̄ credebat ea que sñ intellectum possunt abstrahi etiā sñ esse posse abstrahi. ppter qd possunt nō solū entia mathematicalia eē a corporibus sñ rem et esse abstracta. imo etiā possunt vniuersalia philosophica vt genera et species esse abstracta sñ esse a singularibus eo qz scientia philosophica est de vniuersalibus. et talia vniuersalia vocabat ydeas vt alis dictū fuit. Et omnibus dictis patet.

Conclusio responsiva ad quæ

sunt. Philosophica differt a mathematica. Probatur pbs duplici rōne qz prima est. Diffinitio est mediū demonstrationis que facit scire oportet ergo illas scientias differre inter se qz diuersimode diffiniūt. s̄ philosophica et mathematica diuersimode diffiniūt. igit. Minor patz. qz entia mathematicalia vt numerus par vñ impar linea rectum curuū figura et hñmōi diffiniunt sine motu et materia sensibili. Nā si materia sensibilis in diffinitōe linee vel recti poneret vt pote lignū vñ aurz talis diffinitio nō cōpereret recto et linee que essent in alia sensibili materia vt pote in cre vel in cupro. modo diffinitio debet cōperere omni cōtēto s̄ diffinitio. sed etiā naturalia vt homo equus caro es lignū lapis et hñmōi diffiniunt cū motu et materia sensibili. ppter qd dicit pbs in p̄sentis capitulo qz philosophica et mathematica differūt sicut finium et curuū. nam in diffinitōne finis ponit subiectū sensibile qd est nasus. Est em̄ finis nasus curuus. et ideo finitas nō inuenit in alio subiecto q̄ in naso. s̄ in diffinitōne curui nō ponit aliquod subiectū sensibile idō potest inueniri curuū in quacūqz materia sensibili indifferēter. ideo curuū est cuius mediū erit ab extremis. Secūda rō scientie medie inter philosophicā et mathematicā vt sūt p̄spectiua et musica et astrologia distinguunt a mathematica p hoc qz conueniūt cū philosophica. et a philosophica p hoc qz pueniūt cū mathematica. s̄ a fortiori philosophica et mathematica differūt. Sed quereretur aliqz vñ hęc scientie p̄dicte medie debeant dici magis philosophice qz mathematice. Rñ dicit pbs qz sic. nam licet demonstrēt p̄ p̄ncipia mathematicalia. quia tñ vnumquodqz denominat a fine et habet spēm a termino ad quē. ideo cū hñmōi scientie medie applicent entia mathematicalia ad res naturales idō magis debent dici naturales qz mathematice. Aliqui tñ distinguunt dicētes qz iste possunt considerari ex p̄ncipio. ex quibus demonstrant aut ex p̄ncipio generis subiecti. Pmo modo debent magis dici mathematice qz philosophice. qz demonstrāt p̄ p̄ncipia mathematicalia. Et secūdo modo debēt dici magis philosophice qz mathematice.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit qz dictū est qz licet ille scientie de eodē materialiter considerent non tñ formaliter. modo formalis differētia obiecti sufficit diuersificare scientias. et sic similiter dicen

Liber secundus

dum est. Ad secundas. Vñ licet astrologia
et physica ista pclusionē scz tercia ē sperica de
monstrant. B tñ est p diuersa media. Seq̃t
tertius Quoniā aut natura duplex ē.

Querit̃ quarto vñz phisicus
habeat p̃siderare materiā et formā. Et ar-
guit̃ primo qd nō. qz materia et forma sūt p̃f-
ectis. sed eiusdē sciētie est p̃siderare subiectū
et p̃tes eius. q̃ debent a metaphisico cōside-
rari qui habet p̃siderare ens et p̃tes entis.
Secūdo sic. si phisica p̃sideret materiā vñ cō-
siderat oēm. vel aliquā et aliquā nō. nō oēm.
qz dicit Auicenna qd phisica est d materia ali-
qua. nec aliquā et aliquā non. qz vt arguit
Auerrois p̃ra Auicennā si esset vniuersalis
ars metaphisica ip̃a p̃sideraret oēs materiā
metaphisicor̃. q̃ cū phisica sit vniuersal̃ sci-
entia oīm naturalū et p̃ cōsequēs nō cōside-
rat aliquā materiā et aliquā nō. Ad oppo-
sitū est p̃bs in iij. capitulo primi tractatus hu-
ius secūdi libri.

Pro responsiōe sciēdum est pri-
mo. qd postq̃ p̃bs posuit differentiā inter phi-
sicā et mathematicā. Consequenter circa cō-
sideratōez phisicam mouet duas questioes.
quar̃ prima est. Et cōsideratio phisica sit
tñ de materia vel de forma tñ vel de vtroq̃
q̃. Secūda est supposito qd phisica p̃sideret
vtrūlibet. vñ sit eadē sciētia que cōsiderat
de vtroq̃ vel vna ps sciētie cōsiderat d for-
ma et alia de materia. Et circa has dubitatio-
nes dicit p̃bs qd si quis aspiciat ad dicta an-
tiquor̃ et eis credat videbit ei qd scia natural̃
nō sit nisi de materia. qz nīl tractauerunt de
forma vel modicū sicut eā parū tetigerunt.
Democritus et Empedocles inq̃tū posuerāt
aliquid fieri ex mltis. sūm aliquē determinatū
modū mixtionis vel aggregationis. Sz ali-
ter respondet Tho. ad has dubitatōes.

Conclusio responsiua ad que-
sitū. Sciētia naturalis habet p̃siderare ma-
teriā et formā. Probat̃ duabus rationib̃. Pri-
ma est: sciētia naturalis cōsiderat de natura
sed natura dicit̃ de materia et forma. igit̃ rē.
Secūda ratio. cōsideratio naturalis differt
a mathematica eo qd cōsiderano naturalis ē
cōsideratio finis. et p̃sideratio mathematica
est cōsideratio cuius. sed finis materiā et for-
mā comprehendit. ergo rē.

Conclusio secunda. eiusdem sci-

entis naturalis est cōsiderare formā et materiā
am p̃portionatā illi forme. Probat̃ conclusio
tribus rationibus tertius quaz prima est rā
Ars imitat̃ naturam inq̃tū potest. sed eius
dē artis cōsiderare formā et materiā p̃porti-
onatā illi forme. ergo a simili ita erit de sciē-
tia naturali. Minore probat̃ p̃bs induciue.
qz media est cōsiderare sanitatē vt formam
et colerā siccū et alios humores inq̃tū sūt
subiectū et materia sanitatis. domificator: etiā
am cōsiderat formā domus et materiā illi
forme p̃portionatā vt sunt lateres lignum et
alia huiusmodi. et ita ē de oib̃ alijs artificialib̃. q̃
etiam erit in sciētijs naturalib̃. Et si ali-
quis querat vñ est qd ars imitat̃ naturā. Rñ
dē qd causa est qz p̃ncipiū op̃ationis artis ē
nostra cognitio intellectua que habet ortum
a sensu et a rebus naturalibus. et ita p̃ sitū
dinē rex naturalū facim̃ res artificiales. S
causa etiā p̃t ē quia a quodā p̃ncipio intel-
lectuo tota natura p̃dita est et determinata
media ad determinatos fines. et ita etiā est in
ope artis. Secūda ratio est. eiusdē sciētie
est cōsiderare finē et ea q̃ sunt ad finē. qz ra-
tio eor̃ que sunt ad finē ex fine sumit̃. sed for-
ma ē finis materie. igit̃. Minore pbat̃ p̃bs
quia ad rationē finis duo requirunt̃. scz qd sit
quid vltimū et qd sit gratia cuius sit. sed hec
duo cōueniūt forme in ordine ad materiā ha-
bita cū forma cessat motus materie. et ita for-
ma habet ratioz vltimū. Sed qd forma sit illud
gratia cuius sit motus materie pbat̃ p̃bs p̃ duo
silia. Primū qd ex eo qd vtimur omnib̃ artifici-
alibus tanq̃ existentibus p̃pter nos sumus
quodāmodo omnīū finis. s materia est p̃p̃
formā. q̃ forma est gratia cuius sit motus mate-
rie. et ita est finis materie. Pro secūda silitudi-
ne dicit̃ p̃bs qd sūt tres artes. Quedā sunt fa-
ctiue materie vt ars factiua auri et argēti vel
materie nauis. Alie sunt factiue forme vt na-
uis factiua et quedā vsuales vtunt̃ re factā vt
ars nauigatoria. et iste vltimē artes que sunt
architectonice p̃cipiūt factiue forme qd ponat̃
talē formā in materia. p̃pter talē vsū. et sicut
factiua forme p̃cipit factiue materie. vt faciat
materiā cōueniētem tali forme. Tunc arguit̃
ad p̃positū. sicut visus se habet ad formā ita
forma se habet ad materiā. sed visus est g̃na
cuius forma talis sit. q̃ etiā forma est id gratia
cuius sit materia. et p̃ p̃ns p̃clusio vera. Ter-
cia rō eor̃ q̃ sunt ad aliquid est eadē sciētia
et eadem cōsiderano. sed materia est ad ali-

Phisicorum

quid scz ad formā. q̄ est eadem sciētia q̄ ma-
teriā & formā cōprehendit. non tamen est in-
telligendū q̄ forma & materia sint ad aliqd
fm esse sed solū fm dici.

**Ex p̄dictis infer̄ conclusio ter-
cia.** forme que sunt a materia sepabiles nō
sunt phisice cōsideratōis inq̄tū sepabiles. p-
bat p̄b̄s p̄ sile. q̄ sicut medicina nō p̄siderat
neruū inq̄tū neruus est. q̄ sic p̄neret ad natu-
ralē. s̄ ipm cōsiderat inq̄tū est susceptiu⁹ sa-
nitatis. & sicut faber nō considerat es inq̄tū
es. sed pur est susceptiu⁹ forme statue. q̄ etiā
p̄bus naturalis nō cōsiderat formā fm q̄ for-
ma est. q̄ s̄ p̄tinet methaphisico sed caz con-
siderat fm q̄ est in materia in qua educit per
motū & mutationē naturalē. Ex isto p̄t̄ q̄
cū anima rationalis sit in materia & etiā sit
sepabilis a materia q̄ ipa est terminus consi-
deratōis p̄bie naturalis. & etiā methaphisici
nam p̄ q̄ro est in materia ipam p̄siderat p̄b̄s
& put sepabilis est a materia eam considerat
methaphisicus. & q̄aia rōnals sit forma in
materia. p̄bat textus. q̄ forma rei generate
ex materia & forma ē forma in materia. q̄ ad
hoc est generatio vt forma sit in materia. sed
homo generat ex materia p̄ hominē tanq̄ p̄
causam efficientē vniocā & p̄ solem tanq̄ p̄
causā efficientē equiuocā. quia sicut dicitur
textus. Homo em̄ generat hoīem & sol. ḡ anima
rationalis est forma in materia. Ex p̄dictis
in hoc p̄mo pater quid est natura. quid ē ha-
bens naturā. quid fm naturā. quor modis di-
cit̄ natura. qualiter differt phisica a metha-
phisica. q̄ phisica ē de materia & forma cō-
siderare. & vsq̄ ad quid se extendit considera-
tio philosophie naturalis. & in s̄ finit̄ ip̄c p̄i-
mus tractatus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit̄ q̄ methaphisicus materiaz &
formā considerat vt sunt partes entis absolu-
te. phisicus vō cōsiderat ipas pur materia ē
transmutabilis ad formā. & ita vt sūt partes &
cause entis naturalis. Ad secundā dicitur
q̄ Auicenna distinguebat duplicē materiam
primā. nam fm ipm quedā est materia prima
p̄mo prima que scz est pars entis absoluti in-
q̄tū est ens & talē materā nō considerat phi-
sicus. Alia est materia secūdo prima que scz
est p̄ncipiū entis mobilis inq̄tū naturale mo-
bile est vt ē materia generabiliū & corruptibi-

liū. vñd Auicenna nō intelligit q̄ phisic⁹ nō
consideret materiā vniuersalē oīm generabi-
liū. sed intellexit q̄ phisica nō cōsideret mate-
riā oīm generabiliū vt est pars entis absoluti
Sequitur textus. Determinatis au-
tem hīs.

**Querit̄ quinto vtrū ad phisicū
p̄tineat cōsiderare quatuor causas.** Argui-
tur p̄mo q̄ nō. q̄ cā ē ad cur̄ cē sequit̄ aliud.
s̄ hec ratio in sepatis a materia inuenit̄. sepa-
ta aut̄ a materia nō sūt phisice cōsideratōis
ergo phisicus nō h̄z quor causas cōsiderare
Secūdo sic phisicus h̄z cōsiderare de na-
tura. sed natura solū sub se cōprehendit duas
causas scz materiā & formā. ḡ phisicus nō h̄z
cōsiderare quatuor causas. Ad oppositū
est Aristoteles in p̄mo capi. secūdi tractatus
p̄m⁹ secūdi libri.

**Sciendum est primo q̄ post q̄
p̄b̄s in p̄mo tractatu on̄ dicit̄ de q̄bus phisicus
siue naturalis cōsiderat.** On̄ in s̄ secūdo ostē-
dit ex quib⁹ causis demonstrat. & p̄mo manife-
stat quor sūt genera causar̄ rez naturalū.

**Sciendum est secūdo q̄ vt ha-
bet repr̄ cā d̄z quor modis.** Vno mō d̄z cā re
ē id ex quo fit aliqd cū insit. sic es d̄z cā statue
& argētū phiale & etiā cor̄ ḡna dicit̄ cā eaz
rez sic metallū q̄ d̄z gen⁹ ad argētū ē cā ma-
terial⁹ remota phiale sic argētū. Et dicit̄ Ari-
sto. cū insit ad duas p̄uatōis & p̄m⁹ q̄ nō insit
rei facte sic materia. Et fm istū modū elencta
siue lfe sūt cā syllabay & illa ex q̄b⁹ fiūt artifi-
cialia sūt cause artificialiū & corpa simpliciā
sūt cause mixtor̄ & p̄tes cuiuslibz totū relate
ad totū h̄nt modū cause material⁹ respectu to-
tū & p̄positōes. i. p̄misse sūt cause q̄stionū et
ḡnāl̄ oē illd̄ ex q̄ fit aliqd. p̄mo & finiet in
re facta. r̄ducit̄ ad gen⁹ cause material⁹. Se-
cūdo d̄z cā spēs & exēplū. i. cā formal⁹. Et sic
dictū ē circa materiā q̄ gen⁹ materie est cā sic
materia. ita i. formis vt exēplificat p̄b̄s i. q̄dā
p̄sonāna musice q̄ vocat̄ dyapāsō cui⁹ forma
ē. p̄por̄o dupla & forma ḡnāl̄ ē. p̄por̄io nu-
meral⁹ siue nūer⁹. & ad hūc modū reducunt̄ p̄-
tes diffinitōis. nā p̄tes sp̄ei ponūt̄ i. diffinitōe
& nō p̄tes matene vt h̄f. vii. methaphisice. &
sicut totū est forma suaz p̄m⁹. & cōpositio p̄po-
nibiliū. Tercio mō d̄z cā il'ud q̄ d̄z p̄nci-
piū motus & quētis. & hec ē cā efficiēs sicut
p̄silians ē cā cōsiliat̄. & pater filij. & cōcomi-
Dij

Liber secundus

tans cōcomitanti et faciēs facti et hoc mō etiā
semē est cā generatōis et medicus sanitatis.

Sciendum est ulterius qd vt dicitur
at Aucēna quadriplex est cā efficiens. scz p
ficiens. preparāis siue disponēs. coadiuans
et cōsiliās. Perficiēs dat cōplemētū motui
mutatiōem p formā. sed pparāis siue disponēs
ad aptat materiā ad formā suscipiēdā. Et
ad iuuuans vero nō operatur ad finē. pparā sed
ad finē alterius quē adiuuat. Sed cōsiliās
repenit solum in agētibz volūtarijs. et sic ille
qui dat alteri formā et modū agendi dicitur cō
siliās. Quanto mō dicit cā gfa cuius ali
quid fit. et hec dicit causa finalis. vt sanitas
est causa ambulatiōis. et qd finis sit cā. pbat
pbs. qd cū ppter quid sit qd itū causāz idē
est cā qd cōueniēter respōdetur ad questioē
factā ppter quid. s. cū querim⁹ ppter quid
aliquis ambulat. respōdet vt sanaret. et sic re
spōdētēs opinant assignare cām. et tamē as
signant finē ppter quē ambulāt. ergo finis ē
causa. Et est aduertendūz circa hoc genus
causae qd quīs de rōne finis sit qd sit quid vlti
mū. ad hoc tñ qd aliqd dicat causa finalis nō
requirit qd sit vltimūz simplr. sed sufficit qd sit
vltimū respectu alicuius. id dicit textus qd qd
cūqz sunt media iter pāmū mouēs et vltimū
finē simplr illa dicuntur fines respectu pceden
tiū et media ad finē respectu sequentiū. sicut
p3 in exēplis textus. ideo dicit pbs qd ista in
termedia differūt ad inuicē inq̄ruz quedā sūt
organa id est media ad acquirēdū postero
rū. et quedā sunt opa id est operata et fines co
rū. sicut pono est organū purgatiōis et pur
gatio est finis potioni. et similiter purgatio
est organum respectu macis et macies est fi
nis respectu purgatiōis.

Sciendum est ulterius qd causa
finalis habet rationē boni et est potissima in
oēs cās. ita qd est cā causāz. vt postea pate
bit. Sed si cōtra hoc obijciat. qd in hīs que
agūt p electōez cōtingit quādoqz finē eoz eē
malū. et qd finis et bonū cōuertant. Respōdit
pbs qd nihil differt an finis sit vere bonum vl
apparēs. qd qd appet bonūz licz non sit vere
bonū. tñ est apparēs. finis aut sub rōe mali nō
mouet s. solū sub rōe boni. Et pcedentibus
cōcludit pbs qd causae p se tot sunt quot dicte
sunt et nō plures qd oē qd p se aliquatit cau
sare dicitur reducibile est ad aliquē predictorum

quattuor modoz. et s. ostēdit pbs p sufficien
tiā causāz. qd oīs cā vl est intrinseca effectui
vel extrinseca. si pāmū vel est actū dās esse. et
sic est forma. vel est potētia recipiēs eē et sic ē
matena. Si scdm hoc est duplr. vel se h3 vt
id a quo realit incipit motus. et sic ē efficiēs.
vl se h3 sic ad gfa cui incipit mot⁹ et sic ē final

Sciendum est vltimo qd vt ha
bet pbs tres sunt pparates causāz cōsequē
tes spēs causāz. Pā a ē qd vni⁹ et eiusdē pos
sunt esse plures causae p se. sic statue factor est
cā efficiēs statue facie. et es est cā materialis
p se eiusdē. et inde est qd vni⁹ rei assignant plu
res diffinitiones scdm diuersas causas illius
rei quīs totalis diffinitio et cōpleta cōprehē
dat oēs causas. Secūda pparates est qd cau
se sunt sibi inuicē causae. s. hoc est scdm diuer
sas spēm causae sicut ābulatio post cenā est cā
sanitatis efficiēs. et sanitas ē causa finalis am
bulatiōis. silt forma est prioz materia scdm rō
nē cōplemētū et pfectōis. sed materia est pri
oz qd forma gñatōne et tpe in oīm eo qd mo
uet de potētia ad actū. Et quo patet qd effi
ciēs et finis sūt sibi inuicē causae. et simili
ter matena et forma Tertia pparates est
qd eadē est causa cōtrariōz. sed nō eodē mō.
qd vni⁹ ē cā p se et alteri⁹ p accidēs sicut nau
ta p sui pñtiam est causa salutis nauis et per
sui absentiā est submersiōis nauis.

Hīs notatis ponitur cōclusio
resposua pbs h3 p̄siderare quattuor causas
Probat pbs p̄mo qd habeat cōsiderare cau
sas. qd hoc negotiū p̄ficū est gfa sciendi et
nō gra operis. eo qd scire possum⁹ res natura
les nō tñ eas facere. sed nos nō opinamur sci
re aliqd nisi sciam⁹ ppter qd illud ē. sed hoc
est cognoscere causas eius. s. p̄ficus h3 co
gnoscere cām oīs mot⁹ et mutatiōis natural
vt possit reducere oīa q̄ scita sunt circa muta
tiōes p̄ficas in principia et causas. Sed qd
habeat cōsiderare quattuor causas pbat qd
pbs h3 cōsiderare oīa qd p se cōcurrūt in oīm
mutatiōe p̄fica igit. Maior p3 nā in oīm
motu necessario inuenit illud qd mouet siue
mutat qd ē materia siue subiectū. et id ad qd
terminatur motus vel mutatio quod est for
ma. et id quod est principium motus siue mu
tatiōis quod est efficiēs et illud gratia cui
us sit talis motus vel mutatio quod est fi
nis. igitur.

Sed dicitur
Dubitatur
sicut m
cū in fin
sa est qd
causalit
tur esse p
est vltimū
dicit esse c
esse qd h
bit in lect
Dubitatur
pres diffi
lia. Et
ser de diffi
dōe esse c
res relate
terial. Se
torius. igit
dū materi
Ad dubi
tionis ad q
et tūc dicit
materia in
rei natural
carnes et o
ideo diffini
ria et forma
lis respectu
siue essentia
secundā dicit qd
me sunt. p
in diffinitō
materia resp
terit qd non p
tra totū pon
de diffinitō
test dicit qd for
diffinitōne sp
speciel se hab
tur ad forma
dū materie. c
cōparare ad
etū in ordinē
bet rationē in
qd debet intr
cente tale in
modū materie
puta vniuersa
Dubitatur

Philosophorum

Sed circa predicta oritur quedā parua dubia.

Subitaſ pmo. quare eſt qd phiſicus magis pbat de fine qd ſit cauſa qd alijs cū in finis ſit poſſiſſima cauſa. Dicit qd cauſa eſt qd cauſalitas finis eſt magis occulta qd cauſalitas aliar cauſar. eo qd ois cauſa videtur eſſe prior ſuo effectu. mō finis qd ad eſſe eſt vltimus in generatione et ita finis non videtur eſſe cauſa. vnde finis nō eſt cauſa niſi ſi finis qd habet in intentione agentis vt patebit in lectione ſequenti.

Subitaſ ſecundo vtrū vtrū ſit qd ptes diffinitōis reducāt ad gen⁹ cauſe formaliſ. Et videtur qd nō. qz tunc materia non eſſet de diffinitōne rei naturalis tanq^m de diffinitōne eſſentiali eius. Itē dicitur eſſe qd omnes ptes relate ad ſuū totū habent modū cauſe materialis. Sed ptes diffinitōis ſūt ptes aliquius totius. Igit^r. Itē in diffinitōe gen⁹ habz modū materie et differentia modū forme. igitur. Ad dubiū dicit qd vt dictū eſt ptes diffinitōis ad genus cauſe formalis reducuntur. et tūc dicit ad obiecta. Ad primum dicitur qd materia indiuidualis nō ponit in diffinitōne rei naturalis ſicut in diffinitōne hois ponunt carnes et oſſa. et nō hec carnes et hec oſſa. et ideo diffinitio rei naturalis poſtuta ex materia et forma cōmuni ſe habet vt cauſa formalis reſpectu indiuidui qd pncipat talē naturā ſiue eſſentiā ſignatā p talē diffinitōez. Ad ſecundā dicit qd ptes diffinitōis forme ſunt. ipe loquit^r de ptribus ſpeciei q cadūt in diffinitōne totū. Et cū dicit qd ptes ſūt materia reſpectu totū ipe loquit^r de ptribus materiē q non ponunt in diffinitōe totū. ſed eodē tra totū ponit in diffinitōe eaz vt circulus eſt de diffinitōne ſemicirculi et nō eodē. Alⁱ po teſt dicit et forte melius qd ptes que ponunt in diffinitōne ſpeciei ſi cōparent^r ad indiuidua ſpeciei ſe habent p modū forme. in ſi cōparent^r ad formā totū cui ſunt ptes habent modū materie. cui⁹ ratio eſt quia quecūqz partes cōparate ad ſuū totū ſe habent ſicut imperfec tū in ordine ad pfectū. modo imperfec tus habet rationē materie ſi ad pfectū comparetur. qd debet intelligi de pfecto informante et pſi ciente talē imperfec tū. licet etiam gen⁹ habeat modū materie. nō tū eſt materia. ſ eſt forma puta vniuerſale.

Subitaſ tercio vtrū pmiſſe ſūt

materia pclusionis. Et videtur qd nō. qz materia in eſt rei cui⁹ eſt materia. ſed pmiſſe non in ſunt cōcluſioni. igit^r. Itē pmiſſe ſunt cauſe efficiētes reſpectu cōcluſionis. igit^r. Dicit^r ad dubiū. qd pmiſſe dicant^r materia cōcluſio nis cauſa ſuor terminor ex quibus conſtituit^r tur. ipe tū pmiſſe ſi qd ſtant ſub forma et ordine ppoſitionū nō ſūt materia cōcluſionis. imo ſi pſiderent p qto vniunt^r p mediū forme male ad inferendū pducendū vel demonſtrādū cōcluſionēz tūc habent modū cauſe efficiētis in ordine ad cōcluſionē Et p hoc patet ſolntio ad obiecta.

Subitaſ quarto vtrū ſemen re ducat ad genus cauſe efficiētis. Et videtur qd nō. qz ſemen in generatione ſe hz vt materia ex qua ſit res. igit^r. dicit^r qd ſemē ſemelle ſe habet vt materia in generatōe. ſed ſemē maſculi in quo eſt quedā vis generatiua gerēs vicē et virtutē generātis principalis reducitur ad cauſā efficiētē. ratione talis. virtutis generans ratione materie poſſit dici cauſa materialis.

Ad rationes ante oppoſitū ad primā dicit qd cōſideratio cauſar ad phiſicū et metaphiſicū diuerſimode pntet vt alſ ſatis viſum fuit. Ad ſecundā dicit qd licz natura pprē dicta dicit^r de materia et forma tū ad cōplēdū opus nature requirit^r quor cau ſe. Et hec de pnti caput. Sequit^r textus. Adhuc aut^m quēadmodū.

Quenit ſexto vtrū finis ſit cauſa cauſarū. Arguit^r pmo ptra aſſumptū ſciz qd finis nō ſit cauſa. qz finis nō eſt pncipium cū ſit qd vltimū. ſ finis nō eſt cauſa. ſequē tia eſt nota et antecedēs pbat. qz finis habet rationē terminat^r vltimū. Secūdo ſic. cauſa eſt ad cui⁹ eſſe ſequit^r aliud. ſ ad eſſe finis nihil ſequit^r cū de rōe finis ſit qd ſit quid vltimū qd finis nō eſt cauſa. Tercio ſic. qd eſt cauſatū ab alio nō eſt cauſa. ſ finis cauſat ab efficiēte. ſ finis nō eſt cauſa. Et ſi dicat^r finis acceptus put^r eſt in executōe opis ſciz fin eſſe eſt qd vltimū cauſatū et nō eſt cauſa. ſ finis acceptus in intrētōe agētis eſt pncipiū mouēs et cauſa. Cōtra ſ replicat^r. qz finis put^r eſt in intrētōe agētis nō habet eſſe reale. ſ ſolū intrētōnale. q illo mō phiſica nō eſt ſciētia ent^r realis. Quarto ſic. illud nō eſt cā qd nō pnt^r rē de ri ad quēſtiōnē factā ppter quid. ſ cū qm⁹ d iij

finis est
causa
causarum

Liber secundus

propter quod nos non respondemus de fine in intentione agentis sed de fine put est in executione operis sic cum quidam propter quod iste ambulat non intendit ut intendat sanari sed ut sanetur. Sed finis in intentione non est causa. Quanto sic dicitur quod finis esse rei magis dependet a causis intrinsicis quam sunt materia et forma quam a causis extrinsecis quam sunt efficiens et finis. Sed cause intrinsece sunt prior res alijs et magis cause. et cum iter omnes causas intrinsecas forma se habeat ut recipiens esse sequitur quod forma est causa causandi. Ad oppositum est Aristoteles in fine primi capituli huius secundi tractatus

Pro responsione ad quesitum
Sciendum est primum quod ut habet Albertus in suo commento super B passim quod duplex ordo potest attendi in causis. Primus ordo potest attendi in causis secundum propinquitatem ad rem causatam. et quia in naturalibus res causantur per motum cuius materia est subiectum. ideo secundum hunc ordinem materia est prima causa et forma secunda. et efficiens tertia. et finis quarta. nam materia mouetur per efficiens ad formam propter finem. Secundus ordo potest attendi in causis secundum intentionem cause ut scilicet illa causa dicatur prior cui prius competat causare. et quia materia non ducit seipsum ad formam. sed ducit ab efficiente. et efficiens non mouet materiam nisi sit prior a fine. ideo secundum hunc ordinem finis est prima causa et forma secunda. tertia materia et forma quarta. Tercius ordo potest attendi in causis secundum ad esse ut scilicet illa causa dicatur esse prior cui prius competit esse extra animam. et secundum hunc ordinem efficiens est prima causa. materia secunda. forma tertia. et finis quarta. Quartus ordo potest attendi secundum ad rationem causandi et efficiendi. et quia omne mouens mouet per suam formam quam est principium mouendi. ideo secundum hunc ordinem forma est prima. efficiens secunda. finis tertia. et materia quarta. Et isto quadruplici ordine causarum patet quod finis secundum propinquitatem ad effectum materia sit prima causa. et quod ad esse efficiens sit prima. et quod ad rationem mouendi forma sit prima. tamen quod ad intentionem causandi finis est prima quia mouet omnes alias causas in causando.

Sciendum est secundo quod finis potest dupliciter considerari. Uno modo secundum esse quod habet in intentione mouentis. Alio modo secundum esse quod habet extra animam et in executione operis. Est ergo difficultas an ratio cause competat fini secundum esse quod habet

extra animam et in executione operis. aut ei competat secundum quod est in intentione agentis. Ad quod respondet Johannes de ganda. in quodam tractatu quem fecit de causalitate finis. quod finis secundum esse quod habet in intentione mouentis non habet alium modum causalitatis a causalitate efficientis. nam ut dicitur cognitio sanitatis in medico facit in eo desiderium sanitatis. ad quod desiderium sequitur motus ad sanitatem et etiam operatio. et inagiat quod finis intentionis mouet per modum efficientis. Et prius dicitur quod finis secundum esse quod habet extra animam competit ratio cause propria et distincta a causalitate efficientis et aliarum causarum. Et ad hoc probandum inducitur aliquis rationes. Prima est. de ratione finis duo sunt. primum est quod sit quod ultimatum. secundum est quod sit quod ultimatum. Sed hec duo competunt fini secundum esse quod habet extra animam. et non secundum esse quod habet in intentione mouentis. igitur. Secunda ratio. illud dicitur finis proprie quo habito cessat omnis motus et omnes operationes in fine. sed habito fine secundum esse quod habet extra animam cessant omnes motus et non cessant habito fine per ut est in intentione mouentis. igitur. Tercio ad idem com modum loquendum. nam cum aliquis intendit aliquid finem si non consequatur cum finem esse reale in hiominibus. debet frustrari suo fine quous habeat finem in intentione. quod non esset nisi ei competere ratio cause secundum esse reale quod habet extra animam et sic concludit doctor iste quod finis extra animam existens habet rationem cause. Sed decepti sunt doctores istius. eo quod nesciunt distinguere inter rationem finis et motionem efficientis. nam finis intentionis dicitur mouere efficiens. non quidem proprie et philosophice sic quod transmutet efficiens secundum aliquam formam sed metaphorice. quia scilicet afficit ipsum efficiens et inclinatur ad mouendum. mouere proprie et philosophice est actus efficientis. et ipsum mouere efficientis non est aliud quam influere formam vel motum in partem ens vel mobile. sed finis mouet per modum amari et desiderari scilicet per modum tractatus et trahentis. et non per modum influentis et transiens in alterum sic efficiens. nam appetit ferre in rem amaram et desideratam. et ita sicut amans trahentem ad se ita finis intentionis mouet efficiens. sed quia non est nomen proprium impositum ad designandum modum causandi ipsi finis. ideo nos circuloquimur causalitatem finis per similitudinem ad causalitatem efficientis cum dicimus finem causare per hoc quod mouet efficiens. nam illud mouere est metaphorice et est alterius rationis quam mouere ipsum efficiens. ideo causalitas finis distinguitur realiter a causalitate efficientis. Sicut

etiam de
guere de
et de fine
uenit finis
et non habet
est causa
ueniens omne
put est in
doctoris
extra animam
finitur
ne finis quod
causando
fieri et per
intentionem
ita cum finis
et sit terminus
recone sit
Hic pro
spontanea
causa per
causa caus
quod puenit
ne quod alie
est in intentione
causa materia
ad actum quod
causa efficiens
primam a finis
litem efficiens
causa caus
intentionem
Ad rationem
primam tres
habet quod finis
ne vlamur
est in intentione
ens est causa finis
esse per finem
causa efficiens
intentionem mouens
hiominum illud
est realiter
penitus et
non adeptus
nec ut accipiamus
a fine. Ad
non est causa
neboni appetit
habent est causa

etiam deceptus doctor iste. qz nesciuit distin-
guere de fine vt finis ē termin⁹ ⁊ qđ vltimum.
⁊ de fine vt causa ē. mō rō vltimi ⁊ termini cō-
uenit fini vt finis ē. Et illo mō hz esse ef aiaz
⁊ nō hz rōnē cause. s rōnē effectus. s finis vt
est causa ē quid optimū ⁊ pmiū ⁊ pncipiū pre-
ueniēs oēs alias causas in causando. ⁊ b hz
pur ē in inuentione mouētis. ⁊ sicutatōes illius
doctoris solū pbant qđ fini fini eē qđ habet
extra aiaz cōpetit ratio finis ⁊ termini s tñ si
finis pldereť vt est causa. fin b habet ratio-
nē pmi. qz b mō preuenit oēs alias causas i
causando. Nā b ē gñalr vey qđo aliqd est p-
fectū ⁊ possē in via gñatōis illud ē prius in
inuentioe mouētis ⁊ in desiderio appetit⁹. Et
ita cū finis sit qđ vltimū fin esse ⁊ gñationez
⁊ sit termin⁹ gñatōis vltimū oportet qđ in in-
uentione sit pmiū ⁊ pncipiū alioz.

His primis ponit conclusionem re
sp. sua ad q. s. finis est causa causaz. q. sit
causa pbatu est in questione pcedenti. s. q. sit
causa causaz. p. 3. q. illud est causa causaz
q. puenit oēs alias causas in causando et si
ne q. alie cause nō causant. s. sic ē de fine. put
est in inretōne mouētis. igit. Minor. p. 3. naz
tū. materia sit pura potētia non pōt se ducere
ad actū q. ē forma. igit. op. p. ducat ab effi
ciēte. efficiens aut nūq. inchoat motū nisi sit
p. motū a fine. s. causalitas finis pcedit causa
litatem efficiētis materie et forme. et p. est
causa causaz. et hoc intelligit de fine. put est i
intentione mouētis.

Ad rationes ante oppositū ad
 primas tres prout solummodo ex dictis. solū cū pro
 bāt qd finis pur ē in executōne opis hū ratio
 nē vltimē effectus. s. nō. pbāt qd finis finis qd
 ē in intēōne mouēns sit pncipiū t. cā. nā effici
 ens ē cā finis accepti in executōne opis t. fin
 esse pur finis ē effectus. s. tū finis in intēōne ē
 cā efficiens. Ad replicā d. qd quā finis in
 intēōne mouet efficiēs meth apbōnce tū ni
 pilomin? ille motus si mori debeat nominari
 est realis. nā finis mouet efficiēs p modū ap
 penbilis t. boni res aut nō solū qescūt in bo
 no adeptō s. etiā p desiderū t. appetitū mouē
 rur vt acq̄rant ipm. t. b. modo efficiēs mouet
 a fine. Ad qntā rōē d. qd ipa intēō finis
 nō est causa. s. ipa res intēā accepta in ratio
 ne boni appenbilis possibilis ēē vel fieri vel
 haberi est cā mouēs. t. illo modo mōdē ad q

stione factam ppter quid. non em̄ respondes
mus cū querim⁹ ppter qđ ille ambulat vt in-
tendat sanari. nec rñdcm⁹ qđ san⁹ ē. & vt sanet⁹

Altera ratio soluta ē et illo q̄d duplici or-
dine causat̃. nā bene pbat q̄ materia ē p̄ma
q̄tū ad rōrē causandi. s̄ nō pbat q̄ sūt pro-
pinq̄iores q̄tū ad intēctōnē causandi. Se-
quit̃ textus. **Modi aut̃ causarū.**

Querit' septimo vtruz agentia naturalia solū preparent materiā vt p̄mū efficiens eā substantiā l' p̄ficat. Arguit' q' sic. q̄a p̄mū efficiens agit p' suā essentia' ⁊ non p' aliud sibi additū. igit' immediate cōiūgit for̄mā substantiāle rei ⁊ esse substantiale ei⁹. ⁊ p' cōsequēs agentia naturalia nō faciūt nisi p̄parare materiā ad for̄mā. Secūdo sic. in efficiētibus essential' subordinatedis secūdū nō agit nisi p' virtutē p̄mi eo q' secūdū agens habet a p̄mo q' sit ⁊ q' efficiēs sit. igit' in cūctis secūdaris efficiētib⁹ est virtus p̄mi efficiētis p̄ficiens materiā dādo eis for̄mā ⁊ esse. ⁊ p' p̄ns secūda efficiētia solū p̄parant materiā. Tercio sic agentia naturalia sūt q̄lite res p̄ne q' sūt accidentia. s' accidens nō p̄attingere for̄mā substantiāle. al's attingeret vltra p̄mū gradū sic p̄fectionis. igit' t̄c. Quarto sic. omne calidū est a p̄mo calido. ⁊ om̄e frigidū a p̄mo frigido. s' c' esse esse a p̄mo esse. s' si p̄mū est p̄mi efficiētis. igit' c' esse esse ē a p̄mo efficiente. ⁊ p' p̄ns agentia secūdo nō attingunt esse rei. Et quo sequit' q' nō attingūt for̄mā substantiāle q' dat esse ⁊ p' p̄ns solū p̄parant materiā. Ad oppositū arguitur agens vniocū generat sibi simile s'm speciez ⁊ for̄mā. s' b' nō pōt facere nisi attingeret for̄mā rei s'm essentia illi⁹ for̄mā igit' tale agēs a naturale nō solū p̄parat materiā ad for̄mā. s' etiā eam facit attingendo for̄mā substantialem.

In questione erūt duo articuli. Primo vidēbit de quēsto. Secūdo iuxta tertū videbitur de modis causari et p̄parariis consequentibus ipsos modos.

Quatu ad p̄mū sciēdū est p̄m o
q̄ p̄p̄rōes facias añ oppositū. Quicēna po
sunt agēna naturalia solū p̄pare materas ad
susceptōes forme ⁊ p̄mū efficiēs p̄ficere mas
tenā sic dispositā dādo ei formā ⁊ esse. Qui sē
tentie p̄nadiçit p̄p̄atpenci dicētes q̄ forme dū

2 113

Liber secundus

substantiales non totaliter veniunt ab extra sed a datore formarum imo etiam educuntur de potentia materie per virtutes agentis naturalis. Sed Albertus nunc concordare vult opinionem dicentem quod utraque opinio aliquid veritatis continet. Dicit enim quod virtus primi agentis potest considerari dupliciter. Uno modo secundum essentiam. Alio modo secundum esse. Si autem considerat virtus primi agentis secundum essentiam tunc dicitur quod virtus primi agentis est una per essentiam in omnibus agentibus quod tamen primo et principaliter est ipsius primi mouentis. et hoc modo ut dicit Albertus est intelligenda positio Avicenne. scilicet quod primum efficiens perficit materiam eo quod virtus mouendi principaliter est primi mouentis. Si vero considerat virtus primi mouentis secundum esse. sic non est eadem virtus in omnibus mouentibus. quia variatur secundum esse. quia secundum quod recipitur in diuersis mouentibus. Et dicit Albertus duo exempla. vnum in natura et reliquum in arte. Exemplum in natura est ut eadem lux per essentiam que diffusa est in dyaphano vocatur lumen. et recepta in corpore terminato vocatur color. et secundum diuersitatem corporis terminatorum variatur in diuersas species colorum. Exemplum in arte ut eadem est regula artificij per essentiam que tamen aliter et aliter recipitur in lignis rectis et non doctis. Simili modo dicit Albertus quod virtus primi agentis non est eadem per essentiam in omnibus mobilibus. variatur tamen secundum diuersa esse per hoc quod recipitur in diuersis. et quia agere sequitur esse et non essentiam nisi per esse. ideo conuenientius dicitur quod agentia secunda non solum preparent materiam imo etiam attingunt formam et esse rei. Sed considerandum est quod si Albertus et Avicenna voluerit dicere quod primum efficiens communicat cum secundis agentibus in eadem virtute agendi per essentiam. ita quod sit eadem virtus agendi in primo et secundis in hoc non sunt tenendi. quia primum agens non concitat cum secundis in aliquo vniuoco. sed solum habet unitatem analogie cum ipsis. ita quod est primum analogum entis. Sed si voluerint dicere quod omne agens secundum quod habet virtutem suam a primo. ita quod virtus secundi agentis sit virtus ipsius primi in genere cause efficientis. ita quod est causa efficiens virtutis agentis secundum quod dicitur in libro bene dicunt. sed tamen virtus secundi agentis non potest esse forma ipsius primi.

His premissis sit conclusio responsio sua agentia naturalia non solum preparent materiam ad formam imo perficiunt substantialiter educendo formam substantialem de potentia materie ad actum. per bas quod ad bonitatem prime cause pertinet ut non

solum det formas rebus naturalibus quibus existant in rerum natura. sed ut rebus naturalibus det virtutes actiuas per quas possint concitare seipsas perducendo sibi simile secundum virtutem et species. secundo datur formas dat per se persequentia ad formas. secundum naturam operatio est vnum de per se persequentibus formam. igitur datur formam dat virtutem exercendi propriam operationem et naturalem. sed propria et naturalis operatio rei est generare sibi simile et concitare se perducendo sibi simile secundum speciem vel virtutem. igitur agentia naturalia habent virtutes actiuas per quas possunt perducere sibi similia secundum virtutes vel speciem. secundum speciem quidem si sunt agentia vniuocorum. secundum virtutem autem si sunt agentia equuocorum. igitur agentia naturalia non solum preparent materiam imo etiam ea perficiunt substantialiter et bene in virtute primi agentis. nam sicut agens naturale habet virtutem et formam et esse a primo. ita habet virtutem agendi.

Sciendum est ulterius pro puncto isto quod primum efficiens in actione cuiuslibet agentis naturalis quadruplur concurret. primo enim concurret dando agentem naturali formam et virtutem agendi. Secundo concurret conservando agens naturale et virtutem eius in esse. Tertio concurret mouendo agens naturale et per eius motionem applicando ipsum ad opus. Quarto concurret coniungendo actionem secundi agentis suo effectui proprio. et hec de primo. Sed quantum ad secundum.

Subicitur primo de modis causarum scilicet quot sunt. et quod repenn possunt in quibuslibet specie cause non variando speciem cause. Ad hoc respondet primo ponendo quatuor diffinitiones. Prima est quod in eadem specie cause repenn causa prior siue comunior. et causa posterior siue propria. exemplum in causa materiali ut proportio duplicata est propria et posterior causa dyapason. sed per portio numeralis est comunior et prior. et similiter possit exemplificari in alijs causis.

Pro quo sciendum est ulterius quod causa vniuersalis et particularis possunt capi secundum communitatem predicationis ut patet in exemplis predictis. vel secundum communitatem causalitatis ut cum dicimus quod sol est causa vniuersalis caliditatis. igitur vero particularis. Secunda diffinitio est quod in eadem specie cause repenn causa per se et causa per accidens. sicut causa per se statuit in genere cause efficientis est struementum. sed per accidens est causa per accidens. et sicut possit exemplificari in alijs causis. Et sicut in

causis p se repen^t causa vniuersalis ⁊ priu
laria. ita etiā in causis p accidēs. vt si polices
tus ē causa p accidēs statue ppria. bō dicitur
cā p accidēs cōis. ⁊ adhuc aial ent causa p
accidēs cōmuniō. ¶ **T**ibi est cōsiderandū q
in causis p accidēs qdāz sunt ppriqōres cau
se p se. ⁊ qdāz sūt remote. nā causa p accidēs
dicit illd qd cōiungit cause p se ⁊ nō est de rō
ne eius. ⁊ bō conangit ppinquius vel remon⁹
sicut si statue factorū accidit musici ⁊ alburn.
musici ent cā p accidēs statue ppinquio: q
albū. qz musica est in eodē subiecto cū arte sta
tuefactoria scz in aia. nō aut albedo sed est in
corpore. ¶ **T**ertia diffinitio ē q in qualibz specie
cause repeniunt causa in potētia ⁊ cā in actu.
vt domicicōr est causa in potētia dom⁹. sed
domicicōs est causa in actu. Et simil^r pōt erē
plificari in alijs causis ⁊c. ¶ **Q**uarta diffinitio
est q in qualibz spē cause possunt accipi cause
complexē p se ⁊ cause p accidēs. ⁊ pnt capi in
cōplere ⁊ separari. Et sicut istē diffinitōes da
te sunt ex pre causariū. ita possunt dari ex pre
effectuum sicut etiam dicitur in textu. Si er
go velim⁹ reducere modos causariū ad certū
numerū oportet accipere tres primas diuisio
nes que faciūt sex modos ⁊ quēlibz illorū sex
modorū diuidere p tertiā diuisionē. scz p actū
⁊ potētiā diuidēdo sic. Causariū vniuersaliū
quedā sunt in actu ⁊ alie in potētia. ⁊ ita opor
tet dicere in alijs mēbris aliarū diuisionū. ⁊ si
in alijs ita fiat habebim⁹ in toto duodeci mo
dos causariū qui possunt repēiri in qualibet
spē cause nō variādo spēm cause. ⁊ iō dicunt^r
mōi cārū ⁊ nō cāe. qz nō variāt spēm cause.

Subicitur secundo de proprie-
tibus consequentibus modos causarum. Ad h
spōdet pbs q sunt tres. Prima ppuetas est
q cause in actu ⁊ in potētia sic differūt. qz cāe
in actu particulariter simul sunt ⁊ nō sunt cū suis
effectib⁹. Sed cāe in potētia nō sunt simul cū
suis effectib⁹ sicut dominicator: est cā in poten-
tia dom⁹ ⁊ pōt esse sine eo q sit vel fiat dom⁹
⁊ pōt dom⁹ manere in esse postq facta est do-
minicator nō existēte. Et h dominificans simul
est cū domo q sit ⁊ nō pōt esse bē dominificans
quin bē dom⁹ sit in fieri. Ex illa dñia p3 q
sicut agētia sēntia q sunt cause rerū. qz ad
fieri oportet simul cē cū reb⁹ q fiūt qdū fiat.
Ita oportet agēs vniuersale qd ē de⁹ q ē cā oī-
bus essendi in actu sibi esse in actu in qualibet
re. iō substracta actōne diuina a reb⁹ in nihilū

redigerēt. sic remota pñtia solis deficit lūmē
in aere. Secūda pñprietās est qđ in cogñi
tōne alicuius rei in qualibz spē causē illius rei
oportet supremā causāz inquirere. qđ effect⁹
nō pfectē scitur nisi sciāt causā illā effect⁹ ⁊ ni
si reloluāt vsq ad supremā cām q̄ ita cau
sa in illo genere qđ nō plus sit effect⁹ in secun
do gñē. vt si q̄rat quare iste edificat. Rñdet
qđ est edificator. Et si q̄ratur vterius quare
est edificator. Dicet qđ habz artē edificatoriā
⁊ ibi est status. Tertia pñprietās est. qđ sp p
prie causē correspōdet pñprie effect⁹ ⁊ econ
tra. vt causē vniuersali effect⁹ vniuersalis ⁊
causē particulari effect⁹ particulans ⁊ causē p
se effect⁹ p se. Et sic discurrendo p singulos
modos causarū.

Ad rationes ante oppositu3

Ad primā cōcedit q̄ primū agēs opat̄ q̄ suā
essentiā, ⁊ cū infert q̄ imēdiate attingit forinā
rei distinguēdū est, qz imēdiate pōt dicere im
mediationē virtutis, ⁊ h̄ mō prima cā attingit
imēdiate quēlibz effectū, qz nulla causa at
tingit suū effectū nisi in virtute prime cause eo
q̄ prima causa applicat quod libz agens ad
opationē, vel si imēdiate dicit imēdiationē
h̄e supposito agētū, ⁊ hoc mō agētia p̄ci
palia imēdiate attingūt effectū p̄prie ⁊ non
vniuersalia agētia. Ad secūdā dicit q̄ si in
religat q̄ in oibz effectibz secūdanjs sit virt⁹
primi agētis inherēs ip̄s secūdanjs agētis
bus, ita q̄ sit eadē virtus p̄ essentiā primi ⁊ se
cūdi hoc est negadū, si vero intelligat q̄ in o
bus agētibz secūdis sit virtus primi, id ē in vno
quoqz sit virtus p̄pria determinata ⁊ cāta a pri
mō efficiēte q̄ pōt vocari v̄r⁹ primi in gñe cā
efficiētis hoc cōcedit. Sed in ista virtus inherēs
secūdanjs mouēb⁹ nō est eadē scdm esse
nec in gñe nec in sp̄e cū virtute primi, nā v̄r⁹ pri
mi est infinita ⁊ est sua essentia, sed virtus agē
tis secūdi est accidentālis ⁊ infinita. Ad ter
tiā dīcēdū est q̄ q̄libz agēs q̄ scq̄ sunt accidentia
nō attingunt forinā substantiale virtute p̄prie sed
solū inq̄nt̄ sūt instrumēta agētū p̄ci p̄palia.

Ad quarta cōcedit q̄ esse causalis rei depē
deat ⁊ cāusa p̄mo, s̄ etiā ex b̄ mō sequit̄ q̄
depēdeat ⁊ causet a secundarijs agentib⁹. q̄ i
subordinatis cēntialit̄ vn⁹ ⁊ idē effect⁹ sc̄m
re a plurib⁹ cāis cēntialit̄ subordinatis depen
det. S̄ t̄ sc̄m diuersas rōes idē effect⁹ ap
propriat̄ ip̄is cāis subordinatis. nā effect⁹ vni
uersal̄ appropriat̄ cāe vniuersalissimē ⁊ effo

Liber secundus

et particularis cāe particulari ut eē qđ est effectus vniuersalissim⁹. et in quocūq; effectū appropiat primo agenti. esse incorporeū appropiat intelligēti mouēti celū. esse in sp̄e determinata appropiat celo et corpi celesti. esse particularē hoc vel illud appropiat agēti particulari. et tamen oēs isti effect⁹ in eodē sunt idē scđz rē. Ratio post oppositū est p̄ conclusionē respōsali. Sequitur text⁹. Dicit autē et fortuna.

Queritur octauo. vtrūz aliquid possit esse vel fieri a casu vel a fortuna. Et arguit qđ nō qđ Plato dicit i Thymeo qđ nihil est oriū sub sole cui⁹ cā legitima non p̄cessent s̄ qđ h̄z cām legitimā non est casuale v̄l fortuitū. s̄ nihil ē a casu v̄l a fortuna. Secūdo sic. omne qđ vere ē et nō ē cā est vere cātuz. s̄ omne qđ sit siue a natura siue ab arte est vere. et nō ē cā. s̄ ē vere cātuz s̄ vere causatū h̄z verā cām. et qđ h̄z verā cām nō est casuale v̄l fortuitū. igitur Tertio sic sic omne ens p̄ accidēs reducitur ad ens p̄ se sic oīs cā p̄ accidēs reducitur ad cāz p̄ se. s̄ qđ h̄z cām p̄ se nō est casuale vel fortuitū igit. Quarto sic. in tota natura ē vnū primū p̄cipiū et vniuersale regēs oēs p̄ciliares cās ipas ordinās in determinatos fines. s̄ qđ sic ē rectū et ordinatū recte et ordiare agit. s̄ nihil pōt fieri a casu v̄l a fortuna. Quinto sic. de⁹ scit oīa euēire q̄ euēiēt. s̄ cū scia dei sit infallibilis et imobilis sequitur qđ oīa infallibiliter et imobiliter euēiēt. et p̄ cōsequēs nihil sit a casu v̄l a fortuna. Sexto sic oīs actio naturalis terminatur aliquo fine. s̄ qđ est terminatū nō est casuale v̄l fortuitū ergo. Septio p̄p̄ nostrā cōsideratōez nō fit de nō fine finis v̄l ecōtra. s̄ si qđ vadat ad forū ut iueniat debitore. inuētiō debitoris intrētus et nō est casualis. ergo etiāz si vadat ad forū nō grā inuētiō debitorē. s̄ grā inuētiō alii si iueniat debitorem in p̄lo min⁹ talis inuētiō erit finis. et p̄ cōsequēs non erit casualis aut fortuna.

In oppositū est p̄bus in textu.

Pro respōsione sciendū est p̄z i mo qđ postq̄ p̄bus determinatur de causis p̄ se manifestis et de p̄p̄rietatib⁹ et mōis ipaz. Et sequitur determinatū d̄ q̄busdā causis p̄ accidēs.
Pro quo sciendū est secūdo. qđ h̄mōi cāe p̄ accidēs et inmanifeste sunt casus et fortuna. De qđ⁹ recitat p̄bus primo tres opiones antiquoz. Prima fuit quorū dā negantū casuz et fortunā eē. et ad b̄ adducebat duas p̄

positōes. Prima est qđ omne qđ fit h̄z cām determinatā. hoc declarabāt in h̄is qđ dicimus esse vel fieri a fortuna vel a casu. qđ si qđs eat ad forū grā emendi et emēdo iueniat amicu. tal⁹ inuētiō amici h̄z cām determinatā s̄z volūtatē emendi. s̄ tal⁹ inuētiō nō est casualis vel fortuna. et p̄ cōsequēs nec aliqd aliud fit a casu vel a fortuna. Secūdo arguit ex testimonio antiquoz p̄borū. qđ nullus determinans de causis gñationis rerū naturalū determinat de casu vel fortuna. si tñ aliqd fieret a casu v̄l a fortuna debuissent de h̄is determinasse.

Ad hāc tñ rōem rīdet p̄bus qđ vere mirabile est qđ nullus antiquoz fecit mentionē de casu v̄l fortuna. nā ipi antiqui purauerūt casuz vel fortunā esse v̄l nō esse. Si primū tūc debuissent d̄ ipis tractatū fecisse. Si secūdū tūc debuissent ostēdisse casuz et fortunā nō esse. et p̄ferri⁹ euz aliqua ap̄ eos dicerēt fieri a casu v̄l a fortuna et aliqua nō. et ita etiā si credidēt casuz et fortunam nihil esse debuissent assignare cām q̄re aliqua nō dicunt esse vel fieri a fortuna vel a casu. nāz Empedocles posuit a casu eē qđ aer hui⁹ mūdi sit cōgregatus in loco in quo est. et etiā dicebat p̄tes aīaliū casualē vel fortuite. ita eē vel fieri sic nūc sunt. Dicebat etiā qđ fuerūt aliquādo capita sine cervice. sic s̄ Empedocles debuiss̄ fecisse mentionē de casu et fortuna. Secūda opinio fuit quorū dā dicentū casuz et fortunā esse in celestib⁹ et nō in istis inferiorib⁹. et mouebant ex b̄ qđ dicebant orz et occasus retrogradatōnes et directōes planetaz. et ita sicut eclipsim solis et lune nō similiter fieri in oī tpe. s̄ ecōtrario videbāt in istis inferiorib⁹ qđ nō ex quocūq; seie fit qđcūq; aīal in differēter. sed ex determinatōe seie fit determinatū aīal. Sed p̄tra hāc opinionē dicit p̄bus qđ nō pōt h̄c veritatē. qđ corpa celestia sunt digniora et nature p̄manētioris q̄ inferiora corruptibilia Tertia opinio fuit aliorū dicentū qđ fortuna est qđaz causa diuina immanifesta intel⁹ et cui h̄mano in cui⁹ p̄tate est felicitas. imaginātes qđ fortuna ē quod dā diuinū numen cui⁹ tēplū statuerūt et idolū depictū in quadā rota p̄pter volubilitatē ipsius fortune. qđ qđ idolū erat cecū p̄p̄ im p̄uidētia fortuitoz. et erat p̄ vna pte albū p̄pter fortunū et alia pte nigrū p̄pter infortunū. Sed hec opinio ficta ē nec etiā ē improbatō ad naturalē p̄tinet. sed magis ad metaphisicū. s̄ fuerūt autē aliqui qđ posuerūt fatū impedire aliquid fieri casualiter

Philosophorum

et fortuite. et de hoc postea videbitur.

Sciendum est tertio. quod ut vult.

Auicenna omne quod fit potest ad duplicem causam comparari. scilicet ad particularem et primam. et ad causas vniuersales. Si autem comparatur ad causas vniuersales. tunc nihil fit casualiter aut fortuite. Sed si comparatur ad particularem potest aliquid fieri casualiter et fortuite. et ratio huius est. quia cum causa vniuersalis habeat finem vniuersaliorum quod est particularis aliquid bene cadit sub ordinatione et intentione cause vniuersalis quod tamen est per ter ordinem cause particularis. et ita in ordine ad primam causam quod est vniuersalissima nihil est casualiter vel fortuitum quia cum esse quod est vniuersalissimum sit effectus cause prime proportionatur quod aliquo modo principatur esse cadit sub ordine prime cause et quo ad hoc ponit Auicenna conueniens exemplum ut si aliquis parerfamilias habens multa pecora sciat ea in aliqua fouea cecidisse et per diuersas vias pingat duos seruos suos ad foueam illam ipsi seruis ignorantibus illa pecora in foueam cecidisse. tunc quod se inuenit in illo loco inueniant et pecora de illa fouea simul trahantur hoc est fortuitum in ordine ad illos suos quorum neuter hoc intendebat. et tamen est per se intentum in ordine ad parerfamilias quod hoc intendebat. et ita proportionabiliter est in naturalibus quod aliquis effectus produciatur ab aliqua causa particulari potest esse per intentionem cause particularis. et tamen cadit sub ordine et intentione cause vniuersalis.

Conclusio prima et responsiva ad questionem. Aliquid est a casu et a fortuna. Patet ratione per se. quia sicut est in arte ita est in natura. sed in arte puta in arte scribendi aliquid accidit quando per intentionem scribentis. puta in figuratio vel pertractio alicuius littere quod non intendit. aut etiam macula aut aliquid huiusmodi. hoc autem dicitur euenire per intentionem nature ut sexus digitus in una manu vel aliquid huiusmodi. Quomodo autem differant casus et fortuna et quid sint et ad quam causam reducantur postea videbitur.

Ad rationes ante oppositam

Ad primam dicitur Plato per causas legitimas intelligebat proportionatas effectui. ita quod vnicuique competat una causa proportionata. ut effectui per accidens una causa per accidens. et effectui for-

tuito causa fortuita. et sic dicitur alius. vel potest dici quod omne quod est per causas legitimas et per se. scilicet causam vniuersalem respectu cuius nihil dicitur fortuitum eo quod nihil est quod casualiter ei subterfuge re possit. Ad secundam dicitur Alibertus de vere vel quod dicit veritates cause. secundum quem modum causa per se ordinata ad aliquem effectum diceretur vera causa ad suum effectum. et tunc falsus est quod assumitur vel si vere dicitur proportionem cause ad effectum. et sic verum est quod assumptum est. Ad tertiam respondetur quod omnis causa per accidens reducitur ad aliquam causam per se. non tamen efficitur causa per se respectu cuius erat causa per accidens sed non fit causa per se respectu alicuius alterius. Ad quartam dicitur quod prima causa legitima omni per regime suum non imponit necessitatem causis particularibus quin possint impediri a consecutione suorum finium ad quos per se ordinantur. nam prima causa regit vnicuique secundum suam naturam et finem suum modum. attingit enim a fine vel quod ad finem et disponit omnia suauiter. Ad quintam respondetur quod cedit assumptum et negetur prima et hoc capiendum consequens in se et absolute. quia scia dei non imponit rebus necessitatem eo quod non rollit proprios modos rerum imo cognoscit res euenire secundum suos proprios modos et scit necessarios effectus necessarios euenire. et contingit euenire. Ad sextam quod est ratio Auicenne predaat assumptum per prima preter et negetur per secundam. nam duplex est finis scilicet intentio agentis. et finis actionis et operis. nam aliter actio terminatur ad aliquem finem quod non intendit ab agente. si finis intentionis agentis et finis actionis et operis potest esse casualiter vel fortuitum. si non intentus finis. Ad vltimam quod est etiam ratio Auicenne negetur assumptum. nam in agentibus secundum proprium agens facit quod aliquis sit finis per se sine operatione per hoc quod intendit tales fines quod si non intendat ex sua operatione sequetur casuale et fortuitum. Et hoc de isto capitulo. Sequitur primum quidem igitur.

Queritur nono. utrum casus et fortuna rependant in contingenti ad vtrilibet.

Arguitur quod sic rationibus. Auicenne quod hoc tenuit. Prima est illa quod subicit voluntati nostre quod libera est sunt principia ad vtrilibet ut ambulare et non ambulare. si in istis aliquid accidit per intentionem agentis per intellectum et voluntatem. modo quod sic accidit dicitur casuale vel fortuitum. si in principis genti ad vtrilibet aliquid fit a casu vel a fortuna. Secunda est quia nisi sic Aristoteles in definitione fortune debuisset excludere contingens ad vtrilibet. sed hoc non facit sed excluditur

Liber Secundus

ea que semp aut frequenter fiunt ut patet in diffinitione fortune. $\bar{g}$ in contingenti ad vtrūlibet reperiuntur casus et fortuna. Ad oppositū arguitur de commentatoris tenentis prænegatiuā sic. casus et fortuna reducuntur ad causas agēis quæ sunt principia vniū motus ut patet in textu. $\bar{s}$ quod agēs ē indifferens ad agere et non agere non agit. aliter si ageret et non ageret. $\bar{g}$ casus et fortuna non reperiuntur in contingenti ad vtrūlibet. nam si agens esset in indifferētia ad vtrūlibet agat necesse est ipsum agere opposita quod ē absurdū. igitur

Pro responsione ad quesitum

Sciendū est primo quod eorum quæ fiunt quedā fiunt per vno et eodē modo. ut sunt illa quæ fiunt a determinata causa et necessaria non habēte aliquod per accidens. per quod aliquomodo possit impediri ut persequatur suū effectū. cuiusmodi sunt oratio et occasus motus astrologici et generatio omnia quæ in celestibus eueniunt. Alia sunt quæ frequenter vno et eodē modo fiunt non tamen per vno sunt illa que habent causas per se determinatas et ordinatas ad certū effectū. non tamen habent causā necessariā et immutabilem. quia illa causa per suū per accidens quod impeditur potest persequi effectū ad quē per se ordinat. Postest etiam quod ē impedimentū ex dispositōe materię que non est disposita ad sustinendū actus agentis. et talia que fiunt frequenter ut sunt effectus naturales regulantur ab hijs quæ sunt semper. quia tamen habēt materiā per accidens et per accidens etiam admittit. ideo non totaliter obediunt sue regulę. Sed quod per accidens propter indispōitionē materię in contrariū fieri cū quinq; digitis in vna manu frequenter fit. Et generaliter omnes effectus naturales frequenter vno et eodē eueniunt. non tamen semper. et in hoc conueniunt omnes per accidens. tamen quod in istis duobus scilicet in hijs que eueniunt semper et frequenter non reperiuntur casus et fortuna. ita quod effectus veniens vel semper vel frequenter non sit casualis et fortuitus et præter ista quedā sunt que raro siue ut in paucioribus eueniunt ut sunt illa quæ non habent causas per se determinatas siue ordinatas ad ipsos effectus sed per accidens et præter intentionē agentis illi effectus raro eueniētes terminant actionē agentis. et ita differunt ab illis qui frequenter eueniunt. et quod ad ista pueniunt etiam omnes per accidens et per accidens quod fiunt a casu vel a fortuna. nam contingēs ut in paucioribus siue raro dicuntur in ordine ad causā efficientē. quia omnis causa efficiēs est per se ordinata ad aliquē effectū. et ideo raro est et

per accidens quod alius effectus quā ille ad quē per se est ordinata illa causa persequatur ex sua operatione. et ita contingēs raro reducitur ad causas efficientē ut postea patebit. Sed aliud est contingens ad vtrūlibet quod equaliter se habet ad esse et non esse. sicut quod est ex præfui indifferens est ad esse et non esse. Et $\bar{g}$ controuersia inter Auerroenā et Averroem. Vtrum in contingenti ad vtrūlibet reperiatur casus et fortuna.

Sciendum est secundo quod Auerroenā et suū sequētes tenent quod licet et distinguunt de duplici contingenti ad vtrūlibet. nam quoddam est quod fundatur et radicatur in materia que quod est de se indifferens se habet ad hanc formam vel ad aliam et ad esse et non esse alicuius effectus $\bar{s}$ magis determinatur ad vnu quod ad aliud per actionē agentis naturalis. et ideo in tali contingenti ad vtrūlibet non reperiuntur casus et fortuna ut dicunt. Aliud ē contingēs ad vtrūlibet quod reducitur ad voluntatē. quia ē indifferēs ad operari vel non operari $\bar{s}$ vel $\bar{s}$ alio modo vel $\bar{s}$ modo et in tali contingenti quod subijcit libertati voluntatis nec quod accidit casus et fortuna. ut dicunt. nam illud quod est intentū a voluntate postquam se determinauit ad vnu effectū puta ad ambulandum illi ambulationi præ aliquid accidere indifferens ad vtrūlibet sicut inuenio amicum vel aliquid huiusmodi. nam omnes præcedunt quod est aliquod contingens ad vtrūlibet. vel $\bar{g}$ illud fit a causa per se. vel a causa per accidens. Non a causa per se. quia illa que per se fiunt eueniunt per se frequenter. oportet $\bar{g}$ quod contingēs ad vtrūlibet habeat causā per accidens et per se quod fiat casualiter vel fortuite. Et est positio Auerroenā in ista materia.

Sed tenēdo præ commentatoris potest dici quod illud quod accidit in operatione voluntatis non ē contingens ad vtrūlibet. manifestū est enim quod diu voluntas est indeterminata non agit. $\bar{s}$ ante quod agat oportet quod se determinauit ad vnu et illud quod intendit a voluntate euenit ut frequenter. Si autem aliqd aliud accidat præ intentionē voluntatis euenit ut in paucioribus et non ē indifferēs ad vtrūlibet. $\bar{s}$ magis se habet ad non esse quod ad esse.

Et secundum istam opinionē ponitur conclusio responsalis cum commentatore et pluribus alijs. Casus et fortuna solum reperiuntur in contingenti raro. ita quod ille effectus dicitur casualis quando raro euenit non inuenitur in contingenti ad vtrūlibet. Ista conclusio probatur ratio commentatoris

facta
et fortun
tingēs a
ad causa
perunt
uia quon
ad vtrū
esse. sed
quod ad
ma in est
Abi enā
tuna pon
continge
nionē pol

Ad
Ad prim
ti volut
vtrūlibet
taris. qu
grendū
ferētia se
tas se de
taris nisi
intētiū
aut eueni
viri pauc
cludit con
in diffin
causē agen
pro conclus
rum autem

Querit
et fortuna co
finem. A
fortuna sunt
propter finē
casus et fortun
propter finē
cūdo ca. hui
Pro res
primo quod p
tunc ponit m
effectū. et v
prima diuisi
sunt motus a
ter sic hō nā
vna manu
per hō quedā
cū sex digitis

facta post oppositū. Probatur aliūde. casus
 ⁊ fortuna reducitur ad causas agētes. s. con
 tingēs ad vtrūlibet reducitur ad materiam ⁊ nō
 ad causas efficientē. igit casus ⁊ fortuna nō re
 periunt in contingenti ad vtrūlibet. naz plus
 uia quū est ex parte materie est contingens
 ad vtrūlibet. q. est indifferēs ad esse ⁊ ad non
 esse. sed plūma in hycine magis se hz ad esse
 q̄ ad nō esse. ⁊ s̄ est ex pre efficientis. S. plus
 uia in estate magis se hz ad nō esse q̄ ad esse
 Ubicū Aristoteles exp̄licat ad casu ⁊ for
 tuna ponit exemplū in cōtingētario. ⁊ nō in
 contingenti ad vtrūlibet. ⁊ tenēdo istam opi
 nionē possunt solui rōnes ante oppositū.

Ad rationes ante oppositu

Ad primā dicitur quod in hijs que sub sunt libera
a voluntatis nostre quod diu ipsa est indifferens ad
vtrūlibet ipsa non agit preter intentionē volun
tatis, quia voluntas non mouet ad aliquid sus
ciendum vel sequendum quod diu est in illa in dif
ferētia se habēs ad vtrūlibet, sed post quod volū
tas se determinat nihil euenit per actionē volū
tatis nisi vt frequēter vel raro nā illud quod est
intuitum a voluntate euenit vt frequēter quicquid
aut euenit preter intentionē volūtaris euenit
vt in paucioribz. Ad tertiā dicitur quod satis ex
cludit contingēs ad vtrūlibz propter hoc quod
in diffinitōibus casus et fortune ponit quod sunt
cause agentes. Ratio facta post oppositū est
pro conclusione. Sequitur textus. Eo
rum autem que fiunt.

Queritur decimo. vtrum casus

¶ **Quæstio decimo. Vtrum calius**
 fortuna contingant in hijs que sunt ppter
 finem. Arguit primo q non. quia calius ⁊
 fortuna sunt cause p accidēs. s causa agens
 propter finē determinatur est causa p se igit
 calius ⁊ fortuna non contingūt in hijs q sunt
 propter finē. Ad oppositum est pbus in se
 cūdo ca. huius tractatus.

Pro responsione sciendum est

puno q pbs volēs uestigare diffinitōes for
tunc ponit tres diuisiones q sumuntur ex pte
effectū. ⁊ vna q sumit ex pte cause. Est igit
prima diuisio q eor q fuit. quedā fuit p vt
fuit mortis astroz. quedā vero fuit vt frequē
ter sic hō nascit frequēter cū quicq digitis in
vna manu ⁊ neutru sit a casu vl a fortia. Sz
ppter h quedā fuit i paucioribz sic q hō nascit
cū sex digitis vel sine oclis. ⁊ oia hmoi dicūt

fieri a fortuna. Ex quo infer pbs ptra primā
opinione de fortuna qd fortūa aliqd ē. Patet
qz esse a fortuna ⁊ esse vt in paucioribz pueri
tunf. inō manifestū est aliqd fieri vt i pauci
ribz. id aliquid fuit a fortuna. Et si arguat con
tra hāc diuisione. qz Aristoteles dimisit a q
cueniūt ad vtrūlibz que medio inō se habēt i
ter ea que sūt frequēter ⁊ raro. igit diuisio est
insufficiens. Patet solūto ex dictis in pcedē
ti qstione. Dictū est enī qd nihil cūm ad vtrū
libet. Secūda diuisio corū que sūt quedā
fiunt ppter fines determinatum quedā vero
nō. Sed cōtra istaz diuisione argueret aliqs
qz omne agēs agit ppter fines suoz siue agat
per naturā suā siue per intellectū. Ad hoc
respōdet qd Aristoteles dicit non ppter fines
fieri illa que nō sūt ppter finem delib. ratū
sicut cōfricatio barbevl aliqd hmoi qd aliq
absqz deliberatōe. sed sola imaginatōe mo
uente fiet. ideo nō habēt finē deliberatū. sed
solū imaginatū. Vel rīdetur ali qd pphs di
cit nō ppter fines fieri ea que ppter se sūt ⁊
non ppter aliud p qto in seipis habēt hōnes
stare vel delectatōes ppter quam scdm se ips
fa placent ⁊ non ordīantur ad aliū finē.

Terria diuisio est eoz que fiūt ppter fines
determinatū quēdā fiūt ab agēte scdm pposi-
tū qđ est agēs p intellectū t voluntate. alia
vero fiūt a natura sicut ab agēte naturali cō-
prehēdēdo sub illo omē illd qđ agūmodo
nature scs nō deliberādo. t sic sub natura cō-
prehēdit aīa vegetatiua t aīa sensitiua i bru-
tis. Ex quo pz qđ iste tres diuisiones pcedē-
tes se mutic includūt. nā illa qđ fiūt a pposito
vī a natura fiūt ppter finē. t ea que fiūt ppē
finē fiunt semp aut frequēter. Quarra diui-
sio qđ sumit ex pre cause ē qđ cām qđā līt p se
t qđam p accidēs. sicut domicicacō est p se
cā dom? s. albū musicū est cā p accidēs.

Pro quo sciendum est secundo

p dupl^r d^r cā p accidēs. Uno mō ex pr cāe
 p se tñ ē de rōe illi^r respectu cui^r d^r cā p ac-
 cidēs. vt p^r in exēplo tradito. Alio mō d^r cā
 p accidēs ex pre effect^r qñ scz aliqd accidēta
 lūpūgūt effectui p se vt si dicē^r q edificator
 ē cā discordie. qz ex domo scā accidit discor-
 dia. Et b mō casus r fortia dicit^r cāe p acci-
 dēs. t nō pūmo mō p qto. scz effectui p se cō-
 iūq^r aliqd p accidēs. vt si qz fodiat sepulcrz
 folio sepulcri est p se mēta. t si p accidēs iū

Libri secundus

gas iuērio thesauri in terra: tūc foditō sepul-
crū ē cā p accidēs ⁊ fortuna iuēto: ⁊ thesauri
Sciendum est tertio. qd sicut ef-
fectus p se cause naturalis est qui sequit̃ sū
exigentia sue forme. ita effectus p se cause a-
gētis scdm ppositū est qui cōsequit̃ ex inten-
tione agētis. ⁊ q̃quid euenit pter intentionē
agētis est p accidēs. Et hoc intelligendū est
q̃ si illud qd ē pter intentionē raro ⁊ pau-
ciorib⁹ adiungat̃ effectui p se iūcto. nā si aliqd
sp̃ aut frequenter adiungat̃ alicui effectui p se
iūcto tūc cadit sub eadē intentionē cū illo effe-
ctu. itā ē cū dicere qd aliqd intendat̃ aliqd ef-
fectū ⁊ ignoret illud qd ṽl semp̃ vel frequen-
ter adiungitur tali effectui. sicut si aliquis velit
labōrē in calidibus ⁊ non velit sudare.

Sciendum est quarto. qd differē-
tia ē inter causas p se ⁊ cām p accidēs. q̃ cā ē
p se finita ⁊ determinata eo qd oīs cā p se agit
scdm vnā determinatā formā vel naturalē si sit
cā naturalis. ṽl intellectuālē si sit cā agēs sū
propositū. Sed causa p accidēs est infinita ⁊
indeterminata eo qd infinita sūt q̃ ṽl accidūt
ṽl accidere possunt. mō quicqd accidit cāe p
se ⁊ nō est de rōe eius ē cā p accidēs respectu
cāe p se. Et istis diuisionib⁹ cōcludit̃ p̃bus
diffinitōes fortune. dicēs qd fortuna est cā p
accidēs in hīs q̃ sūt scdm ppositū ppter fi-
nē in mīori pte vel diceret̃ qd fortuna est cā p
accidēs in cōtingētib⁹ q̃ sūt in mīori pte sū
propositū eorū q̃ sūt ppter aliqd. id est ppter ali-
quē finē. Ex quo infer̃ p̃bus qd fortūa ⁊ intel-
lect⁹ circa idē ṽlant. q̃ illis cōtingit agere a
fortūa q̃ agūt scdm ppositū. ppositū aut̃ si
ue volūtas nūq̃ est sine intellectu. ⁊ q̃uis so-
lū ea q̃ habet̃ intellectū agāt a fortūa. tamē q̃
to aliqd subiacer̃ intellectui rāto minus subij-
citur fortune. Ex quo potest inferri qd intel-
lectui diuino q̃ oīa nouit nō subest fortuna.

Sciendum est quinto. qd ex dif-
finitōe fortune inuestigata p̃bus infer̃ rōnes
eiorū d̃ dicunt̃ a fortuna in tertio cap. hui⁹ tra-
cta. Et primo assignat̃ rōem quare fortuna
dicat̃ causa immanifesta. nā h̃ est rō. qd fortūa ē
cā p accidēs ṽl dicit̃ est prius. mō infinita sūt
q̃ ṽl accidere possunt. Et iō fortūa cōueniēs
tertib⁹ causa incerta ⁊ immanifesta intellectui hu-
mano. eo qd infinitū est nobis ignotū ⁊ scdm
hoc aliqd veritatis cōtinebat̃ scūda opinio-
nē antiquorū. Et ppter hoc de hīs q̃ sūt a for-

tuna non est scia. qd nō h̃z causas p se ⁊ deter-
minatā. sed p accidēs q̃ est infinita ⁊ indeter-
minata siue immanifesta. ṽl si q̃s vadēs ad vil-
lā nō intēdēs inuenire amicā inueniat. ille ef-
fectus q̃ est inuērio amice nō h̃z causas certā
⁊ determinatā. s̃ poterat̃ h̃re causas infinitas.
qd infinita mouēt̃ ipm ad cundū ad villā sine
eo qd intēderet̃ inuenire amicā quorū qdlibet
poterat̃ esse causa p accidēs inuētois amice
Paret̃ igit̃ qd fortuna est causa incerta ⁊ ima-
nifesta. Sed est hic notandū qd ad hoc qd ali-
qua causa p accidēs dicat̃ fortūa respectu ali-
cuius effect⁹ oportet qd operetur ad esse talis
effect⁹ ita qd si non esset talis causa nō esset talis
effectus. ideo q̃uis albū ⁊ musicū dicatur cau-
sa per accidens domus. non tamē possent di-
ci casus ⁊ fortuna.

Sciendum est vltimus. qd possi-
bile est aliqd qd est natū esse causa p se alieni
ius effectus posse esse causa fortuita illi effe-
ctus. Exempl⁹ ṽl si aliqd indigēs euacuatiōe
a colera capiat̃ medicinā ad hoc ordinatam
pura scamoneā. ⁊ ignoret̃ virtutē scamonee
non intēdēs ppter hoc euacuari. tūc qd talis
euacuetur ⁊ sanetur hoc est a fortuna. ⁊ tamē
si hoc intēdēs fecisset fuisset p se causa sanita-
tis cū scamonea sit p se purgatio colere. Et
diffinitōe fortune p̃bus prima opinio q̃ dicit̃ for-
tūa nihil esse aliqd cōtinet̃ veritatē. eo qd for-
tūa nihil est simplr ⁊ p se: s̃ tū p accidēs ⁊
scdm qd est aliqd. Alter⁹ ex diffinitōe for-
tune pōt assignari cā vulgariter quare fortūa
dicat̃ esse sine rōne. qd sc̃z rōes assignare non
possum⁹ nisi de hīs q̃ sūt semp̃ vel frequen-
tē ea q̃ sūt a fortuna nō sūt sp̃ aut frequen-
tē iō fortuna cōueniēter dicat̃ esse sine rōne.

Sciendum est vltimus. qd p̃bus
etiā assignat̃ diuisionē fortune in bonā ⁊ malā.
nā cū fortuna sit circa q̃ est intellectus pra-
ctic⁹ ⁊ volūtas ⁊ h̃mōi. illa q̃ vitā humanā
concernunt cuiusmodi sunt p̃spera ⁊ aduersa
circa opatiōes humanas ⁊ bona temporalia. iō
cōueniēter diuidit̃ fortuna in bonā ⁊ malā. ⁊
infortunū ⁊ henfortunū. ṽl fortūa dicat̃ bōa
quādo alī qd bonū euenit alicui pter intentionē
eius. ⁊ mala quādo malū. sed qd bona ⁊ ma-
la nō variant vitā nisi quādo sunt magna. iō
pprie non dicat̃ henfortunū contingere homi-
ni nisi aliquod bonum cum magnitudine eue-
nat. Nec dicitur infortunū nisi aliquod ma-
lum cum magnitudine eueniat. ⁊ quia prius

rimalo
ideo tunc
re homini
bi euenit.
er intentio
pe. ⁊ eodē
cōtingere
malū libe
magno bon
lud autē q
videtur. A
incerta. ita
eo qd sunt e
Conclu
tū casus ⁊
que sunt se
turam. sed
suum agunt
ergo conclu
fortuna sc
illa duo per
scdm propo
scdm propo
go conclusio
plū. nam si q
inuenitur
in illo sepul
riz. mō inue
sc̃z ad fōssionē
n. quorū vñ
tūm sc̃z fōssio
productio th
ab aliquo po
uērio casuali
se inuenta ab
cur si duo am
se inueniant est
intenta a duob⁹
propinque ma
Ad ratiō
Ad primā dic
debuit dicitur
scdm quē intē
tur aliquis eff
quē nō est ordi
illa eadē causa
ta respectu illi
ref causa per a
si nisi p se inter

Philosophorum

in malo bonum est. et prius bono malum est ideo tunc dicitur contingere id est bene euenire homini quando bonum preter intentionem si bi euenit. Sed etiam quando prius malum preter intentionem aliquo magno malo quod est p pe. et eodem modo non solum dicitur homini contingere id est male euenire quando magnum malum sibi euenit. imo etiam quia prius aliquo magno bono preter intentionem quod p pe est. Illud autem quod prope est nihil aut parum distare videtur. Et istis sequitur quod sicut fortuna est incerta. ita similiter infortunium et heufortunium eo quod sunt extra semper et frequenter.

Conclusio responsiva ad questionem casus et fortuna contingenter eueniunt in hijs que sunt secundum propositum. aut in hijs secundum naturam. sed tam natura quam agens secundum propositum agunt propter finem: ut postea patebit. ergo conclusio vera. Item omnis effectus fortuitus sequitur ex duobus per se intentis. siue illa duo per se intentia sint a duobus agentibus secundum propositum siue vnum sit intentum ab agente secundum propositum ut reliquum a natura. ergo conclusio vera. Assumptum patet per exemplum. nam si quis fodiat sepulchrum ut aliquis inhumeretur et vtrumque mineralis producit thesaurum in illo sepulchro et fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. modo inuentio sequitur ad duo per se intentia scilicet ad fossionem sepulchri. et productionem thesauri. quorum vnum est intentum ab agente secundum propositum scilicet fossio sepulchri. et reliquum a natura: ut productio thesauri. Si vero thesaurus fuerit ab aliquo homine ibidem absconditus. tunc inuentio casualis et fortuita sequitur ad duo per se intentia ab agentibus secundum propositum. scilicet si duo amici veniant ad forum non intendentes se inuenire. sed aliquid aliud. circa quod se inueniant est fortuna. et sequitur ad duo per se intentia a duobus agentibus secundum propositum propinque mouebantur ire ad forum.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod causa agens propter finem debetur dicitur causa per se in comparatione ad secundum quod intendit. et si ex operatione sua sequatur aliquis effectus quem non intendit aut ad quem non est ordinatio in natura naturaliter. tunc illa eadem causa dicitur causa per accidens et fortuita respectu illius finis non intenti et nunquam dicitur causa per accidens respectu finis non intenti nisi per se intenderet aliquem finem. quod nihil potest

dici causa per accidens nisi in ordine ad causas per se eo. quod omne per accidens reducitur ad per se. per hoc quod eadem est causa in ordine ad diuersos effectus et causa per se et per accidens. Sequitur textus. Et dices aliquid extra.

Queritur vndecimo. verum fatum sit in rebus creatis imponens eis necessitatem.

Arguitur primo contra suppositum auctoritate augustinus dicens. absit a mentibus fidelium ut fatum aliquid esse dicant. Secundo sic ea quod fatum aguntur non sunt improuisa. quod ut ait Augustinus fatum dicimus a fando dictum. dicimus enim ea quod sunt ab aliquo prelocuta non sunt fortuita nec casualia. si res fatum ageret tolleret casus et fortuna hoc aut fieri non poterit. si fatum non est.

Deinde arguitur contra primam premissam questionem. primo sic ipsa dei voluntas fatum appellatur. ut habet Augustinus. talis autem voluntas non est in rebus creatis. sed in deo. si fatum non est in rebus creatis.

Secundo arguitur sic. si fatum esset in rebus creatis esset substantia vel accidens. et quodcumque dicatur oportet ipsum multiplicari. ad multiplicationem rerum creatarum. cum ergo fatum dicatur esse vnum sequitur quod non est in rebus creatis. Tercio sic. si sit fatum esset mobile vel immobile. non primum quod dicitur boetius. quod fatum est immobile dispositio nec secundum quod motus rerum mouentur in eis sunt. Alio sic contra vltimam premissam questionem. quod fatum est immobile dispositio. si ea quod fatum subduntur immobili et ex necessitate eueniunt quare imponit rebus necessitatem.

Ad oppositum peritiam premissam boetius. et omnes peripatetici qui naturam fati veraciter describunt.

Pro responsione sciendum est

primo. quod quod omnes res sunt in dispositione diuina propter hoc poete imaginati sunt quod diuina dispositio et futurorum determinata series esset fatum. quod quidam dispositionem dixerunt omnino esse immobilem et necessitatem rebus imponere. ideo dicit poeta loquens de fatiis volentem nolentemque trahunt. et alibi dicit. Te tua fata trahunt ne se tra relinquere possis. Et ex eadem radice aliqui antiqui posuerunt deas fatales quas vocauerunt parcas a parco parcas per contrarium. quod nulli parcunt. et iste deus secundum eos erant tres. Prima dicebatur floro. Secunda lachesis. et tertia antropos. prima portat futura prigenita. Secunda protrahit ad hoc quod ponatur in presentem. et tertia distribuit in preterito. et inde orta est alia fatua opinio veterum dicentium quod iste deus fatales solebant hominibus apparere et dare

de fato

520

Liber Secundus

bant omne tale qd aliquo lter oppositum non poterat contingere. Sed demones in effigie muliens multis apparentes ista credulitate hoibus dederunt. et oia ista falsa sunt et ficta.

Sciendum est secundo qd aliq antiqui phi aliter de fato locuti sunt. quidam enim dixerunt qd fatu nihil aliud est quod quidaz conexio causarum secundaz dependens ex providentia pme. Sed Seneca vere dicit qd fatu est quedam necessitas oim opoz et actionuz qua nulla vis diripere pot. Sz isti in vera cognitione fati defecerunt. et ymaginati sunt ipam feriem fatalem oim esse immobile. et ea que fato subdunt immobiliter evenire. ppter qd istis opinonibus dimissis insequendus est Boetius qui inter omnes verus naturam fati declaravit in. iij. de consolatione.

Sciendum est tercio qd quandoq contingit qd aliquid relatu ad causas. inferiores dicit esse casuale et fortitu qd tamen relatu ad superiorem causam inveniunt se intentu esse sicut exemplificatu est prius de duobus suis patrifamilias. ffuerunt g aliqui qd hmoi casu alia et fortuna que accidunt istis inferioribus i nulla superiorem causam reducere voluerunt et isti negaverunt fatu. providentia. Sed hec opinio manifeste falsa est. Alij redupserunt ea in corpora celestia tanq in superiorem et pma causam et sim istos fatu nihil aliud est qd dispositio hie de. Sed hec opinio non potest stare propter duo. Primum ut qd actus humani non subdunt actioni corporis celestii nisi p accidens et indirecte. Secundum est qd ad omnia que agunt p accidens. qd illud qd est p accidens non est ppter ens. qre non terminat actionem nature. Ideo dicendum est qd ea qd hic aguntur p accidens siue in rebus naturalibus siue in humanis reducunt in aliquam causam primam qd e providentia divina. qz solus deus imutare potest voluntatem humanam. Et istis ppter qd oia que hic aguntur divine providentie subdunt ta qd ab ea pordinata et plocuta ideo in eis fatu ponere possumus.

Sciendum est quarto qd divina providentia p causas medias siue secundas suos effectus consequit. pot igit ipa ordinatio causarum mediarum dupliciter considerari. Uno modo siue qd est in ipso deo. et sic vocat providentia. Alio modo pot considerari siue qd est in ipis causis medijs a deo pordinatis in suis effectibus

produendis. et sic habet rationes fati. et sic fatu est in ipis causis secundis inqru sunt ordinare a deo ad effectus produendos. Et qd talis ordinatio causarum secundaz non hz rōez fati nisi siue qd dependet a deo. ideo pias vel voluntas dei casualiter pot noian fatu. essentialiter fatu non est ipa voluntas dei s est dispositio siue ordo causarum naturalium ad suos effectus produendos. qui quidē ordo est subiective in ipis causis secundis.

Sciendum est ulterius qd fatu a

Boetio sic diffinit. ffatu est rebus mobilibus inherens dispositio p qua divina providentia suis queq necit ordinibus. vii. ipm fatu pot dupliciter considerari. vno modo p respectu ad ipas causas secundas q sic ordinant et disponunt ad suos effectus produendos. et isto modo fatu est mobile sicut ipse cause. et multiplicat ad infinitudinem hmoi causarum. Alio modo pot considerari p rōez ad principiu a quo dependet et sic qndā immobiliter fortit. non quidē necessitate s conditionate siue que moduz solemus dicere hanc conditionale esse veram si deus psciunt hoc esse futurum hoc erit. ideo dicit Boetius loquens de fato qd dicit series causarum secundaz. et sic ppter qualiter mobile ē et qli ter immobile. Et ut sciat que subsunt fato et que non vris dictu est. fatu est ordinatio causarum secundaz ad effectus suos produendos. q cumqz g causis secundis subdunt illa fato subdunt. sed illa que immediate fiut a deo cu non subdunt causis secundis non subdunt fato. sic est creatio rez et talia hmoi. qz ut dicit Boetius ea que sunt ppingua p se divinitati fatalis ordinis mobilitate excedunt. ex quo sequitur qto aliquis longius a prima causa recedit tanto maioribus fati neribus implicatur qz magis ordinationi causarum secundaz subdit. De quo dat Boetius duos exempla. Primum est de centro circuli et quo mobilitate pcedit circumstantia q velociter movet. et qto pl ab eo distat tato velocius movet. Secundum exemplū est de tpe quod a nūc ceteritat sim plici et immobili dependet. p cur immobilitatez tempus aliqua firmitate pmutatis accipit. Si rest in pductione et pseruatione rerum qz nisi effectus pfectiores et particulares i motus elementoz reducerent et motus elementoz in motu corporis celestii et varij motus celestii in pmi motu et pmi motu in providentia pmi motus res cito pient. ideo necessaria est

ista series se
videntia p
uent. qd fatu
fatū differt
pūo qz tā n
pūdērie i
Secūdo qz
ne pūdērie
causis qd fatu
Tercio qz di
fatū est in c
divina pūdē
ecōra. Qu
imobilis et
libus quod d

Hic not
ma. fatū est
qz dicit Boe
rens disposit
te. g fatum e
Conclus

imponit rebus
le est fatū p
nō imponit ei
noticia pūdē

Subitaf
tia renipōst
dentie. lūc d
declarado. p
pūgennū et
li fatū infal
Tercio ē qd il
ad divina pū
re. Quarta c
puenit etiā in

Sciendum
ratione pmi. q
differt. nā p
specu medior
medior ad fin
rellectu specu
intellectum p

Sciendum
cognoscēdi de
is et nō ex pre
mus et ceteritat
si pmanēs am
dunt. ideo pū
indeterminata

Ita series secundarū causarū ad inuicē ⁊ ad p
uidentiā pmi motoris vt res in ordine suo suc
ueniēt. q̄ series farū appellat. **¶** Alter⁹ p3 q
farū differt a puidētia diuina quinqs modis
p̄mo qz tā necessariā q̄ p̄ngētia subfūt diuīe
puidētie ip̄3 farū. s̄ sola mobilia subfūt fato
Secūdo qz res in deo existētes p̄ modū diui
ne puidētie sūt ibi vnite simplr. S̄ in secundis
causis q̄ subfūt fato sūt particulariē ⁊ diuisi
Tercio qz diuina puidētia ē p̄ma causa. sed
farū est in causis secūdis. Quarta qz farū ex
diuina puidētia tanq̄ ex causa depēdet ⁊ nō
ecōtra. Quinto qz puidētia diuina h3 rōnes
inobis ⁊ stabiles. s̄ farū cū sit in reb⁹ mobi
libus quodāmodo mobile est. q̄ ⁊ ⁊.

His notatis sit ista cōclusio pri
ma. fatū est in rebꝝ creatis. Probat cōclusio.
qꝫ dicit Boetꝝ fatum est rebꝝ mobilibꝝ in he
rentis dispositio, res autꝫ mobiles sūt res crea
te. q̄ fatum est in rebꝝ creatis

Conclusio secunda. Fatū non
imponit rebus necessitatē. Pr. qz fatū mobi
le est saltē p accidēs cū sit ī rebus mobilib⁹. ḡ
nō imponit eis necessitatē. Sed pro maiori
noticia predictoy.

Dubitas primo quarū cōtingē
tia rerū pōt stare cū infallibilitate diuine pui
dentie. Hāc dubitatōs soluit Boetius quorū
declarādo. Primū ē qd de' habet scientiā rez
pningentū et nō opinionē. Secūdū ē qd ex ta
li scientia infallibili nō tollat rerū pningentiā.
Terciū ē qd illud qd ē in se pningēs si referat
ad diuinā puidētiā trahit ad se qndā nēcita
tē. Quartū est qd diuinā puidētiā infallibilis
puenit etiā mutabilitate oim rerū.

Sciendum est vltim^o. p. declar^o
ratione pmi. q. pſcientia diuina ⁊ puidencia
differūt. nā pſcientia eſt tā reſpectu finis q̄ re
ſpectu mediōꝝ ad finē. Prouidentia vō ſolū ē
mediōꝝ ad finē. Item pſcientia eſt in in
tellectu ſpeculatiuo. puidētia vō pertinet ad
intellectum practiū.

Sciendum est vltimo. q̄ mod⁹
cognoscēdi debet iudicari ex pte cognosce-
tis et nō ex pte rei cognoscibilis cū z de sit cē-
sus z eternitate mentis. q̄ quidē eternitas
hūmanēs amplecti pōtūit oīa q̄ ip̄i sub-
dunt. ideo ptingētia q̄m̄ fm suā naturā sint
indeterminata z in eē suo futura. tñ in eterni-

rare pñtia sunt ⁊ ea de pñtia r' videt. q̄e h̄z
 veras cōtētiā ptingentiā q̄m se sūt mderes
 minata. Sēcūdu declarāt sic, q̄ deus p suaz
 scētiā nō tollit p̄prios modos rem̄. s̄ ptingē
 tia videt cōtingent eueire. ⁊ necessaria necēsi
 tario. ideo a reb' necessarijs non tollit necēsi
 tate neca cōtingentijs cōtingentiā. qd̄ decla
 rat Boetius exēplo sil' nā vno ⁊ codē intui
 tu aliq̄s hō potest videre hoīem curere ⁊ so
 lē eclipsari in celo p' p̄oziri. ⁊ tñ videt cursum
 hoīs voluntariū. oriū vō solis necessariū nec
 ppter ipaz visionē tollit a cursu hoīs ptingē
 tia nec ab oriū solis necessitas. Q'ernū decla
 rat. q̄ illud qd̄ pñtialiter est quodāmodo ne
 cessariū ē. ideo dicit pbs pmo pyramenias q̄
 oē qd̄ est qñ est necesse est esse. futurū effi con
 tingēs quīs fm suā ptingentiaz futurū sit tñ
 relatu ad diuinā puidentiā pñtialit̄ est quasi
 quodāmodo necessariū. ⁊ illud declarat Bo
 etius p pñū sile. nā illud qd̄ sensui apparet si
 fm se cōsiderat singulare est. ⁊ tñ si ad rōnez
 referat vniuersale est. Quartuz declarāt sic.
 q̄ tota rō quare aliq̄s fallit circa ptingentia
 est ppter ipoz intimationē. pñdo oīa cōtē
 gentia futura relata ad diuinā pñtia pñtialis
 ter existūt ⁊ determinata vt dictū est. Quare
 circa h̄ diuina cognitio falli nō potest.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur quod illa auctores intelligunt de fato
finem quod multi voluerunt intelligere quādam leges
in inferioribus a corporibus celestibus procedentes
obligatas ad cunctos immobiles. Secunda ratio
soluta est. Ad terciā dicitur quod voluntas dei preno-
minari casualiter fatum et non essentialiter. Ad quā-
rtā dicitur quod fatum est de genere relationis et multiplicat
ad multitudinem rerum in quibus est prelatione tamen
ad principia quo dependet quodammodo po-
test dici vniuē. Quinta soluta est. Ad se-
xtā dicitur quod fatum non habet rationē cause nisi ratione cau-
sae secundariz in quibus est. et ille sunt mutabiles
et impendibiles. ideo et ipsi fatum. Sequitur
tertius. Differunt autem quoniam casus et c.

Querit̃ duodecimo vtrũ casus

τ fortuna differāt. Arquis pmo p non. qd
calus τ fortuna sūt cause agentes p accidēs
g sunt eiusdē speciei quare nō differūt. Se
cūdo si differēt maxime esset ideo qz fortis
na regit ī agēibus fm ppositū τ nō calus
s h nō. g τ c. Minoz ptz q: lapides ex qbus
sūt alitana dicūt bene fortunati. Illi q con
culcant pedibus sunt male fortunati. g tamē

Liber secundus

lapis nō est agens sūm ppositū. Ad opposi-
tū est philosophus in textu.

**Pro resp onsiōe sciēdum est pri-
mo** q fortuna et id qd est a fortuna inueniūt
in hīs in quibus bñ et male ptingere dicūt. qz
vbicunq fortuna est ibi pōt esse infortuniū eu
fortuniū. hoc est aut illi cui est agere et quod
habet dominiū sui actus. nā illud qd nō habet
dominiū sui actus magis agit q agat. ergo
fortuna et id qd est p fortunā solū inueniūt in
hīs q habet dominiū sui actus. qz in talibus
inueniūt opati sūm virtutē et viciū. Et quo se-
quit q fortuna et id qd est a fortuna inueniūt so-
lū in agentibus sūm ppositū qz illa sola hñt
dominiū sui actus. et adhuc in operationibus
rationis pactice.

Sciendū est secūdo. q illud qd
dictum est manifestat Aristoteles quodam si-
gno. qz fortuna videt eē idē q felicitas vñ sal-
tē ppinqua felicitati. cū q felicitas sit quedā
opatio q noiat cuparior. id est bona opatio
vñ dicit pmo ethicor. q fortuna inueniūt solū
in hīs in quibus bene cōtingit agere vñ impe-
diri ab hīs cui sunt ea q voluntarie agunt. for-
tuna em̄ dicit esse felicitas vel ppinq felicitati
sūm opinionē vulgi. qz vulgus bene fortuna-
tos vocat felices. An sūm illos qui credūt se
licitatē pssistere in bonis exterioribz felicitas
idē est qd fortuna. sūm illos qui dicunt bōa
exteriora deseruire instrumenta ad felicitas
tē sūm eos bona fortuna ppinq ē felicitati.

Sciendū est tercio. q cū fortu-
na nō sit nisi circa illa que voluntarie agunt.
Et hoc cōcludit pbs q neq inanimata neq
bestie neq infantes aliquid agunt a fortuna.
inanimata et bestie nō agunt voluntarie. qz nō
agunt p liberū arbitriū qd hic vocat pposi-
tū. et licet infantes habeant voluntatē. nōdū
tū ea libere vtunt. Et quo sequit q in istis nō
potest accidere infortuniū nec eufortuniū. ni-
si solū similitudinane. sicut dicebat quidā. scz
p h̄ arcus q lapides ex quibz fiūt are siue al-
taria sūt bene fortunati. et hoc est dictū p simi-
litudinē ad hōies in quibus honorari dicun-
tur bene fortunati. similē illi lapides non di-
cunt bene fortunati q aliquid agant a fortu-
na. sūm solū passiue qz circa illos agens volun-
tarie opat aliquid qd ē sūm bone fortune.

Sciendū est quarto. q casus

non solū contingit in hominibus q volunta-
rie agunt. sed etiā in alijs animatis siue ani-
libus. Et in rebus inanimatis. Exemplū po-
nit pbs. nam si aliquis equ⁹ veniēs ad domū
nō causa salutis sanet b est a casu. Aliud ex-
emplū ponit in rebz inanimatis vt si tripeda
cadat a casu et cadēdo sedes apra fiat ad se-
dēdū nō tū hac de causa cecident tunc a casu
sit apra sedes. ideo cōcludit pbs q cas⁹ ge-
neraliter reperit in omnibus illis qui fiūt pro-
pter aliud q p̄ter illud qd euenit. Et b̄ declar-
rat p quoddā signū. qz vacuū siue frustra est
illud ppinquū casui. sed tū illud dicit vacu-
ū vel frustra qd est ordinatū ad aliquē actū
quē natū est cōsequi et tū non psequit. hoc tū
cōtingit generaliter siue ab agente sūm ppo-
sitū siue nō. ergo etiā casus.

Ubi sciendū est qnto q quis
vacuū et frustra et casus cōueniant in b̄ q fiūt
in hīs que fiunt p p̄ter finem. Differūt tamen
qz vacuū siue frustra dicit ex eo q agens non
sequitur finē ad quē ordinat. Sed casus dicit
ex eo q agens consequit aliquē effectum
ad quē nō ordinabat. et ideo in vacuo opera-
tio cadit a fine intento et in casu a fine nō intē-
to. et ista qnqz sūt rep̄unt et qnqz separata.

Sciendū est sexto. q licet hec
tria noia frustra et ociosū in greco p eodē ac-
cipiant. tū apud nos inter illa ponit differen-
tia aliqn. nā frustra cōmuniter dicit illud op⁹
esse qd ordinatū est ad aliquē finē quē natū
est psequi. et tū nō consequit. Et hoc seq̄
q si quis dicat se frustra balneasse. qz ipso bal-
neato nō deficit sol denisorie b̄ dicit. Sed va-
cuū dicitur opus qd de se nō est natū q de se
sit causa alicuius vilitatis vel nocuenti. si-
cut motus digiti factus p̄ter intentionē et con-
fricationē barbe. Sed ociosū dicit op⁹ mon-
strans vacuitatē in operante.

Sciendū est vltim⁹ q casus po-
test dupliciter accipi. Ano modo cōmūter
sic in plus se habet q fortuna. qz in quibuscū-
q est fortuna est etiā casus. et etiā in alijs. sed
non econtra. si vñ sumat casus stricte tunc so-
lū casus est in agentibus sūm naturā et etiaz
econuerso. Differūt tū casus et fortuna. idō di-
cit pbs in litera q maxima differētia casus et
fortune reperit in operibus nature qñ scz ibi
accidit aliquid extra naturā et cum nascit se
xtus digitus nā nō dicim⁹ b̄ fieri a fortuna. sūm

a casu. Et
pau et fo
prima el
lū est in a
agentibus
que fiūt a
que fiunt
causa est e
agente fin

Lunch
q. Casu a
dictis.

Conclu

tuna redu
Probaf q
possumt h
et ppositū
pclusionē i
casum et fo
danor. nā
cides eoz q
sus p se et
p se sequi
celi et totu
tura enit cas
fallam est.

Ad rati

dict q bene
sandi. scz in
dens. sed q
Differētia autē
mū et min⁹
quē rep̄.

Querit e

habent p q
guē pmo q m
ppriā ppter
finalis non sū
esse nisi solū
i re. q pphie n
qz nō demōst
ca est specialis
uab amonica
mā. q etiā pph
Tercio sic ill
bef pōt caus
si pphica de
na pphica cem
sum est. qz.

a casu. Unde in textu inter casum stricte casum et fortunam assignat duplex differentia. Prima est quia casus illo modo acceptus solus est in agentibus secundum naturam. fortuna vero in agentibus secundum propositum. Secunda est. quod eorum que fiunt a casu causa est intrinseca sicut et eorum que fiunt a natura. sed eorum que fiunt a fortuna causa est extrinseca. sicut eorum que fiunt ab agente secundum propositum.

Tunc sit conclusio et responsiva ad q. Casus et fortuna differunt. Pater satis ex dictis.

Conclusio secunda. casus et fortuna reducuntur ad genus cause per se efficientis. Probatur quod casus et fortuna sunt cause eorum que possunt fieri a natura vel a proposito. Et natura et propositum sunt cause efficientes. igitur. Et hac conclusione inferitur per se falsitate opinionis ponentis casum et fortunam esse causas celi et omnium mundanorum. nam cum casus et fortuna sint cause per accidens eorum quorum natura et intellectus sunt causas per se et causa per accidens sit posterior ea que per se est. sequitur quod si casus et fortuna sint cause celi et totius universi a fortiori intellectus et natura erunt cause celi et universi quod manifeste falsum est.

Ad rationes ante oppositum.

Dicitur quod bene conveniunt in communi modo causandi. sed in hoc quod sunt cause agentes per accidens. sed quantum ad ea in quibus reperiuntur differunt aut tripliciter aut saltem sicut magis communi et minus communi. Secunda soluta est de qua textus. Est autem necessarium.

Queritur tredecimo utrum philosophus

habeat per se libet causam demonstrare. Arguitur primo quod non. quod demonstratio est per causam propriam propter quam res est. materia vero et causa finalis non sunt huiusmodi cum materia non habeat esse nisi solum per formam et causa finalis sit ultia in re. ergo philosophus non habet demonstrare per huiusmodi causas que non demonstrant per quilibet. Secundo philosophus est specialis scientia sicut mathematica. sed mathematica diffinit et demonstrat per solum formam. ergo etiam philosophus tenet consequentia per simile.

Tercio sic. illa consequentia est certior que habet per omnes causas quam illa que habet per unam tantum si philosophus demonstraret per omnes causas scientia philosophus certior esset mathematica quod falsum est. igitur. Ad oppositum est Aristoteles in

textu.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam philosophus determinavit de causis ratione per se et manifestis quod per accidens et immanifestis per in fine huius tractatus ex prius determinatis duo concludit. Primum est quod tot sunt cause quot prius dicte sunt. scilicet quatuor cause.

Sciendum est secundo quod multoties ens tres predictarum causarum in una coincidunt secundum unumquemque vel secundum speciem. Unde forma et finis coincidunt numero intelligendo de fine generationis et non de fine rei genere. nam finis generationis hominis est forma humana que habita cessat generationis. et finis hominis generati non est forma eius. et per formam sibi puenit operari ad finem. et ita diceretur de aliis. Causa vero efficiens coincidit secundum speciem cum forma et fine. et hoc est verum in agentibus equivoce. Et propter hoc dicit Aristoteles in textu. Multoties etiam materia autem non est eadem cum aliis causis nec numero nec specie. quia ipsa est ens in pura potentia. agens vero in actu huiusmodi est ens in actu. forma vero vel finis est actus vel perfectio rei. Non est tamen intelligendum quod predictae cause coincidunt quantum ad propriam rationem causandi sed quantum ad id quod sunt hoc est quantum ad id cui conveniunt ratio cause.

Sciendum est tercio quod ut habet

in textu quicquid movetur movetur. Unde illa que movetur et movetur pertinet ad naturalem considerationem. sed movens non mota non sunt amplius philosophice considerationis. quod philosophus est considerare de naturalibus. naturalia autem sunt que in se ipsis habent principium movendi. illa autem que sunt simpliciter imobilia non sunt huiusmodi que non sunt philosophice considerationis. Et quod patet quod philosophus non habet considerare primum movens simpliciter cum sit penitus imobile. et si fiat aliquod mentio de eo sicut in octavo huius. hoc non est eo quod principaliter consideret. sed incidentaliter per habitudinem ad motum tanquam principium effectuum eius. Similiter philosophus non habet considerare quod forma aut finem. sed solum illam formam que per motum vel mutationem acquiritur.

Sciendum est quarto. quod ut habet

in textu sicut triplex generum repertum secundum hoc est triplex negotium aut triplex consideratio rerum. quedam enim sunt res immobiles et circa has est consideratio metaphysici. Alię sunt imobiles sed incorruptibiles et circa has est consideratio astrologie. Alię sunt mobiles et eorum

Et

Liber secundus

impossibiles. et circa has est consideratio physica. Unde quod astrologia est de mobilibus in quantum mobilia sunt. id potest conueniri sub physica: quare potest dici quod physica secundum diuersas pres entis versatur circa duo ultima genera rerum. quod considerat omnia mobilia tam corruptibilia quam incorruptibilia. Ex quo patet quod quidam male intellexerunt Aristotelem in hoc passu volentes hec triplicia genera rerum ad triplicem partem perbieredocere. scilicet perbiam mathematicam. et metaphysicam. quod licet dictum est astrologia quod est de secundo genere rerum magis est naturalis quam mathematica. Sed ad videndum qualiter philosophus consideret quattuor causas.

Sciendum est quinto. quod materia et efficiens quandoque sunt talis nature quod ipsa posita necessario ponitur effectus. et tunc in istis fit demonstratio a priori et ad posterius ut bene sequitur hoc est compositum ex contrariis. quod est corruptibile. et etiam bene sequitur solus est superfontem nostrum. et dies est. quod vero talia sunt quod ipsis positis non semper ponitur effectus. sed frequenter. et tunc fit demonstratio ab eo quod est posterius natura ab hoc quod est prius. ut bene sequitur si hoc debet generari necesse est semen hominis cum virtute formativa preexistere. si tamen remouerentur omnia que possunt impedire ne posita materia et efficiens sequatur effectus. tunc bene fieret argumentum a priori et necessario sequeretur effectus. et hoc modo intelligendum est illud quod dicitur perbiam primo posteriorum quod de hijs que sunt frequenter est scia et demonstratio ac si essent semper sed per causas formales fit demonstratio a priori ad posterius. quod si forma est necesse est effectum esse. De tunc vero dicit aristoteles quod finis est perfectio et dignitas rei et natura semper de possibili facit quod melius et dignius est non simpliciter sed secundum quod conuenit nature. id per causas finales fit demonstratio arguendo sic. hoc est melius et dignius sic fieri. quam a natura fieri. ut melius est et dignius debet huiusmodi anteriores esse acutos propter diuisionem cibi. ergo sic fieri debet. Ex quo patet quod demonstratio que fit per fines est demonstratio procedens a posteriori. sed potest esse a priori. tamen in ratione cause.

Istis notatis sit conclusio prima quattuor sunt cause rei naturalis et non plures. Probatur quod est propter quid sit quatuor cause tunc illud est causa et non aliud quod ad propter quod conuenienter respondet. sed ad propter quod non respondet nisi

si per aliquam quattuor causarum. que sunt causa materiam aliam si alio modo et efficiens. si si quattuor cause et tripliciter. Minor probatur perbiam inductiue primo de causa formali. ut si quatuor propter quid alius quod angulus est rectus. respondetur quod constituitur ex linea constituyente duos angulos equales. Exemplum de causa efficiens. ut si quatuor propter quid isti certant potest responderi. quod sunt funis vel irati. vel potest responderi de fine ut ipsi dominentur. De causa materiali. ut si quatuor quare aliquid corruptibile. potest responderi quod compositum est ex simplicibus. et non contingit plumbum modis responderi ad propter quod. et ita sunt tripliciter quattuor cause.

Conclusio secunda et responsa his ad questionem. philosophus habet considerare quattuor causas et per qualesque demonstrare. probatur quod philosophus considerat entia mobilia generabilia et corruptibilia. ergo habet considerare causas generantis et corruptoris. sed huiusmodi sunt quattuor. quod oportet hic considerare id quod post aliud fit. ut aerem post aquam et post aerem fit ignis. ergo oportet ibi considerare formam per quam est id quod fit. oportet etiam considerare id quod facit illud est efficiens. et quod sustinet materiam. et quod forma et finis coincidit. id eo oportet considerare quattuor causas. si quod habeat per qualesque demonstrare satis manifestum est ex dictis.

Ad rationes ante oppositas ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam negatur persequentia quod sit scilicet. quod mathematicus abstrahit a motu. id non considerat causam efficiensem materiale et finale que habet precipitari per motum. sed tamen considerat formam que est causa essendi absolute. Ad tertiam conceditur assumptum si de eadem re formaliter habeatur. sed non oportet si sit de diuersis rebus formaliter sicut est in proposito. Sequitur textus. Dicendum igitur primum.

Queritur decimoquarto. utrum natura agens propter finem intendat monstrum. Arguitur primo per questionem. quod omne agens propter finem concipit illud finem et deliberat de medijs ordinatis in ipsum. si natura non cognoscit finem nec deliberat. si non agit propter finem. Secundo sic natura intendit finem sui operis si monstrum est finis operantis nature. si intendit monstrum. Tertio sic natura intendit illud quod auget et nutrit. si ipsa auget et nutrit monstrum. ergo ipsa intendit monstrum. In oppositum est tertium. Pro quo sciendum est primo. quod postquam perbiam ostendit qualiter naturalis perbiam per omnes

Philosophorum

causas demonstrat. pñr manifestat aliqua q̄ in p̄dicta oñsione supposuerat que sunt duo. Primum est q̄ natura agit ppter finē. Secundū est q̄ in reb' naturalib' necessitas non sp̄ orit̄ ex causis priuibus finē esse. sed etiā ex causa posteriori que est causa finalis.

Sciendū est secundo q̄ vt dicif in textu mōstrū est p̄ctm̄ in natura et q̄d p̄p̄ aliq̄d fit. vel est indiuiduū natū cū aliqua difformitate p̄ter solitū cursū nature. Et illud p̄t dupl'r p̄siderari. vno modo q̄tum ad id q̄ est fm̄ q̄ includit naturā sue speciei. et sic bene incedit a natura vniuersali. et ē termin' op̄atōis nature. Alio mō formaliter p̄ illa difformitate quā imponat respectu debite cōpositōnis mēbroz et debite q̄ritatis. et sic nō intendit a natura vlt' ne p̄ticulari. nec sic ē termin' op̄ationis nature nisi p̄ accidens.

Sciendū est tercio q̄ aliqui cre- diderūt naturā nō agere ppter finē. et b' p̄p̄ etia motiua. Primum ē q̄ videbāt mōstra accidere in op̄atōib' nature. Secundū est q̄ credebāt ea q̄ natural' sūt p̄cedere ex causis p̄orib' q̄ sūt materia et forma et efficiēs et nō ex ientōe finis. Terciū est q̄ natura d' suis op̄atōib' nō deliberat. et ipi credebāt soluz illud agere ppter finē q̄d pñr cōcipit finē et deliberat de medijs ordinatis in ipm̄.

Sciendum est quarto q̄ fm̄ Al- bertū q̄tuor assignant cause gñales q̄re sūt mōstra in reb' naturalib'. Primum sūt p̄p̄ diminutionē matene. secundū ppter sup̄abundantiā matene. tercio p̄p̄ idispositōez q̄tuor q̄lratū. q̄to ppter maliciā p̄nētis. Prop̄ diminutōez matene cōtingūt im̄p̄r. p̄mo q̄n est defectus in magnitudine solū. vt cū torus corp' vel aliq̄d mēbrū est im̄p̄r q̄ debeat esse. Secūdo q̄n ē defectus in vno solū. vt cū deficit aliq̄d mēbrū. Tercio q̄n est defect' in vtroq̄ sūt. Et p̄p̄ habūdantiā matene cōtingūt sūt mōstra in b' modis. et p̄t addi ali' ex p̄te rep̄is q̄n scz nascit aliq̄d mēbrū ante t̄ps determinatū. vt si puer nasceret cū dentib' vlt' puella cū vberib' pendētib'. Sz ppter indispōitionez q̄lratū accidūt multipl'r vt aliq̄n est in maxima pinguedo ppter nimū excessū frigōrū. et q̄n est nimia inacies ppter calozē et q̄nq̄ completio qualitātū est virtus sufficiēs vtriq̄ seculi. et sic sunt hemmofrodite q̄n scz nascit hō mo cū vtroq̄ sexu. Sed ppter maliciā p̄nētē

tis dupliciter cōtingunt mōstra fm̄ q̄ duplex est cōtinēs. quod dā ē pellis secundina circumdans materiā fetus ppter cui' rupturā cōtinēgit q̄nq̄ defectus in vno mēbro. vel cōglutinato duoz mēbroz i vno vel curuitas et sic de similib'. Aliud cōtinēs est calor naturalis habēs virtutē corpis celestis q̄d est primum cōtinēs. ppter cui' maliciā fiunt q̄nq̄ monstra diuersarū formarū fm̄ species. et p̄ter istos generales modos sunt multi p̄nētales reductibiles ad istos.

His sic positis sit ista cōclusio

prima. Natura agit ppter finē. Probaf q̄nq̄ rōib' p̄bi. Prima ē. oē q̄d fit natural' fit casu aliter vlt' a fortuna. q̄ natura sp̄ vel frequēter pducit effectū suū. et illud q̄d fit a casu vlt' fortuna fit ex sp̄ et frequēter. ḡ natura agit ppter finē. Secūda rō. oē q̄d h̄z determinatū modū quo natū ē fieri fit ppter finē. q̄ nisi ordinaret a fine nō mag' deberet fieri vno mō q̄ alio s̄ oē ens naturale h̄z determinatū modū q̄ natū ē fieri. ḡ entia naturalia agūt ppter finem. Tercia rō ars p̄ficat aliq̄ ea que natura non pōt op̄ari. et in aliq̄b' imitat naturā in q̄tū p̄t s̄ ars op̄at ppter finē. q̄ ordiat p̄ora ad posteriora. ḡ sūt de natura. Quarta rō bruta agūt ppter finē vt p̄rudo facit nidū et aranea telaz et formica in estate cōgregat victum. et sūt in plātis m̄ta sūt ppter finē. vt folia ad regendū fructus et rami ad sustinendū. et radices ad nutriendū seu ad trahēdū nutrimentū. s̄ ista p̄ actionē nature sūt. ḡ natura agit ppter finē. Quinta rō natura agit circa materiā et ipsa s̄ disponit ppter formā. s̄ forma ē finis materie. ḡ agit ppter finem.

Cōclusio secūda. nō sequit̄ natura nō agere ppter finē si in op̄atōib' nature

ptingant mōstra. Probaf duab' rōnibus. Prima ē. q̄ ars agit ppter finē et tñ in op̄ationibus artis cōtingit fieri p̄ctm̄. sicut grāminatus nō recte q̄nq̄ s̄cibit. et a sūt in natura cōtingūt. mōstra nec ppter b' sequit̄ ipsam non agere ppter finē. Secūda rō vbiq̄q̄ sūt determinata p̄ncipia et determinatus ordo. p̄cedēdi ibi necesse est esse aliq̄ finē ppter quē alia sūt. s̄ sic ē in naturalibus. ḡ q̄uis ibi cōtingāt mōstra nō ppter b' negandū ē naturā nō agere ppter finem.

Cōclusio tercia. dicentes natura nō agere ppter finē oīno destituit naturā.

Enj

Natura agit ppter finem

Liber secundus

Probat qz illa dicunt esse finem naturā quecūqz a b aliquo principio intrinseco primum mouetur quousqz pueniunt vsqz ad aliquē finē. non in quēcūqz indifferenter. s. indeterminate si nē sicut fuit a determinato principio.

Cōclusio quarta. incōueniens est opinari naturā nō agere ppter finē eo qd in suis opibz nō deliberat. Probat. qz ars agit ppter finē. s. artifex qm cōplete et pfecte hz ante nō deliberat. s. solū qm deficit a certitudine artis. s. si natura nō deliberat nō sequit qd non agat ppter finem.

Cōclusio quinta et vltima agēs ppter finē nō intendit monstrū. Ptz. qz monstrū est pcrū qd ppter aliqd sit. s. nullū agēs res aut opans ppter determinatū finē intendit pcrū in sua opatōe licet qnqz intendat illud cui accidit pcrū. s. agens propter finem non intendit monstrum.

Ad rationes ante oppositum. Solute sunt ex dictis. Sequitur textus. Qd autem ex necessitate.

Quenit decimoquinto. vtrū necessitas in rebus naturalibz oriat ex pre materia vel finis. Arguit pmo qd ex pre materia qz materia vocat necessitas vt b. i. posteriorū. s. in naturalibz necessitas est ex pre materia. Secūdo sic. ab eo dē res hz esset necessitate. s. res naturalis hz intrinsece eē a materia et forma. s. ab illi sumit necessitatē. Tercio generāte corrupto corrupti causa efficiēs et finis vt erat in intēdōe ipsi et tñ res generata manere p. s. necessitas in eo nō sumit ex pre finis. Quarto sic qd est nōens vel sicut est solū finem qd et intentōne. s. nō ē cā alicui necessitatis. Ad oppositū arguit p pbm in vltimo capitulo huius libri.

Pro responsione sciendū est primo qd postqz pbs pbauit naturā agere ppter finem. pñr determinat et ostendit vñ sumat necessitas in rebus naturalibus et circa b mo uet talē questionē vtrū necessitas in rebus naturalibz sit necessitas simpliciter et absoluta. aut sit necessitas ex suppositione.

Sciendum est secūdo. qd cū materia efficiēs et forme sint cause pōz finem eē. id necessitas oria ex ipis ē sūm pñr necessitas et absoluta sic necesse ē et absoluta aīal eē corruptibile. qz cōpositū ē ex pñis. sicut necesse ē hōiez eē ri

sibile. qz hz aīas rōnālē. s. qz finis ē posterior finem eē. id necessitas sup̄ta ex fine aut etiaz ex forma sup̄ta sub ratione finis ē necessitas ex suppositōe. sicut necesse ē eē hōiez vtriusqz si debeat osequi bñtudinē. et necesse ē eē materia sic disposita si debeat p̄siderare talē formam.

Et qd ptz qd idē est cōueniēs an in rebz naturalibus sit necessitas absoluta vel ex suppositōe. Et q̄rere vtrū necessitas sit sic in rebz naturalibz et oriat ex causis pōnibz finem eē qd sūt efficiēs materia et forma accepta sub rōne forme vel oriat a posteriori cā finem eē qd est finis et forma vt est terminus generatōis.

Sciendū est tercio. qd antiqui dixerūt totā necessitatē dispositōis rez naturalū et suaz pñi venire ex pre materia. Verbi grā vt qz grauiata nata sūt ferri deorsū et leuiata desursū. id dicebāt qd in fūd amēto domus necessario ponunt durū et grossū lapides. et ligna qd sūt leuissima ponūt in sūmo. ppter talē necessitatē materie. et ita dicūt eē in naturalibus vt qd pedes sūt inferi et manus sup̄i dicebāt illā necessitatē puenire ex pre materie. s. ex ppter grauitatē et leuitatē humoz cōplexio. nannū aīal s. b. dicit aristoteles qd res naturales licz sūt ex necessarijs pncipijs materialibz pñndbz aptitudinē ad formā et ad finē. tñ rō necessitatis talū a fine sumit. et sic illd qd est necessariū bñ ē in potētia materie. s. rō illi necessitatis sumit ex pre finis. Dat exēmplū de serra quā necesse est eē dentatā nō absolute. s. si debeat diuidere et ad b qd illi dētes sint apti ad diuidēdū dura opret qd sint ferrei. et ita ferrū ē illud qd est necessariū in serra et sicut dentes in ea sūt necessarij nō absolute. s. si debeat diuidere dura. Et sicut est de materia in ordine ad formā substantialē. qz oportet materiā totaliter disponi si talis forma debeat introduci in materiam.

Istis notatis sit cōclusio pma. Necessitas in rebz naturalibz sumit ex pre finis. Probat. qz finis ē causa causaz et puenit oēs alias causas i causādo et nisi pueniret sua causalitate alie cause nō causarēt. s. necessitas in alijs causis et in rebz naturalibz sumit ex pre finis. Secūdo pbat rōe pbi. qz in naturalibus et agilibz finis se hz vt pncipiū i demonstratōe. s. in demonstratōe necessitas pclusiōis depēdet ex necessitate pncipioz. s. i agilibz et naturalibz necessitas nō sumit ex pre dispositōis materie. s. ex dispositōe finis. Sed ad vi

11a vlt qm agat ppter de
rebus naturalibus
et opans ppter determinatū finē
intendit pcrū in sua opatōe
licet qnqz intendat illud cui
accidit pcrū. s. agens propter finem
non intendit monstrum.

dendum in
bus et p
Sciendū
est qd qd
esse tale. et
pncipijs ex
nec pncipi
ne. qz si fin
eōuerso. n
seqt finis.
S. si nos
finē ipis pñ
agilibz et
stratione v
Bubica
qd ē cā sit co
stratiū.
demonstrati
in naturalibz
et opatōis. n
mus vt pñr
domū panē
est dispositio
vel fieri ad b
diffinitōne
secūdo et in
opret talia sū
ptz qd rō nec
tur ex rōe fin
p vtrāqz cāz
ne. s. magis p
tra. id ē qd p
ralia pñi qd
dē diuiduat
plex pñr sicut
pclusio dimō
rialē. Alia ē v
formā vt p fin
qd vocat tot
etiam illa cō
monstrationē
Ad ratiō
Ad pñm dē qd
dispositioe nat
tñ rō necessitatis
Ad secūda dē
ad eē rō absol
nō necitas sup
cia. Ad tēra
necitas. s. fin
ne agens. et b

Philosophorum

dendum similitudinem inter finem in agibili-
bus et principium demonstrationis.

Sciendum est quarto. quod in hoc
est simile quod quilibet sunt principia necesse est conclusionem
esse tale. et non e converso. prout enim conclusio vera est
premissis ex quibus falsis. si conclusio non esset vera
nec principia. ita sicut est de fine et de medijs ad fi-
nem. quod si finis est necesse est media esse vel premissis. et non
e converso. nam possunt esse media ad finem sine hoc quod
sequatur finis. si media non precedat finis non erit.
Sed si nos comparemus finem conclusioni et media ad
finem ipsi principijs tunc e converso se habent finis in
agilibus et in naturalibus et principium in demon-
stratione ut facillime videri possit.

Subitaneum primo verum finis secundum
quod est causa sit eodem modo principium sicut principium in demon-
stratione. Rursum Aristoteles. quod non. quod principium in
demonstratione est tunc principium rationis. si finis
in naturalibus et agilibus est principium rationis
et operis. nam edificator capit diffinitio domus
mus ut principium cognoscendi domum. et ea que ad
domum pertinent ut principium edificandi. si quod talis
est dispositio domus. propter hoc principia domus esse
vel fieri ad hoc quod domus fiat. et sicut medicus capit
diffinitiones sanitatis ut principium et in cognos-
cendo et in sanando. et quia talis est sanitas
propter talia fieri ad hoc quod aliquis sanetur. Et dicitur
prout quod ratio necessitatis in hijs que sunt ad finem sumum
tunc ratio finis. id dicitur per philosophum et aristotelem
per viam causam debet. scilicet per materiam et fi-
nem. si magis per finem. quod finis est causa materie. et non e
contra. id dicitur quod nihil prohibet diffinitionem rei natu-
ralis poni quodammodo pres que sunt ut materia non quod
de individuis. si causa. Abi est aduertendum quod tri-
plex praestigi diffinitio rei naturalis. quodammodo est ut
conclusio demonstrationis ut illa que datur per causam mate-
rialem. Alia est principium demonstrationis que datur per
formam vel per finem. Tercia est comprehensio verum
quod vocatur rota demonstrationis positio differens
et etiam illa comprehendit totum processum demonstrationis
naturalis.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod materia accepta prout est ultia
dispositio nature ad formam vocatur necessitas. si
tamen ratio necessitatis illa dispositio a fine sumit.

Ad secundam dicitur quod necessitas absoluta que est prout
ad esse rei absolutum sumit ex causis prioribus. si
non necessitas suppositiva. Sicut dicitur ad ter-
tiam. Ad tertiam dicitur quod sicut non ens non est causa aliquid
necessitatis. si finis est aliquo modo ens scilicet in intentione
ne agens. et hoc sufficit ad hoc quod sit causa necessitatis

et ex parte dicitur. Et hec de secundo philosophorum.
Sequitur liber tertius.

**Quoniam autem natura est principium mor-
tus et mutationis. scientia autem nobis
de natura est. oportet non ignorare quod
sit mortuus. Necesse est enim est igno-
rante ipso et ignorare naturam**

Ira tertium

liber philosophorum querit primo
An ignorato motu necesse
sit ignorare naturam? Argu-
itur quod non. quod non est necesse si co-
tingens ignorare naturam. si
ignorato motu non est necesse ignorare naturam.

Secundo sic. oportet prout absolute et absolute
cogit sine suo posteriori. si natura est prout mo-
tu cum sit est principium et causa. si prout cogit sine motu

Tercio sic. si natura est principium mortis ita est
principium quod est. si ignorato motu per quod possit ad-
huc cogit nata Ad oppositum arguitur. per principium huius tertij.

Sciendum est primo. quod post quod

philosophus determinavit in primo libro de principijs rerum natu-
ralium. et in ij. de principijs scientie prout in isto tertio
incipit tractare de motu simpliciter sumpto et de prout
tandem prout motu. et hoc facit in isto tertio et in quarto
libro. in quanto vero determinat de divisione mortis pres
suas subiectivas. In sexto de divisione mortis
pres quantitativas. In vij. et viij. agit de motu
non solum se. sed per comparationem ad inouentia et
mobilia. Et sic per ordinem inter istos libros.

Sciendum est secundo quod cum scien-

tia naturalis dicatur naturalis. quod est de natura. et natura sit
per se principium mortis et mutationis et quod est. id necesse
est in hac materia determinare de motu. quod sit differe-
ntia mortis et mutatio ostendit in quanto hoc. et quod eius
de scientie est considerare subiectum et accidentia prout
ipsa per se. id in hac scientia necesse habet considerare acci-
dentia prout motu prout antea acceptum. tamen tamen co-
sequitur ipsa acceptum in cor. scilicet infinitum locum et tempus

Et secundum opinionem antiquorum addit quantum. scilicet va-
cua. Et prout per philosophum in isto libro agit de motu con-
ter dicto. id determinandum est de istis accidentibus
quod etiam si causa omnium naturalium ut dicitur in i. et sp. poste-
rior est speculatio de proprijs ea que de coribus est.

Sciendum est tertio. quod inter quatuor
predicte accidentia infimum magis intrin-
sece insequitur motui. id in eodem libro scilicet in hoc

Liber Tercius

tertio simul agitur de motu et infinito. et quod lo-
cus vacuus et ipse se habet ad motum extrinsecum
ideo de istis tribus primum consideratio ad librum
pariale. et de istis agitur in quarto libro. unde lo-
cus est mensura extrinseca rei mobilis secundum ve-
ritatem. vacuum vero secundum opinionem. et tem-
pus extrinseca ipsius motus.

Sciendum est quarto quod infinitum
reperitur in continuis. quod infinitas reperitur in nu-
mero ex additione causarum ex infinito quod est in di-
visione continui. Unde dicitur in textu quod ratio primi
multitudines indigent infinito. quod motus est de genere
continui et infinitum multitudines cadit in ratione conti-
nui sequitur quod infinitum intrinsece sequitur motum. Et
notatur dicitur multitudines et non species. quod continuum du-
pliciter diffinitur. nam cum sit quoddam totum per suas partes
habet diffinitum. partes autem dupliciter comparantur ad totum
scilicet secundum compositionem. puta ex partibus componitur to-
tum. et secundum resolutionem. puta totum dividitur in suas
partes. Unde diffinitio continui data secundum resolu-
tionem in suas partes datur per infinitum. sicut continuum
est quod est divisibile in infinitum. non autem alia in qua dicitur co-
tinuum est cur? partes ad unum finem compositae.

Sciendum est quinto. quod in ista
propositione ignorato motu necesse est ignorare
naturam. necesse potest dicere necessitate absolutam
primum. ut sic sensus motu ignorato habet necesse
sana ignorat naturam. et illo modo. non dicitur habet capi
necesse. quod sic illa est falsa. Alio modo potest dicere
necessitate consequente ut sic sensus habet consequen-
tia est necessaria si motus ignorat naturam ignorat
tur. Et solum isto modo capitur necesse.

Conclusio prima ignorato motu
necesse est ignorare naturam necessitate scilicet ontice
Probat quod in diffinitione nature ponitur. si igno-
ratis partibus diffinitionis necesse est ignorare
re diffinitionem et diffinitum.

Conclusio secunda philosophicus habet
considerare de motu. Primum quod habet considerare causam
per se dicitur considerare effectum. philosophicus habet co-
siderare naturam quod est per se cum motus et etiam motu
ignorato non potest sciri natura. igitur etc.

Conclusio tertia philosophicus habet
considerare de infinito. Primum quod philosophicus habet conside-
rare de motu si infinitum est passio intrinseca motus. Unde
habet considerare de infinito. tenet omnia. quod eius de
scire est considerare subiectum et accidentia per se omnia
ipsum. primum ex dictis. Unde sequitur quod philosophicus habet conside-
rare de loco vacuo et tempore. quod consequitur motum ut

dictum est. et etiam sunt composita omnibus naturalibus eo quod
omnes res naturales sunt in loco et mensuratur tempore. et cum
sit continuus habet rationes infiniti. Unde cum philosophicus habeat
considerare de rebus naturalibus sequitur quod habet consi-
derare de istis tribus. et etiam de vacuo quod secundum
opinionem accidit circa locum habet non secundum veritatem.

Ad rationes ante oppositum ad
primum primum solutio ex dictis. Ad secundam dicitur
quod habet naturam primum ad id quod est sit prior motu et
sit aliquid absolutum. tamen in ratione sunt motus et na-
tura primum ad cognoscere. quod natura includit quen-
dam respectum ad motum et operationem. Ad tertiam
dicitur quod quies est effectus nature carnis ab ipsa
mediate motu. modo non potest cognoscere quod igno-
rato motu. et ignorato habitu necesse est igno-
rare privationem eius. ideo per quietem sine
motu non potest cognoscere.

Queritur secundo. verum motus
sit actus. Arguitur primo quod non. quod requiritur quod ha-
beat motum esset in actu secundum ipsum sed non. quod
omne quod movetur in quantum movetur est in potentia. Unde
motus non est actus. Secundo si licet motus esset actus
aut esset actus primum aut secundus. non primum.
quod non est forma substantialis. nec secundus. quod non
est operatio sequens formam. Tercio sic omne per-
fectibile habet rationem potentie. si motus est perfectibile per
suum terminum ad quem. Unde motus habet rationem potentie.
et ita non est actus. Ad oppositum est per hoc in pri-
mo capitulo habetur tertium. ubi postquam ostendit quod ad
philosophum primum considerare de motu primum in quantum
diffinitionem motus. ponendo tres divisiones qua-
rum prima est entis per potentiam et actum. quod diffinitio
non distinguit genera entium. quod potentia et actus in-
veniuntur in quolibet genere. et in hac divisione cadit
motus. quod est actus ut infra dicitur. Secunda divisio
est entis in actu secundum diversa genera. et in hac divi-
sione cadit motus. quod ut dicitur in textu motus non
est primum res ad quam est motus quod quidem res
habet esse de genere substantie vel quantitatibus vel qua-
litate vel ubi. Solum enim ad ista quatuor
ordines predicamenta est per se motus.

**Sciendum est primo quod cum mo-
tus sit actus imperfectus et omne quod est imperfectum**
cadit sub eodem genere cum perfecto non sic ipse si re-
ductus. sicut materia prima est reducta in genus sub-
stantie. idem necesse est quod motus non sit per genera res
in quibus coniungitur esse motus quod probatur. quod si
motus esset per genera rerum. vel esset aliquid extrin-
secum illis generibus. vel aliquid esse. vniuocum ad illa
genera rerum. non primum. quod genera sufficienter diui-

Philosophorum

dunt ens. nec scdm. q: nihil est cōe vniuocuz
ad illa gñā. s. solū cōe analogū. s. q: mor' so
lū repenat i illis quattuor. Probat sic Aristo-
teles. q: mor' nihil aliud est q: exitus de potē-
tia ad actū. siue de esse imperfecto ad esse pfe-
ctū. sed in illis reperit aliquid qd se hz vt for-
ma vt pfectū. et aliqd se habēs vt potētia vt
imperfectū. ergo sequit q: i istis gñibus repenit
mor'. s. dicit pbus q: motus et mutatio tot
sunt spēs sicut entis acquisibiles per motum.

Sciendum est secundo q: mor'

quodāmo videt punere ad rōem inqñū mo-
uēs ad mobile refert p motū iō tertia diuī-
sio quā ponit pbs est ipius ad aliquid q: tal' ē q:
relatiuū. quedā sunt p suphabūdātiāz et des-
fectū vt sunt illa q: fundant sup pñtātē. et pci-
pue supra numerū cui cōpēnt pñā rō mēsure.
vt sunt duplū et dimidiū. idē vero sile et equa-
le sup vnitātē fundant q: est pñcipiū numeri.
sed q: hēc sūt relatiā equiparatiōē. et nō dicunt
scdm suphabūdātiāz et defectū. iō Aristoteles
nō facit b mētiōē. q: rō motus quā mouēs
cōparat ad mobile est relatiō ex suphabūdā-
tē et deficiēte et nō equiparatiōē. q: omē mouēs
pñtāt' est mobili. Alia vō sunt relatiā q: fun-
dant sup actōē et passiōē. et hoc vlt scdm actū
vt calefactiō refert ad calefactiū vel sup hoc
q: est egiēse vt pat' refert ad filiū. q: genuit ip-
sum vel sūm potētiā agendi. sicut dñs refert
ad filiū. q: pōt ipm cōpēcere. et in hac diuī-
siō nē cadit mor'. q: p motū refert mouēs ad mo-
bile sicut actiū ad passiū. Et dicit pñ q:
ex pñā diuīsiōne sumit q: mor' est act'. et ex
secūda q: est scdm aliquid. q: scdm subām q:
tātātē qualitātē et vbi. et ex tertia vō q: est ali-
cuius scilicet mobilis a motiūo.

Sciendum est tertio q: duplex ē

actus. quidā est actus pfectus nō pñit' po-
tētiē sicut est actus termini ad quē. et tal' ē en-
tis pfecti et denoiat illud in quo est esse i actu
et simpliciter. Alius ē act' imperfectus et pñit'
potētiē vt actus qui ē adhuc in fieri. et tal' nō
denominat illud in quo est esse in actu sim-
pliciter. s. p talē actū subiectū eius ē pñm i actu
et pñm in potētiā. et motus solū ponit tal' act'
Unde mobile ante q: moueat est in potētiā
ad talē duplicē actū. s. dū mouet solū est i po-
tētiā ad actū cōpletū vt aqua ante calefactiō-
nē tota simul est in potētiā ad calchē quod
est actus imperfectus. et ad esse calicū quod

est esse perfectum.

Sciendum est quarto q: aliquis

actus pōt dici pñmus dupliciter. Ano mō via
gñarōis et tempis. et hoc mō erit rei de po-
tētiā in actū diceret actus pñmus. et forma
substantialis capta vt terminus illius erit
diceret act' secūdus. et isto mō motus ē actus
pñmus. sed tal' actus pñmus ē imperfectior q:
secūdus. Alio mō dicit actus pñmus pñorita-
te actus essendi. et b mō forma substantial' est
act' pñmus. et forma accidentalis act' secūdus.
et b mō mot' pōt ēē actus pñmus et secūdus
scdm q: pōt ēē ad subām vel accidēs. Tertio
mō pōt dici actus pñm' pñoritate cōe forma-
lis ad suū actū sicut aia dicit actus pñmus cor-
poris aia. et viuere actus secūdus. et motus
isto mō nec est actus pñmus nec secūdus.

His notatis sit cōclusio prima

motus est actus. Probat q: motus est aliqd
vt dictū est. ergo est potētiā vel actus. sed nō
est potētiā. q: cōm motū aliqd formalit' et
ctualit' denoiat moueri qd erat pñus in po-
tētiā ad motum ergo motus est actus.

Conclusio secūda motus nō est

aliqd cōe vniuocuz ad spēales modos mor'
pñ q: motus nō est pñer res ad quas ē mor'.
s. bñdōi res sunt i diuersis pñdicamētis q: bñdō
est aliqd cōe vniuocū. s. et c. Et b pñm. ad. q.

Ad rationes ante opposituz

due pñme solute sunt ex dñis. Ad tertiā dñ
q: mor' vno mō pōt cōparari ad subiectū in
quo est. et sic habz rōem perfectiōis. Alio mō
pōt cōparari ad terminū ad quē. et sic habet
rōē perfectibilis et potētiē. et sic scdm pñmā
cōparatiōē motus bene habet rōnem actus
Sequitur textus diuīsiō aut sūm vnum quod
q: genus.

Queritur tertio. vtrum motus

sit in eodē pñdicamēto et eiusdē essētie cum
suo termino ad quē. Et arguit q: nō. q: cale-
factiō dicit motū ad calōē que est de gñe qua-
litatis. calefactiō vero de gñe actōis vel pas-
sionis. s. et c. minor. pbat q: calefacere est d
gñe actōis. s. calefactiō. Secūdo si motus
sit eiusdē essētie cum suo termino ad quē
vel ille terminus ad quē est in eo quod mo-
uetur vel in alio. si pñmum rō acquirit p mo-
tum. si scdm essentialit' dñt' gñitur a motu
cum motus sit in eo quod mouetur. ergo non

Liber Tertius

oportet qd sint in eodē predicamēto. Tercio sic mediū inter aliqua extrema differt essenti- aliter spē ab extremis sicut mediū inter extre- mos colores est alteri⁹ essentie ab extremis. sed motus mediat inter terminū a quo ⁊ ter- minū ad quē. ergo specie differt a suis termi- nis ⁊ est alterius essentie ab ipsis. Quarto sic qm motus attingit ad terminū ad quē non āptus est. ergo nō est idē cū termino ad quē. Quinto sic p motū acqñt termin⁹ ad quē. sed acqñtū p motū nō est motus. ergo mor⁹ non est idē cū termino ad quē. Sexto motus nihil aliud est qd id qd fluit ab agēte in paciē- sed nihil fluit ab agēte in paciē nisi actio agē- tis. ergo mor⁹ ē actio. ⁊ sic termin⁹ ad quē est alterius predicamēti. qz ad actionē non est p se motus. Septimo sic motus est actus cō- muni agēti ⁊ paciēti. s. nihil est cōmune agē- ti vel paciēti nisi quod fluit ab agente in paci- ens quod est actio agēti. ergo mor⁹ est act⁹. Octavo motus est aliquid receptū in mobi- li a mouente. sed quod recipitur in mobili est passio cum sit affectio ipsius mobilis per hoc qd afficitur aliqua forma vel specie agēti. er- go motus est passio. Nono sic motus semp aliquid abijcit a mobili ⁊ semp aliqd iducit. hoc autē est natura passionis. ergo motus est passio. Ad oppositū ē pbs in tertio sic dicēs non est autem motus pter res ad quas est motus

Pro responsione sciendum est primo qd iuxta monia tacta ante oppositū qn qd fuerint opiniones de natura ⁊ quidditate motus. Quidā cū cōsiderauerūt qd cōparati- onē ad ipm mobile scdm esse receptū qd hz in mobili. ⁊ isti dixerūt motū esse in gñe passi- onis quorū sunt due vltime rōnes facte ante oppositū. Alij vō cōsiderauerūt motū p com- paratōes ad mouēs a quo pcedit tanq actus mouēti. ⁊ isti dixerūt motū de genere actōis quorū etiā posite sunt due rōes āte oppositū. Alij vero cōsiderauerūt motū nō p hābitudis nō ad mouēs vel mobile. s. cōsiderauerūt vt est qd dā furus de esse imperfecto ad esse pfectū ⁊ isti diuisi sūt. qz quidā dixerūt hūmōi fluxum esse dist. nctū p essentiā a forma qacqñt. s. isti adhuc diuersificati sunt. nā qd dā dixerūt ipm fluxū qd vs p essentiā distinguat actio motus nō ē in pdicamēto eo qd nō est ens pfectus in gñe neq i spē. Cuius opiniōis vt dicit Albert⁹ fuit Amicēna. Alij vero dixerūt qd ille fluxus in

cōi cōsideratus est gen⁹ ⁊ pdicamētū p se ad spēales modos motus ⁊ motiua istarū dua ⁊ opinionum quantū ad hoc qd dicūt motū esse fluxū essentialit⁹ distinctū a forma acquisita. ta- cra sunt ante oppositū. Alij vero dixerunt qd hūmōi fluxus nō differt a forma ad quā tendit nisi scdm magis ⁊ minus. id est in eodē gñe cū tali forma. ⁊ hui⁹ opiniōis fuit Auerrois.

Sciendum est secundo qd vt di- cit Auerrois ille modus qd posuit motū in pre- dicamēto passionis est famosior inter alios ⁊ magis pphabilis. id dicit Aristoteles in p dica- mēto. vbi pphabilis locutus ē posuit istū mo- dū. In isto vō passu scdm veritatē loquit de naturis rerū ⁊ dicit qd motus nihil aliud ē qd termin⁹ ad quē. ⁊ nō est pter res ad quas ē mo- tus. ⁊ hec opiniō ē vā ⁊ cōformis dictis Ari- stotelis in 5 passu. qz loquit de motu fin verā naturā mor⁹ scz scdm id qd est res secluso res- spectu ab agēs ⁊ paciēs fin quos respectus ipsi motui accidunt rō actōis vel passiōis. actō- nis quidē si cōsideret mor⁹ put est ab agēte in paciēs. passiōis vero si cōsideret. put fluit ab agēte in paciēs. ⁊ de hāc lanus videbitur.

Istis sic notatis sit ista cōclusio respōsiua ad q̄situm mor⁹ scz id qd ē in eodē pdicamēto ⁊ eiusdē essentie cū termino ad quē. p qz forma pmixta potētē ⁊ forma pura nō differūt penes essentiā s. solū p esse. s. motus scdm id qd ē. nō ē aliud qd forma pmixta po- tētē ⁊ termin⁹ ei⁹ est eadē forma depurata a potētē ⁊ priuatōe. s. nō differūt p essentiā. s. res reponunt i gñe p suas essentias. s. cōclu- sio vera. Est tamē aduertēdū qd mor⁹ nō est p se in pdicamēto tanq genus v l spēs. qz dicit ens pfectū in gñe vel spē. s. solū pōit in gñere ductū tanq via ad rē alie⁹ generis.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicit qd calefactio. vno mō capīt p ut dicit fluxū calorī a calefaciēte. v l receptōes eius in paciēte. ⁊ sic idē est cū calefacere ⁊ cas- lesien. ⁊ sic ē actio v l passio. Alio mō vt dicit fluxū calorī de termino a quo ad terminū ad quē siue de imperfecto ad pfectū. ⁊ sic ē motus ⁊ sic est eiusdē essentie cū calore solū differēs ab eo scdm esse. ⁊ isto mō nō est actio vel pas- sio. Ad secūdā dicit qd anteq motus terminē- tur terminus ad quē motus est in mobili fin esse imperfectum. sed in fine motus est sub cō- pfecto ⁊ depurato a priuatōe. Ad tertiā

dicunt qd
ma. quo
ctum nol
enores. ⁊
modo re
qd non ē
teno: em
sentia a t
mōm
ad id quē
mō ad
esse termi
quintam
minus ac
essentiā
quod est
bene est in
qd in actio
le. Mate
male vlt
agens a
prima rati
modo cap
ritur. ⁊ sic
Alio mod
in paciēs
eēntialiter
tur nona r

Querit
bene diffin
in potētē
ens in acti
ctus mobil
⁊ sic habēs
Secūdo si
mō se hz. ei
qd mouet
ergo mor⁹
est act⁹ enti
actus cōm
tus ad quā
ē act⁹ enti
act⁹ enti s
cū scdm qd
tur p p m

Pro res
primo qd an
res qd motus
subito. Sed
species motu

Philosophorum

Adicitur quod duplex reperitur medius inter extre-
ma. quoddam est in se ens completum et perfe-
ctum non tendens ad ulterius actum siue pfe-
ctionem. et tale specie differt ab extremis. et hoc
modo reperitur medius in coloribus. Aliud est
quod non est in se completum sed tendens ad ul-
terius perfectionem. et sic non distinguitur per ef-
fectum a termino ad quem est. et tale medium est
motus. Ad quartam dicitur quod motus proprius est
ad id quod est et secundum essentiam saluatur in ter-
mino ad quem. sed non sub esse motus. imo sub
esse termini. quia per esse differt a termino. Ad
quintam conceditur quod per motum acquiritur ter-
minus ad quem. sed talis terminus est idem per
essentiam cum motu differens solum per esse. et illud
quod est idem secundum essentiam et differens per esse
bene est in via ad seipsum. Ad sextam dicitur
quod in actione duo sunt. scilicet materiale et forma-
le. Materiale est id quod est motus. Sed for-
male ultra motum dicit respectum seu operationem
agentis ad patiens. et per idem potest solui se-
cunda ratio. Ad octavam dicitur quod passio uno
modo capitur materialiter pro illo quod repe-
ritur. et sic motus bene est in passio et contra.
Alio modo formaliter solum per receptionem que fit
in patiens ab agente. et hoc modo motus et passio
essentialiter et genere differunt. Et per idem solui-
tur nona ratio.

Queritur quarto utrum motus
bene diffinitur cum dicitur motus est actus entis
in potentia secundum quod habet. Et arguitur quod non quia
ens in actu non mouetur. ergo si motus sit ac-
tus mobilis cum mobile est in actu non mouetur
et sic habens motum non mouebitur quod est falsum.
Secundo sic omne quod mouetur semper alio et alio
modo se habet. ergo motus est alteritas. et si per omne
quod mouetur magis ac magis accedit ad terminum
ergo motus est inequalitas. et per consequens non
est actus entis in potentia. Tertio sic motus est
actus entis in actu cum motus sit actus saltem mo-
tus ad quantitatem qualitatem et ubi. si motus non
est actus entis in potentia. Quarto sic motus est
actus entis secundum quod est in actu per motum. si male di-
citur secundum quod in potentia. Ad oppositum argui-
tur per primum ponentem predictam diffinitionem.

Pro responsione sciendum est
primo quod antiqui motum diffiniuerunt dicen-
tes quod motus est exitus de potentia in actum non
subito. Sed isti defecerunt primo. quia exitus est
species motus. genus autem non habet diffini-

ri per suam speciem. Secundo quia subitum in
sua ratione recipit tempus. Est enim subitum
quod fit in indivisibili temporis. sed tempus
diffinitur per motum. quare inconuenienter dif-
finitur motus per subitum.

Sciendum est secundo quod actus
et potentia sunt de primis differentiis entis. id
sunt naturaliter priores ipso motu. ideo per eas
conuenienter diffinitur Aristoteles motum. Unde
aliquid est in actu tunc et illud non mouetur. quia
mobile in termino ad quem non plus mouetur.
Aliquid vero est in potentia tunc. et tale iterum
non mouetur. quia mobile in termino a quo non
dum mouetur. et aliquid medio modo se habet in-
ter puram potentiam et actum primum quod partim est sub
potentia termini a quo et primum sub actu termi-
ni ad quem. et solum tale quod sic se habet mouetur.
ideo in ratione motus includit aliquid de potentia et
aliquid de actu que sunt prime differentiis entis.

Sciendum est tertio quod hic diffi-
nitur motus per subiectum eius quod est ens mobi-
le. et illud subiectum ad duo potest comparari scilicet
ad motum et ad terminum completum ipsius motus
et respectu cuiuslibet dicitur esse in potentia que con-
uenienter explicatur in predicta diffinitione. quia
cum dicitur quod motus est actus entis in potentia ipso-
ratur potentia ad actum primum qui est motus
sed cum subiungitur et secundum quod in potentia est de-
notatur potentia respectu termini motus.

Unde sit conclusio prima motus
est actus. Probatum quod illud quo existens in pote-
ntia fit in actu est actus. si motus est huiusmodi.
Vinoque patet quod edificabile quod dicitur potentia
ad aliquod reducit in actum quando edifi-
catur. sed hoc fit per edificationem que est mo-
tus. ergo per motum existens in potentia fit in
actu. et similiter exemplificatur in alijs motibus.

Conclusio secunda motus est ac-
tus entis in potentia. Patet quod omnis actus est
actus illi in quo se inuenit. sed motus se inueni-
tur in ente in potentia. quia id est quod sit in pote-
ntia et in actu. tamen non secundum idem. ut puta actus calidi-
tatis est in potentia ad frigidum tamen motus non est
tali enti secundum quod est in actu. sed secundum quod est in potentia.

Conclusio tertia predicta diffini-
tio motus est bene assignata. Patet per declara-
tionem futuram partium superius posita. pos-
set etiam probari per conditiones bone diffini-
tionis sibi conuenientes.

Liber Tercius

Cōclusio quarta. motus nō est

alteritas et inaequalitas aut nōens. Pars q̄a
cūcūq; inest motus illud necessario mouet.
sed nō est necesse oīa q̄ sunt altera inaequalia
vel nō enīa moueri. q̄ motus nō est alteritas
inaequalitas. aut nōens. Secūdo sic. mo-
tus nō est magis ad alteritatē inaequalitates
aut ad nōens q̄ ad sua opposita. nec ē magis
ex istis q̄ ex suis oppositis. q̄ motus nō ma-
gis dicitur alteritas q̄ similitudo. et sic d̄ alijs.

Aduertēdū tñ est q̄ quidāz piragoria ad-
ponendū motū esse nōens mouebant. q̄ vi-
debant motū nō esse purā potētiā nec purā
actū. et nō p̄cipiebant mediū inē purā potētiā
et purū actū. ideo posuerūt motū in gñe puati-
onū in quo ponebāt decē in genere mali. scz
inimū. multitudinē. finistru. par. feminā. mo-
tū. obliquū. tenebrā. malū. triangulū altera p-
te longiorē. in ordine vō positiorē. ponebāt
ista decē in genere boni. scz finitū. impar vñū
dextrū. masculū. quietē rectū. lumen. bonum
et triangulū equilaterū. Sed ad illud motū
uū dicit pbs q̄ ppter illud difficile est cogno-
scere quid sit motus ppter mixtionē actus et
potētiē. non tñ est impossibile motū esse talē
actū qualis dictus est. scz actum p̄mixtum po-
tētiē. nec potest motus reponi in alio gene-
re enīis nisi in genere actus imperfecti habens
tñ ordinē ad vltiorē actum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̄mā dicit q̄ licet existēs in actu puro nō
plus moueat. tñ existēs in actu p̄mixtoz po-
tētiē vt est immobile sub motu vñde mouetur.

Ad secundā dicit q̄ si capiat alteritas pro
quocūq; diuerso modo se habēdi. et inaequa-
litas generaliter p̄ quocūq; excessu vel defe-
ctu sic in motu reperit quedā alteritas et inae-
qualitas. sed si capiant p̄prie vt alteritas est di-
uersitas in quātitate sic non semp in motu re-
periunt. ideo motus nō debet dici alteritas
aut inaequalitas. Ad terciā dicit q̄ licet mo-
tus qñq; sit in ente in actu nō est tñ actus
in p̄prie est in actu. s̄ in p̄prie est in potētiā ad vlti-
orē actū. et p̄ idē soluet q̄ta rō. Et seq̄
tur textus. Mouet aut.

Querit quinto vtrūz motus sit
in mobili subiectiue. Arguit q̄ nō. q̄ actus
est in eo cuius est actus. s̄ motus ē actus mouētis
vt habet in littera. q̄ motus ē in mouēte subie-

ctiue et nō in mobili. Secundo sic. motus
est in eo quod mouet subiectiue. s̄ omne mo-
uens mouetur vt dicit in textu. ergo motus
est in mouēte subiectiue. Tercio sic. aliquis
est motus ad substantiā qui est etiā substantia
s̄ substantia nō est in aliquo subiectiue. q̄ nō
semp motus est in mobili vt in subiecto.

Ad oppositum est pbs in re.

Pro responsione sciendum est

p̄mo. q̄ postq̄ pbs posuit et declarauit diffi-
nitionē formale motus. hic p̄nt inquit cuius
motus sit actus. et circa h̄ inquit p̄mo diffi-
nitionē materiale motus. Secūdo ostendit qua-
liter motus est in mobili vt in subiecto et est a-
ctus mobilis. Tercio ostendit q̄t idē motus ē
actus mobilis et etiā actus mouētis.

Pro quo sciendū est secūdo. q̄

Omne mouēs mouēdo mouet. q̄ d̄ intellectus
gi d̄ mouēte pure physico. Hoc pbat pbs du-
pliciter. P̄mo q̄ oē illd qd ē qñq; i potētiā et
qñq; i actu s̄m aliq̄ formā mouet. s̄ omē mo-
uens physici qñq; ē i potētiā et qñq; i actu. q̄
et. Secūdo sic cuiuscūq; imobilitas ē q̄s il-
lū ē motus. cū motus et q̄s puatiue opponant. et
puatiue opposita h̄nt fieri circa idē. s̄ imobili-
tas mouētis d̄ q̄s. mouēs at qñ n̄ mouet d̄
q̄scere. q̄ cuiuslibet mouētis physici ē motus.

Sciendū est terciō q̄ licet omne

mouēt physici mouēdo moueat nō tñ sibi cō-
uenit moueri in p̄prie mouēs. s̄ sibi accidit s̄m
q̄ h̄z rōez mouētis. Cū rō ē. q̄ oē tale agēs
cōcat in materia cū mobili et rāgit ipm tactu
p̄prie dicto et ab illo tangit et h̄z ad ipm p̄ne-
tatē. q̄e in mouēdo mouet. s̄ ē rōne mate-
rie sue q̄ est i potētiā ad formā patiētis s̄ mo-
uet rōe sue forme. Quia vñquodq; agit h̄z
qd est in actu. Et mouere ē in plus q̄ agere
nā omne agens mouet. s̄ nō ecōtra. sicut i el-
ligentia dicit mouere celū et nō dicit agere in
celū. illud cū p̄prie dicit agere quod p̄ ei
actionem trahit passiuū ad p̄piaz naturam
agentis et agit p̄ actum.

Sciendū est vltimo. q̄ ad tactū

tria requirunt. P̄mo requirit q̄ tangētia
sint corpora habentia vltima simul. defectu cui-
us intelligentia mouens orbem non p̄prie
tangit ipsum. Secūdo q̄ cōueniant in mate-
ria cuius d̄ rōnis. defectu cuius celum non p̄o-
prie tangit ista inferiora. Tercio q̄ habeat cō-

Philosophorum

erarietate adinuicē. defectu cuius duo orbes celestes cōtugui nō se pprie tangunt. Sz iste tres cōditiones simul conueniunt agentibus corruptibilibz. quare mouet r mouent. moueri tamē accidit eis p q̄ro mouet p cōtractū qd pbat pbs. qz omne mouēs mouet p formā per quā est i actu. vt hō exiēs in actu facit ex hō mine in potētia hōiem in actu r omne qd mouet inq̄tuz est in potētia. sed idē simul r scōz idē nō est in actu r in potētia. q̄ mouens inq̄tū mouet nō mouet. s̄ scōdū q̄ hz rōez mobilis

Tunc sit conclusio prima mori

cōuenienter pōt diffiniri q̄ est actus mobilis inq̄tuz mobile est. Probat qz mori est actus aliquid r cū hoc nō cōuenit moueri inq̄tuz est mouēs. sed inq̄tuz mobile est. r d̄: hec diffinitio materialis. qz dat de motu p cōparatōez ad suū subiectū qd est mobile. sed pū posita pōt dici formalis. qz de motu dat p cōparatō nē ad terminū ad quē vnde caput spēm ideo motus scōm diuersas cōsiderationes diffinit istis diuersis diffinitionibz r posset hec diffinitio materialis demonstrari p formale. omnis actus entis in potētia inq̄tū h̄mōi est actus mobilis inq̄tū mobile ē. s̄ mori ē h̄mōi. ergo rē.

Conclusio secūda motus est in

mobili subiectiue. Probat qz omne qd est actus mobilis vt cause materialis in qua est in materia subiectiue. s̄ motus est actus mobilis vt cause materialis. vt patet per diffinitionem positam. ergo est in mobili subiectiue.

Subiatur primo. vtruz motus

sit actus mouētis r mobilis. Pro dubio est sciēdū q̄ moueri r mori sic differūt qz mori dicit fluxū forme de esse imperfecto ad pfectū siue d̄ termino a quo ad terminū ad quē. Sed mouere dicit eundē fluxū vt pcedit a mouēte in ipm mobile. Sed moueri dicit illū scōm q̄ recipit in mobili a mouente. Ex quo seq̄t q̄ illa tria distinguūt scōm rōez formales dicentē qd qd erat esse. Sequit etiā q̄ motus se hz ad illa duo sic materiale. Et tūc sequit r̄sio ad dubiū q̄ motus est actus mobilis r mouens. vtriusqz est idē mori materialit. probat qz qd dicit scōm potētiā r actū. oportet q̄ habeat aliquē actū sibi cōrespōdentē sed sicut mobile dicit scōm potētiā r anteq̄ moueat r scōz actū quādo actu mouet. similr mouēs q̄nqz d̄ in potētia cū d̄ posse mouere. r tamē nō mouet. r q̄nqz in actu quādo actu mouet.

ergo est aliq̄s actus mouētis sicut mobilis r ille est mori. r q̄ sit vnus r idēz pbat pbs. qz sic est idē spaciū vnus ad duo. r duorū ad vñū. r etiā ascēdētis r descēdētis habēs tamen diuersas rōes formales. sic est idē actus qui sit a mouēte r a motu. r etiāz mouētis r mobilis scōm diuersas rōes. vt patet ex dictis.

Ad rationes ante oppositū ad

primā dicit q̄ motus dicit actus mouētis nō vt subiecti. sed vt cause efficiētis. sed est actus mobilis vt subiecti. Ad secūdā dicit q̄ nō omne mouēs vniuersalit mouet. sed solu mouens physicū qd adhuc nō mouet inq̄tū mouens. sed inq̄tū mobile r in potētia ad aliū

Ad tertiā dicit q̄ motus ad substantiāz nō est in subiecto qd sit ens cōpletuz vt est subiectum accidentis. sed est in materia q̄ est pura potētia r habz motū subiecti accidentis.

Sequit textus. Quomā necesse ē omnes doctorem r agentem pati.

Queritur sexto. vtrum actio

r passio sint vnus motus in mobili existēs.

Arguitur q̄ nō. qz pprius actus vniuersaliusqz debz esse in eo cuius est actus. sed si actio r passio sint idē motus existēs in mobili proprius actus cuiuslibz nō erit in vnoquoqz qd est incōueniēs. tenet cōsequētia. qz actio agētis nō erit in agēte. sed in paciēte. Secūdo sic seq̄t q̄ diuersorū scōm spēs erit vnus r idē actus qd videt incōueniēs. qz agens r patiēns distinguūt. ergo si actio r passio sint vnus motus sequit p̄dictū incōueniēs. Tercio si sic seq̄rerur q̄ actio esset idē cū passione r doctor cū doctrina r agere cū pati q̄ oia sunt falsa. ergo actio r passio nō sunt vnus motus.

Quarto si actio r passio essent vnus motus sequeret q̄ oē doctrina doceret r omne agēs pateret. cōsequēs est falsuz. ergo actio r passio nō sunt idēz motus. Quito sic. motus est q̄ritas qualitas vel vbi. s̄ actio r passio ab hīs essentialit distinguūt cū sint diuersa p̄dicationes. Ad oppositū est pbus in textu.

Pro responsione ad quesitum

sciēdū est primo q̄ postq̄ pbs ostēdit q̄ mori ē actus mobilis. r etiā mori. p̄nter circa h̄ dubitatōez mouet de q̄ ē q̄stio. r puenit h̄ dubitatio. qz dictū ē q̄ aliq̄s actus est actiui r aliq̄s passiui. actiui qdē vocat actio passiui hō passio. qd pbat pbs. qz illud qd ē finis r ex p̄tētis ē actio. r patiēns passio. q̄ actio d̄ actus

Liber secundus

agentis et passio patientis. ideo pfurgit dubi-
tatio utrum actio et passio sint idem motus vel diversi

Sciendum est secundo quod ens di-
uiditur in decem predicamenta non uniuoce sicut
genus in species. sed secundum diversos modos
essendi. et a diversis modis essendi sumuntur di-
uersi modi predicandi. ideo decem genera inter
se distinguuntur per diversos modos predicandi per
portionabiles diversis modis essendi. id est genera
tio actio et passio secundum rem dicuntur unus et idem
motus. tamen dicuntur diversos modos essendi et
predicandi. id est sunt duo predicamenta distincta.

Pro cuius intellectu sciendum
est tertio quod modus predicandi de prima substans-
tia secundum quem sumitur distinctio predicamentorum in
generali est triplex. Primus est quando predicatur
id quod pertinet ad essentiam eius secundum quod acci-
pitur predicamentum substantie. Alius est quando predi-
catur aliquid sibi inherens. quod fit dupliciter. Aut il-
lud inheret rei respectiue per comparationem ad al-
terum. et sic sumitur predicamentum relationis. aut non
inheret rei respectiue. et hoc est dupliciter. Aut in-
sequitur primam substantiam gratia materie. et sic est
quantitas aut gratia forme. et sic est qualitas.
Tertius modus predicandi est quando aliquid extrinse-
cum non inherens predicatur per modum denotationis
quod fit dupliciter. Aut talis denotatio generaliter in-
est omnibus corporibus. aut specialiter inest homi-
nibus. Si primum vel talis sumitur ratione cau-
se. aut mensure. Si primum cum sint quattuor
cause. et due illarum sint preces essentie que sunt
materie et forme. ideo predicatio secundum illas
causas pertinet ad predicamentum substantie ut
si dicatur homo est corpus vel rationalis. Et
vero finalis nihil causat scilicet ab efficiente
id remanet sola causa agens a qua fit denotatio
sicut ab exteriori. Secundum quod aliquid denota-
tur a causa agente est predicamentum passionis. et
secundum quod denotatur ab effectu cause agentis su-
mitur predicamentum actionis. sed si fiat deno-
minatio mensure. quod quidem mensure sunt intrin-
sece. ut longitudo. latitudo. et profunditas. tunc
ab istis non fit denotatio. sicut ab extrinseco. Et
illa pertinet ad predicamentum quantitatis. Si
denotatio fiat a mensura extrinseca hoc dupliciter
vel fit a re. et sic est quando. vel fit a loco. et sic est ubi
vel etiam situs qui supra ubi addit ordinem primum
in toto et in loco. Si autem fiat illa denotatio in
hominibus est predicamentum habitus.

Sciendum est quinto quod natura

dedit alijs animalibus ab homine omnia que pertinent ad con-
seruationem vite. ut cornua ad defendendum. cornua
grossius et pilosius ad repellendum frigus. id est non in-
digeret habitu exteriori a quo fiat denotatio ha-
bitus. id est cum dicitur bos est cornutus vel pilosus est per
dicatio substantie. ut si diceretur homo est capitarus
vel pedatus. sed talia non poterant homini dari a
natura. Primum quod non conveniebat subtili complexi-
oni eius. secundo propter necessitatem operum que homini
conveniunt in quibus est rationalis. propter quod homo habet sibi
preparare exteriora ad conseruationem sui corporis.
id est cum dicitur homo est armatus vel vestitus deno-
tiatur ab extrinseco non inherere. secundum quod de
nominationem sumitur predicamentum habitus. et si
quod talis denotatio reperitur in alijs ab homine
hoc est solum in quantum venit in usus humanum. ut
dicendo equus est armatus vel faleratus. vel bacu-
lus est ferratus. vel gladius est vaginatus. Et
predicatur patet quod homo moritur sit unus secundum rem. tamen per
dicamenta que sumuntur secundum motum sunt diversa
secundum quod a diversis rebus exterioribus sumitur de-
notatio predicamentalis. nam alia res est agens
a qua per modum denotationis sumitur predicamen-
tum passionis. et alia est res patiens a qua sumi-
tur denotationem sumitur predicamentum actionis. id
est actio et passio sunt duo predicamenta realiter di-
stincta. quod ubi fit denotatio ab exteriori sufficit
distinctio rerum a quibus fiunt denotationes ad hoc
quod sit distinctio realis modorum essendi a qui-
bus sumuntur modi predicandi de uno.

Sciendum est quinto quod ratio mo-
tus non solum complectitur illud quod est de motu in re
natura. sed etiam illud quod circa ipsum rationem ap-
prehenditur. quod de motu in re natura nihil aliud
est quam actus imperfectus que est quedam inchoatio actus
perfecti in eo quod mouetur. Sed ad hoc quod illud impe-
ctum habeat rationem motus vel terminum requiritur quod illud in-
telligatur ut quoddam medium iter duo extrema. quo-
modo procedens ad ipsum comparatur sicut potentia ad
actum. Unde motus dicitur actus. quando vero consequitur
ad ipsum comparatur sicut actus ad potentiam. primum ergo
ad id quod est de motu in re natura potest redu-
ciue in genere sui termini ad quem sic imperfectus
reducitur ad perfectum. sed primum ad id quod ratio comple-
tetur circa motum. scilicet quod est medium iter duos
terminos et fluit a causa agere que reducit aliquid de
potentia in actum vel secundum quod recipit in patiente per-
tinet ad predicamentum actionis vel passionis.

Tunc ponitur conclusio respon-
salis ad questionem actio et passio sunt unus motus?

Philosophorum

materiali addit. in supra motu aliqd scdm
rōem formale dicere qd erat esse. primum p
qz idē mor' est act' agēis et paciēis. s. actio
est act' agēis scdm qd fuit ab agēte. et passio
est act' paciēis. s. actio et passio sunt idē mo
r'. secūdo pbat qz mor' s. suāppuaz rōez est
act' imperfect' hñs ordinē ad vltiorē pfecti
onē. s. actio dicit illū actū vt pcedit ab agēte
in passu et de suo formali dicit fluxu carū ab
agēte. passio vō dicit ipm vt recipit in paciēte
et de suo formali dicit illā receptōez et motū d
suo materiali. S. alia est rō formal' act' scd
qz est alicui vt in hoc. et alie vt ab s. s. actio
et passio supra motū addit aliqd diffictū for
malit' et fm rōem. nō solū scdm rōem rōcinan
tē. sed etiā scdm rōez rei formale q ab ipso mo
tu differt. iō formal' iter se distinguunt. Ex
pma pte cōclusionis seqtur q actō ē in paciē
te et nō in agēte vt i subiecto. qz actio et passio
sunt vn' mor' materialit'. s. mor' est in mobili
subiectiue. v' in paciēte qd dicitur intelligi de acti
one trāseūte in alterū. nō autē de actōe imāne
te. Ex oib' pdictis de motu manifestū ē qd
sit mor' in v'li. ex quo facile pōt accipi diffini
tio cuiuslibz spēs mor'. nā sic dicim' q mor' ē
actus entis mobil'. in quātū mobile. ita possu
m' dicere q alteratō est act' alterabilis in q
tū alterabile. et descēdēdo ad specialissimā di
cīm' q sanatio est act' sanabil' in qtrū sanabi
le. Alter' p3 q mor' est act' mouēis et mo
bil'. et iō dicit pbs q mor' pōt diffiniri p com
patōez ad mouēs et mobile dicēdo q mor' ē
actus actiui et passiui in qtrū hmoi. et p hēdo il
lā diffinitōez pōt diffiniri spēs mor' i spēali

Ad rationes ante oppositum

ad primā dicit q nō oportet sp actū alicui' esse
in eo subiectiue. s. sufficiat q sit i eo vt i cā effi
ciēte. Ad secūdā dicit q diuersoz scdm spēm
nō est idē act' scdm rōem formale. s. qñqz est
idē scdm rē. differēs tñ scdm rōem formalem
rei. Ad alia tres solutio p3 ex dictis. Sequit
textus. Quoniam autē de natura scia et c.

Queritur septimo. vtruz ad na

turalē pbin pūneat cōsiderare de infinito. Ar
guē q nō qz de nō ente nō ē scia. s. infinitū ē
nōens vt ifen' dicit. s. infinitū nō ē de cōside
rōe phisica. Secūdo sic oēs passiōes entis sūt
de cōsideratōe methaphisica. s. ē infinitū v' in
finitū ē passio entis i cōi. nā omne ens est finitū
v' i finitū. s. et c. Tertio sic passiōes quātitat

sūt de cōsideratōe mathematica q cōsiderat q
titatē i cōi. s. finitū v' i finitū de qb' ē b ad pro
positū sūt passiōes quātitatis. s. finitū nō ē
de cōsideratōe phisica. Ad oppositū ē Anst. i. et c.

Pro responsione sciendum est

primo q post q i tractatu prio hui' libri pbs
determinauit de motu cōsequēter in hoc secun
do tractatu determinat de infinito qd est passio
intrinseca ipm' motus vt dictū est prius. est eti
am passio magnitudis et temporis. iō cōuenien
ter post tractatū de motu sequit' tractat' de in
finito. in quo prio ostēdit qñ infinitūz pūnet
ad phisicā cōsideratōez. et psequēter dēcriat.

Pro quo sciendum est secundo

q antiqui oēs tā naturalit' loquētes q nō na
turalit' dixerūt infinitū esse quoddā picipiūz
entū. s. diuersifican sunt. qz Plato et Pitago
ras posuerūt infinitū esse substantiaz p se exi
stentē et nō accidēs alicui' alteri' nature. et b
cōueniebat eozū opinionib'. qz ponebāt nūe
ros et qūitates esse picipia rerū. cū ergo infi
nitū sit in quātitate habebāt ponere infinitūz
esse sicut substantiam p se existentes. Isti tñ in
duobus differēbant. primo qz Pitagoras po
suit infinitū solū in sensibilib'. et qz sensibilia q
sunt infra celū sunt finita. iō posuerūt infinitū
solū esse in sensibilib'. ideo opinat' ē ipsum
esse extra celū. Plato vō posuit infinitū itā in
sensibilib' q i ydeis separatis. tñ nō posuit i
finitū extra celū. qz dicit nihil esse extra celū.
et q ydeis nūq sunt. secūdo differēbāt quan
tū ad radicē infiniti. nā Pitagoras pōit nūe
rū parē ēē radicē infinitatis. Plato vō pōit ma
gnū et pūuz se tenere ex pte materie cui ppetit
infinitas.

Sciendum est tertio q pitago

ras pōit nūcū parē ēē picipiū infinitatis. illō
ostēdebat rōe et signo. Rōe sic qd ab alio pclu
dit et terminat ē de se i finitū. s. nūe' par pclu
dit et terminat sibi ipam. qz nūe' par vndiqz di
uisibil' apper et addita vnitāte reducit ad ipa
rē. et cōsequē in diffinitōe acti par sibi ipam cōti
neat. s. nūe' par ē se i finitū et i oib' alijs ra
dix infinitatis. Signo pbat sic. qz si prio nūero
scz vnitati q ē quadratū i virtute in qtrū sel' vñū
est vñū addat pūm' nūe' impar scz ternari'
pstituit quaternari' q ē quadratū binari'. et si
quadrato addat sequēs nūe' impar scz quina
ri' cōstituit nouenari' q est quadratum ternari'.
quia tertia sunt nouem. et sic ascendendo

Liber Secundus

nunc variat figura. sed si nō est de numero par. q. si unitati addat primus numerus par scilicet binarius constituit ternarius. qui est figure equaliter. et addito cum ternario constituit alia figura numeri. et sic est signum quod unitas et finitas pertineat ad numerum impares diffinitas autem et infinitas ad numerum pares. Et si simile est de numeris imparibus additis circumpositis unitati. et de gnomonibus. quia sicut gnomon circumpositus quadrato constituit quadratum augens id ipsum et nunc variat figura. Sic est de numeris paribus et dicit gnomon quadratum super additum constituit cum duobus supplementis. Et sic patent opiniones antiquorum non naturaliter loquentium de infinito.

Sciendum est quarto quod naturaliter loquentes de infinito posuerunt infinitum non esse per se existens. sed esse accidens alicui nature sibi suppositæ. et istorum quidam posuerunt tamen unum principium omnium rerum de numero elementorum siue non dixerunt illud esse infinitum. sed illi qui posuerunt plura elementa esse principia in numero infinito non posuerunt aliquod illorum esse infinitum in magnitudine. quia unum solum replet totum locum. et sic alia non habere locum. sed illi qui posuerunt infinita principia naturalia finem numerum. sicut Anaxagoras ponens infinitas partes ad invicem commixtas. et Democritus ponens infinita principia atomalia differentia finem diversitate figurarum dixerunt ex omnibus illis fieri quoddam infinitum per partem et aggregationem ad invicem et opinionibus istorum satis declarate sunt in primo libro.

Sciendum est ultimo quod omnes antiqui qui supradicti quatuor conditiones attribuerunt infinito. Prima est quod infinitum est principium et non principiatum. quia infinitum si sit non est frustra. sed habet rationem principii vel principiatum. non principiatum. quia tunc haberet principium. et per consequens haberet finem. et sic esset finitum. Secunda conditio est quod infinitum est ingenitum et incorruptibile. quia si esset genitum haberet principium. et si esset corruptibile haberet finem et sic esset finitum. Tercia conditio est quod infinitum omnia continet et gubernat ista sequitur ex duabus prædictis. Quarta est quod infinitum est quoddam divinum ex quo omnia gubernantur et præcedunt.

Quibus positis sit hec conclusio responsiva ad. q. Ad physicum pertinet considerare de infinito si est aut non est. et si est quid est. Patet per philosophum rationem et signo. Ratione scilicet quia scientia de natura est circa magnitudines mo-

tu et tempus. sed quodlibet istorum necesse est infinitum vel finitum esse licet non omne ens univocaliter sit finitum vel infinitum. sicut est de puncto vel de simplicibus et passionibus. ergo conclusio vera. Signo sic. omnes qui aliquot philosophi tractaverunt fecerunt mentionem de infinito ut patet per opiniones antiquorum prius positas. ergo philosophus habet considerare de infinito. Est advertendum tamen quod finitum et infinitum dupliciter accipi possunt. Uno modo generaliter ut sunt passionibus entis in quantum ens. et sic pertinet ad metaphysicam. Alio modo ut sunt passionibus quantitatibus et sic dupliciter. Uno modo ut sunt passionibus quantitatibus finem se phiderate. et non ut est dispositio rerum naturalium. et sic pertinet ad mathematicam. Alio modo ut sunt passionibus quantitatibus considerare prout est dispositio rerum naturalium. et sic hoc modo intelligitur cum dicitur quod sunt de consideratione physici.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet non sit infinitum actu tamen est in potentia et illud est sensibile imperfecte sicut habet esse. Altera dicitur quod dato quod nullo modo sit de eo adhuc esset scientia non positiva sed privativa ostendendo scilicet quid est infinitum et quod non. Ad alias duas patet solutio ex dictis. Sequitur textus. Esse inquit autem infinitum.

Quærit octavo. utrum infinitum sit.

Arguitur quod sic. rationibus tertius. quia tempus est infinitum. quia nunc incipit esse nec unum quod desinit esse. quia omne quod incipit esse et de finit incipit vel desinit in tempore et sub tempore. ergo aliquod est infinitum. Secundo sic magnitudo est divisibilis in infinitum et numerus etiam angulans. ergo infinitum est. antecessus apparet quia mathematici in divisione magnitudinis et in appositione numeri videntur infinito. Tercio sic. generationes et corruptiones sunt motus et sunt infinite et perpetue. sed non possent esse nisi esset unum materiale principium infinitum. ergo etc.

Quarto sic. omne finitum finit per aliquid extra ipsum a quo includitur. ergo oportet dare corpus infinitum quod a nullo includatur vel erit præcedere in infinitum. ergo infinitum est. Quinto sic. omne illud est verum quod apparet intellectui vel imaginationi cum intellectus et imaginatio non apprehensio causetur a rebus. Intellectus non habet conceptum infinitum. quia dato quolibet numero ad hoc potest præcipere maiorem numerum. sicut extra ce-

hunc imaginem
vel vacua
mro. si secun
non repletur
no differtur
cuius iam repl
philosophu

Prores
pamo quod pos
quod de infini
rante phisici
de ipso. et p
nita non esse.
ostendendo q
finitum. et se
do infinitum
in actu a sens
suerunt de quo
ea hoc videbit
bus conueni

Sciendum

in actu magn
vnu sit vel no
tur potentia
pdictis rombu
mentia ponent
in sequentib
cur actu nate
fieri ut substa
tonia et Prago
conueniens al
aliter loquent

Sciendum est

in actu infinitu
pvanue siue neg
nec quod non est in
das. p dicitur coi
duo mo pot dicit
non in a nobis
ut phidras in
dicit infinitu qd
difficiliter sciter
Quarto mo qd
pter extensione
gnitudo caris ter
nita. Quinto mo
in magnitudin
in numero. aut
Tunc sit p

Philosophorum

huius imaginat esse spacium infinitum. qd est plenum vel vacuum. si primum non potest repleti nisi corpore infinito. si secundum cum nihil aliud sit vacuum quam locus non repletus corpore potest tamen repleti. et in perpetuis non differunt esse et posse. sequitur ergo quod talis locus iam repletus est corpore. Ad oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est

primo quod postquam philosophus recitavit opiniones antiquorum de infinito et ostendit infinitum esse de philosophia ratione philosophia. primum persequitur suas determinaciones de ipso. et primo ponit tres rationes probantes infinitum non esse. et circa hoc primum determinat veritatem ostendendo quod infinitum est vel non est. et quid sit infinitum. et secundo soluit rationes adductas probando infinitum esse. Primum ostendit quod non est infinitum in actu a sensibilibus separatim. sicut platonici posuerunt de quo videbitur in presenti questione. postea vero videbitur verum sit actu infinitum sensibilibus coniunctum.

Sciendum est secundo quod ut dicitur

in textu magna est dubitatio circa infinitum verum sit vel non sit. quia multa impossibilia sequuntur ponentibus infinitum omnino non esse ut patet ex predictis rationibus. etiam multa sequuntur in contrarium ponentibus infinitum esse in actu ut patet in sequentibus. id est esset dubium si ponatur infinitum cum actu nate sit. et si sit infinitum sit per se substantia quedam. sicut posuerunt platonici et Pythagoras. vel sicut aliquid accidens conveniens alicui nature ut posuerunt naturaliter loquentes.

Sciendum est tertio quod ut dicitur

in textu infinitum dicitur quatuor modis. Uno modo per se sive negative quod non est natum pertransiri eo quod non est in genere transibilibus sicut punctus. ut dicitur contra quod vox est intransibilis. Secundo modo potest dici quod infinitum est de se pertransibilis. non tamen a nobis propter aliquid impedimentum ut profunditas maris dicitur infinita. Tertio modo dicitur infinitum quod potest pertransiri. tamen cum magna difficultate sicut iter versus ad indiā dicitur infinitum. Quarto modo quod hoc transitum incommensurabile propter extensionem infinitam. ut si esset aliquid magnitudo carere terminis. et sic proprie dicitur infinitum. Quinto modo dicitur infinitum secundum divisionem ut in magnitudinibus. aut secundum appositionem ut in numero. aut utroque modo ut in re.

Tunc sit conclusio prima. nullum

est actu infinitum separatim a sensibilibus per se et sine substantia quedam. Probatur multum rationibus. Prima est quia vel esset substantia vel accidens. si substantia cum substantia sit per se indivisibile eo quod omne divisibile est magnitudo vel multitudo. tale infinitum erit indivisibile. quod non erit infinitum nisi primo modo de quo non intendebat Platonem nec Pythagoras. nec de illo est ad propositum. si sit accidens non est primum principium eorum quod sunt sed illud cui accidit quod est contra ipsos. sicut licet vox sit principium locutionis et sit unus sensibilis. tamen multum non est principium locutionis. Secunda ratio passio non est separabilis a suo subiecto et infinitum est passio magnitudinis et numeri quod non separantur a subiecto. quod nec infinitum. Tercia ratio si hoc modo ponatur infinitum. aut esset partibile. aut impartibile. Si impartibile non erit infinitum eo modo quo ponebatur antiqui infinitum. si vero sit partibile cum ab eis ponatur esse primum principium oportet quod sit substantia simplex non composita ex partibus dissimilibus. quod est eadem ratio tertius et prius. et cum totum sit infinitum sequitur quod quilibet pars eius est infinita. quod sequeret quod ex multis infinitis fieret unum infinitum quod est impossibile. cum unum infinitum totum locum occuparet et non posset alia secummittere. quod non est ponendum infinitum a sensibilibus corporebus separatim. Verum est tamen ut dicitur philosophus quod ista questio verum infinitum sit in quantitatibus mathematicis et in rebus intelligibilibus magnitudine carentibus pertinet ad universales scientias quod sit philosophus probat. quia in presenti scientia solus est consideratio de rebus sensibilibus de quibus est scientia naturalis. ideo hic perscrutandum est verum sit aliquid corpus sensibile actu infinitum ut de ipso dicitur inferius.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod ipsa incipit ex presenti non per naturalem generationem. sed per creationem sicut et motus naturalis si creatura fuerit celum motus eius et ipsa quod est mensura motus celestis. ideo tempus non est infinitum in actu quous dicitur infinitum in potentia secundum divisionem et secundum appositionem. Ad secundam dicitur quod in divisione magnitudinis et in appositione numeri est infinitum secundum potentiam. sed non est infinitum actu. Ad tertiam dicitur quod generationes et corruptiones non sunt perpetue sic quod sit unum materialem principium ex quo res generantur et per circūvolutionem et reciprocationem generationis et corruptionis quod generatio unum est corruptio alterius et econversim. Ad quartam negat antecedens. quia licet tamen imponatur respectum ad aliquod rationem tamen finitum.

Liber Tertius

esse seu fieri non importat respectu ad aliqd finiens ceterum. s. possibile est aliqd corp terminari suis proprijs terminis et dimensionibus sicut est de primo celo. Ad quinta dicit Aristotelem q. intelligentie credere est inconueniens. et caput intelligentia per imaginatioe. i. in agnatoe vel intellectui couerso ad fantasia vel imaginatioem. q. non oportet offe illud esse veru qd videt sic. i. ab intellectu nostro. alia contradictione essent simul vera. ideo dicit phus q. si capiamus aliquam magnitudinem maiorem vel minorem q. sit talis abundantia: talis defectus erit in nobis et non in re ipsa. et ideo non oportet q. si imaginatio apprehendat infinitu spaciū ext celū q. ppter ea ita sit q. hec imaginatio ē ex pre imaginatis et non ex pre rei imaginare. S. quid tectus. Rōabilis q. dē spectantib.

Querit nono vtru sit aliqd corpus sensibile actu infinitu. Arguit q. sic q. motus infinitus presupponit mobile infinitum s. motus celi est infinitus cū finem naturā careat principio et fine. s. celū est infinitu. Secundo sic. in corpore celesti repit infinitu finem potētia et diffinitioe cū sit q. et cōtinuu. s. ibi est infinitu actu. ostētia t. nec q. in ppetuis nō differt esse et posse. Tercio sic. infinitu finitū hnt fieri circa idē. s. finitū repit actus ubi corpore sensibili. s. hnt pōtētia corpore actu infinitu. In oppositū est Aristoteles in textu.

Pro responsione sciendum est primo q. post q. Aristoteles improbauit opinioniones antiquas ponētū infinitu esse substantia p se et tēte q. nō naturalr loquebant de infinito. s. q. nō ponit rōnes ad pbandum nō esse actu infinitu sic accidēs alicui nature sensibili sic aliq magis naturalr loqntes posuerūt infinitu.

Ubi sciendū est secundo. q. fuit opinio cōis tpe Arist. celū ēē de natura quatuor elementor. et q. tpe nōdū pbauit celū esse alterius nature a quatuor elementis. ideo in suis rōib. pcedit ac si nō ēēt aliqd corpore sensibile ēē q. tuor elementa. s. postq. in primo de celo. pbauit celū esse alterius nature ab elementis. ad maiorem certitudinem veritatis reiterat consideratōes de infinito. ostēdēdo vtrū q. nullū corpore sensibile ē infinitu finem distincta corpa sensibilia. et sic p. deratio ibi eradita de infinito est vniuersalior q. ad extēsiōē q. considerano s. habita i isto tercio. tū nō est vniuersalior finem rōnem gna le formalem generis sabilis.

Tunc sit ista cōclusio prima. q. nō est ponēdū actu infinitu accidēs alicui nature sensibili. pbat q. v. illud esset in corpore prius v. numerū. nō finitū q. nullū sup. cie determinatū est infinitu. s. de rōe corpis ē q. sit sup. cie determinatū sic de rōe lineae est q. sit int. duo pūcta. et sup. cie q. sit int. duas lineas. s. nō est actu infinitu nec in corpore sensibili nec intelligibili. Nec pōt dici s. d. m. q. nullū infinitu pōt mutari cū nō possit p. trāsin sed ois numerus v. hnt numerū pōt mutari. et p. trāsin. s. nullū numerū ē infinitu. Et ista rō cōprehēdit duas rōes q. sūt logice s. nō de mōstratiue. q. ex coib. et pbabilib. et nō neccē sarijs pcedūt. S. si aliq. ponēs corpus infinitu negaret q. sit de rōe corpis esse definitū sup. cie. et si aliq. pōneret actu infinitu in numerū negaret q. sit de rōe cōtinuis numerū actu posse mutari. s. q. ista dicta sunt famosa. ideo p. b. arguit pbabiliter ex ipis.

Cōclusio secūda. nullum est corpus actu sensibile infinitu. pbat p. p. b. m. q. n. rōib. P. r. a. ē q. pcedit p. sup. pōnēdo elementa ēē finita finem mēturā. et arguit sic. si esset aliqd corpore naturale actu infinitu. v. ēēt p. p. sitū v. simplex. nō finitū. q. cū elementa ponant finita in mēturā nō possent cōponere infinitu nisi aliqd illor. ēēt infinitu in p. r. ite. v. s. v. nū. tū ēēt infinitu v. oia. nō v. nū. tū q. cū in maiori corpore sit sp. maior. v. nū. tū. in infinito ēēt v. nū. tū. infinita. s. destrueret alia elementa nec pōt ēē nec durare illud cōpositū q. elementa nō ēēt i eo adēq. nec possent ēē oia infinita q. v. nū. tū. v. nū. tū. q. distās ē q. ē corpore hnt oēs dūmēsiōes et p. r. d. i. i. infinitu. s. nō p. hnt ēē p. l. a. in eodē cū v. nū. tū. occupet totū locū. vel op. r. t. duo corpa sūt ēē i eodē loco qd est im. p. s. s. i. b. l. e. si aut illud corpore esset simplex v. ēēt v. nū. tū. corpore p. c. d. ē. a. quatuor elementa v. aliq. posuerūt vaporē et q. fin. ipos elementa cōponunt. v. ēēt de quatuor elementis. non finitū. q. tale corpore nō ē ponēdū p. c. d. ē. a. quatuor elementa. q. v. nū. tū. q. r. e. s. o. l. u. i. t. in ea ex q. b. cōponit s. elementa nō resoluunt in tale corpore s. nec ex ipso cōponūt. Nec p. r. ēē v. nū. tū. de quatuor elementis. q. si sic cū ēēt finite v. nū. tū. cetera p. u. e. r. t. e. r. e. t. in sui naturā et iā ēēt p. u. e. r. s. a. qd est inconueniens. Secūda rō ē p. q. p. b. s. p. m. i. t. t. u. tres sup. p. s. i. t. i. o. n. e. s. P. r. i. a. ē q. o. e. corpore naturalr h. z. naturalr inclinatioe v. sit in aliquo loco

Philosophorum

Secunda est quod cuiuslibet corpori naturali concutit aliquis locus determinatus in universo. Tercia est quod idem locus naturaliter totus et pars. Sic totus terre et vniuersus glebe. et totus ignis et vniuersus cantille. cuius si gnus est quod in quocumque parte loci totus corporis ponatur pars corporis quiescat in illo loco. Tunc arguitur sic si esset corpus sensibile. vel esset homogeneum et esset eiusdem speciei in omnibus suis partibus vel heterogeneum. Si primum. sequitur quod quilibet pars mouetur. aut si quiescat vtriusque est impossibile et destruit rationem nature. quod si moueretur natura non esset principium quod eris. et si si quiesceret non esset principium motus partium in potentia. quod cum quilibet pars esset in loco totus non magis haberet inclinatio ad vnam partem illius loci quam ad aliam. et sic vel si moueretur ad quolibet partem illius loci vel non moueretur. si esset heterogeneum vel esset ex finitum specie vel ex infinitis speciebus. si primum oportet species aliquam esse infinitam in quantitate et tunc corrumpet alias. si ex infinitis speciebus cum quilibet pars habeat locum naturale sibi determinatum sequitur quod essent infinita loca naturalia determinata finitum speciebus quod est falsum. Et circa istas rationes dicit Anaxagoras assignas rationes quod eris in finitum quod scilicet fuit et sustentat eo quod est in seipso et non in alio. Quam rationem improbat pars dupliciter. Primo quod solum dicit quod non mouetur et non quod re non est natura moueri. sic tertia quiescent in medio si non est quod sit in seipso. si quod habet quantitate. Secundo dicitur si infinitum quiesceret in seipso eadem ratione quod quilibet pars eius si quiesceret cum esset in seipso. Tercia ratio. omne corpus sensibile est graue aut leue. si primum natura ferretur ad medium. si leue natura ferretur sursum a medio. si sit aliquod corpus materiale infinitum oportet quod in eo sint sursum et medium. si non est possibile in infinito dare medium et sursum. igitur Quarta ratio est omne corpus sensibile est in aliquo loco. si in sunt sex differentie loci in vniuerso quod quilibet est determinata et finita. si omne corpus sensibile est actu finitum et determinatum. Quinta ratio si esset corpus sensibile infinitum haberet locum infinitum. si non est impossibile cum de ratione loci sit circundare et pascere locatum. si nullum est corpus sensibile actu infinitum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet motus celi sit infinitus duratione finitum potentia non tamen extensioe quia per se suo mobili. id non oportet celi in extensioe esse actu infinitum. Ad secundam preceedit quod celi est diuisibile in ratione quantitate leuismathematica finitum imaginatioe aut supernaturaliter. si non per actus nature. et negatur premissa et ad probationem dicitur quod

illa auctoritas intelligitur de potentia ad esse quod non differt ab actu finitum duratione. et non de potentia ad operari. Ad terciam dicitur quod non oportet semper suauiter opposita actu reperti in rerum natura vel in suo subiecto. si si vnum est actu sufficit reliquum esse in potentia et cetera. Sequitur textus. Oportet autem de omni.

Queritur decimo verum infinitum

finitum potentia in rebus naturalibus reperitur. Arguitur quod non. omnis potentia est reducibilis in actu alius esset frustra. si infinitum nunquam est in actu. si neque in potentia. Secundo sic. entia naturalia sunt determinata ad maximum et minimum finitum actum et potentia. ut dictum est in primo huius si infinitum finitum potentia non reperitur in rebus naturalibus. Tercio sic. si reperiret infinitum materie esset in diuisione magnitudinis. si non igitur. Minor pars. quod esse infinitum per ablationem finitum ratiōe consumitur. ergo in diuidendo magnitudinem non est processus in infinitum. Ad oppositum arguitur per philosophum in textu.

Pro responsione sciendum est primum

in o. quod postquam pars disputatiue inquisit de infinito ostendit quod sit entia quod non sit. hic pars declarat veritatem. primo ostendens quomodo est infinitum. et quomodo non. determinando questionem si est. Secundo ponens diffinitionem infiniti determinando questionem quid est. Et tercio assignat rationem aliquarum passionum infiniti sic determinando questionem quod est et propter quid est. et de primo istorum videbitur in presenti questione.

Sciendum est secundo. quod multa

impossibilia sequuntur si ponatur actu infinitum ut dictum est. et etiam multa sequuntur si ponatur non esse omnino. Primum erit quod tempus haberet principium et finem quod reputatur inconueniens apud philosophos eternitatem mundi. Secundum est quod quilibet et magnitudo non est diuisibilis in infinitum. Tercium est quod numerus non est in infinitum augibilis et quod illud non est ponendum ad quod sequitur multa impossibilia. idcirco concludit Anstus. quod infinitum aliquo modo est. et aliquo modo non est. Sed ad videndum qualiter est.

Sciendum est tercio. quod ut habet

in textu aliquid dicitur esse dupliciter. Vno modo in potentia. alio modo in actu. et in potentia aliquid est iterum dupliciter. Vno modo in potentia ad actu completum et perfectum. ita quod aliquando totum in actu est simul existens sicut est

Liber quartus

dicatur in potentia ad formam statue. Alio modo aliquid dicitur esse in potentia ad actum imperfectum in semper potentie puritatem sic quod nunquam est factum in actu effectus. sed cum hoc est in fieri. et semper est in potentia ad ultiores perfectiones. et istomodo infinitum in potentia reperitur in tempore in generationibus rerum sibi. nunc succedebus in divisione magnitudinum. et in appositionibus numerorum. et ibi non est infinitum in potentia primo modo. quod nunquam ibi reperitur totum factum et in actu perfecto.

Sciendum est quarto quod infinitum in potentia in predictis invenitur quodammodo sicut et quodammodo dissimile. simile in hoc quod in omnibus istis reperitur semper aliud et aliud accipiendo secundum quandam successionem. ita tamen quod illud accessum in actu est totum finitum. hoc sit alterum et alterum et sic in potentia ad alterum accipiendum. id est in finitum ad posterius accipiendum quod non est actu. et id non oportet accipere infinitum sicut aliquid permanens ut domum vel hominem. sed sicut successivum ut dies vel agone id est ludus agonialis. sed est dissimile in istis. quod in tempore et in generationibus rerum illud infinitum acceptum de infinito non permanet sed recedit. sed in divisione magnitudinis et in appositione numeri acceptum est permanens.

Sciendum est quinto quod infinitum per divisionem et infinitum per appositionem habent convenientiam et distantiam. tamen divisio magnitudinis potest fieri dupliciter. Uno modo servando eandem proportionem sed non eandem quantitatē partem accepte ut si de linea decem pedum. primo caput medietas et secundo medium medietatis. et sic infinitum semper manebit proportio eadem scilicet dimidij ad duplum. sed variat quantitas. Alio modo potest fieri servando eandem quantitatē. sed non eandem proportionem ut si a linea decem pedum subtrahatur unum pedum. deinde maius. servabit eandem quantitatē sed non eandem proportio in minori enim proportione se habebit prout pes ad decem quam ad novem secundus. et istomodo divisio continua non vadit in infinitum. quod omne infinitum isto modo consumitur quocumque finito semper accepto. sed primo modo vadit in infinitum. et quoad hoc habet convenientiam cum infinito in appositione et quicquid accipitur per divisionem potest apponi alteri. et id verum quod infinitum est in potentia solum et in fieri. et sic est aliquid ipsum est accipere. sed habet distantiam quod infinitum per appositionem non excedit in maiorem omnem magnitudinem finitam et determinatam. sed in finitum per divisionem excedit in unam omnem determinatam quantitatē. Itaque patet quod nullum est actu completum

infinitum ex cuius ablatione fiat appositio in infinitum alteri magnitudini. quod talis appositio procedit ad totum quod habet rationes forme. Itaque etiam est quod divisio procedens a parte se tenet ex parte materie sub quantitate semper in potentia est ad dividendum. Et predictis patet falsitas opinionis Platonicis ponentis duo infinita. scilicet magnam quo ad infinitum secundum appositionem. et parvam quo ad infinitum secundum divisionem. quod ut dictum est non est infinitum per appositionem finem magnitudinem in continuo nec actu nec potentia. quod non contingit excellere per appositionem quancumque magnitudinem finitam. Nec potest dici quod illud infinitum per appositionem sit in numeris. quod secundum ipsum numerum non auget nisi usque ad decem. et sic regressus ad unitatem.

Conclusio prima in rebus naturalibus reperitur infinitum in potentia ultimo modo capta. Patet quod infinitum aliquomodo est ut ostendimus est. alias sequeretur inconvenientia iam allegata. cum ergo actus et potentia dividantur ens et quodlibet genus entis. oportet quod sit actu vel potentia. sed non est infinitum in actu vel ostendimus est per predicta. oportet quod infinitum sit in potentia. non tamen ad actum completum. sed ad actum incompletum et positum ne permittitur. Et sic patet responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod aliquid eo modo quo est in potentia eo modo reducitur ad actum. et quod infinitum solum est in potentia ad actum incompletum. id reducitur in actum per ipsum. Ad secundam dicitur quod habet rationes naturales quod ad esse naturalem aliquid determinate semper sit determinata ad maximum et minimum. tamen secundum esse quod non abstractum ab esse quod non est determinata ad maximum. Tertia soluitur ex dictis. Sequitur textus. Accidit autem primum.

Quentur undecimo utrum infinitum bene diffinitur sic. Infinitum est cuius quantitates accipientibus semper est aliquid ex accipere. Arguitur quod non. nam si sic omnis magnitudo esset infinita. quod accepta quacumque parte magnitudinis contingit aliam partem ex accipere. hoc autem videtur esse falsum. quod tunc aliquid finitum ex infinitis componeret. Secundo sic quantitas infiniti est infinita. ergo non potest accipi. quod infinitum est incomprehensibile. et per consequens male dicitur cuius quantitates accipientibus.

Tertio sic illius extra quod nihil est non contingit aliquid extra accipere. sed extra infinitum nihil est sed omnia continent. ergo male ponitur illa particula diffinitionis. Ad oppositum arguitur per philosophum ponentem predictam

diffinitionem
Propter
mo. quod possit
in quo non.
do est diffinitio
scriptores quod
none potest
rum passionum

Sciendum
an quod sic
in est quod non
con. unde dicitur
oia sunt. sed
est verum. quod
magis habet
in materie quod
conclusiones

Conclusio
ma posita ad
nino con. totum
fines ad sua pre
infinitum aut non
est perfectum. illi
ai male data est

Conclusio
pmet oia sed ma
finitum habet
quod in potentia
habet rationes. Gal
tenet quod continet

Conclusio
Predicta diffini
bas signo Anst
finitos propter cir
ex sumere. si p
cur quod infinitum est
quod ex sumere.

in circularibus n
finitudine. quod non
ab oib' partibus acci
mediate. in infinitum
ad ab oibus partibus
quod sit et quod non sit
eumque quedam

Dubium
appositione et di
magnitudine et ni
du quod sit oia est

Philicorum

diffinitionem:

Pro responsiōe sciēdum est pri-
mo. q. postq. Anstoteles ostendit quod est infini-
tū & quod nō. hic p̄ter ostendit quid est ponē-
do ei⁹ diffinitōez p̄pua remouēdo fallaz des-
criptōez ei⁹ posita ab antiq̄s. & p̄ter ex diffini-
tione p̄dicta posita assignauit rōnem aliqua-
rum passionum infiniti.

Scienduz est secūdo q. quidaz
antiquoz sic diffiniūt infini. tū dicētes q. infini-
tū ē ex qd n̄hil ē. & sic attenuerūt infinito rōz
totū. vñ dixerūt q. oia p̄ter infini. tū in seipso
oia h̄ns. & vt dicit Ansto. oppositū oim illoz
est verū. qz infini. tū ē cui⁹ sp̄ ē aliqd ex accipe
& magi h̄z rōez p̄ns q. totū & p̄ter q. p̄tēns
& matie q. forme. Et circa hoc ponunt due
p̄clusiones.

Cōclusio prima. diffinitio infini-
ta posita ab antiq̄s ē insufficient. nā illa ē diffi-
nitio totū. totū ē cui n̄hil deest scz de req̄-
sitis ad suā p̄fectōez. & totū ē p̄fectū idē sunt
infinitū aut nō ē p̄fectū. qz nullū nō h̄ns finē
est p̄fectū. & illa diffinitio que est totū & p̄-
ter male data est de infinito.

Cōclusio secūda. infinitum nō
p̄tinet oia & magis h̄z rōez p̄tē. Probat qz i
finitū h̄z rōez imp̄fectū cū sit i potētia. & illud
qd ē in potētia magi est cōtineri. q. p̄tinere et
h̄z rōez p̄tis. & infini. tū magis habet rōez cō-
tenti q. continētis.

Cōclusio tertia & responsalis.

P̄dicta diffinitio ē sufficient assignā. Pro-
bat signo Ansto. nā dicūt aliq. anulos ēē in-
finitos p̄pter circularōz in q. p̄tingit sp̄ aliqd
ex sumere. & si p̄pter h̄ anuli dicāt infini. tū seq̄-
tur q. infini. tū ē cui⁹ q̄ritatē accipieb⁹ sp̄ ē ali-
qd ex sumere. Est tñ aduertēdum q. anuli
h̄m circularōez nō dicunt p̄pue infini. tū p
silitudinē. qz nō sp̄ p̄tingit in illis accipe aliqd
ab oib⁹ p̄tib⁹ acceptis. & tñ a pte p̄accepta
imediate. in infinito aut p̄tingit accipe sp̄ ali-
ud ab oib⁹ prius acceptis. Et p̄dictis p̄z
qd sit & qd nō sit infini. tū. Sed circa p̄dicta
oruntur quedam dubia.

Dubitat p̄mo utrū infinitū fm
appositionē & diuisionē eodē mō regiant in
magnitudine & numero. Pro dubio ē sciē-
dū q. sic dictū est in q̄stōe p̄cedēti sic inuenit

infinitū in magnitudinib⁹ qd p̄ appositōem
nō excellit quecūq. determinata magnitudo
in maius. & diuio infini. tū sic ē in magnitudi-
ne q. diuidendo transiit quecūq. q̄ritas in mi-
nus. Eui⁹ rō est qz cū infini. tū habeat rōez ma-
terie p̄tinet int⁹ sic materia. illd at qd p̄tinet ē
forma vt dictū est in secūdo hui⁹. eo q. habet
rationem forme & continētis.

Scienduz est tercio. q. in nume-
ro inuenit aliq. termin⁹ in min⁹ quē nō p̄tin-
git transire in diuidēdo. scz vnitas. in diuisibi-
lis & nō inuenit aliq. termin⁹ in pl⁹. qz quoli-
bet numero dato est inuenire maiore p̄ apposi-
tione tñ & nō fm diuisionē. i magnitudie autē
est ecōuerso. Itō aut qre in numero nō est infi-
niti in min⁹. dicēdū ē qz vnū in q̄ritū vnū ē in-
diuisibile. vt vn⁹ h̄ō est indiuisibile. & ois nu-
merus cōponit ex vnitatib⁹. & p̄cedēdo p̄ di-
uisionē ē status in vnitatibus. Itō aut qre ap-
positio vadit in numeri in infinitū ē ista. qz nu-
merus p̄surgit ex diuioe p̄tinui & magnitudi-
nis. & qz illa diuio p̄cedit in infinitū sic ē et
az de appositione i nūcis. Et quo infert p̄b
q. nūcus q. ē augib⁹ in infinitū nō ē separatus
a magnitudinib⁹ siue a rōne magnitudinis.

Scienduz quarto. q. ubi est di-
plex diuio. qdā ē formalis q. sit p̄ appositā.
Alia est fm q̄ritatē. p̄ma causat multitudinē
que est transcēde nā fm quā ens diuidit per
vnū & in lēa. & diuio q̄ritatis cōtinuē causat
numeri. igit ē sp̄s q̄ritatē & talis ē augibilis
in infinitū. & in lēa do q. sequit diuisionē for-
male nō m̄plicat in infinitū. qz sūt determi-
nate species r̄rū sicut est determinata q̄ritas
vniuersi. Tñ tñ det q. ecōuerso se habet ap-
positio & diuio in magnitudine & numero.

Dubitat secūdo utrū infinitum
eque p̄mo sit in motu tpe & magnitudine. Di-
cit q. nō cur⁹ rō ē qz infini. tū sequit q̄ritatē et
cōpetit illis trib⁹ fm prius & posten⁹ scz qz cō-
uenit illis rōne p̄tinui. & p̄tinuuz repit in illis
fm pri⁹ & posten⁹. qz p̄uenit motui p̄ magni-
tudine supra quā sit mot⁹ & tpe p̄ motū.

Dubitat tercio utrū remotio in-
finiti in actu tollit cōsideratōez mathemati-
corū. Dicit q. nō. qz mathematic⁹ nō vñ ma-
gnitudine i actu infinita. & vñ aliq. magnitu-
dine finita tanta q̄ta ē sibi necessaria vt ex ea
possit extrahere quā voluerit vel addere qd.

Liber quartus

voluerit. et ad h sufficit magnitudo finita.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primū dicitur quod si magnitudo sit infinita secundum potentiam divisionis quod est composita ex indivisibilibus. id non potest dividi in indivisibilia. sed si per divisionem sit infinita. tunc non est infinita secundum actum nec secundum potentiam. quo ad extendere quod est extensio magnitudinis se. quod forma rei quod est principium augmenti et finitudo. Ad secundum dicitur quod infinita quantitas accepta finita est secundum actum de illa intelligitur quod potest accipi. sed non quantitas quod se restat accipienda est secundum potentiam. Ad aliam partem solutio ex dictis. Et sic est finis huius tertij philosophicorum.

Sequitur liber quartus.

Similiter autem necesse est philosophicum et de loco sicut et de infinito considerare si est. aut si non: et quomodo est: et quid est.

De loco quartus
liber philosophicorum quoniam primo videtur
Locus sit. Arguitur quod non
sex rationibus quod ponuntur in textu.
Prima est. locus habet tres super-
ficies seu dimensiones. scilicet lon-
gitudinem latitudinem et profunditatem. sed omnis ha-
bens tres dimensiones est corpus. si locus sit ens
corpus. et ita sequitur quod idem esset locus et locatus et
per omnia duo corpora essent in eodem quod falsum est. Se-
cunda ratio est si corpus sit aliquid receptaculum quod
sit locus eadem ratione esset locus superficies et puncti.
quod sic in loco aque recipitur aer. ita ubi erat super-
ficies aque recipitur superficies aeris. sed punctus lo-
cati non realiter differt a puncto quod est in ipso lo-
co. quod si non se totum rationem suam propriam locum cum sit in-
divisibilis punctus. quod duo indivisibilia contra-
dictorie coniuncta non sunt nisi unum. si locus corpus
porus non differt realiter a corpore Tercia ratio
offendit quod est vel est elementum vel ex elementis.
sed nullum istorum est locus. si locus non est. minor pars.
quod omne elementum vel ens et elementum est corpus
sed locus non est corpus. igitur. Quarta ratio. omne quod est
in naturali habet causam aliam. sed locus non est cau-
sa secundum aliquem modum et cause. igitur. Quinto: ap-
paret quod cum locus sit extrinsecus locato non est mate-
ria neque forma. neque finis. quod locus est propter lo-
cata magis quam e contra. Nec est efficiens quod habet ratio-

ne terminari quod non est causa movens. Quinta ratio. omne
ens est in loco. si locus sit ens in loco. et sic ens per-
cellus in infinitum. Sexta ratio. locus est equis lo-
cato. si locus sit necesse est quod augmentato lo-
cato augeatur locus. sed hoc videtur impossibile cum lo-
cus sit immobilis. si locus non est. Ad oppo-
situm arguitur per philosophum in primo huius quarti.

Sciendum est primo. quod postquam
philosophus determinavit in tertio libro de motu in
finito quod competat motui intrinsece. dicitur in isto
quarto determinat de accidentibus ipsius motus quod
sibi extrinsece conveniunt. et quod locus est mensura
mobilitatis. et ipsis est mensura motus. ideo prius
agit de loco quod de tempore. et quod locus dicitur positi-
ve. vacuius vero privative. ideo prius agit de loco
quod de vacuo. et per hoc apparet ordo huius libri ad
precedere et etiam ordo determinationis in isto quarto.

Cōclusio prima. ad philosophicum perti-
net considerare de loco sicut de infinito. proba-
tur tribus rationibus philosophicis. Prima est. quod illud quod
est commune omnibus naturalibus habet de consideratione philosophica.
sed locus est commune. Et sic probatur ratione antiquorum
quod non est nisi quod est ut nisi quod est transcellaphus
sed omne quod est alicui est. et per omnia locus est commune
tribus. et quia hoc argumentum simpliciter sit so-
philosophicum valet tamen contra materiam secundum opinionem
antiquorum quod credebant nulla esse entia nisi cor-
poralia et sensibilia. quod nihil aliud cognove-
runt. et non posuerunt metaphysicam esse distinctam
a philosophica. Secunda ratio. philosophicus habet principaliter
considerare de motu locali quod est maxime commune quia
venit celo cui non conveniunt alij motus. et etiam
magis proprius alijs. quod est perpetuus et continu-
us. Sed ad cognoscendum motum localem oportet
cogitare locum. philosophicus habet considerare de loco.
Tercia ratio. de illo est a sapientibus determinandum
de quo sunt magne dubitationes in sua scientia. si
sic est de loco in philosophica quoniam aliud est si est. et ha-
re dubitationum ratio et philosophus duplicem causam. Pri-
ma est propter diversas proprietates loci quod non vi-
dentur ducere in eandem scientiam de loco. Secun-
da causa est. quod antiqui non bene dubitaverunt neque
bene inquisitionem veritatem circa locum. ideo diffi-
cile est nobis determinare de loco.

Cōclusio secunda. Locus est alius
quid. Probatur secundum philosophum triplici. Primo illud est
aliquid in quo corpus a quo transmutantur successiuo
recipiunt. sed locus dicitur illud in quo corpus a transmu-
tabilia successiuo recipiunt. ut ubi nunc est aqua
aqua recedente aer dicitur recipi in eodem loco.

locus ē aliqd pter corpa q trāsmutāt. Nō sic in trāsmutatioe formaz requirit vnū cōe sub secū sub vtraqz manens. ita in trāsmutatioe locali requirit vnū cōe receptaculū corpoz q mouent. et sicut trāsmutatio formaz ducit nos ad cognitionez matene. ita motus localis corpoz ducit ad cognitioez loci. Secūda rō. illud est aliqd et cū hz qdā potētia vel virtutē ad qd corpa pphica naturalit mouent. s. oē corpus pphicu naturalit fert in suū locum nō pphicu vel leuia mouent surū. et gūa de orū. et hēc differētie positiois et similitudine videritū similitū ante et retro sunt determinate i vniuerso a pre rei et nō solū quo ad nos. quia quocūqz veritatem p remanēt in eodē sim. et in hīs vbi solū determinant quo ad nos fin d terminatioez nostrā idē mītoriens fit surū et deorsum. Tercia rō arguit p dicta antiquozū Primo qz quidā posuerūt vacuū ēē. s. si vacuū sit est locus corpe pūatus. s. locus ē aliqd. Quarta rō. qz dicit Hesiodus poeta q ante corpoz pductionē erat vacuū chaos receptaculū omnīū corpoz. postea dicit terraz fuisse formatā latā et spaciōsā tanq receptaculū corpoz minorū. s. locus fin ipm aliqd ē et etiā ē mirabilis virtutis qz est pncipiū sine quo nullū alioz est. et illud p esse sine alijs. et quia illud nō sit simpliciter verū facit ad pbandū locū esse in ordine ad ponentes ipsaz positionem.

Ad rationes ante oppositum.

Ad pma dicit q licet locū dicat hēc tres dimē siones qm ad cōtinentiā qz pnter locatū fin omēs dimē siones eius. tū nō hz nisi duas essentia r cū sit supficies corpis pntētis. ideo nō est corpus. Ad secūda dicit q nō est sile de corpe supficie et puncto. qz supficies et pū tra cū sint accidentia qdā corpoz soluz hnt locū rōne corpoz in quo sūt et nō fin se. qz nō opret vt dicet inferi q cuiuslibet pti locati cor respōdeat vna ps distantie loci. Ad terciā negat maior qz illa diffinitio ē substantiaz solū. modo locū ē accidēs. Ad qrtā dicit q locus respectu locati hz modū cause finalis qz locatū mouet ad locū tanq ad finē sui motus. hz etiā modū efficientis cū sit gñatiū et pferuatiū locati. Ad qntā dicit q nō oē ens vlt est in loco. verū locus bñ est in aliquo non vt in loco. s. vt in subiecto. Ad sextā dicit q locus qm ad suū materiale moueri pōt p accidēs licet qm ad suū formale sit immobilis et c.

Sequitur textus. Qm aut aliq quidem.

Quæritur secūdo vtrū locū sit forma

ma vel materia alicuius corporis. Et arguit q sit forma qz forma cōtinet et terminat id cui est forma. s. locus ē terminus locati cū sit pūmū cōtinēs vniū quodqz corpoz locatoz. s. locus ē forma cū sibi cōciat ppteritas forme. Secūdo sic. illud ē materia qd forma r terminat p aliud. s. locus est hmoi. qz sicut tres dimē siones corpoz formant et terminant sub plano vel supficie et sūt materia corpoz. ita tres dimē siones loci formant et terminant fin q sunt in supficie corpis cōtinētis. s. locus ē materia

Tercio sic. materia est receptaculū forme illorū q sequunt ad ipam. et tūc sū locū ē receptaculū omīū corpoz. et sic loco oueniūt ppteritas matene. s. ē materia. Ad oppositū arguit p philosophū in textu.

Pro responsione sciendū est pmo

q post q pbs disputatiue inqsiuit de loco vtrū sit pnter disputatiue inqnt quid sit locū pbandū ipm pmo nō esse materiā nec formā. Quidā em antiquoz dixerūt locū esse formā cuiuslibet corpis locati. Alij vō materiaz. Et aliq quoddā spaciū inter latera pntētis hīs tres dimē siones distinctas a dimē sionibz corpoz cōtinētis et etiā cōtenti. et de ista opinioe videbit inferi. et in pnter de duabus pms.

Sciendū est secūdo q ponentes

locū esse formā mouebant ppter h q tūc enū quoddā est p se et quoddā p accidēs. ita etiā circa locū repit. ppius locus in quo res dicit pmo et p se esset locus cois in quo res dicit esse p accidēs. sic dicim⁹ fore esse in celo qz est in aere et etiā est in acre qz est in terra. et dicit esse in terra qz est in vna determinata preterre qcōtinet ipm et nihil aliud. et sic ille locus est ppius et p se termin⁹ rei. et qz forma ē p se termin⁹ vniū cuiusqz qz p forma terminat materia cuiuslibet ad ppiū esse. nō cōcludes bant q forma cuiuslibet sibi erat locus ppius us quoz est vna ratio ante oppositū.

Sciendū est terciū q aliq anti

quo crediderūt totū locū esse spaciū qd ē inter terminos rei continentis habens tres dimē siones. nō tū hmoi spaciū dicebat cē idē cū aliquo corpo. locatoz qz recedēb⁹ et adueniētibz diuersis locatj remanet idē spaciū vñ videbat eis q loci eēt dimē sioe separe. et ex h cōcludebat Plato locū esse materiā qz

Liber quartus

illa distantia separata a terminis dimensionum est de se indeterminata. quod est indeterminatum: videtur esse materia. quia habet rationem infiniti. Nam Plato posuit vniuersaliter omnia corpora naturalia materialiter componi ex dimensionibus mathematicis. In hoc tamen laudat Aristotelem. Plato. quia licet multi dixerint locum esse aliquid. solus autem Plato conatus est assignare quid est locus. Ex dictis inferat quod difficile est cognoscere quod sit locus. si sit materia siue forma. quia tamen materia quod forma habent difficile speculatio. et non est facile vnum cognoscere sine alio. Contra tamen dictas opiniones sit ista:

Conclusio prima locus non est materia nec forma alicuius corporis. probatur quia rationibus probatur. Prima est quod materia et forma nunquam separantur a re cuius sunt. sed locus separatur a locato. quia illud in quo prius erat aqua postea fuit aer. ideo locus se habet ad locatum sicut vas. licet differant. quia in hoc. vas enim est transmutabile. locus autem est inobilis. si vas potest separari a corpore contento. ergo etiam locus. et sic non est materia nec forma. Secunda ratio est omne quod est in loco est in aliquo quod est extra seipsum. si sequitur quod locus est extra locatum. sed materia et forma non sunt extra compositum ergo locus non est materia nec forma dato quod nunquam separatur a locato. Tertia ratio arguit contra Platones. Ideo et numen secundum ipsum principantur et recipiunt in materia. ergo cum locus sit materia vel forma sequitur quod numen et ydee erunt in loco quod est contra ipsum. quia ydee nusquam sunt. Quarta ratio est quicquid mouet compositum si mouet cum eo mouet materiam et formam eius et in eodem loco reperiuntur. ergo si materia vel forma locati sit locus sequitur quod locus erit in loco. et iterum argueretur de illo loco vtrum sit in alio. et sic erit processus in infinitum. Quinta ratio corrupta re corrumpitur terminus siue pres eius scilicet materia et forma. quod debet intelligi de materia non secundum eius essentiam. sed ut prius dictum est. sed corrupto locato non corrumpitur locus. sed res manet locus corporibus corruptis ergo locus non est materia vel forma alicuius corporis.

Aduertendum est tamen quod conclusio debet intelligi de forma substantiali corporis et non de accidentali. quia locus est bene forma accidentalis corporis locati sibi inherens cum sit superficies contactus eius. non est tamen forma substantialis nec quod accidentalia ipsius locati.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod forma prius et terminat rem tanquam terminus intrinsecus et essentialis eius. si locus continet et terminat rem intrinsece et accidentaliter. idem ibi est equiuocatio de hoc quod est continere et terminare. quia ibi est fallacia accidentis. et etiam per questionem arguendo ex puris affirmatiuis in secundam figuram. Ad secundam dicitur quod dimensiones loci non sunt materia eius. quia non est verum quod naturalia corpora ex lineis et superficiebus componantur ut imaginabatur Plato. et ultra dicitur quod corpus non est tres dimensiones alie a dimensionibus locantis sic quod sit spatium dimensioniarum realiter distinctum a corpore locante et locato.

Ad tertiam similiter dicitur sicut ad primam. quia materia recipit intrinsece formam sub propria eius potentia. locus vero extrinsece recipit locatum.

Sequitur textus. Post hec autem accipiendum est.

Queritur tertio vtrum aliquid idem sit in se ipso. Arguitur quod sic. omne corpus est in loco aut ergo quodlibet corpus est in loco ab eo separato. et sic erit processus in infinitum. aut erit deueniendum ad vnum corpus quod amplius non est in alio. et ita oporterebatur illud esse in se ipso.

Secundo sic totum est in partibus et pres sunt in toto. si totum est in toto. quia quicquid continet continens continet et contentum. ergo idem erit in se ipso. Tertio sic aial est in parte et contra. et tamen aial et hoc idem sunt. ergo idem erit in se ipso secundum aliam quem modum essendi.

Ad oppositum est per se ipsum. Pro responsione sciendum est primo quod postquam Aristoteles disputatiue inquit siuit de loco an sit et quid sit. postquam interdicere determinare venturum. tamen prius finit quorumdam dubiorum solutionem necessariam ad huiusmodi veritatis inquisitionem. nam ut dictum est in tertio peritgoras ponit infinitum quiescere. quia est in se ipso: et propter hoc vult Aristoteles ostendere qualiter aliquid possit dici esse in se ipso. et qualiter non. ut etiam videatur qualiter modus essendi locati in loco distinguatur ab alijs modis essendi in.

Ubi sciendum est secundo quod octo modis aliquid dicitur esse in aliquo. Primo modo si cut quilibet pars integralis in suo toto. Secundo modo sicut totum integrale in suis partibus. quia dicitur in textu. totum non est preter suas partes. idem igitur ipsum est in suis partibus. Tertio sicut inferius in suo superius. ut hoc in aial. Quarto sicut totum vniuersale vel superius in suis inferioribus seu partibus subiectiuis. Quinto sicut quilibet forma est in sua materia siue sit substantialis siue accidentalis. Sexto sicut quilibet effectus in

sua cā efficiēte et cōtra. Septio sic qdlibz dicat eē i suo fine. Octauo sic locatū in suo loco ad quē modū reducat mod? essendi in quo aliqd dicit eē i tpe. qz sicut loc? est mēsurā extrinseca mobilis. ita ipsa est mēsurā extrinseca mot?

Sciendū est tertio qd sic potest probari distinctio istoz modoz. qz oīs mod? essendi in se tenet in habitudine pris vel tot? vel cause vel effectus. Si primū hoc est dupliciter. aut in habitudine tot? et pris scdm rē. et sic sumunt duo primū modi. Aut habitudine totius et pris scdm rōem. et sic sumunt tertius et quartus mōi. Si in habitudine cāe et effect? hoc est dupliciter. aut in habitudine cāe intrinsece. et sic est quitus mod?. vel cāe extrinsece. et sic est dupliciter. vel cāe efficiētis vel cāe formalis. si primū sic ē septus mod?. si scdm hoc est dupliciter. aut cāe aliquo mō intrinsece. et sic ē septimus modus. aut totaliter extrinsece. et sic est octauus modus quo locatus est in loco. et de isto octauo mō p prius dicit eē in. et cōsequenter de alijs scdm q magis accedūt ad ipsum.

Sciendū est quarto qd aliquid esse in se ipso hoc pōt intelligi dupliciter. Uno mō qd aliqd sit in se ipso scdm alterū id ē scdm pte. Alio mō qd idē sit in se ipso. pto hoc ē fin totū. Un illud dicit eē in se ipso scdm alterū cui? vna ps est ptes aliā pte et sic totū gra vni? pris dicit cōtinēs et gra alteri? pris dicit esse cōtentū. qz totū qnq recipit denotatōem a suis pib? ut hō dicit albus: qz corp? est albus. et iterū corp? dicit albus: qz ei? superficies est alba et similiter hō dicit scīs. qz aia eius est scīs. et iterū esse in se ipso pto pōt intelligi dupliciter. Uno mō qd sit in se ipso primo et p se. ita qd immediate cōtineat se ipm et scdm totū cōtineat. Alio mō qd idē sit in se ipso pmo et p accidēs ut si vnū corpus sit i alio et illd aliud. iterū sit in primo primū dicit eē in se ipso primo et p accidēs. qz capit ibi eē in pmo ut idē ē p eē totū.

Quibus suppositis sit cōclusio pta. idē pōt eē in se ipso scdm alterū. Pz p se cū dā rōem atē oppositū. Pz etiā aliā rōe. qz illd dicit eē in se ipso p alterū cui? vna ps ē cōtinēs aliā pte. s. alicui? tot? vna ps cōtinet aliam qnq ut amphora. vni est quoddaz totū partes sunt āphoraz et vniū s. āphora cōtinet vniū. q illud totū est in se ipso scdm alterū. scz grāa parit scdm q vna est cōtinēs aliam et alia est cōtenta.

Conclusio secūda impossibile est idē esse in se ipso primo et p se scdm aliquē modū essendi in. Probat inductiue illis mōis qz idē nō est ps integralis respectu sui ipsius. nec idē est totū integrale sui ipsius. et sicut pte in alijs secūdo pz rōe qz si idē ē i se ipso haberet rōem cōtinētis et cōtenti qd implicat contradictionem. consequētia tenet. qz totū scdm quālibz pte esset cōtinēs et scdm quālibz esset cōtētus a se ipso. et sic idē respectu sui ipsi? haberet rationem cōtinētis et cōtenti.

Cōclusio tertia impossibile est idē esse in se ipso primo et p accidēs. Probat qz illud dicitur esse in aliquo primo et p accidens quod scdm se totū est in aliquo extrinseco et illud extrinsecū iterū est in alio. ut si homo sit in navi et navi in mari homo dicit esse primo et scdm accidēs in mari. mō si hoc mō idē ē in se ipso sequeretur qd duo corpora simul essent in eodē. scz illud corpus extrinsecū mediāte quo idē esset in se ipso per accidēs et illud qd esset in se ipso. s. hoc est impossibile. qz sequeretur duo corpora esse in eodē et esse vnū corpus.

Est tamē aduertendū qd qnq aliqd dicitur eē i se ipso nō affirmatiue intelligēdo sed negatiue. ut esse in se ipso nō sit aliud qd esse in alio. Et dictis ipsoz modoz essendi in. soluit pbs rōem antiquoz dicentū qd si locus sit aliqd erit in aliquo. qz nihil prohibet locū esse in alio quo primo non tamen sicut in loco. sed ut accidēs in subiecto. Alterius infer pbs qd locus non est aliquid ipsius locati. qz semp cōtinēs est alterū ab alio qd cōtinet cū idē nō possit esse in se ipso. Tertio infer qd locus nō est materia nec forma. qz vtrūqz est aliquid ipsius compositi.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicit qd ē aliqd corp? nō cōtētū ab alio sic pta spā. s. nō seqt idē qd sit i se ipso affirmatiue intelligēdo s. bñ negatiue. Ad secūda pz solutō ex dictis. Ad tertiā dicit qd hō et aial sit idē scdm rem differunt in scdm rōem rei scd3 quā dicit vni pōt eē sine alio. Seqt ter. Quia at

Queritur quarto vtrum locus sit equalis locato. Arguitur primo qd non. qz locus est superficies et locatū est corpus. sed superficies nō adequat corp? cū habeat tm duas dimēssiones. corpus vero tres. ergo et.

Secūdo sic omne cōtinēs ē maius cōtēto

Liber quartus

sed locus continet locatum et non e contra. igitur locus est maior locato. Tercio sic impossibile est secundum Euclidem circa idem centrum describere plures circulos equales quorum unus continet alterum. si superficies concava loci et superficies convexa locati cum sint circa idem centrum non possunt esse equales sic quod unus continet alterum. Ad oppositum est probandum sic dicemus. amplius nec maiore vel minore esse locum locato. Ubi postquam ostendit quod modis aliquid est in alio. et quomodo contingit idem esse in seipso que requiruntur ad cognitionem nature loci consequenter persequitur de terminando veritatem de ipso loco primo ponens quattuor proprietates loci valentes ad inquirendum veritatem eius. nam accidentia propria magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. ut habet primo de anima. Prima proprietas est locus continet locatum. ita quod nihil est ipsius locati. et per hoc excludit continentia forme. quod forma est aliquid rei. Secunda est primus locus et proprius in quo aliquid est proprius et non per aliter non est maior nec minor loco. sibi est equalis.

Tertia proprietas est quod locus non deficit locato. ita quod omne locatum semper est in aliquo loco. non tamen oportet quod semper in eodem loco. quod locus bene est separabilis a locato. Quarta est quod in loco inveniuntur differentie positionum ex natura rei districte secundum quas omne corpus naturale movetur ad suum locum naturalem. et in eo quiescit.

Sciendum est primo quod post istas proprietates loci probandum quattuor conclusiones diffinitionis loci quod debent generaliter inesse omnibus diffinitionibus. et ita sunt in hac notanda. Prima est quod bona diffinitio loci debet ostendere quid sit locus. quod diffinitio debet ostendere quid sit res. Secunda est quod per tale diffinitionem solvantur quicunque possunt obijci contra diffinitionem. quod veritatis cognitio est dubitandorum solutio. Tertia est quod per tale diffinitionem possint manifestari proprietates que insunt diffinito. quod diffinitio est medium ad ostendendum passionem de diffinito.

Quarta est quod per tales diffinitiones possint concordari discordantie siue discordie que possunt accidere circa diffinitionem ex diversitate opinionum que de ipso habentur. Si cum istis conditionibus cuilibet diffinitioni conveniat. tunc pulcherrime unumquodque diffinitur. Unde poterit videri an diffinitio loci postponenda sit sufficiens. ubi.

Sciendum est secundo quod positis predictis conditionibus probabitur quattuor

preambula siue quattuor suppositiones valentes ad investigandum diffinitionem loci. Prima est quod non queretur locus nisi est aliquid motus localis siue secundum locum. propter hoc enim necessesse fuit ponere locum aliud a locato. quod in eo debet loco inveniuntur plura corpora successive. et si inveniatur idem corpus in pluribus locis. Ubi talium motuum secundum locum quidam est per se primo secundum locum. scilicet loci mutatio. Et alius est qui fit secundum accides et ex consequenti secundum locum et augmentatio et diminutio. nam res plus auget maiorem locum obtinet. Secunda suppositio eorum quod movetur localiter. quedam per se movetur localiter et in actu sicut corpus completum. Quedam vero secundum accides. et hoc dupliciter. quod quedam movetur per accides que possunt moveri per se per partes corporis cum sint in toto movetur per accides ad motum totius corporis. sed si a corpore separantur poterunt per se moveri. Alia sunt que moventur per accides que nullo modo possunt moveri per se ut albedo et scia. et quod locus queritur per motum ut dictum est. idem istis modis aliquid potest esse in loco. Tertia suppositio est quod nihil proprie dicitur esse in loco continetur nisi quod est in loco proprio qui ipsum continet. Quarta est quod locus est divisus a locato et non sibi continuus. patet quod si esset continuus locato semper moveretur ad motum locati. quod continua sunt quorum est unus motus. hoc autem non oportet. quod hoc potest moveri in navi sine hoc quod navis moveatur. Item si locatum non esset divisum quod falsum est. quod pars in toto non dividitur non movetur in eo secundum actum. nec est in loco nisi secundum potentiam.

Quibus notatis ponitur conclusio responsalis ad. q. locus proprie dicitur est equalis locato. Patet quod locus proprie est qui continet proprium locatum. et nihil aliud. si non est maior vel minor locato. alias esset locus vacuum vel corpus sine loco. quorum utrumque est impossibile.

Sed ad advertendum quod hec equalitas loci et locati possunt tripliciter intelligi siue secundum tria. Primo quantum ad continentiam scilicet quod totus locus proprie sit continens totum locatum et nihil aliud. Secundo quantum ad dimensiones sic quod diametri preedentes a centro loci ad alteram continentis et diametri preesentes per centrum locati ad eam superficiem coneraz sint equales. Tercio quantum ad mensuram superficiem sic quod superficies convexa locati et superficies concava locatis que debet locus sint equalis et quod sibi invicem supra posite se invicem non excedant. et utroque modo locus est equalis locato et posset inducitur probari. tamen est hic magis ad proprium

Philosophicorum

in d totalitate loci et locati secundum primum modum

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod licet superficies et corpus non possit adequari secundum essentiam, tamen possunt finem continentiam. quia locus secundum suam essentiam que est superficies habet tamen duas dimensiones, scilicet longitudinem et latitudinem. Corpus vero continetur tres sed ratione continentie bene adequatur locato.

Ad secundam dicitur quod licet continens quod per motum suppositum sit maius contento, tamen continens quod per modum principij formalis cuiusmodi est locus non debet esse maius contento. Ad tertiam dicitur quod in eadem superficie non possunt describi supra idem centrum duo circuli equales quorum unus contineat alterum, sed bene contingit in diversis superficiebus, id est simul in diversis corporibus possunt esse simul due superficies equales supra idem centrum. Et sic est de loco et de superficie locati. Sequitur iter. Ita autem manifestum est ex his

Queritur quinto utrum locus

sic bene diffinitur, locus est terminus corporis continens immobilis primum. Arguitur primo quod non, quia terminus corporis continens est superficies eius, sed locus non est superficies, quia debet continere locatum non secundum superficiem tamen, sed secundum totam quantitatem eius, quod non est terminus corporis. Secundo sic loci et locati pres ad eundem terminum compulantur, sed hoc stare non potest de superficie corporis continens, igitur. Tertio sic quodlibet elementum est cuiuslibet alteri contrarium, quod superficies unius non potest esse locus alterius, et cum elementa continent se invicem sequitur quod locus non est terminus corporis continens. Quarto sic omnis terminus corporis est mobilis scilicet ad motum sui subiecti, cum omne corpus sit mobile, ergo si locus sit terminus corporis continens, sequitur quod non est immobilis sed mobilis, et sic diffinitio est insufficientis.

Ad oppositum arguitur per primum in textu

Pro responsione sciendum est

primo quod postquam philosophus premisit proprietates loci et conditiones diffinitionis quod debet dari de loco, et etiam quattuor suppositiones valentes ad invicem ligandum diffinitionem, hic consequenter incipit istam investigare. Et primo inquit genus loci. Secundo diffinitionem et tertio concludit dictam diffinitionem. Et quarto ostendit eam bene assignatam, et inquirendo genus loci concludit quod omnis locus est unus de istis quattuor quod sunt forma vel terminus vel materia vel spatium dimensionatum inter latera

continentis separatim a magnitudine corporis inter extrema continentis.

Quo posito sit conclusio prima

locus non est forma nec spatium dimensionatum inter extrema continentis neque materia, prima pars patet, quia locus videatur forma eo quod forma quod locus sunt termini, non tamen sunt termini eiusdem in forma est terminus rei locatæ, et locus est terminus corporis continentis. Secunda probatur, quia licet locus videatur esse tale spatium medium, eo quod corpus contentum transferret manente eodem continente, tamen locus non est tale spatium separatim quod sit realiter distinctum a dimensionibus locati, quod probatur duplici ratione. Prima si locus esset tale spatium sequeretur quod simul essent infinita locata, prius est impossibile, et patet consequentia, quia secundum illam positionem dum aliquod corpus est totum in loco ibi sunt alie dimensiones spatij separare a dimensionibus ipsius corporis, cum ergo omnis pars contineatur a toto sicut locatum a loco, nisi in hoc quod pars non est divisa a toto et locatum est divisum a loco, sequitur quod si pars dividatur a toto quod sunt alie dimensiones spatij continentes penetrantes dimensiones illius partis preter dimensiones illius corporis, et sic cum sit accipere in aliquo toto pres in finem continentes se invicem, sequitur quod in spacio aliquius corporis sunt infinita spacia actu divisa propter infinitas pres corporis, et sicut infinita loca sunt. Nec valet dicere quod divisio corporis contenti faciat ibi de novo aliquas dimensiones spatij continentis, et ita sicut corpus non est actu divisum in infinitas pres, ita nec sunt ibi infinita loca, non enim valet hoc obiectio, quia divisio corporis contenti non causat de novo dimensiones separatas illius spatij, sed tamen dividit dimensiones corporis locati. Nec ad dimensionem dimensionum locati sequitur divisio dimensionum loci cum ille ponantur separate, ergo cum pars esset divisa a toto oportebat quod in spacio totum essent infinite partes dimensionum preter dimensiones totum penetrantes dimensiones ipsius corporis, et sic cum in locato possint accipi infinite partes sequitur quod in spacio totum erunt actu infinite dimensiones. Secunda ratio si locus sit tale spatium cum corpus continens transmutetur localiter oportet quod huiusmodi spatium transmutetur cum corpore continente cum ergo continens transmutetur in aliquem locum secundum istam positionem recipit a dimensionibus loci in quem transmutatur, et

Liber Quartus

ita sequitur quod spatium erit spatium et loci locus. et quod multa loca erunt sibi. que omnia sunt impossibilia. et impossibile est locum esse tale spatium. Tercio patet quod locus et materia pueniatur. quod sicut materia manens eadem recipit successive diuersas formas sic et locus manens immobilis successive recipit diuersa corpora. tamen materia non est diuisa a locato nec continet ipsum locum autem est diuisus et continet locatum. et locus non est materia.

Cōclusio secūda. locus est terminus corporis continētis. Probat. quod oportet locum esse formam vel materiam vel spatium separatam vel terminum corporis pueniens vel supponit ex pphabit. si locus non est materia nec forma nec spatium separatam vel per per conclusionem pcedēte. et terminus.

Cōclusio tertia. locus est immobilis ita quod de natura et aptitudine loci est immobilitatis. et sic vas est locus transmutabilis. ita locus est vas immobile. Probat. quod quod corpus continētū mouet finem motū continētis sic nauis in portu flumini et vinum in dolio. illud continētū dicitur esse in eo ut in vase et non ut in loco. si locus et vas differunt specie sicut mobile et immobile. ergo signum est quod ad rationem loci requiritur quod sit immobilis.

Ex quo sequitur quod totus fluuius magis debet dici a loco nauis quam a loco aqua vel a loco circūdas latera nauis. quod totus fluuius est immobilis. et quod fluuius est locus totius nauis et non continet nisi per locum proprium. ideo oportet accipere locum proprium nauis in aliqua parte fluuii in quod situm et ordine immobilis ad totum fluuium. et non oportet capere locum nauis in aqua fluente finem hanc aquam vel illam quam fluit. sed finem finem vel ordine quem habet aqua fluens ad totum fluuium. qui quod est ordo siue finis idem remanet in aqua succedente. Ex quo patet quod licet locus corpus ad suum materiale quod est superficies concava continētis sit per accidens mobilis ad motum corporis continētis. tamen quod ad suum formale quod est certus finis et ordo respectu centri et polorum mundi ad superficiem primo locantis locus est simpliciter immobilis et per se per accidens. sic licet superficies aeris qui circūdat aliquam terram per accidens moueatur. illa tamen terminus per se determinatam situm et ordine ad centrum et ad polos mundi ut ad totam superficiem celi non mouetur. si iste ordo et pcedens ordo corruptus. et sequens succedit in illa parte superiorem. et sic locus finem illud formale est simpliciter immobilis. Item si locus esset per mobilis sequeretur quod aliquod corpus quietus non motum ab aliquo principio in motum mutaretur

localiter de loco ad locum. sed hoc est impossibile.

Cōclusio quarta. locus sic bene diffinitur quod est terminus corporis continētis immobilis primum. hanc conclusionem probat per philosophum quod ad tria. Primo quod locus sit immobilis. quia medium celi et centrum terre et vltimum quo ad nos scilicet superficies concava celi proprie dicuntur loca. nam centrum dicitur locus deorsum ad quem graua mouentur. et illud vltimum dicitur sursum ad quod mouentur leuia. sed ista duo sunt immobilia. quia centrum semper permanet immobile. et licet vltimum celi moueatur circulariter. tamen manet semper similiter se habens finem elongationem ad centrum. ergo bene dicitur locus est immobilis. Secundo probat quod locus sit terminus. quod locus simul continet quodam sicut vas. et vas continet finem suam superficiem. ergo et corpus continētis continet finem suum planum. et sic locus est terminus vel planum corporis continētis. Tercio probat quod sit primum continens. Illud est primum continens quod simul est cum locato. sed locus simul est cum locato. quia finis vel superficies locati et locus simul sunt. et locus est continens primum et hoc ponitur in diffinitione loci ad differentiam loci communis qui non continet primum. sed mediante loco proprio.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod corpus est totum in loco vel corpus continētis solū tangit contactum finem superficiem eius. nec oportet quod locus tangat locatum finem omnem partem et directionem eius. Ad secundam dicitur quod partes loci se habent ad centrum locati tanquam ad terminum extrinsecum. Ad tertiam dicitur quod in concavo vnius elementi deficit virtus generatiua vnius elementi et incipit virtus generatiua alterius elementi. nec est inconueniens quod in eodem sint contrarie virtutes. vna ut deficiens et reliqua ut incipiens. quia contraria finem esse imperfectum se comparantur in eodem. et sic concavum vnius elementi est locus naturalis alterius elementi quod sic incipiens continue perficitur et in centro elementi est in esse completo et perfecto. Quarta soluta est ex dictis. Sequitur textus. Quomodo niam quidem corpori.

Queritur sexto vtrum vltima spera sit in loco per accidens. scilicet per suas partes.

Arguitur quod non. quia omne corpus est in loco eo quod mouetur localiter. sed prima spera

que dicitur
habet per se
simpliciter
et per se
res continētis
mouentur
sed vltimum
res eius
ter. et per
per suas
diuise non
quod sunt
sunt in loco
vltima spera
partes.
celum est in
per hoc quod
loco. ergo
us in finem

Pro
primo quod
er eius di
co et quid
in loco vel
quod corpus
cuius sit ter
cui non ad
nime est in
efficitur huius
sed ipsa est
loco per se
ueretur sic
ueretur per se
ueretur. quod
et quod d
in quod d

Scienc
quod est esse
Prima est quod
cur partes
toto. Alie
re a toto co
quod sunt
scdm augm
tine in alie
vi aia con
tū in quo e
sunt quod d
ma spera e
luer bican

que dicitur vltima a quo ad nos mouetur localiter p se primo. qz sibi cōuenit primus motus simpliciter. ergo vltima spera est in loco prio. r p se r non scdm accidens. Secūdo sic partes cōtinui nō diuise a toto nō sunt i loco nec mouent localit. nisi qz totū ē in loco r mouet sed vltima spera est corpus cōtinuū ergo partes eius non sunt in loco nec mouentur localiter. r p cōsequēs vltima spera non est in loco per suas partes. Tercio sic partes cōtinui non diuise nō dicunt esse in loco nisi in potētia pōtō sunt indiuisibiles. ergo hūmōi partes nō sunt i loco nec actu nec potētia. r p cōsequēs vltima spera non est in loco per se nec p suas partes. Ad oppositum arguit per pbm. qz celū est in loco p accidēs vt habz rectus. r nō per hoc qz sit in aliquo subiecto per qd sit in loco. ergo per suas partes. qz vltimū est prius tū sūt duo mōi essendi in loco p accidēs.

Pro responsione sciendum est primo qz post qz pbs diffinitur locū cōsequenti ex eius diffinitione ostēdit qd dicatur esse i loco r quid nō r quor modis aliquid dicat esse in loco vbi dicit qz illud corp⁹ cui cōuenit aliquid corpus extra cōtinēs est p se in loco cū locus sit terminus corporis cōtinēti. sed corp⁹ cui nō adiacet aliqd corp⁹ ex cōtinēs ipm minime est in loco. r hoc scdm se totū vt si aqua esset hūmōi sic qz nullū esset corpus extra ipam sed ipsa esset totū vniuersū ipsa solū esset in loco per suas partes. qz scdm se totū non moueretur sic qz tota simul mutaret locū. sed moueretur p suas partes. r simile est de toto vniuerso. qz scdm se totū nō mutat locū. sed pntū ei⁹ quedā mouent circularit. r qdā recte quarū quedāz mouentur sursum r quedā deorsum.

Sciendum est secūdo qz huius qz est esse totū in loco due ponūtur diuisiones. Prima est qz qdāz sunt in loco scdm potētiāz si cur partes cōtinui que nō sunt actu diuise a toto. Alie vero scdm actū vt partes actu separe a toto cōtinuo. Secūda est qz entū in loco qdā sunt p se i loco vt corp⁹ mobile localit vt scdm augmentū excepto tamē celo qd nō cōtinēt in alio. Alia vō sūt in loco scdm accidēs vt aia centrū. qz aia solū est in loco p cōpositū in quo ē centrū vō est i loco p suas partes qz sunt quodā mō in loco. est tū diffinitas de vltima spera cum nō habeat corpus vltra se qualiter dicatur esse in loco.

Sciendum est tertio qz de ista dubitatione lz multe fuerint opiniones pbor. tame sunt due magis apparetēs. Prima est Auerrois dicēns qz vltima spera est in loco p accidēs scz p suū centrū. r hanc opinionē infert quāt Albertus cuius motū est. qz ostē quod hz fictionē p alterū dicit esse p accidēs in loco p illud p qd sic figurat qd est in loco p se. p r de clauo in navi. sed corp⁹ circularit motū hz fictionē p inobilitatē sui centrū circa qd mouetur. ergo vltima spera dicit esse i loco p accidēs p pōtō centrū circa qd versat hz p se esse in loco. qz autē inferiores partes sperę habeat locū p se quo cōtinētur a superiorib⁹ hoc sibi accidit ex ordine earū adinuicē. qz nō est necesse nec dērone corporis circularit motū qz habeat locū in quo moueat. sed solus circa quē vt dicit Auerrois. Et si quis dicat si vltimū celū est p accidēs in loco sequit qz mouet per accidēs r ita motus p accidēs est prior motu p se qd est incōueniens. Rñ dēt Auerrois qz in motu circulari nō requiritur qz corpus mobile circularit sit per se in loco licet hoc bene requiratur ad motū rectū. r rō huius est qz motus circularis nō est ad locū sicut est rectus. sed ē circa locū. Sed hec opinio videt esse contra distinctionē pbi quā prius posuit de hoc qz est ēē in loco p accidēs. qz solū aliqd dicit ēē in loco p accidēs vt sicut p in toto. vel sicut accidēs in subiecto. r nō per b qz aliqd extrinsecū rei sit p se in loco. cū ergo centrū vltie sperę sit oio extrinsecū sequit qz vltima spera nō dicit ēē in loco p alterū siue p accidēs p suū centrū.

Alia est opinio Thomasti dicēns vltimam speram esse in loco per suas partes. Et hanc opinionem prosequitur doctor sanctus.

Pro cuius declaratiōe sciendum est quarto qz vt prius dictum est non queretur locus nisi propter motum. ideo demonstrat Aristoteles locū esse per hoc qz corpora sibi inuicem succedunt in eodem loco. r ita licet locus non sit de necessitate corporis in qz corpus est. est tamen de necessitate corporis in qz tum localiter mouetur. ergo alicui corpori localiter moto necesse est assignare locū eo modo quo in motu cōsequitur successio diuersorum corporum r in eodem loco. r ideo in his que mouentur recte. qz duo corpora succedunt sibi inuicē in eodē loco scdm totū. ergo necesse est corpus quod mouetur motu recto qz sit scdm

Liber quartus

se totum in loco. sed in motu circulari licet totum mutet locum ratione non tamen subiecto. nam totum permanet in eodem loco subiecto. sed mutatur locum ratione. ut dicitur in sexto philosophi. sed partes mutant locum subiecto et ratione. id est in motu circulari attenditur successio in eodem loco non toto. sed partem eiusdem corporis. ergo corpus motum circulariter non debet locum ex necessitate secundum se totum sed secundum partes.

Tunc sit conclusio prima ultima spera non est per se in loco. Paret quia solum illud est per se in loco cui convenit aliquod corpus extra se continens. sed extra ultimam speram non est aliud corpus continens. ergo etc.

Conclusio secunda ultima spera est per accidens in loco id est per alterum et per suas partes. Probatum quia partes vitre sperae per se circulares sunt continent omnes se invicem sic quod una continetur inter duas partes. et similiter de quolibet alia quibus non sunt actu diuise a toto. ergo secundum tales partes prima spera est in loco. Item omne corpus eo modo est in loco quo movetur localiter. sed prima spera cum moveatur circulariter non mutat locum subiecto secundum se totam sed secundum suas partes. et hoc est esse in loco per alterum. Et predicta pars quod celum movetur circulariter non est secundum se totum motum in loco cum non habeat aliquod extra continens ipsum. sed omne in ipso continetur. et propter hoc centrum dicitur omne siue universum. verumtamen celum non est locus sed concavum eius. quia locus est terminus corporis continens immobilem. et propter hoc terra dicitur esse in aqua. quia est in concavo eius et aqua in aere et aer in igne et ignis in celo et celum non amplius in alio. Et dicitur in diffinitione loci inferri plures solutiones quoniam rationes prius ordinatarum ad probandum locum non esse de quibus prius patuit. Inferri plures in super eam proprietatem loci. quarum prima est quod rationabiliter omne corpus naturale movetur ad suum locum. cuius causa est propinquitas nature que est inter corpus continens et contentum. quia talis est ordo corporum naturalium secundum naturam qualis est ordo secundum situm. ita ut propinquiora sunt naturae sunt magis propinqua secundum situm in elementis quantum ad suas formas substantiales quas habent ex influentia primi locantis quia quantum ad qualitates activas et passivas non habent proportionem. sed magis contrarietatem. Secunda proprietas est quod rationabiliter

unumquodque corpus naturaliter quiescit in suo proprio loco. ratio huius est. quia corpus contentum se habet quodammodo ad continens sicut pars ad totum ut aqua se habet ad aerem ad modum partis et non solum secundum ordinem connendi. sed etiam secundum gradum nature. quia aqua se habet tamquam materia respectu aeris. et ita se habet in ratione partium. aer vero respectu aque habet rationem totius. et continens et pars naturaliter quiescit in suo continente. Et predictis patet quod locus est. et quid est. et que sunt proprietates eius. et etiam patent rationes suarum proprietatum.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod si celum per se moveatur localiter sic quod mutet locum per suas partes. non tamen sic quod mutet locum subiecto secundum se totum. et id non oportet secundum se totum sit per se in loco. Ad secundam dicitur quod licet partes continui non diuise a toto non sint actu in loco. sunt tamen secundum potentiam in loco pro quantum totum connui est divisibile. Ad tertiam dicitur quod si celum secundum suum esse naturale non sit divisibile sic quod actu per actionem nature possit dividi. tamen finis quod est quantum ad continuum dicitur esse divisibile.

Sequitur textus. Eodem autem modo.

Queritur septimo. utrum ponendum sit vacuum in rebus natura.

Et arguitur quod sic. quia motus localis est ergo vacuum est. consequenter tenet. quia quod movetur localiter recipitur in loco pleno vel vacuo. si secundum habet intentum. si primus duo corpora erunt in eodem loco. partem ratione tria vel quatuor. et in pusillimo loco poterit esse infinitum corpus quod est impossibile. igitur etc. Secundo sic condensatio est possibilis. si vacuum est ponendum. omnia tenet quod in condensatione partes coherent ad invicem quod non potest fieri per plenum. si fuerit vacuum ante partes. quia doli tamen recipit de vino cum vitribus quantum tunc sine vitribus. et hoc est proprium vinum in tractu ad vitres. condensat et precipue si vitrea sunt subtiles.

Tertio sic augmentatio fit adveniēte aliquo corpore quod recipi non potest plenum. quia duo corpora si essent recipi in vacuo. Quarto vas plenum cinere vel farina tamen recipit de aqua quantum si non esset cineres. quod non fieret nisi essent aliqua vacuitates inter partes cinerum. ergo vacuum est.

In oppositum est Aristoteles in textu

Pro quo sciendum est primo quod postquam partes determinavit de loco consequenter determinat de vacuo. quia secundum ponentes vacuum idem sunt subiecto locus et vacuum. et ratione differunt. Et hanc considerationem de vacuo

Physicorum

oportet incipere ut pbs habet primo accipiendo rōnes affirmandū vacuū esse que iam posite sunt secūdo accipiendo rōnes negandū vacuum eē. tertio accipiendo cōes opōdes de significatōnib⁹ huius nominis vacuum p cuius declaratōne.

Sciendum est secūdo qd antiq pbi noluerūt ponere vacuū. & defacto posuerūt nō esse. sed in hoc peccabāt. qz nō arguebant vtr cōtra positōem ponentiū vacuū esse. s. solum pīcularit ostēdēdo qd aer aliqd est. & p cōsequētiā plenū aere nō est vacuū. & lz hoc siue nū. tū cōtra ponētes vacuū p b sufficiēter non posset cōcludi vacuū nō esse. qz nō seqtur plenū aere nō est vacuū. ergo vtr vacuum nō est. ideo debuissent ostēdisse vtr qd nō sit aliquod spaciū sine sensibili corpore. **Qu** autē ac ali quid sit imo qd sit fortis sic ostēdebāt duplici experientia. Prima est. nā cū videmus vres aere repleri magnū pōdus sustinet. qd nō esset nisi aer aliquid esset & esset fortis. Secunda experientia est de clepsidra aqua repleta cui⁹ si obstruat foramen nī cadet aqua p foramina inferiora. & hui⁹ cām dicebāt esse aerē intēti⁹ existētes & aquā sustinētes. & sic cōcludebant qd aer aliqd est & fortis. qd plenū aere nō ē vacuū. Et ex pīcipio vtr cōcludebāt vacuū nō esse qd tū ex hoc sufficiēter nō cōcludit. s. ponētes vacuū p maiori pte extimabāt aerē nihil esse que quidem extimatio maxime eos induxit ad ponendum vacuum.

Sciendum est tertio qd ponētes vacuum esse reduci possunt ad tres opōdes. Prima est ponētiū vacuū esse quoddā spaciū inter latera pīnētis separatū a corpibus & receptiū corporū. Et p ista opōde est pīa rōne oppositū. Etiam aliud motiū erat. qz isti credebāt aerē nihil esse. Secūda fuit ponēdū vacuum eē spaciū inhibitiū corpib⁹ natura libus ad modū puoy foraminū sicut spōgia vtr pūmer. Et sic posuerūt Democrit⁹ & Leucippus. Ponebat em Demo. pponi corpora ex mltis arboribus & intermedia illoz arborū dīcebat esse quasdā vacuitates quas poros appellabat. iō dicebāt oīa corpora cōponi ex plēo & vacuo. & sic posuerūt vacuū corpib⁹ inhibitiū ad saluādū rarefactōez & dēfardēz augmētatiōem & diminutiōez & nutritiōem scdm tres vltimas rōnes ate oppositū. Tertia opō fuit pīa gonicoy nō naturalit loquētiū de vacuo qd dī

cebāt vacuū eē spaciū magnū infinitū vltra celū qd credebāt eē magnū aīal qd suo ābelitu vtr respiratōe tale vacuū trahit & ex suo flatu corpa hui⁹ mūdi adiūcē distiguit & separat. ita vtr vacuum sit qdā distinctio & separatio pīuū vniuersi. & h distinctio nō pōt fieri p plenū. qz ille ptes eēt cōtinue. iō oī qd sit qdā vacuū & qd pīa distinctio scdm pīagoricos iuenit in numenis. iō ponebāt pīo vacuum in numenis distinguēs vna pīuū ab alia vtr numer⁹ sit cōtinuus. sed qz isti nō naturalit. sed equiuoce locuti sunt de vacuo appellātes rerū distinctōez vacuū. iō hāc opōdem infen⁹ nō psequitur Ansto. sed iminō duas pīmas.

Pro quo sciēdum quarto qd ad vidēdū significatōem hui⁹ nominis vacuum. ali qd antiq ipm sic diffiniē. vacuum ē i quo nihil est. & qz scdm eos omne ens ē corp⁹. iō concludēbāt qd vacuum ē i quo nullū ē corpus. & qz tū credebāt omne corp⁹ esse rāgibile & omne tale eē graue aut leue. vtrē silogisant qd vacuum ē i quo nihil ē graue aut leue. sed qz i cōz istas descriptōes oporteret cōcedere punctū. eē vacuum. qz i puncto nihil ē graue aut leue. iō superaddidit locū illis descriptōibus dicēs qd vacuum est loc⁹ nō replet⁹ corpore apt⁹ natura tamē repleti. Et si qīratur si i aliquo spacio sit color vel son⁹ & nō aliud corpus an sit vacuum. Rīdet pbs qd si illud spaciū possit recipere corp⁹ adhuc est vacuum. & si nō nime diceret vacuum. Alia fuit descriptio vacui fm Platonē qd vacuum est i quo non est s alqd nec aliqua substantia corporea. qz scdm ipsum materia est loc⁹ forme ideo materia siue forma que quidem forma dat eē hoc aliquid debet dici vacuum. s. hec opō improbat. qz materia nō est sepabilis a rebus. s. ponētes vacuum requirunt ipsum sicut aliquid sepabile.

Istis notatis sit cōclusio pīma. Ad physicū pīnēt cōsiderare de vacuo si est aut nō est. & si est qd est sit de loco. Pz qz illa qd habēt sīsem credibilitatē & fidē essendi & nō cēndi pīnēt ad eādē sciam. s. scdm ponētes vacuum loc⁹ & vacuū sunt hī mōi. qz ponunt vacuum esse quendam locū vel vas quod quādo continet corpus cuius dicitur receptiū dicitur plenum. & quando est pīuū corpus re dicit vacuum. & sic scdm ipos idēz sunt subiecto vacuum plenum & locus. sed differunt scdm esse & rationem.

Liber Quartus

Cōclusio secūda. nō est ponendū vacuū in reū natura. Probat: q: si eēt ponendū vel esset spaciū a corpibus separū v^t spaciū corpibus imbibitū vel spaciū infinitū extra celū. s. nullū istoz est dicendū. q: si ponat vacuū erit locus priuatus corpe. loc' autē est tenuis corpi cōnētis. et nō est spaciū nec separū nec inseparabile v^t pus oīsū ē. Secūdo q: videmus ad sensū corpa hui' mundi naturalr. refugere vacuū. Videm' etiā descēdere graua et leuia ascēdere v^t vacuū nō sit in vniuerso. Tercio corpa hui' mundi indigēt necessario corpe cel' sit ad suā pseruationē. s. hec virtus cū sit accidens nō est sine subiecto g' oportet illa corpa ad inuicē esse cōigua et sine interpositione vacui.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q: mobile localiter recipit i locū plenū. s. cū ingredit' locū corpus pseruens cedit et etiā q: sit condensatio. Nūc si isti arguebāt ex ista cōditionali si motus est vacuū est a positione antecedētis ad positionē psequētis vacuū esse. ita ex ead' destrūcōe psequētis ad destrūcōē antecedētis. Vel istius arguebat motū nō esse: si motus est: locus est. s. vacuū nō est g' motus nō est. et sil' de motu vniuersali non habet apparentiam q: ptingit plenū alterari nec etiā ad saluandū motū locale oportet ponere vacuū v^t dicunt. Ad secūda dicēdū ē q: ad saluandum rar' factionē et pcondensatōez nō oportet ponere vacuū. q: sūt p quāddā alterationē p quam materia fit sub maiori v^t minori p̄tate q' p us fuit. Ad terciā d: q: augmentū et nutrimentum in augmentatōe pmo recipit in locū plenū. s. corpus pseruens cedit in aliū locū vel cōdensat' et in termino augmētū fit extensio p̄tū formatū qū cōuenit nutrimentū i substantiā alin' ideo nō sit augmētatio sine alteratione. Ad quartā d: q: vas plenū cineribus tū recipit de aqua q̄tū sine cineribus. s. nō ē p̄tū vacuū ibi q̄tis. s. ppter tres causas q' cōiter assignant'. Prima est subtilitas vtriq: ex q' sumit subleis cōmixtione et facit. Secūda ē porositas aeris repleta q' cedit. Tercia est q: ppter siccitatē cinerū magna pars aq' consumitur. ideo si cōprimatur cinis nō tū exibit de aqua q̄tum absoibuit. Sequitur tertius. Quoniam autē nō est vacuū.

Querit octauo vtrū ad saluandū

dum motum ponendū sit vacuū. Et ap̄guat q: sic. locus est causa motus naturalis. s. nō est causa ei' in q̄tū plenū est. q: corpus p̄ existens in loco nō dat sibi rationē cause motus. ergo in q̄tū est vacuū. et p̄ psequēs vacuū est causa motus. ergo ad saluandū motū ponendū est vacuū. Secūdo sic. sicut se hz carentia forme in materia respectu mutationis formatum. ita se hz carentia corpis in loco respectu mutationis corpis que succedunt in eodē loco. s. carentia forme in materia est cā mutationis formatū quia sine ipā nō fieret mutatio. ergo sil' carentia corpis in loco est causa motus corporis. s. illa carentia est ipz vacuū. ergo vacuū est causa motus. Ad oppositū arguit p p̄m in textu.

Pro responsiōe sciēdum est primo. q: postq' p̄s posuit opinionē antiquorū de vacuo et quid noie vacui significat. p̄r inquit ventarem improbando opiniones ponentū vacuū esse. et primo improbat opinionē ponentū vacuū esse spaciū a corpibus separatum. et deinde illam q' dicebat vacuū ēē corponibus imbibitū. et q: ponētes vacuū esse spaciū separatum ad ponēdum hoc mouebant v^t esset causa motus localis tanq' illud in quo est p qd' posset fieri motus eo q' vacuū cedit et nō resistit mobili. ideo Aristoteles hāc opinionē destruit primo ex pte motus. secundo ex parte velocitatis et tarditatis in motu v^t videbitur in sequenti.

Tunc sit cōclusio prima. vacuū nō est causa motus nec ad saluandū motū ipm est ponendū. Probat sic sex rōmb' textus. Prima est si vacuū sit causa alicuius motus maxime est causa motus localis. v^t g' ipi dicebāt erit principiū motus localis. s. s. nō. quia omne corpus naturale habet motū naturale ad aliquē determinatū locū sūm ei' p̄pria natura v^t ignis sursum et terra deorsus ergo natura cuiuslibet corporis est causa sui motus localis et nō vacuū. Secūda ratio ē oē corpus naturale mouetur naturaliter ad suū locum naturalem. et naturaliter in eo quiescit ppter naturā puenientiā quā hz cū ipso. et recedit a loco nō naturali ppter discōueniētiā s. vacuū cū sit eiusdē rōis in oib' suis p̄tibus si ponat' nō hz aliquā naturam p quāz possit puenire aut discōuenire cū aliquo. ergo corp' in vacuo positum non mouebitur. vel si mo-

ueat oportebit q̄ simul ad quālibz pte vacui moueat cū non magis cōueniat cū vna pte q̄ cū alia. s̄ b̄ est impossibile. igit̄ ista eadez rō valet p̄tra illos qui ponūt locū esse spaciū sepātū. Tercia rō si vacuū sit ē eiusdē potētie et virtutis in oibus suis p̄nibus. s̄ mobile i eo posītū equaliter ab omi pte vacui trahet̄. et p̄ p̄ns oporteat q̄ p̄p̄tuo maneat immobīle. et etiaz ista rōne aliq̄ assignant cām q̄etis terre in medio mūdi qz ab oī pte eq̄l̄r ad centrum trahit̄. Quarta rō oīs mor̄ ē naturalis v̄l violentus. et qz oīs motus violentus ē declina- tio a motu naturali et sic in mobili p̄tra incli- nationē ad motū naturalē. se quī q̄ si i vacuo nō possit esse motus naturalis. s̄ neq̄ violentus. Vnde p̄ q̄ nō motus naturalis ē ad aliquā differentia positōnis. et diuersoz cor- porū motus naturales sunt ad diuersas ptes loci naturalis. s̄ in vacuo nō est aliq̄ naturalis differentia positōis p̄nū ad inuicē. s̄ nō p̄r eē causa motus naturalis s̄ magis destruit mo- tū. sicut cū in infinito si esset nō esset sursum de- orsu neq̄ mediū vt dictū est p̄n. ita neq̄ i va- cuo. aliter tñ cēt ista in infinito et i vacuo. qz in infinito ista nullo modo repūit distin- cta nec ē natura rei nec quo ad nos. s̄ in va- cuo si esset spaciū infinitū ista rep̄rent disti- cta quo ad nos. s̄ nō ē natura rei. qz vacuū h̄z rationē p̄uātionis et nōcētis. modo v̄den- tis nulla ē differentia. ideo in vacuo nō rep̄it sursum deorsū et mediū ex natura rei differen- tia. Quinta rō. si vacuū eēt sequerēt q̄ p̄ie- cta post recessū a p̄mo p̄ficiēte nō mouerēt p̄ns est falsū et p̄tra exp̄ientia. et p̄z p̄sequen- tia qz cā motus p̄iectoz post separationē a p̄i- mo p̄ficiēte s̄m aliquos est antiparistesis s̄ est rep̄cussio mediū ad mediū. qz mediū p̄mo p̄cussū a p̄mo p̄ficiēte vt imaginant̄ pellit mediū sibi p̄pinquū et illud pellit aliud et sic p̄fir quousq̄ cesset virtus violentie medio im- p̄ssa. Et s̄m alios cā illi mor̄ ē mediū p̄mo p̄- cussū a p̄mo p̄ficiēte cui est imp̄ssa virtus violentie a p̄mo p̄ficiēte qd̄ mediū assistit defendendo ip̄m p̄cussū motu velociorē q̄ sit natūm moueri s̄m naturā. ideo impellit mo- tū naturalē p̄cussū. sed si esset vacuū nullo isto rum modoz possit dari causa motus. p̄iecto- rum. quia in vacuo nō esset mediū. ergo si eēt vacuum non esset causa motus. Sexta rō si poneret̄ vacuū non esset assignare causā qua- re mobile magis moueat ad vnam pte q̄ ad

aliam. nec etiā quare magis quiesceret i vna pte q̄ in alia. ergo si quiesceret vbiq̄ quiesce- ret. et si mouet̄ vbiq̄ mouebit̄ quod est impos- sibile. antecedēs p̄firmat̄ quia antiqui dixerūt vacuū esse causā motus qz vacuū cedit ipsi mobili. et nullo modo resistit. ergo cū s̄m q̄li- bet partē equaliter cedat sequit̄ q̄ si mobile incipiat moueri s̄m q̄libet partē simul moue- bit̄ vel simul quiesceret qd̄ est incōueniens. er- go vacuum non debet poni causa motus. Ex quo sequit̄ q̄ non est ponendūz vacuum. qz destructa causa destruit̄ effectus. sed causa quare antiqui ponebāt vacuū esse est ad sal- uandū motum et vt esset causa rei. sed nō est causa rei. vt dictū est. ergo vacuū non est po- nendum.

Ad rationes a nte oppositum.

Ad p̄maz dicit̄ q̄ locus nō est causa mor̄ na- turalis qz est plenus vel quia sit vacuus sed quia mobile habet naturalem cōuenientiam cum loco naturali qui est generatiuus et con- seruatiuus locati. Ad secūdā d̄r q̄ caren- tia forme in materia non est causa mutatiōis formatū quia nihil influit ad talē mutatiōē sed bene dicit̄ principū vt dictum est in p̄mo. Dicit̄ vlt̄a q̄ vacuū non est solum carentia vnius corp̄is in loco. quia sic om̄is locus es- set vacuus. s̄ d̄r vniuersaliter carentia cuiusli- bet corp̄is. modo cū locus caret vno corp̄is est repletus alio. Sequit̄ textus. Acci- dit aut̄ dicentibus.

Querit̄ nono vtr̄ si esset vacuū

grauē vel leuē simplex in eo posītum successi- ue et in tpe moueret̄. Et arguit̄ q̄ sic. quia oē corp̄ dū mouet̄ localiter prius trāsit spaci- um min⁹ se q̄ equaliter equale q̄ maius. sed si esset vacuū ibi esset spaciū equale et maius q̄ graue in eo posītū. s̄ graue ibi posītum prius trāfiret spaciū equale q̄ maius. ergo successi- ue moueret̄ et nō i instanti. Secūdo sic. p̄- us et postēri⁹ in motu causant̄ ex priori et po- steriori in spacio qd̄ sit motus. s̄ si esset va- cuū in eo esset prius et postēri⁹. et p̄ p̄cūq̄ successio. Tercio sic. si ponat̄ totum vacuū spaciū inter celum et terram et esset lapis in cōcauo celi vel ibi quiesceret vel descenderet non prius qz tunc graue existens sursum et non p̄hibitu ibi quiesceret qd̄ est p̄tra et naturāz ergo lapis mouebit̄ deorsū. et nō in instanti quātūcūq̄ q̄ in eodē instati cēt i p̄ceto sur-

Liber quartus

sunt in puncto deorsum et in quolibet puncto intermedio quod est contra imaginationem. Si mouebit successiue. et deest ultimum instans ipsi us sursum et primum instans in quo est deorsum vel ergo sunt idem instans vel diuersa. si idem sequitur in conueniens illam. si diuersa in eam quod est diuersa instantia sit tempus inter medium sequitur quod mouebit in tempore et successiue.

Quarto sic in motu celi est successio et tamen non mouet per medium. Si etiam sublato medio et posito vacuo poterunt moueri successiue graua et leuia simplicia. Quinto sic deest duo corpora recta superficierum secundum omnem partem coniuncta et subito distinguantur secundum quolibet partes aut ergo subintrabit aer omnem partem eque primum aut prius ueniet ad unam partem quam ad aliam non primum. quod officio corpus prius est in loco per primum quod in distanti. Si oportebit dicere secundum illud. Item quod in illo vacuo successiue moueat. igitur. Ad oppositum arguitur per primum in textu.

Pro responsione sciendum est primum. quod postquam Aristoteles improbauit opinionem antiquorum ponentium vacuum esse spaciuz et per motus primum improbat eandem positionem ex parte velocitatis et tarditatis in motu. et gratia huius primo assignat duas causas propter quas aliquid corpus velocius mouet. Prima in raritate propter differentiam medij et densitate. ut si sint duo mobilia equalia in gravitate et figura et vnus moueat per aerem et aliud per aquam. primum velocius mouebit alio in illa proportionem in qua aer est subtilior aqua. Alia causa est propter differentiam mobilis scilicet in gravitate vel magnitudine vel figura. Circa primam causam dicit philosophus quod medium quod fertur per mobile maxime impedit motum eius ut patet de mari ascendente in fluuium si etiam quiescat medium adhuc impedit. Si si moueat cum mobili tunc iuuat motum mobilis sicut fluuius qui fertur nauem inferius. Si inter ea que impediunt motum illud medium quod est grossius et non facilius diuiditur magis impedit.

His notatis sit conclusio prima.

si esset vacuum et successio in motu ueniret ex resistantia medij ut antiqui posuerunt graue vel leue simplex in eo positum non moueret successiue sed subito mutaretur. Probat rationibus philosophi. Prima est. talis est proportio motus ad motum in velocitate et tarditate qualis est proportio medij ad medium in densitate raritate suppo-

sita equalitate mobiliu in quantitate figura et virtute ut patet per primam causam maioris velocitatis motus prius positus. sed spaciuz vacui ad plenum nulla est proportio secundum quod vnus excellat aliud. Si motus facti per vacuum ad motum factum per plenum nulla est proportio. Si omnis motus factus per plenum sit in tempore et officio tempus ad aliud habet certam proportionem. ergo motus factus per vacuum fiet in non tempore et subito. Maior huius rationis probat philosophus per primam causam maioris et minoris velocitatis in motu prius positam. Minor est sic probat quia omne excellens aliud continet illud quod excellit et illud in quo excellit nihil. quia ideo non dicimus quod quatuor excellat nihil. quia tunc continerent nihil sed bene excedunt duo vel tria. Si vacuum non continet plenum nec e contra ergo vacui ad plenum nulla est proportio secundum quod vnus excellat vel excellat ab alio. Aliter fortiter ista ratio arguendo ad impossibile. quia si motus factus per vacuum habeat proportionem ad motum factum per plenum sic quod in vtroque fiat motus in tempore. tunc cum omne tempus habeat proportionem ad aliud sequitur quod in equali tempore fiet motus per plenum et per medium vacuum. Immo adhuc in minori per plenum quam per vacuum. persequens est impossibile. et patet per consequentiam quod deest tempus motus facti per plenum et motus facti per vacuum. et cum ista duo habeant certam proportionem et ponatur quod tempus mensurans motum in pleno excedat alterum tempus in certa proportionem ut puta in medietate subalteretur tunc medium plenum in illa proportionem tunc in illa proportionem velocitatis motus per plenum. ergo in eadem per proportionem diminuetur tempus et per consequens in equali tempore fiet motus per plenum et vacuum. et si adhuc subalteretur illud medium secundum medietatem sequitur quod in minori tempore in duplo fiet motus per plenum quam per vacuum. Sed contra istam rationem sunt tres difficultates. Prima est quod omnis motus habet velocitatem determinatam ex proportionem potentie motoris ad mobile et si nullum sit impedimentum ex parte medij. ergo si motus fiat per vacuum adhuc habebit proportionem in velocitate ad motum qui fit per motum plenum. Antecedens patet dupliciter. primo sic. quod motus celi a nullo impeditur. et tamen in ipso est determinata velocitas secundum determinatum tempus. Secundo patet per rationem quod ex hoc quod in spacio per quod fit motus est repugnans prius et posteriori et in motu. Et quo sequitur motum esse in determinato tempore. Sed bene verum est quod huic velocitati determinare ex-

pporzione virtutis motoris ad mobile p[er] ali
quid subtrahi ex aliquo impetu. q[uod] non oportet
q[uod] p[ro]por[ti]o. motus ad motu[m] in velocitate
fit sicut p[ro]por[ti]o impediens ad impeditum
ita q[uod] si non sit aliq[uod] impedimentu[m] q[uod] fiat mo
tus in vno t[em]p[or]e. s[ed] solu[m] si illaz p[ro]por[ti]one in
pedientis et impediti sumit retardatio p[ro]
por[ti]o ad retardatu[m]. q[uod] posito q[uod] sit motus p[er] va
cuu[m] no[n] sequit[ur] q[uod] ille motus no[n] habeat p[ro]
por[ti]one in velocitate naturali ad motu[m] q[uod] fit
per plenu[m]. Ad hanc r[ati]one[m] r[ati]o[n]at[ur] Averrois q[uod]
velocitas et tarditas motus b[e]n[e] p[er]furgit ex p[ro]
por[ti]one motus ad mobile. s[ed] oportet mobile
esse resistens motui. sic patiens est p[er]t[ra]n[s]i agere
licet aut resistens p[ot]est esse ex tribus. p[ri]mo
ex p[ar]te situs mobilis q[uod] est in vno si habet re
pugnantia[m] ad sit[um] esse in alio situ. secundo na
tura mobilis. tercio ex p[ar]te medij. Et hec tria
sunt accipienda sicut v[er]ba vnu[m] resistens. p[ot]est ergo
inueniri resistentia mobilis ad motorem ex p[ar]
te situs mobilis sicut est in corp[or]ibus celestib[us]
vel ex p[ar]te mobilis et medij simul. sic est in cor
poribus a[er]atis. s[ed] in grauib[us] et leuib[us] simpli
cibus subtrahit illo q[uod] habet mobile a moue
re sc[ilicet] ip[s]a forma que est p[ri]ncipiu[m] motus quam
dat generas q[uod] est mouens remanet sola ma
teria ex p[ar]te cui nulla est resistentia ad moue[n]
dum. Igitur relinquit[ur] q[uod] in talib[us] tota resistentia est
ex p[ar]te medij. Sic g[ener]atim in corp[or]ibus celestib[us] e[st]
differentia velocitatis motus s[ecundu]m p[ro]por[ti]one[m]
motoris ad mobile et ad mediu[m] resistens. et
sic in talibus p[re]cederet obiectio p[re]dicta sc[ilicet] q[uod]
remota retardatio[n]e q[uod] est ex p[ar]te impediens
adhuc remaneret determinata q[ua]ntitas t[em]p[or]is in
motu s[ecundu]m p[ro]por[ti]one[m] motoris ad mobile. sed
in grauib[us] et leuib[us] no[n] p[ot]est esse retardatio
nisi s[ecundu]m resistentiam medij. id in ip[s]is v[er]ba dicit
Averrois b[e]n[e] p[re]cedu[n]t r[ati]ones Aristoteli. Sed h[ec] re
spon[s]io no[n] valet q[uia] in illis simplicib[us] remota
forma qua[m] dat generas adhuc remanet p[er] in
tellectu corpus q[ua]ntu[m] q[uod] ex p[ar]te sui situs habet
resistentia[m] ad motorem sic q[uod] no[n] p[ot]est esse simul
in contrariis sitib[us]. Ideo aliter dicendu[m] e[st] s[ecundu]m
Averroem. et doctore[m] sanctu[m] q[uod] r[ati]ones Aristoteli. no[n]
sunt intelligende simpliciter tanq[uam] demonstrantes
q[uod] in vacuo nihil possit moueri successiue sed
solu[m] probant q[uod] in motu p[er] vacuu[m] nulla sit suc
cessio aut retardatio causata ex resistentia me
dij impediens. Unde dicunt q[uod] duo sunt q[uod]
causant velocitate[m] et tarditatem in motu. p[ri]
mu[m] est p[ro]por[ti]o virtutis motoris supra ip[s]u[m] mo

bile et velocitas causata ex ista p[ro]por[ti]one est
naturalis. Alia e[st] dispositio medij q[uod] s[ecundu]m ma
iore[m] vel minore[m] densitate[m] p[ot]est magis vel min[us]
retardare motu[m] vel velocitate[m] natura[lem]. et sic
p[ro]por[ti]o medij ad mediu[m] no[n] est p[ro]por[ti]o mo
tus ad motu[m] sed solu[m] retardatio[n]is ad retarda
tione[m]. remoto g[ener]atim medio remouet[ur] tardatio ex
p[ar]te medij. s[ed] adhuc remanet velocitas natu
ralis ex determinata p[ro]por[ti]one virtutis motoris
ad mobile. Est t[ame]n adu[er]tendu[m] s[ecundu]m s[an]ctu[m] Th[om]a[m].
q[uod] r[ati]ones p[re]dicta no[n] sunt demonstratiue simpl[ite]r. sed
solu[m] inductiue ad p[re]dicandu[m] positioni anti
quor[um] q[uod] hac de causa ponebat[ur] vacuu[m] v[er]ba non
impediret motus. Secunda difficultas e[st] q[uod] si
mediu[m] plenu[m] impedit motu[m] v[er]ba dicit p[ro]p[ri]a. se
quit[ur] q[uod] in b[e]n[e] m[u]ndo inferio[ri] nullus esset motus
pure naturalis eo q[uod] plenu[m] non esset naturale
mediu[m] motus. s[ed] magis vacuu[m] q[uod] no[n] est impedi
tiu[m] ei[us]. R[ati]o[n]at[ur] de q[uod] o[mn]is motus naturalis inci
pit a loco no[n] naturali et tendit in locu[m] natura
le. id quousq[ue] pueniat ad locu[m] natura[lem] no[n] e[st]
inconueniens si aliquid no[n] naturale ei p[er]iungat[ur]
a quo t[ame]n paulatin[us] recedit. v[er]ba mediu[m] plenu[m]
quodammodo impedit motu[m] et quodammodo
iuuat. Impe[d]it e[ss]e p[ro]pter ei[us] densitate[m] q[uia] res
sistit sue diuisioni. et p[ro]pter p[er]t[ra]n[s]itatem qua[m] ha
bet ad mobile p[er] qua[m] debilitat[ur] virtus motiua
mobilis. Iuuat p[er] h[oc] q[uod] quodammodo est co[n]
naturale mobili. et quato[m] mobile plus accedit
ad locu[m] natura[lem] tanto mediu[m] est sibi magis
p[er]naturale et magis iuuat motu[m] ei[us]. ideo mo
tus naturalis p[er] se sine intendit. Tercia dif
ficultas est q[uod] in corp[or]ib[us] naturalibus e[st] raris
simu[m] corpus v[er]ba ignis vel celu[m]. q[uod] no[n] s[ecundu]m p[ro]p[ri]a contin
git accipere corpus rari[us] s[ecundu]m q[uod]libet p[ro]por[ti]one[m]
t[em]p[or]is ad t[em]p[us] q[uod] t[ame]n supponit dicta r[ati]o. R[ati]o[n]at[ur]
de q[uod] non est de natura corp[or]is mobilis in co[m]
muni q[uod] in corp[or]ibus sit determinata raritas.
s[ed] solu[m] ex natura formar[um] naturaliu[m] que requi
runt in sua materia determinatam raritatem et
densitatem. et quia in hoc libro considerat[ur] de
corp[or]e mobili no[n] co[n]tracto. id p[ro]p[ri]a v[er]ba illa sup
positione que no[n] repugnat corp[or]i mobili v[er]ba b[e]n[e]
p[ro]siderat. Secunda ratio que sumit[ur] ex causa
velocitatis et tarditatis in motu s[ecundu]m p[ar]te[m] venie
ex p[ar]te mobilis. quia p[er] equale spaci[u]m mobi
le grauius velotius mouet[ur] ceteris panib[us] in
habentib[us] equale[m] contrarietate[m] illud quod est
maioris quantitat[is] adhuc velotius mouet[ur]
quia citius diuidit mediu[m]. et in habentibus
equalem q[ua]ntitatem et grauitatem illud quod

Liber quartus

habet figuram magis dispositam ad diuidē-
dum motū vtpote rotundam vel acutaz velo-
cius mouet eo qd velocius diuidit mediu. qd i
vacuo si esset nullū esset mediū quod diuides-
ret et sequeretur qd si fieret motus in illo oīa cor-
pora indifferenter mouerentur per ipm eque ci-
to qd est pta imaginationē. Et dictis est ma-
nifestū qd non est ponendū vacuū ad saluandū
motū. et probatio est ex premo et ex velo-
citate et tarditate in motu. Tercio idem pbat
pbs ex pre vacui absolute p̄siderati tribus rō-
nibus. Prima est si hoc mō ponat vacuū spa-
ciū separatū sequeretur qd duo corpora possent ef-
se simul et qd penetratio dimētionū esset. cōse-
quētia p3. qd si illo mō ponat vacuū nō pote-
rit cedere corpori ingrediēti ipsuz. qd si cederet
hoc esset p̄ motū. et nihil mouet nisi corpus. qd
dimētionē vacui penetrarent a dimētionib⁹
corporis ingrediētis. et cum duo corpora non
habeat repugnātiā ad simul esse i loco nisi rō-
ne suarū dimētionū. sequit qd si dimētionē
corporis et vacui possunt esse simul sequit qd
duo quolibet corpora poterūt esse simul et etiā
tria. nec valet si dicat qd dimētionē vacui et
corpus naturale ingrediēis nō habet repugnā-
tiā sedm qualitates cōtrarias sicut alia corpa
p̄ suas passiones et passibiles qualitates ha-
bēt repugnātiāz iō non est simile de vacuo et
corpore sicut de duobus corporib⁹ vel tribus
Decursio nihil valet qd corpori nō debet lo-
cus rōne suaz qualitarum nec sue nature nisi
sedm qd cōtinetur sub suis dimētionib⁹. et iō
qd corpa nō possunt esse simul nō est rōne suaz
qualitarū. sed rōne suaz dimētionū nō pōt eē
diuersitas. si sint fil i eodē situ. iō cū vacuū ha-
beat tres dimētiōes sic corp⁹ sensibile tūc si duo
corpa sensibilia non possunt esse simul ita nec
corp⁹ sensibile pōt eē fil cū vacuo. Secūda rō-
omne corpus naturale habz suas p̄prias di-
mētionē. ergo ponēdo vacuū modo predi-
cto cum dimētionē vacui penetrarent dimē-
tionē corporis et sint simul. et p̄ consequens
ab eis nō distinguit. sequit qd propter dimē-
tionē vniuersiūsc⁹ corporis nō erit necesse po-
nere locū tanq̄ aliud a locato. Tercia rō si va-
cuū esset alicubi in vniuerso deberet apparere
sed nusq̄ apparet vacuū. ergo non est ponē-
dum. et maxime a p̄fisco qui nihil considerat
nisi cū motu et materia sensibili. Nec valet di-
cere qd aer nihil est et qd locus aeris sit vacuus
qd aer nō p̄cipiatur visu tamen p̄cipiatur tactu.

Ad rationes ante oppositum

Ad vltimam dicitur qd posito casu illo non es-
set possibile illa duo corpora ad inuicem sepa-
rari eque p̄rio sedm quālibet partē. sed opor-
tet ea separari p̄mo sedm vnā partē et aere
ingredi. et sic aer nō subito intraret sed succes-
siue. vel dicitur qd non contingeret illa adinui-
cem separari. Alie solute sunt ex dictis.

Sequitur textus. Sunt autem quidem q̄
per rarum et densum et.

Quentur decimo vtruz sit ponē- dum vacuū corporibus imbibitū naturaliter.

Arguitur qd non. qz necesse est condensatio-
nē et rarefactionē fieri in corporibus. sed nō pōt
fieri rarefactio nisi per interpositionē quarun-
dā vacuitatū per quas magis distant adinui-
cem partes plene q̄ ante. nec pōt fieri cōden-
satio nisi per ingressus aliarum partiū in quas-
dā vacuitates corporis. ergo et. Maiorē
probat pbs ex parte motus localis. quia nisi
fieret condensatio sequeretur qd in toto vno cor-
pore localiter totū vniuersum moueret. et sic
fieret cumulatio celi. patet cōsequētia qz cum
aliq̄ corpus redit in aliq̄ locū nisi fiat con-
densatio corpus p̄existēs in alio in aliū. et sic ad motū
et corpus existēs in alio in aliū. et sic ad motū
cuiuslibz corporis oportebit celū turbari. Se-
cūdo pbat eaz ex parte ḡnationis. qz cum ex
aqua fit aer. aer genitus est decuplo maior q̄
erat aqua. ergo nisi alicubi fiat cōdensatio o3
tū de aere cōuerteret in aquā aut qd totū vniuersū
sum augeat et ista sunt impossibilia. ergo im-
possibile est condensationē fieri. Secūdo sic in
corpore raro partes plus adinuiće distant q̄
ante. et non per plenum. ergo per vacuum. er-
go ponēdum est vacuū corporibus imbibitū
Ad oppositum arguitur per philosophum
in textu.

Pro responsione sciendum est

p̄mo qd postq̄ pbs improbavit opinionē po-
nentū vacuū esse tanq̄ spacium separatū a
corporibus receptū corporū q̄ mouent. con-
sequenter improbat opinionē ponentū vacuū
corporibus imbibitū. Primo ponendo rōem
motuā illius opiniois q̄ tacta est ante oppo-
sitū. et secūdo eandē opinionē. et tertio soluē-
do rōem eoz. vbi ostēdit qualiter fit cōdēsa-
tio et rarefactio nō p̄pter vacuū. s. p̄pter altes-
rationē materie p̄ quā mutatur de mino3 quā-
titate in maiorem vel econtra fit.

Ubi sciendum est secundo q

Ponentes vacuū corpib' ibibitū duplt diuifi sunt. Quidam enim posuerunt infra corpora qualdā vacuitates loco et situ distinctas a partibus plenis ad modū paruor' foraminū q's poros appellabāt p quas dicebant nutrītō nē. augmentatōnē. rarefactōnē. et condensatōnē fieri. et h'mōi opinionis fuerūt Democritus et Zancus et Zeulippus. Alij v'o ponentes vacuū corporibus imbibitū non posuerunt tales vacuitates loco et situ distinctas a partibus plenis s' posuerūt vacuū esse qualdam dimensiones quas dixerunt penetrare et continere dimēsiōnes corpis q sunt fm ipos cause motus localis corpis. nō eo modo quo posuit p'ma opinio. scz q vacuū sit in quo et per qd corpora mouent. s' p hunc modum q tale spaciū sit imbibitūz deferret corpus in quo est ad modū quo secinu deferunt vitres corpora quibus replentur.

Sed p'tra p'maz harū opinio

nū ponit p'clutio p'ma. nō est ponendū vacuū corporibus imbibitū loco et situ distinctū a partibus plenis. P'z q' b' modo ponere vacuum idē est sicut ponere vacuū a corporibus separatū qz in illo ponunt qdam parua spacia. loco et situ distincta a partib' plenis. ergo si nō est ponendū vacuū a corporib' separatū vt prius probatū est. sequit' q nō est ponendū vacuū in corporibus loco distinctū a partibus plenis vt scz in corpe possint sub ingredi aliquę partes illas vacuitates.

Cōclusio secūda. nō est ponendū

vacuū corporibus imbibitū distinctū a partibus plenis vt sit causa motus localis vt antiqui posuerūt. Probat' quatuor rōmibus p'bi. Prima est si b' modo ponat' vacuū sequitur q nō erit causa omis motus localis. q' isti nō sufficiēnt assignant causas cuiuslibet motus. antecēdēs p'bat' qz vacuū fm ipos est causa raritatis. s' omē rariū est leue. et offic leue solū sursum mouet. q' vacuū solū erit cā motus sursum. Secūda rō vacuū fm ipos non ē causa motus sicut in quo et per quod aliquid mouet. s' quia vacuū intrinsecū corpori secuz deferret ipm. q' oportet vacuū b' modo positūz mouen ad motū corporis. et offic localit' motū recipit in loco. ergo sequit' q vacuū interno qd mouet deferendo corpus int' vacuum p'tenus in quo mouet. et cū vacuū sit locus

sequit' q loci erit locus. qd est inconueniens. Tercia ratio si vacuū sit causa motus sursum per b' q secuz deferret corpus in quo est sequit' q nō erit assignare causam quare graua descendunt mouent. Quarta rō. si vacuū sit causa motus sequit' q q'to aliquid erit magis vacuum tanto veloci' mouebit. q' si totū sit vacuum velocissime mouebit. s' hoc est impossibile. qz quod est omnino vacuū mouen nō potest. quia nulla est p'portio mot' pleni ad motum factū per vacuū.

Cōclusio tertia. cōdēsatio et rarefactio

nō sūt p additionē aut subtractionē materie. s' p alteratōez q mouet de minori q'titate ad maiore' vel ecōtra. Pro cui' p'batōne ponit p'bs quatuor suppositōes. Prima ē q est eadē materia p'tranor. qz p'traia nata sūt fieri circa idē. Secūda. omē qd est actu p se sit ex eo qd est in potētia. Tercia. materia nū q' separat ab vtroqz actu p'tranor. licet fm rōnē alia sit ab ipsis. Quarta. eadē materia in numero successiue sit sub ambob' contrariis.

Tūc arguit sic. materia ē eadē p'tranor. s' magnū et parū sūt p'traia circa q'ntitatē. q' ē eadē materia magni et parui. s' cū materia maneat eadē numero sub eisdē p'ns sequit' q ē eadē materia numero q numerat' de minori q'ntitate ad maiore'. et sustinet rarefactionē et ecōtra. q' nō sit p'densatio partū p ingressum noue materie p vacuitates corpis. Nec rarefactio p abstractionē q'ndā p'tū ab alijs sed p alterationē. Secūdo p'bat p'bs p'ma signa. Primū est si ex aqua sit aer. aer genit' ē maioris q'ntitatis q' ē ex aqua et ibi sit rarefactio. s' b' nō p'git p additionē aut subtractionē p'tū materie. s' qz materia existens sub minori q'ntitate erat in potētia ad maiore'. et fit actu sub maiori. et ecōtra. qm ex aere sit aqua. Secūdū est qm ex min' calido vel ex min' albo sit magis calidū vel magis albū b' nō est qz i min' calido fuerint aliq' p'ces nō calide. vel p additionē p'tū calidatū. s' p alterationē quā oēs p'ces ducunt de potētia ad actū maioris caliditatis. Terciū est cū ex maiori circulo sit minor circulus et ex minus curuo sit magis curuum. nō sit p b' q in maiori circulo essent aliq' p'ces recte. s' qz p'ces curue erāt in potētia ad maiore' curuitatē quā recipiūt sine additione noue materie. q' sit cū ex densō sit rarū et ex p'uo magnū nō ē p b' q in densō sit aliq' p'ces nō p'ra. vel qz apponit noua materia. sed quia

Liber quartus

materia condensata existens sub pama quā-
titate erat in potentia ad maiore et e contra ē
in condensatione. Tercio p[er] q[ui] cōdensatio
et rarefactio sūt p[er] alterationē et effectib[us] eo-
rū. q[ui] ad rarum sequit[ur] inolle et leue q[ui] causan-
tur p[er] alterationē. sed ad densum sequit[ur] gra-
ue et durū. ergo signū est q[uo]d rarefactio et con-
densatio sūt p[er] alterationē qualitatū natura-
lium. Sed si querat[ur] an rarefactio et condē-
satio sint motus. Dicat[ur] q[uo]d nō sunt motus per
se. sed bene p[er] accidens p[er] q[uo]d annectunt[ur] al-
terationi. Rarefactio em̄ et condensatione p[er] se
sunt ad raritatem et densitatem q[ue] sunt qualitates
quarte speciei vel sunt positiones. et nec ad
qualitates de quarta specie nec ad positiones
potest p[er] se esse motus vt inferius videbit[ur].

Subita p[ri]mo verū rarefactio
sit augmentatio. et cōdensatio sit diminutio.
Dicat[ur] q[uo]d nō. P[ri]mo q[ui] augmentatio et dimi-
nutio p[er] se terminant[ur] ad q[ui]ntitatem. s[ed] rarefactio
et condensatione terminant[ur] ad q[ui]ntitatem vel posi-
tionē. Secūdo in augmentatione p[ro]prie dicta
addit noua materia. s[ed] hoc nō fit in rarefacti-
one. s[ed] solū partes variant[ur] in suis positioni-
bus et qualitatibus. Tercio augmentatio et di-
minutio sūt p[er] se motus. non autēz condensa-
tio et rarefactio.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p[ri]mā dicat[ur] concessa maiore negādo mi-
nore q[uo]d sit cōdensatio et rarefactio p[er] extractio-
nem p[ri]mū adinuicē vel p[er] subingressū eorū qual-
itātū vacuitates. s[ed] p[er] alterationē que imutatur
q[ui] mutat[ur] materia de minori q[ui]ntitate ad maio-
rē. Ad secundā dicat[ur] q[uo]d in raro p[ar]tes plus
distant q[uam] ante. sed distantia maior nō est per
interpositionē vacuitatis. sed p[er] extensionem
materie. Sequit[ur] text[us]. Cōsequēs autē dicat[ur]

Querit[ur] undecimo. vtz tempus
sit. Arguit[ur] q[uo]d nō rationibus textus. q[ui] im-
possibile est aliquid esse cōpositū ex hijs que
nō sunt. sed tempus cōponit[ur] ex hijs que nō
sunt scz ex p[re]terito q[uo]d non est plus et ex futuro
q[uo]d non dū est tēpus. Secūda ratio. cuiusli-
bet diuisibilis necesse est oēs p[ar]tes aut aliq[ui]s
esse. sed tēporis nulla pars est nec p[re]teritū nec
futurū. ergo tēpus nō est. Nec valet dicere q[uo]d
nūc sit pars tēporis q[ui] omis pars est mensu-
rans totū vt binarius senariū. vel est compo-
nēs t[er]m[in]i vt quaternarius respectu senarij. sed
cū nūc sit indiuisibile nō potest mensurare tē-

pus quod est diuisibile. nec est pars cōponēs
cuius q[ui] nullū continuū cōponit[ur] ex indiuisibi-
libus. Tercia rō si tēpus est vel est idē nūc
in toto tēpore vel alterū et alterū. nō secūduz
q[ui] due p[ar]tes tēporis nō possunt esse simul ni-
si vna cōtineat aliā sicut mensis continet dies
et dies horā. s[ed] cū in ipso nūc nihil cōtineat q[ui]
ē indiuisibile sequit[ur] q[uo]d duo nūc nō possunt esse
simul. ergo si sit alterū et alterū nūc in tēpore
oportet aduenire vno nūc q[uo]d p[re]cedens corū-
pat[ur]. aut ergo in seipso corūpitur et sic simul
esset et nō esset. aut corūpitur in nūc p[re]cedens
re. sed hoc nō quia illud non p[ri]us est. aut in
posterius et tunc vel corūpit[ur] in mediato vel in
mediato. nō secūduz. q[ui] nūc non sunt in me-
diato tēpore. nec p[ri]mū. q[ui] cūz inter quelibet
duo nūc sit tempus mediū. et cū in quolibet
tempore sint infinita nūc oportet p[ri]mū nūc
esse cū illis infinitis quod est impossibile. er-
go nō est alterū et alterū nūc in toto tēpore.
Nec p[ot]est dici q[uo]d sit idē q[ui] cuiuslibet diuisibilis
finiti oportet ad minus esse duos terminos.
s[ed] nūc est terminus t[er]m[in]i et potest acapt[ur] aliq[uo]d
tēpus finitū. ergo sunt plura nūc in tempore.

Itē probat[ur] q[uo]d non sit idē. illa dicunt[ur] esse
sit finitū tempus que sunt in eodē nūc. si ergo sit
idē nūc manens in toto tēpore sequit[ur] q[uo]d
ea que fuerūt vltra mille annos simul sunt cū
illis que fuerūt hodie. sed hoc est falsum. er-
go nō est t[er]m[in]i vnu nūc in toto tempore. Ad
oppo[si]tū arguit[ur] p[er] p[ri]mū in textu.

Pro responsione sciendū est p[ri]mo
q[uo]d postq[uam] p[ar]tes in secūdo tractatu hui[us] q[ui]nti.
determinauit de vacuo q[uo]d ab antiquis pone-
bat[ur] eē p[ro]pter motū. p[ri]mū in s[ecundo] p[ar]tes agit
de tpe q[uo]d est mēsurā motus extrinseca et licet
satis manifestū sit t[er]m[in]i esse q[ui] cū motu qui est
sensui manifestus sit p[re]cipit[ur] t[er]m[in]i finitū tradita ab
antiquis nō est manifestū q[uo]d sit natura tēporis.
uno finitū dicta ipso. nō solū dubitare contingit
quid sit s[ed] etiā vtrū sit ens ideo bene se habet
appondere si est vel nō est p[er] extraneas rōnes
et sophisticas ab alijs positas et etiā ad inqui-
rendū quid sit tempus. et tales rationes ad in-
quiritū quid sit tempus posite sunt ante
oppositum.

Sciendum est secūdo q[uo]d de tpe
antiqui diuersimode opinati sunt. nā quidāz
dixerūt q[uo]d tēpus est motus celi qui circulatio
dicat[ur]. et mouebant[ur] q[ui] videbāt[ur] t[er]m[in]i quadāz cir-

be. Auli constituebat alium tria-
ra sedecim laterum et totidem angulorum. et sic
aciebat donec habebat portiones omnes circuli
divisos. et figuram tot laterum et angulorum quod equi-
ent circulo. Et tunc arguebat sic. quicunque vni-
et eide sunt equalia illa iter se sunt equalia. sed
quadratum circuli et circulus sunt equalia illi
figure multilaterum supra quadratum et infra cir-
culum constituta. ergo quadratum est equalis circulo.
Ista ratio non habet solvere geometra. quia lineam
negat esse divisibilem in se divisibilia quod est prin-
cipium in geometria. et sic per responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primam negat rationem et ad probationem dicit
quod principia sunt ita manifesta quod eorum opposi-
ta non sunt probabilia. id nulla habet via philosophica
ad sua principia. Si autem dicit ad secundam quod phi-
sicus non habet defendere sua principia. sed de ea
supponere. sed in quantum logicus vel metaphysicus
potest ea defendere propter bonitatem do-
ctrine sic facit philosophus. Sequitur. Sed conveniens. etc.

Queritur septimo. utrum sit
vnum ens et immobile. Arguitur quod si ratio-
nibus Permenidis et Wellisi. Primum sic quod
factum est habere principium. ergo quod non est
factum non habet principium. sed ens non est factum. ergo
non habet principium. et per consequens nec finem. erit ergo
infinitum. quod autem est infinitum est immobile non enim
habet aliquid extra a quo moveatur. Item quod est
infinitum est vnum: quia si essent multa oporteret
aliquid extra illud esse infinitum. infinitum autem
est ens vnum infinitum et immobile. Secundo ar-
guitur ratione Permenidis posita quito metaphi-
sice. quicquid est per ens est nocens. sed quod
est nocens est nihil. ergo quicquid est per ens
est nihil. sed ens est vnum. ergo quicquid est pre-
ter vnum est nihil. ergo est tamen vnum ens. et ex hoc
concludebat Permenides quod esset immobile cum
non haberet a quo moveretur nec extra se a quo
moveretur. igitur. In oppositum est philosophus in textu
reprobans huiusmodi opiniones et solvens huiusmodi rationes.

Pro responsione ad questionem
sciendum est primo. quod postquam philosophus posuit opi-
niones priorum de principijs rerum. hic consequen-
ter disputat contra opiniones falsas. et primo con-
tra eos qui non naturaliter locuti sunt. secundo
disputabit contra naturaliter loquentes et licet
ex proprio habitu non teneant disputare nec pos-
sit solvere rationes non naturaliter loquentium ut

dicit. utile tamen est ad propositum disputare de hu-
iusmodi opinionibus. Et si non est scientie na-
turalis disputare de his opinionibus. pertinet
tamen ad philosophiam primam. ideo in quantum metaphi-
sicus propter bonitatem rei disputabit con-
tra huiusmodi opiniones.

Sciendum est secundo: quod ad di-
sputandum contra huiusmodi opiniones Perme-
nidis et Wellisi accipiendum est ut dicitur in
textu quod illud quod est. scilicet ens dicitur multipli-
citer ut patet in quinto metaphysice.

Ergo est conclusio responsiva
ad. q. Non tamen est vnum ens infinitum et im-
mobile. Probatur. quia si sit tamen vnum ens vel
illud est substantia quantitas vel qualitas vel
aliquid aliorum generum. si sit substantia cum
substantia dividatur in universales et particu-
lares. in primam et secundam. et iterum substantia
dividatur in multas species querendum est. ergo
utrum dicant omnia esse ens vnum. ut hominem
vnum. aut equum vnum. aut animam vnam. et sic
de alijs substantijs. aut qualitate vna. ut cas-
lidum. aut ut album. aut ut aliquod huiusmodi. mul-
tum enim differt quodcumque istorum dicatur. oportet
ergo quod si ens sit vnum oportet quod sit substan-
tia et accidens simul aut substantia tamen vel ac-
cidens tamen. si substantia et accidens simul: non
erit vnum tamen sed duo. nec differt etiam. utrum
substantia et accidens sint simul in vno vel sint
sicut diversa: quia nunquam substantia et accidens
sunt vnum. Si vero dicatur quod illud ens sit tamen
accidens et non substantia hoc est omnino im-
possibile. nam accidens sine substantia esse non
potest. omnia enim accidentia dicuntur de sub-
stantia sicut de subiecto. Et in hoc dicit sanctus
Thomas consistit ratio eorum. Si vero dicatur
quod sit tamen substantia sine accidente sequitur quod
non sit quantitas vel qualitas. nam quantitas est acci-
dens. et hoc est contra positionem Wellisi
ponentis ipsum ens esse infinitum: quia considera-
vit ipsum ens ex parte materie: quia considerabat
ens secundum quod est factum vel non factum. ideo
ponebat vnum ens esse infinitum. sic ergo se-
quitur quod non sit quantum. sequitur quod non est infini-
tum. quia finitum proprie loquendo est in quan-
tate. substantia tamen et qualitas etc. huiusmodi non di-
cuntur finita vel infinita nisi per accidentia. cum ergo
Wellisius ponat ens vnum infinitum non potest
ponere substantiam sine quantitate. sed si substan-
tia et quantitas sint simul sequitur quod non est tamen

vnū ens nullo modo. q̄ non potest esse verū
q̄ Mellissus dicit q̄ ens est tantum vnus et
infinitū. et ista est prima p̄batio quā sumit ex
diuisione entis in predicamenta. Secun-
dā rationē p̄ponit ex parte vnus. q̄ si omnia
sint vnū. vel sint vnū p̄mitate. vt linea vel
corpus. vel vnū indiuisibilitate vt punctus.
vel dicunt vnū sicut illa quorū est vna ratio.
diffinitiuā sicut vasa et vinū dicit vnū: q̄ istis
tribus modis dicit vnū. S3 nullū istorū pos-
test dici. primo enim non potest dici q̄ oīa sint
vnū p̄mitate. quia p̄mitū quodāmodo est
multa. omne enim continuū est diuisibile in in-
finitū. et sic p̄mit in se diuersas partes. ideo
qui ponit ens quoddam continuū multa po-
nit multa nedū p̄pter multitudinē partium
sed etiam p̄pter diuersitatē totius a parte et
econtra. Secundo omnia nō possūt dici vnū
indiuisibile. q̄ quod est indiuisibile nō est q̄
tum cum omnis quantitas sit diuisibilis. et
si non sit q̄tum non erit quale fundatur i q̄ti-
tate. si q̄ non est q̄tum non potest esse finitū
sicut dicit Mellissus. quia tenninus indiuisi-
bilis vt punctus non est finitus nec infinitus
ideo habet tertius q̄ finitū et infinitū q̄tirati
p̄ueniūt. Nec potest dici tertium. scz q̄ sint
vnū fin rationē diffinitiuā. q̄ si hoc esset ve-
rū sequerent trīa maxima incōuenientia. Pri-
mū est q̄ p̄traria essent vnū fin rationē et sic
eadem ratio boni et mali. sicut posuit Eradi-
tus eandē rationē esse contrariorū. vt habe-
tur. iij. Metaphysice. Secundū inconue-
niens est qd sequeret q̄ esset eadē ratio boni
et nō boni. et q̄ ad malū sequit non bonum. et
sic sequeret q̄ rō entis et nō entis esset. et sic
sequeret q̄ nō oīa entia essent vnū ens vt ipi
posuerūt sed etia essent non ens siue nihil. nā
quecunq̄ sunt vnum fin rationē diffinitiuā
ita se habent q̄ de quocunq̄ p̄dicat vnum et
p̄dicat aliud. et ideo si ens et nihil sūt vnus
fin rationē. sequit q̄ si omnia sint vnū ens q̄
omnia sunt nihil quod est absurdum. Ter-
cium incōueniens est q̄ si diuersa genera vt
qualitates et q̄tates sint eadē fin rationē. et
hoc est inconueniens quod ponit. p. vt dicit
sanctus Thomas cuz dicit in fine capituli ta-
li et tanto. Et p̄ declaratione harū duarū
rationū aduertendum q̄ vt habet p̄bus. iij.
Metaph. contra negantes principia non pos-
sumus adducere demonstrationē simpliciter.
quia ipsa sunt indemonstrabilia. sed bene

Possumus adducere argumentationē id a-
tradendum que p̄cedit ex hīs que suppo-
nunt ab aduersarijs que interdū minus
ta sunt. et sic p̄bus in hac disputatōe vtrū
pluribus que sunt minus nota q̄ hoc q̄ est
entia esse multa et non vnum tñ.

Dubitatur primo. De motiuo
aliquorum philosophorū posteriorū: qui con-
turbati fuerunt p̄pter hīcōi rationes p̄p̄as

Ad quod dubiū dicit cū textū q̄ aliqui suc-
runt posteriores philosophi nescientes disti-
guere vnū qui p̄o in conuenienti maximo re-
putabant q̄ aliquod idem sit vnus et multa.
sed ipsi conuicti rationibus illud tamen con-
fiteri cogebantur. ideo dicit textus q̄ posteri-
ores turbati sunt et in dubitationem incidunt
quēadmodū Parmenides et Mellissus. ideo
ne forte p̄tingeret hoc dicere q̄ idem sit vnū
et multa qd et inconueniens videbat vtrūq̄
ideo ponentes omnia esse vnum totaliter au-
ferebant multitudinem. posteriores vō multi-
tudinē conabant remouere ab omni illo qd
posuerant esse vnū. ideo Zicofon auferebat
hoc verbum est et dicebat q̄ nō erat dicendū
homo est albus sed homo albus. considera-
bat tñ q̄ homo et album essent quodāmo-
do vnum alioquin album de hominē non p̄-
dicaret. ideo videbat ei et suis q̄ hec dictio
est copula verbalis copularet duo. ideo ab
eo q̄ est vnum totaliter volens remouere in-
titudinē dicebat q̄ est non erat apponendū
Sed ab alijs videbat imperfecta oratio ideo
illud volētes corrigere mutabant modū lo-
quēdi nō dicendū hō est albus ne denotaret
aliq̄ multitudo. sed dicebant homo albat
q̄ p̄ hoc non denotabat aliqua res vt eis vt
debat. et nō dicebant hō est ambulans. s̄
homo ambulat. et illud putabāt. nesciebant
enī discernere vtrū vnum et ens dicerent sim-
pliciter vel mltip̄r. qd manifestū est quoniā
illud quod est vnū vno modo ipsum etiā pos-
test esse multa alio modo. sicut vnū subiecto
potest esse multa ratione. puta albū et musicū
ideo bene potest concludi q̄ vnū vno modo
sit multa alio modo. Coningit etiā q̄ vnus
in toto et actu multa sit fin partium diuio-
nē. vnde totū vnum in sua totalitate habet
tñ partū multitudinem in potētia. quīs er-
go isti antiqui ad id quod est vnum subiecto
et multaratione aliq̄ mediū adinuenirēt au-
ferentes hoc verbum est vel cum copulam

rotatione reiterari sicut motu celi. Alij dicunt
q̄ tempus est p̄ma sphaera celestis. q̄ oia sunt
in tpe & oia sūt i p̄ma sphaera celestis. q̄ celū oia
continet ḡ sphaera celestis est tēpus. Alij dixe-
rūt q̄ tps idē est q̄ motus seu mutatio. & mo-
uebant. q̄ nō p̄cipit tempus sine motu. imo
simul cū motu p̄cipit. ergo tēpus est idē cū
motu. & in p̄nti nō ponit Aristoteles differen-
tiā inter motū & mutationem. sed illud termi-
nabit in quinto.

His notatis sit cōclusio prima

Ad philosophū p̄tinet determinare de tēpore
p̄t q̄ ad p̄m p̄tinet determinare d̄ motu
ḡ tps est mēsurā motus. igit̄ &c.

Cōclusio secunda. tempus nō

est motus q̄ dicit̄ circulatio. Probat̄ duplici
rōne p̄bi. Prima est quolibet ps tēporis ē tē-
pus. ḡ quolibet ps circulatōis celestis nō est
circulatio. igit̄. Secunda rō motus multi-
plicat̄ ad multitudinē mobiliū cū sit īmobili
ut in subiecto. ḡ si essent plures p̄mi celi sūm
ponētes esse plures mundos sequeretur q̄ es-
sent plures p̄mi motus. & p̄ p̄sequēs essent
plura tēpa simul quorū vnū nō esset pars
alterius. ḡ hoc est p̄ra naturam tēporis. q̄
nō possunt esse plura tēpora simul nisi vnū
sit pars alterius.

Cōclusio tertia. tempus nō est

sphaera celestis. Patet q̄ omēs pres spe cele-
stis sūt simul p̄manentes. sed partes tps nō
sūt p̄manentes. ḡ tps nō est sphaera celestis. nec
valer rō isto. q̄ cōmittit fallaciā equiuoca-
tionis. nā res sunt in sphaera celesti ut in loco
ḡ sunt in tpe ut in mēsurā motus & duratio-
nis ip̄ar. cū p̄sequētia arguendo ex puris as-
firmatiuis in secūda figura nō valet.

Cōclusio quarta. tempus nō ē

idē q̄ motus seu mutatio quia inter cetera ḡ
magis possit verificari. Probat̄ in tertio p̄i
mo sic ois motus est īmobili & ubi est mobi-
le. & rō multiplicat̄ motus ad multitudinem
mobiliū. ḡ tempus est vnū & idē ubiq̄ & apud
oia. ḡ nō ē motus. Secūdo sic. ois motus
est velox vel tardus ḡ tps nō est h̄mōi. q̄ ve-
lox & tardū tpe diffiniunt & terminant. Dicūt
em̄ velox quod in paucō tpe multū mouet̄ et
tardū p̄ cōtrariū. ḡ tps nec sūm suā q̄ntitatem
nec qualitatem tpe determinat̄ cū idēz nō sit
mēsurā suū p̄p̄ius.

Cōclusio quinta. tempus nō ē

sine motu. Probat̄ quia tempus nō percipit̄
p̄t sine motu. & cum motu percipit̄ ergo non
est sine motu. antecedens probat̄ p̄bi. q̄ cū
homines nō percipiunt motū & mutationem.
nec in rebus exterioribus nec in suis corpori-
bus nec in sua imaginatione nō videt̄ eis q̄
transseat aliquid tps. sicut p̄t de h̄is q̄ in
Sardo sunt que est ciuitas Asia qui fabulose
dicunt dormire apud heros. id est apud de-
os. Animas em̄ deorum defunctorum heros
as vocabant & quasi deos colebant. ut ani-
mam herculis vel bacchi. & p̄ incantationes ī
tali cultu aliqui insensibiles reddebant & tūc
dicebantur dormire apud heros. & ipsi ex-
tati multa mirabilia & futura pronuntiabant
tales aut̄ ad se redeuntes non percipiunt tē-
pus quod preteribat. sed copulabant p̄mū
instans in quo inceperant dormire cum vlti-
mo in quo exatantur. non percipientes tē-
pus medium: quia non percipiebant motū
neq̄ in alijs neq̄ in seipsis sūm corpus vel
sūm animam. ergo tempus non percipitur si-
ne motu.

Cōclusio sexta tempus ē aliqd

ipsius motus. Probat̄ q̄ tps nō est mo-
tus neq̄ sine motu. & simul cum eo percipit̄.
ergo est aliquid ipsius motus. Ex quo se-
quitur correlane q̄ tempus est. patet q̄ mo-
tus est. & tempus est aliquid ipsius motus
igit̄ &c. qualiter autem se habeat tempus ad
motum videbitur inferius.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primāz dicit̄ & ad secundā q̄ licet par-
tes tēporis non sint in esse p̄manenti sic q̄
vna sit cum alia. tñ sunt in esse successiuo. Et
hoc sufficit ad esse rei successiue. cui esse con-
sistit in quadam successione suarum partium.

Ad tertiā dicit̄ q̄ in toto tēpore est vnū
& idē nūc sūm substantiam. alterū autē & al-
terum sūm esse. Et hoc magis declarabit̄ in
octauo. Sequitur textus. Quid autem
est tempus.

Querit̄ duodecimo. vtrū tēp?

habeat esse extra animam & non solus in aīa
Arguitur q̄ non. prius et postērius in tē-
pore non sunt simul sūm actum in re ipsa sed
solum in acceptione nostra. sed tempus con-
stituitur ex priore et posteriori simul cōtinuas

Liber quartus

ais. ergo tempus solū est in anima. Secūdo sic tēpus est numerus. et causa numeri est materia numerabilis vel anima numerans. sed materia numerabilis per tempus non est nisi prius et postea in motu. et ista non sunt in re extra animam. ergo tempus quod est numerus solū est in anima numerante. Tertio nos non percipimus tempus ut habetur in textu nisi percipiendo motū in mente vel in anima. hoc autem non esset nisi tempus cōsequeret motū anime. ergo tempus est in anima. Quarto si tempus insequitur motū celi et esset in celo mediante motu eius. tūc eodē modo esset tempus in celo. igitur motus celi est in ipso sed motus celi ē in celo subiecte sibi omnes eius partes. quia omnes eius partes sibi inveniuntur. igitur plures partes temporis simul eēnt. Quinto sic rōe Galieni. quia si tempus cōsequitur motū celi et nihil perciperet de motu celi etiam nihil perciperet de tempore. cōsequens est falsum. quia multi sunt qui percipiunt de motu celi qui tamen percipiunt tempus eo quod percipiunt se mutari vel secundum corpus vel secundum imaginationē vel secundum intelligentie virtutē. ergo tempus non est in re extra animam. sed solū in acceptiōe nostra.

Ad oppositum arguitur. quia tempus est mēsuram motus. sed motus habet esse extra animam in esse successivo. ergo tempus secundum suum esse successivum habet esse extra animam.

Pro quo sciendum est primo quod propter rationes factas ante oppositū multi philosophi vidētes quod tempus non est ultima species nec motus eius ut probatum est. dixerūt quod tempus solū habet esse in anima dicētes quod cum mobile est in trāsitu spaciū de priori ad postenus animam capit ipsum secundum quod est ante et secundum quod est post comparādo ante et post ad invicē. Et igitur ante et post in re non simul remaneāt. tamen in anima comparāte vñ ad alterum. et hec comparatio quia anima cōmūnicatur trāsitu mobilis de prioris spacio in postenus dicitur tempus. et sic tempus secundum istos solū habet esse in anima. Altra dicebant quod tempus non est aliud quod cōgregatio plurimū momentorum se habentium ad invicē secundum quādam successiōē. ad dixerūt tempus non habere verā cōtinuitatem. sed secundum cōtinuitatē propter quod illā cōgregatiōē facit anima simul accipiens illa momenta et comparās vñ ad alterum. nam huiusmodi momenta in re ipsa non simul permanēt. et sic cōgregatiō ipsorum solū est in anima.

Sciendum est secundo quod Averrois et sui sequaces dixerūt tempus in primo mo-

bili esse extra animam. sed solū hoc est in potentia. sed cōplementum et suam actualitatem caput ab anima et in anima. ita quod tempus in rerum natura non habet actualitatem essendi. cum sit cōstitutū ex preterito et ex futuro. et cum preteritū non sit in actu igitur fuerit. et futurū nondum sit in actu sed solum in potentia. nec potest aliquis imaginari aliquid existens in rerum natura et tempore nisi ipsum nunc temporis indivisibile quod non est tempus nec pars temporis. ideo dicunt isti quod tempus non debet dici ens in rerum natura nisi in potentia. et si habeat aliquā actualitatem hoc est ab anima simul cōcipiente preteritum cum futuro et cōtinuante ipsa ad invicem eo modo quo in continuo nature permanentis dicitur esse. et hanc sententiā insequitur doctor sanctus de cuius modo loquendi in hac materia videbit in fine huius tractatus. Sed cōmunior est opinio Aviceñe et Alberti dicentium quod tempus habet esse in rerum natura in actu et in successivo qui est esse in fine seclusa operatiōe anime et consideratiōe.

Quibus notatis sit cōclusio prima ipsa habet esse extra animam in rerum natura sicut actū successivū qui solū est in fieri et quod ad suū actū. Primum probatur primo manifestū est ad sensum motū esse extra animam. quia si nulla esset anima ad huc posset esse motus. et tempus cōsequitur motū ut numerus eius. ergo tempus est extra animam. Secūdo sic illud quod est vera quantitas cōtinua non solū est ens in anima. sed est ens reale extra animam. tempus est huiusmodi igitur. Tertia ratio si tempus esset in anima solū. tūc esset passio anime et non motus philosophi. quia talis motus in anima intellectus cōtinua non repēnt. et per cōsequens motus proprietas et passiones cōtinui et discreti non participaret. Quarto sic numerus formalis quo res numerat est in ipsis rebus preter cōsideratiōē anime ergo cum tempus sit numerus sequitur quod est in rebus seclusa cōsideratiōe anime. si enim anima non numerat nisi per unitates formales quas repēnt in rebus. similiter si anima nūquā numeraret adhuc numerus esset in tempore. quia in motu pars precederet preterito. et in ipso repēret unde posset fieri distinctio inter partes. unde pars cōtra partes posset numerari. Quinta ratio prius et postea numerata in motu sunt ipsum tempus. si tempus ergo esset in anima motus philosophi esset in ea. ergo anima moveret motū philosophi. Sexta ratio potuit esse diversae anime numerantes simul. ergo si tempus esset

Philicorum

in anima inq̄tum numerat motū sequit̄ q̄ es-
sent plura tēpora simul. Septima rō cuz aīa
similiter se habeat ad oēm motū consideran-
dū sequit̄ q̄ etiam tēpus similiter se haberet
ad oīm motū. sed hoc est falsum. q̄ tēpus
primo est mensura motus primi mobilis. et p
ipsum est mensura aliorum.

Cōclusio secunda tempus q̄tū
ad actum scdm eius qui est numerare motus
eius et quo ad esse simul sub modo pmanen-
tis et q̄tū ad esse notū est in aīa. Probatur
q̄ solū anima intellectiua numerat. ergo tem-
pus quātū ad hoc quod est numerare actu
solū est in aīa. et etiā tēpus nō habet modū p
manentis nisi inq̄tum pteritū retinet cū fu-
turo. et vniūtur simul p modū cōtinui. et hoc
solum fit in anima. q̄ temp⁹ in reb⁹ habz esse
successiuum etiā non est notū nisi per hoc qd
est apprehensum ab anima tñ.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicit q̄ prius et postenus tēporis
vel motus nō simul sunt in esse permanenti ex
tra aīam. sunt tñ simul in esse successiuo que si
multas in hoc consistit q̄ vna pars temporis
alten succedit sine interruptōe. Sicut em̄ ad
esse rei pmanētis requirit̄ q̄ sue ptes simul p
maneāt. sic ad esse rei successiue requirit̄ et suf-
ficiat successio ptes ad ptem sine interruptōe.
verū est tñ q̄ esse rei successiue pōt dici poten-
tiale. q̄ semp est in potētia pmixtū et suū esse
et suū fieri et vna pars ei⁹ est in potētia ad suc-
cessionē alterius. Ad secūdā dicit q̄ duplex
est numerās scz numerās effectiue et hoc ē ipa
aīa. et numerās formalis. et hoc mō tps est nu-
merās motus formalis. q̄ est nūerus quo aīa
nūerat ptes mor⁹. iō aīa nō est causa tps nisi
quātū ad esse notū et ad nūerare i actu. Ad
tertiā dicit q̄ cū motu percipim⁹ tēpus. sed b
nō cōtingit. q̄ tēpus consequit̄ motū aīe nisi
quātū ad apprehensionē. Ad quartā dicit
q̄ motus duplex hz partes. quā dā em̄ ha-
bet a magnitudine mobilis. q̄ motus est di-
uisibilis sicut et mobile. et de istis partibus cō-
sequitur q̄ simul sunt. alias habet ptes ex pri-
ori et posteriori in spacio p qd fit motus que
sunt ptes durationis. et hāz partū tēpus est
mēsurā. et sic ille sunt simul successiue. Ad qn-
tā dicit q̄ mor⁹ celi. vno mō percipit̄ in se. alio
mō in suo effectū. vnde mor⁹ celi. q̄ est prior
est cā alioz motū. et si nō esset non essent ali

motus. iō motus celi in quolibz alio motu p-
cipit̄. et ad talē pceptionē requirit̄ collatio ef-
fectus ad suā cām. et hoc mō incarcerationi p-
ciēs quēcunqz motū cū illo quodā mō p-
cipit̄ motū celi et etiam tēporis.

Sequitur tertus. Accipiendum autem.

Quentur tredecimo vtrum diffi-
nitio tps sit bene assignata. in qua dicitur tē-
pus est numerus motus scdm prius et posteri-
us. Arguit q̄ non q̄ tēpus est quātitas conti-
nua. q̄ tēpus nō est numer⁹ cū sit quātitas di-
scerta. Secūdo sic prius et posterius diffiniū-
tur p tēpus. q̄ male diffinit pipsa. p3 cōsequē-
tia. quia videtur committi circulatio in diffini-
tionibus. In oppositū est pbus in secūdo
capto huius tractatus.

Pro responsione sciendum est
primo q̄ postq̄ pbs disputatiue processit que-
rendo de tempe an sit et quid sit. psequit̄ reser-
uare detenniat in vestigando verā diffinitōez
tēporis pro cuius inquisitione dicit pbs q̄ vo-
lentibus accipe quid sit tēpus accipiendum est
quid sit mor⁹ cām subiūgit. q̄ simul cuz motu
percipim⁹ tps. quare sequitur q̄ tps ē aliqd mor⁹

Circa q̄ sciendum est secundo
q̄ licet tēpus sit mēsurā cuiuslibet mor⁹ phisi-
ci. nō tamen eque primo. sed tēpus est in prio-
mobili mediāte motu ei⁹. et sic primo et per se
est mēsurā mor⁹ primi mobilis. et q̄ hmoi mo-
tus in oibus motib⁹ percipit̄ sicut cā in respectu
ita etiā pcepto quocunqz motu percipit̄ tps. ideo
tempus est mensura omnis motus mediante
motu primi mobilis.

Scienduz est tertio q̄ omne qd
mouetur ex quodā termino mouet̄ in quēdaz
terminū. et q̄ motus localis pri⁹ est. iō sequit̄
q̄ motus localis est ex quodā loco in quēdaz
locū scdm quandā magnitudinē. Et quo vltē-
rius sequitur q̄ sicut magnitudo scdm quā fit
motus localis est cōtinua. ita et motus factus
scdm ipaz est cōtinu⁹. et quātus est motus tñ
tēpus esse videt̄. sed q̄ tēpus cōsequit̄ motū
iō ex cōtinuitate mor⁹ causat̄ punitas i tpe.

Scienduz est quarto q̄ non ois
mor⁹ hz cōtinuitatē a magnitudine spaciū eo q̄
nō ois mor⁹ fit scdm talē magnitudinē sed so-
lū mor⁹ localis. sed ois mor⁹ cōtinuitatē hz
ex fluxu forme nō interrupto fin quē est mor⁹
Et quo sequit̄ q̄ mor⁹ localis cōtinuitatē hz

Liber quartus

ex duobus. Primum ex fluxu non interrupto ipsius ubi finem renouatorem sicut et illud est primum et intrinsecum principium continuans. Aliud est principium licet non sit proprium. et illud est continuus in spacijs. nisi enim spacijs esset continuus fluxus ipsius ubi interrupteretur. et illud est secundum fundamentum inuentum quod inuenit per se ad veniendum quiddam terminum ipsius. scilicet quod motus localis continuatur caput a magnitudine secundum quam fit motus. et tempus quantitate caput a motu. et primum fundamentum ponitur in primo notabili. scilicet quod tempus est aliquid motus. quod simul cum eo percipitur.

Sciendum est quinto quod magnitudo secundum quam fit motus localis est de numero habentium positionem in partibus. ideo cum motus localis fiat secundum magnitudinem de prioribus in posterius necesse est habere motum prius et posteriorem. et quod tempus et motus se invicem consequuntur ideo etiam tempus habet prius et posterius.

Sciendum est sexto quod prius et posterius possunt dupliciter considerari. Uno modo secundum id quod sunt. ut scilicet stant sub forma magnitudinis. et sic non habent ad invicem distinctionem nec numeram magnitudinem. Alio modo considerantur formaliter. scilicet sub forma prioris et posterioris. et sic capiuntur ut numerata et distincta. et sic numerant magnitudinem. et sic accipiuntur sub diversis unitatibus ad minus secundum intellectum. nam per lineas non intelliguntur ad invicem distincte ut per lineas nisi quilibet intelligat terminata duobus terminis sicut per lineas duobus punctis. inter que per continetur linea. et cum sic accipitur linea accipitur per modum discreti. et sic simpliciter sit continua. et ita etiam dicendum est de partibus motus temporis et magnitudinis. et sic patet quod nihil differt aliquid simpliciter esse continuum. et tamen accipit per modum discreti. et illud est tertium fundamentum positum ad veniendum diffinitionem temporis.

Sciendum est ulterius quod licet prius et posterius in motu et motus idem sint subiecto. differunt tamen ratione ab eo. quod de ratione motus est quod sit actus entis in potentia secundum quod habet. et habet prius et posterius sibi invicem ex prioribus et posterius imaginariis. Est tamen aduertendum quod tempus non consequitur motum in quantum motus est absolute. sed ratione prioris et posterioris. quod sic declarat Aristoteles. quod ratione illius tempus sequitur motum quo percepto percipitur ipsum

tempus. et quo non percepto non percipitur. sic est de priori et posteriori motus. et hoc fit capiendum una parte motus ut prioris. et alia ut posterioris terminando ipsas partes terminis indivisibilibus distinguendis parte a parte. igitur. Unde ut dicitur textus si capiamus unum et idem nunc in tempore siue accipiamus ut fluens siue stans. dum tamen non discernimus parte a parte per prius et posterius non percipimus tempus. imo etiam si diversa nunc acciperentur et nihil perciperetur medius inter ipsas. quod non perciperetur. unum non esset prius alio. Si etiam capiat aliquod nunc ut finis per nos precedentis et initium sequentis. et ut continuans illas partes et non ut distinguens parte a parte. et prioris a posteriori non percipit tempus. Unde sequitur quod partes motus sic accepte per ut stant sub forma prioris et posterioris capiuntur ut distincta ad invicem et ut stant sub forma cuiusdam numeri. et hec forma numeri adhaerens partibus motus sub forma prioris et posterioris acceptis. et accepta ut sic inherens est verissima natura temporis. et ita tempus est numerus motus secundum prius et posterius. et quod omnis numerus ex aliquibus unitatibus causatur. oportet quod unitas ex quibus causatur numerus qui est tempus sint unitates prioris et posterioris motus. ita ut tempus sit numerus acceptus a priori a posteriori.

Istis notatis ponitur conclusio responsiva ad. q. Diffinitio temporis est bene assignata. iam satis patet conclusio ex dictis et iterum eas probat a signo. quod illud est numerus alius cuius per quod iudicamus ipsum plus vel minus. et totum motum iudicamus plure vel minore per tempus. Unde est sciendum cum Aristotele quod duplex est numerus. Quidam est materialis qui est res numerata siue numeralis. ut cum dicimus duos vel tres equos. Alius est numerus formalis quo numeramus ut duo tria. dicitur igitur prius quod tempus non est numerus pure formalis. quod numerus cuiuslibet rei posset dici tempus. et esset de genere discretorum. sed est numerus numeratus. quod est numerus applicatus priori et posteriori motus. ideo etiam quod tempus applicamus ipsi motui numerando motum secundum prius et posterius. ideo etiam est quodammodo numerus quo numeramus. Et ideo dicit Albertus quod est numerus quodam modo medians inter numerum pure materialem et pure formalem. ideo quia non est numerus pure materialis non diffinitur per esse numeratum. sed per hoc quod est numerus

Philosophicorum

et quia non est numerus pure formalis. ideo etiam non dicitur numerus absolute. sed numerus applicatus motui. ideo saluatur esse tempus continuum.

Pro quo sciendum est ultimo quod motus non in quantum motus est continuus. quia omnis motus esset in genere quantitatis continue. igitur motus continuatio est a continuo. igitur motus fluentis post ens fluens siue forme post formam secundum generationem talis entis. et hec quantitas numerata est tempus. et ideo tempus per se quantum est continuum. quia cum in tali successione continui exitus prius et posterius non diuiditur ideo tempus est vere continuum. et hec modum discreti in eo quod numerat. et sic discretio est sibi formalis. et continuas materialis est numerus prius continui. ideo melius diffinitur tempus per discretum quod per continuum. etiam tempus causam sue continuas habet ex eo quod causatur tempus ex continuo fluxu ipsius.

Ad rationes ante oppositas

Ad primam dicitur quod non dicitur quod tempus sit numerus simpliciter. sed est numerus motus. ita quod illud totum ponitur per modum generis. nam quantum ad id quod est simpliciter continuum est. sed quantum ad actum habet modum discreti. Ad secundam dicitur quod si prius et posterius tempus diffinitur et ut sic non ponantur in diffinitione tempus. tamen prius et posterius motus secundum quod a magnitudine causantur et non secundum quod sunt numerata per tempus ponuntur in diffinitione tempus. ideo dicitur Aristoteles quod prius et posterius sunt in magnitudine. deinde in motu ultimo in tempore.

Sequitur textus. Et huius motus.

Queritur decimoquarto utrum

nunc sit numerus eius quod fertur secundum quod fertur.

Arguitur quod non. omnis numerus est diuisibilis nunc est indiuisibilis. ergo. Secundo sic illud quod fertur siue mobile est quantum et diuisibile. si ipsa nunc indiuisibilis non est numerus siue mensura eius.

Tertio sic mobile per suum motum tempore mensurat. si nunc non est tempus nec per tempus. si non mensurat ipso nunc.

Quarto sic mensura rei temporalis est quantitas. si nunc non est quantitas continua nec discreta. si nec nunc est mensura mobilis vel non quod fertur secundum quod fertur. In oppositum arguitur sicut se habet mobile ad motum. ita se habet nunc ad tempus. si per locum a transmutata proportionem sicut se habet tempus ad motum ita se habet nunc ad mobile. si tempus est numerus motus. ergo nunc est numerus eius quod fertur secundum quod fertur.

Pro responsione sciendum est pri-

mo quod postquam philosophus ostendit quid sit tempus. hoc consequenter determinat de ipso nunc tempus. ostendendo qualiter se habet nunc ad ipsum tempus. et secundum hoc assignando aliquas proprietates ipsi nunc. Unde dicitur quod ipsa nunc est quodammodo idem in toto tempore et quodammodo diuersus. unde est idem subiecto et secundum essentiam. et secundum esse successuum eius est alterum et alterum. quod probatur sic. quia si motus insequitur magnitudinem ita tempus insequitur motum et in utroque reperitur prius et posterius eius. Et sicut se habet mobile ad motum. ita nunc ad tempus. sed mobile quod fertur est unum et idem subiecto in toto motu siue sit punctus quod fluxu eius causat lineam vel lapidem vel aliquid aliud. et tamen est alterum et alterum ratione et secundum rem. sicut dicimus consuetudinem esse alterum in theatro et alterum in foro. ergo aliter nunc in tempore est unum et idem secundum essentiam. diuersus tamen secundum esse in quantum fluxit de priori in posterius eius secundum renouationem situs ipsius mobilis.

Sciendum est secundo quod per ip-

sum nunc habet mensuram et cognoscitur ipsius tempus. ratio est quia unumquodque habet mensuram et cognoscitur per illud quod est maxime notum sui generis. sed nunc est maxime notum in tempore. ergo per ipsum nunc habet notificari tempus et mensuram. etiam motus habet notificari per ipsum mobile ut loci mutationem per id quod fertur. mobile est enim hoc aliquid motus autem non. ideo mobile est notius ipso motu et habet notificare motum. et est causa motus per hoc quod supra magnitudinem continue renouat situm de priori in posterius.

Sciendum est tertio quod illud quod

fertur potest dupliciter considerari. Uno modo secundum quod est sub prima forma eius. Alio modo prout est agens motum per hoc quod fertur in spacio de priori in posterius. et stat sub forma motus. primo modo non mensuratur ipso nunc. sed sua entitate accepta sub ratione unitatis.

Secundo modo adhuc potest dupliciter considerari. Uno modo secundum quod est idem subiecto in tota renouatione situs. Alio modo secundum quod variatur continue secundum esse siue secundum rationem de priori parte spacia in posteriores. primo modo mensuratur unitate mobilis in quantum mobile est que manet eadem in toto motu secundum substantiam. et talis accepta formaliter est ipsum nunc temporis. sed secundo mensuratur tempore.

Liber Quartus

Sciendus est quarto. quod sicut se habet ad motum illud quod fertur in eo quod fluxu suo causat motum veniens de priori in posteriorem in spatio distinguitur per motum precedentem a sequente. et ita se habet nunc ad ipsum tempus quod fluxu suo per se est adiacens ei quod fertur in ipso huiusmodi distinguitur per tempus secundum presentiam a futuro sicut est punctus causat lineam fluxu suo et manet idem secundum substantiam sed variatur secundum esse ita sicut nunc respectu temporis.

Itis sic notatis sit ista conclusio prima. nunc est numerus ei quod fertur secundum quod fertur. sicut in conclusio satis patet per rationem positionis non tamen est intelligendum quod ipsum nunc sit numerus quod est de genere discreto. sicut ibi capit numerus per mensuram ei quod fertur. habet in modum pluralitatis secundum quod est alterum et alterum. Et illo modo accipit sub ratione temporis.

Et tunc sit ista conclusio secunda si non sit tempus non erit ipsum nunc et e contra si non sit nunc non erit tempus. Probatur per se quod si non sit motus non erit illud quod fertur secundum quod fertur. et e contra si non sit illud quod fertur non erit loci mutatio. quia sicut sunt motus et mobile in quantum fertur. et ipsum nunc se habet sicut in tempore ut mobile in motu. et sicut unitas in numero. sicut sicut sunt nunc et tempus.

Conclusio tertia. tempus primum autem et habet diuidi per ipsum nunc. patet quod motus continetur per ipsum mobile in quantum manet idem subiecto in toto motu. et diuidit per ipsum in quantum variatur secundum suum esse renouando iterum de priori in posterius. sicut sicut nunc continetur et diuidit tempus. Item punctus continetur lineam in quantum est principium unius per lineam et finis alterius et etiam diuidit secundum quod variatur secundum esse. sicut sicut nunc respectu temporis. Est tamen dissimile de puncto et de nunc in hoc quod punctus est permanens. ideo contingit ut in uno puncto ut duobus his accipiendo ipsum. sicut nunc non est permanens. ideo non contingit ut in uno nunc ut duobus his accipiendo idem nunc. quod se patet. Et per diuisionem patet etiam distincta inter nunc et unitatem. quia nunc primum tempus unitas vero non primum numerus.

Conclusio quarta. nunc nec est aliquid pars temporis nec est tempus. Probatur sicut se habet punctus ad lineam ita nunc ad tempus. sed puncta non sunt partes lineae ergo nunc non est pars temporis. et hoc accipiendo ipsum nunc ut est terminus in diuisibilibus ipsius temporis. Sed si capetur nunc ut est fluens et numerat motum illo modo est tempus et dici

tur tota substantia temporis. Ex istis tribus ultimis conclusionibus patent tres proprietates ipsius nunc assignate in textu et etiam rationes illarum.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam dicitur quod licet mobile quod fertur secundum se sit quantum et diuisibile. tamen si capiatur ut non variatum per prius et posterius in motu. sic habet rationem indiuisibilem. et illo modo mensuratur nunc indiuisibile. Ad terciam patet solutio ex dictis. Ad quartam dicitur quod licet non sit quantitas in actu est tamen principium quantitatis continue et est in potentia quantitas. Sequitur tertius. Quoniam autem tempus est et c.

Queritur decimoquinto utrum tempus mensuretur motu. Arguitur quod non. quia motus mensuratur tempore. ergo non e contra consequentia tenet quod tunc idem esset prius et posterius notius et ignotius cum mensurans debet esse prius et notius mensurato. Secundo sic. ratio mensure quantitati congruit. et sic sibi soli congruit. sicut motus non est quantitas. ergo non potest mensurare tempus. Tercio sic. tempus est mensura motus. sed mensura non est mensura alius esset procedere in infinitum. ergo tempus non mensurat motu. Ad oppositum arguitur per primum in textu dicentem. non autem solo tempore metimur. sed motu temporis.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam per se ostendit quid est tempus ostendendo diffinitionem eius. et etiam quid est nunc in tempore et posuit proprietates eius. hic consequenter ex diffinitione temporis assignat rationes quodammodo proprietatum que temporis attribuunt inferius primo ex diffinitione temporis quod tempus quantum ad actum eius qui est mensurare motum est quoddam discretum. quia in mensurando motum habet modum discreti. ideo dicitur quod tempus est numerus. et quod non est numerus simpliciter. sicut numerus numeratus applicatus motui in quo partes simpliciter sunt primum et diuisibile secundum quid ideo tempus simpliciter est continuum. habet tamen modum discreti in mensurando. ideo secundum quid est discretum. et ideo passionem discreti et continui sibi attribuuntur.

Sciendum est secundo. quod in discretum est dare numerum minimu. et hoc dupliciter vel minimu simpliciter. et est unitas vel nu

Philosophorum

numm in genere numeri habes rationem numeri. ut dualitas, sed non est dare minimum quod sit in genere continui et habes rationem continui. cum continuum sit divisibile in infinitum. id in tempore in quantum discretum est potest dari minimum simpliciter sex unum tempus et minimum in genere numeri ut duo tempora siue due partes. et illo modo non est dare in eo maximum. sed in tempore in quantum continuum est non est dare minimum propter divisibilitatem in infinitum. et hec est prima proprietas temporis. Secunda proprietas est. tempus dicitur esse breue et longum in quantum est continuum. quod breue et longum sunt passionones continui. etiam quod dicitur multum et paucum et hoc sibi concutit ut discretum est. quod ille sunt passionones discreti. sed nunquam dicitur velox vel tardum propter rationem prius habentem. Tertia proprietas. tempus simul est idem numero ubique respectu omnium que mouentur. quod non diuersificatur secundum diuersa mobilia. est tamen diuersum secundum diuersas partes eiusdem motus fin quas accipiuntur prius et posterius in tempore. id tempus prius et posterius non sunt idem. Causa primi est. quod prius motus cuius tempus est primo et principaliter numerus est unus. ideo tempus est unum. Ratio secundi est. quod pars illius motus que iam facta est. est altera ab illa que futura est. ergo similiter tempus preteritum est alterum a futuro. et hoc idem est. quod tempus non est numerus simpliciter. sed numerus alicuius rei certe et numerate. sex prioris et posterioris in motu. et huius numero motus sicut et motui se accipit alterum esse prius et alterum esse posterius. propter hoc quod ipsa nunc secundum se habent secundum prius et posterius se sunt altera et altera. si enim tempus esset numerus simpliciter. tunc esset idem tempus respectu motus preteriti et motus futuri. sicut est idem numerus simpliciter diuersorum numeratorum. ut centus equorum et centum hominum siue simul existant siue successive. licet numerus numeratus sit diuersus. ut centum equi aliud est a centum hominibus. Quarta proprietas est. sicut contingit reiterari unum et eundem motum in specie. ita contingit reiterari unum et idem tempus et quod non reiteratur idem tempus in numero. sed secundum speciem tamen sicut yems et ver. Quinta proprietas est quod non solum numeramus motum per tempus. sed etiam tempus per motum propter hoc quod adinucem precipiunt oportet accipere quantitatem unius secundum quantitatem alterius. Unde quod tempus mensuret motum

probat. quod est numerus eius. ut prius dictum est. sed quod econtra motus mensuret tempus probat dupliciter. Primo ex ratione numeri. et numerati. quod quandoque numerum formalem per numerum cognoscimus ut numerum equorum et econtra. Similiter est in tempore et in motu. quod quando nobis nota certa quantitas temporis et motus quantitas est ignota tunc tempore mensuramus motum sed econtra dum quantitas motus est nota et quantitas temporis ignota tunc motu mensuramus tempus. Secundo probat ex similitudine magnitudinis motus. quod sicut motus insequitur magnitudinem in quantitate continuate et diuisibilitate. ita tempus sequitur motum. sed magnitudinem mensuramus per motum et motum et magnitudinem mensuramus. ut si motus fuerit multus dicitur viam fuisse multam et econtra. ergo a simili per tempus mensuramus motum et per motum tempus dicentes tempus fuisse multum si motus fuerit multus. et motum fuisse multum si tempus fuerit multum.

Cōclusio prima tempus mensurat motum a posteriori tamen. et motus mensurat tempus simpliciter et a priori. Prima pars per ex dictis. Et secunda pars quod mensurare simpliciter et a priori conuenit illi quod habet rationem quantitatis per se. sed tempus est per se quantitas ut insequitur ipsum ergo mensurat ipsum a priori.

Ad rationes ante oppositas

Ad primam dicitur quod idem potest esse notius et ignotius alteri secundum diuersas rationes. ita etiam tempus mensurat motum tanquam a notiori quo ad nos et motus mensurat tempus tanquam a priori et notiori simpliciter. Ad secundam dicitur quod licet motus non sit per se quantitas. sed per accidens est quantitas et potest sua quantitas esse notior ex parte quantitatis magnitudinis quam insequitur quod sit quantitas temporis. Ad tertiam dicitur quod mensura accepta materialiter quantitas ad id quod est potest esse alia mensura. Sequitur textus. Quid autem tempus.

Queritur decimosexto utrum tempus sit mensura motus et quiescentium mobilium et quiescentium. Arguitur quod non. quod quod non sunt non mensurant tempus. sed quies non est cuius sit priuatio motus. ergo non mensurat tempore nec est in tempore. Secundo sic si tempus esset mensura mobilium vel esset aliquorum tamen. vel omnium. non prius. quod non est maior ratio de uno quam de alio. nec secundum. quod corpus celeste cum non excellatur a tempore nec sub tempore ponatur non est in tempore.

Ad oppositum arguitur per philosophum in textu.

Liber quartus

Pro responsione sciendum est pri-
mo qd post qd pbs ostendit que sit natura tem-
poris. et ena que sit natura ipsius nunc et assis-
gnant rationes proprietatis versus determinan-
do de ipsis absolute. hic consequenter agit de ip-
sis p comparationem ad ea q sunt in ipsis ostendē-
do quid sit ee in tpe et quomodo motus et alie res
a motu differenter dicuntur esse in tpe et que non.

Sciendum est secundo qd tempus
sic mensurat motum q primo mensurat vna ptem
eius. et p ipsam mensurat mensurat totus motus.
qz vt dicit in quarto methaphisice qz vnum
qdq mensurari per aliquid sui generis sicut p
tempus vnius hore mensuramus motum factum in
hora. et p ipsum sic mensuratum mensuramus mo-
tum diurnum. p que mensuratum mensuramus motum
vnius anni. sicut per quantitate vnius vline men-
suramus vna vlineam panni. et per illa mensura-
tam mensuramus tota quantitate panni. et sic ma-
le dixerunt antiqui dicentes q totus motus cele-
stis mensuratur toto tpe. qz quantitas totius tem-
poris est nobis eque ignota sicut quantitas
totius motus.

Sciendum est tertio qd tempus
aliter mensurat motum et aliter mensurat alia tpa-
lia. qz tempus est mensura motus et quantum ad id
qd est et quantum ad suum esse. hoc est quantum
ad sua durationem. et ideo dicitur tempus ee
metrum motus et eius qd est moueri. Sed alie
res a motu dicuntur in tpe esse et mensurari tpe
quantum ad suum esse et durationem. et non quantum ad
id q sunt. sed quantum ad id qd magis mensura-
tur nunc tempore. Ex istis pz qd motum esse in te-
pore est ipsum et suum esse tempore mensurari. Patet
secundo qd alias res esse in tempore est ipsas fin-
suum esse tempore mensurari. Patet tertio qd ee in
tempore vniuersali nihil aliud est q quodaz p
te tpe mensurari. Et sic pbat pbs. qz esse in te-
pore solus potest intelligi duobus modis. Vno
modo vel qz potest esse quando tps est. vel ee in tpe
vt in numero. et hoc dupliciter. qz vno modo ali-
quid dicitur esse in numero qd est aliquid ipsius
numeri vel principium vel pars vel passio eius
vt vnitates par et impar. et similia dicuntur esse in
numero. Alio modo aliquid dicitur esse in numero
vt in quoda numerante et mensurate quantitate
eius. sed primo modo res non possunt dici esse in
tpe. qz sequeretur qd quelibz res esset in quolibz
et celum esset in grano milij. qz celum est qn gra-

nium milij est. Item accidit alicui rei esse in tpe
qn alia e. sed tempus non accidit motui. imo ne-
cessario ipsum sequitur. ergo esse in tpe non est ipsum
esse quando tempus est. Nec potest dici secundum. qz il-
lo modo prius et posterius sunt in tempore. sed mo-
tus et alie res dicuntur esse in tempore non qd sint
aliquid ipsius tempus. ergo relinquatur tertium. scz
qd proprie esse in tempore est esse in eo vt in nume-
ro mensurante ee vel durationem rei temporalis. et h-
modi res mobiles secundum qd referunt ad motum sc-
in in tpe. qz secundum quantitate motus earum tempore
mensurantur.

Tunc sit conclusio prima necessa-
ria et ea que semper sunt inquantum semper sunt non
sunt in tpe. pro cuius probatione ponitur due
suppositiones. Prima est oportet omne qd est in
tempore contineri et excelli a tpe secundum vtramqz sui
extremitate. qz esse in tempore est esse in eo vt in
numero numerate. sed in omni illo qd est in nu-
mero potest accipi numerus maior. ergo potest ac-
cipi tempus omnino maius eo qd est in tpe. Ser-
uanda suppositio oportet ea q sunt in tpe aliquid
pati ab ipso. probat pbs ex eodem modo loquendi
qz consueuimus dicere qd tps tabefacit oia et oia
sub tempore senescunt et in tempore fit obliuio. Et
causa est. qz tempus est numerus motus. sed mo-
tus facit distare res a distinctione in qua primo
erat. ergo tempus per motum magis est causa corru-
ptionis qd generationis. et obliuionis qd sciencie. Et
ne credatur qd contraria horum conueniunt tempori.
Dicit pbs qd nullus didicit. nec nouum factum est
neqz bonum propter tps. Tunc probatur conclusio q
cum sunt in tpe continentur et excedunt a tempore
et aliquid a tpe patiuntur ea q semper sunt secundum du-
rationem eorum cum illa sint infinita non exceduntur
a tempore nec patiuntur sub tempore. qz nihil amittunt
p preteritum. nec aliquid acquirunt p fu-
turum. ergo illa non sunt in tempore.

Conclusio secunda tempus est
mensura quietis et quiescibilium. Probatur.
qz non est necesse moueri omne quod est in te-
pore cum tempus non sit motus. sed numerus
eius. Sed contingit esse in numero motus non
solum illud quod mouetur sed etiam qd quie-
scit. ergo non solum ea que mouentur actu sunt
in tempore. sed etiam ea que quiescunt. Item
non omne immobile quiescere dicitur. sed so-
lum illud quod est priuatum motu et potest
moueri. ergo esse quiescentis est esse rei mobi-
lis. cum ergo esse rei mobilis sit in tempore et

Philosophorum

mensuratur tempore sequitur quod esse rei quiescentis mensurabitur tempore. et per consequens tempus non solum est mensura motus et mobilitatis. sed etiam quietis et eorum que quiescunt. motus tamen de per se et quietis de per accidens. nam quiescens mensuratur tempore non in quantum quiescens. sed in quantum mobile. Est etiam tempus mensura mobilitatis et quiescentium. non in quantum sunt equus homo vel lapis. sed in quantum mouentur vel quiescunt. nam ista mensurantur tempore secundum quod quantitas aliqua percipitur. sed per tempus accipitur quantitas motus et quietis. et non quantitas hominis vel equi. ergo tempus non mensurat illa nisi in quantum mouentur vel quiescunt. Et dictis infert philosophus quod quicquid non mouetur nec quiescunt. ut substantie separate non sunt in tempore cum tempus non sit mensura nisi illorum que mouentur. ut motus et quietas. Secundo infert quod omnia impossibilia non mensurantur tempore. sicut neque sua opposita que sunt necessaria. quia illa non mouentur neque quiescunt. quia non contingunt aliter se habere. Tercio infert quod generabilia et corruptibilia sunt in tempore. quia exceduntur a tempore et aliter quid patitur sub tempore. Quarto infert quod non entia que sunt possibilia sunt in tempore. quia ipsorum aliqua fuerunt in preterito. ut numerus. et quedam in futuro erunt. Et per hec pariter responsio ad quesitum.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod licet quies non sit ens positum est tamen ens priuatiuum et mensuratur per accidens secundum mensuram sui habitus. quia est eadem mensura oppositorum vni per se et alterius per accidens. Ad secundam dicitur quod tempus est mensura cuiuscunque mobilis corruptibilis et quantum ad durationem et ad motum eius. sed mobilis incorruptibilis tempus non est mensura quantum ad durationem neque ad quid est. sed quantum ad motum localem eius sic quod quantitas sui motus tempore mensurat.

Sequitur tertium. Ipsum autem nunc.

Queritur decimo septimo vtrum tempus sit magis causa corruptionis quam generationis et obliuionis quam scientie. Arguitur quod non. quia sicut aliquid in tempore corrumpitur ita in ipso aliquid generatur. ergo tempus est causa generationis sicut et corruptionis. Secundo sic generans per motum intendit ducere et formam in mobile. et per actionem eius nec

intendit formam ab eo remouere nisi per accedens. cum ergo tempus sit numerus motus sequitur quod est magis causa generationis quam corruptionis. Tercio sic sapientia et prudentia requirunt magnam experientiam. sed illa multo tempore indigent. ergo tempus est magis causa sapientie et prudentie. et debet dici prudentium sapientius sicut pitagorici dicebant erit non est magis causa obliuionis quam scientie. Ad oppositum arguitur per philosophum in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam determinatum est de tempore per respectum ad ea que sunt in tempore. hic consequenter philosophus determinat de ipso nunc dicendo significationes eius. et etiam ostendendo significationes aliquorum que ipso nunc determinantur. et consequenter ostendit veritatem duorum que prius supposuerat. scilicet quomodo tempus sit causa corruptionis et quod omnis motus vel mutatio est in tempore.

Sciendum est secundo quod ipsum nunc potest dupliciter accipi. Uno modo proprie prout est quoddam indiuisibile tempus. et hoc modo est continuans partes temporis. et secundum potentiam est diuidens. alia tamen ratione continuat et alia diuidit. quia prout accipitur ut vnum quod est finis preteriti et initium futuri sic continuat. et cum accipitur secundum finem vnius partis. et postea ut principium alterius non considerando ipsum ut est vnum et idem sic diuidit. et tamen idem est nunc in diuisibile secundum substantiam quod continuat preteritum cum futuro et diuidit. Secundo modo capitur ipsum nunc vulgariter scilicet pro paruo tempore propinquo presenti nunc in diuisum siue in preterito siue in futuro. ut dicitur venit nunc. quia venit hoc die. et nunc veniet. quia hoc die veniet sed non dicimus quod diluuium venit siue sit factum nunc. et sunt idem realiter nunc et instans. sed differunt ratione. quia nunc nominat ipsum indiuisibile tempus absolute. instans vero nominat ipsum prout est in continuo fluxu. ideo dicitur instans quasi non stans.

Sciendum est tertio quod tunc significat tempus determinatum per aliquod nunc prius presenti. et sic importat tempus preteritum siue sit propinquum ipsi presenti nunc siue remotum ut dicimus tunc destructa est troia. Sed igitur dicitur tempus propinquum presenti nunc siue preteritum siue futurum. ut dicimus iam ibi. et vel iam

Liber Quartus

tut. sed non dicimus iam destructa est troya
Sed modo dicit tps p̄teritū p̄pinqū p̄sentī
nūc. vt dicimus iuit modo. Sed olim dicit tē
pus p̄teritū remotū a p̄nti nūc. Sed repente
dicit tempus in sensibile p̄pter sui puritatem.

Sciendū ē quarto. qd tā genera
no qd corruptio hūc in tpe. ideo quidam Pi
ctagoricoz attribuerūt generationes rerū ipi
tēpori ⁊ disciplinā dicentes tps esse sapienti
um. qd generatio fit in tpe ⁊ etiā scientia. Sz
quidā pictagoricus noīe Paris dicit econtra
tempus penitus esse indisciplinabile ⁊ qd est
magis causa corruptionis qd generatōis. qd
p longum tps accidit obliuio. nam de recenti
cognoscimus in memoria manēte. ppter di
uturnitatē tps a memoria elabunt. And qd
nullus effiat sciēs. ppter tps. ideo dicit An
storeles qd Paris rectius dixit alijs.

Ideo sit conclusio prima. tempus
est magis causa p se corruptionis q genera-
tionis ⁊ obliuionis q scientie. Probat p
mo rōne. qz tempus est numerus motus. sed
qis motus ⁊ mutatio facit rem distare a suo
pncipio. ⁊ sic remouet eam a naturali disposi-
tione in q pncipus erat. q̄ motus est p se destru-
ctiuus ⁊ corruptiuus ⁊ nō gñatiuus nisi de p-
accidens. quia qd̄ acquirit aliqua dispositio
p motum nō est rōne motus ingruū est motus
s̄ solū q̄rū est finis intentionis agentis. pp̄
finem. ideo corruptio magis p se attribuitur
motui q generatio ⁊ p sequeis repositi. Sed
generatio ⁊ esse magis attribuit generanti.

Secundo patet a ligno quod nihil videtur fieri
quod appareat aliquid agens extrinsecum. et in
aliquid videtur corrumpi nullo apparente cor-
rumpente extrinsecum. et tunc talis corruptio re-
ponitur attribuitur. ut cum aliquid senefcit. cum er-
go in generatione sit aliquid agens extrinsecum
generatio non attribuitur reponitur sibi gratia. Sed
in corruptione corruptio non semper est mani-
festum. ideo corruptio attribuitur reponitur non quod re-
pus faciat corruptionem. sicut dicit Aristoteles
quod corruptio fit in tempore et latet corruptio.

Conclusio secunda. ois motus vel mutatio est in tpe. Probat duabus rōnibus. Prima est oīe motū veloz et tardum sunt in tpe. s. in oī motu et mutatioe repertur velocius vel tardius moueri faciendo in cōparationē motuuz in velocitate et tarditate fin

motum eiusdem speciei. ergo omnis motus est
in tpe. Secūda ratio ad omnē motū vel mu-
tationem sequit̃ prius ⁊ posteri⁹. q. omne mo-
bile variat de priori dispositione in posteriorē
sive finē generationē forme siue finē renoua-
tionē situs. sed omne prius ⁊ posterius sunt in
tpe. quia sumunt p̃ distantia ab ipso nūc qd̃ ē
in tpe. tñ econuerso sumunt in p̃terito ⁊ in fu-
turo. q. in p̃terito dicit̃ prius qd̃ est longius
p̃nt̃ nunc ⁊ posterius quod p̃pinquius est ⁊
ecōtra est in futuro. ergo oīs motus ⁊ muta-
tio est in tpe. Sed cōtra de gñatōne substan-
tiali ⁊ de illuminatōne mediij. que sunt muta-
tiones ⁊ nō sunt in tpe. Rñ dī q̃ sicut tenni-
nus tps non est tempus nec pars ei⁹. ita ē de
termino motus. ⁊ si capiat generatio p̃prie
non est motus nec p̃s eius. ⁊ sic nō est in tpe
nec in p̃te tps. ⁊ simil'r de illuminatione me-
diij que sequitur motū locale corpons lumio-
si. Si vō capiat generatio finē esse ṽrē admi-
stra alterationē sic est successiua ⁊ est in tēpo-
re sicut alteratio.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit q̄ licet aliquid in tpe genere
tur hoc m̄ non est ex parte motus sed ex par
te generētis. ideo tempus non dicit p se cau
sa illius generatiōis sicut ⁊ corruptionis q̄
p̄ se sequit a motu quē p se insequit motus re
pus. Ad secundā ⁊ terciā similiter pa
ter solutio ex dictis Sequit̄ reppus. Est
autē idem ⁊ fin idem.

Querit decimooctauo utrū tē-
pus multiplex ad multitudinē temporalium

Arguitur sic. quod tempus est numerus omnium
motuum et mobilium. sed numerus multiplicatur
ad multitudinem numerabilium. ergo tempus multipli-
catur ad multitudinem mobilium. Secundo
sic. tempus insequitur motum ut passio et mensura
ratio eius. sed passio multiplicatur ad multipli-
cationem sui subiecti. ergo tempus multiplica-
tur ad multiplicationem temporalium. Ad
oppositum est probatum in ultimo capitulo huius quaestio-
nis. ubi postquam ipse determinauit de tempore et
nunc et de proprietatibus eorum et de his que ipsi
se mensurant. hic consequenter mouet et soluit
tres dubitationes.

¶ **T**ercio quo sciendum est pmo qd
prima hanc dubitationem est de natura tempo
ris in omnibus rebus quare scilicet tps videt

esse ubiq; vtz in celo i terra i marz in oibus que in eis sūt. Cui rei rationē reddit pba qā tps est passio vel habitus motus cū sit numerus eius. sed hōia mouent potētia vel actu eo qd sunt in loco. qd oportet qd in eis sit tpus qz sit tempus et motus tā motus i actu qd motus in habitu et fin potētia. Secūda dubitatio verū si nō sit aia ent tps. Arguit Aristoteles qd non. qz si impossibile est numerantē esse impossibile est numerabile esse. et p psequens ipm numerū. s nīl potest numerare nisi aia et adhuc aia intellectiua. ergo impossibile est tps esse si nō sit anima. Hanc dubitationē soluit aristoteles dicens qd si nō ē anima nō est tps. vlt si est: est vt quodcūq; ens. puta est si cōingat motū esse sine anima qz si sit motus erūt prius et posterius in motu. s ista fin qd sunt numerabilia sunt tps. qd exponit scūs. Tho. tps est sine aia vt quodcūq; ens. id est tpus. extra aiaz hz esse fin qd et imperfectū. aut extra aiam in actu de tpe nō est nisi ipm nūc indiuisibile qd nō est tps neq; ps tps. s totalitatē suā dicit tps accipe per operationē aie numerantis. vnd sicut res numerare dependent a numerante sic et numerus eoz. s prius et postenus motus qd sūt numerata p tps nō sūt in re extra aiam. sed de motu extra aiaz nō est actu nisi vnū indiuisibile cōtinuans ptes motus ad inuicē. s motus suaz totalitatē pcepit p cōparationē aie cōparantis priorē dispositionē mobilis ad posteriorē. Et qm hēc positio sit multū probabilis tū cōmuniter tenet positio Auicēne quā insequitur Albertus de modo essendi tps extra que prius fuit recitata. Vnd fin eos ad numerare tna erigunt. scz materia numerata. numerus formalis. et anima effectiue numerans. et si nō sit aia numerans adhuc ent numerus formalis fin esse formale. et materia numerata. et ad esse rei nō erigit in se nisi materia et forma. inodo materia et forma tps sine aia recipiunt. ergo ad esse tps in se nō erigit aia. s bene verū est qd aia ipa p actū numerandi causat tps apprehensionē et effectiua numeratio nē. et quo ad hunc actū nō est tps extra aiam et hoc modo vt dicit isti intellexit Aristoteles suū dictū scz si nō esset anima nō est tps vel ē vt quodcūq; ens. Tercia dubitatio cuius motus tempus sit numerus. Respondebant antiqui qd tempus est primo numerus motus cuiuslibet. Nam omne qd fit in tempore fit: et

quod augmentat in ipso augmentat. et sic de alijs motibus. Sed esse in tpe est numerari tempore. ergo vt dicebant tempus est numerus cuiuslibet motus. Sed hoc improbat qz si tps sit numerus cuiuslibet motus sequitur qd duorum motū simul existentū sit alterum et alterū tps. et vltra qd duo tēpora equalia sint simul. et hoc est impossibile. qz omne tempus qd est simul est tū in numero vnū. et illud qd nō est simul nō est vnū in numero. sed in specie qd ptez p simile. quia sicut duorum numerorum equaliū vt septē canū vel septē equorum est vnus numerus. sic et motū similes terminator est idem tps et equale. sed septē hominū et septem equoz est idem numerus licz nō sit idē septēnanus. quia nō differūt p differentias numeri sed p differentias septēnanū. Sed p vera solutione huius dubitationis ponunt tres suppositōes. Prima est motus localis prius est oim motū. et inter omnes motus locales motus circularis qui regularis et vniuersalis est: ē simpliciter primus. Secūda est. vnūq; mensurat vno quodā pprio sui generis. vt vnitas vnitate. et plures equi per vnū equū. Tercia est qd tempus mensurat motu et e contra. motus mensurat tpe.

Tunc sit conclusio prima. motus circularis qui est regularis est mēsurā omniū aliorum motuum. Probat qz primū in quolibet genere est mēsurā omniū sequentū p secūdam suppositionē. sed motus circularis qui est regularis est prius et notissimus omnium motū p primam. ergo ille est mēsurā vniuersalem aliorum motuum.

Conclusio secunda: tempus est p se primo mēsurā primi motus circularis et p ipm est mēsurā oim aliorum motū. Patet qz quidam dixerūt tempus esse motū circularē celi. et hoc est qz est mēsurā celi et p ipsum mensurant oēs alij motus. etiā aliq; dicunt res humanas habere quendam circulum et hec omnia in tempore iudicant et accipiūt finē et principium fin quādam circulationē quare tempus videt quidam circulus qd nō est nisi quia tempus mensurat p motum circularē et ex psequenti p secūdū motū tempus est mēsurā oim aliorum motuum.

Conclusio tertia. tēpus nō multiplicat ad multitudinē motū et mobilium. Probat conclusio. Nam nullum accidens

Libri quartus

multiplicat numeraliter nisi solum ad multiplicationem sui subiecti, sed tempus solum est in primo mobili mediante motu eius in subiecto. In alijs autem est ut in numeratis et mensuratis non immediate sed mediante motu primi mobilis ergo cum non sint plures primi motus sequitur quod est tempus unum tempus. Item si tempus multiplicet ad multitudinem motuum cum simul sint plures motus equalis quorum unum non est pars alterius us sequetur quod simul essent plura tempora equalia quorum unum non est pars alterius quod prius impossibile est.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primum dicitur quod tempus non est primo numerus omnium motuum sed tempus primi motus, quare non oportet ipsum multiplicari ad multitudinem motuum et mobiliu. Et similiter dicitur ad secundum. Sequitur tertium. Et hijs autem hoc sic

Queritur decimonono verum eternitas que est mensura esse diuini bene diffinitur eternitas est interminabilis vite tota simul perfectio possessio. Arguitur primo contra suppositum quod esse diuini est infinitum, ergo est inmensurabile. Secundo sic quod mensura certificat quantitate mensurati, deus autem non habet quantitate, ergo non. Tercio sic, mensura differt realiter a mensurato cum certificet quantitate eius, sed eternitas non differt realiter ab eterno quia essent plura eterna quorum neutrum esset ab alio.

Quarto, si esset mensura esse diuini mensuraret ipsum sicut tempus motum et nunc illud quod fertur, sed hoc non, quia eternitas est unum indubitabile et uno modo manens. Ergo eternitas non est mensura esse diuini. Deinde arguitur contra questum quod eternitas est quid positiuum, ergo male diffinitur per priuationem cum dicitur interminabilis vite.

Secundo si duratio magis refertur ad esse rei quam ad operationem ergo male ponitur vite. Tercio sic, omne totum habet partes, sed in eternitate non sunt partes, ergo male dicitur tota. Quarto sic, plures dies nunquam simul sunt, sed in eternitate dicuntur esse dies, ergo ponitur male simul.

Quinto sic, totum et perfectum idem sunt, ergo superflue addit perfectum. Ad oppositum arguitur per Boetium ponentem illam diffinitionem.

Sciendum est primo, quod peripatetici non inueniunt aliquid determinasse secundum certitudinem de eternitate quibus quicquid mentes fecerint de ipsa, nam de re qua sepius vrebantur debuissent tractatum fecisse, sed forsitan tracta-

rus eorum de ipsa ad nos non peruenit, ideo difficile est de ipsa determinare, quod tamen eorum ab eternitate non et tempus ab eorum fluuit iuxta illud Boetii. Qui tempus ab eorum ire iubet, conueniens fuit ut dicit Albertus quod post tractatum de tempore aliquo mentio fieret de eternitate, ut sciret quid est eternitas et quod sit radix temporis.

Sciendum est secundo quod eternitas dicitur multis modis. Primo modo dicitur spatium carere principio et fine non habens in se prius et posterius nec aliquo successione, ex eo quod non mensurat illud quod mutatur, sed potius quod stat uno et eodem modo nihil omittens in preterito et nihil acquirens in futuro et hic est proprius modus eternitatis de quo est ad impossibile. Secundo modo minus proprie dicitur eternitas spatium rei inmensurabilis siue inmutabilis secundum omnem speciem motus et mutationis licet habeat principium sui esse, et hoc modo necessaria dicuntur eterna. Tercio modo dicitur eternitas adhuc minus proprie spatium variatum quod non habet principium neque finem et hoc modo a quibusdam mundum dicitur eternum, licet secundum veritatem sit temporalis, quia corpora que in ipso sunt mouentur et mutantur in tempore quo habent prius et posterius, ideo per impossibile si mundus careat principio et fine adhuc esset temporalis. Quarto modo dicitur eternitas non spatium aliquid esse vel substantie, sed potius delectatio et possessio vite interminabilis que secundum imperfectissimum esse inde repentur.

Sciendum est tertio, quod secundum philosophum in prima acceptione eternitatis per prophetas israeliticas sic diffinit eternitatem, quod est spatium primum non interceptum quod suum totum esse simul habet et perfectum, per continuationem intelligit indeficientiam eternitatis, et per non interceptum intelligit negationem prioris et posterioris successionis. Sed Hiliberius porretanus dicit eternitatem moram continuam non interceptam, et si vocet moram non debet intelligi quod sit mora temporis vel momenti, sed vocat moram propter permanentiam eius que est indeficiens, que mora dicitur spatium secundum quod ambrasius totum esse indeficiens, et hoc spatium continuum dicitur non quod habeat partes sicut quantitas continua sed quod nunquam deficit nec deest neque deerie sed est stans incommutabiliter in seipso, et dicitur non interceptam quia nihil amittit in toto preterito nec aliquid acquirit in futuro, id non est ibi interceptio vel diuisione preteriti vel

eternitas

futurū sicut in tempore, sicut dicit Boetius q
nūc stans et non mouens se facit eternitatem
Et sic patet q diffinitiones ysaac et Willib
ri non differunt nisi sūm vocem. quia primus
vocat eternitatem spacium. secundus vō mo:ā

Sciendū ē quarto. q eternitas
non habet paus et postenus sed est tota siml
et indiuisibilis vnde aliqui dubitauerunt q
liter deo qui est eternus attribuantur verba p
terita et futura Ad quod dicendū est q ta
lia deo attributa denotant coexistētiā et
ternitatis ad tempus. vt cum dicitur deus
est. sensus est q deus nullo tempore presen
ti deest. deus fuit. id est nulli pterito deest. de
us erit. id est nulli futuro deest.

Sciendū est vltērī q eternitas
dicitur habere suū esse simul et perfecte pro
pter quasdam substantias que licet habeant
simul suū esse tū in hoc q aliquid possunt
volunt vel intelligunt non habent pfecte ip
sum simul. non em presentia omnia sunt intel
lectibus intelligentiarū ad que extendi po
test intellectus earū. sed potius pūne illumi
nant a prima intelligentia. ideo vices quas
dam habent sūm suū posse et sūm intelligere
Vnde licet eternum sūm id quod est sit sūm
tamē nō possidet suū esse simul ita pfecte sic
eternū. sicut omnia sunt presentia quo ad esse
vinere velle et intelligere et illa non perfecte
obumbrantur. nec recipit transiuratiōē vel
vicissitudinem. sed ea que sparsa sunt in to
to tempore que ab ipso eterno fluunt simul p
sentia sunt. ppter quod omnia pūdet et pres
entia ante q hant. Et istam pfectionē eterni cō
siderans Boetius eternitatē diffinit meli
us omnibus alijs dicens. Eternitas est inter
minabilis vite tota sūm pfecta possessio.

Ideo cū ipso Boetio sit hec cō
clusio pma. d. diffinitio eternitatis posita a bo
etio est sufficiens. ppter p particulas eius. nam
q eternitas est simplex indiuisibilis. et simpli
cissima nō cognoscimus nisi p abnegatiōē p
cōpositiōū. et indiuisibilia p abnegatiōē p
tūm. vt dicimus punctus est cur p nō ē. iō
in diffinitione ponit interminabilis. Vnde in
terminabiles dicunt in quorū duratiōe non
est finis neq principū et tale est eternū qd
dicit extra terminos positiū. Deinde ponit vi
te q duratio quo ad nos magis ad opatiōē

refertur q ad esse. Et ponitur tota simul ad
excludendū tempus quod nō est totum si
mul. neq dicitur tota quia habeat partes s
quia nihil sui est extra ipsam. Et additur per
fecta eo quod ipsum eternum est perfectus in
esse posse et operari que omnia simul habet
Et dicitur possessio quia illud ppter c dicitur
possessum quo aliquis ad nutum suū vtit.
et sic est de eterno et de vita eius.

Quibus notatis sit cōclusio se
cunda et responsalis. Eternitas est mensura
esse diuini. ista conclusio satis patz ex diffini
tione Boetij immediate declarata. Etiam pro
batur mensura ad mensuratū dicitur esse p
portio. sed eternitas simul est sūm esse posse et
agere cuiusmodi est ipse deus. igit et c.

Ad rationes ante oppositū.
Ad primam dicitur q licet esse diuini vt ca
ret principio et fine sit infinitum. est tamen si
nitissimum per hoc q est simplicissimum et si
mul sic q nihil sui est extra ipsum. et hoc mo
do est mensura eternitatis. Ad secundam
dicitur q licet deus non habeat quantitatem
magnitudinis habet tamen maximam quan
tatem virtutis qua se continet et nunq ali
quid sui extra extendat. et hec indeficiētia sui
stans iuxta sēmensurā eternitatis. Ad ter
ciam q non omnis mensura realiter differt a
mensurato. aliquando. sū mensuramus to
tam qritatem p partes eius que simul acce
pre ab ea non differunt. ideo sufficit q diffe
rant ratione. et hoc modo eternitas differt ab
eterno in qritū habet rationē more vel spacij
indeficiētiā et eternū habet esse stans et to
tum simul Ad quartā dicitur q eternitas
non mensurat eternum eo q nec eius recipi
at variatiōē sicut nec pīs. sed mēsurat per
modū vnitatis stans immobiliter. ideo nō co
dē modo mensurat eternū sicut tps rem tpa
lē. vel sicut nunc illud quod fertur sūm q tēf
et hec de questione.

Querit vicesimo vtrū tū sint
tres mensure duratiōū realiter distincte scz
eternitas eternitas et tempus. Arguit q
nō quia due forme distincte non possunt sūm. p
esse. sed iste tres mensure sunt simul q nō sūt
distincte. Secūdo sic. eternitas habet p
us et postenus vel nō. si sic tūc non differt a
tpe. si nō tūc nō differt ab eternitate: ergo nō
id ij

Tres me
sures du
ratiōis

Liber quartus

sunt tres mensure distincte. Tercio sic nunc eternitatis et nunc temporis sunt idem nunc. ergo eternitas et tempus idem sunt. atcedens pars, quod ut dicit Boetius sicut nunc fluens facit tempus. ita nunc stans et permanens eternitatem. sed idem est subiecto nunc stans et nunc fluens. ergo eternitatis et temporis est idem nunc. Ad oppositum arguitur per Boetium et coes expositores peripateticorum ponentes illas tres mensuras realiter distinctas.

Pro responsione sciendum est primo quod predictae mensurae in ordine ad mensuram se habent in aliquo similiter et in aliquo dissimiliter. est enim proportio in hoc quod sicut eternum est totum simul secundum esse posse et agere nihil amittens in praeterito et nihil acquirens in futuro. ita eternitas est tota simul ut patuit ex sua diffinitione. Similiter sicut euiternum est totum simul secundum esse et non secundum posse et operari in eo acquiritur per vicissitudines in actionibus suis aliquas perfectiones quas prius non habuit. ita euiternitas secundum aliquid est tota simul et finem aliquid habet per se et post se simul. Sicut sicut temporale non simul participat totum suum esse posse vel agere ita tempus nunquam totum simul est secundum rem. et ita sicut eternitas est mensura adequata eterno. ita euiternitas euiterno. et tempus temporali. et in hoc habet proportionem istae mensurae ad mensuram. Sed dissimiliter se habent in hoc. quod esse in tempore est quodammodo praeter temporis mensuram. sed esse in eternitate non aliqua parte videtur mensurari. quod non habet partes. Item omne quod mensuratur tempore excellitur a tempore. quod vero est in eternitate non excellitur ab ipsa. sed sibi est penitus adequatum. euiternum autem secundum aliquid est simul et secundum aliquid non est simul. id secundum aliquid adaequatum. secundum quod excellit. vocant eum tempus. sicut dicit Augustinus. quod rationalis creatura propter vices suae voluntatis et intellectus mouetur per tempus et non per locum. corporalis vero mouetur per locum et per tempus.

Sciendum est secundo quod triplex distinguitur eternum. Quod dicitur est vere eternum quod est totum simul secundum esse posse et operari. et hoc modo est unus solus scilicet prima causa quae deus est. Alia dicuntur eterna solum per participationem aliquam veri eterni. ut sunt intelligentie et anime beate quae contemplantur verum eternum et gloria sibi influente immutabiles efficiuntur

et habent propria natura sunt mutabilia. diuina tamen voluntate fiunt immutabilia. et sic sufficit eternitas. qui quidem diuini ordines aliquid participant in hac vice contemplatione eterna supra tempus quodammodo efficiuntur ita quod non capiunt motum nec mutationem naturalem. idem modo necessaria dicitur eterna siue sint in completa ut celestia corpora. siue necessitate habeant ex habitudine incompletorum adinuicem ut primae dignitates. Alia dicuntur eterna non. quod participant aliquid immutabilitatis quod eternitatis proprium est. sed quod habet similitudinem cum eternitate in careria finis. ut motus dicitur eternus ab hijs qui ponunt mundum eternum. et per infernales dicuntur eterne. sed eternitas solum vere conuenit illi quod est primo modo eternum.

Sciendum est tertio quod eternitas est causa exemplaris euiternitatis et temporis. nam sicut euiternum ab eterno dependet et temporale ab ambobus. ita euiternitas ab eternitate dependet. et tempus ab utraque. Et sic dicit Boetius. Qui perpetua mundum ratione gubernas Terrarum celique fator. quod tempus ab euo. Ite iubes stabilis quae manes das cuncta moueri. Cuius dat exemplum. nam sicut ens frequenter sub eo quod est semper currit et ab eo deficit et id quod est raro ab eo quod est frequenter. ita euiternitas sub eternitate currit ab ea deficit et tempus sub euiternitate currit et ab ea deficit. Unde eternitas est mensura illius qui semper uno et eodem modo et immutabiliter petitus se habet. quod vero immediate ab eo dependet per hoc deficit ab eo quod distat. et hoc est euiternum cuiuslibet esse quod est stabile. habet tamen vices in suis potentijs et actibus sicut intelligere et velle. quod autem ab eo plus distat ab eo plus deficit. ut est temporale. cui nec esse nec posse nec agere stabile est.

Tunc sit conclusio prima tamen sunt tres mensurae durationum realiter distinctae. probatur quod omnis talis mensura mensurat esse aliquid rei. vel ergo illa res est tota simul secundum posse esse et agere. et sic est eternitas. vel est tota secundum esse et non secundum posse et agere et sic est euiternitas. vel non est tota simul in esse nec secundum posse nec secundum agere et sic est tempus. Vel sic omnis res vel caret principio et fine. et sic est eternum vel habet principium et non finem et sic est euiternum. vel habet principium et finem et sic est temporale. Nec tamen distinctio est magis per accidens quam per se. quod dato quod mundus non incepisset

Philosophorum

nec haberet finē adhuc esset temporalis nō simpliciter eternus.

Cōclusio secunda. eternitas est

mēsurā eterni euiterni et temporalis. et euiternitas euiterni et temporalis. repus vō temporalis tñ. pñ quia quicquid est mēsurā superiorum est mēsurā inferiorum. s. nō e contra. s. cōclusio vera. Euiternitas ē eternitas nō est adequata mēsurā euiterni et temporalis. s. ē excedēs nec euiternitas temporalis. Et dicit mēsurā adequata dū ē pportio mēsurari ad esse mēsure ut pñ us dictū ē motū tpe mēsurari et ipm et ē ē. qz successiuū est sicut tpus. Et ista cōpatione eternitatis ad tps ptingit p accidēs eternitatis diuidere et ipam hēre pñ. nō qz hñmōi pñ ipm sint sed spaciū qd est sub ipa. ut qñqz dicit mille annis fuisse de et qz anni ei non deficient. nō qz in eternitate sint dies. mēses et anni. sed qz eternitas continet tpus cuius dies mēsis et anni dicunt ēē partes.

Cōclusio tertia. nūc eternitatis

differt realiter a nūc euiternitatis et tēpori. qā nūc eternitatis ē aliquid ipsi. et nūc euiternitatis ē aliquid eius. et similis de nūc tēporis ad tēpus. s. ille res mēsure sunt realiter distincte ergo etiā nūc ipsarū. Itē nūc tēporis ē numerus ei quod fert hñm qz fert et non hñm qz substantia ei est in se pmanens sed hñm qz fert. s. nullā habet ydēpitātē ad nūc quod est in se ipso pmanens cuiusmodi ē nūc euiternitatis. Item sicut eternitas pcedit tēpus. ita nūc eternitatis pcedit nūc tēporis. ergo realiter distincti guunt. Et si argueret de nūc euiternitatis.

Cōclusio quarta. nūc eternitatis

ab eternitate differt rōne tñ. probat quia dicit nūc hñm qz adiacet vñt indiuisibili instāti nūl amittenti in pñto nec aliquid acquiriti in futuro. s. eternitas dicit spaciū siue motu indiciēne ei. s. rōne differunt.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit qz due mēsure eius dē generis nō possūt ēē siml nisi vna sit pñ alterius. s. mēsure diuersorū generū cuiusmodi sūt iste bene possunt esse simul. Ad secundā dicit qz euiternitas hñm esse est tota simul. habz tñ prius et posterius sibi adiūta hñm qz in actibus euiterni sunt prius et posten. Ad tertiā dicit qz nō pñse differunt nūc eternitatis et nūc tēporis qz vñt est stans et ali-

ud fluens. sed differunt. qz sunt principiā mēsurarū diuersorū generū. Et hēc de questiōne. et pñs de toto quarto philicoz.

Sequitur textus qñt libri philicoz.

Transmutat autē trāsmutās oē aliud quidem fm accidēs vt cū dicim^{us} musicū ambulare et c.

Ira quintuz

libri philicoz querit pñmo. Vñt motus siue mutatio sint subiectiue in specie vel in forma fm quā sit motus.

Arguit qz sic. qz motus est fluxus quidā s. fluxus est in forma fluente. s. motus est subiectiue in forma vel in specie.

Secūdo sic. motus ē subiectiue i eo quod mouet. s. forma est id qd mouet qz est id qd cōtinue variat de eē imperfecto ad esse pfectū s. motus est subiectiue in forma fm quā ē motus. Ad oppositū arguit p pñm in textu.

Pro responsiōe sciēdum est pñ

mo. qz post qz determinatū est de motu fm cōmune rōne ei et de hñs qz insequunt motum vt sūt infinitū locus et tps. Consequenter de ipso philosophus determinat ipsum diuidēdo in partes subiectiuas in isto quinto. In quo pñcipaliter tria facit. Primo cñ diuidit motum in suas species ostendendo in qz bus predicamentis est p se motus. et in qz bus non. Secūdo ponit rationes quorundam dubiorum siue quorundam intentionū qz sūt vñles ad ea que postea dicuntur. Tercio agit de contrarietate et varietate motū. et qz motus per accidēs non habet diuidi in suas partes subiectiuas quia infinitis modis variat. sed tamen motu per se illo modo habet diuidi. ideo anteqz diuidat motū per se in suas species distinguit motum per se a motu per accidēs reiādo motum p accidēs a sua consideratione.

Sciēdū est secūdo. qz tripliciter

pñgit aliqd mobile moueri. Primo modo aliquid mouet hñm accidēs vt dicim^{us} musicū ambulare quia subiectum musicē ambulat. Secundo modo aliquid mouet hñm aliter in gratia partis vt corpus dicit sanari

B iij.

Tertio modo aliquid

Liber quintus

quia oculus eius vel torax .i. pectus sanatur

Tercio modo dicitur aliquid moueri p se pmo sic qd nō p accidens nec gratia partis vt alterabile in motu alterationis. Et similis ē distinctio ex pre mouentis nā aliquid mouet fm accidens vt musicus edificat et aliqd mouet fm alterū et gratia partis vt hō pcutit qz in manus ei pcutit. et aliquid mouet p se primo vt medicus sanat pmo p se. Et ad videndū quomodo est similis distinctio ex parte termini ad quem.

Sciendū est tercio q in oī motu quinqz requirunt. scz mouens mobile et tēpus in quo est motus et duo termini motus. scz a quo et ad quē. qz oīs motus est a quodam in quoddāz. q aut mobile sit alterū a termino a quo et a termino ad quē vt q lignū qd calefacit sit alterū a calido et a frigido sic probat Aristoteles. quia motus est in ligno vt i subiecto et non in aliquo termino. qd pter quia motus est in illo vt in subiecto qd mouet. sed lignū est id quod mouet et non terminus a q nec terminus ad quē quia species siue forma neq mouet neq mouet. ergo sequit q mobile est alterū ab utroq termino. et sic et ex parte mobilis q ex parte termino. pōt sumi diuisio motus. sed q magis terminat a termino ad quē q a termino a quo eo q p motus acquirit terminū ad quē et aufert terminū a quo. ideo motus habet diuentionem cum termino ad quē et repugnantiam cum termino a quo. ideo magis sumit diuisio ex parte termini ad quē q a termino a q. Quia etiā ipse ē extrinsecus motui. ideo ex pte ipis nō sumitur p dicta diuisio. ideo requirit q tñ sumit ex parte termini ad quē scz ex parte mobilis mouētis ad terminū ad quē. Et si querat ex quo forma vel species vel passio nō est id qd mouet vtrū possit dici motus. Dicit pbs q non qz cum forma species vel passio sit terminus motus sequit q ad motū fieret motus quod postea improbat. ideo forma puta albedo nō est motus. s albefactio est motus et albedo est terminus eius.

Tunc sit conclusio pma motus sufficiens diuidit in motū p accidens in motū p alterū et motū p se primo. pbat conclusio ex parte mobilis. quia illis tribus modis aliquid dicitur moueri. et ex parte termini ad quē quia motus quinqz terminat ad aliquid p ac-

cidens vt albatio ad id qd intelligit qz accidit albatū intelligi. sed terminat ad colorem fm alterū qz albedo est pars coloris sed p se terminat ad albū colorem.

Cōclusio secunda. motus non est subiectiue in specie vel forma fm quā est motus sed in mobili. Probatur qz motus ē vt in subiecto in illo qd mouet. sed ipm mobile mouet et nō species vel forma. ergo maior patet qz illud solū mouet cui cōuenit esse tanq id qd est. s forma nō est nisi tanq id qd est ergo motus est in mobili subiectiue et non in forma.

Cōclusio tertia. mutatio p accidens nō ē diuidēda in suas ptes subiectiuas siue sumat ex pte mobilis vel mouētis vel termini ad quē. Probatur qz talis mutatio infinitis modis variat eo qd infinita vni accidit et indifferēt est in oibus corpibz infinita nō cadit sub arte cū indefinīta sint s.

Cōclusio quarta. motus p se habet diuidi in suas species. pter qz motus p se nō est in oibz indifferēt. s tñ in contrariis quo ad motū successiuū vel in cōtradictoriis qm ad generationē et corruptionē. sed contraria et cōtradictoria sunt distincti termini. ergo motus p se fm illos terminos potest diuidi in suas species et potest cadere sub arte. et quia mediū est quoddāmodo extrema in quā tū picipat vtrūqz et comparatū ad vtrūqz habet vtrūqz rationē vt fuscus cōparat ad albū et sic habet rationē nigri. et comparatur ad nigriū habet rationē albi. Ideo vniuersaliter dici potest q omnis motus est inter contraria vel cōtradictoria.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit q fluxus motus non differt essentialiter a fluxu in a fm quā mobile mouet. ideo ille fluxus est subiectiue in mobili quod mouet sicut forma fluens. mobile aut variat fm illam formā de dispositione in dispositio nē. et dicit forma fluens nō q sit ad quod fluxit sed quia fm ipaz mobile fluere dicit de nō esse. Ad secundā dicit q forma non est id quod variat de esse imperfecto ad esse perfectū. cum esse non sit ipius forme tanq eius quod est. sed mobile est qd variat de esse imperfecto ad esse perfectū illius forme fm quā est motus de esse imperfecto ad esse perfectū et ē.

Sequitur
Quoniam
rio que est
prie dicitur
ni motu de
vtriusqz ter
Et si temp
q talis mot
Et p se qu
non est mot
non subiect
ra. et tamen
tus genera
ter corrupti
ber subiect
ad non sub
cto in subie
non subiect
cto in subie
arguit p p
Proore
primo q p
per se a m
p accidens
ter incipit
se in suas
cō se habet
dicitur. id
de mutatio
dicitur que
ca que m
Sciendū
tus siue
vt satis m
connotat
us et aliq
est inter
minozum
tio fieri q
subiectu
minum a
in non su
in subiect
non subie
etur sic fi
monstratu
tum perso
homo vel
qua form
gnatural

Philosophorum

Sequitur textus. Quoniam autem omnis mutatio. **Queritur secundo.** utrum sola mutatio que est de subiecto in subiectum sit motus proprie dictus. Arguitur quod non. quia in omni motu debet manere idem subiectum sub utroque termino. alioquin motus non esset unus. Et si semper maneat idem subiectum sequitur quod talis motus non est de subiecto in subiectum. Et per consequens mutatio de subiecto in subiectum non est motus. Secundo sic generatio est de non subiecto in subiectum et corruptio e contra. et tamen generatio est motus. cum sit actus generabilis in quantum generabile et similiter corruptio. ergo. Tercio sic sicut se habet subiectum ad subiectum ita non subiectum ad non subiectum. ergo si sit motus de subiecto in subiectum erit motus de non subiecto in non subiectum. ergo non sola mutatio de subiecto in subiectum est motus. Ad oppositum arguitur per philosophum in tertio.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus distinguit motum per se a motu per accidens et remouit motum per accidens a sua consideratione. Consequenter incipit determinare de diuisione motus per se in suas species et quia mutatio accepta in eo se habet ut quoddam superius ad motum proprie dictum. id postquam diuidit motum proprie dictum diuidit mutationem per se in eo. et postea ostendit que mutationes non sunt motus et postea ea que mutationes sunt motus proprie dicitur.

Sciendum est secundo quod omnis motus siue mutatio sit ex quodam in quodam ut satis manifestat nomen mutationis: quia connotat aliquid esse post aliud et aliquid prius et aliquid posterius et ita mutatio semper est inter duos terminos. unde secundum illos tres terminos variationem potest intelligi mutatio fieri quadriplex. primo de subiecto in subiectum. id est de termino affirmato in terminum affirmatum. Secundo de subiecto in non subiectum. Tercio de non subiecto in subiectum. Quarto de non subiecto in non subiectum. et ut habet philosophus dicitur hic subiectum. quod est affirmatiue demonstratum. et illud est ens in actu completum per se substantialem. ut cum dicitur hic homo vel equus. et cum hoc accipitur sub aliqua forma accidentali que affirmatiue designatur tale ens completum prout est sub illo

esse accidentali potest mouere ad aliud esse accidentale et ita dicitur mutatio fieri de subiecto in subiectum. Ex quo patet quod materia in proposito non est subiectum imo magis dicitur non subiectum accipiendo eam cum priuatione. ut cum dicitur quod aliqua mutatio est de non subiecto in subiectum.

Conclusio prima. ex non subiecto in non subiectum nulla est mutatio per se licet bene per accidens. Prima pars patet. quia omnis mutatio per se est inter contraria vel inter contradictoria. Sed non subiectum ad non subiectum nullam habet oppositionem siue capiatur non subiectum ut dicit simpliciter negationem siue ut dicit priuationem quia negatio negationi non opponitur nec priuatio priuationi nec potentia potentie. nam negationes simul de eodem subiecto verificari non possunt. ut idem lapis nec est sanus nec eger nec cecus nec videns. Secunda pars patet quia cum ex albo sit per se nigrum sit per accidens ex non nigro non album. pro quanto priuatio semper saluatur in forma contraria sed id quod est per accidens in aliquo genere non potest esse species eius: ideo ex non subiecto in non subiectum non est aliqua species mutationis per se.

Conclusio secunda. cum sunt tria genera mutationis per se. patet quia diuisio mutationis secundum variationem suorum terminorum penes affirmationem et negationem attenditur: sed tales termini solum variantur quattuor modis et secundum unum modum non potest fundari per se mutatio scilicet de non subiecto in non subiectum. ergo erunt solum tria genera mutationis scilicet de subiecto in subiectum. et de non subiecto in subiectum. et de subiecto in non subiectum. Sed ad sciendum que istarum mutationum sit motus. Aduertendum est quod mutatio de non subiecto in subiectum dicitur generatio cuius alia est generatio simpliciter que fit de non esse simpliciter ad esse simpliciter. scilicet ad esse substantiale. alia est generatio secundum quid que fit de non esse secundum quid scilicet de non esse accidentali ad esse accidentale ut de non albo in album. et talis generatio secundum rem est alteratio vel motus proprie dictus. Sed secundum modum designationis ad modum generationis illa mutatio

Liber quintus

tio que est ex subiecto in non subiectus dicitur corruptio. cuius quedam est corruptio simpliciter. Alia est corruptio secundum quid quemadmodum dictum est de generatione.

Conclusio tertia generatio non est motus. patet duabus rationibus philosophi. Prima est. illud quod non est simpliciter non potest moueri neque quiescere. sed id quod generatur simpliciter est non ens. ergo non potest moueri. et per consequens generatio non est motus. pro declaratione maioris non supponit philosophus quod non ens dicitur tripliciter. Primo modo dicitur non ens secundum compositionem et diuisionem. et hoc modo non ens id est quod falsum quod opponitur entibus est verum. sed hoc modo ens et non ens solum in mente sunt. id tale ens non potest moueri. Secundo modo dicitur non ens quod non est ens in actu per quacuque formas sed est in pura potentia. et tale non ens non potest moueri. sed est principium generationis simpliciter vel terminus corruptionis. Tercio modo dicitur non ens secundum quod ratione oppositionis quam habet ad aliud prout prima saluat in forma contraria ut albus dicitur non niger. et tale non ens contingit moueri per accidens. sed id quod non est ens simpliciter. et simpliciter generatur. nullo modo contingit moueri. Secunda ratio omne quod mouetur est in loco. sed quod generatur simpliciter non est in loco. ergo quod generatur non mouetur. Maior pars quod motus localis est primus omnium motuum. et destructo priori destruitur posteriora. id si aliquid non sit mobile localiter nec etiam alio motu. sed omne mobile localiter est in loco. ideo necesse est quod mouetur esse in loco.

Conclusio quarta. corruptio simpliciter non est motus. patet quod motui nihil est contrarium nisi motus aut quies. sed corruptio in generatione contraria est quod non est motus aut quies ut probatur est. ergo corruptio non est motus. et sic due species mutationum prius posite non sunt motus.

Ex quibus inferitur conclusio quinta et repositio sua ad. q. sola mutatio de subiecto in subiectum est motus proprie dictus per quod motus proprie dictus est aliquid mutatio. quod in tali motu fit aliquid post aliud. et non est mutatio de non subiecto in subiectum nec e contra. ergo cum sint nisi tres species mutationis sequitur quod est mutatio de subiecto in subiectum. et ipsa subiecta sunt contraria vel media vel includunt priuationem quam ponit ut unum contrarium in quantum affirmatiue monstrat ut nudum vel obscurum

Ad rationes ante oppositum
Ad primam dicitur quod in opposito non solum caput subiectum per illo quod subijcit motui. sed caput per illo quod subijcit in quantum stat sub aliquo termino affirmato. et hoc modo fit mutatio de subiecto in subiectum. id est mobile quod subijcit motui id est remanet. Ad secundam dicitur quod si capiatur motus in contrariis ut caput in principio et in termino huius videlicet ut dicitur actus in potentia non distinguendo ipsius contraria simpliciter mutationem sic generatio et corruptio diceretur motus. sed non capiendo ipsius specialiter ut fit de contrario in contrarium et inter formas positivas. et isto modo accipitur hic. Ad tertia dicitur quod subiectum et non subiectum conueniunt in negatione sicut duo subiecta in affirmatione. sed est dissimile in hoc. quod non subiecta dicunt aliquas duas negationes quam nullam habet oppositionem et inter subiecta quam differunt per formas positivas prout esse contraria opposita. id in ipsis potest fieri motus et cetera. Sequitur textus. Si igitur predicata et cetera.

Queritur tertio utrum in substantia
cia et ad aliquid sit per se motus. Arguitur quod sic. quod forma substantialis prius inducit in una parte materiam quam in alia ergo non est possibile materiam secundum qualemque partem subijci equaliter virtuti agentis. ergo generatio est mutatio successiva. et ita est motus. Secundo sic arguitur. in substantia est contrarietas. ergo etiam est motus. Antecedens patet quod in uno quoque genere est tamen una contrarietas prima. Sic ignis contrariatur aque ut dicitur in secundo de generatione. et si dicatur quod hoc est ratio qualitatis ex hoc inferatur quod ignis secundum suam substantiam contrariatur aque. quod proprie passionem habet proprias causas et ita cum caliditas et frigiditas sunt in subiectis ignis. et aque sequitur quod ille substantie sunt contrarie. Tercio sic arguitur quod in ad aliquid sit motus. quod per dealbefactionem fit aliquid simile. sed dealbatio est motus. et similitudo est relatio. ergo per motum acquiritur relatio in aliquo et per consequens in ad aliquid est motus.

Ad oppositum est philosophus in textu qui postquam diuisit mutationem per se in tres partes siue species. scilicet in generationem corruptionem et motum proprie dictum. Consequenter inquirat diuisiones motus proprie dicti in suas species. et quia diuisio et distinctio motus proprie dicti sumitur secundum distinctionem termini ad quem. quod motus non est preter res ad quas est motus. ideo ad inquirendum illam diuisionem

vel distinctione inquire ad que predicamenta
est per se motus et ad quod non. Et primo ostendit quibus
predicamentis non est per se motus et inter ce-
tera primo ostendit de substantia et relatione.

Sciendum est primo. quod motus est
per se in aliquo predicamento nihil aliud est quam
forma illius predicamenti accipi per se in aliquo sub-
iecto per motum et esse per se terminus illius motus.
cuius ratio est. quod motus est actus imperfectus tendens
ad ulterius est perfectione et terminus ad quem
cuius est forma perfecta. et perfectio ad quam ten-
dit ratio motus non est preter res ad quas est mo-
tus. uno est in eodem predicamento cum termino ad
quem. ideo dicitur per hoc esse in illo predicamento cuius
est forma per se fluens in illo motu. Unde patet
quod si per motum unum plures forme acquirantur ut per
albefactionem acquiratur albedo et similitudo.
motus est per se solus ad illam formam que per se flu-
it in illo motu. et ad alias est per accidens nam in
vno fluxu per se sunt cum una forma.

Sciendum est secundo. quod cum omnis
motus sit quidam fluxus continuus alicuius sub-
iecti existentis in actu substantiali et in poten-
tia accidentali de una forma contraria et alia
sine remissione unius et intensiōe alterius. ideo
oparetur quod ad hoc quod in aliquo predicamento
sit per se motus requiritur quod in illo predica-
mento reperiantur forme contrarie ad invicem
sine perfecta et completa rationem contrarietatis.

Sciendum est tertio. quod ad hoc
quod in aliquo genere reperiantur talis contrarietas
due conditiones requiruntur. ut dicit doctor
sanctus in hoc passu. Prima est quod in eo re-
periantur termini maxime distantes inter quas cas-
dant omnia illius generis sic quod ab uno non
deveniatur ordinate in alterum nisi per media
et propter defectum huius conditionis in numeris
non est completa contrarietas quia licet ibi
sit minimum non tamen ibi reperitur maxi-
mum. Secunda conditio est quod inter illas
formas sit aliqua contrarietas sine quam de
vna in aliam continue deveniatur sine intensi-
ōe unius ad remissionem alterius. Iste autem con-
ditiones defuit formis substantialibus. pri-
mo quia licet in genere substantie reperiantur
differentie contrarie appropinquantes omnia que
sunt illius generis. tamen cum talis contrarie-
tas differentiarum solus extendat penes con-

muniem radicem contrarietatis que est excludi-
lentia et defectus pro quanto scilicet est nobilis
et altera. sicut contingit in numeris. et sine per
pura rationem specificam huius forme. et illi. ideo
tales forme non sunt sine se contrarie nec etiam
deveniunt de vna in aliam per media. uno dum ex-
uitur una forma ipsa potest idifferenter quod cum
quod aliam recipere quantum est ex parte sui ut dicitur
secundo de generatione. ut cum ex terra fit igitur
nis non oportet quod sit transitus per formas ele-
mentorum mediorum. sed ex quolibet elemento
immediate potest fieri quodlibet. Secundo
quia esse substantiale consistit in indivisibili-
bus. ergo inter formas substantiales non potest
esse continuitas sic quod fiat motus continuus
de vna in alteram sine remissione unius et
extensionem alterius. et in substantia non est
perfecta contrarietas que requiritur ad mo-
tum.

Sciendum est quarto. quod sine al-
bertum quatuor conditiones requiruntur
ad completam et perfectam contrarietatem que
ad motum sufficit que virtualiter continentur in
duabus primis. Prima est quod tales forme
sint virtualiter active et passive ad invicem vel
per se vel per qualitates prime. vel cum alio et sic per
alterum ut sunt qualitates secunde cause a pri-
mis. Secunda est quod tales forme non sint
simpliciter simplices. sed in maiori maiores
et in minori minores existentes. Tertia est
quod inter ea sit medium per quod sit transitus de
vna in aliam.

Quarta est quod tales forme se expellant ab eo-
dem subiecto actione propria. Unde iste condi-
tiones formis substantialibus deficiunt non enim sunt
formaliter active et passive. et tamen sunt in ma-
iori quantitate quare et in minore et etiam inter eas
non est medium. nec etiam se expellunt ab eodem sub-
iecto actione propria.

Istis notatis sit conclusio prima
In substantia non est per se motus. probatur quod omnis
motus est de vno contrario in contrarium. sine sub-
stantia non est contrarietas requisita ad motum.
tibi non est per se motus et hec est ratio probatur. Item subiec-
tum forme substantialis est ens in pura pos-
sibilitate. sed ens in pura potentia non potest
moueri. et ita patent due cause quare in sub-
stantia non est motus. scilicet propter defectum
etiam subiecti mobilis. Item si ibi esset mo-
tus

Ziber quintus

tus tunc est generatio et corruptio. & hec non sunt motus ut prius dictum est et probatum est. §.

Cōclusio secūda. in adaliquid

non est per se motus probatur per hoc. In illo non est per se motus cuius natura de nouo inuenitur in aliquo subiecto non mutato. & sic est de relatione §. Maior patet quia terminus motus acquiritur non potest nisi per motum primum quia via prior est terminus mino sibi essentialiter intrinseco. mino per se quia forte existente albo et platone nigro sortes non est similis platoni. sed platone mutato ad albedinem factus est sortes similis platoni ergo similitudo de nouo reperitur in sorte sine mutatione facta in eo. Pro cuius intellectu sciendum est quod hec regula in quibusdam relationibus non habet difficultatem. Sunt enim triplices relationes quedam sunt relationes rationis in utroque extremo ut relatio idemnitatis. alie vero sunt quarum una est realiter in vno extremo et alia tantum secundum rationem in altero. sicut scientia refertur ad scibile. scibile autem non refertur ad scientiam nisi quia scientia refertur ad ipsum ut dicitur quanto metaphysice. alie sunt relationes que realiter sunt in utroque extremo ut equalitas vel similitudo. In illis ergo que non possunt aliquid nisi in vno extremo non facile est intelligere quod mutato extremo in quo relatio realiter existit de nouo dicatur aliquid relative de altero sine sui mutatione cum nihil ei realiter adueniat. sed in illis que sunt realiter in utroque extremo difficile est intelligere quod relatio in vno est sine mutatione illius cui aduenit. sed solum cum mutatione alterius cum nihil de nouo reale adueniat alicui sine mutatione illius cui aduenit ut inuit vnus articulus parisienfis.

Ad hoc respondet doctor sanctus quod si aliquid per suam mutationem mihi fiat equalis me non mutato prius erat in me quodammodo scilicet in sua radice in qua habet suum esse. ex eo enim quod habeo tale quantitatem comparatur mihi quod sim equalis omnibus qui talem quantitatem habent. Cum ergo aliquid de nouo accipit illam quantitatem illa radix communis equalitatis que fuit in me determinatur ad illud. et ideo nihil reale aduenit de nouo mihi cum incipio alteri esse equalis per eius mutationem.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod forma eadem prior inducit in omnes

per materiam determinate ad susceptioem forme substantialis. et si in generatione est aliqua successio secundum accidens. scilicet ratione alterationis que generatio in mixto est. Ad secundam dicitur quod contrarietas differentiarii prior diuidentium aliquid generatio non est completa contrarietas. quia non semper attenditur secundum priorem rationem huius forme vel illius. & solum secundum radices contrarietatis. et secunda sufficit ad hoc quod in illis formis causantur passionibus vere contrariis. quia non requiruntur diuersitas tanta in causis quanta in effectibus reperitur. Ad tertiam dicitur quod relatio extrinseca ex consequenti solum acquiritur per motum. de albedine enim per se et intrinsece terminatur ad albedinem ad quam ex consequenti sequitur aliquid relatio ut dissimilitudo aut similitudo. sicut etiam ad motum in quantitate potest sequi equalitas vel inequalitas. & primo modo per se nulla relatio potest terminare motum. Sequitur textus.

Amplius eiusdem motus.

Queritur quarto utrumque ad actionem

et passionem sit per se motus. Arguitur quod sic. ubi cum quod est contrarietas potest reperiri motus. sed in actione et passione reperitur contrarietas ut patet in predicamentis. ergo

Secundo sic ad omnem motum sequitur quodam affectio causa in mobili. sed talis affectio est passio quodam. ergo ad passionem est per se motus

Tertio sic si ad actionem et passionem non esset per se motus hoc esset quia motus non esset motus. sed hoc non. nam omne quod de nouo et successiue acquiritur in aliquo subiecto acquiritur per motum. & motus de nouo et successiue acquiritur in subiecto. ergo ad motum sit motus

Ad oppositum arguitur per primum in textu.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam probatur ostenditur quod ad substantiam et ad relationem non est per se motus. hic prius ostenditur quod non est per se motus ad actionem et passionem. in qua ostensione supponitur quod licet actio et passio differant a motu ratione formali dicente quod quid erat esse. motus enim secundum propriam rationem eius est actus entis in potentia tendentis ad vltiorem perfectionem. et est reductus in eodem predicamento cum suo termino ad quem. actio autem et passio ultra motum diuersas habitudines includunt. tamen actio et passio idem sunt subiecto cum ipso motu et vniuersi per se sunt sine alio nec contra. id ad pro-

phísicorum

bádū q̄ i actōe ⁊ passiōe n̄ ē p se mor⁹ sufficiat
phare q̄ mor⁹ n̄ ē mor⁹ nec gñatōis gñatio.

Sciendum est secundo q̄ dupli-
citer p̄telligit⁹ mor⁹ sit mor⁹ v̄l mutatiōis
mutatio. Ano mō q̄ mor⁹ sit mor⁹ tanq̄ sub
iecti sic q̄ mor⁹ fin aliquē motū moueat. vt
q̄ augmētet v̄l diminuat. Alio mō q̄ mor⁹
sit mor⁹ tanq̄ fin: ita q̄ vn⁹ mor⁹ t̄minet ad
aliū motū. Et b̄ iterū p̄t intelligi dupliciter.
Ano mō q̄ p accidēs ad motū sit mor⁹: vt
si p̄tingat vnā mutatiōez fieri ad aliam. Alio
mō q̄ ad motū sit mor⁹ p se tanq̄ ad t̄minū
intrinsecū ⁊ essentialē mor⁹.

Tunc sit conclusio prima. mor⁹
nō ē p se mor⁹: nec tanq̄ subiecti: nec tāq̄ ter
mini. Prima p̄ p̄z. q̄ mor⁹ ⁊ mutatio nō sūt
de natura subiectoz cū neutri sit suba actu
ens: nec ens pmanēs qd̄ pmanere possit sub
motu. ergo mor⁹ nō ē mor⁹ tanq̄ subiecti.

Secūda p̄ p̄z septē rōnib⁹. Prima ē. ois
mor⁹ ē de vna specie i aliā sp̄ez. vt inter p̄ria
vel p̄dictoria si sit mutatio simplex. ḡ si mor⁹
tus sit mor⁹ tanq̄ termini sequet⁹ q̄ mobile si
mul mouet⁹ de vna specie i aliā sp̄ez: vt ex
sanitate in egritudine. ⁊ ex ip̄a secūda i p̄is
mā: ⁊ ex hac in aliā. s̄ hoc ē falsū. q̄ in finio
mor⁹ sp̄ p̄tingit mobile q̄scere in forma acq̄
sita p motū. Secūda rō. ois mor⁹ vel muta
tio ē ex opposito in oppositū p̄ne aut p̄dicto
rie. ḡ si mor⁹ p se terminet ad motū ⁊ mutatio
ad inurationē: tūc ille mor⁹ sit in mor⁹ op
positos. Et q̄ mobile i motu p̄tin ē in finio
a quo: ⁊ p̄tin in finio ad quē. ḡ oportebit q̄
in isto motu q̄ sit in mor⁹ p̄rios sit in finio
eri illi duo mor⁹ p̄rii. ⁊ q̄ vterq̄ mor⁹ sit sit i
fieri. ḡ idē subiectū sit mouebit ad opposita.
⁊ idē sit generabit ⁊ corrūpet: vel sit sanabi
tur ⁊ egrorabit. Tertia rō. si mutatiōis ēēt
mutatio p se ⁊ generatiōis generatio: tūc ali
cui⁹ p̄ticularis generatiōis esset iterū alia ge
neratio p se cui⁹ ēēt finis. ⁊ itez illi ēēt alia
generatio. ⁊ sic in infinitū tā a parte añ q̄ a
p̄te post. ḡ nō ēēt dare primā generatiōez nec
vltimā. ⁊ p̄ p̄is nihil rep̄iret factum. q̄ si sit
aliqd̄ genitū oportet dare generatiōez imedi
atam ip̄i genito: q̄ tñ nō ēēt dabilis cū q̄libz
de p̄deret ex infinitis generatiōib⁹ p̄cedēb⁹
⁊ ex infinitis sequētib⁹. Quarta rō. eiusdē
subiecti sunt mor⁹ p̄rii. vt q̄es p̄nat motui. s̄

generatio ⁊ corruptio p̄riant. ḡ si generatio
nis sit generatio sic q̄ generet: sequit⁹ etiam
q̄ corrūpet. s̄ hoc ē impossibile. q̄ oportet il
lud ēē qd̄ corrūpet: ⁊ qñ corrūpit. s̄ ēē gñat
iōis ē suū fieri. ḡ oportebit q̄ qñ gñatio q̄
fiet corruptio fiet. et nec p̄ri⁹ neq̄ posteri⁹. ⁊
sic idē sit generabit ⁊ corrūpet: erit ⁊ nō erit.

Quinta rō. in oī generatiōe oportet ēē inas
teriā ex q̄ sit illud qd̄ generat: q̄ subijciatur
motui: ⁊ in q̄ acq̄rat formā geniti. ⁊ iterū re
q̄rit aliq̄s t̄min⁹ q̄ sit hoc aliqd̄. s̄ generatio
nō h̄z materiā ex q̄ sit nec ē hoc aliqd̄. ḡ ip̄a
nō p̄t generari. ⁊ sic generatiōis nō erit gene
ratio. Sexta rō. sicut se h̄z gen⁹ ad genera
tiōē: ita sp̄es ad sp̄em. s̄ doctrina q̄ est qdā
generatio nō ē generatio alteri⁹ doctrine. ḡ
nec generatiōis ē generatio: neq̄ mor⁹ ē p se
mor⁹. Septima rō. triplices sunt sp̄es mor
tus. s̄ ad quantitātē. q̄litatē. ⁊ vbi. ḡ si mor⁹
sit p se mor⁹: oportebit vnū illorū ēē ad alter
rum. ⁊ sic loci mutatio alterabit v̄l alteratio
augebit. qd̄ est impossibile. Est tñ aduer
tendū q̄ trip̄l p̄tingit aliqd̄ moueri. s̄ p ac
cidēs. fin p̄t. ⁊ p se primo. Et licz mor⁹ nō
sit mor⁹ p se: tñ p̄t ēē p accidēs. vt si q̄s sa
net ⁊ curat sanatio mouebit p accidēs. S̄
de illo motu nō est hic ad p̄positū.

Conclusio secunda. ad actionē
⁊ passiōē nō ē p se mor⁹. Probat⁹. q̄ actio
⁊ passio sunt idē subiecto cū motu. s̄ motus
non est motus. ergo ⁊c.

Subiatur primo vtrū ad qñ sit
tus ⁊ habitū sit p se mor⁹. R̄ndet⁹ q̄ nō. Pa
tet primo de qñ. q̄ qñ d̄z esse in t̄p̄e. s̄ t̄p̄s est
mēsurā mor⁹. ḡ eadē rōe q̄ nō ē mor⁹ ad acti
ōē ⁊ passiōē: eo q̄ p̄tinet ad motū ⁊ sūt q̄s
d̄z successiua. nec eadē rōne in qñ. Secūdo
p̄z de situ. q̄ si ēēt mor⁹ in situ ille ēēt fin lo
cuz. aut ḡ ille mor⁹ ēq̄ primo t̄miabit ad vbi
⁊ sitū. vel ad vnū p̄ p̄i⁹ ⁊ ad reliquū p̄ poste
rius. Nō primū. q̄ idē mor⁹ nō p̄t imediare
finiari ad diuersos terminos. Si secūdū: vel
p̄t t̄miabit ad vbi ⁊ ex p̄t̄i ad sitū. ⁊ sic ad
sitū nō erit p se mor⁹: vel primo ad sitū ⁊ ex
p̄t̄i ad vbi. ḡ ad vbi solū erit motus p acci
dens ⁊ nō p se: qd̄ ē p̄ oēs p̄hos ponētes q̄
ad vbi sit p se mor⁹. ḡ ad sitū sit p se motus.
q̄ in mobili p̄t acq̄rit ēē in loco q̄ ordo pri
um ad totū ⁊ ad locū. ideo sit⁹ solū per acci

Liber quintus

dens acqñt p motū. Tercio pz de habitu. qz habit⁹ dicit quādam habitudinē corp⁹ ad h q sibi adiaceat. g eadē rōne q in relatōe nō est p se mor⁹: nec in habitu.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dī q i actōe ⁊ passioe nō ē p se pū mo mor⁹ pñetari. q: dūc sō: me nō sūt actiue et passiue int se: s tū p alterū ⁊ ex pñti. f. rōe qñtati a qb⁹ sūt. vt calefactio ⁊ frigefactio rōe caliditatis ⁊ frigiditatis. Ad secūdā dī q i ista affectio in mobili causata seqt motū fm naturā vt effect⁹: nō tñ fm tps ⁊ p modū finī mor⁹. s sūp sūt ⁊ desinūt eē mor⁹ ⁊ talis passio. Ad terciā dī q mor⁹ nō acqñtur in subiecto tanq id qd acqñt: s sōlū tanq id q aliqd acqñt. ⁊ tali nō opoz: s q acqñt p motū: als eēt pcessus in infinitū. Seq tur text⁹. Qm aut neq sube ⁊ c.

Queritur quinto utrū soluz ad tria pñcamēta. f. quātitatē: qñtatē: ⁊ vbi sit p se mor⁹. Et arguit q nō. q: in quātitate nō ē pñetas: vt dī: i pñcamēta. g neq mor⁹

Secūdo sic. distīcre spēs quātitatē in in diuisibili pñsūt. g fm quātitatē distīctā nō est mor⁹. Sūt quātitas cōtinua ē in infinitū diuisibilis. g nō ē ea dare minimū: ⁊ pñs nō est ibi pñetas. q: pñia maxime distāte debent. g fm quātitatē pñuā nō ē p se mor⁹.

Tercio i vbi nō ē pñetas. g neq mor⁹. an recedēs pz. q: si sic maxie videret pñari pca uum celi ex vna parte pcauo eiusdē ex altera pre diametralit⁹ opposito: cū illa duo vbi maxime a sciuitē distet. s duo vbi nō pñant. neq sit mor⁹ de vno in aliud. g in vbi nō est pñetas. In oppositū est pñs in textu.

Sciendum est primo q post qz pñs oñdit ad q pñcamēta nō ē p se motus hic pñter oñdit ad q ⁊ qñt pñcamēta sit motus ad hñdū diuisionē ei⁹. An cū mor⁹ cui⁹ hic inqñunt spēs sit de pñio in pñiū mutatio q est de subiecto i subiectū: ad h q in aliquo genere repñat talis mor⁹ opoz: q in illo re perianē pñia hñtia pñtōes supdictas. Et qz de rōne pñioz ē adinuicē maxie distāte: opoz: ter q in tali genere sint repñiles finī maxie distātes int quos cadat mediū p qd possit fieri mor⁹ de vno in alterū. Est tñ a ductēduz q nō ē necesse hñmōi distātiā finioz sūmplr vel absolute semp accipe. q: hoc sit soluz in

genere qñtatīs. s sufficit q sit maxime distā tia in ordine ad aliquā naturā distīctā et determinatā pñificā: vt in quātitate pñuā. aut ad aliqd extrīnsecū: vt in vbi.

Scienduz est secundo q quā titas cōtinua pōt dupliciter cōsiderari. Vno modo fm se ⁊ absolute. Alio mō vt est termi nus corp⁹ siue cor: pōz naturalium. Pñmo modo cōsiderat a logico ⁊ mathematico: licet adhuc diuersimode. ⁊ isto mō in quātitate nō repñt pñetas. Secūdo cōsiderat a pñi sico. ⁊ isto mō in quātitate repñt pñetas: ma xima distātia terminioz pñioz. nō tñ sūmplr et absolute: s in ordine ad aliquā naturā dcter minatā q sibi dēmiat in matena maximū in quātitate qd transcēdere non potest: ⁊ minis mū a quo deficere nō potest. Ideo hoc mō in quātitate est pñetas sufficiens ad motum

Ex quo pñz q in quātitate nō repñt pñetas fm pñias rōnes suarū spēs: put cōtinētur sub genere quātitatē. Et pñter hoc mor⁹ ad quātitatē nō hz vñū cōe nomē fm gen⁹ sed hz nomē fm suas spēs: put i quātitate repñ tur pñetas q est imperfecti ad perfectū fm vñā ⁊ eandē essentia quātitatis. et ita mor⁹ qui est ad pñctā quātitatē dicit augmentuz. si hō ecōtra decrementū.

Scienduz est tertio q in genere vbi nō repñt pñetas fm pñias rōnes aliq rum suarū specierū. nec etiā fm aliqd qd sit aliquo mō pñies ad ipas spēs s dūtaxat i ordine ad motū grauū ⁊ leuū cor: pōz repe riant in vbi duo termini maxime distātes. Si cñ vt arguit ante oppositū in vbi atten deretur cōtrarietas fm maximā distātiā sūmpliter ⁊ absolute: tūc magis cōtrariare tur cōcauū cōcauo celi diametraliter oppo sito q cōcauū medio mundi. Quia g in vbi attendit cōtrarietas p habitudinez ad ali quid qd est extrīnsecū ipi grauī vbi nō nomi natur motus ad vbi. nec fm gen⁹: nec fm spe ciem: licz fm aliquos vocetur latio. sed hoc nomen nō est satis cōmune. quia solum ferri dicuntur illa in quoz potestare nō est stare si ue cessare moruz. quia scz a seipis non mouē tur: sed ab alijs.

Scienduz est quarto q in gene re qualitatis reperuntur aliquę species ad inuicem contrarie fm suas pñias rationes

scdm quas r
io motus
pñm scdm
rōnis quod
pñie illa al
litate. ⁊ h
dia substantia
pro qualitate
vel inferri a
scdm quātitatē
tio. Et si que
scdm eandē
nus vt ecōtra
motū augm
sto. q vocat
tio in cōtrari
talis motus
riam. sed no
quid. qm in
trari ⁊ mag
quod a mag
cōtrario. qd
Et quib⁹ pa
sūt ad illa p
Conclu
tate quali
dicus. pñia
cōtrarietas
lū in hñs. ⁊
sepe in gen
ad illa tria
Conclu
mor⁹ specierū
motus vel
nō habz nō
scdm spēm
pñie d. ⁊ d
trīnsec⁹ mo
ad formā b
lez nō ad f
motus. si a
ad absolute
motus. Si a
est alteratio
ad pñctam
imperfectam
Dubita
immobile. q
oppositioz si
aut de modo

Philosophorum

scdm quas reponunt sub genere qualitatis. id motus ad qualitatem habet nomen esse sum prum scdm genus qualitatis. scz nomen altera tionis quod huic generi qualitatis alludit. na pprie illa alterari dicunt q differunt scdm qual itatem. et hic capis qualitas no pro differen tia substanciali que in quale predicatur. sed solu pro qualitate que nata est inferre passionem vel inferri a passione. qz vt postea videbitur scdm qualitatem de tertia specie solu est altera tio. Et si querat qualiter vocet motus qui est scdm eandem spem qualitatis de magis in mi nus vt eotra. qz posset credi q reducere ad motu augmen v de crement. Respondet Ari sto. q vocat alteratio. qz ois motus de cotra rio in cotrariu scdm qualitatem est alteratio mo talis. motus est de cotraria qualitate in cotra riam. sed non simpliciter sed in respectu scdm quid. qz in qualitate causat ex punctione con trarij et magis ex separatione a cotrario. ideo quod a magis scdm qualitatem accedit recedit cotrario. qd vero ad minus tendit in cotrariu Et quibz patet qualiter denominent motus q fut ad illa predicamenta. Et tunc sic possit conclusio

Conclusio prima qz solu ad qua litatem qualitatem et ad vbi est p se motus pprie dictus. pater quia in istis generibus reperitur cotrarietas sufficiens et requisita ad motu et so lu in hijs. vt patet ex precedentibus. qz in alijs sepreim generibus non reperitur. ergo solum ad illa tria est per se motus

Conclusio secunda. tm sunt quat tuor species motus pprie dicti. pater qz ois motus vel est ad formam vel ad vbi. si ad vbi no habz nomen inpositu nec scdm genus nec scdm spem. sed vocat loci mutatio qz uis non pprie dici debeat in ad locu. qz locus est ex trinsic mobili. et etiaz loc est immobilis. Si ad formam b e duplr. vl ad sbale v ad accidetalez no ad sbalem. qz in substantia non est per se motus. si ad accidetalez vel ad respectiuam vl ad absolutam. no primu qz ad aliqd no est p se motus. Si absolutam. vl fit ad qualitatem. et sic est alteratio vel ad quantitatem et b dupliciter. vl ad pfectam. et sic dicitur augmentatio. vel ad imperfectam et sic dicitur diminutio.

Subiatur quot modis dicitur immobile. qz cum immobile immobili opponat et oppositoz sit eadem disciplina. couenienter agi tur de modo immobilis. sicut de mo mobilis

et motus. Respondet q immobile dicit multiplici vno mo p negationem actus et potentie qd scz omnino impossibile est moueri. vt deus est imo bilis et son est inuisibilis qz no est de genere visibilis. Secundo dicit immobile qd vix aut tarde mouet. sine postq incepit moueri clau dus. sine qd vix incepit moueri vt motus vel saru. Tercio dicit immobile qd natu e no mo ueri. et hoc solu immobile dicit quiescens. ex quo pz quid sit quies. est em pparatio motus i mo bili vbi quando et scdm qd natum est moueri. Et ia habens in hoc libro patz quid sit mor. quid sit quies et quot sunt species motus. et quot mutationis. et quales et quot sunt modi immobilis. Rationes ante oppositu iam so lure sunt ex dictis. Sequit textus. Post b autem dicamus etc.

Queritur sexto vtrum omnia co tinua sint tangentia et tangentia consequenter se ha bentia et no eotra. et arguitur q no qz no oim cotinuorum vltima sunt vnu et tangentium vltima sunt simul. sed illa que sunt vnu no dicuntur fil. ergo panna no sunt tangentia. Secundo sic. om nia consequenter se habentia se habent sicut prius et posterius. sed in tangentibus vnu no est pz alio cu tangentia sunt simul. g non omnia tan gentia sunt consequenter se habentia. Ad op positum arguitur per pbm in textu.

Pro responsione sciendum est pri mo q postq pbs in precedenti tractatu in qui sunt de diuisione mor et mutationis in suas spe cies consequenter in hoc tractatu secundo agit d vnitatem mor et de cotrarietate mor ad motus et ad quietem et quietis ad quietem. et qz ad cogno scendu vnitatem mor. et etia multa que in sex to libro dicuntur necesse est cognoscere intetio nes sicut rationes quarundam intentionu q sunt simul scdm locum extractis siue separatim ta gere medium consequenter habitum et conti nuum. ideo pbus premitte diffinitione istoz.

Abi sciendum est secundo qz si mul scdm locu dicuntur quecuq sunt in vno. lo co primo. vnde ad hoc q aliqua sint fil scdm locu non sufficit ea esse in eodem loco coi: alias oia q sunt in mundo essent simul. sed oportet ea esse in eodem loco pprio no quide pprio vni qz tunc esset penetratio dimensionu et duo corz pora essent vnu corpus. sed in loco pprio am bobus. et p oppositu simul separatu scdm locu dicuntur quecuq sunt in alio et alio loco. sed tange

Contra 2
contra 3

Liber quintus

re vel tangentia dicuntur quorum ultima sunt similes per carentiam cuiuscunque medij. que alio nomine dicuntur contigua quasi simul tangencia.

Sciendum est tertio quod medium dicitur in quod aptius natum est prius pertingere secundum naturam continue mutans quod in ultimum quod mutat. id est quod mutatur. quod omnis motus est de termino in terminum per medium. et in medio est motus et non in termino. quod in ultimo est finis motus et in primo incipit. et ultimum in motu est contrarium primo. et dicitur aliquid continue motum cum nihil aut paucissimum deficit rei et non tempore. unde omnis interruptio temporis interruptit continuum rationem motus. sed non omnis interruptio rei. id est spatio in quo est motus. si enim post ypatim. id est primam corda cithare tangas ultimum. dum tamen sonus ultime iungas sono prime non fit interruptio soni sed aliquo modo rei supra quam fit motus. similiter si per lapides separatos poterit aliquid moveri continue. Et quod dicitur est quod ultimum in motu est contrarium primo quod posset esse dubium de motu locali. ideo diffinit aristoteles contraria dicens Contraria secundum locum sunt que secundum rectitudinem plerumque distant. et dicitur secundum rectitudinem quod inter duo puncta sola linea est recta. quod inter ipsa non potest fieri nisi una recta tamen et possunt fieri infinite curve. in omni omnis mensura debet esse certa et finita. et debet attendi contrarietas loci non secundum simpliciter essentiam loci. sed per habitudinem ad movendum et mobilia que moventur secundum quod ibi est maxima distantia respectu virtutis moventis vel nature mobilis. ut centrum et concavum celi maxime distant quo ad movendum naturalia.

Sciendum est quarto quod consequenter dicitur quod est post primum positionem vel specie sine medio eiusdem generis. ut una linea sequens aliam consequenter se habet ad ipsam. et unitas ad unitatem et domus ad domum quando non est medium vel si sit non est eiusdem generis. unde ad consequenter requiritur quod sit posterius. quia primum non dicitur consequenter ad posterius. nec unum non est consequenter duobus sed e contra. Secundum quod non sit medium eiusdem generis. sed habitum dicitur quod est consequenter cum agit aliud. unde habitum est species consequenter. quod secludit omne medium tam eiusdem generis quam alterius ab hijs que habitum dicuntur. Et dicitur inferre per hoc quod omne medium est iter propria. quod medium est quod sit motus. si omnis motus est iter contraria vel contradictoria et in contradictorijs nihil est medium. sed est in contrarijs

Sciendum est quinto quod continua sunt quorum ultima sunt unum continuum. hoc autem sonat nomen continuum. quod dicitur a continendo. id est si tenendo quod tamen fieri non posset si ultima essent duo unde eo modo quo ultima possunt fieri unum eodem modo illa dicitur continua. si enim illa ultima fuerant unum simpliciter sit continuum simpliciter. et si fuerat unum colligatione vel tactu sic fieret continuum capiendum large continuum. put se extendit ad contrarium. sed ad continuum simpliciter. oportet quod ultima sint unum simpliciter.

Tunc sit conclusio prima quod diffinitiones intentionum predictarum prius posite sunt sufficienter assignate. probatur quod sufficienter explicant naturam suorum diffinitionum.

Conclusio secunda omnia tangencia consequenter se habent et omnia continua sunt contigua sed non est e contra. primum patet quod in separatis a materia et in numeris reperitur consequenter. sed non reperitur tangencia. sed semper in tangentibus unum sequitur aliud et non habet medium eiusdem generis. secunda pars patet. quod quoviscunque ultima sit unum etiam illa ultima sit si cum id est non sit separata a seipso sed non e contra. ergo omnia continua sunt contigua. sed non e contra. Et quibus inferre per hoc contra Plato ne quod si unitas et punctus essent separata a rebus sensibilibus ut Plato posuit adhuc unitas non esset punctus. pars quod punctus esset de genere illorum que se tangunt. sed de genere magnitudinum. unitas vero non. licet sic de genere illorum quibus est consequenter se habent. sed de numero. secundum quod pars quod iter quocunque duo puncta cadit linea intermedia. et sic inter puncta cadit medium sed iter quascunque unitates non semper cadit medium. sicut non est medium iter dualitatem et unitatem. et sic unitas non est punctus.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod si capiatur si. ut dicitur habitu dicitur ne aliquorum diffinitionum in actu sic ultima contrarium non sunt si. sed si dicat habitu dicitur diffinitionum in potentia vel eiusdem ad seipsum ut capiatur in opposito illa ultima sunt simul. Ad secundam dicitur quod licet tangencia sint simul in loco proprio ambobus. non tamen in loco proprio uni eorum. ideo secundum loca propria cuiuslibet possunt dici prius et posterius. ideo respectu diversorum dicuntur simul esse habere consequenter.

Quentur septimo utrum ad unitatem motus requiratur unitas mobilis. unitas

termini ad quem et unitas temporis. Arguitur quod non, quia si canis unus cadat deorsum et cadendo deorsum moriatur totus ille motus est unus et continuus, et tamen mobile non est unum in toto motu, igitur. Secundo sic aliquis post cursus incipiat febricitari id est erit instans quod erit finis cursus et principium febricitationis, ergo cursus et febricitatio erunt unus motus continuus et tamen ibi non erit unitas termini ad quem, ergo. Tercio sic tempus est extrinsecus motui, ergo unitas simplicitatis motus non requirit unitatem temporis, ergo non. Ad oppositum arguitur per philosophum dicentem. Tria enim sunt secundum naturam secundum que dicimus motum unum in quo et quando.

Pro responsione sciendum est primo quod positus rationibus quarundam intentionum valentibus ad unitatem et diversitatem motus cognoscendas, consequenter probetur determinari de unitate et diversitate motus. Et primo de unitate et diversitate motus secundum substantiam. Et secundo de quibusdam modis unitatis et diversitatis motus secundum accidentia, et consequenter de quibusdam speciebus diversitatis, scilicet de contrarietate motus ad motum. Et in presenti questione solus videbitur de unitate et diversitate motus secundum substantiam.

Sciendum est secundo quod motus secundum substantiam tripliciter dicitur unus, sicut et ipsum unum, scilicet genere specie et numero, nam unitas motus vel sumit ab esse motus, et sic est unitas numeralis vel ab essentia et hoc dupliciter, quia vel ex parte essentie, et sic est unitas secundum genus, vel a tota essentia, et sic est unitas secundum speciem.

Conclusio prima quod illi motus dicuntur unus secundum genus qui terminantur ad formas eiusdem generis predicamentales, et sic omnes motus locales sunt unus in genere, si motus localis et alteratio differunt genere, probatur quia motus distinguitur secundum distinctionem sui termini ad quem, et ab illo termino capiunt unitatem et diversitatem, ergo illi motus qui sunt ad eundem terminum in genere sunt unus secundum speciem.

Conclusio secunda, unitas motus ad motum secundum speciem sumit ab unitate forme ad quam est motus secundum speciem indivisibiles in alias species. Probatur sicut procedens. An omnis dealbatio omni dealbationi est una species, sed dealbatio et denigratio species differunt, et quo sequitur quod si aliqua forma sit species et genus motus convenientes in illa forma sunt unus in specie

non simpliciter, sed secundum quid. Sed argueretur quod si conclusio sit vera magis videretur quod motus qui fuerint ad eundem terminum in numero essent unus motus in specie, cum igitur ad eundem locum in numero possint fieri plures motus per cordam et per arcum, sequitur quod motus circularis et rectus essent unus motus secundum speciem. Respondet Aristoteles quod ad unitatem motus secundum speciem non est solus attendenda identitas siue unitas termini ad quem motus, sed etiam spatium vel medium in quo fit motus, cum ergo rectus et circularis secundum speciem differant illi duo motus de quibus est facta mentio sunt differentes secundum speciem.

Conclusio tertia ad unitatem numeralem motus que est unitas simpliciter requiritur unitas mobilis temporis et termini ad quem. Probatur quia unum simpliciter vel dicitur unum indivisibilitate vel continuitate, sed motus non dicitur unus indivisibilitate cum omnis motus sit divisibilis, ergo dicitur unus continuitate, et per consequens motum esse unum simpliciter est ipsum esse continuum, sed ad continuitatem motus illa tria requiruntur, ergo ad unitatem numeralem motus. Minor probatur, nam continua sunt illa quorum ultima sunt unum, sed diverse forme secundum quas est motus non possunt esse una, et ad continuitatem motus requiritur quod forma secundum quam forma est motus sit una et eadem, similiter omnis motus habet principium medium et finem in tempore, et est proportio temporis ad motum in substantia, et esse ut dictum est in quarto, ergo ad continuitatem motus requiritur unitas temporis, et si unitas temporis attenditur quando non interruptur tempus in quo fit motus per quietem inter mediam, deficienti enim tempore necesse est mobile quiescere, similiter quia omne accidens numeratur a numerositate sui subiecti, ideo ad unitatem numeralem motus requiritur unitas mobilis quod est subiectum eius, et non sufficit unitas mobilis secundum accidens tantum, adeo dealbatio que est in corusco non est una secundum numerum cum denigratio que est in corusco albo, quia coriscus albus est tantum unum mobile secundum accidens. Nec sufficit unitas mobilis secundum speciem, vel secundum genus, quia possibile est duos homines eadem sanatione secundum speciem sanari, non tamen eadem sanatione secundum numerum, ideo requiritur unitas mobilis simpliciter, et per se secundum numerum.

Liber Quintus

Sed hic secundum Aristotelem dubitatur si Socrates prius alteretur aliqua alteratione et postea cesset. et tunc deinceps alterari ea de alteratione in specie. Vtrum posterior alteratio sit vna in numero cum prima. Respondetur quod si possibile sit corruptum idem in numero reiterari et tunc vna cum prima. si vero non sit possibile non erit vna. modo secundum naturam non est possibile corruptum idem in numero reiterari ideo ille alteratio non erit vna alteratio secundum numerum.

Dubitatur secundo verum sit eadem sanitas in homine de sero quod fuit in mane superposito quod non veniat egritudo. Si dicatur quod sic cum substantia hominis sit in continuo fluxu et in continua mutatione: tunc per rationem posset dici quod sanitas amissa per egritudinem et iterum recuperata esset vna sanitas in numero. Et similiter itineratio interrupta per quietem. Hoc dubium non soluit philosophus in hoc passu. quod questiones de eo de et diuerso ad metaphysicam pertinent. Sed et soluit Albertus distinguens de duplici subiecto sanitatis. quod dicitur esse commune et media tum secundum pres materiales corporales de quibus veniunt est quod continue fluunt et refluent. Aliud est primum et immediatum secundum pres formales corporis et sic non iuxta in continuo fluxu. ideo bene est eadem sanitas in numero de mane et sero si non interuenient egritudo. Nec sequitur quod sanitas amissa et recuperata sit vna numero. quia per contrarium sensum per egritudinem interuenientem inter primum est esse sanitatis. Nec sequitur quod alteratio prior et posterior sit vna si fuerit interrupta per quietem. quia per tale quietem interuenientem est actualiter diuisa alteratio prior a posteriori. Nec autem dubitatio ortum habet ex dicto erratum ponentis omnia naturalia esse in continuo fluxu et mutatione et nihil in ipsis esse permanentis. ex quo inferebat quod de naturalibus non est scientia. sed hoc posuimus esse falsum. ut patuit in primo libro.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod aliqui antiqui dicunt quod canis non mouetur deorsum in quantum canis. sed secundum quod est corpus graue. et licet corruptus canis manet in idem corpus graue. et sic manet idem subiectum per primum motus. Ideo dicunt illi motum esse primum. Sed hec ratio improbat. quia licet non moueatur deorsum ut est canis sed ut corpus graue. tamen dum corruptus canis non manet idem corpus graue quod

mero. ideo non potest esse idem motus numero. propter quod dicitur quod motus canis viuentis et motus canis mortui non sunt vnus motus numero nec est motus primum simpliciter sed solus est primum ex parte temporis. si illi motus dicuntur habitus vel primum se habentes. Ad secundam dicitur quod licet idem instans temporis sit finis temporis mensurans cursum et punctum alteri quod mensurat habitationem. tamen non est idem terminus intrinsecus coram respectu cursus et habitationis si vnum statim incipiat per alterum. Ad tertiam dicitur quod tempus non est penitus extrinsecus omni motui quod idem secundum substantiam causat motum et tempus. Nam vni tas primi mobilis agit motum et vnitatem motus et primum agit tempus et vnitatem temporis. est etiam per primum temporis ad motum et primum ad substantiam ad esse ideo tempus mensurat motus secundum id quod est secundum durationem eius. ideo ad vnitatem numeralem eius aliquid facit vnitatem temporis. et quia primum motus est in omnibus alijs ut causa in effectu. ideo tempus non est omnino extrinsecum alijs motibus. ideo ad vnitatem numericalem motus facit aliquid tempus et non solus ut significatur ut aliquid voluerit dicere etc.

Queritur octauo. verum sit possibi- le aliquam speciem differre ad inuicem continuari. Arguitur quod sic. albedo et nigredo specie differunt tamen ad inuicem continuant quia sunt in eodem subiecto continuo quod etc. Secundo sic. forme substantiales differentes secundum speciem continuant ut vna per media pre viuidis et per media pre crocea. ergo differrentia specie possunt ad inuicem continuari. Ad oppositum arguitur per primum dicentem. motus specie differentes ad inuicem continuari non possunt. quia differentia specie non possunt facere vnum.

Pro responsione sciendum est primum. quod primum primo et per se primum primum. et si in aliquo re alteri generi repit sed per accidens quod essentie predicamentorum sunt ignote. quia si albedo vel aliquid alia forma dicat primum vel extensa sed erit solus per accidens vix ad primum vel extensionem maxime in qua est. que dicit Aristoteles quod ad inuicem aliqua primum non possit contingere potest duplici de causa. nam cum continuus sit cuius ultima sunt vnum ad hoc quod aliqua possint continuari oportet quod habeant ultimam quod non contingit in indiuisibilibus nec qualitatibus aut formis substantialibus nisi per accidens. Secundo requiritur quod illa ultima sint vnum. nam

unde et ratione generis, ita quod sint eiusdem speciei
quod alias ex ipso non possunt fieri unum simpliciter.
ideo dicitur textus quod linea et ambulatio continu
ari non possunt sed habent eadem ultima, quod non sunt
uniuoca, sed quod habent eadem ultima si genere
aut specie differant illa possunt esse habita vel
consequenter se habentia sicut cursus et febricitas
tunc qui sunt motus genere differentes.

Tunc sit conclusio prima differē
cia specie non possunt adinuicem per se continua
ri et simpliciter, sed tamen per accidens et secundum quid
Primum patet, quod continua sunt quorum ultima
sunt unum, modo diversorum secundum speciem ultima
non possunt esse unum simpliciter. Secunda
pars patet per rationes ante oppositam, albedo
et nigredo existentes in uno subiecto con
nuo licet per se non continentur, quod non habent per se
ultima, tamen continentur per accidens ratione sue ex
tensionis que puenit eis ad extensionem subiecti
et sic albedo et nigredo non faciunt unum simplici
ter. Sed tamen faciunt unum per extensiones earum
quas habent, et per accidens sunt diuise sicut
et extensio subiecti, et similiter forme substantia
les specie differētes non sunt per se continue, sed
secundum extensionem earum quas habent per accidens
possunt esse continue quando sunt adeo imper
fecte quod una non distinguit naturam quam infor
mat proprijs terminis a materia alterius.

Sed circa tertium dubitatur pri
mo utrum motus irregularis sit unus. Arguitur
quod sic quod contingit aliquem motum irregularem esse
continuum, ergo similis unum. Pro responsione.
Sciendum est quod aliqui ponunt differētiā in
ter motum uniformem et regularem per hoc scilicet quod
uniformis attenditur ex parte mobilis, quando
scilicet omnes partes mobilis eua velocitate mouē
tur, ideo dicitur quod impossibile est aliquod corpus
specie moueri uniformiter, quod pres propter
polis semper tardius moueretur quam remotiores
sed regularitas in motu attenditur ex parte
in quo fit motus quando scilicet motus est eque ve
lor in una parte temporis sicut in alia. Sed Aristote
les in presenti capitulo nullam facit mentio
nem de differētia inter uniformitatem et regulari
tatem, sed dicit quod uniformitas et regularitas in
motu ex duobus attendi possunt scilicet ex parte ma
gnitudinis supra quam est motus et hoc in mo
tu locali, et secundum hoc dicit quod impossibile est mo
tum regularem fieri supra magnitudinem irregula
rem, et dicit magnitudo regularis cuius omnes pars

tes se invicem consequuntur secundum eandem dispositi
ones ut est magnitudo pure recta aut pure cir
cularis, et per oppositum dicitur magnitudo irregu
laris ut est magnitudo reflexa vel obliqua.
Alio modo attendi potest irregularitas in motu
ex parte mobilis secundum quod potest velocius vel tardi
us moveri et secundum hoc motus regulans dicitur
cuius est eadem velocitas in toto motu, et irres
gularis per oppositum, et hoc modo attenden
do regularitatem in motu in omni specie motus
repenni potest regulare et irregulare.

Sciendum est secundo, quod duplex
potest attendi unitas in motibus secundum substantiam
etiam motus secundum quam motus dicitur unus ge
nere specie vel numero ut visum est in questio
ne precedenti. Alio modo potest attendi unitas
secundum aliquod accidens consequens motum et
sic contingit motum qui est unus secundum substantiam
aut habere in seipso aliquam diuersitatem acciden
talem. Respondetur ergo ad dubium quod licet ali
quis motus irregularis sit unus secundum substantiam
inquatum est continuus et habet omnia requisita
ad unitatem motus, est tamen minus unus
quam regulans, probatur quod motus irregularis
habere potest in suis partibus aliquam diuersi
tatem accidentalem pro quanto in una parte est velo
cior et in altera tardior, et hoc modo attenden
do irregularitatem secundo modo vel etiam pro qua
to in una parte est rectus et in alia reflexus vel obli
quus attendendo irregularitatem. Primo modo
scilicet quantum habet de diuersitate tamen deficit ab
unitate, ergo motus irregularis est minus unus
quam regulans, quod regulans est unus secundum substantiam
et accidens, alius vero secundum substantiam
tamen. Ex dictis infertur quod motus primi mobi
lis est maxime unus, quod regularissimus est vero
quod modo attendendo regularitatem, et etiam pro
fectissimus, ergo est maxime unus, consequentia
tenet quod ut dicitur in textu, sicut se habet aliqd
ad esse perfectum ita ad esse unum, id est si aliquis mo
tus sit imperfectus quis sit continuus, tamen non
est unus simpliciter, et secundum hoc attendit tertius
modus unitatis motus secundum substantiam. Ex
conclusionem patet duo modi unitatis in motu
qui sumuntur secundum accidens. Ex istis infert
Aristoteles duo correlaria. Primum est quod velo
citas aut tarditas non sunt species aut differē
tie motus, quod in omni specie motus possunt repe
nni velox et tardum modo species et differen
tia alicuius generis non reperiuntur in specie

Liber quintus

alterius generis. ergo non sunt species nec differentie motus. sed sunt quidam modi accidentales seu passionum motuum consequentes. Secundus est quod velocitas et tarditas non sunt gravitas et leuitas. quia velocitas et tarditas reperiuntur in omni motu. sed gravitas et leuitas ad determinatos motus se habent ut satis notum est. scilicet ad motus grauius et leuius. Ex omnibus istis patet modi unitatis et diuersitatis motus tam secundum substantiam quam secundum accidentia.

Ad rationes ante oppositum patet solutio ex dictis. Sequitur textus. Quoniam autem mori non solum. etc.

Quentur nono utrum motus contrarietur motui et quieti et quies quieti. Arguitur quod non. quies est priuatio motus. ergo non contrariatur motui. Secundo sic in unum contrarium est. ergo si motus contrarietur motui non contrariabitur quieti. Tercio sic. quies est priuatio. sed priuatio priuationi non contrariatur. ergo quies non est contraria quieti.

Ad oppositum arguitur per primum in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam Aristoteles tractauit de unitate et diuersitate motus. Consequenter agit de contrarietate motus ad motum et quietis ad quietem et quietis ad motum. et hoc facit quia contrarietas est quedam species diuersitatis.

Sciendum est secundo quod contrarietas motuum potest quinque modis imaginari.

Primo quod illi motus dicantur contrarii quorum unus est ab uno termino et alter est in eundem terminum ut motus qui est de sanitate contrariatur illi qui est in sanitate. Secundo modo quod illi sint contrarii qui sunt ex terminis contrariis ut qui est ex sanitate illi qui est ex egritudine. Tercio modo quod illi sint contrarii qui sunt ad terminos contrarios ut qui est in sanitate illi qui est in egritudine. Quarto modo ut illi contrarietur qui sunt de uno contrario in aliud contrarium ut qui est in sanitate ei qui est in egritudine.

Quinto modo quod illi contrarietur qui sunt de terminis contrariis in terminos contrarios. ut qui est ex egritudine in sanitate ei qui est ex sanitate in egritudine. unde solus hiis quinque modis potest imaginari contrarietas motuum.

Tunc sit conclusio prima motus non habet contrarietatem eo quod sit de termino contrario ad terminum contrarium. patet quia si unus et idem motus secundum rem esset sibi contrarius. conse-

quentia teneret. quia unus et idem mori secundum se habet de contrario in contrarium terminum. licet sit alius secundum esse secundum quod est a termino a quo et secundum quod est in terminum ad quem. ergo motus non possunt dici contrarii. quia terminus a quo unus contrariatur termino ad quem alienus.

Conclusio secunda motus non debet dici contrarius eo quod sunt ex terminis contrariis. probatur quia mori tendentes in eundem terminum non contrariantur. sed motus qui sunt ex terminis contrariis ut ex albo et nigro quandoque tendunt in eundem terminum ut in rubrum. ergo etc. Secundo in omni motu abicitur terminus a quo et accipitur terminus ad quem. ergo motus incipientes a terminis contrariis sunt destructuihuius contrarietatis. ergo non debet dici contrarius propter contrarietatem terminorum a quibus sunt. Tercio contrarietas est oppositio secundum formam et speciem. sed ad speciem requiritur terminus a quo et terminus ad quem simul. quia fit de subiecto in subiectum. ergo ad contrarietatem motuum non sufficit quod sint a terminis contrariis. et sic quartus et secundus modorum dictorum non causant contrarietatem motuum.

Conclusio tertia primus et tertius modus valent ad sumendum contrarietatem in mutationibus. primum valent in mutationibus que sunt ad substantiam. quia in mutatione que est secundum substantiam non possunt reperiri duo termini positiui adinuicem contrarii. ergo ad habendam contrarietatem mutationis in substantia sufficit quod sit recessus ab uno termino in una mutatione et accessus ad eundem in alia. ut generatio que est ex non esse contrariatur corruptioni que est ad non esse. Sed tertius modus non valet ad sumendum contrarietatem in mutationibus rerum habentium contrarium. patet quia in talibus mutationibus termini a quibus sunt semper sunt negatiui. ut ex non albo fieri album et ex non nigro fieri nigrum. ergo contrarietas cum sit iter positiue non attendit ex parte terminorum a quibus sunt sed ex parte terminorum ad quos sunt. et quod secundum illos modos non dicantur motus contrarii. patet quia omnis mori est de termino a quo in terminum ad quem. quia non semper reperit accessus ad unum terminum et recessus ab eodem. neque semper reperitur quomodo termini a quo sunt contrarii.

Conclusio quarta solum illi mori sunt contrarii qui sunt a terminis contrariis in terminos contrarios. probatur syllogismo sic. contrarietas est oppositio secundum formam et speciem su-

Philosophorum

meda est in motib⁹ penes illa a quibus sumit^r cōpleta rō motus. s. illa sumit^r ex pte vtriusq³ terminoz. qz mor⁹ est mutatio de subiecto in subiectū. ergo cōtranetas motū debz attēdi ex pte vtriusq³ terminoz. Secūdo pz inducitur qz sanari cōtranat^r ei qd est egrotari. s. b⁹ qz sunt ex cōtrarijs in cōtraria. & similiter ad discere & decipi & moueri sursum & moueri deorsus cōtranatur. & similiter in oibus morib⁹ contrarijs repentur qd fūt ex contrarijs in cōtraria. & si arguat^r de motibus qui sunt ab eo dē medio colore in extremos colores. scz in albi & nigri illi sunt cōtrarij. & tamen nō sunt a terminis cōtrarijs. Rēspōdet Aristoteles qd sunt a terminis cōtrarijs nō simpliciter. s. scdm quid. qz mediū quodāmodo pncipat rōnem vtriusq³ extremoz. ideo a medio fit motus in ambo extrema tanq³ ex cōtrario in cōtrariū.

Conclusio quinta quies contrariatur motui. pbat^r nā quies est priuatio mor⁹. sed priuatio est quodāmodo contraria habitudini. ergo quies cōtrariatur motui. Aduertens dū est tamē qd hic caput contrarietas cōmunit^r ter prout se extēdit ad priuatūā oppositionē qz in cōtrarijs semp vnū se habz ad alterū in ratōne priuationis. si tamē capiat^r quies non scdm suā simplicit^r & ppter rōem. sed scdm suū esse qd habet in mobili. qz omne illud qd quiescit sub aliqua forma quiescit que est contraria motui qui fit ab illa forma in oppositaz hoc mō quies non solūmō opponeret motui priuatue sed etiam cōtrarie. Et est sciēdū qd nō oīs quies indifferēter omni motui cōtrariatur. sed determinata quies determinato motui vt quies scdm locū motui scdm locum. Aduertendū est insup qd quies in terminio ad quē nō cōtranat^r motui qui est ad illū terminū. qz talis quies est cōplenētuz & fms illi⁹ motus. sed quies in terminio a quo cōtrariatur motui qui est ab illo terminio.

Conclusio sexta quies cōtrariatur quicui. Probat^r. nā in omni motu terminus a quo est cōtrari⁹ ad terminū ad quē. ergo qes in terminio a quo est pna qer in terminio ad quē

Conclusio septima quies nō contrariatur mutatiōi q est scdm substantiā. pbat^r qz talis mutatio ē subitanea. quies vero ē rēpōtal^r & successiua sic mor⁹ vt demonstrat^r i octauo hui⁹ & in tali mutatiōe ē pcessus de nō subiecto simplici subiectū. sed nō subiectū simplici

nō cōtingit quiescere sic neq³ moueri. Itē si quies vt ait pbs esset cōtraria mutatiōi seq³ ref⁹ vel qd non oīs quies esset cōtraria motui. vel qd generatio & corruptio esset morus qd prius improbatum est.

Conclusio octaua imutatio cōtrariatur mutatiōi. paret qz imutatio ad mutatiōē se hz vt quies ad motū. sed quies cōtrariatur motui. s. imutatio p⁹riat^r mutatiōi. Et nō cōtingit nō subiectū simplici quiescere. s. bñ cōtingit ipm nō mutari. id imutatio bñ oppōitur mutatiōi s. nō quies. qz cōtraria habent fieri circa idē subiectū & hic caput cōtrarietas cōter sicut dictū ē d motu & qere. Et dicit^r ap⁹ paret qd ē accipiēda p⁹rietas iter duos mor⁹ iter duas mutatiōes. iter motū & qere. iter duas quiesces. & inter imutatiōem & mutatiōem. Ad rationes atē oppositū solūntur ex dictis.

Queritur decimo vtruz quietis violente sit aliqua gñatio. Arguit^r qd sic. qz omne qd qñq³ est & qñq³ nō est gñat^r. s. nulluz violentū semp est. s. quicui violentē est aliqua gñatio. Secūdo sic. sic se hz mor⁹ natural^r ad qere naturalē. ita mor⁹ violentus ad qere violentaz. sed mor⁹ naturalis est gñatio qeris natural^r qerū ad vltimā pte ei⁹. qz mobile d⁹ stat^r. s. etiā mor⁹ violent^r est gñatio qeris violentē. Ad oppositū est pbs in vltio cap⁹o hui⁹ quicui. q postq³ determinauit de p⁹riate essentiali mor⁹ ad motū & mor⁹ ad qere & qeris ad qere. Cōsequēter circa determinata mouet res dubitantes quatū. P⁹ria est an sic i motu locali repit^r oppositio mor⁹ naturalis & violenti vt terra natural^r mouet^r deorsus & violent^r sursum an ita repenat^r i oibus alijs morib⁹. Arguit^r pbs qd nō. qz vna alteratio nō est mag⁹ scdm naturā qd alia vt sanatio qd egrotatio. qz p⁹ripiuz vtriusq³ ē ab intellectu. s. it^r augmentū nō est pl⁹ scdm naturā qd decrementū. qz vterq³ mor⁹ est a p⁹riipio intrinseco. nec gñatio est mag⁹ scdm naturā qd corruptio. naz senium est via in corruptionem qd tamen est.

Pro solutiōe hui⁹ dubitatio⁹ nis sciēdū ē p⁹mo qd mor⁹ d⁹ scdm naturā qui fit a p⁹riipio intrinseco passo cōterēte viz. & violent^r p⁹ oppositū ē qd fit a p⁹riipio extrinseco passo nō pferēte vim. vñ etiam pōt dici aliqd naturale vno mō scdm cōpleatā rōem naturalis. scz a p⁹riipio intrinseco passo conferente vim scdm ordinē & tps & alias circūstāas qd nā

Liber Quintus

tura particularis inferior apta est moueri a superiori ita quod deueniat tunc finem cursu nature vniuersalis quod particulari. et in naturale in oibus istis deficiens est in naturale simpliciter. et simpliciter violentus. Alio modo dicitur aliquid naturale non finem completam rationem naturalem sed in aliquo conditione deficiat. pura quod eueniret finem cursu et finem ordinem nature vniuersalis et non particularis particulariter accepte quod in aliquo deficiat et non in oibus a naturali supradicto ut est corruptio. si enim consideret natura propria eius quod corruptio finem quod est ordinata ad bonum et preservationem eius tunc non est sibi naturalis. si tamen consideret finem quod est pars totius vniuersi finem quem modum nata est obedire superiori motui et sic corruptio est naturalis. Tunc respondet ad primam dubitationem. dicitur quod sicut repens aliquis motus localis finem naturam et aliquis preter naturam. sic et repens in aliis motibus ut augmentatio tritici minis vel opus humorum superabundantia est preter naturam. et quandoque etiam augmentatur finem naturam. et sicut de diminutione. et etiam aliquis dimittitur a febre in die critica et talis sanatio est finem naturam. si vero dimittatur non in die critica est preter naturam. Quia generatio quod sit finem solum cursu nature est finem naturam. quod autem generant preter solum cursu nature et horum generatio est extra naturam. sicut quod aliquis senio deficiat naturaliter corruptio. et violente cum gladiis primum. et sicut in oibus speciebus motus repens oppositio naturalis et in naturalis. etiam talis oppositio repens in motu et quiete. quies enim terre sursum opponitur motui terre deorsum non solum oppositio quod est finem eodem ratione quietis et motus siue priuationis et habet. sed etiam oppositio quod est naturalis et in naturalis. et quies terre deorsum opponitur quieti terre sursum eadem oppositio.

Et si queratur cum ignis moueatur finem naturam sursum ex natura deorsum. Vtrum motus ignis sursum opponatur motui eius deorsum aut motui terre. Respondet philosophus quod vtrumque sed diuersimode quod opponitur motui ipsius ignis deorsum sicut naturale in naturalis. et opponitur motui terre deorsum sicut naturale naturalis. et sic patet quod in moribus duplex est oppositio. scilicet essentialis quod sumitur ex oppositio terminorum motus de qua dictum est in questione precedenti. et accidentalis que sumitur finem quodammodo accidentales motus qui sunt ex se finem naturam et extra naturam de qua est hoc ad oppositum. Secunda dubitatio est de quod est principalis questionis per qua sit hec conclusio.

Quies violenta non est aliqua generatio per se. est tamen aliqua eius causa vel generatio per accidens. Primum patet. nam quies violenta per se opponitur motui naturali quod motus naturalis et generatio quies ad quod est sunt idem subiecto quod finis motus naturalis est esse in loco naturali. sed si esse naturale et quiescere idem sunt subiecto. sed motus naturalis et generatio quies naturalis. sed quies violenta non per se generatur a motu violento quia quod per se generatur ab aliquo est finis et perfectio eius. sed propter aliquid plus accedit ad finem sunt perfectionem tanto magis intendit. ob id motus naturalis velocior est in fine quam in principio. sed si motus violentus esset per se causa quies violenta tunc esset velocior in fine quam in principio vel medio cuius oppositum patet per sensum. Secunda pars patet. nam quies violenta causatur per accidens a virtute mouentis violenta finem quod illa virtus est deficiens. unde virtus huius est quadruplex status. scilicet generatio. augmentatio. diminutio. et cessatio. et finem ultimam statum est causa quies violenta quod scilicet non plus sufficit mouere ipsum mobile. sufficit tamen ipsum detinere per aliquod tempus contra inclinationem ad motum naturalem eius et tunc mobile quod est quiete violenta. Tercia dubitatio est circa id ante dictum. scilicet quod quies in termino a quo contrariatur motui qui est ab illo termino si ita sit cum illud quod mouet non recedat subito a termino a quo nec subito acquirat terminum ad quem. sed quod dicitur est motus habet aliquid a termino a quo et aliquid de termino ad quem videtur quod idem quiescat et moueat et quod opposita sint simul in eodem. Respondet philosophus quod non est inconueniens contraria finem esse imperfectum se copari sicut in eodem subiecto. quod officio quod mouetur habet aliquid de termino a quo et aliquid de termino ad quem quod termini sunt contrarii. sed nec totaliter est in termino ad quem. sicut nec est inconueniens idem mobile simul esse quod propter durante motu manet aliquid de termino a quo et moueri per propter tendit in terminum ad quem. sed debet simpliciter moueri et quiescere finem quid. Ex quo infert philosophus quod motus magis est contrarius motui quam quies motui quod duo motus prius non se copantur sicut in eodem quod in primum de motu et quiete. Ex dictis patet de contrarietate motus ad motum et motus ad quietem et quietis ad quietem inter se tamen finem substantia quam finem accidens.

Rationes ante oppositum solum ex dictis
Et sic est finis huius quinti.

Liber sextus physicorum

Sequitur liber sextus.

Si autem est continuū et quod tangit
et sequenter sic diffinitū ē pri^o et c.

Arca sextus li

biū physicorū quā prius
si possibile aliqd continuū
ex indiuisibilibus poni.

Arguit primo quod sic ut
habet primo posterioz quod

substantia linee ex punctis est. ergo et c. Se-
cundo sic. in omni continuo est necesse esse ali-
qd priuū continuū partes eius. si priuū co-
tinuū non potest esse diuisibile. in omni priuuo
oportet esse aliqd indiuisibile priuū par-
tes eiusdē. Tertiū sic. perfecte spericū sup-
perfecte planū scideret ipm in indiuisibili. al-
rectū curuaret vel rectū fieret curuū. ergo si
moueret supra ipm motu suo faceret lineas
ex indiuisibilib⁹ constitutā. Ad oppositū ar-
guit per pbm in primo cap^o hui⁹ sexti.

Pro rñsione sciendū est primo

quod post quod pbus in quanto determinauit de diuisi-
one mutationū et mor⁹ in suas species sub-
iectiuas. consequenter in hoc sexto pbus de-
minat de diuisione mor⁹ in suas partes integra-
les. Et quod motus est de genere continuoꝝ id
antequam agat de diuisione morus ostendit nul-
lum priuū posse componi ex indiuisibilibus
presupponendo diffinitōes continuoꝝ et origi-
nū et consequenter se habentū. ex quib⁹ presu-
positis diffinitōibus arguit ad suā conclusi-
onē. Et quod in ordine continuoꝝ linea ē priuū
ideo conclusionem suā manifestat pbus in li-
nea et puncta ostendens nullā poni ex punctis.
Et simili rōne pbat de alijs continuis. ut de
tpe et de motu superficie et cōp⁹is.

Tūc sit hec conclusio prima. Im-

possibile est aliqd continuū ex indiuisibilib⁹
componi. puta lineā ex punctis. Probat. nam si
ex punctis componeret lineā. vltima puncta
essent continua cōtigua vlt⁹ sequenter se habē-
na. Non priuū. quia continua sunt quorū vlti-
ma sunt vnū. si indiuisibiliū nō sunt vltima
quia que habēt vltimū habēt ipm vltimū et il-
lud cui⁹ dicit⁹ esse vltimū. ergo omne quod ha-
bēt vltimū est diuisibile. Et si ostēderetur

quod nō essent continua. quia tangētia sunt quorū
vltima sunt simul. Sed hoc aliter pbat pbus
quia si punctū tangeret punctū vel totū tāges-
ret totū vel pars vni⁹ partē alterius. vel per
tangeret totū non possunt dici duo vltima.
quia punctū non habet partē cū sit indiuisibi-
le. neque priuū. quia si totū tangeret totū tunc
illa duo nō essent duo sed vnū cū inter ea nul-
la esset distinctio aut separatio ordinis et sit⁹.

Modo de ratione continui est habere partes si-
tu et ordine distinctas. ideo si totū tangeret
totū tūc ex illis punctis non constitueret aliqd
continuū. Nec potest dici tertium membrū priuū
diuisionis. nam illa consequenter se habēt inter
que nō est mediū eiusdem generis. modo in-
ter quēcūq³ duo puncta mediat linea et per se
quē mediat punctū. et inter quēcūq³ duo
nūc mediat temp⁹. et sic mediat nūc. quod ostē-
dit Aristoteles. Nam cum duo puncta se tan-
gere nō possint ut pbat⁹ est. oportet quod inter
ipsa mediet aliqd. vel ergo illud mediū est
indiuisibile. et sic cū nō possit tangere puncta
inter quā mediat. oportebit iterū dare mediū
inter ipm et illa puncta. et sic pcederet in infini-
tum. Si vero illud quod mediat sit diuisibile:
vel est diuisibile in indiuisibilia et sic argue-
retur de medio illoꝝ ut argumentatū est de
principali. vel mediū et sic cū tale est diuisi-
bile in diuisibilia. et cū inter duo puncta nō pos-
sit cōcipi aliud a linea nec inter duo nūc ali-
ud a tpe sequit⁹ quod inter quēcūq³ duo puncta
mediat linea et inter duo nūc temp⁹. et sic nō
possunt consequenter se habēre duo puncta in linea.

Secūda ratio est quia si aliqd priuū pos-
sueret ex indiuisibilib⁹ oporteret quod diuideret⁹
retur in indiuisibilia. quia vnūquodq³ diuidit⁹
in ea ex quib⁹ componit⁹. et sequens est contra di-
finitōem continui in qua dicit⁹ quod est diuisibi-
le in infinitū et in semp diuisibilia. Vnde si nul-
lū priuū sit diuisibile in indiuisibilia pbat
Aristo. alia rōne. quia sic sequeretur quod duo indiuisi-
bilia se tangerēt in continuo ad h⁹ quod possent
constituere priuū. et cū impossibile sit duo in-
diuisibilia se tāgere ut pbat⁹ est sequit⁹ quod
impossibile ē priuū diuidi in indiuisibilia.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit⁹ quod in illa auctoritate pb⁹ ac-
cipit suba per diffinitōem rei sic quod sensus est quod
de diffinitōe linee sunt duo puncta. cui⁹ ratio
est. quia punctū in linea intelligit⁹ se habēre ut priuū

Liber sextus

cipians p̄tinuans et terminās que oīa sunt actus forme. et ideo intelligit punctus ad lineam se h̄ere ut forma. Ideo bñ dicunt antiqui quod punctus est pars essentialis linee sed non quātitatiua. nec inde sequitur quod punctus de linea p̄dicetur. quod forma ut forma est non cōuenit p̄dicari sed finis quod est determinata ad esse cōpletū generis aut speciei. Ad secundā dicitur quod punctus p̄tinuans pres p̄tinui debet capi ab intellectu ut aliquid indiuisibile quā si accipietur ut diuisibile ita h̄et partes cōtinuatas: et sic non esset punctus cōtinuus. dicitur tñ quod indiuisibile cōtinuus non h̄et esse actu tale in cōtinuo sed solum finis potentia nec est pars cōtinui. Ad tertium dicitur quod illud sphericū tangeret rectū in indiuisibili finis profundū: sed non est indiuisibile simpliciter. Sequitur textus. Amplius necesse est aut cōtinua etc.

Queritur secundo utrū si magnitudo

componatur ex indiuisibilibus sit necesse motum factū super eam: et tempus in quo fit ex indiuisibilibus componi. Arguitur quod non. quod possibile est spaciū aliquid esse quātū motu facto per ipsum existente non quātū. quā magnitudo per quā fit motus et ipse motus non sinit se h̄ere ad esse quātū. et per p̄sens neque componi ex indiuisibilibus vel diuisibilibus. Antecedens patet per illud cōtra dictū quod dictū est in quarto. quod si esset vacuū finis imaginatiōem ponentiū vacuū se paratū per ipsum fieret motus in indiuisibili tempore: positis cuiuscūque distantie esset vacuū. Ad oppositū arguitur per philosophum dicentē. eiusdem autē rationis est et magnitudinē et tempus et motus ex indiuisibilibus componi et diuidi in indiuisibilia aut nihil.

Promissione sciendū est primo quod quod demonstratōes posite in p̄cedēti questione manifestiores sunt de cōtinuis habentibus positionē. quod in ipsis est p̄prie cōtactus ideo cōueniēter ostendit philosophus quod sinit est ratio de alijs cōtinuis. scilicet de motu et tempore et primo de motu. Dicitur est tñ in quarto quod hec tria scilicet cōsequuntur. scilicet magnitudo: motus: et tempus. nam p̄ter et posterius in motu causantur ex p̄teriori et posteriori in magnitudine. et tempus caput ipsa a motu. scilicet p̄ter et posterius. ideo hec tria sinit se h̄ere ad componi vel non componi ex indiuisibilibus et diuidi in indiuisibilia vel diuisibilia

Conclusio prima. si magnitudo sit p̄posita ex indiuisibilibus motus facit per ipas

componere ex indiuisibilibus. ut sit magnitudo. a. b. c. super quā mouetur. o. et motus sit. d. e. z. dicitur quod si ille tres pres magnitudinis datus sunt indiuisibiles: ita ille tres pres motus. Propter quod p̄batōe ponit philosophus duas suppositiones. Prima est quod p̄ter aliquid p̄ter motus: necesse est per ipsum motū aliquid moueri. et e cōuerso si aliquid mouetur necesse est quod sit aliquid motus quod causa formalis et suus effectus sinit sunt et non sunt. ut albedo et esse albi. Secunda suppositio est quod impossibile est aliquid sinit moueri ad aliquē terminū et ita esse motū in illo termino. ut impossibile est aliquid ire sinit thebas et iam esse ibidē. Tūc arguitur sic ad conclusionē. si. o. moueret super magnitudinē datā et motus p̄prie dicitur: aut quod p̄ter mouebat super unam partē magnitudinis et una p̄ter illi motus quod super totā magnitudinē et toto motu. aut p̄ter moueret super totā magnitudinē: finis nulla p̄ter magnitudinis p̄ter mouebat. Si dicatur punctus tūc vel sinit moueret finis. a. et ita motus est in. a. vel p̄ter mouet finis. a. quod sit motus in ipso. Non primum. quod hoc est p̄ter primā suppositionē. nec p̄ter dici secundū. quod tūc in. a. oporteret esse aliquid finis quod p̄ter mouebat antequam esset motus: et aliquid aliud finis quod esset motus in. a. et ita. a. ita esset diuisibile: quod est p̄ter suppositū. si ipsum. o. non p̄ter moueri per. a. et per p̄sens primā per motus quod est cōrespondens p̄ter magnitudinis quod est. a. non est motus: aliter p̄ter sententia motu alicui illud non moueret: quod est p̄ter primā suppositionē. Si ergo pres magnitudinis sinit in indiuisibiles oportet: tēbit pres motus esse indiuisibiles: et ita non erit motus. Si vero dicatur quod. o. mouet primo finis totā magnitudinis nam: sic quod finis nulla p̄ter eius p̄ter mouebat: tūc sequitur quod motus erit cōpositus ex momentis quod est impossibile: ut p̄bat. et p̄ter p̄na. quod vel prima per motus. scilicet. o. est motus vel non. Non primum quod tunc oporteret finis ipsum mobile moueri in prima p̄ter magnitudinis. quod p̄ter motus cōrespondent pres magnitudinis. modo ita dicitur est quod finis impartibile nihil p̄ter moueri. Si vero dicatur quod non sit motus: quod erit sinit de alijs p̄ter: sequitur quod motus erit p̄positus ex non motibus. scilicet ex momentis finis quod momenta aliquid de esse motus sicut finis motus aliquid de: moueri. sic tñ se h̄et momenta ad motū sicut punctus ad lineā et nūc ad tempus.

Conclusio secunda. impossibile est motū esse p̄positū ex momentis. Probat

exclusio du
rum p̄mū
termino
impossibile
verū qd m
motus de
ex motu
et in p̄ter ne
esse diuisibi
uerū est
finis aliquā
parū est m
o. natū est
p̄ter magni
elari. qd d
rotū. q. o. d
nebat mot
nēs est q
qd non est p
demonstrat
ni ex p̄ter
sent motus
pres magni
iaz p̄bat
et motus et
tib. hoc
tūc p̄poni
est magni
cōtinuitat
endine v
Ad rati
onū est
mōne san
dez in q
ta suppo
tus ad b
o: dicitur
si capiat
tio. q. ne
la motus
hoc est im
possibile
tus. g
nīc et mag
Querit
do et t̄pus
non. quia i
in magni
non similit
oppositus

exclusio ducendo ad aliq̄ in cōueniētia. quoz
rum primū est q̄ aliqd̄ esse motū in aliquo
termino qd̄ tñ pñ? nō mouebat ad ipm̄ qd̄ ē
impossibile. sicut impossibile est aliqd̄ ēē p̄
teritū qd̄ nunq̄ fuit p̄sens. et p̄z pñtia. q̄ si
motus. d. e. z. esset sic p̄posuit ex illis trib? rā
q̄ ex momentis: tūc ipm̄. o. p. d. motū est in. a.
et tñ pñ? nō mouebat: al̄s oporteret ipm̄. a.
esse diuisibile: vt pbatū est. Secundū incō
ueniēs est q̄ aliqd̄ sit mouerē et quiescerē
fm̄ aliquā magnitudinē. Probat. q̄ oē qd̄
natū est moueri et nō mouet q̄scit. sed ipm̄
o. natū est moueri et nō mouet fm̄ aliquam
p̄tē magnitudinis. a. b. c. ḡ fm̄ illas p̄tes q̄
escit. s̄ qd̄ quiescit fm̄ oēs p̄tes toti? q̄scit p̄
totū. ḡ. o. q̄scit p̄ totā magnitudinē et tñ po
nebat moueri p̄ totā. ḡ. c. Tertiū incōue
niēs est q̄ mot? esset cōposit? ex nō motib?:
qd̄ nō est possibile p̄pter easdē rōnes quib?
demonstratū est q̄ impossibile est lineaz p̄po
ni ex p̄ctis. et p̄z pñtia. q̄ si ille p̄tes. d. e. z. ef
fent mot? oporteret q̄ fm̄ eas. o. moueat p̄
p̄tes magnitudinis q̄ sunt indiuisibiles: qd̄
iaz pbatū est. et ita oporteret dicere q̄ nō fu
it mot? et p̄ pñs q̄ mot? sit p̄posit? ex nō mo
tib?. s̄ hoc est impossibile. ḡ impossibile est mo
tus p̄poni ex momentis: qd̄ sequit ad hoc qd̄
est magnitudinē p̄poni ex indiuisibilib?. De
cōtinuitate autē t̄pis ad motū et ad magni
tudinē videbit in sequenti lectōe.

Ad ratōes ante oppositum al̄s
oñsus est in q̄rto. vbi determinatū est fm̄ opi
nionē sancti Thome. q̄ si poneret vacuū eo
dez inō quo imaginabant antiqui. et remo
ta suppositōe. s̄ q̄ vacuū sit tota causa mo
tus adhuc fieret mot? in vacuo p̄ t̄pus p̄p̄
ordinē situs ad situz p̄tū mobilis et spacij.
s̄ si capiat cū imaginatōe eoz illa suppositi
tio. s̄ q̄ necesse ē poni vacuū vt sit tota cau
sa mot?: tūc fieret subito mot? p̄ vacuū. et q̄
hoc est impossibile: ideo infert Aristot. q̄ im
possibile sit esse vacuū vt sit tota causa mo
tus. Sequit̄ t̄xtus. Eiusdē autem ratio
nis et magnitudo et c.

Quentur tertio utrū magnitu
do et t̄pus p̄similiter diuidant. Arguit q̄
non. quia in tempore est dare minimū et nō
in magnitudine. ergo magnitudo et temp?
non similiter se habent ad diuisionem. Ad
opposituz arguit p̄ p̄bm̄ dicēte. eiusdē nāq̄

diuisionis magnitudo et t̄pus sunt.

Pro responsiōe sciendum est p̄i
mo q̄ postq̄ p̄bus ostendit magnitudinem
et motuz cōsimiliter se habere ad diuisionē:
cōsequenter se in tertio capitulo p̄imi tra
ctatus hui? sexti: ideo ostendit de magnitudi
dine et tempore. scilicet q̄ si magnitudo sit di
uisibilis per indiuisibilia: sic et tempus. et si
per diuisibilia t̄pus etiaz diuiditur in sans
per diuisibilia.

Conclusio p̄ima et responsalis

ad quērituz. magnitudo et tempus cōsimilis
ter se habent ad diuisionē. Probat per philo
sophū tribus ratiōibus. quaruz p̄ima sic
formatur assumendo duo mobilia eque ve
locia. et secūdo assumēdo duo mobilia vnū
velocius et aliud tardius. Et tertio accipis
endo vnuz mobile eque velociter motum.

Prima ratio si duo mobilia eque veloci
ter mouerent: si vnū p̄trāseat aliquod spa
cium in aliquo tempore reliquū minus spa
cium in minori t̄pore transibit al̄s non ef
fent eque velocia. ergo in eque velocib? cō
diuiditur magnitudo et etiaz tempus. et cū
augeretur magnitudo et etia tempus auger
etur. et per cōsequens duoz motū eque
velociuz magnitudo et tempus cōsimiliter
diuidunt. Pro secūda ratiōe ponunt tres
suppositōes. Prima ē. ois magnitudo ē di
uisibilis in magnitudines. q̄ impossibile ē
p̄tinuū ex arithmetis cōponi. Secūda ē q̄ de
rōne mobil? velocioris tria sunt. q̄ in eq̄li
t̄pe trāsit mai? spacij in minori mai? et in mi
nori eq̄le. P̄imū pbat sic. sumant̄ duo mo
bilia. s̄. a. veloci? et. b. tardi?. et p̄trāseat. a. tot
taz magnitudinē. c. d. in t̄pe. z. i. cū ergo. a.
venit ad punctū. d. in t̄pe. z. i. ad ipsuz pun
ctuz nondū p̄tingit. b. al̄s eq̄ velocit̄ moues
ret. ḡ. b. p̄tingit vsq̄ ad aliqd̄ p̄ctū inter. c.
et. d. et illud sit. c. Tūc arguit sic. a. in t̄pe. z. i.
transit totā magnitudinē. c. d. et in eodē t̄pe
b. transit magnitudinē. c. e. sed. c. d. est mai?
q̄. c. e. q̄ totū mai? est sua p̄te. ergo. a. in eq̄li
t̄pe p̄transit maius spacij q̄. b. qd̄ erat p̄is
mū p̄obandū. Secundū pbat̄ur ret̄ro eo
dem casu et diuidatur eadē magnitudo in
ter. e. et. d. in puncto. et ita q̄. c. et. sit maius q̄
c. e. et minus q̄. c. d. Tūc arguitur sic. a. p̄
trāsit totā magnitudinē. c. d. in t̄pe. z. i. ḡ cū
idez mobile equaliter motū p̄trāseat maiore

Liber sextus

magnitudinē in minori tpe. a. p̄rāibit magnitudinē. c. t. in minori tpe. q. 3. i. diuidat illud tps in p̄cto. k. ergo. a. in tpe. 3. k. qd est min⁹ q. 3. i. p̄rāibit. c. t. s. c. t. est mai⁹ q. c. e. ergo. a. in minori tpe p̄rāit mai⁹ spaciū q. b. Deinde pbat̄ tertiū rētor eodē casu. nā cū. b. p̄rāseat totū spaciū. c. e. in tpe. 3. i. vel q̄ in eodē tpe. a. p̄rāit idē spaciū v̄l in mai⁹ lo: i v̄l in minori. nō in eq̄li. q. tūc eque veloci⁹ ceter moueret. neq̄ in maiori. q. tūc. a. tardius moueret. q̄ relinquit q̄ i minori. t̄ sic mobile veloci⁹ in eq̄li tpe p̄rāit mai⁹ spaciū et in minori mai⁹ t̄ in maiori eq̄le. Tertia suppositio est q̄ oīs mot⁹ est in tpe. t̄ nō oīm tpe possibile est aliqd moueri. t̄ in eq̄li tpe p̄rāit aliqd tardi⁹ t̄ veloci⁹ moueri. Et tūc obijcit aristoteles. de motu p̄mi mobil⁹ q̄ nō est dare veloci⁹. Ad qd dicit q̄ licz fin mai⁹ nō sit mot⁹ veloci⁹ eo. t̄ nō est determi⁹ nāta velocitas aut tarditas mot⁹ i cōmuni. Est ergo secunda ratio. p̄ q̄ sumant̄ duo mobilia. vt p̄. a. veloci⁹ t̄. b. tardi⁹. t̄ trāseat. b. totā magnitudinē. c. d. in tpe. 3. i. cū ergo veloci⁹ in minori tpe trāseat eq̄le spaciū: sequit̄ q̄. a. trāibit magnitudinē. c. d. in tpe minori q. 3. i. Sit q̄ illud min⁹ tps. 3. d. tunc p̄uertat argumentū. a. veloci⁹ in minori tpe scz. 3. d. trāiuit totū spaciū. c. d. q̄. b. tardius i illo tpe. 3. d. n̄ p̄rāibit nisi p̄t magnitudinis. c. d. quia tardi⁹ in eq̄li tpe min⁹ spaciū trāit. sit q̄ illa. c. e. t̄ iterū cōuertat argumentū. b. tardi⁹ in tpe. 3. d. trāibit magnitudinem. c. e. q̄. a. veloci⁹ trāibit eandē magnitudinē in minori tpe. t̄ sit illud tps. 3. k. t̄ iterū cōuertat argumentū vt p̄. Lūz ergo sit cōuersio tardioris t̄ veloci⁹is t̄ fin vel locus semp diuidat̄ tps fin v̄o tardi⁹ magnitudo sequit̄ q̄ tps t̄ magnitudo p̄s̄r diuisibilia sunt. Tertia rō est q̄a si aliqd mobile eq̄liter motū trāseat aliqd spaciū in aliquo tpe tūc in medio tps trāibit mediū spaciū. t̄ i medio medietatis trāibit mediū medietatis t̄ sic deinceps. q̄ fin motū eius dez mobilis eq̄liter motū p̄s̄r diuidunt magnitudo p̄rāita t̄ tps mēsurās motū quo p̄rāit. t̄ sic p̄t̄z iñsio ad q̄s̄tū.

Ad rationes ante opposituz dico q̄ licz in tpe eo mō quo est distinctū et discretū sit dare minūm t̄n vt est cōtinuū nō ē dare i eo minūm fin rein sic nec in magni

tudine. s̄ solū in potētia t̄ fin ratōem sic datur p̄ctus in linea t̄ esse in tpe. Sequit̄ text⁹. Qm̄ aut̄ oīs magnitudo i magni. t̄.

Queritur quarto vtruz magnitudo t̄ tps p̄s̄r se habeat ad esse finitū t̄ ad esse infinitū. Arguit̄ q̄ nō. q. tps est infinitū vt pbat̄ in. 8. hui⁹. s̄ nulla magnitudo est infinita vt pbatū est in tertio. q̄ nō si iniliter se h̄nt magnitudo t̄ tps ad esse finitū t̄ infinitū. Ad oppositū est p̄bus in tertio cap̄lo primi tractat⁹. qui postq̄ ostendit magnitudines t̄ tps p̄s̄r diuidi p̄nter ostendit q̄ s̄s̄r se h̄nt ad finitā t̄ infinitā.

Pro rōsione sciendū est primo q̄ infinitū vt ad p̄positū sufficit dicit̄ duplici. Vno modo dicit̄ aliqd infinitū fin vltimis vt si esset magnitudo carens terminis. Alio modo dicit̄ aliqd infinitū fin diuisiōnem sicut cōtinuū est infinitū fin potētiā. t̄ ita p̄m⁹ modus infinitatis sumit̄ ex terminis. secundus v̄o a medijs. q. cadit in alio quo p̄cto intermedio. Dicit̄ q̄ Aristot. q̄ si magnitudo est infinita fin vltimū ita t̄ tempus mēsurās motū quo transit. t̄ si t̄ fin diuisiōne magnitudo sit infinita ita t̄ tps. Ex quo p̄t remoueri ratio Zenonis q̄ nitebatur p̄bare q̄ impossibile est trāire de loco ad locū q̄ inter duo loca est distantia. t̄ sunt infinita p̄cta intermedia. Lū q̄ infinita finitū tpe trāiri non possint t̄ quodlibet tps sit finitū sequit̄ q̄ impossibile est aliqd trāire de loco ad locū. Hāc obiectōez soluit̄ t̄ destruit Aristot. dicēs q̄ licz inf̄ duo p̄cta distantia sunt infinita intermedia fin potētiā diuisiōis t̄ magnitudinis t̄ nō fin actū ita tale spaciū p̄rāit in tpe ifinito fin potētiā diuisiōis. t̄ distantia que est inter duo loca est finita in vltimis.

Cōclusio responsalis ad. q. magnitudo t̄ temp⁹ mēsurās motū quo p̄rāit tur cōsimiliter se habent ad esse finitū t̄ infinitū. Vanc cōclusionē pbat̄ Aristot. p̄bādo duo. P̄mū est q̄ magnitudo finita trāiri nō potest in tempore infinito. Secundū est q̄ magnitudo infinita trāiri nō potest in tempore finito. P̄mū pbat̄ur. sit magnitudo finita. a. b. t̄ temp⁹ infinitū. g. q. cui⁹ sit vna ps q̄ sit finita. g. d. tūc arguit̄ sic. si tota magnitudo finita. a. b. trāseat in toto tpe finito

g. q. sequit̃ q̃ in pte t̃pis q̃ est. g. d. trāsit̃ vna pars magnitudinis. a. b. **E**rgo sic se habeant ptes t̃pis ad totū t̃pus intransibile in quo trāsit̃ tota magnitudo sicut ptes magnitudinis ad totā magnitudinē. et p̃s magnitudinis q̃ sit. b. et trāsit̃ in pte t̃pis aliquotiens data mēsurat totā magnitudinē: vel excedat vel deficiat sequit̃ q̃ p̃s t̃pis scz. g. d. in qua trāsit̃ illa pars magnitudinis etiam aliquotiens sumpta reddit t̃pus totū in quo trāsit̃ illa magnitudo. a. b. ergo istud totū t̃pus non erit infinitū: qm̃ infinitū p̃resumptionsē alicui⁹ partis finire quonēscūq̃ sumptē nunq̃ reddere pōt infinitū. Ergo si magnitudo est finita debet esse t̃pus finitū. nec differt in pposito si pars magnitudinis data sit pars mēsuras vel deficiēs vel excellens totā magnitudinē. q̃ mobile eq̃lter motus in equali tpe p̃trāsīt equalē magnitudinē. Et q̃ aliquis possz dicere q̃ sicut tota magnitudo finita. a. b. trāsit̃ in tpe infinito: et ita q̃libet eius p̃s. **E**rgo hoc arguit p̃bus ponendū secundā rationē ad cōclusionē. q̃ manifestus est ad sensum q̃ aliq̃ magnitudo trāsit̃ tpe finito. Sit igitur magnitudo. b. c. q̃ in ea dem p̃portione se habeat ad magnitudinē a. b. sicut p̃ius se habebat excepto q̃ p̃ius sumebat vt pars eius modo vō nō. **T**ūc arguit sic. magnitudo. b. c. trāsit̃ tpe finito. s̃ h̃mōi magnitudo aliquotiens sūpra reddet totā magnitudinē. a. b. aut excedet aut deficiet ab ea. g̃ t̃pus in quo trāsit̃ tota magnitudo. b. c. aliquoties sumpta redderet etiam totum t̃pus in quo trāsit̃ tota magnitudo. a. b. aut excedet ip̃m aut deficiet. et p̃ p̃s totum istud t̃pus infinitū esse nō pōt. q̃ infinitū sūptū finitū nunq̃ reddit infinitū. et sic patz p̃mū pbatū. Secundū eodē modo dēmonstraret capiēdo vnā p̃tē magnitudinis infinitē: sicut accepta est vnā p̃s magnitudinis finita. vt argutū est. **E**xistis et p̃cedentib⁹ infert p̃bs correlatiū q̃ impossibile est aliqd̃ cōtinuū ex indiuisibilib⁹ p̃poni. **P**robat dū cēdo ad hoc impossibile q̃ indiuisibile diuisib̃ d̃cret. **P**ro cui⁹ p̃batōne primo supponit q̃ in oī tpe p̃tingit aliqd̃ tardū et veloci⁹ moueri. **S**ecūdo q̃ veloci⁹ trāsit̃ maiore magnitudinē in eq̃l tpe. **T**ertio q̃ in velocitate contingit aliq̃ mobilia se h̃re s̃m multiplicē p̃portione. vt s̃m p̃portione duplā qua vnū alio veloci⁹ mouet̃ in duplo. aut s̃m p̃portio

nem hemiolia in qua maius cōtinet̃ min⁹ et dimidiū maioris. **E**t d̃r ab hemi qd̃ est dimidiū et olem qd̃ est totū. vt sicut se h̃nt̃ia ad duo. **D**ent̃ g̃ duo mobilia i velocitate tardi tate se h̃nt̃ia s̃m p̃portōz hemiolia. s. a. veloci⁹ et. b. tardi⁹ trāseat. a. magnitudinē. b. c. d. cōpositā ex trib⁹ indiuisibilib⁹. b. b. c. c. d. d. et cū t̃pus diuidat̃ sicut magnitudo sicut itaz dēmonstratū est: sequit̃ q̃ t̃pus in quo p̃trāsīt alia magnitudo cōpositū est ex trib⁹ indiuisibilib⁹ q̃ sunt. k. l. l. m. m. n. **E**rgo g. b. tardi⁹ s̃m p̃portōem hemiolia moueat̃ q̃. a. sequit̃ q̃ in illo toto tpe p̃trāsīt magnitudinē cōstituta ex duob⁹ indiuisibilib⁹ q̃ sunt. z. e. et. e. i. et p̃ p̃s trāsit̃ vnū illorum indiuisibilū in vno indiuisibili. t̃pis cū dimidio. et p̃ p̃s in diuisibile diuideret̃ qd̃ est impossibile deducendū. **U**ñ ip̃m. b. nō poterit trāsic vnū illorum indiuisibilū magnitudinis in vno indiuisibili t̃pis. q̃ tūc eq̃ velociter moueret̃ sic a. nec etiā in dubb⁹. q̃ tūc nō se h̃et. b. ad. a. i p̃portōe hemiolia s̃ i p̃portōe dupla. opozteret̃ g̃ q̃ p̃trāsiret vnū indiuisibile magnitudinis in vno indiuisibili t̃pis cū medio aliter. et sic indiuisibile cēt diuisibile qd̃ est impossibile. **E**rgo illd̃ ex q̃ sequit̃ est impossibile. s. aliqd̃ p̃tinuū ex indiuisibilib⁹ cōponi.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̃mā d̃r q̃ p̃cedit de magnitudine non resumpta q̃ quidē finita est. et etiā t̃pus mēsuras vnā circulationē celi est finitū. s̃ q̃a in motu celi vna circulatōe p̃pleta resumit̃ motus et t̃pus. et hoc modo mot⁹ celi infinit⁹ ē: et magnitudo semel sūpra finita est et vna circulatio et etiā t̃pus mēsuras ip̃am. **S**equitur text⁹. **N**ecesse aut̃ et ip̃m nūc q̃tū s̃m et c̃.

Queritur quintoverū in nūc cōtingat aliqd̃ moueri. **A**rguit q̃ sic. quia in p̃nti tpe aliqd̃ mouet̃. sed p̃sens d̃r nunc. g̃.

Secūdo sic. generatio et corruptio et illuzminatio medij sunt mot⁹: et t̃m s̃m in nūc. g̃.

Tertio sic. motus et quies cōtradictōem includūt circa mobile s̃ necesse est alterū cōtradictōis esse verū. ergo necesse est aliqd̃ in nūc moueri aut quiescere. **A**d oppositū arguit p̃r p̃bm in hoc q̃nto caplo p̃mū tractatus hui⁹ secti. in quo postq̃ ostendit̃ nullum cōtinuū ex indiuisibilib⁹ cōponi: neq̃ indiuisibile esse. ex quo sequit̃ motum esse diuisibilem cū sit de genere cōtinuoz. cōsequē

Liber sextus

ter anteq̃ agat de diuisione ⁊ modo diuisionis ipsius motus p̃mittit aliq̃ necessaria ad motus diuisionē. s. q̃ in indiuisibili t̃p̃is nō p̃t fieri mor⁹ neq̃ quies. ⁊ q̃ in indiuisibilem ueri nō p̃t. de q̃ videbit in seq̃nti q̃stione.

Pro responsione sciendū ē p̃rimo q̃ in oī cōtinuo necesse est esse aliquē ter minū copulante pres eius adinuicē sic se habentem q̃ extra ipm̃ n̄h̄l sit p̃is p̃cedentis: nec infra ipsuz aliqd̃ parit sequētis. ex quo sequit̃ q̃ necesse est h̄mōi terminū indiuisibilem esse. Ultra sequitur q̃ necesse est ipsum esse vnū ⁊ eundē vtriusq̃ partis. Luz ergo t̃pus sit p̃tinuū cui⁹ sunt p̃teritū ⁊ futurū necesse est p̃teritū ⁊ futurū esse vnū tale terminū quidē nūc. ⁊ sic necesse est nūc esse indiuisibile. ⁊ si est indiuisibile oportet q̃ sit vnū ⁊ idē p̃teritū ⁊ futurū. ⁊ si est vnū ⁊ idē p̃teritū ⁊ futurū oportet q̃ sit indiuisibile. ita q̃ hec duo adinuicē se p̃sequant̃. Et hic ē sermo de ipso nūc qd̃ nō ēm̃ alterū: s. p̃ se ⁊ p̃mo dē nunc. qd̃. s. totum s̄l̄ exst̄ n̄h̄l sui h̄is in p̃terito nec aliqd̃ in futuro. ⁊ hec est p̃p̃ia acceptio ipsius nūc. Alia est acceptio vulgaris q̃ nō d̄: ēm̃ se ⁊ p̃mo: s. solū ēm̃ alterū. vt ēē t̃ps cui⁹ vna p̃s p̃teritū et alia futura est sic t̃m̄ q̃ ante pres p̃p̃inq̃ sunt p̃senti nūc.

Tuc sit conclusio prima. Idem est nūc p̃teritū ⁊ futurū. s. finis p̃teritū ⁊ initium futurū. Probat̃. q̃ si sit alterū ⁊ alterū: vel sunt immediata vel mediata. Nō immediata. q̃ tūc cōtinuū p̃poneret ex indiuisibilit̃. qd̃ ē probatū est. nec mediata. q̃ vel int̄ ea mediaret nūc vel t̃ps. nō nūc. q̃ illa duo nūc nō se h̄ent p̃ter: cū int̄ ea esset mediū eiusdem generis. ⁊ t̃m̄ se deberet h̄ē p̃ter sicut p̃teritū ⁊ futurū: quoz termini p̃ter se habēt. nec mediat t̃pus. q̃ int̄ p̃teritū ⁊ futurū non intelligit̃ mediū nisi ipm̃ nūc. si ē mediaret t̃pus nō ēē aliud q̃ nūc. ⁊ cū t̃ps sit diuisibile qd̃ est impossibile: ergo nō pōt esse alterū ⁊ alterū nūc p̃teritū ⁊ futurū nisi ponat̃ nūc esse diuisibile. ideo sequit̃ si est idē nūc p̃teritū ⁊ futurū ipm̃ est indiuisibile.

Conclusio secūda. Ipsuz nunc est indiuisibile. Patet. q̃ si diuideret in p̃teritū ⁊ futurū diuideret. ⁊ cū ipm̃ nūc sit finis p̃teritū ⁊ futurū. ⁊ termin⁹ sit in eo cui⁹ est termin⁹: sequit̃ q̃ aliqd̃ p̃teritū esset in futuro: ⁊ aliqd̃ p̃teritū in p̃terito. qd̃ est inintelligibile.

Secūdo si diuideret cū diuisione vn̄is uscuusq̃ cōtinuū sit ēm̃ aliqd̃ indiuisibile: se queret q̃ ipm̃ nūc qd̃ diuideret nō esset nūc ēm̃ seipm̃: s. ēm̃ alterū. s. ēm̃ illud indiuisibile ēm̃ q̃ fieret eius diuisio. ⁊ sic nullū ēē nūc ēm̃ seipm̃: s. om̄e nūc esset ēm̃ alterū si nūc esset diuisibile. Tercio si diuideret nūc eius diuisio ēē in p̃teritū ⁊ futurū. s. p̃teritū non plus est ⁊ futurū nondū est. q̃ tale nūc nō esset totuz s̄l̄ existēs. qd̃ est p̃ rōnē ipsius nūc.

Quarto si nūc ēē diuisibile ēē pres ad inuicē cōtinuatas p̃ aliqd̃. vel ē illud cōtinuū esset diuisibile vel indiuisibile. si indiuisibile haberet̃ int̄tū. q̃ nō ēē aliud q̃ nūc. si esset diuisibile argueret̃ vt p̃i⁹. ⁊ sic p̃cessus ēē in infinitū nisi p̃mū p̃tinuās pres cōtinuū esset indiuisibile.

Cōclusio tertia. Impossibile ē in nūc aliqd̃ moueri. Probat̃. q̃ in oī eo in q̃ p̃tingit aliqd̃ moueri: cōtingit aliqd̃ velocius ⁊ aliqd̃ tardius moueri. Sic ē ipm̃ nūc. i. in quo aliqd̃ veloci⁹ motū trāseat magnitudinē. a. b. deē ergo aliqd̃ tardius motū sequat̃ q̃ nō trāsit in illo nūc nisi partē illius magnitudinis p̃ diffinitōem tardioris. ⁊ sit illa pars. a. g. Tūc arguit̃ sic. tardius motū trāsit a. g. in nūc. ē veloci⁹ trāsit. a. g. in minori mēsurā q̃ ipm̃ nūc p̃ diffinitionē velocioris. q̃ re oportebit ipm̃ nūc esse diuisibile si in ipso fiat mor⁹. sed vt probat̃ ipsum nūc est indiuisibile. ergo.

Cōclusio quarta. Impossibile est in nūc aliqd̃ quiescere. Probat̃. nā quies est p̃uatio motus in mobili vbi q̃n ⁊ ēm̃ q̃ ipm̃ natū est moueri. s. n̄h̄l natū est moueri in nūc vt oñsuz est. ē nec quiescere. Secūdo sic pbat̃. si aliqd̃ inoueat p̃ aliqd̃ totū tēpus p̃teritū ⁊ q̃seat in toto futuro sequenti cū idē sit nūc qd̃ est terminus vtriusq̃. si in ipso nūc aliqd̃ q̃seat ita ⁊ mouebit̃. q̃re idēz s̄l̄ quiesceret ⁊ moueret̃. Tercio illud qui escere dicim⁹ qd̃ ēm̃ suas pres ⁊ ēm̃ se s̄l̄ se h̄z nūc ⁊ p̃i⁹. s. in ipso nūc non est dare p̃i⁹ ⁊ posterius cū sit indiuisibile. ergo in nūc n̄h̄l pōt quiescere.

Ad rationes ante oppositum. Ad primā d̄: q̃ p̃is t̃pus nō d̄: esse nūc p̃ se p̃mo ēm̃ alterū. Ad secundā d̄: q̃ si illa capiant̃ ēm̃ suas p̃p̃ias rōnes non sunt motus nisi capiat̃ mor⁹ p̃ mutatioē in cōtinuo.

hi sunt termini motu. vel non sunt in tpe: s in termino tps. Ad tertiā d: q̄ habit⁹ et p̄uatio includit contradictionem circa susce- pibile habit⁹. cōditōibus tñ habit⁹ req̄sit. modo in nūc mobile nō est natū moueri: idō nec quiescere. Sequit̄ text⁹. Motus est autē diuisibilis et c.

Queritur sexto vtruz omne qd mutat sit diuisibile. Arguit̄ q̄ nō. q: mutabi- le et mutatio cōformiter se hnt ad diuisionē. s aliq̄ sunt mutatioes indiuisibiles: vt gene- ratio et corruptio subalis et illuminatio mediij q̄ non oē qd mutat est diuisibile. Secūdo si sic hoc eēt q: omne qd mutat partim est in termino a quo et partim in termino ad quē. sed hoc nō est necesse. Tū primo q: illud qd mu- tat fm se totū p̄t eē i nūc et p̄t eē i medio sine s qd aliqd sui hēat in alio extremoz. Tū se- cūdo q: hoc qd mutat p̄ alteratiōem nō fm se totū simul alterat et nō vna ps post aliaz.

Ad oppositū est phus in lra.

Pro rñsione sciendū est primo q̄ postq̄ oñdit̄ Aristo. nullū motū posse fieri in indiuisibili tps. ex quo iā sequit̄ q̄ om- nis motus est diuisibilis. cōsequēter ostēdit̄ q̄ omne mutabile siue mobile est diuisibile. et iterum ex diuisione mobilis p̄cedit ad di- uisionē mutationis.

Sciendum est secundo q̄ omnis mutatio est ex quodā termino in quēdaz ter- minū. s quilibet illoz terminoz pōt esse du- plex. s. p̄pinquus et vltim⁹. An terminus ad quē vltim⁹ simplr est quo habito cessat mo- tus. P̄pinqu⁹ est quo acquirit̄ vltim⁹. vt cū aliqd mutat de nigro in albū vltim⁹ ter- minus est albū: p̄pinqu⁹ vō est fuscū. Et si l'r termin⁹ a quo p̄im⁹ est a quo simplr incipit motus sic q̄ ante nō erat. s termin⁹ a quo p̄ pinqu⁹ est qui p̄pinquior est vltimo termino. An loquendo de illis terminis p̄pinqs mes- dijs inter terminos extremos et non de extre- mis simplr intelligit̄ q̄ in motu p̄mixti sunt termini qm̄ mediū inter duo extrema ratio- nem hz vtriusq̄ tñmi. q: vtrūq̄ participat.

Conclusio prima. Omne qd mu- tatur est diuisibile. Probat̄. q: omnis muta- tio fit ex quodā in quoddā. s cū id qd muta- tur fm se totū et oēs suas ptes est in termino a quo nondū mutat. q: qd si l'r se hz fm se to-

tum et fm suas ptes quiescere dicat̄. similiter qd fm se totū et omes suas partes est in ter- mino ad quē est mutatiū. ergo non mutatur. Nec potest dici q̄ illud qd mutatur fm se to- tum et suas ptes sit simplr in vtroq̄ termino. q: cū in oī mutatiōe termini sint cōtrarij vel p̄dictorij sequit̄ q̄ idēz fm se totū et om- nes suas ptes essz sub duob⁹ p̄trarijs aut cō- tradictorij. et ita sequit̄ q̄ idēz fm se totum et omes suas ptes simul esset in duob⁹ locis. Nec pōt dici q̄ in neutro termino sit. q: id qd mutat puta in motu locali nō recedit subito a termino a quo: s pars post partē. vt cū vna pars egreditur a termino a quo ingredit̄ fm aliqd terminū ad quē. et hoc intelligēdo de termino ad quē nō vltimo simplr. s omne mo- bile dū mutat partim est in termino a quo: et partim i termino ad quē. s qd hz partē et pars tem diuisibile est. s omne mobile est diuisibile.

Sz circa hāc ratioem dubitat Auerrois. an de mutabili fm quālibet mutatiōe intelliga- tur. Si dicat̄ q̄ nō tñc demonstratio est inar- tificiosa. q: particlaris. nec potest dici q̄ sic. q: quedā sunt mutatiōes indiuisibiles: inter quarū extrema non cadit mediū. quare in il- lis p̄sens demonstratio locū hē nō pōt. Ad hanc dubitatiōem ponit Auerrois plures res- p̄ensiones. Prima est alexādri. dicentis q̄ nulla mutatio est indiuisibilis aut in non tē- pore. s hoc ē p̄ cōe dictū Aristo. et alioz perip̄- ateticoz. Secūda est Tēmisti. dicentis q̄ si sit aliq̄ mutatio i nō tpe tñ hec nos la- ter. modo Aristo. solū loquit̄ de eo qd mani- festum est. Tercia est Auenpeche. dicentis q̄ hic non intendit Aristotiles de diuisione mutabilis fm partes quantitatiuas: sed de diuisione qua diuidit̄ subiectum per accidē- tia cōtraria quozum mutatur in alterum vt cū mobile sicut aqua mutatur de frigido in calidum. Quarta est p̄pria respōsio Auer- rois q̄ ille mutatiōes que sunt in nō tpe sunt termini quorū daz motū diuisibiliū. idēo accidit illis mutatiōib⁹ esse in nō tpe p̄ quā- to accidit motui in instāti terminiari. Et quia id qd est per accidēs p̄termittit̄ in demonstra- tiōib⁹. idēo rō Aristo. p̄cedit ac si oīs muta- tio esset diuisibilis et in tempore. Sed vt di- cit Thomas predicta obiectio de mutatiōi- nibus indiuisibilibus non est ad p̄positū. quia hic Aristo. nō intēdit ostēdere diuisionē mutabilis ex diuisione mutatiōis. s cōtra ex

Liber sextus

diuisione mutabilis diuisione mutabilis. ga
diuisione prius est in mobili q̄ in motu. An si
ex diuisione mutabilis uellet hic ostendere diui
sione mutabilis et postea e contra committeret
circulatōem in demonstratōib⁹. Dicit ergo
secū⁹ Thomas q̄ omne mutabile fm̄ quālibet
mutatione est diuisibile. et parte h̄z in ter
mino a quo et p̄ter in termino ad quē. s̄b est
diuersimode in diuersis mutabilib⁹. q̄ in ill
inter quarū extrema est aliqd̄ mediū mutabi
le partim ē in vno termino et partim in alio
fm̄ ipsam̄ extrema. In his vō ubi non cas
dit mediū partim est in vno termino mutabi
le et partim in alio. non quidē fm̄ ipsa extre
ma s̄ fm̄ aliquid eis adiunctū. v̄puta dum
materia trāsmutat de p̄manē ad formam
ignis dū est in ipso mutari est sub ip̄a p̄ma
tione s̄ non fm̄ seip̄am s̄ partim est sub for
ma ignis non fm̄ seip̄am s̄ fm̄ dispositōem
quā necesse ē materia h̄re aūq̄ formā ignis
recipiat. et sic omne mutabile i quibet mutati
one oportet esse diuisibile. q̄ quīs mutatio
nes sunt indiuisibiles tū adiunguntur motui
successiuo et diuisibili. et sic intelligit q̄ infra
dicit Aristot. q̄ oīs mutatio est diuisibilis: et
q̄ id qd̄ generat et qd̄ corrūpit p̄r corrūpe
bat. et hoc mō forsan intellet Alexander oēs
mutatōem diuisibilem esse. s̄ vel fm̄ seip̄am
vel fm̄ motū sibi adiunctū. Sz aliud du
biū est. an hec diuisio fm̄ quā diuidit q̄ mu
tabile partim est in termino a quo et p̄t in ter
mino ad quē sit accipienda fm̄ p̄tes integra
les mobilis aut fm̄ p̄tes terminorū motus. Et
rūdet Auc̄peche q̄ accipienda ē fm̄ p̄tes termi
norū mot⁹ ita q̄ cū aliqd̄ calefit nō est itell
gendū q̄ ali q̄ p̄s quantitatiua ei⁹ sit calida
et alia ad quē frigida: uno totum calefit. Et
in min⁹ calido ē mixtio frigiditatis. ideo d̄r
mobile ēē partim i vno termino et p̄t in alio
fm̄ p̄tes terminorū mot⁹. qd̄ p̄bat. q̄ d̄: in de
sensu et sensato q̄ non sibi se h̄nt mobile i al
teratōe et latōe. q̄ in alteratōe totū sibi alte
rat et recedēdo ab vno termino accedit ad al
terū. fm̄ latōe p̄s post p̄t mouet ita q̄ p̄
naps mobilis p̄r ingredit terminū ad quem.
q̄ secūda. Sed hanc p̄bationē seu r̄sionē
Tho. improbat. q̄ nō esse videt fm̄ opinio
nem Aristot. sic p̄cludēt i textu. Necesse est
q̄ hoc idē aliqd̄ in hoc esse aliud vō in al
tero. Et quib⁹ verbis apparet q̄ h̄c diuisi
oē accedit fm̄ p̄tes quantitatiuas mobilis.

ideo rūdet Thomas q̄ in hoc sexto agit de
motu fm̄ q̄ est cōtinu⁹. Et q̄ p̄tuitas p̄is
mo et p̄ se m̄ repit in motu locali q̄ p̄t ēē so
lus p̄tinu⁹ et regularis. v̄ p̄ i octauo libro.
ideo diuisiones Aristot. sic posite hic p̄tinēt
sūmpt⁹ ad motū locale. ad alios vō mot⁹ nō
rotat⁹ s̄ fm̄ q̄ aliqd̄ p̄tinuitatis et regulari
tatis participat. inodo clarum est q̄ mobile
fm̄ locū p̄r ingredit locū in quē tendit fm̄
p̄t q̄ fm̄ totū et fm̄ vna p̄tes q̄ fm̄ alia. In
alteratōe etiā alteras alterat p̄ tractum. sed
agens p̄ tractū p̄r fort⁹ agit in p̄pinqū
q̄ in distās. ideo p̄r alterat vna p̄tes mobilis
q̄ alia. Sz d̄ h̄c modū arguit Egidi⁹. naz
q̄ alteras p̄r alterat vna p̄tes q̄ alia hoc ē p̄
accidēs: vel q̄ nō oēs p̄tes egliter subdunt
virtuti alterat⁹ vel q̄ virt⁹ alterat⁹ fori⁹
attingit vnam partem q̄ alia. et q̄ hoc est p̄
accidēs. et demonstratio Aristot. debz p̄cedere
ex his q̄ sunt p̄ se. ideo nō d̄r intelligi de diui
sione mobilis fm̄ p̄tes quantitatiuas. Itē licz
i alteratōib⁹ q̄ sunt ab extrinseco dictū Tho
mel habeat vitates: nō tū in his q̄ sunt ab ex
trinseco v̄t esset in aq̄ se reducēte ad frigidit
tate. in tali em̄ alteratōe oēs p̄tes mobilis egl
liter subdunt virtuti alterat⁹. ideo nō p̄r al
terat vna p̄s q̄ alia. ideo dicit Egidi⁹ q̄ hec
diuisio est attendenda ex p̄te terminorū motus
v̄ dicebat Auc̄peche. Sz i motu locali su
mēda est fm̄ p̄tes quantitatiuas mobilis. simi
liter q̄ oē qd̄ mouet quocūq̄ motu etiā mo
bile est locale. An vniuer salū cōcludere p̄t
Aristot. si oē mobile locale sit diuisibile quā
tatiue. q̄ omne mobile est diuisibile. ideo illa
demonstratio principalr cōcludit de mobili
localiter. et p̄ d̄r de alijs p̄ quāto omne mo
bile p̄ quocūq̄ motu est mobile locale. Sz
hoc bñ vult Aristot. q̄ illud dictū. s̄ q̄ oē mo
bile partim ē in termino a quo: et partim i ter
mino ad quē. et q̄ vna p̄s prius venit ad ter
minū q̄ alia. et absolute verū est in motu lo
cali qui primo est p̄ se cōtinuus. sed in motu
alterationis etiā aliqliter verū est fm̄ mo
dum iam explicatum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̄mam dictū est q̄ ille mutationes fm̄
se capte indiuisibiles sunt. tamen fm̄ esse qd̄
habent in mutabili adiungere sunt motibus
successiuis v̄ generatio et corrūptio altera
tioni et illuminatio mediū motu locali. Ad

secūda bñ ē
in termino a quo
meligēda de
quis qd̄ sic in
eat p̄tuit fm̄
et nō in migi
ce in quocūq̄
ne alteratōe
fm̄ in termino
Zhuo autem

Queritur

sibi cōcludat
uenit id i q̄
q̄ motus sol
uisione ip̄is
q̄tuo. Sz
fm̄ omne ul
le v̄t p̄t d̄r
nō ē eadē q̄
cōsequē nō
in p̄io ca se
libro. Necesse
tus ip̄i motu

Pro res

mo q̄ post q̄
saria ad diu
accipienda
nem motus ol
et que sunt

Sciend

diuisibilem
et cōclū p̄
sione alicu
partē fm̄
ta simplr in
albo aūa ē
et alia in al
sio talis fo
Et illud
extēsa. q̄ t
p̄t s̄ q̄t
ps mot⁹ in
alia p̄t mo
termino motu

Sciend

tur in textu
fm̄ ip̄is. q̄ o
d̄r fm̄ p̄tes
intelligi p̄o

philosophorum

secundā dictū ē qd cū dicat qd mobile partim ē in termino a qd t partim i termino ad quē nō est intelligēdū de extremis simpliciter. s. de p. p. in quibz qd sic innuit Aristot. dico aut in qd mutatur p. m. s. nō mutationē vt de albo i fuscū et nō in nigrū. nō enī necesse ē id qd mutatur ē in quocūq; vltimorū q. l. aut de alteratōne alterabile partim sit in termino a qd t partim in termino ad quē. Sequitur textus. Alius autem fin tempus et.

Queritur septimo utrum ista quæque sint cōdiuidat. s. mobile. morus. p. p. et ipse motus. Arguitur p. p. qd nō qd motus solū ē diuisibilis dupliciter. s. ad diuisionē t. p. s. et mobilis. qd nō cōdiuidit hys q. tuor. Secundo sic. ois morus ē diuisibilis s. nō omne illud in quo est motus ē diuisibilis vt patet d. q. l. tate. Tertio sic. istorū q. n. q. nō ē eadē q. l. tate. s. q. n. q. eadē diuisio t. per cōsequens nō diuidit. Ad oppositū ē p. b. s. in p. p. o. c. secūdi tractat. sic dicit in isto sexto libro. Necesse ē eas dē diuisiones ēē t. p. s. motus ipse moueri t. qd mouet et id in qd ē morus.

Pro responsione sciendū ē p. p. mo qd post qd p. b. s. p. m. s. ea que sūt necessaria ad diuisionē morus i p. s. quātitatiuas accipiendū. Cōsequē agitur de ipa diuisione motus ostendendo quorū modis diuidit. et que sunt illa que motui cōdiuidunt.

Sciendū est secundo. qd omne diuisibile in p. s. quātitatiuas opor. t. ē q. t. et extēsiū p. se vel p. r. accidēs vñ ad extēsiōnē alicuius forme requirit qd fin alia t. alia. partē sit in alia et alia p. t. materie et nō tota simplr in q. l. b. t. p. s. sicut in aliq. subiecto albo alia ē p. s. albedinis in vna p. t. subiecti t. alia in alia p. t. Secundo requirit qd extēsiō talis forme sit eq. l. s. extēsiōi sue materie.

Ex istis seqt qd aia rōnalis non ē forma extēsa. qd tota ē in toto corpore t. tota i q. l. b. t. p. t. s. q. l. b. t. morus ē forma extēsa. qd nō ē vna p. s. morus in q. l. b. t. p. t. mobilis mo ē alia et alia p. t. mobilis ē alia et alia p. s. morus et extēsiō motus est eq. l. s. extēsiōi mobilis.

Sciendum est tertio qd vt dici tur in textu morus diuidit dupliciter. Vno mō fin t. p. s. qd ois morus i t. p. ē. Secundo diuidit fin p. s. mobilis t. hęc diuisio duplicat. intelligi pōt. vno mō sic qd vna p. s. mobilis

post alia moueat. et hoc mō nō pōt intelligi in vno mobili qd s. l. fin se moueat. nisi attēderet p. r. o. i. t. a. s. morus vnius p. s. mobilis ad motū alteri i ordine ad aliq. d. signū ad qd prius pertingit vna p. s. mobilis qd alia.

Alio mō intelligi pōt h. m. o. i. diuisio fin extēsiōnē morus quā h. z. ad extēsiōnē sui mobilis ita qd sicut totus morus ē totus mobilis sic enī cuiuslibet p. s. mobilis ē aliq. p. s. morus. et h. mō itel ligit p. b. s. motū diuidi ad diuisionē mobilis qd distiguit diuisiones morus supra ex p. t. mobilis a diuisione morus supra ex p. t. p. s.

Tunc sit conclusio prima. morus cōdiuiditur mobili. p. b. a. t. q. sicut totus motus ē totus mobilis ita p. s. motus sunt partes mobilis. Verbi gratia. sit mobile. a. c. cuius p. s. sūt. a. b. t. d. c. et totus motus sit. d. z. cuius p. s. sūt. d. e. et. e. z. sicut g. totus motus. d. z. ē totus mobilis. a. c. ita p. s. motus. d. e. est p. s. mobilis. a. b. et alia p. s. e. z. ē alterius p. s. b. c. g. morus cōdiuidit mobili. Secundo qd ois morus ē alicuius mobilis. g. totus motus. d. z. ē alicuius mobilis t. nō ē alicuius p. s. a. c. q. tūc illud totum mobile moueret ad motū vni. p. t. et sic nō moueret p. se p. p. o. s. fin alterum opor. t. t. dicere qd totus ille morus ē totus mobilis. et p. p. s. p. s. illi morus sūt p. s. mobilis. qd si pōt dici qd vna p. s. moueat motū alterius p. s. eo qd ois illi qd mouet necesse est adesse aliq. motū vt alias dictū ē. Tertio. vel totus morus adeq. t. partibus mobilis vel excedit eas vel excedit ab eis. si p. m. u. habet res intētiū. si secūdū tūc capiat illud qd excedit g. scdm illud nulla p. s. mobilis mouet. qd nec qd totū. et p. p. s. esset alius morus fin quem nihil moueretur qd nō pōt dici qd fin illud excellēs aliud mobile moueat. qd totus ille motus intelligit ēē cōtinuus qre nō posset esse diuersorū mobilium. Si vō dicat tertiū euz totū mobile supponat moueri aliq. p. s. excellēs mouebit t. t. n. sibi nō adest morus. s. h. est impossibile. s. aliq. d. moueri sine motu. sicut impossibile est aliq. d. ēē albū sine albedine. necesse ē g. dicere qd sicut aliq. d. totum mobile mouet toto motu. qd enī p. s. cuius dē mobilis moueat partibus illius morus et qd motus diuidat ad diuisionē mobilis.

Cōclusio secunda. motus cōdi uidit tēpori. patet nā sicut totus motus est in aliq. toto tēp. ita partes illius motus sūt in

partibus temporis. q̄ conclusio est vera.

Conclusio tertia. motus et mo-
ucri similiter cōdiuidunt. p̄ q̄ sicut tot⁹ mo-
t⁹ rōn mobili attribuit moueri ita p̄tes mo-
tus tribuūt motū partib⁹ mobili. al̄s segre-
tū n̄hil s̄m aliquā p̄tes mot⁹ moueret vel q̄
aliquō moueret sine motu. Si q̄rat q̄liter
differat mot⁹ et moueri d̄ q̄ differūt q̄ mo-
tus dicit fluxū forme ad esse p̄fectū et moue-
ri dicit receptionē illi⁹ forme fluxus in sub-
iecto et importat passionē.

Cōclusio quarta motus et illd
in q̄ ē mot⁹ s̄līr cōdiuidūt et illud in q̄ est
motus intelligitur forma vel dispositio s̄m
quā ē p̄ se mot⁹. probat q̄ si aliq̄d mobile in
toto motu trāscat aliq̄d totū spaciū tūc secū-
dū p̄t illi⁹ mot⁹ trāsbīt p̄t illi⁹ spaciū et s̄
militer dicere d̄ motu s̄m q̄liter. Est t̄n
differentia in hoc q̄ vt b̄t textus aliq̄ co-
mū s̄m q̄ ē mot⁹ s̄līr parti p̄ se diuisibilia vt i mo-
tu s̄m q̄ntitatē et s̄m locū. alia v̄o p̄ accidēs
vt in motu s̄m q̄liter. Et si q̄rat cui istoz
p̄mo cōp̄t diuisio. R̄ndet p̄bus q̄ ip-
si mobili. q̄ p̄mo et p̄ se generatū et alia ab
eo accipiūt quantitatē q̄re et diuisionē et etiā
finitatē et infinitatē. et si vltra querat an sit
eadē diuisio q̄ diuidit mot⁹ istis q̄tuor. Re-
spōdet p̄bus q̄ si sit eadē q̄ntitas c̄p̄t eadē
diuisio. s̄m at neḡq̄ mō māifestatū ē q̄ n̄ ē ca-
dē q̄ntitas. q̄ q̄ntitas extēsiōis q̄ h̄z mot⁹
a mobili s̄m extēsiōis ē p̄manēs eo q̄ om̄s
p̄tes mobilis s̄līr mouent. s̄ q̄ntitas q̄ habz
a tpe ē successiuā sic nō ē eadē diuisio qua
condiuidit motus ad diuisiones mobilis et
ad diuisionē temporis.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primā dicit q̄ in genere duplex est diui-
sio motus. q̄ in omni diuisione. motus vel
p̄tes mot⁹ s̄līr s̄līr h̄ac diuisionē capit ad ex-
tensionē mobilis. vel succedūt sibi ad inur-
cē et h̄ac diuisionē capit a tpe. et h̄ec duplex
diuisio p̄fo: m̄t̄ reperit in moueri et in eo cu-
ius ē mot⁹. Ad secūdā et terciā p̄z solutio
ex dictis. Sequit̄ textus. Q̄m̄ autē q̄
mutat̄ ex quadam. r̄ō.

Queritur octauo verum in mo-
tu sit dabile p̄mū mutātū esse. Arguitur
q̄ sic. q̄ vbi p̄bus d̄mōstrat oē mobile cē diui-
sibile ip̄e sic dicit. dico aut̄ p̄mū in q̄d mu-
tat̄ s̄m mutationē. ex q̄b⁹ verbis videt̄ dices

re q̄ in motu ē dabile id in q̄d mutātū ē p̄t
mo mobile. Secūdo sic dabile ē p̄mū n̄
cē mot⁹ a p̄t post. s̄talc n̄ ē ē p̄mū mutas-
tū. q̄ tūc nō mutat̄ mobile et an mutat̄. q̄ in
motu dabile ē p̄mū mutātū cē. Tertio sic
mutātū cē ē finit⁹ p̄t mutan. s̄ dabile ē p̄ia
p̄s mot⁹. q̄ dabile ē p̄mū mutātū cē. Ad
oppositū ē p̄bus in littera vbi postq̄ determi-
nauit de diuisione mot⁹. L̄d sequent̄ agit de
ordine partū mot⁹ in q̄rēdo. s̄. vtrū in motu
sit dare p̄mū mutari siue p̄mū mutātū cē
et p̄mo supponit q̄ ois mot⁹ est ex q̄dēz in
quoddā. et q̄ terminus a quo semper abijci-
tur et terminus ad quem semper acquiritur.

Cōclusio prima. necesse est om̄-
ne mutātū esse quādo mutātū est esse in ter-
mino ad quē. p̄o probatioe huius cons-
clusionis supponit p̄bus q̄ mutari et distare
siue deficere idē s̄līr subiecto. et s̄līr mutatus
esse et defecisse differūt t̄n rōne q̄ mutari d̄
p̄t respectū ad terminū ad quem. sed dista-
re dicitur p̄t respectum ad terminū a quo
Probat̄ q̄ conclusio. q̄ sicut est in mutatio-
ne s̄m contradictionem. ita est in alijs muta-
tionibus. sed in mutatione s̄m contradicti-
onem. quia termini sunt immutati cum sint
contradictorijs. defecisse ab vno termino est
esse in alio. cū ergo mutātū esse sit idē q̄ de-
fecisse a termino a q̄ sequit̄ q̄ mutātū esse ē
in termino ad quem. et per consequens ita ē
in alijs mutationib⁹. Itan cū aliquid mu-
tatū est vel in termino a quo vel in termino ad
quē vel in aliquo intermedio. nō i termino a
quo. q̄ mutatum esse est defecisse a termino
a quo. nec intermedio quia in eo mutatur a
termino ad quē. sed impossibile est aliquid
s̄līr mutari et mutātū esse ip̄m. q̄ mutatum cē
est in termino ad quem. Ex hac conclusio-
ne. Sequit̄ primo q̄ omne factum quan-
do factū ē et q̄d corruptū ē nō est: p̄z q̄ ter-
minus ad quē factionis ē cē et corruptiois
est nō esse. Sequit̄ secundo q̄ mutatus
esse presupponit mutari sicut terminus id cu-
ius est terminus. Tertio sequit̄ q̄ sicut in
motu est duplex terminus ad quē. s̄. vltim⁹
simplicit̄ q̄ habito cessat motus. et p̄p̄inqu⁹
quinon est vltimus simpliciter sed solū re-
spectu p̄tis p̄cedentis. ita cū dabile est p̄t
mū mutātū esse. s̄. p̄fectū et ip̄fectū. et s̄
sej̄ inspectum est in aliquo intermedio inter
terminū a quo p̄mū et terminū ad quē s̄m

placitū. et a
s̄m actū in mo-
fina talia in
sicut quilibet
partes loquēdo
nis. ex nō quāto

Conclusio
ē in indurabili
pus diuisibile
c. cur vna p̄s si
q̄d mutātū ē in
p̄t aut in m
alia mutātū ē
ē p̄tus in vna
erat in q̄ mutātū
mutātū in toto
et si dicit q̄ in
et ita ip̄sibilis
tū ē esse t̄ps d̄
ta q̄ sit indurabi-
terminū. sicut
n̄ ē. Ex h̄
cū ē v̄o corrup-
uisibilis tempore

Conclusio
lē p̄mū mut-
tus est finit⁹
nus cōp̄t et
minus ē mut-

Conclusio
motū in partē
tū dabile ē p̄t
q̄ p̄mū mut-
ue partis mot-
dabile ē p̄mū
mutatum esse

Cōclusio
tū in p̄tes en-
est dabile p̄t
in cōpleta. p̄t
ex p̄te tempo-
m̄t̄ in quāz ē
sic p̄cedit q̄ d̄
pus in q̄ est tal-
ē diuisibile vel
tebu illud indi-
uisibile t̄ps in
ad h̄uc et t̄ps
uisibilis et t̄ps

philicorum

pliat scdm. et tale mutatu eē incōpletū nō ē
fm actū in motu. s. solū fm potētia. et sit in
finita talia murata cē in motu fm potētia
si cut quilibet mor' est diuisibil' in infinitas
partes loqndo de partibus eiusdē pportio
nis. et nō quātūtatē.

Conclusio secunda. mutatu eē
ē in indiuisibili tps. p. q. si nō sit ita def tē
pus diuisibile in q aliqd mutatu ē et sit. a.
c. cur' vna ps sit. a. b. et alia sit. b. c. aut g id
qd mutatu ē in tpe. a. c. mutatu est in qlibet
pte ei' aut in neutra. vel in vna mutat et in
alia mutatu ē si ppriū sequeretur q mutatu
ē prius in vna pte q in toto. g totū tēpus nō
erat in q mutatu est. nec fm q tunc nō esset
mutatu in toto tpe prius s. rōne vni' partis
et si dicat q in neutra sequeretur q nec in toto
et ita ipossibile ē illud in q aliqd prius muta
tū ē esse tps diuisibile. et per consequens opor
tet q sit in diuisibili tps qd nō ē tps. s. tps
terminū. sicut mutatu ē nō ē mor' s. terminū
nō ē. Ex hac cōclusiōe seq' q oē qd fac
tū ē v' corruptū factū ē v' corruptū in indi
uisibili temporis.

Conclusio tertia in motu dabi
le ē prius mutatu ē cōpletū. p. q. ois mo
tus est finit'. g in oī motu dabilis est termi
nus cōplet' et vltim' simpliciter. et talis ter
minus ē mutatu ē cōpletū. ergo et c.

Conclusio quarta. diuidendo
motū in partes eiusdem quantitatē in mo
tu dabile ē prius mutatu ē incōpletū p. q.
q. prius mutatu ē incōpletū ē termin' pri
me partis mor'. s. hoc mō diuidēdo motum
dabilis ē prima pars motus. ergo et prius
mutatum esse incōpletum.

Cōclusio quinta. diuidēdo mo
tū in ptes eiusdē pportions. tūc in eo nō
est dabile prius mutatu esse imperfectum et
incōpletū. Probat pbs hanc cōclusionem
ex pte temporis. ex pte mobilis et ex pte for
me fm quaz est motus. ex pte quidē tēporis
sic pcedit. q. def prius mutatu ē et def tē
pus in q est tale prius mutatu ē. g tale tps
ē diuisibile vel indiuisibile. si indiuisibile opor
tebit illud indiuisibile immediatū ē in indi
uisibili tps in q mobile incepit mutari in q
adhuc erat mobile in termino a q et sic indi
uisibilia erunt immediata in tēpore qd prius

reprobatur est. et si dicatur q sit diuisibile.
tunc diuidatur in duas partes. aut ergo in
vtraq mutatum est. aut in neutra. v' in alia
mutatur et in alia mutatum est. si in vtraq
sequeretur q mutatum esse in toto supponit
mutatum esse in parte. ergo non erat datum
prius mutatum esse. si in neutra sequitur
q nec in toto mutatum est. si in vno mutet.
et in alio mutatum est. sequitur q totum il
lud tempus non est prius in quo mutatu
est quia solum mutatum est in eo ratōe par
tis. Itē si in vna parte sit mutatum cum
omne mutari sit diuisibile sicut est motus et
cuiuslibet partis motus sit mutatum esse se
quitur q illud mutatum esse non erat pri
us.

Secundo patet ex parte mobilis
lis. quia in mobili non est dare primam par
tem que mutata sit. ergo nec est prima pars
motus. Antecedens p. q. si detur com
positū detur tempus in quo sit mutata ps
alia et cū tale tempus nō sit indiuisibile seq
tur q in medio illi' tps vna ps illius pna
prius mutata ē q tota ps sit mutata in toto tē
pore. et cum illud tempus sit diuisibile in in
finitum et similiter alia pars mobilis seq
q in mobili nō sit dabilis ps que prius sit
mutata. S. obiceret q. sequeretur q nullius
mobilis oēs partes simul mouerentur. dici
tur q licet alicui' mobilis oīs partes non
simul mouerent. tūc in ordine ad aliqd signū
vna ps prius mouet q alia. et q. in mobili
non est dare primā partē cum quibz sit di
uisibilis. ideo nec in motu est dare primam
ptē mor' nec prius mutatu ē. Terna rō
formatur de motu locali facto supra magni
tudine eo q in motu fm qualitatem. ad est
fm q est motus non est diuisibile proprie et
per se sed per accidens.

Et arguitur sic.
detur magnitudo aliqua in qua sit prius
mutatu ē. vel g est diuisibilis vel indiuisibi
lis. si indiuisibilis. tūc indiuisibilia erūt immu
tata de tpe prius argutū est. si sit diuisibil'
sequit' q mobile prius mutatum est in par
te q in toto. et cū non sit dabilis prima pars
magnitudis supra quā sit motus nec etiaz
prima ps mor' sequit' q nec prius in q mo
bile sit mutatu. et sic patet ex parte tps mo
bilis et termini ad quem q nō pōt dari pri
us mutatu esse in motu. q. vtraq illo: un
est diuisibile i infinitū et nō pōt accipi pna
pars alicui' ipoz. et sic arguebatur ex parte

ea ab alia parte. et data qualibz pte teporis ipa e diuisibilis in infinitu. g in qualibz parte epis sunt infinita nunc. et p consequens sunt infinita mutata esse in motu. quare n pot dari pimu mutatu esse. Tertio pbat ex parte motus continui. q: qd continue mouet sic q no corrupitur neq pausat a mutatioe vl mutatu in nunc vel mutatu e. sin nuc n pot mutari vt oisum e prius. g nec in qlibet nuc mutatu e. si pa nuc in tpe sit infinita. ergo etiam ipsa mutata esse sunt infinita. et per consequens no e dabile pimu mutatu esse quare ante omne mutari est mutatu esse.

Cōclusio secunda: ante omne mutatu esse est mutari. Probat conclusio p qua supponit q omne qd mutat ex quodam in aliud in tpe mutat. Tūc arguitur sic. mutet aliquid ex a. in b. vel mutat ex a. in b. in vno et eodē nuc. si hoc nō. q: tunc in eodē nunc esset in a. et in b. qd ē impossibile g in alio et in alio nuc ē in a. et in b. Si int q cumqz duo nunc mediat tēp. g dum mutatu ē in b. prius mutabat in illo tpe intermedū. qre ante omne mutatu esse in b. erat mutari. et cū tps adhuc intermedū diuisibile sit. et diuisio tps fiat in nunc sequit q an mutatu esse in nunc distinguente partes illius temporis est mutari in parte pcedenti. et cū non sit dabile pimu nunc ante q sit aliqua pars tps sequit q nō ē dabile mutatu esse. nisi ante ipsū sit mutari. Et si arguit d generatione et corruptione q nō mensurantur tempore. et sic non videt q ante genitū eē sit generari. Dicit q generatio et corruptio si sumant fm suas rationes mensurant in instanti temporis. et ita generari et genitū esse simul sunt. si tamen capiant scdm esse q habent in materia fm quem motū habent alteratione sibi adiuncta sic tpe mensurantur et hoc modo intelligit pbus cum dicit. omne qd genitum est prius generabat et q prius corruptū ē prius corrupēbat. quia omne quod alteratur alterabat prius. q: hoc mō capitur generatio nō solū pro receptione forme in materia iā disposita. sed pro tota trās mutatione ad formā que includit dispositionē materię. Secundo pz conclusio ex parte magnitudinis quia omnis magnitudo ē in infinitū diuisibilis et sic nō ē in ea dabilis pars prima. ergo nec pot dari pimu mutari

in motu. et similiter ostendere conclusio in alijs motibus. Sz notū oñdū iste cōclusioes in motu facto supra magnitudines q: magnitudo ē p se diuisibilis. qlitas aut per accidens solū. vnde vt ait pbus iste conclusiones i istis principijs fundat q: impossibile ē in continuo indiuisibile esse indiuisibile immediate coniunctū. et hoc mō oē cōtinuū in infinitū ē diuisibile. cuz g motus quilibet continuus sit in infinitū diuisibilis et sic nō ē dabilis prima pars motus. ideo nec terminus prime partis quare nō est dare primū mutari nec primū mutatu esse. et p cōsequens an mutari ē mutatu esse et e contra.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā concedit q pot dari prima medietas extra quā totū nihil ē de motu diuidēdo motū per partes eiusde quantitatē. s illa medietas nō ē simpliciter prima pars. q: diuisibil ē et sic dabil ē ps por ipa. imo qūqz pre data i motu dabilis ē por. Ad scdā dicitur q in motu a parte antenō ē dabilis terminus posterior in quo sit verum dicere q mobile primo mouet in quo mutatu ē. lz sit bene dabile nuc qd ē a parte antetennin temporis mēsurantis. s in illo nunc mobile nec mouet nec mutatu ē sed incipit moueri.

Ad tertiā dicitur q concedit q mutatum eē ē terminus illi mutari qd ē via ad ipm. nec precedit illud mutari. s quia illud mutari ē diuisibile. id mutatu cē qd ē terminus partis pcedentis mutari precedit sequēte illius mutatu esse.

Sequitur textus. Ostēso autē hic tē.

Queritur decimo utrū magnitudo et mobile motus et tēpus consimilit se habeant ad esse finitū vel infinitū. Arguit q nō q: motus celi ē infinitus tpe. et tū tam mobile s. celū q spaciū trāsitiū finita sunt g

Scdō si sic hoc esset. q: mobile in maiori tempore maius spaciū trāsitiū. sed hoc nō est verū vt patet in diuersis mobilibus quorū vnū alio velocius mouet. et similiter in eodem mobili moto p diuersa media in densitate et raritate. Tertio sic ista qtuor sunt ad inuicē sepata et distincta. g ad finitatem et infinitatem vni nō sequeret fin. tas vel infinitas alterius. Ad oppositū arguit p ptm i textu

Pro responsione sciendū ē pri

do
magis
magis
magis
magis

mo qd possit pbus determinari d' diuisione
motus et eo: uenit tui similiter conditio
duntur. Consequenter ostendit qualiter mo
tus et ea que sibi conditiduntur similiter se
habent ad esse finitum et infinitum p' emi
tens duas suppositiones. Prima est qd om
nis motus est in t'pore. Secunda est qd idē
mobile regulariter motum in maiori t'pore
re maius spacium transit et debet intelligi d'
spacio non resumpto. licet enim celsus t'pore
re infinito moueat. hoc tamen contingit. qd
reiterat spacium quod prius transiit. debet
enim intelligi ubi minus spacium est pars maio
ris sic qd nō differt ab eo per rariū et densū
sed solū per magis et minus et p' hoc solū
tur due p' rationes ante oppositū.

Tunc sit conclusio prima. tem
pore infinito non potest magnitudo finita.
nec magnitudo infinita tempore finito qua
re si vnū est infinitum et reliquum et si vnū
est finitum et reliquum. hanc conclusionem
diffuse deducit. Aristoteles in p' senti capi
tulo et cum prius posita fuerit pro nunc di
mittitur repetitio probationis conclusio
nis.

Conclusio secunda tempore et ma
gnitudine finitis necesse ē mobile esse fini
tum. Probatur quia cum mobile non trans
sit subito magnitudinem sed successiue se
quitur qd prima pars mobilis prius transi
t vnam partem magnitudinis qd secunda et
secunda qd tertia et sic deinceps. ergo cū to
tum mobile tempore finito pertranscat pri
mā partē magnitudinis. sequit' qd ipius mo
bilis nō possit ēē pars infinite et per con
sequēs neqz mobile pōt ēē infinitū. Si cū
partes mobilis essent infinite nō possēt trā
sire primā partem magnitudinis t'pore fi
nito quia cum illa transcant ab eadem trā
scuntur. modo magnitudo infinita t'pore
finito transiri non potest vt dicit prima con
clusio. sic ergo t'pore et magnitudine finitis
necesse est mobile finitum esse. Et eodē mō
probaret' sua conuersa. scz qd mobili existen
te finito necesse ē magnitudinem et tempus
esse finita. nam hec est vna regula qd si vna
magnitudo infra alia moueatur sic qd alia qd
esseat eque cito se inuicem pertranscunt ille
due magnitudines. ita qd si magnitudo mo
ta p'rascat qd centē in aliq' t'pore in eodē tem

pore ab eadem p'transitur. si ergo mobile sit
finitū et magnitudo infinita ponat' qd ipm mo
bile qd scire et magnitudo moueri infra ipm
tūc fieret argumētū sicut factū est nūc.

T'cū mobile p'rascat aliquā magnitudi
nē. prima ps mobilis prius attingit terminū
magnitudinis qd secunda et secunda qd ter
tia. et sic deinceps. qd si totū mobile p'ngit ad
terminū magnitudinis t'pore infinito. seqt' qd
prima ps mobilis prius p'ngit ad eundē
terminū t'pore finito et sic argueret' de se dē et
tertia et sic deinceps. oportet qd si totū mobile
p'ngat ad terminū magnitudinis t'pore finis
to et cū p'tes mobilis sint finite vt supponit
cōclusio que ponit mobile esse finitū. sequit'
cū qd p'tes t'p'is qd oēs p'tes mobil' h'mōi
terminū attingit crūt finite. et p' cōsequēs t'p's
q' totū in obile p'ngit ad terminū erit finitū
si t'p's ē finitū necesse ē magnitudinē ēē fini
tā. vt dicebat prima cōclusio. si qd mobile ē
finitū necesse ē magnitudinē et t'p's ē finita

Conclusio tertia: mobile siue fi
nitū siue infinitū t'pore infinito moueri nō pōt.
p'z satis ē mobili finito in rōne immediate fa
cta. ē de infinito p'z qd nūqz cōpleret suū mo
tū. mō quod impossibile est factum ēē ipso
sibile ē fieri. et sic impossibile ē mobile infini
tum tempore infinito moueri.

Conclusio quarta. tempore et
mobili existenti finitis necesse ē in tū finitū
ēē. Probatur qd magnitudo et motus cōsi
militer se habent ad esse finitū et infinitū. quia
q' tū ē spacium p'rasitū tū oportet ēē motum
iō dicit Aristoteles qd nihil differt motū aut mag
nitudinē infinitā facere. si magnitudo ad ēē
finitū et infinitū p'sit se habet ad t'p's et mo
bile et p'batū ē. g'etā motus cōsimiliter se ha
bet. Ex quo p'z conclusio responsiua
qd ista q' tuor cōsist' se h'nt ad ēē finitū et infi
nitum.

Ad rationes ante oppositū.
Ad primā et scdā p'z solutio ex dictis. Ad
tertiā dicit' qd quis illa q' tuor sint realit' di
stincta. tū q' tū ad ēē et q' tū ad priuū habet
necessariā cōnexionē et habitudinē ad inui
cē. qd motus suā cōtinuitatē capir a magni
tudine et t'p'us a motu vt dictū est in p'. iō
enā qd ad ēē diuisibile et ēē qd ad ēē finitū et in
finitū h'nt ad inuicē cōnexiōz et habitudinē.

Sequit' t'p'us
necesse ē qd
Quentū
statu et qd
dabile est p'ri
illo instanti mo
uebat. q' mō
sta. u et qd p'p
tum arguitur p'

Pro respo
mo qd possit an
tus et o: dicit p
agit de diuisione
partium eorum

Sciendum
tū in p'posito
q'etis siue tēd
dicit' p' oiem
aut iacent. E
q: mor' dicit
respectū ad q
ipō: et respō
redū q: nūqz
et habitudinē
nar habitudinē
sub iā habito
idē siue realit'
cū ē in fine q
motus sunt i

Tūc sit p'
stat mouet p'
n vbi qd et
qd simul red
tus dicat red
stole. qd qd
ne seqt' qd p
stat mouet. s

T'cū cōnag
veloz et tard
atur in p'. et
qd mouet p'
am mouetur
probatū ē. ita
p'p'et' cū i q
capitulo dicit
mō quo p' d'

Conclusio
est dare p'riū
in quibuslibet

philicorum

Sequitur textus. *Omne autem omne autem motus aut quiescat et cetera.*

Quentur undecimo. utrum in statu et quiescat primum. Arguitur quod sic. quod dabile est primum non esse motus a parte post: sed in illo instanti mobile non mouetur a parte ante motus uerba. In illo instanti primo stat et quiescat in statu et quiescat per primum. Ad oppositum arguitur per primum in textu.

Pro responsione sciendum est primum quod postquam aristoteles egit de diuisione motus et ordine partium eius. Consequenter agit de diuisione status et quiescat de diuisione partium eorumdem.

Sciendum est secundo quod per statum in proposito non intelligitur quies. sed generatio quies siue tendentia ad quiescat. nam communis usus dicimus hominem stare quod rectus est et non sedentem aut iacentem. Verum motus et status sic differunt quod motus dicitur respectu ad quiescat. status uero dicitur respectu ad quiescat in illo termino. Item motus ipso respectu ad illud quod adhuc est acquisitum quod nihil mouetur ad id quod iam habet. status uero dicitur respectu ad id quod iam habet. quod ipso respectu ad quiescat. quod autem quiescat quiescat sub iam habito et non habendo. sic ergo motus et status idem sunt realiter. differunt tamen ratione et hoc est quod dicitur in fine quinti libri. quod generatio quiescat et motus sunt idem sed differunt ratione.

Tunc sit conclusio prima. omne quod stat mouetur. patet quod quod mouetur quod natus est moueri ubi quod. et secundum quod natus est moueri non quiescat quod simul tederet ad quiescat et esset in quiescat. cum status dicat tendentiam ad quiescat. hoc autem est impossibile. ergo quod stat mouetur.

Ex hac conclusione sequitur quod omne quod stat stat in tempore. patet quod quod stat mouetur. si omne mobile mouetur in tempore. ergo et cetera. Item contingit stare velocius et tardius. sed velox et tardum tempore terminantur ut dicitur in primo. Ergo. Alterius sequitur quod illud quod mouetur primo in aliquo toto tempore etiam mouetur in qualibet eius parte ut prius probatum est. ita etiam quod stat primo in aliquo toto tempore stat etiam in qualibet parte illius temporis quod in primo capitulo demonstrat aristoteles de statu eo modo quo prius demonstrauit de motu.

Conclusio secunda. in statu non est dare primum. patet quia status non est in indiuisibili tempore sicut neque motus. sed

in tempore diuisibili est diuidere in infinitum et in infinito non est dare primum. ergo in statu non est dare primum.

Conclusio tertia. in quiete non

est dare primum. patet. quia omnis quies est in tempore. modo in tempore et in quolibet continuo non est dare primum. ergo et cetera. quod autem omnis quies sit in tempore probatur hic resumendo primam et tertiam rationes ad hoc prius positas. ex quibus et imagine et tertia aristoteles ponit hic unam differentiam inter motum et quietem. scilicet quod impossibile est id quod mouetur continue finem totum quod diu mouetur manere per aliquod tempus quantumcumque sit paruum sub eodem esse. id est sub eadem dispositione rei finem quam est motus. et notanter dicitur quod mouetur finem totum quia si una pars quiesceret illa maneret sub eadem dispositione per totum tempus sue quietis. etiam notanter dicitur quod mouetur continue. quia si interueniret aliquod quiescat per tempus illius quietis maneret sub eadem dispositione. quod probatur quia nisi sic esset sequeretur quod idem secundum idem simul moueretur et quiesceret. probatur consequentia. quia illud quiescere dicitur quod finem totum et suas partes similiter se habet nunc sicut prius. ergo si aliquod mobile finem totum continue motum maneret quod diu mouetur per aliquod tempus sub eadem dispositione rei finem quam est motus. cum illud tempus sit diuisibile finem prius et posterius sequitur quod per illud tempus quiesceret et per consequens in illo tempore moueretur et quiesceret. quod est impossibile. Ex isto sequitur quod impossibile est aliquid continue motum per aliquod tempus finem totum manere per duo nunc illius temporis sub eodem esse rei illius finem quam est motus. patet quia inter quolibet duo nunc mediat tempus diuisibile. modo probatum est quod per aliquod tempus non potest manere sub eodem esse ergo et cetera. Sed illud quod mouetur in unico nunc est sub una et eadem dispositione rei finem quam est motus. ut mobile localiter in quolibet nunc est in loco sibi equali. nec idem sequitur quod mobile in uno nunc quiescat. quia in nunc non est natus moueri. Ex hoc patet differentia motus ad quiescat quia quiescat per totum tempus sue quiescat manet in eadem dispositione. Si vero queratur an primum esse rei secundum quod est motus maneat. cum secundo si sic videtur

Handwritten note: Hic de quiescat

Liber sextus

¶ mobile per totū tēpus manebit sub eodē esse. Dicit q̄ nec totalit̄ manet nec totalit̄ q̄ escit. nec totalit̄ corripitur. non enim manet eodē mō quo prius erat s̄ saluat sub esse p̄fectionis. nec ē imaginandū q̄ sint diuersa ēe materialiter vel realiter distincta. imo sicut vna ē essentia forme et essentia motus vsq̄ ad finē. sic ē vnū ēē diuersū fin ratioz distinctū fin rem et differens fin perfectum et im̄ perfectū. s̄ sicut magis permixtū cum p̄uatiōe et potentia quia in principio motus forma ē in mobili sub esse permixto p̄uatiōi et potentie. et completo motu ē sub ēē puro et perfecto.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā concedit̄ q̄ ē dabile prius nō ēē motus a parte post. sed in illo instanti mobili nō stat nec quiescit quia instanti nō ē natū moueri quare neq̄ q̄escere. sed in illo instanti q̄ mobile mutatum est incipit quiescere.

Sequitur tertius zenō autem et c.

Queritur duodecimo utrū mo-

tus sit. Arguitur q̄ nō s̄ rationibus zenōnis quarum quattuor procedunt de motu locali recto. quinta de motu ad formā. et sexta de motu circulari. Prima si possibile est sit aliquid moueri de loco ad locū prius p̄tingeret ad mediū spacij q̄ ad terminum. et adhuc prius ad mediū medij q̄ ad inmedium et cū spacij diuisibile sit i infinitū oporteret mobile infinitas partes pertransire. hoc est impossibile q̄ et c. Secunda ratio si possibile esset aliquid moueri de loco ad locū seq̄retur q̄ velocissime motū nunq̄ attingeret tardissime motū. cōsequēs ē falsū. et patet cōsequētia quia ponatur velocissime motū in principio alicuius spacij et tardissime motū i medio et simul incipiant moueri. cū ergo velocissime motū non perueniat ad illud mediū. nisi in tēpore. vel ergo cū illic peruenierit ad huc ibi erit tardissime motū. vel in aliq̄ puncto anteriori. si sit adhuc ibi. cum adhuc prius esset sequitur q̄ quicūq̄ et tamē ponebat ipsa simul incepisse motus. si ergo sit in aliq̄ puncto anteriori cū velocissime motū a medio ad illud punctū nō veniat nisi in tēpore argueret̄. vt prius. et sic velocissime motū nunq̄ poterit coniungi cū tardissime moto.

Tertia ratio nihil mouet dum est in aliq̄ loco sibi equali. sed sagitta q̄ maxime appa-

ret moueri in quolibet nunc tēpore est in loco sibi equali. ergo non mouet̄. nec similis quod libz mobile. Quarta rō si possibile ēēt ali quid moueri sequeretur q̄ tēpus duplū ēēt equale dimidio et contra. consequens ē falsū. ergo patet consequentia sumēdo tres magnitudines equales vnā quiescentē que sit. a. a. a. et duas contra se motas equali velocitate et simul incipiant moueri. quarum vna sit. b. b. b. et alia sit. c. c. c. et ponat principium magnitudinis. b. b. b. supra principium magnitudinis. a. et principium magnitudinis. c. supra principium magnitudinis. b. tūc arguitur. Quia principium magnitudinis. b. peruenit ad mediū magnitudinis. a. transibit et tūc magnitudinem. c. et nō transibit nisi in medij magnitudinis. a. si magnitudo. c. est dupla medio magnitudinis. a. et crescente magnitudine crescat tēpus supposita equali velocitate. ergo tēpus in quo. b. transit magnitudinē. c. est duplū ad tēpus in quo transit medium magnitudinis. a. et tamē in eodē tēpore hec duo transeunt. ergo duplū est equale dimidio. Quinta rō si possibile ēēt aliq̄d moueri ad formāz puro de nō albo ad albū cum id q̄d mouet̄. cū mouet̄ sit in neutro tēpore. sequeretur q̄ inter albū et nō album oportebit dare mediū et sic erit dare medium inter cōtradictoria q̄d ē impossibile. Sexta rō illud non mouet̄ localit̄ quod semper ē in eodē loco. sed corpus circulare puta celū semper est in eodem loco. ergo non mouet̄. et p̄ istas rationes. zenō probat omnem motū et ponunt in fine huius libri et finē predicta facile soluitur. Ad oppositū arguit auctoritate omnium naturalium.

¶ Pro responsione sciendū ē primo. q̄ postq̄ p̄bus determinauit de diuisione motus et infinitate eius de et etiam status et quietis. Cōsequenter in ista parte remouet aliquos errores antiquorū circa motum primo soluendo rationes zenōnis volentis negare motū esse. Secundo probando q̄ nō contingit ipartibile moueri contra demōcentū qui posuit althomalia moueri Tercio ostendendo q̄ nulla mutatio est infinita cōtra Erastitum ponentem q̄ omnia semp mouerentur.

Sciendum est secundo q̄ naturalis dicuntur illi vt dictū est in libro primo qui

nō negat motū naturalē
naturalē
tra negat
quere in
soluere si
An. in ne
entia. quē
g motū esse
cādo aliquē
unū. si poss
dispositionē
cio sensus d
quererēdū ē
creuit antē
cū g suppo
cet aliquid
conclusio r
indiget ali
Ad rati
Ad primo
magnitudi
nis. finita
pore infinit
to tamen fin
moueat̄
transit in
alicui? mag
actu. sed po
dicendū est
do q̄ inter
dins sunt
tum. Nec
me moro
dūtarat a
nē inducē
q̄libet num
inde q̄ qu
neg. motū
toto tēpore
atur in toto
quālibet p
pua nec p
ponit et ip
rge quod d
quarū dicit
scit tēpus si
cetera sunt
ibi sunt due
cē et tēcia q̄
tra se inuicē
ui. ē ab solū

nō negat motus esse. qz motū esse in scientia naturali tanq̃ principium supponit. iō cōtra negantes motū eē non habet phisic⁹ arguere. tñ ratiōes per eos inductas bene h̃z solvere si aliquid de naturalibus accipiant. An isti negātes motū eē distinguūt duplicia entia. quedā vero et alia apparentia. dicunt q̃ motū esse de apparentibus. et q̃ sensū iudicādo aliquid moueri decipi. Si isti decipiunt supposita dispositione sensus et debita dispositione mediū et sensibili ad sensū iudicio sensus de per se sensibili credēdū ē. imo q̃rere rōnē ubi sensus viget suppositis illis circūstantijs ē infirmitas et debilitas rōnis cū q̃ suppositis illis circūstantijs sensus iudicet aliquid moueri sequit̃ q̃ motus ē. et h̃ ē conclusio responsalis ad quesitum que nō indiget alia probatione.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primaz respondebat prius q̃ sicut oīs magnitudo ē infinita sū potentia diuisionis. finita tamen sū actum. ita transit tempore infinito sū potentiam diuisionis. finito tamen sū actum. et sic ad hoc q̃ aliquis moueatur de loco ad locum non oportet q̃ transeat infinita in actu. quia inter extrema alicui⁹ magnitudinis non sūt infinite partes actu. sed potentia tantum. Ad secundaz dicendū est similiter. quia pcedit supponēdo q̃ inter duos terminos alicui⁹ magnitudinis sūt infinita puncta intermedia sū actum. Nec illud superadditum de velocissimē moto aliquid veritatis affert in rōne. s̃ dūtaxat addit ad tragediā. i. ad admiratiōnē inducēdā. Ad tercia dicit q̃ mobile in quibet nunc est in loco sibi equali. s̃ non sequit̃ inde q̃ quiescat. quia in nunc nō est quies. neq̃ motus. nō sequit̃ etiam q̃ nō moueat i toto tempore quia ad hoc q̃ aliquid moueatur in toto tempore sufficit q̃ moueatur in qualibet parte temporis. nunc autē non ē tempus nec pars temporis. qz tempus nō componit̃ ex ipis nunc. nec ipa nunc sunt actu in tpe. quod tamē supponebat illa ratio. Ad quartā dicit q̃ crescente magnitudine crescit tēpus supposita equali velocitate et qd̃ cetera sint equalia. s̃ sic nō ē in pposito. qz ibi sūt due magnitudines motē tra semuicē et tertia q̃scēl. mō regula ē si aliq̃ duo cōtra semuicē moueantur citius in duplō scilicet abfoluunt q̃ si vnum moueret et aliud

quiesceret et hoc supposita equali velocitate

Ad quintam respondet aristoteles q̃ mobile dum mouet sū se totū est in neutro terminorū. quia cum omne quod mouetur ē diuisibile sū vnam partē est in vno termino. et aliam in alia. sed hec responsio est ad hoc nō ē. quia contingit aliq̃ totum simul mutari de vno termino in alter. et nō partē post partē. Itē in. 8. huius. aliter soluit pbus dicens q̃ in mutatione sū formam que ē inter extrema inter que non est mediū instās mutationis attribuendum est posteriori mutationi hoc est termino ad quē. sicut in mutatione sū substantiā res dum generat est. et dū corūpitur nō est. sed in generatione sū qd̃ vt cum aliquid mutatur de non albo in album. si consideratur talis mutatio sub ratione mutationis et non mor⁹ etiam instās mutationi attribuendū est posteriori mutationi tamen qz talis mutatio realiter est mor⁹ nec est simpliciter inter contradictoria. imo inter contraria inter q̃ est mediū. ideo qd̃ mutat tali mutatione dum mutat est realiter in medio inter terminū a quo et terminum ad quē quod quidē mediū participat naturā vtriusq̃ termini. Ad sextā dicit q̃ celū sū se totum non mutat locum subiecto. sed ratione tantum. tamen quilibet pars subiecto et ratione mutat locū. non quidem locum totū. sed partē et cetera. Sequitur textus.

Ostensis autem hīs et.

Queritur tredecimo. vtrū im-
partibile possit moueri. Arguitur q̃ sic. qz fortes per se est vnū indiuisibile. et potest p se moueri q̃ tē. Secundo sic puncta sunt indiuisibilia. et tamē mouent̃ motis corporibus in quibus sūt et similiter albedo et nigrēdo. et aīa rationalis que omnia sunt indiuisibilia. et tamen mouentur motis corporibus i q̃b⁹ sūt q̃. Tercio sic intellect⁹ nō mouet̃ de ignorantia ad sciām et voluntas nostra de vitijs ad virtutes et tñ indiuisibiles sunt ergo. Ad oppositū est pbus in textu.

Pro mōitione sciendū est primo
q̃ postq̃ Aristote. remouit errozes Zenonis soluendo rationes eius. Cōsequēt̃ pcedit d̃ democritum ponentē arhomos posse moueri et demonstrat impartibile nō posse moueri. Et deinde contra Erastitum qui posuit co:po: a phisica esse in continua transmu

Liber sextus

ratione demonstrat etiam nullā transmutationem esse infinitam.

Sciendum est secundo quod aliquid contingit esse impartibile seu indivisibile dupliciter. Uno modo secundum speciem et formam licet divisibile sit secundum quantitatem ut fortis.

Alio modo dicitur indivisibile secundum quantitatem ut punctus vel unitas et de tali loquitur philosophus.

Sciendum est tertio quod aliquid dicitur moveri dupliciter. Uno modo per se ut quodcumque corpus philosophicum. Alio modo per accidens et hoc dupliciter. Uno modo aliquid movetur per accidens quod tamen est per se natum moveri ut partes integrales alicuius corporis. Alio modo aliquid movetur per accidens quod tamen non est natum per se moveri ut albedo nigredo et ceterae qualitates et forme substantiales linee superficies puncta. et huiusmodi quae non sunt partes actu integrales siue integrantes aliquid totum integrale.

Tunc sit conclusio prima in indivisibile secundum formam et speciem. d. u. s. i. b. i. l. e. tamen secundum quantitatem per se moveri. per conclusionem per primam rationem ante oppositam.

Conclusio secunda indivisibile secundum quantitatem per se moveri non potest. licet bene per accidens. Probatur tribus rationibus philosophi. Prima est impartibile possit moveri tunc moveatur ex a. b. in. b. c. vel ergo cum moveatur est totum in a. b. vel totum in b. c. vel per partem in a. b. et partem in b. c. non potest dici tertium quia indivisibile esset divisibile. nec secundum quia dum mobile secundum se totum est in termino ad quem non plus movetur. sed motum est. nec primum quia dum aliquid secundum se totum est in termino a quo nondum movetur sed quiescit. nec differt in proposito. an. a. b. et. b. c. capiuntur ut loca distincta in motu locali vel ut quantitas in augmento et decremento vel ut quantitas ut in alteratione. quoniam similiter in omnibus ratio procedit.

Secunda ratio impossibile est in motu locali mobile transire spatium maius se quam prius transcat equale sibi vel minus. sed indivisibile non potest transire minus se quia iam esset divisibile. ergo si moveatur localiter transibit ex se sibi. et si moveatur per aliquid totam lineam moveatur equalis linee quia numerabit et mensurabitur.

rabat totam lineam per puncta indivisibilia et per consequens linea erit composita ex punctis quod est improbatum. non potest ergo indivisibile moveri localiter. ergo nec alio motu. Tercia ratio omne quod movetur in tempore movetur. et in omni tempore in quo aliquid movetur est dare maius in quo etiam maius mobile prius pergit ad signum quam ipsum totum supposita equali velocitate. sicut videmus partem aliquam totius prius pervenire ad aliquid signum quam ipsum totum. ergo si indivisibile moveatur cum moveatur in tempore erit dare minus aliquid impartibile quod prius pertingeret ad terminum ad quem quam totum. et sic erit minus indivisibile et minimum. vel dicitur indivisibile non est minimum. et sic erit divisibile. ergo impossibile est indivisibile per se moveri. nec potest dici quod moveatur in nunc. quia oportere tempus componi ex ipsis nunc et motum ex momentis.

Secunda pars patet ex dictis. Sed contra. Facilius iterum dicendum quod mutatio aliquid potest dici infinita dupliciter. Uno modo secundum speciem. quod scilicet non sit infra prefixos et determinatos terminos. nam motus capit speciem a terminis. Sed alio modo potest dici finita secundum tempus et hoc dupliciter. Uno modo quod sit una et eadem mutatio in numero et secundum rationem sit infinite durationis. Alio modo. quia mutatio sit infinita per continuam successionem plurimum mutationum distinctarum aut secundum speciem aut secundum numerum. Alterius est sciendum quod mutationes sunt in duplici differentia. quaedam sunt ad formam ut quae sunt ad substantiarum quantitatem et qualitatem. Aliae sunt mutationes ad ubi. et sic differunt. quia omnis mutatio ad formam est inter certos terminos secundum naturam. ideo est inter contrarios etiam aut contraria simpliciter. sed in motu locali etiam reperitur in quibusdam maxima distantia secundum naturam ut in motibus naturalibus gravium et levium. ideo est ibi contrarietas simpliciter. quia non movetur secundum ultimum sui posse. sed in motibus violentis et violentia non reperitur maxima distantia simpliciter inter terminos illorum motuum. sed solum secundum quid. scilicet secundum quod vult aut non potest movens movere ad maiorem distantiam. ideo ad ostendendum finitatem in istis motibus alia ratione utitur Aristoteles. quam in alijs.

Tunc sit conclusio prima. contra eam

clitū omnia
speciem
contraria
madico v
determinat
er secundū
in finitā
quidquid
traria vel
ria. ergo fin
man tempo
ad terminu

Conclu
clitū imp
infinitos
batur ut p
traria vel
secundū na

Conclu
quēcumq
cūdi spec
quēdo de
si aliquis
mobile pa
sibile est
factum est
nis ē impo
possibilia
potest esse

Conclu
possunt e
sione p
fm specie
perpetue
rū ut con
substant
est. nulla
finita sec
ra est.

Ad ra
Ad pma
tertia dicit
rice dicit
to qui est
no. Et hec
Se

Omne
se est ab

elitū omnis mutatio ad formā finitā est fm speciem. Probatur quia ois talis est inē contraria vel inter contradictoria. sed contraditio vel contrarietas est inter terminos determinatos et nō inter quoscūq; i differēter seu indiffōrmē. ergo ois mutatio ad formā finitā est et fm speciē. Ex eodē medio sequitur qd ē finitā fm duratiōē. qz inter contraria vel contradictoria est maxime distantia. ergo finitā est. ergo omne mobile ad formā inam tempore finito transiit de termino a q ad terminum ad quē.

Conclusio secunda. cōtra eras elitū impossibile est motus naturales esse infinitos fm speciem vel duratiōem. Probatur vt pcedens. quia tales sunt inter contraria vel inter contradictoria simpliciter et secundū naturā.

Conclusio tertia. ipossibile est quēcūq; motum localem esse infinitum secundū speciem siue fm duratiōem. et hoc loquendo de vno motu in numero. patet quia si aliquis talis motus esset infinitus. nunq; mobile haberet mutatiōē esse. sed quod ipossibile est factū esse impossibile est fieri. quia factum esse est finis ipsius fieri. modo si finis ē impossibilis ea que sūt ad finē sūt impossibilia. ergo vnus motus in numero nō potest esse infinitus.

Conclusio quarta. mutatiōes possunt esse infinite fm tempus per successiōē plurimū mutatiōum siue distinctarum fm speciem vt generatiōes et corruptiōes perpetue possunt esse infinite. siue fm numerū vt completa vna circulations celesti sibi subseruit. alia tamen circulations vna infinita est. nulla etiā generatiō aut corruptiō est infinita secundū tempus quare conclusio vera est.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā et ad secundā pz solutio ex dictis. Ad tertiā dicit qd illi nō sūt mori. nisi metaphorice dicat. et hic intelligi de motu pprie dicitur qui est phisicus siue sit motus siue mutatio. Et hec de toto sexto phisico.

Sequitur liber Septimus.

Omne autē qd mouetur neces se est ab aliquo moueri et ē.

Circa septimū librum phisicoz querit prius. **Utrum omne quod mouetur** ab aliquo moueat. Et arguitur primo qd non. animata mouentur a seipsis.

nam p hoc distinguuntur ab inanimatis qd et ē.

Secundo sic. graue sursum super trabē deiecitū grauitate sua frāges trabē mouet deorsum et nō ab alio. qd a seipso. Ad oppositum arguit per Aristotelem in primo capitulo primi tractatus huius septimi phisicoz.

Pro responsione sciendū est pri mo qd postq; philosophus determinauit de motu fm se et cōsequētib; motū ipm. et d su is prius. tū subiectiuis qd integralib;. Cōsequēter in hoc septimo tractat de motu in comparatiōe ad mouentia et mobilia ostēdēdo qd nō ē pcedere in infinitū i motib; et mouētib; et motis. s ē dare primū motorē. primū mobile et primū motū. et qd ad determinatiōē huius oportet scire an aliqd a se moueat aut nō. iō hāc qstionē prius terminat Aristoteles. et qd illa q sūt vni; ordinis cōparabilia sūt iō ob s in secundo tractatu huius libri agit de cōparatiōe motuum. et deinde ostēdit in octauo qd et qd sit primū mori et primū motorē. et hec est intentio residui huius operis.

Sciendū est secundo. qd circa hāc qstionem contradicere voluit galienus Aristoteli in qdā tractatu vbi dicit aial a se et p se moueri. qm mouet a calore naturali qd ē aliqd de substantia aialis. s qd ab aliquo sue substantie mouet a se et p se mouet. et sic concludebat animal a se et p se mouens de ceptū fuit Galienus in equocatiōe huius qd est p se. Opponit aut p se ad p accidēs et sic ē idē p se qd essentialit. et isto modo verū ē aial a se et p se moueri. opponit etiā p se ad p aliud vt idē sit per se quod primo et sic nō mouet aial a se et p se sic qd primo.

Sciendū est tertio. qd vt dicit phisici hys q mouet ab aliq extrinseco sic sūt violēt mota i hys facile ē videre qd ab alio moueat. s i hys q hnt in seipsis picipiū mouendi intrinsecum difficultas ē. qm in ipsis difficile est videre partem mouentem et partem motam. et per hoc decipiūt opinādo talia moueri a seipsis per se primo. Et sic ē vt

K n

Liber septimus

dicat Aristo. ac si diceremus totum mobile. d. e. z. cuius una pars. scz. d. e. alia moueat ad per se primo moueri cum tamen ita non sit licet ita opinari cōtingat. qz vt dictū est qñqz ps mouens non percipit distingui a parte mota. sic em cōtingit decipi in aiatu corporibus que ab aliquibz creduntur a se primo moueri. qā non percipiūt distinctionē partis mouentis a parte mota: cū tamen inter illas partes sit distinctio. ideo non mouet totum animal a se ipso s denominat moueri se ratione vni⁹ partis z moueri a se ratione alterius. ideo non mouetur a se primo.

Tunc sit cōclusio prima. licz aliquid mouet a se per accidens siue per alterū tamen nihil mouetur per se a se primo. Pro cuius probatōe ponit pbus duas suppositiōnes. Prima est q si aliquid a seipo primo moueat nullo modo pausabit. i. quiescet altero quiescente in causando alterum. qā qd cōuenit alicui primo non cōducit sibi per alterum. ideo per ablationē cuiuscūqz alterius non potest ab eo auferri. Et hac suppositiōne sequit alia: que sumitur a destructiōne cōsequētis prime suppositiōis ad destructiōne antecedētis. scilicet q si aliquid quiescit altero quiescente illud nō mouet a se per se primo. Tūc arguit sic. nihil qd pausat ad quietem alterius mouet a se p se primo. sed omne mobile quiescit altero quiescente scilicet aliqua parte eius que est altera a toto. ergo nullū mobile mouet a se per se primo. **De** no: probat. quia ponat aliqd mobile a et per se primo moueri z sit a. b. z diuidat per c. nā omne mobile est diuisibile. vel ergo parte. b. c. quiescente totū. a. b. quiescit vel non. Si dicat q non. tūc totum non mouet pmo sed solum grātia partis. ergo. b. c. quiescente oportet totū. a. b. quiescere. s. b. c. est alterū a toto. quia est pars altera a toto. ergo totū a. b. quiescit altero quiescente. z per cōsequēns non mouet a se primo z per se. Et similiter arguitur de omni mobili. quia omne mobile est diuisibile: z parte quiescente necesse est totū quiescere. quia si dicat adhuc totum moueri vna parte quiescente hoc erit ratiōe vnius partis. ergo non mouet primo a seipo.

Dubatur primo an demonstratio dicta sit a piori. Respondet cōmentator:

z Auicenna q non. s. solū vt dictū est demonstratio a signo. aliqd em quiescere ad quietē sue partis nō est causa q nō mouet a se primo s est signū hui⁹. Sz videt dicere sanct⁹ Tho. q sit demonstratio a piori assumēs causam hui⁹ qd est non moueri a se primo. Ubi est aduertendū q aliqd moueri se primo est ipm esse per se primo sibi causā motus. **Qu** aut est per se causa alicui⁹ oportet q illd primo sibi cōueniat qz primū in quolibet genere est causa oim eoz que sunt post. vt ignis q sibi z alijs est causa caloris est primo calidus. In sexto aut hui⁹ cōfus ē q i motu nō ē dabile primū mobile. nec ex pte pps. nec ex parte magnitudinis. nec ex pte mobilitatis propter eoz diuisibilitatē in infinitum. ideo nō est dabile primū mobile cui primo cōueniat motus. qz mot⁹ totus descendit a motu partū que sunt piores toto. Et q nō est dare repositē partē mobilis. ideo nō ē dare aliqd cui primo cōueniat motus. Sic ergo ostendit Aristo. nihil moueri se primo. qz nō ē dabile primū mobile cui primo cōueniat mot⁹ sicut dicerent q nullū mobile est primū ens qz esse totius dependet ex partibus que sūt piores toto. ideo Aristo. ponit hanc conditionales q si pars non moueret totū nō moueret. sicut hec cōditionalis est vera si pars non esset alba nec totum. quare est argumentum a causa ad effectū cum arguitur sic. parte cuiuslibet mobilis quiescente totū nō mouetur. ergo nullū mobile mouet a seipo primo. **Ob** hoc licz Plato posuerat animā a se primo moueri cum se amaret aut intelligit. tamen posuit nullum corporeū a seipo posse primo moueri. Nec cōtradicit Aristo. ponēdo animā a se moueri. quia Plato omnem operationē anime vt velle z intelligere vocat motū. s. in pñti capit Aristo. motū propter vt ipse est actus entis in potentia. Sz cōtra demonstratiōem Aristo. arguit Auicenna. dicens q pcedit ex quodāz impossibili. quia ibi supponit Aristo. q cuiuslibet mobilis aliqua pars quiescere potest qd est impossibile de celo. Respondent aliqui q licz parti alicui⁹ mobilis sūm q ē determinate speciei z nature repugnet quiescere. non tamen repugnat parti alicui⁹ mobilis sūm q mobilis est in cōmuni. quia mobili sūm q mobile ē non repugnat quiescere: licz ei repugnet sūm q est tale mobile. Sed replicat Auicenna.

quia si predicat
pugnet futurum
uis nō rationem
falsa et impos
irrationalis
non repugnat
spōdet Avicenna
vera et necess
consequens sū
aliquis homo
in ratione mō
bet mobilis p
liter loquitur
aliquis mobil
necesse est re
bitur. nam si
non mouebi
Ad ratiōe
Ad primam
cū dicitur dicit
a se sū acci
remouere p
nerante vt m
retus. **Qu**
vniuersus z
Et arguitur
uens pñti
mot⁹ non sū
oms sed om
vt ostensum
philosophus est
do sic gener
te. s. genera
rumpentia
uentia et m
pbūm. n. scilicet
huius septim
omne quod d
uens. ergo a
uer. n. et dic
infinitū al
aliquid qd
Pro res
mo q post q
le ab alio mō
sūm pñti cap
mobili dicitur
licet in ordin
nū crī vñi p

quia si predicatum alicuius propositionis repugnet subiecto ratione forme specificæ quævis non ratione generis nihilominus illa est falsa et impossibilis. ut hec est falsa homo est irrationalis quamvis homini secundum quod est animal non repugnet esse irrationale. Ideo alii respondeo de Averrois quod aliqua conditionalis est vera et necessaria cuius tamen antecedens et consequens sunt impossibilia. ut ista si homo est animal homo est irrationalis. modo ut patet in textu demonstratio non ponit partem cuiuslibet mobilis posse quiescere. sed conditionaliter loquitur dicens equivalenter quod si pars alicuius mobilis quæcunque sit illa quiescat necesse est totum quiescere sic quod totum si movetur. nam si una pars quiescat. iam totum non movetur.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam dicitur quod illo casu graue movetur a se secundum accidentem in quantum accidit sibi in se removere prohibens sed per se movetur a generante ut in octavo patebit. Sequitur tertius. Quæritur etiam quod movetur et.

Queritur secundo utrum in moventibus et motis sit processus in infinitum.

Et arguitur primo quod sic. quia omne movens physicum movetur. quia movens non mota non sunt amplius physice considerati omnia. sed omne quod movetur ab alio movetur. ut ostensum est. ergo in moventibus et motis physicis est processus in infinitum. Secundo sic generationes et corruptiones sunt infinitæ. generata et generantia corrupta et corrumpentia erunt infinita et per consequens moventia et mota. Ad oppositum arguitur per primum in secundo capitulo primi tractatus huius septimi sic dicentem. quoniam autem omne quod movetur ab alio movetur ut movens. ergo ab alio quoniam est et ipsum movetur. et dico tamen ab altero non autem in infinitum abibit. sed stabit alicubi et sic erit aliquid quod primo erit causa motus.

Pro responsione sciendum est primum quod postquam aristoteles demonstravit omne mobile ab alio moveri. Consequentem ostendit suum principale intentum. videlicet quod in ordine mobilium deveniendum est ad unum primum et similitudinem in ordine motuum. ergo in ordine movens erit unum primum movens.

Sciendum est secundo qualiter

ostendit aristoteles. esse statum in causis moventibus hic et in secundo metaphysice. nam hic agit de ipsis secundum ordinem quem habent ad motum quantum ad principia eius. ideo ex parte motus concludit huiusmodi statum ostendendo quod est unum primum mobile. unus primus motus. et unus primus motor. sed in secundo metaphysice considerat causas efficientes in ratione efficientium absolute. et ideo statum concludit in quantum sunt efficientes tali medio. quia si non est dare primum efficientem cum secundo non efficiat. nisi in ratione siue virtute primi sequitur quod non efficeret. et hoc est veritate essentialiter subordinatis in quibus secundum habet a primo quod sit et quod sit efficiens cessante primo cessat secundum licet non esset unum. sed in accidentaliter subordinatis istud non est verum quia secundum non habet a primo quod sit et sit efficiens. ideo potest causare non causate primo. ideo secundum istud dicitur quod in causis accidentaliter subordinatis non repugnat processus in infinitum. sed hinc repugnat. quia sunt accidentaliter subordinata in uno ordine essentialiter ordinata in alio. et secundum hoc repugnat eis abire in infinitum. et quod dicitur de efficientibus potest dici de aliis causis.

Tunc sit conclusio responsalis

ad questionem. In moventibus et motis non est processus in infinitum. Respondendum est unum primum mobile et unum primum movens intelligendo in essentialiter subordinatis. Pro cuius probatione supponit proba quod si aliquid movetur ab alio per hoc quod ipsum movens movetur tunc motus eorum erunt simul. ut si a. movetur. a. b. per hoc quod motus. b. movetur illi motus erunt simul. Probatur ergo conclusio. quia si non concedatur et deest oppositum et ponatur quod a. moveatur. a. b. et b. ab ipso. c. et c. ab ipso. d. et sic in infinitum. deinde accipiatur motus cuiuslibet sit motus. a. b. e. et motus. b. i. et motus. c. d. sunt. x. e. quæ ergo ipsum a. finitum est motus eius est finitus. et licet ponantur infinita mobilia quolibet tamen est finitum. et sic motus cuiuslibet est finitus. generantur in tempore finito ut probatum est in sexto. sit tempus in quo movetur. a. x. h. tunc arguatur sic per suppositionem factam. cum motus ipsius a. simul est motus ipsius b. et sic de aliis omnibus que infinita sunt. generantur cum motus ipsius a. sit in tempore finito quod est. x. b. sequitur.

Liber septimus

tur q̄ in illo tempore finito ē infinitus motus illoꝝ infinitoꝝ mobiliū. nec differt an motus eoꝝ sint eque veloces vel non. Sed quia hec deductio cōcludere videt q̄ motus infinitus sit in tempore finito. nō tamē propter ea que in ea exp̄ esse posita sunt efficaciter concludit. sed solū efficaciter videt q̄ dicitur q̄ in tpe finito erūt infiniti motus infinitoz mobiliū quod nō videt inconueniens nec reprobatur est in sexto huius. s̄ solū q̄ in tpe finito nō pōt esse infinitus vnus motus. Ideo sup̄ addit aristote. id vnde efficacit̄ habent dicta de eo. scz q̄ omne mouens sit ē cum moto. quare si sint infinita mouentia et mobilia sic ordinata vti sup̄positū est possūt adinuicem continuari. ergo ex ip̄is fiet vna magnitudo infinita. et ex motibus eoꝝ fiet vnus motus infinitus et continuus q̄ erit i tpe finito. et q̄ hoc ē impossibile sequitur q̄ impossibile est esse infinita mouentia et mobilia essentialiter subordinata. Sed contra istud sup̄ additū obijciunt. si essent infinita mouentia et mobilia essentialiter subordinata adhuc spec̄e differrent adinuicē. ergo cōtinuari nō possūt quamuis vnū alteri esset contiguū. Respondet q̄ licet illis mouentibus et mobilibus rōne suarū formarū specificarū repugnet continuari et facere vnum tamen inquantū mobilia ip̄is nō repugnat. et hic agit de mobili in cōmuni et nō cōtracto ad aliquā spec̄e. et ibi demonstrat q̄ mouentibus sub ratione cōmuni cōmuni et nō sub rationibus contractis. quare in ip̄is nō est p̄cedere in infinitū. ideo ponit aristote. accipere illa infinita mobilia et mouēta adinuicē posse continuari. quo sup̄posito seq̄t̄ impossibile illatū. Et cū possibili posito in esse nullū sequitur impossibile. tunc illud ē possibile illatum nō sequitur ex illo continenti posito in esse. scz q̄ illa mouēta et mobilia continuant. et licet sequatur ex illo alio sup̄pro. s̄ q̄ sint infinita. ergo impossibile est q̄ sint infinita mouēta mobilia. et sic p̄z qualiter ex p̄e motus cōcludit aristoteles statū esse in mouentibus et motis essent. alit̄ subordinatis. Et si in eis est ita? ita et in alijs. nam licet si vnū mouēs accideret et ordinaretur accidentalit̄ ad aliud vt vnū ē generās ad aliū. tñ q̄ h̄nt accidentalē ordinē inter se habent essentialit̄ ordinem ad aliquod mouens vt quilibet homo generās ad solē. vñ

vniversalit̄ concludi pōt q̄ in mouētibz et motis nō est processus in infinitum. Sed iterum potest argui contra illud quod dicit q̄ in per se ordinatis cessante primo cessat secundū. Nam vt narrat albertus visus est anes qui post decisionē capitis cessante. siue quiescente adhuc modicum ambulabat cum tamen in illo capite sit principiu mor̄. Reat̄ etia de cicada que post decisionem capitis modicū cantauit. Respo det q̄ in illis mouētibz q̄q̄ bene imp̄mit̄ alia virtus per quā moueri possūt q̄escente p̄io. nū q̄ tñ capiunt moueri. nisi per virtutem mouentem p̄imi.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā concedit q̄ omne mouēs physicū mouet. nec inde sequit q̄ in mouentibz physicis procedat in infinitum. quia datur vnū primū mouens mobile. quod lz nō moueat a se primo. tamen mouetur a se per aliterū et illud est celū. sed primū mouens simpliciter non mouet a se. nec ab alio nec p se nec p accidens et illud ē consideratiōis physici in ratione mouētis acceptū. Ad secundam cōcedit q̄ generatiōes et corruptiōes sūt infinite nō simul s̄ per successionē plurimū in diuiduozū accidentaliter et essentialit̄ subordinatoꝝ. id ē in ip̄is bene est infinitus non fin actū s̄ fin potentiam successionis.

Seq̄t text? Primū qdē mouens ē.

Querit̄ tertio. vtrūz omnemouens simul sit cū eo quod mouet.

Et arguitur q̄ non. quia celū mouet hec inferiora. et tamen non est simul cum ip̄is ergo.

Secundo sic color mouet visum. et tamē non est simul cum visu ergo et c. Tertio sic quidā piscis stupor vocatus stupefecit masnum piscatoris quīs verbe interponatur et sic nō ē simul. ergo nō omnemouēs est sil cū moto. Ad oppositū est aristote. sic dicens Primū autem mouens non sicut quod cuius est causa. sed vnde principiu motus sit est cū eo quod mouet.

Pro responsione sciendū ē primo. q̄ post q̄ aristote. ostendit esse statū in mouentibus et motis. Idic consequent̄ ostendit vnum quod in illa probatione sup̄positū erat. scilicet q̄ omnemouens simul est cum moto. supponendo tamen q̄ duplex est mo

uens. nam quod est finis. et mouetur nec p̄ eius. et de tali est mouens p̄imi vnde mouetur in dīu gatur hic. Aliud relinquitur. id ē p̄imum mouens simul est q̄das q̄ sint in fin tempus. s̄ diaphinet mouposita.

Sciendū sunt tres specibetur in quibz ē motus ad q̄ dicitur lo cū corripōe ad sūt p̄p̄ie motus. id ēo dū tione alteranē probatur motus q̄ scz generanipens cū coripus cū motoreles p̄im motu locali.

Sciendū tus localis at q̄ illud quod mo. aut a p̄in a p̄inapio ex tus locales qu tū sūt q̄m̄or. rigo. et oēs al ducit. Pulsi mouēt̄ aut ad so ad aliud. v q̄ violentatū a dī per ipu sio. q̄ mouēt̄ a q̄ est cū eo simul. et quod mouit̄ vlt̄ ad est motus viole re vel intentione

uens. nam quoddam est metaphoricus vt est finis. et tale quandoq; distans ab eo qd mouetur. nec propter hoc impeditur motio eius. et de tali non est ad propositum. Aliud est mouens proprie dictum quod est principium vnde motus. quod est duplex. Nam quoddam est immediatum et de isto intelligitur hic. Aliud est remotum et de isto non intelligitur. id dicit textus. Primum aut moues id e primum non sicut cuius causa. i. non sicut finis sed vt vnde principium quod est efficiens simul est cum eo quod mouet siue sint qdaz q sunt in eodē loco ad equare aut simul fin tempus. sed sic sunt simul quod nihil me diat inter mouens et motum. sed sunt composita.

Sciendum est secundo. qd tantū sunt tres species motus proprie dicti vt habetur in quinto huius. scz motus ad quātrā tē motus ad qualitātē et motus ad vbi qui dicitur locomotio. De generatione aut et corruptione ad presens nō fit mentio quia nō sūt pprie motus sed termini motus. s. alterationis. ideo dum probatum fuit qd in alteratione alterans simul est cum alterato sufficit probatum ē in generatione et corruptione. qd scz generans simul est cum genito et corruptens cū corrupto. et qd motus localis est primus oim motuū. vt pbat in octauo. idō aristoteles primo probat propositum suum in motu locali.

Sciendum est tertio qd ois motus localis aut est a principio intrinseco. ita qd illud quod mouet a seipso mouet. lz nō pmo. aut a principio extrinseco. ita qd mobile a principio extrinseco mouet et omnes motus locales qui sūt a principio extrinseco tā rū sūt qtuor. scz pulsio. tractio. verio. et verigio. et oēs alij motus locales ad istos reducūt. Pulsio aut sic diffinit qd ē motus a mouete aut ab aliq q tū vtiē mouēs vt scipso ad aliud. vel sic pulsio ē motus violentus q violentatū a violentatē recedit. Et dicitur dī per ipulsionē et expulsionē. Impulsio ē qn mouēs a quod mouet non deficit. sed sp est cū eo simul. Expulsio est qn mouēs deficit et quod mouet. ita qd ipm nō semp cōcomitatur vtz ad finē motus. Tractio vō est motus violentus quo violentatū a trahēte vel intentione trahētis mouetur. et op

posito mō se habet ad pulsiōē et differt ab ea. quia in pulsiōe mouēs se habet ad mobile vt terminus a quo motus. sed in tractiōe se habet vt terminus ad quē.

Sciendum est quarto. qd duplex ē tractio. quedā sit a trahente quod est sicut finis. sicut illud Virgilij in bucolicis. Trahit quēq; sua voluptas. et sic pōt dici qd locus trahit id quod naturaliter mouet ad ipsū. Alia est tractio que sit a principio vnde motus qd pōt esse dupliciter. Vno mō qn tractum a trahente primo alterat vt ad ipm moueatur. et hoc modo magnes dicitur attrahere ferrū. et qd ibi sit alteratio. p3 quia nō ex quacūq; distancia trahit vt locus locatus et hoc mō generans quod dat formā se trahit genitū. Alio mō sit tractio nō alterādo. s. tamē mouendo localiter vlad seipsum vt in motib; nō volūtarijs vel alter vt i volūtarijs. trahēs cū volūtariū pōt vti altero qd se ipso. Et de prima tractiōe nō est hic ad propositū. qd pōt ē trahēs distās a tracto et pē trahere sine eo q moueat. Similiter neq; d secunda que nō est simplex tractio. sed sequitur alterationes. ideo cum probatum erit de alterante qd est simul sufficienter pbat de tracto et trahente finitum modum. Vnde tractio sic diffinitur. Tractio est cum ad seipm vel ad alterū velociter fit motus trahētis nō separatus ab eo qd trahitur. vnde p3 qd sit pulsio. qd tractio. et oēs alij motus q ad istos reducuntur. sicut respiratio ad expiratio et generaliter ois motus qui ē emissiuus vel receptiuus corporis. emissiuus qd ē ad pulsiōē et receptiuus ad tractiōē. Ad illos etiā reducuntur spatēsis et carquesis. vñ spatēsis est motus factus cū ense pellendo. et carqsis est motus factus cū instrumēto rectori quod dicitur radius. Similiter congregatio et disgregatio seu finelisis et diensilis ad istos reducūt. et cū ois motus localis sit pgregatio aut disgregatio seqt qd ē pulsio aut tractio. Ad istos etiā reducitur vernigo qui ē motus violentus cōpositus ex tractiōe et pulsiōe vt est motus rote aut mole. et etiā verio qd ē motus violentus qd aliqd in se quiescēs mouet ad motū alterius. qd oē quod vehit. vehit trahendo. vel expellendo et.

Sciendum est quinto qd omnis alterationis sit secundū aliquam passibilem qualitatem

Ziber septimus

litatem vel aliquā passionem. et omnis passio fit sibi aliquā passibilem qualitatē sibi quas passibiles qualitates adinuicē distinguuntur corpora sensibilia. et inter se agunt et patiuntur. Unde iste passiones possunt dupliciter considerari. Uno modo sibi esse reale quod habet in natura et materia. et isto modo sibi istas fit alteratio naturalis et physica. et per istas patiuntur tam animate quam inanimata licet hoc magis lateat in corporibus inanimatis. ut cum fit alteratio sibi partes insensibiles. Alio modo considerantur iste qualitates sibi esse intentionale quo diffunduntur per medium et sunt forme simpliciter. et sic solum ab ipsis patiuntur animata corpora sibi potentias sensitivas. ideo dicitur passio quod non sibi hec omnia patiuntur inanimata.

Tunc sit conclusio prima. omne mouens primum et immediatum simul est cum eo quod mouetur. Probat passio inductiue primo in motu locali. quia omnis talis vel est a principio intrinseco. et sic manifestum est quod omne mouens simul est cum eo quod mouetur. vel est a principio extrinseco. et tunc vel est pulsio vel trahitio. Si primum hoc est dupliciter. vel est impulsio et sic est manifestum per diffinitionem eius quod mouens simul est cum motu. vel est expulsio et tunc licet mouens primum non simul sit cum eo quod mouetur. tamen mouens primum scilicet virtus ipsius mouentis semper est cum eo quod expellitur quod diu expellitur. Et ut dicitur textus quando virtus expellentis deficit et virtus expulsi vel piecitur fortior est tunc mouetur sibi propria natura. si prius velocius mouebatur quod sibi naturam propriam. si motus ille sit trahitio per diffinitionem patitur quod mouens est simul cum eo quod mouetur. Secundo manifestum est de alteratione. quia omnis alteratio est realis et physica vel intentionalis. et in omni tali alteratione primum semper est simul cum alteratione. Tertio similiter manifestum est de augmento et decremento. quia augmentum fit per appositionem alicuius quantum quod in substantiam augmentati conuertitur. et sic augens simul est cum eo quod augetur. Sed decrementum fit cum aliquid auferatur ab aliquo. modo quod auferatur ab aliquo simul est cum eo a quo auferitur. ergo in decremento motus simul est cum eo quod mouetur. et sic per rationem ad quatuor.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod licet celus non simul sit cum

istis inferioribus tamen virtus eius que est mouens primum simul est. Ad secundam dicitur quod licet color in esse reali non simul sit cum visum tamen species eius intentionalis que est mouens primum simul est cum visu. Ad tertiam dicitur quod stupor non simul est cum manu piatoris sibi locum tamen virtus eius simul est. Et sic arguitur quod recte magis stupescit. quia omne agens fortius agit in proximis quam in distans. Dicitur quod recte talis motus non potest suscipere. et auctoritas intelligit quando proximum est susceptivum talis operationis sicut distans. Propter hoc etiam sol non calefacit corpora celestia aduenerit suo lumine sicut corpora inferiora. quia corpora celestia non sunt receptiva talis impressionis. Sequitur textus. At vero et neque alterari etc.

Queritur quarto vtrum ad solas tertiam speciem qualitatibus fit per se alteratio. Et arguitur quod non. nam habitus et dispositio nes forme et figure de nouo acquiruntur in aliquo subiecto et etiam remouentur. hoc non fit nisi per mutationem. omnis autem mutatio ad qualitatem dicitur alteratio. ergo. Secundo sic durum et molle sunt de secunda specie qualitatibus. si aliquid transmutatur de vno in alterum. ergo sibi naturales potentias vel impossibilitates est alteratio. Tertio sic ira timor et cetera passiones anime sunt de tertia specie qualitatibus et tamen sibi eas non est alteratio. ergo non sibi omnes qualitates tertie speciei qualitatibus est per se alteratio. Quarto dicitur quod probant nominales. nam ira et timor respectu in potentiam homo est iratus dicitur et non lapis. quod non esset nisi ira haberet respectum ad hominem. si in aliquid non est per se motus. ergo neque in istis qualitatibus. Ad oppositum arguitur per primum dicentem. quoniam autem que alterant a sensibilibus alterantur et solus horum est alteratio.

Pro ratione sciendum est primo quod postquam Aristoteles ostendit quod mouens primum simul est cum motu et omne alterans cum alterato. Consequenter in hoc capitulo ostendit vnum quod in illa probatione supponit. scilicet quod solus ad qualitates tertie speciei et non ad alias est per se alteratio.

Sciendum est secundo quod istarum qualitarum quattuor sunt principales et prime

inter quas passio
et enim color
humiditas et sic
dicitur primum
tur de sonoro
re sue p...
sideret per copiam
sanitatem sibi cum
et distans
qualitatibus
potentias
veritas in se
Sciendum
redes non fa
rentis vel i
vel impo...
riendi. Et
naturales
naturalis po
materia. na
materie sup
principis
non posset
tentias vel
libus res.
ideo nec in
quod ille qual
instanti na
Sciendum
est termin
et prima pa
ratio. si for
non acqu
mum termin
potentie p
sequetur et n
naturalibus
ma et sic qu
stannal...
tio quod fier
cetera acc
quidam f
nos in co
de est quod
non cogn
mus de de
formam
sitate col
Istis

philicorum

inter quas primo et principaliter est alteratio. et etiam contrarietas. scilicet calidum. frigidum. humidum. et siccum. Et iste sunt cause aliarum et dicuntur prime. alie vero secunde. Et si obijciatur de sono qui solum videtur causari a sonante siue patiente et percusso. Dicitur quod si sonus consideretur per comparationem ad medium in quo causatur et secundum cuius proportionem fit contrarietas et diversitas in sonis. tunc patet clare quod ab istis qualitatibus causatur: puta secundum diversitas proportionis humidum cum siccum aut calidum sit diversitas in sonis.

Sciendum est tertio quod hic aristoteles non facit mentionem de naturalibus potentibus vel impotentibus. quia naturales potentie vel impotentie sunt principia agendi vel patiendi. Et cum res agant per suas formas substantialiter et patient per suas materias. et naturalis potentia oriatur ex victoria forme supra materiam. naturalis vero impotentia ex victoria materie supra formam. et immediate fundantur in principijs naturalibus et substantialibus rei: non posset fieri permutatio secundum naturales potentias vel impotentias quoniam fieret in substantialibus rei. Et quia non fit in substantialibus. ideo nec in illis qualitatibus. Unde dicimus quod ille qualitates per generationem insunt ab instanti natiuitatis.

Sciendum est quarto quod duplex est terminus generationis. Quidam est primus et principalis ad quem primo terminatur generatio. scilicet forma substantialis que per generationem acquiritur. Alius est secundarius sequens primum terminum. et sic naturales potentie vel impotentie per generationem acquiritur. scilicet ex consequenti et non primo. Et sicut dictum est de naturalibus potentibus: ita dicendum est de forma et figura. nam ille consequitur formam substantialem. ideo non posset in eis fieri mutatio quoniam fieret in substantialibus rei. et ideo inter cetera accidentia forma et figura que consequuntur formam substantialem maxime inducunt nos in cognitionem formarum specificarum et inde est quod in quibusdam animalibus et plantis ubi non cognoscimus formam specificam iudicamus de diversitate specierum per diversitatem formarum et figurarum et etiam potius quod per diversitatem colorum et aliorum accidentium.

Istis notatis sit conclusio prima.

Ad qualitates secunde speciei non est per se alteratio. Patet. quia alteratio est quando subiecto manente eodem in subalio sit mutatio in aliquibus qualitatibus. secundum quod qualitates secunde speciei sunt naturalis potentia vel impotentia non potest fieri quando sit in subalibus rei. secundum ipsos non est per se alteratio. Item qualitates que ab instanti natiuitatis insunt per generationem non possunt acquiri per alterationem subiecti. secundum naturales potentie vel impotentie sunt homini ergo et cetera. Item inter istas qualitates non est contrarietas. ergo nec alteratio.

Conclusio secunda. ad qualitates de secunda specie qualitates non est per se alteratio. Probat ut preceps. et etiam probatur duabus rationibus philosophicis. Prima est. qualitates ad quas est per se alteratio sunt que per alterationem in subiecto acquiruntur et in recto de subiecto predicantur et e converso. sicut dicimus. homo est albus et albus est homo. secundum forme et figure in recto non predicantur de subiecto. ut non dicimus quod es sit figura vel e converso. sed solum predicantur de notitia. ut es est figuratus. vas est lineatum. et e converso. secundum ipsas non est per se alteratio. Secunda ratio. ridiculum est dicere aliquid alterari quando perficitur. secundum quod acquirit formam vel figuram perficitur. secundum formas et figuras non est per se alteratio.

Et hec conclusio manifesta est in figuris que per se et immediate insequuntur formam rei. non tamen est manifesta in figuris accidentalibus que mutari possunt sine hoc quod res mutetur substantialiter. sicut est in figura que per rarefactionem et condensationem acquiruntur. ideo in talibus probatur conclusio. quia tales figure simpliciter et non per se acquiruntur per alterationem sed solum ex parte. et sunt termini mutationum que sunt secundum alias qualitates vel insequuntur motum localem. Et quod non sit alteratio ad habitum et dispositiones videbitur in sequenti questione.

Conclusio tertia et responsalis ad questionem. ad solam tertiam speciem qualitates est per se alteratio. Probat. quia qualitates de tertia specie et qualitates sunt vere contrarie et per se intensibilis et remissibilis et extrinsecus subiecto advenientes. ergo ad ipsas est per se motus. et cum omnis motus ad qualitatem sit alteratio: sequitur quod ad ipsas est per se alteratio et solum ad ipsas. quia non fit in alijs. ut dictum est.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod habitus et dispositio acquiruntur

Liber septimus

runtur et perduntur non sine mutatioe. s. dicitur
 q. illa mutatio nō p se terminat ad huiusmodi ha-
 bitus et dispositōes. Sed primo terminat ad
 aliquas q̄itates ad q̄s est per se alteratio: q̄
 sunt quodāmodo cause aliarū. ideo mutati-
 one facta in ip̄is sequitur mutatio ex p̄nti in
 alijs facta. Ad secundā dicit q. si durus et
 molle cōsiderant sūm q. causant a siccitate et
 hūiditate extrinsecis nō sunt naturales po-
 tentie. s. si cōsiderent in q̄tuz ab hūmiditate
 et siccitate intrinseca causant sunt naturales
 potentie. et de ip̄is dicit ut de habitib⁹ q. nō
 primo p alteratiōem acquirunt: s. soluz ex cō-
 sequēti. sicut sanitas et egritudo psequuntur
 mutatiōem qualitatū primarū siue humorū
 ex quoz pportioe v̄l in pportioe causatur.
 Ad tertiā dicit q. sūm sententiā cōmenta-
 toris sup illud dictū Aristoteli q. in sensibilib⁹
 qualitatib⁹ et in sensibili parte aīe solū est per
 se alteratio. per sensibilia intelligunt qualita-
 tes sensibiles q̄ sunt obiecta sensui. et p sen-
 sibilem partē intelligunt passiōes q̄ sunt in
 parte sensibili anime. s. in appetitu irascibili
 et cōcupiscibili. et eodē modo exponit sanct⁹
 Thomas. Ideo dicendū q. non sūm qualita-
 tes que sunt obiecta sensui extrinsecis est alte-
 ratio s. etiam sūm passiōes appetitus irasci-
 bilis et cōcupiscibilis siue sūm obiecta ip̄arū.
 Et cū dicebat sūt ad aliqd. negat. Et ad p-
 bationē dicit q. homo dicit iratus et non la-
 pis s. hoc nō est q. ira imporet respectū ad
 hominem s. quia lapis non est susceptivus
 ire aut gaudij. Sequitur textus. Neq. in
 habitibus et c.

Queritur quinto utrū ad habi-
 tus et dispositōes sit per se alteratio. Et ar-
 guit primo q. sic. sanitas est habitus corpo-
 ris et tñ ad sanitatē ē p se alteratio. ergo et c.

Secundo sic. virtutes morales sunt in par-
 te sensitiva anime in qua est p se alteratio. ergo
 ad huiusmodi virtutes est p se alteratio. Ter-
 tio sic. cū aliquis pcedit de ignorantia ad sci-
 entiam mutat. et nō alia mutatioe q̄ alterati-
 one. ergo et c. Ad oppositum arguitur per
 p̄m in textu.

Pro respōsiōe sciendum est pri-
 mo q. duplices sunt habitus. Nam quidam
 sunt corporis. ut sanitas. pulchritudo. ma-
 cies. et huiusmodi. Alij sunt anime. et isti sunt du-

plices. Nam quidā sunt immobiles. et isti sunt
 in parte appetitiva. ut fortitudo. temperan-
 tia. et cetera huiusmodi. Alij sunt intellectuales ut
 que sunt in intellectu. ut sciētia. et de his om-
 nibus siue sint boni siue mali intelligit p̄s-
 sens questio.

Sciendum est secundo q. omnis
 habitus est virtus vel malicia. omnis autem
 virtus et malicia sunt ad aliquid. est enī ali-
 cur⁹ v̄l aliquoz ad aliquid. Declarat p̄bus
 de habitib⁹ corporis. ut sanitas est calido-
 rum vel frigiditudo et eorum que sunt circa cor-
 pus siue infra cōmensuratio. et est ad aliqd
 scilicet ad cōtinens hoc est ad totum corp⁹ anis
 malis. Nam cōmensuratio humorū que in ho-
 mine sanitas: in leone nō est sanitas. et sicut
 turpitudine et macies corporis aliquid est ad ali-
 quid. et ita de omnibus alijs habitibus. Nam
 et omnis virtus est dispositio perfecti ad opri-
 mū hoc est ad finem rei que est eius opatio.
 Si ergo in ad aliquid nō est per se mot⁹ tñ
 sequitur q. nec etiam ad habitus et dispositi-
 ones nō erit per se motus. Verū tamē p ac-
 cidens et ex p̄nti acquiruntur aut remouent⁹ p
 motū. sicut relatio etiam ex p̄nti in aliquo ac-
 quiruntur aliquo fundamēto in eo acquisito.
 s. nūq. aliquis motus terminat per se ad
 aliquam formā relationis: s. ad aliquem ter-
 minū ad quem sequitur relatio. ut per alte-
 rationē que terminat ad caliditatem vel fri-
 giditatem qua reducuntur qualitates ad tem-
 peramentū bene in aliquo: ex consequēti ac-
 quiruntur sanitas.

Tunc sit cōclusio prima. ad ha-
 bitus corporis non est per se alteratio: licet
 bene ex consequēti. Probat p̄bus. quia tales
 habitus sunt ad aliquid. in ad aliquid autem
 non est per se motus. ergo et c. Non tamē de-
 bet intelligi q. tales habitus q̄tuz ad id qd
 sunt sint ad aliquid. quia tunc essent de gene-
 re relationis. s. dicunt ad aliquid dicitur: eo sci-
 licet q. eo: um rationes a relatiōe dependēt.

Secunde pars conclusionis patet in vlti-
 mo notabili.

Cōclusio secūda. ad virtutes
 morales nō est p se alteratio sequuntur tamē
 ad alteratiōem que est in parte sensitiva sūm
 passiōes eius. Et probat p̄bus. q̄a ille vir-
 tutes sunt quedā perfectiōes. cum omnis vir-

tus sit perfecti-
 secūda dicitur
 potest in
 dicit qd
 per qd
 vniuersa
 le qua
 aliquis
 lem per
 go omis
 cia q. rui
 aliquis
 partē p
 etiam
 bil car
 et dicit
 sunt ab
 passiōnū
 itere in
 num. id
 um duarū
 que sunt
 et ad rem
 virtutes
 sūm et
 no. omis
 et tñ
 his opatō
 de opposit
 tñ hūc
 ana. hūc
 de decab
 ius vel de
 et p̄m
 etiam in
Conclu-
 intellectuales
 bari cōdu
 nam sciē
 sciētia ad
 per se m
 bus inel
 tur aliq
 non inel
 cui per m
 nam et que
 nis. s. sic
 talia lib
 citur am
 bus inel
 nosem pba

philicorum

tus sit pfectio quedā modo vñ quodq; per
fectum dicitur cum attingit virtutem per quā
potest in suū opus. Perfectū enī sū naturā
dicit qđ habet pprie forme specificē virtutē
per quā possit in opus suē nature. vt pfectus
vñ quodq; dicitur cum potest facere alterū ta
le quale ipm est. Et similiter perfectus dicitur
aliq; moraliter cum attingit virtutem mora
lem per quā pmpre moraliter operat. Sic er
go omnis virtus est quedā perfectio et malis
cia corruptio. modo incōueniēs est dicere qđ
aliquis alteret dum perficit. Secundam
partē probat pbus dupliciter. Primo p di
ctum stoicorū qui noiabāt virtutes impassi
bilitates. quia tollūt omnē motū passionis.
Et dicebāt malicias esse passibiles. quia
sunt abilitates ad cōsequēdū omnē motū
passionū. Aristoteles vō dicit virtutes cōsis
tere in quadā temperata moderatiōe passio
num. ideo ponit virtutes morales esse medi
um duarū passionū. Cum ergo sū passioēs
que sunt in parte sensitua sit p se alteratio.
et ad remotionē huius passionū acquiruntur
virtutes sequit qđ ad alteratiōem partis sen
situe sequūtur huius virtutes. Secūda rā
tio. omnis virtus moralis circa delectatiōem
et tristitiam consistit. vt iustus gaudet de ius
tis opatiōibus et tristat de iniustis. et ita est
de opposita malicia virtutū. S; delectatio et
tristitia nō est sine motu facto in parte sensi
tua. sicut dum aliq; actu apprehendit aliqđ
delectabile aut tristabile aut reminiscit alicu
ius vel de aliq; sperat. qđ ois virtus moralis
et pēriā malicia cōsequit ad aliquam motū fa
ctum in parte sensitua.

Conclusio tertia. ad habitū in
tellectuales nō est per se alteratio. Posset p
bari cōclusio sicut pcedens. s; aliter probat.
nam sciens maxime dicit ad aliquid. et etiam
scientia ad aliquid dicit. s; ad aliquid nō est
per se motus. ergo nō est p se alteratio ad ha
bitus intellectuales licet aliqui eorū psequā
tur aliquem motū factū in parte sensitua et
non intellectuā. Itē illud non aduenit ali
cui per motū qđ in eo acquirit per residen
tiam et quieratiōem omnium passionū corpo
ris. s; sic est de scientia et alijs habitibus in
tellectualibus. q; sedendo et quiescendo effi
citur anima prudēs et sapiens. ergo ad ha
bitus intellectuales nō est p se alteratio. **Dis**
noem. pbat text. nam infirmus ebrius aut dox

miens habens scientiā in habitu per motus
cerebri vel perturbatiōem organorū sensui. et p
pns inordinatiōem fantasmatū impedit ab
usu sciētie sue. et postea sedatis illis passio
ibus et solutis sensibus vñ sciētia. et pōt ac
quirere scientiā de nouo. ergo scientia de nō
uo acquirit p quieratiōem passionū et motuum
corpaliū nulla facta mutatiōe in parte intel
lectua. Item declarat pbus de puero in ac
ceptiōe sciētie. nam ppter humidū abūdā
et calidū faciens fluere ipm humidū. q; pu
er etiam est de facili insectator passionū. ideo
impedit ne fantasmata rerū sensibiliū possit
ordinare recipe mediatiōibus quibus fantas
matibus in intellectu retinent species intel
ligibiles. s; sedatis huius passionibus et fluxu
bus humorū vñ naturā vel p voluntatē or
dinate agit siue accipit fantasmata et acqui
rit scientiā. nec ppter hoc est mutatio facta
in intellectu. s; solus est in parte sensitua. er
go sciētia acquirit in intellectu sine motu fa
cto in ipso s; per sedatiōem perturbatiōnū que
sunt in parte sensitua. S; Aristoteles arguitur.
quia videt fauere positū in Platonis. po
nentis scientiā nō de nouo acquiri in aīa no
stra s; a principio haberi per participatiōem
ydearū separatiū. et cum aīa nostra recipit in
eo ppe obliuiscit eorū que psciunt. s; sedatiō
tibus et sedatis passioibus pns sensitue ani
ma reminiscit eorū que psciunt. Posset dici qđ
Aristoteles nondū reprobauit hanc opinionem.
ideo more suo potest vñ ipa. S; tñ ad ve
ritatē rei est intelligendū qđ receptiuū ad re
ceptibile potest se habere tripliter. Vno mō in
ultima dispōne ad receptibile sine impedi
mento nec in se nec in alio. et tñ tale recepti
uum reducit in actū per pntiāz. pp: huius actui
sicut aer lucidus efficit per pntiāz corpis lu
minosi. Alio modo se pōt habere sicut qđ est
indispositū per aliquā dispōem cōtrariā re
ceptibili. et tunc anteq̃ ipm recipiat necesse
est ipm per alterationem disponi. sicut est de
materia existēte sub forma aeris anteq̃ pos
set recipere formā ignis. Tertio modo se po
test habere receptiuus in ultima dispōne ad
formāz ita qđ in eo non est impedimentū. est
tamen impedimentū in altero quo mediante
oportet ipm recipere formā et receptibile ve
nire ad ipm. et illo impedimēto remoto effi
citur receptiuū in actu per pntiāz eius qđ re
cipi debet sine mutatiōe facta in ipso. s; solus

Liber septimus

fit mutatio in illo in q̄ erat impedimētū. sic
cur domus illuminat per apertōm fenestre
sine facta mutatione in medio illuminato.
S̄ solū in eo i quo erat impedimētū. Et hoc
tertio mō se habet intellectus n̄ ad sciē. ē
cū in vltima dispositione quātū est de se ad
receptionē forme intelligibilis et ad acqui-
sitiōē sciētie. S̄ q̄ impedit̄ prop̄ indispo-
sitiōē partis sensitiue in qua op̄et̄ motum
fieri vt disponat̄. sed ipsa disposita et fantas-
matibus in ea receptis per virtutē intellē-
tus agentis statim sine alteratione reduc-
t̄ species illoz fantasmatū in intellectu et effi-
cit̄ intellectus sciē. et sic non fauet̄ positiōi
Platonis. vnde patet q̄ nō fit alteratio nisi
ad qualitates de tertia specie

Tūc responderetur ad rationes
aī oppositi. Ad primā d̄: q̄ sanatio dupli-
citer cōsid̄rat̄. Vno mō fm rōnē p̄p̄iam
eius et sic nō ē motus s̄ terminus motus.
Alio mō fm esse. et sic est motus qui ex cōs-
sequenti ad sanitatē terminatur et nō per se
Ad secundā dicitur q̄ virtutes ex cōsequēti
acquiruntur et renouentur per motū qui p̄
se terminat̄ ad passiones circa quas est vir-
tus moralis. Ad tertiā d̄: q̄ ibi nō ē p̄o-
p̄ie motus dictus. Et tantū mutatio sp̄ialis
non successiua nec mēsurata t̄p̄e. sed est d̄ ge-
nere quantitatis. nam intellectus n̄ ē imma-
tenalis et incorporeus. ideo moueri nō pōt̄
motu p̄p̄ie dicto. et in hoc finitur p̄m̄us
status huius septimi. Sequitur textus.
Dubitatur autem aliquis et c.

Queritur sexto. utrū oīs mot⁹
omni motui sit comparabilis fm velocitatē
et tarditatem. Arguitur q̄ sic. cūnis mo-
tus est in tempore. sed in quolibet tempore
contingit aliquid velocius et tardius mo-
ueri. ergo cūnis motus est omni motui cō-
pabilis. Ad oppositū arguit̄ p̄ p̄z i textu.

Pro r̄sione sciendum est p̄i-
mo. q̄ postq̄ aristote. p̄buit q̄ in mouētis
tib⁹ et motis ē stat⁹. Consequē. q̄ illa q̄ sūt
vni⁹ ordinis cōpabilia sūt agit̄ de cōparis-
one motū adinuicē.

Sciendū est secundo q̄ duplex
est comparatio. quedā ē p̄p̄ie dicta. alia ē
improp̄ie dicta. vnde ad comparationem
p̄p̄ie dictam requiritur vniuocatio com-

parabiliū in natura fm quā fit comparatio.
ita q̄ illa natura in cōparatis per ipsam sit
fm eandem rationem et non equiuoce. et il-
lud est p̄m̄um quod ad comparationē p̄-
p̄ie dictā requiritur.

Sciendū est tertio. qd̄ aliq̄ bene
dicuntur vniuoca fm simpliciter et absolute
considerationē logici. que tamen non sunt
vniuoca fm considerationem concretā p̄bi
Vniuoca enim dicunt̄ quorum ratio ē vna
et q̄ logicus et p̄bi⁹ diuersimode diffiniūt.
ideo diuersimode aliqua sunt vniuoca fm
logicum et fm p̄bi⁹. logicus enim diffi-
nit̄ per intentiones cōmunes et absolute.
ideo ad hoc q̄ fm ipsum aliqua sint vni-
oca sufficit cōuenientia ipsius forme abstra-
cte et absolute cōsid̄rate. S̄ p̄bi⁹ ea q̄ cō-
sid̄rat̄ concretē et fm esse considerat̄. iō dif-
finit̄ per motū et materiam sensibilem. quā
propter ad vniuocationē forme fm p̄bi⁹
requiritur q̄ illa forma sit vna fm esse natu-
rale quod habet in materia. et quia ad vni-
uocationem forme in esse naturale requirit̄
vnitas p̄mo et p̄ se susceptiui. ideo reōnē
vni⁹ p̄m̄ū et p̄ se susceptiui. et tertio reōnē
q̄ forma sit vna vnitate specifica et diuisibili
specie in alias species. Ista p̄bi⁹ p̄bat̄. nā de
fectu p̄ime cōditiōis vni⁹ vox et stilus nō
cōparantur in acutie. q̄ in ip̄is acutū nō est
eiusdē rōnis. et tamen vltima corda citare
et penultima fm magis et minus comparā-
tur in acutie. quia acuties in ip̄is est eiusdē
rationis. Secūdum declarat̄ quia equus
et canis in magnitudine comparantur. q̄ i
ip̄is est vnitas p̄m̄i et p̄ se susceptiui qd̄
est substantia corporea. et tamen vox et aq̄
in magnitudine non comparantur. quia l̄
magnitudo sit in ip̄is vniuoca. tamē p̄m̄ū
susceptibile in ip̄is nō est eiusdē rōnis. nam
in aqua susceptiui magnitudinis ē substan-
tia eius. in voce vero sonus est susceptiuium
Tertū etiā declarat̄. quia equus et canis in
colore nō comparantur. quia color sit eius-
dē rationis in ip̄is et nō dicat̄ equiuoce de
ip̄is et licet sit etiā vnitas p̄m̄i et p̄ se suscep-
tiui qd̄ ē superficies. tamē cōparantur in albe-
dine. et hoc ideo est. quia albedo ē vna vni-
tate specifica et diuisibili alias species. color
vō nō ē vna forma ex p̄e rei. ideo inter colo-
rata vnum non dicitur magis coloratū alte-

ro fm cōparat
q̄ ad cōparatō
uocatio form
tas p̄m̄i et p̄
ip̄ius forme
illis cōditiō
q̄ genus nō est
vō est aliquid
m̄m̄ illa qu
sunt ad nūc
ad cōparatiō
tas nature sp̄
possit fieri p̄
est aliq̄ vna na
m̄m̄ a forma
a. genus v
est vna in
nem. Non enī
homo et a qua
s̄ ad eandē fo
homo et q̄ sit
ergo nō sit v
ma que cōstru
lam que cōstru
sequitur q̄ ge
naturā. S̄ si est
mō esset anim
specificat̄ tūc
cū fm speciem
vni⁹ nō dicat̄
forma vnitate
acceptam per
forms specifi
rum natura ex
unt p̄dicatiō
tate logicales
ideo dicit̄ p̄bi⁹
soler cōmunit
uocationes.
Sciendū
sunt equiuoce
quādo est fol
in cane latrat
sunt fm quā
dicit̄ equiuoce
p̄ico. Et est un
pōt̄ esse etiā
nere logico. v
cōpore comp
re logico et p̄

philicorum

Compa

ro fin cōparatōem pprie dictam. Et sic pte
q ad cōparatōem tria requirunt. Primo vni
uocatio forme in q cōparatio. Secūdo vni
tas primi et per se susceptiui. Tercio unitas
ipius forme fin speciem specialissimā. Et
istis cōditionibus maxime ex tertia seqtur
q genus nō est simplr aliqd vnum. species
vō est aliquid vnū simpliciter. Nam vt di
ctum est illa que sunt vni generis non pos
sunt adinuicē cōparari. et tamē dictum est q
ad cōparatōem pprie dictam requirē vni
tas nature specificē. Si ergo fin genus nō
possit fieri cōparatio sequit q gen fin se nō
est aliq vna natura. cui ratio est. q: spēs su
mitur a forma vltima que est vna in rerū na
tura. genus vō sumitur ab aliqua natura q
non est vna in rerū natura: solum fin ratio
nem. Non em est alia forma a qua homo est
homo et a qua ē animal. et s. mulier de equo.
Hab eadem forma habet homo realiter q sit
homo et q sit animal. et similiter equus. Lū
ergo nō sit vna forma generis puta vna ani
ma que cōstituat hominē et equū pter il
lam que cōstituit hominē et equū et asinus:
sequitur q genus non est aliquid vnum fin
naturā. s. si esset vna natura generis qua ho
mo esset animal et etiaz equus alia a formis
specificis: tūc fin genus fieret cōparatio si
cut fin speciem specialissimā. Unde licet ge
nus nō dicat vnam formā fin rem: tamē illa
forma vnitatē habet fin cōmūnem rationē
acceptam per ablationē siue abstractōem a
formis specificis. ideo diuerse species in re
rum natura existentes vnius generis recipi
unt p dicationē. ideo genus est vnū fin vni
tatē logicā et non fin vnitatem phisicā. Et
ideo dicit phis q in genere latet multa qd
solet cōmūter dici q in genere latent equi
uocationes.

Sciendum est quarto q quedā
sunt equiuocatōes maxime distates. scilicet
quādo est solum cōuenientia fin nomen. vt
in cane latrabilē et sydere celesti. Alie sunt q
sunt fin quādā similitudine. sicut homo
dicit equiuoce de homine viuo et de homine
picto. Alie sunt equiuocatōes pprie. et hoc
potest esse etiaz aut ppter cōuenientia in ge
nere logico. vt si corpus dicat de celo et de
corpore corruptibili. quia cōueniūt in gene
re logico. et ppter istā cōuenientia multa vi

dentur vniuoca que tamē sunt equiuoca. etiā
quedā vident cōparabilia que tamē nō pnt
adinuicē cōparari aut pōt esse. quia prima
sunt ppter aliquā pportōem. vt ille qui pēst
in scholis dicit magister. et etiā ille q pēst i dos
mo. vbi est equuocatio ppinqua fin similitu
dinem. quia quilibet est rector: vnus tamen
scholarium. et alter domus. et est equuocatio fin
analogiam.

Sciendum est quinto q vt ad p
positū sufficit triplex est analogia. Quedā
est fin intentionē em. sicut sanū fin intentio
nem in multis est et solum habet subiectiue
esse in vno. s. in animali. Alia ē fin esse et nō
fin intentionē. sicut in genere logico. inten
tio em seu ratio est eadē et esse est aliud et ali
ud. Alia est fin intentionē et fin esse. sicut in
tentio entis et etiam esse a quo sumit respec
tu sube et accideris. q: nec esse nec ratio en
tis eodē modo cōuenit sube et accideri. et sic
patet q multiplex est analogia vel equuoca
tio. Patet etiaz quid impedit cōparatōem et
quid nō. et q vna equuocatio pōt magis im
pedire q alia. quia maior cōuenientia mis
nus impedit cōparatōem. s. tū quādo sit cōpa
ratio in analogia sit solū per magis et min
et quādo est cōuenientia in genere logico cō
paratio sit per equale.

Tunc sit conclusio prima. non
omnis motus omni motui est cōparabilis. pa
tet. q: quidā sunt motus genere differētes. vt
alteratio. loci mutatio. ergo adinuicē cōpa
rari nō possunt. cōsequētia tenet p p ditiones
prius positas. Itē si alteratio et locimutatio
in equalitate cōpararent cum equale sit
qd in eodē tpe eāle spaciū ptransit sequere
tur q passio esset eālis magnitudinis. Itē
velocitas non fin eandē rationē cōuenit al
teratōi et locimutatōi. q: locimutatōi cōue
nit fin renouatōem situs. et alteratōi fin in
tentionē et remissionē forme. s. locimutatio
et alteratio in velocitate ppari nō pnt.

Conclusio secūda. non ois mo
tus localis omni motui locali est cōparabilis.
Patet. nā aliq motus locales sunt specie dif
ferentes. ergo et. Itē si sic sequeretur q:
magnitudo recta esset equalis magnitudi
ni circulari. cōsequēs est falsus. ergo et. Nec
valet si dicatur q ratio bene pbat q ineq

litate non possunt cōparari: tñ fm magis et minus bene pñt cōparari. Contra hoc replicat pbus. qz si sic esset sequeretur q in cōlitate cōpararent. Probat pñā. quia velocius est qd in equali tempe maius spaciū pñsit et in minori equale. Si ergo motus circularis sit velocior motu recto. vñputa motus q sit supra circulū sit velocior illo q sit supra lineam rectam: tñc pars circuli erit equalis in a gñitudinē recte que est linea. Patz sic. qz mobile in aliquo tempe pñsit magnitudinē rectam. ergo mobile velocius motus in pte tēporis partē circuli pñsit. Et qz velocius motus in equali tempe maius spaciū pñsit et in minori equale spaciū. sequit q illa pars circuli quā pñsit in minori tpe est equalis magnitudinē recte. et etiam si motus factus supra lineā rectā sit velocior: sequit q pars linee recte erit equalis circulo. vt pñt ex eadem rōne. Et si querat vñt diuersitas instrumētōr: puta si moueat cū pedibus et aliud cū alio impediatur cōparationē. supposito tamē q illi motus sunt supra eadē magnitudinē et eundē terminū. Rñdet Anstō. q nō. quia instrumēta se tenent ex pte mobilis: ex parte cui non est impedimentū in cōparatione. qā pparatio ē ex parte magnitudinis et etiam ex parte terminōr. Si vñt queratur vñt impedimentū pparatōis inter motum circularē et rectū sit ex parte tempis. vel ex parte magnitudinis. vel ex parte motus. Dicit q non est ex parte tēpis. qz tēpus qñtū est de se est vñt et idē fm subam. s impedimentū pñmo est et causat ex parte magnitudinis. nāz si magnitudines sup quas fiunt motus specie differant: etiam species motus specie differunt. Et hoc est qd dicit textus. si id supra qd mouet hz species loci mutatio habet species. Ex dictis pñt q motus sursum et motus deorsum sunt magis cōparabiles q motus circularis et motus rectus. qz solū differunt ex parte terminōr. qz tñ illi termini specie differunt. ideo illi motus non sunt adinuicem pñt compales.

Conclusio tertia. nō omnis alteratio est oī alteratōi pparabilis. Pñt. qz multe sunt alteratōes specie differētes q tñ sunt ad eandē forinā adinuicē cōparabiles.

Conclusio quarta. nō omnis generatio est oī generatōi cōparabilis. et si

militer est idē de corruptione. Patet quia non quilibet generatio est ad esse vñus forme specificē. Et similiter dicendum est de corruptionibus.

Ad rationes ante oppositum: Ad pñmā negat cōsequētia. et ratio est. quia tempus non impedit neqz iuuat cōparabilitatem motuū: vt dictum est. Sequitur textus. Quomā autē mouēs mouet et.

Queritur septimo vñt septem regule de cōparabilitate motuum sint vere.

Quarū pñma est. si aliqua virtus moueat aliqd mobile per aliqd spaciū et in aliquo tpe eadē virtus vel sibi cōlis mouebit medietatem mobilis p duplex spaciū et in eqli tempe.

Secunda si aliqua virtus moueat aliqd mobile per aliqd spaciū et in equali tpe eadē virtus vel sibi equalis mouebit medietatem mobilis p equalē spaciū in medio tēporis.

Tertia est. si aliqua virtus moueat aliqd mobile p aliqd spaciū et in aliquo tpe: eadē virtus vel sibi equalis mouebit idē mobile p mediū spaciū et in medio tempore.

Quarta est. si aliqua virtus moueat aliqd mobile per aliqd spaciū et in aliquo tpe medietatem virtutis mouebit mediū mobilis p eqli spaciū et i eqli tempe.

Quinta est. si due virtutes diuisim sumptæ moueat duo mobilia diuisim sumpta p aliqd spaciū et in aliquo tpe cōiunctū ex illis duabz virtutibz mouebit cōiunctū ex illis duobz mobilibus p eqli spaciū et in eqli tpe.

Sexta est. si aliqua virtus moueat aliqd mobile p aliqd spaciū et in aliquo tpe non oportet eandē virtutem vel sibi equalē mouere duplex mobile p eqli spaciū in duplici tpe vel p mediū spaciū in equali tpe. nō oportet etiā medietatē illi virtutis mouere idē mobile p eqli spaciū in duplici tpe. nec p mediū spaciū in eqli tēporis.

Et hec pars est regula septima. Sed q ille regule non sunt vere pars pñmo. qz supra ponūt oīa mouētia et mobilia posse diuidi. qd falsū est de motoribus et mobilibus celestibus. Item mobilia et mouētia sunt libera.

ergo si moueat aliqd mobile p aliqd spaciū in aliquo tpe non oportet q moueat mediū mobilis p duplex spaciū in eqli tpe. Item multa mouētia et mobilia fatigabilia sunt. g in ipis nō oportet eē reglās veras. Item si diuidatur mobile et nō subtrahat mediū vel si nō

seruet eadē fm
cōstantis q p
locare motu
veras. vt si al
dum in aliquo
rethorice moue
tempore. A
losoyū in fir
las septem reg
Pro resp
mo q post q
biles in veloc
requirunt ad
quēter ponit
accipiunt pp
locare et tāt
motu localiū
sūm aliq p
le spaciū q
fm pñillas p
pporones in
regulis.
Sciendū
ta sunt in du
nitus in acri
um. et in talib
ipio nō creant
re. nec diuini
oportet etiā n
ocuari. qā n
posse. sed fm
nūm cōbfer
naturalibus:
posse. et eoz v
te: diuini
sunt grauitas
Sciendū
cum mouet et
na accepto reg
nec aliter non
Et qz in hoc
p cōparation
ma. ideo etiā r
de illis. Et si
nularia cau
mobile p diu
p diuisionē m
et q remane
remaneat ca
in raritate et

philicorum.

seruet eadē figura mobilis: et sic de alijs cir-
cūstantijs q̄ possunt iuuare vel impedire ve-
locitatē motus nō oportet illas regulas eē
veras. vt si aliqd moueat stotus p̄ aliqd me-
diū in aliquo tpe non oportet q̄ medietas
re: stotus moueat p̄ duplex spaciū in equali
tempore. Ad oppositum arguitur p̄ philo-
sophū in fine huius septimi: ponentem il-
las septem regulas.

Pro responsione sciendū ē pri-
mo q̄ postq̄ p̄bus oñdit q̄ motus sunt p̄para-
biles in velocitate et tarditate. et q̄ nō. et que
requirunt ad cōparationē p̄prie dictā. cōse-
quēter ponit septē regulas generales p̄ q̄s
accipiunt p̄portiones motuū adinuicē in ves-
locitate et tarditate. Primo supponēs q̄ in
motu locali in quo declarat istas regulas. et
sūt in alijs p̄currūt q̄tuor. s. mouens. mobi-
le. spaciū p̄ qd̄ fit motus. et t̄pus in quo fit. Et
sū p̄missas p̄portiones istoz q̄tuor sumunt
p̄portiones motuū que significant per istas
regulas.

Sciendū est secundo q̄ mouen-
tia sunt in duplici differētia. Quedā sunt pe-
nitus inmaterialia. vt motores orbū celestis-
um. et in talibz nō intelligitur regule quia i-
ipsis nō crescit virtus motiua crescēte co: po-
re nec diminuitur diminūte co: po: re. nec
oportet etiā in inq̄rētibz volūtarijs reglam
obseruari. q̄a nō semp mouent sū vltimū sui
posse. sed sū q̄ intelligūt et volunt. sed po-
tissime obseruant regule in mouētibz pure
naturalibus: q̄ semp mouēt sū vltimū sui
posse. et eoz virtutes crescūt co: pe crescē-
te et diminūte. quia sunt pure naturales. vt
sunt grauitas et leuitas.

Sciendum est tertio q̄ licet ali-
cui mouēti et mobili in p̄prie et speciali natu-
ra accepto repugnet diuisio. nulli tñ sub vni-
uersali rōne mouētis vel mobilis repugnat.
Et q̄ in hoc libro agit de motu in cōmuni et
p̄ cōparationē ad mouēs et mobile in cōmu-
ni. ideo etiā regule sunt vniuersalr̄ intelligēde
de illis. Et si q̄s eas cōtrahere velit ad par-
ticularia caueat ne motiua virtus aut etiam
mobile p̄ diuisionē corrūpat. caueat etiā q̄
p̄ diuisionē mobilis diminuat resistētia eius
et q̄ remaneat idēptitas figure mobilis. et q̄
remaneat eadē analogia mediū ad medium
in raritate et densitate. et vniuersalr̄ cū diuisi-

oñ v̄l diminuit mobile d̄z accipi diminutio
eoz q̄ p̄nt iuuare resistētiā mobilis. Et sūt
ex pte mouētis cū diuidit virtus motiua d̄z ac-
cipi diminutio oīm q̄ p̄nt iuuare victoriā po-
tētie motiue sup̄ mobile. et ita d̄z semp mane-
reeq̄lis analogia ex pte oīm que p̄nt iuuare
velocitatē et tarditatē. Et p̄ hoc soluerēt mul-
ta q̄ possent obijci p̄ reglas p̄pter vniuersa-
litate earū q̄n̄ fit descēsus et applicatio earū
ad specialia mobilia et mouētia.

Sciendum est vltterius q̄ om̄is
actio causat ex victoria agentis sup̄ passū.
ideo om̄is actio est a p̄portione inequalita-
tis maioris. sed nunq̄ fit actio a p̄portione
equalitatis vel inequalitatis minoris. sed sem-
per oportet virtutes agentis excedere resistē-
tiam patientis.

Tūc sit cōclusio prima. q̄nq̄s pri-
me regule que affirmatiue sunt suatis p̄as-
ctis circūstantijs sunt vniuersalr̄ vere. Pro-
bat̄ur. q̄ oīs actio causat ex victoria agentis
sup̄ passū. q̄ quāto virtus motiua pl̄ agit et
excedit resistētiā mobilis tāto velocius ipe
mouet. q̄re si in duplo excedat velocius moue-
bit in duplo. s. mouere velocissimū in duplo
est p̄ duplex spaciū in eq̄li tpe. aut p̄ totū spa-
cium in medio tempe. Quā ergo p̄ime due re-
gule dicāt istā p̄portioē sequit̄ q̄ sunt vere.
Secūda virtus eq̄luer excedat resistētiā mo-
bilis sequit̄ q̄ eq̄luer mouebit. et cū hec ana-
logia in alijs tribus regulis seruatur sequi-
tur q̄ sunt vere.

Conclusio secunda. due vltime
regule q̄ sunt negatiue sunt vniuersaliter ve-
re. Patet. nam alia a p̄portione inequalitas
tis minoris fieret actio. quia resistētia mo-
bilis excederet virtutem mouētis. Ex istis
regulis inferit p̄bus falsitatē dicti Zenonis.
dicētis q̄ si modū mli descendendo p̄ aere
causaret sonū qd̄libet granū p̄ se descēdēdo
causabit sonū. hoc em̄ falsū est. q̄ totū mo-
diū tanta velocitate moueret q̄ ideo citi-
us causat sonū q̄ non oportet de quolibet
grano p̄ se sumpto. Nec valet suū argumē-
tum. totū causat sonū. ergo qd̄libet pars. q̄a
pars cū est in toto non agit nisi in potentia:
s. solū totum est illud qd̄ agit. pars enim in
toto est in potentia. sic em̄ se h̄at et res ad eē
sicut ad esse vnum. vñ autem dicitur qd̄ est
indiuisum in se et diuisum a quolibet alio. s.

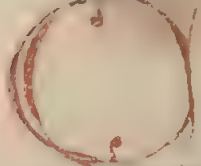
Liber octauus

pars cū est in toto nō ē diuisa a toto. ergo nō est aliquid vnum fm actum. ergo non agit. quia nihil agit nisi fm qd est in actu. Similiter non sequitur. isti homines trahunt nauē ergo quilibet trahit nauem propter similes causam. Et sic patet qd ille regule sunt vere et sicut intelliguntur in motu locali si sumatur fm analogiam illorū quattuor: que dicta sunt ita intelliguntur in alijs motibus in qbus etiam illa quattuor concurrunt. vñ sup istas regulas fundat tota ars ingeniorum. quia fm diuersas applicationes ponderuz motus fiunt velonus aut tardius. Rati ones soluiuntur ex dictis.

Et sic est finis huius septimi.

¶ Sequitur liber Octauus.

Utrum autē factus sit aliquādo motus cum non esset prius et corrumpissetur sic qd moueri nihil sit etc.

¶ In octauū librum physicorum. Queritur primo. Utrum prima causa que deus est precesserit mundū eternitate sue durationis. Arguit qd nō

quia bonū est suū plus diffusiuum vt dyonisius dicit. ergo maxime et infinite bonum est maxime et infinite suū diffusiuū. ergo est maxime et infinite suū diffusiuū. s. nō maxime se diffundit. nisi producēdo eternitatem in infinitū et ab infinito tpe. ergo mundus debuit ab eterno produci. Secundo sic. si deus precesserit mundū. tunc fuit ante mundū. et cū ante importat tempus vel aliquid temporis. ergo sequitur qd ante mundū fuit tempus. Tertio sic. deus in tempore mundū produxit fm potentia que infinita est. sed potentia infinita producit infinitum effectum et infinite durationis. qd deus mundū produxit ab eterno. Quarto sic. si deus a determinato qdā tēporis principio mūdū produxit sic qd ante non fuerit cum agat p voluntatē sequit qd eius voluntas in mūdū productione fuisse dilatoria qd nō est dicēdū. Ad oppositum arguit fm p̄ca phos et fm fidē nostrā fm quā prius respondebit et

secundo ponitur motiua quodādam qd voluerunt reprobare creationem rez ex nichilo et mundi inceptionem.

¶ Pro responsione sciendū ē primo. qd oēs philosophi per nomen dei intellexerunt vniuersalem prouisorē: em et gubernatōrē oīm rerum a quo omnia regunt et ordinantur in suos fines debitos. a quo vt dicitur primo de celo. determinatum est omnibus esse et viuere hīs quidem clarius hīs autē obscurius. quoniam autē principē appellat p̄bs in fine vñdecimi metaphisices. cū dicit qd entia non volunt male disponi. s. pluralitas principatū mala. vnus ergo p̄bs princeps sed p nomen mundi intelligitur tota creatur vniuersalitas excepto primo prouisorē.

Sciendum est secundo qd illud dicitur precedere alterū quod suū esse fm aliquam durationē habet ante alterū. p quod tamen ante vel precedere non intelligitur i proposito aliquod tempus continuum quod deus precesserit mūdū. sed solū precessit ipsum eternitate que est indiuisibilis et tota si mul. sed per ante intelligitur ordo eternitatis ad tempus et esse efficientis ad suū effectum. vñ dicunt aliqui qd ordo cause efficientis ad suū effectum exigit vt ipsa causa aliqua duratione precedat suū effectum. ita qd impossibile est fm eos aliquid esse ab alio effectiue et sibi esse coeternum. dicētes hoc implicare contradictionem. id dicit qd non potuisset deus mundū ab eterno producere. qz non pōt facere aliquid quod cōtradictionem implicat. omne autē aliud facere potest. necesse propter hoc intelligendum in deo esse aliquam impotentiam. sed hoc in rebus ipsis repugnat infinite agi eo qd omnis res facta agit secundum aliquam finem formam per quam fiunt et determinatur fm esse et fm virtutem et fm durationē et ideo ad extra non producit deus aliquem effectum sibi vniuocum. quia non producit effectus vniuocus ab aliquo agēte. nisi ipse effectus actus agentis recipiens possit recipere totam virtutem ipsius. ideo dicunt isti causam quam quidam assignat de dilatiōe dei in productione mundi esse friuolā hoc esse ne mundus ipsi deo coequaretur in duratione. hoc tamen est impossibile fm eos. s. qd in mundus deo coequetur. ideo propter b

non debuit
latio. quia
sed in etern
sit non est
nio multo
ctionem m
quare necesse
dū inceptis
implicat co
effectiue ab
dant de ped
et de corpore
ab eo. ita f
ctione mundi
deus potuisset
non implicet
s. si fecit dicit
luntane. id e
sicut potuisset
sa. s. qd tū
rarur quare
per esse ab et
deus res pro
tudo sue bon
luit res semp
staret in hoc
ipso habet on
guntudinis
dicit Thomas
nis capere po
nec fecero qd
et quicquid si
d. potuit ab
inter ad fidē
tellectū quise
¶ Tūc pon
precessit mundū
sic pbant illi
adequare pō
tūc. q. nec in
re dei preced
ab alio produ
esse ad esse. s.
in esse fm aliq
ide ē s. s. nō
dāi precedere
¶ Conclusi
precessit mundū
deus est ante
aus eternitate

non debuit. Unde verum est qd non fuit dilatio. quia dilatio solum est respectu futuri sed in eternitate qua deus mundum precessit non est preteritum nec futurum. et hec e opinio multorum. scz quod implicat contradictionem mundu ab eterno esse productum quare necesse fuit deū pcedere mūdū et mūdū incepisse. Alia ē opinio. dicentū qd nō implicat contradictionē aliqd eē pductum effectiue ab alio et esse sibi coeternū. exēpluz dant de pede et de vestigio pedum in cinete. et de corpore luminoso et lumine egrediente ab eo. et ita fin eo s non implicat contradictionē mūdū esse pductū ab eterno. quare deus potuisset ipm pducere ab eterno. cum non implicet contradictionem. Quare autē hū fecit dicūt. quia nō agit inō nature. s. voluntarie. ideo nō produxit mūdū tam cito sicut potuisset. nec quēcūqz et qlēcūqz potuisset. s. qm et qd et quādo voluit. Et si qz ratur quare deus non voluit mundum semper esse ab eterno. Dicit Thomas qd sicut deus res propter seipm fecit ut in eis similitudo sue bonitatis manifestaretur. ita nō voluit res semp esse ut sua sufficiētia manifestaret in hoc. scz qz rebus existentibus in se ipō habet omnē sufficiētia beatitudinis magnitudinis et virtutis ad rez pductiōez. et hū dicit Thomas fin qd humana ratio de diuinis capere potest. saluo tamē diuine sapientie secrete qd a nobis apprehendi non pōt. et quicquid sit de isto proleumate. an mūdū potuit ab eterno pducī vel nō. tñ conformiter ad fidē nostrā in cuius obsequiū intellectū quisqz captiuare debet.

Tūc ponit cōclusio prima. de pcessit mūdū. Probat auctoritate fidei. et sic pbant illi de prima opinioē. qz nlla res adequare pōt ipi deo. nec in esse nec in virtute. g. nec in duratiōe. et p consequēs oportu it deū pcedere mūdū. Itē omne quod ab alio producit effectiue producit de nō esse ad esse. sed in omni eo qd sic producit in esse fin aliquā duratiōē precessit eē alias idē eē sū et nō esset ut argutū est. g. oportuit deū pcedere mūdū.

Conclusio secunda. deus non precessit mūdū duratiōe tempis. patet. qz deus est ante aūm et tempus. quia duratiō eius eternitate mensuratur que est tota su

mul. Item mundus non fuit ante tempus. quia simul sunt creata celum et motus eius et tempus. Ex quo sequitur qd deus precessit mundum sue duratiōis eternitate. nā precessit mundum ut dictum est. et non tempore. neqz quo quia non mēsuratur illis mēsuris. ergo precessit mundum eternitate que est eius propria inensura. Deinde pro se cūda parte illius positionis in qua ponens de sūt cōclusiones siue ratiōes quorūdā fidei aduersantiū. Est aduertēdū qd ex hac suppositiōe Aristot. inferitur qd in omni motu et inuariōe necesse ē subiectū siue mobile et etiā mouēs eē prius saltē fin naturā. qua suppositione aristotelis in hoc libro ad pbandū mundum non incepisse cepit. Auerrous occasione loquendi contra id qd fin fidei dē rez creatione tenent. Primo sic arguens. omne fieri est mutari quoddam. s. omnis mutatio pēqrit subiectū. ut dicit illa suppositiō aristotelis. g. cū nihil pōt fieri ex nihilo quare creatio est impossibilis. Secūdo sic. cū dicim⁹ aliquid fieri ex cōtrario. vel ex opposito ut albu ex nigro aut n albu hoc solū fit p accidens. s. oē per accidēs re ducitur ad aliquod per se. ergo in oī fieri necesse ē p supponere aliquod subiectū intrās substantiā rie facte ex qd fiat p se quicqd fit et p consequēs est impossibile aliquid ex nihilo fieri et ita mūdū creari. Tercio sic. ad hoc adducit omniū naturalū oppinōē dicentium qd ex nihilo nihil fit. Quarto ad sue positionis confirmationem adducit duas causas ex quibus repugnat illam positionē eē ortā. s. qd ex nihilo aliqd fit. Prima cā est. qz vulgus non reputat entia. nisi q sunt visu apparētia. quia ergo vulgus videt ali quod factum visibile qd prius visibile non erat. iō reputat id fieri ex nihilo. Secūda cā ē. qz vulgus ex diminutione virtutis agētis credit puenire qd indigeat materia subiecta agendū. cum tñ ex hoc nō proueniat. s. ex ratione motus qui de sua natura requirit subiectū. quia ergo prima causa nullā virtutis diminutionē patitur dicit vulgus ab ea ex nihilo aliquid fieri. Sic g. propter has causas dicit Auerroris positionē hāc qd ex nihilo aliquid fit a vulgaribus sumpsisse exordū. Sed si qd recte cōsideret ut dicit Thomas ex simili cā videbit Auerrori fuisse decept⁹ ex qd credidit nos deceptos fuisse decept⁹

Liber octauus

ptus cū fuit ex cōfinitōe sola particularis
um. q: cū virt^{us} actiua particularis agētis
subiectū aliqd p̄supponit q̄ subiectū n̄ agit
scz tale subiectū subijatur actioni. s̄ agens
vniuersalius agit siue opat̄ sicut arufer q̄
materia vtrū quā natura facit. q: natura p̄
ducit ferrū q̄ vtrū faber i sua opatōe. *Opin*
atus est Auerrois p̄imum et vniuersale
agens quod est cā totius entis in actiōe sua
p̄supponere aliquid quasi ab eo nō creatur
et in hoc deceptus fuit nec ē hoc fin mentes
aristotelis. 2. metaphysice dicens id qd ē
inagine verū et inagine ens eē cām essendi
omnibus alijs. *Ex* quo sequit̄ etiā q̄ illd
esse potentiale quod habet materia deriuas
tum est a p̄mo essendi principio. quare non
oportet sue actioni aliquid p̄supponere ab
eo non productum sicut in actione agentis
particularis. sed q: omnis motus p̄sup
ponens est subiectum. vt dicit p̄bus in sup
positione p̄missa. ideo bene sequitur q̄ vni
uersalis rez productio non ē inor^{atio} neq^{ue} mut
ratio. s̄ ē qdā emanatio rez a p̄ncipio cēdi
p̄io et ita fieri et facere equo ce dicūt i vniuer
sali rez productiōe et in productiōe particu
laris agentis. *Ex* quo patz q̄ nō est con
tra fidē q̄ ois motus subiecto p̄supposito
indigeat. quia vniuersalis rez productio n̄
est motus neq^{ue} mutatio eo q̄ in motu vtrū
mutatiōe necesse ē aliqd qd nūc alit̄ se habe
at q̄ p̄ius. *Ex* per hoc soluitur p̄ima obie
ctio Auerrois. *Ad* secundā dicit q̄ cum
dicimus aliqd fieri per accidens ex opposi
to et ex subiecto p̄ se hoc habet veritatē i fa
ctionibus particularibus in quib^{us} requiritur
subiectū ab agēte particulari nō pductū. s̄
hoc nō oportet ēē vtrū in vniuersali rez pro
ductione. imo ibi ē impossibile. vnde si po
namus mundū ab eterno fuisse pductum si
cut ponūt aristoteles et multi p̄boz impossi
bile ē huic productioni aliquid p̄supponi
a p̄mo non productū. alias p̄mū nō esset
cā totius entis. Similiter ponēdo mundū
fieri fidem fuisse ab eterno productum non
est necessarium. imo impossibile est huic p̄
ductiōi supponit aliquid subiectū ab eter
no. nō pductū tūc nō esset vniuersalis toti
us entis pductio. et hoc cōsonat cū dā dic
to aristotelis i p̄mo hui^{us} vbi dicit q̄ si fiat
hoc aial inquantū hoc aial tūc ex non aiali n̄
fieri inquantū aial. sed fieri ex non animali

vt puta equus ex hoc nō animali quod est es
quus. sed si fiat aial inquantū animal oportet
et q̄ fiat ex nō aiali. ergo a simili si fiat ens
inquantū ens vniuersaliter oportet q̄ fiat
vniuersaliter ex non ente. et sic nihil in tali
fieri p̄supponi pōt. *Et* p̄ hoc p̄z quid sit di
cendū ad cōmune dictū omnium naturalium
dicentū. q̄ ex nihilo nihil fiat. naturales. n.
p̄bi solas causas particulariū factionū con
siderauerunt. et adhuc p̄imi solum consi
derauerunt mutatiōne accidentiū dicentes
fieri nihil aliud eē quā altari. Alij vō consi
derauerūt causas mutatiōnū substantiarū
particulariū. Plato vō et aristoteles consi
derauerunt causam vniuersalē totius entis
et p̄ ista etiā p̄z. q̄ nos nō ponim^{us} aliqd ex ni
hilo fieri. quia sola visibilia credimus enia
esse vt nobis iponit Auerrois. s̄ nō solum
consideramus particulares productiones
q̄ sūt ab agētib^{us} particularibus. s̄ vniuer
salē rez productiōne q̄ ē ab vniuersali et a p̄i
mo simpli^{ter} essendi principio. Nec ponimus
ex nihilo aliquid fieri. q: credimus q̄ indige
re materia ad agendū. pueniat ex imperfectio
ne agentis deficientis. s̄ in virtute naturali.
vt nobis iponit Auerrois. s̄ quia ponim^{us}
hoc venire ex imperfectione agentis natura
lis particularis q̄ dixim^{us} habere virtutē deter
minatā et particulare respectu agentis vni
uersalis. iō nō pōt esse cā totius entis. s̄ sue
actioni semp aliqd p̄supponit. ideo p̄z q̄
rationes auerrois nō ip̄obāt creatiōne et p̄
consequens neq^{ue} inceptiōne mundi. *Sz* sūt
adhuc aliqui contra inceptiōne mundi istā
tes sic arguentes. quia si p̄imum principū
nunc non aliter se haberet quā p̄ius nō vi
deret quare nō produxit mūdum p̄ius. et ita
videtur q̄ non produxit mūdum a determi
nato principio temporis sed ab eterno. *Re*
spōdetur q̄ si p̄mū agens ageret p̄ natura
tantū et nō p̄ intellectu et voluntatē ratio d
necessitate cōcluderet. sed quia agit p̄ volū
tatē eternam. ideo potest p̄ducere effectū
non eternum. sicut potest intellectu eterno i
teligere rem non eternam. nam forma intel
lectiua in agentibus per voluntatē est p̄imū
cipiū actionis. sicut forma naturalis in agē
tib^{us} naturalib^{us}. Sed replicat̄ ipi. q: nō vide
mus q̄ voluntas postponit aliqd facere qd
vult facere. nisi quia expectatur aliqd in fu
turo quod vndq̄ est in presenti. si ḡ de^{us} p̄

posuerit
bar futurū
si ita sit op
fuisse al
erat p̄den
dicatur q̄
genre qd ta
tale habet
dine eo: i q
illud vt me
s̄ nō p̄cedit
et omis res
erant. Nec
dum nō sen
finitū tēp
nēper quod
mūdū pdu
us mūdū et
sic in diuin
dū cur volū
quasi temp
non ē. s̄ solū
rationes ea
lo n̄ fuerat.
ecce et nō ab
q̄thois dup
iseq̄t Alber
Ad ratio
Ad p̄mā d
tū ē de se m
extra se non
p̄te rez et n
cōmunitate
cū dū 2us h
fundes et c
dit et comm
nū qd se cōi
le se diffun
vult ea q: o
diffusiois.
imporat tē
dine eternū
dicatur sim
tam negati
ent et cū dila
duratiōe et
mūbilis et t
Incipimus
Quenti
non incept

posuerit facere mundū sequitur q̄ expectas
bat futurū tpe quod nōdū erat in p̄senti et
si ita sit oportuit q̄ antemundi p̄ductionē
fuisset aliqua p̄ductio p̄ quā id q̄d nōdū
erat p̄sēs expectabat vt efficeret p̄sēs
dicitur q̄ hec replica tantum procedit de a
gente q̄d tantū agit tpe p̄supposito. quia
tale habet considerare determinatā habitus
dinē eo:ū que sūt in tēpore ad hoc tēpus v̄l
illud vt melius ficerent in illo tpe quā in alio
s̄ nō p̄cedit de agente vniuersali quod tēp̄
et om̄s res simul p̄dunt in esse postq̄ nō fu
erant. Nec ē intelligendū cum dicim̄ mū
dum nō semper fuisse ab eo productum q̄ i
finitū tēpus p̄cessit antemundi inceptio
nē per quod deus cessauerit agēdo et postea
mūdū p̄ducere cepit. sed intelligendū ē q̄ de
us mūdū et tempus simul in esse p̄dūit. et
sic in diuina volūtatē nō restat consideran
dū cur voluerit res p̄ducere nō tūc s̄ postea
quasi tempore p̄existente ante mūdū p̄duc
tionē. s̄ solū restat cōsiderandū q̄ res et bu
rationes eaz in eē voluit p̄ducere postq̄ i il
lo n̄ fuerāt. Et si q̄rat q̄re tūc voluit p̄du
cere et nō ab eterno. R̄sponsū ē i p̄io p̄ucto
q̄stiois duplici s̄m duplici s̄ctā. prima quā
iseq̄t Albert⁹ et secūda quā iseq̄t Auerrois.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primā dicit q̄m albertum deus quā
tū ē de se imagine se cōmunicat. s̄ q̄ ab etno
extra se non cōmunicauerit. hoc prouenit ex
pte rez et non ex pte ipsius. quia ip̄is rebus
cōmunit̄ repugnat produci ab eterno. Se
cūdū Thomam dicendū est q̄ bonū se dif
fundēs et cōmūcās per naturam se diffun
dit et cōmūnicat q̄m̄ potest. s̄ nō illud bo
nū q̄d se cōicat p̄ intellectū et volūtatē. q̄ ra
le se diffundit q̄ diu et in quātū intelligit et
vult ea q̄ ordināt ad finē sue cōicatiois et
diffusiois. Ad secūda dicitur q̄ ante nō
importat tēpus in tali locutione. sed solū or
dinē eternitatis ad tempus. Ad tertiā
dicitur similiter sicut ad primā. Ad q̄r
tam negetur q̄ propter hoc volūtas debui
erit dici dilatoria. quia non p̄cessit mundū
duratione temporis. sed eternitatis que ē di
uisibilis et tota simul. Sequitur textus.

Incipiemus autē ex diffinitis et

Queritur secūdo vtrum motus
non inceperit nec desinit esse. Arguitur

q̄ non inceperit rationibus p̄bi p̄ quarum
prima supponit q̄ si motus est necesse ē mo
bile p̄existere s̄m naturam vel s̄m tempus
quam suppositionem probat per diffinitio
nem motus. est enim motus actus mobilis
sed actus p̄supponit id cuius est actus. p̄
bat etiam ex consensu omnium dicentū q̄
nihil mouetur nisi possibile fuerit moueri. er
go in omni motu oportet mobile p̄existere
et etiam mouens a fortiori. Tunc arguit sic
aristoteles si motus inceperit esse tūc dicitur
primus motus ante quā non fuerit alius
motus. necesse est autē mouens et mobile p̄
existere. Vel ego perpetuo p̄cesserunt vel
quandoq̄ facta sunt. si quandoq̄ facta sūt
cum necesse sit vniūquodq̄ fieri seu genes
rari anteqū moueri inceperit. sequitur q̄ an
te motum qui ponebatur primus fuerit mu
tationes. scilicet generatio mouentis et mo
bilis que nō possunt esse sine motu. ergo an
te primū motum fuisset motus. Et dicitur
q̄ perpetuo p̄cesserunt sine motu. hoc est
irrationabile. et maxime cum mouētia et mo
bilia naturalia sint. ergo non potuerunt esse
sine motu. Itē si perpetuo p̄cesserint si
ne motu tunc quiescebant. sed quies est pri
uatio motus. cuius priuationis oporteret es
se aliquā causam ex parte mouentis vel mo
bilis vel vtriusq̄. et hanc causam oportuit
autem anteqū mobile inceperit moueri. q̄
si semp̄ mansisset cā illius priuationis semp̄
fuisset priuatio. oportebit s̄ anteqū moues
re et moueri inciperent p̄existere aliquē motū
vel ex pte mouentis vel ex parte mobilis v̄l
vtriusq̄ p̄ quē remoueretur causa quies. s̄
ante primū motū fuit mot⁹. etiā in hīs que
sūt ad aliquid de nouo oportuit hoc fieri p̄
mutationē vnius vel amboz. ergo si ab
eterno fuerunt mouentia et mobilia sine mo
tu et postea inceperint motū necessario fac
ta sūt in aliqua habitudine in qua prius nō
erant. quod non potuisset fieri sine mutatio
ne alicuius illorum. Sed p̄ secūda rōne
supponit Aristo. duo. Primū ē q̄ pri⁹ et po
sterius nō sūt sine tēpe q̄d patet. q̄ prius et
posterius numerata in motu sunt ipsum tē
pus. Secūdū est q̄ tempus nō ē sine mo
tu. q̄ tēpus est numerus et passio motus.
Tunc arguitur sic. tempus non est sine mo
tu. s̄ tēpus semper fuit nec inceperit esse. ergo
mot⁹ sepe fuit. Quomodo ē probat ex testimo

Liber octauus

nio omnium p[ro]p[ri]o: qui omnes de[m]p[ro] Plato
ne tempus ingenitū esse dixerūt. s[ed] Plato so-
lus generauit temp[us] sicut et celū. Itē de ra-
tione ipsius nūc est q[uod] sit medietas duorum tē-
porū. s[ed] finis p[re]teriti et initium futuri. ergo nō p[ro]-
dari p[ri]mū nūc et p[er] p[ri]us neq[ue] inuiz temp[us].
Et si dicat q[uod] bene datur p[ri]mū punctū in li-
nea: ergo etiam p[ot]est dari p[ri]mū nūc in tē-
pore. Contra arguit Aristot[ele]s. per p[ri]mū sup[er]-
positionē. quia si datur p[ri]mū nūc cum p[ri]-
mū sit ante q[uod] nullū. tunc sequit[ur] q[uod] erit tem-
pus p[ri]us illo nūc. s[ed] p[ri]us et p[ost]erior non
sunt sine tēp[or]e. ergo illud nūc p[re]cessit tem-
pus: et per cōsequē non erit p[ri]mū nūc. Et
illis ratio[n]ibus quibus probat Aristot[ele]s. motū
non incepisse: eisdem ratio[n]ibus cōcludit seu
cōcludi potest q[uod] nūq[uam] deficiat. q[uia] si fiat mo-
tus et deficiat motus alicui[us] mobilis necesse
est p[ri]us deficere motum q[uod] corrumpi mobi-
le vel mouens. Et ita sicut arguitur ex par-
te inceptionis q[uod] ante p[ri]mū motum esset mo-
tus: ita ex parte definitionis potest cōcludi q[uod]
post vltimū motum esset motus vel q[uod] mo-
uens et mobilia naturalia perpetuo manerēt
sine motu. q[uod] est irrationabile. Similiter si
cur per illam ratio[n]em arguitur est q[uod] ante p[ri]-
mū nūc esset aliud nūc si inciperet temp[us]:
ita argueret ex parte definitionis q[uod] post vlti-
mū nūc esset aliud nūc. q[uod] est inconueniens.
ergo non incepit nec finem habebit. Ad
oppositū arguit p[er] p[ro]p[ri]ū et vtenet finē fide[m].
Pro ratiōe hui[us] q[ue]stio[n]is sciēdū
p[ri]mo q[uod] postq[uam] Aristot[ele]s. mōstrauit i[n] septimo q[uod]
necesse est dare p[ri]mū mobile p[ri]mū moto-
rem: et motum p[ri]mū. Consequēter in hoc li-
bro inquit quis sit p[ri]mus motus. qualis
sit p[ri]mus motor. et quale sit p[ri]mū mobile.
Et quia in acquisitione isto[rum] necessario opor-
tet p[re]scire an motus sit perpetuus vel nō. Di-
cit tamē Averrois q[uod] non intellexit de motu
in cōi[n]s de motu p[ri]mo. ita q[uod] querit Aristot[ele]s.
an p[ri]mus motus sit perpetuus aut non. S[ed]
oppositū videt ex verbis p[ro]p[ri]i. vbi non loq[ui]-
tur de p[ri]mo motu: sed de motu in cōmuni.
cum dicit. Vtrū factus sit aliquādo motus
cum non p[ri]us esset et corrumpitur iterum: sic
q[uod] nihil moueri possit. Secūdo mo[do] est
apud p[ro]p[ri]ū deuenire ex p[re]missis ad p[ro]positū
suum. sed in ratio[n]ibus iam factis nihil poni-
tur magis p[ro]p[ri]ū p[ri]mo motu q[uam] alijs mo-

ibus. ergo r[ati]o. Tercio quia postq[uam] cōcludit
sit Aristot[ele]s in principio hui[us] libri motum
esse perpetuum inquit de modo per que[m]
perpetuatur. an scilicet per hoc q[uod] est vnus et
idem motus perpetuus vel quia sunt infiniti
et motus sibi inuicem succedētes. vtrū in sequē-
ti q[ue]stio[n]e videbitur. Et tamē hoc inquires
ret p[ro]p[ri]us si iam cōcludisset p[ri]mū motū esse
perpetuum. ergo hic Aristot[ele]s inquit de mo-
tu in cōmuni. Et huius q[ue]stio[n]is determinā-
tio valis est: vt ducat non solum ad cogni-
tionem veritatis in scientia naturali. sed ad
scientiam de p[ri]mo rerū principio que tras-
ctatur in metaphisica. Nam si ponat q[uod] mo-
tus sit perpetuus necesse est q[uod] sit vnus p[ri]-
mū principium q[uod] sit perpetuus et penitus
imobile. et etiam si nō ponat motus perpetuus
nihilomin[us] oportet p[ri]mū principium esse
perpetuum et immobile. quia si res inciperit esse
oportet q[uod] ab aliquo esse inceperit. Unde si
ue motus sit perpetuus siue nō oportet p[ri]mū
principium esse perpetuum et immobile.

Sciendum est secūdo q[uod] licet ari-
stot[ele]s incipiat determinare de motu quodā
modo applicando ad res mobiles. cum inq[ui]-
rit an semper sit motus vel non. tūc hic nō
habuit i[n]uestigare an motus habeat esse q[uia]
aliqui negauerint motum. Lausaz assignat.
quia omnes qui de natura aliquid dixerint
affirmauerint motum esse. Philosophi enim
plures dixerint mundū esse factum per gene-
rationem et deficere per corruptionem q[uod] nō
potest fieri sine motu. Ideo omnes natura-
liter loquētes posuerint motum esse in reb[us].
tamē de duratiōe huius t[em]p[or]is a p[ar]te an q[uod] a p[ar]-
te post diuersimode locuti sunt. Democrit[us]
enim posuit motū semper esse ponendo mū-
dum fieri per aggregatiōem atomalium. et
corrumpi per disgregationē et ponit plures
mundos fieri et corrumpi. Sed Anaxagoras
et Empedocles oppositū dixerunt. scz mun-
dum non semper esse. Differunt tamē. q[uia] Ana-
xagoras posuit per infinitū temp[us] omnia
p[er]sistere in vno cōp[os]ite p[er] intellectū agē-
tem. et postmodum intellectus agens in alijs
qua parte temporis incepit ip[s]a segregare et
mundū cōstitueret et motum incipere. et p[er]
ista nūq[uam] deficiet. q[uia] intellectus nūq[uam] cessas-
bit segregare. et sic posuit t[em]p[us] nō p[re]sequi motū
s[ed] sequi illud cōp[os]ite q[uod] p[re]cessit motū et mūdu[m].

sed Emp[edocles]
plures f[actos]
entre v[er]os
gregari
sali adue
gari et m
intermed
ra q[uod] cer
ne motu
tū sang
lū alias q

Int[er]ta
tio anaxa-
pedochis
p[ri]mū o[mn]i
bet a p[ro]p[ri]o
quod p[ro]p[ri]o
durauit
quare ne
tio est r[ati]o
nō p[ot]est
quā p[ri]us
ab illo c[on]-
re. cum t[em]p[or]e
et temp[or]e
go et ceteris
Concl[usio]
pedochis
philosophi
d[ic]it illud m[otus]
stetio[n]i p[ri]mū
nec l[icet] et a
et disgrega-
et corrupci-
manifestat
rer[um] q[uod] l[icet] et
tio[n]is et dis-
imnes cor-
gari. tamē
plus ep[ist]o-
q[uod] in alijs
festant q[uod]
et manent
gand et m[otus]
dicere ita
se et ceteris
Contra arg[ui]
ad eff[ic]et ad
ventures

sed Empedocles posuit mundum et motum plures fieri et plures corrumpti. ideo adueniente vniuersali amicitia ponit elementa congregari et mundum corrumpi et postea vniuersali adueniente inimicitia ponit elementa segregari et mundum generari. et quibusdam temporibus intermedijs ponebat motum deficeret elementa quiescere. et sic patent opinioni de inceptio ne motus. Et quod opinio democriti ponit motum semper esse. ideo illam non reprobatur aristoteles. sed solam alias que non ponit motum semper esse.

Iuxta quod sit conclusio prima. positio anaxagore est nobilior et rationabilior quam empedoclis. Probatur quod cum natura sit principium ordinationis in rebus nihil in natura debet a principio poni inordinatum. sed in finitum tempus. quod precessit motum ad infinitum tempus quod durat motus postquam inceptum esse nulla ratio est quare neque ullus ordo. quia omnis ordinatio est ratio quedam ergo ratio non potest ratio. quare intellectus magis nunc quam prius vel posterius inceptum segregare res ab illo chaos et mundum et motum constituitur. cum tempus precedens inceptum mundi et tempus sequens sunt eiusdem rationis. ergo et cetera.

Conclusio secunda. positio empedoclis est irrationabilis. Probatur quia philosophus ponens aliquod principium dicit illud manifestare a principio rationem. vel a posteriori per inductionem. sed Empedocles ponens litteram et amicitiam esse principia aggregationis et disgregationis elementorum et per hoc generare et corrumpere mundum per diuersa tempora nullo modo manifestat. quod est. Quamuis enim manifestaretur litteram et amicitiam sint principium aggregationis et disgregationis per hoc quod videmus homines congregari per amicitiam et per litteram disgregari. tamen non manifestauit quare amicitia plus est principium congregationis in vno tempore. quam in alio. et littera disgregationis. neque manifestauit quare per equalitatem fit congregationis et manent elementa congregata et etiam disgregationis et manent disgregata. Nec valet quod dicebat ita fuit. ita est et erit. ergo hoc est necessesse et eternum. ergo non erit querenda causa. Contra arguitur quia similiter se habet res ad esse et ad veritatem. sed sunt aliquę perpetue veritates ut triangulum habere tres angulos

que tamen in se veritatis causa habet. si aliter qua sunt necessaria vel eterna non propter hoc sequitur quod habeant causa et possent eorum causa inquiri. ideo licet dictum Empedoclis sit necessarium vel habeatur tamen dignitas prima. debuit tamen manifestare illud a posteriori per inductionem. vel si non est principium debuit manifestare a priori. nam illo modo bene habet causa sue veritatis. Et hac ratione manifestare potest aristoteles. quod licet posuerit motum et mundum et tempus fuisse ab eterno et habere principium sue durationis. voluit tamen quod haberet principium sui esse. quia finem ipsum nihil prohibet aliquid esse eternum et habere causas sui esse. Unde patet qualiter impugnantur opiniones istorum que a philosopho signata dicuntur quia dicuntur sine ratione. Dimissa tamen ratione aristotelis.

Conclusio tertia. firma fide est tenere dum mundum incepisse per creationem. et simul cum mundo inceperunt motus et tempus. Hec conclusio probatur non indiget quod auctoritati diuine credendum est quod multo magis. valet ratio cuiuslibet philosophi. sed fictici reputari non debet auctoritati enim diuine credendum est mirabilis apparere. id est operibus quod solus deus facere potest. Est aduertendum tamen quod licet conclusio aristotelis. scilicet motus non inceptum nec definit esse quantum ad vnam partem fidei nostre repugnet. scilicet quantum ad hoc quod ponit motum semper fuisse. nihil enim ponit finem fidem semper fuisse. nisi solus deus qui est perpetuus immobilis. nisi diuinum intelligere vocetur motus quod diceretur equiuoce. nec de tali motu est hic ad propositum. tamen quantum ad illam partem que ponit motum nunquam deficiere non est fidei nostre contraria. quia ut dictum est hic non loquitur aristoteles de motu celestiali. sed de motu in communi. Sed ponimus finem fidem substantiam mundi incepisse et quod nunquam deficiet. et etiam ponimus motum infinitum et semper esse in hominibus qui erunt corruptibiles vitam miseram habentes vel beatam. Unde aliqui frustra ponentes aristoteles non fuisse locum contra fidem. dicunt quod non voluit asserere quod motus sit perpetuus. sed tamen voluit rationes adducere ad vitam partem. quasi ad rem dubiam. sed istud in suo modo procedendi apparet formaliter. nam per perpetuitatem motus et temporis pro medio vtriusque ad probandum primum principium esse perpetuum in

Liber octauus

isto octauo et duodecimo metaphysice. supponens illud medium esse probatum tanquam verum.

Sed si quis suas rationes consideret recte videbit quod fidei veritas illis impugnare non potest. sunt enim efficaces ad probandum quod motus non incipit per viam nature vel ab aliquibus incepisse dicebat. sed quod non incepit quasi rebus de nouo productis a primo principio essendi illis rationibus probari non potest. Ad illas rationes respondet cum queritur si motus non semper fuit sed incepit vel mouentia et mobilia semper fuerunt vel inceperunt. Dicitur quod primum mouens semper fuit et cetera mouentia et mobilia inceperunt esse ab vniuersali causa. et alij motus inceperunt per creationem quam simplex emanatio dicitur. et non motus vel mutatio. nisi equiuoce diceretur. ideo non sequitur quod ante primum motum fuerit motus. sed bene sequitur si ab aliquo agente particulari inceperit. quod agit necessaria non aliquid subiecto presupposito quod ab eo transmutatur de non esse ad esse. vel de priuatione ad formam. Et si dicatur primum mouens semper fuit in eadem dispositione. ergo semper debuit producere mundum. et si non fuerit in eadem dispositione sequitur saltem quod mutatio que est ex parte ipsius fuerit prior motui qui ponitur primus. Responsum est in precedenti questione. Ad secundam dicitur quod solum probat tempus non incepisse ab aliquo particulari agente quod est agens in tempore sed non concludit quod non incepit ab agente vniuersali. quia tempus et alias res sunt in esse producte. et cum arguitur quod non est dabile primum nunc. negatur illud. fuit enim dabile primum nunc quod sic fuit primum principium temporis quod non finis alicuius precedentis.

Et cum arguebatur quia primum est ante quod nullum tempus est. sed ante dicitur tempus et cetera. dicitur quod ibi ante non signat aliquod tempus in natura existens quod precesserit illud primum nunc. sed solum signat tempus secundum imaginationem sicut dum dicitur quod extra celum sunt entia immaterialia. extra dicitur locum imaginatum esse. Sed circa illud dictum aristotelis in prima ratione eius quod nihil quiescens incipere potest de nouo moueri. nisi aliquo alio motu perueniente ab aliquo exteriori agente mouente. Obijcit ipse nec aristoteles de aiali quod a seipso mouetur. et sic videtur incepisse moueri nullo alio motu precedente. Respondetur quod in animali duplex reperitur motus. scilicet naturalis et animalis. et naturalis est duplex

quidam sit penitus ab extrinseco continetur sicut ab aere continetur et corpore celesti. vel cum per frigus exterius vel calidum aial alteratur. Alius est motus naturalis qui sit ab intrinseco et dicitur naturalis eo quod non est per appetitum sequentem apprehensionem. sed per vires potentie vegetatiue. et adhuc in tali motu concurrunt mouens exterius qui iuuat vel impedit calor naturalis intrinsecus per continens exterius. motus enim aialis dicitur progressiuus in quo videtur aial per se moueri maxime. sed tamen adhuc ille motus presupponit motum factum ab exteriori mouente. quod propter aliquam passionem in corpore factam et per consequens in potestis sensitiuis que organice sunt inclinatur appetitus animalis ad prosequendum vel fugiendum motu progressiuo illud quod apprehensum est et est causa talis passionis. Hoc etiam declarat de somno in quo videtur maxime quies in aiali. postquam tamen non incepit a semoueri animal nisi motu aliquo facto ab aliquo mouente per quem remouetur causa talis quietis. puta per calorem naturalem digerentem consumantem humores que sunt causa somni vel per aliquid pelles dormientem per cuius pulsus incitat. Hoc bene dicebat aristoteles. quod nihil quiescens prius postea incepit moueri. nisi si aliquo motu exteriori facto per quem tollitur causa quiescens. non tamen propter hoc sequitur conclusio aristotelis. videlicet quod ante primum motum fuerit in motus vel mutatio. quod ut dictum est mouentia et mobilia deinceps primo mouente non fuerunt ante inceptionem motus. dictum est etiam quod inceperunt non per motum et mutationem. sed per creationem. Altera obijcit aristoteles. contra conclusionem suam per determinationem factam in septimo huius. cum omnis motus sit ex quo datur. et quoddam nullus motus potest esse semifinitus et per consequens non potest dici quod motus sit perpetuus. Nec obiectio aialis soluta est in sexto. Sequitur tertius.

Queritur tertio. utrum omnia semper quiescant. vel semper moueantur. vel aliqua semper quiescant. et aliqua semper moueantur. sic quod nihil quiescat et quicquid quiescat. vel omnia quandoque moueantur et quandoque quiescant. vel aliqua semper sint imobilia et aliqua semper moueantur. et aliqua quicquid moueantur et quandoque quiescant. Arguitur primo sic. quod hec diuisio non sit sufficiens

quia nō est hūmēbris. Secundo sic. qz p
mū memb:ū destruit motū. et secundum des
truit quietem. et tertū destruit generatiōez
et corruptiōem et oēm motū violentū. et qz
rū destruit necessitatem aliquorum motuuz
et qntū committit negationē ponēdo qdaz
entia imobilia et oia quiescibilia. In op
positū arguitur per plm in tertū.

Pro respōsiōe sciendum est pri
mo. qz postqz pbus probauit motum in cō
muni nō incepisse. neqz defecisse. Conseqnt
inqrit moduz quo perpetuatur motus. an. s.
qz omnia entia semper moueantur. vel per
hoc qz aliqua semper moueantur. vel per b
qz infiniti motus sibi inuicem succedunt. vlt
per hoc qz aliquis vnus motus semper fuit.
et erit. et hoc mō perpetuatur motus vt ostē
detur infra. quo ostēso ostenditur quis et
qualis sit motor: prim^o a quo est ille prim^o
motus. et etiā quale sit mobile cui⁹ ē. et hec
est tota intentio huius negocii.

Sciendum est secundo. qz licet
in predicta diffinitōe sint quinqz mēbra tū
possunt reduci ad hūmēbzē diuisionem. qz
omnia entia sunt vni⁹ dispositionis vel plu
rū. Si vni⁹ hoc est tripliciter vel omnia sē
per quiescunt et sic ē primum mēbrū. vel
omnia semper mouentur et sic est secundū.
vel oia quādoqz mouentur et quādoqz qui
escūt. et sic est quartū mēbrū. Si sint pluriuz
dispositionū hē ē duplicē. vel diuēficātur
fm duplicē dispositōez et sic ē tertū mēbrū
vlt fm tres et sic ē qntū mēbrū qd ponit aliq
semp imobilia vt sūt itelligētie. et aliqua
semp moueri vt sunt corpora celestia. et aliq
qñqz moueri et quādoqz quiescere. vt sunt
generabilia et corruptibilia. Et notant in h
mēbro ponūt quedā semp imobilia et nō dicū
tur quiescibilia. qz illa solū quiescere dicunt
que nata sunt moueri. et istoz quinqz mēbro
rū solū quintum habet veritatem. iō posito
et pbato solucentur omnes dubitationes
de primo motu et de primo motore et de pri
mo mobili ad hanc scientiam ptinētis. Sz
in pñti questione reprobatū ē tria prima mē
bra et in sequentibus videbit de alijs. quia
reprobatio quarti ex aliquibus determinan
dis dependet.

Sit ergo conclusio prima. dice

re oia semp quiescere et nihil moueri ē irrō
nabile. Probat. nā manifestū est ad sensum
aliq moueri. mō querere rōnē contra iudici
um sensus ē infirmitas seu debilitas intel
lectus vt dicitur in textu. iō dī priō 2° hōpi.
qz contra indigētē sensu nō ē disputandum
g^o et. Itē quia sic dicere ē dubitare nō de
vno particulari ente. s. de toto ente et indu
cere erroē contra oēs scientias. nāz omnes
scientie quodāmodo motu vruntur pateri
sciētis practicis que dirigunt aliquos mo
tus. pater etiā de phisica que naturā motus
speculatur. et etiā mathematica aliquotis
ens motu vti. vt cū dicit ex fluxu imaginis
to puncti causare lineam etiā dialectica et res
thorica vtunt opinionibus. et opiniones in
dicant. sed opinio est quidam motus vel nō
est sine motu. ergo negans motū erroē in
ducit contra omnē scientiā et dubitationem
de toto ente. sed talē erroē improbare spe
ctat ad metaphysicum et nō ad phisicum. g^o

Tertio nullus specialis artifex hz dispu
tare cōtra negātes sua principia. s. motum
ē ē principium in phisica. nam phisicus sup
ponit naturā esse principium motus. Quar
to ita dicentes vt fuit Melissus ponūt mo
tū saltē in aia. quia lz dicant motū nō ēē re
aliter. tū dicant ipm esse fm opinionem et fā
tāsim. s. opinio est motus rationis ex aliq
bus extēioribus proueniens. et fantasia est
motus a sensu fm actum factus. g^o sic negā
tes motū ponūt motū esse.

Conclusio secūda. dicere omnia
semper moueri et nihil quiescere est cōtra na
turale philosophū. Pater quia ad sensū ma
nifestū est aliqua quiescere. Itē natu
ra ē principium motus et quietis. ergo qui
es naturalis est. et per consequens omnino
negare quietem ē dicere cōtra principia phi
sice. Acū ē tū qz natura prius ē principium
motus qz quietis. iō hec positio est min⁹ ir
rationalis qz precedēs. etiā qz sunt aliqui
parui motus latentes et sic dubitamus aliq
quiescere. que tamē mouēt. quia tamē Fra
ditus nō determinauit qui motus nos latet
et qui non. sed dixit vniuersaliter oēm motū
nos latere. ita qz oīe ens continue et sp mo
uctur et nihil qz escit. iō in hoc irrationabilē
locutus est. Et hoc improbat pbs. Pri
o de augmento et decremento in quib⁹ magis

Liber octauus

aufert Eracletus suam positōem. Dicit enīz omne qđ auget cōtinue augeri sūm quālibet partem ppo:tionabilē tempī in quo auget. qđ ostendit Aristo. esse falsum per duo exēpla. Nā si multitudo guttarū cauet lapides nō oportet quālibet guttā aliquid remouere de lapide. s; bene disponit ad cauatiōē et tota multitudo cauat. Similiter si arbor nascens inter lapides per aliqđ tēpus diuidat lapidē nō oportet qđ in quālibet parte rem pōis aliquid diuidat. s; bene disponit ad diuisionē et i toto diuidit. Ergo similiter si aliquid in anno augeat sūm quāritatē digitalēz nō oportet qđ augeat in quālibet parte ppo:tionabili illi am sūm partē illi quāritatis. s; bene in quālibet parte disponit vel auget. Similiter idem ostēdit de alteratiōe. Nam si aliquid alteret i aliquo toto tēpore quia illud qđ alterat diuisibile sit in infinitūz nō tamē oportet qđ sūm quālibet partē ppo:tionalem illius qđ alterat diuidat alteratiō. ita qđ in prima parte ppo:tionali alteret primā pars corpis et in secunda alia pars. et sic in infinitūz. Potest enī alteratiō esse ita velocē qđ omnes partes alterabiles simul alterant. vt in cōgelatiōe aque. Et si arguat qđ dictū est in sexto qđ motus diuidit mobili tēpore et rei sūm quā est motus. Rēndetur qđ in sexto agit de motu in cōmuni nō applicādo ad aliqua picularia mobilia. idō ibi dicta sunt de motu qđm ad ea qđ sibi non repugnat sūm cōez rationē motus. hic autē agit de motu ipm applicādo ad aliqua specialia mouētia et mobilia quib; repugnat semp et cōtinue moueri. qđ satis patz p duas rōnes positas in sexto primo. Itē cum aliqđ sanā tendit ad sanitatem et nō ad aliud. ergo cū ad eam puenit necesse est quiescere. nam vt d; in sexto mutatio inter cōtraria nō potest esse infinita. Sily dum lapis indurat non semp sit durus. sed terminat motus. ergo illud qđ alterat non semp et cōtinue alterat. Idem patz ex parte motus violenti. q; nullus motus violentus perpetuo durat. Itēz omne corpus habet lo cum naturalē vel ppriū in quo dūz est quiescat. et a quo nō remouet nisi per violentiāz. s; manifestū est ad sensum aliqua corpa esse in suis locis naturalibus. ergo manifestū est ipa quiescere. ergo irrationabile ē dicere omnia semp moueri et nihil quiescere.

Conclusio tertia. irrationabile

est dicere omnia que mouent semp moueri: et que quiescunt semp quiescere. Patz primo ex pcedentibus. q; sensus iudicat oppositum. Itē sic dicens destruit augmentūz. quia si ita esset oportet augmentatiōem esse quāritatem infinitam. et etiā destruit motū localem violentū. destruit etiā generatiōem et corruptiōem. nam generatiō est motus de nō esse ad esse. s; corruptiō per oppositūz. ideo qđ corrūpitur p pcedens tēpus fuit ens. et qđ generat per aliqđ tēpus fuit non ens. s; qđ per aliqđ tēpus est ens vel non ens quiescit vniuersalr loquēdo de quiere. ergo si ē impossibile omne qđ quiescit moueri erit impossibile aliqđ generari v; corrūpi. Et cū in omni motu sit generatiō et corruptiō v; simpliciter vel sūm quid. sequit qđ sic dicens destruit motum. et vt habet pbus querere rationem cōtra illud qđ patz ad sensūz est signū hominis non potēis discernere inter melius et peius. et credibile et incredibile. et principiu et nō principiu. manifestū et non manifestum. Ideo dicit. p. qđ pcedens cōclusio est ista vna cū fide pbari non possunt. qđ patet ad sensum. Nec oportet oia que mouent semp moueri nec omnia quiescere semp quiescere. s; manifestū est aliqua qñq; moueri: qñq; quiescere. Et sic tria mēbra p dicere diuisiōis dici nō pnt. Quartū mēbrū improbat posse rurs. et vt dicit pbus coincidit cum positōe Empedoclis. prius improbata de vniuersa si amicitia et inimicitia.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā patet solutiō qđ iter illa diuisiō ē reducibilis ad binēdres. et etiāz aucto: itas illa intelligit de diffinitōe data p oppositā et nō p modos diuersos: vt est p̄sens. Ad secundā patz etiā solutiō ex dictis. q; qñq; p:ima mēbra sunt irrationabilia. Et ad hoc qđ dicebat p̄tra qñtū d; qđ immobile et quiescens nō cōuertunt. s; immobile se habet vt superius. Sequit text.

Queritur quarto verum omne qđ mouetur moueat a moto: et distincto sūm esse et diffinitōez: v; sūm diffinitōem tm. Arguitur qđ nō. quia animata mouent a seipsis per se et naturaliter. ergo in ipis mouens nō distinguit a moto nec sūm rem nec sūm diffinitōem. Ad oppositum arguitur per p̄bm in secūdo caplo secūdi tractat; hui' octau.

Prorespon
mo qđ post p
mō: a diuisiō
n. Et sequit
ad imp: ob autē
nomen quini
tota intentio rō
monstratiōe qđ
qđ omniū mō
uet: et aliquid
qđ mouetur. Et
et p̄ognoscere
moueat. Et
ne cōmuni sum
ni et absolute
quia tamē in h
motu per comp
bilis. ideo mē
cōclusiōem e
nibus mobili
ostēdit in it
tūm et mobili
sūm quedāz
dum vō per ac
mouere v; mo
ret in puncto
rum que mou
vt animata. q
Tertia diuisi
dum mouetur
naturam et viol
nifestat Aristo
tur et in his qu
motus natur
ea que a seipsis
taliter moueri
tur ab anima
rinfeca. Veru
aiatis ad anim
lis sic motus
qua vniūque
ad cuius act
vō referatur
elementa cōp
est sūm natur
mouetur terra
et violente su
Sciendu
diuisiōe repen
sūm diuersas

Pro responsione sciendū ē pri-
mo qd postq Arist. inprobauit tria prima
mēbra diuisionis posite in questione pceden-
ti. Cōsequēter manifestat aliqua necessaria
ad improbatōem quartā mēbra: et ad proba-
tionem quintā mēbra. in quo vt dicebat stat
tota intentio residui huius operis. scz in de-
monstratiōe q in ordine entium est dare ali-
qd omnino immobile. et aliquid qd semper mo-
uet. et aliquid qd quādoq quiescit: quādoq
q mouetur. Ad cuius demonstratiōem opor-
et p cognoscere qd omne qd mouetur ab alio
mouetur. Et licz in septimo quādam ratio-
ne cōmuni sumpta ex parte motus in cōmu-
ni et absolute cōsiderati illud pbatz fuerit
quia tamē in hoc libro iam incipit agere de
motu per comparatiōem ad mouentia et mo-
bilia. ideo merito ostendit Aristoteles illaz
cōclusionem esse veram vniuersaliter in om-
nibus mobilibus et mouētibus. **Pro cuius**
ostensiōe in lra ponit tres diuisiones mouē-
tium et mobilium. Prima mouētium et mobi-
lium quēdam mouent et mouent per se. quē-
dam vō per accidens. Unde per accidens
mouere vō moueri cōtingit dupliciter. vt pa-
ret in principio qnti. Secūda diuisiō cor-
porum que mouent quēdam mouent a seipis
vt animata. quēdam vō ab alijs vt inanimata.

Tertia diuisiō est eorū que mouētur que-
dam mouētur fm naturā. quēdam vō extra
naturam et violente. Et hanc diuisiōem ma-
nifestat Aristoteles in his que a se mouen-
tur et in his que ab alijs mouent. cum omnis
motus naturalis sit a principio intrinseco:
ea que a seipis mouent manifestus est natu-
raliter moueri: vt sunt animalia que mouen-
tur ab anima q est eorum natura et forma in-
trinseca. Verū est tamē q si referat corpus
animalis ad animā que est forma totius anima-
lis sic motus ab ea sibi inflexus est natural.
quia vniūquodq naturalit mouetur ab eo
ad cuius actus est in potentia naturali. Si
vō referatur corpus animalis ad quattuor
elementa cōponentia ipū: tunc moueri po-
test fm naturam et violente. nam si in eo do-
minetur terra naturaliter deo: sum mouetur
et violente sursum.

Sciendū est secundo qd p̄sens
diuisiō reperiri potest in partibus animalium
fm diuersas dispositiōes et modos motuū

ipaz partū. Homo enī naturalit flectit b: a
chia anteri: abias et posteri. Equus vō ri-
bias anteriores flectit posterius et post: rio-
res flectit anteriora. et si cōtrariū accideret in
istis partibus hoc fieret violēte. In his vō
que ab alio mouent manifeste reperitur p̄sens
diuisiō vt terra naturalit mouetur deo: surz et
violente sursum. Et sic patz q naturale et vi-
olentum repentiūtur in aliquibus que per se
mouent: siue a se siue ab alio moueāt. Ostē-
so qd q in omni motu taz naturali q violente
mouens distinguit a motu vō fm diffinitio-
nem. vel fm esse. vel fm esse et diffinitio-
nem. ostensū est sufficiēter q omne qd mo-
uetur ab alio mouet. De his vō que p acci-
dens mouent non fit mentio. quia talia non
mouerent nisi quia quēdam mouent per se.
Est tamen aduertendū q mouens distin-
guīt a moto fm diffinitionē tū quādo con-
iuncta sunt fm esse mobile et mouens. tamē
illius qd mouet et illius qd mouetur ratio-
nes formales sunt diuersę. sicut de anima et
corpore. s. distinguūtur fm esse et diffinitionem
qū separata sunt mouēs et mobile loco et subie-
cto. et rōnes eorū sunt diuersę.

Tūc sit conclusio prima. ea que
mouētur violente mouetur a motore distin-
cto fm esse et diffinitionem. Patz per diffini-
onem motus violenti. Violentum enī dicitur
cuius principium est extra non cōferente
vniū passo.

Conclusio secūda. ea que natu-
raliter et a seipis mouent mouentur a moto-
re distincto fm diffinitio-
nem tū. Patet. quia
in talibus mouēs ē ipa anima. et motum est
corpus. sed rationes eorū sunt alię et alię.
ergo cōclusio vera. Verū autē anima
vniatur corpori vt forma vel vt motor: mo-
bili. vt nauta in nau: videbit in libro de ani-
ma. sed pro p̄senti sufficit q in animatis mo-
uens distinguitur a moto ratione. et sic mani-
festa sunt duo mēbra diuisionis. Sed de ter-
tio. s. de motu naturali inanimatoz grauiū
et leuiū vt dicit Arist. est maius dubiū an a
se vel ab alio moueant.

Pro quo sit cōclusio tertia. gra-
uia et leuia simplicia in suis motibus simpli-
cibus non mouent a seipis. Probat quattu-
or: ratiōibus pbi. Prima ē. mouere se per

tinet ad rationem vite. et est proprium animatoꝝ. quia motu et sensu animatus ab animato distinctus. s. graua et leuia simplicia non sunt animata. ergo. Secunda ratio. omne mouens seipsum localiter potest sibiipsum esse causa stare et quietis. Unde sicut animata per appetitum suum moueri incipiunt ita et quiescunt. Sed graua et leuia et simplicia non possunt sibiipsum esse causa quietis. nam ipsa existens extra locum naturalis non quiescunt nisi ab extrinseco detineantur. ergo a seipsis non mouentur. Tertia ratio. irrationabile est dicere ea que a seipsis mouentur. moueri enim ad unam differentiam positiois. q. ab ea non determinat eis motus. sed ad motus seipsa determinat. ideo hoc modo vel alio moueri possunt. ergo si graua et leuia simplicia mouentur a seipsis mouentur secundum plures differentias positionum. quod falsum est. ergo. Quarta ratio nullus vere continuus secundum quantitatem et formam quod. s. est penitus eiusdem rationis in omnibus suis partibus moueri potest a seipso. s. graua et leuia sunt hominibus. ergo. Maior probat per se. quia mouens se habet ad mobile ut agens ad patientem. Agens vero est quodammodo diuersum seu contrarium ipsi passio. ergo ea que sunt penitus eiusdem dispositionis in se uicem agere non possunt. ideo aialia que a seipsis mouentur magis dicuntur contraria quam continua. propter diuersitatem dispositionum partium animalis. ut si graua et leuia in suis motibus naturalibus non mouerentur a seipsis. A quo vero moueantur videtur in sequenti questione. Ex ista conclusione sequitur quod mixta maiata non mouentur a seipsis. patet. quia non habent motum nisi virtute elementis predominantis.

Ad rationes ante oppositum. dictum est de seipso quod vel accipit ut opponitur ad per accidens tantum. et sic animata mouentur a seipsis et per se. vel accipit ut opponitur ad per accidens et per alterum. ut idem est per se quod essentialiter et primo. et sic non mouentur animata a se et per se sed secundum alterum. Sequitur textus.

Mouentur quinto utrum graua et leuia simplicia per se moueantur a generante et per accidens a remouente. phibens. Arguitur quod non graua possunt moueri a generante corrupto. ergo ab ipso non mouentur. Secundo sic. motus naturalis est a principio in-

trinscco. s. generans est extrinsecum genito. ergo et c. Et dicitur graue sua grauitate moueri phibere. puta frangere trabes. cum ergo grauitas sit per se principium generis. sequitur quod in illo casu graue per se mouetur a remouente phibens. Ad oppositum est phus in ista.

Promissione sciendum est primo quod postquam per se probauit graua et leuia non moueri a se. consequenter ostendit a quo moueantur. Pro quo sciendum est quod sicut mobilis unum quodam mouetur secundum naturam et quodam extra naturam. ita est de mouentibus. Unde illa mouetur secundum naturam que suas formas imprimunt mobili naturaliter susceptiuo. ad quas naturaliter sequuntur tales motus naturales. sicut actu calidum mouet potentia calidus. s. extra naturam mouetur illa mouentia que non imprimunt mobili formas naturales ad quas sequuntur naturaliter tales motus. sicut corda arcus mouet sagittam. Unde patet quod illud dicitur violente moueri cum? motus est extra naturalem potentiam eius. sicut graue quod mouetur sursum. Sed secundum naturam dicuntur moueri quecumque mouentur in proprios actus ad quos sunt in potentia secundum naturam. proprias. Ex quo iterum patet quod ad hoc quod aliquis motus sit naturalis oportet quod in ipso mobili sit potentia naturalis ad tales motus. Nec sequitur quod in se habeat principium actuum illius motus. s. sufficit passiuum inclinationem naturaliter ad tales motus. Tercio patet quod cum omne quod mouetur sit in potentia et in actu. sequitur quod nihil a seipso primo mouetur. quare sequitur quod graua et leuia et generaliter omne quod mouetur ab alio mouetur.

Sciendum est secundo quod aliquid dicitur esse in potentia dupliciter. Siue in potentia essentiali sicut ad actum primum quod est forma. et in potentia accidentaliter siue ad actum secundum qui est operatio consequens formam. Aliter est enim in potentia ille qui addiscit et nondum habet scientiam. et aliter ille qui habet habitum scientie. s. non considerat. Similiter in phisicis aliter est in potentia ad calidum quod est actu frigidum. et aliter id quod habet actu formam calidam et non calefit. Similiter in proposito aliter est in potentia leue illud quod est actu graue. et aliter illud quod habet iam formam leuem. s. non mouetur sursum. Unde de prima potentia nihil reducit ad actum nisi per presentiam agentis

is extrinseci qd est actu tale quale est alterū in potentia. Sed de potentia secūda aliquid reducitur per seipm in actū nisi sit aliquid impediens. vt nondū habēs scientiā nō acquirit eam nisi per aliqd generans ipam. s. dum habet habitū scientie dū vult statim cōsiderat nisi aliquid impediat. Similiter in ppositio qd nondū habet formā leuis per seipm non acquirit formā. quia de prima potentia nihil potest se reducere in actū sed oportet qd efficiat in actu per generans aliqd quod est actu tale. Et quia dans formā dat per se cōsequētia ad formā. vt sunt motus et loci statim dum aliquis habet formā leuis mouet sursum nisi aliqd impediat. Unde patet causa quare grauius et leuius mouentur ad propria et determinata loca. huius enim causa est natura eorum. quia natura grauis est esse deorsum et natura leuis est esse sursum.

Tunc sit conclusio prima. grauius et leuius simplicia in potentia essentiali mouentur ad formā grauis et leuis a se et per se in genere cause materialis s. non in genere cause formalis vel efficiētis. Primum patet. quia in se habent materiam que est in potentia naturali ad formā grauis et leuis. Secundum probatur. quia nihil de pura potentia potest se reducere ad actū. ergo talia non mouentur a seipsis ad formā effectiue aut formaliter.

Conclusio secunda. grauius et leuius simplicia in potentia accidentali mouentur a se et per se in genere cause formalis et materialis. Patet. quia in se habent formas ad quas se quātur naturaliter tales motus. habent etiam naturaliter inclinatioem ad tale motū.

Cōclusio tertia. grauius et leuius simplicia in potentia accidentali per se mouentur effectiue a generante. et per accidens a res mouente. prohibens. Prima pars patet. quia dans formā dat cōsequētia ad formā. s. generans grauius dat eis formas. ergo dat eis etiam motus cōsequētes ad tales formas. ergo effectiue per se mouentur a generante et non a se. quia a seipsis non habent formas grauis et leuis cum nihil det sibi ipsi formā. Et quo patet qd non mouentur a se in genere cause finalis. quia finis non mouet nisi finis qd est in efficiēte. Secunda pars patet. quia remouēs prohibens ipm remouēdo non impeditur grauius aut leui formā aliquā ad quā per se sequatur

talis motus. ergo nō mouet per se s. per accidens tñ. Unde dicitur textus qd est similitudo sicut de motu sperę repulsa a pariete. paries enim nō impedit aliquē impetum ipsi sperę. s. impetū impulsu a primo. prohibente impedit. ideo facit sperā moueri in motū oppositū. et sic mouet spera a pariete per accidens. Et contra p̄dicta argueret. quia sicut materia est principium agendi. ergo cum graue existens in actu primo habeat materiam et formā grauis sequitur qd mouet a se passiuē ratione materie. et actiue ratione forme. Rēdetur qd sicut actio et passio bene sunt idē subiecto. s. differt sicut formaliter. ita idē materialiter s. in diuersas habitudines potest habere principium. passiuum et actiuum alicuius motus. forma enim grauis et leuis relata ad generans cuius est effectus et instrumentū per virtutē generantis in ea impressa et cōseruata in per virtutes superiores et vniuersalis generantis bene est principium actiuū motus sub modo vniuersalis generantis et nō aliter. Hoc modo grauitas et leuitas bene dicuntur qualitates actiue et passiue ideo generante p̄culan corrupto adhuc mouentur grauius et leuius. s. forma grauis et leuis accepta s. in gradu. p̄prie p̄fectōis relatiū vt actu sibi inherēs est principium passiuū motus. et motus eius se habet solū per modū inclinantis materiam ad talem motū. Et hoc modo intelligitur dictū p̄bi qd grauius et leuius hñt principium motus nō mouēdi nec agendi. sed patiendi tñ. Et sic grauitas et leuitas non sunt qualitates motiue. s. in ordine ad motū grauis et leuis reducuntur ad genus cause materialis tanq̄ dispositōes et inclinatioes materie ad talem motū. Et ista imperfectio em scilicet qd virtute propria non sunt propria principia motus habet. p̄pter materialitatem illarū formarū. Sunt enim tā vicine materię p̄prie qd penitus sunt inherēs materie non habentes eleuatōes sufficiētes sup̄ materiam vt in ea possint esse principia alicuius motus. formale enim actiuū principium alicuius motus ē in aliqua materia eleuatū. et habet dominium sup̄ materiam. quia agens est nobilius et p̄stāns sibi passio. Unde omnis anima eleuata est sup̄ materiam suā. ideo p̄esse principium alicuius motus in materia siue forma. Ex quibus patet qd sup̄ p̄fuit dixerūt nomiales aliquid moueri a se duplicat. Vno modo qd est diuisibile in partes. per se mouentē et partē per se motā. et sic grauius

uia ⁊ leuia nō a scīpis mouent̃. Alio modo
dicitur aliqd a se moueri. quia potest incipe
re suū motū ⁊ sic grauiā ⁊ leuiā mouēt̃ a se.

Unde patet quod grauitas et leuitas per se mouentur a generante. et per eorum motus est naturalis. et per accidens mouetur a remouente. probens. et per sua grauitate frangit detinens ut arguetur an oppositum adhuc mouetur se per accidens quod sibi accidit in quantum mouetur per grauitate sua frangit detinens. nam quod per se frangit trans bene non requirit sibi aliquam formam ad quam scilicet talis motus. Ex dictis in precedenti conclusione et in ista patet conclusio hic principaliter interea. scilicet quod omne quod mouetur siue naturaliter siue non mouetur a motu: est distinctio vel finis distinctio est tamen vel finis esse et distinctio est simul. Rationes ante oppositum solute sunt.

Sequitur textus.

Queritur sexto. vtrū omne mo-
uens moueatur. Arguitur q̄ sic. quia om-
nis actio in motu firmat. ergo et omne agēs
et per consequens omne mouens mouetur.
Secundo sic. actio et passio sūt idē subie-
cto. si omne patiens mouet. ergo et omne agēs
et per consequens omne mouens. Ad op-
positū arguitur in littera.

Pro responsione sciēdū est pri-
mo. q. post q. oñsum ē oē qd mouet ab alio
mouet siue ab extrinseco siue ab intrinseco. Et
sequenter oñdit aristoteles q. ē deueniendū
in ordine mouentiū ad aliquod primum qd
est immobile vel si mouetur non tamen ab
alio. sed a seipso mouetur. et dicitur illud nō
moueri ab alio quod mouetur a moto; e in-
trinseco. Pro cuius declaratione ponit aris-
toteles hanc diuisionē mouentiū. q. conti-
git aliquid esse mouens dupliciter. Vnō mō
nō ppter seipm. i. virtute ppria. sed inquan-
tum mouetur ab aliquo alio mouente. Alio
mō aliquid mouet ppter seipm. i. ppria vir-
tute. ita q. non habet virtutē mouendi p se
q. ab alio mouet. exemplū de primo vt ba-
culus mouet lapidem; hoc q. a manu mo-
uetur que etia mouetur ab homine. homo
aut mouet nō q. ab alio moueat. ideo dicit
mouens ppter seipm. et tali debet dici mo-
uens primum qd quandoq. mouet per plura
media vt hō pōt mouere lapidē p manū et
baculū. quandoq. aut per vnicū mediū vt
homo sola manu pōt mouere lapidē. et hec

mouentia media q̄ virtutē mouendi nō hā-
 bent. nisi per hoc q̄ ab alio mouentur. sūn-
 mouentia secunda. ideo vocantur in sūmē-
 ra. et ideo primum mouēs magis mouet q̄
 ista secunda hoc patet duplici ratōe rēp̄.
 Prima quia primum mouens mouet secun-
 dū et non e contra. ergo rē. Secūda quia se-
 cundum non potest mouere sine primo a q̄
 habet virtutē in mouendi. sed primum pōt
 mouere sine secundo.

¶ **Quæ sit conclusio prima. in ordi-**
ne mouentiu necesse est vnu esse quod nō mo-
ueatur ab alio. et sic oportet vel qd sit immobile
vel qd a seipso moueatur. Patet. nam si oē mo-
uens ab alio moueretur. sic qd nullū mouēs
moueret nisi p hoc qd ab alio moueret. seqre-
tur qd in mouentibz eēt pcdus in infinitum
et sic nō esset dare primū mouens. et sic pri-
mū mouēs nō moueret. nec enā secūdu ergo
nihil mouebit. ergo vniuersaliter tolleretur
morus qd ē impossibile. ergo ē impossibile
omne mouens moueri et ab alio moueri. qd
oportet qd sit aliquod mouēs immobile vlti-
mū qd mouetur a seipso necesse ē qd in ordine mouen-
tiu q mouetur illud sit p. mū. qd p. q. causa
p seipso: est ea qd est per aliud. ergo illud qd
mouet p hoc qd mouet a seipso est illud
quod mouet p hoc qd mouet ab alio et il-
lud quod mouet p hoc qd a se mouetur se ha-
bet virtutē mouendi. illud vō quod mouet
per hoc qd mouetur ab alio habet virtutem
mouendi ab alio.

Conclusio secunda. si in ordine
entium mouentū dabile sit vnum quod nō
mouet ab alio. sed a seipso hoc est p̄mū me-
uens in genere physico. tamē necesse est p̄tē
illud dare vnum in euens qđ nō mouetur.
nec a se nec ab alio. et sic nō omne mouens
mouet. Pater conclusio. qđ si omne mouens
mouet sic qđ nullū mouens moueret nisi mo-
tū vel cōueniret oī moueri moueri ⁊ nō mo-
uere. nisi motū p̄ accidēs aut p̄ se. S; p̄ acci-
dēs cū id qđ cōuenit alicui p̄ accidēs sibi
cōtingent ⁊ nō ex necessitate pueniat. seq̄-
tur qđ poterit nō cōuenire. S; possibili posi-
to in esse n̄ seq̄tur impossibile. ponat qđ aliqđ
mouēs qđ nō moueat. seq̄t qđ adhuc moue-
bit. ḡ n̄ oī mouēs mouet p̄ s; qđ mouet. v̄l si
dicat oppositū seq̄t s; impossibile. s; qđ nō mo-
uebit. ergo nō erit mor⁹. ergo in cōueniēs est

dicere omne mouens moueri et non moueremini
si per hoc quod ab alio moueat. cum per accidens
hoc sibi coueniat. Secundo quod docetur ali
qua duo sibi accidere si unum repiat sine alio
ita et alterum sine illo. dum tamen utriusque ac
cidat. quod dicitur propter materiam et formam subam
et accidens. Si ergo mouere et moueri sibi in
uicem accidant poterit dari mouens immo
bile. Tercio patet testimonio Anaxagore.
ponentis intellectum agentem impassibile ut
omnia moueret et inmixtum ut imperaret. Si
vero dicatur secundum membra predicta diuisione
scilicet quod omne mouens per se moueat ex necessi
tate sequuntur multa inconuenientia. Primo
vel mouet et mouetur eadez specie motus. vel
sine unam mouebit et sine aliam moueret. Si
dicatur primum tunc descendendo usque ad speci
es specialissimas motus. sequeretur quod docens
geometricam addisceret geometriam. et sanas
sanarentur. et pijcians pijceret. que omnia sunt
inconuenientia. Nam de ratione docens est ha
bere scientiam quam docet. et de ratione addi
scientis est non habere illam. Ites nihil mo
uet nisi finem quod est in actu. et nihil mouetur nisi
si finem quod est in potentia. impossibile est idem
esse in actu et in potentia. ergo impossibile est
idem mouere et moueri per se finem eandem spe
ciem motus. Si vero dicatur secundum membra
scilicet quod finem unam speciem moueat et finem aliam mo
ueatur. cum non sint infinite species motus
cur nec infinite species rerum finem quas est mo
tus. sequitur quod tandem deueniret ad aliquod mo
uens quod non moueret finem aliquam speciem mo
tus. et sic habere mouens immobile. et non om
ne mouens per se de necessitate moueret. Nec
valet dicere quod cum deficeret omnes species mo
tus fieret reditus ad primum. ut si primum mo
tum moueat localiter distributis omnibus spe
ciebus motus per diuersos motores motor
qui erit residuus mouebit iterum motu loca
li. Contra hoc replicat Aristoteles. quia sic idem
est dicere ac si diceretur idem mouere et moueri
finem eandem speciem motus. quia ut prius di
ctum est primum mouens magis mouet quam se
cundum. et ita ultimum magis mouet in virtute
primum quam primum. et tamen sic capiendum primum mo
uens moueret finem eandem speciem motus qua
aliquod eorum mouet. ergo moueret et moueretur
finem eandem speciem motus. quod est idem dicere
ac si diceretur docens addiscere. et sanas sa
nare. et edificans edificare. quod est impossibi

le. ergo non omne mouens per se mouet. nec
semper mouet per hoc quod ab alio mouetur. ergo
impossibile est omne mouens mouere per hoc quod
mouet eo quod per accidens sibi couenit. et sic ali
quid potest mouere ab aliis hoc quod moueat. ergo
potest dari mouens immobile.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod omnis actio firmat sicut
causa in effectu in motu mobilis. et non firmatur
in motu mouentis. Ad secundam con
ceditur quod actio et passio sunt idem subiecto.
et illud subiectum est motus quod est in mobili et
non in mouente. Sequitur textus.

Queritur septimo utrum omne
mouens seipsum diuisibile sit in partem per se mo
uentem et in partem per se motam. Arguitur quod
non. celum mouet seipsum et tamen non est sic di
uisibile. ergo. Secundo sic. homo est mo
uens seipsum et tamen non sic diuiditur. cum ani
ma sit tota in toto et tota in qualibet parte.

Tercio sic. elementa diuiduntur in partem
mouentem et in partem motam. scilicet in materiis et
formis. et tamen non mouent seipsa. ergo etc. Ad
oppositum arguitur per primum in textu.

Pro responsione sciendum est per

mo quod postquam per se in ordine mouentium et im
mobiliu ostendit quod non est procedere in infinitum.
et deueniendum est ad aliquod principium mouens
quod vel est immobile vel solum mouet a seipso.
Consequenter ostendit quod licet omne mouens pri
mum moueat a seipso. tamen primum mouens sim
pliciter est immobile ad minus per se. quia in eo quod
dicitur mouere seipsum. licet totum dicatur mouere
seipsum. tamen in eo est dare partem mouentem im
mobilem per se. et partem per se motam que non
mouet. et sic totum non est primum mouens. et
illa pars que mouet.

Tunc sit conclusio prima. omne mo

uens seipsum est diuisibile in partem per se moue
ntem et in partem per se motam. Patet. quia si ali
quis moueat seipsum vel totum primo et per se
mouet totum vel utraque pars mouet aliam recipi
ce. vel quilibet pars mouet seipsam. vel una pars
mouet et non mouet et alia mouet et non mo
uet. Nullum primum tamen potest dici. ergo relin
quitur quartum membrum. Nec oportet huic di
uisioni addere hec duo membra. a. scilicet quod totum mo
ueat partem vel partem totum. quia improbat
primo et tertio membris satis improbat hec

duo. Pars enīz non potest mouere totū nec totā partē qn vna pars moueat seipm. **Primo** probat ergo primū membrū primo sic cum idem sit actus in numero mouentis et mobili. si totū pmo et p se moueat totū illud fm eundē motū in numero moueret et moueret puta idem fm eandē sanitatez sanaret et sanaretur. idem fm eandē scientiā doceret et doceret. qd est incōueniēs. qā mouens et motum quādam oppositiōem impo:it siue habent. ideo si aliqd mouet et moueat necessario oportet q illi sit alius motus numero quo mouet et alius quo mouet. sicut est alius motus numero quo baculus mouet lapidem et quo mouet a manu. **Secūdo** sic omne mobile mouet fm q est in potētia. cū ergo nihil reducat se de potētia in actū oportet mouens esse in actu quodāmodo fm id ad qd mouet mobile et ad qd mobile est in potētia. s. nihil idem in pmo idēz est in actu et in potētia. ergo nullū totū pot per se mouere seipm. **Dicit** aut mouens esse in actu quodāmodo. q: aliter est in actu mouens vniuocū in quo est forma fm eadē ratiōem que recipit in mobili. et aliter mouens equiuocū in quo nō est forma fm eadē ratiōem vt recipit in mobili: s. fm quādam virtutē supiorē. **Nec** potest dici secundū membrū. **Partz** primo. q: si vtrqz pars aialis moueat recipi:oce vna pars nō est magis mouēs q alia. et tamē p:imū mouens magis mouet q secundū. et ibi nō erit dare primū mouens. ergo nec secundū. et per pns mouens seipm non esset propinquū primo principio motus q illud qd mouet ab alio. et tamē prius dicebat q mouens seipm est primū in ordine mobiliū. **Secundo** si mouētis seipm pars que mouet ab alia moueat moueri non potest sibi puenire nisi per accidēs. quia si per se sibi cōueniret tunc nō moueret nisi p hoc q moueret. s. qd mouet per hoc qd mouet virtutē mouēdi habet ab alio tm. et ita sequit q idēz p se moueret et moueret eodē motu. qd improbatū est. **Si** ergo pars mouēs moueat ab alia parte hoc sibi non cōuenit nisi p accidēs. ergo potest nō inesse. et sic mouētis seipm esset pars tm mouens et pars mota tm. **Tertio** si mouentis seipm pars que mouet ab alia mouetur sic q non moueat nisi in qm mouet cum moueri sibi cōueniat per accidēs et sic posset non moueri. sequitur etiam q potest

nō mouere. et sic penitus tolleret motus. qd est impossibile. **Quarto** qā sequeret q idē moueret et moueretur fm eundē motum vt predictum est. **Nec** potest dici tertius membrum. **Primo** quia si aliquod totū moueat seipm vel mouere sibi attribueret ratiōe alis cuius partis que seipm mouet. et sic totum non esset mouēs seipm. sed illa pars sola. vt sibi cōueniret ratiōe totius. et sic nulli partī cōueniret mouere se nisi per accidēs. quare cum in ipso toto sit aliqua pars que moueat et alia que moueat. cum illa que mouet nō moueat se nisi per accidēs. sequit q est per se immobilis. **Secūdo** si mouentis seipm que libet pars seipm moueat vel vna pars. sequitur q ipm totum non erit primū mouēs seipm. imo illa pars tantū. et cum in mobili seipm totum non moueat: tūz vt dictum est: oportebit in illa parte dare vnam partēz que moueat et non moueat. et sic erit pcedere in infinitū. ergo in omni mouētē seipm est pars mouens et immobilis. et pars mota que nō de necessitate mouet. et sic sequit quartū membrum diuisionis. **Sed** obijct contra hoc qd dictum est in vltima ratiōe. scz q in mouente seipm est dare partēz per se mouentem et partēz per se motā que nō mouet. **Nā** animal seipm mouet et tamē in eo est aliq pars mota que etiam mouet: vt nerui et musculi. quibus mediantibus anima corpus mouet. **Respondet** Aristoteles q licz in aliquo mouente sunt tres partes modo pdicto. tamen in primo mouētē seipm sunt tm due. quarūz vna mouet tm et alia mouetur tm. ita q nihil mouet qd sit pars totū mouentis licz possit mouere aliqd extrinsecūz. **Probat**ur. quia si totum. a. b. c. sit mouens seipm ita q. a. moueat tantū. et. b. moueat tantū. et. c. moueat et moueatur. tūc remoto ipso. c. adhuc. a. b. mouebit seipm. quare hoc totum. a. b. c. non erit primū mouens seipm. sed hoc totum. a. b. cui pars mouens non mouet et pars mota non mouet. ergo in primo mouente seipsum sunt due partes tantū. vna mouēs et alia mota tantū. **Sed** contra obijccret. quia in celo qd est indiuisibile fm naturam nec motor est extensus ad extensionē mobilis. et sic nō est diuisibilis detur primū mouens seipm. et etiam in aialibus imperfectis que anulosa dicuntur in quibus pars mouens quodāmodo est cōtinue extensa et diuisibilis sicut ipm

mobile. videtur
mouens seipm
huc seipm mo
bilis in infinitū
mū mouens se
tūm vnūz p
sed sunt pluri
ibi mouens el
bile licz qm
finitū. quia p
test natura cō
pugnāt. s. cum
eperatū sui op
minatū quā
plūz habebit
Et si querat
quodāmodo v
se habebat ille
ipm non potest
mouens et mo
mis dispositiō
qd cōtingit du
ra sunt et hie m
est inco:po:en
pus. et sic pars
facta in metaph
naturaliter et non
dictis partz q h
partem per se m
tam non debet
uas mobilis. q
nue sunt et v
dicunt fm partēz
Conclusio
mūz mouens el
ret. quia in mo
infinitū. sed de
uens. qd vel in
nūc utentū. vel
seipm. sed in mo
que primo mou
go in ordine m
uens penit? est
Ad rationē
p. ana secundū
est sermo de di
Sed tamē ad r
diuidant in ma
diuidunt in par
se motam prop

mobile. videtur qd ibi non possit dari primū mouens seipm. nam pars separata a toto ad huc seipm mouet cum sit prius toto et diuisibilis in infinitū. ergo ibi non potest dari primū mouens seipm. Dicit qd in talibus est tantum vnus primū mouens seipm sū actum. sed sunt plura sū potentiam. dicit vltra qd ibi mouens est cōtinuū et extensum sicut mobile licet in q̄tum cōtinuū sit diuisibile in infinitum. quia per diuisiones auferri non potest natura cōtinui. tamē in q̄tus naturalere pugnat. s. cum quelibet virtus naturalis ad exercitiū sui operis in materia requirat determinatam quantitatem. a qua si deficiat non plus habebit suam operationem in materia.

Et si querat. cum ex mouente et moto fiat quodāmodo vnū qualiter in mouere seipm se habeant ille partes. Respondeo p̄bus qd ex ipis non potest fieri vnū cōtinuū. quia mouens et motum non possunt esse vniformis dispositionis. sed sit vnus per cōtactum qd cōtingit dupliciter. quia vltimo corpore sunt et sic mutuo se tangunt. vel mouens est in corpore eius. quia motum semper est corpus. et sic pars mouens tangit partes motū tactu metaphisico. s. virtute quā in se habet naturaliter et non tactu p̄prie dicto. Ex presdictis patz qd hec diuisio mouentis seipm in partem per se mouentem et in partē per se motam non debet attendi sū partes quantitatis uas mobilis. quia tales quātus est de se cōtinue sunt et vniformis dispositionis. s. attenditur sū partes essentielles.

Conclusio secūda. necesse ē pri- mus mouens esse immobile saltem per se. Patet. quia in mouentibus non est pcedere in infinitū. sed deueniendū est ad primū mouens. qd vel immobile est penitus et sic habetur intentū. vel mouetur et non ab alio sed a seipso. sed in mouente se diuisibilis est prima pars que primo mouet et est immobilis per se. ergo in ordine mouentū necesse ē primū mouens penitus esse immobile vel esse mouēs p se.

Ad rationes ante oppositum. Prima secūda et tertia bene p̄bant qd non est sermo de diuisione in partes quantitatis. Sed tamē ad tertiā dicit qd licet elementa diuidant in materiā formā. non ppter hoc diuidant in partē p se mouentē et in partē p se motam ppter causam prius assumptam

sive assignatam.

Queritur octauo vtrūz necesse sit esse vnū primū mouēs perpetuū et immobile p se et per accidens. Arguit qd nō. quia quicqd potest virtus inferior potest virtus superior. s. aliqua mouentia secūda seipm mouent. ergo primū pot mouere seipm. Secūdo sic primū mouens intelligit et vult cū sit intellectualis nature. ergo ab intelligibilibus et appetibilibus mouet. ergo non penitus est immobile. Tercio sic. qd sunt plura mouentia prima. quia melius est perfectiora et meliora entia multiplicari q̄ imperfectiora et minus bona p se primo. ideo videt qd melius sit esse multo plura mouentia. Ad oppositum arguitur per p̄bm in textu.

Pro responsione sciendū ē pri- mo qd postq̄ p̄bus in principio huius libri p̄bavit de motu in cōmuni qd semper fuit et semper erit. Consequenter etiam ostendit qd omne qd mouet ab alio moueat. et postea qd in his que ab alio mouent non est pcedere in infinitum. s. deueniendū est ad aliqd immobile. vel saltē qd mouet seipm et postremo qd in mouente seipm necesse est vna pars immobilis. et sic vtrūqz accidit qd est aliqd primū mouens immobile. cōsequenter ostendit qd in mouente seipm licet pars mouens sit immobilis p se tñ immobilis est per accidens. restat videre qd est aliquod primū mouēs immobile per se et p accidēs perpetuū et vnū tantū. Ex quo sequit qd est vnū primū mobile qd semper mouetur. et ita est vnus primus motus cōtinuus et perpetuus. quo p̄bato p̄obatur quantū membrū diuisionis prius posite esse falsum. in quo dicebat qd omnia quādoqz mouerentur et quādoqz quiescerent. Probare etiā erunt due partes q̄nti membrū illius diuisionis. Et tertia pars est per se manifesta et supius p̄obata. s. aliqua quādoqz moueri et quādoqz quiescere. Hoc etiam ostensio patebit modū quo perpetuat motus.

Tunc sic hec cōclusio prima. ne- cesse est esse aliqd mouēs perpetuū et immobile per se et p accidēs qd est vnus tantū. Prima pars patz. quia mouentia seipm q̄ apud nos sunt inanimata quādoqz sunt et quādoqz nō sunt et generant et corrumpunt. ergo generationis et corruptionis eorū opo. ter cūc aut

Liber octauus

quā causā. cum omne qđ mouetur habeat causam sui motus aliā a se. Insup generatōnes et corruptiōnes eorū perpetuātur. et ergo sicut propter generatōnes et corruptiōnes ponitur aliqua causa distincta ab ipsa ppetuitatis generatōis et corruptiōis necesse est eē aliquā causā que nō pōt esse aliā quod eorū que quandoq; sūt et quandoq; nō sūt. quia effectus ppetui oportet causam esse perpetuā: nec talis causa eorū potest eē plura eorū sibi inuicem succedentia. quia talia infinita sunt. nec sunt simul. sed vnus effectus ex infinitis causis non potest dependere. etiam cause que simul non sunt directe vnus effectus cause esse non possunt. Itē causā que simul non sunt vna possit disponere ad effectū primum et ppetuum quod sit cā ppetuitatis generatōis et corruptiōis mouentū scīptā et eorū omnium que quandoq; sūt et quandoq; nō sunt. Secunda pars conclusiōis patet. quia in mouentibus seīptā est ppetuus mouens que mouetur p accidēt ad motū totius et nō sēp se habet in eadē dispositione ad mouendū. ideo talia nō sēp mouent. sed qñq; quiescunt. quare oportet illud mouens quod est ppetuum et ē cā ppetuitatis motus generatōis et corruptiōis esse immobile p se et p accidens et ppetuum. Tertia pars probat. scilicet q tale mouens sit vnum tantum. quia sicut rationabilius est ponere mouentia finita q infinita. ita rationabilius est estimare primum mouens esse vnum q plura. quia melius saluatur ppetuitas et continuatio generatōis et corruptiōis per vnum motorem immobilem q plures. Secundo licet perpetuentur motus huiusmodi inferius propter successione plurium motuum. tamē oportet vnu motū esse ppetuum qui sit continuus. sub q primum alij motū q incipiūt et efficiūt. s vñ cōtinuū ē vñ mobilis et ab vno mouēte. q ppetuum mouens est tñ vnum. Et hac conclusiōe sequitur alia.

Conclusio secunda. necesse ē eē vnu primum motum cōtinuū et ppetuum. Patet. quia est vnus primus motor et vñ mobilis et ppetuus. Et si arguatur quia aristoteles ex ppetuitate motus concludit ppetuitatem primi motoris. nunc autem ex ppetuitate primi motoris cōcludit ppetuitatem primi motus. et sic videtur circulatio

Dicitur q ex ppetuitate motus in communi probata in principio huius libri: pbus cōcludit ppetuitatem vnus primi motoris. Et autem cōclusio ex eo infert q in ordine motuum oportet q sit vnus motus continuus et ppetuus immediate procedens ab illo motore ppetuo. et hoc iterum concludi potest sicut pbatum est ex parte motuum qui quandoq; sunt et quandoq; non sunt vt sunt generatōnes et corruptiōnes quas oportet contineri infra vnum motum continuū et ppetuum. qui quidem vnus motus propter diuersitatem quam habet in suis partibus finem appetitum quo ad nos est causa quo determinato tempore incipiunt generatōnes et corruptiōnes et determinato tempore desinunt. quia vñ est ab vno motore immobili semper vno et eodem modo se habente ē cā inefficiente generatōis et corruptiōis. Et istis patet quare aliquid est quod semper mouet et aliquid quod semper mouetur. quia scilicet motor est ppetuus et penitus immobilis. et immobile semper manet in eadē dispositione ad motum. Secundo patet q re quēdā quandoq; mouent et quandoq; non quia quēdā sūt que mouent per accidens mouendo. ideo non semper mouent nec sua mobilia semper mouentur. Et hec est prima intentio aristotelis in hoc libro. Postea etiam ostendi q in ordine entium est aliquid quod semper est in potentia cui solum conuenit moueri et aliquid quod quandoq; est in potentia. et quandoq; in actu cui quandoq; conuenit mouere et quandoq; moueri. ergo est aliquid quod est primus actus cui conuenit mouere et non moueri. Et sic patet quintum membrum huius diuisionis verum esse.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur q quicquid perfectiōis potest virtus inferior potest virtus superior. sed moueri non dicit perfectiōis. ideo non oportet q si conuenit secundum moueri et etiam primo. sed mouere dicit perfectiōnem. non tamen essentialē. ideo potest cōuenire primo mouenti. quod tamē non semper mouet et teneatur finem fidem. Ad secundā dicitur q primum mouens non accipit scientiam a rebus sicut nos facimus. ideo nō mouetur ab intelligibilitate et appetibilitate. Item intelligere et appetere non sunt motus

propter dicitur
magis cū
in vno indiuiduo
peruāt finem suum
et ideo q sit vnus
et q sit ppetuus

Queritur
localis sit primus
non quia talis
do terminat cū
mouet. Et terminum
terminum motus
accidēt. et q
tantum ppetuus
quod sit vnus
localis nō ē prius
tū arguit ppetuum
respon
mo. q post q
primum motor ē
aut vñ primus
mouens. consequenter
ille motus ppetuus
ostendit q in motu
mouens de q videtur
quod ostendit q in
localis potest ē cō
terminus. q in motu
ris. Quibus ha
mus motus. Et q
mouens.

Tūc sit con
localis ē primus
ratione supponit
mus. s. motus ad
ad vbi. Motus a
Ad quantitatē
motus. et finem loci
Doc supposito
q ppetuatē c
q ppetuatē c
ordine mouentū
sit alteratio ē p
calis ē prius alter
certis motibus p
metatio sit adue
est dissimile et cō
fieri hūde nō ē

proprie dicitur. Ad tertia dicitur quod pluralitas
entium eiusdem speciei solū ē. id quod illa que
in vno indiuiduo perpetuari nō possunt per
petuat fin successione plurimū indiuiduorum
et ideo quod sit vnum suppositū alicuius spe
ciei. et quod sit perpetuum importat pfectiōem
Sequitur textus.

Queritur nono: verū motus lo
calis sit primus oim motuū. Arguitur quod
non. quia talis est ordo motuū. qualis ē or
do terminū. cū motus capiat species a ter
mino. s. terminus mori generatiōis ē prior
termino mori localis cū substantia sit prior
accidere. igit. Secūdo sic. in hīs q. genes
rant prius est aliqd generari et post alterari et
augeri. et vltio moueri motu locali. q. mori
locali nō ē prior alijs motib. Ad opposi
tum arguitur p pbm i textu.

Pro responsione sciēdū est pri
mo. quod postq. pbs ostendit quod necesse ē ēē vnu
primū mori: ē ppetuū et imobile a q. egredi
atur vnu primū mori: q. est ppetuus et cōtin
uus. consequenter inquit quis et q. sit
ille motus ppetuus. Ad cuius inq. ostendit
ostendit quod inter oēs motus. motus localis ē p
mus de q. videbitur in p. senti q. stione. Se
cūdo ostendit quod inter oēs. motus solus mori
localis pōt ēē continuus et ppetuus. Et
tertio. q. inter motus locales solus circula
ris. Quibus habitis habet q. s. et q. sit p
mus mori. Ex quo patebit quale sit primus
mouens.

Tūc sit conclusio prima. mori
localis ē primus oim motuū. Pro cuius p
batione supponit aristo. quod tū sunt tres mori
tus. s. motus ad qualitatem. ad quantitatem et
ad vbi. Mori ad qualitatem q. ē alteratio.
Ad quantitatem qui est augmentatio. et dimi
nutio. et fin locū qui dicitur locimutatio.
Hoc supposito pbat conclusionē. Primo
ex ppetuitate conditione motuū. Secūdo
ex pte modorū prioris et posterioris. Et tertio ex
ordine mouerū et mobiliū. Pro arguit
sic. alteratio ē prior augmentatiōe et mori lo
calis ē prior alteratiōe q. motus localis est
ceteris motib. prior. Maior ē pbat. q. aug
mentatio sit adueniente minūto q. d. primo
est dissimile et contrariū alio et efficit sile. s.
fici simile nō ē nisi p alterationē. q. augmē

ratio presupponit alterationē. Minor ē p
bat dupliciter. Primo in oī alteratiōe requi
rit alius q. d. facit potētia actu tale. s. huius
alterans nō sp. eodē mō se habet fin p. opis
quitate et distantiam ad id quod alterat. q.
sic sp. vno et eodē mō alteraret q. d. ad sensū
videt falsū. efficit q. q. si ei p. pinquus et q. n
doq. longius. fin q. alterat. s. hoc nō sit si
nemotu locali. ergo alteratio p. suppoit mo
tū localem. Secunda ratio alteratio sit
fin passibiles qualitates inter quas fin an
tiquos raritas et dēstas sūt priores. nā alie
fin istas distinguūt. s. raritas et dēstas fin
istos sūt congregatio et disgregatio. fin autē
congregatiōes et disgregatiōes sūt genera
tiōes et corruptiōes substantiarū. fin congre
gatiōe et disgregatiōe necesse ē motus loca
lis. q. mori localis p. cedit generatiōis et cor
ruptiōis q. fin eos priores sūt talib. moti
bus. Et circa hanc rationē est aduertēdū
quod si attendatur ordo passibilium qualitatū
ex pte materie v. e. tunc q. rarum et densum
priores sūt. Si v. attendatur ex parte as
gentis calidum et frigidū sūt priores. Ad
uertēdū est secūdo quod generatio et corruptio
nō sūt fin aggregatiōe et disgregatiōe
s. hac opinione tanq. p. obabili vritur pbs.
v. q. eā r. probauit in libro de generatione
Aduertēdū est tertio quod congregatio et
disgregatio sūt motus locales vel saltem
sunt fin motū localem si sint co. p. o. u. exsten
tū actu. s. si capiat aggregatio et disgregatiō
p rarefactione et condensatione. hoc mō. nō sūt
motus locales vt dictū est in principio hui
us. nisi forte p. per accidens sicut de augmen
to et decremento diceretur. Secundo pas
tet conclusio ex pte modorū prioris et po
sterioris. Triplex enim aliquid dicitur p
us altero. Primo mō a quo nō conueniunt
subsistendi consequētia. quo scz non existen
te alia nō sūt. sed ipm est sine alijs. Secū
do mō aliquid d. prius fin tempus. quod
scilicet remotius est a presenti nunc in p. ere
rito vel p. opinuius est in futuro. Tercio
mō dicitur prius fin substantiarū hoc est fin
perfectiōe et completū substantie. et sic
actus prior est potētia perfectū. imperfectes
ro. Probatur quod motus localis sit prior alijs
istis modis. et primo de primo mō. quia ne
cesse est motū esse. vel ergo perpetuatur. q.
semper est vnus et idem motus continuus

Liber octauus

vel quia sunt infiniti motus consequenter se habentes inter quos non est medium. sed primus est dignius. quia continuus est perfectius quam consequens. sed natura de possibilibus facit quod dignius est magis accipiendum est motum perpetuari per unum primum motum continuum quam per plures consequenter se habentes. sed solus motus localis potest esse perpetuus et continuus ut posita probabitur. ergo motus localis prior est alijs primo modo. Item non oportet illud quod localiter mouetur moueri alio motu. sed nihil mouetur alio motu. nisi preexistens re motu locali. **Secundo** per de secundo modo. quia perpetuus prius est non perpetuus. si solus motus localis potest esse perpetuus. ergo.

Sed contra obicitur ut arguitur ante oppositum. Ad quod respondet philosophus quod licet in uno et eodem motu localis sit posterior: tempore alijs. tamen simpliciter loquendo est primus. quia impossibile est omnia mobilia esse generabilia supposito quod motus semper sit. et quia si omnia essent in omni contingeret motum deficere. ergo oportet aliquod mobile esse ingenerabile et incorruptibile. generabile et in augmentabile. cum motus semper sit. et sit causa generationis et corruptionis omni generabili et corruptibili. et talis non potest esse alius quam motus localis. Terno probatur quod sit primus tertio modo prioris. Nam priora via generationis sunt posteriora: a via perfectionis. quia generatio procedit de imperfecto ad perfectum sed motus localis est in uno et eodem posterior: ut dictum est. ergo posterior est via generationis. ergo oportet aliquid primo fieri deinde altari et augeri et ultimo moueri localiter. ergo motus localis est perfectior: omnibus. Item ille motus est perfectior quam solus conuenit perfectis. sic est de motu locali. nam videmus quod plures que sunt imperfectiores animalibus non mutant locum. et adhuc inter animalia illa que sunt imperfecta propter indigentiam organorum non mouentur localiter. nisi per accidens per quod augentur et diminuantur. et animalia perfecta mouentur localiter. ergo motus localis conuenit soli perfectis. ergo. Item ille motus est prior: et perfectior: qui nihil variat de substantiis. sed hoc solum conuenit motui locali. ergo. Ultimo probatur conclusio tertia via. quia ut probatum fuit in ordine mouetur quod motu mouetur mouens seipsum primum. sed mouenti seipsum maxime conuenit

mouere se in motu locali. ergo ille motus est prior: omnibus alijs.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod si capiuntur. illi termini simpliciter absolute. putat unum est substantia et alius accidentis. tunc terminus generationis prior est termino motus localis. si capiatur in ordine ad moueria et mobilia quod: sunt sic terminus alicuius motus localis. puta substantie ingenerabilis et incorruptibilis quod quidem motus est a mouere immobile est prior: terminus generationis. nam motus localis finis quod est talis mobilis et a tali mouente est causa fortis: magis substantialium in istis inferioribus.

Ad secundam patet solutio ex dictis.

Sequitur textus.

Queritur decimo. utrum aliquis motus vel mutatio alius a locali possit esse continuus et perpetuus. Arguitur quod sic. quia generationes et corruptiones sunt perpetue per se vide in primo et secundo de generatione. Secundo sic. cum aliquid mouetur ad locum dum peruenit ad terminum separatim potest mutari ad magnum. et sic in infinitum reflecti. ergo alius motus a locali est perpetuus. Ad oppositum est probus in secundo capituli. secundi tractatus huius libri.

Pro ratione sciendum est primo. quod postquam philosophus ostendit motum localem esse primum omnium motuum. consequenter quia necesse est primum motum quod est a primo mouente immediate procedi semper esse continuum cum sit a mouente penitus immobili inquit aristoteles quid sit ille motus qui unus et idem existens semper est continuus. nam illo habito habebitur prius motus simpliciter. et ad hoc deueniendum ostendit quod nullus motus alius a locali potest esse semper continuus nec etiam mutatio. per cuius probationem probus primo supponit quod omnis motus vel mutatio est ex opposito in oppositum siue contrarie siue contradictorie. ut termini generationis et corruptionis sunt esse et non esse. Alterationis vero sunt qualitates contrarie. Augmentum et decrementum vero magnitudo perfecta et imperfecta. sed a generalitate huius oppositorum soli excluditur aliquis motus localis quod non est inter opposita. nisi finis quid. ut patet in fine sexti. Secundo supponit quod motus capit specie a termino ad quem et quod illi motus sunt contrarii quod sunt a terminis contrariis in eo

varios ut patet
dicendum est de
Conclusio
per motum loc
est semper con
patet quia con
possit. nec me
mouetur ad alb
non mouet ad
aut prius exist
mouetur motu
quid est quere
aliquis mouet
est quere oppo
go motus denig
et cum motus co
si unus non pos
quare sequit qu
contrarij unus
est continuus et
de mutationibus
non est mutatio
sunt opposita
no capit fundam
bile est non solu
et vera opposit
est impossibile de
albari et denigra
si ignis et non ign
nis quod est gen
corrupti. Sed
potest mutatio.
mutatio aliqua mut
est opposita ill
differt ad opposit
tempus non mouet
sed inter duas in
suo sit tempus
et dicitur mutabile
Unde dicitur est in
est immutatio
et quod motus non
est quieti. non v
dicitur quod non est
bus opponi vni
direce. Unde m
tali si indirece qu
tali si indirece. o
phicos terminos
tatione que est in

arios ut patet in qnto huius. et sicut suo ino
dicendum est de mutationibus.

Conclusio prima. nullus motus
præter motum localem unus et idem existens potest
esse semper continuus. et sicut de mutationibus
patet quia contraria simul eidem in esse non
possunt. nec motus contrarii ut cum aliquis
mouetur ad album motu dealbationis. illud
non mouetur ad nigrum motu denigrationis. quod
autem prius existit per aliquod tempus et non
mouetur motu quo natum est moueri illud
quiescit quiete opposita illi motui. ergo cum
aliquis mouetur motu dealbationis quiescit
in quiete opposita motui denigrationis. er
go motus denigrationis non potest semper esse
et cum motus contrarii sint eiusdem nature
si unus non possit semper esse nec etiam alius.
quare sequitur quod nullus motus qui est de contrario i
contrarium unus et idem existens potest semper
esse continuus et perpetuus. et similiter dicere
de mutationibus. Nec valet dicere contra ra
tionem quod mutationes non sint contrarie. qui a
sunt oppositæ secundum contradictionem. quia ra
tio capit fundamentum in hoc quod impossi
bile est non solum contraria. imo etiam quæcunq
vera opposita eisdem simul inesse. Unde sicut
est impossibile idem simul esse album et nigrum. et de
albati et denigrati. ita impossibile est quod idem sit
ignis et non ignis. et etiam mutari ad esse ignis
quod est generari et ad non esse ignis quod est
corrupti. Sed obijceret quia quædam non op
ponit mutationi. sed non potest esse cum aliquid non mu
tetur aliqua mutatione quod quiescit quiete que
esset opposita illi mutationi. Dicitur quod nihil
differt ad oppositum. sed sufficit quod simul sunt
tempus non mutetur mutationibus oppositis
sed inter duas mutationes oppositas neces
sario sit tempus medium. siue in illo tempo
re dicatur mutabile quiescere siue non mutari.
Unde dictum est in quinto quod mutationi oppo
nit immutatio et non quies. Item arguere
tur quod motus non contrarietur motui. quod opponi
tur quieti. ino unum unum tantum est oppositum
Dicitur quod non est inconueniens aliquid duo
bus opponi uni quidem directe et alteri in
directe. Unde motus directe contrariatur mo
tui. sed indirecte quieti. Secundo sicut proba
tum est in fine sexti. omnis oppositio sumitur inter
positos terminos et determinatos. quod omnem mu
tationem que est inter opposita contingit simpli

citer terminari. ergo nulla talis potest esse conti
nua et perpetua.

Conclusio secunda. motus vel
mutationes que sunt inter opposita contrarias
non possunt per successionem sic quod dum aliquis
mouetur ad unum terminum statim et sine tempe
intermedio possit moueri aut mutari in ter
minum oppositum. Probat per philosophum. quod sicut contin
git in generatione et corruptione. ita et contingit
in alijs motibus. nam quod est philosophicum similiter se
habet in omnibus. sed irrationabile est dicere quod
generationi immediate succedat corruptio.
puta cum aliquid generatum est statim cor
rumpitur. quia tunc frustra generatum esset
ergo etiam ita est in ceteris motibus. Secundo
idem est in motu. et motus unum continuus. sed motus qui est
de albo in nigrum et contra non est unum mo
tus cum sint contrarii et specie differant. sed non sunt
unus motus continuus. Quare oportet quod in
tercedat quies intermedia. nec possunt tales
motus continuari cum differant specie.
et cum necesse sit primum motum esse conti
nuum. sequitur quod motus localis solum est
primus et potest esse continuus. Et sic patet
responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primam dicitur quod generationes et corrupti
ones sunt perpetue non licet quod sit una generatio
aut una corruptio simpliciter existens. aut etiam quod cor
ruptio succedat generationi propter causam
dictam. nam si esset eadem generatio continua idem
generaretur et corrumpere. Ad secundam
dicitur quod non est possibile cum per motum aliquid
sit album quod statim fiat nigrum. sic quod dealbatio
et denigratio sint unus motus continuus cum
sint contrarii motus. Sequitur textus.

Queritur undecimo. utrum om
ne quod reflectitur necesse sit in puncto res
flectendi quiescere. Arguitur quod non. si prius la
pis plectus sursum obuiaret molari cadenti de
o: si reflectit sine quiete. alias oporteret mo
lare quiescere quod falsum est. Secundo sic. si
lapis sursum plectus quiesceret. sequeretur quod
grauis existens sursum et non prohiberi quiesceret.
consequens est impossibile. ergo etc. Ad op
positum arguitur per philosophum in tertio capitulo
huius tractatus.

Pro responsione sciendum est pri
mum

Liber octauus

mo q post q pbus ostendit q motus localis est primus mor' & q nullus ab eo potest esse continu'. cōsequēter ostēdit q solus motus circularis pōt esse cōtinuus.

Ubi sciendū est secundo q motus localis non est nisi triplex. scz rect'. circularis. & cōpositus ex his. vt si aliqd mouetur per cordam & arcum. Quā aut ostendit non cōuenire simplicib' satis ostendit de cōpositis. ideo sufficit inquirere an motus simplex rectus aut circularis possit esse cōtinuus. & in p'senti questione videbit' vtrum alius quis motus rectus possit esse cōtinuus. & in sequēti videbit' de circulari.

Sciendū est tertio q motus rectus est qui fit sup'a magnitudinē rectam. & omnis talis finita est. vt dicit' in tertio huius & ois magnitudo finita rpe finito p'terit. vt patuit in sexto. quare opo: rct omne motū rectum temp' finito puenire ad terminū magnitudinis sup'a quā fit motus & ita terminari. ergo nullus talis est infinitus: nisi dicat quis q dum puenit cōtinue ad terminū magnitudinis sine quieie cōtinue recedat a principio & ita demceps. vt motus rectus & reflexus sunt vnus motus. Unde solū hoc modo posset perpetuari mor' rectus. Si ergo pbat' fuerit q mor' reflexus & primus nō sint vnus motus cōtinuus satis pbat' q: impossibile est aliquē motū rectū semper esse continuū.

Tūc fit conclusio prima. impos- sibile est motū reflexū cum p'mo cōtinuari. Probat' ratiōibus naturalibus: & deinde rationibus logicalibus & cōmūb'. Prima ratio. impossibile est cōtraria adinuicē cōtinuari. & illi motus sunt cōtrarij. ergo. Maior: patz. qz ad cōtinuatē motus tria requiruntur. scz vnitas temp'is. vnitas mobilis. et vnitas forme s'm quas est motus. & cōtraria sp'cie differūt ergo est impossibile cōtraria adinuicē cōtinuari. Minor: pbat'ur. naz motus cōtrarij sunt quodū termini sunt p'terarij. & motus reflex' & p'mi motus termini sunt cōtrarij. nam in locis sunt sex differentie positionū adinuicē p'terarie. scz sursum. deorsū. & c. modo omnis reflexio fit sup'a aliquā istarum differentiarū. vt si motus p'cedens erat sursum reflexio erit deorsū. & sic terminū

loz sunt cōtrarij. Item pbat' pbus a signo. nam isti motus seinuicē impediūt & cessare faciūt siue sint supra lineam rectā siue in circulo. ergo cōtrariant'. Non est tñ intelligendum q motus circulares p'prie cōtrariant'. quia q'uis essent a terminis cōtrarijs nō tam inueniunt' hinc lineā b'curuissimā. & magis debet dici repugnantes. cum mutuo se impediūt.

Secunda ratio. illi motus nō sunt cōtrarii inter quos mediat quies. & inter primū motū & reflexū mediat quies in puncto reflectionis. Pro declarā: de cōmūis supponitur primo q tria sunt in magnitudine. scz principū. mediū. & finis. Secundo supponitur q licz mediū sit vnū numero: tñ est duo s'm ratōem. scz finis p'cedentis & principū sequētis. Tertio supponit' q aliud est esse in actu & aliud esse in potētia. idō cū dicit' aliqd cōtinue moueri ab extremis in extremū magnitudinis mediū magnitudinis nō est principū neqz finis motus in actu: & in potētia solum. ideo in illo medio mobile nō est in actu & in potētia solum. Nec dicit' ibi accedere v' recedere nisi in potētia. quia nō est ibi per aliqd temp'. & solus p nūc temporis. qd quidez nūc adhuc non idem se habet in actu: & vt in potētia. Sz cū erat mobile in principio illius magnitudinis q: tale principū est in actu & actu principū magnitudinis & motus tūc ibi erat actu. Et similiter dicendū est cum est in alio extremo. quia tale extremū est finis actu & ibi ē in nūc actu. Si ergo in medio magnitudinis finiat mor' p'cedens fin actu. & ibi incipiat alter mor' fin actu: tunc mediū actu habet ratōem principij & finis. modo sic est de puncto reflectionis naz ad ipm actu finit' motus p'cedens. & ab eo actu incipit mor' reflexus actu. Tunc aut' quē sic. vel est idem nunc in quo mobile accedit pūctū reflexionis actu accedit & in quo mutatur est respectu mor' p'cedentis cūz ille nūc in quo actu recedit ex illo pūcto. vel est aliud ab eo. Nō potest dici q sit idēz. qz tñ in eodem nūc mobile esset in actu & nō esset ibi ē. cūz vō recedit nō ampli' est. & est aliud et aliud nūc. & in quēcūqz duo nūc media tps. & mobile p aliud tps in ipō pūcto p'm sit. & qd p aliud tps manet in pūcto s'm se tenz q'sat. & necesse ē oē qd reflexit' in pūcto

reflexionis
denō nō tñ
rōmbus lo
uet a p'mo
vltimū
es in puncto
mouebit'
aliquis al
o: si tñ ille
p'iebat al
mū certū
conuenit a
do si ita est
ad aliqd
nō dū fuit.
bile incipit
o: sū. et tam
mul corru
cum ex nō
p'itur albu
si motus
n in omni
quo et nō
albu. & si
quod ē in
rectu. S
clutionis
quoz p'm
e. b. c. et
ta. b. c. equ
mobilia cō
tur. a. cōt
e. d. vō tur
punctū. i. c
sit nunc in
cedat. seq
c. quia p'm
Doc aut v
ueant. et m
māni. i. i.
da rōne. sc
ad aliud p
den punct
mentū ha
b. ita q. b
et p'averer
p'p. sed nō
moueri a p
a. nō est in
in quo acc
nō est ita in

reflexionis q̄scere. q̄ mot⁹ reflexus ⁊ p̄ces
bens nō sūt vn⁹ mot⁹. Deinde arguitur
rōnibus logicis. Prima rō. dū aliquid mo-
uet a principio motus s̄p dicitur moueri ad
vltimum terminū sui motus. q̄ si non sit q̄
es in puncto reflexiōis sequitur q̄ idē simul
mouebit motibus cōtrarijs. verbi gratia si
aliquis ascendat sursum et postea cadat de-
orsū si illi duo motus sint vnus dū mobile i-
cipiebat ascendere dicebatur moueri ad vlti-
mū terminū sui motus. scz deo: sur. ergo sūt
conuenit ascendere ⁊ descendere. Secū-
do si ita esset sequeretur q̄ aliquid moueret
ad aliquē terminū ab aliquo termino i quo
nō dū fuit. patet quia in casu posito dū mo-
bile incipit ascendere iam dicitur moueri de-
orsū. et tamē nō dū fuit sursum. Tertia rō. si
mul corumpit nō albū ⁊ generatur album
cum ex nō albo fit album. et similiter cor-
pitur album cū ex albo fit non album. ergo
si motus reflexus cum primo possit contine-
ri in omni genere sequitur q̄ erit motus idē
quo ex nō albo fit album et quo ex albo fit nō
albū. q̄ simul generabitur albū et corūpē
quod ē impossibile. Aliē rōes sanis patent i
textu. Sed circa dicta in secūda rōne cō-
clusionis mouet p̄ba tria dubia et soluit. p̄
quorū primo ponat̄ due magnitudines. vna
ē. e. b. c. et secūda. z. i. et sit vltima p̄s p̄ se pu-
ta. b. c. equalis toti. z. i. deinde ponant̄ duo
mobilia eq̄liter mota. puta. a. et. d. et mouea-
tur. a. continue a puncto. c. vsq̄ ad punctū
c. d. vō tunc recedat a puncto. z. et redat ad
punctū. i. cum. a. accedit omne. b. si q̄ aliud
sit nunc in quo. a. accedat ad. b. et ab eo re-
cedat. seq̄ret̄ q̄. d. p̄t⁹ veniret ad. i. q̄. a. ad
c. quia p̄t⁹ recessit a puncto. z. q̄. a. ad. b.
Hoc autē videt̄ inconueniens cū equalit̄ mo-
ueant̄. et magnitudo. b. c. sit equalis magni-
tudi. z. i. q̄ videt̄ falsū quod dictū ē in secū-
da rōne. scz q̄ est aliud instans in q̄ mobile
ad aliud punctū accedit et i q̄ recedit ab eo
dem puncto. Respondet aristo. q̄ argu-
mentū habet apparentiam si. a. esset actu in
b. ita q̄. b. esset actu medium magnitudinis
et haberet actu rationem finis ⁊ rōne princi-
pij. sed non est ita cum. a. ponatur continue
moueri a puncto. e. vsq̄ ad punctum. c. ⁊ iō
a. nō est in. b. nisi per instans et ē idē instās
in quo accedit ⁊ in quo recedit ab ipso. b. nō
nō est ita in reflexiōe. q̄ punctus reflexiōis ē

actu finis primi motus et actu principij se-
cundi q̄ ille punctus ē actu. iō nō posset eē
idem instās q̄ mobile actu accedit ad ipsū
⁊ q̄ recedit ab eo. et sic patet solutio p̄me du-
bitationis. Et hoc patet etiā solutio secū-
de dubitaciōis que ē rō zenonis qua niteba-
tur improbare motum localem p̄pter puncta
infinita existētia inter extrema magnitu-
dinis que impossibile est pertrāsire vt ip̄e ar-
guit. s̄ prius responsū est ad rationē eius. iō
p̄o nunc dimitit̄. Tertia dubitatio est cum
aliquid sit p̄r aliquod tempus nō ē et p̄r
aliud est. cum igitur ista tempora sint ad in-
uicem continuata p̄ instans dubiū ē. vtrum
in illo instanti copulāte eē et nō eē res sit vlt⁹
non sit vlt⁹ vtroq̄ mō se habeat. ⁊ hoc est q̄
sub alijs verbis queritur. vtrum instans na-
turalis transmutationis sit attribuendū po-
steriori passioni. Respondet aristo. q̄ attri-
buendum ē posteriori vt cū aliquid genera-
tur in instanti terminante generatiōe eē d̄r.
Similiter cum aliquid dealbat̄ in instanti ter-
minante dealbationē ē alt̄. patet q̄: cūz ali-
quid dealbatur vel in vltimo trāsmutatiōis
ē album vel non albū. si sic habetur intentū
si non. tunc cum ex non albo non fiat albus.
nisi per transmutationem. sequitur q̄ instās
datum non erit vltimus terminus transmu-
tationis quod falsum est per casum positū
Et si arguatur iterum cum aliquid deal-
batur in toto tpe dealbationis est nō albus.
ergo ⁊ in quolibet instanti illius temporis.
Respondet aristoteles negando consequen-
tiam. sed accipiendum est vltimū terminū
illius tps in q̄ primo ē album.

Tūc responderetur ad rationes
ante oppositum. Ad primā dicitur q̄ in illo
casu proiectus reflectitur non p̄ se. sed p̄
re per accidens. et ideo in illo casu contingit
ipsum non quiescere et etiam est continuus
tas per accidens et conclusio intelligitur d̄
mobili reflexo p̄ se. Ad secundam dicit̄
q̄ licet virtus violentie qua lapis mouetur
sursum in termino motus non sufficiat am-
plius mouere. tamen sufficit detinere mobi-
le cōtra motū suū p̄ aliq̄d tempus et habet
rationē phibentis. et sic graue quiescēs sur-
sum determinatur a virtute violentie.

Sequitur textus. Qui autem in cir-
culari. et cetera.

Queritur duodecimo. An motus circularis possit esse perpetuus et continuus. Arguitur quod non. quia si sic esset infinitus. sed hoc est impossibile. quia omnis motus est inter terminos finitos. non nullus motus est inter terminos finitos potest esse infinitus.

Secundo sic. si motus circularis esset continuus et perpetuus. oportet per perpetuitatem suam continuitatem fieri per quandam reflexionem. et tunc argueretur sicut de questione precedenti. Tercio sic. motus conditio est mobili ut patuit in sexto. si nullum mobile est infinitum ergo etc. Ad oppositum est probum in littera.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam probatum est quod necesse est esse unum primum motum continuum et perpetuum precedentem ab uno motore perpetuo penitus immobili. et ostensum est quod motus localis est primus omnium et deinde quod nullus alius a locali potest perpetuari siue esse unus et continuus. consequenter ostenditur per hoc quod motus circularis potest esse continuus et perpetuus quod procedit a primo motore simpliciter. qui quidem motus de necessitate est causa omnium aliorum motuum et si talis motus potest esse continuus et perpetuus necessario est talis. quod in perpetuis non differunt esse et posse.

Tunc sit conclusio prima motus circularis potest esse continuus et perpetuus. Probatum. illud est possibile quo posito inesse nullum sequitur impossibile. si ponatur motus circularis continuus et perpetuus nullum sequitur impossibile. ergo. Minor patet. quia illud impossibile quod sequebatur ponendo motum rectum esse continuum et perpetuum erat quod motus contrarij essent et unus et continuus motus. sed hoc impossibile non sequitur ponendo motum circulari continuu. quod ostenditur. primo quia in motu circulari illud quod mouetur ab aliquo puncto redire potest ad idem punctum finem eandem dispositionem partium mobilis. ita quod pars que in exitu a puncto erat prior: erit prior: etiam in reditu ad ipsum punctum. et sic non erit contrarietas in dispositione partium mobilis quod non contingit in motu recto. imo pars que erat prior: in primo motu in reflexione fit posterior. Secundo sic contrarietas inter duos terminos solum attenditur inter lineam rectam per quam solum potest mensurari maxima distantia inter duo puncta finem qua distantia

in loco attenditur contrarietas. et quod non mensuratur talis distantia per lineam circulari. pars que inter duo puncta describi possunt infinite linee curue. si unica recta describi potest. nulla maxima distantia solum mensurari habet per lineam rectam. ergo motus qui sunt finem lineam circulari non contrariantur. Tercio partes motus circularis non sunt contrarie. quia in motu circulari fit reditus ab eodem in idem non per idem medium. sed per aliud. et aliud fit exitus ab uno puncto et reditus in idem. non de ratione oppositorum est quod circa idem considerantur. ergo possibile est aliquid moueri circulariter sine opposito de motu. quare motus circulari potest esse contrarius et perpetuus quod non contingit in motu recto. quia semper fit exitus ab eodem et reditus in idem per idem medium. ideo exitus et reditus sunt motus oppositi. et contingit hoc quia in linea recta finis non coniungitur principio. et similiter contingit in semicirculo vel in alia minore portione circuli. Ex ista ratione sequitur quod nullus motus preter circulari potest esse perpetuus. patet quia in omni alio si fiat reditus fieri per idem medium. ut si in alteratione ex calido fiat frigidum fit transitus per tepidum. et similiter est in alijs.

Conclusio secunda motus circularis est primus omnium motuum. Patet. quia motus localis est prior alijs motibus. solum motus localis est rectus vel circularis vel mixtus ex hijs. sed mixtus non potest esse primus. et circularis est prior recto. quod ostenditur. quia perfectum et incorruptibile natura perfectior. et tempore est prius imperfecto et corruptibili. si omnis motus rectus est imperfectus et corruptibilis. motus autem circularis est perfectus. ergo etc. Minor patet. quia nulla magnitudo recta est infinita. alias super ipsum non contingeret moueri. quia impossibile est fieri quod impossibile est factum esse. ergo omnis magnitudo est finita. ergo nullus motus rectus potest esse infinitus. et per omnes culibz motum recto potest aliquid addi. ergo est imperfectus. et pertingit ad terminum et tandem cessat. et sic est corruptus. Nec potest dici quod motus rectus sit infinitus per reflexionem ut supra patuit. sed motus circularis est perfectus quia semper in eo finis coniungitur principio et est incorruptibilis. quia semper est in principio suo. ergo etc. Secunda ratio motus qui potest esse perpetuus prior: est non per

peruo natura et tempore. s. circularis potest esse perpetua. recte autem non potest esse perpetua. g. r. c.
Tertia ratio esse principium in aliquo genere esse mensura omnium que sunt illius generis conuertuntur ad invicem. sed motus circularis est mensura omnium aliorum motuum. g. r. c. Quarta ratio. motus regularis prior est irregulari. s. solus circularis potest esse regularis. nam si motus rectus est naturalis est velocior in fine quam in principio. si vero violentius e converso. In circulari vero ut dictum est non est assignare principium medium et finem que tamen possunt assignari in magnitudine recta. ergo in motu circulari non est assignare partem que intendat et remittat. Et per dictis patet quod perpetuus motus non per successionem plurius motuum consequenter se habet. Sed quod est unus motus perpetuus cum compositione est causa successione perpetue generationis et corruptionis istorum inferiorum et quia in prima ratione huius conclusionis superponebat quod motus localis sit prior alijs. quod uis hoc probatur sit tamen iterum probatur per opinionem antiquorum philosophorum. Primo per Empedoclem qui posuit littere et amicitia esse principia motuum per congregationem et segregationem que sunt motus locales. Secundo per Anaxagoram qui posuit intellectum agere esse principium cum motu. Tertio per democritum qui posuit vacuum esse causam motus. modo vacuum est causa motus localis. Quarto per opinionem antiquorum ponendo unum principium materiam le motus per densationem et rarefactionem. Quinto per opinionem platonis qui posuit animam esse primam causam motus. Sexto per opinionem vulgarium qui dicunt nihil moveri per opinionem nisi moueatur motu locali. ergo motus localis est primus motus aliorum motuum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod motus circularis est infinitus. non quod est finis terminos. buta in qualibet die naturali pertingit de termino ad terminum s. est infinitus finis duratione perpetua per contrinuum reparationem et circularitatem que sunt contrinuum et non diuise. Ad secundam patuit quod non est simile de motu circulari et de recto. quod in circulari non sit reditus per idem medium. Ad tertiam dicitur quod illa diffinitio intelligitur in partibus motus quas habet a mobili. et non de partibus quas habet finis durationem.

Sequitur textus. Quod autem necesse est.

Quenitur tredecimo. utrum motus

uens tempore infinito sit infinite virtutis dicitur necessitate. Arguitur contra suppositum. quia mobile motus et tempus equaliter diuiduntur et se habent ad esse finitum et infinitum. s. nullum est mobile infinitum. ergo nullus est motus tempore infinitus. g. non potest concludi quod primum mouens sit infinite virtutis. Secundo sic ponendo perpetuitatem mundi cum aristotele. Sol mouet et mouet hec inferiora tempore infinito. et tamen est finite virtutis. g. r. c. Tertio sic. si esset aliquod mouens infinite virtutis. tunc moueret suum mobile in instanti temporis ut ostenditur de grauitate infinita primo celi et mundi.

Ad oppositum arguitur per peribin in textu. quod ex perpetuitate motus concluditur infinitatem virtutis primi motoris.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam philosophus ostendit quod et quilibet sit motus per motum qui est circularis primum et perpetuus. ostendit quod sit primum mouens et principium quod est impossibile et nulla habens magnitudinem. ad cuius ostensionem predeterminat quod dicitur necessarium. Primo quod est infinite virtutis. Secundo quod virtus infinita non potest esse in magnitudine finita. et cum nulla magnitudo sit infinita. sequitur suum principale intentum.

Sciendum est secundo. quod in omni motu tria concurrunt. scilicet mouens mobile. et tempus in quo sit motus. et hec tria necesse est. aut esse finita. aut omnino esse infinita. aut unum finitum alijs duobus existentibus in finitis. et contra. Et dimissis duobus partibus inchoatis. quia nihil faciunt ad propositum tertium prosequitur aristotele. quod scilicet impossibile est esse unum infinitum alijs duobus existentibus finitis aut contra. et spatium hoc facit de tempore. quod magis facit ad propositum.

Tunc sit conclusio prima. impossibile

est tempus esse infinitum alijs duobus existentibus finitis. Probatur. et sit mouens finitum a. et mobile finitum. b. et tempus infinitum. c. capiat ergo una pars mouentis proportionata toti quod sit. d. et pars mobilis que sit. e. cum ergo pars mobilis equaliter mota in minore tempore pertranseat signum magnitudinis super quam sit motus quod totum mobile. sequitur quod ipse in minore tempore quod sit. c. pertranseat aliquod spatium magnitudinis quod totum. b. pertranseat. sit ergo illud minus tempus. z. quod sit pars illius tempore sit infiniti. et cum mouens et mobile sint finita

Quoniam

Liber octauus

et omne finitū per ablatōem eius de quāta
tis partū plures sumptarū tandē psumat.
capiant in mouēte et mobili ptes eqles par
tibus iam acceptis donec psumant mouens
et mobile et addant ptes iam acceptis. Cum
ergo prima pars mobilis iam accepta in par
te ptes finita moueret a pre mouentis et per
traheret determinatū signū magnitudinis:
sequit̃ q̃ quolibet pars eius sibi in pre repo
ris finita ptesibit. et cū nunq̃ possit cōsumi
totum tempus et etiam ex partib' finitis mul
titudine et magnitudine resulter finitū seq̃
tur q̃ oēs partes mobilis mouebunt ab om
nib' ptes mouētis tpe finito. ergo et totū mo
bile mouebit tpe finito a motore finito. ergo
si tpus sit infinitus oportet mobile esse infi
nitū. et sic necesse est esse mouens infinitū. er
go mouens per tpus infinitū necessario est
infinita virtutis. Et cōtra argueret. quia
hec ratio intelligenda est de primo mobili et
de primo mouēte Quib' repugnat cōmēta
to: q̃ aliqua cōditionalis bene est vera cui
partes sunt false. et ita est in pposito. Et me
lius dicendū est q̃ in talib' demonstratōib'
virtutis Aristot. diuisiōe partū mobilis et mo
uentis nō realiter ita q̃ sibi actū fiat diuisio.
Solum sit talis acceptio sibi imaginatōem
nostrā per intellectū vel rationē signādo vnā
partē sine actuali diuisione ipsius cōtinui di
cendo. si hoc totū moueat: hec pars pri'
tingit ad aliqd signū spaciū q̃ alia. et debent
sic intelligi rōnes phi. Sed iterū arguere
tur. si sit aliqd mouens finite virtutis inge
nitum et incorruptibile tale semp habz se ad
mouendū. ergo poterit mouere tpe infinito.
q̃: vō semp manens idēz semp natū est face
re idē. ergo ex infinitate motus sibi tpus
non potest aristoteles cōcludere infinitatem
motoris sibi virtutē. Pro rōne hui' rati
onis sciendū est q̃ diuisio motus potest cas
pi dupliciter. scilicet ex parte mobilis et sibi partes
eius. et ex parte magnitudinis supra quaz sit
motus. Vna em pars mobilis pri' ptransit
vnā partē magnitudinis q̃ totū mobile.
et sibi totū mobile prius ptransit vnā partē
magnitudinis q̃ totaz. Et si bene cōsideret
ratio Aristot. clarū est q̃ totus motus capit
ex parte mobilis. qd pars cum dicit q̃ pars
mobilis in minori tempe mouet q̃ totū. hec
em minoritas tempis accipi nō potest ex par
te magnitudinis nisi in ordine ad aliqd su

gnū determinatū. quia posset capi pars mo
bilis ex parte mouētis sibi pportioata eq̃
li tempe equale spaciū ptransire sicut totū
mobile. Debet ergo capi minoritas tempis
ex parte mobilis ita q̃ pars alicui' mobilis
in minori tempe aliqd signū magnitudinis
supra quaz sit motus prius puenit q̃ totum
mobile. et ita si totū mobile ptransit aliqd si
gnū tpe infinito optz nōcō q̃ in ipso mobili
sint infinite ptes et q̃ mobile sit infinitū. et si
mobile sit infinitū: optz necessario q̃ mouēs
sit infinite virtutis. quia virtus mouētis de
bet excedere virtutē mobilis. que quidē vir
tus mobilis erit infinita si mobile sit infinitū
tum. Cum autē sol mouet hec inferior: a tem
pore infinito non est intelligendū q̃ moues
at aliqd mobile infinitū cui' motus sit infini
tus ex parte mobilis: s̃ bene mobilia infini
ta sibi successione. Sed iterum replicat for
tius. quia nullus est motus infinitus ex par
te mobilis cum nullū mobile sit infinitū. sed
solum est infinitū ex parte magnitudinis res
sumptū et iteratū. et sic ad motū tempe infini
to sufficit virtus infinita. ergo ratio aristote
lis nō potest cōcludere primū mouens esse
virtutis infinite. Respondet necessario q̃ il
lud qd est prima causa motus infiniti opo
tet q̃ sit per se causa infinitatis motus. quia
causa que est per se prima prior: est causa per
accidens sibi per aliud: vt dictū fuit pri'. et
causa per se primo terminat ad effectū per
se. quia causis ppiis correspondet effectus
proprius secūdo hui'. Dictum est autē q̃: pri
us motus potest accipi ex parte mobilis et
ex parte magnitudinis. et ita similiter dicen
dum est de infinitate motus. Tempus autē
motus qd causatur ex parte mobilis sibi per
se cōuenit et etiam infinitas si talis esset. q̃a
sibi cōueniret per propriū eius subiectū. tem
pus autem motus qd accipitur ex parte ma
gnitudinis sibi per accidens cōuenit. et ita si
militer infinitas. Postq̃ tamē mobile totū
motum suū compleuit supra vnā magnitu
dinem quo reiterato redeat: et sic infinitū ta
le tempus. et talis infinitas sic veniēs ex par
te magnitudinis per hoc q̃ mobile resumit
suū motum accidit motui prius. ergo qd
est causa prima hui' infinitatis virtutis non
terminat per se ad illam infinitatē per acci
dens: s̃ terminat ad infinitatē motus p acci
dens que esset per se. et hoc est mouēdo mo

bile infinitū si el
tores q̃uis mou
dens nō opo
causē per se nō s
q̃: vt dictū est
quon effectū pe
habent ex se: s̃
de sole qui mou
to supponendo
nō est infinite vi
quia nō est caus
si esset aliqd mo
alie intelligēt
uens ipm mou
alitas Aristot. q
infinitus per a
uens esse infini
per accidens nō
causē per se. et
ter est causa ill
re opo: et q̃ p
nitatis p se: s̃
vnde pars mō
Ad rationē
Ad primā dicit
habet motus a
verum est q̃ m
si mobile esset
pore qd habet
nis et sumptū.
Ad tertiam
cedo de grauit
tute naturali.
uis sit infini
taria. ideo nō
q̃ intelligit et
Queritur
magnitudine
taz: cōtra in
virtus finita.
motor: qui est
be. vt habet in
o: bis est infini
mo de celo. ex
tus infinita.
corpore maiore
videt possibil
sit virtus infini
per Aristot. in
hui' octauo ad

bile infinitū si esset. et ppter hoc secūdi mo-
tores quīs moucant motu infinito per acci-
dens nō oportet qd sint infinite virtutis. quia
cause per se nō sunt cause illius infinitatis.
q: vt dictū est causa per se debet terminari ali-
quon effectū per se. s. etiam illā virtutes non
habent ex se: s. ex alio. Et similiter dictus est
de sole qui mouet hec inferiora motu infinitū
ro supponendo perpetuitatē mūdi et tamen
nō est infinite virtutis. nec etiā oportet illud.
quia nō est causa per se illius infinitatis. vñ
si esset aliqd mobile infinitum: neq: sol neq:
alie intelligēte mouere possent: s. p:imū mo-
uens ipm mouere posset. Et h. fuit mira sub-
tilitas Aristo. qui ex hoc qd postq: motus est
infinitus per accidens: cōcludit p:imū mo-
uens esse infinite virtutis ex eo qd effectus
per accidens nō potest esse terminus: alicuius
cause per se. et tamē p:imū mouens simplici-
ter est causa illius infinitatis p: accidens. qua-
re oportet qd possit esse causa p: se alicuius infi-
nitatis p: se: sic qd ex pte eius nō sit defectus.
vnde patz rñsio ad questū.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit qd solū pcedit de tempe qd
habet motus a mobili fin partes eius. et sic
verum est qd motus nō possit esse infinite: nō
si mobile esset infinitū. s. non pcedit de tem-
pore qd habet motus ex parte magnitudi-
nis resumptę. Ad secundā pater solutio.

Ad terriam dicit qd pcessus maioris in de-
celo de gravitate et leuitate intelligit de vir-
tute naturali. virtus autē p:imi motoris q:
uis sit infinita tamē est intellectualis et volū-
taria. ideo nō agit fin vltimū sui posse: s. fin
qd intelligit et vult.

Queritur decimoq: vtrū in
magnitudine finita possit esse virtus infi-
ta: et cōtra i magnitudine infinita possit eē
virtus finita. Arguit p:imo qd sic. p:imus
motor: qui est infinite virtutis est in p:mo or-
be. vt habet in secūdo celi et mūdi. s. p:imus
o: bis est infinite magnitudinis: vt dicit p: i-
mo de celo. ergo in magnitudine finita ē vir-
tus infinita. Secūdo sic. qd stat in minor:
co: p: maior ē esse virtutem qd in maiori. q: vt
videt possibile est qd in magnitudine finita
sit virtus infinita. Ad oppositū arguit
per Aristo. in p:imo caplo quarti tractatus
huius octauū ad p: i: qd pattem.

Pro responsione sciendū ē p: i-
mo qd postq: Aristo. mōstrauit qd moues tē-
pore infinito necesse est infinite virtutis. cō-
sequēter ostendit qd virtus infinita non pos-
test esse i magnitudine finita. et hoc valet ad
pbandū qd p:imū mouēs est penit: indiuisi-
bile et nō habēs magnitudines. ostendit etiam
Aristo. qd in magnitudine finita nō pōt esse
virtus infinita. et sic istud p: cōcomitantiam
ad p:imā questionem se habet: quīs nō sit a
pbo p:ncipaliter intentū.

Tunc sit cōclusio prima. in ma-
gnitudine finita nō pōt esse virtus infinita.
Pro cuius p:uatione duo supponūtur. P: i-
mū quia maior virtus equalē effectum pefi-
cit in minori tempe qd minor virtus. Secū-
dum est. quīs maior virtus equalē effectum
pfiat in minori tpe qd minor in minori tpe
re impossibile ē ē virtutē aliquā quātum-
cūq: magna sit in nō tpe mouere. q: oīs mo-
tus est in tpe. Tūc arguit sic. si in magni-
tudine finita esset virtus infinita: sequeretur
qd ipa in nō tpe moueret. qd ē impossibile p: se
cundā suppositionē. Patz dñā. quia si talis
virtus infinita tpe aliquo finito moueret qn-
tumcūq: modico. signet illud tēpus et sit. a.
et deinde capiat virtus finita alicuius magni-
tudinis finite que etiam mouet tēpe fini-
to: s. in maiori. et sit illud tēpus. a. b. Cum er-
go cuiuslibet finiti ad finitū sit p:portio erit
tēpus. a. b. ad tēpus. a. determinata p:por-
tio fin quā maior excedit minus. addat er-
go fin eandē p:portionē qua vñ tēpus ex-
cedit aliud virtus finita ad virtutē finitam
datam tūc aggregatū ex his virtutibus qd
finitū erit. e. r. mouebit i equali tempe ipi. a.
quia quantū crescit virtus: tantū decrescit
ipm tēpus. ergo virtus finita et infinita in
equali tempe mouebūt. Et cū adhuc virtuti
finite possit fieri additio absq: s. qd adequet
virtutē infinite. quia semp erit finita. sequitur
qd virtus finita in minori tempe mouebit qd
infinita. qd est impossibile sicut dicebat sup-
positio. Impossit ile est ergo virtutē infinitā
mouere tēpe finito. ergo si talis esset moue-
ret in nō tēpe. qd est iterū impossibile. er-
go impossibile est virtutē infinitā esse in ma-
gnitudine finita. S. p: obijcerit. quia hec
ratio nō solū videt p:bare qd in magnitudine
finita non pōt esse virtus infinita. imo etiā

q nulla est virtus infinita. qd est cōtra p: e
dicta. Respondet q virtus que nō est i ma
gnitudine est agens p intellectū. & a tali mo
uetur celum: vt dicit duodecimo metha. vir
tus autē que est in magnitudine agit natu
raliter. Et inter illas virtutes talis est differe
rentia. q: agens naturale semp agit fm vlti
mū sui posse. & actio eius pportioat sue na
ture. & ideo si sit virtutis infinite actio est in
finita. quaresi in magnitudine aliqua esset
virtus infinita cum esset agens naturale mo
tus ab ea pcedens esset infinite velocitatis
& fieret in nō tpe. & actio agentis p intellectu
non pportionalis sue nature. & insequit mo
dum forme apphense. Et ideo bonificator
non facit domū quātas & qualē posset & qn
tam & quāle vult & intelligit. quare nō opor
tet q si sit aliq virtus infinita sine magnitudi
ne q moueat velocitate infinita: & tāta velo
citate quāta cōgruit sibi ppter quā agit.

Sciendum est vltēius q nihil
mouet nisi habens magnitudinē. Impossibi
le autē est aliquid habēs magnitudinē res
cipere effectū adequatū virtutis. & huius agens
per intellectus. q: natura corporea se hz ad
intellectum sicut particulare ad vniuersale.
Ideo quā sit aliqua virtus infinita extra ma
gnitudinē nō oportet q in aliqua magnitu
dine faciat effectū sibi adequatū. quare non
oportet si prius motus sit infinite virtutis
celum infinita velocitate moueri. Sz aliqd
habens magnitudinē potest recipere effectus
minores & etiam equalē virtutis actiue exten
ti in magnitudine. & ideo si esset virtus infi
nita: sequerēt q posset habere effectum sibi
correspondentē in aliqua magnitudine. effe
ctus autem sibi correspondens esset infinita
velocitas motus. & sic oportet talem virtu
tem mouere & nō moueri. & mouere in nō tē
pore qd est impossibile. Et si iterū obijciat.
q: celus potest moueri tempe infinito. ergo
possibile est ipm moueri infinita velocitate.
ergo in non tempe. Concedit antecedens q
illud nō repugnat magnitudini circulari. &
negetur pna q illud repugnet magnitudini
circulari moueri in nō tpe. oportet enim q
oia puncta circuli in vno & sub eodem instā
ti tempis essent in vno & eodem pūcto. qd est
impossibile. Et si obijciat iterum. si in ce
lo nō sit virtus infinita ad mouere vlt moue
ri infinita velocitate sequerēt q i eo nō ent

virtus ad esse tempe infinito. Ad hanc ra
tionē dicitur in primo de celo.

Conclusio secūda. in magnitu

dine infinita nō pōt esse virtus finita. Pro
qua notat Aristo. q oppositū eius maxime
videt verū ppter illud qd tactū est in vna ra
tione ante oppositū q tamē nullatenus cōclu
dit. q: licz parū ignis sit maioris actiuitatis
magna parte acens: poterit tñ tantuz accipi
de aere q equabit virtus eius virtuti ignis
Et cū infinitū nunq possit totū accipi sūm
possibile esset ignē quātecūqz quantitatē ecē
dum tñ essz finite virtutis acti ad equari vir
tute acri infinite quantitatē. Probat cōclu
sio & sit magnitudo infinita. a. b. cuius virtus sit
finita. deinde capiat aliqua magnitudo fini
ta q sit. b. c. cuius etiam virtus sit finita. deinde
de capiat aliq pars magnitudinis infinite
q sit. a. e. vel ergo illius pars erit aliq virtus
vel nō. Non vōt dici q nō. q: impossibile est
corpus naturale esse sine virtute. si ergo nō
possit adequari virtus partis virtuti totius: se
quit q virtus eius erit minor q virtus totius
us. et se habebit in aliq pportione ad virtutē
toti & etiā ad virtutē magnitudinis finite.
Et si capiat alia pars q sit eqlis parti iāz ac
cepte ipsius etiam erit aliq virtus eqlis vir
tuti alterius. & cū virtus totius sit finita se
quit q possint accipi tot partes eius q vir
tus partū adequabit virtuti toti & tñ non
dum accepta erit tota magnitudo. quare se
quit q erit eadē virtus totius & partis finite
& infinite. & q erūt alique pres magnitudi
nis infinite quā nulla erit virtus. q oia sunt
impossibilia. Itē sequerēt q magnitudo
finita in eqli tpe: imo i minori mouebit q ma
gnitudo infinita. Patz. q: ex quo virtus ma
gnitudinis infinite ent finita ipa mouebit tē
pore finito. virtus enī magnitudinis finite
mouebat tempe finito deinde fiat additio illi
magnitudini finite: et fiat additio virtutis.
qre cōtingit virtuti magnitudinis finite ad
equari: imo excedere magnitudinē virtutis
infinite. & sic moueri eqli imo i minori tpe.
& tñ p talē additionē finita nunq ad equabi
tur infinite. & magnitudo finita in minori tē
pore mouebit q infinita. Tertia ratio est q
sumit ex pre magnitudinū q sunt eiusdēz na
ture. in talibz enīz crescēte virtute crescit ma
gnitudo: & ecōtra. q si sit infinita aer cuius virtus
sit finita: & sumat finitus aer cuius etiam virtus

te finita tunc per additionem aeri finito adequatur virtus eius virtuti aeris infiniti abique hoc quod aer finitus fiat infinitus? quare sequitur quod finitus aer erit equalis infinito. vel quod in his quod est eiusdem nature magnitudo non proportionatur virtuti. quod est impossibile. ergo impossibile est magnitudine infinita esse virtute finitam.

o tanq̃ sibi inherēs vt forma ei⁹: s̃ tanq̃ si
i assistēs vt motor mobili. Ad secūda ne
et p̃na. ⁊ causa dicta ē in secūda conclusiōe.
Sequit̃ r̃p̃. Necesse est aut̃ hic q̃d ē ⁊ c.

Queritur decimoquinto. vtruz
lecta a primo pñciere post recessuz moueā
a medio Arguit primo q nō. q: medi
n resistit sue diuisiōi. s nō mouet piecra: s
sistit morui eius. Secūdo sic arguit. in
ēdo a quo mouet ipm mediū cessante pri
o mouēte. nam ipm mediū nō mouetur
cipo. s oportz q ab alio moueat sic ⁊ pie
im. Tertio sic q: si sic seqrēt q lara pie
a velocuz mouerent q rōtūda vī acura.
is est falsū. ⁊ pꝛ pñā. q: faciliꝝ pellerent a
medio. Quarto sic. q: mirabile videt q
r q tam diuissibilis est faciliter taz graua
pa mouere ⁊ sustinere possit. Ad oppo
im est pꝛbus in secūdo capitulo quarti tra
itus huius octauī.

is ostendit q in quibusda mobilibz vt in p
as impedit vnitatis z eternitatis motoru p
r pluralitate motoris. quare si primus mo
r debeat esse inanimatus vnus z continuus opo
retiam q motor: primus sit vnus. Et gratia
mouet Aristot. dubiū a quo moueant p
a post recessus a primo piciens. q quide
nitatio o it ex hoc q demonstratu est in
nitum a se moueri non posse. z etia ex illo
ostium est q mouens simul est cum moto.
Et his ergo vtiur dubiū. a quo moueant
pfecta postq non tangunt a primo p
ite. Circa quā dubitatio em pbis conclus
quādam salūm opinionē. que vt dicunt
ni fuit Platonis. qui vt dicū posuit pri
piciens cum ipso pfecto mouere aliqd
d eo: pns p pūa dēre. qui quide aer mo
cōponit at temp. z mouet inū. piciē dū

tante toto motu eius. Sed contra arguit
 Aristo. quia eadē dubitatio oritur de ipso ae-
 rea quo. s. moueat postq̄ separatur a p̄mo
 mouente. quia sicut a se non mouet. p̄iectuz
 ita nec ipse aer. Et hunc modū mouendi p̄re-
 tra vocant aliqui antiparissēs. hoc est con-
 tra resistētiā mediū. imaginātes ipm̄ mediū
 resistēdo v̄nire se retro mobile. et v̄mēdo mo-
 uere mobile. Sz vt dictū est hec solutio An-
 storei nō placet. p̄pter causam dictā. Ideo
 ipse Aristo. aliter soluit. dicens q̄ p̄mū p̄o
 ciens corpus sibi p̄pinquū puta aerem v̄
 aquā mouet. et mouendo ipm̄ sibi ip̄i attri-
 bit virtutē mouēdi aliud mediū p̄nter sibi se
 habens. ita q̄ illud mediū p̄pinquū p̄mo
 mouenti ad ip̄o p̄mo habet quo moueat. et
 q̄ moueat aliud. et sic deinceps. Et q̄ moue-
 re et moueri nō insunt de necessitate eisdem.
 s. nō esset dare mouens non motuz. ideo
 hoc secūdu mouēs licz postq̄ cessauerit p̄-
 mū mouere cesset moueri. tamen bene mouet
 aliud cōsequēter sibi se habēs. Qd̄ satis pa-
 tet ad sensum de lapide p̄iecto in aqua qui
 quam mouet sibi p̄pinquā p̄mo causando
 in ea quēdam circulū. qui circulus facit cau-
 tatem alium circulū mouendo aliam aquā cō-
 sequēter se h̄ntes. et hoc modo non oportet to-
 tum aerem vel totā aquā moueri simul quā-
 do p̄mū mouens mouet. et simul quiescere
 quādo p̄mū cessat mouere. s. p̄pinquū me-
 uum p̄mo mouenti simul mouetur quādo
 p̄mū mouet. et simul cessat moueri quādo
 p̄mū cessat mouere. et in termino sui motus
 mouet aliud mediū sibi p̄pinquū. Et ita di-
 cendū est de illo alio in ordine ad aliud. Et
 quia virtus motiua imp̄ssa a p̄mo in secū-
 dum fortior est ip̄so secūdo q̄ in tertio. ideo
 tunc minorat et tandem adeo debilitatur
 sufficit ad h̄ q̄ illud in quo est moueat ali-
 quid sibi p̄pinquū. sed non tribuit virtutes
 mouendi v̄terius. et tūc cessante illo in quo
 bilis est ita mouere cessat aliud moueri. et
 sic fit motus perfectio. Et iste est modus
 sicut ab Aristo. quo p̄iecta mouent. Sz
 ca hūc modū aduertendū est q̄lz vt mo-
 uat in medio p̄pinquū p̄mo mouenti maior sit
 et tunc q̄ in magis distāti. nō tñ h̄z actū suū
 terminū. ideo nō est maior extēsiue. q̄ v̄r-
 tuz sit co. palis requirit sicut q̄libet virtus
 potest determinatāz quantitatem. maxime.

Liber octauus

quod ad hoc quod habet suum maximum actum. et ideo videmus pictra propter primum principium movens ledere quod distantiore a primo principium in fine vero motus propter debilitatem virtutis tarde mouentur. ideo pictra velocius mouentur in medio quam in principio et in fine. Exemplum sensibile patet in aqua. nam si lapis cadat in aquam et propter lapidem sint ligna ista tardius mouebuntur iuxta lapidem quam in maiori distantia a lapide. etiam circuli minores tardius mouebuntur iuxta lapidem quam distantes a lapide.

Sciendum est ulterius quod corpora nata mouere aliquid pictra post recessum a primo principium debent habere aliquas conditiones. et ponit albertus quattuor. Prima est quod nata sunt moueri et quiescere. quod ut dictum est secundum mouetur mouente primo et quiescit cessante primo. Secunda est quod oportet huiusmodi corpora non esse alicuius determinate figure. sed faciliter permurari ad quamcumque figuram. ideo oportet ea esse humida. quod humidum male terminatur termino proprio. et facile est terminabile termino alieno. et sic male dixerunt aliqui pictra moueri per impetum ipsius principium mouentis quia contingit ipsa pictra a deo esse dura et compacta quod ipsis ipsi non possent huiusmodi impetui. Tertio oportet huiusmodi corpora spiritus animalia esse rara et subtilia. et faciliter diuisibilia ut una pars possit moueri sine alia et una pars possit alteri supponi hoc est super illas moueri vel iuxta sine hoc quod alia moueatur. Quarto oportet ipsa corpora esse vicina materię primo principium propter quam vicinitatem sunt in potentia ad recipiendum quemcumque motum et a quocumque motore.

Sic igitur conclusio prima et responsalis ad questionem. Proiecta per recessum a primo principium mouente a medio mouentur modo expresso. Patet quia huiusmodi pictra post recessum mouentur ut ad sensum patet. et non a se cum non sint animata. sed ab alio. et cum primum mouens debeat esse finis cum motore oportet huiusmodi corpora moueri ab aliquo corpore intermedio inter primum principium mouentem ipsa. quod est immediatum proiectis ipsis. Ex quo sequitur quod non mouentur ab unico motore. sed a pluribus consequenter se habentibus se invicem tangentibus. quod non est semper idem corpus immediatum ipsis pictra

et quia pluralitas seu diuersitas non est sine diuisione. ideo bene dicebat prius quod oportet medium a quo moueat esse faciliter diuisibile. Ex quo infert aristoteles conclusionem principalem intentam. que talis est.

Conclusio secunda. licet motus alicuius proiecti videatur esse unus et continuus propter continuitatem mobilis et terminorum. non tamen est unus et continuus simpliciter. Probatur. quia huiusmodi motus est a pluribus et diuersis motoribus. consequenter se habentibus et non simul ipsum proiectum mouentibus. ergo ille motus non est similiter unus et continuus. et hoc ad sensum patet in aqua mora ab aliquo lapide incidente. Tunc enim patet successio motus ad motum secundum diuersas partes aque. ideo esse apparent diuersi circuli. etiam ibi apparet quomodo una pars aque aliam mouet. alia non mouente. et quomodo una pars mouetur alia non mota. et similiter est in aere quantum ad corpora proiecta per acrem. licet non sit ita sensibile nobis propter maiorem aeris subtilitatem. Ex his sequitur quod motor primo est unus. quod alias primus motus non esset unus et esset a pluribus motoribus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam conceditur antecedens et negatur consequentia. quod virtus motiua primi mouentis excedit resistentiam ipsius medij. ideo mouet ipsum medium et sibi virtutem mouendi attribuit. Ad secundam dictum est quod primum mouens mouet medium sibi propinquum quousque deficiat virtus mouendi. Ad tertiam negatur consequentia. quod rotunda vel acuta facilius diuidunt medium quam lata. ideo facilius mobilis a medio. Ad quartam dicitur quod hoc non est mirabile scienti materiam propter causas diuersas. quia ex aere et aqua non sunt simplicitate corpora grauiora. nec sunt similiter leuiora. ideo facilius ab eo mouentur ad latius. quare et primum mouens est magne virtutis in motu. ideo potest tanta velocitate mouere medium sibi propinquum. quia velocitas sui motus recipit medium sibi unitum et puenit diuisione eius. ideo medium sic motum velociter unitum bene potest corpus multum grauius mouere et sustinere. et per hoc motor aens eradicat arbores. et magna edificata corruunt. **Quam autem in his quod**

Queritur
motu mouere
magnitudine
quia primum
mobilis. sed
causam ad quam
uens primum
do sic mouens
bet magnitudinem
est infinitum
oppositum est
huius octauum
Prorespon-
mo quod postquam
uens est infinitum
nitio. et quod virtus
gnitudine finem
est unus. quod
nalteri hoc
intencum suum
mi mouentis.
Sic ergo
mouens est virtus
pbatum est quod in
motus semper
creo ita est. secundum
per unus est. et
motus est virtus
le mouet. et non
re. quod diuinitas
mo. ut patet in
semper unus est
ad vno motore
primus siue in
uat est unus.
Conclusio
bata sit. tamen
talis est quod primum
quod omne quod mouetur
non sit peccare
natura. ut patet in
aliquid mobile per
Ex hac conclusio
le motore. necessarium
quod omne quod mouetur
est quod motore primum
do infert quod ille
quod fatigatio non
quod huius quod vari

Queritur decimosexto vtrū pri-
mū mouens sit omnino impartibile et nullam
magnitudinē habēs. Arguitur primo qd nō
quia primū mouēs est in circūferentia primi
mobilis. s. forma que est in materia quātifi-
cat ad quātificatōem sue materie. ergo mo-
uens primū habet magnitudinē. Secun-
do sic. mouens primū habet orbem. ergo ha-
bet magnitudinē. Tercio sic. mouēs primū
est infinite virtutis. ergo est diuisibile. Ad
oppositū est Aristoteles in vltimo capitulo
huius octauī.

Pro responsione sciendū ē pri-
mo qd postq Arist. ostendit qd primus mo-
uens est infinite virtutis. qd mouet tpe infi-
nito. et qd virtus infinita nō potest esse in ma-
gnitudine finita. et etiam qd motus piecti nō
est vnus. qd est a diuersis. Consequēter et fi-
naliter i hoc vltimo ex his cōcludit finaliter
intentum suū in hoc lib: o: scz cōditioes pri-
mi mouētis.

Sic ergo conclusio prima. primū
mouens est vnū. Probat cōclusio. qd prius
pbatū est qd in his que sunt potest esse aliqds
motus sempiternus et cōtinuū. quare de fa-
cto ita est. s. motus sempiternus et cōtinuū sem-
per vnus est. ergo est aliqds motus semp vnus. s.
motus est vnus magnitudinis. qd impartibi-
le mouet. etiam impartibile est ab vno moto-
re. qd diu: rritas motorū impedit vnitatē mo-
tus. vt patuit de motu piectorū. ergo motus
semp vnus existens qui est motus primus est
ab vno motore qui est primus. ergo motor
primus siue mobilis existens siue motor mo-
uat est vnus.

Conclusio secunda. licet iam p-
bata sit. tē eaz adhuc reiterat pbus. que
talis est qd primus motor est immobilis. Prz.
qd omne qd mouet. mouet ab alio. ergo cum
nō sit pcedere i infinitū in motoribz et in mo-
tibus. vt patuit prius. necesse ē deuenire ad
aliqd mobile primū motū a motore immobili.
Ex hac pclusionē inferit Arist. primo qd il-
le motor: necessitati nō potest vt moueat. prz
qd omne qd necessitat mouet a necessitante.
s. qd motor: primus est immobilis. agē. Secun-
do inferit qd ille motor: est infatigabilis. patz
qd fatigatio nō accidit nisi qd motor: mouet.
qd hūc qd variat de dispositōe in dispositio-

nem accidit fatigatio. cū ergo motor: primus
nō moueat. sequit qd inouet sine fatigatiōe.

Tercio inferit qd mouere pē motu sempino
ergo motor: primus qui est ab eo est sempiter-
nus. patz. ex quo nō mouet semp est in eadez
dispositōe. ergo si hic nūc moueat semp mo-
uere potest. quia in perpetuis nō differūt eē
et posse. hoc est nō distant. sequit. ppositum.
Inferit ergo qd solus motus primus est regula-
ris. aut saltē inter oēs est maxime regularis.
qd pbat Arist. quia aliqua mouēna mota
aliqn possunt mouere sub eadem dispositōe
et ita vt videbit possunt mouere motu regu-
lari. patz. qd ex hoc qd primus motor: semp est
manens in eadē dispositōe semper mouere
pōt equaliter. et cū mobile suū non suscipit
at aliū motum a circulari. qd si alteret altere-
retur ad aliū motū. et quodāmodo mutaret
ex dispositōe in dispositōem et sic non posset
mouere motu semp cōtinuo. ergo mobile su-
um nō suscipit aliū motū. ergo semp pōt cō-
tinuē moueri. s. primus motor: est maxime regu-
laris. Et si obijciat cōtra tertū et quartū
correlaria. quia prius pbat Arist. motus
primus esse cōtinuū et sempiternū et regularē
ergo nūc supsiue pbat ipm. Ad hoc dicēdū
est qd in motu duo oportet cōsiderari. s. dura-
tionē eius p infinitū tēpus. et hoc prius pro-
batū est ex infinitate primi motoris. qd ex quo
est virtutis infinite ē causa infinitatōis mo-
tus. Aliud est cōsiderare. s. cōtinuā reiterati-
onē circularis. et hoc habet motus primus
ex immobilitate primi motoris. et illud nūc ps-
bat Aristoteles.

Conclusio tertia. motor: primus ē
in circūferentia primi mobilis. Patet sic. qd
primus motor: est circularis. ergo primus mo-
bile est circulare siue circularis figure. circū-
laris autē magnitudinis non sunt nisi duo
principia. s. centrum et circūferentia. a centro
em ad circūferentiā ducunt linee. et sic vnus
se habet vt primū principū. reliquū autē
vt terminū. ergo oportet motor: primū esse
in centro aut circūferentia. s. rationabili est
ipm esse in circūferentia. qd pbat Arist. qd
p: inquiri a primo mouenē velocius mouet
tur. qd prius et fortius suscipiūt impulsionē
mouētis. et sic extrema circūferentiā ipm pri-
mi mobilis velocius mouet. s. est ibi primus
motor: primi mobilis. Sed obijciat p: a

Libri primus

quia motor primus est impartibilis nullā habens magnitudinē. ergo nō habet determinatū sitū in corpore. ergo nō est in circūferētia primi mobilis. Rōndetur qd primus motor debet esse in circūferētia primi mobilis nō per determinatiōem sue substantiē: sed per efficiētiā sui motus. nam ibi primo insituit motū celi. et ibi. s. in circūferētia primi mobilis primo incipit motus. et sic rōnabilius est qd sit in celo qd in terra. et adhuc in oriēte qd in occidente. Non sic tamē qd assignet alicui determinatē parti existēti ipsius primi mobilis quia pars que nūc est in oriēte postmodū est in occidente. sed debet intelligi qd finem sitū oriētis primo aspiciat primus mobile insitūendo sibi motum. ut in secūdo celi et mundi dicit de dextro et sinistro.

Cōclusio quarta. motor primus est omnino impartibilis et nullā habens magnitudinē quā informet licet habeat magnitudinē quā utitur. Probat prima pars cōclusionis dupliciter. Primo qd virtus omnis in magnitudine existens per se nō mouet localiter nisi pellēs aut trahēs aut utroq; modo se habens. Qd aut sic mouet non mouet nisi motū. ergo variat de dispositiōe in dispositiōem. et p̄ h̄c nō potest mouere motu semper regulari vno et cōtinuo quoz opposita sunt demonstrata de primo motore. Et hīs patz solutio dubitatōis quā hic mouet Aristoteli. an. s. aliqd mouens motū mouere possit moto vno et simpliciter cōtinuo. Rēspōdet qd non. quia tale mouēs ex quo motū est licet videat esse vnu est tamē quodāmodo plura. quia variat de dispositiōe in dispositiōes. ergo nō potest mouere motu simpliciter vno et cōtinuo. ut patuit in motu pectoris. licet aer videatur esse vnu mouens vel aqua tamen ibi sunt plura mouētia ppter facilitatē diuisionem ipsius aeris vel aque. et sic solū motus qui est a motore immobili simpliciter vnus est et cōtinuus. Secundo probat ista cōclusio. quia si primus motor haberet magnitudinē aut esset finita: aut infinita. Non infinita. ut patuit in tertio huius. nam p̄cedentes libros in ordine ad istū p̄bi appellant philosophos. qd cōsideratio motus in octauo quodāmodo cōtracta est. nec habet etiam finitā magnitudinē. qd cum moueat tempore infinito oportet qd sit virtutis infinite. modo virtus infi-

nita nō potest esse in magnitudine finita. ergo et cetera. Ex quo sequitur qd est indiuisibilis. qd nihil est diuisibile nisi quātum. Secunda pars cōclusionis patz quia motor primus habet primū mobile quo utitur tanq; instrumentum ad explicatōes formarū naturalium in materia generabiliū et corruptibiliū ad p̄uandēs ipsas. et p̄ hoc soluit secūda rō an oppositū. **Ad rationes ante oppositū:** due prime solute sunt. Ad tertiam dicit qd motor primus nō est infinite infinitate quantitatis diuine s; infinite virtutis que sequitur formarū. ideo p̄fectissim⁹ et simplicissim⁹ est. Et ita finit peripateticorū p̄nceps Aristoteles cōm cōsideratōem de reb⁹ naturalibus quā tradit in libro philosophorū siue de philosopho: auditu in primo et in vniuersali totius nature initio qd dicitur esse p̄ oia beatus.

Et sic est finis librorū philosophorū.

Sequitur liber de celo et mūdo.

De natura scientia fere plurima videtur circa corpora et magnitudines. et horū existēs passionēs et motus.

Præ initium

primo libri de celo et mūdo. Quēnt primo verus scientia naturalis sit circa corpora et magnitudines. Arguit qd nō. nam mathematica ē circa corpora et magnitudines. q̄ scientia naturalis nō est circa corpora et magnitudines. p̄na patz. qd diuersę scientie versantur circa obiecta diuersa. Secūdo arguit. multa cadūt sub cōsideratōe scientie naturalis q̄ nō sunt corpora nec magnitudines vt aia. nā materia prima. motores orbium. infinitū. vacuū. q̄ scientia naturalis nō ē circa corpora et magnitudines. imo circa multa alia. Ad oppositū est p̄bus in principio huius libri de celo et mūdo sic dicens. De natura scientia fere plurima videtur circa corpora et magnitudines et horū existēs passionēs et motus. Ideo primo videbit de quē-

ro. Secūdo
Quantū a
dū est primo qd
corū nūc opin
sua cognoscim
ad elementa. Et
omnis esse p̄cel
a primis causis
mas cas; q̄ sum
ra. et hoc est rat
narū est opus
Ideo in omni op
natur fin quē p
patz tam in ran
est circa ea que
cularia cur cō
aliud facta. s. a
autē p̄actiōe re
o: ad postcriu
primo fin ordi
cus. ut arifex p
mus absolutē
na. Secūdo fin
referendit co
facit quicqd op
binem composi
vel ligna et post
structionē patiē
dines sustentatiō
fundamentū sup
sisterent. Et h
ordo ratiōis in cō
ue cōformiter ad
p̄m ordō est f
cedit a cōmōdō a
tōis cōrūder p
qui d. cebat ord
m cōsiderant fin
lana vō fin app
saur dicit p̄bus
dicat formā. qui
mā in materia. E
nō prius cadit
hoc loquēdo de
sunt partes indi
et ordinū intenti
tam qd pars. Et
nō p̄cedit a simpl
pposita cognoscit
p̄ncipia. et p̄ico;

de celo et mundo

ro. Secundo declarabitur aliqua dubia.

Quantum autem ad primum scientiam

est primo quod per hunc philosophum in premissis philosophis corum tunc opinamur scire unumquodque cum causis cognoscimus primas et prima principia usque ad elementa. Et quod philosophus manifeste ostendit in scientiis esse processum ordinatum quando procedit a primis causis et principiis usque ad posteriores. Mas casus qui sunt elementa constitutiva essentia rei. et hoc est rationabile. Nam processus scientiarum est opus rationis cuius proprium est ordinare. Ideo in omni opere rationis aliquis ordo invenitur secundum quem procedit ab uno in aliud. Et hoc patet tam in ratione practica cuius consideratio est circa ea que nos facimus. quam in ratione speculativa cuius consideratio est circa ea que sunt aliunde facta. scilicet ab anima. In consideratione autem practice rationis invenitur processus de priori ad posteriorius secundum quadruplicem ordinandem. Primo secundum ordinem apprehensionis puta practicus. ut artifex primo apprehendit formam domus absolute. et postea inducit eam in materiam. Secundo secundum ordinem intentionis secundum quem artifex intendit totam domum perficere et propter hoc facit quicquid operatur circa presens. Tertio secundum ordinem compositionis puta prius doli lapide vel ligna et postea componit ad invicem ad constructionem parietis et totius. Quarto secundum ordinem sustentationis artificum puta artifex facit fundamentum supra quod ceterae partes domus sustententur. Et similiter invenitur quadruplex ordo rationis in consideratione rationis speculativae ut considerat ad ordinem rationis practice. Primum ordo est secundum quem ratio speculativa procedit a corporibus ad minus corpora. et hic ordo rationis considerat primo ordinem rationis practice qui dicebat ordo apprehensionis. Universalia enim considerant secundum formam absolutam. particularia vero secundum applicationem forme ad materiam. sicut dicit philosophus in hoc primo. quod dicitur celum dicit formam. qui autem dicit hoc celum dicit formam in materia. Secundus ordo est secundum quem totum prius cadit in considerationem quam partes. et hoc loquendo de partibus secundum materiam que sunt partes in dividui. et ille ordo correspondet ordini intentionis quo prius intendit totum quam pars. Tertius ordo est secundum quem ratio procedit a simplicibus ad composita in quibus composita cognoscuntur per simplicia sicut per principia. et hic ordo comparatur tertio ordini

ni quem dicimus compositionis. Quartus est secundum quem necesse est rationem prius considerare partes principales sicut corpus in corpore animalis perfecti quam partes minus principales. et ille ordo correspondet ordini sustentationis. Unde ut habet sanctus Thomas ille quadruplex ordo in processu scientie naturalis invenitur.

Pro quo sciendum est secundo

quod in scientia naturali primo determinantur communia. et hoc in libro philosophi. cum determinat de ente mobili in communi considerato in quantum mobile est. In alijs autem libris applicant communia ad propria et specialia. subiecta motuum specialium. Et quia subiectum motus est corpus vel magnitudo. quia nihil movetur nisi quantum. ut dicebat septimo philosophi. In corporibus ergo necesse est tres alios ordines attendere. Unus secundum quem totum univrsum corpus cui prius cadit sub consideratione quam sue partes. Alium vero secundum quem corpora simplicia prius cadunt sub consideratione quam composita siue mixta. Tertium autem secundum quem inter simplicia corpora necesse est de priori considerare. scilicet de celesti corpore per quod omnia alia firmanur. Et hec tria in hoc libro aguntur. in quo traduntur quedam pertinentia ad corpus celeste sicut in secundo libro. quedam etiam pertinentia ad alia simplicia corpora sicut patet in tertio et quarto. in quibus determinatur de elementis. In primo autem huius determinatur de pertinentibus ad totum univrsum et de ipso toto univrsio in se considerato. Unde iste liber est primus post librum physicorum. in omnibus libris philosophi naturalis. Propter quod etiam in principio huius libri incipit philosophus a definitione corporis: ad quod applicantur omnia que in libro physicorum in communi tradita sunt. Et ex hoc clare patet ordo huius libri ad preecedentes et sequentes philosophi naturalis. Patet etiam ordo librorum partialium huius libri. Nam in primo agitur de toto univrsio et de pertinentibus ad ipsum. In secundo vero agitur de perfectissima eius parte. scilicet de corpore celesti et de pertinentibus ad ipsum. In tertio vero et quarto libris agitur de gravibus et de levis simplicibus in quibus mobilia sunt ad ubi. In tertio secundum opinionem antiquorum. In quarto secundum opinionem propriam. Patet etiam quod hic liber vocatur de celo et mundo. et quod hic agitur de corporibus simplicibus.

Ziberprinus

Sciēdñ est tertio. q̄ aliter ⁊ ali
confiderat p̄bus naturalis et mathematic
co:pa et magnitudines. nā p̄ficus confis
derat co:pa ⁊ magnitudines inq̄rū sit ter
mini co:poꝝ naturaliu mobiliu diuerſi mo
ribus. ſed mathematicus confiderat co:pa
de genere quantitatũ ſim le abſtrahedo ab
omni materia ſenſibili. inquantũ ſ. ſunt ma
gnitudines cōmeſurabiles abſtrahedo ab
omni motu ⁊ mutatiōe. ideo p̄t q̄ ſub alia
rōne fo: mali confiderat h̄mōi co:pa ⁊ p̄fi
fico. et alia ⁊ mathematico.

Quibus notatis sit conclusio
 responsiva ad quæstionem. Scientia naturalis
 versatur circa corpora et magnitudines et hos
 cum existentibus passionibus et motibus. Probatur
 conclusio. rōne rēp. nam res naturales sūt
 corpora et magnitudines et quæ ad hæc p̄tineēt
 sed scientia naturalis est de rebus naturalibus.
 ergo scientia naturalis est circa corpora
 et magnitudines.

Subit primo de subiecto at
tributionis huius libri. Et ad hoc respōdet
Alexander quē videt insequi sanctus Tho.
q. totum vniuersum est subiectum in hoc li
bro. q. i b. lib. dēciāia de corpib⁹ simplicib⁹
sū q. sūnt partes cōstitutiuētorius vniuer
si. et cōfirmat dictū suū. nā hic liber intius
lat de celo ⁊ mundo. Alter vō pbus noie
Ambicū vidēs q. inter corpa simplicia p
mū ē corpus celeste. ideo dicit ipm cē subie
ctū huius libri. ⁊ q. d. alijs corpib⁹ simpli
cib⁹ solū agitur hic et cōsequēti. p. o. q. o.
ab ipo celo continēt. ⁊ influēntias ei⁹ recipi
pūnt. istud dicit Ariānus qui ē de Ambicū
opiniōne vel saltem per accidens p. o. quan
to noticie ipsoꝝ corpōꝝ assumunt ad ma
nifestandū ea que de corp. celesti hic dicūt.
Sed hoc videtur irrationabile. q. pbus fer
cit speciales libros d. alijs corpib⁹ simpli
cib⁹ grauib⁹ et leuib⁹. modo d. hīs
que et cōsequēti vel solū p. accidens i aliq
scientia considerantur non est moris apud
Aristo. speciales facere libros. ideo Simplicius
dicit q. in hoc libro agitur de omnibus
corpōrib⁹ simplicib⁹ sū q. conueniunt
in comuni ratione corpōis simplicis. Sed
omissis omnibus istis opimomb⁹. Respō
detur cum Alberto qui in hoc passu cōmū

nus tenetur. ¶ in hoc libro agitur de co:pe
in mobili ad vbi inquam tum ē tale. licet enim
elementa sint generabilia ⁊ corruptibilia s
tamen non habent inquantum mobilia sunt
ad vbi vt habet idem Alber. q: motus lo
calis fm se est entis perfecti nihil varians
nec de substantiis aliis rei. nec d hys q sub
stantiam rei absolute consequuntur. sed p
cise fm motu localem mobilet transmutatur
de loco ad locum. ideo corpus mobile tali
motu absolute ⁊ in vniuersali consideratur
est vnius potentie et vnius scientie et vni
diffinitionis. non quida logice tm. sed phis
ce. analogice tamen conueniens ipis corpo
ribus simplicibus. Ideo non est sic intelli
gendum. q: talis diffinitio sumatur ab aliq
vna forma substantiali aut accidentali in ex
istente omnibus corporibus mobilibus ad
vbi. ¶ Et ex hoc patet quare iste liber in
diabit sequitur libū phisico: ū. q: scilicet po
tentia ad motum localem est simplicior: p
or ⁊ vniuersalior q sit potentia ad quemeū
q: aliū motum. vt dicit albertrus. ¶ Patet
etiam quare in hoc libro non agitur de cor
poribus mixtis. quia scilicet non habēt mo
tum localem. nisi per naturam elementi p: e
dominantis. ¶ Patet insuper q: in hoc libro
agitur solum de elementis inquantum sūt gra
uia vel leuia et localiter mobilia. et nō in q
tum sūt calida frigida humida vel sicca.

Subiturus secundo circa tertium. quare pbus dicitur in textu. *Reponde-
tur qd causa est. vt dicit sanctus Thomas.*
quia paulo post dicit textus natura constan-
tium quedam sunt corpora et magnitudi-
nes vt sunt inanimata corpora. quedā vel
ro sunt habentia corpora et magnitudines
vt animata corpora. corpus enim animatum
magis est id qd est fin animam qd fin corp
ideo potius dicitur habens corpus vcl ma-
gnitudinem qd qd sit corpus vcl magnitu-
do. Alia vero sunt principia istorum sicut st
anima et materia. Et adhuc pter ista que-
dam considerantur in scientia naturali que
conueniunt corporibus et magnitudinibus
vel fin rei et veritatem vt motus et temp
vel fin opinionem vt vacuum et infinitum.
ideo pbus dicit fere. quia non omnia b co-
siderata sunt co:pora et magnitudines. Et
si queratur quid intelligit pbs p passione

Pro quo sciendum est secundo
q̄ cōtinuū diffinit q̄ ē diuisibile in sp̄ diuisi-
bilia. ⁊ hec diffinitio cōtinui sumit ex p̄tib⁹
cōp̄atis ad totū quē t̄ sic h̄nt rōnē materie
v̄dicē. 2. physicoꝝ. ⁊ hec diffinitio cōis est
physico. q̄ cōsideratio naturalis versat̄ cir-
ca materiā. S̄q̄ cōsideratio logici circa spe-
ciē ⁊ formā versat̄. q̄ logic⁹ aliter diffinit cō-
tinuū diffinitioē formali dicēs. Cōtinuū est
cuius p̄tes copulat̄ ad aliquē terminū cōz
q̄ v̄o termin⁹ cōtinui ē q̄si forma ip̄i v̄i vera

Sciendū est quinto: q̄ hec tria
omne totū et perfectū nō differunt ad in
uicē sūm speciem. hoc est sūm formale rōne
q̄ quodlibet illorū q̄dam integritatem ins
portat. sed in aliquo differunt hoc est i mag

Liber primus

tertia et subiecto inquantū de diversis dñt. nā omne attribuit discretis et cōtinuis q̄ facili- ter diuisibilia sunt. sicut sunt cōtinua humida. sicut nos dicimus ois hō et ois aqua. s̄ totū indifferenter attribuit oibus cōtinuis. et eni am qñq̄ discretis. pfectū vero indifferenter attribuitur cōtinuis et discretis et nō solū ip- lis sed etiā formis et virtutibus. vel alit pos- set dici et quasi in idē redit. q̄ forma dicitur ois s̄m q̄ ipa vna estis multiplicata ē in di- uersa subiecta. sed dicitur tota siue totū s̄m q̄ vniuersa est partiū integ: aliū. s̄ dicitur pfe- cta s̄m q̄ dat esse mater et ipam p̄ficiat.

Sciendum est sexto. q̄ mundus
duplīter potest accipi. Vno mō p̄ tota vni- uersalitate rez. et hoc mō p̄ una cā de mun- do ē. Secūdo mō p̄t accipi p̄ vniuersali- tate rez. p̄ductaz. et illo mō intelligēte sunt de mūdo. sed nō p̄ una cā. Tercio mō cas- pitur strictus p̄ vniuersalitate rerū cor- porarū et hoc mō magis capit in p̄posito.

¶ mō p̄ aggregatōe elem̄ et elem̄tarū s̄m quod dicit p̄io methē. q̄: necesse ē hūc mundū inferiorē latiorē supior cor- porū cōtinuū esse vt tota virtus ei⁹ inde gūciet.

¶ Perfectū etiā duplīter accipit. vno mō simpliciter exponendo ipm negatiue. s̄. cui ni- hil deest. s̄ cōtinet oēs p̄fectionē rez. et s̄ mō sola p̄ima cā d̄: p̄fecta. Secūdo d̄: p̄fec- tū in genere qd̄. s̄. h̄z oīa q̄ ad p̄fectōz sui ge- nens requirit. et hoc mō mūd⁹ d̄: p̄fect⁹ et hō et cetera habētia oīa ad suū cē req̄sita.

Tunc sit conclusio prima. Cor- pus est p̄fecta magnitudo p̄bat. nā corp⁹ h̄z tres dimēsiōes. s̄ h̄z oēs p̄fecta. iā p̄bata est q̄: oē totū et p̄fectū idē s̄nt. s̄ i genere magni- tudinū cor- pus est p̄fecta magnitudo. Secūdo p̄bat illd̄ qd̄ ē termin⁹ i p̄gressiōib⁹ et a q̄ rōsit t̄m̄ in alia magnitudine et p̄fectū. q̄: nō s̄t r̄s̄t̄s̄ de vno in aliud. nisi p̄t ali- quē defectū sicut s̄t m̄s̄t̄ ex linea in sup̄fici- em. et ex sup̄ficie in cor- pus. ex cor- po aut non s̄t transitus.

Cōclusio respōsua mund⁹ ter- tio mō acceptus est p̄fectus. Probat. nā oīe cor- pus ē p̄fectū. s̄mūd⁹ tertio mō ē cor- porous. ergo p̄fectus. sed q̄: hec p̄fectio ge- neralis ē omi cor- porū. iō p̄bā ponit vna ali- am p̄p. iā ipi vniuersū q̄ in ipis cor- porib⁹

bus reperiunt aliq̄ q̄ continēt et nō cōtinēt. vt vltia cor- pa. quedā vero q̄ cōtinēt et non cōtinēt vt terra. qdā vō q̄ continēt et cōtis- nent vt cor- pa media. s̄ quicqd̄ continēt. vel continēt vel vtroq̄ mō s̄ h̄z qdā mō ad aliqd̄ terminat et ē quodā mō multa. et habet aliqd̄ imp̄fectionis. ergo cor- pus s̄m p̄lex et p̄fectū. neq̄ continēt. neq̄ cōtinēt. tas- le aut est totū vniuersū. s̄ et c.

Dubitatur p̄io. que sunt par- tes principales vniuersi. Dicēdū ē q̄ s̄ cor- pa que sibi dēterminant certū s̄m i vni- uerso cuiusmodi sunt cor- pa simpliciā ces- lum et quattuor elementa. quia mixta s̄m se- uon habent s̄m in vniuerso. nisi ratione simplicium.

Dubitatur secundo. qualiter intelligit dicitur P̄tagorae. oīa sunt dētermi- nata trib⁹. R̄ndē q̄ sic. q̄ p̄fectio vniū cuiusq̄ rei cōsistit. s̄. i essentia seu substantia tāq̄ in principio. in virtute tāq̄ in medio et i op̄andē tāq̄ in fine et vltimo.

Dubitatur tertio: vtrūz proba- tio p̄bi per quā p̄bat q̄ nō sunt nisi tres di- mensionēs sit efficax. q̄: s̄z numerus ternas- rous est numerus ois et tot⁹. Et v̄ q̄ nō. nāz ex eodē principio possem⁹ cōcludere q̄ non sunt nisi tria elemēta et tres digitī i vna mas- su. Ad hoc responderē Simplicius q̄ p̄bus in isto passu nō p̄cedit demonstratiue. s̄ p̄o- babiliter et hic mod⁹ est sup̄ficiēs post demō- stratiōes suppositas in alijs sciētijs. q̄: dēf- minare de dimēsiōib⁹ inquantū h̄mōi s̄p̄s- ctat ad mathēmaticū. s̄ ad geometraz. sicut p̄bat P̄tholomeus. q̄: impossibile est plus res lineas p̄pendiculares quā tres concurs- rere in eodē puncto hoc est s̄mūcē intersec- care ad angulos rectos s̄p̄rales Supposita igit̄ demonstratiōe a mathēmatico vtrūz p̄bā in p̄senti passu testimonio et signis an- tiquoz. Dicitur vltērius q̄ p̄pter affinitatez numeroz et multitudinū p̄bā vtrūz numeris s̄m mōrē P̄tagoricoz qd̄ nūq̄ in suis lib- ris alibi inueni facere.

Ad rationes ante oppositum:
Ad primā d̄: q̄ vniuerso nihil pōt addi qd̄ p̄tineat ad ei⁹ p̄fectiōē p̄ rōnē. Ad secū- dā dicebat. 2. p̄bāicoz. q̄ mōstra s̄nt p̄ctā in

ordine ad nō-
falez siue ad
de hys aut
Dicitur
cor- pus simplici
s̄m natura. Ar-
m. q̄: cōtū est cō-
nā. r̄aliter hūc
q̄ mēchēgenti
s̄m simpliciā est
naturam.
polius est ex
polius r̄aliter
bus polius. eo q̄
p̄transunt. ergo
ramen cōtū est
liber cor- pus s̄m
[Tercio argo
partibus q̄ntū
tū est simplex
guntur contra q̄
q̄ ex mōtū p̄
motu s̄mūm
p̄oīs simpliciā
plex. In oppo-
bitus p̄mū sit
Pro mō
ē p̄io. q̄ post q̄
tū d̄e hūc cor-
s̄mūm rōnē cō-
lione. rōnē vni-
bū ē. s̄ oīa cōplē-
s̄mūm antiq̄ d̄p-
mūst̄ est. ideo p̄
ipm vniuersū ei
m̄ occurrēt p̄bā
tū p̄fectionē vni-
s̄m vniuersū in
vel s̄mūm. et qui-
tus s̄mūm p̄es
s̄mūm et etiā hūc
p̄bā dēterminat
vniuersū et de nō-
lione p̄es s̄mūm
lia et plante et ce-
tes quā magis p̄
p̄mūm et in
Sciendū est
s̄mūm et d̄p-
vniuersū s̄z simp-

de celo et mundo

ordine ad naturam particularem et non ad unum
salem sive ad totum uniuersum. Sequitur textus
de his autem qui sunt in seipsum partibus et c.

Queritur tertio: utrum unus

corpus simplicis sit etiam unus motus simplex
sive naturae. Arguitur primo contra suppositum
tunc quod celi est corpus simplex et tamen non mouetur
naturaliter sive secundum naturam eo quod mouetur
ab intelligenti. ergo non cuiuslibet corporis
simplicis est aliquis motus simplex secundum
naturam. Secundo arguitur motus celi com-
positus est ex tardo et veloci. nam presens per se
polus tardius mouetur partibus remotiori-
bus polis. eo quod in equali tempore inuolu-
ta sunt. ergo motus celi non est simplex.
tamen celi est corpus simplex. ergo non cuiuslibet
corporis simplicis est motus simplex.

[Tertio arguitur omnis motus compositus est ex
partibus quantitatem habentibus. si nullus mo-
tus est simplex sed compositus. Ultimo ar-
guitur contra quod sit. Ignis est corpus. sim-
plex tamen mouetur pluribus modis. quod mouetur
motu sursum et motu circulari. si unus cor-
poris simplicis non est tamen unus motus sim-
plex. In oppositum est probatum in tertio cap.
huius primi libri.

Pro ratione ad quesitum sciendum

est primo quod postquam probatum est uniuersum esse perfectum
tunc sive corpus positum. et ratione sive uniuersum
salutatis ratione corporis positum. quod tres di-
visiones. ratione uniuersalitate. quod extra ipsum in-
bilis est. et omnia complectitur. prout quia in tertio phi-
sico: tamen antequam dixerunt infinitum esse extra quod
impossibile est. ideo posset aliquis suspicari et dicere
ipsum uniuersum esse infinitum. ideo huic opinio-
ni occurrentes probas concludit quod propter de-
terminatam perfectionem uniuersi considerandum est an ip-
sum uniuersum infinitum sit secundum magnitudinem
vel finitum. et quia hoc haberi non potest nisi primi-
tus sciantur presens ex quibus integratur ipsum uniuersum
sum et etiam numerus earundem partium. ideo per pri-
mas probas determinatur de ipsis principalibus partibus
uniuersi et de numero earum. que quidem principales
liores presens sunt ipsa corpora simplicia. nam anima
et plante et cetera talia sunt secundum par-
tes que magis pertinent ad bene esse etiam quod ad
primarium eius integritatem.

Sciendum est secundo: quod ad sciendum

numerus et distinctionem principalium partium
uniuersi secundum simplicia corpora primitur probas

aliqua circa numerum et distinctionem motuum locali-
um. quod motus localis est primus omnium motuum
ideo ex distinctione et numero motuum localium co-
uenientius arguitur distinctio et posset de
hac distinctione motuum localium videretur in
sequenti capitulo et questione.

Sciendum est tertio. Cum probatum

est omne corpus physicum mobile est secundum locum
sive secundum naturam. si ratio omnis magnitudo naturalis.
puta superficies et linea considerata putantur
termini corporum naturalium. ita tamen quod cor-
pora per se mouentur alie uero per accidens. et
hoc capiendum corpus. put corpus est de genere
substantie. Et hoc est quod dicit philosophus. omnia physica
etiam corpora et magnitudines secundum se ipsa mobi-
lia esse dicuntur secundum locum. Et ad hoc probatur
adducit philosophus distinctiones nature et quod sic ar-
gumentatur. Corpora naturalia sunt quod habent
naturam. sed natura est principium motus in
eis in quibus est. ergo corpora naturalia ha-
bent principium sui motus in seipsis. sed quod
cumque mobilia sunt quodcumque motum sunt etiam mo-
bilia localiter. licet non e converso. eo quod mo-
tus localis prius est omnium motuum. omnia ergo cor-
pora naturalia naturaliter mobilia sunt motu
locali.

Sciendum est quarto: quod corpus

naturalium quod sunt mixta et quod sunt simplicia.
ut dicitur. 2. physicorum. et cum motus sit actus mobilis
et actus proportionatur suo perfectibili. oportet
ipsos motus proportionari omnibus mo-
bilibus. scilicet corporibus simplicibus. et ideo motus loca-
les corporum que sunt naturaliter conueniunt ipsis sunt
simplices. et motus mixtorum mixti ideo si corpora
mixta interdum reperiuntur moueri aliquo motu
simplici. ut lapis mouetur deorsum. hoc tamen
non est secundum naturam propriam. sed secundum naturam elementi
predominantis in ipsis. Et hoc modo facit
Thomas distinguere motus simplices a mo-
tibus mixtis. scilicet parte corporum mobilium
ita scilicet ut motus simplex dicatur qui est
alicuius corporis simplicis. Albertus tam-
en aliter distinguit et de hoc videtur in sequenti
questione.

Sciendum est quinto: quod ut habet

sanctus Thomas. corpus simplex est quod
habet principium alicuius motus naturalis i
seipso secundum naturam propriam. sicut patet de ig-
ne qui est simpliciter leuis et de terra que est sim-
pliciter grauis. et de spiritibus corporum sicut anima di-

ciatur species ignis. et etiam sicut sunt media
elementa quorum acrobater maior est affinitas
et cum igne ut aqua cum terra. Sed corpus mixtur
est quod simpliciter non habet principium alicuius
motus simplicis. Vel aliter possit dici quod cor
pus simplex est quod non est resolvable in partes dis
tinctas ratione hoc est specierum. ita quod compo
situm est ex materia et forma simplicibus. sic quod
forma eius non generatur in se virtualiter perfecti
ones aliarum formarum specificarum. cuiusmodi
est forma elementum vel universali que simplex est
simpliciter et vel virtute. Materia enim ele
menti vel alicuius corporis simplicis non est res
olvable in plures materias. et cum motus sequi
tur formam quam est effectus nature et forma prin
cipaliter est natura. sequitur quod corporis simpli
cis hoc est habentis simpliciter formam et materi
am virtus est motus simplex.

Conclusio responsiua. viii. cor
pus simplicis nō est nisi vnus motus sim
plex fm naturā ppriam. Probat. q. vni⁹ cor
pus simplicis nō est nisi vna pp:ia fo:ma
z simplex. h. effectus cōsequit fo:ma vt dictu
est. q. motus est effectus nature. z fo:ma p
cipaliter est natura. ergo vni⁹ corpus simpli
cis nō est nisi vnus motus simplex. Et notā
rer dicebat fm naturā ppriam. quia idē co
pus simplex bene mouet diuersis moribus.
vno modo fm naturā ppriam z alio modo
fm naturam cōmunē. vt pbat vltima ratio
ante oppositū. Et dicitur etiā quā quā dō p
ascendere fm naturā cōmunē ad replendēz
vacuū. Et si querat an sit eadē natura p
pria z cōmunis. Respōdet q. in eodē est ea
dem fm rem differens fm rationēz. q. alia
ratioē dicit ppria z alia dicit cōmunis fm
diuersos respectus. Nam inq̄tum ordinat
ad esse ppriū z ad cōseruationē ppriā rei d:
natura ppria. inq̄tum vō ordinat ad bonū
z esse totū vniuersū d: natura cōis. z sic vna
z eadem natura cōis dicit ppriat cōmunis
fm diuersas rationes.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur vt alibi dicebat in phisid. ce-
leum habet in se principiu passionū sui mor-
tis vt habet Albert⁹ in pñte passiu. dicens na-
turalissime celū moueri aia mortice. ideo in
corpe celesti nō ponunt organa quib⁹ aia
moueat: ipm cor: pus celeste. sicut i corpe
aialis ponunt uerui t musculi quib⁹ aia mo-

uer corpus ppriū. Ad hoc autē q̄ motus di
catur naturalis sufficit q̄ sit a principio intrin
seco passiuo. Acut patz in motu graui & le
ui. Ad secundaz dicit q̄ illud non impe
dit motū celi esse regulare. q̄ pars formalis
ter dicta celi in hoc tempore non mouetur
locū q̄ in alio. quia pres celi non mouent
in actu: s̄ solum in potentia. & ideo in tali mo
tu nō est diuersitas actualis: s̄ solum potēti
alis. vt dicit sanctus Thomas. que non re
pugnat simpliciter motui. Ad tertiaz di
citur q̄ motus dicit simplex. q̄ non est com
positus ex veloci et tardo. s̄ quia est alicui
corpi simpliciter & nō quiescit indiuisibilis.
Ultima soluta est in corpore questionis.

Sequitur in textu. Omnis autem motus
habet locum &c.

Queritur quarto vtrum vnius
corpi tñ sunt tres moti simplices. Argu-
itur q non. nam tñ sunt due magnitudines
simplices. s. recta ⁊ circularis. gñ sunt duo
motus simplices. tenet pñā. nam ex nume-
ro magnitudinis simpliciu cōcludit pñs nu-
merum co. poꝝ simpliciu. Secūdo sic. tot
sunt motus simplices: quot sunt co: pa sim-
plicia. s. quinqz sunt co: pa simplicia. i. celuꝝ
⁊ quattuor: elemēta. ergo sunt quinqz moti
simplices. In oppositum est pñs in ter-
tio capitulo hui⁹ libri.

Promissione ad quesitum sciendum est primo quod postquam probus ostendit quod omne corpus physicum mobile est secundum locum. et quod unus corpus simplicis est unus motus simpliciter secundum naturam propriam. consequenter in eodem capitulo philosophus ponit distinctionem inter motus localis. dicens quod omnis motus localis quem vocamus translationem. aut est rectus. aut circularis. aut mixtus ex his. sicut est motus obliquus illorum qui hac vel illac feruntur. Quam distinctionem probat probus. nam motus simplices non sunt nisi duo. scilicet motus rectus et circularis qui proportionaliter dicunt ad magnitudinem rectam et circulare. Quia ergo non sunt nisi due magnitudines. sequitur quod non sunt nisi duo motus simplices. scilicet rectus et circularis. Sed arguit sanctus Thomas contra hanc distinctionem. quod transcendit in aliud genus facile non prout demonstratur. ut dicitur primo posteriorum. quod inconueniens est per diuisionem magnitudinis pertinentis ad mathematica

de celo et mundo

ricos aliqd cludi circa motus pñctes ad
phísicos. Ad hoc dicēdū est cū ipo. s. *Thoma*. q. scia que se hz ex additōe ad aliā vñt
pñcipijs ei in demōstrādo. sicut geometria
vñt pñcipijs arismetice. q. magnitudō
ad additōe positioez sup mter. *An pñct* dī
vñtas posita in esse. Sūt aut corp' natura
le addit materia sēibile sup magnitudines
mathematicas. iō n̄ ē incōueniēs si natural' i
suis demōstratōib' vñt pñcipijs mathema
ticis. n̄. n̄. dñō ē aliq' gen' phísicū a qñe mat
hematice. sed aliqd addit phísicū sup
genus mathematicū. Sed iter obijcere
tur forte contra pbatōe. nā videtur ēē sal
sum q. solū sunt due magnitudines simpli
ces. vt recta et circularis. nam eis videt esse
vñā lineā simplex. quia oīs pñs ei est vnifor
mis. et tñ lineā elica nec est recta nec circularis.
q. nō tantū sunt due magnitudines simpli
ces. Ad hoc dī. q. si eis consideret quan
tū ad eius originē nō est lineā simplex. s. recta
et circularis. causatur em̄ eis ex duob' mo
dibus imaginatis. q. vñus est lineā circūm
euntis columnā. alius ē puncti mori p lineā
rectam. si em̄ verimqz motus sūt et regularit
pficiat constituit lineā elica p motum punc
ti in lineā mora. sic q. relinquit q. solū sūt due
magnitudines simplices. s. recta et circularis.
Unde in antiq' translatione *Auerrois* mor'
rectus dicebat equalis. *Un* simplicitatem
motus aliqui volunt attendere ex parte di
mensionū. ita q. motus simplex q. ē dñēsiō
nis simplicis recte. s. vel circularis. s. vt in p
cedenti qñstōe dicebat tertus simplicitatem
motus attēdit ex simplicitate mobilis sūdā
sein dicto philosophi dicētis in pñenti cap.
q. corp' simplicū motus sūt simplices cō
positoz vō compositi. Alij vō simplicitatē
motus accipiūt ex simplicitate motus.
Alij vō vt moderni dicunt q. mor' rect' tñ
simplex ē q. est a medio vel ad mediū sine
participatione circularis motus. S. circ
ularis simplex ē q. est sine participatiōe as
census et descensus. Et iste opinionēs nōn
contradiciūt inter se. q. oīs ista se concomitā
tur. s. simplicitas dimensionū mobilis et
sō me motus.

Sciendū est secundo. q. cur dī
cū q. motus circularis est q. ē circa mediū.
intelligit de medio mūdi qd est centrū gra
uitatis terre. rota enim que inquet circa me

diū sui nō mouet prop' ēe circularē. imo mo
tus eius ē cōpositus ex depñsiōe et eleuatōe.

Sed obijceret cōtra illud qd dictū ē. nā
sūm b̄ videret q. nō oīs corp' celestia mo
ueantur circulariter. nam sūm *Ptholomeus*
planete mouentur in eccentricis et epicyclis. et b̄
mor' nō ē circa mediū mundi. s. circa cētrū
grauitatis terre. s. mor' epicycli q. est circa cē
trū ipsius epicycli qd est circa circūferentiā
orbis. centrū aut eccentrici est extra centrum
mundi. et de hoc lati' videbitur.

Dicens
dū est q. cū doctore sancto. q. pñs nō fuit hu
ius opiniōis. s. estimauit et ad min' nihil dis
cere in cōtrariū q. motus corp' celestium
est circa centrum grauitatis terre vt enā po
nebant astrologi sui tps. *Ptholomeus* aut
inuenit motus eccentricoz et epicyclorū ad
saluandum ea que apparent in corp'ibus
celestib'. que forte tñ possent aliter saluari
concedendo tamē istos mor' adhuc necessa
riū ē oīs corp' celestia moueri circa centrū
mūdi sūm motum diurnū q. est supme spere
secum reuoluens totū vniuersū.

Et si dis
catur vltra q. motus circularis non est sim
plex. quia pñs celi circulariter moti ascen
dūt a descendunt. q. planeta cū est in auge
plus distat a medio mūdi q. cū est in oppo
sito augis. ergo ascendit et descendit. q. mo
tus celi nō est simplex. Dicit ad hoc q. ascē
sus et descensus. pprie loquēdo solū capiūt
in istis inferioribus. s. infra cōcauū orbis lu
ne. Diceret etiā ad formā obiectionis q. licet
aliq' pars determinata alicuius orbis qñqz
plus accedat ad mediū mūdi et qñqz plus
recedat. tñ totus orbis sūm extremāles supfi
cies equaliter semp distat a medio mundi.

Et sic apparet q. motus circularis est circa
mediū mundi. et motus rectus simplex est
medio vel ad mediū. a medio si sit mor' les
uium. et ad mediū si sit mor' grauius. Et no
tanter dicit q. mediū mundi est mediū gra
uitatis terre et nō magnitudinis. q. cū terra
sit aquis discooperta sūm aliquā partes sui
ad vitā animantium tuendā. et alia pars sit
aquis cooperta. pars discooperta continue
calefit a sole et rarefit et leuificatur et ascen
dit. et ideo nō est idem mediū magnitudinis.
et grauitatis.

Quibus notatis sit cōclusio re
sponsiua ad quesitum. Tñ sunt tres mor'
simplices. nā oīs mor' simplex vel est rectus

vel circularis. si circularis. sic est circa me-
diū mūdi. si rectus hoc ē dupliciter. vel est a
medio. et sic est motus sursum. vel ē ad mediū.
et sic ē motus deorsum. et tunc tres sūt motus sim-
plices. Hoc autē ē cōsonū prius dictis de p-
fectione corporis q̄ cōsistit in tribus. q̄ bñ ē q̄
motus simplices diuidūt in tres. Nec tñ rō p-
fecta ē et nō necessaria. q̄ solū dat q̄ndā ad
aptandū. et sic p̄ responsio ad quēstū.

Ad rationes ante oppositum.
quēstiois. Ad primas dicitur q̄ in genere supio-
no sūt. nisi duo motus simplices verō pbat i
genere tñ min⁹ generali repenūt tres. Ad
vltimā dicitur q̄ ipsi sūt q̄nq̄ motus simplices
s̄ in generali reducūt ad tres distinguendo
eos in ordine ad mediū. Sequit̄ textus.

Si quidem igitur est motus simplex qui in
circuitu corporis tē.

Queritur tertio: utrum preter
quatuor elementa ponendū sit aliqd corp⁹ sim-
plex circulans in motu ab ipsis realiter distinc-
tū qd̄ essentia q̄nta a p̄bis nūcupat̄. Ar-
guīt q̄ non. q̄ aer mouet̄ motu circulari ve
apparet in motu comete. etia ignis circula-
riter mouet̄. q̄ ppter motū circularē nō op̄z
ponere corp⁹ simplex aliud a quatuor elemē-
tis. Secūdo nō op̄z ponere tot mixta q̄t sūt
motus mixti. q̄ motus mixti i finitū p̄nt varia-
ri. q̄ nō ē necesse ponere tot simpliciā corp⁹
ra q̄t sūt motus simplices. q̄ ppter motū circula-
rare nō op̄z ponere quintū corp⁹. Tertio
arguit̄ q̄ pter quatuor elemēta sūt ponenda
plura corp⁹ simplicia. nā dicit̄ sūt mobilia
motu recto. s. sursum et deorsum. q̄ erūt duo mo-
bilia motu circulari. q̄ erūt plura q̄ q̄nq̄.

Quarto arguit̄. sicut pter quatuor elemē-
ta ponendū ē corp⁹ mobile motu circulari q̄
ē cā trāsmutatiois inferiorū corp⁹. ita ponē-
dū ē al. qd̄ corp⁹ q̄scere qd̄ sit cā p̄manēte
in reb⁹. q̄ erūt plura quā q̄nq̄. Ad opposi-
tū est p̄bs in. x. cap. hui⁹ primi.

Pro responsiōe sciendū est priō
q̄ post q̄ p̄bs p̄misit quedā necessaria ad i-
uestigandū verā distinctiōē et nūq̄ corp⁹
nū simpliciu que sūt p̄manētes partes vniuer-
si. p̄nt ex ipsis incipit ad ppositū arguēdū
ri ostendendū priō. ex natura et distinctiōe
motuū simpliciu corp⁹ celeste et aliorū a quatuor
elemētis.

Sic igitur cōclusio prima preter
quatuor elementa ponendū ē quatuor corp⁹ sim-
plex qd̄ est celū distinctū a quatuor elemētis et
circulariter motū s̄m naturā qd̄ a p̄bis q̄nta
essentia soler nūcupari. Nec cōclusio pbat i
textu. q̄nq̄ rōib⁹. priā ē. motus circularis ē mo-
tus simplex. q̄ alicui⁹ mobilis simplicis. et p̄nt
q̄ motus simplici corp⁹ mōdet corp⁹ simplex et
ecōtra. nā et si mixta q̄nq̄ motu simplici mo-
ueāt. hoc ē s̄m naturā elemētis in eis p̄dhanq̄
motus autē circularis nō ē alicui⁹ quatuor ele-
mētū priō et p̄ se. q̄ quatuor elemēta natura
liter recte mouent̄. q̄ ē alicui⁹ alteri corp⁹
a quatuor elemētis. et sic ponendū est quatuor cor-
pus simplex circulariter motū. Et si obijci-
at̄ q̄ duo corp⁹ p̄m bñ est vn⁹ motus simplex
s̄m naturā vt terre et aq̄ ē motus deorsum. q̄ nō
cuiuslibet corp⁹ simplicis ē vn⁹ motus simpli-
plex et p̄p̄. R̄ndet̄ ad hoc q̄ motus loca-
les nō cōueniūt elemētis s̄m q̄ calida et frigida
sūt. s̄m q̄ q̄litate inter se distinguūt
vt p̄z. et d. generatiōe. s̄ sibi cōueniūt s̄m
grauitate vel leuitate. et q̄ in grauitate pue-
mūt aq̄ et terra. id ē s̄m h̄ et quodāmodō dicūt
vnū corp⁹ et quodāmodō mouēt̄ vnū motū. Et
s̄līr dicet̄ de aere et igne cōuenientib⁹ in le-
uitate. Et tñ aqua et terra differūt in gra-
uitate. q̄ terra grauis est simpliciter. aq̄ vō
s̄m q̄ d̄ et in ordine ad supio-ā elemēta. et sic
grauitas aq̄ differt specie a grauitate terre.
id̄ hec magnitudines sūt p̄ncipia mouēdi
ad diuersa loca specie distincta. Et s̄līr dice-
ret̄ de leuitate aeris et ignis. Si obijciat̄
etiā contra hāc rōnē vt obijciat̄ in secūda
ba rōne aī oppositū. Dicit̄ q̄ motus cōpositus
nō cōr̄ndet corp⁹ mixto s̄m gradū migra-
tionis quatuor q̄litate p̄max qd̄ etiā nō cō-
ueniūt motus locales in quatuor h̄ mōi. s̄ s̄m di-
uersas p̄portiones in grauitate et leuitate.
Et si iterū obijciat̄. q̄ s̄m illā rōnē videtur
q̄ esset plura corp⁹ simplicia. q̄ sicut mo-
tus sursum et motus deorsum dicunt̄ simplices
ita etiam motus qui sūt ad alias positionū
differentias. s. ad dexterū et ad sinistrā. ante
et retro. R̄ndet̄ q̄ cū corp⁹ simplicia sint
essentiales p̄tes vniuersi or̄ q̄ motus simpli-
ces ipsis corp⁹bus simplicibus naturales a te-
rendant̄ s̄m cōditioem vniuersi. qd̄ cum sit
speciē vt postea p̄abitur. oportet q̄ motus
eius attēdant̄ p̄ cōparatiōē ad mediū qd̄ ē ius

*Ad primas dicitur q̄ in genere supio-
no sūt. nisi duo motus simplices verō pbat i
genere tñ min⁹ generali repenūt tres. Ad
vltimā dicitur q̄ ipsi sūt q̄nq̄ motus simplices
s̄ in generali reducūt ad tres distinguendo
eos in ordine ad mediū. Sequit̄ textus.
Si quidem igitur est motus simplex qui in
circuitu corporis tē.*

*mobile. q̄
s̄m p̄bi
triplex dicit̄
moueri a
dexterā aut
dexterā in
tur in mōi
in secūdo
cōclusiōe
tera. et tē
est q̄ motus
naturā cōr̄
tura. s̄
um qd̄ est i
fere id ē s̄m
viciū reliq̄
tū est qd̄ ē
corp⁹ motus
cunda ratiō
nit illi corp⁹
si s̄m naturā
quatuor: el
rōne. et sic
contrariet̄
et ita si tale
tu sursum i
orsū. q̄ nō rā
tra aliā sup̄
nō sit aliquod
q̄ sibi p̄manē
deur in rē
tus circulari
circularis p̄fect
fecto: et rē
directe finitē
ra ē imperfecta
motus circuli
naturaliter est
simplex sit na-
tis qd̄ nō dic-
q̄ motus circuli
pōt̄ dignior
si obijciatur
et habet p̄
bus p̄sistit p̄
p̄fecta. Dicit̄
particulariter
mediū et finē
vniuersi
eter requirit
hic modus p̄*

de celoz mundo

mobile. q: ois mor? sup aliq imobili fudat
 s'm habitudine ad mediu' nō attendit nisi
 triplex diuersitas in motu s'm qd contingit
 moueri a medio. ad mediu' ⁊ circa medium
 dextrū aut ⁊ sinistrū aut ⁊ retro solū consi-
 derantur in animalibus ⁊ in celo ⁊ nō ponit
 tur in motū elementū. ut postea pbabitur
 in secūdo hui'. g. 2. c. 2. p. 2. secūda rōe ad
 cōclusiōz. supponūt tria qz duo habēt i liti-
 tera. et tertiū ē ad sensū manifestū. Primus
 est q mor? cōueniēs alicui corpori cōtra na-
 turā cōtrariat motui cōueniēti sibi s'm na-
 turā. Secūdo ē q tū vnū vni ē cōtrariū
 um qd est intelligendū s'm idē q: nīlū dif-
 fert idē s'm diuersa plurib? p'tranari vī vnū
 viciū reliquo vitio ⁊ virtuti cōtrariat. ter-
 tiū est qd ē ad sensū manifestū. s. q est aliqd
 corpus motū circulariter. Tunc format se-
 cūda ratio. q: vel motus circularis conue-
 nit illi corpori s'm naturā. aut p'ter naturā.
 si s'm naturā. tunc non potest esse aliqd
 quattuor: elementorum ut patet ex prima
 rōne. ⁊ sic habet intentū. si p'ter naturā tunc
 cōtrariat motui q sibi conuenit s'm naturā.
 ⁊ ita si tale corpus sit ignis cōtrariabit mo-
 tu sursum ignis. cui etiā cōtrariat mor? des-
 cēsu. g nō tantū vnū vni opponit qd est cō-
 tra aliā sup positionē. ⁊ pari mō ostendit q
 nō sit aliqd aliud a quattuor elementis
 q sibi p'ueniat ille mor? s'm naturā. ⁊ sic habet
 b'etur intēu. Tertia rō ad p'clusionē mo-
 tus circularis est p:io: motu recto. nam cir-
 cularis p'fectior est co. nam linea circulari p-
 fectior: est recta. Quia circulari nīlū ē ad
 di recte finitū aliqd p'r addi. si b' fuerit infini-
 ta ē imperfecta. q: caret fine et p'fectione. ⁊ sic
 motus circularis ē p:io: recto. s mor? p:io:
 naturaliter est p:io:is corporis. cum g mor?
 simplex sit naturaliter alicui? corporis simpli-
 cis qd nō dicitur aliqd elementorū. seqtur
 q motus circularis ē naturalis alicui cor-
 pori digniori ⁊ p:io: ipis elementis. Et
 si obijciatur p'ter hanc rōnem. nam linea res
 etā habet p'ncipium medium ⁊ finem in q-
 bus p'sistit p'fectio vniuscuiusq rei. g n ē im-
 p'fecta. Dicitur ad hoc q aliquid sit p'fectius
 particulariter opo: t. r q habeat p'ncipium
 mediū ⁊ finē in seipso in quib? p'sistit p'fectio
 vniuscuiusq rei. Sed ad rōnē p'fecti simpli-
 citer requirit q non sit aliqd extra ipm. et
 hic modus p'fectiōis reperitur in primo corpore

pore quod est aliorū corporum p̄tentiū. Et sic linea circularis dicitur p̄fecta quia nihil sibi p̄t addi. linea v̄o recta dicitur imperfecta. Et si arguitur iterū de diametro cui etiam nihil p̄t addi. t̄ tamen est linea recta. ergo non cuilibet lineę rectę p̄t aliquid addi. Dicitur q̄ diametrum p̄t recipere additionem in quantum, linea recta potest recipere additionē. licet ex p̄tē mediū in quo est nihil possit addi sibi. Pro quarta rōne sup̄ponitur duo. p̄mū est q̄ oīs motus simpliciter conueniens alicui corp̄ p̄t puenire sibi aut sibi naturam aut p̄tē naturam. Secundū est q̄ mot̄ pueniēs alicui p̄tē naturā puenit alteri sibi naturā. Tunc arguitur sic manifestum est aliqd corp̄ inueniri circulariter. vt pater de sup̄ma regiōne iēns. Et etiā de corp̄ibus celestibus. vel ḡ sibi naturā vel p̄tē naturam moueri non possumus quia ac̄ sicut ignis sibi naturam propriam mouetur recte. ergo p̄tē naturam mouetur circulariter. et per consequens oportet ponere aliud corp̄ ab igne quod sibi naturā mouetur circulariter. tale autem corp̄us non est aliquod quattuor elementorum. ergo p̄tē quattuor elementa ponendū est q̄ntū corp̄. Quinta ratio. solus motus circularis est p̄teruus. vt p̄ter octauo p̄fiscor. ergo oportet motu circulariter naturaliter puenire p̄tē naturam q̄ vt habet text̄. qd p̄tē naturam est trāsit̄ cūssime. et hoc est qd d̄. nullū violentū p̄teruū durat. sed nullum elementorū sibi naturā mouet̄ circularit̄. ergo p̄tē quattuor elementa ponendū ē q̄ntū corp̄: pus circulariter motum sibi naturas d̄ segregatū est a corp̄oribus inferiorib̄. q̄libet ip̄or. t̄ tanto habens honorat̄ d̄: ē naturā quāto plus elōgatū est ab h̄is. emētis situ t̄ ordine. Et quo p̄tē p̄mū illū inter cetera corp̄a celestia fore nobis simū. q̄ ē p̄mēs oīa t̄ a nullo cōmēt. t̄ iō o mō excedit alia. sicut f̄: ma excedit mānā. q̄ p̄mēs h̄z rationē f̄: ma excedit arene. vt dicebatur. p̄. p̄fiscor.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primā dicitur q̄ nec ignis nec aq̄ mouet
circulariter sui naturā. sed p̄ter naturā. s̄
est sup̄a naturā ⁊ nō contra. nam nata s̄
obedire corp̄ibus superiōribus. Sec
unda ratio soluta est. Ad tertiam dicitur
q̄ duo s̄t mobilia motu recto genere subal

Tháng

Ziber primus

terno distincta: s sunt plura specie distincta. similiter sunt plura mobilia motu circulari s in specie determinata. s omnia cōueniūt in hoc q mouētur circa mediū mūdi motu diurno. Ad quartā dicit q pbus naturalis ex motu circulari deuenit in cognitōem corpōis celestis: ideo non posuit corpus quicquid secus. s posuit primū mobile qd per motum suū maxime vniforme est causa pmanētie rerū. et posuit q motus solis sub obliquo circulo et aliorū planetarū est causa generatiōis et corruptiōis p accessum et recessum ad nos. vt videbit in secūdo huius. et in libro de generatiōe. Theologi autē ppter alium finē posuerūt corpus imobile qd celum empirie um vocauerūt. s de hoc non est sermo apud philosophos. Sequitur in textu. Quoniam autem hec supponitur et.

Queritur sexto vtrum celum sit leue et graue. Arguit q sic. nam ascendit et descendit. vt patet in eccentricis et epicyclis circularibus. s grauitas et leuitas sunt principia ascensus et descensus. ergo celū est graue et leue. Secūdo arguit. celū est rarū et densum. rarū est leue et densum est graue. ergo celum est graue et leue. Maior pars per cōmentatōe ē. dicentē q planeta est densior p sū orbis. Tercio arguit. si pars celi separatur a toto tenderet ad locū totius et moueretur sursum. et cuius idem sit motus totius et partis: sequitur q totū celum mobile est sursum et per cōsequens est leue. In oppositū est pbus in quāto capitulo huius libri sic dicens. Manifestum quia nec grauitatē nec leuitatem habet corpus totum.

Pro responsione sciendū ē prius mo q post q pbus pbat q pter quatuor elementa ponendū est aliqd corp⁹ simplex cōsequenter ostendit differentiā huius quatuor corporis ab alijs quatuor: corporibus que elementa dicunt. Et primo ex parte motus localis. Secūdo ex parte aliorū motuū. Et quia grauitas et leuitas sunt pncipia motuū localis um in istis inferiorib⁹. ideo ostendit pbus differentiā huius corporis ab elementis ex pte grauis aut leuis. Et quia pncipiū demonstratiōis est ipsa diffinitio siue qd quid. ideo ad ostēdendū pmetit pbus diffinitōes grauis et leuis leuissimū et grauissimū. quibus diffinitionibus ad pñens vtitur tan q quibusdam

suppositōibus. Sed in quarto huius diffinitio considerabit de ipsis. in quo quidē quarto libro agitur de substantia seu natura grauis et leuis. Diffinitio ergo philosophi graue hoc modo. Graue est qd natū est ad mediū mōdi. Leue autē qd natū est moueri a medio. Unde pbus vti tali mōdo loquēdū: vt seruet se a cōtrarietate Platonis. dicētis eo q vniuersum est rotundū et sphericū et rotundū est vniforme. Dicebat ipse Plato q in vniuerso non reperiuntur sursum et deorsum: nisi forte quod ad nos. Nam nos vocam⁹ sursum qd est supra caput nostrū. et deorsū qd est sub pedibus nostris. et si essemus a pterio situati cōtrario nomigrem⁹ sursum et deorsum. et ita vt a cōtrarietate se cōseruet non diffinit graue et leue per habitudinē ad sursum et deorsum s per habitudinē ad mediū. Et iterum in istis nominibus sursum et deorsū vtitur pbus s in cōmūne modū loquēdi. qd vt dictū est secūdo topico: vtendū est nominibus vt plures: de reb⁹ vt sapiētes. Sursum vō vocat in quem leuita ferunt. et deorsum in quē grauita descendūt. Sed in quāto modū ab omnibus cōmuniter approbat sursum et deorsum. Nectamē huius diffinitio sursum et deorsum posita est quod ad nos modo etiam s in modū rei. Sic ut cū in animalib⁹ dicunt et s in naturā dextrū et sinistrū ex pte motus pgressiui qui est motus localis. sic i vnique so dicit sursum et deorsum s in naturā s in habitudinē ad motū simpliciu corporis: que sunt pncipales partes vniuersi. Propter hoc dicit pbus. sursum est locus in quē feruntur leuia. Et hoc rationabilē. nam sicut in obliquo: pars est sursum. ita in mūdo corpora leuiora nobiliora sunt et quasi formaliora. Et quous pars q sursum et deorsū non attenditur nisi infra cōcauum orbis lune. ita q deorsum est medium grauitatis terre: quod est mediū mundi. sursum vō cōcauū orbis lune.

Sciendū est secūdo q pbus diffinit grauiissimū et leuissimū. dicēs q grauiissimū est qd omnibus substat deorsū latis. Leuissimū vō qd omnibus superest supralatis. Et in istis diffinitōibus debent intelligi nomina posita gradus. ita q grauiissimū sit de numero eorū que deorsum feruntur. et leuissimū et numero eorū que sursum ferunt. Et ita

lies celū supmi
men ppter hoc
est de numero
de leuissimū in
grauissimū est re
uer et aqua graui
gūls et aer leuiss
Quibus no
ma. celum nō est
sio rōne pbi pba
eum est ferri ad
diffinitōes graui
ferri ad mediū v
nam si esset natū
hoc esset s in natū
s in naturā. nā s in
tu circulari. vt i
simplicis est m
pñam. Nec pōt
moueat cōtra n
nos sibi pñi mēst
sit ei s in natura
esset duo motu
probatū est. q
uitas et leuitas
re a quatuor: p
quatuor: pñm
bz grauitatē pel
q licet celū totū
medio in si aliqd
ipsa moueret ad
u. tur a medio v
rōbat ad extra
hoc d: q ad eu
terra et vñus gl
vñquoqz nat
quo naturalit q
eius. ideo tota r
nem. vt. si pñ ad
extra suū locū. s
comente mouet
s in natura ne
us. cū eadē sit i
clara nec parti
tem moueri sursum
nec pter natura
tōis ante op pñ
impossibile dēp
moueret circulari
te vñ est cōmū

de celo ⁊ mūdo

Adm. nō qd. f. i. l. e. u. s. g. a. l. e. m. e. n. t. u. m. n. o. n. e. s. t. d. e. n. u. m. e. r. o. e. o. r. u. m. q. u. e. s. u. r. s. u. m. f. e. r. u. n. t. u. r. A. n. d. e. l. e. u. i. s. s. i. m. u. s. i. n. t. e. r. o. m. n. i. a. e. l. e. m. e. n. t. a. e. s. t. i. g. n. i. s. g. r. a. u. i. s. s. i. m. u. s. e. s. t. t. e. r. r. a. E. l. e. m. e. n. t. a. v. o. m. e. d. i. a. s. a. e. r. ⁊. a. q. u. a. g. r. a. u. i. a. s. u. n. t. ⁊. l. e. u. i. a. a. q. u. a. s. c. i. l. i. c. e. t. g. r. a. u. i. s. ⁊. a. e. r. l. e. u. i. s. n. o. s. i. m. p. l. i. c. i. s. i. n. r. e. s. p. e. c. t. u. r.

licet celū supemineat omnibus elementis: nō tamen ppter hoc debet dici leuissimus: qz non est de numero eorū que sursum feruntur. Unde leuissimus inter omnia elementa est ignis: grauiissimū est terra. Elementa vō media. scilicet aer ⁊ aqua grauiasunt ⁊ leuia. aqua scilicet graui⁹ ⁊ aer leui⁹. nō simplr: s in respectu.

Quibus notatis sit cōclusio p̄ma. celum nō est graue nec leue. Hec cōclusio rōne pbi pbat. Nā omne graue v̄ leuena tum est ferri ad mediū vel a medio. vt pz p diffinitōes graui⁹ ⁊ leui⁹. scilicet nō est natū ferri ad mediū vel a medio. s rē. Vno: pz. nā si esset natū ferri ad mediū vel a medio hoc esset fin naturā vel cōtra naturā. Non fin naturā. nā fin p̄piaz naturā mouet motu circulari. vt pbatū est. modo vni⁹ corpis simplicis est tū vnus motus fin naturā p̄piaz. Nec pōt dici qd aliquo alioz motuz moueat cōtra naturā. qz tūc motus oppositus sibi ip̄i inesset: ⁊ cū motus circularis insit ei fin naturā: ideo vni⁹ corpis simplicis essent duo motus simplices fin naturā. qd is probatū est. Secūdo pbat cōclusio. Brauitas ⁊ leuitas sunt qualitates secūde causa te a quattuor p̄mis. s celuz denudatū est a quattuor p̄mis qualitatib⁹. s celū nullam hz grauitatē vel leuitatē. Et si aliq̄s dicat qd licet celū totū non moueat ad mediū v̄ a medio: tū si aliq̄s detrahert extra totum ip̄a moueret ad mediū. sic tota terra nō mouetur a medio vel ad mediū. s si ps terre detrahert ad extra ip̄a mouebit ad mediū. Ad hoc d: qd ad eundē locū ferunt ps ⁊ totū sic terra ⁊ vnus glob⁹. Et pz hoc ex quiete. qd vnūquodqz naturaliter mouet ad locum in quo naturalit̄ quiescit: vt tota ⁊ quelibet ps eius. ideo tota terra hz naturalē inclinatio nem. vt. s. ip̄a ad mediū moueat extra si esset extra suū locū. s quia totū corp⁹ celesti nō conuenit moueri alio motu q̄ circulari. nec fin naturā nec p̄ter naturā. vt pbatū est p̄us. cū eadē sit ratio de toto ⁊ p̄tib⁹. vt dictū est. ita nec parti eius si traheret ab eo pueniret moueri sursum ⁊ deorsus: nec fin naturā nec p̄ter naturā. Et p hoc pz solutio tertiē rōis ante oppositū. Dixerūt tū aliq̄s qd si per impossibile detrahert aliq̄ pars celi a toto moueret circularit̄. si illud tū impossibile potest in esse multa sequenti impossibilia. qz

illud repugnat celesti corp⁹. Et per hoc patet r̄sio ad quesitum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̄mā d: qd ascensus ⁊ descensus p̄p̄ie solūm reperiunt sub cōcauo orbis lunelicut sursum ⁊ deorsum vt dictū est. Et d: vltia qd licet vna ps determinata vni⁹ orbis puta solis vel lune per motuz in eccentrico quādoqz sit p̄p̄inquo: medio mundi. q̄qz remotior: orbis tū fin se totū semp est in eadē p̄p̄inq̄tate ⁊ remotōe a medio. sicut etiā circuli concentrici. vnde totus orbis est cōcentricus licet descēs sit circulus eccentricus. Ad secundā dicit qd raritas ⁊ densitas in celo non sunt eiusdē rōis cum raritate ⁊ densitate i his inferiorib⁹. imo opposite rōis. nec causatur a q̄tuo: qualitatibus p̄mis. vnde in celo densitō: pars est formalior: ⁊ raritas materialior. s in inferioribus dicit p̄se oppositum. Tertia soluta est. Sequit̄ textus. Similiter autem ⁊ c.

Queritur septimo vtrum celuz sit ingenerabile ⁊ incorruptibile. Arguit qd non. auctoritate Platonis dicentis celuz esse generabile. ergo celū non est ingenerabile. Secūdo arguit. corpus celeste finitū est. cuiuslibet autē corp⁹ finitū vire⁹ finitū est. sed vire⁹ finitū nō se extendit ad infinitā duratiōem. ergo nō est ingenerabile nec incorruptibile. Tercio arguit. corpus celeste est corpus naturale. ergo habet materiaz p̄matōi admixtā. qd autē habet talem materiaz generabile est ⁊ corruptibile. Quarto. corpus celeste est alterabile. ergo generabile ⁊ corruptibile. Antecedēs patz. qd corpus celeste est susceptiuū luminis ⁊ tenebre. ergo est alterabile. In oppositū arguitur per p̄m in hoc capitulo dicentē. Similiter autē ⁊ rationale ē existimare de ip̄o qd ingenerabile ⁊ incorruptibile ⁊ imalterabile est. Quapropter p̄mo videbit̄ de que sito. Secūdo de aliquib⁹ dubijs.

Sciendum est primo qd post qz p̄bis p̄bauit qd p̄ter quattuor simplicita corp⁹ a naturaliter mota motu recto. ponendū est quintū corpus simplex. scz celum. qd fin naturā p̄p̄iam mouetur motu circulari. ostendit etiam differentia hui⁹ quinti corp⁹

Quia si corpus celeste finitū est. non potest se extendere ad infinitā duratiōem. ergo nō est ingenerabile nec incorruptibile. Tercio arguit. corpus celeste est corpus naturale. ergo habet materiaz p̄matōi admixtā. qd autē habet talem materiaz generabile est ⁊ corruptibile. Quarto. corpus celeste est alterabile. ergo generabile ⁊ corruptibile. Antecedēs patz. qd corpus celeste est susceptiuū luminis ⁊ tenebre. ergo est alterabile. In oppositū arguitur per p̄m in hoc capitulo dicentē. Similiter autē ⁊ rationale ē existimare de ip̄o qd ingenerabile ⁊ incorruptibile ⁊ imalterabile est. Quapropter p̄mo videbit̄ de que sito. Secūdo de aliquib⁹ dubijs.

Liber primus

ab alijs ex pre grauitatis et leuitatis. q̄a. s. ē carens grauitate et leuitate quas habet corpora recte mota. cōsequēter in hoc capitulo ostēdit p̄bus differētiā hui⁹ q̄nti corporis ab alijs corporibus ex parte aliorū motū ostēdendo ipsū non subijci generationi: corruptioni: augmentatōni: nec diminutioni: nec alterationi.

Sciendūz est primo q̄ de huiusmodi q̄nto corpe tres fuerūt opinōes antiq̄orū. Prima fuit Empedoclis et ceterorū caldeorū ponentū celū esse primā causā q̄ deus est. et p̄ p̄ns ingenitū et incorruptibile. Sed h̄ opinio nō valet sustineri. q̄ impossibile est primā causā esse corpus. nam oē corpus habet aliqd prius se partes. s. ipm sp̄nentes. Alia fuit opinio Platonis ponentis ipm esse p̄dictū a deo et habere causā sui esse cū multitudinē et distinctiōē in suis partibus nō tñ per generatōem naturalem que est ex aliquo subiecto p̄supposito. s. magis p̄ emanantiā simplicē s. h̄m quā quēlibet res a deo dicit ex nihilo emanasse. Unde q̄ corpus celeste multitudinē habet partūz et diuersitatē in partib⁹. p̄ns est q̄ sit distās a primo a quo oīs multitudo et diuersitas renouenda est. et hec fuit opinio trū legū. s. iudeorū. sarac̄. noz. et ipianoz. Sz de hac questione dēterminare magis spectat ad p̄bm p̄mū. Tertia fuit opinio quorūdam naturāliū. dicentū celū esse generabile et corruptibile p̄ actionē qualitātū actiuarū et passiuarū ad modū aliorū corpōz. et isti noie generatōis p̄p̄e vsi sunt et naturalit̄ locuti sunt. Et de hac opinioē in p̄nti agendū est.

Sit conclusio respōsiua. celum ē ingenerabile et incorruptibile. Probat̄ ratione p̄bi. Nam omne qd generat̄: generat̄ ex subiecto ex cōtrario. ex cōtrario quidē sicut ex nō p̄manētī. et ex subiecto vt ex p̄manētī. vt potuit p̄mo p̄bificorū. Sicut omne corruptibile corruptit̄ in aliqd subiectū existēs. et etiā oīs corruptio est ab aliquo actiuo. q̄ omnis corruptio tenniat̄ in cōtrariū. vt etiā p̄z ex q̄to p̄bificorū. s. q̄nto corpi nihil est cōtrariū. ē ingenerabile et incorruptibile. Minor partz quia cōtrarioz cōtrarij sunt mor⁹. sicut partz de leui et graui. s. morū celestij q̄ est circularis non ē mor⁹ cōtrari⁹. q̄ q̄nto corpi nihil est cōtrariū. ideo bñ cōcludit p̄bs q̄ recte videtur ingenitū et incorruptibile celum esse. et

esse exemptū a cōtrarijs. nā generatio et corruptio est inter cōtraria.

Conclusio secunda. celum non est augmentabile nec diminubile. Patet. nā omne qd augetur vel diminuit̄ s. h̄m aliquid generat̄ et corruptit̄. s. celū est ingenerabile et incorruptibile vt imēdiatē p̄batū ē. g. Maior p̄z. nā omne qd auget̄: auget̄ imēdiatē alio quo qd p̄r̄ dissile existēs efficiē sile et cōuertitur in subam ipi⁹ aucti. g. qd p̄p̄ie augmentat̄ s. h̄m aliqd generat̄. sicut omne qd diminuit̄: diminuit̄ recedēte aliqd intrinseco. ideo videmus q̄ ea q̄ diminuit̄ statim corruptunt̄.

Conclusio tertia. celum est inalterabile. Patet nā oīs alteratio est s. h̄m passiōes et passibiles q̄litates. s. omnia corpa q̄ trāsmutant̄ s. h̄m passiōes et passibiles qualitates vidēt̄ habere augmentū et decrementum. sicut p̄z de corpibus aialū et de partibus corz. et etiā de plānā in quib⁹ p̄p̄e ē augmentum. p̄z etiā de clementis q̄ s. h̄m alteratōez calidi et frigidi rarefiūt et p̄densant̄. et trāsmutantur in maiore et minore ē quantitātē qd est quodāmo augeri v̄l diminui. cū g. celū non sit augmentabile nec diminubile sequit̄ q̄ nec alterabile. Et istis cōclūsiōib⁹ p̄z differtentia h̄mōi q̄nti corporis a q̄truo: elementis et alijs corporibus que sunt p̄p̄e nos. q̄a. s. ipm q̄ sempiternū nō habēs augmentū nec decrementum s. est inalterabile et impassibile.

Et ad istas cōclūsiōes adducit p̄bus qdā signa in q̄b⁹ rō se cōformat h̄is q̄ sensu apparent. Primū. nā oēs q̄ locuti sunt de celo: siue barbari siue greci q̄ aliquā cognitiōē de deo et substantijs separatīs habuerūt inde sibi attribuerūt celū p̄ loco coaptātes imortale imortalit̄. Secūdū signū est exp̄iētia longi t̄p̄is. nā si cōsiderem⁹ ea q̄ nūc in toto celo et partib⁹ ei⁹ oculis p̄p̄ijs cōspiciunt̄ et cōparem⁹ ea h̄is q̄ tradiderūt antiq̄ astrologi in scripturis: nō p̄cipiem⁹ mutari in ipso celo aliqd. nec s. h̄m totū nec s. h̄m partē. s. illud esse nō posset si celum alteratōni et corruptiōi subijceret̄. g. et c. Tertiū signū ē ex noie dato ab antiq̄s ipi celo. qd qdē nomē adhuc durat t̄p̄e p̄nti. Antiq̄ qui est vocauerūt celū c̄thēra q̄ si sempiternē curēs. qd aut̄ sempiternē curit̄ sempiternū ē. g. ex noie dato ipi celo ab antiq̄s videt̄ ex opinioē eoz fuisse q̄ celū sit sempiternū. Sz circa illud nomē decepit̄ fuit Anaxagoras: tribuens hoc nomē igni. et hoc credens q̄ res

de celo et mundo

lum sit de natura ignis. ppter hoc interpre-
tatur est Anaxagoras cetera qsi semper
ne ardens. Unde celum non potest sic interpre-
tari. q. si in se ardeat. et si sic donomiet deno-
miatio fit ab effectu. q. si. motu suo velocissi-
mo et lumine suo perpetuo naturam sibi ppin-
qua ardere facit et inflamat. Et sic ex istis si-
gnis patet conclusiones pdictae. scilicet q. celum est
semper eternum ingenerabile et incorruptibile. et
p hoc patet primo ad primum argumentum.

Subitur primo qualiter dis-
ferunt pbi a theologis circa pductionem ipsius
celi. Dicendum est q. tibi pbi q. theologi ponunt
ipsum esse pductum a deo prima causa. non q. de-
p generationem naturalem q. fit mediante agente
perfectiori s. p. in se uia simpliciter a primo principio
a quo pfecti soli esse omni rerum. et hoc modo po-
tuit intelligere Plato celum esse genitum. q. p. du-
ctum ab aliqua superiori causa. Idem etiam ostendit
philosophus in metaphysica sua. in qua concludit so-
lum esse unum primum a quo cetera tota natura
depndent. Sed differunt pbi et theologi in his
de. Nam pbi dicunt deum pduxisse celum sibi con-
secratum et non ex decemio principio temporis.
et pbatu est octavo philosophi. Theologi por-
tuit celum esse pductum a deo sibi sui tota sub-
stantia et in. liquo decemio ipis principio
contra qd obicit Simplicius tribus rationibus.
Prima q. deus pducit celum sibi sui esse et non
aliquid ei supradidit. cum ergo esse suu sit eter-
num et invariabile sequitur q. celum ab ipso sem-
per pcedit. Secunda ratio. cum bonitas dei sit
causa rerum et ex aliquo decemio a principio
tempis celum incepit esse sequitur q. bonitas ei-
us sit ociosa et vacans anteq. celum esset. qd est
absurdum. Tertia ratio. id qd incepit sic q. an-
te non fuerat. cepit esse ex ordine alicuius superi-
oris motus. supra motu celi non est alius motus
superior. ergo celum non incepit esse. Istis
tribus argumentis nititur iste Simplicius. p. bare
perpetuitate mundi quoniam non concludit. immo
a fidei repugnat et ventati soluitur sic per
ordinem. Et prima dicit q. illud qd pducit
ab aliquo agente intelligere et volere. p. dicit
ur. sicut et q. ipm. pducens vult et intelligit
et non pducit eo modo quo ipm. p. ducens est
sibi sui esse. cum igitur prima causa que deus
pducit celum sibi sui esse et non per alius
qd supradidit. et esse suu non sit a suo intell-
ligere et velle distinctu sequitur q. p. duxit ce-
lum sibi intelligere et velle. ideo non oportu-

it ipsum pducere tale quale est esse diuinu aut
diuturnu aut sibi equale duratioe. sed tale est
tantu quale et quatuor voluit et intellexit ipa
causa prima. Ad secundum dicitur q. illud
est ociosum qd non consequitur finem ad que
est ordinatu. ideo creature essent ociose si non
consequerentur dictam bonitatem q. tuus est ipis
possibile. sed quia dei bonitas non est. ppter
creaturas. immo e converso. ideo nunq. ppter
hoc est ociosa diuina bonitas si nunq. celum
aut aliqua creaturam pduxisset. quia ipa di-
uina bonitas sibi ipsi est sufficiens. Ad ter-
tium argumentum dicitur q. bene arguit de eo
qd pducit ab aliquo particulari agente qd
non pducit totum tempus et ea que cum tem-
pore simul produciuntur ut producta fuerunt
sed quia prima causa est agens vniuersale.
qd simul pducit ipsum totum tempus cum
his que sunt in tempore. ideo celum non in
tempore sed in principio temporis fuit produ-
ctum. Et cum hoc stant demonstrantes pbi
posite in precedenti capitulo que concludunt ce-
lum non esse productum per generationem na-
turalem. sed non probant nec est probabile q. n-
adhuc a deo sibi simpliciter emanatorem ipsum
celum fuerit productum.

Subitur secundo an in celo sit
materia. Rndet ad istud comentator Augu-
stini q. non. dicens q. corpus celeste est subie-
ctum actus ad qd comparatur eius anima
sicut forma ad materiam. Sed hec responsio
falsa est ut iacet. nam cum celum agat in ista
inferiora necesse est q. sit actus vel habens
actum sed non est actus purus. quia sic esset
forma subsistens et solo intellectu et non sen-
su apprehenderet. quare relinquit qd est ha-
bens actum. omne ergo tale habet materiam.
ergo in celo est materia. Sed tunc dicitur
est q. materia celi non est eiusdem rationis cum
materia istorum inferiorum. sed differt ab ipsa
non quidem per aliquid qd faciat composi-
tionem in ipsa materia sed per relationem ad di-
uersos actus quia forma celi vniuersalis est
in causando qd ex vniuersali eius operatione
potest comprehendere. ideo huiusmodi forma totam
potestatem lucis materie replet non relinquens
in ea prauationem alicuius alterius forme. quia
omnis alia forma virtualiter et effectiue in forma
celesti continetur. forma autem ipsorum inferio-
rum particulares sunt q. tuus a virtute lucis etia
particulares sunt operationes. et ideo nec repleant

Liber primus

totā potentialitatē sue materie. s. cū vna forma ē in materia secū pimitur aptitudinē ad alia forma cuius perfectio nō pūct eminet s. est causaliter et effectiue. idē hic ē sermo de eminentia efficiētis. s. nō cause formalis. Quod autem differūille due eminentie alias dictū est.

Dubitat tertio. Circa ratiōem

conclusionis responsive. in qua dicitur quod mobilia nō sūt contraria quia motus nō sūt contrarij. quia si contrarietati motuum rēderet contrarietas mobilitati et cōuerso videret se quod ignis et aqua sūt contrarij. pūct ē s. m. quia ignis et aqua pugnant in natura qualitate. et nō aqua et ignis. ad illud rēderet dicitur in v. ad p. dicta. quia hic agit de elementis s. m. quod hūc determinatū sūt in vniuerso. quā sic cōstituit vniuersū vt pres. et s. m. hoc maior contrarietas ē ignis ad terrā quā ignis ad aquā. s. m. q. l. itates actiue et passiuas. de quibus nō ē hic ad p. positū.

Dubitat quarto. Circa illud

idē. quia nō v. quod contrarietas motuum cōsequitur contrarietatem mobilitati nā vna et eadē substantia nūcro susceptiua ē contrarij. vt dicebat i. p. dicamētis. Itē aer mouet sursum et ignis i. loco aq. et deorsum et ignis i. loco ignis. et sic idē contrarij motus mouet. v. et nā quod eadē aia mouet motu v. et v. et c. Circa s. dicēdū ē quod p. b. s. v. h. ac. p. p. n. e. q. si motus nō sūt contrarij quod mobilia nō sūt contraria. nō autem ponit cōuerso. s. quod mobilia nō sūt contraria. quia motus nō sūt contrarij. quia si possit aliquis dicere quod oim corpus contrarietatem habet sūt contrarij motus nō tū oēs contrarij motus sūt contrarij. et cōtra illud obiectiones predictę pcedūt. tū s. m. rei veritatem contrarietas naturalium motuum cōsequitur p. p. i. etatē p. i. n. c. i. p. i. o. r. u. actiue s. m. formalium ad que sequuntur et motus. nō autem p. p. i. etatē p. i. n. c. i. p. i. o. r. u. materialium et passiuorum. quia eadē materia susceptiua est contrarij. idē alterationes quod sūt ex p. n. c. i. p. i. s. extrinsecis nihil p. b. i. t. e. ē circa idē subiectū quous sūt d. n. e. s. i. q. v. o. alteratio sit ex p. n. c. i. p. i. o. extrinsecis. sicut sanatio. oportet quod contrarietas ealium alterationum cōsequatur contrarietatem mobilitati eadē rō est de motib. localib. Ad illud v. o. quod obijciatur de aere dicitur quod nō est contradictio i. oib. quia oppositi t. o. p. ē quod sūt in idē et s. m. idē et respectu eiusdem quod sūt de rōne et. motus autem actus naturalis nō est sursum et deorsum respectu eiusdem. s. sursum respectu aquę et terre. deorsum respectu ignis. Tū tales motus nō sūt contrarij. quia nō sūt ad contraria loca. s. ad eundē.

dem quod sūt de rōne et. motus autem actus naturalis nō est sursum et deorsum respectu eiusdem. s. sursum respectu aquę et terre. deorsum respectu ignis. Tū tales motus nō sūt contrarij. quia nō sūt ad contraria loca. s. ad eundē.

Dubitat quinto de hoc quod dicitur

p. b. s. quod oim alterabile est augmentabile et diminubile hoc v. esse falsū. nā augmentatio fit p. aduentū alicuius extrinseci cōuersi i. subiecti alii. et hoc nō p. cōuenire nisi plūs et aialibus g. r. e. Dicēdū ē breuiter ad dubium quod p. b. s. capit augmentū et decrementū generalit. p. o. i. motu quod ē ad maiorem vel minorem etatē. et sic se extēdit ad rarefactōem et condensatōem nec p. p. i. p. e. d. i. t. rō p. b. i. nā sicut augmentatio et diminutio p. p. i. e. nō sūt nisi cū alteratione. ita nec rarefactio et condensatio sūt sine alteratione. et hec de secundo puncto.

Ad rationes ante oppositum.

distinctionis. P. i. a. soluet ex primo notabili. Ad secundā rēderet Averrois. quod in celo nō est v. ad esse. s. duntaxat ad motū s. m. locum. sed in hoc manifeste videtur contradicere p. b. s. in 2. methaph. ponit virtutē in sempiternis ad hoc v. s. m. p. i. n. t. i. s. t. e. a. u. t. e. z. s. u. i. t. d. e. c. e. p. t. u. s. q. existimauit virtutem essendi solum p. i. n. e. r. e. ad potentia passiuam. s. e. z. m. a. t. e. n. a. z. cū tamē magis p. i. n. e. a. t. ad formā. g. v. n. u. q. u. o. d. q. est p. s. u. a. formam. ideo tamdiu habet vnaque res esse quanta est vis forme. ideo aliter est dicēdū id quod requirit virtutē infinitam op. t. e. s. s. e. i. f. i. n. i. t. u. m. i. n. f. i. n. i. t. u. m. a. u. t. et finitū v. n. u. q. u. o. d. d. i. c. i. t. u. r. s. m. q. u. a. t. u. m. s. cū p. s. t. a. t. q. i. p. s. m. e. ē. a. l. i. e. i. u. s. r. e. i. cōs. i. d. e. r. a. t. u. m. a. b. s. o. l. u. t. e. nō est quantum si constat ipm non habere pres. sed totū s. i. l. est. bene tū contingit et accidit ei quod sit quantum et hoc dupliciter cōtingere p. o. t. s. m. duratōem i. q. u. a. t. u. m. s. u. b. i. e. c. t. u. m. est motui et p. d. n. s. t. p. i. s. s. i. c. u. t. est esse rerū variabilium. v. n. v. i. r. t. u. s. c. u. i. u. s. i. l. i. b. r. e. i. c. u. r. ē ē s. u. b. i. e. c. t. u. m. ē motui variari nō p. r. i. o. n. ē f. i. n. i. t. a. A. l. i. o. m. o. d. o. ē c. u. i. u. s. i. l. i. b. r. e. i. p. r. d. i. c. i. t. u. m. p. a. c. c. i. d. e. s. s. i. c. u. t. q. u. a. t. u. m. e. x. p. t. e. s. s. i. s. s. u. b. i. e. c. t. u. m. ē h. z. d. e. t. e. r. m. i. n. a. t. a. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. Dicēdū est g. q. d. celi nō ē s. u. b. i. m. v. a. r. i. a. t. i. o. i. s. et t. p. i. s. i. o. n. ē q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. d. u. r. a. t. i. o. i. s. et p. d. n. s. n. e. c. f. i. n. i. t. u. m. n. e. c. i. n. i. t. u. m. n. e. c. p. s. e. n. e. c. p. a. c. c. i. d. e. s. ē a. u. t. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. c. o. r. p. o. r. i. s. e. x. t. i. n. s. i. s. q. u. o. d. c. o. r. p. u. s. c. u. i. u. s. ē ē f. i. n. i. t. u. m. e. t. s. i. m. h. o. c. e. s. s. e. f. i. n. i. t. u. m. s. i. c. e. r. g. o. v. i. r. t. u. s. e. s. s. e. n. d. i. c. o. r. p. o. r. i. s. c. e. l. e. s. t. i. s. ē m. o. f. i. n. i. t. a. ē

de celo et mundo

ipm finitū est. ideo nō se extendit infinite: hoc est vltm ad infinita. nō tñ sequit q sit determīnātū ad esse rpe finito. q: finitū et infinitū ipi nō accidūt loquēdo de infinito finitū q: nō subijciūt variatōi aut tpi. s. suū esse mēsurat: eo q est in pmo eterno. Et utramē virt' eius finita est nō se extendens ad infinita. q: magnitudie celi cur' est finita est. et ideo esse eius finitū est ex pte mobilit. et ei' durat: rō trāscendit omē gen' quātū et infinitū vlti niti pprie. et illud non videbat' isti Zucroi. Tertia soluta est ex dictis i secūdo dubio.

Ad quartā d: q nō est alterabile alteratiōe co:ruptiua q sit ab abiectōe alicui' for: me: s. bene est alterabile alteratiōe pfectiua q sit retinēdo formā sine abiectione aliorum.

Sequit' in textu. *Quid nō sit circularē.*

Queritur octauo verum motui circulari sit aliq's mor' p'p'. Arguit q sic. nāz motui recto est aliq's p'p'. s. et circulari. p'na tenet a sili. Secūdo arguit. mor' circularis facti in eodē circulo seuuicē impediūt. s. adinuicē cōtrariānt. In oppositā ē p'ba in 5 caplo hui' p'imi tractat' sic dicēs. Quareqz circulariōi nō est p'ra latio alia: ex multis vtiqz q's accipiat fidē.

Pro responsione sciendū ē p'ri-mo q postq p'bus oñdit q necesse est aliq'd corpus esse pter qtuor elemēta. et oñdit dīf ferentiā hui' qnti corp'is a qtuor: elemēti. Et sequēter oñdit q integritas vniuersi req'rit aliq'd corpus simplex pter qtuor elemēta et illud est qntū corp'. dicēs q sicut ex dictis pbatuz est q pter corpa graua et leuia ponendū est qntū corpus. Ita etiā manifestum est q impossibile est esse maiorē numerum simpliciu eo: po:z. q: sicut sup dictū est necesse ē q cuiuslibet corp'is simplicis sit ali quis mor' simplex. s. nō est aliq's motus simplex pter p'dictos. quoz vnus est circularis: alius rect' qui in duas ptes diuidit. Nāz re:cto:z quidā est a medio q d: sursum. alius ad mediū qui d: deorsus. Ille autē q est circulari est p'imi et sup'emi corp'is. ideo relinquit q pter p'dicta corpa simplicia nō sit aliq'd aliud corp' simplex et ita integritas vniuersi ex istis quoz corp'ibus p'sistit. q: pter istos tres motus. s. a medio ad mediū et circa mediū nō est ali' motus. et ideo ex pte mor' cōcludi tur integritas vniuersi ex istis quoz corp'ib'.

quoz quattuor: monent recte et aliud circulariter. Sed quia p'bus p'ba do celū esse in genitū et incorruptibile: supposuerat q motui circulari nullus sit mor' cōtrari'. ideo in p'iti capitulo hoc ostendit.

Pro quo sciendū est secundo q mult' p'ri imaginari possum' q aliq's motus sit cōtrari' motui circulari. Vno mō q ei op ponat' mor' rect'. vtpote motui facto supra diametru mor' fact' sup semicirculū. si enī v: hz rect' motui circulari aliq's mor' opponere' in aune videret' eē mor' rect'. q: linea recta vna fractōez hz. linea autē circularis p totum videt' hē fractōez. et hī hoc rectū et circularē vident' eē p'aria. Itē videt' etiā ex alio. q: figura diuidit p rectā et circularē tā q p differētiā p'arias. s. videt' q mor' rectus maxime sit cōtrari' motui circulari. Secūdo mō imaginari possum' q in p'ib' circulariōis eēt cōtrarietas. et hoc multipliciter. Vno mō q mor' facti sup eundē semicirculum tēnis trāspōsitis adinuicē aut p'arij. Alio mō q mor' facti sup semicirculos diuer sos ex eadē pte diametru descriptos adinuicē cōtrariānt. Alio mō q mor' facti super vni semicirculū essent cōtrarij alijs motui facto sup semicirculū ex opposita pte semicirculi descriptū. Tercio mō et p'p' principalit' imaginari possum' q vna tota circulariō al teri toti circulariōi cōtrarietur. Istis modis et nō plumb' imaginari possum' motui circulari aliqūē motū esse cōtrariū.

Ubi sciendū est tertio q ad contrarietate motuū localū duo requirunt'. P'ri mu est q sint loca cōtrariā: et hui' rō est. quia cōtrarietas est oppositiō finitō: mō ino tus causat formā et spēm a supio ad quē. rō illi mor' sunt cōtrarij quoz tēmi cōtrariāntur. Secūdu qd req'rit' est. q: p'aria fin lo cūz sunt q maxime distāt fin locū. et fin locū maxia distātia int' aliq' mēsurati d: p lineā rectā q finita ē et recta. iō seq' q illi mor' fiant fin lineā rectā. q: sola linea recta int' duo p'ia cta ē finita. q: nō sūt nisi vna recta. sed linee curue infinite describi p't inē duo puncta. et ita cōtrarietas in morib' localib' d: attendi fin lineā rectā. Et hoc est qd dicit p'ba quito p'p'icoz. q cōtraria fin locū sunt q fin recti tudinē distāt plurimū.

Quonotato sit cōclusio prima

motui circulari nō strariat mor' rect'. Pro
bat. nā motui recto strariat mor' rect'. q̄
circulari tenet p̄a. nā tñ vni vni ē strariū
Et sic p̄ q̄ mor' facit sup̄ diametru nō striat
motui facto sup̄ semicirculū. Et ex hac cō
clusiōe possit inferri q̄ motui circulari nulli
sit mor' cōtrari'. q̄ cū motui circulari maris
inuideat' opponi motus rectus ⁊ tñ nō sibi
opponit. sequit' q̄ nullus ali' motus sibi cō
trariat p̄ locū a maiori

Conclusio secunda motus facti
sup' diuersa semicirculi & ex eadē pre diamē
tri descriptos adiunct nō cōtrariā. Probatur
nā sup' eandē diametru pnt describi infiniti
circuli & sic vnū infinitū contrariū ē. qđ ē ipso
finitē. Et sic poss' phari pcedēs cōclusio f.
qđ mor' facti sup' diametru nō dicitur qđ mor' fa
cti sup' circulu. Nec ualeat si dicatur qđ mor' fa
cti sup' vnū semicirculū dicitur mori facto su
pra aliū semicirculū & nō mori' factus su
pra quēlibet. nā pposito ut dictus ē atredidit
cōtrarietas ex pre minor. & idō eadē ē rō qđ
mor' vn' cōtrariet' motui qđ ceteris opposito
āmo & oib' alijs in eundē terminū.

Coꝛcluſio tertia. motus facti ſuꝛ
pꝛa cũdẽ ſemicirculũ ſimĩs tꝛaſpoſitiõs ſc̃ ad
ſuĩcẽ cõtrarij. pꝛ. nã ſũt ſim lineã breuiſſĩ
mã. ſ cõtrarietas in morib⁹ localib⁹ dꝛ artẽ
di ſim lineã breuiſſimã. q̃ tẽ.

Conclusio quarta. motus facti
 lūū dmerfo a fomici r'os eūfde total' circū
 ſū ſe adiuicē dñj. p'z p' r'os immediatē factā.
 p'z etā alū ſe n' nullū mor' p'nt adiuicē cōis
 uari. mor' aut' dñi adiuicē cōis cōtinuā. vt
 d'nto p'phicoz. q' cōclufio vera.

Cōclusio quinta est ista. qv na
total' circulo no cōtrariat' alteri. totali cir
culatoi. p'p'z. nā illi mor' s' ab vno finio i cū
dē finini. q' nō s' d'ri. tener oia. nā mor' d'ri
d'z eā cōtrarijs finis i cōtrarijs finiois. vt
d' s. p'p'icoy. Secūdo p'bat cōclusio. q'
v'li duo mor' eēt fm eūdē circuli. v' fm
diuersos. Nō p'dici secūdo. q' tē eēt d'ri.
nā d'ri h'nt fieri circa idē. Nec p' dici p'mo.
q' v' eē i codē mobili. v' i diuers'. Nō i codē
nā idē mouet' s' p' cōtrarijs morib'. nec i di
uers'. q' v'li mor' eēt eā fortis. v' v' eēt
fortis. alio. si eēt eā fortis tūc mutuo sc'i

peducere: et sic ambo mobilia cent frustra. vel
vnu daretur alteri. et tunc vnu mobile cent frus-
tra. q: n moueret. sic frustra e calciamentu cu-
ius no e calciatio. mo de? et nata nihil faciunt
frustra. vt dicitur. Et sic n pr dici q illi mo-
tus sint cotrarii. et p qd n p q motu circula-
ri nullus pr e mot? cotrar? q t.

Ad rationes ante oppositum:

Ad pñā negat pñā, et dicat qd nō ē sile. qā i
motu recto sūt duo pñāe maxie distātia fm
rectū. s̄b nō ē vcz i motu circulari. Ad sc̄
cū dā s̄ qd qd mobile motu recto ē corruptis
bile. iō ēt ipēdire a suo loco et motu natura
lib⁹. et qñto pl⁹ ipēdit: tāto rēdiri ē corruptio
nē. s̄ mobile motu circulari nō ē corruptibilis
le. iō non p̄t ipēdiri a suo motu natāli. Ele
mētāle ad b̄ qd mor⁹ sūt pñāe opz qd sūt
ad cōtrarios finios sive ad loca cōtraria et
fm lineā brevissimā. vt dictū est. Seq̄t in
terru. Sed qm̄ manifestū est de his et.

Queritur nono vtrum sit aliqd
 co: p^o circulari^r motu^r infinitu^m. Arant^{us} q^{uod}
 sic. nā moto: celli ē infinite p^{ar}tiū. ḡ cellū ē infi
 nite magnitudinis. et p^{ar}tiā. nā motori ad mo
 bile d^{icitur} ēē aliq^{uod} p^{or}tiō. mō infinitū ad finitū
 nulla ē p^{or}tiō. ḡ tē. Secūdo. aliq^{uod} co: p^o
 pus circulari^r motū ē finitū. iō ē aliq^{uod} ifinitū
 tū. et p^{ar}tiā. q^{uod} si vnu oppositū ē iⁿ r^{ati}ō naturā
 et reliquū. Terno. si cellū cēt finitū magni
 tudine cēt cellū cēt spaciū infinitū. et cū h^{uius} mō
 spaciū nō possit ēē vacuū. se q^{uod} n^{on} cēt reple
 tū co: p^o infinitū. s^{ed} nō recte moto: ḡ circulari^r
 r^{ati}ō. Ad oppositū est p^{ri}mo capi. se
 cūdi tractat^{ur} sic dicent^{es}. q^{uod} d^{icitur} igit^{ur} necesse ē
 q^{uod} circūfer^{entia} co: p^o finitū cē dē et his palā.

In responsione ad quesitum sciendi
 dū ē primo qd postq̄ pbs oñdir pfectōz vni
 uersū ex q̄b⁹ pnb⁹ z q̄t pfectō oī⁹ īr⁹ q̄r⁹ oñe
 īq̄rit dē īfīnitatē īpī⁹. Nā vt dictū ē t̄rio pbi
 sicoz qdā rōez pfecti arebuerūt īfīnitō. z
 q̄ aliqd dē īfīnitū triplē. Ano mo fm ma
 gnitudinē. Secūdo mō fm īlīitudinē. Et
 tertio mō fm duratōē. Ideo pmo īq̄rit au
 vniuersū sit īfīnitū fm magnitudinē. Secū
 do verū sit īfīnitū fm īlīitudinē. Et tertio
 verū sit īfīnitū fm duratōē. Et hūc cōside
 ratōē rōne affiat pbs ex diuersitate q̄ acci
 pit p̄p̄t p̄t oñē īfīnitū. q̄ dā posuerūt īfī
 nitū esse. q̄ quidē posuērō diuersitate īducit
 circa oēz materia naturalē. z fuit principuz

omnibz contradi-
ciantur. Illi
le principiu in
sp. atōes ad u-
pi. dixerūt et
fili aliqz dicerē
fieri fieri pan-
nū principia
generatiōes
gregatiōē et
Sciendū ē
qre tāto differ-
ent in finitū: ali-
gratius a ver-
et similes. Et
in principio m-
na dependēt
duces nūqz
māris. In pp-
b etiā magnū
q paruz elong-
pcedens mul-
mino. Et ubi
dictū in magni-
ficeq modico
arbor: magna.
infinito posuer-
et. terno phili-
ad annis. idē
re. Et cū hmoi-
te: et q in finitū
qnerate faciat
q: magnū ē in
nō solū excedū
nare. iō quēni-
denatōes de in-
tū vel nō. Qu-
in terno phili-
fatis dictū est
Sciendū ē
pus infinitū n-
posuit q: oē co-
tanti bz qnti-
simpliciter ex q-
po: a finita fin-
po: itz q cōpo-
plicita finitū.
Westar qz vider-
play possit et

de celo ⁊ mundo

omniū cōtradictionū int̄ illos q̄ aliqd̄ tñs-
ciau enūt. Illi em̄ q̄ posuerūt vñum materia
le principiū infinitū: posuerūt alia fieri q̄ si p
separōez a d̄ illo. ⁊ pp̄t infinitatē illi p̄ incē-
pij. dixerūt etiā infinitas eē rez q̄nātōes. vt
si aliq̄s diceret q̄ ex infinita massa paste pos-
sint fieri panes in infinitū. Illi vō q̄ posuerūt
principia finita: vt Empedocles. dixerūt
generatiōes fieri in infinitū p reciprocā con-
gregatiōē ⁊ sagregatiōē elementorū.

Sciendū est secūdo q̄ causam
q̄re tāta differētia int̄ phos sequit̄ ex positi-
one infiniti: assignat p̄bus. q̄ q̄ modicū trās-
gressus a veritate discedēs sit longe pl̄ deci-
climiliēs. Et hoc ē qd̄ sepe d̄. q̄ paru⁹ error
in p̄ncipio magn⁹ ē in fine. q̄ oīa subsequē-
na dependēt ex principiis. vt Democrit⁹ in-
ducēs nūm̄sa in quantitate cōmuna: destruit
maximas p̄positiōez mathematicarū. Et
h̄ etiā maxime apparet in errore viariū. quia
q̄ paru⁹ elongatur a via recta post h̄ cōtinue
pcedens multo lōg⁹ efficit̄ ab ea ⁊ ab ei⁹ ter-
mino. Et hui⁹ cā est. nā p̄ncipiū q̄uis sit mo-
dicū in magnitudine: est tñ maximū in virtute
sic ex modico semie generat magnū aīal vñ
arbor magna. Quia q̄ oēs q̄ locuti sunt de
infinito posuerūt ipm̄ eē p̄ncipiū. vt dictū ē.
est. tertiū phisicorū. in cōditōib⁹ infiniti datis
ab antiq̄s. idco opor̄t ipm̄ eē magnū in vīru-
te. Et cū h̄mōi infinitū sit maximū in q̄nata
re ex q̄ infinitū ē: si p̄ncipiū qd̄ ē minimū in
q̄nitate faciat magnā differētiā in sequētib⁹.
q̄ magnū ē in vīre. multo maḡ in finitū qd̄
nō solū excedit in vīre p̄ncipiū s̄ etiā in quā-
titate. id̄ pueniēs ē p̄bo naturali facere cōsis-
deratiōez de infinito: an sit aliqd̄ corp⁹ in fini-
tū vel nō. Qualiter aut̄ hoc p̄mo libro et
in tertiū phisicorū differēt ex agat̄ de infinito
satis dictū est ibidem.

Sciendū ē tertiū q̄ si sit aliqd̄ cor-
pus infinitū necesse est ipm̄ eē simplex vñ cō-
positū. q̄ oē corp⁹ ē simplex aut cōpositū. q̄
tanta h̄z q̄ntitatē cōpositū quāta ē quantitas
simplicis ex q̄b⁹ cōponit̄. id̄ si simplicia cor-
pora finita sint in l̄titudine ⁊ magnitudine
opor̄t q̄ cōpositū sit etiā finitū. Quā si sim-
plicia sint finita in l̄titudine etiā sup̄ pbatū ē
Restat q̄ videre solū vñ aliqd̄ corpus sim-
plex possit eē infinitū in magnitudine. Et p̄-

mo vidēdū ē de corp⁹ circulariter moto: qd̄
est p̄mū inter corpa simplicia.

Pro quo ponitur conclusio respō
sua. impossibile ē corp⁹ circularit̄ motū eē infi-
nitū. Probāt̄ sex rōib⁹ text⁹. P̄ia rō. si corp⁹
circularit̄ motū esset infinitū impossibile esset
ipm̄ moueri circularit̄. s̄ ipm̄ corp⁹ p̄mū cir-
cularit̄ mouet̄. igit̄ t̄c. P̄imā p̄tē aīq̄ pbat̄
p̄bus. nā si sit aliqd̄ corp⁹ circularit̄ infinitū
ducant̄ duelinee scz. a. et. b. a cētro ipi⁹. ⁊ ex-
tendant̄ ad extēsiōē ei⁹: h̄ est in infinitū. et
a. moueat̄ cōtinue. b. vō q̄scat. Tūc arguit̄
sic p̄bus. ad hoc qd̄ h̄mōi corp⁹ circularit̄ nec-
esse ē lineā a p̄tingere ad sitū ipi⁹. b. s̄ hoc ē
impossibile. q̄ int̄ ipas ē infinita distātia. q̄a h̄
ē natura linear̄ egrediētū ab eodē cētro. qd̄
quāto a cētro pl⁹ distāt: tāto pl⁹ a se iuuicē rece-
dūt. ⁊ ita si recedūt in infinitū a cētro in infini-
tū a se iuuicē distabūt. cū q̄ infinitū nō sit p̄-
trāsibile sequit̄ q̄ si tale corp⁹ ē infinitū non
poterit moueri circularit̄. Secūda p̄tē des-
clarat dupl̄r. P̄io q̄: ad sensum vidēdū cor-
pus celeste moueri circularit̄. Secūdo q̄: p̄-
batū ē q̄ mot⁹ alicui corp⁹ ē natural⁹ ⁊ si ali-
cui elementorū. q̄ corpi celesti. P̄o secūda rōne
supponit̄ p̄mo q̄ si a tpe finito auferat̄ tps
finitū residuū erit finitū. Secūdo supponit̄
ex h̄abitu in sexto phisicorū. q̄ mot⁹ magnitudi-
do ⁊ tps p̄sill̄ se h̄z ad eē finitū ⁊ infinitū.
Tūc arguit̄ sic. si corp⁹ circularit̄ sit infinitū. ⁊
ei⁹ cētrū describat̄ lineā. a. b. ex vtraq̄ p̄fissi-
mita ⁊ imobil. ⁊ a cētro istī corp⁹ ducat̄ li-
nea. g. e. q̄ mouēdo p̄pleat̄ circularit̄ in corp⁹
celesti. cū q̄ celū in. 2. h̄orū voluat̄. tps in q̄
linea. g. e. trāsīt lineā. a. b. crit finitū. q̄: cir-
cūdo totū celū necesse ē circuire totā lineā
a. b. ⁊ p̄ p̄ns lineā. a. b. eēt finitā p̄ suppositi-
ōē factā. ⁊ cū lineā. a. b. denotet extēsiōē
p̄dicti corp⁹: sequit̄ p̄dictū corp⁹ esse
finitū. P̄o tertia ratiōe supponit̄ q̄ si vna
magnitudo iuxta aliā moueat̄: tūc ille due
magnitudines eque cito ⁊ simul se iuuicē ab-
soluūt. siue ambe moueant̄ cōtra se iuuicē:
siue vna quiescat ⁊ alia moueat̄. necesse ē diffe-
rētiā nisi in hoc. q̄ si ambe cōtra se iuuicē mo-
ueant̄ v̄loci⁹ absolūtū: ut posito q̄ sit eq̄:
his v̄locitas v̄trob⁹. et ita ex hac suppositi-
ōe sequit̄ q̄ si lineā infinitā p̄trāseat finitāz
in eodē tpe ab eadē p̄trāsīt. Secūdo sup-

*pro quo ponitur
conclusio
responsum
sua. impossibile
est corpus
circulariter
motum esse
infinitum.*

ponitur ex sexto phisicor. q. spaciū infinitū
pertāsi non pōt tempe finito. Tūc arguit
sic. sempe finito. scz. 2. p. hōr. celuz pāsīt
circulū descriptū circa centū mundi. q. in
eodem tpe ab illo eodem circulo ptransit
z p consequens ipm celū non est infinitum

Quarta rō. corpus circularē ē figuratuz
q. circulus est figura. qd āt est figuratuz est
finitum. quia figura est que terminō vel ter-
minis clauditur. omne vō tale est finitum.

Quinta ratio p. o. qua signet centū in co-
pore circulari et sit. g. per quod producat
linea. a. b. ex vtraq. pte infinita. deinde duc
tur alia linea extra centrum p. dicti corpōis
z sit. e. z ppendiculanter intersecet illam li-
neam. a. b. et ille due linee quiescant deinde
producantur alic due linee a centro co-
poris sit. g. 3. infinita versus. 3. z moueatur ad
motū p. dicti corpōis. Tūc arguitur
sic. ad hoc q. hōi corpus circueat. necesse
ē lineam. 3. ptransire lineā. e. et lineam. a. b. s
hoc est impossibile cū vtraq. ps ipsarū sit i-
finita. q. si corpus celeste ē infinitum nō mo-
ueret circulariter. cum q. ad sensū pateat cir-
culanter moueri. g. Sexta ratio si celuz
esset infinitum tūc circueundo trāsiret spaci-
um infinitum. sed si spaciū esset infinitum
ita esset temp. ergo non moueretur. nisi in tē-
pore infinito cuius oppositū patz ad scpsū.
Aliter pōt formari rō ostensiuē. quia temp.
in quo celum circueat est finitum. ergo spaci-
um est finitum. et p consequens mobile. q. rē-
pus mobile et spaciū simul diuidunt. Sz
circa istas rationes.

Subita p. o. an sit assignare
centrū in corpore infinito circulari. si enim essz
vt videntur supponeret rationes sequitur q.
non esset infinitum. quia centrum equalitē di-
staret ab extremis. hoc autē nō constat in infi-
nito. g. z. Ad hoc dicitur q. si corpus infi-
nitū moueretur circulariter oportet i spaci-
o assignare centrū. quia omnis motus cir-
cularis pcedit a centro immobili. Sz
si quereret aliquis an in tali infinito corpore
esset dare medium. Rēdetur q. mediūz
dicitur dupliciter. Uno modo positiue. qd
scilicet equaliter distat ab extremis. Alio mō
dici. ut negatiue. s. qd non plus accedit ad
vnuz extrēmū q. ad aliud. z hoc mō bene
darentur mediūz. imo infinita darentur. vnde

videt p. b. implicat dicere q. sit corpus in-
finitū circulariter motum. quia in quātū infi-
nitū caret medio positiuo: z in quātū motuz
circulariter hz tale mediū.

Ad rationes ante oppositū:

Ad primā dicitur q. si moto: celi sit infinite
virtutis. non oportet celum esse infinitū. q.
talis moto: mouet per intellectū z volunta-
tem. z non mouet motu naturali fin extrē-
mum sui posse. Et ad probationem cum d.
q. moto: is ad immobile debet ēē p. p. o. nō
oportet q. sit p. o. r. o. equalitatis. sed in
equalitatis. oportet enim in omni motu mo-
uens excedere resistentiam moti. Ad secū-
dam negatur cōsequētia ad eius p. b. o. n. z
dicitur q. illud habet veritatem de contrane
oppositis. z adhuc non oportet q. si vnum
sit in rerū natura q. ppter hoc alterum sit. s.
sufficit q. possit esse vt dicitur in postp. di-
camentis q. eadē est potentia contrariorū.

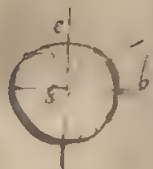
Ad tertiam negat cōsequētia. q. extra
celum nihil ē nisi fin imaginatō nē. imagina-
tioni autē nō oportet credere. imo ē inconue-
niens. vt dicitur. tertio phisicor.

Sequitur tertius. Sed adhuc ne-
q. quod ad medium. neq. quod a medio fer-
tur infinitū erit.

Queritur decimo. vtrū possibi-
le sit aliquid corpus simplex recte motum
esse actu infinitum. Arguitur q. sic. aucto-
ritate p. b. in. 2. de anima qui dicit q. si igni
apponeretur infinitum combustibile in infi-
nitum combureret z augmentaretur. z tam-
est corpus simplex recte motum ergo zc.

Ad oppositū est philosoph. dicens in q. r.
to capitulo hui. secundi tractatus. s. adhuc
neq. quod ad medium. neq. quod a medio
fert infinitum ē.

Pro responsiōe ad quesitū sciē-
dum est p. o. q. post q. p. b. u. s. determinat
uit de corpore simplici circulariter moto q.
non potest actu esse infinitum. cōsequenter
hoc idem probat d. recte moto. Et p. o. ex
parte locorum que ipsius corpōis. recte mo-
tis propria sunt. Secundo ex parte gravita-
tis et leuitatis eorum. Pro prima ratio-
ne supponit p. b. u. s. q. omnis motus rectus
simplex vel est sursum vel deorsum. Sup-
ponit secundo. q. motus sursum z deorsum

...et sic patet quod
centrum assignari non potest
in corpore infinito circulari
quia centrum equaliter distaret
ab extremis...

cōtrarij sūt. q: sūt ad loca cōtraria. vt habe
tus. s. phisicor. Ex quo sequit̃ q: sursū & de
o: sū sunt finitaz determinata. g: co: pa q: in
h̄mōi locis sūt. sūt finita etiā & determinata
nā cū contraria maxime distant adinuicē. et
in infinitis si sic dare imaginū. seq̃: q: h̄mōi
loca tria sint q: sunt finita & determinata. Pre
termisā autē hac p̄batione tāq̃ euidentē &
manifesta alia. p̄batione vititur. p̄ q: suppo
nit tertio q: si vnū cōtrario:ū determinatur
ē & finitū reliquū determinatū erit & finitū
q: contraria sūt vnū generis & vnū potērie

Conclusio responsua. impossibi
bile est aliquid corpus recte motus simplex
esse infinitum. p̄batur. nam medius mundi
quod est terminus motus deorsum finitum
est & determinatum. ergo locus sursum qui ē
tibi contrarius finitus est & determinatus.
& p̄ consequens co:pora in h̄mōi locis loca
ta finita erunt & determinata. Assumptū p̄
bat p̄bs. nam vnūquodq: simplex quod est
de natura eorum quē sūstinet si deo: sum fe
ratur tendit ad aliquid determinatū. a quo
si recedat ascendere dicitur. & oportet hoc
esse medium mundi. ergo medium mundi ē
determinatū. & p̄ consequens sursum ē deter
minatū. Ex quo sequitur q: locus medi
us inter sursum & deo: sum finitus est. g: co: po
ra ibi posita finita erunt. P̄bat cōsequen
tia. nā si locus medius ē infinitus. nūc mo
tus deorsū in deo: sum ē infinitus vel ecō
tra. quod p̄bat. s. phisicor. ē impossibile.
Et p̄bat ex alio. nā co:pa q: naturaliter
mouent sursū & deo: sū. naturaliter inclināt
ad eē sursū & deo: sū. s. si motus deorsū i de
o: sum ē infinitus nunq̃ posset sursum aut
deo: sum ēē co:pus latum. quā prop̄ natu
ralis inclinatio frustraret̃ qd̃ est impossibi
le. nam deus & natura nihil faciūt frustra.

Secūdo p̄bat cōstruēdo. ex p̄e grauitas
tis vel leuitatis. nā probatio p̄cedens ar
guit ex p̄e loco: Ex arguitur. si ēē aliquid
corpus graue actu infinitū. necessariū esset
grauitātē eius esse infinitam. sed impossibi
le est grauitatē ēē infinitam. & similiter ar
gueretur de leui & eius leuitate. Et p̄bat
prima pars illius cōditionalis. q: si nō sic
ster oppositū. & sit co:pus graue infinitum.
a. b. cuius grauitas finita sit. g. deinde capi
atur vna pars co:poris infiniti. quē sit. b. d.
q: cū sit minor toto. eius grauitas erit minor

grauitate totius. sit g: grauitas eius. e. q: erit
finita. g: habebit p̄portionē ad grauitatē. g.
q: pōnit finitā capiat ergo alia ps in co: po
re infinito quē se habeat ad acceptā p̄ez. b.
d. sicut grauitas. g. se habet ad grauitatē. g.
& sit illa ps. d. z. & addat partē prius accep
te. & sit totū. b. z. tūc g: sicut pars grauitatis
quē est. e. se habet respectu partis co:poris
est. b. d. ita tota grauitas. g. est totius. d. z.
Ex quo inferuntur tria incōuenientia. p̄mū
q: erit eadē grauitas co:poris finiti & infini
ti. imo erit aliquid co:pus graue cuius nō
erit grauitas finitū residuū illius co:po
ris infiniti. Secūdū incōueniēs. q: cū ite
rū partē. d. z. possit addi alia pars co:pis in
finiti & crescente magnitudine grauis cres
cit eius grauitas. sequitur qd̃ co:pis finiti
maior erit grauitas q: infiniti. Tertiu in
conueniēs ē q: ineq̃ualit̃ magnitudinū esset
equales grauitates hec autē sūt incōueniēs
nā. g: incōueniens ē co:poris infiniti gra
uitatē esse infinitam. Nec differt in p̄posi
to an grauitas. e. & grauitas. g. sint cōmen
surate aut non. q: cū vtrāq: sit finita graui
tas. e. multoties sumpta reddit totā graui
ratē. g. vel excedet ipam vel deficit ab ea.
Itē si in grauitate. g. pōt accipi aliqua pars
cōmensurabilis toti. et tūc in co:po: e graui
infinito accipietur aliqua pars finita cuius
erit illa pars grauitatis q: pars grauitatis
g. sibi cōmensurata. & tūc p̄cedet argumen
tum. q: nihil differt ad p̄ntē dāōstrationē
an p̄mo accipiat pars co:pis aut grauita
tis. nihil etiā differt dēmonstrādo an tale gra
ue corpus sit anōmōmerum aut nō. q: si sit
anōmōmerū adhuc in eo erit maior graui
tas partis quāracūq: sit illa q: grauitas to
tius. nec vnq̃ poterunt in eo capi tot p̄es
quātecūq: accipiant q: possit ipm totū co:po
pus cōsumi. Deinde p̄bat p̄bs mino:ez
sue rōnis. s. q: impossibile sit infinitā ēē gra
uitatē. quia tunc moueret & nō. quod ē im
possibile. Pro cuius p̄batione supponit
p̄mo q: maior grauitas idē mobile mo
uet p̄ maius spaciū in equali tēpe aut p̄
quale in minori q: mino: grauitas moueat.
Supponit secūdo. q: q̄lis ē p̄portio gra
uitatū talis ē p̄portio tēporū. ita. s. q: cresce
te grauitate decrescit tēps p̄portionalis. ita
q: maior grauitas mouet in mino: tēpe. Ter
tio supponit q: ois grauitas finita quācū
q: fuerit mouet tēpe finito. Tunc arguitur

Liber primus

De 10. g. 2. l.
 1. gravitas aliqua finita mouet mobile suum p maius spacium in minori tpe finito. 2. a fortiori: gravitas infinita si esset moueret mobile suum per maius spacium in minore tpe p primā suppositionē. 3. sic ista gravitas moueret. Sed qd nō moueret pbat q: qualis ē p: portio gravitatum inter se talis ē p: portio tēporū vt dicitur secunda suppositio. Sed gravitatis infinite ad finitā nulla est p: portio. ergo nec tps in quo mouet gravitas infinita ad tempus in quo mouet finita erit p: portio. sed cuiuslibet temporis diuisibilis ad tempus diuisibile est aliqua p: portio. ergo si gravitas infinita moueret ipa moueret in indiuisibili tempore. qd non est tempus quia omne tempus diuisibile est. et sic in illo indiuisibili non fit morus. q: ois motus fit in tpe vt pbat septimo p: physico: ergo si moueret p consequens moueret et nō moueret. Et si dicat q moueret in minimo tpe fin sensu: contra hoc arguitur et capiatur aliq gravitas finita q mouet in maiori tpe. cū hec duo tpa finita sint habebūt p: portione. augetur et q illa gravitas finita fin illā p: portione qua tempus quo mouet excedit tempus in quo mouet gravitas infinita. tūc cum crescente gravitate decreseat tempus. sequitur q gravitas finita et infinita mouebunt in equali tempore: quod est impossibile. ergo impossibile est gravitatem ēē infinitā. et p consequens etiā impossibile est corpus graue ēē simplex infinitum. Ita dicendum est d leui.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā cōcedatur q si apponerent infinita combustibilia igni in infinitū posset augeri sic q non repugnaret nature particulariter accipere multum augeri eo q tales forme elementorum latā possūt habere quantitates simpliciter tamē loquēdo forma ignis si p informare infinitā materā hoc ē materā s infinita qntitate. eo q manere forma ignis manet determinare speciem: et p consequens de terminare virtutis. Et parte etiā nature ignis in cōi accipere fin q est ps viuere: si repugnat sibi materā infinitā habere ppt p: portione partis ad totū. Nec autem aucto: itas d: pbo contra antiquos et illam vult inuere q forme elementorū si requirunt materā circa qntitate determinatā sicut forme aīato: et b: uo: . Sequit in textu. Postb autē

intendendū vtrū si nō infinitū et c.

Queritur vndecimo vtrū possit

bile sit aliquod corpus sensibile ēē actu infinitū. Arguitur q sic. nā quocumq: corpore sensibile dato contingit dare maius. 2. c. Et cōfirmat p geometriā qui in suis demonstrationibus facit lineā infinitā q et corpus.

Secundo arguit. multa sūt corpora sensibilia ad maximā ideterminata vt ignis et cetera elementa. q: vt habet. 2. de aīa si apponatur infinita combustibilia in infinitū contingit ignē augmentari. q ignis pōt ēē infinitus. et p oīs aliquādo esset infinitus. In oppositū est pbus in qnto capitulo huius secūdi tractatus.

Pro responsione sciendum ē p

mo. q postq pbs pbauit multitudinem corporū simplicium esse finitam ex pte motus localis. et deinde rōnibus p: p: s oñdit nullū corpus simplicium ēē infinitū magnitudie. ex quibus satis sequitur q nullū corpus cōmpositū esset infinitum. pñt q: pbat q ē per mediū cōe pfectio: ē facit sciētiā. id in pñti capitulo rōne cōi ostendit nullū corpus ēē infinitum magnitudie. Et p corpus sensibile intelligitur oīs corpus naturāle siue sensibile sensu tactus siue sensu visus tātur. Et hoc primo oñdit pbs rōne naturali sumpta ex parte motus. deinde rōnibus logicis quere cōibus pcedunt. Et primo procedit rō naturalis ex pte motus localis de qua in pñti questioe videbitur. deinde ea forme actionis et passiois q sūt in oī motu. vt videbitur in qntione sequenti. p: o pbat: one igit de qua videntū ē in pñti questioe pñitur. p. vna diuisio ē: trine ē: cur? pñitur: me ē: q necesse ē oē corpus ēē finitū aut infinitum. quia hoc dicunt finitum aut infinitū est passio qntitātis ad equatā. si aut oīs corpus sit finitū tā habet mētū. si vō dicat q tale corpus sit infinitū. tūc sumit fin mēb: diuisiois. q: aut ē anōmomerū hoc est dissimilium partium. sicut est homo q ex carne et ossibus est. aut est omiomerū. i. similium partium vt aqua cui qlibet ps est aq. Si vō sit anōmomerū. tunc ē tertium mēb: diuisiois. q: scz vel sue partes finite sūt vel infinite. Si ergo pbatū sit q nullū corpus infinitum pōt cōponi ex infinitis speciebus. quia etiā nullum corpus omiomerū aut anōmomerum nec aliquod ipor pōt ēē infinitū viuere.

lūci ē conel
 infinitum.

Sic igit

p prima p
 un ē cōposi
 bat: nam si
 phis sit fin
 motus vnu
 bus simplic
 q: cuiuslibet
 oportet in
 us probatur
 possibile est
 hūis infinite
 eēt cōpos: a
 na aliq d m

Lōdus

est ē aliquo
 mium pñti
 rum. Parer
 oportet al
 magnitudin
 rsultat. nisi
 quam partiu
 mium in fin
 batur quad
 possibile aliq
 magnitudinē
 beret gravit
 cedenti repro
 haberet locū
 bici. nā vt pñ
 nitus est et de
 q: sicut vnu o
 et p cōsequē
 nō sū loco nat
 nūa tunc ince
 qd ē impossib
 lenimora ad
 tū ēē imposs
 de albatū ēē
 impossibile ē
 ne. 3. impossi
 Quarto oē
 partē si q aliq
 dicitur distē
 parat dēm locū
 ipōmanere
 corpus omō

de celoz mundo

liter ē conclusū q̄ nullum corpus naturale ē infinitum.

Sic igitur conclusio responsua

p̄ prima pre. Nullū corpus partū dissimiliū ē cōpositū ex partib⁹ infinitarū specierū. p̄bat⁹ nam si ita eēt cū cuiuslibet corporis simplicis sit tñ vn⁹ simp⁹ ex mor⁹ fm naturā nec motus vnus simplex possit duob⁹ corporib⁹ simplicibus fm speciem conuenire ita q̄ cuilibet fm naturā cōueniat. sequitur q̄ oportet infinitos eē motus simplices. s̄ p̄ obatum est q̄ non sunt nisi tres. s̄ im⁹ possibile est aliquod corpus cōponi ex partibus infinitarū specierū. quia ille partes eēt corpora simplicia. cum prima cōponētia aliq̄d mixtū oportet eē simplicia.

Conclusio secunda. q̄ impossibile

est ē aliquod corpus infinitum partū dissimiliū p̄bus existentibus finitis fm nūcū. Patet nam si eēt infinitum fm nūcū oportet alterā earū aut plures eē infinitas magnitudine. quia ex finitis multitudine refuleat. nisi finitū. s̄ non est possibile aliis quam partium primo pponentem aliquod mixtum infinitū cōmaginū dū quod p̄batur quadrupliciter. Primo sic. nam si eēt possibile aliquam partū taliū eē infinitam magnitudine vel eēt grauis vel leuis. q̄ haberet grauitatē vel leuitatē infinitā qd̄ in p̄cedenti rep̄obatur est. Secūdo sic q̄ tñc haberet locū naturālē infinitū qd̄ nō potest dici. nā vt prius dictū est. locus deorsum finitus est et determinatus. q̄ et locus sursum q̄ sicut vnū oppositū finitū ē ita et reliquū et p̄ cōsequens loc⁹ intermedius finit⁹ ē. Tercio si loco naturalia grauiū et leuiū eēt infinita tunc mor⁹ sursum et deorsum eēt infiniti qd̄ ē impossibile. nam si sic mobilia nunq̄ essent mota ad sua loca. s̄ qd̄ ē impossibile factū ē impossibile ē fieri. sic q̄ nō ē possibile dealbari eē nō contingit dealbari. sicut qd̄ impossibile ē iterū eē in egiptū impossibile ē ire. q̄ impossibile ē loca naturalia eē infinita. Quarto oē corpus h̄z distentionē in oēs partē. si q̄ aliqua p̄s mixtū eēt finitū ip̄a haberet distentionē in oēm prem sui et sic occurreret oēm locū. et sic alie p̄es non possunt in ip̄o manere. Et sic q̄ non est possibile aliq̄d corpus omogeneū eē infinitū. Positū tñc

dicere aliquis q̄ nō ē possibile aliq̄d corp⁹ quāteatū vnū et cōtinuū eē infinitū. sūt eas mē infinita discreta et diuisa vt posuit Democritus infinita corpora Arthomalia et Anaxagoras infinitas p̄tes carnis et ossis. Contra hoc replicat p̄b⁹. q̄ si ista ponant nūcū phibet h̄mōi corpora sic diuisa adinuicē cōiungi quo facto ex ip̄is fiet vnū infinitū. et sic p̄cedit rō sicut prius.

Conclusio tertia. impossibile ē

aliquod corpus similitū partū eē infinitū. p̄t nā si sic haberet motū naturālē vel q̄ sursum moueret vel deorsum aut circulariter. n̄ sursum nec deorsum. q̄ tñc haberet leuitatē aut grauitatē qd̄ prius ē ip̄obatur. nec circulariter q̄ impossibile ē aliq̄d corp⁹ circularē motum eē infinitū vt prius dictū ē. Et n̄ nūcū differt corp⁹ circularē motū eē infinitū et dicere celum eē infinitū. s̄ p̄batū est celū nō eē inf. n̄ tñc q̄ tpe finito cōplet suā reuolutiōē. s̄ nō ē infinitū. Itē si eēt aliq̄d corpus tale infinitū eēt mobile. q̄ oē corpus ē mobile vt p̄bat⁹ ē in hoc libro. q̄ h̄z naturā. et natura ē principii mor⁹ et quietis. vel q̄ naturaliter mouetur vel violenter. si violenter necessario haberet aliq̄d motū sibi naturālē. q̄ mor⁹ violenter pertranat naturā. si q̄ haberet motū naturālē oportet haberet locū sibi naturālem q̄ locus naturalis ē terminus mor⁹ naturalis vt patuit. p̄. phisicorū. S̄ impossibile ē loca naturalia eē infinita vt p̄bat⁹ ē. q̄ impossibile ē corpus omiomerū eē infinitū.

Et h̄is sequitur conclusio responsua.

q̄ impossibile ē corpus sensibile eē actu infinitū siue sit omiomerū siue anomiomerū.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā negat assūptū. q̄ nō p̄tingit dare mai⁹ corp⁹ toto vniuerso. Et ad cōfirmatiōē geometricā d̄ q̄ geometra et mathematicus abstrahūt a motu sensibili vt alias dictū ē. id caput lineā infinitā. nō actu. q̄ imaginatio nō caperet se quātā quātitate indēminata et nūq̄ caput tantū quin possit capere maiore. nec p̄pter ea sequit⁹ q̄ ponat lineā actu eē infinitā. Sicut diceret ad secundam. q̄ si ignis n̄ habeat tñc nūq̄ p̄fū sui augmētū. repugnat enī sibi actu eē infinitū. nūq̄ enī est tātus q̄n possit eē maior vt qd̄a volūt et videt aut. itas p̄cedere.

Liber primus

Sequitur in textu. **Q**uare oino impossibile ē.

Queritur duodecimo utrum ex parte actōis et passiōis cōcludi possit aliqd corp^o sensibile nō esse infinitū. Arguit q^d nō nā si ēēt aliqd corp^o infinitū haberet virtutē actiūā et passiūā. q^d ēēt actiūū et passiūū. et p^o p^ons si poneret aliqd corpus infinitū nō ppter hoc tolleretur actio aut passio. q^d ex parte actōis et passiōis non p^o cōcludi nullū corpus esse infinitū. Secūdo sic. virt^o motiua p^omi morōis est finita cum mouet corpus finitū et tpe finito. q^d ex parte actōis nō p^o pbari nullū corp^o infinitū. In oppositū est pbs in capitulo vltimo text^o.

Pro responsione sciendū ē p^omo q^d possit q^d oñdit pbus euident nullū corpus sensibile ēē actu infinitū. rōne sup^oea ex pte inop^o local^o. p^oter idē oñdit ex pte actōis et passiōis q^d oēs motū p^oleq^olit. et postremo i p^olmo cap^olo hui^o tractat^o ad b adducit q^d dam rōnes logicales ex filib^o pcedētes.

Pro quo sciendū est secundo q^d omne corp^o sensibile aut est actiūū aut passiūū: accipiēdo actiūū et passiūū extenso nomie. aut mouēs et mobile. q^d omne corp^o sensibile necessario h^oz virtutē actiūā aut passiūā aut vtrūq^z. et si ē act^o corp^o actiūū necessario agit in corp^o finitū aut infinitū. et si est passiūū necessario patit^o a finito aut infinito. Ostēso q^d q^d infinitū non p^o pati a finito nec finitū ab infinito: nec infinitū ab infinito. p^oter cōclusum erit q^d nullū corpus sensibile p^o esse actu infinitū.

Cōclusio prima. corpus infinitum non p^o pati a finito. Probat^o. nā si nō sit ita def^o oppositū. et sit infinitū patiens. a. et sit nitū agens. b. et ip^o s in quo sit actio sit. g. q^d quidē tps oportet ēē infinitū. nam ois actio necessario h^oz finitū. capiat^o g^o ps finitū agēis b. q^d sit d. et cū virt^o p^ons sit minor virt^o tot^o sequit^o q^d illa ps. d. mouebit in tpe. g. minus mobile q^d sit. a. def^o g^o illa ps ip^o. a. mota ab ip^o. d. in tpe. g. et sit. e. cum g^o ip^o. d. ad. b. habeat ppo: tōm capiat^o in ip^o. a. ps q^d se habeat ad pte. e. sic se h^oz. b. ad. p. et sit illa ps. z. Tūc arguit^o sic. sic se h^oz. b. ad. d. ita se habet. e. ad. z. g^o p locū a trāsmutata ppo: tōm sicut se habet. d. ad. e. sic se h^oz. b. ad. z. b. q^d. mouet. e. i tē ppo: c. g. b. mouet. z. in eodē tpe. q^d in equa

li tpe. b. finitū mouebit. a. et. z. scz finitū et i finitū totū et pte. q^d ē impossibile. g^o impossibile bilce est infinitū pati a finito.

Conclusio secūda est. s. impossibile ē finitū ab infinito pati. Probat^o. q^d si nō sic def^o oppositū. et sit agens infinitū. a. et finitū patiens. b. et tps sit. g. et capiat^o ps infinitū agēis. a. q^d sit. e. q^d cū sit minor virtutis q^d totū nō mouebit i tpe. g. totū. b. mouebit g^o pte ip^o. b. sit g^o illa ps. d. q^d habebit ppo: tōm ad totū cū sit finitū. capiat^o g^o in ip^o. a. alia ps q^d se habeat ad pte. e. iam acceptā sit cur se h^oz. b. ad. d. tūc p locū a trāsmutata ppo: tōm q^d iam cōclusū est sup^o illa ps secundo accepta in. a. mouebit ip^o. b. i tpe. g. q^d finitū eū tpe mouebit ab infinito et finitū a toto et pte q^d est impossibile. igit^o finitū nō potest pati ab infinito.

Conclusio tertia. infinitū non p^o pati ab infinito. Probat^o. q^d si non def^o oppositū: et sit infinitū agēs. a. et infinitū patiens b. et tps. g. capiat^o g^o ps infinitū patiens q^d sit d. cū g^o infinitū agens magis cōualeseat su p^o pte ip^o. b. q^d totū: sequit^o q^d ip^o am mouebit in pte tps. g. sit igit^o illa ps tps. z. que cū tps finitū sit habebit ppo: tōm ad totū tps. capiat^o g^o alia ps ip^o patiens infinitū. b. q^d se h^oz ad pte. d. iā acceptā. sicut se h^oz totū: g^o ad pte. z. cōcludet^o g^o p locū a trāsmutata ppo: tōm q^d sicut. d. mouet a toto. a. i pte tem poris ip^o. z. ita illa secūda ps ip^o. b. mouebit ab ip^o toto. a. in toto tempe. g. g^o ineq^oas li tpe infinitū mouebit finitū et infinitū. impossibile est g^o infinitū pati ab infinito.

Quare sit conclusio responsiua. s. q^d ex parte actōis et passiōis sufficiēt cōcludi nullū corp^o sensibile esse actu infinitū. q^d si ēēt aliqd infinitū tale nec ēēt actiūū nec passiūū. mō oē corp^o sensibile ē actiūū v^o passiūū. Et i rōib^o harū conclusiōnū sp^o supponit^o q^d v^o p^ons mō: ē virtutē totū. supponit^o etia^o q^d ois actio sit i tpe finito. q^d tps infinitū nō h^oz finitū. et oportet oēm actōē h^oz finitū. nā ipollibile ē fieri q^d impossibile ē factū ēē. supponit^o etiā q^d oē finitū ad finitū h^oz ppo: tōm. Et p b^o p^ons ad q^d sit. igit^o et. Deinde pbs pbat h^oz cōclusiōnē rōmb^o logicis. Prima si ēēt aliqd corp^o sensibile actu infinitū v^o mō ueret circulari v^o recte. non p^omiū. q^d mot^o

Quare oino impossibile ē. Quia si esset corpus infinitum haberet virtutem actiua et passiuam. quod esset actiuum et passiuum. et per primum si poneret aliqd corpus infinitum non propter hoc tolleretur actio aut passio. quod ex parte actiōis et passiōis non potest concludi nullū corpus esse infinitum. Secundo sic. virtus motiua primi morōis est finita cum mouet corpus finitum et tempore finito. quod ex parte actiōis non potest probari nullū corpus infinitum. In oppositum est probum in capitulo ultimo textu.

Pro quo sciendum est secundo quod omne corpus sensibile aut est actiuum aut passiuum: accipiendo actiuum et passiuum extenso nomine. aut mouens et mobile. quod omne corpus sensibile necessario habet virtutem actiuam aut passiuam aut utrumque. et si est actus corporis actiuum necessario agit in corpore finitum aut infinitum. et si est passiuum necessario patitur a finito aut infinito. Ostensum quod quod infinitum non potest pati a finito nec finitum ab infinito: nec infinitum ab infinito. propter conclusum erit quod nullum corpus sensibile potest esse actu infinitum.

Conclusio prima. corpus infinitum non potest pati a finito. Probat. nam si non sit ita definitum oppositum. et sit infinitum patiens. a. et sit finitum agens. b. et ipse in quo sit actio sit. g. quod quidem tempus oportet esse infinitum. nam omnis actio necessario habet finem. capiat ergo passus finitum agens b. quod sit d. et cum virtus passiva sit minor virtus tota sequitur quod illa passus. d. mouebit in tempore. g. minus mobile quod sit. a. definitum g. illa passus ipse. a. mota ab ipso. d. in tempore. g. et sit. e. cum g. ipse. d. ad. b. habeat propter rationem capiat in ipso. a. passus quod se habeat ad partem. e. sic se habet. b. ad. p. et sit illa passus. z. Tunc arguitur sic. sic se habet. b. ad. d. ita se habet. e. ad. z. ergo per locum a transmutata propter rationem sicut se habet. d. ad. e. sic se habet. b. ad. z. b. quod. mouet. e. i tempore propter rationem. g. b. mouet. z. in eodem tempore. quod in equa

circulans ē dare mediū recte quod ē bīle ē ad alīd finitū. cū dō lemōu recte cū locū nō infīnīta corz rō. oē corz pūe violētē re resistētiā virtus mōuē ab eo sequer q^d virtus in rō. neq^z finitū q^d ad bī alīq^z mouē corz pūe mōuēbī. q^d hoc ponit p sūpō aīatū imitatū figū ad tū. g^o ip^o ē aīal aut aī g^o est aliq^z rō. ēēt aliq^z mīs p vīcīn baurit. De cōtra hoc cōponere corz aīpomalīa re pōstīde ēē sēor q^d sūt pīs vīcīn vīū illorū et illīa arbor lū erit grau ue. ē sic nullū ē assignare nare sūrtū sūrtū exten mīs et vacu assignare nēcedo: sū. q^d maue ē uet sūrtū. g^o admodū p vīcīa parz in nullū ē corz q^d nec māt

de celo et mundo

circularis est circa medium. modo in infinito non est dare medium sicut nec extrema. nec moueretur recte. quia omne mobile motu recto naturaliter mobile est ad aliquod locum. et violenter ad locum oppositum. et cum locus sit equalis locato si esset mobile motu recto operetur esse duo loco infinita. et cum locus non sit sine locato sequitur quod essent duo infinita corpora quod est impossibile. Secunda ratio. omne corpus mouetur ab alio. siue naturaliter siue violente. si virtus mouentis sit de excessu re resistentia mobilis. si sit corpus infinitum virtus mouentis esset infinita. et cum esset aliud ab eo sequeretur quod iam essent duo infinita. Tunc quod virtus infinita non possit esse finiti corporis. neque finiti a finiti iam probatum est. 6. philosophorum. Sed quia ad hanc rationem posset aliquis dicere quod aliqui mouentur a seipsis. et ita si ponamus aliquod corpus infinitum poterimus dicere quod a seipso mouebitur. quare non oportebit duo esse infinita. hoc ponit philosophus tertia ratione. quia omne quod mouetur a seipso aiatum est. si omne aiatum finitum est. quia hoc determinata figura et determinata proportio primum ad totum. si impossibile est aliquod corpus infinitum esse aiatum aut aiatum et per se moueri a seipso. Et quia etiam ad has rationes posset aliquis dicere quod non est aliquod corpus vnum vere continuum infinitum. et tamen aliquod corpus infinitum constitutum ex atomis per vicinitatem adinuicem quoad modum proportionauerunt Democritus et Zenippus. Sed adhuc contra hoc ostendit philosophus quod non est possibile illo modo ponere corpus infinitum. quia secundum Democritum illa atomalia sunt eiusdem et vni generis et naturae positione ordine et figura differunt a se ideoque sunt eiusdem nature id est motus totum et partes vnum finitum simile ignis et totum ignis. quare si vnum illorum atomalium sit leue totum constitutum ex illis atomalibus erit leue. et per se nullum erit graue et si vnum sit graue totum erit graue. et sic nullum erit corpus leue. Item vbi non est assignare medium nec extrema ibi non est assignare sursum aut deorsum. quia deorsum est medium et sursum extremum. Sed in toto composito ex atomis et vacuitatibus si sit infinitum non erit in eo assignare medium nec extrema. id est nec sursum nec deorsum. et per se nihil erit graue aut leue quia graue est quod mouetur deorsum. et leue quod mouetur sursum. si non poterit poni corpus infinitum quod admodum posuerunt illi antiqui. Sic ergo ex omnibus istis patet intentio. per in hoc tractatu. videtur quod nullum est corpus infinitum sensibile. Et si inferri potest quod nec mathematicum siue intelligibile. quia non

sunt corpora mathematica nec intelligibilia finitum esse existentia preter sensibilia. igitur et cetera.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam conceditur quod si esset aliquod corpus sensibile infinitum operetur ipsum habere virtutem infinitam. quia hoc est impossibile. quia ad positionem virtutis naturalis infinite sequitur contradietoria. ideo impossibile est aliquod corpus sensibile esse infinitum actu. Ad secundam conceditur assumptum si dicatur quod primum motor non est agens naturale simpliciter. Sed intel lectum et voluntate. id est non oportet quod agat finitum ultimum sui posse. hic autem est sermo de virtute actiua naturali vel passiuam et de agente naturali. Sequitur in textu. Quia autem nec plures.

Queritur tredecimo. vtrum si essent plures mundi terra vnum naturaliter moueretur ad terram alteram.

Arguitur quod non. quia si essent plures mundi terra vnum mundi adhuc haberet naturaliter inclinationem quod ante habebat secundum naturalem ad medium huius mundi. si essent plures mundi adhuc inclinaretur naturaliter terra ad terram huius mundi. Secundo arguitur. si terra huius mundi casu posito naturaliter moueretur ad medium illius mundi sequeretur quod naturaliter ascenderet quod est impossibile. patet prima. quia non potest vere moueri naturaliter ad medium alterius mundi. nisi naturaliter procedendo a medio huius mundi ad accedendo ad extremum. et hoc est ascendere.

Ad oppositum est philosophus in tribus primis capitulis huius tractatus.

Pro responsione sciendum est primum.

quod postquam philosophus probauit totum vniuersum corpus potest non esse infinitum secundum magnitudinem. hoc patet ostendit ipsum non esse infinitum secundum multitudinem probando quod non est nisi vnum mundus. et hoc triplici ratione. quia prima sumitur ex parte inferiorum corporum. Secunda ex parte superiorum. Tercia ex parte vtriusque. Pro prima ratione permittit quatuor suppositiones. Prima est. quia omne corpus naturale inferius naturaliter mobile est et etiam violente. naturaliter quidem. quia hoc in se natura violente quidem. quia quodlibet tale per virtutem fortioris agentis transmutari potest a sua specie cum corruptibile sit. ergo et a proprio loco. Secunda suppositio est quod omne corpus naturaliter quiescens in aliquo loco est mobile naturaliter ad illud locum et contra. et si violente

quiescit etiā violente mobile ē. rō ē q: quies
est finis mori. iō ppositionari dñt mori. q: q:
es. Tertia suppositio ē q: si aliq: motus
cōueniat violente alicui co: po: i cōtrariū ē
sibi naturalis. Quarta ē si essent plures mū
di ex quib: cōstitueret vnus mund: cōueni
rent in specie et virtute cum corporib: ex q:
bus constituitur alius mundus. Qd pbat
pbs duplici. pmo: Nisi ita eēt tūc isti plu
res mundi solo nomine conuenirent sicut et
partes eorū. et ita p: p: nō deberet dici plu
res mundi. sicut sidus celeste et bellua mari
na nunq: dicunt duo sicut plures canes. et
tamen illi qui posuerūt plures mundos dix
erūt eos vniso: inter se habere in noie mū
di. Secūdo q: mori simpliciter corporis ex q:
bus cōstituit alius mund: finis sūt finis speci
em. nō cū sūt nisi tres vt onū est. et ita si es
sent plures mundi opteret etiā corpa alteri
mundi habere vnu vel plures illorū motuū
q: cōueniūt corporib: huius mūdi. sed q: cor
poris ē idē mori sūm specie illa sunt eādēz fin
specie et virtutez. igit si essent plures mundi
corpa vnius mundi essent vni: speciei et nas
ture cū corporibus alterius mundi vt terra
vni: cū terra alterius et sic de alijs.

Conclusio responsalis. si essent
plures mundi terra vni: naturaliter moue
retur ad mediū alterius. et ignis vni: ad ig
nē alterius. et sic deinceps. p: q: si eēt ita ter
ra vnius mundi cū terra alterius est eiusdēz
speciei et virtutis cum terra alteri: sed corpo
rū eiusdēz speciei motus naturalis est ad eū
dem locū naturalē. ergo terra vni: mun
di ad mediū alterius naturaliter moueretur
q: mediū vnius mundi ē locus naturalis
tenus mundi. Itē si eēt plures mundi tra
vnius mundi moueret ad mediū alterius
mundi vel violente vel naturaliter. nō vio
lente. q: naturaliter mouet recedendo a me
dio huius mundi vt habet p: secundaz sup
positionē. s: videm: q: natura terre hui: mū
di nō ē moueri recedendo a medio hui: mūdi
g: nec a medio alteri: mūdi. cū eēt eiusdēz spe
ciei et nature cū terra hui: mūdi. q: se q: q:
terra naturaliter mouet ad mediū alterius
mūdi. Vel argueret sic. Terra hui: mun
di naturaliter q: cit in medio. ergo etiāz terra
alterius nata est quiescere alterius natura
liter in medio hui: mundi cum sint eis dē
nature. g: p: secundā suppositōz naturaliter mo

ueret ad mediū hui: mūdi. sic si eēt plu
res mundi. terra vni: naturaliter moueret ad
mediū alteri: et q: hoc ē impossibile. q: ex h:
sequeret q: terra ascenderet vt pbat secunda
rō ante oppositūz. g: tē. Et sic argueret d: i
ne q: naturaliter descenderet q: sūt impossibilia.

Conclusio secunda. nō sūt plu
res mundi. pbat. q: terra hui: mundi natu
raliter moueret ad mediū alteri: et sic natu
liter ascenderet qd ē impossibile. et tñ si eēt plu
res mundi terra vnius naturaliter moueret ad
mediū alteri: g: nō sūt plures mūdi. S: cō
tra obijciūt qdā p: b. terra vni: mūdi tān di
stat a medio alteri: q: nō possit ad eū moue
ri. S: ad hāc obiectionē rēdet pbs p: b q:
cū mori naturalis cōueniat mobili a pnci
pio intrinseco nō pōt ab eo remoueri natu
raliter p: distantia locale. S: iuxta. 2^m. cap.
item obijciūt. q: quīs terra vni: mundi eēt
eiusdēz speciei cū terra alteri: mūdi. et ita de
alijs differet tñ numero et ita vt dicunt illa
terra moueret ad diuersa loca nūero. I: eēt
eiusdēz speciei. et ita nō seq: q: terra vni: mo
ueret ad locū terre alterius. S: ad hoc rñ
det pbs. q: huic terre nō contingit mutatio
naturalis fin q: hēc. s: fin q: terra. et iō q: b: z
terra habet inclinatioz naturalē ad eūdem
locū nūero ad quē t illa tra. Itē remouet
pbs obiectionē dicentis q: mori corporis nō
sūt ad determinata loca. Contra qd arguit. q:
ois mori naturalis ē ex quodā termino in q: n:
dā terminū determinatū. q: ois motus natu
ralis ē de cōtrario in cōtrariū q: motui circula
ri nullus ē mori cōtrariū. Rñdet q: licet
totali motui circulari nō sit al: totalis mo
tus cōtrari: tñ in motu circulari repent qdā
oppositio q: attēdit fin terminos diametri. et
sic ois naturalis mori ē a determinato i: determi
natū terminū. Qd pbat inductio et signo.
Inductio sic. q: sanatio ē ex egnitudine i: sa
nitate. et augmētatio a puitate magnitudi
nē. et sic in oī motu naturali. A signo sic ar
guet. q: si mori nō haberet determinatū ter
minū tūc eēt infinitus et cū mori naturalis sit
velocior in fine q: in principio. et sic motus
naturalis in infinitū velocitaret et sic eēt in
finita velocitas raritas aut tarditas. q: sūt
ipossibilia igit tē. S: iuxta tertiū ca. po
nit pbs opinionē dicere grauiā a leuiā si na
turaliter moueri ad loca determinata. q: credide

rum corpa m
lenia et hoc
mura ad q
que pbat
maior terra
lius ē violēte
cūdo searet
descenderet i
manifestū ē
p: extrusio d
tertio tardius
naturaliter ferū
dū. s: elanēta
locia vt terra
naturaliter ferū
nē. Et si q:
cio: ē in fine
q: cā ē q: mot
generabile et
ua et generati
fortificat viri
uel. Hoc ergo
quedā cōfalsi
sunt que conc
mitur ex p: i
rō ad cōclusio
motus p: m:
piternus. g: a
cessario inuie
plicatio indi
p: materia. g:
p: mūdi mobile.
Et si obijcia
sicut amari et
vnu et idē ama
sit vnus moto
vnu motū ab
plunbus appo
et equaliter. s:
reperiant aliq:
nē magis et m
num p: mūdi
tura p: mūdi
p: mūdi
ad cōclusioz
cū sunt tria co
ille mundus cō
ue. corpus leui
ma loca ipsoz
ita circa mediū.

de celoz mundo

nunt corpa moueri p quāda extruſſione ⁊ vio
lentia ⁊ hoc mō corpa nō habere loca deter
miata ad q̄ ſimplr moueāt. Cōtra ſ ar
guit pbs tripliciter. Primo ſic. q: ſeq̄ret q̄
maior terra tardi⁹ deſcēderet q̄ minor. q: ſaci
lius ē violēte pellere min⁹ corpa q̄ mai⁹. Se
cūdo ſeq̄ret q̄ terra deſcēdes nō velocius
deſcēderet i fine q̄ in pncipio. cui⁹ oppoſitū
manifeſtū ē ad ſcū. Prt tñ q: oia q̄ mouēt
p extruſſione q̄ntolōg⁹ ſūt a pncipio extrudē
te tāto tardi⁹ mouēt. Tercio oia corpa na
turaliter ferūt ad illū locū a q̄ violēte rece
dūt. ſ. elemēta violēte recedūt a definiatis
locis vt terra a medio mūdi. g elemēta na
turalit ferūt ad definiata loca ⁊ nō p extruſſio
ne. Et ſi q̄rat vñ ē q̄ mot⁹ naturalis velo
cio: ē in fine q̄ in pncipio. Rñdet. s. Thō.
q̄ cā ē q: mobile q̄nto plus accedit ad locū
generabilē ⁊ p pium in q̄ ē virt⁹ ⁊ cōſeruati
ua ⁊ generatiua ei⁹. tāto plus confortatur ⁊
fortificat virtus motiua ei⁹. iō veloci⁹ mo
uet. Hoc ergo iſtabat oñdere. q: nīl refert
quēdā cē falſa q̄ tñ nō ſūt impoſſibilia. ergo
ſunt que conſeruant vltimam rationē q̄ ſu
mitur ex pre inferior corpoz. Secunda
rō ad cōcluſionē q̄ ſumit ex pre. ſ. celi eſt. q:
motus prim⁹. ſ. ſupioris corpis. ſ. celi eſt ſem
piternus. g a motore infinite virtutis q̄ ne
ceſſario innumerabilis ē. g ē vn⁹ nūero. q: mlti
plicatio indiuiduoz ſub vna ſpē nō ē niſi
p materia. g ē vn⁹ p vnus motor. g ē vn⁹
primū mobile. ⁊ p pñs eſt vnus mundus.
Et ſi obijciatur. q: motor celi mouet celū
ſicut amātū ⁊ deſideratū. mō nīl p̄hibet
vnū ⁊ idē amari ⁊ deſiderari plunbus. g ſi
ſit vnus motor infinite virtutis nō ſeq̄t q̄ ſit
vnū motū ab eo. Dicit ad hoc q̄ l3 idē a
plunbus appetat ⁊ deſiderat. hoc tñ nō p̄t
ē equaliter. ſ. ſm magis ⁊ min⁹. ⁊ vbiq̄
reperiunt aliq̄ q̄ ſe habent ad vnū ſm ordi
nē magis ⁊ minus oportet q̄ inter ea ſit v
num primū ⁊ ob hoc cū celū ſit id qd moue
tur a prio motore oportet q̄ celū ſit vnus. ⁊ p
pñs mundus ſit vnus. Tercio arguitur
ad cōcluſionē ex pre oim corpoz in cōi. q: ſi
cū ſunt tria corpa alia elementa ex quibus
iſte mundus cōſtituitur. ſcilicet corpus gra
ue. corpus leue. ⁊ centrū. ita oportet eſſe
tria loca ipſorum elementorum quoz vñ
ſit circa mediū. alius qui eſt locus extremus

alius qui eſt locus medius qui ſit corpiſ le
uis. ſed ſi eſſent plures mundi terra huius
mundi non eſſet in medio huius mūdi. mo
eſſet ſup celū ⁊ ſupra ignem. ergo terra non
ſupponeretur omni corpo: nec celum eſſet
ſupereminens omni corpo: nec ignis cor
pus mediū nec in medio exiſtens. ⁊ ſic patet
q̄ non eſt niſi vnus mundus. Et ſi quera
tur qua vnitate eſt vnus iſte mundus. Dicit
tur q̄ eſt vnus vnitate ordinis contiguati
onis quia vltima vnus corpo: ſūt ſimul
cum vltimo alterius corpo: eſt enī vn⁹
vnitate virtutis formalis. quia cōtinens ſe
habet ad contentum. ſicut formale ad mate
riale.

Ad rationes ante oppoſitum.

Ad primā cōcedit aſſumptū ⁊ negat ſeq̄n
tia. i. nō ſi eſſent plures mundi terra huius
mundi naturaliter inclinaret ad mediū hu
ius mundi ⁊ ad mediū alterius. ⁊ q: hoc eſt
impoſſibile. iō per hoc cōcludit q̄ non ſūt
plures mūdi. Sequitur in textu.

Primum autem diuidendū quō inge
nerabilia ⁊ generabilia tñ.

Queritur decimoquarto. vtrū

poſſibile ſit eſſe plures mundos. Argui
tur q̄ ſic. quia in omnibus habentibus for
mam ⁊ materiam alia eſt ratio forme ſm ſe
⁊ in vniuerſale conſiderate. ⁊ alia eſt ratio
forme in materia. ſed celum ſiue mundus
habet formā in materia. ergo alia eſt ratio
celi ſm ſe ⁊ hui⁹ celi: ⁊ iō dicit pbs. cum dico
celum dico formam ſed cū dico hoc celum
dico formam in materia. ſ. quozcūq̄ ē alia
ratio forme ſm ſe. ⁊ alia rō forme in materia
poſſunt eſſe plura indiuidua ſub vna ſpecie
ergo poſſunt eſſe plures mundi. Secun
do arguitur. mundus iſte non conſtat ex ro
ta ſua materia. ergo poſſunt eſſe plures mū
di. añs prt. quia extra hunc mūdū eſt aliqd
corpus quod ſic oſtendit. q: ſi eſſet aliquis
in cōuexo vltime ſpere huius mundi. vñ poſ
ſet extendere brachium ſuum extra vel non.
ſi ſic. ergo extra celum eſt locus. ⁊ cum i om
ni loco ſit natum eſſe corpus ſequit q̄ extra
hunc mūdū ē corpus. ergo hic mund⁹ p̄ſtat
extra ſua materia. ſi vero nō poſſit extendere
brachiū hoc eſt p̄pter aliquod corpus reſi
ſtes. g quodcūq̄ dicatur mund⁹ h3 inatiaz

Ziber primus

extra se. Tercio arguit. mundus iste factus
a prima causa infinita. & potentia infinita non
totaliter terminat ad hunc mundum finitum. gra-
tionabile est prima causa facere plures mun-
dos ut magis manifestet infinitas sue pote-
tie. Quarto arguit. quanto aliquid est nobili-
us tanto est maioris virtutis. & mundus est no-
bilior: quilibet re naturali hic existente & in quo
libet res naturalis habet virtutem faciendo plura
indivisa. & a fortiori mundus hoc est forma
mundi poterit perficere plura indivisa. Quinto
arguit. melius est meliora multiplicari quam mi-
nus bona. & mundus est ens optimum. & pro-
pter quod melius est esse plures mundos quam plura
alia vel cetera huiusmodi. Ad oppositum est
probus in ultimo capitulo huius tractatus dicens.
Itaque neque sunt plures celi neque fuerunt neque
congruit fieri plures. sed unum solum & perfectum
est illud celum.

Sciendum est primo quod postquam
probus probavit quod non sunt plures mundi pos-
sibiliter quod non potest esse plures. quod illud re-
stabit ostendere quod nihil refert quedam esse
falsum non tamen impossibilia.

Sciendum est secundo quod omnis for-
ma in materia existens quod est de se concipibilis
est pluribus non potest tamen concipi nisi in altero duo-
rum modorum. scilicet vel quod talis tota materia na-
ta est informari cum forma: & non est probens
aliquid unum indivisum unum speciei. vel si sit cor-
ruptibile illud tamen indivisum est corruptibile
& dissolubile. & sic per corruptionem ipsius pote-
rit generari alterum. Ideo dicit probus quod si esset
unum naturalis posset ex omnibus carnibus & omnibus
ossibus ex quibus posset componi natura ille esset disso-
lubilis. & si in eo esset similitudo non esset nisi unum
simus. neque possent plures esse. Quod igitur
mundus ille consistat ex tota sua materia quod osten-
detur probando quod extra celum non sit neque esse
possit aliquid corpus neque sensibile neque mix-
tum. neque secundum naturam neque preter naturam. neque etiam
aliquid habens habitum ad corpus. quod corpus
potius sensibilia sunt materia huius mundi sup-
posito etiam hoc quod istemundus sit ingenuus & is
corruptibilis. necessario sequitur quod non est nec potest
esse nisi unum mundus. Et per probationem huiusmodi. quod
extra celum non sit corpus. notat probus quod modis
dicit celum. dicens quod tribus modis. Primo modo
dicitur: celum suprema circularis sphaera circulariter mo-
ta. Secundo modo dicitur: celum aggregatum ex om-

nibus alijs circulariter motis quod infra superes-
ma sphaera continentur. Tercio modo magis consi-
ter per aggregationem ex omnibus corporibus: tunc cir-
culariter motis quod recte. & hoc modo celum idem est
quod mundus siue totum universum. & hoc modo capi-
tur cum dicitur. extra celum non esse corpus.

Pro quo sit conclusio prima. extra
celum circulariter motum non est aliquid corpus. Pro-
bat conclusio. quod vel esset simplex: vel compositum.
Non simplex. quod vel esset circulariter motum vel re-
cte motum. Non circulariter. quod corpus circulariter
motum non est naturae egredi sui locum. ut patet
in philosophia. quod si egredieretur aut ascenderet
aut descenderet. non posset ascendere neque descen-
dere nec naturaliter nec violenter. ut probatum est prius
us. & non potest egredi a suo loco. & extra celum
non est aliquid corpus circulariter motum. tenet con-
sequencia. quod ibi esset naturaliter vel violenter. si na-
turaliter cum idem sit locus naturalis corpus. patet eius-
dem speciei. corpus autem mundi circulariter motum na-
turaliter moueretur ad locum illum: corpus moti ex-
tra celum. & sic corpus circulariter motum recederet
a proprio loco & ascenderet & descenderet. Nec
potest dici quod sit ibi violenter. quod cum ibi tunc natura est
esse aliquid corpus secundum naturam & non circulariter
motum. ut ostensum est. & recte motum quod statim pro-
babit esse impossibile. & non potest esse aliquid cor-
pus extra celum circulariter motum. Neque etiam re-
cte motum. quod ibi esset secundum naturam: vel preter natu-
ram. Non primum quod loca naturalia graviter et
leuiter simpliciter sunt in hoc mundo. cum quod cor-
poris eiusdem speciei sit unum & idem locus nume-
ro: sequitur quod extra celum non est aliquid corpus sim-
plex recte motum secundum naturam. Nec extra natu-
ram. quod tunc ibi esset natura esse aliquid corpus secundum
naturam. quod videlicet est aliquid corpus simplex ex-
tra naturam illic natura est esse aliquid corpus secundum
naturam. modo extra celum non potest esse corpus cir-
culariter motum secundum naturam ut probatum est. & nul-
lus corpus potest ibi esse extra naturam simplex. Et
quo sequitur quod neque mixtum. quod ista non habet locum
nisi secundum naturam simpliciter in eis predominantibus.
Et sic patet universali nullum ibi esse corpus & per
hoc quod celum stat ex tota materia. & quod mate-
ria celi siue mundi sunt corpora sensibilia.

Conclusio responsiva. non possunt
esse plures mundi. Patet. quod mundus stat ex sua
tota materia: ut probatum est. & est ingenuus et
incorruptibilis: ut postea probabitur. & non est
neque fuerit neque esse poterit plures mundi.

de celo et mundo

Ex prima conclusiōe sequit̃ q̃ extra celum
nō est locus neq; vacuū: neq; mor; neq; tem
pus. Quid nō sit locus patet. q̃ respicit locus sit
ne corpore. Ex quo sequit̃ q̃ neq; vacuū. quia
vacuū est loc; nō replet; corpore. ut dicebatur
q̃to philosophorū. Ex quo sequit̃ q̃ neq; motus
q̃ nihil mouet nisi corpore. Nec enī tps. q̃ re
pus nō est sine mori. Ex quo ultra infer
ret; q̃ entia q̃ sūt extra celū nō sunt nata ē
in loco. sequit̃ etiā q̃ sunt immobilia. Ad vis
dendū tñ qualiter extra celū entia esse dicatur.

**Sciendum est q̃ extra potest ca
pi tripli.** Uno nō positiue: ut illud est. pp. ne
extra locū qd̃ est in alio loco. ut dicitur extra dos
inuz q̃ est in vico. Alio nō positiue. s. p. eo
qd̃ nō est in aliquo loco in quo natū est esse.

Et istis duob; modis capiēdo extra nihil ē ex
tra celū. Tercio nō capiti negatiue ut illud
dicitur extra locū qd̃ nō est in loco neq; apud na
tū est esse sic q̃ p̃tineat et circūscribat lo
co. et hoc mō extra celū sunt aliq̃ entia. Et il
lud patet. q̃ in vniuerso sunt qd̃a entia non cir
cūscribitur nec nata loco circūscribi. q̃ extra ce
lū hoc mō sunt aliq̃ entia que ut dicitur text;
sunt inalterabilia. impassibilia. immobilia. opre
mā vitā et se sufficiētissimā hētia/ quā p̃fici
unt in toto eterno. a q̃b; cūctis deriuati ē ēē
et viuere. his qd̃e clariū et his obscuri. Ra
tio p̃mi q̃re sunt inalterabilia est ista. q̃ ex
tra celū nō est mor; neq; tēpus. q̃ sunt immo
bilia. impassibilia. et insensibilia. q̃ tēpus
sentū inducit. S; spāliter p̃bat p̃bus de p̃mi
mo illoz entū. s. q̃ sit p̃miū immobile. q̃ mo
uens immobile dignū est et p̃miū mobili moto.

q̃ si illud sup̃emū ens ēē mouēs motū: iam
nō esset p̃miū. Itē oīs mor; est rōne carētie
alicui; boni. modo p̃miū mouēs eternū cuz
sit optimū nullo bono careret: neq; alicui ma
lo subiaceret. q̃ est penit; immobile. Ratio ses
cūdi est. q̃ h̃mōi entia h̃nt vitā intellectuāle
cuz sint incorporea: et p̃mi. modo p̃mi ē re
gere et ordinare alia: qd̃ est officiū intellect;

ergo habent optima vitā. Ratio tertij ē.
quia cū sint incorporea non indigēt aliquo ad
cōseruationē sui esse: neq; cōsecutionē op̃ez
vire que intellectuālis est. q̃ habent vitā suf
ficientissimā et nullo indigēt. Ratio q̃rtā
est. nam cuz hec entia sint immobilia: incorp
orabilia: et incorporea: duratio eo: um exce
dit duratiōem vire celi. et cum duratio celi sit

carens fine: sequit̃ q̃ h̃mōi entia a fortiori p̃
ficiūt suam vitā in toto eterno. Et cū apud
grecos seculū et eternū idem sunt: seculū ta
men dicit̃ vno modo s̃m quid. et sic duratio
hōmis que est tēpus s̃m centū annorū ses
culum hōmis dicit̃. Alio modo accipit s̃m
pliciter. et hoc modo est duratio carens p̃ci
pio et fine. Entia tamen de quib; est sermo
excedūt seculū hoc cum duratiōe celi. nō s̃m
extensione a p̃mo: i in posterius sed q̃ est du
ratio tota simul simpliciter et indiuisibiliter
comphēdēs sub serotū tempus lapsū a
p̃ncipio vsq; ad finē. Ratio quinti est. q̃a
a perfectissimo in omnib; alijs deriuat perfe
ctio. ergo cum talia sint p̃fectissima ab ipsis
deriuant̃ perfectiōes omnib; alijs: que sunt
esse et viuere. Ratio vltimi est. quia nō oīs
nia hec inferiora sunt eque p̃p̃in qua istis en
tib; ideo his quedā clariū: his quedā
obscuri p̃fectiōes iste elargiunt̃.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̃mā cōceditur totus p̃mius p̃cessus.
et ad maiore; secundi p̃cessus dicit̃ q̃ veritas
tem habet solum in his que non constant ex
sua natura: v; que sunt generabilia et corru
ptibilia cuiusmodi nō est mūdus. Ad ses
cundam dicit̃ q̃ nō extendit̃ brachiū non
propter resistentiā p̃miū vniuersi: quarū que
libet nata est a celo mediate vel immediate cō
tineri. Ad tertiam negat cōsequētia. q̃a sa
pientie diuine nō cōgruit facere plures mū
dos. nec in hoc minus manifestat̃ eius boni
tas: imo plus dum ille fuerit p̃fectus.

Ad
alias dicit̃ q̃ maioris virtutis est facere vñū
perfectū q̃ multa imperfecta. Ad vltimā di
citur q̃ ad summū p̃tinet q̃ sit vñū. naz vñū
tas est quedā bonitas. nam accidit quācūq;
rem perdi cū a bonitate recedit. Ideo simpli
citer loquēdo non est verū q̃ meli; plus de
beat multiplicari alijs. Et hec de q̃stione.

Sequitur textus. His autem determinatis
dicamus post hoc utrū ingent; aut ge. et ē.

Queritur decimoquinto utrū

totalis mūdus sit genitus et corruptibilis.

Arguit q̃ sic. quia omne cōpositū ex ma
teria et forma est generabile. mūdus est h̃i
iustmodi. ergo et ē. Secūdo arguit. genes
ratio est p̃gressio rei de potentia ad actū. s̃

Ad p̃mā cōceditur totus p̃mius p̃cessus.
et ad maiore; secundi p̃cessus dicit̃ q̃ veritas
tem habet solum in his que non constant ex
sua natura: v; que sunt generabilia et corru
ptibilia cuiusmodi nō est mūdus. Ad ses
cundam dicit̃ q̃ nō extendit̃ brachiū non
propter resistentiā p̃miū vniuersi: quarū que
libet nata est a celo mediate vel immediate cō
tineri. Ad tertiam negat cōsequētia. q̃a sa
pientie diuine nō cōgruit facere plures mū
dos. nec in hoc minus manifestat̃ eius boni
tas: imo plus dum ille fuerit p̃fectus. Ad
alias dicit̃ q̃ maioris virtutis est facere vñū
perfectū q̃ multa imperfecta. Ad vltimā di
citur q̃ ad summū p̃tinet q̃ sit vñū. naz vñū
tas est quedā bonitas. nam accidit quācūq;
rem perdi cū a bonitate recedit. Ideo simpli
citer loquēdo non est verū q̃ meli; plus de
beat multiplicari alijs. Et hec de q̃stione.
Sequitur textus. His autem determinatis
dicamus post hoc utrū ingent; aut ge. et ē.
Queritur decimoquinto utrū
totalis mūdus sit genitus et corruptibilis.
Arguit q̃ sic. quia omne cōpositū ex ma
teria et forma est generabile. mūdus est h̃i
iustmodi. ergo et ē. Secūdo arguit. genes
ratio est p̃gressio rei de potentia ad actū. s̃

Libri primus

mundus pcessit in esse de potetia ad actum. ergo mundus genitus est. pna pbat. q: mundus cōpositus est ex potentia et actu. mō in eodem potetia pcedit actu. ergo mundus prius fuit in potetia q̄ in actu. et p̄ns pcessit de potetia in actu. Terno arguit auctoritate fidei nostre: que ponit mundū incepisse et desitū fore. non q̄ nullo modo postea sit sed et alio modo et alio statu. vt dicit Dionysius. In oppositū est pbus in primo caplo vltimi tractat hui⁹ libri.

Sciendum est primo q̄ post q̄z pbus demonstrat totū vniuersū finitū esse magnitudine et multitudine cōsequenter inquit an finitū sit duratiōe et eternitate. Et circa hanc questionē pbus sic pcedit. nā primo ponit opinionēs antiquorū p̄horū cōtrariās sue opinionī et veritati et eas improbat. deinde questionē determinat sū opinionē p̄pria et veritatē. Et huiusmodi pcedendi triplicem ratōem assignat opinionū contrariarū. prima est quia ratōes cōtrariarū opinionū sunt dubitantes. modo dubitator solutio et veritatis quesitū manifestatio et inuētiō. Secunda ratio est. q: per hoc magis credibilia sunt illis dicenda qui p̄audierūt solutiones rationū ex quib⁹ dubitatio emergebat de veritate quesita. Tertia ratio est. quia oportet p̄bos sufficere verū inquirere et indicaturos. nō p̄hibere se inimicos neq̄ emulos de quorū opinionibus diiudicandū est ne odio opinionēs cōdemnare videant: qd̄ tamē cōtingeret si opinionēs assererēt falsas esse anteq̄ rationes earū ponerent et soluerent. Et istis de causis in hac questioe in omnibus alijs pbus sēp pertractat opinionēs antiquorū anteq̄ sū opinionē p̄pria dēmit veritatē.

Sciendum est secūdo q̄ vt dicit pbus antiq̄ qui fuerūt ante ipm de hac questione in hoc cōgēniūt. q̄ posuerūt mundus fuisse genitū. et q̄ determinato principio temporis incepit per generatōem. qui autē antiq̄ qui tripliciter diuersificati sunt. Nam D: p̄phetus et D: diodorus quos insecut⁹ est Plato dixerūt mundū incorruptibilem esse. Alij vō dixerūt mundū corruptibilem sicut et quodlibet alio: generatōem ita tamē q̄ postea nō regenerabat. et hui⁹ opinionis fuit Democritus: ponens mundū a casu fuisse genitū per

cōcursum atomorū et aliquādo per segregatōem eorū: deesse corruptibile. Alij vō dixerūt mundū vicissim generari et corrumpi ita q̄ illa vicissitudo sēp durauit et durabit. et hui⁹ opinionis fuit Empedocles: dicens per litēm et amicitiaz mundū generari et fieri: vt alij dictum est. Ad h̄ etiaz fuit Eradit⁹ ponens aliquādo ignē exurere totum mundum et postmodū generari per ignem. q: posuit ignem principiū totius mūdi. Contra autem illas opinionēs ponetur res conclusiones.

Cōclusio prima est q̄ irrationabile est dicere mundū fuisse genitū et tamen esse incorruptibile. Probatur. quia qd̄ ratio nabiliter dicit habet veritatem in omnib⁹ vel in pluribus. sed in nullis videmus q̄ aliqd̄ sit genitū qd̄ non corrūpatur. ergo talis positio est irrationabilis. Secūdo si mūdus sit genitus: tūc incepit esse ex aliqua materia pcedente sū aliqd̄ tempus esse mūdū in qua materia erat in potetia ad aliter se habere. Cum ergo in mūdo sit aliqua materia et eadez ex qua factus fuit: sequitur si mūdus fuerit genitus ipa est in potetia ad aliter se habere. q̄ est corruptibilis. Nec valet illud qd̄ dicit Xenocrates et aliqui platonis discipuli: volentes sustinere Platonē. dicentes q̄ licet Plato posuit esse genitum mundū: non tamen ex aliquibus que per tempus fuerūt anteq̄ sit ipse mūdus. Sed sicut in geometris descriptiōibus descriptores prius describūt aliquas p̄ces et postea alias. nō quis deīn q̄ ipis p̄fuerunt anteq̄ et ipis constitutur figura: s̄ vt magis explicite et causa doctrinē ostendat illa q̄ circa huiusmodi figuras demonstrare volunt. Ita dicunt q̄ Plato cum aliquos de natura mundi et partium eius veller instruire generabat ipis totū mūdum ex partibus. primo partes accipiēdo. et inde ex ipis cōstituendo totū: vt magis explicite ostenderet quid partib⁹ cōueniret sū se et quid ratione cōpositionis: put scz sunt in toto cōstituto. nō q̄ veller huiusmodi partes sū tempus p̄fuisse anteq̄ mūdus cōstitueretur ex ipis. Contra istum Xenocratem arguit pbus q̄ non est simile in descriptiōibus geometricis et in cōstitutione mūdi et suis partibus. quia idem accidit ipis descriptiōibus siue simul accipiātur partes in

Handwritten marginal note:
Tercia ratio est. quia oportet p̄bos sufficere verū inquirere et indicaturos. nō p̄hibere se inimicos neq̄ emulos de quorū opinionibus diiudicandū est ne odio opinionēs cōdemnare videant: qd̄ tamē cōtingeret si opinionēs assererēt falsas esse anteq̄ rationes earū ponerent et soluerent.

Handwritten marginal notes on the right edge:
figura constituitur simul
di partes esse
accidit de part
nir vt sunt in r
cipiantur. uno
elementa que e
nem di facta
possibile modo
et in ordinatuz
ms oportet dic
eli p̄fuisse an
tueretur in esse
se mutue. quia
platonē in sua
q̄ aliqui docen
nem non intell
ba sonant: sed
hoc est habere
Quicqd̄ tamen
pit perba: et im
ba sonant.
Cōclusio
vicissim genera
congregatur et
creant et licet
quia generatio
in substantia
gregationis et s
elementis ined
ali sed dumtax
per hunc modū
mundus gener
et pbus hoc fi
timus si ex puer
et mundū gen
Cōclusio
est dicere mundū
neran non possi
tes mundus est
re q̄ fieret mun
a esse mundi.
mundi ipm co
sed maneat. seq
di ipa ad hunc
di vt prius. et per
mundum dicere
rumpit et q̄ iten
sic patet q̄ opin

de celo et mundo

figura constituta: siue non. Siue enim acci-
piantur simul linee siue nō: dicim⁹ huiusmo-
di partes esse lineas et angulos. sed idēz nō
accidit de partibus mundi: si simul accipian-
tur vt sunt in toto cōstituto et si non simul ac-
cipiantur. imo vt ipse Plato dicit in Timeo.
elementa que erant inordinata a cōstitutio-
ne mūdi facta sunt ordinata cōstitutōe. im-
possibile modo est idem simul esse ordinatū
et inordinatū. Ergo sūm opinionem Plato-
nis oportet dicere partes ex quibus mund⁹
est: p̄fuisse anteq̄ mundus ex ipsis consti-
tueretur in esse. quare stat illud auxilium es-
se inutile. quia isti discipuli cōmunicabāt cū
Platone in sua positiōe. Verum est tamen
q̄ aliqui docti et magni viri dicunt Plato-
nem non intellexisse positiōez suam vt ver-
ba sonant: sed voluit mundus genitum esse
hoc est habere esse a p̄ima causa omnium.
Quicq̄d tamen sit in hoc vt decet p̄hus ca-
pit verba: et impugnat ad litterā sūm q̄ ver-
ba sonant.

Conclusio secūda. dicere mūdu
vicissim generari et etiam corrip̄i per hoc q̄
congregat̄ur et segregat̄ur elemēta per am-
pliciam et licet: est irrationabile. P̄obatur.
quia generatio et corruptio sūt mutatiōes
in substantiam. modo per talen motūz con-
gregatiōis et segregatiōis non fit in ipsis
elementis immediate mutatio in aliquo actu
ali sed diuip̄at in situ et ordine. ergo pro-
pter hunc modum non est cōueniens dicere
mundus generari aut corrip̄i. Unde vt ha-
bet p̄hus hoc simile esset dicere sicut cum di-
cimus si ex p̄uero fieret vir puerum corrup-
pi et mūdu generari.

Conclusio tertia. irrationabile
est dicere in mūdu sic corrip̄i q̄ postea ge-
nerari non possit. Patet. quia sūm sicponen-
tes mundus est genitus ex materia que an-
teq̄ fieret mundus erat in potentia ad fieri
et esse mundi. Cum ergo per corruptionem
mundi non corrip̄at huiusmodi materia:
sed maneat. sequit̄ q̄ per corruptionez mun-
di ipsa adhuc erit potētia ad esse et fieri mū-
di vt p̄ius. et per cōsequens incōueniens est
mundum dicere esse genitum et postea cor-
rump̄i: et q̄ iterum generari non possit. Et
sic patet q̄ opinionēs antiquo-um de gene-

ratione et corruptione mundi sunt irrationa-
biles.

Ex quo patet conclusio respon-
siua. scilicet q̄ mundus est ingenerabilis et
inco-ruptibilis. Et hec conclusio p̄am plus
p̄obabitur postea. Verū tamen per genera-
tiōem hic soluz intelligit philosoph⁹ genera-
tiōem p̄hiscam et p̄oprie dictam: p̄esup-
ponentē materiam p̄imaz subiectum: q̄d et-
iam p̄esupponit alterationem. et hoc modo
ponere mundus esse ingentū non repugnat
nostre fidei: imo cōfirmat. quia cum fides di-
cat mūdu esse genitū accipit generatiōem
cōmunit̄ pro simplici emanatione que nul-
lo subiecto p̄esupposito ab agente infinito
est immediate.

Ad rationes ante oppositū.

Ad p̄imam negatur consequētia. quia ma-
ior solum habet veritates de materia p̄ima
tioni admixta. Ad secundam negatur mi-
nor: si intelligatur de potentia p̄hifica. Et
ad p̄obationem dicitur q̄ celum est compo-
situm ex potentia semper actui cōiuncta. mo-
do id quod subsumitur: scilicet q̄ in eo dem
potentia p̄cedit actum tempore hoc habet
veritatem de potentia p̄hifica non semper
actui cōiuncta. Tertia soluitur in fine ter-
tie conclusionis. Sequitur in textu.

Quia autem non solum vnus est sed et im-
possibile fieri et c.

Queritur decimosextovtrū om-

nis potentia terminetur ad in ap̄imuz. Ar-
guitur q̄ nō. quia nō est dare maximū pon-
dus q̄d fortis potest p̄orare. ergo impossib-
ile est potentiam aliquaz terminari ad ma-
ximuz. Antecedens patet. quia si detur ma-
ximuz pondus. vel ergo virtus fortis exces-
det grauitatem ponderis: vel non. non pos-
test dici q̄ non. quia a p̄poratione minoris
ineq̄litas nō fit accip̄. Si dicat q̄ excedat:
v̄l excedit in diuisibilib: vel diuisibiliter. Nō
indiuisibiliter. q̄ excessus in diuisibili non
est excessus. quia in diuisibile additum indis-
uisibili non facit maius. Si diuisibiliter tunc
diuidatur illud in quo excedit per medium:
et addatur illi p̄den aliquid cōrespondēs
medietati illius excessus. tūc sequitur q̄ for-
tes poterit illud p̄orare q̄ nare p̄mō da

Liber primus

bat maximū pond⁹. et tū adhuc vir⁹ solus
excedat gravitatē pōderi diuisibilis poterit
iter diuidi excessus et addere sūm medietatē
pōderi pōderi et sic in infinitū. seqt⁹ qd potē
tia nō ē determinata ad maximū. Secūdo
arguit. potētia visiva auditiua et cetera
tales nō terminant ad maximū. imo ad mini
mū. qd oīs potētia tēminat ad maximū. Ad
oppositū ē pbs i. 2. cap. hui⁹ tractat⁹.

Pro rāione sciendū est primo
qd postq pbs incit qstionē de duratiōe mū
di. an. s. sit genitus vel igenit⁹. corruptibilis
vel incorruptibilis. et de illa posuit opinioēs
antiq⁹ eas ipso bōdo. pñr anq⁹ veritatē det
miner sūm opinione ppriā distinguit aliqua
multiplicia. qd multiplex in distinctum pante
confusione nisi in sūa significatione capi
atur. iō distinguit pbs multiplicatē horū
nōm. s. geniti et igeniti. corruptibilis et incor
ruptibilis. Et qd in rōib⁹ eorū spaliit corrup
tibilis et incorruptibilis claudūt possibile et im
possibile. iō etiā ea distinguit.

Sciendū est secūdo p hui⁹ de
terminatiōe qd in generatiōe sūt duo. s. ince
ptio cōfendi et determinat⁹ mod⁹ incipiēdi qd ē
p generatiōe qd d: transmutatiō natural⁹. cu
z qd ingentū. in potest dicere negatiōe in
mō incipiēdi vel ipsius incēptiōis. si pñmū
vel dicat illā negatiōe sūm potētia et actū
simul vel sūm actū tñ. si pñmū sic ē pñma si
gnificatiō igenit⁹ sūm quā illud d: ingentus
qd hūc est et pñmū sūm fuit. s. nō incēpt⁹ ge
neratiōe naturalē. hoc mō dicet mori
genit⁹. qd motus nō est motus nec mutatiō
Si aut negat actū incipiēdi et nō potētiā
sic ē secūda acceptiō sūm quā d: ingentum
qd nodū ē s. pōt ē. vt puer nasciturus cras.
Si vō incēptiōe negat sic est tertia signifi
catio. sūm quā d: ingentū qd nō ē aut pōt
ē p generatiōe nec alio mō. sic qd qñq sit et
qñq nō sit. et sic capit in pposito. Et oppo
sitiō mō distinguit genitū corruptibilis et
corruptibile. et hoc mō impossibilia et neces
saria ingenta dicunt. Dicitur tñ impossibi
le dupliciter. vno mō simpliciter vt diamet.
et simeter. alio mō sūm qd vt idē ē qd nō faci
le. et sūm hāc determinatiōe posset distingui ter
tius mod⁹ igeniti. s. in tulo qōnis mote de
generatiōe mundi accipit impossibile sim
pliciter. Et qd⁹ facilius san pñt modi ge

niti per oppositū ad modos igeniti. Sicut ē
facilius capi pñt modi incorruptibilis distin
guēdo tres modos ex pte determinatiōis et mōi
desinendi. sicut desiniant sūm tres modi igen
niti et ex pte incēptiōis et mōi incipiēdi. et per
oppositū capiat mōi corruptibilis.

Sciendum ē tertio. qd circa mo
dos possibilis et impossibilis debet attendi d
terminatiō eo qd possibile et impossibile dicitur
tur. vno mō simpliciter et absolute. vt. si illud
dicatur impossibile qd sūm se tale est vt pos
sit esse vcrum. et impossibile quod sūm se ta
le est vt nō possit esse verum. Secūdo
mō dicitur possibile et impossibile non sim
pliciter sed aliter et secūdu hoc attenduntur
secundum potētiā actiua vel passiua et
recipiuntur in rebus naturalibus. et hoc
modo accipiuntur magis pñfice. vt scilicet
agens vel patiens aliquod dicat potēs vt
impotens. qd pōt in aliud vel nō pōt. Vno
potētia actiua vt dicitur in textu ē pñcipi
um transmutandi alterū vt alterū est. Passiua
vō transmutandi ad alterū vel in quantum
ab altero. Ad videndū aut quid dicatur
possibile aut impossibile in ordine ad aliq
potētiā actiua dicit pbs qd oportet capere
maximū in qd potest illa potētia. et illud
est possibile respectu talis potētie. et omne
illud quod est infra tale maximū et extra ē
impossibile. Et si obicitur cōtra hoc qd
dicit pbs qd aliqd maximū possibile est ali
cui. et oē minimū cōtēnū infra illud erit possi
bile. ita qd quicqd pōt in maius pōt in min⁹
p secūda rōnem ante oppositū. nō seqt⁹
qd si quis videat aliquod maius qd ille mi
nus videat. Ad hoc rōdet qd istud maxi
mū pōt capi in re vel in virtute. si in re tunc
talis excellētia atēdit in potētia actiua.
si in virtute tūc maximū d: atēdi ex pte vir
tutis et potētie nō rei. si enī aliq⁹ pte pari ex
paruo pōt pari a magno. Et cōtra ē in po
tētia actiua. si enī agat nō seqt⁹ qd possit
agere in parū. qd possit agere i magno. sed
bñ potest cōtra. Potest tamē vniuersalitē
dici qd oīs potētia terminatur ad maximū.

Albertus tamen deducit illud de potē
tia actiua. vbi dicēdū est qd nōiales assignāt
multos modos terminorū dicēdo qd potētia
actiua terminatur intrinsece seu pñfice et ex
trinsece seu negatiue. Et similiter dicebat d po

termina passiva. Et
est maximū in qd
in minimū in qd ne
quid est minimū. Et
passive est minimū. Et
autem minimū. Et
in a quo nō dicit
par hoc est in
pbo nō ponant
aia. Dicat et
ad resistent. de
acti. qto ad ve
lunt vera. qd pot
et ipm cognos
Et quibus
potētia terminat
et ex pte vir
et ob. et p. ppo
acti. s. actus
cui actus nō p
s. soli vltimū et
nā nū p max
tūm libras nō
ita est in singul
saur in cōplet
Ad rationē
Ad pñmā neg
d: qd oportet
bus. Et qd d: v
et fiat additio
huc possit ipm
et excessus in
fieri nō pot
vt pñmā dicit
maximū et par
Sequit i rōem
dūm quid d: de
Quæritur
ex pte tempore
ruptio he effe
corruptibile.
et dicit ostendit
et ingentū r
corruptibilia
qui hoies su
rur genitū. s. f
ingenitū. Et
quarto caput
Sciendū

rentia passiva. An termin⁹ intrinsec⁹ actiue
est maximū in qđ pōt. sternin⁹ extrinsec⁹ est
minimū in qđ nō pōt sic qđ int⁹ ea in q̄ non pōt
illud est min⁹. Et termin⁹ intrinsec⁹ potencie
passiue est min⁹ in qđ pōt. q: ab illo pati pōt et
a nullo min⁹. s. termin⁹ extrinsec⁹ est maxi
mū a quo nō pōt pati sic qđ inter ea a qđ nō
pōt pati hoc est maximū. Et ista vera sūt licet
a pōt nō ponant s. a sophistis s. sunt ad in
uicta. Dicebāt etiā potentia pūno terminari
ad resistentē. deinde ad instantem. tercio ad
actū. qđto ad velocitatē et tarditatē. s. s. non
sunt vera. q: potentia essentialiter respicit actū
et p ipōm cognoscit ppletē et act⁹ p obiectū.

Ex quibus patet cōclusio. ois
 potētia terminat ad maximū vlex parte rei
 vlex pte virtutis. Probaf. qz potētia actus
 et obiectū pportionaliter se hnt. nō quicūq;
 actus: s actus vltim⁹ et maxim⁹ illi potētie
 cui actū nō pportional qd cūq; obiectus:
 s solū vltimū et maximū. g potētia nō termi
 nat nisi p maximū. si em potētia possit in cō
 tūat libz nō cognosceret in quinquaginta. et
 ita est in singulis. nā cuiuslibet rei se cogno
 scitur in cōpleto termino.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primā negat antecedēs. ⁊ ad pharōem
dicitur quod oportet virtutē diuinitatē excedere po-
tius. Et cum dicitur ultra quod diuinitas talis excessus
⁊ fiat additio tali ponderi non oportet quod ad
huc possit ipse portare. quia quicquid excessus
est excessus in determinatā proportionē a quasi de-
ficiet non poterit portare. Ad secundā dicitur
per philosophum dictum est quod in potentia passiva super
maximū ex parte potentie non ex parte rei.
Sequitur in rectu. Definiamus autem his dicen-
dum quidē deinceps ⁊c.

Queritur decimoſeptimo vtrū
ex pte ſempiterni poſſit deſtrui oē incor-
ruptibile eſſe ingentū: ⁊ omne ingentū eē in-
corruptibile. Arguit q nō. quia falſū nō
eſt deſtrabile. ſ falſū eſt oē incorruptibile
eē ingentū vtpz in aia rōnaliz de celo q in
corruptibilia ſunt: ⁊ tñ fuerūt gēnita. ſit ali
qui hoies ſunt facti incorruptibiles ⁊ fue-
rūt gēniti. ſ falſū eſt omne incorruptibile eſſe
ingentū. In oppoſitū eſt pbū in tertio ⁊
quarto capitulis hui⁹ tractatus.

Sciendum est primo q post qz

pbus expositum significationē genitū t co:ru:
pibilis de quib' patetur in qstione pcedenti:
cōsequēter argumētari incipit ad hāc qstio:
nem ppositam. an scz mūdus sit genit' t co:
ruptibilis: ostēdēdo prius q nullū ingentuz
est corruptibile: t q nullū incorruptibile est
genitū sō ē gēyū est corruptibile t ecōtra.
Et debet tertiū accipi in sua ppria signifi:
catōe: put scz dicunt de his q sunt nā pprie
accipiedo ingentū t incorruptibile ea q sūt
simp'r impossibilia t non entia dicent sim
plicit' non genita. Debet g accipi ingentuz
p eo qd hūc est nec prius verū fuit ipm dice
re non esse. t in corruptibile p eo qd nūc ē et
posteri' non ent verū dicere ipm non esse. Et
quis incorruptibile simp'r possit qdāmo dē
si sempitnū: bz tñ capi p eo qd sp est.

Scienduz est secundo qd veruz
falsum possibile: et impossibile: et necessariū
dicuntur dupl'r. scz simpl'r et ex supposito. vt
verū est simpl'r triangulū habere tres: & fal
sum est supposito qd triangul' esset qdrāgu
lus. fil'r falsū est simpl'r diametru esse line
trū. i. cōmensurable laterē qdrān. & falsuz est
ex supposito et stare dū tu curris. vñ falsuz
et impossibile simpl'r nō idem sunt. falsuz em
est et stare qm non stas. nō aut est impossi
bile et ideo si ex aliquo falso sequit aliqd ipso
falsibile oportet illud falsum esse falsū simpl'r.
cuz ergo impossibile sit aliquid eē et aliquid
non esse simul si ex aliquo hoc inferat oportet
et illud falsuz esse simpliciter.

Sciendum est tertio qd vt prius
dictū ē possibile dī: sū aliqd determinatū. vt si
aliqd possit esse et nō esse necesse est qd possit
accipi aliqd pūmū rēpus respectu ipius eē
sic qd in priori tēpore esse nō possit et etiā re
spectu ipius non esse sic qd ampliori tēpore nō
potuit nō esse. nam si nō sit ita deur opposi
tum. scz qd aliqd possit eē et nō eē et nō sit des
terminatū tēpore p qd possit esse: nec p qd pos
sit non esse: neq sequit qd habebit potentiam
ad esse tēpore infinito et nō esse tēpore infinito. et cū
non possint eē duo tēpore infinita abs duo tēpore
essent sū quoz vnū nō esset pars alteri? seq
tur qd aliquid habebit potentia ad eē et non
eē in eodē tēpore qd est impossibile. Impossibi
le est igit qd si aliquid habeat potentia ad esse
vel nō eē qd non tēpore determinatū et si
utū in quo possit esse et p qd possit non esse.

[Faint handwritten notes]

Unde licet aliquid idem habeat potentia ad esse et non esse tamen nihil est in potentia ad esse et non esse simul.

Sic igitur conclusio prima. omne

sempiternum est ingenerabile et incorruptibile. Probat. q. sempiternum est qd semper est. illud autem qd potest non esse est corruptibile. et cum illud tempus sit determinatum ut dictum est sequitur qd corruptibile quicquid non erit. quare si aliquid sit sempiternum et corruptibile sequitur qd idem si mul erit et non erit. qd est impossibile. oportet igitur qd omne sempiternum est incorruptibile. Si etiam argueret de ingenerato. q. sicut corruptibile dicitur illud qd potest non esse postquam fuit. et generatum dicitur qd potest non esse postquam fuit. ita generatum non semper est. cum igitur sempiternum semper sit sequitur qd omne sempiternum est ingeneratum. Sic igitur patet qd omne sempiternum est incorruptibile et ingeneratum. Ex quo patet qd sempiternum ingeneratum et incorruptibile convertuntur.

Conclusio secunda. nullum sem-

piternum est corruptibile. Pro cuius probatione pimitit per oppositum aliquod ad invicem. capit enim semper esse et semper non esse qd opponuntur contrarie. et capit non semper ens et semper non ens qd opponuntur contradictorie. et non semper non ens qd opponit contradictorie ad semper non ens. Ex quo sequitur qd inter semper ens et semper non ens est medium. id est non semper ens et non semper non ens. cuiusque non convenit semper ens neque etiam semper non ens. oportet igitur illud sit non semper non ens aut non semper ens. et illud est qd quicquid est ens et quicquid non ens et generatum et corruptibile. quare generatum et corruptibile non est semper ens neque semper non ens. et sic non est sempiternum. et per omnes nullum sempiternum est corruptibile. Et ponit perbus argumentum in his: ut sit. a. semper ens. b. semper non ens. d. non semper ens. et g. non semper non ens. Tunc arguit sic cuiusque non igitur a. neque b. illi necessario insunt. g. et d. si aliquid est cui non insunt neque a. neque b. scilicet illud qd quicquid est et quicquid non est. g. illi insunt. g. et d. si illud qd quicquid est et quicquid non est. est generatum et corruptibile. g. nullum generatum et corruptibile est neque a. neque b. si omne qd est. a. vel b. est sempiternum. ergo nullum generatum corruptibile est sempiternum.

Conclusio tertia. omne ingeni-

tum est incorruptibile et e contra. Probat. qa

omne sempiternum est incorruptibile. hoc est ingeneratum est sempiternum. g. omne ingeneratum est incorruptibile. et eodem modo arguit qd omne incorruptibile est ingeneratum. Et sic arguit. nullum sempiternum est generatum aut corruptibile. hoc est ingeneratum est incorruptibile et sempiternum. g. nullum ingeneratum est corruptibile et ingeneratum. Et sic patet quod ex parte sempiterni omne ingeneratum est incorruptibile et e contra. Verumtamen omnia debent intelligi de potentia prime cause ordinata. si enim ordinata que posuit in rebus. qd de potentia prime cause absoluta aliquid generatum qd inceptum per potentiam naturalem et non solum per simplicem emanationem potest perpetuari. Et si sit sit aliquid ingeneratum posset desinere de potentia prime cause absoluta.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur anima rationalis et celum incorruptum esse per simplicem emanationem et non per generationem naturalem. ideo potest bene perpetuari du rationem a parte illius ex parte sui. q. non sunt generata generatione proprie dicta. aut aliquis homo vel aliquid generatum naturale perpetuet hoc est in potentia prime cause absoluta et non ordinata et c. Sequitur in textu. Palam autem qd et si generatum aut corruptibile non est.

Queritur decimooctavo utrum generatum et corruptibile convertantur et sit ingeneratum et incorruptibile. Arguit qd non. q. aliquid est corruptibile qd non est plus generabile. puta ea que iam facta sunt corruptibilia et non plus sunt generabilia. q. iam sunt corrupta. g. non omne corruptibile est generabile. et sit probaret qd non omne incorruptibile sit ingenerabile. Secundo arguit sic auctoritate fidei ponentis aliquid generatum posse perpetuari et aliquid ingeneratum posse corrupti. In oppositum est perbus in penultimo capitulo per omnes libri.

Sciendum est primo qd postquam

per sempiterni perbus ostendit per Platonem omne ingeneratum esse incorruptibile et omne incorruptibile esse ingeneratum. q. utrumque dicitur cum sempiterno. per quod ostendit qd etiam generatum et corruptibile convertuntur ad se invicem. Et primo ostendit supponendo ex parte habitus qd ingeneratum et incorruptibile convertuntur. deinde idem probat absolute nulla suppositione precedente.

Sciendum est secundo qd per gener-

Handwritten marginal notes in the left margin, including:
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.
 et non esse simul.

Handwritten marginal notes in the right margin, including:
 tum in pposito
 nam ad esse post
 um sit redire
 sue no. Nam pe
 na est ad actu m
 tura q per p
 elem omne d
 oem cur et d
 etiam pposito
 terna ad esse
 lud de corrupti
 sunt ad po esse
 um sub actu h
 e corruptibile m
 ber potentiam ad
 esse non possit esse
 etiam ad non esse
 tam est. quia
 potentia ad esse et
 radiatione. seq
 habet potentia
 pte finito. et p
 nam a t quicquid
 convertunt in illa
 quid dicit non est
 his notari
 sua corruptibil
 conclusio probat
 pnbile. illud
 quod ibi cum
 stat generabilia
 ad ingenerabilia
 natus prius d
 iam est cor. uo
 damus ad p. o
 ruptibile. Patet
 convertuntur
 mo et semper non
 est dare modum
 nec est semper en
 dop eans et qu
 genitum qd cor
 genitum et qu
 nunt e contra.
 sequitur qd si al
 na quod sit vi
 et dicitur p. r. a
 non convertuntur
 pter aliu et mag
 idet et e contra qd

De celo 7 mundo

tum in pposito intelligi. Id qđ habet poten-
tiam ad esse post qđ nō fuit. siue illa potentia
tam siteducta ad actus ita vt id de facto sit
siue nō. Nam per hoc qđ talis potentia redu-
cta est ad actū nō est destructa: sicut suū
innata qđ per prius erat distans ab actu. et p-
talem vniōē dicit pfecta. Vñ et de illo qui
actu currit dicere possunt qđ potest currere.
et ita in pposito illud dicit genitū qđ hz po-
tentia ad esse et nō esse ordine quodā. et sicut il-
lud bđ: corruptibile qđ habet potentia post
qđ fuit ad nō esse siue etiam illa potentia sit
am sub actu siue ad actū. Sic igitur genitū
et corruptibile in hoc cōueniunt qđ vtrūqđ ha-
bet potentiam ad esse. et cū huiusmodi potentia ad
esse nō possit esse tempore infinito ad esse neq;
etiam ad nō esse tempore infinito: vt prius p-
batum est. quia sequeretur qđ idem haberet po-
tentia ad esse et nō esse simul: qđ implicat cō-
tradictionē. Sequitur ergo qđ quodlibet istoruū
habet potentia ad esse tempore finito et nō cō-
tempore finito. et p cōsequens vtrūqđ habet poten-
tiam ad quicquid esse et quicquid nō esse. et sic ambo
cōueniunt in illo tertio: qđ est quādoq; esse et
quādoq; non esse.

His notatis sit conclusio respō
sua. corruptibile et genitū cōuertūtur. Ista
cōclusio probat sic. quia si aliquid est corru
ptibile: vel illud est genitū vel ingeniū. q̄
quodlibet cum quolibet vel eius oppositū
stat: si genitū habet intentū. si ingeniū cum
ad ingeniū sequat in corruptibile. et suppo
natur et prius dictis. siue probat: sequitur q̄
idem est cor. uptibile et incorruptibile. et eos
dem modo probaret q̄ omne genitū est cor
ruptibile. Patet ergo q̄ genitū et corruptibi
le cōuertunt inter se. **S**ecūda ratio. semp
nis et semp nōens cōtrarie opponitur. g̃nt
ea est dare mediū cum neutrum p̄sequat. q̄ scz
nec est semp nis nec semp nonens: sed quā
doq̄ ēas et quādoq̄ nō ēas. Et cū tam
genitū q̄ cor. ruptibile sit quādoq̄ p̄ens et q̄
nōens: sequit q̄ omne cor. ruptibile est ge
nitum et cōtra. Et si quis obijciat q̄ nō
sequit q̄ si aliquid sit mediū inter duo p̄tra
ria q̄ illud sit vnū et idem numero. cum in
ter duo p̄traria rep̄ntūt plura media que
non cōuertūtur adinuicē neq̄ sunt idem. vt
inter albū et nigrū medianē rubcū fuscūz vs
q̄ et crocūz: quorū vnū nō est alterum. Re

Ipondez q̄ genitum ⁊ corruptibile non semper
 percovertitur diutius. quia semper mediat
 inter semper ens et semper nōens. sed etiaꝫ
 quia covertuntur cum illo tertio qđ est quā-
 doq̄ ens ⁊ quādoq̄ nonens. qđ quidez ter-
 tiū mediat inter semper ens ⁊ semper non
 ens. ita vt fiat tale argumētū. q̄cumq̄ cū e-
 dem tertio covertuntur inter se illa covertuntur.
 sed genitū ⁊ corruptibile cum eodez ter-
 tio covertuntur. ergo inter se covertuntur. Ex
 ista cōclusionē sequit̄ alia respōsiua ad secū-
 dam partē qualit̄ quēlibet pbata faciet̄ ta-
 men iterum probat̄. videlicet qđ ingentū ⁊
 icorruptibile covertuntur. Probāt cōclusio. si
 aliquid esset ingentū. necessario illud esset
 corruptibile vel incorruptibile quia quodli-
 bet euz quolibet vel eius oppositū stat: si in-
 corruptibile haberet intentū. si corruptibile
 cum ad corruptibile sequat̄ genitum: vt di-
 ctum est: sequitur qđ idem erit genitum ⁊ in-
 gentū: qđ implicat cōtradictiōem. oportet
 ergo dicere qđ omne genitū est corruptibile.
 ⁊ similiter probaret̄ qđ ingentū non corrup-
 titur. Ex istis cōc. nō ȳmibus inferitur falsi-
 tas opiniois Platonis. dicentis aliqđ ge-
 nitū cuiusmodi dicebat eē mūdū perpetu-
 ri ⁊ esse incorruptibile. ⁊ aliqđ ingentū cui-
 usmodi dicebat eē illa ex quibus genitū
 est mūdus posse corrip̄i. Tenēdus est tamē
 p̄bus in istis: loquēdo de generatione ⁊ cor-
 ruptione p̄p̄ie dictis. loquēdo etiam de
 potentia ordinata: scilicet ponere ordinē ⁊
 legem rebus ip̄is. Philosophi enī est in qui-
 rare ordinē ⁊ legem rerū quā participāt res
 a p̄mo: ⁊ non ordinem vel legem quā vel
 quā p̄ma causa infinita potest facere. quia
 eius potentia infinita excellit intellectus cui-
 uslibet creati.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p^{ma} p³ solutione q³ illud q^d d^{icitur} g^{enerat}u^m est
de facto est g^{enerat}abile n^{on} q^{uia} h^{ab}e^t pot^{entia}z^{em}
parat^{am} ab actu: s^{ed} magis p^{er}fecta^m actui. ideo est
g^{enerat}abile p^{er} id est q^d q^{uicunq}ue. Si v^{ero} cap^{itur}
t^{er}mⁱⁿu^m g^{enerat}abile p^{er} eo q^d non d^{icitur} est: s^{ed} p^{er} t^{er}mⁱⁿu^m
h^{ab}e^t pot^{entia}z^{em} s^{ep}ar^{at}am ab actu t^{er}mⁱⁿu^m g^{enerat}ionis et
corruptiois. Ad o^{mn}i^m t^{er}mⁱⁿu^m fidei d^{icitur} v^{er}u^m p^{er}is
u^{nde} dicebat. illa q^{uod} d^{icitur} intelligenda sunt
h^{ic} de p^{ot}entia ordinata reb^{us} m^{un}di: hoc est
d^{are} o^{mn}i^m d^{iv}in^e et leg^e reb^{us} ip^si^s p^{ro}ductis: t^{er}mⁱⁿu^m non
de p^{ot}entia abso^luta. Et h^{ec} de qu^{est}ioⁿe.

Queritur de decimono. vtrum
 Omne corruptibile de necessitate corrumpt
 Arguitur qd nō. q. omne corruptibile p quo
 liber instanti in quo est contingens ipm nō
 corrumpti. ergo potest nō corrumpti. & pcr confes
 quens dum corrumperet contingenter cor
 rumperet & non ex necessitate. Secūdo ar
 guit quod bona compositiōe est cōpositus
 non debet de necessitate dissolui. sed corrup
 tibile omī bona cōpositiōe est cōpositum
 ergo nullū corruptibile de necessitate corru
 pcur. Ad oppositum est pbs in vltimo
 capitulo huius primi.

[illegible]

Contra hoc sit conclusio respon
sua. scilicet qd omne corruptibile naturaliter
de necessitate corrumpitur capiendo hanc p
positionem in sensu composito vt sit sensu
hęc est necessaria omne naturaliter corrupti
bile corrumpetur sicut qd si necesse dicitur neces
sitate in natura sicut se sumpta. quia nihil p
hibet aliquid quod naturaliter est corrupti
bile virtute prime cause nunq corrumpi. p
ponatur hec conclusio. quia si aliquid est cor
ruptibile aut necessario corrumpetur vel si
si primum habetur intentum. Si non. sed co
tingenter et poterit non corrumpi. ponatur
ergo qd nunq corrumpatur. tunc sequit qd
aliquid existens a natura perpetuo est sicut
sua. Probatur. 2. si aliquid sit corruptibile
contra. quando qd non esse. si vero non corri
patur necessario possibile est qd nunq corri

potuit ponat
entia ad sp ec
e cū igitur ha
sit etia habea
e si ponat q n
q possibile ent
arguitur ad co
corruptibile co
generabile q
terunt alterat
manū sed o e
se e qnc co: rū
me destruat. g
qnc corrupti
Platonē nā pb
possibile est aliq
nephisica r nat
rualiter quon
tibus. Verū
non fit intellect
pbile sicut ea q
causa co: ruptio
da delinquere de
q necessitas eē
na eē q quicq
autent aliq d a p
tūa spūs. Tūc
le q id ē qd ē co
rumpi. q: si qnc
na ent incorru
tūere verba so
q hēc mundus
pna causa. f
ingentis et inco
u pbisicoz. Jit
etelligi natural
magis oppositū
Ad ratione
Ad primā dicitu
stant in quo co
pitā cū in ferē. g
tū co: rumpit. g
finquid ad simp
na in vniuersali
nolan ubi etiam
arguendo a sensu
positū in falsum.
res sic habent
eē et qdā domi
eē: ideo res q

de celo e mudo

patur. ponat q̄ q̄ ita sit. tūcerit sp. q̄ h3 po-
tentia ad sp eē quia vnūq̄ dōq̄ est quādiu p̄-
eē. cū igitur habeat potentia ad sp esse t̄ sēp
sit t̄ etiā habeat potentia ad quādoq̄ non
eē si ponat q̄ nō sit aliquando. tunc sequit̄
q̄ possibile erit idem esse t̄ non eē simul. Itē
arguitur ad cōclusionē rōnē naturalē. q̄ oē
corruptibile cōpositū est ex cōtrarijs t̄ sibi
generabile q̄ t̄z generatio q̄ corruptio f̄
termini alt̄ratiōis que est de cōtrario i cō-
trariū. sed oē cōpositū ex cōtrarijs neces-
se ē q̄nq̄ cor. rūpi. q̄ d̄ia i seiuicē agūt t̄ sei-
uicē destrūit. q̄ necesse est om̄e cor. ruptibile
q̄nq̄ cor. rūpi. Et h̄is p̄z int̄t̄io p̄bi cōtra
Platonē. nā p̄bs istis rōibus probat q̄ im-
possibile est aliquid esse genitum generatio-
ne p̄f̄ica t̄ naturali t̄ esse incorruptibile na-
turaliter quorū oppositū sensit Plato vt di-
cit p̄bus. Verūt̄n dicunt quidam Platonē
non sic intellexisse mundum sic esse incor-
ruptibile sicut ea que in se habent necessariam
causā corruptionis. sed Plato voluit mun-
do designare dependentiam sui cē ab aliō.
q̄ necessitas eēdi nō inest ei a seip̄o. s̄ a p̄i-
na cā. s̄ quicūq̄ fuerit intellect̄. Platonis n̄
aufert aliqd a p̄posito. q̄ p̄bs obiicit cōtra
p̄ba ip̄ius. Et̄n dicit manifestū eē q̄ impossibi-
lē ē q̄ idē qd ē corruptibile quādoq̄ n̄ cor-
rumpi. q̄ si q̄nq̄ nō cor. rūdit nō cor. rūmpet̄
t̄ ita erit incorruptibile. p̄bs em̄ ignuat pla-
tonē vt verba sonant. ideo vult dicere p̄bs
p̄licet mundus dependere t̄ dependeat a
prima causa. s̄ cū illa dependentia stat q̄ ē
ingentis et incorruptibilis vt p̄bauit octa-
uō p̄bificoz. Itē it̄ rōnes tā h̄ic q̄ ibi debēt
intelligi naturaliter t̄ hoc nō repugnat. imo
magis oppositū repugnat.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p^{ri}ma dicitur q^d omne corruptibile in in
stanti in quo co^rumpitur co^rtingent co^rru
pit. et cu^m infer^r q^d vnu^m corruptibile de necessi
tate co^rumpit. p^{ri}ma non valet. q^{ia} arguitur
item quid ad simpliciter. inulea cu^m sit necessa
ria in vniuersali^{bus} quiescent contingenta in p^{ar}
ticulari. ibi etiam est fallacia compositionis
arguendo a sensu diuiso^{rum} ad sensum co
positum falsum. Ad secundam dicitur q^d
res sic se habent ad esse sicut ad bonum.
et est q^{uod}da^m bonum. et ad malum sicut ad non
esse. et ideo res que habent compositione bo

nū simplr. scz indissolubilis. & res cui⁹ eē est
pūxtū potentie ad nō eē. non sunt cōposi-
te bona cōpōsitione simpliciter sed soluz in
suo genere ⁊ tales simplr sūt generabiles ⁊
corruptibiles. Et hec de qōne ⁊ de primo
de celo et mūdo.

Sequitur liber secundus.

Quod quidē igitur neqꝫ factū
est om̃e celuz : neqꝫ cōtingit cor
rumpi quēadmodū quidam di
cunt ipsum et cetera.

Y Inca incunz se
cundi libu de celo ⁊ mūdo.
Quent pamo. A trū celuz
fir sempiternūz imortale mo
tū motu sempiterno line fatigatiōe ⁊ pena
Arguit q nō. q celū hz materia. gñ ē sēpit
nū. Secūdo arguit. Celū n̄ uiuit cū n̄ hēat
aiam. q celū nō ē imortale. Tertio null' mo
r' ē infinit' vt pbaf. 6. phisī. q celū n̄ mouet
motu sēpitno. Ultio arguit. mor' celi ē suc
cessiu'. ois aut' successio i motu prouenit ex
aliq' resistentia. sed omnis resistentia causat
dolorē ⁊ fatigatiōz mouētis q celū mouet
cū dolore ⁊ fatigatiōe. In oppositū ē. p. i
prio tractatu b' secūdi.

Sciendum est primo qd post qz
p^hs in p^o lib. d^efiniuit de toto vniuerso
in q^o oⁿdit queda c^e co^rpa mota circulariter
et queda mota motu recto. p^o in b^o sc^odo i
cipit d^efinire de co^rpo^rib⁹ circulari⁹ mot⁹
q^o s^ut p^ofectio^r co^rpo^rib⁹ recte motis. Et p^o
mo agit de ipis q^o t^u ad substantiam eor^u. et
ita in p^oposito celus accipit p^o aggregato ex
oⁱb⁹ co^rpo^rib⁹ circulariter motis.

Pro quo sciendum est secundo

q̄ fatigatio sic soler diffinim. f̄fatigatio ē di
minutio potētie actiue cognitiue pp̄t diuturni
nā actione restaurabilis p̄ q̄etaz. et ponit ibi
diminutio tāq̄ gen̄. et ponit potētie actiue
q̄ potētia passiuā nō fatigat. et ponit cogni
tiue pp̄t potētia naturalē q̄ nō fatigat vt ig
nis n̄ accigat i calefactiōe. d̄. insup̄ pp̄t diu
turnā actiōem. q̄ si diuidat potētia puta. p
egritudinē aut senium nō pp̄t hoc dicet fa

des poe-sies de l'Esch.
nature - des que les
lignes post-les, est
la con-struction e.
Ligne est a respo-
ser - mabes post-mor-
gasse et mabes est re-
sponse il ne faut pas
mabes est re - sponse

Liber secundus

igatio. et eadē d. cā dī restaurabilis p. q̄tez
nā senū ē diminutio potētie. et tñ nō dīat fa
tigatio. qz nō restaurat p. q̄tez. fatigatio. n.
accidit p̄t inclinatioez naturāle ad aliq̄e
aliū motū cōtrariū motū. cuius potētia est
fatigata et p̄incipiū.

Quibus notatis sit cōclusio p̄
ma. celū ē sempiternū. hēc cōclusio p̄t dī: in
textu. satis p̄bata ē rōnibz. et signis in q̄ oīs
sū est q̄ celū ē ingentū et icorruptibile et ē
mund. id p̄ nūc dimittit vltimo: p̄batio est

Conclusio secunda. celū est im-
mortale. p̄t qz celū ē sēpitnū. ḡ ē imortale.
Acrūm p̄p̄e loquēdo sēpiternitas refert
ad cē et imortalitas ad op̄ vitale qd̄ q̄dem
opus vitale est quidā motus ip̄i celo.

Conclusio tertia. Responsiva
Motus celi ē finis p̄im aliorū motū et nō
est aliū mor̄ finis ei. p̄t qz de cōtētum se
habet ad cōnēs sicut ad finē. qz finis ad
ip̄m. s̄ ip̄fectū se h̄z ad p̄fectū sicut p̄tētū ad
p̄tēs. ḡ ip̄fectū se h̄z ad p̄fectū sic ad finē
sūū. s̄ solū mor̄ circularis ē p̄fectus qz in eo
solum finis coniungitur cum p̄incipio. om
nis autē motus recti sunt imperfecti. qz i ta
libus finis non coniungitur p̄incipio. et qñ
sunt in suis finibus terminantur quiere. et
go motus celi est finis omnium motū. Et
cum motus circularis sit continuus et p̄p̄e
tūus ip̄ius celi vt oīsū est in p̄io lib. o. se
quitur q̄ motus celi etiā sit finis oīm motu
um. Sic igit p̄t q̄ motus celi est sēpitern. et
hoc satis p̄batū est in octauo p̄p̄ico:ū.
Ex quo sequitur q̄ celum est immo:rtale. p̄t
qz motus celi est opus vitale ip̄ius celi. eo
q̄ opus vite est mouere seipsū. ḡ si capiatur
celū sub a. i. eius dicitur mouere se. et modū
ante eius motū dicitur esse cā oīs vite iustis
inferioribus.

Conclusio quarta celū mouet
sine dolore et fatigatione. p̄t qz nō h̄z natu
rālē inclinationē ad aliq̄e aliū motū cum
non sit graue vel leue. ḡ mouet sine dolore
et fatigatione. Et p̄tā infert salutarē os
pinionū quodā dīcētū de cā p̄manētie ce
li in suo loco. qdā cū dīxerūt celū cē natu
rālē graue. s̄ dicebāt ad hoc q̄ conseruet in
suo situ idiger quodā gīgare vt cōseruetur
in situ suo: et hūc vocabāt Atplāte itamē su

pra duos colūnas cū sustinētes ne grauitas
te sua caderet deorsū. Alij vō istā opinionē
sustinentes dixerūt q̄ p̄ illū Atplāte dīcētū
telligi materia hōz inferioz que ē ita cōp̄
sa vt amplius comp̄imi nō possit. et sustinet
celū ne cadat deorsū. qz caderet nō possz si
ne p̄ncipatōe dimensionū. Et sic isti p̄ At
plāte intellexerūt p̄imā causam q̄ p̄ducit ce
lū et conseruat ip̄m tūc aliq̄ dīuīnū contiet
et ē vera sua positio. si vō ip̄i intellexerūt vt
verba sonāt friuola eoz opinionē et satis res
p̄bata ē per hoc q̄ iam p̄batū ē q̄ celum
nō ē graue nec leue. Alia fuit opinio ip̄i. Lino
pedoclis ponentis celū p̄manere in suo lo
co per velocitatē sue circulationis p̄ueniē
tis eius motum deorsum. Sed contra b
arguit p̄b. quia licet quādoq̄ ita accidat
q̄ aliq̄ dīa suo motu naturali ip̄ediat p̄pter
velocitatē motus oppositi. irrōnabile ē tamē
dicere aliquid p̄peruū desitui ab eo qd̄ ē si
bi naturale. et id qd̄ ē sibi violentū p̄peruo i
esse. qz ea que sūt a natura vt in pluribus in
sūt. et ea que insūt cōtra naturā vt in paucio
ribus. Alia fuit opinio Platonis ponētis ce
lū cē animatū. et aiām eius sic decinere ip̄m
cōtra suā naturālē inclinationē. s̄ hēc positi
tio nō pōt stare ex p̄te co: p̄is: qz impossibile
ē aliq̄ coactū in tali coactione durare per
peruo. Secūdo ex p̄te aīe. qz cūz aīa mouet
celū contra naturālem inclinationē nō in os
uet ip̄m sine dolore et tristitia. et cū mor̄ ce
li sit continuus et p̄peruus sequeret q̄ esset
in cōtinuo dolore et perpetua tristitia et sic ta
lis aīa nunq̄ posset vacare speculationi. et
est miserabilior aīa dī b. urōz q̄ qñq̄ q̄cūq̄
videlicet in somno. Et sic positio Platonis
sustineri nō pōt. Acrūm p̄b. nō cōtradicit
positioni Platonis. eo q̄ ponit celū cē aīas
tū. qz hoc etiā ponit p̄b. vt parebit infra. sed
q̄ru ad hoc q̄ Plato posuit aīam celi p̄ qñ
dam coactionē et vitā mouere celū et deti
nere ip̄m in loco violentē in quo est. Ves
tūramen alij dicunt q̄ Plato non intellexit
hanc positionem vt verba sonant eo modo
q̄ p̄b. rep̄dēt ip̄m. sed voluit exp̄mere q̄
natura sūm quācōtingit talis mor̄ est ei ad
alio De cā aut p̄manētie celi in suo loco di
cendū ē q̄ p̄ naturā suā p̄manet in suo loco.
et sic mouet in eo Nec est querēda causa alia
quā sūm suam naturā. p̄p̄iā. et ita mor̄ sūm
aut deorsū non poterit sibi cōuenire nec sū
suā naturā nec p̄pter naturā. ideo opo: s

fin suam
maneat.

Ad ratio

Ad primā ne

cōtrarietati

cūdam dī: q̄

sufficit ad p̄p̄

capū vite sub

isto mō celum

q̄d viuere qz

vite a sup̄ioz

viuere suscipi

puente. qui q̄

istā inferioz

phiscorum p̄

et p̄e mobile

non sit in finit

et circulationū

telligentia mo

nam requirit h

ideo causa su

gēte mouente

et cetera. S

at quidā sūt q̄

strum celi.

Quentur

co: p̄ore repen

et natura rei dī

differentie pos

mentionū. s̄ in

hones quartū

enims. et go

ente positio

de aliquo hoc

in tali corpore

omī dicimus

n s̄rā. et etiā in

et aliā finitā.

noē. ḡ rep̄erunt

p̄b. in. 2. cap. 1.

Sciendum

p̄b. egit de p̄

quertare p̄a

in tractat rep̄

gōicorū. de m

Sciendū ē

p̄ncipis que

terminatū est in

qz sūt p̄p̄e na

de celo e mundo

¶ In suam naturam in tali loco & situ permaneat.

Ad rationes ante oppositum:

Ad prima negat pñā: qz matēia celi non ē
cōrarietati nec pūationi admixta. Ad se-
cundam d: q aliqd d: viuere dupliciter. vt
sufficit ad ppositū. Vno mō quod habz p-
cipiū vire substantialiter constitutē ipm et
illo mō celum non viuūt. Alio mō dicitur ali-
qd viuere. qz recipit quēdā motū et spiritus
vire a supiori viuente. et illo mō celuz dicit
viuere suscipiens motum ab intelligētia
viuente. qui quidem motus est causa vite in
istis inferioribus. Ad aliā dicitur q i. 6.
phīsicozū pbatū est motū nō esse infinitū
et ptemobilis. sed non est pbatū qz motus
non sit in infinitum per reiterationem plurimū
circulationum. Ad vltimam dicitur qz in-
telligētia mouet celum tantavelocitate qn-
tā requirit habere in ordine ad suum finē
ideo causa successionis ipsius cel i est intellē-
giētie mouentis celum ad nutū et voluntatē
et cetera. Sequitur i textu. Quoniam
est quidā sūt qui dicūt ēē aliqd de xtrū et simi-
strum celi.

Queritur secundo. veruz in oi
corpore reperiantur sex differentie positionū
ex natura rei distingere. Arguitur q̄ sic. q̄ sex
differentie positionū sunt a terminis di-
mensionū. s̄ in omni corpore sūt tres dimen-
siones quarū quilibet terminata est duob⁹
terminis. ergo in omni corpore sūt sex diffe-
rentie positionū. Secundo si est instantia
de aliquo hoc esset de corpore inanimato. sed
in tali corpore reperiantur sex differentie positi-
onū. dicimus enim columnā eē dextram ⁊ si-
nistram. et etiā imaginis vnā partē dextram.
⁊ aliā sinistram. vnam prē infero: eam aliā sup-
io: ē. ḡ reperunt in oi corpore. In oppositū ē
p̄bs in. 2. cap. b⁹ secūdi de celo ⁊ inundo.

Sciendum est primo q post qz
phus egit de perpetuitate celi. n̄r tractat d
uersitate partium situallū ipsius celi. 7 pri
mo tractat reprobando opinionē Pictas
gonico:ū. deinde fm opinionē ppriā.

Sciendū est secūdo q̄ de h̄mōi
principijs que dicūt differētie positionū de
terminatū est in libro de progressu aialium
q̄ sūt pp:ie nature illoz aialū. in aialibus

enim maxime videntur differentie positio-
nū existere fm debitas partes. ita q̄ aliqui-
bus aialibus. scz perfectis que non solū sē-
siunt. sed et q̄a moventur motu locali insunt
omnes tales partes. s. dextrū et sinistrū. an-
te et retro. sursum et deorsū. Quibusdā vō ani-
malibus. s. imperfectis et immobilibus insunt
quedā tantū. scz sursum et deorsū. an retro. ve-
getabilibus et plantis nō insūt nisi due. scz
sursum et deorsum.

Sciendum est tertio. qd differē-
tie positionū p̄dicere sumuntur a terminis
dimensionum nō absolute, sed s̄m qd in ip̄is
resident ⁊ sunt quedāz p̄incipia motuū. vt
pater in animali perfecto in quo reperiunt̄.
sursū em̄ dicitur illa pars in qua situatur
pars per quam sumitur alimentuz ⁊ incipit
motus augmenti ⁊ nutrimenti qd quidez ex
remum est dimensionis que est longitudo.
⁊ oppositum eius magnitudinis dicit̄ de
orsū. Similiter illā pars in qua incipit mor⁹
sensationis, que quidem ps est vnū extremū
p̄funditatis dicitur ante ⁊ opposita ps. s̄m
extremo alio dicitur retro. Similiter dextrū
dicit̄ illa pars a qua incipit mor⁹ localis. s̄z
em̄ motus localis distinguat̄ in cerebro in q̄
maxime viget sensus vt habetur in libro de
moribus aialium. Primo tamē explicat̄ mo
tus iste i latere dextro. quia nuca que ē vica
rius cor:dis ⁊ cerebri a quibus deriuat̄ mo
tus in cetens p̄tib⁹ corp̄is latiores ⁊ ampli
ores h̄z exitus ⁊ venas versus lar⁹ dextri q̄
sinistrū. q̄ ibi residet maior calor: ppter sitū
cor:dis qd ē fons ⁊ origo toti⁹ caloris i aia
li. Et ita dextrū ē illa ps a q̄ incipit mor⁹ lo
calis. q̄ qdē ps ē vnū extremū latitudinis.
⁊ oppositū extremū dicit̄ sinistrū. Et sic p̄z
qd in aiali p̄fecto reperiunt̄ oēs differētie posi
tionū. Et qdē p̄z qd i q̄buscūqz n̄ reperiunt̄
p̄incipia alicui⁹ mor⁹ ibi nō reperiunt̄ differētie
positionū distincte ex natura rei. s̄ vbi repe
riūt̄ p̄incipia augmentatiōis ⁊ sensationis ⁊ mo
⁹ localis ibi reperiūt̄ ille sex differētie positio
nū ex natura rei distincte. s̄ vbi reperiūt̄ solū p̄
cipium actiuū motus augmenti ⁊ decre
menti vt in plantis solū reperitur sursū ⁊
deorsū. et vbi reperiuntur p̄incipia mo
tus augmenti ⁊ sensationis simul et nō p̄nci
piū motus localis ibi reperiūt̄ sursū ⁊ deorsū.
an̄ et retro, ⁊ n̄ dextrū ⁊ sinistrū. vt i aia

Liber secundus

libus imperfectis q̄ nō mouent motu p̄gressi-
uo. S̄z ubi repit̄ p̄ncipiū motus localis tā-
tūm et non p̄ncipiū aliorū motuū vt in ce-
lo. q̄ iste motus p̄fectissim⁹ est et est entis perfe-
cti: vt dicebat octauo phisicorū. ideo ibi repi-
unt ille sex differentie positionū ex natura rei
distincte s̄m diuersas habitudines p̄tū cor-
poris ad motū locale. vt declarat in sequen-
ti capitulo et sequenti q̄stione.

**Quib⁹ notatis sit conclusio pri-
ma.** in corpibus inaiatis nō repiunt aliquę
differentie positionum distincte ex natura rei
q̄uis h̄mōi differentie dicant de h̄mōi aīa p̄
respectū ad habitudinē ad nos. Probat̄
p̄ima pars. q̄ hec differentie non sunt ex na-
tura rei i aliquo corpore nisi p̄ quāto in illo re-
periunt̄ p̄ncipia plurius motuū aut alieū
motus. s̄ nullū inaiatū habz in se p̄ncipiū
actiū alicui⁹ mot⁹. s̄ p̄ima p̄ conclusio-
nis vera. Secūda pars p̄ secūda rōnē aīa op-
positū. Ande in corpib⁹ inaiatis h̄mōi diffe-
rentie dicunt̄ esse triplē in ordine ad nos: vt
dicat̄ i textu. Primo mō vt illud dicat̄ dextrū
q̄d est ad dexterā p̄tē et sinistrū q̄d est ad sinis-
trā. Secūdo mō d̄ aliqd dextrū v̄l sinistrū
ante vel retro p̄ similitudinē ad p̄es nostras:
sicut in statua dicim⁹ dextrū q̄d est s̄se dexte-
ro hōis et sinistrū sinistro. Tertio mō aliqd
d̄ dextrū p̄ oppositionē. dicēdo. s̄ illud dex-
trū q̄d opponit̄ sinistro nostro: et sinistrū q̄d
opponit̄ dextro. sicut p̄z in imagine resultantē
in speculo. Et eadē rō est in alijs positio-
nibus. Sed in ip̄is rebus inaiatis s̄m se cōsi-
deratis nulla iuenit̄ diuersitas talū partū.
et hoc p̄z. q̄ si compent̄ ad nos ecōtrario q̄
p̄ius illud q̄d erat dextrū dicat̄ sinistrum et
ecōuerso. et s̄se est in alijs positioib⁹. In re-
bus aut̄ aīatis q̄ltercūq̄ vertant̄ eodē mō-
do semp̄ se h̄nt h̄mōi p̄es. ideo ibi est distin-
ctio realis et ex natura rei: s̄ non in alijs.

Conclusio secunda. in omni cor-
pore aiato repiunt differentie positionū ex
natura rei distincte. vt in plāis sursum et deorsum
et in aīalibus imperfectis cū illis duabus
ante et retro. In aīalib⁹ aut̄ p̄fectis repiunt̄
oēs. Probat̄ conclusio quo ad p̄imā partem.
q̄ omne aīatū h̄z in se p̄ncipiū alicui⁹ mot⁹.
vt plante h̄nt p̄ncipiū augmētī et decemē-
ti. aīalia v̄o imperfecta cū hoc habēt p̄ncipiū
sensatōis. s̄ p̄ter illa duo aīalia p̄fecta habēt

p̄ncipiū motus. s̄ sequit̄ q̄ in oī corpore aiato
reperiunt̄ istę differentie ex natura rei distincte
oēs vel aliquę. Sed p̄r aliq̄s querere que
p̄s in plāis d̄: sursum et que deorsum. q̄ i plā-
tis solū replunt̄ ille due. Dicit̄ q̄ radices di-
cunt̄ sursum s̄m naturā rei. s̄. plāre. q̄ in eis
incipit̄ motus augmētī. et pars opposita. s̄.
rami dicunt̄ deorsum ex natura rei. s̄ s̄m situz
totius vniuersi rami sunt sursum et radices
sunt deorsum. q̄ plus recedūt a loco leuiorū.
S̄z pars q̄ d̄: sursum in hōie ex natura rei. s̄.
ex natura ip̄ius hōis d̄: etiā sursum ex p̄te to-
tius vniuersi. In aīalib⁹ aut̄ p̄fectis alijs ad
hōib⁹ mouentib⁹ se de loco ad locū sursum et
deorsum medio modo se habēt. q̄ sursum in
ip̄is s̄m naturā rei nō est simplr sursum: nec
deorsum simplr deorsum. s̄ medio mō se ha-
bet. Et q̄ in istis aīatis absolute distinguan-
tur differentie positionū partz. q̄ nō mutant̄
in ip̄is ad mutationē cuiuscūq̄ alteri⁹. qua-
liter em̄ hō disponat̄ p̄s dexterā semp̄ est dex-
terā: sic de alijs partib⁹. Et dictis p̄z ordo
istarū differentiarū positionis adinuicē. sur-
sum entis et deorsum sunt p̄iores differentie
alijs. p̄iores q̄dez s̄m viam generatōis a q̄
p̄ioritate in istis inferiorib⁹: non oueritur
subsistēdi p̄na. q̄ sursum et deorsum sunt ex
trema longitudinis. ante et retro p̄fundita-
tis. dextrū et sinistrū latitudinis. longitudo
aut̄ p̄ior: est alijs dimēsiōnibus. s̄ sursum et
deorsum sunt p̄iores differentie. Itē in alijs
aīalib⁹ sursum est p̄ncipiū alimētī. ante p̄nci-
piū sensatōis dextrū est p̄ncipiū mot⁹ lo-
calis. s̄ in aīalibus p̄fectis motus augmē-
ti p̄cedit motū sensatōis: et motus sensatio-
nis motū locale. ergo et c. Item in quocūq̄
q̄ repiunt̄ alię differentie ibi repit̄ sursum et de-
orsum. s̄l r̄ ubi repiunt̄ dextrū et sinistrū ibi re-
periunt̄ ante et retro: s̄ non oueritur. s̄ sursum
et deorsum sunt p̄iores. Et quo infert̄ terr⁹
q̄ iustū est increpare pythagoricos q̄ attribu-
erunt celo dextrū et sinistrū et non sursum et de-
orsum et ante et retro que sunt tamē p̄iores
ex natura rei ip̄i dextro et sinistro. Nam cum
celum sit perfectissimū: si iste differentie ponē-
tes perfectionē in corpore attribuāt̄ alijs cor-
porib⁹: rationabile est q̄ attribuāt̄ celo velut
i perfectissimo. Item cum celus sit primus
corpus rationabile est q̄ p̄iores differentie
p̄r sibi attribuānt̄. vñ sunt sursum et deorsum.
Et q̄ sursum et deorsum sunt p̄iores ad huc

[illegible]

Queritur **tercio. vtruz in omni**
 co: po: e celesti reperiant sex differentie positi
 onu ex natura rei distincte. Arguit qd nō
 q: i illo solo co: po: distinguūt ex natura rei dis
 ferētie positionū qd ē aiatuz. s. celū. nō ē aia
 tum. q. r. Mino: pz. q: si haberet aliquam
 aiam haberet vegetantiam t sic āigeret et
 nutritur quod i primo repobat. Secūdo
 arguit. sursum et deorsū aū t retro distinguūt
 in co: po: in quo reperiunt non solū virtute. s.
 etiā figura vt dictum est prius. s. corpus cele
 ste cum sit sphericum habet omnes partes si
 miles in figura. ergo in eo non reperiuntur
 sursum t deorsū. aū t retro t p consequens
 nec dextrū t sinistrū cum sint posteriores al
 is. Tercio arguitur. In omni co: po: e i q
 reperiuntur dextrum t sinistrū ex natura rei
 distincta vna pars mouetur ante aliam. scz
 dextra ante sinistram. quia vt dictum est p: i
 us motus localis incipit a dextro. s. in co: po:
 e celesti omnes partes simul mouentur
 t celū nunq moueri incepit vt probatū est

Pro ratione sciendū est prius q̄
postq̄ dictum est prius q̄ sex differentie posi-
tionum reperiantur in celo. Consequenter
in isto passu determinatur fm̄ quas partes
accipiantur. Et ideo intelligendū q̄ sumūt
fm̄ extrema dimensionum in quibus distin-
cte virtutes que sunt principia actiua ⁊ pas-
sive plurimum motu inueniuntur. in his na-
que habent principium dūtarum motus lo-
calis in seipm̄ distinguūtur differentie posi-
tionū ex natura rei fm̄ diuersas habitudi-
nes ad motū localem. sursum enim in anima
ris ē principium vñ motus localis: deorsum
est a quo motus explicatur ⁊ ante est ad qd̄
est motus. Et quo sequitur. q̄ licet celus
solum moueatur motu locali. nihilominus i
eo possunt reperiri sex differentie positionū
ex natura rei distincte fm̄ diuersas habitudi-
nes ad motū localem ipsius. ⁊ p̄ hoc soluit q̄
ra rō ante oppositum.

Sciendū ē tertio ꝑ licet in aia

平天

Liber secundus

li perfecto qđ sep mouet qđ incipit moueri
motus eius incipit a dextro. et ita ps dextra
mouet an sinistra. ad hoc in qđ in celo repen
antur qđ natura rei dextrū et sinistra nō reqri
tur qđ incipiat moueri de nouo et qđ moueat
vna pars an aliā. s. sufficit qđ in celo sit vna
ps determinata in qđ pncipalitē resideat virtus
motiua in qđ incipit moueri si qđsceret et po
stea moueret. et ita ē in celo et illa ps vōcat
dextra. et p hoc soluet tertia rō an oppositū.

Sciendum est quarto. qđ licet i

celo oēs linee ducte a centro ad circumferē
ciā sunt equales. neq; vna est maior: alia. qđ
celū est corpus spaciū. qđ tñ i vnoquoq; ge
nere ipm pfecti prius ē. et cū lōgitudo inter
dūplices sit prior in celo illo illa linea qđ ē
pfectior: pōt dici prior et p pns lōgitudo celi
et p pns. qđ vna qđq; tantū pfectū est qntum
ē i mobili. gilla dūplices in celo qđ ē imobilis
sicut ē axis mundi sup cuius polos inobiles
mouet celū ē pfectior: et p pns prior dūplices
pns seqt qđ sit lōgitudo. Hñ nō opz qđ
lōgitudo alicuius corpus sit maior: dūplices
onclatitudinis extēsiue. s. sufficit qđ sit prior
et p b soluit quinta ratio.

Sciendum est quinto. qđ plato

et Arist. dixerūt celū ē aiatū. Et circa hoc qđ
dā dixerūt qđ intelligentia separata nō posset
mouere celū immediate. iō posuerūt Arist. et
Plato celū ē aiatū. qđ cū intellectus sit vni
uersaliū. si intelligentia moueret celū medi
ate nō pl⁹ moueret hoc motu qđ illo. nec hac
velocitate qđ illa et iō isti dixerūt aiatū habe
re virtutē imaginatiuā qđ determinet motus
vniuersalē intelligētie ad hūc motū vel illū
Sed hec positiō sustineri nō pōt. qđ vtrū ima
ginatiua ē virt⁹ sensitiua o: ganica. Szor
ganū sēsus fūdarū ē in aliq; cōplexiōe qđ ita
tū primariū. a qđ⁹ denudatū ē ipm celū. iō
in celo nō pōt ēē virt⁹ imaginatiua: Nec va
let motuū qđ intelligētie nō solū cognoscūt
vltia et vlt⁹. s. etia p species vniuersales cog
noscūt singulāria et singulariter. Alij autem
dixerūt vt refert Simplicius celū ē aiatum
nō qđ habeat aiam rōnalē seu intellectualem
s. qđ hz qđ dā virtū scz cōtēplatiuā p quā con
uenit sibi sic naturaliter moneri. ita qđ aia ce
li nō est aliud qđ natura corpus celestis. ita
celū p aiaz ei⁹ moueat eo mō qđ cōtingit gūi

moueri deo: sūz leui sursum. Et sic fm cos nō
haberet pncipiū sui mor⁹ actiū. s. passiū
tantū. Hoc autē ē cōtra intētiōē Arist. qđ pos
nit celū ēē aiatū qđ nō diceret si in ipso habe
ret pncipiū passiū sui mor⁹ quēadmodū
grauia et leuia. Itē in. 8. phis. pbs. pbat qđ
dūcniēdū ē in ordie mobiliū ad vnu pmiūz
qđ in se habet pncipiū sui mor⁹ qđ est diui
sibile in pte p se mobile et pte p se motā. s. b
non potest esse aliud qđ celum. g fm intēti
ōē Arist. opret celū ēē aiatū. Sed tūc du
bitat. an ipa aia quā opret ēē spūalē et a qđ di
ci⁹ celū aiatū sit sibi cōiuncta aut ab eo ses
parata. Ad hoc pōt rōderi qđ nō multū re
fert qđ tū ad modū mouēdi. vtrūz moueat a
substantia separata vel coniuncta. Sed quia
cū ipm mouet a substantia coniuncta qđ dici
tur aia ei⁹ ipm celū ē nobili⁹ et ad istā nobili
tatē intēdentes Plato et Arist. dixerūt celūz
ēē aiatū. Sz diceret aliq; qđ celū p p cōiūne
tōz aie tñ ē nobili⁹ cū ipa aia si sit separata no
bilior: ē qđ cōiuncta. Dicit em plato qđ bo
nū aierōnalis ē qđ sepat a corpe. cū g mor
uens sit digni⁹ et pfecti⁹ inoto et mor⁹ a mor
uente magis depēdeat qđ a moto videtur qđ
mor⁹ celi nobilio: erit ab aia separata qđ cons
iūcta videt⁹ g qđ cū attēderēt ad nobilitates
ipius debuissēt dixisse celū nō ēē aiatum. s.
moueri a substantia separata. Sustinēdo
g p babiliter Platonē et Arist. sine aliq; res
meraria exceptione posset dici qđ aia nra rō
nalis qđ tū ad aliqđ nobili⁹ ē ēē extra corpe.
qđ in corpe qđ tū ad hoc qđ mouet ipm corpe
cōtra naturalē inclinātiōē qđ est in corpe.
s. qđ tū ad aliqđ nobilius est esse in corpe.
qđ tū ad hoc scz. qđ ipa exis in corpore cō
sequitur pfectius esse speciei. Si ergo esset
aliqua substantia spiritalis coniuncta ipi
celo vt forma eius p se determinata est ad
motū celi sic qđ nō moueret ipm celū p natu
ralē ei⁹ inclinātiōēz et ex qđ cū corpe celesti cō
stitueret vna species. tūc mor⁹ celi pfectior
ēet p hoc qđ talis substantia ēet cōiūcta qđ sep
ata. qđ actio siue mor⁹ qđ sit p instrumētū con
iūctū pncipali agentiv sic pfectior: ē qđ mo
t⁹ qđ sit p instrumētū separātū. Et hoc mō pos
sent defēdi Plato et arist. si intellexerūt ce
lū ēē aiatūz hoc ē moueri a substantia spūali
coniuncta fm ēē. Dubiū est tñ apud anti
q; an sic intellexerūt. qđ tuncq; aut intel

*Cy
ad
passi
mou
mou
mou*

*Cy
mou
mou*

*primo emendat
stima intellec
ta. et qđ natura
re pncipiū
tum ad talē
ta fm se habet
actiū et pnci
qualiter celum
cum Albet. qđ
tudinem ad co
non qđ in esse
naturaliter ha
tudinem non
monēs ipm. qđ
videtur Arist.
cum dicit qđ m
eius nec per se
habitudinē ha
prehensionem
mediante sēsu
habitudinem i
celum. qđ non
lumen pncipiū
no intellectuā
ad corpe qđ tū
tum ipi corpe
hanc habitudi
monēs. nā sic
vitur corpe a
in materia attr
celū vtrū celo
dū forma nra
mō pōt dici cel
tum qui est tāq
uente vt a pnci
vitur ipi celo.
dūm tūcat sic
reoppositū ē a
Et quibue
stima. qđ in oī
positiōē ex na
celū in se hz p
reperitur hū
pna tenet qđ
tūcat fm dete
habitudines ac
tum localē tā
tūmū. et mouea
fecit mas. seq
differētiās. Et
habet in se pnci*

de celo et mundo

perine tenendū est qd celū non mouet a substantia intellectuali cōiuncta sūm ee. s. separata. et qd natura celi se habet ad motum eius ut principium passiuū. naturaliter etiā inclinatum ad talem motū et intelligentia separata sūm se. se habet ad motū celi ut principium actiuum et principale. Sed ad videndū qualiter celum pōt dici aiatū. Notū ē cum Alber. qd aia nostra habet triplicē habitudinem ad corpus. Una est quātū ad esse non qd in esse dependeat a corpore. sed quia naturaliter habet esse in corpore. et hanc habitudinem non habet intelligentia ad celū mouēs ipm. qd nō faciūt vñū sūm esse. Et videtur Arist. sensisse in octauo phisicorum cum dicit qd moto celo non mouetur motor eius nec per se nec per accidens. Aliam habitudinē habet ad corpus quātū ad apprehensionem: quia acqrit suam cognitionē mediante sēu qd est corpus. Et iterum hanc habitudinem non habet intelligentia mouēs celum. qd non cognoscit mediāte celo. s. per lumen prime cause diffusum p. oēs substantias intellectuales. Tertiā habitudinē hz aia ad corp' qd ad agere siue pati. qd istū motum ipi corp' qd ipm corp' agit et opatur et hanc habitudinē ad celū hz intelligentia ipz mouēs. nā sicut intellectus noster practicus videtur corpore ad explicandū formas artis in materia artificiali. ita intelligentia mouēs celū vñ celo tanq' instrumēto ad explicandū formas naturales generabilium. et hoc mō pōt dici celum ee aiatum. qd recipit motum qui est tāq' vita ab ipa intelligentia mouente ut a principio vite: et ita intelligentia vnitur ipi celo. non sicut forma materie. sed dumtaxat sicut motor mobili. Et huic dicere oppositū ē articulo cōdēnat.

Ex quibus patet conclusio respō sua. s. qd in oī corp' celesti sunt sex differentie positionū ex natura rei disticte. Probaf. qd celū in se hz principium mot' localis. s. in eo reperiuntur huiusmodi differentie positionū pñā tenet qd iste differentie distinguūt ex natura rei sūm determinatas virtutes habētes habitadines ad diuersos motus vel ad motum locale tātum. et cū celū sit corpus pfectissimū. et moueatur tm motu locali qd est perfectissimus. seqt qd celum in se habet hmoi differentias. Et accipitur celū cū dicitur qd habet in se principium actiuum motus pro

aggregato ex corpore celesti et intelligentia mouente. ex quibus fit vnū nō sūm ee. s. sūm operari. Auctoritates sūt pro dictis. Rationes solūtur ex dictis. Seqt text'. Dico autē lōgitudinē qdēipi' et c.

Queritur quarto: vtrum i celo polus semper nobis manifestus qui dicitur arcticus sit deorsum. et polus semper nobis inmanifestus qui dicitur antarcticus sit sursum et oriens sit dextrum et occidens sinister. punctus meridiei ante. et punct' noctis retro. Arguitur primo contra primā partē quesiti: quia sursum et deorsum vbi distinguuntur ex natura rei attendūt sūm extrema lōgitudinis rei. sūm astrologos lōgitudō attendit sūm distātiā orientis et occidentis latitudo sūm distātiā septentrionis et meridiei. ergo sursum et deorsum non sunt poli mundi sinagis oriens et occidens. Secundo arguitur sūm Pitagoricos nos sum' in emisferio superiori et ad dextrum celi. qd polus nobis manifestus est sursum et ei oppositus est deorsum. ergo et c. Deinde arguitur contra secundam partē quesiti. quia si oriens sit dextrum celi: et occidens sinister cum eadē pars que nunc est in oriente statim sit in occidente. sequitur qd in celo nulla pars determinata erit dextra et sinistra. qcadē pars successiue erit dextra et sinistra. Item in celo oriens et occidēs nō sūt determinati. neq' sūm meridies. neq' pñct' noctis. s. sūm vnā regionē attēdit vñū oriens et sūm aliam meridies. et sūm aliā attēdit aliō oriens et alia meridies s. sūm sinistru et dextrum attenduntur in celo penes oriens et occidens. ergo sequitur qd dextrum et sinistru non sunt partes determinate in celo. In oppositū ē pbs in textu.

Pro responsione sciendū est primo qd postq' pbs ostēdit qd in celo reperiuntur sex differentie positionis ex natura rei disticte eo qd sint principium motus localis. consequēter ostēdit penes quas pñctus ipius celi sumat hmoi differentie.

Sciendū est secūdo qd p onsiōe huius sūm quas partes celi accipiuntur hic sex differentie positionum supponitur ex dictis qd sursum et deorsū vbi distinguuntur ex natura rei sumantur sūm extrema lōgitudinis quanto ex vñō extremorum originat mot' pñct'.

tus localis. q: ois motus localis ab aliquo immobili pcedit. ideo in oi corpe d: esse pncipiū vñ motus. vbi repit aliqd immobile se habēs in illo corpe. Et q: in corpe celesti omnia pūcta sunt mobilia demptis duobus polis: sequitur q: ipsi poli mūdi quodāmodo possunt pncipia dici motus ipsius celi. seq: tur etia: q: distantia que ē inter duos polos deber dici lōgitudō. q: de rōne longitudinis est q: sit maximā dimēsiō. nōn quidē fm quāritatē s: fm virtutē et pfectiōne. et cū sit simplicior: eo q: puenit soli distācie que ē int: polos. q: sola illa est immobilis. g: rē. Supponitur vltē ex dictis q: vbiq: distinguitur sursum et deorsū ex natura rei fm diuersitatē partū illi: corpi: penes sursum et deorsū attendit maior distācia q: penes alias sequit: etiam q: non repiant alie differētie. Supponit: etiam q: illa pars a qua incipit mor: localis alicui: mouentis seipm dicit: dextera et para opposita d: sinistra. et ps ad quas est mor: ē anterior: et ps opposita d: posterior: Tame in textu pbis nō facit mētiōē de an: et retro. q: habitus alijs differētijs satis habetur ante et retro. q: dictum est p: sursum esse pncipiū vñ mor: dextrū a quo motus et ante ad qd est motus.

His satis probatur cōclusio prima. sursum et deorsū in celo sunt poli mūdi. P: obaf. q: vt dictū ē sursum et deorsū sunt fm extrema longitudinis. s: distantia que ē inter polos ē lōgitudō celi. q: illa sola ē immobilis. g: sursum et deorsū sunt extrema illius distācie que quidē extrema dicitur poli mūdi. Secūdo pbatur per habitudinem huiusmodi poloz ad eqinoctiale ab vtroq: distātem eq:liter distinguitur in celo duo emispe: na. s: sup:ius et infer: et sic fm huiusmodi distātiā attendit in celo maior diuersitas q: sit i: ipo. Lū g: sursum et deorsū in aliquo corpe sunt p:es maxime distantes. in aialib: en: distēnt virtute et figura. ideo sequit: q: sursum et deorsū sunt poli mūdi. Secūdo pbatur fm cōem modū loq:ēdi. nos en: pfucimus dicere q: poli mūdi sunt latera mūdi. s: latera mūdi sunt id qd ē i:uta polos et vtraq: parte ita q: oriēs sit vñ latus et occidēs aliud. cū g: latera i: aliq: corpe sint id qd ē i:uta sursum et deorsū: vt p: in aiali. seq: tur q: sursum et deorsū sunt poli mūdi.

Conclusio secūda. Dextrum celi ē in oriēte et sinistrū eius ē in occidēte. P: obaf. q: cuiuscūq: mouētis seipm ps a q: motus incipit d: dextrū et ps sibi opposita d: sinistra. g: in celo cū seipm moueat ē vna ps determinata que d: dextera et alia q: d: sinistra. et cū ps in celo a q: incipit mor: dicat: oriēs et opposita occidēs: vt p: de ortu et occasu astroz. sequit: q: oriēs ē dextera para celi et occidēs sinistra. Et ē hic sermo de oriēte et occidēte simpliciter et nō in ordine ad habitātes in diuersis regiōibus. vt ad motus astroz et planetarū. q: fm hoc diuersi diuersa hnt oriētia et occidētia: nō in diuersis tēpib: diuersa sunt pūcta oriētis et occidētis habitātib: in eadē regione fm ascensū et descensū solis in obliquo circulo. Oriēs autem et occidēs simpliciter in celo debet dici et attendi in ordine p:imi mobilis qui ē sup: polos mūdi. Et q: uis eadē ps celi p: sit in oriēte et postea i: occidēte: q: tñ moto: celi manet immobilis et p se et p accidēs a quo deriuant: virtutes in celo fm quas distinguitur pfectiōis differētie. ideo semp: oriēs et occidēs sunt immobili: et sūt dextrū et sinistrū. et hoc ideo. q: intelligētia mouēs celū penit: immobilis d: residere i: vna determinata parte: et ibidē p:imo influēs remorū. et hec ps d: dextrū et oriēs simpliciter. Neq: ē imaginā dū q: vna ps dicat: densio: alijs q: p:imo suscipiat motionē intelligētiā: q: quidē para d: dextera a q: incipit mor: celi si incipit q: cum illa ps circueat totā terrā non videt: ratio q: re nobilio: effectas causaret in vna pre terre q: i: alia. et ita nō attendit dextrū in celo in ordine ad alia: quam parte simplicior: ē et determinatā ipsius celi vt quidā dicit: Albertū imaginari. S: vt docto: sanet: vult attendit: ad aliquē determinatū finem fm quem intelligētia respicit celum.

Conclusio respōsiua. polus arcticus ē deorsū in celo et antarcticus est sursum. P: atz. q: nisi ita esset: sequeretur q: mor: celi esset a sinistro ad dextrū redeūdo iterū in sinistrū. p: p:ia. q: si polus arcticus esset sursum et emisperiū nēm sup:ius: tūc si imaginaretur vnus homo cui: caput esset in polo arctico: et pedes in polo antarctico habēs faciē supra emisperiū: tūc ipse haberet manū dextrā in occidēte et sinistrā in oriēte. Et cum

motus sit ab oriēte. sequeret: ad dextrū iterū opposito modo dextrā et sinistrā arcticus ē deorsū quod cludit: polo si sit i: dextrū celi: et nō vel versus polū senon: et ad sinistrā: tam in emisperiū esse ad dextrū si nō sit ppter hoc simpliciter p:cedit: quicquid in quocūq: cōtineat: ad sinistrā in differētijs: fm: q: sup:ius aliter q: pbis rior: qui quicquid deorsū ad emisperiū infer: parte et illos q:

Sed contra: q: nos esse p:imū. Ad hoc: gentes ad polū: ideo dicit: etiam q: ita dicit: nōtari oppositū et fm hūc motū et antarcticus: et sinistrū in celo sumant: d:

Ad rationē. Ad p:imā dicit: res longitudines loquuntur de clima: et modo clima: et latitudo ab inonem. 2

Sequitur et cōtariū

Queritur sit celum motum generat

de celo et mundo

motus sit ab oriente in occidentem: ut patet ad sensum. sequeret quod motus celi esset a sinistro ad dextrum iterum redeundo in sinistrum. Sed si opposito modo imaginaretur ille homo hiet dextra et sinistra in occidentem. quare sequitur arcticus et deorsum et antarcticus sursum. Et quo concludit philosophus quod habitates sub antarctico polo si sint sunt in emisferio superiori et ad dextrum celi. et nos habitates sub polo arctico vel versus polum arcticum sumus in emisferio inferiori et ad sinistrum. Et si arguatur contra hoc quod tam in emisferio superiori quam inferiori aliquid possunt esse ad dextrum et ad sinistrum. Respondetur quod si nos sumus in emisferio inferiori quod propter hoc sumus ad partem sinistram celi. Respondent quidam ad hoc quod philosophus loquitur secundum greciam in qua habitabat que est versus occidentem et ad sinistram partem celi. Quia tamen philosophus indifferenter tam de habitantibus in inferiori quam superiori locutus est. ideo dicendum est aliter. quod philosophus locutus est secundum modum pythagoricorum. qui quidem referebant sursum ad dextrum et deorsum ad sinistrum. Et cum nos sumus in emisferio inferiori dicit nos esse ad sinistram partem et illos qui sunt in superiori ad dextram.

Sed contra hoc arguitur quod dixerunt pythagorici nos esse in emisferio superiori apud deorum. Ad hoc dicitur quod forsitan hoc dixerunt aspicientes ad polum nostrum. quod polus noster spiritus eminet. ideo dixerunt ipsum esse sursum. Vel aliter dicitur quod ita dixerunt aspicientes ad motum planetarum oppositum motui diurno quodammodo et secundum hunc motum planetarum arcticus est sursum et antarcticus deorsum. et dextrum est in occidentem et sinistrum in orientem. Et sic patet secundum quod presens celi sumus autem differenter positionum in celo.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod astrologi dicentes et loquentes longitudinem esse ab oriente in occidentem: loquuntur de longitudine terre habitabilis siue climatum et universi rotas. Unde longitudo climatum attendit ab oriente in occidentem et latitudo ab aquilone in austrum siue septentrionem. Ad alias patet solutio ex dictis.

Sequitur in textu. Quoniam autem non est contrarius etc.

Queritur quinto utrum necesse sit celum moveri pluribus motibus ad salvandum generationes et corruptiones in istis infer-

ioribus. Arguitur quod non. quod nobilius non est propter minus nobile. sed celum nobilius est et etiam motus eius qui sunt hec inferiora et generationes et corruptiones eorum. ergo non est necesse ponere pluralitatem motuum celestium propter generationes et corruptiones istorum inferiorum. Secundo arguitur. celum agit in hec inferiora triplici in strumentum. scilicet motu. lumine. et influentia. et fieret generationes et corruptiones in istis inferioribus.

Tertio sic. cessante motu celi adhuc manerent elementa contraria adinvicem. ergo adhuc agerent et paterentur adinvicem. et per hoc non est necesse ponere celum moveri pluribus motibus ad salvandum generationes et corruptiones in istis inferioribus. In oppositum est philosophus.

Sciendum est primo quod postquam philosophus determinavit de diversitate partium celi secundum situm: consequenter agit de diversitate partium celi que attenduntur secundum ordinem plurimum corporum celestium.

Sciendum est secundo quod si motui celi esset aliquis motus contrarius cuius contraria differet secundum speciem universum non esset simpliciter perpetuum. quod esset unus motus circularis et non esset alius sibi contrarius. et ideo per se facile esset assignare rationem unam de pluralitate motuum celestium et etiam corporum. Sed quod motui circulari nullus est motus privatus ideo oportet ex alio assignare rationem et causam pluralitatis. et hoc est difficile ut dicit philosophus. quod accidentia corporum celestium sunt nobis ignota. tum primo propter elongationem corporum celestium a nobis. tum secundo quod corpora celestia non pugnunt in accidentibus cum istis inferioribus. ergo accidentia corporum celestium sunt aliter nature: eo quod ista inferiora sunt generabilia et corruptibilia et ideo per istum statum in quo cognitio nostra intellectiva ordinatur habet a sensu: cum ex cognitione accidentium veniamus in cognitionem substantie difficile est nobis questiones formatas de celestibus a nobis determinari. Et quoniam hoc sit difficile: tamen philosophus per viam resolutionis resolvendo effectus in causas et posteriora in priora: determinat prius questionem alias questionem que sunt de celo et accidentibus eius.

Et per determinationem partium questionum ponit philosophus sex prius. Prima. si celum est quod est terminum et semper eternum necesse est motum eius esse semper eternum et circularem. Secunda. si motus celi est semper eternus

et circularis: necesse est in medio mundi esse aliquid quod corpus quiescat quod vocat terra. Tertia prima est si terra est necesse est ignis esse. Quarta si ignis et terra sunt: necesse est elementa in media esse. Quinta si elementa sunt: necesse est generatio nes et corruptiones esse. Sexta si generatio nes et corruptiones sunt: necesse est celum moueri pluribus modis et esse plura corpora mota pluribus modis. Si enim sunt plures modi circulares oportet esse plura corpora celestia: quia unus corpus simplicis non est nisi unus motus simplex secundum naturam propriam. et motus veniens alicuius naturae vel propter naturam necessario conuenit alicui secundum naturam propriam. Prima prima sic probat philosophus: quia unus quodque cuius est aliquid proprium opus illud est gratia sui operis. si dei. celi est aliquid proprium operis: quod est immortalitas gratia illius operis. Et quia nihil destituit a sua propria operatione. si celus sit sempiternus: sequitur quod motus eius erit sempiternus. et per consequens circularis. si solus motus circularis potest esse perpetuus. Secunda prima probat sic: quia motus circularis est circa medium. ratio autem medium est accidentalis. ergo non potest esse sine subiecto. oportet ergo in medio mundi aliquid esse. Et cum mundus sit corpus: oportet illud esse corpus: quia medium corporis est corpus. si illud non potest esse aliquid pars celi. Primo quia celum secundum se totum perpetuo mouetur circulariter. si nulla pars eius potest quiescere in medio. Secundo quia vel ibi quiesceret secundum naturam et tunc celum esset mobile ad medium secundum naturam: quod philosophus improbatum est. Vel ibi quiesceret secundum naturam et hoc est irrationabile. quia cum motus celi sit perpetuus oportet illud corpus quiescere perpetuo quiescere in medio. et illud quod mouet contra naturam perpetuo moueret quod non potest dici. ergo oportet quod in medio mundi sit aliquid corpus perpetuo quiescens quod non sit aliquid pars celi. et illud est terra quod supponitur per hunc et in fine huius secundi probatur. ergo. Tertia prima probat duplici ratione. Prima si unus prior est in rebus natura ita et reliquus. et si unus contrarius sit: habet aliquam inuentionem sibi subiectam. modo eadem est materia et potentia contrarius. quod quid est potentia ad duo prima non potest esse perpetuo frustra. et ita si sit unus prior necesse est reliquus esse ignis et terra contrarius. si terra est: necesse est ignis esse. Secunda ratio habet semper prius est priuatio. si ignis se habet ad terram sicut habet ad priuationem. ergo ignis se habet ad terram sicut prius ad posterius. si posita terra ponitur ignis. Quia autem ignis est ut habitus et terra ut

priuatio patet. quia motus et leuitas conueniunt igni. quies autem et grauitas conueniunt terre. si motus est habitus respectu quiescentis: et leuitas respectu grauitatis. igitur et. Quarta consequentia probatur per philosophum. ignis et terra habent contrarietatem ad alia elementa media. nam unusquodque elementum habet contrarietatem ad omnia alia: ut probatur secundo de generatione. sed si unus contrarius: sit in natura ita et reliquus. ergo si ignis et terra sunt: necesse est alia elementa esse. Quinta consequentia probatur per philosophum duplici ratione. Prima. omnia elementa sunt contraria ad invicem. contraria autem agunt et patiuntur ad invicem et corruptiones. et generationes et corruptiones esse. Secunda ratio. irrationabile est aliquid mobile esse sempiternum cuius motus non possit esse sempiternus. sed motus quies per philosophum elementis non potest esse perpetuus et sempiternus. ergo nec elementa possunt esse sempiterna. ergo generabilia sunt et corruptibilia. Sexta consequentia probatur per philosophum. quia nihil potest esse causa permanens ut rerum in esse et successione generationis et corruptionis. et diuersitatis generis in speciebus et figuris. quia contrarius contrarie sunt cause per se. Quapropter ad saluandum illa in istis inferioribus oportet et ponere celum moueri pluribus modis. Unde prima motus qui est maxime uniformis ponitur causa permanentie rerum in esse. sed motus solis sub obliquo circulo qui mouetur motu accessus et recessus in ordine ad nos ponitur causa successione generationis et corruptionis. motus autem firma mentis et planetarum qui quid est motus variatur aspectu planetarum ponitur esse causa diuersitatis rerum in speciebus et figuris et aliis accidentibus. Et omnibus precedentibus patet responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primam dicitur quod efficiens nunquam producit effectum nisi in quantum forma generati est quiesdam similitudo forme generantis. et ita effectus ipsius cause efficiens non est finis ipsius cause efficiens: si magis contra causa efficiens finis effectus. Ad secundam dicitur quod quis Alexander dicat quod cessante motu celi fierent generationes et motus in istis inferioribus per lumen et influentiam: sed non essent ordinati. quia celum per suum motum secundum decem

De celo et mundo

nata tempa facit generatōes: et fin alia tem-
pora: corruptōes. qđ non esset nisi esset mo-
tus celi. Tamē pbabilius videt esse dicen-
dum qđ cessante motu celi cessarent oēs mo-
tus hic inferi: eo qđ motus est pncipale ins-
trumentū et pūmū inter illa tria instrumen-
ta mediātibz quibz celū agit in hec inferio-
ria. et alia duo nō sufficiūt mouere hec in-
feriora sine motu celi. lumē em̄ et influētia de
secundū in hec inferio: a per motū. Ad ter-
tiam dicitur qđ si elemēta manerent sub suis
q̄litatibz ḡuuis et passiuīs cessante motu
celi nō agerent. quia virtutes eorū sunt
adeo materiales qđ non mouerent nisi mote
Ideo si renoueret virtus pūmi mobilis cur-
sunt instrumenta nō mouerēt: nec agerēt: nec
parerent adinuicē. Et hec de questione.

Sequit in textu. Figuram autē sphericam
necesse est habere celū rē.

Queritur sexto utrū celus de ne-
cessitate sit sphericę figure. Arguit qđ non.
quia spera est corp⁹ solidū vnicā sup̄ficie cō-
tentū. sed oibz de sua ratiōe habet duas su-
p̄ficies: cōcauam. s. et cōuexam. ergo celū est
orbicularis figure et nō sphericę. Secūdo.
celū potest esse oualis figure lenticularis: et
colūaris. ergo nō est necesse esse figure spheri-
cę. Antecedēs pbatur. quia si ita ponat ex
hoc non sequit aliqđ incōueniēs dū moue-
atur sup̄ polis longitudinis h̄mōi figurarū.

Tertio sic figura sphericā est minima. cum
ergo celū sit maximū et omnīū cōtēntū: se-
quit qđ talis figura non sit p̄portioata ce-
lo. Ad oppositū est pbus.

Pro respōsione sciendū ē pri-
mo qđ postqđ pbus determinauit de perpetui-
tate celi et de diuinitate pūi eiusdē. p̄r def-
minat de figura ipi⁹. qđ figura facit ad mo-
tum. Quidit ergo pbus qđ celus est sphericę fi-
gure et hoc qđ duplici viā siue medio. Primo
Quidit ex p̄iōritate sphericę figure i ordine ad
alias figuras rectilineas. Secūdo Quidit ra-
tiōe necessitatis ducēdo ad incōueniēs. Ter-
tio ex ordine motus celi ad oēs altos mot⁹.
Quarto ex ratione sumpta ex figura corpo-
rum inferiorum.

Iuxta hoc sit cōclusio p̄ma. in-
ter oēs figuras planas circulus est p̄ma fi-
gura. P̄s. qđ vñ est p̄i⁹ multitudiē et sim

plex cōposito. s. figura plana sphericā. s. circulus
p̄tinet vna linea. rectilinea vō p̄tinet plu-
rib⁹. qđ vt dicit Euclides due linee recte sup̄-
ficiē claudere nō valēt. vnicā vō linea circu-
laris sup̄ficiē claudit. ḡ int figuras planas
sphericā ē p̄iō: p̄na tenet. qđ ois figura pla-
na vñ est circularis: vel rectilinea. Secūdo
pbat. p̄fectū p̄i⁹ est imp̄fecto natura: rē-
po: et diffinitōe. s. figura sphericā ē fin se p̄fe-
cta. linea autē recta ē imp̄fecta. qđ si sit fin ita
pōt recipere additionē. si vō sit infinita caret
fine quē nata est h̄e. ergo inter oēs figuras
planas sphericā est p̄iō.

Conclusio secunda. inter omēs
figuras solidas sup̄ficiales sphericā ē p̄iō.
P̄s. qđ cor⁹ p̄spence figure vna sup̄ficie cō-
tinet. rectilinea vō cōtinet plurib⁹. vñ autē
p̄i⁹ est plurib⁹. ergo rē. Secūdo sicut se h̄z
figura circularis ad rectilineā in planis: ita
se h̄z figura sphericā ad rectilineā in solidis. s.
in planis sphericā ē p̄iō: rectilinea. ḡ etiā et i
solidis. Tertio adducit ad hoc testimoniū
antiquorū: qđ generātes cō: p̄a et sup̄ficiebus
et ea rēsoluēt in sup̄ficies nō sic rēsoluebāt
corpus sphericū in sup̄ficies. qđ licz cor⁹ p̄spe-
ricū sit diuisibile in p̄es integrales plures.
nō tñ in plures p̄es sphericas. sicut rectilene-
um cor⁹ diuidit in plures sup̄ficies rectili-
neas. Ex quo p̄s de intētiōe illorū figuram
sphericā esse p̄imā. Ad hoc etiā adducit testi-
moniū pitagorico: qđ p̄portioantes nume-
ros ad figuras attribuebant vnitates circuli
et pluralitates triangulo. Triangulus au-
tem habet tres equales duobus rectis. et ita
fin eos circulus est p̄ima figura. Et q̄uis
sit p̄ima figura: tñ ingredit p̄positōem alia-
rum figurarū: sicut vntas ingredit cōposi-
tionem numerorū.

Conclusio responsiua. totum ce-
lum est sphericum: hoc est aggregatū ex omi-
nibus corporibus celestibus. P̄obatur. si-
gura sphericā est p̄ma. ergo p̄mo cō: p̄iō
debetur qđ est sup̄: enū corpus celeste mo-
tum circulariter. ergo illud est sphericū: et per
cōsequens p̄iōmū cor⁹: p̄s tangens ipsum
est sphericū. Et ita argueret de alijs cor⁹: p̄ibus
celestib⁹ qđ sunt sphericā. et qđ totū celū ē speri-
cum. et per p̄is cum ignis tangat celum: se-
quitur qđ est spence figure. et ita argueret o

Ziber secundus

alijs elementis. q: optz q: corpus tãq: alijs
qd spericu sp sit spericu fm supficie fm quã
tangit illud. Patet q: totus mūd? ē speri-
cus. Sed poterit aliqs dicere q: supinuz
corpus ē spericu fm cōuexum. nō tñ opoz:
dicere q: sit spericum fm concauū: ita non
opoz:ter q: primū contentū sit spericu fm su-
perficies concauū: ita descēdēdo nō opoz:
elementa esse spherica. Rñdē ad hoc q:
cum sup:enū corpus celeste sit cūf dcm dis-
positionis in oibus suis partibus opoz: q:
si in pre supio: sit spericum q: cñā in inferio-
ri: ita diceretur de inferioribus co:pozib?
celestibus: et de elementis. cū enim aer et ig-
nis fm suas naturas sint eēliter leues fm
quālibet partē. et similiter cū terra et aq: sint
equaliter graues fm oēs suas partes eēlit-
tendūt ad mediū. ita si vnū illorū elemen-
toz: sit spherice figure fm vnā supficie opoz:
etiam fm aliam. ergo celum est sphericum.
Supponit p: secunda rōne q: celū in semp-
mouetur. et mouetur pluribus modis.
Tunc arguitur sic. si celum est alterius figu-
re q: spherice. puta rectilinee. sequitur q: ibi
esset co:pus sine loco. et locus line co:pe. cō-
sequēs est falsū et impossibile. qñā tenet. q:
in co:pe figure rectilinee nō oēs pres equas-
liter distāt a medio. imo quedā sūt magis ele-
uate et quedā min⁹. cū g: celū sp moueat seq-
tur q: ps nō eleuata qñq: veniret ad locum
prius magis eleuate et ita sequerēt incōueni-
entia prius illata. Sed diceret aliqs vt
arguebat ante oppositū. q: celū nō ē spheri-
ce figure nec rectilinee. sed ē ovalis aut co-
lumnaris siue lenticularis figure. q: ex b: nō
sequūt incōueniētia prius illata. dū tñ mo-
ueat sup: diametru p: quā denotat lōgitudo
istarū figurarū. Dicit q: si celū moueret vni-
co motu et moueret mō prius dicto nō seq-
rentur incōueniētia prius illata. s: q: moue-
tur pluribus modis et quodāmodo opposi-
tis. plures aut mor? oppositi nō pñt eē sup-
eandē diametru. iō si eēt alicui? p:dictarū fi-
gurarū nō solū moueret sup: diametru lōgi-
tudinis. s: etiā latitudinis et p:funditatis. et sic
sequerēt incōueniētia prius illata. Pro ter-
tia ratione supponit q: motus celi ē sempit-
nus cōtinuus et regularis. Ex q: suppositio-
ne sequitur q: est mensura omnium alioz: mo-
tuū. Tūc arguitur sic. motus celi est mensu-
ra omnium alioz: motuum. sed in vno quos

q: genere primū est mensura alioz: illi? ges-
neris. ergo motus celi est minimus omnium
motuum. minimus aut motus dicitur qui est
velocissimus. velocissimus autem qui ē i mi-
nimo tempore et fm figuram breuissimā et
minimā. sed inter omnes figuras redeūtes
in idē punctū figura spherica est minima. qñ
figura rectilinea linee recte ducte ad angu-
los sunt longiores alijs. ergo motus celi ē
fm figuram minimā q: est spherica. Quar-
ta ratio si aqua est spherica aer sphericus. et si
aer est sphericus et ignis. et si ignis et celū. sed
aqua est spherica. ergo celū cōsequēte inter-
medietate virtute illius principij co:pus
tangens aliquod spericum fm se totum est
spericum fm illā supficie fm quā tangit. q:
aut aqua sit spherica fm supficiem cōueram.
Probat pbs supponendo primo q: medi⁹
locus. s: mediū mundi est locus infimus
simpliciter. Supponit secundo q: cū aqua
sit grauis semp: fluit ad locū inferiorē. Ar-
guit sic. capiat medium mundi et sit. a. ducā
tur due linee a medio mundi ad duo pñcta
signata in cōuexo aq: q: qdē linee sunt. a. b. et
a. g. deinde ducatur linea a pñcto. d. a. q: ducatur
linea ad medium mundi. tunc arguit sic
vel ergo ille tres linee. a. b. a. d. et a. g. sūt eē-
les vel nō si sint equales p: diffinitionē circu-
li sequit q: linea ducta ad extremitatē lineas
rū iparū est eēlis: sic supficies aque erit spheri-
ca. Si vō vna earū sit breuior. tūc punct⁹
terminans eā est p:pinquior medio mundi. et
sic erit in inferiori. et sic p: primā suppositio-
em aq: stans in illis duob? fluct ad illū pñctum
quousq: fiat equalitas illarū linearū et sic aq:
fiet spherice figure. Sed forte aliqs diceret
q: si aqua sit spherice figure fm supficie cō-
ueram. bene sequitur q: aer sit sphericus fm
supficiem concuaz. s: nō conueram. Rñdē
tur q: eadē ratione qua probatū ē aquā eē
spherica fm cōuexū. etiā pbaret de igne et aere
q: sint spherice figure fm conuexum variā
do suppositionē de descēsu in ascensū. sicut
cū corporis grauis omnes partes equalit-
tendunt ad mediū mūd: ita corporis leuis
oēs partes recedunt a medio et ascendūt e-
q:liter ad locū supio: et fursum. Ex p:re-
cedentibus patet q: elementa sūt spherica et
co:pora celestia. de terra pbabit tñ spāliter
inferi. et istd sic dicitur intelligi de elemēti? p:sideratū
in eē p:prio et naturali et nō alteratis. ita to-

nos mūdus
corpus p:
cale: et inter
magis spheri-
ce q: aer
ē minimus spheri-
ce
Ad ratio-
nem dicitur ad
extremum ad
pñcto. S
nam dicitur
oc: ipandū
ideo debet
q: quocūq: a
Sequitur
interim circū
Queritur
nabile sit cel-
tem deterni-
uatur et nunq:
opoz: mouetur
q: ab opposi-
tis qui sunt
positi. s: si vn-
religū. g: cel-
partem no q:
positam et a
do arguit. si
vna p:rie ve-
mōdēdo cū p:
tur q: vane
moueri semp:
oppositum e-
nūlo hui? tra-
Sciendum
pñtis deterni-
unt ad modū
do motus cel-
onem pñte
Pro qu-
illa q: sunt a
per et frequē-
do pñctico:
tu vel fortū-
mōtis eius.
a casu et a fo-
am mot? et
asu vlt a fo-

de celo 7 mūdo

*Quid quid agat Genesio
intento induit 146*

tus mūdus est speric⁹. 7 magis q̄ qd̄cunq̄
corpus priculare: siue sit naturale siue artifi-
ciale. 7 inter pres mūdi corpa cōtinētia sunt
magis sperica q̄ prenta. ideo ignis est magi
speric⁹ q̄ aer 7 aer q̄ aq̄. Et q̄ sequit̄ q̄ terra
ē minus sperica vt patz ad sensum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad pūmā d̄: q̄ ibi spencū capis large vt se
extendit ad orbiculare: vel etiā p cōtinēte et
prento. Secūda soluit ex dictis. Ad ter-
tiam dicēdū q̄ figura sperica est minima ad
occupandū locū 7 est maxima ad prinendū
ideo debet pūmo corpi oīa p̄nenti magis
q̄ quēcūq̄ alia figura. Et hec de questione.

Sequit̄ in textu. Quoniam autē est dupli-
citer in circulo 7 cōtinēte.

Queritur septimo vtrum ratio-
nabile sit celū semp moueri versus vnā par-
tem determinatā. s. illā versus quā nuncimo
uētur 7 nūq̄ moueri versus oppositā: 7 in-
cipere moueri ab vna determinatā parte 7 nū-
q̄ ab opposita pre. Arguit q̄ non. q̄ mo-
tus qui sunt versus pres oppositas sunt op-
positi. s. si vnū oppositorū est in natura ita et
reliquū. q̄ celū non semp mouebit ad vnā
partē: imo q̄q̄ deberet moueri versus op-
positam 7 a parte opposita incipere. Secū-
do arguit. si motus celi semper inchoaret in
vna parte versus vnā determinatā partem
tendēdo cū perpetuū nō habeat causam: seq̄-
tur q̄ vane querit̄ an rationabile sit celum
moueri semp quēadmodū nūc mouet̄. In
oppositum est pbus in textu in secūdo capi-
tulo hui⁹ tractatus.

Sciendum est primo q̄ postq̄z
pbus dēfiniuit de figura celi. q̄ figure faci-
unt ad modū motus. p̄nter determinat de mo-
do motus celi circa quē mouet̄ pbus questi-
onem p̄sentem.

Pro quo sciendū est secūdo q̄
illa q̄ sunt a casu 7 a fortuna sunt extra sem-
per 7 frequēt̄. q̄ raro sunt: vt dicebat̄ secū-
do phisicorū. ideo in sempiterno nihil est a ca-
su vel fortuna. Et q̄ celū est sempiternū 7 etiā
motus eius. ideo nec celū neq̄ mor⁹ ei⁹ p̄t ēē
a casu 7 a fortuna. 7 ita oportet q̄ celū 7 etia
am mor⁹ ei⁹. ideo nec celū neq̄ mor⁹ p̄t esse a
casu vel a fortuna. Et ita oportet q̄ mor⁹ ces-

li 7 modus ei⁹. v. sit causa pūma: v. habeat
cām determinatā. s. manifestū est q̄ nō p̄t esse
causa pūma cū sit a mouēte. q̄ oportet q̄ ha-
beat cām dēfiniātā. q̄re nō est vanū q̄rere de
causa mor⁹ celi 7 de modo ei⁹.

Sciendum est tertio q̄ q̄z ad
solutionē p̄ntis q̄stionis pbus ponit excusa-
tionē. q̄z posset aliq̄s dicere q̄ velle de oib⁹
cām querere 7 cām oīm assignare 7 nihil p̄e-
mittere est signū magne stulticie 7 p̄sum-
ptiōis. stulticie quidē eo q̄ talis nescit discer-
nere inter facilia 7 difficilia. p̄sumptiōis vō
q̄: talis hō non cogitat sue facultatis circa
inquisitionē veritatis. S. ad hoc dicit pbs
q̄ licet aliq̄ sup hoc sint increpādi 7 vituperā-
di non tñ iustū est oēs sibi increpare. s. opor-
tet ad duo attēdere. Pūmo q̄dez ad cām q̄
mouet hōiem ad inchoandū 7 dēfiniādū
de talib⁹. an. s. hoc faciat ex amore veritatē
an faciat ad ostensionē sue sciētie. Secūdo.
oportet cōsiderare q̄liter se habeat ad inqui-
rendū 7 cognoscendū ea que asserit. vtrū. s.
habeat de his debilē cognitionē: aut finni⁹
eaz cognoscat q̄ quicūq̄ alius cognouit.
Quādo em̄ aliq̄s ad inq̄rendū cām alicui⁹
rei difficilis mouet̄ ex amore veritatis: 7 pōt
attigere ad b̄ q̄ causas cōḡscat necessarias
certū q̄ fin cōez modū possint cognoscere: tūc
iustū ē reddere grates illi q̄ tales causas ne-
cessarias adinuenit magis q̄ increpare.

Conclusio respōsiua. rationabi-
le est celū incipere moueri ab vna dēfiniātā pre-
seza dextera 7 nūq̄ ab altera. 7 semp moue-
ri versus dēfiniātā partē q̄ d̄ anterior: siue
pūce meridiei 7 nūq̄ versus oppositā. ca-
piendo semp terminos for: mal⁹ 7 nō in aena-
liter. vt dictū est p̄i⁹. Probaf̄ conclusio. q̄: cū
natura sit mota 7 directa a pūmo mouēte sp̄
facit de possibilib⁹: qd̄ meli⁹ est. q̄ celū debet
moueri digniori 7 nobiliori motu qd̄ est pos-
sibile fieri. S. ille mor⁹ localis est dignior q̄
est a digniori parte. In celo autē dextera ps
dignior: ē sinistra 7 anterior: posterior: sic in
animali. vt illud dicit̄ in textu. dignio: locus
est sursum: 7 minus dignio: est deo: sum lo-
cus. eodem modo etiā ea que antetius 7 po-
sterius se habent similiter ad dextrū et ad si-
nistrum. q̄ rationabile est celū semp moueri a
dextera pre vsus pre anterior: ē. S. aliq̄s

Liber secundus

obijceret extra pcessus pbi. q: pbus pri? assi-
gnatur distinctione pui in celo ex pre mor?
celi. q: s. mor? celi incipit ab vna pre? et nō ab
alia. ideo in illa pre? a q incipit ē dextrū. hic
aut ecōuerso assignat rōne qre celus mouet
ab vna pre? et nō ab alia ex distinctione pui ce-
li. et ita videt q sit circulario in pcessu pbi.
Ad hoc rōndē q motus celi nō est causa di-
uersitatis partiu: s. vnt? motuū ipius celi ē
causa diuersitatis in diuersis partib? celi. et
diuersitas pui celi est causa modi mor? celi.
et modus mor? celi est bñ signū et non causa
diuersitatis celi. ideo p motū celi et modum
eius tanq? p signū bñ ostēdē q sunt distincte
et diuerse pre? in celo sū sitū distincte et na-
tura rei. et hoc dixit pbus pri?. s. hic ostēdit p
diuersitatē pui in celo causas p q s mor? ce-
li incipit ab vna determinata pre? et mouet ver-
sus aliā pre? determinatā. et nunq? ecōtra. Pars
g? gen? demonstratōis variatū est in duob?
pcessib? pbi. q: variat gen? demonstratōis. q:
est in ppter qd. et ideo nō est circulario. et sile
est sicut p motū venepulsatilis tanq? per si-
gnū cōcluderem? cor? moueri. et tñ si querat
causa ipius venepulsatilis cōuenienter assi-
gnabitur cor? p causa et mor? cor? diuersitatis
demonstratiōem. quia est in demonstrati-
onē p: ppter quid.

Ad rationes ante oppositum

Ad primā dicebat q motui circulari nullus
est mor? dñ? qualitercūq? possit imaginari.
Ad secundā d: q multa sempiterna habet
cām: imo oia dempto primo. multa tñ sunt q
cām hñt in subiecto p: p: sicut pncipia de-
monstrationū. generatōes tñ oēs necesse hñt
causam et c. Sequit in textu. Nunc autem
ad videt dicendum et c.

Queritur octauo vtrum ad sal-
uandū ea q in motu apparent necesse sit po-
nere i celo circulos ecētricos: pētricos et ali-
os epicyclos. Arguit q n. q: cū celū sit cor-
pus simplex d: esse vni? nature: et p pñs vni-
us figure. g in eo non est tāta diuersitas cir-
culorū pōnda. Secūdo arguit. si ita esset
sequeret q nullus esset locus sursum simpli-
citer. tenet pñs. q: cū essent diuersi circuli ha-
bentes diuersa centra id qd esset sup? in or-
dine ad vnū: esset inferius in ordine ad aliū.
et ita nullū esset centrū deo: sum simpliciter:
necq? determinatū. qd est incōueniēs. Et

rio arguit. si ponerent circuli ecētrici in ce-
lo cū celū moueat pñue et vni?ormiter p s
magis eleuata in circulo ecētrico qñq? ve-
niret ad locū partis min? eleuate. et per pñs
oportet penetratiōe dimensionū fieri et ef-
se vacuū. q: cū p s magis eleuata veniat ad
locū partis minus eleuate plus replebit de
loco. ista autē sunt impossibilia. g pōnere ta-
les circulos est impossibile. In oppositū
est p tholome? et alij astrologi q arte et expi-
entia pri? anstotele tales circulos ad saluan-
dum ea que in motibus planetarū apparēt
assignauerūt. q: pbus nullā fecit mētiōem d
hui? circuli in isto passu: licet fecerit in vñs
decimo sue metaphisice.

Sciendum est primo q circulus

ille d: pcentricus q habet idē centrū cū cē-
tro mūdi. Unde cōcentricus d: a con qd est
simul et centrū qd est circulus. Sed d: ecē-
tricus qui cōtinet centrū mundi et centrū suū
habet extra centrū mūdi. Et d: ab ex qd ē ex-
tra: et centrū quasi habēs centrū suū extra cē-
trum mūdi. Notandū vltē? q duplices
sunt ecētrici. q: quidam sunt excentrici sū
ptraq? sup?ficie. s. cōuerā et cōcauam. et sunt
quidam deferētes. Alij sunt ecētrici sū vnā
sup?ficie tñ: et cōcentrici sū aliā. Et hoc du-
pliciter. q: quidā sunt ecētrici sū cōuēxi sū
cū inferiores circuli o: binz. vel sū cōcauū:
sicut sunt sup?iores q sunt sup? deferēte. Tñ
circulus ecētricus sū sup?ficie cōcauū et due
ram d: deferens corp? planete. et ad motum
eius planeta mouet et p s talis circuli magi
distans a cētro mūdi vocat? aur. q: est cleua-
tio: et pars opposita d: oppositum augis. et
portōes intermedie dicunt? statōes. Tñ iste
circulus deferēs ponitur inter duas sup?fici-
es sui orbis. vnā sup?iorem ecētricā quo
ad cōcauū. et aliā inferiorem ecētricā
quo ad cōuēxi.

Sciendum est secundo q circu-

lus epicyclus: tñ pāuus non pñēs infra
se centrū mūdi. et est in circūferētia circuli de-
ferētis. et hz ibi centrū. Et d: ab epi qd est su-
pra et ciclos qd est circulus: gñ epistēs supra
circulū deferentem. et in circūferētia hui? cir-
culi epicycli mouet? planeta.

Sciendum est tertio q in epicy-

clo quattuor: pñcta describunt. Et ad viden-
dum descripiōne hōz pñctorū possum? vna

Ad primā dicebat q motui circulari nullus est mor? dñ? qualitercūq? possit imaginari.
Ad secundā d: q multa sempiterna habet cām: imo oia dempto primo. multa tñ sunt q cām hñt in subiecto p: p: sicut pncipia demonstrationū. generatōes tñ oēs necesse hñt causam et c.
Sequit in textu. Nunc autem ad videt dicendum et c.

*quant? pñt d:
mar: cōduat
et alia ex parte
tūse: parte
cōtactus ex p
da: et quid p
stationū. dicit
sup?ior: interce
perulas duas
le planera est
crus. Arcus
inter illas du
gradatio. et q
dunt retro g
pñctioz duo*
Pro quo
*aliquando q
runt et idēz
p reliquū: q
et vñs form
pñs. s. angu
signū cap. 100
rim et cōcau
cū et idēz sū
alio: cū tñ sem
ex parte defer*
Quib? sū
*dulo pñm a.
leg? q vñ? et id
pñli quū sūb
arcus ecētri
neat? planer
sūp? mouet
leg? lōgū
no qre vñs
signū q rēdū
tro mūdi sub
alo. qd nō pñ
ecētric? gñ
cos. Unde si
di pñs ad vñ
signū habeb
no signo in p
q in parte p
arum tñ nēu
to plus distat
iste. Et quū
cū signū sol
signū opposi
plus distat in*

de celo 7 mundo

ginari qd sint due linee pcedetes a centro ecē
trici: cōcludentes epiciclū. vna ex pte oriēns
7 alia ex parte occidētis. 7 tūc punctus cōtra
tus ex parte oriēns dicitur statio prima. 7 pūcr
cōtractus ex parte occidētis dicitur statio secun
da. 7 quādo planeta est in aliq illarū duarū
stationū dicitur stationari. Arcus vō epicicli
superior interceptus int̄ illa duo puncta siue in
ter illas duas stationes dicitur directio. 7 qñ il
le planeta est in illo arcu siue situ dicitur directus.
Arcus vō inferior epicicli interceptus
inter illas duas statōes siue pūcta dicitur retro
gradatio. 7 qñ planeta est in illo situ vlt̄ arcu
dicuntur retrogradari. Et sic p3 de imaginati
one istorū duorū circuloz.

Pro quorū intellectu sciendūz
est quarto qd arte 7 experientia cōperitū est qd
vnus 7 idēz planeta citi⁹ trāsīt vnū signū
q̄ reliquū: quāvis planeta semp moueat̄ eqli
ter 7 vniformiter. 7 signa sunt eqli longitu
dinis. s. triginta graduū: sic sol tard⁹ trāsīt
signū capricorni q̄ capricorni oppositū. Cōper
itū est etiā qd vn⁹ 7 idēz planeta citi⁹ trāsīt
vnū et idēz signū in numero in vno tpe qd in
alio: cū tñ semp planetæ moueant̄ vniformit̄
ex parte deferentis.

Quib⁹ sic suppositis sit igit̄ cō
clusio prima. ad saluandū primā diuersitatē
scz qd vn⁹ 7 idēz planeta citi⁹ trāsīt vnū signū
q̄ reliquū sibi eqli: videt̄ necessariū ponere
circulos eccentricos in quorū circūferētia mo
ueant̄ planetæ. Probatur qd cū qlibet planeta
semp moueat̄ vniformiter. 7 signa sunt eqli
scz eqli longitudinis: non posset assignari ra
tio qre vn⁹ 7 idēz planeta citi⁹ trāsīt vnū
signū q̄ reliquū: nisi ponat̄ qd deferēs a cen
tro mūdi sub vno signo plus distat̄ qd sub
alio. qd nō p̄t fieri nisi circuli deferēs ponat̄
eccentrici. qd oportet ponere circulos eccen
tricos. Unde si ducant̄ due linee a centro mun
di vsqz ad vnū signū celeste pcludētes ipm
signū habebūt maiorē distantiā inter se sub
illo signo in parte distantiā a centro mundi
q̄ in parte p̄p̄inqua. Nec enī est natura du
arū linearū egredientiū ab eodē cētro: qñ
ro plus distat̄ a centro: tanto plus distat̄ in
ter se. Et quia plus distat̄ cōcludendo can
crū signū solis qd cōcludendo capricornū
signū oppositū 7 in opposito augis. 7 ideo
plus distat̄ in cancro qd in capricorno.

Cōclusio secūda. ad saluandū
secundā diuersitatē. s. qd vnus 7 idēz plane
ta citius trāsīt vnū 7 idēz signū in vno tem
pore qd in alio. necesse ē ponere circulos epi
ciclos. Probatur quia cum planetæ vniformi
ter semp inoueant̄. et idēz signūz nōn est
mai⁹ scipo non posset assignari ratio cur pla
neta citius trāsiret vnū signū in vno tē
pore qd in alio: nisi ter circulum deferentēz
7 motū suū poneretur in circūferētia ei⁹
aliquis circulus motus cuius motu plane
ta reduceretur in signūz cōtra motū in circu
li deferentis. 7 talis motus dicitur e p̄icli
Unde quādo planeta est in statione prima
tunc ipse planeta motu circuli deferentis p
trāsīt signū. sed cū planeta est in statōe se
cunda motus circuli epicicli reducit plane
tam in signum cōtra motū deferentis: 7 tūc
planeta tardius trāsīt illud signū qd trās
it quādo est in statione prima. ergo per hū
iusmodi circulos epiciclos saluat̄ huiusmo
di diuersitas secūda. Item nos videm⁹ ad
sensum qd illa pars in macula lune quē e sus
penso: in ascensu est citius supior in descensu.
qd non posset fieri nisi per motum epiciclo
rum lunā habere aliū motū in epiciclo. Un
7 illi qui primo iuenerūt illos circulos 7 hu
iusmodi mot⁹ saluantes illas diuersitates sus
erunt caldei: qui attribuerūt cuiuslibet planet
e illos circulos excepto soli: cui attribuerūt
solū circulū eccentricū. s. deferentē. qd in mo
tu solis nō reperit̄ illa diuersitas s. solū i alijs.
ideo fin ipsos sol h3 circulū 7 nō epiciclū: s.
eccentricū. Et isti caldei maiorē arte 7 expen
tia locuti sunt de motu astroz et planetarū.

Verū tamē multi dicunt qd huius diuersi
tas posset aliter saluari. nullus tñ est effici
or: modus vel ratio neqz aliqd videt̄ esse ita
cōforme rōni. Unde sciendū est qd egiptij q
fuerunt primi philosophātes dixerūt causāz
primē diuersitatis esse. quia sol nutrit quos
dam humore abstracto a calore eius ab occ
ano per quē humor ē sol efficiet̄ grauis et des
cendit tardius. s. illo hūore digesto 7 psu
pro p̄ calore ei⁹ leuior: efficiet̄ 7 ascēdit 7 mos
uet̄ velocius. et isti quodāmodo iudicabāt fin
sensum. Nec tamē locutio est poetica 7 fabu
losa 7 inuēntio cōformis. qd ostēdit̄ ē p̄
celū nō esse graue nec leue: augmētabile nec
diminuibile. Alij vō dixerūt qd omnes o:

De q. illius et in
motu proprio
et in motu
et in motu
et in motu

bes celestes et omnes planete mouent eade virtute. s. virtute p. m. que quide virt diu sumode diffunditur in diuersis orbibus et planis. quia illa virtus est p. f. c. i. o. in orbibus p. p. i. n. q. u. o. i. b. u. s. et magis remissa in orbibus distantibus. et ita fin illos q. n. t. o. a. l. i. q. s. o. r. b. i. s. distat a p. m. o. magis tanto tardi mo uetur. et propter illa tardanone iudicamus illos o. b. e. s. inferiores moueri ab o. r. b. i. t. e. i. o. e. s. c. i. d. e. n. t. e. q. u. i. s. n. o. n. s. i. t. i. t. a. Sed cu p. i. l. l. u. d. non posset saluati diuersitas apparens i a. s. c. e. n. s. u. et descensu planetaru. i. o. o. p. o. r. t. e. d. i. c. e. r. e. q. u. i. c. e. t. o. r. b. e. s. superiores moueantur motu p. m. i. m. o. b. i. l. i. s. t. a. m. e. n. q. u. i. l. i. b. e. t. o. r. b. i. s. h. a. b. e. t. p. r. o. p. r. i. u. m. m. o. t. u. p. r. e. t. e. r. p. r. i. m. u. m. q. u. i. e. s. t. s. u. p. a. l. i. j. s. p. o. l. i. s. e. t. a. d. h. o. c. i. n. o. b. e. s. u. n. t. d. i. u. e. r. s. i. m. o. t. u. s. p. a. r. t. i. c. u. l. a. r. e. s. p. r. e. t. e. r. i. l. l. o. s. m. o. t. u. s. p. r. e. d. i. c. t. o. s. s. i. c. u. t. i. n. c. o. r. p. e. h. u. m. a. n. o. l. i. c. e. t. e. n. i. m. m. o. t. u. c. o. r. p. o. r. e. h. u. m. a. n. o. m. o. u. e. n. t. u. r. o. m. n. e. s. p. a. r. t. e. s. a. d. m. o. t. u. t. o. t. i. u. s. p. r. e. t. e. r. t. a. m. e. n. m. o. t. u. t. o. t. i. u. s. o. c. u. l. u. s. h. a. b. e. t. a. l. i. u. m. m. o. t. u. p. r. e. t. e. r. m. o. t. u. c. a. p. i. t. i. s. et i. o. a. d. s. a. l. u. a. n. d. u. p. r. e. d. i. c. t. a. s. d. i. u. e. r. s. i. t. a. t. e. s. v. i. d. e. t. u. r. n. e. c. e. s. s. a. r. i. u. m. p. o. n. e. r. e. p. r. e. d. i. c. t. o. s. c. i. r. c. u. l. o. s. E. t. d. e. i. s. t. i. s. et d. e. s. i. g. n. a. t. i. o. n. e. e. o. r. u. n. d. e. m. h. a. b. e. t. p. l. e. n. i. o. r. e. t. m. a. i. o. r. d. e. c. l. a. r. a. t. i. o. e. o. r. u. n. d. e. i. . 4. t. r. a. c. t. a. t. u. d. e. s. p. e. r. a.

Ad rationes ante oppositum.

q. u. i. l. i. b. e. t. o. r. b. i. s. s. i. t. v. n. i. s. s. p. e. c. i. e. i. f. i. n. s. u. b. s. t. a. n. t. i. a. h. a. b. e. t. t. a. m. e. n. p. a. r. t. e. s. d. i. f. f. e. r. e. n. t. e. s. f. i. n. a. c. c. i. d. e. n. t. a. l. e. s. d. i. s. p. o. s. i. t. i. o. n. e. s. i. t. a. q. u. o. d. v. n. a. p. s. e. s. t. r. a. r. i. o. r. et a. l. i. a. d. e. n. s. i. o. r. a. l. i. a. l. u. m. i. n. o. s. i. o. r. et a. l. i. a. m. i. n. u. s. l. u. m. i. n. o. s. a. et i. t. a. i. n. v. n. o. o. r. b. e. p. r. e. t. e. r. m. o. t. u. t. o. t. i. u. s. o. r. b. i. s. p. o. s. s. u. n. t. i. n. t. e. l. l. i. g. i. m. u. l. t. i. m. o. t. u. s. p. p. r. i. i. s. s. o. e. s. i. s. t. i. m. o. t. u. s. p. p. r. i. i. s. s. u. n. t. i. g. n. o. r. i. et n. a. t. u. r. a. l. e. s. s. i. c. u. t. m. o. t. u. s. t. o. t. i. u. s. e. x. p. a. r. t. e. i. p. s. i. u. s. c. e. l. i. A. d. s. e. c. u. n. d. a. d. i. c. i. t. u. r. q. u. o. d. d. e. c. o. s. u. n. t. s. i. m. p. l. i. c. i. t. e. r. d. e. b. e. t. a. t. t. e. n. d. i. i. o. r. d. i. n. e. a. d. c. e. n. t. r. u. m. t. o. t. i. u. s. o. r. b. i. s. s. i. c. u. t. i. n. o. r. d. i. n. e. a. d. c. e. n. t. r. u. m. p. r. i. m. i. m. o. b. i. l. i. s. q. u. o. d. i. d. e. s. t. e. t. n. o. i. n. o. r. d. i. n. e. a. d. c. e. n. t. r. u. a. l. i. c. i. u. s. c. i. r. c. u. l. i. p. a. r. t. i. c. u. l. a. r. i. s. d. e. f. e. r. e. n. t. i. s. U. n. d. e. q. u. i. l. i. b. e. t. o. r. b. i. s. f. i. n. t. e. t. o. t. u. e. s. t. c. o. c. e. n. t. r. i. c. A. d. a. l. i. a. d. i. c. i. t. u. r. q. u. o. d. a. u. x. v. n. i. c. i. r. c. u. l. i. n. u. n. q. c. o. n. i. u. n. g. i. t. u. r. a. u. g. i. a. l. t. e. r. i. s. s. e. d. s. e. m. p. e. r. s. t. a. t. a. u. x. v. n. i. u. s. c. u. o. p. p. o. s. i. t. o. a. u. x. g. e. a. l. t. e. r. i. u. s. i. d. e. o. n. o. n. s. e. q. u. i. t. u. r. i. n. c. o. n. u. e. n. i. e. n. t. i. a. i. l. l. a. q. u. i. d. a. z. t. a. m. e. n. d. i. c. u. n. t. q. u. i. n. e. c. e. n. t. r. i. c. o. s. u. n. t. q. u. e. d. a. c. o. r. p. o. r. a. r. a. r. e. f. a. c. i. d. i. b. i. l. i. a. et c. o. n. d. e. n. s. a. b. i. l. i. a. p. e. r. q. u. e. s. a. l. u. a. t. u. r. v. t. n. o. n. f. i. a. t. p. e. n. e. t. r. a. t. i. o. d. i. m. e. n. s. i. o. n. u. m. p. r. i. m. a. t. u. s. o. l. u. t. i. o. m. e. l. i. o. r. e. s. a. l. i. o. r. e. t. c. l. a. r. i. o. r. S. e. q. u. i. t. u. r. i. n. t. e. r. t. i. u.

De motu aut ipsius q. regulari et c.

Queritur nono. utrum Ador?
celi sit regularis. Arguit q. n. o. q. p. a. r. t. e. s. p. p. i. n. q. u. o. r. e. s. p. o. l. i. s. t. a. r. d. i. m. o. u. e. t. q. d. i. s. t. a. n. t. i. o. r. e. s. p. o. l. i. s. q. c. e. l. u. m. n. o. n. m. o. u. e. t. r. e. g. u. l. a. r. i. t. e. r. Arguitur secundo. In motu planetarum acci dit talis vanatio vt quidam planeta quas doq. sit directionarius et quandoq. retroq. dus et quandoq. stationarius quandoq. in auge et quandoq. in opposito augis. vt di ctum est in precedenti questione. q. m. o. t. u. c. e. l. i. n. o. n. e. s. t. r. e. g. u. l. a. r. i. s. et maxime quo ad mor planctaru. In oppositu est pbs in textu i vltimo capitulo huius secudi tractatus sic dicentis. De motu autem ipsius quia regula ris est et non irregularis deinceps vniq. di ctis est pertransire.

Promissione sciendum est p. r. i. o. q.
postq. in precedenti capitulo pbs assigna uit causam quare celum mouetur semper ver sus vnā partē et nunq. versus aliā. p. n. r. i. n. v. l. t. i. m. o. c. a. p. i. t. u. l. o. i. s. t. i. u. s. t. r. a. c. t. a. t. u. s. d. e. t. e. r. m. i. n. a. t. d. e. r. e. g. u. l. a. r. i. t. a. t. e. m. o. t. u. s. e. i. u. s.

Sciendum est secundo. q. aliqui
ponunt differentiam inter motum vnifor mem et regularem. quia vniformitas motus sumitur penes partes mobilis quando. s. e. z. o. e. s. p. a. r. t. e. s. m. o. b. i. l. i. s. e. q. u. a. l. i. v. e. l. o. c. i. t. a. t. e. m. o. u. e. t. u. r. et sic dicit q. nullū sp. r. i. c. u. m. c. o. r. p. u. s. p. o. t. e. s. t. m. o. u. e. r. i. v. n. i. f. o. r. m. i. t. e. r. l. i. c. e. t. m. o. u. e. a. t. u. r. c. i. r. c. u. l. a. r. i. t. e. r. s. e. d. c. o. r. p. u. s. r. e. c. t. e. m. o. t. u. m. m. o. u. e. r. i. p. e. v. n. i. f. o. r. m. i. t. e. r. S. e. d. r. e. g. u. l. a. r. i. s. m. o. t. u. s. a. t. t. e. n. d. i. t. u. r. p. e. n. e. s. p. a. r. t. e. s. m. o. t. u. s. q. u. a. n. d. o. s. e. z. e. s. t. c. a. l. i. s. v. e. l. o. c. i. t. a. s. m. o. t. u. s. i. n. t. o. t. o. e. t. p. a. r. t. e. E. t. s. i. c. d. i. c. u. n. t. q. u. o. d. c. o. r. p. u. s. s. p. e. r. i. c. u. m. p. o. t. e. s. t. m. o. u. e. r. i. r. e. g. u. l. a. n. t. e. r. m. o. t. u. c. i. r. c. u. l. a. r. i. S. e. d. n. u. l. l. o. m. o. d. o. m. o. t. u. s. r. e. c. t. u. s. p. o. t. e. s. t. e. s. s. e. r. e. g. u. l. a. r. i. s. q. u. i. a. c. u. m. m. o. t. u. s. r. e. c. t. u. s. e. s. t. n. a. t. u. r. a. l. i. s. v. e. l. o. c. i. o. r. e. s. t. i. f. i. n. e. q. u. i. n. p. r. i. n. c. i. p. i. o. e. t. v. i. o. l. e. n. t. i. u. s. e. c. o. n. t. r. a. e. s. t. S. e. d. s. i. c. u. t. a. l. i. a. s. d. i. c. e. b. a. t. u. r. i. n. p. h. i. s. i. c. i. s. n. e. c. b. n. e. c. i. b. i. p. b. u. s. f. a. c. i. t. m. e. n. t. i. o. n. e. d. e. i. s. t. a. d. i. f. f. e. r. e. n. t. i. a. s. e. d. v. o. c. a. t. m. o. t. u. r. e. g. u. l. a. r. e. c. i. u. s. n. o. i. n. t. e. r. d. i. t. n. e. c. r. e. m. i. t. t. i. t. u. r. v. e. l. o. c. i. t. a. s. i. n. a. l. i. q. p. r. e. s. u. i. s. e. d. s. e. m. p. e. r. e. s. t. e. q. u. e. v. e. l. o. c. i. t. a. t. e.

Sciendum est tertio q. in propo si
to est sermo de motu primi celi maxime qui dicitur diurnus et non est nisi vnus in tali p mo mobili. quod pbs intelligit per celū stel latum in quo sunt stelle fixe. quia tēpore pbi non erat corruptum illud celū. s. firmamētū

moueri p
q. appa
re pbs d
libitac
mū sen
bils cū
q. oēs m
celi. s. m

Cōclusi

Mor p. m. i. s. e. e. t. i. r. e. g. u. l. a. r. i. s. et v. i. r. t. u. t. e. i. n. i. s. s. i. o. i. d. i. u. n. c. o. u. e. n. i. u. r. m. v. e. l. a. c. c. i. d. i. t. o. l. e. o. v. e. l. m. v. e. l. i. n. m. e. d. i. u. t. u. p. r. i. m. c. e. l. i. d. i. u. n. e. q. u. i. s. i. n. s. e. n. p. i. e. t. e. r. i. c. u. c. e. l. u. s. i. t. e. i. n. c. a. p. i. t. u. l. o. m. e. d. i. u. n. a. E. t. s. i. q. u. i. p. i. e. c. t. o. r. i. s. i. n. a. l. i. a. l. i. u. q. u. i. n. a. d. l. a. t. u. s. et d. g. a. n. a. m. o. r. i. t. a. n. e. q. u. i. e. r. i. t. a. v. e. l. d. i. c. e. o. p. e. u. l. l. a. m. o. u. e. t. i. n. m. e. s. i. n. e. v. i. r. t. u. t. e. s. i. n. i. n. t. e. n. s. i. o. e. t.

Secunda r. l. a. n. s. v. e. l. c. e. r. v. e. l. e. t. p. a. r. t. e. v. e. l. q. i. p. m. e. p. r. e. b. i. l. e. et p. c. o. a. d. o. b. e. d. i. e. d. u. m. o. b. i. l. i. s. s. e. q. u. i. v. a. r. i. a. b. i. l. i. s. t. i. a. r. o. S. i. c. e. l. c. e. t. v. e. r. u. d. e. n. d. e. p. r. i. o. e. i. t. c. l. o. g. a. r. i. o. e. t. p. n. e. c. p. o. r. d. i. c. i. t. m. o. t. u. s. e. i. u. s. a. n. t. d. e. f. e. c. t. u. p. o. t. e. n. t. i. a. e. s. t. p. u. t. i. c. o. u. e. n. i. u. n. t.

de celo et mundo

inueniri plumbi motibus. quare neque dicebat neque apparebat aliud celum esse super ipsum vel forte per se dixit firmamentum primum celum propter insensibilitatem superioris orbis. quia celum stellatum est primum sensibilis. intelligit autem de motu primi mobilis cum querit verum motus celi sit regularis. quia omnes inferiores orbis mouentur motu primi celi. scilicet motu raptus.

Conclusio responsiva ad questionem

Motus primi mobilis est regularis. probatur: quia si esset irregularis in eo esset intensio velocitatis et virtutis. id est intensio velocitatis et remissio. id est diminutio velocitatis. hec enim tria conveniunt motibus irregularibus. si igitur intensio vel accidit in principio motus sicut in motu violento. vel in fine sicut in motu regulari recto vel in medio sicut in motu piectorum. si in motu primi celi non possit assignari principium medium neque finis neque finis duratio cum motus sit sempiternus. neque finis magnitudinem mobilis cum celus sit circularis figure non habentis principium medium et finem distincta. ergo non est irregularis. Et si queratur quid intelligit philosophus per motum piectorum. R. dicitur Simplicius quod intelligit motum aialium quod non est simpliciter sursum neque deorsum. sed ad latum. et in medio maxime intensio. quia orbis gressu in principio non sunt bene disposita. neque excitata ad motum. et in fine sunt lassata. Et sic dicendum est quod piectorum intelliguntur ea que percussa mouentur ad latum. ut sagitta velotus mouetur in medio quod in principio vel fine. quia in fine virtus deficit. licet in principio maxima sit intensio. tamen in medio est maior extensio.

Secunda ratio. Si motus primi celi esset irregularis. vel esset ex parte mobilis vel morosis. vel ex parte utriusque simul. non ex parte mobilis. quia ipsum est omnino intransmutabile et incorruptibile et per consequens spiritus in eadem dispositione ad obediendum morosis. et cum mouetur semper sit per mobile. seque quod morosis primi celi erit omnino inuariabilis et sic spiritus equaliter mouebit. Tertia ratio. Si celus irregulariter moueretur vel haberet verum de toto celo vel de parte eius. non de parte eius. quia tunc videremus astra variata elongatione et propinquitate ad invicem quod falsum est. nec potest dici de toto celo. quia tunc remitteretur motus eius. si omnis remissio sit propter impotentiam aut defectum virtutis. omnis autem defectus et impotentia est preternaturalis vel senilis et decrepita. tamen conveniunt aiali preternaturali. quia aialia est

mixtum ex elementis quorum nullum in aiali existit est in loco naturali et quia id quod est preternaturalis non potest spiritus esse in istis inferioribus. id est eadem dissolvitur elementa et contrariatur aiali. si ipsum celum est corpus simplex et non mixtum ex elementis. neque habes in se aliquid contrarietatis. et est semper in suo naturali et proprio loco ex eo quod in ipso celo non potest esse aliqua contrarietas neque defectus et per consequens neque in motu eius est remissio. Quarta ratio. Si motus primi celi esset irregularis vel semper intraderet vel spiritus remitteret vel per medietatem temporis finiti remitteret. et per aliam partem temporis intraderet. vel vicissim finit et pluries intraderet et remitteret. non potest dici quod semper intraderet et remitteret. quia motus celi esset indeterminatus. quia non esset determinatus terminis sue velocitatis aut tarditatis. hoc autem est impossibile. quia ut alias probatur est omnis motus finitus est. nec potest dici finis quia medietas temporis infiniti infinita est et sic in tempore infinito duraret aut iam durasset remissio celi. que tamen remissio accideret per impotentiam que est preter naturam ut iam dictum est. et sic aliquid preter naturam sic durasset tempore infinito aut duraret in futuro quod est impossibile. quia id quod est preter naturam uti paucioribus est. Irreuerens est dicere quod tempus eius quod est preter naturam sit equele tempus eius quod est finis naturam. ergo irrationabile est dicere quod tempus impotentie sit equele tempus potencie et per consequens quod tempus remissionis sit equele tempus intensiois. et ita non potest dici quod in una medietate temporis infiniti intraderet. et per aliam remitteret. Nec potest dici terminum. quia de hoc non potest assignari causa. cur in uno tempore plus intraderet et remitteret quod in alio. et ita sic dicere est simile fictioni. Irreuerens est vicissim intraderet et remitteret hoc deberet nobis apparere quod contraria intra se posita magis nobis apparent et sunt sensibiliora. et tamen hoc non apparet. ergo etc. Patet ergo quod motus primi celi est regularis. et ex eisdem rationibus possit hoc probari de motibus inferioribus suo modo quibus philosophus applicet suas rationes ad motum primum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam patet solutio. Nam illud non habet veritatem quia in uno corpore una per se formaliter dicta non mouetur velocius in uno tempore quod in alio. Ad secundam dicitur

Liber secundus

est q̄ quis vnus planeta habeat illos motus
quibet tñ ē regularis suo mō. ⁊ iō n̄ tollit
regularitas p̄t pluralitatē motū. vñ pla
neta in eodē litu collocat⁹ sp̄ mouetur vno
modo licet in vno situ moueat alit⁹ q̄ i alio.
puta in augemouet⁹ velon⁹ q̄ in opposito
augis. ⁊ direct⁹ cit⁹ mouet⁹ q̄ retrōg⁹ ⁊ c.

Sequit⁹ in textu. Qd̄ alius aut⁹ p̄his
vñq̄ ent dicere.

Queritur decimo. vtrum astra
sint de natura ignis. Arguit⁹ q̄ sic. nā om̄e
qd̄ sit. sit a sibi simili. s̄ calor ⁊ lumē in istis
inferioribus sunt ⁊ causant⁹ ab astris. q̄ as
tra sunt calida ⁊ luminosa. s̄ om̄e calidum
⁊ luminosū sūt de natura ignis. q̄ astra sūt
de natura ignis. In oppositū est p̄bs in p̄
mo capitulo secundi tractat⁹ hui⁹ libi.

Pro mōsione sciendū est p̄rio q̄
post q̄ p̄bs determinauit in tractatu p̄ceden
de celo de sēpitemitate celi ⁊ mor⁹ eiusdē. et
distinctionē partū sūualū de causis mor⁹.
sc̄ de regularitate ⁊ generaliter de oib⁹ p̄is
nentibus ad totū celū sūm diu totalitatē. cō
sequenter in hoc secūdo tractatu determinat
de nobilissimis partib⁹ celi que sūt astra. ⁊ d̄
oib⁹ accidentib⁹ ip̄or⁹ astroz. ostēdendo que
sit natura astroz. q̄ sit mor⁹ astroz. et qualis
ordo. ⁊ cuius figure sint. Et p̄mo determi
nat de natura astroz. ⁊ de hoc videbit⁹ i ista
questionē. ⁊ de alijs in sequentibus.

Pro quo sciendū est secundo
q̄ aliq̄ p̄pter rationē factam ante oppositūz
dixerant astra eē de natura ignis. s̄ decepti
sunt nescientes distinguere inter generans
vniuoū ⁊ equiuocū. non enī op̄et q̄ oē qd̄
sit per se fiat a causa sibi simili. natura ⁊ sūm
speciē. s̄ hoc solū habet veritatē quādo ge
nerans est vniuoū. s̄ a generante vniuersa
li equiuoco bene fit aliqd̄ p̄ se absq̄ q̄ factū
attingat formā generantis sūm eādē rōnē
speciei sūm quā ē in generāte. Et sic ex motu
orbis ⁊ astroz ⁊ etiā lumē eoz tāq̄ ab agen
tibus equuocās generat⁹ calor in istis infe
rioribus absq̄ q̄ astra formaliter sint calida.
licet sint virtualiter.

Sciendū ē tertio q̄ motus loca
lis de per se est calefactiu⁹ in materia susce
ptibili. quod sic declarat⁹ in textu p̄ sagittas
motas. que cū sunt plumbec⁹ q̄ n̄ ad aliquā

p̄tē sui ex vehementia motus calefiūt ⁊ qñq̄
liq̄sūt plumbū p̄pter calorem. h̄ ip̄e sagit
te sic ignit⁹ ex motu. necesse ē q̄ multo mas
gis aer q̄ est in circuitu sagittarū ignatur.
Nec est intelligendum q̄ calefactio sagittarū
sit cā calefactionis sicut Simplicius in
telligit. Sed intelligendum est q̄ calefactio
aeris p̄ motū sit cā calefactionis sagittarū
vt exposuit alexāder. P̄bs enī vult p̄ locuz.
a mori q̄ si sagitte calefiant necesse ē q̄ aer
circūdans calefiat ⁊ sic ex motu astroz. ⁊
lumine causat⁹ calor in istis inferiorib⁹. Nec
valer⁹ p̄pter hoc q̄ si sagitte calefiāt p̄ mo
tum eaz q̄ stelle calefiant p̄ motū earū cum
vna queq̄ stellarū frāt nō p̄ aerē sed in p̄
pria spera. iō ille stelle nō ignunt nec calefi
unt. q̄ sūt lōge ab aere qui ignit⁹ p̄ motū cris
am quia nō sunt susceptiue peregrine ip̄ess
onis. sed aer qui stat sub spera co: poū co:
rupibilitum necessario calefit per motū spe
re celestis q̄ eūdem mouetur ignis ad motū
celi. sed etiā aer vsq̄ ad illuz aerem qui ista
montes continetur. vt patet ex motu comes
te. vt habetur p̄mo methero:ū. Nec p̄ op̄
hoc sequitur q̄ orbis inferiores etiam cale
fiant quia non sunt susceptiui caloris. sicut
nec ip̄e planeta. Et si quis diceret quia
aer semper equaliter distat a terra et p̄tinue
mouetur quare non semper est idem calor i
vtrēp̄tinet⁹ in estate ⁊ de die ⁊ de nocte.
R̄ndet p̄bs q̄ causatur maxime calor per
motum sperę cui insigitur sol. ⁊ ideo gene
ratur calor per p̄op̄inquitatem solis ad
nos. Et hoc dupliciter vno modo. sūm q̄ p̄
suum ortum ascendit ad nostrum emisperiū
⁊ ideo vniuersaliter est maior calor de die q̄
de nocte. Alio modo quādo accedit ad che
nit capitis nostri per p̄op̄inum motum sub
aliquo circulo. ⁊ ideo est maior in estate q̄ i
hieme ⁊ in meriedie q̄ de mane. Et sic patet
q̄ planete causant lumē vniuoce in istis infe
rioribus. sed nō calorē. Sed tunc q̄reret
aliq̄s vnde h̄z mor⁹ localis q̄ sit calefactiu⁹
ad hoc respondet sanctus Thomas. q̄ vt
dicit⁹ octauo phisico:um. motus localis ē
p̄imus omnium motuum. in quolibet autē
genere id quod est p̄mum est causa omniū
motū que sunt post in eodem genere vt dis
citur. ij. metaphisice. Vnde mor⁹ localis
est causa. q̄ est p̄mus inter omnes alios
motus. ⁊ p̄cipue calefactionis. nā ois calor

factio sit
d̄imed
tates p̄
gidum:
qualitate
humido ⁊
nas calidu
uamoni. id
sit calefac
aus p̄mum
res p̄mum
Sic ergo
tu astroz
ab alijs inf

Quibu
r̄sua. astr
denatura ig
est eiusdem
partes ob
mentato: q̄
Probatu r̄
eiusdem na
sunt in suis
sunt in igne
⁊ non de na
q̄ celū ē al
circulārē. ⁊
mouet⁹ arcu
raliter. quia
go astra non
ū. Item al
denatura ign
tura ignis. q̄
de natura ei
alterius nat
tum est. sequi
ab elementis
tra p̄mū p̄tē
trianū suis
densa ⁊ lumi
nibus suoz or
natura sui or
omni contrā
diuersitas ha
ad hoc tamen
trana duo req
mas. p̄mo
essent eodem
io. p̄mus enī
m̄ ignis p̄tē

de celo et mundo

factio fit inter qualitates primas vel in secundis mediantibus primis inter quas qualitates primas sunt due actiue. scilicet calidum et frigidum: ut habet quarto metaphysicorum. et hee qualitates actiue sunt priores passiuis. scilicet humido et sicco. Inter autem qualitates actiue calidum est prius frigidum sicut forma priuationi. ideo calidum ex virtute sua habet quod sit calefactiuum et generatiuum caloris et non alterius primo. et in propinquo corpore. alie qualitates priue causantur a qualitatibus suis modis.

Sic ergo causat in istis inferioribus a motu astrorum et lumine eorum et alie qualitates ab alijs influentijs.

Quibus notatis sic conclusio

primaria. astra sunt natura orbium suorum et non de natura ignis. Prima pars patet. quia pars est eiusdem nature cum suo toto. sed astra sunt partes orbium in quibus sunt. dicit enim commentator quod stella est densior pars sui orbis. Probatur ratione tertius. vnumquodque est eiusdem nature cum illo in quo est. sed astra sunt in suis orbibus et in ipso mouentur et non sunt in igne. ergo sunt de natura suorum orbium. et non de natura ignis. Secunda pars probatur quia celum est alterius nature ab elementis cum moueat circulariter. Et elementa moueantur recte. si astra mouentur circulariter: ut patet ad secundum. et etiam naturaliter. quia semper mouentur tali motu. ergo astra non sunt de natura alicuius elementis. Item aliqui antiqui dixerunt astra esse de natura ignis. quia credebant celum esse de natura ignis. quia ut dictum est vnumquodque est de natura eius in quo est. cum igitur celus sit alterius nature ab elementis ut prius probatum est. sequitur quod astra sunt alterius nature ab elementis. Sed forte instaret aliquis contra primam premissam conclusionem. quia astra videntur contrariari suis orbibus in quibus sunt. quia astra sunt densa et luminosa quod non conuenit alijs partibus suorum orbium. ergo videtur quod non sunt de natura sui orbis. quia celum est denudatum ab omni contrarietate. Respondetur quod licet omnis diuersitas habeat rationem contrarietatis. ad hoc tamen quod aliqua diuersa dicantur contraria duo requiruntur ut vult sanctus Thomas. Primo quod ea que dicuntur diuersa possint esse in eodem subiecto propinquo vel remoto. quia enim ignis non possit esse frigidus. natura ignis potest suscipere frigiditatem. Secundo

requiritur quod illa diuersa que sunt contraria non possint simul esse. constat igitur quod in celo neque prius subiectum neque propinquum in quo est densitas potest fieri rarum nec contra. astrum etiam non potest fieri alia per eadem neque contra. raritas ergo et densitas in celo non contrariantur. quia in eis deficit propria conditio quia in istis inferioribus contrariantur aduertendum tamen cum sancto Thoma quod rarum et densum contrario modo se habent in istis inferioribus et superioribus. quia hec inferiora sunt passiuia et superiora celestia sunt actiua ideo contrario modo accidit in istis elementis et corporibus superioribus. nam corpora inferiora tantum magis congregant. et spissant quanto sunt magis materialia et passiuia et minus habentia de luce. sicut terra que dominatur in corporibus mixtis. sed in celestibus quanto est maior congregatio producentium spissationem tantum magis multiplicat illuminositatem et virtutem actiuam. sicut patet in corporibus planetarum. Et sic talis diuersitas apparens in celestibus non habet rationem vere contrarietatis. nec propter hoc sequitur talia corpora celestia esse corruptibilia. nos enim videmus quod quibus album et nigrum contrariantur in rebus. tamen non contrariantur in intellectu. Si ergo rarum et densum contrariantur in inferioribus. non sequitur propter hoc quod contrariantur in superioribus. Si istis obijceret forte aliquis. quia si astrum sit eiusdem nature cum suo orbe et sit diuersum a suo orbe. videtur quod celum non est oino simplex. Dicit ad hoc sanctus Thomas quod corpora celestia intantum dicuntur simplicia quod non componuntur ex contrarijs. et tamen eis diuersitas secundum naturam speciei. licet conueniant secundum naturam generis. sicut conueniunt in contrarietate motus licet differant in speciali ratione. quia omnia circulariter mouentur. non tamen eodem motu speciali. Verum etiam celus patitur diuersitate in suis partibus quod ad qualitates nec illud tollit eius simplicitatem materiei. quia si materia eius manet simplex non resoluibilis in plures materias. neque habet priuationem alicuius forme.

Ad rationes ante oppositum.

Prima solutio ex dictis. dictum est tamen quod color in istis inferioribus causatur a lumine et motu ratione a causis equiuocis. Sequitur in textu. Nec quidem ipse et cetera.

Queritur undecimo vtruz omnia astra alia a sole et ois planeta lumē suū recipiāt a sole. Arguit qd nō. q: si ita cēt se queret qd omne aliud astrū a sole paulatim et successiue illuminaret sicut et ipsa luna. p̄ns ē p̄tra exp̄ctatā. q̄ illud ex quo sequit̄ est falsū

Secūdo sic in ordine corporū vniuersū superiora sunt digniora. q̄ superiora corpora non recipiūt lumē suū ab inferioribus. sed multa astra sunt sole superiora. ergo non recipiūt suū lumē a sole. p̄ns tenet q: digni⁹ nihil p̄t suū capere ab indigniora. In oppositū ē p̄b i hoc primo capto hui⁹ secūdi tractat⁹ et oēs expositores eiusdē dicētes oia astra accipere lumē suū ab ipso sole.

Pro responsione sciendū ē primo qd ad hoc qd aliqd corpus luceat oportet qd habeat in se lumē cōpacuū. et sit etiā corpus densū et vnitū. et ppter hoc aer qd ē bñ rarus nō lucet ppter ei⁹ raritatē q̄ uis recipiat lumē suū a sole. et etiā partes aliorū orbū alia stellis et planetis non lucent. q: tales partes sunt rare et nō vnitę nec cōpacte int̄ se. Et si q̄s diceret qd tpe sereno aliqd aliud ab astris in celo p̄cipim⁹ visu. Dicat qd illud qd sic p̄cipim⁹ non est celū neq; aliq; pars celi: s̄ ē aer qui ppter suā magnitudinē visum nostrū quodāmodo terminat habens in se lumē solis et aliorū astrozū. et ppter eius vnitā distantia a nobis iudicam⁹ illā partē q̄ terminat visum nostrū cōtinuari astris et decipimur. q: visus noster ppter sui debilitatē et impotentia non pōt de vltiori parte siue p̄p̄iniori astris iudicare.

Sciendū est secūdo qd sol inter cetera astra et planetas dicitur esse maxime lucidus. Primo ppter eius magnitudinē ideo maius habet lumē. q: crescere magnitudinē crescit virtus. Secūdo modo ppter spissitudinem et densitatē. ideo habet lumē multum intensū et vnitū. Tercio ppter ei⁹ actiuitatem. ideo lumē suū est maxime actiuū et penetratiuū alterādo et trāsmutādo hęc inferiora. Quarto est maxime lucidus ex p̄p̄ia sua natura. dñū enī h̄z supra ignē qd est maxime calidus. ideo oportet qd sol habēs dñū supra ignē sit maxime lucid⁹: eo qd lumē ē causa caloris: et p̄ns lumē solis vt docet experientia. Celū vō stellarū h̄z dñūz supra: a terra

rain. luna supra aquā. et alij planete super aerem et super aerea.

Conclusio responsiua ad questū

Omne astrū siue planete alij a sole lumē suū recipiūt ab ipso sole. q: qñ aliqd inuenit̄ in pluribus necesse est qd illud vni eorū per se et primo insit. s̄ lux siue lumē inuenit̄ in pluribus. q̄ necesse est qd vni eorū primo et p̄ se insit. aliud aut̄ est sol. qd p̄t p̄ expositionē nobis minis. q: sol dicit̄ qñ solus lucēs. Patz secūdo. q: illud qd in ordine plurū est magis tale primo et p̄ se est tale. s̄ sol inter alia astra ē magis lucid⁹ ppter causas dictas. q̄ sol primo et p̄ se ē lucid⁹. Tūc posset sic argui ad cōclusionē. p̄mū in vno quoq; genere ē causa oim q̄ sunt illi⁹ generis. s̄ i genere lucido ram sol ē p̄mū. ergo est causa lucis i oibus lucidis alijs a se. et p̄ns oia alia astra suscipiūt lumē suū a sole. Itz sicut est in minori mūdo ita rōnabile est cōtinuare esse in maiori mūdo. s̄ in minori mūdo qui dicit̄ homo: eo qd homo quodāmodo dicit̄ oia: cor qd ponit̄ in medio corporis est p̄mū et fontale p̄ncipium a quo virtus diffundit̄ in oib⁹ alijs partibus corporis. q̄ a simili sol qd est i medio planetarū est p̄mū et fontale p̄ncipium luminis a quo diffundit̄ lumen in oibus alijs astris ideo cōclusio vera. Et si q̄s querat quōd differunt astrū et planeta. Dicit̄ qd si p̄p̄ie capiatur astrū dicit̄ fixū in suo orbe. s̄ in celo stellato. Et dicit̄ sup̄ quia p̄ter motū orbis stellari non habet aliū motū. Sed planeta dicit̄ qd existens in alijs orbibus habet motū p̄p̄iū in suo deferente. et ideo dicit̄ erraticus et mouetur sub zodīaco. In p̄nti tamē quid hōc ē sensus tamē de planetis qd de astris.

Dubitatur primo vtrū in omnibus alijs astris sicut planetis lumē sit ei⁹ idē virtutis. videtur qd sic. quia p̄cedit ab eodē p̄ncipio et fonte. ergo et c. R̄spōdet qd lux siue lumē pōt dupliciter p̄siderari. Vno modo s̄m se et absolute. et sic q̄ tum ē de se ē causa caloris: vt dictum est. Alio modo s̄m esse qd habet in recipiente. et s̄m hoc cōtrahit diuersas virtutes s̄m diuersas naturas astrozū et planetarū ex quibus recipit̄. Et inde est qd quedam astra sunt frīgefactiua. quedā hūmefactiua. quedāz calefactiua. et quedāz deficcantia. quia vñū quodq; receptū est in

recipiente
cepti. ideo
lecti. ideo
qu. tur q
plum de cal
habet in an
uere et t
tenne veget
stantiam nu
gerare. ideo
stumentum
ma substant
essendi.

Dubitatur
ma alia astr
ceant. Dicit̄
diu. sicut n
et astrozū. A
bulsum sub
suum clarum
relinquitur s
men tendit
quibusdam v
tem sicut in v
ad albedinem
alijs astris re
diuersas disp
as lazus vid

Ad rationē
Ad p̄mā
luna inter om
realis et de
ideo minus d
minis in p̄o
men et vna p
opponitur sol
ad illuminat
tur totaliter
us solis diffu
lumen in p̄o
et p̄p̄ancit
te et cetera
tura sagar. B
cpe ordinam
minis esse in
ferioribus. Na
bis p̄p̄inatio

recipiente fin modum recipientis et non re-
cepti. ideo licet lumen fin se et in sole sit ca-
lcfactiuum et vnitiuum. non propter hoc se-
quitur q in alijs. Et pōset dari simile exem-
plum de calore qui ex propria vi et natura
habet incinerare et alia in naturaz ignis cō-
uertre et tamen fin q est instrumentum po-
tentie vegetatiue habet nutrimentum i sub-
stantiam nutriti conuertre. viuificare. et ve-
gerare. ideo vnaqueq qualitas agit vt in-
strumentum quodammodo motum a for-
ma substantiali que est quodammodo ratio
essendi.

Subitatur secūdo. vtrum om-
nia alia astra a sole siue planete equaliter lu-
ceant. Dicitur breuiter q non. et hoc patz ex
diuersitate naturarum ipsorum planetarū
et astrozum. Quedam enim sunt pure et no-
bilissime substantie. Ideo suscipiunt lumen
suum clarum ita q in eis nihil obscuritatis
relinquitur sicut in Joue. In alijs vero lus
men tendit in rubedinem sicut in Marte. in
quibusdā vero declinat lumen ad pallo-
rem sicut in Venere. In alijs lumen declinat
ad albedinem sicut in galaxia et ita lumen i
alijs astris recipit a sole diuersum de et fin
diuersas dispositiones. De istis autem alijs
as larius videbitur.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam negatur consequentia. quia
luna inter omnia alia astra est corpus ma-
terialius et densius et impenetrabilius. et
ideo minus dispositum ad receptionem lus-
minis in profundo. ideo recipitur solum lus
intra vna parte: scilicet ex illa parte qua
opponitur soli. sed cetera astra siue planete
ad illuminationem vnus partis illuminan-
tur totaliter et per totum corpus lumen ipsi-
us solis diffunditur. Recipiunt enim solis
lumen in profundo propter transparentiaz
et dyaphanitatē corporum ipsorum. qua-
re et cetera. Ad secundam dicitur q na-
tura sagax ē est ordinata a sagacissimo pri-
ncipe ordinauit solem qui est principium lus-
minis esse in medio vt patrem vite istis in-
ferioribus. Nam si sol magis distaret a no-
bis per situationem in superioribus orbibus.

viuentia non possent viuere propter nimiam
frigiditatem. et si esset propinquior nobis.
nimis caleficerent. Et ita sapientia primi o-
pificis cuius non est nisi pulchrum facere.
vt voluit Plato quoniam ab ipso omnis in-
uidia relegata est. sagaciter solem ordina-
uit in medio vt equaliter diffundatur virtus
eius in alijs partibus. Posset tamen dici p-
babiliter q cum commisisset lumen superio-
ribus corporibus et astris. aliquid tamē in-
obile recepit ab ipsis nobis innominatuz nos
immo speciali. nec istud est inconueniens. id
conuenientissimum est q corpora vniuersi
ad seinuicem reciprocationem recipiant.

Sequitur in textu.

Quoniam autē videntur et astra tras-
lata ad totum celum.

Queritur duodecimo. vtrum

Astra moueantur motu proprio distincto a
motu suorum orbium.

Arguitur q sic.
quia astra sunt corpora distincta a suis or-
bibus. ergo habent motum proprium aliū
a motu suorum orbium. Consequentia te-
net. quia omne corpus mobile mouetur na-
turaliter aliquo proprio motu. ergo et

Secundo arguitur. astra sunt spetice fi-
gure. sed figura spetice est aptissima ad mo-
tum. ergo astra nata sunt moueri aliquo mo-
tu proprio. Terno sic. luna circūgira-
tur in suo epicyclo. ergo mouetur motu pro-
prio alio a suo orbe et ita erit de alijs. ergo
et Sol etiam videtur circūgirare in suo
ortu et occasu. stelle fixe videntur etiam sin-
tillare. ergo et cetera. In oppositum ē
pbus in secundo capitulo huius secundi tra-
ctatus.

Sciendum est primo. q post qz

philosophus determinauit de natura astro-
rum ostendendo qualis sit natura ipsorum
Consequenter determinat de motu eorum
deinde dependente a sua natura prima.

Conclusio responsiua ad quesitū

Astra circa axem mundi non mouentur mo-
tu proprio ab oriente in occidentem. sed solū
mouentur ad motum orbium in quibus sūt

Qui

Liber secundus

Probaturs conclusio tribus rationibus ter-
tis. Prima est. Vel astrum et orbis quiescat
vel simul mouentur ambo motibus diuer-
sis. vel astrum mouetur et orbis quiescat sic
q non mouetur motu proprio. Non potest
dici q ambo quiescant. quia cum terra sem-
per quiescat vt postea probabitur. non pos-
set assignari ratio diuersitatis que apparet
in ortu et occasu astro:um. et in accessu et re-
cessu planetarum. Nec potest dici q ambo
moucantur motibus diuersis. quia cum vi-
deamus astrum et orbem in quo est simul co-
plectas circulanones. vel hoc est natura-
liter vel a casu. non naturaliter. quia motus
naturali maiora corpora velocius mouen-
tur in minoribus. vt maior terra in minori terra.
et etiam in celestibus quo ad motus diurnu
maior orbis velocius mouetur minori. et in
eodem orbe maiores circuli magis scilicet
distantes a polis velocius mouentur mino-
ribus qui sunt propinquiores ipsis polis ve-
lorius mouentur in minoribus et contra.
Item si transferantur ita q illa que sunt in
maioribus circulis hoc est in distantioribz
a polis ponerentur in minoribus et contra.
Si velocitates astro:um adequarentur ve-
locitatibus circulo:um. tunc astra minoru
circulo:um velocius mouebuntur q prius
mouebantur. et per consequens in suis circu-
lis proprijs non haberent motus naturales
determinatos. Nec potest dici q hoc contri-
gat a casu. quia illa que sunt a casu raro et
vt in paucioribus eueniunt. Sed vt in
pluribus videmus q astra simul complent
suos motus cum suis orbibus ergo et cetera
Item cum celum sit incorruptibile ni-
hil ibi potest esse p:eter naturam. neq a casu.
vt dicitur secundo philosopho:um. Nec pos-
test dici tertiu in eundem. scilicet q astrum
moueaturs et orbis quiescat. quia si astra des-
ferrentur de minori circulo vel maiorem et
econtra oportet q vanarent suas veloci-
tates. ergo et propria natura non haberent
determinatas velocitates. Item si astru
moueretur et orbis quiesceret. astrum distri-
peret substantiam orbis diuidendo orbem.
si moueretur contra suum orbem. vel diuel-

leret substantiam orbis contigui si mouere-
tur in superficie sui orbis. vel oportet q
orbis non essent contigui. et q inter eos es-
set aliquod passibile quod frangeretur ab
astro sic moto. Nec autem omnia sunt impos-
sibilia. quia prius ostensum est q totum ces-
lum est impassibile. Relinquitur ergo
quartum in eundem. verum scilicet q orbis
moueaturs. et astrum in suum suo orbi quies-
cat. sic q non mouetur alio motu sui orbis.
ideo dicitur quiescere quia non mouetur.
Tertia ratio principalis ad conclusio-
nem est ista. cum astra sint de natura suorum
orbium oportet q astra esse spem in figu-
ra. Sed corpora spem nullo modo pos-
sunt esse duo motus proprii scilicet circums-
girationis et volutationis. Si ergo as-
tra mouerentur motu proprio. Oportet
q altero istorum motuum mouerentur. sed
nec uno modo possunt moueri. quod patet
primo de circungiratione. quia licet corpus
motum motu circungirationis mutet locum
subiecto et ratione finis partes. tamen totu
corpus non mutat locum subiecto. quia ap-
es et poli corporis sic moti sunt immobiles
sed quodlibet astrum mutat locum ratione
et subiecto cum moueatur ab oriente in occi-
dens et contra. ergo nullum astrum moue-
tur motu circungirationis. Item nullu
astrum videtur circungirare nisi sol in
ortu et occasu. et tamen finem veritatem non
circungirat. sed propter nimiam eius distan-
tiam a nostro visu et propter nimiam eius
claritatem vt visus noster non possit habere
rectum iudicium de sole. nam visus nos-
ter videndo solem tremet. Ideo videndo
solem indicat ipsum moueri motu circun-
girationis. quia nihil prohibet rem visibilem
moueri vel visum ad hoc q iudicetur res
moueri per visum. Et propter istam causam
iudicamus stellas fixas immutabiles propter
nimiam distantiam a nobis. Sed quia pla-
netae sunt propinquiores a nobis q ipsae stel-
le ideo nos non iudicamus ipsos immutabiles
dante tamen mercurio. sed hoc e propter
nimiam paruitatem. Sic ergo patet q astra
non circungirant et praecipue circa medium
mundi. Nec mouentur motu volutationis.
quia quod sic mouetur mouetur de facie in

*habe magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis*

*habe magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis*

*habe magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis*

*habe magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis*

*habe magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis
quod magis*

*idem. sed cuius
permanet veru
lune.
lunam et visum
pora que prohibe
riorem lune.
quoddam specu
militu dices corp
opaco:um. puta
poum. et simile
receptum luna fa
lune. Zicce ille o
rntur per hoc. c
fi luna semper a
fines et fin eand
poller esse simia
um p:edictio:um
esse dicendum a
macula siue obl
diuersam disposi
sum et subtile. id
partibus recipit
mutatur in quibz
Et si queratur q
na et non in alijs
philosophus no
tas continetur
me sunt magis se
re continentur in
inferiores tanto
magis disperse.
causa corporum
re celestia luna et
faciem inferiorum
diuersitas corp
nihilum.
idem redit: qu
fia est corpus in
malius. et habet
cum terra que in
locum infimum.
scilicet illa corpo
milia vel periphi
qd periphiat
ergo superiora su
Sole etia quen
partem in luna. 2
figura hois. 10
at. Semp eade
Sed dominus B
penon parte lun*

de celo et mundo

faciem. sed cuiuslibet astri eadem facies se-
permanet versus nos sicut patet de macu-
la lune. Dicunt tamen aliqui quod inter
lunam et visum nostrum sunt quedam cor-
pora que prohibent nos videre totam clas-
sitatem lune. Alii dicunt quod luna est sicut
quoddam speculum et in ea repenuntur si-
militudines corporum inferiorum grossiorum
opaciorum. puta terre maris et ceterorum cor-
porum. et similitudines ipsorum corporum
recepte in luna faciunt apparentiam macule
lune. Licet ille opiniones facilius improba-
rentur per hoc. quia in quacumque parte celi
sit luna semper apparet in ea similis diuer-
sas et fin eandem dispositionem. quod non
posset esse si macula lune fieret ex aliquo tri-
um predictorum modorum. Ideo videtur
esse dicendum cum Sancto Thoma quod illa
macula siue obscuritas est in luna propter
diuersam dispositionem lune penes grossi-
tudinem et subtile. ideo diuersimode in diuersis
partibus recipit lumen a sole. et magis illius
minatur in quibusdam partibus quam in alijs.
Et si queratur quare illa diuersitas est in lun-
a et non in alijs astris. Respondet quidam
philosophus nomine Zambicus quod effec-
tus continentur in suis causis. et quanto for-
me sunt magis superiores. tanto magis vni-
te continentur in ipsis. et quanto cause sunt
inferiores tanto forme continentur in ipsis
magis disperse. corpora autem celestia sunt
cause corporum inferiorum. et inter corpo-
ra celestia luna est inferior. ideo fin eius sup-
ficiem inferiorum continetur quasi exteriorum
diuersitatis corporum generabilium et cor-
ruptibilium. Alii dicunt quod tamen in
idem redit quod quia luna inter corpora cele-
stia est corpus infimum. ideo est corpus ma-
terialius. et habet quandam proportionem
cum terra que inter corpora generabilia tenet
locum infimum. et ideo sicut terra est tota obs-
cura et illa corpora participant aliquid lumi-
inis vel perspicuitatis. ita luna habet ali-
quod perspicuitatis et aliqd opacitatis. si illa
corpora superiora sunt tota luminosa et perspicua
Soler etiam queri de figura huius macule ap-
parentis in luna. Ad hoc respondet communiter quod
est figura hominis. id probatur vocat eam faciem cum di-
cit. Sed eadem facies lune versus nos.
Sed dominus Albertus eam imaginat quod in su-
periori parte lune est quidam leo habens caput

versus occidentem et caudam versus orientem factam
ad modum solij habentis figuram in proportionem
nunc circuli. Et super tergum leonis erigit quidam ar-
bor que a stipite curuat versus occidentem. in qua cur-
uatura apparet homo sedens. Idcirco. Tercia
et principalis ratio ad conclusionem est. si astra
mouerentur motu proprio cum non moueantur mo-
tu circumgiratorio vel volutationis. oportet
quod mouerentur progressiue per suum orbem. si hoc est
possibile. contra. Minor pars. quod astra nulla or-
bana habent apta ad motum progressiuum. id quod
videtur irrationabile quod natura prouideret aialibus
de organis aptis ad motum progressiuum et de-
spectaret corpora celestia digniora et magis pri-
ciosa non prouidendo de organis. contra.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur. ut alias dicebat quod astra sunt
de natura suorum orbium. et non differunt a suis or-
bitibus substantia. sed solum differentia accidentis
tali. id non oportet quod habeant motum localem alium
a motu suorum orbium circa axes mundi. prout tamen
habere aliquos motus particulares et partiales
in suis deferentibus. ut alias dictum est. Similiter
dicitur ad aliam quod astra non sunt corpora distincta
a fin quantitate a suis orbibus. Ad tertiam
concedatur quod luna circumgirat in suo epicyclo
circa centrum epicycli. Nec vult hoc probare ipso
bare. si improbat lunam habere motum proprium
circa centrum mundi ab oriente in occidentem et
econtra. De illo autem quod dicitur quod sol circumgi-
rat. dicitur quod sol vere non circumgirat. si videtur
circumgirare propter causam dictam. Si stelle fixae
videntur similare propter eandem causam.

Sequitur in textu. Manifestum autem
ex hijs quomodo et dicere etc.

Queritur tredecimo utrum astra

et orbis quibus figuris causent sonos armonicos
Arguitur primo quod causent sonos. quod corpora apud
nos mota quando sunt quantitate magis et velociter
moti et prima multitudinem causant sonos. si cor-
pora celestia sunt quantitate maiora et velocitate mo-
ta et multitudine prima. ergo causant sonos. deinde
probat quod causent armonicos supponendo primo
quod velocitas in motu facit sonum acutum et tarditas
sonum grauem. Supponit. 2. quod armonia siue pos-
sibilitas soni est ex proportionem numeri decimaria
ti acuti et graui. Istis suppositis sic arguitur. cor-
pora celestia in motibus habent velocitatem et tardi-
tatem. sic quod quidam mouentur tardi et quidam velocius
sine debitas et determinatas proportionem

Liber secundus

mentales. ergo soni causati a motu eorum habent proportionem in acuto et graui. et per consequens suntannonici siue consonantiam habentes. In oppositum est philosophus in tertio capitulo huius secundi tractatus.

Sciendum est primo quod postquam philosophus determinauit de motu astrorum. Consequenter determinat de sono eorum secundum opinionem antiquorum. quia uerba sunt secundo de anima. sanus est effectus motus localis.

Sciendum est secundo. quod pitagorici dixerunt astra et omnes quibus insuntur suis motibus causare sonos armonicos multum delectabiles et delectationes quod quicumque soni sunt hic inferius facti. Et mouentur propter rationem factam ante oppositum. Et cum quis obiebat contra eos cum finem eos tales soni sunt maximi nos debemus audire eos cum audiamus et minores. et tamen non audimus. ergo non sunt ponendi tales soni. Respondebant isti Pitagorici. quod non percipimus tales sonos propter consuetudinem. quia tales soni sunt nobis consueti eo quod consistunt nobis a naturae et sine intermissione silentij ideo dicebant quod non poteramus tales sonos percipere. Et ad hoc adducunt simile de malleatoribus eris et ferri. qui propter consuetudinem audiendi sonos eorum malleorum non percipiunt huiusmodi sonos nec se ipsos iudicant audire tales sonos. Sed philosophus hanc impugnando opinionem contra eam sic arguit. quia si corpora celestia per suos motus causarent tales sonos maximos non solum esset inconueniens quod nos non perciperemus tales sonos. Sed etiam esset inconueniens quod corpora inanimata non paterentur ab ipsis talibus sonis si enim esset ita maximi soni sicut dicunt isti Pitagorici destruerent omnia corpora inferiora etiam dura sicut lapides. Videmus enim quod magni soni sicut soni tonitruorum per accidens faciunt et ratione corporum motu violentas et magnas actiones inferunt corporibus inferioribus et maxime duris. ita quod findunt lapides. edificia destrunt. et ligna diuidunt.

Obicit secundo contra simile inducitur ab ipsis Pitagoricis. quia sicut malleatores eris non percipiunt sonos suos: um malleorum. ita neque percipiunt minores sonos aliorum corporum. ergo si nos non percipimus motum corporum celestium propter consuetudinem audiendi. cum finem Pitagoricos tales soni sunt maximi a fortiori non debemus audire alios minores sonos. Dicebant isti Pitagorici quod Pitagoras alius audierat istos sonos. tamen cum consueuit eos audire non plus percipit. Dices bant etiam quod sicut canes percipiunt multos odores quos homines non possunt percipere. ita unus homo potest huiusmodi sonos percipere et non alius. Illud tamen cum non potest stare propter iam predicta. propter hoc ipsum reprobat philosophus. quia sicut intellectus est perceptiuus omnium intelligibilium. ita auditus omnium audibilium. ideo si esset aliquis auditus qui non esset perceptiuus cuiuslibet soni. oporteret huiusmodi sonum equiuoce dici aut talem auditum. Potest tamen dici quod sensus unius animalis delectatur in uno sensibili in quo non delectatur aliud animal. licet participet suo modo.

Conclusio responsiva. Neque astra neque omnes motibus suis causant quoscunque sonos. Probatur. quia ad hoc quod aliquod corpus motu suo causet sonum oportet ipsum facere plagam. hoc est motu suo diuidere et frangere aliquod corpus quod natura sit diuidi et frangi. ita quod velocitas motus perueniat diuisionem medium. Oportet etiam quod corpus motum percutiatur contra aliud corpus. Oportet ergo corpus causans sonum moueri per medium diuisibile. ideo dicitur. 2. de anima. quod sonus fit in aere vel in aqua tamquam in proprio susceptiuo. omnes autem celestes sunt omnino indiuisibiles et impassibiles cum sint incorruptibiles. neque etiam mouentur per medium diuisibile. Astra etiam non mouentur nisi motu suorum orbium. et ita non mouent per suum orbem tanquam per aliquod medium diuisibile quod sit inter duos omnes. quia inter duos omnes non est medium. oportet tamen illud medium esse. de natura celi et tunc.

de celo et mundo

esset infrangibile: vel de natura elementis tunc esset ibi perpetuo violenta: quod est impossibile. ergo neque astra neque orbis motibus suis causant quoscunque sonos.

Ad rationes ante oppositum.

dicitur quod illa materia non sufficit ad hoc quod alia quia corpora causant sonos: sed cum hoc requiritur quod moueant per medium fragile quod non conuenit orbibus neque astris. quia astra mouentur ad motum orbis sicut clauus ad motum rote. modo quoniam aliquid corpus mouetur ad motum alterum non facit sonum. sicut nauis mota ad motum fluminis non facit sonum in fluuio: nisi forte reficiat in aere quantum ad partem existentem in aere. Et sic patet quod non causant armoniam. quia armonia presupponit sonum etc. Sequitur in textu. De ordine autem ipsorum etc.

Queritur decimoquarto vtrum orbis superiores superno celo propinquiores velocius moueantur motu diurno quam inferiores et distantes. et ipsi inferiores velocius moueantur motu proprio quam ab occidentem orientem. Arguitur primo quod non quod ad primam premissam. quia omnes orbis motu diurno in eadem ratione complent suos circulos. ergo motu diurno in eadem velocitate mouentur. Arguitur secundo per secundam premissam. quia vbi tres per se in secundo capitulo huius tractatus. quanto aliquid corpus maius est tanto velocius mouetur motu proprio. sed orbis propinquiores sunt maiores. quia magis distat a centro. ergo debet velocius moueri motibus propriis quam distantes. In oppositum est probum quo ad utramque partem in quarto capitulo huius tractatus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam probum determinauit de natura et motu astrologorum et stellarum. hic determinat de ordine et situ eorum: et maxime de situ planetarum. quia de stellis fixis est manifestum quod sunt in octaua sphaera situata.

Sciendum est secundo quod de ordine et positione planetarum adiuuicem ostendendo sex quod planete sunt superiores et etiam distantes et quod inferiores et numero eorum: et demum pertinet ad astrologum. nec illa pertinent sciri ex principiis naturalibus philosophiae. quia quod considerat reducit ad motum. si inquirere quare aliquid planete velocius mouentur alijs vno motu et alio motu tardius ad naturalem pertinet. Verum propter doctrinam bonitatis de numero et ordine orbium celestium et plane-

tarum aliquid dicent in presenti questione.

Pro quo sit conclusio prima. propter septem planetas necesse est ponere septem orbis distinctas inter se et a celo stellato. Probatur. quia sensu apparet planetas varian in propinquitate et distantia adiuuicem et stellis fixis. et cum astrum siue planeta moueatur motu proprio ab occidere in orientem: vbi probatur est per se. sequitur quod oportet esse septem orbis a se invicem distinctos et ab orbibus aliarum stellarum.

Conclusio secunda. omnes stelle fixae sunt in vno et eodem orbe. Probatur. quia semper se habent in eadem propinquitate et distantia ad iuuicem. ergo sunt in vno et eodem orbe. tenet prima. quia cum orbis diuersi non possint moueri eadem velocitate finis suos proprios circulos: eo quod superiores sunt maiores oportet quod stelle variae sint in propinquitate et distantia adiuuicem: quod nunquam visum est. ergo sunt in eodem orbe quod dicitur firmamentum. et a probum ponit prius celum proprium causas assignatas. et sic habent octo orbis. scilicet celum stellatum et septem orbis septem planetarum. quia planetarum numerus et ordo habet in hoc visum. Postquam sum supplevit vltima luna subest. Tunc per primam intelligitur saturnus. et per primam iupiter. et per secundam mars. per tertiam sol. per quartam venus. per quintam mercurius. Acto tamen de spera posuit aliud celum super firmamentum. quia videtur ipsum moueri duobus motibus. Sed per tholomeum et algalat et Albumasar quos imitatur Albertus posuerunt super firmamentum duos alios orbis celestes. Pro cuius probatur supponit eclis stellarum tamen moueri tribus motibus. scilicet diurno ab oriente in occidentem: quod agit suum circulum in 22. horis. et motu accessus et recessus qui perficitur in 36. diebus in 80. annis. et remissionis motu ab occidere in orientem super polis zodiaci. et hoc motu perficitur in 100. annis gradum vnum. Et quia in toto zodiaco siue circulo non sperantur sunt duodecim signa et quodlibet horum 30. gradus. ideo hoc motu compler suum circulum in 36000. annorum. Supponit secundo quod vni corpus simplicis est tamen vni motus simplex finis naturae. Tertio supponunt quod motus conueniens alicui propter naturam aut super naturam necessario conuenit alicui per propriam naturam. Quarto supponunt quod motus conueniens alicui corpori inferiori finis naturae propria non conuenit corpori superiori propter naturam. sed bene e contra. Supponunt quinto quod in celestibus nihil est violentum aut propter naturam. quia sunt incorruptibilia.

Liber secundus

conclusio poterit fieri notio: vno flos me-
dio: ū p se ſupro. ita poterit alia conclusio acci-
pi ad apriorē notionē illi medij. et illo mō
poſſibile ē vti circulo i demōſtrationib⁹ vt
dictū ē p̄mo poſteriori. ſic ē in ppoſito.
Secūdo pbat cōcluſio aſtra ſūt vni⁹ natu-
re. g̃ ſimilit̄ ſebabent ad figuraz oia aſtra. g̃
ex hijs que ſenſu apparēt manifeſtū ē vni⁹
aſtorū eē ſpenciū ſcz lunā. g̃ alia ſūt ſperica.
Quino: pater duplici ſigno. P̄mo. q: lu-
na creſcit et decreſcit ſm arcuales poſitiōes
g̃ luna ē ſpenca. Antecedēs p̄. q: cum luna
directe coniungit ſoli totū emiſperū ſuperi⁹
us a ſole illuminat et totū inferius remanet
obſcurū. ſ. cū inceperit recedere a ſole p̄ q
p̄mo a ſole diſtat incipit obſcurari. et infer-
us in tanta quāritate ex oppoſita parte inci-
pit illuſtrari quouſq: veniat ad q̄rtā p̄te cir-
culi. ad quā cū puenit media p̄s ſuperioris
emiſperij eſt clara et alia obſcura. et ita eſt de
alijs et tunc luna diſt. Dyathomos ſiue
Dyroma. a dya qd eſt duo. et thomos qd ē
diuiſio. q: vtrūq: eius emiſperū in duo me-
dia ē diuiſū p clarū et obſcurū. Deinde cum
luna magis recedit a ſole maior: p̄s inferior
emiſperij illuſtrat verſus nos. et maior: p̄s
ſuperioris obſcurat quouſq: ad medietatē cir-
culi puenit. ad quā cū puenit totaliter eſt
oppoſita ſoli. et tūc d: amphitricos ſm ali-
am litteram. et tūc dicitur plena lumne vs
ſus nos. quia inferius emiſperium ē lucidū
et totū ſuperius obſcurū. Et deinde cū p
alterū ſemicirculum incipit moueri iterū ac-
cedēdo ad ſolē. et tūc inferius emiſperium i-
cipit obſcurari et ſuperius illuſtari. et ſm caſ-
dem poſitiōes ſm quas illuſtrat inferius
etiam obſcuratur ſuperius recedendo. et diſt
in accēſſu ad ſolem amphitricos et dyatho-
mos in reſeſſu. Hoc aut nō poſſet contingere.
q. ſ. luna creſceret et decreſceret arcualit̄
niſi eēt ſperica. g̃ luna eſt ſperica. Secun-
dum ſignum eſt q: eclipses ſolis ſūt ſm fi-
guram arcualē. g̃ cū ſiant per interpoſitiōz
lune inter noſtrū aſpectū et ſolē. g̃ luna ē ſpe-
rica. q: p̄ op̄rium eſt co:porum ſpericorum
ſeinuicem arcualiter interfecare. Sz tūc circa
aſſūptū ſtius ſecunde ratiois in quo diceba-
tur q aſtra ſūt vni⁹ nature.

Dubatur p̄mo. an ita ſit re-
ſpōdet Averrois q aſtra ſūt vni⁹ nature ſm
ſpeciē. et nō differūt niſi nūero. Sz ſi Auerro

is intelligat ſolū de aſtris fixis cū dicit q
p̄tes vni⁹ o: bis ſcz ſinnamētū dictū ſuū p-
terit ſuſtineri. Si vō intelligat de aſtris
fixis et planis dictū ſuū nō pōt ſtare in v-
tate. P̄mo q: ea q ſūt ei⁹ ſpeciei hā-
eas dē opationes ſm ſpeciē et eoſdē effectū
vt patet in reb⁹ naturalib⁹. Sz nō oia aſtra
hēnt easdē opationes. g̃ rē. Secūdo
tus co:porū celeſtiū ſunt naturales. g̃ ſi
aſtra eſſent ei⁹ ſpeciei deberent hā-
re eoſdem motus et vni⁹ ſmes. quod pa-
eſſe falſum. tam de planis comparatis
ter ſe q de ſtellis fixis comparatis adinu-

terio. multitudo indiuiduoz contem-
rū ſub vna ſpecie nō eſt niſi ppter aliq
imperfectionē. vt pote q ſpecies nō pote
perpetuari in vno indiuiduo. iō ſub vna ſ-
cie reperitur multitudo indiuiduorum
ſuccellio vt perpetuitur in illis. Arg-
tur etiam q in vni⁹ indiuiduo tali nō p-
cipi perfecte operatio illi⁹ ſpeciei. ſicut v-
homo nō poteſt acquirere pfecte omne
ſcientiā. conſtat autē q qlibet o: bis per-
tuus ē et incorruptibilis. et etiā ad ſuos m-
tus nō indiget aliq alio quāntū eſt ex p-
te ſui. et ita quilibet o: bis ē pfectus. et p di-
pfectioni repugnat multitudo ſub vna ſ-

Itē multitudo ſpecierū cū ſit ſo: malit̄
pfectio: q multitudo que eſt materialis.
cum co:pa celeſtia ſint pfectiſſimā cōuen-
tius ē ipa differre ſpecie q nūero. et ita cū
bes celeſtes ſint ſpecie differētes. g̃ aſtra
i ipis ſunt ſicut planete nō ſolū differūt n-
mero ſed etiā ſpecie. Nec valet ratio q
adducit Auerrois ſic arguēt. Si diuerſa c-
po: a celeſtia eſſent diuerſe ſpecies cōtēte ſi
genere op̄ o:teret materiā cē ſub ipis. 2
hoc enim dicendū ē q nō ē incōueniē-
nere materiā in celo. imo necceſſe ē cū celū
tinuē moueat. Dicebat t̄m ſecūdo meth-
phyſice. q i o: eo qd mouet necceſſe ē mati-
am eē. Sz bene veruz ē q materia celī nō
ei⁹ ſdē rōnis cū materia hōz inferior. Arg-
mētū t̄m illi⁹ auerrois ē magis cōtra ipm
p ipō. q: ſi co:pa celeſtia ſolū differēt nū-
et q: cū multitudo ſpecierū ſub vna ſpec-
nō ſit niſi p rationem materiē. multo magis
ipis eēt materia quā ſi differēt ſpecie et co-
uenirent genere. genus enim reperit in reb⁹
ſpecialibus in quibus nō ē materia.

Ad rationes ante oppoſitum

Ad p̄mā dicit
ram ſpericā ſin-
na ſpecieb⁹
uſam et ſepa-
ſit vni⁹ corpus
ſibi ē diuiſio ſi-
aſtra habeant
ſtinctū a motu
de motu comple-
circueunt terrā
et circuli deferē-
gidos in p̄fundi-
ſos qui mouent
dicant. Ad ſe-
circuli nō eſt cir-
renā circuli ſe-
poteſt deſcribi in
ter: adeo ſ. ſ. p-
obis p arcū ſere-
tamen quia qui-
ſp̄ritudinē in re-
p̄mā iō in illa po-
re partes ſpence-
nam dicit q nō ē
aſtra eē remina-
deſtato rē. 2
dythamomibus

Queritur de
Motus orbū
ſi ppo. nō ē d-
ad p̄mā o: bē
mo motu et ſecū-
tus quatuor: et c-
aps recedendo a
mē in quatuor: p-
eſt alij. ſed i
multiplicat ſm
ſuperum o: ben-
eſt. Secūdo
tanto paucioribus
bes attenditur ſm
quanto aliqd ē p-
multis motib⁹
no: tanto pluribus
ſi ppo: nō ē diſt-
p̄s in ſexto et ſep-
tū in quibus du-
bet duas dubitan-
mas. P̄ma
Secūda in

de celo et mundo

Ad primā dicitur quod oportet astra habere figuram speciemque secundā qualitatem de secunda et tertia speciebus. non tamen habere figuram actu diuisam et separatam a figura totius. sic quod astrum sit unum corpus distinctum figuram a suo orbem. sibi est diuisio secundum qualitatem: et ideo non oportet quod astra habeant motum proprium secundum actum distinctum a motu sui orbis. et hoc intelligendo de motu completo circa centrum mundi quo circueunt terram. quod planete in suis orbibus. et circuli deferentibus habent circulos epiciclos in profunditate suorum deferentium submersos qui mouentur in centrum suum proprium ut alias dictum est. Ad secundā dicitur quod in plano per circuli non est circuli diuidendo ipsum per circuli rentiam circuli. sed tamen intra maiorem circuli potest describi minor circulus qui dicitur per aliter. ideo si pars orbis celestis si diuidatur orbis per circuli rentiam non est orbis siue spera. tamen quia quilibet orbis habet magnam spissitudinem inter superficiem concuam et conuexam. ideo in illa portione possunt describi multe partes sperce modo declarato. Ad tertiam dicitur quod non est intelligendum ut dictum est astrum esse terminatum termino quantitatis. sed modo declarato et. Sequitur textus. Quibus autem dubitationibus entibus et.

Queritur decimosexto: utrum

Motus orbium celestium debeat multiplicari secundum proportionem distantie uniuscuiusque orbis ad supremum orbem. Ita quod superius orbis mouetur uno motu et secundus duobus et tertius tribus et quartus quatuor et quintus quinque et sic deinceps recedendo a primo. Arguitur sic. quod si autem est in quatuor primis orbibus ita videtur esse in alijs. sed in primis quatuor motus multiplicatur secundum proportionem distantiarum ad supremum orbem. ergo debent multiplicari in alijs. Secundo quia si aliquid est perfectius tanto paucioribus indiget. et ordo in motibus attenditur secundum proportionem ad primum. ergo quanto aliquid est propius primo tanto paucioribus motibus debet moueri. et quanto remotior tanto pluribus. igitur motus multiplicatur secundum proportionem distantie. Ad oppositum est probatum in sexto et septimo capitulis huius tractatus in quibus duobus capitulis probatur motus habet duas dubitationes quas reputat difficilissimas. Prima est titulus questionis.

Secunda mouebitur in fine questionis.

Promissione sciendum est primo

quod ut supponit ex dictis decem sunt orbis celestes. quod decimus mouetur unico motu. scilicet motu diurno. et secundus duobus motibus. scilicet motu accessus et recessus et diurno. et octauus quod firmamentum mouetur tribus motibus. quod cum predicatis mouetur ab oriente in occidentem. et mouetur preter istos motu proprio ab oriente in orientem super polis zodiaci. Quartus vero orbis qui est saturni. et quintus scilicet iouis. et sextus scilicet martis quantum ad astra illos orbium mouetur quatuor motibus. scilicet motu diurno ab oriente in occidentem. motu proprio ab oriente in orientem. et motu eccentrici. et epicicli. Sed septimus scilicet solis mouetur tribus motibus. scilicet motu diurno. motu proprio. et motu eccentrici quantum ut dicitur tum est non mouetur motu epicicli. Venus autem et mercurius inferioris solis mouetur quatuor motibus sicut planete superiores. Sed luna qui est in inferiori orbe cum illis quatuor motibus habet alium motum qui circuegitur in suo epiciclo. Propter quod non multiplicatur motus secundum proportionem distantie ad supremum. Et quod istud sic accideret oportet aduertere quod corpora celestia non mouentur pure naturaliter sed mouentur a motore intelligente et volente propter determinatum finem.

Quibus notatis sit conclusio

responsiva ad primam questionem. non oportet motus orbium celestium multiplicari secundum proportionem distantie ad supremum ut dicebatur in titulo questionis.

Probat conclusio. quod orbis celestes non mouentur solo impetu nature. sed mouentur ab aliquo cognoscente et volente. propter aliquem finem oportet ergo quod non habundent nec deficient in motibus secundum exigentiam finium quos attingunt per suos motus. cum ergo ordinentur ad diuersos fines. oportet quod am inferiores moueri paucioribus et superioribus pluribus et hoc propter diuersitatem finium. Aduertendum tamen cum probatur quod sicut est in quodam genere entium scilicet animalium ita est in celestibus. sed sic est quod in genere animalium sunt quedam que a toto genere ordinantur ad sanitatem que est perfectio boni animalis. etiam inter animalia quedam sunt que habent sanitatem absque in alia immutatione et motu. et hec animalia sunt in perfectissimo gradu. Alia animalia sunt que consequuntur sanitatem unica actione vel motu et hec sunt in secundo gradu. Alia vero que pluribus actionibus et motibus. puta ambulacione. euacuacione. alteratione et cetera

Liber secundus

et sunt in tertio gradu. Alia vero que nullo modo consequuntur perfectam sanitatem sed aliquam meliorem dispositionem ad sanitatem et hoc paucioribus motibus. et hec sunt in quarto gradu. Ita gradus entium inveniuntur in animalibus. nam perfectissimum bonum quod est prima causa habet in se bonum per se sine motu et mutatione. Alia vero partem habent bonum perfectum in motu seu actione sicut sunt in corporalis. Alia vero consequuntur pluribus actionibus sicut corporalis per continuam generationem consequuntur esse specificum perpetuum. Alia vero non possunt perungere ad esse completum naturaliter specificum sicut materia prima. Sic etiam isti gradus reperiuntur in celestibus. ita quod motus celum siue sui mutatione habet perfectum bonum et ponitur in primo gradu. in secundo ponitur primum celum quod unico motu attingit esse perpetuum. In tertio ponitur planete superiores quod pluribus motibus attingit esse perpetuum. in quarto gradu ponitur sol et planete inferiores quod suis motibus non attingit esse perpetuum. si aliquid ordinatum in ipsum secundum generationem et corruptionem. Et quod unus quilibet planeta cum sole ordinatur ad generationem et corruptionem. tunc sol est primum planete attingens huiusmodi esse. et quod paucioribus motibus mouetur quam inferiores. id magis habundat in lumine. sicut etiam celum stellatum habundat in lumine et deficit in motibus. Et sic patet quod pluralitas vel paucitas motuum non attingit perfectionem aut imperfectiorem. nisi dum nascitur in hiis quod ordinantur ad unum finem. ideo licet sol pluribus motibus moueatur quam superiores res sperare non est tamen eius perfectio. sed bene inferioribus. quod ad eundem finem commune cum eis ordinatur id sol hec inferiora attingit paucioribus motibus sicut principia astronomie. Quod tamen dignitatis et perfectioris in celestibus debet attendi secundum ordinem situs ipsorum. eo quod inferiores spera continentur a superioribus. continetur autem nobilior est contrario. ut super dictum est in primo. et dicitur infra capitulo de figura terre. Et sic patet solutio ad primam questionem. Secunda quod scio difficilis est quam mouet aristoteles. Quare in octauo orbe quod a philosopho vocatur primum celum est tanta multitudo astrorum cum in unoquoque orbium inferiorum est tantum unum astrum. Ad hanc questionem ponit philosophus tres solutiones. Prima est excellentia primi celi quod est proximius primo motori et alios orbes mouet et reuoluit motu velocissimo et simplicissimo. id est primum celum est excellentissimum et nobilissimum. Et quia

stella est excellentior per sui celi rationem pueniens est quod in primo celo propter eius perfectionem sunt innumera astra. Secunda solutio est. quod sicut primum celum alios excelsit in astris ita alij excelsit ipsum in motibus. ideo e contra natura ordinatur quod sicut in primo celo plura astra mouentur uno motu. ita in alijs unum astrum mouetur pluribus motibus. Et si obijciatur contra hanc solutionem. quod quibus secundum rationem philosophi celum stellatum sit primum et moueatur unico motu tamen secundum opinionem astrologorum non est primum celum et mouetur pluribus motibus. hec solutio non est sufficiens. dicitur quod si forte moueatur pluribus motibus. minus tamen habet de secundo motu quod est ab occidente in orientem quam alij celi inferiores. quod illo motu tardius mouetur. scilicet in 100. annis gradu uno. id hec solutio per aliquid preedit. tamen alio principio scilicet principio philosophi. Tertia solutio est. primum celum quodammodo mouet omnes inferiores orbes. et quia omne mouens debet excedere in virtute et perfectione mobile suum. ideo conueniens est quod in primo celo sunt plurima astra. et in oribus inferioribus sit unum astrum propter nobilitatem primi supra alios orbes. et per hoc soluitur secunda questio difficilis.

Ad rationes ante oppositum.

Pater solutio ex dictis. Proceditur enim supponendo quod illi orbes ordinantur ad finem primum quod est falsum. quia quidam ordinantur ad primum mentiam. alij ad conseruationem. alij ad diuinitatem figurarum. id non oportet quod adsequentur in motibus. et tantum de genere.

Sequitur textus. Reliquum autem de terra dicere ubi epistat. etc.

Queritur decimoseptimo. utrum terra naturaliter quiescat in medio mundi.

Arguitur quod non. quod terra non est in medio mundi. quod ibidem non quiescat. Antecedens patet. quia nobiliori debetur nobilior locus signis inter elementa est nobilior. et similiter locus medius est nobilior. ergo ignis est in medio mundi. quod autem locus medius sit nobilior patet per simile in animalibus. in quibus nobilior medius. scilicet cor ponitur in medio tamquam in nobiliori loco. Item ille locus est nobilior in vniuerso in quo concurrunt et vniuntur virtutes vniuersi sed sic est de medio mundi. quia equaliter ab utraque sui parte circū-

dati est ab omnibus diuis est nobiliorum. Omne comobile sed terra est naturaliter quando mouetur medio mundi. Tunc ueniat motu alio qua motus loca ad omnibus alij est per se in fine.

Sciendum

per se determinauit determinans ipse sequenter determinatur mouetur circulariter illo tractatu tractatum de quatuor determinat in tertio determinat de rebus celestibus. et secundum hunc determinando idem primo determinat. Secundo de eiusdem. Et determinat opinionem et moniam ipsorum opinionem et ipsam moniam per se. Antiquum et etiam philosophi primo de opinionibus.

Sciendum est

ad situm terre ponitur non habuerunt per se eo quod in infinito. Sed inter infinitum quidam quod circa talia dicitur in medio mundi per se oppositum. quod circa medium. et nocent. Et non solus habitamus sicut vnam aliam terram videtur ab antea si semper stans contra eos per terram partem et alia in dore alia terra ad

de celo et mundo

datū ē ab oībus parib⁹ vniuersi. q̄ loc⁹ me
dius ē nobilior. Deinde arguit cōtra q̄s
tūm. Omne co:pus naturale naturaliter ē
mobile: sed terra est co:pus naturale. q̄ ter
ra est naturaliter mobilis. et p consequēs ali
quando mouet et non quiescit perpetuo in
medio mundi. Nec potest etiam dici q̄ mo
ueatur motu alterationis et non motu locali.
quia motus localis est prius et supponit
ab omnibus alijs motibus. In oppositū
est pbs in fine vltimi tractatus hui⁹ secūdi

Sciendum est primo q̄ post q̄z
pbs determinauit de corpore celesti et de ac
cidentibus ipsius celi et partiū eiusdē. Con
sequenter determinat de terra circa quā celū
mouetur circulariter: nec intendit pbs in
istō tractatu tractare de terra sūm quod est
vnum de quattuor elementis. quia sūm hoc
definit in tertio et q̄rto libris sequentib⁹. s̄
determinat de terra sūm quod est centrū spe
re celestis. et sūm hoc tractant astrologi. Et
determinando de terra. pbs tria facit. Nā
primo determinat de situ et positione terre.
Secundo de eius quiete. Tercio de figura
ipsius. Et determinando de istis tribus pri
ponit opiniones antiquorum circa hec tria
et motua ipsorum. et postea improbat illas
opinionēs et ipa motua. Tercio ponit opi
nionē ppriā. De oībus istis et de opinioe
antiq̄z et etiā pbi videbitur in p̄tī q̄one. et
primo de opinionib⁹ antiq̄z.

Sciendū est secūdo. q̄ quantū
ad sitū terre ponentes mundum infinitum
non habuerunt ponere terram in medio mū
di eo q̄ in infinito non est medium neq̄ extre
mum. Sed inter illos qui posuerūt mundū
finitum quidam qui vocantur Pitagorici
qui circa talia dubitauerunt ponunt ignem
in medio mundi propter rationem factā an
te oppositum. quia posuerunt terrā moueri
circa medium. et motu suo causare diem et
noctem. Et nō solū dixerunt hanc terrā in q̄
habitamus sic moueri. sed etiam posuerunt
vnam aliam terram quam vocauerunt An
tistoniam. ab anti quod ē contra. et ita itas q̄
si semper stans cōtra nostram terram et idō
sūm eos per terram nostram que semper moue
tur sicut et alia impedinur ne possimus vi
dere aliā trā. et ad ponendū pluralitatē trarū

mouebāt pp̄tē q̄ eclipsē lune cā p inēpo
sitōz terre inē solē et lunā. eclipsē at solis fit p
iterpositōem lune inē nos et solē cū igitur sint
plures eclipsē lune q̄ solis et sepi⁹ fiat q̄ so
lis. optet q̄ istarū eclipsiū sint plures cāe. et
illud nō pot saluari vt ipi dicūt queniēt nō
si ponēdo plures terras. S̄z hec opinio
falsa ē. p̄io q̄rū ad hoc q̄ isti Pitagorici
posuerūt ignē in medio. in hēni fuerūt de
cepti ex equocatione. duplex em̄ ē mediū. scz
magnitudis et virtutis. n̄ tñ q̄ mediū magni
tudinis sit pfect⁹. q̄ tale mediū circūdat et
p̄net ab alijs. mō prius ē pfect⁹ conten
to. sed medium virtutis est perfectius. et idō i
tali medio debet poni perfectius co:pus id
ignis debet poni in medio sūm virtutem. lo
cus enim ignis est finis co:porum. Ad ra
tionem autem Pitago. potest dici q̄ co: aia
lis non est in medio magnitudinis. in oīu
bilicus es in medio magnitudinis. s̄ co: est in
medio virtutis. Ad aliū motuū de plurali
tate terre dicitur q̄ pluralitas eclipsiū lune
non ē propter pluralitatē terre. s̄ quia luna
plures diametraliter respicit terram cū ma
neat inter ipsam et solē. sol autē nō eclipsatur.
nisi a luna minore ipso sole. Alij autē pbi
dixerunt terrā in centro mundi. et dixerūt mo
ueri ipsam circa mediū eius. S̄z hec opinio
quātū ad hoc q̄ ponit terram esse in medio
mundi vera ē. s̄ quātū ad hoc q̄ ponit trāz
moueri in illo medio falsa ē vt postea pba
bit. Alij autē dixerunt terram esse in me
dio mundi et ibi quiesci. et sūm hoc verum dix
erunt. Sed de causa quētis terre i medio
mundi diuersificati sunt in quinq̄ opinionēs
quidam enim dixerunt terram quiescere in
medio mundi propter eius profunditatem
in medio quam non contingit pertransire. et
huius opinionis fuerūt zenophales et zenos
polus. Sed hāc opinioez destruit Aristotle.
tāq̄ irrōnabilem. Alias fuit opinio Talis
Willelji qui posuit terrā supra aquam na
tare sicut lignum. et hec opinio admittit si
milē difficultatez de aq̄ qd substatet ipsam.

Itē aq̄ ē leuior terra. leuiora autē semp sus
perferuntur. Itē sicut est de partibus ter
re ita ē de tota terra. sed quilibet pars ter
re posita in aq̄ tendit in fundū et descendit.
get tota terra. Tercia fuit opinio ponē
terram esse late figure et propter hoc nō pos

Libri secundus

se diuidere aëres subitus essentē. qui aer sic
cōp:ctus et non habens locū in quē cedat
sustinet ipsam terrā. Et huius opinio fuit
Asimenos et Anaxagoras et Democritus. et
dabant exemplū de quiete ad p̄firmationem
sue opiniois. Sed hec opinio falsa est. quia
infra p̄bat terrā esse sp̄ncā. Quarta opi
nio fuit Empedoclis. ponēns q̄ terra sic p̄
manet in medio vndiq; depulsa et delecta. p̄
pter velocitatem circūgiratōis corp̄is cele
stis. sicut videm⁹ q̄ vas repletum aqua ha
bens foramen si velociter circūferat reuoluet
aquā et nō cadit aqua. q̄ velocitas circūuo
lutiōis p̄uenit motū aq̄ deo: sū. S; hec opi
nio improbat. q̄ si ita esset terra detineretur
in illo loco violēte. q̄d autē detinet in aliq̄
loco violēte naturaliter ē mobile ab illo lo
co. et ita terra naturaliter esset mobilis in me
dio q̄d falsū ē. Alię multe rōnes ponunt in
textu p̄ illā opiniohez q̄ causa b:uitatis res
linguuntur. Quinta opinio fuit q̄ terra p̄
manet immobilis in medio: eo q̄ vndiq; eq̄li
ter distata circūf: rētia celi. et ideo opor:et v̄l
q̄ nō moueat: vel q̄ simul moueat ad diuer
sas p̄tes. q̄d est impossibile. q̄ qua rōne mo
uetur ad vnā cadē rōne ad aliā. Et hec opi
nio fuit Anaximandri: quē falsa ē. quia tūc si
ignis poneret in medio mūdi: pari rōne qui
esceret. Est etiā irrōnabilis. q̄ non assignat
cām motus terre ad mediū: cū videamus q̄
vnaqueq; pars terre tendat ad mediū. Et q̄a
eadē est causa mor⁹ ad aliq̄ locū et q̄ctis
in eodē. ideo p̄b̄s dicit q̄ mirabile fuit illos
in q̄rere de causa quietis terre et non de caus
sa motus ad mediū. Et ille sunt opiniones
de quiete terre. Et istis p̄z q̄d illi antiqui
senferūt et dixerūt de situ terre. de quib⁹ oib⁹
restat videre veritatē s̄m opinionē p̄bi.

**Et circa hoc sit conclusio respō
siua.** Comprehēdēs sitū et quietē terre: neces
se ē terrā in medio mūdi quiescere. Nec con
clusio p̄bat. q̄ idē est motus ton⁹ et p̄nis. s̄
vnaqueq; pars terre naturalit̄ fertur ad me
diū vt docet exp̄ientia. q̄ tota terra naturali
ter mobilis est ad mediū. s̄ vnūquodq; cor
pus quiescit naturalit̄ in loco ad quē fert. et
go terra in medio mūdi naturalit̄ quiescit.

**Secūdo si terra moueret naturalit̄ in me
dio mūdi: oporteret terrā moueri circularit̄.**
q̄ nō poss; recte moueri nisi recedēdo a me

dio. et ita naturaliter ascēderet. q̄ oportet q̄
moueat circulariter si moueat a medio. et b̄
est impossibile. q̄ vnūquodq; corpus circū
lariter motū mouet plurib⁹ motib⁹ de impro
prio mobili. q̄ oportet terrā moueri plus
nibus motib⁹. et ita si p̄ motū terre saluaret
apparētia in motib⁹ planetarū: pari rōne si
multis diuersitas deberet apparere in motib⁹
astroz. Tertia ratio p̄ qua supponit̄ p̄is
mo q̄ idē ē mor⁹ naturalis ton⁹ et p̄nis. Se
cūdo supponit̄ q̄ vnaqueq; pars terre natura
liter fert̄ ad mediū. Et quo sequit̄ q̄ tra na
turaliter in medio quiescit. Itē p̄batur p̄ si
gnū. q̄a si aliq̄d terre sursum p̄iciat̄ p̄ quod
cūq; t̄pus ibi p̄manet. vel si in superficie p̄ici
atur accidet illud reuerti in eundē locū terre
a quo recessit. s̄ hoc cōtingere non posset si
terra moueret in medio mūdi. q̄ t̄. Itē
nos videm⁹ ad sensum q̄ nulla pars terre aus
fert a medio nisi p̄ violentiā. q̄ neq; terra to
ta. s̄ vnūquodq; naturaliter q̄scit in loco a
quo p̄ violentiā aufert. q̄ t̄.

**Subiatur primo vtrū sit idē
mediū mūdi et terre.** R̄ndet q̄ duplex est me
diū terre. s̄. grauitatis terre et magnitudinis
dicēdū q̄ idē ē mediū mūdi et grauitatis
terre. s̄ nō est idē mediū magnitudinis mū
di et terre. Et mor⁹ magnitudinis grauitatis
a medio mūdi ē a medio grauitatis et nō a me
dio magnitudinis: nisi forte p̄ accidēs in q̄
tum accidet idē esse mediū magnitudinis ter
re et grauitatis eiusdē.

**Subiatur secundo que sit cau
sa grauitatis terre in medio mundi.** R̄ndet
q̄ p̄p̄ia natura terre. neq; est querēda alia
causa extrinseca nisi p̄ima causa. q̄ t̄.

**Subiatur tertio vtrū tota ter
ra sit mobilis ad mediū.** Dicit q̄ sic. et si p̄ vi
olentiā poneret̄ extra locū suū naturalit̄ mo
ueretur ad ipsum.

**Ratiōes facere ante oppositum
soluuntur exp̄dictis.** Sequit̄ in textu. s̄ figu
ram autē h̄z sp̄ncā necessariū est ipsam t̄.

**Queritur decimooctauo vtrū
terra sit sp̄nce figure.** Arguit q̄ nō. quia
nullū corp⁹ sp̄ncā interfecat solē oriēte v̄l
occidente s̄m lineā rectā. q̄ nō ē sp̄nce figu
re. Arguit secūdo. figura sp̄nce ē maxime

mobilia. quia solū
terra nō est mo
bilis neq; in suo loco
tura nūq̄ faciat fi
gura sp̄nce. A
nq̄ s̄m oēs p̄re su
mo eius. s̄m p̄z
tura cetero terre q̄
nō est sp̄nce.

Sciendum
p̄b̄s ostēdit v̄m
quēter decimat de
rōnes naturales.
ostēdit illā esse sp̄ncā
ostēdit terrā esse mo
ad totū celi. et in
nā: q̄ dicebat re

Sciendum
p̄r duplex cōsidera
natura: et hoc mo
cōt̄rgrues et
s̄cēr disposita s̄m
p̄ncipal; deberet
p̄r cōsiderari in
calois naturalit̄
valles q̄ itē dunt
bonū et volitatē
s̄ ista v̄uenit et cer
ter natura p̄ncipal;
v̄nuerfalē. Et q̄
a q̄ e q̄d est s̄m
q̄ quale q̄d est p̄
accidēs. ideo r̄
ce figure q̄ alter
cōcauitates terr
ad totā terrā. ideo
a sp̄nce in ordi

Conclusio p̄
ce figure s̄m ap
laris. p̄mū
nib⁹ signis p̄mū
te h̄z grauitatē
maior pars pellit
illo medio: ita q̄
recenti relinquit
equaliter recedē
dunt ad ip̄m me
sp̄ncum: ergo
dictum antiquo

De celo et mundo

mobiles. quia solū tangit superficiē in puncto. Et terra nō est maxime mobilis: cū nō moueatur neq; i suo loco: nec ad aliū locū. Et cū natura nihil faciat frustra: seq̃t qd nō dedit sibi figurā sphericā. Arguit tertio. omne corp⁹ sphericū hinc oēs ptes sup̃ficiē eqliter distat a centro eius. Priū ptes de montib⁹: q̃ magis elongatur a cetro terre q̃ alie ptes sup̃ficiē. Et terra nō est sphenca. In oppositū est pb⁹.

Sciendum est primo qd postq̃z pb⁹s oñdit veritatē de situ et q̃re terre. p̃sequēter definiat de figura et de quātitate per rōnes naturales. et p̃ signa sup̃ra hinc sensus oñdit illā esse sphericē figure. et ex illis signis oñdit terrā esse modice quātitatis in ordine ad totū celū. et in hoc repugnat opinioib⁹ antiquis: q̃ dicebāt terrā nō esse sphenice figure.

Sciendum est secundo qd terra pōt dupl̃r cōsiderari. Uno modo hinc p̃p̃riā naturā. et hoc modo oēs ptes eius debēt eē eqliter graues et eqliter rēdere ad mediū. nō si cēt disposita hinc suā aptitudinē sue nature p̃riculari deberet esse sphenice figure. Alio modo pōt cōsiderari in q̃tūz est alterata p̃ actiōem caloris naturalis. et sic in ea sunt montes et valles q̃ itēdunt a natura vniuersali p̃pter bonū et vtilitatē terrenascentiū et viuentiū. Et ista pueniūt terre quodāmodo violēte et p̃ter naturā p̃ricularē eius: licet sit hinc naturā vniuersalē. Et q̃ vniūquodq; magis d̃z d̃z ei q̃le qd est hinc naturā vniuersalē et p̃p̃riam q̃ quale qd est p̃ter naturā p̃ricularē: siue p̃ accidens. ideo terra magis est dicēda sphenice figure q̃ alterius figure. Et q̃ montes et cōcauitates terre nō sunt magne in ordine ad totā terrā. ideo nō impediūt qn possit dici sphenica in ordine ad celū.

Cōclusio prima. terra est sphenice figure hinc aptitudinē nature sue p̃ricularis. Priū pbat pb⁹s duab⁹ rōnib⁹ et trib⁹ signis. Prima rō est. vnaqueq; pars terre h̃z gravitatē p̃ quā tendit ad mediū. et sp̃ maior p̃s pellit minores quousq; eqliter sint i illo medio: ita qd eqlis g̃uitas ex vtraq; parte centri relinquat. et sic omnes partes terre equaliter recedunt a circūferētia celi et accedunt ad ip̃m mediū. sed omne tale corp⁹ est sphenicum. ergo et. Et hoc posset argui per dictū antiquo: usq; ponentiū terram esse in

medio per circūgirationē motus celi vndiq; depellētis ad mediū. ergo hinc eos p̃p̃riat terram esse sphericā. Verūtamē est conueniētius dicere terrā esse situatā in medio mūdi et habere figurā sphericā hinc naturā p̃p̃riam ipsius terre: q̃ est corpus grauissimū q̃ p̃pter aliquā violentiā. Et si dicatur contra istam rationē qd ista bene cōcludit sup̃posito qd omnes partes equales ex vna parte mediū sint ex alia. Et hoc non supposito nō videtur cōcludere. Respondet pb⁹s qd siue hoc supponat siue nō: semp̃ tenet cōsequentiā. Ideo si supponat tenet p̃sequentiā. si vō non adhuc tenet p̃nā. quia vt dictū est p̃us ptes grauiōres versus vnā partē existentes depellūt alias quousq; occupēt mediū: vt tāta velocitas grauis sit ex vna parte sicut ex alia. Neq; iterūz valet dicere qd terra ē ingēta et incorruptibilis. Et non oportet oēs partes cōcurrere eqliter ad mediū. q̃ si terra esset ingēta oportet qd esset naturalit̃ disposita. et si esset naturalit̃ disposita esset quodāmodo ordinata ac si fuisset gēta per actionē nature. Secūda ratio est que sumitur ex figura motus partiū terre. q̃ omnia corpora grauiā ex quaq; parte celi descēdētia ferūtur ad terram hinc angulos equales sc̃z rectos que causant ex linea recta per quā est motus et linea existēte in superficie terre. q̃ corpus grauenō firmiter stat sup̃ra terrā nisi hinc lineā perpendicularē. Et terra est sphenica. tenet p̃nā. q̃ si terra esset naturalit̃ lata in sua superficie non fierēt motus corporū grauiū ad terrā ab ip̃o celo vndiq; hinc angulos rectos. Secundo modo patet cōclusio per signū. quia eclipses lune et decisiones penes clarū et obscurū in eclipsi fiunt per lineam circularem. Et tales eclipses causant p̃ vmbriā terre cadentē inter solem et lunā. ergo illa vmbra est rotunda. Et solū corpus sphenicum est natū facere vmbriā rotundā. ergo et.

Secundū signū est ex apparentia astroū. quia p̃cedēdo modicū a septentrione ad meridiem vel ecōtra variant astra que sunt supra caput nostrū. quia alie et alie stelle sunt apparentes in egypto versus meridiem: que nō vident̃ vsus poli arcticū. Et ecōtra multe apparent versus septentrionē que non apparent existētib⁹ versus austrū. Similit̃ p̃cedendo ab oriente in occidēs ṽl ecōtra cōm-

Liber quartus

git magna varietas in ortu ⁊ occalu astroꝝ
⁊ hoc non est nisi ppter rotunditatez terre. ⁊
terra ē rotūda. Tertiu signū est q̄ mathe
matici mensurauerūt quāritatē terre p babi
tudine circuli cō ad circulū celi ⁊ hoc nō po
tissent facere nisi terra cōrotūda. Ipsi cū
p̄mo inueniūt quāritatē circuli q̄ supponit
tribus gradibz celi ⁊ deinde in eq̄li pportioē ac
rūit quātū ē circuli terre. Existis signis pꝛ
q̄ terra ē modice quāritatis in ordine ad ce
lum. Pars p̄mo q̄ si cēt magne quāritatis
nō ita cito fieret apparitū astroꝝ pcedenti
a septentrione vsus austrū ⁊ cōtrā: vꝛ ab ori
ente in occidens ⁊ cū hoc p̄ingat sequi q̄
terra ē modice quāritatis in ordine ad celū.

Secundo q: aliqui voluerūt adaptare locū q
est inter colūnas herculeas in occidēte loco
qui est circa indiā id est in oriente. ⁊ q nō ē in
sī vnū mare int̄ ista duo loca. qd̄ pbat pbs
q: in vtroqz istoz nascunt̄ elephantes: qd̄ vi
derur ppter ppin q̄tatē istoz locoz. s̄ hoc nō
efficit nisi terra cēt parue quantitat̄is. Tercio
q: mathematici terrā mēsurātes extendūt ro
tunditatē eius ad q̄draginta milia decē stadi
oz. i. q̄dragies decē milia: q̄ valēt q̄truo
centū milia stadioz. Et cū stadiū sit octaua
ps miliaris. ⁊ octaua pars illius: numen sit
50000. ideo sūm istos ambitus terre continet
50000. miliaria. Et cū duo miliaria faciunt
leucas: sequit̄ q p̄tinet. 2000. leuca ⁊. Sed
hī modernis astrologis ambigūt terre po
nitur minoris quantitat̄is. q: ponit p̄tinerē du
centa et. 52000. stadioz q̄ valent. 15. milia ⁊
septingēta et quinquaginta leucas. qd̄ p̄tinet
viri facilius q: vni gradui celi supponūt
700. stadia: q̄ h̄nt. 46. leucas cū. 12. stadiis.
⁊ applicando tot leucas cuilibet gradui celi
inueniēt p̄dict⁹ numer⁹.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dē: q̄ fm rei veritate terra interfes-
cat solē fm lineā circularē. fm aut̄ apparen-
tiam videt̄ interfecare fm lineā rectā. ⁊ hoc
p̄tingit ppter elongationē solis a terra ⁊ ma-
gnitudine rotunditatis terre: rōne q̄ vn̄a ps
circuli s̄t includit̄ in angulo visuāli. q̄ vide-
mus solē ad modū magne p̄is circuli vise
a lōge videti recte lineē eē. ⁊ si hoc nob̄ ap-
paret in illis circulis maxime erit circa rotū-
ditatē terre. q̄ licz sit minima respectu celi: est

tñjmaxima respectu eo: pōp mīstoꝝ ⁊ aīato
rum. Ad secundā dī q̄ terra est sperice fi
gure ppter eq̄le motū suarū ptiū ad centriū.
⁊ q̄ ille motus non sibi cōuenit frustra ideo
nec illa figura. Ad terciā p3 solutio. Et
hec de secūdo de celo ⁊ mūdo.

Sup tercio libro Johānes Aersoris nul
las fecit glosulas fm moꝛē schole parisiē.

Sequitur quartus liber.

De graui autem ⁊ leui ⁊c.

Arca initium

quarta libri de celo et mu-
do. Quoniam primo videtur
sit aliquid corpus simpliciter ge-
ne et aliquid simpliciter leue. et
aliquid graue: et aliquid leue
ad alterum siue in respectu.

Arguit primo quo ad primam ptē q. nō. q. illud ē graue aut leue simplr. quo existente aut graui aut leui nihil est graui⁹ aut leui⁹. s. quocūq. corp. p. graui dato aut leui adhuc ē dare graui⁹ aut leui⁹. s. nullū ē graue aut leue simplr. Mō. pt. q. dato quocūq. corp. p. ore graui pt. sibi addi aliqd graue. ⁊ fieri graui⁹. Secūdo arguit quo ad secūdā ptē negatiue. q. si eēt aliqd corp. graue v. l. e in respectu tale cetera q. vel aēr. s. hoc non. q. illud ē graue aut leue in respectu cui⁹ g. uitate ē leuitas admixta. vel cui⁹ leuitas ē grauitas admixta. s. grauitati aq. nō est leuitas admixta. neq. leuitati aēis ē grauitas admixta. q. forma subalis aq. ⁊ aēis sūt forme simplices. oportet q. virtute contris b. mōi formas esse simplices. q. ⁊ t. In oppositū est v. b. s. in primo caplo hui⁹ q. ti libi.

Sciendum est primo q post qz

pbus dectmianit de co: pib: simplicib: mobi
libus motu recto. s. de elamens fin opinione
ant quoz. pnter dectmianit de eusde fin q: snt
mobilia motu recto fin opinione p: opiaz.
oñdendo qd sit co: p: graue t qd co: p: leue.
t q: p: ppetates habeant co: p: graua t les
ua fin q: sunt mobilia motu recto.

Sciendū est secūdo q̄ quadrū

1. The first part of the paper is a list of the names of the persons who have been named in the paper. The names are as follows:

de celo et mundo

^{Arbitr.}
pliciter pr intelligi aliqd corp⁹ eē graue sim-
pliciter. Ano mō vt aliqd dicat graue sim-
pliciter: quo existēte graui nihil ē ipō graui.
et hoc mō parua gleba terre nō eēt gūis sim-
pliciter: q: tota terra ē grauior ea. Secūdo
mō d: graue simplr qd nihil leuitatis habz
admirū. et isto mō qdlibet corp⁹ graue sim-
plex diceret graue simplr. Tercio mō d: gra-
ue simplr: vt simplr id ē qd sine addito. vt
dicat graue simplr hoc ē sine addito. et illi
modi nō sunt ad ppositū. Quarto mō dicat
graue simplr qd natū ē descēdere in oibus
elemētis pterq in vno. et illo mō parua gles-
ba terre d: graue quoddā simplr. Et si pr po-
test fieri distinctio de leui simplr.

Sciendū est tertio qd aliquid di-
cit graue ad alterū siue in respectu duplici.
Ano mō d: graue in respectu qd hz aliquid
leuitatis admixtū. et sic nullū corp⁹ simplr p-
tē graue in respectu. et sic nō capis in ppos-
sito. Alio mō d: aliqd graue in respectu qd
in vno elemēto ē natū ascēdere et in alijs du-
obus descēdere. Et hoc mō aq d: quoddāz
graue in respectu. q: ascēdit p aquā et descē-
dit p aerē et ignē. Et ista distinctio pōt fieri
de leui in respectu.

Conclusio prima. aliqd est gra-
ue simpliciter et aliqd ē leue simplr. Probāt
q: ē aliqd corp⁹ natū moueri simplr deorsuz
et ad mediū mūdi et aliqd corp⁹ simplr ferri
sursū et ad extremū vniuersi. g ē aliqd corp⁹
graue simplr et aliqd leue simplr. pna tenet
a diffinitōe ad diffinitū. Vel alit arguit.
est aliqd corp⁹ simplex natū descēdere p tria
elemēta. s. p ignē. aerē. et aquā. et illud ē terra
et aliqd corp⁹ simplex natū ascēdere p tria
elemēta. s. p terrā. aquā. et aerē. g ē aliqd cor-
pus graue simplr et aliqd leue simplr.

Conclusio secunda. aliqd ē cor-
pus graue ad alterū et aliqd corp⁹ leue in re-
spectu. Pr. q: ē aliqd corp⁹ natū descēdere
p duo elemēta et ascēdere p vnu. s. aq. est eti-
am aliqd natū descēdere per vnu elemētuz et
ascēdere p duo. et illud ē aer g ē aliqd corp⁹
grauē in respectu et aliqd leue in respectu. pna
p p diffinitōes grauis et leuis in respectu si-
ue ad alterū. et hoc graue aut leue cōiter vo-
catur graue aut leue sūm qd.

Subitur primo an grauitas

et leuitas sint forme subales graui et leui.
Rñdet q nō. nā gūitas et leuitas sūt qūitates
motue ipoz elemētoz pntes eē subale ppletū
ipoz elemētoz. Hāz at vñm opatoēs siue
act⁹ secūdi pntes carēt noib⁹ ppijs: vt hz te-
xt. S; tñ si liceret fingere noia possem⁹ di-
cere vt Albert⁹. q ac⁹ ipi⁹ gūitāt ē gūire. s.
moueri deorsum. et leuitatis est leuire. s. mo-
ueri sursum.

Subitur secundo vtrum ali-
qd elemētū i suo loco natālī sit leue aut gūe
videt q sic. q: i suo loco natālī retinet suaz
formā subalē. g retinet gūitātē v^l leuitatē q
sūt qūitates motue pntes formas elemētoz.

Ad oppositū tñ videt eē expiētia. q: aliqd
eius in aq nō pōt gūitātē aq cñrē sup se
ipm. Silt sitūle pōtētē aq et plene aq leuāt
sursū violētia. b aut n cēt si aq eēt gūis i suo
loco. g. Ad dubiū rñdet q aliqd d: gūe aut
leue duplr. Ano mō habitualr b ē i actu p-
mo. qd. s. hz gūitātē aut leuitatē p quā tēdes-
ret i locū suū si eēt ex locū: qūis n moueat a
loco suo natālī. Alio mō aliqd d: gūe aut
leue actualr b ē i actu secūdo. qd. s. rēdit ad
suū locū actu. q: habz motū pntē gūitātē et
leuitatē. Elemētū g i suo loco natālī existēs
bñ ē gūe aut leue pmo mō: s nō secūdo mō.
Et p b soluitur rōes facte pñc et inde.

Subitur tertio vtrum quodli-
bet corp⁹ qd ē alio gūi⁹ in aere sit gūi⁹ in aq.
Rñdet q nō. et b lat docet expiētia. nā ma-
gnū lignū ē graui⁹ i aere paruo plūbo: et tñ
puū plūbū in aq ē gūi⁹ q magnū lignū. nāz
lignū i aq supnatat et plūbū submergit. et b
ptingit. q: i ligno ē pl⁹ de aeris pōsitare et
de aq. s in plūbo ē pl⁹ de tra q de aere. b gē
ppter diuersā mixtiōē elemētoz mixto. Et
pcedēt⁹ g p p quid sit graue simplr et qd le-
ue simplr. qd graue in respectu et quid leue
in respectu.

Ad rationes patet solutio et di-
ctis. Et sequit alia qstio. Sequit i textu.
Alteram cām putāt et dicūt quidā et.

Queritur secūdo vtrum vacuū
et plenus sint causa grauis et leuis. Argu-
itū q sic autozitate omnū pphilosophoz: vñ

antiquoz fere cōcōdāt cōueniētiū in hoc
ergo rē. Secūdo arguit. vacuū r plenū
sunt causa raritatis r densitatis. s̄ rariū ē le
ue r densū est graue. ḡ vacuū r plenū sunt
cause grauitatis r leuitatis. In oppositū
est philosophus in textu.

Sciendum est primo q̄ postq̄
p̄bus determinat qd sit graue simplr r qd
leue simplr r qd graue in respectu et qd le
ue in respectu. p̄ter agit de causis grauiuz
r leuiū. Et ponit p̄mo opiniones antiquo
rum r eas improbat. Et de istis videbit in
p̄m q̄stioe. Secūdo determinat veritatē. r de
hoc videbit in seq̄ntibz q̄stionibz.

Sciendum est secundo q̄ Pla
to posuit co:pa cōpōm ex superficie: r in su
perficies resoluit p̄t alq̄ dictum est. Et q̄ tri
gonus est p̄ma figura inter figuras rectilis
neas. ideo posuit co:pa cōstitui ex trigonis.
Et p̄ter posuit illud corpus esse grauiū qd
cōsistit ex pluribus trigonis: r illud leuiū qd
ex paucioribz cōsistit. S̄ in hoc defecit et er
rauit Plato. q̄ nihil tractauit de causis gra
uis r leuis simplr. s̄ solū determinauit de gra
ui r leui in respectu: ostēdendo solū qd sit cor
pus grauiū r quid leuiū. Defecit etiā determi
nādo d̄ grauibz r leuibz in respectu. q̄ i hoc
falsum dixit: dicendo q̄ illud sit grauius qd
cōstat ex pluribz trigonis. r leuiū qd ex pau
cioribus. q̄ si ita esset seq̄ret q̄ paruū ignis
esset leuior: r citius ascēderet q̄ magnū ignis.
Cōsequēs est falsū. p̄t tñ p̄na. q̄ fm opini
onem Platonis paruus ignis p̄stat ex pau
cioribus trigonis q̄ magnū ignis. et sic fm
diffinitionē leuioris datā a Platone paruū
ignis esset leuior q̄ magnus. qd est falsum.
Sequeret etiam si sic esset q̄ magnū ignis ē
grauior: q̄ parua terra. Cōsequēs est falsū.
patz tñ p̄na. q̄ magnū ignis cōstat ex pluri
bus trigonis q̄ parua tra. Et sic patz q̄ Pla
tonis opinio de grauitate r leuitate stare nō
p̄oest in veritate. Un opinio Platonis ma
gis videt̄ intelligi de co:pe de genere quat
ritatis q̄ de genere sube. Alia fuit opinio
antiquoz p̄boz: dicentiu quasda vacuitas
tes esse co:pihus imbibitas. r h̄mōi vacui
tates esse causas leuitatis. r enā dixerūt par
tes plenas ēē cā ḡuitatis. r ita fm istos va
cuū est causa leuis et plenū ē causa grauis.
Et isti inpariti sunt. q̄ quidā posuerūt il

lud corpus esse leuiū qd cōstat ex maiori mo
tu: siue habeat plures p̄tes plenas: siue pau
ciores siue eq̄les q̄ corpus leue. Alij dixerūt
illud corpus esse leuiū qd p̄stat ex maiori va
cuo r minore pleno q̄ illud qd ecōtra. Sed
alij dixerūt illud corpus esse leuiū: cui p̄por
tio sui vacui ad suū plenū est maior: q̄ p̄por
tio alterius leuis ad suū plenū. Et isti oēs
nihil tractauerūt de graui r leui simpliciter:
sed solū de grauiori r leuiori: nec illi de opti
mione prima. Isti tamē cōueniunt in hoc q̄
ponūt vacuū impellere co:pora sursum siue
mouere sursum r plenū deorsū. P̄bus tñ re
probat ista in textu tanq̄ falsa.

Quapropter contra hāc opini
onem sit cōclusio prima. Illud nō est leuius
in quo est plus de vacuo. Probaf̄ sic. q̄ sic
magnū aurū esset leuiū modico igne. patz cō
sequētia. q̄ fm istos in magno auro est pl̄
de vacuo q̄ in modico igne.

Cōtra secundā opinionē sit cō
clusio secūda. Illud non est leuiū alio qd cō
stat ex maiori vacuo r minori pleno. Paret
q̄ si sic seq̄ret q̄ magnū ignis ēē leuior aliq̄
p̄te terre. p̄ns nō est p̄cedendū. q̄ terra nō ē
leuis. paret p̄na. quia magnū ignis fm eos
constat ex maiori vacuo r minori pleno q̄
aliqua pars terre.

Conclusio tertia contra tertiā
opinionē. Aliqd non dicit̄ leuiū alijs: q̄a p̄
portio sui vacui ad suū plenū maior sit q̄ p̄
portio alteri. Patz q̄ si sic sequeret q̄ minor
ignis eque cito moueret sursum sicut magnū.
Patz cōsequētia. quia in paruo igne est eq̄
lis p̄portio sui vacui ad suū plenū. Et simi
liter sequeret q̄ parua terra eque cito descē
deret sicut magna pars terre.

Conclusio q̄rta. vacuitas non
est causa mouēs co:pa sursum neq̄ plenitudo
deorsū. Patz q̄ cū vacuū fm istos sit co:pi
hus imbibitū. r sit distēctū fm tres dimēctio
nes seq̄ret q̄ vacuū moueret ad motuz co:
poris in q̄ infūdīt et imbibīt. r ita argueret
de plenitudine. si ḡ vacuitas moueret sursum
r plenitudo deorsū: seq̄ret q̄ idē ēē motū r
mouēs seipm. qd imp̄obaf̄ in septimo phis
icor. Itē imp̄obatu est in q̄to phisicor. q̄
vacuū nō p̄t esse in natura. r q̄ ponētes va
cuū p̄pter motum destruit omnino motuz.

Item cū illud qd
no leuitatis nō
reut q̄ isti nō po
ph̄ter leue. q̄ nō
nō s̄t ex vacuitate
co:pihus est co:
suerit aliqd co:
Sic ḡ patz q̄ isti
causa grauis r le

Conclusio re
non ē causa leuit
tatis. Patz q̄ tñ
us aut leuis. qd
natur q̄ que sit cau
co:pihus grauibz
ip̄a s̄ma r m̄ate
cl̄ natura grauit
tas aut r leuitas
sequētes: p̄ sen
uū r leuiū. Nec
s̄ca q̄ natura gra

Ad rationes
Ad primā d̄ q̄ a
cto: s̄andi hoc.
cū r plenū sunt
ino natura p̄p̄a
causa. ḡ rē. S̄
omnis p̄mū dē

Queritur te
qualitati mortu
sit numerū q̄ rema
non. q̄ in el̄mēt
tes mortue. gra
nū duo element
modo posset cōc
narius. hoc p̄bar
corpus leue simp
simplr. r ē aliqd
n̄ deorsū simplr.
pliciter. q̄ sunt
pliciter. s̄ inter q̄
que sunt extrem
d̄ duo media q̄
ad vñ extremū
q̄ quarto: erūt
media r duo extr
Inter duo extr
dia duobz. p̄t in
p̄t esse plura m

de celo 7 mudo

Item cum illud quod est simpliciter leue sit in termini
no leuitatis nihil hñs de pñmixtiõe dñj seq̃
retur qđ isti nō poterāt dare corp⁹ aliqđ sim
pliciter leue. qđ nō dixerūt aliqđ corpus ppo
ni solū ex vacuitatib⁹. Et sñr argueret qđ sñm
eos nullū esset corp⁹ simpliciter graue. qđ nō po
suerūt aliqđ corp⁹ pponi ex plenitudine tñ.
Sic g̃ p̃ter qđ isti nō sufficiēter tractauerūt
causa grauis ⁊ leuis.

Conclufio refponfua. vacuum
non e caufa leuitatis: nec plenū caufa graui-
tatis. Patz. qz tūc nulla res effec fimplr gra-
uis aut leuis. qđ prz ex pcedētibz. Si que-
ratur q̄ que fit caufa grauitatis & leuitatis
i corpibz grauibz & leuibz. Dicaf ad hoc qđ
ipā forma & materia grauū & leuiū corpōz
eft natura grauitatis & leuitatis eoz. graui-
tas aut & leuitas funt q̄litates naturalit cōs-
equentes: p fenaturas fubales corpōz gra-
uiū & leuiū. Nec e querēda alia caufa intrin-
feca q̄ natura grauis & leuis.

Ad rationes ante oppositum.
Ad primā d: q̄ antiq̄ nō sunt tenēdi nec au-
crofandi i hoc. Ad secūda negat q̄ va-
cuū ⁊ plenū sunt causa raritatis ⁊ densitatis
ino natura. ppria raroz ⁊ densoz sunt eozū
causa. q̄ rē. Sequit̄ in textu Nos aut̄ di-
cimus p̄mū dēminātes de quo rē.

Queritur tertio vtrum ex parte
qualitatū motiuarū sufficiēter cōcludi possit
numer⁹ q̄ternariū elemētōz. Arguit⁹
non. q: in elemētis nō sunt nisi due qualita-
tes motiue. s. grauitas ⁊ leuitas. ḡ nō crunt
nisi duo elementa. Secūdo arguit⁹. si illo
modo posset cōcludi numer⁹ elemētōz q̄ter-
nari⁹. hoc p̄baret sic arguendo. Est aliq̄
corpus leue simplr qd natū est ferri sursum
simplr. ⁊ ē aliq̄ graue simplr qd natū ē fer-
ri deorsū simplr. s. hec duo sunt grauita simpl-
pliciter. q: sunt extrema alicui⁹ q̄tatis simpl-
pliciter. s. inter quēcūq̄ duo extrema simpl-
que sunt extrema vni⁹ grauitatis necesse est
esse duo media quoz vnūz magis accedat
ad vnū extremū ⁊ aliud ad reliquū. ḡ sequi-
t⁹ quatuor: erūt corpa grauita ⁊ leuia. s. duo
media ⁊ duo extrema. Tūc hoc arguitur
Inter duo extrema grauita p̄nt plura ē me-
dia duob⁹. vt in colorib⁹ ⁊ odorib⁹: in quib⁹
p̄nt esse plura media duob⁹. ḡ nō sequitur

fit aliqd graue simplr ⁊ aliqd leue simpliciꝝ:
q nō sint nisi duo media: ⁊ n̄ sint nisi qtu
or co:posita graua ⁊ leua. Tercio arguit
in secudo de generatione sufficiētiꝝ pbat nū
merus qternariꝝ clementoz q̄ supflūū ē hoc
pbare hic. In oppositū ē pbus in textu.

Pro responsione sciendū ē pri-
mo q̄ postq̄ p̄bus improbauit opinioēs an-
tiquoz de graui ⁊ leui. ⁊ ostēdit q̄ nō est quē-
renda alia causa grauitatis ⁊ leuitatis p̄ter
naturā corp̄is grauis ⁊ leuis. Eōsequenter
in hac pte intrēdit dēfiniāre q̄ p̄ illaz q̄lita-
rum. s. grauitatis ⁊ leuitatis numerū q̄terna-
rium ipoz elementoz.

Sciendum est secūdo qd iter co-
pora vniuersi ⁊ maxime inter ea q sunt per se
⁊ principales pres vniuersi ⁊ maxime: lic sū
q̄tuo: elemēta cōtinens semp ē digni⁹ cōte-
to: ⁊ se hz ad ipm sicut forma ad materiā.
Ex quo p̄t qd aq se hz ad terrā sicut forma
ad materiā: ⁊ actus ad potentiā. Et sū dū
cendū est de aere respectu aq: ⁊ d igne respec-
tu aeris. Ex quo scquit qd terra inter cetera
elemēta ē materiali⁹ ⁊ potenti⁹ elemēt⁹ qd
qd p̄net ⁊ nō p̄nit. Et ppter hoc etiā ē mi-
nime actiu⁹: qd actiu⁹ est aut a forma: ⁊
maxime resistēte: qd resistētia est a materia.
Ecōuerso aut dī de igne: ignis enī est inter
oīa elemēta formali⁹ ⁊ actuali⁹ elemētū: et
ob hoc ē magis actiu⁹: qd habet plus de for-
ma: ⁊ min⁹ passiu⁹. Min⁹ resistēti⁹: qd min⁹
habet de materia. Media aut elemēta actu-
alia sunt ⁊ potenti⁹: sed respectu diuersoꝝ
quia p̄nēt ⁊ cōtinent.

Sciendum est tertio q̄ cum ele
mentis sint distincta species: & sint corpora sim
plicia simplices formas & naturas habēti
oportet q̄ mor^o eorū sint distincti sūm specie
& q̄ mor^o eorū sint simplices. Et sic oportet q̄
sint quatuor mor^o recti simplices specie spāl
līna distincti. & q̄ sint quatuor loca naturalī
specie & natura distincta.

Scienduz est quarto qd aliter in
secundo de generatõe pbat numer⁹ qternari
qtruo: elcincro: ⁊ alit in s libro. qz in secū
do de generatõe pbat ex pbatõe qtruo: ⁊
litatū pūmāz simp̄l. in qb⁹ nō p̄t rep̄im
qduplez puenies cōbinatio ⁊ possibīl. S

[illegible]

Libri quartus

in isto libro probatur numerus elementorum ex parte locorum naturalium ad quod inueniuntur naturaliter ipsa elementa. et ex parte motuum elementorum et etiam virtutum motuarum eorum. et ideo ratio probatur huius numeri quaternarii elementorum in hoc libro est numerus locorum in libro de generatione et morte ad formam. Et ideo quibus probatur numerus elementorum ex parte illorum trium. hoc scilicet locorum. motuum. et virtutum motuarum. Et tamen ex istis tribus sumitur una ratio. quod virtutes motiue distinguuntur secundum speciem ex parte motuum et morte distinguuntur specie ex parte locorum.

Conclusio responsiva. et parte qualitate. primum autem sufficiens probatur per numerum quatuor elementorum secundum quod sunt corpora simplicia mobilia ad ubi. Probatur conclusio per rationem recitatam in secunda ratione ante oppositum quod sufficiens probatur numerum quatuor elementorum quaternarium. Item probatur omne corpus simplex mobile motu recto aut est grave aut leue. Si graue hoc est dupliciter aut est graue simpliciter scilicet secundum naturam et semper natum est moueri deorsum simpliciter scilicet per tria elementa: sic est terra. aut est graue secundum quod in respectu: sic est aqua. Si sit leue hoc est dupliciter aut est leue simpliciter: et sic est ignis. aut est leue secundum quid: et sic est aer.

Habitatur primo vtrum leuitas ignis et leuitas aeris differat specie: et sicut quod leuitas terre et grauitas aeris. Arguitur quod non. quod caliditas ignis et aeris non differat specie. similiter frigiditas terre et aeris non differat specie. nec leuitas ignis et aeris specie differunt: nec grauitas terre et aeris. tenet prima. quod leuitas videtur causari a caliditate: et grauitas a frigiditate. Oppositum arguitur. quod unus corporis simplicis est in unus motus simplex scilicet bi conueniens secundum naturam propriam. si natura propria ignis differat specie a natura propria aeris. et per consequens principium motus ignis quod est leuitas ignis specie differat a virtute motiua aeris quod est leuitas aeris. Et sicut argueretur de grauitate terre et aeris. Dicitur ad dubium quod ille quod leuitas motiue differunt specie et conueniunt genere. ut probatum est. Et posset sic probari ex parte locorum. quod loca naturalia ad quod inueniuntur elementa differunt specie. et motus elementorum specie differunt. et per consequens virtutes quod sunt principia huiusmodi motuum differunt specie. quod positio distinguitur secundum species per suas operationes. Ad rationem dubij negatur.

prima. Nec valet probatio. quod leuitas ignis non solum causa a caliditate sed etiam a siccitate ignis. et sic ab illis duabus. Et sicut leuitas aeris a calore et humiditate aerea. Et sicut dicitur de grauitate aliorum elementorum suo modo. Tunc grauitas et leuitas sunt qualitates primordiales via perfectionis. posteriores tamen secundum generationem. postquam grauitate et leuitate sequitur motus localis immediate quod est perfectissimus: generatione tamen vltimus.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur: quod virtutes motiue elementorum non sunt nisi due in genere: sunt tamen quatuor in specie. Ad secundam dicitur: quod illa probatio non est sufficiens sed est probatio insufficientis. quod si assumptum scilicet quod inter duo extrema tria sunt esse plura graua duobus: hoc solum veritate in primis extremis inter quod sunt media per participationem extremorum. sicut est in coloribus et saporibus. aer autem aeris neque ea quod sunt aeris aut aeris non sunt media per participationem extremorum: sed sunt formaliora altero extremorum. Nec dicitur leuitas in respectu eo quod aliquid grauitatis imitum habeat. sed sic notatur propter penuriam nominum. et sic dicitur per sicut in dicitur ad grauitatem proprie dictam. et sicut diceretur de grauitate. Ad tertiam per solutio ex dictis. Sequitur in textu. Quia autem loca continentur.

Queritur quarto vtrum loca naturalia grauium et leuium simplicius sint cause suorum motuum. Arguitur quod non. quod vel essent extrinsece vel intrinsece. Non intrinsece. quod intrinsece non separantur ab eo cuius sunt. modo loci est diuisus a loco. Neque sunt cause extrinsece. quod vel essent efficientes vel finales. Non efficientes. quod omne mouens effectiue est cum mobili quod mouetur ad locum. neque contra sunt cause finales quod finis et forma coincidunt. ut dicitur. 2. philosophico num. cum quod non sint cause formales: neque erunt cause finales. Secundo arguitur quod non sint cause finales. quod finis non mouet motu reali immediate. si sequitur quod loca non possunt esse cause finales motuum grauium et leuium. In oppositum est probum in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam probum renouit opiniones antiquas de causis grauium et leuium grauium et leuium. prout ostendit secundum opinionem propriam que sunt cause grauium et leuium.

Sciendum est secundo quod omnis motus

ius naturalis e non solum p a cando in oibz etia ostendi rone. elicit de determinat. sicut in motu libet heret ex quibus g mor? loca os? et p?as in? aut libet potene nata potetia ac dicere quod libet potetia motu in p?ato loco in moues actiuu in rans. ut probat? dicere quia habet lia grauium et leui

Sciendum est vtrum leuium simpliciter hic rone cause est esse in moro. attrahendo. quanto corp? est grauius deorsum. Neque ex cause motu? ex causa localis moueant ad loca

Quibus nota sua. Loca naturalia sunt cause suae finalis. probatur quod non motus ad augmerabile ad localiter et suus inabile et sanatio augmerabile et ad finem: dicitur. quod se hinc ad locum mobile mouetur in motu a moro: et non ad sua loca semet edente. quod in quoque natura leuium tanquam finis et probatur in esse si in quibus sunt virtutes corporum grauium et leuium. et sic

[illegible]

tatio ignis hō
 am a ficitate
 filij leuitas ae
 Et filij dicit
 o modo. Ali
 s pñ: es via
 generationē
 tur mor? lo
 generationē
 ositum
 e elementor
 qñ: quor: i spe
 tio nō ē suffi
 a assumpti
 ē plura gñ
 ē extrinse
 ē extrinse
 er autē aq
 unt media p
 alio: a alio
 spectu co q
 ē sic notat
 l' in dñe ad
 ref de grau
 itis. **Su**
 nentē
 loca na
 z sint cause
 vel eñ reu
 nsece q: in
 n. modo lo
 cause extrinse
 nates. Nō ē
 est cū mobili
 cause finales
 2. pñsico
 a: n eop: est
 it q: nō sint
 et motu reali
 it esse cause
 In opposi

nō a grauib⁹ z leuib⁹ us.
 nō grauiuz z leuiuz
 rutes a prim^o locatō
 in determinatō differē
 tū locas z ad p. inū
 illa rō rutes a loco ter
 rā qūa qūa hz vñū
 locas z nō ali⁹. Patet
 sum fines grauiuz et

1. go long e mome
 ad leu. de leu. 20. 21.
 per e no. de leu. 20.
 figur. go. mome. ad
 leu. 20. 21. 22. 23. 24.
 2. go. genit. ad
 leu. 20. 21. 22. 23. 24.
 mome. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 81

luz ē pri
lōcs annā
mū et leuū.
iaz quc sunt
pōis mo

Liber secundus

Pro responsione sciendū est p^o

mo. q^o postq^o pbs oñdit que sint cāe motuū grauiū & leuiū simpliciu. s. loca naturalia d^o quibus visu ē in pcedenti qōne. Consequē in hoc vltimo capt. oñdit q^olit. & figure eorū se habeant ad hmoi mor^o. circa hoc in q^ores causā huius. s. q^ore corpa grauiā late figure etiā si sint grauiora supnatāt aq^o & etiā volitāt p aerē. s. corpa min^o grauiā lz sint rotunda vel acuta descendūt p aerē. Et iuxta hoc pbs recitat opinionē Democriti dicentis quosdā vapores eleuatos ab aq^o pellere corpora sursum si sint late figure. quia vt dicebat plures tales exalationes vel vapores contrapullant ipis corporibus late figure. s. si corpora grauiā sint figure stricte tūc pauci vapores vel exalationes contrapullant. & iō d^o gestis hmoi vapores corpa grauiā cadūt deorsū. Et cū arguit cōtra hanc opinionem corpa late figure cū supnatāt aq^o magi debent ferri sursum in aere. p^opt plures exalationes eleuantes corpa lata sursum. Hāc obiectionē soluebat Democrit^o dicēs q^o hmoi exalationes cū sūt in aere sūt disgregare q^o i aqua erāt congregate. Et iō vt dicebat ipse exalationes nō pnt contrapellere corpa grauiā sursum in aere sicut in aqua. Sed illud dictū Democriti nō ē rōnabile. q^o nisi ille exalationes eēt eleuate contingeret grauiā late figure cū supnatate in aqua & p aerem volitare aut saltem tardius moueri. & corpa minus grauiā rotunda cadere deorsū & descendere & velocius moueri. Iō aliam causā assignat pbs dicens q^o corporū quedā sūt faciliū diuisionis sicut sūt q^o nō sūt terminabilia terminio p^oprio. s. bene terminio alieno. & quanto sunt magis terminabilia terminio alieno & min^o terminio p^oprio tāto sūt facili^o diuisionis. ob hoc aer ē facili^o diuisionis q^o aq^o. Alia sūt corpa bene terminabilia terminio p^oprio & male terminio alieno. & q^onto sūt magis terminabilia terminio p^oprio & min^o alieno tāto sunt difficili^o diuisionis. & iō terra inter oīa elementa est difficili^o diuisionis. Et hec potentia. s. facili^o diuisionis p^oficiat ex duob^o. s. raro et humido. Similit^o corporū que nata sūt diuidere quedā facili^o diuidūt & alia difficili^o. Unde potentia actiua ad diuidēdū maxie videt^o cōpleri & p^ofici in tribus. s. duro graui & acuto. & q^onto min^o h^oz de istis trib^o tāto aliqd ē min^o diuisiū.

Sciendū est secūdo q^o latitudo

ē impeditiua potentie diuisionis. & rotunditas & acuties iuuant potentia diuisionis. Itē h^o ē. q^o corpus late figure sub se compr^ochēdit multū de medio & ita est maior^o resistentia ex parte medi^o q^o quando corpus est rotundum vel acutū. quia tunc non multū comprēhendit sub se de medio diuisibili. & ita nō ē magna resistentia ex pte medi^o. Et quia aq^o ē diuisibilis diuisibilis q^o aerā toto g^ochere. iō q^o hāco: pa late figure nō descendunt in aq^o que cadunt deorsum in aere.

Quibus notatis sic conclusio

r^osiua. quāuis figure grauiū & leuiū simpliciu nō sūt cāe suoz motuū. sūt tñ cāe velocitatis & tarditatis motuū eorū dē. P^oia p^o p^o q^o nature corporū grauiū & leuiū sūt causae suoz motuū. cū q^o figure eoz nō p^oineant ad naturā eorū dē. exinde seq^o q^o nō sūt cāe motuū eoz. Secūda p^o p^o q^o maior^o vel minor^o virtus corporis grauiis vel leuiis facit ad maiorē & velocitatis mot^o aut tarditatem q^o figure eoz nō sūt totales cāe velocitatis & tarditatis mot^o eorū dē. & cū ipe figure aliqd faciant ad tarditatem & velocitatem p^o quāto impediant vel iuuat diuisionē medi^o vt dictū ē. seq^o q^o figure sūt cāe velocitatis et tarditatis mot^o grauiū & leuiū. Iō dicit pbs q^o q^onto potētia motiua ipi^o mobilis magis excedit potētia medi^o ad distrahē & diuidē tāto mobile velocius mouet^o p mediū. & potētia motiua ad hoc q^o excedat resistentia medi^o iuuatur p figuram rotundam vel acutam & impeditur per figuram latam. q^o figura facit ad velocitatem & tarditatem & q^o ad eā litatē mot^o. Et p hoc p^o r^osiō ad q^olitū.

Ad rationes ante oppositum.

d^o q^o bene probant q^o figure corporū impluēt aliquid faciunt ad velocitatem & tarditatem mot^o. s. non p^obant q^o faciunt ad efficiētiā ipsius vt p^o in cōstructione. Auctoritas allegata ē p dictis. Et tān^o de qōne & per p^ohis de toto libro de celo & mundo.

Sequitur liber primus de generatiōe & corruptione.

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe & corruptione

De generatiōe et corruptiōe.

De generatione aut et corruptione et natura etc.

**Arca iniriū primili-
bri de generatiōe et
corruptiōe queritur
primo vtrum de corpore**

mobile ad formā sit sciētia tāq̃ de subiecto huius libri p̃prie aristotelis qui grece dicitur pygencos. Arguitur quod non quod de corpore mobili ad formā non est sciētia quod tale est gñabile et corruptibile et persequens singulare. Sed de corruptibilibus et singularibus non est sciētia. ut habet primo posteriorum. ergo etc. Secundo arguitur de nōtē non est sciētia. sicut multa entia gñabilia et corruptibilia non sunt ut rosa. pluvia. et huiusmodi. ergo de corruptiōe et gñatiōe non est sciētia. Tercio sic. sciētia denominatur a suo subiecto. sed hec sciētia dicitur de gñatiōe et corruptiōe. ergo corpus gñabile et corruptibile est subiectum huius libri et non corpus mobile ad formā. Ad oppositum sunt rationes expositis philosophi parte affirmatiua tenentis.

Sciendū est primo quod in octo libris philosophorum determinatum est de corpore mobili considerato secundum cōm rationē corporis mobilis. et in libro de celo et mundo determinatum est de corpore mobili ad vbi. sicut in istis libris determinatur de corpore mobili simpliciter ad formā in cōi. siue sit forma essentialis siue accidentalis siue corruptibilis siue mixta. siue perfecti siue imperfecti. sicut de corpore mobili ad formam corporis mobilis imperfecti put est i via ad talam mixtionē considerat in libro meteororum. sed de corpore mobili mixto ad formā inanimatam imperfecti considerat in libro de mineralibus. de corpore autem mobili mixto ad formā animati considerat in sequentibus libris de anima. scilicet in libro de vegetabilibus et plantis. et in libris de animalibus.

Ex isto patet quod iste liber tenet tertium ordinem inter libros philosophie naturalis. nam cōm est ante specialem. ideo liber philosophorum primus est. Et quod motus localis siue ad vbi simpliciter et aliis modis et color. ideo liber de celo secundus ordine tenet. Et quod primum est aliquid considerare simpliciter et tractare. ideo corpus mobile ad formā in cōi consideratum de quo agit in isto libro primum cadit in considerationē sciētiā quod corpus mobile ad aliquā formā determinatā. Et sic patet ordo huius

libri. pygencos ad alios libros naturalis philosophie. Sciendū est secundo quod corpus mobile gñabile et corruptibile dupliciter potest considerari. Uno modo secundum suū esse singulare. et hoc modo quod tale gñatur et corrumpitur. ideo de ipso tali non est sciētia. Alio modo potest considerari secundum suū esse vel abstractū a singularibus in quibus est comparatio ipsius ad suas causas et principia velia a quibus habet esse in suis singularibus. et sic de ipso est sciētia. Nam ratio mobilis est immobilis et ratio gñabilis est ingñabilis. hoc est ingñabiliter intelligitur. Tunc licet verū sit dicere de corpore naturali vniuersali accepto quod gñale possumus dicere quod est gñabile corruptibile. sensibile. non tamen sic consideratum mouet. gñat. corrumpit aut sentit de per se. sicut solū ex se quod est in quāto est in suis singularibus. Nec valet argumentū dicendo quod sensus est singularis. cum de nullo verū est dicere quod sit sensibile nisi sit singularis. et hoc est quod actus et operationes sunt singulares. ergo de nullo potest dici quod sit sensibile sensu sit singulare. Quis enim sentit quantum ad actus sentiendi sit ipso singulare. ita quod id quod sentit sit singulare non tamen secundum quā sensus percipit sensibile non enim color. peculiaris est obiectus particularis. quod nunc videtur nisi hic color. peculiaris. et huiusmodi ratio est quod visus videt secundum modum quod est naturalis sub hic et nunc. Et proportionabiliter dicendum est de gñabili et corruptibili respectu gñantis et corruptentis.

Sciendū est tertio quod motus et immutatio tamen in quatuor generibus inueniuntur. scilicet in substantia quantitate. et vbi. Motus autem ad vbi non potest dici motus ad formā. et ratio huius est quod ipsum non acquirit in mobili aliqua formā absolutā. et ita per corpus mobile ad formā in titulo questionis intelligitur mobile ad substantiam qualitatem et quantitatem. Et quod in istis locis motus vel mutationes mutatio ad substantiam est principalior et antiquior et superbiunt alij motus. scilicet augmentatio. alteratio. id est ille liber de motu et generatione et corruptione. Quis in isto libro agit de omni motu ad formā. Nec sequitur quod corpus gñabile et corruptibile sit subiectum huius sciētiā quod non oportet semper denominari sciētiā a subiecto proprio. sicut aliquā pre dignitate. ut in isto libro vel aliquo alio.

Conclusio responsiua de corpore mobili ad formā est sciētia tāq̃ de proprio subiecto huius libri. Prout patet quod corpus mobile ad

Sciendū est secundo quod corpus mobile gñabile et corruptibile dupliciter potest considerari. Uno modo secundum suū esse singulare. et hoc modo quod tale gñatur et corrumpitur. ideo de ipso tali non est sciētia. Alio modo potest considerari secundum suū esse vel abstractū a singularibus in quibus est comparatio ipsius ad suas causas et principia velia a quibus habet esse in suis singularibus. et sic de ipso est sciētia. Nam ratio mobilis est immobilis et ratio gñabilis est ingñabilis. hoc est ingñabiliter intelligitur. Tunc licet verū sit dicere de corpore naturali vniuersali accepto quod gñale possumus dicere quod est gñabile corruptibile. sensibile. non tamen sic consideratum mouet. gñat. corrumpit aut sentit de per se. sicut solū ex se quod est in quāto est in suis singularibus. Nec valet argumentū dicendo quod sensus est singularis. cum de nullo verū est dicere quod sit sensibile nisi sit singularis. et hoc est quod actus et operationes sunt singulares. ergo de nullo potest dici quod sit sensibile sensu sit singulare. Quis enim sentit quantum ad actus sentiendi sit ipso singulare. ita quod id quod sentit sit singulare non tamen secundum quā sensus percipit sensibile non enim color. peculiaris est obiectus particularis. quod nunc videtur nisi hic color. peculiaris. et huiusmodi ratio est quod visus videt secundum modum quod est naturalis sub hic et nunc. Et proportionabiliter dicendum est de gñabili et corruptibili respectu gñantis et corruptentis.

In isto libro de motu et generatione et corruptione. Quis in isto libro agit de omni motu ad formā. Nec sequitur quod corpus gñabile et corruptibile sit subiectum huius sciētiā quod non oportet semper denominari sciētiā a subiecto proprio. sicut aliquā pre dignitate. ut in isto libro vel aliquo alio.

Liber primus

forma est ens intelligibile hñs ptes r ppies
tates. ergo rē. Secūda p p p diffinitio
nē subiecti attributōis sibi cōueniēte. rē.

Dubitatur primo. an de corrup-
tione sit scia naturalis. Unde q nō. q: cor-
ruptio nō ē naturalis. imo pter natura vñ
ergo de corruptōe nō est naturalis scia. **Di-**
cit q aliqua res pōt dici naturalis duplici-
tē. Uno mō. q: cadit sub itēōe nature vñs nō
p pōt p se. s secundario p qto non pōt fieri
gnatio alicui sine corruptōe alteri. s cor-
ruptio ē ptra natura pncularē q d: forma.
Alio mō pōt dici naturalis. q: eueniat fm na-
tura ita q habeat fundamētū in aliquo na-
turali principio. r hoc mō corruptio d: na-
turalis. q: fundat in materia q d: natura. ma-
teria em naturalis ē puiationi admitta scz
materia hōz inferior. Et sic de corruptōe ē
scia naturalis. q: scia naturalis hz plderare de
omni eo qd pōt seq ex principio nature r qd
etiā pōt cadere sub itēōe nature. **Dicitur**
vltima q scia naturalis nō ē practica. iō nō so-
lū hz plderare vñū oppositorū sic practica.
s ē speculatiua q est eadē oim oppositorū.
ideo nō solū hz plderare gnationē. sed etiā
corruptionē oppositā generationi.

Dubitatur secundo utrū re cor-
rupta possit scia ei pmanere in aia. Ad
hoc dicit **Egidius** q res ipse pnt hēre implex
esse. Unū in seipis qd ē hñt qñ existit i rez
natura. Aliud ē hñt i suis causis. Et aliud
hñt in intellectu. Et hēc tria se hñt p ordinez
nā si res sint i seipis bñ sūt i suis causis r in
intellectu. si bñ sūt i suis causis vñ intellectu
nō oportet q sint i seipis. mltā em sūt i in-
tellectu qñ sūt i seipis nec i suis causis sic ens
rōis. Si q res n sūt i seipis bñ tñ pēant cē i
suis cāis bñ sūt scabiles. q: qddūal rei mate-
rialis ē obiectū nñi itellec. Et ad h q cogno-
scat ab intellectu sufficit q sit i potētia. Nec
placet ipi **Egidio** hic modus loquēdi q de-
structa re qñ ad eē actuale q remaneat q
tūz ad eē essentia. q: impossibile ē q destruat
penes eē extēte r q remaneat eētia q: destru-
ctis pñis substāis impossibile ē aliqd alioz
remanere. q: vñ qd q remanet sub suo esse
Nisi qd velit dicere q res maneat in potē-
tia tñ. s i suis pncipiis actiuis r passiuis p
pñis qz et etiā remon r nō i potētia formali.
q: ipse **Egidius** nō pōit ichoationez forma-

Sic q illa potētia actiua et passiua sufficit
ad h q res sciat r remaneat scia in intellectu
S3 vez ē vt dicit ipse **Egidius** q nō possu-
mus de nouo acq̄rere sciaz de aliq re gñabi-
li r corruptibili nisi haberet eē actuale. q: in-
tellectus nñ acq̄rit sciaz mediāte sensu q ē sin-
gulariū actu existētiū. s scia acq̄sita si destru-
atur res qñ ad eētiā manēt fantasinata i
fātaia r spēs intelligibilis in intellectu qbus
mediātibz adhuc pōt sciri r intelligi. r sic si
nunq̄ fuisse rosa in actu nō haberem sciaz
d ea: s postq̄ haberem sciaz d rosa ipa cor-
rupta qñ ad eē existēte remaneret i poten-
tia i suis causis mō pdicto possum hēre sciē-
tiā de ea nā spēs intelligibilis q ē in intellectu
ē formali in cognitōe rei. destructo aut ma-
teriali r remanēte formali d: res remanere.
sicut pñs designatōe nois. nā in signifi-
catōe nois res existēs extra intellectu est qñ
materiale significatōis nois. s pcepti rei forma-
tus in aia p spēm intelligibile est tantū for-
male in significatōe. Quis igit vanez mate-
riale i remanēte formali in aia nō cadit no-
mē a sua significatōe. ideo re existēte aut nō
extēte in noie idē significat. exēplū ē de loco
q est immobilis rōne formali in eo qd ē sit et
ordo a cōcauo celi quibz materiale loci qd
est superficies corporis pñētis variet. r ita
dicere de fluuiō r cūcūbz. vt pñ. 4. pñ.

Ad rōes añ oppositū pñ solutio ex dictis.
rē. Sequit textus.

Antiquorū quidē igit.

Querit secundo utrū ponentes

vñū principū materiale possunt saluare di-
stinctionē gnationis ab alteratōe. Argui-
tur q sic mō r mutatiōes distinguūt per
terminos ad quos sūt: ergo ad distinctiones
motū r mutatiōis impetens ē distinctio
subiectoz. Secūdo sic pñs pōit vñū mate-
riale principū oim alteratiōnū r saluat dis-
tinctionē alteratiōis a gnatione. ergo simi-
liter antiq̄ ponētes vñū materiale principi-
um poterūt saluare distinctionē generatiōis
simpliciter ab alteratōe. In oppositū
ē pñs in secūdo cap. huius libri. Pro rñsōe

Sciendum est primo. q post q

pñs posuit materia huius libri r ordinē tra-
ctadi in pñemio psequēter dēmiat ordinē
pñs de natura gnationis r corruptiōis et
de natura annexoz ipi alteratiōis augmē-
tatiōis: nutritiōis: actionis r passiōis tact?

et initionis. r h
libri pñs
natura gnatio
necitōis r corru
natura generati
et opmiones a
inde dēmiat se
de natura gnatio

Sciendū est

loio pñi gñoz

me r nō pñderat

ale infusitōe r

et. r quidā pol

pñ materiale. a

inādu inter aere

ra pñcipia ma

posuit qñtuo

et. r amātiā et

ne. s3 anarag

hōt tōmē r esse

pñes offis esse p

qñ. r leupoz

omnibilia differ

ra ē pñcipia re

rūt naturā mate

ma. Ad uerēne

Empedocles qñ

in pñsōe pñs

nit quatuor: el

pia diuz. etiā hōi

pagois esse pñi

nas posuit sua p

apia elemento: u

Sciendū est

simpliciter dūll

quid. ex parte d

subiecti quidē

simpliciter est en

tētia ad eē sub

rationis scdm qñ

ter. scz ens in ac

scdm qd scz ad

scdm qd ē idē sc

mutatio accidet

diffinit. q: rēmi

ē forma substā

scdm quid est fo

Conclusio pñ

tes vñū pñcipi

dicere generatiō

De generatōe et corrup.

et initionis. et hec ē materia p. ordines huius
libri primi. Deinde in secundo peragitur de
natura generatōis et corruptōis et de causis ge-
neratōis et corruptōis determinando aut de
natura generatōis et corruptōis. primo reci-
tat opiniones antiquorum et probat eas. De-
inde determinat secundum opinionem propriam et tractat
de natura generatōis et corruptōis simpliciter.

Sciendum est secundo quod antiqui philosophi
ignoverunt naturam materie et for-
me et non consideraverunt principium materie
ale insufficienter. quod consideraverunt ipse ē actus
et quidā posuerunt ipsum ignem esse princi-
pium materiale. alij aerem. alij aquam. alij ali-
quid medium inter aerem et aquam. Alij posuerunt plu-
ra principia materialia sicut Empedocles
posuit quatuor elementa esse principia omni et li-
te. et amicitia et principia existere et non esse
tie. Sed anaxagoras posuit infinita principia
homioimera esse principia rerum ut infinitas
partes esset principia esset. Sed demonstrat
crisostomus et leucippus posuerunt infinita corpora in-
divisibilia differentia positōe ordinis et figurę
ra esse principia rerum et sic insufficienter reuge-
runt naturam materie. nihil cognoscendo de for-
ma. Advertendum tamen quod Anaxagoras et
Empedocles quodāmodo per se habent
in positōe principiorum. quod Empedocles po-
nit quatuor elementa esse simpliciter princi-
pia omni. etiam homioimera. ut quod ponit Ana-
xagoras esse principia. sed contra anaxago-
ras posuit sua principia homioimera esse pri-
cipia elemento. um.

Sciendum est tertio quod generatio
simpliciter distinguitur a generatione secundum
quid. ex parte duorum. scilicet subiecti et termini.
Subiecti quidem. quod subiectus generationis
simpliciter est ens in pura potentia. que ē po-
tentia ad esse substantiale. sed subiectus gene-
rationis secundum quid est ens in actu simplici-
ter. scilicet ens in actu substantiali. et in potentia
secundum quod scilicet ad esse accidentale. et ita generatio
secundum quod id ē idē secundum rem quod alteratio aut alia
mutatio accidentalis. Et preter vero terminorum
differunt. quod terminus generationis simplici-
ter ē forma substantialis. et terminus generatōis
secundum quid est forma accidentalis.

Conclusio prima. antiqui ponē-
tes unum principium materiale necessano hunc
dicere generationem esse alterationem. Pro-

batur quia materiale principium debet manere
re unum et idem in tota transmutatione. cum
ergo secundum eos sit ens in actu. sequitur quod unum
et idem in tota transmutatione manet unum et
idem in actu. sed alteratio est quod manere eo-
dem in actu sit variatio in passibilibus qualita-
tibus. ergo mutatio facta in illo principio
materiali quod est in actu secundum eos est altera-
tio vel aliqua accidentalis mutatio. nam quod
evenit enti in actu est eius accidentis. et ita de-
struitur generatio substantiale. ergo etc.

Conclusio secunda. ponentes plu-
ra principia materialia videntur apparen-
ter saluare generationem et alterationem distingui
ab alijs motibus. tamen dictum illorum destruit om-
nem mutationem ad formam. Prima pars patet
quod ex congregatione illorum principiorum dicunt
res fieri et ex segregatione res corrumpi et in
mutationem eorum in figuris et ordinem dicunt
alias mutationes fieri. ergo apparenter vi-
dentur saluare omnem mutationem. ideo dicit
philosophus quod anaxagoras propius voces ignora-
vit et sibi ipse contradicit ponendo multa princi-
pia. et ponendo generari et corrumpi eadem
quod alterari. quia ponentes esse plura principia
habent ponere omnes mutationes esse distinctas.

Secunda pars scilicet quod destruit omnem motum
ad formam. quod secundum illos illa plura principia
materialia sunt prima principia. cum ergo
illa prima principia non fiant ex alterum
neque ex alijs sequitur quod non sunt generabilia nec
corruptibilia. si generatio sit impossibilis
alteratio erit impossibilis. ergo ponentes plu-
ra principia materialia destruit omnem mu-
tationem naturalem. Et si quis diceret per
hanc rationem quod possibile est aliquid alterari si
ne eo quod substantialiter mutetur. et ita non vide-
tur quod si transmutatio in substantia est impossi-
bilis quod alteratio sit impossibilis. Ad hoc
dicendum est quod alteratio perfecta sicut illuminatio
potest esse possibilis in aliquo corpore.
et tamen transmutatio in substantia erit impossibilis.
Sed loquendo de transmutatione corruptiva quod
cum abiectōe unius per alium et accessu alterius illa
non potest fieri actu in corpore sine corruptione
substantiali. si corruptio substantialis sit im-
possibilis. talis alteratio erit impossibilis. quod genera-
tio et corruptio sunt termini et fines talis alte-
rationis. Modo si finis sit impossibilis id quod
est ad finem est impossibile. et tamen id quod est
ad finem potest esse actu absque eo quod finis sit.

Liber primus

Secundo probat conclusio. Dis mutatio naturalis de contrario in contrarium est. & unum contra unum non fit essentialiter aliud: ut albedo non fit nigredo. ergo in omni transmutatione substantiali oportet aliquam materiam presupponi: quod est contra negantes unum materiale principium et ponentes plura. Sciendum est quod isti ponentes plura principia ponebant ipsa plura semper esse actus: ignorantes tamen actum illos. scilicet formam. Tercio arguitur ad conclusionem. si alteratio est necesse est unum subiectum esse. et si unum subiectum sit necesse est omnes alterationes posse fieri: quod omnino habentium transmutationem ad invicem materia est una: ut habet in textu: et post ea declarabit. ergo negantes unum materiale principium et ponentes plura destruit alterationem: et per hoc omnis transmutationem naturalem.

Conclusio tertia. Empedocles

in positione sua contradicit sensui et rationi et sibi ipsi: et insufficienter tractavit an sit unum principium vel plura. Primum patet quod posuit quod unum elementum non potest aliud transmutari. cuius oppositum patet sensui. Secundo patet quod dicit elementa non posse transmutari ad invicem. et iterum dicit ex his fieri mixta: quod est contrarium rationi. quia si impossibile sit ea ad invicem transmutari: impossibile est mixta ex his fieri.

Tertium patet quod dicit elementa ingenerabilia et incorruptibilia: et tamen ponit quod adveniunt universali amicitia congregant elementa rebus motis eorum qualitatibus in unum chaos: et destruitur mundus. et adveniunt elementa rebus cupans qualitatibus omnibus eorum segregant elementa: et generat mundus. et ita posuit elementa generari et corrumpi. nam elementa non possunt amittere et recuperare suas qualitates: quoniam generantur et corrumpuntur. Sed diceret Empedocles quod tunc solus quando adveniret universali amicitia erant corruptibilia et non semper. Sed hoc dicere non valet. quod cum corruptibile et incorruptibile radicetur in natura rei. Incorruptibile non potest fieri corruptibile: aut contra. ergo si elementa sint tunc corruptibilia sequeretur quod et semper. Quartum patet. scilicet quod insufficienter determinavit an sit unum aut plura principia. quod Empedocles non declaravit an ipsum chaos sit principium elementorum aut contra. an ipsa elementa sint principia ipsius chaos. &c.

Ad rationes ante oppositas.

Ad primam dicitur quod distinctio subiectorum non est

principes ad distinctionem motuum. quod motus est actus entis in potentia secundum quod in potentia tamen quod subiectum proprium. ideo subiectum quodammodo pertinet ad motum sicut materia ad formam.

Ad aliam dicitur quod philosophus ponit unum principium materiale quod secundum se est principium non actu ens tantum: et non tota substantia rerum. Sed isti antiqui ponunt unum vel plura principia materialia esse actus ens et tota substantia rerum: quod est impossibile. &c. Sequitur in textu. Omnis autem.

Queritur tertio utrum sit una

materia omnino habentium transmutationem ad invicem. Arguitur quod non. quod philosophus. metaphysica. distinguitur motus unum: dicit quod illa sunt idem numero quorum materia est una. sed nunquam aliud transmutatur in idem numero: cum transmutatio fiat semper in oppositum. & nulla entia transmutationem habentia ad invicem: habebunt unam materiam ad invicem. Secundo arguitur. non quodlibet est in potentia ad quodlibet. nam materia equi non est in potentia ad generationem equi. et cum essentialiter materies sit in potentia: sic debemus loqui de potentia sic de materialitate. cum ergo in omnibus corporibus non reperitur una ratio potentialitatis: sequitur quod in eis non reperitur una materia. Tercio sic. si omnino transmutabili ad invicem materia est una. vel est una secundum esse: vel secundum essentiam. non secundum esse: quod quorum non est una forma horum non est dare unum esse. modo diversorum generabilium sunt diverse forme: per hoc diversorum generabilium sunt diverse essentie: materia quod est de essentia unius potest etiam esse de essentia alterius. nullo ergo modo materia generabilium potest esse una. ergo &c. In oppositum est philosophus tertio capitulo huius libri: disputans contra antiquos ponentes plura principia materialia: ubi dicit quod omnium transmutabilium ad invicem materia est una.

Sciendum est primo quod materia potest dupliciter considerari. Uno modo quantum ad actum. scilicet secundum quod est sub forma et per habitudinem quas habet ad determinatam formam per distinctas dispositiones: quibus disponit ad illam et non ad aliam. Alio modo potest considerari secundum essentiam: videlicet ut est denudata et expoliata per intellectum ab omni forma determinata et ab omni dispositione ad formam determinatam.

Conclusio prima. Materia ac

cepta secundum eum
dara ab omni fo
nib' generatio
banur. quia in
tus est deuen
thapi. sicut et
nu efficiens et
mo: dicitur for
prima materia
bilis et corrupti
in omni motu
nunt aliquid
motu accipit
mutatio. hoc
Secunda c
prima et disposit
est una in omni
ad invicem. Pat
alia et aliam
vna scilicet q
na. cuius ergo
potentia ad q
sitate formam
vel quilibet
nuz et ignito
bentia trans
propria non
Sed dubi
secundum se consi
generabilium
idem videtur
Sciendum
duodecimo
per aliquam
vna per indi
absoluet ab
absoluta ab
ipsa sola. nam
ut habetur. q
ibi nulla est
nullus intell
na excludet
hinc. ergo
rata est vna
habet per q
thapi. loqui
tas matene
ergo aliqui
om speciei
forma. nam

De generatiōe et corrup:

cepta scdm eius potentia salicet vt est denu-
data ab oi forma per intellectū est vna om-
nib⁹ generabilib⁹ et corruptibilib⁹. Pro-
pter quia in quolibet genere causarū ē sta-
tus et est deuenire ad vnu. vt pbatur. 2. me-
thaphi. sicut ergo deueniendū est ad vnu pri-
mū efficiens et ad vnu finē et ad vnam pri-
mā diāle formā. sic deueniendū est ad vnam
primā materiam. ergo materia oim genera-
bilis et corruptibilis talis est vna. Item
in oim motu et mutatione semper suppo-
nitur aliquid quod non abijcitur neq³ per
motū acquiratur qd inuenit sub vtroq³ terminio
mutatiōis. hoc autē nō est forma: g materia.

Secunda conclusio. materia pro-
xima et disposita ad susceptionē forme non
est vna in omnib⁹ habentib⁹ transmutationē
adinuicē. Pater. q³ alij et alij actūs requirit
aliā et aliam potentia cum actus proprius
vnus cuiusq³ recipiatur in propria por-
tione. cum ergo materia scdm suā naturā sit in
potentia ad formā. sequitur q³ scdm diuer-
sitatē formā est diuersitas materialium.
vt liquabitur materia est aqua et p coprima
tuz et ignitōi materia est sicca. ergo nō ha-
bentiu transmutationē adinuicē materia
proxima non est vna.

Sed dubitatur quomō materia
scdm se considerata dicatur vna in omnib⁹
generabilibus et corruptibilibus cum nihil
ideū videatur esse in diuersis speciebus.

Sciendū est q³ prout habet cōmentator
duodecimo methaphi. materia nō est vna
per aliquā vnā indiuidualem formā: sed est
vna per indifferentiā. q³ si omnis materia
absoluet ab omni forma vel cōsideraret vt
absoluta ab omni forma non remaneret nisi
ipsa sola. nam cum sit actūs qui distinguit
vt habetur. 9. methaphi. vbi nullus est act⁹
ibi nulla est distinctio. et q³ in materia vt sic
nullus intelligitur actus: s³ est pura poten-
tia excludēs omnē actū. ideo nulla est ibi di-
stinctio. ergo materia prima scdm se cōside-
rata est vna omnib⁹ per indifferentiā. q³ non
habet per quid differat. Unde pbs. 5. me-
thaphi. loquens de modis vni⁹ vult q³ vni-
tas materie sit quasi vnitas generis. nō est
ergo aliquid vni⁹ per vnitatem forme. licet
cū species sit vna: genus tamē non est vna
forma. nam vt vult tenuius primo de aia

cōceptui speciei cōrespondet ypostasis hoc
est responderet in natura aliquid vni⁹. s. vna
forma quā recipit talis conceptio vt funda-
mentū. sed generi nō cōpetit talis vnitas.
et ideo generis concept⁹ sine ypostasi sumi-
ptus est ex tenui singulariū similitudine col-
lect⁹. vnitas ergo generis est ex quadā tenui
similitudine singulariū et ex remotiōe diffe-
rentiarū. vt remouendo ab hoie et leone ra-
tionale et irrationale remanet aia. Bene er-
go dicit⁹ q³ vnitas generis est quasi vnitas
materie. et cōuerso. cū quilibet illarū sit
per indi⁹ferentiā et non per vnitatem forme.

Patet igitur materia esse vnā. nō quālibz.
sed primā. et patet quā vnitate est vna. quia
per quā dā indifferentiā vna est. Et vni⁹
autē pter hanc vnitatem sit alia vnitas. Pos-
sumus dicere q³ est enā vnitas per attributū
tione ad omne formā. q³ data quolibet ma-
teria generabiliū ipsa pōt fieri materia cu-
iulibet forme date et proportionari actui. et
de hoc videbitur alias lat⁹ q³ generabiliū
et corruptibiliū materia nō pōt esse vna.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q³ illa sunt eadez numero
que habent vna materia numero singulare
et indiuidualem. sed illa nō sunt eadem nu-
mero: ergo eandē materiā habent remotaz
per indifferentiā modo declarato. Ad se-
cundā dicitur. q³ quā modo quod dā gene-
rabile sit in potentia specifica ad quodlibet
aliud. tamē ex quolibet generabili potest fie-
ri aliud ppter potentia remotā nisi forte ac-
cidat impedimentū per accidens ppter
proportionē qualitatum. quia ex grano mi-
li non posset fieri leo cū scdm pportionem
requat alia materia. Ad tertiā dicitur q³
non est eadē materia omnib⁹ generabiliū
et corruptibiliū scdm esse sed bene scdm cō-
nitiā si accipiat⁹ scdm se: sed si accipiat⁹ vt
ē determinata p formā est pars determinatē cōntie
et h³ de q³stōe. Seq³ i textu. Democrit⁹ autē.

Queritur quarto vtruz demo-
critus ponēs co:po: a indiuisibilia esse pri-
cipia rerum possit saluare distinctionē gene-
rationis ab alteratione et ab alijs motibus

Arguit⁹ q³ sic. vni⁹ quod q³ componitur
et fit ex hijs in que resoluitur. s. res natura-
les resoluitur i co:po: a atq³ omnia positōe
o: dūe et signa differētia. ergo ex his sunt

Ziber primus

conclusio prima. positio plato
 is est irrationabilis: positioe Democriti
 robatu: quia irrationabilis est corpus
 componi ex non compositis q̄ ex corporib⁹
 q̄ irrationabilis est componi corpora ex
 superficiebus que nō sūt corpora sicut Pla
 posuit q̄ ex corporib⁹ indissolubilibus: vt

stidem q̄ cor
bilitum neq̄ co
no coruin. 7
corruptio effe
non effe aliq̄
lun effe vnu

De generatōe et corrup.

ponit Democritus. Secūdo. quia Platonem per suam positionem non potuit saluare nisi generatione et corruptionem. Democritus autem apparenter saluauit omnes alios motus. et adhuc Plato non locutus est de omni generatione: sed solum de generatōe elementorum. Democritus autem de omni generatione curā habuit. Premissio Platonis secundum quas suam positionem persuadebat sophistica est et extranea philosophiæ naturalis.

Arguebat enim quod si non essent durabiles superficies indivisibiles ex quibus constituntur corpora sequeretur quod ante mangulū essent multae figure quod est falsum. Democritus autem per philosophiā rationis persuadebat suam positionem: ut patet ex rationibus ante oppositū. Democritus etiam considerabat sensibilia particularia que sunt plura et a quibus sumebatur experientia. Sed Plato considerat vniuersalia que sunt tota pauca in ordine ad particularia de quibus non habetur experientia. ideo dicitur in textu quod platonici qui fuerunt de numero existentiū indocti id est in experti intrucites ad pauca id est vniuersalia facili id est debilitate annūciauerunt. Et hoc est quod solet dici quod aspicientes ad pauca de facili paralogizantur.

Conclusio secunda licet positio

Democriti sit magis apparens: tamen ad eam sequuntur impossibilia. Patet. quia cum corpus sit continuū omne corpus est diuisibile. ergo neque corpus indivisibile additū alteri augeret ipsum. et per consequens ex corporibus indivisibilibus non potest aliquid corpus componi. Nec valet quod dicit Democritus quod corpus non diuiditur sed quodlibet signum continuatiū quauis diuidi possit secundum quodlibet signum diuisiū. quia in linea idem est punctum secundum rationem quod terminat partes adinuicem et super quod cadere potest diuisio. et ita idem est signus continuatiū et diuisiū.

Conclusio tertia generatio non

est idem quod congregatio corporum: inuisibilium neque corruptio est idem quod segregatio eorum. Patet. quia tunc generatio et corruptio essent motus locales. et genitum non esset aliquid vnum simpliciter: sed solum esset vnum congregatione: sicut accer-

uus lapidum. Sequeretur etiam quod generatio et corruptio non essent mutationes substantiarum: sed solum secundum accidens. Item generatio est huius totius in hoc totum et similiter corruptio: ergo generatio fit absque diuisione continui et per consequens generatio non est idem quod congregatio et corruptio idem quod segregatio.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod quodlibet corpus diuisibile est infinitum si consideretur sola ratio continui. non tamen oportet propter hoc quod corpus sit actu diuisum in infinitas partes. quia possumus non esse ad actum perfectum sed esse ad actum imperfectum. scilicet quod corpus sit actu diuisum in partes ulterius diuisibiles. nam diuisio semper fit in puncto et cum illi puncto super quod fit diuisio non contrahitur neque contingitur aliud punctum semper cadit linea media. nam duo puncta a linea per diuisionem nunquam media possunt auferri nisi linea et ita nunquam auferitur continuitas quin semper relinquatur in partibus diuisio. Ad secundam dicitur quod non est verum quod omne quod apparet sensui sit verum et maxime circa sensibilia communia: vel per accidens: sed sic est in proposito. magnitudo enim est sensibile commune. Ad alias dicitur quod corpora atomalia et si sunt parua quantitate: sunt tamen composita ex materia et forma. ideo non sunt simpliciter minima. imo sunt composita et resoluuntur in materiam et formam. et ita sunt principia et non principia ratione. Sequitur textus. Determinatis autem his. primo videndum est utrum generat quid simpliciter ratione.

Queritur quinto utrum sit alia qua generatio simpliciter. Arguitur quod non. quia si esset aliqua talis generatio esset ex non ente simpliciter. modo ex non ente simpliciter nihil fieri potest: ergo ratione. Minor patet. quia simpliciter idem est quod principaliter vel vniuersaliter. modo si simpliciter idem est quod principaliter siue prius: tunc non ens simpliciter idem est quod non substantia que est prius ens. sed non existens substantia non existit aliquid aliorum predicamentorum: ergo non ens simpliciter illo modo idem est quod nihil et per consequens ex non ente simpliciter illo modo nihil fit. Similiter si si simpliciter idem est

Libri primus

fit qđ vniuersaliter tūc etiam nō ens simpli-
citer idem erit qđ nihil. modo ex nihilo nihil
fit. ergo ex nō ente simpliciter qualitercūq;
dicatur nō ens simpliciter nihil fieri pōt. er-
go tē. Secūdo sic. si esset aliqua genera-
tio simpliciter: vel eēt successiua vel instāta
nea. nō secundū. quia omne quod generatur
prius generabatur: vt dicitur secūdo phisicorū.
nec potest dici prius. qđ tūc forma subs-
tantialis intēderet et remitteret: quod ē in-
conueniens. Tercio sic. nihil debet poni a
philosopho nisi quod notū est et manifestum
ad sensum: sed non est manifestum aliquid
generari simpliciter. ergo tē. In oppo-
sitū est pbs in sexto: septimo: et octauo capi-
tulis huius tractatus.

Sciendum est primo qđ postqđ
pbs determinauit de generatione fm opini-
ones antiquorū quas improbauit. consequē-
ter determinat de ipse fm opinionē ppiā.
Et primo querit philosophus an sit aliqua
generatio simpliciter. et similiter de corrup-
tione. De hoc em dubius fuit apud antiquos.
Nam quidam posuerunt gnationes simpli-
citer esse alterationes. alij lz ex suis dicti cogno-
scentur ponere differētiā inter generatio-
nem et alterationē: tamē suas positiōes sal-
uare nō poterant. ideo cōueniens est dicere
an sit aliqua generatio simplr vel non.

Sciendū est secūdo qđ generatio
est transmutatio de nō esse ad esse. Corrup-
tio vero per oppositū: est de esse ad nō esse.
quia mutationes capiunt specie a terminis
ad quos sūt. Cōfo: inter sicut reperitur du-
plex esse scilicet esse simpliciter: qđ est eē sub-
stantiale. et esse fm quid: qđ est esse accidenta-
le: ita duplex est generatio. quedā em est sim-
pliciter quē est ad formā substantialem. et que-
dam fm quid qđ est ad accidētis.

Sciendū est tertio qđ generatio
pōt dici fm qđ et simplr dupliciter. sc. cōparatiue
et absolute. Si absolute: tūc gnatio quiscūq;
qđ substantiē erit gnatio simplr. et generatio
cuiuscūq; accidentis erit gnatio fm qđ. quia
absolute loquendo ois substantia est ens sim-
pliciter: et omne accidēs est ens scđm quid.
Si vero cōparatiue: tūc cōparando substā-
tiam ad accidēs gnatio simplr et gnatio cu-
iuscūq; accidentis est fm quid. Sed com-
parando vnā substantiā ad aliā: tunc in ge-

nere substantie est gnatio simpliciter et gnatio
fm qđ. qđ vna substantia est pfectior alia
et generatio pfectioris substantie est gnatio
simpliciter: et gnatio substantie min⁹ pfecti-
ore est gnatio fm quid. Et sicut de accidentib⁹
qđ: etiā vnū accidēs pfectius est alio. Sed
per illos duos modos antiqui posuerunt
aliū modū per quē distinxerūt generationē
simplr a gnatione fm qđ. Distinxerūt enim
sic. qđ cū sit aliquid multū sensibile est gene-
ratio simpliciter: et corruptio fm quid. Sz qđ
ecōtra sit aliquid multū insensibile est gnatio
fm quid: et corruptio simplr. Sed isti po-
nebant differētiā inter intellectū et sensus.
ita qđ sicut dicebant qđ illud qđ nō est sensibi-
le sit nō ens: et quanto aliquid ē magis sen-
sibile tātō est magis ens. et absurdū cū opor-
teret ecōtrario dicere. qđ inter res corporeas
subemin⁹ sensibiles min⁹ habent de materalit⁹
et plus de forma.

Cōclusio respōsiua. Aliqua est
gnatio simplr. Probatur. qđ est aliqua trans-
mutatio de nō esse substantiali ad esse substā-
tiale. ergo ē aliqđ gnatio simpliciter. et ppor-
tionabiliter argueretur qđ est aliqua gnatio
fm quid. qđ est aliqua transmutatio de non
esse substantiali ad esse accidentale. igitur.

Aduertēdū secūdo qđ nō ens
simpliciter pōt accipi triplr. Vno mō vt idē
est qđ vniuersaliter. et sic nō ens idē est qđ nihil.
et hoc modo ex nō ente simplr nihil fit natus
rationaliter. Alio mō simpliciter idē est qđ prius
et p⁹ principalē. et sic ens simplr idē est qđ sub-
stantia. et hoc modo ex nō ente simpliciter ni-
hil fit. qđ si nō est substantia nō est aliqđ alio-
rū p⁹dicamentorū: et per oīs nihil est. Tercio
modo nō ens simplr idē est qđ actualiter: et
hoc modo nō ens simplr idē est qđ non ens
actu. et hoc modo gnatio simpliciter ē ex nō
ente hoc mō dicto. sc. ex eo qđ nō est actu aliqđ
substantia: sed tūc potētia. nam gnatio ē mu-
tatio qđ est actus entis in potentia. et cū potē-
tia ad esse substantiale sit potētia ad esse sim-
pliciter: oportet qđ gnatio simpliciter sit ex nō
ente in potētia ad esse substantiale. Sed cō-
tra hoc obijciatur in textu. quia vel illud ens
quod est in potētia ex quo est simpliciter ge-
neratio est actu aliquid aliorū p⁹dicamentorū.
vel actu vnū. sed omnia in potētia. non
prius. qđ tunc accidentia existerēt sine subs-

*Primo sicut
est manifestum
ad sensum
179*

*2. huius
modi*

*in hoc loco
quod est
manifestum
ad sensum
180*

De generatiōe et corruptiōe.

fecto. nec secundā. q. quod non est actu ali
qd nō debet dici illud. sicut nigrū qd ē i po
tentia albū: nō p. opter hoc dicitur albu.
si ergo illud ex quo est generatio simpliciter
non est actu substantia neq. accidēs cū ens
sufficienter diuidatur in illa duo: illud erit
non ens. ⁊ sic ex nullo fiet aliquid: quod est
impossibile. Ad huiusmodi solutionē ha
bendā interponit pbs quandā dubitatiōē
que est via ad soluendū predictaz difficul
tatē. Est ergo dubitatio de causis perpetui
tatis gñationis ⁊ corruptionis. Ad quod re
spondet q. duplex est causa. sc. effectiua: ⁊ ma
terialis. Causa effectiua est duplex. quedaz
est mouēs ⁊ immobilis: ⁊ hec est prima cau
sa. ⁊ de tali prius determinare ad prīmū phi
losophū. Alia est mouens ppetuo motu que
est celū ⁊ pcpus sol. qui cōtinue mouet sub
obliquo circulo ⁊ debet cōtinuābiri.

liqua est
liqua transi
esse substi
ter. 7 ppor
qua' gnatio
prio de non
giur.

nō ens
 nō videt
 est q̄ nūq̄.
 ille sit nūq̄.
 q̄ p̄uiz
 dē est q̄ sub
 p̄p̄it nūq̄
 aliq̄ d̄lio
 est. T̄rrio
 r̄aliter: et
 q̄ non ens
 p̄r ēr̄no
 n̄ acū aliq̄
 n̄ario ē mu
 . . . cū potē
 d̄ esse sūm
 eis sit et nō
 Sed cō
 ilud ens
 p̄p̄it ge
 edicamen
 p̄tēna. non
 ēr̄ sine sub

esse et aliquo corrupto. Hoc enim non est. quia materia sit denudata ab omni forma: sed cum est in potentia ad unam est actu sub alia. et simul esse non potest sub duabus formis substantialibus: ideo nunquam introducitur forma in materia quoniam abijciatur secunda sub qua est: ideo dicimus quod generatio semper est ex alio quo corrupto. Ex illis patet quid est generatio simpliciter et quid corruptio. et quot modis potest dici generatio secundum quod. et quot modis accipitur simpliciter. et quod sit causa proprietas generandi et corrupti.

Ad rationes ante opposituz.

Ad priamā dicitur q̄ ratio illa procedit ex
insufficienti diuisione: vt ante patuit. Ad
secundam dicitur q̄ generatio simpliciter fin-
is: p̄ptiā rationē inuolutam est in instantanea.
sed si capiat̄ finē q̄ est admixta alterationi:
sic est successiua. Ad vltimā dicitur q̄ ni-
hil debz poni a philosopho naturali: nisi sit
cognoscibile ad sensum vel per intellectus:
modo generatio simpliciter non est intel-
lectui immanifesta. ⁊ potest eius cognitio ac-
cipi per sensum. ergo ⁊c. Sequitur in tex-
tu. Propter quid aūthocōdē simpliciter. ⁊c.

¶ Querit̃ sexto vtrum generatio vnius sit corruptio alterius. Arguitur q̃ non. qz generatio ⁊ corruptio sũt mutationes oppositæ. ergo vna nõ est alia.

Secūdo sic. cum mixtū co:ruptū resolu-
uitur in quattuor: eleme:ta sicut ex his cōpo-
nitur. ergo co:ruptio vniū nō erit semper
generatio alterius. ymo quādoq; pluriū.

*Tertio arguitur. In mutatione aliquid
corruptitur. scilicet nutrimentum. & tamē ni-
hil videtur generari. ergo &c. Quarto sic
Generatio scientie in intellectu: & luminis
in medio nullius est corruptio. ergo &c.*

In oppositū est philosophus in textu.

Responſione ad q̄ſtionē ſciendū
eſt primo q̄ titulus queſtionis poteſt habe
re duplicem ſenſum. vñs quidem talcm. an
generatio ⁊ corruptio ſint vna ⁊ eadez mu
ratio ſive inorus. Et quo ad hoc dicendum
eſt q̄ dupliciter poteſt cōſiderari generatio
⁊ corruptio. Vno modo ſim' proprias ⁊ eſſe
ntiales rationes. ⁊ hoc modo non ſunt vna ⁊
eadem inuratio: ymo habent ratios oppo
ſitas. Alio modo poſſunt conſiderari ſim' eē
⁊ hoc modo ſunt idem inorus: q̄ in om̄i mo

It has been
the same
from 1840
to 1845.

Single e pluris formaz
the in only one way
formaz only of the
prima pluris in the
form of pluris magis
magis magis & in the
individual

capítulo glosa y sus dotes
 y sus dotes y sus dotes
 y sus dotes y sus dotes
 y sus dotes y sus dotes
 y sus dotes y sus dotes

[illegible]

1844

Liber primus

tu aliquid abijicitur. scz terminus a quo. et aliquid acquiritur. scz terminus ad quem. id est in omni motu est generatio quedam et corruptio licet alia ratione motus dicatur generatio et alia ratione dicatur et corruptio. Alius sensum potest habere titulus. questionis talis. Utrum ad unius compositi substantialis corruptionem sequitur generatio alterius: et e contra. et istum sensum capit Aristoteles.

Sciendum est secundo quod materia simul et semel non potest habere plures formas substantiales. alias unum ens esset plura entia. quod cum quolibet forma substantialis dat esse simpliciter sicut posset habere duas formas substantiales. pari ratione posset habere tres vel quattuor: etiam in infinitum. et ita unum ens posset esse infinita entia. Itaque actus actiuorum sunt in parte dispositio: secundo de anima. modo alia et alia forma substantialis aliam et aliam dispositionem in materia requirit. ergo si due forme substantiales simul essent in una materia sequeretur quod in una materia possent simul esse dispositiones contrarie.

Et si obijciatur de formis substantialibus eiusdem speciei que requirunt eandem dispositionem. ergo videtur quod simul plures possint esse in eadem materia. Respondetur quod cum in habentibus materiam ipsa sit principium in diuinationis impossibile est duas formas substantiales: vel etiam accidentales esse simul in eadem materia adequata.

Sciendum est tertio quod materia per nullum instans potest esse nuda et separata ab omni forma. quod materia secundum se non est ens sed est in potentia ad ens solum. et efficitur ens actu per formam. si ergo separaretur actu ab omni forma sequeretur quod simul esset et non esset. quod implicat contradictionem. hoc etiam potest ostendi ex ordine agentium. Nam semper agens posterius plura presupponit in actione quam agens prius: sicut artifex plura presupponit quam natura. et natura quam agens prius. Cum ergo agens prius possit agere nullo subiecto presupposito sequitur quod agens naturale in sua actione presupponit materiam. Et cum agens naturale non agat nisi per motum et transmutationem cuius subiectum oportet esse actu: sequitur quod omne agens in sua actione presupponit materiam existentem. et cum non sit in actu: nisi per formam substantia-

tialem: sequitur quod materia sine forma prima nec non potest nec sustinere transmutationem agentis naturalis ad formam.

Conclusio responsiva. Generatio unius est corruptio alterius: et contra. id est ad unius compositi substantialis corruptionem semper sequitur generatio alterius: et contra. ita quod in predicta propositione non sit predicatio per se et essentialis seu ydenti cal: sed sit predicatio per concomitantiam. Probatur conclusio. quia corruptio compositi substantialis nihil aliud est quam abiectio forme illius compositi a materia: vel ergo illa forma abiecta inducitur noua forma vel non. Si sic: sequitur quod ad corruptionem unius sequitur generatio alterius. Si vero illa forma abiecta non inducitur noua: sequitur quod materia manebit nuda: quod est impossibile.

Eodem modo posset probari quod ad generationem unius sequitur corruptio alterius. quia cum generatur aliquod compositum substantiale acquiritur noua forma in materia. et cum materia prius non esset nuda: sequitur quod erat sub aliqua forma. vel ergo illa abiicitur adueniente alia vel non. Si abiicitur: sequitur ad generationem unius sequitur corruptio alterius. Si vero non abiicitur: sequitur quod due forme substantiales erunt in eadem materia: quod prius probatum est esse impossibile. ergo relinquitur conclusio vera. Ex quo inferitur quod cum materia sit ingenerabilis et incorruptibilis secundum suam substantiam: et eius appetitui satiari non possit per unam formam. et tamen non potest simul habere plures formas substantiales: nec potest manere nuda ab omni forma: sequitur quod materia est causa perpetua generationis et corruptionis eius.

Subicitur an generatio secundum quid semper presupponat corruptionem quod admodum generatio substantialis. Respondetur quod accidentia sunt duplicia. Quodam enim habent contrarium: et quedam non. Habentia enim contrarium duplicia sunt. quod quedam sunt que se habent adinuicem quod ambo separari possunt a materia: sicut dulce et amarum. Alia vero sic se habent quod unum semper inest materie: ut sunt contraria inmediate. Dicendum ergo primo ad dubium quod in accidentibus non habentibus contrarium: sed tamen priuationem oppositam: ge-

neratio unius
nus. de quibus
positum: sicut est
quenon est aliquid
secundo quod in cor
separari a materi
unius presuppon
alius. scilicet quod p
alio contrario. qui
ad generationem v
rius corruptio cor

Dicitur tertio quod
neratio unius semper
Ad rationes. It

primo notabili
superius est v
sequatur generatio
teriam dicitur quod
noua forma simpl
ita non est ibi gene
tum est ibi partiali
quintur forma ipsi
plus nutriti: ita
nplaciterna nec

Ad quartam pa
em. Sequitur
dicitur alteratio quod

Queritur sepe
do differat ab altera
alteratio est mu
alter se habet. sed
simplici aliquid d
generatio est al
forma substantiali
modum dicitur est quod
nephaphic cum ergo
litem sit alteratio
alteratio. Tercio

quod abiicitur et alio
in motu erit gene
quod generatio
alio modis
et primo capitulo

Sciendum est pri
philosophus in preced
de generatione:
hoc secundo mac
alteratione. et pri
generatione. quia a
ita et forma su

De generatiōe et corrup.

generatio vnius nō est proprie corruptio alterius. de quib' arguebat tertia ratio ante oppositū: sicut est generatio luminis in medio quē non est alicuius corruptio. Dicendū secundo qd in contrariis que possunt ambo separari a materia nō oportet in generatiōe vnius presupponere corruptionem alterius. illius. scilicet qd potest separari a materia cū alio contrario. Quis sit verum dicere qd semper ad generatiōem vnius contrarij sequit' alterius corruptio contrarij medio vel extremo.

Dicit terno qd in contrariis immediatis generatio vni' semper est corruptio alterius.

Ad rōnes. Prima soluta est in primo notabili.

Ad secundā dicitur qd impertinens est vtrum ad corruptionē vni' sequatur generatio vnius vel pluriū. Ad tertiā dicitur qd in nutritione non acquirit' noua forma simpliciter: nec nouum esse: et ita non est ibi generatio simpliciter: sed tantum est ibi partialis generatio pro quāto acquiritur forma ipsius nutrimenti in materia ipsius nutriti: ita sicut nō est ibi generatio simpliciter: ita nec corruptio simpliciter.

Ad quartā patet solutio ex solutiōe duar' rō. Sequitur in textu. De generatiōe aut' et alteratiōe qd differūt rō.

Queritur septimo vtrū generatio differat ab alteratiōe. Arguitur qd nō. qd alteratio est mutatio qua aliquid aliter et aliter se habet: sed ita est de generatiōe. qd sibi ipsam aliquid aliter et aliter se habet. ergo generatio est alteratio. Secundo sic: forma substantialis que per generatiōem introducit' est quedā qualitas: vt dicit'. In metaphisicis. cū ergo omnis mutatio ad qualitatem sit alteratio. sequit' qd generatio erit alteratio.

Terno sic: in omni motu aliquid abicitur et aliquid acquiritur. ergo in omni motu erit generatio et corruptio. et per consequens generatio et corruptio nō differūt ab alijs motibus. In oppositum ē pbs in ultimo capitulo secūdi tractat' hui' libri.

Sciendū est primo qd post qd philosophus in precedenti tractatu determinauit de generatiōe: consequenter determinat in hoc secundo tractatu de augmentatiōe et alteratiōe. et patet de alteratiōe qd de augmentatiōe. quia alteratio est via ad qualitatem. et etiā forma substantialis qualitas qd

dam dici potest vt aut ostendatur in quo differunt generatio et alteratio.

Sciendū est secūdo qd in qualibet re transmutabili duo oportet considerare

scz. accidentia inherētia: et ipm subiectum. et sibi vtracq potest fieri transmutatio. differēter tamen. qd quando ipso subiecto sensibili manente eodem sibi substantiaz fit mutatio in passionibus et passibilibus qualitatibus ipsis: siue sint contrarie siue medie: tunc dicitur esse alteratio. et hoc est diffinitio alteratiōis. Sed cum totum subiectum mutatur in aliud: nullo sensibili manente eodem dicitur esse generatio. Unde hec est diffinitio generatiōis. Generatio est mutatio huiusmodi in hoc totum: nullo sensibili in anēte eodem. et ita generatio est maxime sensibilis et apparens quando ex insensibili fit sensibile: hoc est quādo ex paruo sensibili fit multū et magnū: sicut cū ex acre fit aqua. et ita corruptio est maxime apparens quando aliqd multū sensibile corrumpitur in parū sensibile: sicut cum aqua corrumpitur. Sed que reret aliquis an sit cōtra rōem generatiōis qd in genito manet eadez qualitas que erat in corrupto.

Ad hoc respondet philosophus qd in his corruptibilibus qd adinuicem transmutant' quandoqz manet aliqua passio eadem in genito et corrupto. sicut p3 quando ex acre fit aqua. qd ambo sunt dyaphana. nō oportet tamē qd huiusmodi res permanētes. s. dyaphanū aeris vel aque qd transmutant' sint passiōes: alioqz ipa talis transmutatio esset alteratio. qd quicūqz illud qd transmutat' est passio permanens est alteratio sed tantū est generatio qm illud qd transmutatur nō est passio pertransiens. Et hoc manifestat pbs per exemplū. Nam homo musicus corrumpitur quando amittit' habitū musicę: et tūc homo immusicus generat': eo qd musica non est passio hois musicę: cum sit de ratione eius: similiter musica est de ratione hois immusici. ideo homo musicus non manet: sed tamen homo manet idē numero. si ergo musica et immusica nō essent passiōes sed essent de ratione eius: tūc per transmutatiōem nō ē musice et immusice fieret gñatio vni'.

s. qd musica et immusica sunt passiōes hois. id quādo fit de homine immusicus fit alteratio hois: quis sit gñatio musica ex immusico. Ad uertendū tamen qd non vult' dicere pbs qd

manet eadem qualitas in numero in genis
to & corruptio: bene manet eadem scd3 spe
cian & genus.

Conclusio prima. generatio dif
fert ab alteratione. Probat. q: in ge
neratione est mutatio huius totius in se totus
nullo sensibili manere eodem. s: in alteratone
manet id subiectum scdm substantia & sit so
lum mutatio in passionibus & passibilibus
qualitatibus & igitur conclusio vera.

Conclusio secunda. generatio
etiam differt ab alijs motibus. Patet. q: ge
neratio est ad formam substantialem. alij ho ad for
mas accidentales. ut alteratio ad qualitates
et augmentatio ad quantitates & loci mutatio
ad ubi. Item proprium & immediatum subie
ctum generationis est yle. hoc est materia pri
ma. sed immediatum subiectum aliorum motuum
est materia existens in actu substantialem. scilicet
ipsum compositum substantialem: ergo generatio
differt ab alijs motibus. Sic ergo patet q
generatio differt ab alijs motibus & ex preter
minoribus & subiectorum. Alie etiam differentie
multe solent assignari inter generationes et
alterationem. nam subiectum generationis non
generatur: sed subiectum alterationis alter
ratur. Alia differentia est. q: per generatio
nem acquiritur aliquid nobilius subiecto non
aut per alterationem. Alia differentia est. q:
generatio est successiva sic qd est inter for
mas intensibiles et remissibiles non aut al
teratio. Alia differentia est. q: semel genera
tum et idem in numero non potest naturali
ter amplius in idem generari. sed quod se
mel alteratum est iterum bene alterabitur.

Ad rationes ante oppositum. Ad
primam dicitur qd aliter sicut & alterum du
pliciter solet capi. Uno modo ut dicitur diuersi
tate accidentalem tunc. & sic in generatione non
reperitur aliter & aliter. sed aliud & aliud.
Alio modo potest capi large: ut dicitur qd cum qd di
uersitate siue substantialem siue accidentalem & s
modo est coe ad generationem & ad alterationem
Ad secundam dicitur qd forma substantialem non est qli
tas scdm se: sed tamen bene habet modum qualis
tatis. Ad ultimam dicitur qd in omni motu
ad formam bene est generatio & corruptio sicut
quid. sed in omni tali est generatio simpliciter
ter de qua hic intenditur & hec de questione.

Sequitur in textu. De generatione qd dicitur.

Queritur septimo utrum in cor
ruptione substantialem ex parte formam sub
stantialem necesse sit resolutionem fieri vsq
ad materiam nudam. Arguitur qd non. pri
us est vnam formam abijci quam alias intro
duci. ergo si abijciantur omnes forme subst
antiales in illo priori materia manet nuda. qd
est prius dictum. Secundo sic. nihil corru
pitur nisi a suo contrario. sed forma corpor
reatus nulli forme contrariatur cum sit co
munis omnibus generabilibus & corrupti
bilibus: ergo semper manet in materia et p
consequens non sit resolutio vsq ad mate
riam nudam. Tercio sic. scdm philosophu
ambrosio prius vivit vita plante qd vita aia
lis. & vita aialis qd vita rationali. vel ergo ad
ueniente sensitiua abijcitur vegetatiua vel
non. si non habetur intentum. non potest o
etiam qd abijciat. q: anima vegetatiua non
contrariatur sensitiue neq: sensitiua rationali
ergo vna adueniente non abijcitur alia.

Quarto sic. cum ex viuo sit cadaver ma
net forma ossis. ergo non omnes forme abijci
tur a materia. Ultimo cum generatur mi
xtum ex elementis forme elementorum reman
ent in mixto. q: ut habetur capitulo de mi
xtione non corrumpitur vnus elementum neq
ambo. sed manet virtus eorum. ergo non sit
resolutio vsq ad materiam primam. In
oppositum videtur esse aristoteles ponens dif
ferentiam inter generationem & alios motus p
hoc qd yle est proprium subiectum genera
tionis. yle autem est materia nuda.

Sciendum est primo qd si in eode
composito possent esse plures forme subst
antiales non oporteret in corruptione subst
antialem resolutionem fieri vsq ad materiam. sed
si in vno composito sit tantum vna forma subst
antialis necesse est in corruptione subst
antialem resolutionem fieri vsq ad materiam.

Sciendum est secundo qd est que
da opinio ponens elementa formaliter in mix
to sub ipsis formis substantialem sub esse
tamen ligato et de hac opinione postea vi
debitur. Alia est opinio qd in homine sunt
plures anime distincte scdm rem. et prior
est anima vegetatiua. et postea aduenit sen
sitiua. siue abiectione vegetatiue. et inde
aduenit anima rationalis. Tertia fu
it opinio avicebron ponentis in quolibet

si forma flabit
formam nuda
q: qd dicitur
in qua flabit
vnde est qd dicitur

Ad rationes ante oppositum
Ad primam dicitur qd aliter sicut & alterum
Ad ultimam dicitur qd in omni motu
ad formam bene est generatio & corruptio sicut
quid. sed in omni tali est generatio simpliciter
ter de qua hic intenditur & hec de questione.

proposito substantialem
quod predicata
cari de illo pro
berit & auctore p
peruam & manent
nis naturalis ter
nit qd in quolibet
ptiales substantia
nis: & alia ossis: &
torus qd dicitur
nidos conueniunt
giationis simpli
stantialem non sit re
ma. Et de omnib
sum est in alijs li

Conclusio p
ea que dicitur sum
to substantialem ne
nals simplex in
multiplex in vir
bata est in plurib
forme substantia
scdm non esse simp
generatio etiam n
forma substantialem

Codulio re
nitione substantialem
necesse est resolutio
primam p: ex coe

Subicitur
qualitas vel cri
to que prius fuit
n si sic non esset fa
habentibus sim
sequens est cotra
ius. Patet tamen
bus simobolus cor
corruptioem in
corruptioem att
pauca cor
manet in geni
ridem color & e
nito que prius
alio accidental
arguit per diffin
lopho data. s
tus in se totum
Ad illud dub
eos qui ponunt
fm hos qui neg

De generatiōe et corrup.

proposito substantiali tot formas substantiales quot predicata essentialiter distincta possunt predicari de illo proposito. Quarta opinio fuit Alberti et Avicene ponentium formam corporis et animam perpetuam et manentem sub viroque transmutatorum naturalis termino. Quinta opinio ponit quod in quolibet vivere sunt forme plures principales substantiales, ita quod alia est forma carnis et alia ossis et alia sanguinis, sed est una totius quod dicitur anima. Sic ergo omnes iste opinioniones conveniunt in hoc quod plene est subiectum generationis simpliciter, et quod in corruptione substantiali non fit resolutio usque ad materiam primam. Et de omnibus istis opinionibus satis videtur sum est in alijs libris. *Sexta et Thorica per quod fit*

Conclusio prima conformans ad ea que dicta sunt in alijs libris. In composito substantiali non est nisi una forma substantialis simplex in essentia: sed in alijs quibus sit multiplex in virtute. Hec conclusio satis probata est in pluribus locis, nam si essent plures forme substantiales in composito: illud compositum non esset simpliciter unum: sed plura entia generatio etiam non esset nisi alteratio, quod quilibet forma substantialis dat esse simpliciter, ergo etc.

Conclusio responsiva. In corruptione substantiali ex parte forme substantialis necesse est resolutio fieri usque ad materiam primam, per ex conclusione precedentem, etc.

Subicitur primo utrum eadem qualitas vel etiam quantitas maneat in genito que prius fuit in corrupto. Videtur quod sic, quod nisi sic non esset facilis transitus in elementum habentibus symbolum quod in non habentibus, consequens est contra philosophum in secundo huius. Pater tamen consequentia, quia in huiusmodi symbolis tot qualitates corrumpuntur quot corrumpuntur in non habentibus, nec facilis transitus attenditur penes hoc quod est pauciora corrumpi. Item eadem cicatrix maneret in genito que prius fuit in corrupto et idem color et eadem figura maneret in genito que prius erat in corrupto, et ita de multis alijs accidentalibus. In oppositum tamen arguitur per definitionem generationis a philosopho data. Generatio est mutatio huiusmodi totius in totum: nullo sensibili manente eodem.

Ad illud dubium respondendum est aliter secundum eos qui ponunt inchoationem forme, et aliter secundum hos qui negant. Unde ponentes inchoa-

tionem forme, maxime dicunt quod accidentium: quedam sunt in subiecto ratione forme generice, et alia ratione forme specificice. Dicunt ergo quod accidentia que insunt subiecto ratione forme in specificice non manent eadem in generato et corrupto, quod in corruptione substantiali abiicitur forma specificica, et remota causa remouetur effectus. Sed accidentia que insunt subiecto ratione forme generice cuiusmodi est forma corporis: bene manent eadem secundum essentiam que prius fuerant in subiecto, quod causa manente eadem manet effectus idem, sed non manent eadem secundum esse, quod licet forma generalis maneat eadem secundum essentiam, non tamen secundum esse. Sed illi qui ponunt tantum unam formam substantialem in uno composito et negant inchoationem forme, maxime respondent quod accidentia manent bene idem secundum substantiam in genito quod prius fuit in corrupto, nullum tamen manent idem secundum numerum, et accidentia numeratur per suum subiectum, cum ergo genitum et corruptum sint subiecta numero distincta, sequitur quod accidentia unius erunt numero distincta ab accidentibus alterius, ideo dicitur quod impossibile est accidentia migrare de subiecto in subiectum. Et secundum hoc respondetur ad rationes ante oppositum dubium. Ad primam dicitur quod facilitas transitus in elementum habentibus symbolum non attenditur penes hoc quod est pauciora accidentia corrumpi. Unde in habentibus symbolum corrumpitur tantum una qualitas per se et alia ex consequenti, sed in non habentibus symbolum due qualitates per se corrumpuntur, et de hoc videtur in secundo.

Ad aliam dicitur quod bene probat quod eadem accidentia manent secundum speciem in genito quod fuerunt in corrupto, sed non probat quod manent eadem secundum numerum. Accidentia enim non est ens sed est entis dispositio, transmutato ergo aliquo subiecto substantiali quod erat in eo de transmutari et corrumpi, et si maneret eadem qualitas post corruptionem illa non maneret ut est corrupta: sed ut est genita, et ita manent alia secundum numerum, sicut etiam manent eadem materia secundum essentiam in genito et corrupto: nihilominus dicitur quod in generatione substantiali est mutatio totius in totum, quod materia non manet in genito ut est in corrupto: sed ut est genita.

Subicitur secundum utrum a plurium agentium quolibet possit idem effectus numero produci. Respondetur quod duplicia sunt

*inchoatio forme generice
inchoatio forme specificice
inchoatio forme accidentis
inchoatio forme materie
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme*

*inchoatio forme generice
inchoatio forme specificice
inchoatio forme accidentis
inchoatio forme materie
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme
inchoatio forme forme*

Liber primus

agentia quaedam enim sunt essentialiter sub-
ordinata. et sic idem effectus ab omnibus istis
numero produciatur: et quodlibet illorum suo
modo. Alia sunt agentia non per se subor-
dinata: sed per accidens. et hoc dupliciter. quia
vel sunt agentia per accidens: et de istis non est
ad propositum. quia non influunt formam in effectum.
Imo idem effectus potest esse ab infinitis cau-
sis secundum quod infinita possunt accidentia acciden-
te alicui agentis. Alia sunt agentia per se que
tamen non sunt subordinata: sicut agentia physi-
cularia. et loquendo de istis agentibus dicitur
dum est quod a pluribus agentibus quolibet non potest
idem effectus produci. quia idem numero bis pro-
duceretur: quod est inconueniens.

Subiungitur tertio vtrum ab eodem agente plurium instantium possit idem effectus numero produci. Respondetur quod non: si tale agens producat suum effectum per motum et mutationem. quia ad preteritum nulla est potentia. et ita nulla potentia que preterita est potest redire. et sic non potest redire idem effectus numero. modo ad idem potentiam numeralis motus requirit idem potentiam temporis et forme sue terminum. ideo non possunt idem effectus numero produci in diuersis temporibus: aut diuersis instantibus. neque est aliquis effectus coniungens ex eo quod potest produci instantibus diuersis. sed quia potest produci et non potest produci. Sed ab agente cuius actio subiacet nec tempore neque motui idem effectus numero productus potest produci: et hoc tenet articulus resurrectionis. Et si arguatur. quia simili ratione potest produci effectus existens in actu sicut potest produci effectus prius corruptus. Neganda est prima. quia repro-
ducio presupponit non esse illi quod reproducit

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur: quod ex parte materie recipiens oportet formam preexistentem prius abijci quam sequi introduci. sed e converso est ex parte agentis. non est tamen ibi prius tempore: um: sed solum nature. Unde primum non esse forme preexistentis est primum esse forme sequentis. et ista materia nunquam est per aliquod instantaneum sine forma. Ad secundam patet solutio ex aliis dictis. nam forma composita ex consequenti abijci potest quanto continetur sub forma specifica. qua remota remouentur omnia que virtualiter continentur. Ad tertiam patet etiam solutio in libro de anima. Et cum

arguitur de contrarietate. Respondetur quod ibi est contrarietas large accepta que est improprie ad perfectum. Ad quartam dicitur quod cum ex viuo fit cadauer non manet caro nec os nisi equiuoce. nec est eiusdem speciei sicut prius.

Ad ultimam solutio patebit in fine huius primi. Dicitur enim ibidem quod forme substantiales elementorum non manent formaliter in unpro: sed in existente per quatuor forma mixta simplex est in essentia. et multiplex in existere. continet enim perfectiones omnium formarum elementalium sicut anima rationalis continet virtualiter vegetatiuam et sensitiuam etc. Sequitur in textu. De augmentatione autem etc.

Queritur octauo vtrum augmentatio et diminutio sint motus distincti ab alijs motibus. Arguitur quod non. quia tunc ignis augeretur per appositionem noui ignis: et albedo per appositionem noue albedinis. sed non aduenit ignis nouus nec noua albedo nisi per generationem. ergo augmentatio non differt a generatione. Secundo sic arguitur. in augmentatio necessaria est corruptio nutrimenti. sed corruptio vnius est generatio alterius. ergo in augmentatio est generatio: et per consequens non differt a generatione. Tertio arguitur augmentatio est peruersio nutrimenti in substantiam aliam. ergo augmentatio est motus ad substantiam. et per consequens est generatio. Et similiter argueretur quod diminutio sit corruptio. quia diminutio fit per egressum alicuius intransfusa substantialis. ergo est corruptio etc.

Quarto sic. in augmentatione nutrimentum prius existens dissimile efficitur simile. sed aut fieri non potest nisi per alterationem. ergo augmentatio est alteratio. Quinto sic. augmentatio est motus nutrimenti distinguens partes viuens. ergo non differt a motu locali. Item. illius quod augetur partes excrecentur in maiorem locum. et illi quod diminuitur decrecentur in maiorem. ergo augmentatio et diminutio sunt motus locales. **Ad oppositum est philosophus in secundo capitulo huius secundi tractatus.**

Pro responsione sciendum est primum quod postquam philosophus determinauit de generatione et corruptione: et alteratione: et ostendit qualiter adiuuatur et ab alijs motibus distinguatur. consequenter determinat de augmentatione et diminutione. ostendens primum quod

De generatiōe et corrup.

iter differunt alijs motibus. et deinde circa quid et in quibus et quilibet habent fieri.

Pro declaratiōe primi de quo est questio presens. Sciendum est secūdo quod augmentatio solet accipi tripliciter. Uno modo pro quacūque maioratione alicuius rei cuiuscūque nature sit: siue substantia: siue accidentis: siue substantia corporalis et materialis: siue spiritualis. siue fiat talis maioriatio per appositionem noue materie: siue acquisitionem quantitatis absque additiōe noue materie. siue fiat per intentionem aliquā sue cōpletionis. Secūdo modo solet accipi magis stricte pro maioratione alicuius siue discreti: siue cōnnui qualitercūque fiat. Tercio modo accipitur proprie pro maioratione alicuius quantitatis alicuius viuētis finita per ingressum extrinseci cōuersi in substantiā viuētis per acionem caloris naturalis.

Sciendū est tertio quod in quolibet viuēte caloris naturalis agit in nutrimentum viuētis aliquid cōsumendo de humido radicali. ideo viuens semper indiget nutrimento per quod restauretur deperditū. et cū plus restauratur quod deperditum sit: tūc augetur viuens. sed cum equaliter: tūc non augetur nec diminuitur: sed nutritur tantū. Et istis potest assignari quid est augmentatio proprie dicta. Tūc augmentatio est cōuersio nutrimenti in substantiā aliam plus quod deperditum sit per actionem caloris naturalis facta ab anima: ut viuens suam debitam quantitatē attingat. Per hoc cū quod dicitur cōuersio quodammodo tangit causā formālem. et per hoc quod ponit nutrimentū tangit causā materialis. et cum adiungitur plus quod deperditum sit denotatur differentia augmentatiōis a nutritione. et cum dicitur per calorem naturalem tangitur causā efficiētiā principalis. cum vero subiungitur ut viuens tē tangitur causā finalis. Patet ergo quod hec definitio est causalis. patet etiā quod in augmentatiōe quasi omnes motus sunt. nam si in augmentatiōe inueniatur corruptio. scilicet nutrimentū et etiā generatio partialis efficitur sub forma viuētis: annectatur sibi etiā alteratio: quia nutrimentū prius dissimile existens efficitur simile nutrimento. annectitur etiā ei quodammodo motus localis quod attrahitur nutrimentū ad singula membra viuētis. etiā illius quod, augetur partes crescunt in maiore

locum. et sic augmentatiōi quodammodo annectuntur omnes motus. et per hoc soluitur argumenta ante oppositū.

Cōclusio responsiua. Licet augmentatiōi quodammodo annectuntur omnes alij motus: tūc augmentatio finis se est vni motus ab alijs distinctus finis rem et rationem. et si in dīcendū est de diminutiōe. Prima pars patet in notabilibus. secūda partē declarat Aristoteles dupliciter. Primo quod alteratio est ad qualitatem. generatio et corruptio ad substantiā. loci mutatio ad vbi. augmentatio et diminutio per se sunt ad quantitatem. cū istis termini sunt realiter distincti et motus sit eiusdem esse cū terminio ad quem sequitur quod augmentatio finis se est motus ab alijs finis rem distinctus. Secūdo probat Aristoteles differentiam ex modo transmutatiōis. quod non est necesse illud quod alteratur: neque etiā illud quod generatur transmutari finis loci: nec finis totū: nec finis partes. sed illud quod augetur: et etiā illud quod diminuitur transmutari locū. quod in augmentatiōe partes occupant maiore locū: et in diminutiōe minore. **Aduertendū tamen quod illius quod augmentatur vel diminuitur partes mutant locū: aliter tamen quod id quod mouetur motu recto. Nam illud quod mouetur motu recto partes mutant locū totaliter. Sed illius quod circulariter mouetur partes mutant locum toto semper remanentes in loco. sic autem non contingit de illo quod augetur et diminuitur. Patet ergo ex modo transmutatiōis quod augmentatio et diminutio differant ab alijs motibus. posset etiam assignari differentia ex parte materie siue obiecti. Nam nutrimentū potest considerari ut est in potentia ad formā viuētem. et sic est materia siue obiectū nutritionis. Potest etiam considerari ut est potentia talis: et sic est materia alteratiōis. Potest etiam considerari ut est potentia quantitatis: et sic est obiectū augmentatiōis. Et si queratur qualiter differt augmentatio a rarefactione. hoc satis habitū est. 4. philosophice. nam rarefactio per se terminatur ad quantitatem. augmentatio vero per se terminatur ad quantitatem. et ita in rarefactione non aduenit noua materia: sed solus materia existens sub propria quantitate efficitur sub maiori. ideo in rarefactione non est augmentatio nisi primo modo: aut secundo modo dicta. Sed in augmentatiōe proprie dicta aduenit noua materia et noua quantitas quod quidem noua materia per calorem viuētis cōuertitur in ipsam eius.**

Ratiões facte solute sunt in corpore q̃stionis.
Secundum in tertio. Circa quid aut. &c.

Queritur nono. vtrū illud qđ
auct̃ sit solū in potentia qđcum nullam pe
nitū habens quāritatē. Arguit̃ qđ sic. qz
augmentatio est motus ad quāritatē: s3 ois
motus est actus entis in potentia. sc3 ad ter
minū motus: ergo augmentatio est ex quā
to in potentia 3 nō in actu. Arguit̃ secun
do augmentatio ē ad qđcum in actu: ergo nō
est ex quāto in actu alias augmentatio est 3
ab eodē in idē. Tercio arguit̃. idē est
subiectum augmentatōis 3 generatōis vt
dicitur in textu. sed subiectū generatōis nō
est actu qđcum ergo neq3 subiectum augmē
tatōis. igitur 3c. In oppositum est ari
stoteles in textu.

Sciendum est primo q̄ post q̄
p̄b̄s oñdit q̄lter augmētatio differt ab alijs
uionib⁹. p̄sequēter oñdit circa quā qualiter
et per que habet fieri augmētatio.

Sciendū est secundo qđ idem ē
subiectū radicale ⁊ pñmū generatōis ⁊ alio
rū mortuū. idco aristoteles inquirens an sub
iectū augmētātōis sit separatū oīno a cor
poreitate ⁊ magnitudine il lud pñmo inquē
rit de subiecto generatōis. Et dicit qđ
dupliciter potest ipsum esse separatū a ma
gnitudine. vno inō scđm in esse ⁊ scđm locum
Alio modo scđm esse ⁊ nō scđm locum. sed
sit in aliquo loco sicut vinū in dolio.

Conclusio prima subiectū gene
rationis non est separatū scđm esse et scđm
locum ab omni corporeitate et magnitudi
ne. qz si sic tale corpus nō se haberet nisi vt
punctus vel vacuū id est corpus insensatus
que scđm antiquos idē sunt. Sed si vt pū
ctus tunc locus esset vacuus. Punctus em̄
non est in loco eo qd locus est diuisibilis et
insensatus et locutus. si vero vt corpus insens
satus esset vacuū quod est incōueniens. qz
vacuum non est vt ptz. 4. pbi. ergo zc.

Secunda cōclusio. subiectū ge-
nerationis non est separātū scōz esse ab oi-
corporeitate ⁊ magnitudine epitens tamē
in aliquo corpore non sicut pars eius: s̄ q̄si
locum in loco sicut vinū in dolio. Probā-
tur p̄mo cōclusio dūcēdo ad tria incōve-
nientia. p̄mū est. Quia si sic sequeretur q̄

ex aqua fieret aer & aqua nō transmutata. p^rz
q^uod si aer sit in aqua et sit separatus scōm esse
ab aqua: tūc aer posset separari ab aq^{ua} non
transmutata sicut vinū trahitur a dolio v^{er}o
non transmutato. Sequeretur iterū
q^uod in a liquo corpore puta in aqua possit
esse infinite materie. p^rz cōsequentia. q^uia
inateria sit seclusa ab omni corporeitate et
magnitudine sequeretur q^uod non occupatio
tū r ita possunt simul eē infinite in arene &
per psequēs infinita simul ex vno generari
Itē sequeretur q^uod gñatio non esset nisi ex
a materialitate. i. extractio vni^{us} ab alio ipso
nō mutato. Secūdo pbat^{ur} conclusio ista oñ
siue sic. subiectū gñatiois nō est indiuisibile
ergo oportet q^uod sit q̄tum & diuisibile. añs
p^rz. q^uod indiuisibile ē termin^{us} alicui^{us} diuisibi
lis. scd materia non est termin^{us}. i. imo ē termi
nata. ergo non est indiuisibilis.

Conclusio. iij. idem est subiectū
 generationis naturalis et augmentationis.
 Patet. qz generatio naturalis terminat ad
 corp^u naturale et augmentatio ad corpus
 q^unti. sed eadē est materia corporis natural^{is}
 et corporis quanti. ergo idē est subiectū ge-
 neratōis et augmentatōis. et cū subiectū ge-
 neratōis nō sit separatū a magnitudine ve-
 ostensius est. scq^ur etia q^u subiectū augmen-
 tatōis nō est actu separatū a magnitudine.

Aduerredū est q̄ quīs subiectū augmē-
tatiōis sit actu q̄tū tñ augmētatio nō ē ex
co scdm q̄ est actu q̄tū: s̄ scdm q̄ est ipoten-
tia ad maiore q̄ritatē: t̄ hoc bñ p̄bant rōes
an oppositi. ¶ Et in q̄ritate p̄siderata fm
suā simplicē formā nō est p̄teras neq̄ motus.
vt pr̄z. s. p̄p̄i. sed in q̄ritate cōsiderata
vt ē termin⁹ corporis naturalis impositus
a forma naturali determinatē sibi maximū
t̄ minimū in q̄ritate hoc mō in q̄ritate est
p̄teritas nō q̄d scdm diuersas rōes q̄ri-
tatis. s̄ in eadē sp̄e scdm rōes p̄fecti t̄ im-
p̄fecti et ita augmētatio est ex q̄to imp̄fectio
ad q̄tū p̄fectū. ideo q̄: q̄tū imp̄fectū est in
potentia ad q̄tū p̄fectū. ideo augmētatio
est ex q̄to in actu et q̄to in potentia p̄ se m̄
est ex q̄to scdm q̄ ē in potētia ad maiorem
q̄ritatē. ¶ Aduerredū etiā q̄ licz sit idē sub-
iectū p̄mū t̄ radicale ḡnatiōis t̄ augmēn-
tatiōis. tñ aliud t̄ aliud est p̄p̄iū t̄ p̄mū
vniūsq̄. quīs em̄ materia sit sub aliq̄ actu
substantiali t̄ sub aliqua q̄ritate tñ vt sic nō

De generatiōe et corrup.

est per se subiectū gñationis simpliciter. sed solū per accidēs in ipso pñsiderata vt est in potentia ad actū substantiāle est per se pñs un subiectū generatiōis. sed pñs un et per se subiectū augmētationis ē materia existēns in actu substantiāli et sub gñitate pñfecta. sed qd ē in potentia ad pñfectā gñitātē: si ipsa materia existēs in actu substantiāli et sub gñitate pñfecta sūm qd est in potentia ad immorē gñitātē est per se subiectū diminutiōis. S3 hic origitur vnū dubiū qd mouet aristoteles in textu.

Dubitat ur vtrum in augmen
tatiōe illud qd aduenit puta cib? augeatur vel illud cui adueniat puta mēbrū v? vtrū p. pñs solutiōe dubij pñmittit tres pñditio nes augmētatiōis. Prima ē qd illi? qd auget qlibet ps auget et illi? qd diminiuit qd is per ps diminiuit. Secūda ē qd augmētatiō it adueniēte aliq extrinsecō. Tertia ē qd illd qd auget manet idē numero post et añ. S3 pñtra secūda pñditionē obijciē. q: illd ex rursū v? essz co: porciū: vel inco: porciū: iō inco: porciū: q: tale nō augeat. nec co: porciū: q: esset penetratio dimēsiōnū in re augmētata et pñp hanc rōem dicūt sic obijciēns augmētatiōes fieri pñr factiōes: sicut si aqua fit aer ē augmētatiō et cū ex aere fit qua ē diminiuit. S3 hoc arguit phūs. qd ex aqua fit aer si sibi esset augmētatiō. Pa q auget. vel aer. v? aliqd cōe ābob? Aliqd tale nō aq. q: corripit. nec aer: q: incipit ēē de nouo in fine trāsmutatōis: nō augmētatiō rei sequit inceptōes rei. nec aliqd cōe ābob? q: oportet illud qd auget manere idē añ augmētatiōe et post sūm cē rōem cū a forma sit esse et ratio rei. et cū ex qua fit aer vaneat forma sequit qd nō ē aliqd cōcibi manēs idē sūm rōem. Oportet er o dicere qd augmētatiō fiat adueniēte ali uo extrinsecō qd est primo dissimile et effiz tar simile p alteratiōes et puerit in forma li? cui aduenit. nec ibi ē penetratio dimen siōnū. q: illd qd aduenit auget illd cui ad uenit et crescit in maiore locū et etiā restau it de pñditū. Tñ illud extrinsecū cōuertitur substantiā illi? cui aduenit et fit vnū cū ipo d phat phūs. q: nisi fieret vnū cū ipo p se alteret. et sic nō essz augmētatiō: s3 gñatio.

Ex quo pñ soluiō dubij. s. qd illud cui nu mētrū aduenit est illud qd auget. pñs qz ill d qd auget inancre d3 idē añ augmenta

tiōe et post. sed sic est de corpore vel mēb: o cui aduenit nutrimentū et nō de nutrimento: ergo rē. Itē sicut est in alteratiōe ita ē in augmētatiōe: s3 in alteratiōe illud qd manet vnū et idē d3 alterari. s3 ipm subiectū et nō qualitas adueniēs. ergo similiter in augmētatiōe corp? vel mēb: u qd manet vnū et idē dicit augeti. et nō sibi adueniēs. Vnde in augmētatiōe aia ē primū principiū augmētatiōis et alteras nō alteratū vel augmētatiū. s3 alteras alteratū est ipm corp? vel mēb: um qd in se h3 virtutē augmētatiuā et altera tiuā et cōuertēdi illud in sui naturā: s3 cibū vel nutrimentū nō augeat effectiue: s3 vt ma teria augmētati. Rōes sunt solute in co: porci gñitionis rē. Sequitur in textu. Susci piendum itaqz rē.

Queritur decimo vtrum tres

pñditōes augmētatiōis sint sufficiēter posite In quarū prima d3 qd illi? qd auget qlibet pars auget et illi? qd diminiuit quilibet ps diminiuit. Secūda ē qd illi? qd auget añ augmētatiōe et post manet vnū et idē.

Tertia ē qd augmētatiō fit adueniēte ali quo extrinsecō. Arguit pñmo pñ primā pñtē q: si sit aliqua pars corporeis infirma et alie sane. pñtes sane possunt augeti pñte infirma nō aucta. Secūdo arguit. si ita esset opor teret nutrimentū trāsire ad singulas pñtes illi us qd auget. et cū tales sint infinite opore ret nutrimentū diuidi in infinitū qd est ipossibile. Tercio sic pñtra secūda pñtes. pñtes illius qd auget cōtinue fluūt et defluunt. et go nō manet idē. Quarto sic pñtra tertiā pñtē. q: qdā aialia viuūt et augent sine ad uētu alicui? nutrimentū extrinsecū. sicut patet d multis auib: ergo rē. Itē si adueniret aliqd extrinsecū vel illud esset corporeū vel inco: porciū. si inco: porciū: q: inco: porciū: illud nō esset gñitū in actu et ita p sui apposi tiōe nō faceret mai? scdm gñitātē. si verō esset corporeū sequit qd duo co: pora erunt in eodē loco. s3 corp? qd auget et corp? qd additū auget. hoc autē est ipossibile. igit rē.

In oppositū est phūs in textu.

Sciēdū est primo qd post qd phi
losoph? ostēdit circa qd habeat fieri augmē tatiō pñsequēter manifestat quāsdā pñditōes augmētatiōis q sūt sex. s3 tres affirmatiue de qd? utul? pñtis quēstōis ē format? et tres

Liber primus

funt negatiue. quaz. Prima est q̄ in illo qđ
augēt n̄ oportet ponere vacuū vt augmēta
tio fiat. Secūda est q̄ augmentatio non fit
adueniente aliq̄ corporeo. Tertia ē q̄ in au
trib⁹ p̄mis p̄ditiōib⁹ declaratur. In q̄ aristo
teles alias tres p̄ditiōes negatiuas manifestas
Sciendū est secūdo q̄ in viuēte
corpora dissimiliū partiū augēt p̄ b̄ p̄tes
similiū p̄nū augēt. sicut man⁹ q̄ p̄ponit ex
carne offēneruō. ⁊ mulculo. ⁊ sic d̄ alijs au
get cū quolibet illaz partiū augetur.

Sciendū est tertio q̄ quedā sūt
pres scdm formā et speciē que dicūt formā
les et q̄dam sūt scdm materiā et dicunt ma
teriales. eadē vero pars dicūt scdm speciē
et scdm materiā. sicut caro vel os. s̄ d̄: scdm
speciē et scdm materiā alia et alia ratōne.
nam caro d̄: pars formalis et scdm speciē
put in ea p̄siderat id q̄d p̄tinet ad speciē
carnis. s̄ d̄: scdm materiā put in ea p̄sidera
tur id q̄d est materiale. idco dicit. p. q̄ si ac
cipiat scdm speciē illi? q̄d auget q̄libet ps
auget. in qualibet em̄ p̄fescdm speciē cōsi
derata addit ali q̄d tanq̄ p̄manet. s̄ pars
materialis nō auget. q̄ illud q̄d auget opor
tet p̄manere idem. non aut p̄manet eadem
quelibet pars considerata scdm materiā: s̄
solū scdm speciē et formā sicut d̄: s̄ p̄bi. spe
cies p̄parat ad materiā sicut p̄tinet ad con
tentū et mēsurā ad mēsuratū. tñ ergo opor
tet intelligere de carnes scdm speciē et materiā
sicut de mēsurā et mēsurato siue de p̄tine
te et contento. Si q̄s em̄ aq̄uā mēsurat ita
q̄ sit semp alia et alia aq̄. puta si ex vase ple
no guttatim effluat et guttatim sup̄fundat
tur erit tñ semp eadē p̄siderata mēsurā aq̄.
nō aut erit eadē cōsiderata materia aque.
Similr opor̄et intelligere q̄ species et for
ma carnis in viuere semp manet eadē tāq̄
q̄dam mēsurā. nō tñ semp manet eadē ma
teria in qua sup̄ficiē species et forma carnis
Et similiter d̄ fluuiū q̄ semp manet idē q̄m
ad speciē fluuij et tñ materiale aq̄ semp e a
lia et alia. Similiter ē etiā in igne cui? ip̄s
et forma manet idē in fornace inferni: l̄z li
gna in q̄b? materialr ignis ardet cōsuman
tur et itē alia apponant. Idē etiā apparet
i p̄p̄o ciuitat q̄ semp manet idē scdm id q̄d
ē speciē q̄uis hoies ex q̄b? materialiter cōs

fitur' est ppls qdā moriāz ⁊ alij succedat.
Sic igit' semp manet in viuēte illud q' pri-
us ad speciē carnis vel ossis y' alteri' pūf-
licit materia in qua ē talis spēs vel forma
fundat' paulatim ⁊ psumat' p actiones car-
nis ⁊ alia de nouo adueniat p nutrimentū
Sic ergo qñ aliqd corp' auget' auget' ma-
teria carnis. qz pl' generat' per nutrimentū
q' depositū sit per actionem caloris.

Sciendum est quarto quod oportet augmentationem fieri adveniente aliquo in corpore: eo neque tamen propter hoc sequitur duo esse simul: neque corpus primo quod augere esse vacuum: quia plus fuit illud quod restituitur per nutrimentum quam illud quod perditum fuit per carnem: virtus enim naturalis quod pertinet ad spem extendit illud quod est gratia ex alimeto in maiorem quam trahebat dimensionem: et ita occupat maiorem locum quam ante.

Conclusio prima. augmētatio
habet fieri scōm partes formales ⁊ nō ma-
teriales. p. q. p. s. materialis nō manet eadē
s. q. d. d. defluit cōsumpta p. carnē et q. d. a. eue-
nit relictura. s. p. nutrimentū. p. res aut scōm
speciē manēt. ⁊ quīpe sole in virtute forme
h. abent virtutē cōuertendi nutrimentū in
sui substantiam: ergo conclusio vera:

Conclusio secūda. illius quod
 augeť q̄libet pars formalis augeť r illi?
 qđ dimīnuit q̄libet pars formalis dimīnui-
 tur: licet non q̄libet pars materialis. q: ps
 formalis manet r habet virtutē conuertere
 di nutrimentū in sui naturā nō aut ps ma-
 terialis: vt dictū est. Hanc etiā conclusiōē
 pbat p̄p̄us per signum. q: manifestū est qđ
 partes dissimiliū partiuꝝ augent per hoc qđ
 partes similiū partiuꝝ augent vt dictū est
 prius. sed cū caro augeť non ita manifestū
 est qđ q̄libz pars ei? sanguinea augeat sicut
 cū man? augeť manifestū ē qđ q̄libz ps ma-
 n? augeť, r ita int̄ pres mat̄iales qđ a sūt ma-
 nifeste ille. s. qđ h̄nt op̄atōes extrinsec? op̄ates
 sic pres organice. vt man? r ocul? . Sz alie
 sūt pres organice occul? ille s. qđ h̄nt op̄a-
 tōes appetentes sicut ē caro. r inde ē qđ car-
 ne mo: tua dicim? qđ est caro quasi videatur
 se habere in mortuo sicut se habebat in vi-
 uente. ita ac si nō haberet aliquā op̄atiōē in
 viuente. sed oculis extractus a co: pō: em
 viuente non dicitur oculus nisi equoq: qđ

ocul' in vi
Conclu
 gent' imp
 ruin. Pa
 nuefluat
 q's fit aug
 augmētā
Cōclus
 fit adueni
 gmetāno fi
 vit' uno n
 scōm omne
 rans natu
 ua matena
 neque p
 rinū ip ar
 cas et exte
Conclu
 conditione
 ter assignat
 cō pcedit
Dubitar
 dum augmē
 pozos. R
 har pertran
 cōpō: cū ad
 q'i viuētē si
 dū nutrime
Dubitar
 naturalis p
 Respōde
 dicale intr
 rebarū n
 ocul'. Sg h
 rā respōdit
 nā sicur est
 tur ergo ad
 inuē hūmā
 inuē hūmā
Dubitar
 dum fit hūmā
 Ad Respō
 mīle et in fīn
 conuētiēti
 nūm adeo eff
 turam dī
 sacrus cōlac
 lān' i pīo dī
Dubitar

De generatōe et corrup.

ocul' in vincte habebat opatōes manifestā

Conclusio tertia illud quod au-
getur semper manet vnū et idē scđm nume-
rum. Pater. qz licet pres materiales cōti-
nue fluāt et refluāt: tñ partes formales sūm
q̄s fit augmentatio semp manēt eadē. ergo
augmentatio semp manet idē sūm numerū.

Cōclusio quarta augmentatio
fit adueniente aliquo corpore. pater qz au-
gmentatio fit scđm ptes formales p actionē
virtutis naturalis q̄ est in ipsis et extenditur
scđm omnē dimensionē p actionē ipsi' virt-
utis naturalis. hoc autē fieri nō pōt sine no-
ua materia adueniente q̄ nō est sine qualita-
te que p hūmōi actionē cōuertitur in substan-
tiam iparū partium formalium ingrediendo
eas et extendēdo eas. ergo cōclusio vera.

Conclusio respōsiua scz qz tres
conditiones augmentationis sunt sufficien-
ter assignate. p̄ter per ea q̄ dicta sunt. Sz cir-
ca predictam oriuntur dubia.

Subicitur primo an ad saluan-
dum augmentationem cōueniens sit ponere
poros. Respondetur qz cū augmentatio
fiat per transmutationē nutrimenti quod ē
corpo: cū ad singulas ptes viuētis oportet
qz i viuēte sint pori i singul' partib' ad recipiē-
dū nutrimentū vt puerat i subam recipiētis

Subicitur secūdo vtrum calor
naturalis p̄tineat in humidū radicale agar.

Respondetur ad dubiū qz per humidū ra-
dicale intelligit' ois ps viuētis q̄ corrupta
restaurari nō pōt per naturā: sicut man' vel
ocul'. s̄ p humidū cibale intelligit' nutrime-
tū dispositū ad cōuersionē in viuētis substā-
tiā sicut est sanguis v' aliqd aliud. Dici-
tur ergo ad dubiū qz qdū calor naturalis
iuuenit humidū cibale p agit in ipz. tñ nō
iuuenit humidū cibale agit i hūmduz radicale.

Subicitur tertio an nutrimen-
tum sit simile vel dissimile ei quod nutritur

Ad b̄ respondet qz in p̄ncipio est dissim-
ile et in fine alterationis est simile cum scz
conuertitur in substantiam meibz. non ta-
men adeo efficitur simile quin retineat nas-
turam illius a quo sumptus est. sic sanguis
factus ex lactuca est frigidus. de hoc aurez
lat' i p̄rio dubio sequit' q̄onis definiendū ē

Subicitur quarto qualiter dif-

ferit nutritio et augmentatio a gñatōe. Rñdet
qz differūt ex pte obiectoy forma: mal' distinctio-
nū vt dicit' i libro d̄ aia. qz genitū accipit for-
māeductā de materia q̄ ē suba gñatōis. ē ip-
sū subiectū p se subsistē. s̄ i nutritōe et aug-
mentatōe nutrimentū accipit formā meibz nō
manēs p se s̄ vnitū sūm substantiā cū mebro.

Subicitur quinto vtrum augmē-
tatio sit q̄ritū aut qle. Rñdet qz sic ois mo-
tus et mutatio ē ad singulare p se et ex p̄nti ē ad
vniuersale. ita dicēdū ē de augmentatione.

Subicitur sexto an motus nu-
trimenti qd infinitū ad singulas ptes viuē-
tis sit natural'. Rñdet qz si p̄sideret' nas-
tura nutrimenti n̄ ē natural'. s̄ si p̄sideret' mo-
tus aie q̄ ē in nutrimento q̄ qdē aia hz mouere
sūm oēs differētiā p̄onis tal' mot' ē natural'.

Ad rationes ante oppositum:

Ad p̄mā d̄: qz cū d̄: q̄ illi' qd auget' q̄libz
ps auget' intelligēdū ē si pres sint bñ dispo-
siti et sane. Ad secūda d̄: qz sic pres viuē-
tis sūt finite sūm actū: ita nutrimentū. nec sūt
diuisibiles pres meibz i infinitū p̄siderata
forma substantiāli q̄uis p̄siderata sola q̄nta-
te sūt diuisibiles i infinitū. Ad tertiā dicitū
ē qz pres materiales fluūt et refluūt: s̄ nō pres
formales. Ad aliā d̄: qz sūt qdā aialia h̄ns
tia calor ē debile. id p̄ longū tps calor corz de-
bilis p̄t p̄uari circa nutrimentū assūptū vt n̄
de nouo sumant extrinsecū nutrimentum.

Ad vltimā rñdet ex dictis. Sequitur i
textu. Queret' autē aliq̄s qle oportet eē tē.

Quentur vñdecimo vtrum aug-
mentatio sit vn' mot' et cōtinuus. Ad qz nō. qz
augmentatio fit sūm singlas pres viuētes: q̄
nō ē vn' mot': s̄ p̄pres sūm pluralitatē p̄nti-
ei' qd auget'. Secūdo si augmentatio eēt pri-
mua a p̄ncipio augmēti vsqz ad finem sequre-
tur qz corz p̄ augmentatū p totū aliqd tps au-
geret sūm q̄ritatē pura bipedalē ad tripeda-
lē et qz i q̄libz pte illi' tps sūm p̄tē sensibilem
illi' q̄ritatis auget'. s̄ autē videt' irrōnabi-
le. ergo augmentatio nō ē motus cōtinuus.

In oppositū arguit'. qz augmentatio ē mo-
tus diffict' ab alijs. ergo ē vn'. s̄ motū esse
vnū ē ipm eē p̄tinuū. ergo ē mot' p̄tinuus.

Sciendū ē primo qz postq̄ phis-
iosoph' oñdit modū augmentatōis. s̄ qz fit
p actōes nutrimenti ad singlas pres nutriti.
et p hoc saluatur qd i d̄s augmentatōis.

Liber primus

et ipsa sit mediata aliquo corporeo. sequē
mouet aliqua dubia de nutrimento: et de diffe
rentia augmentatiōis a nutritiōe et gēratōe.

Sciendū est secūdo p respōsiōe
ad questū supponēdū est primo q in q̄rita
telphice cōsiderata termini reperitū ma
ximē distantes ab invicē quos pōt fieri ex
tus de vno in altē. et ita pōt esse mor' q dī
augmentatio vel diminutio. Secūdo suppo
nit ex. s. phisicor' q ad vnitatē mor' requi
runt hec tria simul. s. vnitās mobilis per se.
vntas forme in quā est motus. vntas scz
in specie specialissima. et vntas tpoꝝ.

Cōclusio respōsiua. Quis aug
mentatio alicui' viuētis sit p̄tinua p aliq̄
t̄ps. tñ p̄tingit augmentatiōe nō esse p̄tinuā
a principio augmētū vsq ad terminū p̄ple
tū: nisi forte accipiēdo augmentatiōe p̄o
dispositiōe ad augmētū. P̄ia ps pz. q: p
aliq̄ t̄ps viuēs pōt habere alimētū sibi cō
ueniēs in magna abūdātia et hāc v̄tutē per
quā pl' cōuertat de alimēto i suā sbāz q̄ fue
rit deperditū. ergo p illud t̄ps pōt p̄tinue
augeri. Secūda ps pz. q: viuēs nō sp hz ali
mentū cōueniēs nec sufficiēs. neq hz semp
v̄tutē sufficiētē ad cōuertēdū pl' de alimē
to q̄ sit deperditū. et etiā augmentatio nō est
nisi i fine alteratiōis ipi' alimēti. cū ergo al
teratio sit successiua sequit' q augmentatio n̄
ē sp p̄tinua: cū p̄reqrat alteratiōes nutrimenti
q nō pōt simul esse cū augmentatiōe. sed sit
dispositiō in eo q̄ auget a p̄ncipio augmen
tati vsq ad finē est semp dispositiō ad aug
mentatiōes vel augmentū si nō sit egritudo
in ip̄o viuente nō oꝝ ip̄s augeri et dispositiō
nē fieri ad augmentū q̄ diu est dispositū.

Dubitatur primo. an viuēs q̄
diu viuit nutriatur. Et videtur q nō. q: nu
tritio sit p sumptionē nutrimenti. sed quedaz
sunt aialia que per lōgū t̄ps nō recipiūt nu
trimentū. et sic in illo tpe nō nutriūtur: et tñ
viuūt. Itē alie vires aie q̄nqz cessant a suis
opatiōibus. ergo et nutritiua. Ad dubiū res
pondet q viuēs q̄ diu viuit nutriatur: s non
augetur q̄ diu viuit. Prima ps parz q: vita
cōsistit in humido et calido. et iō omē viuēs
hz caliditatē et humiditatem. s q: calor: neq̄
nō agere. ergo in vita calor: sp agit in humi
dū: p̄sumēdo et resoluēdo ipm. ergo si viuēs
debeat remanere in esse: necesse ē q nutritiō

tū suscipiat et cōuertat ipm in sui naturam:
ad restaurādū humidū radicale deperditū:
alias viuēs cōsumeret. eratō necesse ē viuēs
q̄ diu viuit nutriri. Secūda ps pz. q: calor
naturalis est instrumentū aie subferuens si
bi ad augmentatiōes. sed instrumēto impo
nitur terminus a principio agēte: qd ē aia.
principale vero agēs requirit determinatā
q̄ritatē i materia. ergo sequit' q habita illa
determinata q̄ritate: calor: natural' q̄ est instru
mentū aie cessat ab actu agendi. Itē in p̄n
cipio augmentatiōis humidū naturale qd
ē p̄p̄iū subiectū et p̄naturalē caloris ē p̄p̄.
iō calor: naturalis ē adeo fort' q pōt multuz
de humido extraneo cōuerrere in sbāz viuēs
ns. et q: hūidū radicale qd ē i p̄ncipio purū
p cōtinuā admixtiōes et int' susceptiōes hūi
di extranei efficit impurū. nā aliq̄ hūidū re
tinet naturā illius ex q̄ fit: sicut sanguis nas
tus ex lacruca retinet quodāmo naturā la
cruce. Et quo sequitur q calor: naturalis cō
tinue debilitat: sicut virtus vini cōtinue des
bilitatur p hoc q aqua miscet vino. et etiā
calor: naturalis ad hoc deuenire pōt: qd nō
sufficit cōuerrere de alimento in subām aliri
plusq̄ deperditū sit. et tūc cessat augmentatio
Et cū adhuc debilitet' venit ad istū statū i q̄
sufficit cōuerrere pl' de alimēto q̄ deperditū
tū sit: et tūc viuens diminuit. et deinde adeo
debilitat q non plus sufficit cōuerrere de
alimento in subām aliri: et tūc necesse est viuēs
mori. q: plus nō nutritur. Sic ergo ps q q̄
diu viuēs viuit nutrit: sed nō semp auget.
vino in vna parte t̄ps auget. scilz in p̄ncipio
vite: et in alia p̄te t̄ps vite sue diminuit.

Ad ratiōes ante opposituz du
bū dicendū est q calor in aialibus illis est
debilis et parū sufficit cōuerrere de nutrime
to. et q: assūmūt plus de nutrimento q calor:
suus digerit. ideo in illo tpe vit' nutrimento
prius sumptio: digerendo et cōsumēdo ipm
et cōuertendo in substantiā. Ad secundaz
dicatur q vis nutritiua est prima inter potē
tias aie: et ita magis ē naturalis. et ita sicut
potentie naturales habent semp suas opas
tiones: ita potentia vegetatiua.

Dubitatur secūdo circa tertium
qle debeat esse nutrimentū. Rndet p̄s q dī
esse in potētia ad illd qd auget: vt si debeat
augeri caro i actu: alimētū dī ē ē caro i potē

De generatiōe et corruptiōe.

ria. nō tñ dzeē i potētia ad b q illud fm se
et solitarie fiat caro. qz alias eet gñatio. sed
sufficit q illud nutrimentū cū alito fiat caro
alicuius viuentis.

Ubitatur tertio. quid patitur

ipz mēb:ū ab alimēto. Rñdēt q nō patitur
corruptōez: s panf quādā mīxtionē. sicut si
aliqz infundat in vino aquā in pua qritas
te. vinū patit mīxtionē nō aut corruptōez.
An sicut ignis facit v:ēda q tāgūt eē adu:
sta z cōuertit ea in sui naturā. ita illd qd au
get illud qd nō est actu caro esse actu carnē
Et rñt mīxtio ipa duplicat caput pprie. scz
qn mīxtibilia abo alterātur z veniūt in vnu
medū. z sic mēb:ū nō patit mīxtionē ab a
limēto. Alio mō ipsope. qn vnu puerit ali
ud ita q cōuertēs ppriū op? z ppriā spēs re
tinet. z b mō mēb:ū panf mīxtionē a nutri
mēto. et qn nō potest amplius cōuērtēre in
se amittit opus vel speciem.

Ubitatur quarto vtrum illud

qd auget sit qm in vniuersali vl in pcula
ri. Rñdēt pbs q si cōfinglāre pmo z p se ges
nerat ex psequenti vniuersale. Ita et illud
quod auget primo et p se est qm in singu
lare et ex psequenti qm in vniuersale.

Ubitatur quinto qualiter dif

ferūt obiectum augmentatiōis et nutritiōis
Ad illud dubium patet solutio ex dictis.
et etiā videbitur in. 2. de anima.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q eodē mō quo pres sūt i toto
dicunt augeri. pres aut sūt in toto fm potē
tiā et nō sunt actu diuise a toto. imo faciūt
vnu ptiū fm actu. Ideo ē vna augmēta
tio fm actu ptiua. Ad secūdā pz solutio
ex dictis. qz nō oportet q si aliqd auget p ali
qd tps q in qlibz pte illi? tps auget scōz
qualibz pte illius qritat. qz in aliq pte tps
disponit tñ ad augmētatiōez z nō augmen
tat. si tñ ps tēpōis accipiat in qua aliquid
auget in qlibet pte illi? tps augetur fm ali
quā pte qritatis. Rñ facta post oppositū
est p primā pte. Seqtur tractatus secun
dus. Qm aut oportet primo de materia zc.

Queritur duodecimo vtrū omne
agen sagat per tractū. Arguitur q non
qz tāgentia sūt quoz vltima sūt siml. mō ali

qua agūt q nō hñt vltima cuiusmodi sunt
substantie spūales. ergo zc. Secūdo sic. ce
lū agit in hec inferiora z tñ nō tangit ea. qz
omne tangēs tāgēdo tāgitur. cōstat aut q ce
lū ab istis inferiorib? nō tāgit. qm nō patit
cū sit incorruptibile. ergo celūz nō agit in b
inferiora p tractū. Tercio sic. visibile agit
in visib? z magnes attrahit ferrū: z tñ nō tā
guntur. z ita argueretur de multis alijs. et
go zc. In oppositū est aristoteles in prio
capitulo tertij tractat? hui? p. iiii libz.

Sciendū est primo q post q phi

losoph? determinauit de gñatiōe augmenta
tione z alteratione. q sunt pncipales mot?
ad formā. pñter in secūdo libz determinā
dū est de gñatiōe z corruptiōe elemētōz et
de natura gñatiōz z corruptiōz. iō i fine pri
mi determinauit de tactu actiōe z passiōe z mī
xtiōe q oia subseruiūt determinatiōis in pcedē
ti pte et determinatiōis in secūdo hui? vbi des
terminabit de natura elemētōz ostēdēdo vtrū
sit vnu elemētū qd sit pncipiū materiale oiz
re:z vel sint ponēda ptra zc. vtr ibidē. patet
bit? qd ad determinandū de ipis oportet pri
mo determinare de actiōe z passiōe z tactu b
pbat pbs tripliciter. primo nā fm antiquos
ponētes pncipia materialia gñatio z cor
ruptio sūt p aggregatiōez z segregatiōez q
nō pñt fieri sine mīxtiōe z illa nō pōt esse si
ne actiōe z passiōe. nec actio z passio sine
tactu. ergo fm eoz opimōnē hec ma desers
uūt gñatiōi. Secūdo fm ponētes vnum
pncipiū materiale gñatio z corruptio non
pñt fieri sine actiōe z passiōe. imo vt dicit
Diogenes si nō essz vnu pncipiū materiale
nō possent saluari actio z passio. qz calidis
tas nō agit i frigiditatē nec trāsmutat in ip
sam: s actio z passio sūt in subiecto qst am
bob?. ergo zc. Tercio etiā fm ponētes pta
pncipia materialia gñatio z corruptio non
pñt fieri sine actiōe z passiōe z tactu. ergo
zc. Itē fm positionē aristotelis z rei verita
tē alteratio pcedit gñatiōez z corruptiōez. al
teratio aut nō pōt eē sine actiōe z passiōe et
sine tactu. iō determinādū ē in b libz de acti
one et passiōe z tactu. Et qz gñatio z corru
ptio nō sūt sine aggregatiōe z disgregatiōe
quis aggregatio nō sit gñatio. nec disgrega
tio sit corruptio. aggregatio aut nē sine mī
xtione que nō est sine actiōe z passiōe z tactu
b iij

omne agit
agit
vultu

Liber primus

id etiam ad hunc librum in quo agitur de generatione et corruptione pertinet determinare de mixtione. Patet ergo quod de illis tribus agendum est in secundo libro. Et quod tactus compositus est ex actu et passio. et actus et passio sunt mixti. id prius agendum est de actu deinde de actione et passio. et ultimo de mixtione. Patet ergo quare agitur de istis tribus in ultimo huius primi et quo ordine determinandum est de ipsis.

Sciendum est secundo quod tactus dupliciter accipitur. uno modo proprie alio modo metaphorice. ad tactum autem proprie dictum tria requiruntur. primum est quod sit in habetibus positionem et magnitudinem et per consequens in habetibus locum. quod magnitudo a loco separari non potest. Secundum est quod ultima illorum positiones habent et magnitudinem sint simul. Tercium est quod ipsa quorum ultima sunt simul sint actus et passiva ad invicem. et huius ratio est. quod ut dictum est illa quod proprie tangunt habent diversas magnitudines. et per consequens diversa loca. et quod in diversis locis sunt diverse virtutes et proprie. id oportet ea quod nata sunt tangere proprie esse propria. et per consequens actus ad invicem. Sicut ergo per consequens tangens proprie dicta sunt corpora habentia diversas magnitudines et actus et passiva ad invicem. et ita tactus proprie est corporum habentium diversas magnitudines. quorum ultima sunt simul actus et passivorum ad invicem. Et sic patet quod sit tactus proprie dictus. et quod ad ipsum requiratur. Sed ad videndum de actu metaphorico quid sit et qualiter habeat fieri.

Notandum est tertio quod ut habet philosophus movere et agere in aliquo conveniunt et in aliquo differunt. conveniunt enim in hoc quod sicut est aliquid movens immobile ita est aliquid agens impassibile. Sed differunt. quod accrescit proprie accipiat opponit ei quod est pati proprie dictum. Unde proprie dictum accrescit inferit motum mobile quod quidem motus est passio ut dicitur in textu. quod motus dicitur passio quoniam sibi ipsum alterat mobile alteratione proprie dicta facta per aliquam qualitatem sensibilem. Sed movens dicitur illud quod inferit motum mobili siue sit alteratio siue quicquid movetur. Et quo patet quod movere est in plus quod agere. nam omne agens in agendo movet. sed non omne movens in movendo agit. proprie sicut intelligitur in movendo celum non agit in ipsis celis autem movet hec inferiora et agit in ipsa quod vis ab ipsis non repatiatur. Et his patet

secundo quod duplex reperitur tactus in metaphorico quidam enim tangens et tactus ut cum intelligitur gentia nec tacta nec passa movet celum quod movet nec patitur. et huius tactus deficit omnes. additioes tactus proprie dicti. Intelligitur enim nec habet magnitudinem nec ultimam magnitudinem nec agit nec patitur. Alius est tactus metaphorice ex preteragens tamen et non ex preter tactus et hoc modo celum suo modo tangit hec inferiora. movet enim ea et agit in ipsis. sed non patitur ab ipsis. et ita deficit sibi tertia conditio tactus proprie dicti. sed omnia hec inferiora generabilia et corruptibilia nata sunt se tangere tactu proprie dicto. Et quibus patet.

Conclusio responsiva quod omne agens proprie dictum agit per tractum immixtum diate passum ab ipso. Patet. quod omne tale agens inferit mobili motum qui est passio. et cum talis motus sit accedens per consequens non possit esse sine subopposito quod agens et patiens sunt sibi per immediatos.

Conclusio secunda omne movens movet per contactum siue proprie siue metaphorice dictum. Patet quod omne movens inferit motum mobili. ergo est simul cum ipso. Et iste due conclusiones intelligende sunt de motibus et agentibus primis ut satis determinatum est in 3. philosophorum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod intelligitur tangit celum tactu metaphorico ex parte mobilis et moventis ut dictum est. Ad secundam dicitur quod celum tangit hec inferiora tactu proprie dicto ex preter ipso inferiorum. sed tactu metaphorico ex preter celi quod non repatiatur ab illis inferioribus.

Ad tertiam dicitur quod arguit de agente remoto et de agente metaphorico. ico. 76. Sequitur in textu. Suscepimus autem a prioribus. 76.

Quentur quintodecimo utrum simile agit in sibi simile. Arguitur quod sic. quodlibet non agit in quodlibet nec quodlibet patitur a quolibet indifferenter. ergo per consequens agens et patiens esse aliquam similitudinem. Et confirmatur quod simile non resistit suo simili. sed ubi est minor resistens ibi est maior actus. ergo quanto aliquid est magis simile patitur tanto magis agit in ipsum. Sic magis calidum agit in minus calidum et fortius agit in repidum quam in frigidum et etiam magis lucidum agit in minus lucidum ergo et in oppositum arguit. quod omnis actus est ratio

De generatiōe et corru p

con pūto agit in pūto

alicuius contrarietatis. contraria aut sunt dissimilia. igitur &c.

Sciendum est primo q post q phūs determinant de tactu pūter agit de actione et passiōe. Primo sēdm opinionē antiquorū. deinde sēdm opinionē ppriā. Determinādo aut de agere et pati sēdm opinionē antiquorū. primo agit de ipsis q̄rum ad rationē actionis et passiōis et deinde q̄rū ad modum agendi et patiendi.

Secundo notandū est q q̄rū ad rationē actionis et passiōis due fuerūt opinionēs antiquorū. Prima fuit Platonis et antiquorū dicentū q nullū simile agit in sibi simile nec patit. sēmp dissimile agit in sibi dissimile. et cor ratio fuit. q̄ duoq̄ similia nō esset maior rō q̄ vnūq̄ eēt magis actiū q̄ aliud. Et sēdm illos dissimilitudo est tota actio ratiōis. id dicit q si q̄n pū ignis patiat a maiori hoc est nisi p quādā p̄dicta tē. nā multū paucū est pū. Alia fuit opinio Democriti dicentis solū simile agere in sibi simile et pati a sibi simili. et si ptingat p̄ria agere et pati adinuicē hoc nō ē in q̄rū sunt altera et differētia. sūm q̄rū est aliqd in ipsis similitudinis. Et sū illā opinionē similitudo ē tota rō actōis et passiōis. S; sic d. ar aristoteles due opinōes sūt p pre vere et p pre false quā ppter Arist. vocat eas sub contrarios hmones. ipi vero credētes ip̄ice re ad totū solūmō p̄siderauerūt p̄e. Un q̄n nos dicim⁹ hoies sanari et calefieri attribui mus actōez et passiōez subiecto. q̄nq̄ em di cim⁹ labdātem sanari et frigidū calefieri. et sic attribui mus actōez et passiōez p̄rijs. Opinio ergo q̄ dicit sile agere i sibi sile solū ip̄i cit formā et materiā actōis et passiōis. nā ea dē est natura p̄rijs. S; opinio q̄ ponit dīssimile agere i sibi dissimile solū inspeit et cōsiderauit qualitates siue formas sū quas sit actio et passio. et ita inter opinātes aliū solūmō inspeierūt formā. Alij vero solū materiā. Istis notatis sit.

Conclusio prima omnino simi le alteri nō agit in ip̄s neq̄ patit ab eo. Pro batur q̄ nō esset assignare causam q̄re vnū esset magis actiū q̄ aliud. Itē seq̄ret q̄ idē ageret i seip̄s et moueret seip̄s. q̄ vnūq̄d q̄ ē maxime sibi p̄ simile. Et q̄ seq̄tur q̄ nūq̄l esset immobile et corruptibile. q̄ vnūq̄d

q̄ ageret et moueret seip̄m. q̄ maxime sibi simile. Et scias q̄ ibi capis similitudo larges put se extēdit ad idēitatē et oēm cōueniētiā

Et si obijciat q̄ secūda rōem. q̄ intellect⁹ seip̄m itelligit et agit in seip̄m mouēdo seip̄s et ita nō videt in cōueniēs aliqd agere in seip̄m. R̄ndet q̄ duplex est actio. q̄dā est p̄fectiua. alia ē corruptiua. actiōe aut p̄fectiua aliqd agit in seip̄m p̄ alterz in q̄rū est quod dāno alterz a seip̄o. s; actione corruptiua. et p̄fectiua idē nō agit in seip̄m p̄ se primo.

Conclusio secūda omnino dissim ile nō agit in sibi oīno dissimile. p̄z q̄ albedo nō agit in lineā vel magnitudinē nisi p accidēs p q̄to accidit lineē eē albā et nigrā. nigrū autē patitur ab albo. q̄ p̄raria q̄ cōueniūt in ḡne p̄rimo. ergo oportet actiua et passiua cōuenire in aliquo. Qd p̄bat phūs sic. quēcūq̄ nō sunt p̄raria nec ex cōtrarijs nō sunt nata se facere exterius a natura sua. i. corripere. contraria aut nata sunt se inuicē corripere et agere et pati adinuicē et ita quēcūq̄ sunt actiua aut passiua sunt cōtraria aut ex cōtrarijs. sed cōtraria cōueniūt in ḡne et differūt in specie. ergo actiua et passiua adinuicē dnt esse similia genere et dissimilia specie. Itē phūs p̄bat inductiue p̄clusionē. nā corpus agit in corp⁹ et patit ab eo. et sapor a sapore. et calor a calore et vniuersali⁹ homogeneū ab homogeneo. s; oēs agēs phisicū oportet cōuenire cū passio in ḡne. et differre in specie. ergo oīno dissimile nō agit neq̄ patit a sibi dissimili.

Conclusio tertia tota ratio ac tionis nō est similitudo aut dissimilitudo. sed vtraq̄. p̄z q̄ oīno similia nō sunt actiua neq̄ passiua: vt patet per primā conclusiōem. nec oīno dissimilia similia. vt p̄z p̄secūdam p̄clusionē. ergo sunt aliquo mō similia et aliquo modo dissimilia. Un p̄raria que sunt maxime actiua et passiua cōueniunt in genere et materia q̄ est subiectū et differunt in specie. quare q̄cūq̄ pueniūt in materia et cōtrariant in forma agūt et patiunt a se inuicē vt est calidū et frigidū. Merūtamen ē q̄ si aliqua duo non cōmunicarent in materia nihilomin⁹ vnū agere pōt in reliquū. s; nō ecōtra sicut celū agit in hēc inferiora. s; nō ecōtra. similiter intelligentia mouet celū et nō ecōtra. s; sequit q̄ si aliqua duo sunt

b iij

Liber primus

actiua et passiuia adinuicē: oportet qd saltem aliquo mō cōueniāt et sint si hia et aliq modo dissimilia. Sequitur in textu. Eodem modo suscipiendum esse de facere.

Querit decimosexto utrū omne agens in agendo repant. Arguit qd nō.

Nō omne mouēs mouēdo mouetur. ergo nō omne agens in agendo repant. aīis p3 p10. finis mouet: et in mouendo nō mouet. mediana etiā mouet egentē et non mouetur. et intelligētia mouet celū et nō mouet. celū etia agit in hęc inferiora: et nō patit ab eis. et sensibile mouet sensus et nō patit ab eo. Secūdo arguit. si ita esset sequebatur qd apporitione minoris inēqlitatis fieret actio. p3. q3. cū omne agēs debeat excedere suū patiens si reparet agēs a suo patiente: apporitione minoris inēqlitatis fieret actio. Tercio. si ita esset sequebatur qd agēs et patiens possent semp agere ad eāles distancias. et per pñs cum sūme calidū possit agere in minus calidū p eāles distancias possent agere. et ita haberent eāles virtutes: qd est impossibile. Quarto sic. si ita esset sequebatur qd agens nūq possit sibi assimilare patiens. p3 pñs. q3. si agēs reparet in virtute sua cōtinue debilitaretur et per pñs non possit esse tante virtutis quantum erit ipm agens in principio sue actōis.

Ultimo sic. si ita esset sequeretur qd cōtraria simul essent in eodē. tenet pñs. q3. si agēs ageret in patiens: ageret p mediū. cū omne agens prius agat in ppinquū qd in distans sequebatur qd ipm mediū moueret motibus cōtrariis. si motione agēs: et motiōe patiens. et ita possit simul calefieri et frigidari: qd est impossibile. In oppositū est pbus in etio capitulo huius tractatus.

Sciendū est primo qd post qd pbs ostendit quo modo agens et patiens debet aut esse si hia fm gen? et dissilia fm spēm. con sequenter ostendit quandā diuisionē mouētū qre mouēs dicat agēs. et quō diuersimod de diuersa agētia pueniūt cū suis passiuis.

Sciendū est secūdo qd finis alit mouet qd efficiēs. finis enī mouet materiaz immediate: sed mouet efficiēs ad opandū et ipm efficiēs mouet vel transmutat mobile ad formā: vel ad vbi. Et tale mouens est duplex. Quoddā ē vniuersale p: imū. aliud est pxiūmū. Adhuc pxiūmū est duplex. quia

quoddā est pxiūmū simpliciter quod ē immobīle: vt est intelligentia mouēs o: bē. Aliud est pxiūmū in genere: sicut celū est pxiūmū aliterans: sed nō est pxiūmū mouēs. et tale mouēs mouēdo mouetur. sed nō mouet ab eo in qd agit. q3. nō cōmunicat in materia cū eo. Sic ergo patet qd sicut est dare aliquod mouēs immobīle: vt est intelligentia. ita est dare ali quod agēs impassibile. s. agēs pxiūmū qd cōicit in materia cū suo patiente: pxiūmū etia cū eo vt repatiatur ab ipo patiente.

Sciendū est tertio qd mouēs se habet in plus qd agens. q3. de ratione huius quod est mouere est influere formā qd ē mot? in mobilis: siue per talem motū variat mobilis in suis naturis siue nō. Sed de ratione huius quod est agere si sumatur proprie est influere talem formā mobili per quā in sua natura variat. Et quo sequitur qd mouere cūz dicat actū qd omne cūstiens in actu pōt mouere. Et qro aliquid est magis actu tanto magis est actiū. Ideo intelligentia qd est act? sine materia in ordine mouentiū est pxiūmū. Sed cū moueri dicat potētia o3 omne quod mouetur habere materiaz. et omne tale moueri potest. et sic cū pati dicat motū dicat variatiōē mobilis in sua natura. Quare illud solum dicit passibile qd in suis naturalib? ē trāsmutabile. id celū est mobīle et nō passibile.

Cōclusio respōsiua. Omne agēs pxiūmū et naturale immediatū et pxiūmū ipm patiēti cōicans in materia cū ipo in agendo repant. p3. q3. agēs et patiens accepta pxiūmū mō cōicant in materia: et sunt sufficienter apporimata. sūt etiā pxiūmū. q3. nihil agit in alterz nisi rōe pxiūmū. ergo sequit qd si cur patiens ē in potētia ad aliquā formā agētis quā nō h3. ita ipm agēs est in potētia ad aliquā formā quāz h3 patiens: et ita repant ab eo. Unde omne agens naturale est in potētia et in actu respectu diuersoz. nā illud quod est actu calidū est in potētia frigidū. et per formā quā h3 in actu potest agere i aliud. sed pro quanto est in potētia ad oppositā formā patit ab alio. et ita calidū agit in qd nū calidū est in illud qd est potētia calidū. s. patitur ab eo in quātū est potētia frigidū.

Subituratur quomō agens capitur in proposito. Respondet qd capitur pxiūmū pxiūmū distinguitur ab agēte mētrā pxiūmū o3

et ab agent
ue imman
materia cū
pprie dicta
pxiūmū. s. cū
Nam omnis
terreas fm
inequalitatē
sic o3 dūm
tis sunt mu
elementoz
nem adinu

Ad ratiōem
Ad pxiūmū
vel de agē
nō apporim
materia. et u
repat a pati
q3. qūates a
vt que sunt
reclitēnter
agēs fm vñ
ua resiliēti
aliā formā p
dorsiliēntia
debet se h3
patiens: b3 in
agentis ad i
mātē ipm
aliā formā
tia. et ratio p
nis. Ad qd
re dupliciter
ratiō et intri
lare sibi pati
tenō tamē s
lont aduersus
tur patiens.
ymo in fine n
est agens per
lis agentis p
q tale agens
Ad ratiōem
moueri cōtra
gēnt. Potē
dū mouet ab
ne caliditatis
sefacio et fr
solum nōmū
aliquo: sed et
caliditatis. q3. nō

De generatiōe et corrup.

et ab agente vniuersali: siue sit materiale siue immateriale: dū tamen nō cōmunicet in materia cū ipso passo. et hic capit p: o actiōe p: p: dicte que est in quatuor qualitates p:imas. scilicet calidū. humidū. frigidū. et siccū. Nam omnis actio p: p: dicte fit per eas et in eis eas sūm proportionē maioris vel minoris inegalitatis. Et si natura dicat qualitates sic ordinatur qd ille qd sunt maioris acuitas tū sunt minoris resistentie: vt saluē spēs elementorū per continuā actionem et passio nem adinuicem. et c.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā d: qd omnis ille instantie arguit vel de agente inethaphorico: vel de agere nō appropinquo: vel de agere nō cōcāre in materia. et in oibus his nō est necesse agens repari a patiente. Ad secundā negat p:ia qd q: lates actiue et passive sunt sic dispositie vt que sunt maioris actiuitatis sunt minoris resistentie: et eodē. ideo possibile est aliqd agēs sūm vnā formā excedere in virtute actiua resistentiā alterius. et tū illud alterū per alia formā potest quodāmodo excedere in agēdo resistentiā illi. Vñ quando d: qd actio debet semp fieri a p: p: oione maioris ineq: latis: s: d: intelligi cōparando actiuitatem agentis ad resistentiā patientis: et nō ad actiuitatē ipsius patientis quā potest habere p: aliam formā. Ad tertiā negatur cōsequētiā. et ratio patebit in solutiōe quateratio: nis. Ad quartā dicitur qd aliquid pōt agere dupliciter. Vno mō per formā sibi naturalem et intrinsecā. et tale agēs potest assummare sibi patiēs. et q:uis repatiatur a patiente: nō tamē sic repatiatur qd ipm patiēs p: ualeat aduersus agens: ymo cōtinue debilitatur patiēs. et patiēs min⁹ agit in ipm agēs ymo in fine nihil potest plus agere. Aliud est agens per formā nō naturāle: et virtus talis agentis p: uidebilitatur. et ideo nō o: qd tale agens semp sibi assimilat patiēs.

Ad vltimā dicitur qd nō est idē mēdium moueri cōtrariis motibus: vt calefieri et frigefieri. Potest ergo dici i casu p: dicto qd mēdium mouet ab agente et patiente. in aq: sūo ne caliditatis et frigiditatis. s: nō est ibi calefactio et frigeffectio simul. qd calefieri non solum nominat acquisitiōem caliditatis in aliquo: sed etiam notat acquisitiōem maioris caloris. qd nominat p: cessus de min⁹ calido

in magis calidū. nō est enī impossibile qd idē acquirat maiore caliditatem et frigiditatem. sic ergo licet mēdium siml recipiat duas formas cōtrarias: tamē vna illarū p: ualeat aduersus aliam. et ita sūm vnā illarū est intensio: et scōz aliam est remissio. ideo nō sunt ibi cōtrarij motus. Et hoc de quēstioe. Sequitur in rectu. Quō autē p:ingat hoc accidere. et c.

Querit decimoseptimo vtrum

actio et passio habeat fieri per poros vt dicit Empedocles. aut per corpora indiuisibilia vt dicit Democritus. Arguit primo qd habeat fieri per poros. qd corpora rara facili⁹ transmutantur qd dura. sed hoc nō videtur: nisi si qd porosa sunt. ergo actio fit p: poros. Secūdo sic. in actiōe oportet actum agentis recipi in patiente: s: nō pōt recipi nisi i poros alias duo corpora essent simul. ergo actio habet fieri p: poros. Tercio sic qd habeat fieri per cōtactū corporū indiuisibilium vt dicit Democritus. qd videm⁹ partē alicui⁹ totū citius moueri qd totū. ergo indiuisibile p: transmutatur. In oppositū est p:bus in littera quo ad vtrāq: partem.

Sciendū est primo qd post qd Ari

stoteles determinauit de actiōe et passione qd tū ad ratios actiuorū et passiuorū p:ur determinat de ipsis quantū ad modū agendi. et circa hoc recitat quattuor opiniones antiquorum: quas p:parat. et eas improbat. deinde de terminat veritatem.

Sciendū est secūdo qd fuit opi

nio Empedoclis dicentis actionē et passiōes fieri per poros per quos dicebat actū agentis recipi in patiente: eodē mō dicebat sensatiōē fieri. Dicebat enim corpora esse transparētia per que egrediūtur radij visuales et ingrediūtur rem visam. eodē modo dicebat et mixtiōē fieri. et qd miscibilia habēt poros cōmensurabiles. Secunda opinio fuit Democriti et Leucippi qd vno sermone compendiose determinauerūt de omni transmutatiōe dicentes corpora indiuisibilia esse principia omnium per quorū congregatiōē fit generatiō et per transmutatiōē in situ et ordine aliteratiō. et ita dixerūt actionem et passionem fieri per cōtactū illoz indiuisibilium. Tercia opinio fuit Melissi penētis vnū ens et immobilitate et infinitū. et ille negauit actionem et passiōē et omnē motū. Quō autē sit tū vtrū

Liber primus

probat sic. q: distinctio entium non potest fieri nisi per vacuum. ergo non sunt entia distincta. Nec potest dici etiam q: in aliquo uno continuo sunt plura entia secundum potentiam divisionis. q: divisio fieri non potest nisi per vacuum. et ita si esset aliquod unum continuu divisibile in plura: oporteret q: ubique esset vacuum. si secundum quolibet partem sit divisibile. si vero dicis q: secundum unam partem sit divisibile et secundum aliam non: hoc est irrationabile. Arguebat etiam illud ens esse immobile. q: vel moneatur ad plenum vel ad vacuum. non primum. q: esset penetratio dimensionum. nec secundum. q: esset vacuum. Et si sit q: esset infinitum. q: non posset teneri nisi per corpus extra ipsum. et inter illa oporteret ponere vacuum: quod non est ponendum. Unde q: Melissus credebat q: divisio non et motus non possent fieri nisi per vacuum: et abhorruit vacuum esse. id negavit multitudinem entium et motum. Sed hac opinionem non improbat Aristoteles. q: oppositum ei satis est manifestum ad sensum. Quarta fuit opinio Platonis ponens indivisibiles superficies esse principia rerum: sicut Democritus posuit corpora indivisibilia esse principia. differunt tamen in hoc q: Democritus ponit corpora indivisibilia solida et infinitarum figurarum esse principia rerum. Sed Plato posuit superficies infinitarum figurarum esse principia rerum. dicit enim resolutionem fieri ad superficies triangulares: quas dicebat indivisibiles. De comparatione autem istarum opinionum dicit philosophus q: opinio Democriti et Melissi est irrationabilior.

Conclusio prima contra positionem Democriti. Positio Democriti de actione et passione est irrationabilis. Patet. q: ad eam sequuntur duo contradictoria. scilicet indivisibilia esse alterabilia: et indivisibilia non esse alterabilia. patet. q: posuit actionem fieri per vacuum. et cum indivisibile non sit vacuum: sequitur q: indivisibile non est alterabile. Item indivisibile non potest suscipere qualitatem activam et passivam. ergo non est alterabile. aliter patet. q: talis quas litas esset ab eo transmutabilis vel non. Non secundum. q: est eadem materia contrariis: ut. Non primum. q: transmutatio fit per motum: et omne immobile est indivisibile. ergo si indivisibile transmutaretur esset divisibile. quod implicat contradictionem. ergo secundum ipsum non oportet dicere q: indivisibile non sit alterabile. et tamen ad positionem non est sequitur ipsum esse alterabile. q: ponit indivisibile esse frigidum et calidum. Sed si unum

contrarium sit in natura. ergo reliquum. et si qualitates primae sunt indivisibiles sequitur q: indivisibile erit alterabile: quod est in contrarium. ergo illud ex quo sequitur. Item male posuit corpora esse indivisibilia: cum divisio sequatur corpus. cum omne corpus est divisibile. Item qualitates naturales praesupponunt quantitatem quantum ad modum inesse: de necessitate: sed indivisibile non est quantum alias esset divisibile. ergo non est quale. et per consequens non est alterabile. ergo actio et passio non sunt per corpora indivisibilia.

Conclusio secunda. Actio et passio non sunt per poros: ut posuit Empedocles. Patet. q: si poneretur illi pori: hoc esset ad recipiendum actum agentis. sed pori non possunt recipere hunc actum. q: non sunt illud quod patitur. Item illi pori essent pleni vel vacui. si pleni non suscipiunt actum agentis sicut nec aliae partes. Nec vacui. q: vacuum non est ponendum. Item actus agentis est forma recepta in passio. sed talia in vacuo recipi non possunt. ergo. Item si augmentatio fieret per poros: sequeretur q: alium non cresceret: sicut nunquam crescit murus in altum: sed solum foramina replerentur. ergo. Sed quia fiat actio et passio ponit Aristoteles aliquas conditiones. Prima conditio est q: partes oportet esse tales in potentia quale agens in actu. et ita dicere agens et partes esse actu dissimilia: et potentia similia. Secunda conditio est q: partes debet esse tale ut secundum quolibet sui partem naturam sit sustinere actum agentis. Tertia conditio est q: partes magis et minus patitur ab agente secundum q: est magis et minus dispositus ad suscipiendum actum agentis. Quarta conditio est q: quicquid ipsum patiens sit continuu: tamen debet esse potentia divisibile. non tamen oportet q: actu dividatur per hoc q: suscipit actus non agentis. q: ipsum totum indivisum potest alterari. Quinta conditio est q: oportet ipsum agens esse approximatum ipso patienti. potest tamen agere in aliud distans ab eo. et hoc est per medium sibi propinquum per quod passum a primo agente agit in patientem remota.

Ex istis conditionibus patet per quem modum fiat actio et passio. Patet etiam q: non fit per contactum neque per corpora indivisibilia. neque per ingressus actus agentis in poros patientis.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam rationem. Materiam q: est actio non est mutabilia. agit in patientem corpus autem generat per patientem: et per patientem tangit ipsum patientem natura materiam flammam sicut agens et huiusmodi. Ad secundam rationem. Primum propter hoc in corpore passio est divisibile. Secundum

Quoniam si posset vel ambobus coram patiente coram patiente deberent simili potest videri per divisionem similia sibi sibi similia esse indivisibilia: vnde q: tunc non q: eo q: semper nesci que non non potest videri per divisionem similia esse ad duas vel non. inter se. Si vero quod esset in se nihil per ergo elementum quod habet medietatem

In oppositum. Sciendum philosophus quod per passionem

De generatōe et corrup.

Ad primā dicitur q̄ corpora rara sunt fa-
ciliter transmutabilia. q̄ minus habent de
materia q̄ corpora densa. et ideo minus resi-
stunt actioni agentis. et facilius sunt trans-
mutabilia. Ad secundā dicit q̄ cū aliq̄d
agit in patiens nō est imaginandū q̄ aliq̄d
corpus aut aliqua forma egrediatur ab a-
gente: et per motū localem transferatur in pa-
tients: et per motū localem ingreditur per po-
ros patientis. sed virtute agentis naturalis
tangenti ipm patiens cū materia est in po-
tentia naturali ad formā agentis. et de po-
tentia materie patientis educitur forma sub-
stantialis similis in specie vel genere forme
agentis. et hoc modo dicit actus recipi i pa-
tients. Ad tertā dicitur q̄ quādo agēs ex-
trinsecū agit in patiens: q̄q̄ vna pars pa-
tientis prius transmutatur q̄ totū. sed negat
propter hoc q̄ in indissolubili transmutet. q̄
in corpore passibili nō est dabile aliquod cor-
pus indissolubile in actū. Sequitur in textu.
Scrutandū aut quid est mixtio.

Queritur decimo octauo vtruz
mixtio sit possibilis. Arguitur q̄ nō. q̄ si
sic: vel ambo miscibilia manerent: vel ipsa
corrūperentur. vel vnu maneret: et alterum
corrūperetur. non primū. q̄ miscibilia se ha-
berent similiter sicut prius. nec secūdū. q̄ nō
potest videri quo mō possit fieri mixtio: nisi
per diuisionem. nec tertū. q̄ in mixtione mi-
scibilia sibi se debent habere. Secūdo sic.
si mixtio esset possibilis: vñ fieret p̄ diuisionē
miscibilium: vel sine diuisione. Non primū.
q̄ tunc nō quilibet pars mixti esset mixta:
eo q̄ semper remaneret aliquae partes indi-
uise que non essent mixte. Nec secūdū. quia
non potest videri quo modo fiat mixtio: nisi
per diuisionē. Tertio sic. si sic: vel miscibi-
lia essent adequata in potentijs: etiā virtuti-
bus. vel nō. Nō primū. q̄ tunc nō agerent
inter se. Si vero sint nō adequata: tūc illud
quod esset maius corrūperet min⁹. Quar-
to sic. nihil potest agere vltra gradū p̄prium.
ergo elementa nō possunt producere mixtū.
quod habet perfectiorem formā q̄ sint for-
me elementaria. et per p̄ns misceri nō possunt.

In oppositū est p̄b. Pro r̄sione.
Sciendum est primo q̄ post q̄
philosophus determinauit de actu: actōe:
et passione. cōsequenter determinat de mixti-

one. Circa quam quattuor determinat. Pri-
mo an mixtio sit possibilis. Secūdo an fiat
per diuisionem miscibilium. Tertio quomō-
do sit mixtio: et que et quia sūt miscibilia. Quar-
to quid sit mixtio. Pro quorū omniū so-
lutiōe. et p̄mo p̄mi p̄cti ponenda ē h̄ conclusio

Conclusio prima. Mixtio dif-
fert a ḡnatione et corrupōe: augmētatiōe:
diminutiōe: et alteratiōe. Patet. q̄ ad ḡnati-
onē cōcurrūt materia et forma. ad augmēta-
tionē nutrimentū et nutritū. ad alteratiōem
subiectū et accidens. Et forma nō miscet ma-
teriam. q̄ vtrūq̄ manet in p̄pria materia. nec
etiā nutrimentū miscet nutrito. q̄ nutritus
manet: et nutrimentū corrūpit. Nec accidēs
miscetur subiecto. vt figura nō miscet cō-
tine. nec albedo corpore: eo q̄ vtrūq̄ manet in
actu. miscibilia aut manēt i mixto: neq̄ cor-
rumpuntur ambo neq̄ alterutrum. ergo mixtio
differt ab omnib⁹ alijs motibus.

Conclusio secūda. Actiua non
sunt adinuicē miscibilia. p̄. q̄ miscibilia ha-
bent esse per se āte mixtionē: vel post. Et acti-
ua nō possunt a subiecto separari. ergo. Et q̄
p̄ q̄ nō q̄libet est miscibile cū quolibet.

Conclusio tertia. Miscibilia in
mixto nec sunt penitus corrupta nec penitus
manent. Prima p̄ p̄. q̄ miscibilia sūt sepa-
rabilia a mixto. ergo nō sunt penitus corrupta.
Secūda p̄ p̄. q̄ si manerent penitus: ex ip̄is
non fieret aliquod vnu.

Conclusio quarta. Miscibilia
manēt in mixto virtute et potētia sub eē mix-
ti p̄posito. q̄ nō manēt sub actib⁹ p̄p̄ijs ne-
q̄ corrūpūt simplr. ergo oī dicere q̄ manēt
potētia et virtute in mixto. et hoc magis de-
clarabit in questione sequenti.

Conclusio responsiua. scz q̄ mix-
tio ē possibilis. P̄. q̄ ad mixtionē requirit q̄
miscibilia anteq̄ misceant sūt sub actib⁹ p̄-
p̄ijs sub quibus non manēt mixtione facta
sed manent potētia et virtute. hec aut sunt
possibilia. ergo conclusio va. Circa secūdū
p̄ctū declarandū scēdū est q̄ isti p̄bi an-
tiq̄ nō ponebāt mixtiōes fieri p̄ transmutatiōes
miscibilium abinuicē ex quibus alteratis fieret
vna materia cōis media. Et ponebāt mixtiōes

Liber primus

nam fieri per diuisionē p hoc scz q vnū mīnīmū ponebat iuxta aliud mīnīmū q hoc tripliat. q: quidā dicebāt q mīxtio fiebat per appositionē mīnīmōz scdm sensuz. Alij dicebāt q fiebat scdm iuxta positōez mīnīmōz fm spem z formā: sicut cuz grana mīlīz mīscēntur cū granis frumētī. Alij vō dicebāt q fiebat fm q̄ritatē. s. h. ponūt p̄clusiōes

Conclusio prima. mīxtio nō fit p diuisionē mīscibīlīū in mīnīmā scdm spem z formā. p. q: talia mīnīmā manent sub actibz p̄p̄is nō trāsmutata. ergo nō p̄t facere. vñū p. se. Itē quelibz ps mīxti ē mīxta. sic at nō ēēt si mīxtio fieret eo mō: q̄ z c.

Conclusio secūda. mīxtio nō fit p diuisionē in mīnīmā scdm sensuz. p. q: quia qd vñū ēēt mīxtū puta nō vidēt alteri nō ēēt mīxtū scz illud qd actu videt. z ita nō ēēt mīxtio simpliciter. z ita nō q̄libet ps mīxti ēēt mīxta. ergo z c.

Conclusio tertia. mīxtio nō fit p diuisionē in mīnīmā fm q̄ritatē. p. q: ip̄sibile ēēt q̄ritatē diuīdī in mīnīmā simpliciter eo q̄ ēēt diuīdibilis i infinitū. Ex q̄b? p. q: mīxtio nō fit fm mīscibīlīū diuisionē q̄uis mīscibīlia debeāt ēē diuīdibīlia. z p hoc p. q: fm qd erat declarādū. Pro tertio puncto.

Sciendum est q̄entiūz quedā sunt actiua et passiua adinuicē. s. q̄ habent p̄trictatē adinuicē z q̄ cōcant in materia. Alia vō nō sūt actiua z passiua adinuicē sicut sūt illa q̄ nō h̄nt p̄trictatē adinuicēz. s. coz q̄ patiunt ab alijs qdā sūt facīlī diuīdibīlia z passibīlia sic sūt hūida. Alia vō sunt q̄ cuz difficultate patiunt sicut sunt sicca et dura. Sit ergo

Conclusio prima. illa que non cōcant in materia nō sunt adinuicē mīscibīlia. p. q: nō sūt actiua z passiua adinuicēz iō ars medicīne n̄ mīscet sanitati. eo q̄ subiectū sanitatē ē coz p. z ars medicīne subz ē aīa

Conclusio secūda. cōcantia in materia z h̄ntia p̄trictatē adinuicē sūt mīscibīlia. p. q: talia sunt adinuicē actiua z passiua. ergo p eoz actiōnē z passiōnē adinuicē possunt se inuicē alterare: vt ex ip̄is possit fieri vna natura cōmūnis media.

Tertia conclusio actiuozū z pas

siuoz adinuicēz mīxtū cū pauco siue magnū cū puo nō est mīscibile. p. q: nullū mīscibīlīū dz manere sub actu p̄prio. mō si mīxtū mīscat cū pauco cōuerteret illud paucū in sui naturā z ita vna gutta vini nō possz mīsceri cum mille amphoris aque.

Quarta cōclusio. actiua et pas siua adēquata in pōtētijs z virtutibz vt qd vñū sufficiat alteri corūpe neqz abo tertius sūt adinuicē mīscibīlia. p. q: i mīxtiōne neutrū vel abo dñt manere sub actu p̄prio. ergo si ip̄a dñt esse adēquata adinuicē opozter q̄ vñū nō sufficiat alteri cōuertere i sui naturā nec abo tertius. Et si arguit̄ q̄ illaz p̄clusiōne. q: si sint adēquata in virtutibus vñū nō potest agere i reliquo cū actio semper fiat a p̄p̄tōe maioris iequalitatē. Respondet̄ q̄ illa cōlitas mīscibīlīū nō dz sic intelligi q̄ vñū elēmetū p̄dñet alteri: s. q̄ vñū nō ita dñetur i reliquū vt sufficiat ip̄s corūperē hoc latius videbitur in sequenti cōclusiōne.

Quinta cōclusio que sic se ha bet adinuicē q̄ vñū ē facīlī passibile et reliquū difficultē nō sūt adinuicē mīscibīlia. qd p. q: vñū maneret sub actu p̄prio z aliud corūperet z euāesceret sicut stannū non bñ mīscet cū ere eo q̄ stannū ē facīlī possibile.

Sexta cōclusio. facīlīter diuīsi bīlia non sunt bene mīscibīlia: dñt tñ pua cū p̄uis admisceant. p. q: facīlīter trāsmutāt.

Ex quo p. q: hūida si nō sint viscosa sūt facīlī mīscibīlia: sicut vinū vl aq̄. s. tñ oleū nō ēt bñ mīscibile cū aqua vel vino eo q̄ ē viscosū z supnatat aque eo q̄ h̄z hūmiditatem acreā. nō aer natus est ferri sup aquaz. ex omnibz illis. p. q: sūt bñ adinuicē mīscibīlia et que nō qd erat tertius declaranduz.

Ex tñb? ergo p̄ctis declaratis p. q: quar tñ. scz qd sit mīxtio. cū cñ mīscibīlia nō penit? maneat in mīxtio nec penit? corūpant? s. manēt eminentē z virtualit̄ seq̄tur q̄ mīxtio est mīscibīlīū alteratozū vñio. ita q̄ forma mīxti virtualit̄ cōtinet formā ip̄oz mīscibīliūz. z hoc declaratur in sequenti q̄stione.

Ad rationes ante oppositū: Ad primā dic̄t sicut dictū est q̄ neqz alterū corūpuit neqz ambo. nec sem p manēt mīscibīlia: sed manent virtualit̄ in mīxtio.

Ad secū
nē mīscib
actionē z
Ad tert
bene esse
Ad vlti
forma mī
hoc ē in v
tur in textu

Quēti
elēmetā ma
guntur q̄ si
nō corūp
virtus cor
stantia cū
scibīlīū al
nateer a cū
mīxtio form
nīf substant
stābīlīter ma
substantīalī
qualitates
ergo z ip̄a
q: p̄p̄ia pa
sunt a suo
forma ē ma
rit mactatā
crā. s. forma
ta q̄ forma
est fieri mī
inter mater
formālī ma
mouet nati
mīxtiōis in
oz elēmetā
vñū elēmet
positū argu
ualt in mīxt
ip̄m mīxtū
entia stābīlī
re formālī
reñtē tū cñ
p̄ naturā m
materie ad
hoc aut vid
materia esse
p̄les acz s
ibi esse pen
ma stābīlīte
na. Itē si el
manerent a

De generatiōe et corruptiōe.

Ad secundā dicitur quod mixtio non fit per diuisionē miscibilium: sed fit per alterationē eorum. per actionē et passionē eorum miscibilium ad invicem.

Ad tertiā dicitur est qualiter miscibilia debent esse adequata in potētis et virtutibus.

Ad ultimā miscibilia non educunt effectūne formā mixtū de potētia materiē in virtute. sed hoc fit in virtute superioris agentis. Sequitur in textu. Continua autē his quāstionem. 22.

Queritur decimonono utrum elementa maneat formaliter in mixto. Arguitur quod sic auctoritate philosophi in textu dicens. Non corrupti alteri neque ambobus. servat autē virtus eorum. virtus autē rei non potest esse sine substantia eius. igitur. Secundo sic mixtio est miscibilium alteratione uno quod alteratū est substantialiter actu ens. ergo miscibilia manent in mixto formaliter. Tertio sic mixtio compositū substantiale ex elementis. ergo elementa substantialiter manent in mixto. alias mixtū non esset substantiale. Quarto sic in mixto manent qualitates et operationes naturales elementorum ergo et ipsa elementa formaliter manent. prout tenet quod propria passio et propria operatio separari possunt a suo subiecto. Quinto sic quod aliquod formā est magis elevata super materiā tūto requirit materiā esse magis elevatā et magis perfectā. sed forma mixti est perfectior et magis elevata quod forma elementum. talis autē elevatio non potest fieri nisi per formas elementorum quod medietate sunt inter materiā et formā mixti. ergo omnia elementa formaliter manent in mixto. Sexto sic mixtū movetur naturaliter secundum naturā elementum prout movetur in corpore habet per se in primo de celo. quod omnia elementa manent in mixto formaliter. alias unum elementum non posset alteri. In oppositū arguitur primo. si elementa manerent formaliter in mixto cum ipsa specie differunt. sequeretur quod ipsum mixtū esset diversarum specierum et essent plura entia substantialia. Secundo sic si elementa manerent formaliter in mixto. vel iuxta se invicem poneretur: tūc quilibet pars mixti esset mixta: quod est contra naturā mixtionis. vel simul in qualibet parte materiē ad quod cent formae quatuor elementorum. hoc autē videtur impossibile. primo. quod in eadem materiā essent plures forme subuales. et sic cent plures accipere subuales et plures esse. Item videtur ibi esse penetratio diuisionū. quod quilibet forma substantialis requirit determinatā quantitatem in materia. Item si elementa manerent in mixto: tunc manerent actu in mixto: et per consequens non

essent. Pro responsione.

Sciendum est primo. quod averrois dicit formas elementorum esse intēribiles et remissibiles. dicitur autē quod duplices sunt forme substantiales. quodam enim sunt perfecte quod simpliciter terminant materiā: cuiusmodi sunt forme mixtorum. ita quod materia recipiens formā mixti non sit in potētia ad ulteriorem formā substantialem. sed forme elementorum non actuāt materiā in termino: sed magis sunt quodam dispositiones et elevationes materiē ad maiores perfectiones forme recipiende. id elementa dicuntur quasi elevata. Ex hoc dicitur quod elementa proprii non sunt species. quod non sunt gradus determinati et fixi entibus: sed magis sunt vis in species. Et secundum hoc dicit averrois quod forme subuales elementorum sunt quasi medie inter formas substantiales perfectas et formas accidentales. et ita nihil prohibet formas substantiales elementorum esse intēribiles et remissibiles. Nam secundum eum non videtur quod liter possint manere elementa et quod diversimode in diversis mixtis manerent: nisi forme ipsorum elementorum possent intēdi et remitti. Et ita secundum Averroem forme elementorum remanentes in mixto in diversis mixtis: diversimode remittuntur. Nam in uno mixto magis remittitur unum elementum quod aliud. in alio autē mixto stat oppositū. ita ut secundum diversos gradus remissionis elementorum fiat diversus gradus mixtorum. sed quod elementa existunt in seipsis separata forme elementorum sunt ibi in esse extenso. Sed si Averrois intellexit quod forme subuales elementorum per quod sunt de genere substantie sunt intēribiles et remissibiles: hoc est impossibile. quod esse subale cum sit primum in analogia in indivisibili consistit. si enim ibi esset intēdio et remissio operaretur quod inter dictoria esset mediū. scilicet inter esse et non esse. cum forma substantialis dat esse simpliciter. Sed si Averrois intelligat quod forme subuales elementorum accepte secundum esse physicū et naturale putantur sunt activa et passiva sunt intēribiles et remissibiles: sic verū dicit. quod qualitates prime quod sunt principia substantialem elementorum per illo elemento per quo sunt activa et passiva: sunt intēribiles et remissibiles. sicut enim de ratione hominis albi est albedo. ita etiam de ratione et substantia elementorum acceptorum sub actione et passione sunt qualitates prime. Alius est modus secundum Albertum respondendi ad quāstionem predictā. dicit enim quod elementa habent duplicem esse. scilicet esse substantiale et primum: et esse accidentale et secundum. Item esse substantiale est duplex

Liber primus

Quoddā est integrū et perfectū siue liberū et tale esse h̄z quodlibet elementum in seipso. Aliud est esse substantiale quodāmodo ligatum et diminutū siue fractū: et tale habet elementum alteratū ab alio et cū eo mixtū. Dicit ergo Albertus q̄ elementa manēt in mixto quā ad esse substantiale ligatū et fractū: et etiam q̄ tū ad esse accidentale. s̄ nō manēt in mixto q̄ tū ad esse liberū et integrū. Et hanc materiam tractat Albertus diffuse in tertio de celo. insequēdo Auicennā. Alius est modus respondendi. Egidij de roma insequēns doctorum sanctū in hac pte. dicit em̄ q̄ vna forma potest virtualiter et eminenter contineri in alia. forma em̄ imperfecta continetur in forma perfecta eminenter et virtualiter. sicut vegetatiuum in sensitiuo: et sensitiuum in rōnali. et q̄ sensitiuum potest quicquid potest vegetatiuum et cū s̄ p̄ ideo vegetatiuum est eminenter in sensitiuo: s̄ nō actualiter et i p̄p̄a forma. alias ibi cēnt due forme subales. sed vegetatiuum est in sensitiuo sicut trigonū in tetragono. et tetragonus in pentagono. vt dicit p̄b̄s. l. 2. de aia.

Conclusio responsiua ad quēstionē
fforme elementorū cōtinētur in forma mixti virtualiter et eminenter: s̄ nō manent in mixto formaliter et actualiter. ita q̄ sint due forme et diuerse a forma mixti. ymo forma mixti cōtinēt virtualiter formas elementorū. et est simplex in sua essentia et indiuisibilis. Patet p̄ma pars. q̄ forme elementorū ordinātur in forma mixti. ergo in eo virtualiter manēt. naz forme et species rerū se habent sicut numeri vt h̄z p̄b̄s octauo metaphisice. Et sic minor numerus continet in maiori: ita forma imperfecta in perfecta. et in hoc mixtū est substantialiter mixtū. qm̄ in eo non solū manēt elementa virtualiter: vt quidā dicūt qui male intellexerūt aristotē. ymo manēt q̄tum ad formas subales. q̄ reseruant substantiale et eminenter in forma mixti. Et in hoc possent solui rationes ante oppositū facte. Et az accidentales forme elementorū in mixto non manēt s̄m actum p̄p̄iū: sed manent in quodam forma seu qualitate cōplexionali: que se habet vt mediū inter qualitates p̄imas elementorū. et huiusmodi q̄litas cōplexionalis est p̄p̄ia dispositio materie ad mixti formā. Sic ergo patet q̄ forme elementorū manēt in mixto virtualiter: vt probant rationes an̄ oppositū. sed non manēt formaliter et actualiter

in mixto: vt pbant rationes post oppositū. et videt̄ via ista esse probabilis. Albertus aut̄ in tertio de celo nō videt loqui s̄m opinioēs p̄p̄ias: sed ibi exponit opinionē Auicenne. licet tamen loquatur s̄m opinionē siue non posito sua est probabilis et subtilis. sed hec vltima videtur esse probabilior.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā et ad om̄s alias d̄: q̄ bene probant q̄ elementa virtualiter manēt in mixto s̄m formā mixti: que continet eminenter om̄s perfectiones substantiales et accidentales elementorū que ad ipam ordinant̄. et p̄ hoc dicitur aliquid formaliter mixtū. sed nō remanēt formaliter in esse substantiali. ergo et c̄.

Sequitur liber secundus.

De mixtiōe quidē igitur et tactu: et de facere et pati dictūz est quomodo existūt in rebus transmutantibus scdm naturā.

Quia in initium secundum
di libri de generatione et corruptione quare p̄mo vtrū materia prima sit principium materiale quattuor elementorū: et quattuor q̄litates prime sint principia formalia elementorū. Arguit p̄mo d̄ primā pte. q̄ si materia que est tū ens in potentia sit principium materiale elementorū. aut est separabilis ab ipis elementis et qualitatib⁹ eorū: aut nō. nō secundū q̄ tūc elementa non essent corruptibilia. nec p̄mū: cū sit tū ens in potentia. ergo nō. est principium materiale elementorū. Secundo sic cōtra secundā partē. q̄ accidentēs nō pōt esse principium formale substantie. s̄ qualitates p̄imas sunt accidentia. ergo nō possūt esse principia formalia elementorū q̄ sunt substantie.

Tertio sic. qd̄ ymi ē accidēs nulli ē substantia. sed q̄litates p̄ime respectu mixti sunt accidentia. ergo respectu elementorū nō sunt substantie. et p̄p̄is nō sunt principia formalia elementorū. In oppositū d̄ p̄b̄s in p̄mo et secundo capitulis hui⁹ secundū libri.

Sciendum est primo q̄ post q̄

De generatiōe et corrup.

pbs in primo libro determinauit de gñatiōe et corruptiōe. augmentatiōe. diminutiōe. et de alteratiōe. et de his q̄ hñōi motibus de seruiūt. s. de actiōe et passiōe. mixtiōe. pñter secūdo determinat de natura gñatoz et corruptoz. Et qz p naturā elemētoz inest elemētū naturalē gñatio et corruptio. qz q̄ritates pñme actiue et passiue sine quibus nō fit transmutatio ad formā p se pino insunt elemētū et p elemēta elemētā. et ppter b̄ in isto libro pbs inest de natura gñatoz et corruptoz in quadā unitate put matia libri epigit. dignū est vt prius cōsideret de gñatiōe et corruptiōe elemētoz. Et qz gñatio et corruptio sūt transmutatiōes naturales. et in omni transmutatiōe naturali oportet aliquā naturā esse subiectā. et esse etiā aliq̄ pñcipia pñia adiunxerunt. iō pbs inquit in pñcipio naturas elemētoz ante q̄ determinat de gñatiōe et corruptiōe et transmutatiōe elemētoz. Circa qd̄

Sciendum est secūdo qz vt sepe dictū est antiqui determinātes de pñcipijs rerū naturalū pñi sunt. Nam aliqui posuerūt plura pñcipia materialia. et iter istos aliqui posuerūt finitā et aliqui infinitā. Alij vñ vñū materiale. scz vñū elemētū. puta ignē vel aerē. vel aquā. vel aliquod mediū inter aerē et ignē. et illud mediū dicebant esse separatū a cōtrarijs. Sed qz iste opiniōes improbate sunt. nā opiniō ponēs plura improbatā extitit in primo philosopho. cū dicebat qz oīz transmutabiliū adiunxerunt materia est vna. Et etiā dicebat qz isti nō saluabāt gñatiōes et corruptiōes cū habeāt ponere illa plura pñcipia esse intrāsmutabilia et quodlibz eoz est ens in actu. Et etiā quodamō fuit improbatā opiniō ponentiū vñū materiale pñcipiū. qz cū poneret ip̄s in actu nō poterāt saluare distinctiōem gñatiōis et corruptiōis ab alteratiōe. Ideo pro nūc pbs cas nō reprobatur. supponit pbs qz sūt quattuor. q̄ vocātur elemēta q̄ sūt pñia in gñe corruptoz et sūt pñcipia corruptoz mixtoz. in ista resoluunt i vñū materiale pñcipiū pñmū respectu cui sūt pñcipiata. et illd̄ pñmū materiale sibi vendicat nomē elemētū. iō cū loq̄tur pbs d̄ illis corruptibz pñio nō dīc ea elemēta. s̄ vocat ea elemēta. qz nomē elemētū pñio pñnit matie q̄ est pñmū pñcipiū in cōpositiōe et etiā vltimū in resolutiōe. et secūdario pñnit q̄tuor pñmīs corruptibz q̄ dicuntur elemēta in

ordine ad alia corrupta.

Conclusio responsiua ad pñmaz pñe querit. Materia pñia q̄ ē tñ ens i potētia ē pñcipiū materiale elemētoz. Probatur elemēta sūt corrupta vt pñ ad sensū. et n̄ sūt simplicia cū sint passibilia. nec sūt potētie pure cū sint actiua. qz q̄sint pñposita ex actu et potētia. et cū sint pñia i gñe corruptoz vt supponit nō resoluūt i pñiora corrupta. qz qz corrupta resolutio sit in actu et eñmaz p i potētia p eñmaz et pñs pñcipiū materiale eoz est matia pñia q̄ est tñ ens in potētia. q̄ quidē materia nō est separata a quolibz elemētoz nec a pñijs s̄ sp̄ et cōtinue stat sub aliq̄ forma et sub aliq̄ dñitate et suscepiōe tñ separabilis est a quolibz elemēto et a q̄libz dñitate. vt alias dictū est. Pro rñsiōe ad secūdā partē q̄stīōis est aduertendū qz elemēta pñt dupl̄ cōsiderari. Vno mō sūt sūt ē s̄bale absolute sumptuz. Alio mō quātū ad esse materiale et pñficiū put sūt actiua et passiua adiunxerunt. Et istis pñt

Conclusio responsiua ad secūdā partē querit. Zicet qualitates pñme nō sūt pñcipia essentialia elemētoz. cōsideratis ip̄s in esse substantiali absolute sumptuz. tñ sūt pñcipia formalia eoz. cōsideratis eis s̄m qz sūt actiua et passiua adiunxerunt. pñt habent esse naturale. Prima pars pñs p pñmas duas rationes factas ante opposituz. Secūda ps pñs qz elemēta dñstutur in esse naturali p illas formas p quas efficiūtur pñme actiua et passiua. ergo. Excludiōe seq̄tur qz licet q̄tuor qualitates pñme nō sūt de rōe elemētoz s̄m qz d̄ ip̄s agūt i libro de celo. vbi cōsiderātur s̄m qz sūt mobilia ad vbi. l̄z etiā nō sūt de ratiōe eoz. put cōsiderant a metaphisico q̄ abstrahit a motu et a matena sensibili. tamē sūt de rōe elemētoz. put cōsiderātur in hoc libro. qz i libro isto cōsiderant elemēta put sūt gñabilia et corruptibilia. actiua et passiua. hoc autē cōuenit eis p qualitates pñmas. Unde nō est incōueniens aliquid esse de ratiōe alicui rei vno mō accepte qz nō est de rōe ei alio mō accepte. Et sic patet responsio ad q̄stū. Ratiōes solutur ex dictis. Seq̄tur in textu. Sed non minus et vt corrupta qualia.

Querit secūdo vtrū tñ sūt quattuor qualitates pñme. Arguit qz sūt pñciores. qz quod per superabundantiā dicit

Liber secundus

vnū soli cōuenit. s. primū p supatū dantiāz
dicūt cū sit suplatiū gradus. ergo tantū est
vna p̄ma a qualitas. Secūdo sic calidū
et frigidū sunt actiue. humidū et sicū sūt
passiue. sed agens p̄ma est patiente. ergo
sequit̄ q̄ t̄m sunt due qualitates p̄mae. s. ca
lidū et frigidū. Tercio sic. frigiditas ē p̄
uatio caliditatis. vt habet. 2. d. celo. ergo n̄
est qualitas. p̄ma tenet. q̄ p̄uatio est poste
rior suo habitu. Quarto sic. lunē est qua
litas p̄mi corporis. scz celi. et est cā omniū
qualitatū elementorū. ergo t̄m est vna qua
litas p̄ma. scz lunē. vel si q̄ttuor: qualita
tes elementorū sūt p̄mae. erūt quicq̄ p̄mae q̄li
tates. igit̄ t̄c. In oppositū ē p̄bs i rectu.

Sciendum est primo q̄ post q̄
p̄bs ostendit q̄ qualitates p̄mae sunt for
malia principia elementorū p̄p̄ositorū in cē na
turali et trāsmutabili. p̄nter ostendit. p. q̄ inter
qualitates cōueniētes corporib⁹ ḡnabilib⁹
et corruptibilib⁹ ille sunt p̄mae q̄ primo p̄
tinēt a d sensum tact⁹ et sunt quattuor talē
nec plures nec pauciores. Sit igitur.

Conclusio prima. inter qualita
tes sensibiles corporib⁹ ḡnabilib⁹ et corru
ptibilib⁹ cōueniētes in q̄ttū h̄mōi qualita
tes tāgibiles sūt p̄mae. q̄ sicut sensus ta
ctus est fundamentū oīm sensuū et p̄m⁹ si
ne quo nō pōt esse alius sensus. ita oportet
q̄ qualitates sensibiles sensus tact⁹ sūt p̄
mae alijs q̄litatib⁹ p̄ alios sensus. ergo alie
qualitates sensibiles nō pōt esse sine q̄lita
tib⁹ sensibilib⁹ siue tāgibilib⁹. p̄ma tenet. q̄
qualis est ordo in potentijs talis debet esse
in obiectis. Itē ḡnabilia et corruptibilia
sunt actiua et passiua in q̄ttū h̄mōi. s. q̄cūq̄
sunt actiua adinuicē nata sunt se tangere.
ergo qualitates p̄mae sunt p̄mae sine qui
bus nō pōt esse alie q̄litates in corporibus
corruptibilib⁹. Ex cōclusionē sequitur q̄
oīm q̄litates p̄ alios sensus causant a qua
litatib⁹ tangibilibus p̄mis. vt patet. quia
p̄mū in vnoquoq̄ genere est causa aliorū
q̄ sunt post in illo genere.

Conclusio secūda. inter qualita
tes tangibiles sunt t̄m quattuor: p̄mae.
Probat. q̄ septem sunt p̄tranietates q̄lita
tū tangibiliū q̄ sunt calidū. frigidū. humidū.
et sicū. graue leue. durū molle. lubricū ar
dū. asperū lene. grossū et subtile. s. quin q̄

ultime p̄tranietates reducūtur ad duas cō
tranietates p̄mas. et due p̄mae nō reducū
tur ad semuicē nec ad p̄maes. ergo tantū
sunt due p̄mae p̄tranietates q̄litatū tāgibilis
liū et quattuor qualitates p̄mae tāgibiles.
Mino: declarat et primo q̄ ille sint tangi
biles. q̄ ille sunt actiue et passiue adinuicē:
ergo sunt tangibiles. a. n̄s ptz. q̄ calidū ha
bz p̄gregare homogenea et disgregare et he
rogenera. s. frigidū habz p̄gregare homoge
nea cū etherogeneis. et ita iste sunt q̄litates
actiue. vnde calidū calefaciendo eluat et
euaporat id qd est subtile. et sicū coniungit
subtile cū subtili et relinquit densū illud qd
est grossū. et p̄pter hoc calidū dicit̄ cōgre
gare hōgenea et disgregare etherogenea. s.
frigidū habet cōprimere. coagulare. cōde
sare. q̄ mouet a circūferētia ad centrū. et ca
lidū cōtrario. et ideo frigidū cōgregat sub
tile cū grosso. ideo cōgregat etherogenea.
humidū aut̄ dicit̄ quod est bene terminabile
termino alieno et male termino p̄p̄io. et sic
cū est bñ terminabile termino p̄p̄io et male
termino alieno. terminari aut̄ cū termino p̄
p̄io vel alieno sonat passionem. ideo humi
dū et sicū sunt qualitates passiue. p̄z ergo
q̄ calidū et frigidū sunt q̄litates actiue. et
sicū et humidū q̄litates passiue. Vñ ad
uerendū est q̄ calidū et frigidū nō sunt sic
qualitates actiue quin nō sūt passiue. imo
sunt minores resistentē. s. dicunt̄ actiue. q̄a
sunt magis actiue q̄ humidū et sicū. et sūt
humidū et sicū non dicunt̄ passiue sic q̄ nō
sunt actiue. sed q̄ sunt minus actiue alijs.

Q̄ aut̄ alie qualitates tangibiles redu
cantur ad istas quattuor. patet p̄ inductio
nem. nam grauitas reducūt ad frigiditatem.
nam frigiditas est causa grauitatis et leue
ad calidū reducūt. nam caliditas est causa
leuitatis calidū cū disgregat et rarefacit. et
ita in modica materia facit magnam q̄tita
tem. et p̄ p̄ns raritatem. frigiditas aut̄ p̄den
sat. ideo facit q̄ multū de materia ē sub par
ua q̄titate et p̄ p̄ns grauitatem. Similit̄ mol
le reducūt ad humidū. molle cū subtiliter ce
dit alijs sicut humidū. vident̄ etia q̄ dura
humectata mollescūt. Durū aut̄ ad sicū
reducūt. nam q̄ aliqd̄ desiccāt indurāt.
vt patet de luto. Lubricū etia reducūt ad
humidū. nam lubricū habet humiditatem
aqueam a siccitate passiam sicut lene quod

habet hu
cū n̄si sit
nā and
cū. iō ter
arida. S
ad humid
ptes super
ptes decl
q̄ sunt du
modo dic
rale. lene
ren. et hoc
dū sunt ad
at ad hum
et subtile a
niū alien
et grossū e
qualitatū
mas p̄mae
uice neq̄ a
corpihus g
at p̄pter lu
na est bene
vt dictum ē

Ex quo
ad questū
scz calidū
sio sana p̄
q̄ vt habet
vno modo
naturalē v
humidū q̄
dupliciter. q̄
et infusū. v
dicit̄ humidū

Subita
me possint
in sua natu
que possunt
ille est que
p̄marū bñ
postis sicut
les ille q̄ ca
tue: qualita
tis naturalis
et aridū.
les p̄ alios
unt element
colores: qd

De generatōe et corruptōe

habet humiditatem aerem. et ita nihil est lubricum nisi sit humidum. Unde autem reducat ad siccum nam aridum id est quod perfecte siccum siue naturaliter siccum. id est terra que naturaliter est sicca. nuncupatur arida. Si per asperum reducat ad siccum. et lene ad humidum. nam asperum dicitur quod habet aliquas partes supereminentes alijs. quod non possunt fluere ad partes decliniores propter defectum humiditatis quod sunt dure. et anguste. et faciunt asperitatem. modo dicitur est quod durum reducat ad siccum naturale. lene enim dicitur cui nulla pars supereminet alteri. et hoc est propter humiditatem eo quod humidum sunt ad partes decliniores. et ita lene reducat ad humidum. Si per grossum reducat ad siccum et subtile ad humidum. nam subtile est bene repletum alteri corporis. ideo oportet quod sit humidum et grossius est male terminabile termino alieno sicut siccum. Propter quod per alie quoniam pertranseunt qualitates tangibilium reducunt ad duas primas prietates. et iste due non reducunt ad se invicem neque ad aliquas priores habes que conveniunt corporibus generabilibus et corruptibilibus. quod dicitur propter lumen quod est qualitas prime corporis. et ita est bene causa qualitatum quattuor primarum ut dictum est.

Ex quo patet conclusio responsiva ad questionem. tunc sunt quattuor qualitates prime scilicet calidum frigidum humidum et siccum. Nec conclusio sans patet ex dictis. Et est hic notandum quod ut habet in textu humidum dicitur dupliciter. uno modo dicitur humidum quod habet humiditatem naturalem ut aqua vel aer. Alio modo dicitur humidum quod habet humiditatem extrinsecam. et dupliciter. quod vel habet eam in profundo et tunc dicitur infusum. vel habet eam in superficie solus et tunc dicitur humidum.

Substantialem qualitates primas possunt convenire elementis existentibus in sua naturali dispositione. Respondetur quod alie que possunt convenire elementis et alie que non ille enim que non requirunt mixturem qualitatum primarum bene conveniunt elementis naturaliter dispositis sicut grave et lene grossum et subtile. si ille qui causant ex aliqua mixture quattuor qualitatum primarum non conveniunt elementis naturaliter dispositis sicut sunt lubricum et aridum. Ex quo patet quod qualitates sensibiles per alios sensus a sensu tactus non conveniunt elementis naturaliter dispositis. sicut sunt colores; odores; et saporis. quod tales qualita-

tes consequuntur mixturem elementorum et determinata proportionem qualitatum primarum factam per actionem et passionem earum ad invicem. Respondetur licet in terra vel in aqua possit esse formale coloris. tamen si sint naturaliter disposita non est ibi materiale coloris quod consistit in certa proportionem qualitatum primarum ut dictum est. Licet etiam aqua sit dulcis vel amara: hoc tamen est per adinventionem qualitatum aliquarum terrestrium aut aliud huiusmodi. Et sic patet responsio ad questionem.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod si primus dicitur exponi negativum. vel dicitur quod in quolibet ordine dicitur esse tamen unum primum modo qualitates prime dicuntur prime in quattuor ordinibus. Ad secundam dicitur quod si compositum caliditas et frigiditas ad invicem attendendo ordinem perfecti et imperfecti modo caliditas est prior frigiditate. si in eis attendatur ordo cause et causari una non est prior altera. modo iste qualitates prime dicuntur prime in ordine ad alias attendendo ordinem cause et effectus. Alie due rationes solvantur ex dictis. Sequitur in textu. Quoniam autem quattuor elementa sunt.

Queritur tertio utrum tamen sint quattuor elementa. Arguitur quod sint pauciora. elementum enim ex quo fit aliquid primo in existenti indivisibili specie in alia specie. hoc autem diffinitio soli materie pervenit. ergo tamen unum elementum quod est materia. Secundo sic. quod sint plura quam quattuor quod sex sunt combinationes qualitatum primarum ergo sex elementa. tenet consequentia. quod numerus elementorum sumitur ex combinatione qualitatum primarum. ergo

Tercio sic. quoniam sunt motus simplices. ergo sunt quoniam corpora simplicia. hoc est corpus simplex est elementum ergo quinquaginta sunt elementa. Quarto sic plura sunt mixta quam quattuor ergo videtur quod sint plura elementa quam quattuor. tenet consequentia. quod mixta corpora respondent simplicia. In oppositum est probatum in textu.

Sciendum est primo. quod postquam probatum est quod tamen sunt quattuor qualitates prime active et passive que sunt principia elementorum patet ex numero huiusmodi qualitatum probatur numerus elementorum. Et quod ad transmutationes ipsorum facit diversitas locorum. et etiam ordo diversus ad qualitates primas ideo patet de ipsis determinat.

Sciendum est secundo. quod hoc nomen elementum potest accipi pluribus modis. uno modo propriissime ut elementum sit quod est in com-

Liber secundus

finde pñū & i resoludē vñū simpliciter. & b modo materia dicitur elementū respectu corporū naturalū. & dicitur quidā q̄ in ista acceptio ne diffinit elementū. p. meth applice vt fctat in pñā rōe ante oppositū. quidaz tñ dicit q̄ ista diffinitio puenit elementis. Alio mō potest capī minus p̄prie scz p oī pñcipio p se et intrinseco alicui rei. & b modo noīnē elementū se extēdit ad materiam & formā. Alio modo capī elementū in aliquo gñe & non simpliciter sic q̄tuo: corpora simplicia in gñe corporū dicunt elementa. q̄ sunt prima & simplicia & nō resolunt in alia corpora. s̄ alia mixta resoluntur in ipa. tñ nō sūt elementa simpliciter. q̄ resolunt in materiam & formā ex quib⁹ ostendunt. & b modo capī diffinit. a pbo. Tercio celi elementū est in qd oīa corpora resoluntur intrus ex istens potentia vel actu. & sic capī in ppositio. Et q̄ ibi p̄siderant elementa vt sunt adinuicē & nō sunt transmutabilia nisi p quattuor qualitates primas. adeo pueniēs est ex cōbinatione qualitatum assignare numerum elementorum.

Hīs vñis ponit conclusio respō sua tñ sunt quattuor elementa nec plura nec pauciora capiēdo tercio mō elementū. Patet. q̄ q̄litates pñe sūt pñcipia formalia elementorū. istaz aut q̄litarū primarū sex sūt cōbinationes. Una calidi cū frigido. & alia calidi cū sicco. alia calidi cū humido. & alia frigidi cū humido. & humidi cū sicco. s̄ harum due sunt mutuales scz pñā & vltima. q̄ vnum contrariorū nō est natū cōiungi & cōbinari cū alio. s̄ tñ sunt q̄tuo: cōbinationes vnles q̄litarū primarū. Et cū ille q̄litates cōstituāt elementa in esse physico & transmutabili. sequit q̄ tñ erūt quattuor elementa. Et b est p̄ueniens hīs q̄ sc̄isui appent. videm⁹ em̄ q̄ ignis est calidus & siccus. aqua frigida & humida. aer humid⁹ & calidus. terra frigida & sicca.

Itē ad hoc adducit p̄ba testimoniū antiq̄noꝝ. nā null⁹ eoz qui posuit elementa eē eoz pora simplicia & pñcipia excessit numerū q̄ ternariū & quilibet posuit q̄tuo: elementa vt declarat in textu. Itē quodlibet elementū determinat sibi vñā qualitatem in supmo. & cū sint tñ quattuor q̄litates. sequit q̄ erūt tñ q̄tuo: elementa. nā ignis est maxime calidus aer vō humid⁹. aqua vō frigida. & terra sicca.

Subitaf primo. ex quo quodli

ber elementū determinat sibi vñā qualitatem in supmo. quare nō sufficit vñā q̄litas ad cōstitutionē elementū. Potest dici q̄ elementa sunt corpora transmutabilia adinuicē. ideo oportet quodlibet elementū esse actiū & passiū & ita in quolibet elemento est vñā qualitas p̄ quā est actiū. & alia p̄ quā est passiū.

Subitaf secundo de loco ipoz elementorū. Ad dubiū p̄t solutio ex libro de celo & mundo. q̄ ignis est simpliciter sursum & terra simpliciter deorsum. & aer est sursum sū quid. & aqua deorsū sū qd. Tñ q̄ ignis sū sursum simpliciter sic potest ostendi. supponendo q̄ mixtū mouet sū naturā elementū p̄ dominatū in eo. & q̄ quodlibet elementū est i suo loco naturali: & q̄ nullus motus naturalis est ad infinitū. sed sp̄ ad certū terminum.

Tunc arguit. videm⁹ in sensibili ignē & flāma in qua dñat ignis ascendere p̄ aerem. & q̄ nō mouet sū naturā terre v̄ aque. q̄ tūc deberet descendere deorsū. neq̄ sū naturā aeris. q̄ tūc deberet quiescere in loco aeris. ergo mouet sū naturā sui & cū nullus motus sit in infinitū sequit q̄ tendit ad aliquē certū locū. & existentem supra aerem.

Subitaf tercio. An ignis & aq̄ magis cōtrariet q̄ ignis & terra. Rñdet q̄ si p̄siderent ista elementa sex in q̄tū sunt grauita & leuita & ad vbi mobilia sic magis p̄trariant ignis & terra q̄ ignis & aqua. & ideo pl⁹ distat ignis & terra q̄ ignis & aqua. s̄ si cōsiderent vt sunt transmutabilia ad formas sū quā p̄siderant in hoc libro. b modo plus contrariant ignis & aqua q̄ ignis & terra.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā potest dici q̄ illa diffinitio puenit q̄tuo: elementis p̄ respectu materie prime q̄ materia nō est alicui⁹ speciei. Ad secundā dicit q̄ due cōbinationes quattuor qualitatum primarū sunt inutiles ad cōstitutionē elementorum. Ad terciā dicit q̄ non sunt nisi quattuor motus simplices distincti sū speciem specialissimā pueniētes corporib⁹ corruptibilibus. Altera dicit q̄ celū nō intrat in cōstitutionē substantiale q̄nabiliū & corruptibilium sū suā substantiā sicut faciūt elementa sed solū sū suā virtutē. & ideo nō vocat elementū. Ad aliā dicit q̄ sicut ex certo numero elementorū & determinato pñt fieri distincte diuisiones. ita ex certo numero elementorū

p̄ba elementorū
mōtū tñ & p̄ba

& paucos
saltem di
quidam
Quē
elementa
marū. vñ
frigida &
calidus.
quod ma
frigida.
s̄ pa est
mat. q̄ e
ue & den
q̄ aque.
puenit al
ue & hū
ad aqua
ad p̄ue
sic de aer
ē marie h
s̄ aer nō
to sic de
marina
ergo si ig
ficus. &
uenirent
positi est
Sciē
mū argu
dicit terra
nō denot
elemento
dicere q̄
tens elem
frigida. i
bi conuen
vult Albi
frigida q̄
hōtū arg
Primo si
me ostend
qd non el
haberet v
tale. Sec
mo calid
est frigida
Secūdu
primo & n
oibus ali
mixto m

De generatōne et corruptōne

et paucos possunt fieri plura et infinita mixta
saltem distincta secundum gradus mixti etc. Se
quitur in textu.

Querit quarto verum cuiuslibet

elementorum pueniat primo una qualitas pri
marum. ubi gratia an terra sit primo sicca et aqua
frigida et aer primo humidus et ignis primo
calidus. Arguitur quod non de terra et aqua. nam
quod magis distat a fonte caloris est maxime
frigidum. si terra maxime distat a fonte caloris.
et ipsa est maxime frigida et non aqua. Et contra
inquit. quod effectus frigiditatis qui sunt esse gra
ue et densum et compactum magis conueniunt terre
quam aque. Secundo sic de aqua. illud maxime
puenit alicui quod ab eo magis de difficili remo
uetur si humiditas magis de difficili remouetur
ab aqua quam frigiditas: quia frigiditate remota
adhuc remanet humida ergo etc. Tercio
sic de aere humidum est humectare. si maxime humidi
um est maxime humectare. si aqua magis humectat quam aer.
ergo aer non est primo humidus si aqua. Quar
to sic de igne. caliditas exurit et desiccatur. ergo
maxime caliditas maxime desiccatur et exurit.
ergo si ignis sit maxime calidus erit maxime
siccus. et per consequens nec ambe qualitates con
uenirent sibi in supremo vel neutro. In op
positum est philosophus in textu.

Sciendum est primo quod propter pri
mum argumentum factum ante oppositum. Albertus
dicit terram primo esse frigidam. et dicit quod si primo
non denotat ordinem elementorum sed qualitates uni
elemento conuenientium. ita quod non est intentio phi
losophi dicere quod aqua est primo frigida. id est frigidior ce
teris elementis. si est sensus quod aqua est primo
frigida. id est cum sit humida et frigida per prius si
bi conuenit frigiditas quam humiditas. Et ita
vult Albertus et plures alii quod terra sit magis
frigida quam aqua. Et quia si positio sit probabi
lis tunc arguitur contra cum secundum Egidium de roma.
Primo sic secundum Aristotelem quatuor qualitates pri
me constituunt numerum quatuor elementorum
quod non esset nisi quodlibet istorum elementorum
haberetur una primo. sed quod tale est: est maxime
cale. Secundo metaphysice. si ignis qui est pri
mo calidus est maxime calidus. si aqua que
est frigida primo erit omnibus aliis frigidior.

Secundo sic. nisi cuiuslibet elemento conueniret
primo et maxime una istarum qualitarum primarum et
omnibus aliis per ipsas non posset saluari completa
mixtio imo posset fieri mixtio absque eo quod con

currerent quatuor elementa. Pater de sequen
tia quod mixtum dicitur participare naturam cuiuslibet
elementi secundum unam qualitarum. sicut participat
naturam ignis qui est calidior ceteris. Ter
cio sic. si si primo diceret ordinem qualitarum uni
elemento conuenientium sequeretur quod una et eadem
qualitas posset pluribus elementis inesse. per
quod si aer esset primo humidus non respectu ali
orum elementorum sed respectu sui caloris non
esset conueniens quod aliquod aliud elementum
esset primo humidum respectu alterius qualitarum se
queretur ergo. quod non posset assignari numerus ele
mentorum huiusmodi quatuor qualitarum primarum
immo posset esse plura quam qualitates prime cum
una qualitas pluribus elementis posset con
uenire. oportet ergo dicere quod si primo dicitur ex
cessum aliorum elementorum. et ita aqua est primo
frigida et maxime quam alia elementa. et terra pri
mo sicca. ut dicit philosophus in textu. Sed ad sol
uendum primum argumentum ante oppositum.

Sciendum est secundo cum Egi
dio quod duplex est calor quidam est celestis alius
est elementaris. calor elementaris desiccatur ex
urit et comburit. si celestis viuificat nutrit gene
rat et augmentat. Non est tamen intelligendum
quod sint duo calores distincti secundum realem. si calor in
quantum est caliditas ignis in virtute proprie has
bet incircrare et consumere. sed idem calor. per
ut est instrumentum vniuersalis agentis scilicet ce
lestis et etiam agentis particularis mixti generare
habere et conseruare nutrire et augere. Et sumi
liter distinguere de frigiditate. Dicit ergo
quod aqua frigiditate elementari est frigidior ter
ra considerando frigiditatem secundum quod est qua
litas propria elementi consequens naturam aquam
propriam. sed terra est frigidior aqua frigidita
te celesti. quia plus distat a fonte caloris sci
licet a celo.

Conclusio responsiva cuiuslibet ele
mento conuenit primo et maxime aliqua qualitas pri
marum. ita quod ignis est primo calidus. aer pri
mo humidus. terra primo sicca. aqua primo frigida
Pater ergo quod ignis sit primo calidus. quia calidi
tas est nobilissima qualitas quod est maxime actiua
et viuificatiua. ergo debet nobiliori elemento. ra
le autem est ignis quod signum est quod sita sit in cor
pus celeste. Item ignis est propinquissimus ad
caloris. ergo est calidissimus: et per prius primo cali
dus. quod quod est maxime tale: est primo tale. Et
quo sequitur quod aer est primo humidus. per quod
cui

Liber secundus

aer est calidus et humidus. et non est primo calidus
quod competit igni. sed est primo humidus. Ex quo
sequitur ultra quod aqua est primo frigida. per quod a
qua est frigida et humida. et non est primo humida.
ergo est primo frigida. Ex quo sequitur quod terra
est primo sicca. per quod terra est frigida et sicca
sed non est primo frigida. quia hoc convenit aquae.
ergo est primo sicca. et sic per constructionem declarata

Subicitur primo. an quodlibet
elementum habeat duas qualitates in supremo.

Arguitur quod sic. simpliciter debet simplex qualitas
modo si unum haberet unam qualitatem remissam
talis non esset simplex sed mixta. Rñdetur quod
quodlibet elementum habet unam qualitatem in supre-
mo et alia sibi debet remissa ut scilicet sit disposi-
tio ad illam qualitatem. Notandum tamen est quod aliter con-
venit igni quod sit calidus et aliter corpori mixto. nam
mixtum dicitur esse calidum per mixtionem ignis et humi-
dus per principalem partem primi humidum quod est aer.
et ita elementum non habet calorem simpliciter sed mixtum
cum suo contrario. sed aer non est sic calidus quod
sibi sit mixtio frigidi. quod non habet calorem ab alio
sed propria natura. a qua habet tale calorem separatum
in ordine ad tale qualitatem quod sibi convenit in su-
permo. quod humiditas et caliditas non possunt simul esse.
et ita caliditas aeris est dispositio quasi ad humi-
ditatem eius. et ita proportionally dicitur de alijs.

Subicitur secundo utrum calor
ignis et aeris sint eiusdem speciei et similiter quereret
de alijs. Videtur quod non. unius forme secundum speciem
est una operatio. sed humiditas aeris nutrit. et
humiditas aque corrumpit eam. similiter calor ignis
urit et incinerat. calor autem aeris fouet et vege-
tat. ergo differunt species. In oppositum arguitur
quod si differret species sequeretur quod essent plures qua-
litates prime quod quattuor. Rñdetur breviter
quod sunt eiusdem speciei specialissime. et similiter de
humiditate et siccitate aliorum elementorum. Ad
rationes dubij dicitur quod qualitates prime sunt
instrumenta formalia ipsorum elementorum. ideo ni-
hil prohibet in igne calorem per totum esse instru-
mentum forme ignis habere aliam operationem
quod habeat calor aeris pro quanto agit in virtute
forme aeris. quod forma substantialis aeris dif-
fert specie a forma ignis. et ita de alijs qualitatibus

Ad rationes ante oppositum

Ad primam per solutionem ex dictis. et ad eius con-
firmationem dicitur quod in aqua calefacta bene re-
manet humiditas. quod ignis principaliter agit

in aqua ratione caloris quod est magis actus quam
siccitas eius. ideo quando ignis corrumpit aquam
prius tollit eius frigiditatem quam humiditatem.
sed si aqua ab aliquo corpore corrumpere sic
co puta a vento prius corrumpere per remotionem
humiditatis. Dicitur ulterius quod frigiditas
est qualitas magis activa quam humiditas. ideo
frigiditas est minoris resistencie. ideo non sequi-
tur. quod frigiditas primo remoueat ab aqua quod
aqua non sit primo frigida. Nec potest aqua to-
taliter perdere frigiditatem. quod non potest esse in
supremo calida cum hoc solum igni debeat.

Ad alias dicitur quod aqua est magis compacta
quare magis constringit poros quam aer. ideo
magis humectat. Dicitur ultra quod proprius est
humidi fluere et facilliter diffusibile esse et ma-
le terminabile termino proprio et bene termino
alieno. quod omnia magis competunt aeri quam aquae.

Ad tertiam dicitur quod nulla forma agit in sub-
iectum proprium in quantum huiusmodi. Dicitur
ultra quod caliditas est instrumentum forme
ignis. ideo agit secundum quod agit forma et non ignis.
ideo non oportet quod sicut ignis est maxime ca-
lidus quod sit maxime siccus. ratio enim ex imagi-
natione procedit. imaginatur enim quod una quali-
tas est causa efficiens alterius quod non potest
dici cum quattuor qualitates elementorum sint
prime. ideo una non dependet ab alia effectiue
Sequitur in textu. Quoniam autem determinatum est etc.

Queritur quid utrum ex quoli-
bet elemento immediate generari possit quod
liber elementum. Arguitur quod non. quod impossi-
bile est aliquod totum elementum corrumpi. ergo
impossibile est ex quolibet elemento fieri quod
liber. Secundo sic ignis existens in concavo
lune non potest immediate conuertere in aquam vel
terram. quod oportet quod prius conuertatur in ae-
rem aut saltem quod transseat per aerem eo quod de ratione
eorum que transmutantur est quod ad inuicem se tran-
sgant. igitur. Tertio sic ex igne non potest generari
aer. quod per quod oportet quod igne remitti in calorem.
quod videtur impossibile. Quarto sicut terra non
potest generari ignis igitur. quod si sic oportet quod for-
ma ignis esse in densiori materia multo quam
sit aer vel forma terre possit manere in mate-
ria rariori multo quam sit aqua vel aer. utrumque au-
tem videtur impossibile. In oppositum est per se in textu.

Pro responsione sciendum est pri-
mo quod postquam per se inuestigauit numerum ele-
mentorum ex numero qualitatuum primarum

et ostendit
inuenit bin
qualitate
mutacione
una ostendit
to possit ge
in quibus
bus elemē
nō. et de h
et de h
hic agit de
tale scilicet p
mas. bin q
qualitatu
li immediat
tatu siue fi
ut negat n
nis non opo
deinde in
re in textu
regit sumu
tur bene p
Supponit
liber elem
tates pmi
vna est p
et suppositi
elementum
disordinat
liber elem
nō dicitur li
sensus qu
ri in alieu
distibunt
ri. elemē
ce nisi fin
totū tran
rationis
Concl
mento p
mentū.
na cū qu
vna q̄ h
tū imedi
sic p̄ p̄
do p̄nec
et in q̄ b
Sciēti
ta dicunt
cōueni

De generatōe et corruptōe

et offendit qualiter elementa ordinantur ad inuicē sicut sibi et locū et qualiter se habeant ad qualitates primas consequenter per se agunt de tras mutatiōe elementorum ad inuicē. Circa quod tria ostendit. Primo qualiter ex quolibet elemento possit generari quolibet. Secundo declarat in quibus est facilior transitus. Tercio ex quibus elementis potest fieri unum tertium et ex quibus non. et de his tribus videbitur in presenti questione.

Primo declaratiōe primi supponit quod per se hic agit de elementis consideratis secundum suum naturalem sensum put sunt considerata per qualitates primas sicut per quod inter ea sumitur ordo secundum ordinem qualitarum primarum. et ita in titulo questionis. si immediate debet capi ut medium negat qualitatū siue formarum substantialium aliorum. non autem ut negat medium locū. ita quod si ex terra fiat ignis non oportet quod prius conuertatur in aquam et deinde in aerem et postmodum in ignem. sed immediate in terram potest fieri. quousque ex terra fit aer. ita sicut sumus eleuatus ex terra in ignem conuertatur bene possit transire per loca intermedia.

Supponit secundo quod quodlibet elementum cuiuslibet elemento est contrarium. per quod sunt qualitates prime conuenientes cuiuslibet elemento quod una est unius contrarietatis et alia est alterius. et suppositio vera. Supponit tertio. unum elementum non potest totum corrumpi in aliud. quod fieret disordinatio in vniuerso. et ita cum dicitur quodlibet elementum possit transmutari in quolibet non dicitur quodlibet capi collectivē et proprie ut sit sensus quodlibet elementum possit transmutari in aliud. sed debet capi distributive put scilicet distribuitur per singulis quodlibet elementum. et elementa autem non sunt transmutabilia ad inuicem nisi secundum partes. quod unum totum non potest in reliquum totum transmutari. Et hoc patet solutio prime rationis ante oppositam.

Conclusio prima. ex quolibet elemento potest generari immediate quodlibet elementum. Patet quod quodlibet coīcat in materia cum quolibet et habet contrarietatem ad ipsum in una qualitate vel duabus. et quodlibet elementum immediate est transmutabile in quodlibet. et sic patet primū punctū declaratum. Pro secundo puncto ad videndum in quibus est facilior et in quibus difficilius transmutatio.

Sciendum est secundo quod elementa dicuntur simbolizare que in una qualitate conueniunt secundum speciem et contrariantur in alia.

Unde dicitur symbolū a sim quod est con vel simul et bole quod est similitudo vel conuenientia. Et ista elementa simbolizantia sunt que conueniunt in una qualitate. et hoc modo simbolizant quicquid elementa que sunt immediate in loco situata ut ignis et aer conueniunt in calido. et aer et aqua in humido. aqua et terra in frigido. et terra redeundo circulariter ad ignem comunicat in sicco cum igne. Sed quicquid duo elementa que non se habent immediate non simbolizant ut ignis et aqua contrariantur in duabus qualitatibus. et aer et terra. Supponit ergo quod facilitas transitus attendit penes hoc quod est pauciora per se et a suis contrariis corrumpi. quia ubi pauciora corrumpuntur est minor resistentia et per consequens maior actio et facilior transitus.

His suppositis ponitur conclusio secunda ad secundum punctum. In elementis habentibus symbolū est facilior transitus unum ad alterum quam in non habentibus. Patet quod facilius est transire unum quam multa. sed habentia symbolū transmutantur ad inuicem una sola qualitate corrupta. sed non habentia symbolum non transmutantur ad inuicem nisi plures qualitates transmutentur. ergo conclusio vera. Et si obijciatur quia ex hoc videtur sequi quod qualitas symbola manet eadem in genito que prius fuit in corrupto. Respondetur quod facilitas transitus non attendit in proposito penes hoc quod est pauciora accidentia per se corrupti a suis contrariis. modo qualitas symbola bene corrumpitur ex consequenti ad sui subiecti corruptionem et non manet eadem secundum numerum in genito et corrupto licet bene secundum speciem. non tamen corrumpitur a suo primo et per se. et secundum eam non fit resistentia patientis ad agens. imo secundum eam patiens conuenit cum agente. et ita inuolat actionem agentis. Et per hoc patet solutio alterius. obiectionis que solet fieri contra conclusionem quod esset ita facilis transitus in non habentibus symbolū sicut sunt duo resistentia ex parte patientis. nam sunt duo agentia et in habentibus est unum agens et unum resistens et ita est propositio unius ad unum. et duorum ad duo. dictum est cum quod qualitas symbola que est in patiente per quam patiens conuenit cum agente inuolat actionem agentis et facit transitum faciliorem ita quod minor est resistentia in simbolizantibus quam in non simbolizantibus. et ita patet secundum c in

punctum determinatum.

Pro tercio sciendū est tercio. q̄ dupliciter potest intelligi ex duobus elementis generari vñū terciū. vel potest intelligi q̄ in virtute ppria scz p actionez duoꝝ elementoz adinuicē generet terciū. vel potest intelligi q̄ virtute alicuiꝝ terciꝝ ex illis duobus trāsmutatis generet terciū distinctū ab vtroq̄.

Et fm hoc sit cōclusio terciā ex quibuscūq̄ elementis habentibus simbolū virtute ppria potest generari terciū distinctū ab vtroq̄. Patet. nam ex igne ⁊ aqua corrupta siccitate ignis caliditate eius remanente ⁊ corrupta frigiditate aque ⁊ remanēte eiꝝ humiditate fit aer. vel corrupta caliditate ignis ⁊ remanente siccitate ⁊ corrupta humiditate aque remanente eius frigiditate fit terra ⁊ similiter ex aere ⁊ terra possit fieri ⁊ aqua ⁊ ignis. **Ad autē** ex aere ⁊ terra fiat ignis adducit pbs exemplū simile quia flāma nil aliud est q̄ fumus ardens. fumus autē generat ex terra ⁊ aere eo q̄ fumus naturam terre ⁊ aeris participat.

Cōclusio respōsiua. et duobus elementis habentibus simbolū virtute propria non potest generari terciū elementum distinctum ab vtroq̄. Patet quia cum vñū ageret in reliquū vel maneret sola qualitas simbola ⁊ alie due corrūperentur. vel corrūperetur simbola ⁊ alie due manerent sed neutro modo potest constitui elementū. quia nec vna qualitas sola neq̄ due contrarie possūt constituere elementum.

Alia cōclusio ex quibuscūq̄ duobus elementis siue habentibus simbolū siue non virtute alicuiꝝ terciꝝ transmutantē ipsa potest fieri vñū elementum distinctū ab vtroq̄. Patet q̄ ignis vel sol ex aqua vel terra que simbolisunt corrupendo ambas qualitates aque ⁊ terre potest generare ignem. ⁊ similiter sol vel ignē ex aere ⁊ terra que non simbolisunt corrupendo humiditatem aeris ⁊ frigiditatem terre potest generari ignis ⁊ similiter deducetur.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam patet solutio ex dictis. quia dictum est quomodo debet capi immediate.

Ad alias dicitur. q̄ cū ex igne efficitur aer qualitas ignis remittitur ex consequenti. q̄a

aer agit in ignem per suam humiditatem corumpendo siccitatem ignis. ideo ex consequenti remittit caliditatem. **Alia dicit q̄ ignis** est minoris resistentie. ⁊ ita cito corrumpitur ⁊ propter velocitatem eius corruptionis non percipitur eius remissio sensibilibiter. licet in re veritate remittatur. **Ad aliam dicitur q̄ ppter** imperfectionem formarum elementorū q̄ terra in via corruptionis existere forma terre potest manere in rariori materia q̄ sit aqua sicut patet de exalatione in qua dominatur. sicut in terrestre quod rarius est aqua. ⁊ similiter forma ignis in principio generationis potest esse in materia densiori q̄ sit aer ⁊ cetera. Sequitur in textu. Sed tamen adhuc respice rursus de eius.

Querit sexto. vtrum in genere corporum quattuor elementa sint prima.

Arguitur q̄ non. quia celum est corpus et tamen est prius ipsis elementis. ergo ⁊ cetera.

Secundo sic. quia qd per superabundantiā dicitur vñi soli conuenit sed primum dicitur per superabundantiā. ergo non est nisi vñū primum corpus. **Tercio sic** vñū elementum fit ex alio ergo vñū est prius altero. tenet consequentia. quia illud ex quo fit aliquid est prius eo quod fit ex eo. **Quarto sic.** quodlibet elementum habet vñam qualitatem in remisso. ergo participat eam ab elemento cui primo conuenit. ⁊ p cōsequens participat naturā illius elementum. sed participat prius pncipate. igit ⁊ c. **In oppositum** est philosophus in textu.

Sciendum est primo. q̄ post q̄ philosophus probauit elementa esse transmutabilia adinuicem. consequenter probat quattuor elementa esse prima corpora in genere corporum generabilia et corruptibilia.

Sciendū est secūdo. q̄ vt sepe dictum est prius quidam antiquorum posuerunt vñū elementum esse principium aliorum. Alij vñ posuerunt plura elementa esse principia. vñ duo vel tria vñ quattuor. Alij autē non posuerunt aliquod elementum esse principium sed posuerunt aliquod medium inter elementa esse principium elementorum ⁊ aliorum corporum. Et omnes isti ponebant principium materiale esse principium omniū vñi rerum et actus. Sic ergo patet q̄

De generatōe et corruptōe

fin eos non quodlibet elementū est principium in genere corporum.

Sit igitur cōclusio p̄ma nullū elementum est prius alijs imo omnia elementa sunt equaliter prima. Patet, quia si aliqđ elementum esset prius alijs et principium aliorum cum principium primum oporteat manere sibi substantiam in generatione. et tale principium sit actu ens sibi antiquos. sequitur qđ generatio est nisi alteratio. Secundo si ita esset sequeretur qđ duo contraria si inul essent in eodem. Patet quia ex tali elemento fieret aliud. Et cum omnis transmutatio fiat ratione alicuius contrarietatis oporteret ipsum contrariari alteri. Et tamen inaneret in eo. quia sit ex eo. igitur in elemento facto essent due qualitates contrarie scilicet qualitas illius principij ex quo fieret et qualitas facti. Sed diceret aliquis qđ qualitas elementi quod esset principium maneret prius in ipso elemento qđ sit ex ipso. Contra hoc obijcit Philosophus qđ cū tale elementū esset transmutabile sequeretur qđ non esset transmutabile ut dictum est in primo libro. Item omnia elementa sunt adinuicem transmutabilia cum sint contraria. ergo vnum non est prius altero. Sed diceret aliquis qđ extrema elementa non transmutantur adinuicem sed solum proxima. Contra hoc arguit Philosophus. quia aer transmutatur in ignem. ergo contrariatur illi. similiter transmutatur in aquam. ergo contrariatur aque. et quia sibi eandem qualitatem non potest contrariari aque et igni. quia idem sibi idem non potest pluribus contrariari. sequitur qđ ignis contrariatur aque et per consequens erit transmutabilis in aquam. Et similiter posset ostendi qđ aqua et ignis transmutantur in aquam et aerem. sed etiam transmutantur in ignem. et ita omnia elementa sunt transmutabilia adinuicem. et per consequens vnum non est prius altero. Sed diceret aliquis qđ sunt infinita elementa sibi rectus et ita extrema non possunt adinuicem transmutari. Contra hoc arguit Philosophus nam due sunt contrarietates qualitatum primarum continentis solum quattuor qualitates que non possunt constituere nisi quattuor elementa et ita si poneretur quintum

elementum distinctum ab alijs oporteret ponere nouam qualitatem. tandem oporteret ipsum contrariari alijs elementis. et per consequens oporteret qualitates esse contrarias in eodem elemento quod est impossibile.

Cōclusio secūda. non est ponendum aliquod materiale principium quod sit de se actu ens et corpus prius ipsis elementis. Patet: quia tunc generatio elemento rum ex illo materiali principio non esset nisi alteratio.

Ex istis duabus cōclusionib⁹ sequitur conclusio responsiua qđ quattuor elementa in genere transmutabilium sunt prima. Patet quia vñum elementum est prius alio ut dicit prima conclusio. neq; reducuntur ipsa elementa in aliquod corpus commune quod sit prius ipsis quod sit principium ipsorum. ut dicit secunda conclusio. ergo sunt prima. Et ista non resoluuntur in corpora priora ipsis. sed bene resoluuntur in materiam primam que est pura potentia et in formam simplicem actu et virtute. Et ista elementa nō sunt simpliciter prima sed solum in genere corruptibilium et transmutabilium. ergo etc.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur qđ elementa sunt prima in genere corporum corruptibilium. et per hoc non excluditur quin celum sit primum corpus. Ad secundam dicitur. qđ quodlibet elementum est primum corpus exponendo si nō negatiue. Ad tertiam dicitur. qđ solum probat qđ materia prima ex qua fit generatio est prior ipsis elementis. materia autem non est corpus. Ad quartam dicitur. qđ elementum habens vnam qualitatem in remisso non participat eam ab alio ut contingit in vitro. ut dictum est. licet eam in ordine ad aliam qualitatem que primo competit elemento in qđ est. Sequitur in textu. De elementis autem.

Quent⁹ septimo verum ad generationem cuiuslibet mixti existens circa medium concurrant quattuor elementa.

Arguitur qđ non. quia multa animalia generantur in centro terre et etiam infra aquas

Liber secundus

ad que non videtur cōcurrere ignis et aer cū non possint esse in aqua nec in terra naturali ter. Secundo sic omnia metalla sunt q̄daz mixta sicut aurum et argentū. et tamen ad eorum generationem sufficit aqua. ut videtur cum resoluantur in solam aquam per liquefactionem. In oppositum est p̄bus in vltimo capitulo huius primi tractatus secundi libri de generatione in quo post q̄ determinauit de generatione elementorum. consequenter determinat de generatione elementorum q̄ generantur et cōrumpunt per naturā elementorum.

Pro quo sciendum est primo q̄ ponētes elementa intransmutabilia adinuicē sicut Empedocles non possunt saluare generationem mixtorum ex ipsis. q̄ si nō transmutarentur elementa adinuicē et alterarent in a nerent a mixto separata et diuisa adinuicē. et ita mixtio solum fieret per iuxta positiones elementorum. et ita quilibet pars mixti non esset mixta. sed faceret solum vnum sicut ex multis lapidibus fit vnus paries. Ex quo sequeretur q̄ non possent permanere. quia q̄d libet elementum existeret extra suum locum p̄ primum. et ita cūz nihil esset cōiungēs elementa in mixto statim compositum dissolueretur.

Sciendum est secundo q̄ ponētes elementa transmutabilia adinuicē et habere vnā materiam cōmunē possunt saluare generationes mixtorum ex elementis quibus quo ad hoc videatur esse difficultas. q̄ nō videtur qualiter ex elementis contrariis generetur mixtum. cū contraria nō possunt simul esse nisi inaneat sola materia vel alterum solum cōtrarium. Sed hanc difficultatem soluit p̄bus dicens q̄ contingit aliquod esse magis calidum et minus. et esse aliquid magis et minus frigidum. et ita dicatur de alijs. ergo eadē est potētia contrariorum. ita q̄d illud q̄d est actu calidum est potētia frigidum et econtra. Ex quo sequitur q̄ elementa possunt transmutari de excellentijs suarū qualitātū ad vñ medium quod participat naturas ipsorum elementorum. ita q̄ non solum maneat materia ipso rum elementorum. sed etiā in quodā medio manent virtutes elementorum et forme eorum in forma mixti virtualiter. et ita ad hoc q̄ ex elementis fiat mixtum sufficit q̄ elementa sint aliter disposita ex toto alterius cōrumpere nec ambo tertium.

Sciendum est tertio q̄ non est intelligendum q̄ qualitates elementorum resducuntur ad vñ medium indiuisibile. ita q̄ vna qualitas non excedat alterā neq̄ cōtra. Hoc enim non est possibile per naturam. sed reducuntur elementa mixta ad vñ medium in ordine ad formas mixti ad quam sunt dispositiones. que quidem forma scōm suaz naturam requirit excessum vnius qualitatis ad aliam in certo gradu. et ita scōm diuersitatem formarum substantialium taz in specie q̄ in indiuiduo sunt diuerse dispositiones elementorum adinuicē in mixto.

In quibus itaq̄ premissis sit conclusio responsiva ad questum. Ad generationem cuiuslibet mixti existentis circa medium locum cōcurrunt quatuor elementa. et p̄ mixtum existens circa medium locum intelligitur mixtum perfectum. ad differentiam istorum imperfectorum que sursum apparēt. ad quorum generationem non concurrunt elementa de quibus agitur in libro methaphysicorum. Probat̄ conclusio. primo q̄ concurrat terra. q̄ omne locatum naturaliter in aliquo naturaliter participat naturam illius loci sed omnia mixta perfecta sunt in terra vel saltim circa terram. ergo. Deinde arguitur de aqua. q̄ oportet mixtum habere partes mixtas unitas adinuicē. alias non posset consistere. cū ergo terra esset sicca statim decideret in pulueres nisi esset humidum detinens eam. et cum aqua sit humida et bene terminabilis termino alieno sequitur q̄ concurrat cum terra ad generationem. Nec sufficeret humidum acreus sine aqua ad continendum terrā p̄pter subtilitatem corporis. Deinde probatur de aere et igne. q̄ aer et ignis contrariantur aque et terre. generationes autem sunt ex contrariis. cum ergo in generatione mixti sint aqua et terra necesse est ignem et aerem concurrere. Item natura mixti cōsistit in quodā medio temperato qualicatum primarum. ergo ad generationem mixti non sufficiunt elementa frigida. que sunt aqua et terra. sed requiruntur etiaz elementa calida. que sunt aer et ignis ad temperandum frigiditatem terre et aque. Probat̄ etiam p̄philosophus per quoddam signum commune sumptum ex parte nutritionis. Et primo arguitur ex parte nutritionis et nutriti sic. Omnia sunt et fiunt ex eisdem ex quibus compos

De generatōe ⁊ corruptōe.

nuntur ⁊ econtra. sed nos videmus elemen-
tata misceri non solum ex vno elemento sim-
plici. sed ex mixtis ⁊ compositis ex omnibus
elementis. ergo omnia elementa concurrunt
ad generatōem mixti. Vnde: em probat phi-
losophus per locum a maiori. nā quecūq; vi-
dentur vno solo nutriri sicut plāte sola aqua
adhuc nutriuntur pluribus. q; ipsa aqua est
terre mixta. ideo rustici volentes nutrire plā-
tas adhibent quedam mixta ad nutrimentū
earū. puta finū vel aliqd hūmōi. Et q; ad nu-
tritōem nō solū requiritur materia. s; etiā rō nutriti-
di q; est forma nutriti q; calorē naturalē tan-
q; per instrumentū alterat nutrimentum cō-
uertendo ipsum in substantiā nutriti. Cum
ergo ignis sit in supremo calidus ⁊ formali-
or ceteris elementis. q; est collocatus in sup-
ficie concava celli ⁊ in termino corporum cor-
ruptibilium. sequitur q; ad nutritionem pre-
ter aquam. similiter requiritur ignis. quia per
calorem fit nutritio. ⁊ cum calor aeris sit ma-
xime proportionatus vite cum sit temperat⁹
ad nutritiones requiritur aer ad temperandū
calorem ignis. Sic ergo patet q; ad nutritio-
nem requiruntur quattuor elementa. ⁊ per cō-
sequens ad generatōem mixtorū existentium
circa mediū hoc est mixti perfecti concurrūt
quattuor elementa.

Ad rationes ante oppositū

Ad primā dicitur q; ad generatōem mixtorū
in aqua ⁊ terra concurrunt alia elementa su-
periōra per influentiā ⁊ virtutes celestes vsq;
ad centrum terre perungentes. Ad tertiā di-
citur q; in istis liquefacibilibus concurrunt
quattuor elementa. sed bene venit est q; in il-
lis dominatur aqua. ideo sunt liquefacibi-
lia. Sequitur in textu. Quoniam autem.

Queritur octauo vtrum tm sint

ma principia generatōis ⁊ corruptōis isto-
rum inferiorum. scz materia forma ⁊ efficiēs

Arguitur q; sint plura tribus. pūatio est
pūcipiū generatōis. vt patet ex primo phi-
sophi. philosophus etiā in principio phi-
sophie pōit quattuor causas que sunt plu-
ra tribus. ergo ⁊c. tenet consequentia quia q;
libet causa est principium. Secundo sic q;
sint pauciora. nam ad esse ⁊ fieri rerum vide-
tur sufficiens actus ⁊ potentia. ergo videtur
q; sufficiant materia ⁊ forma. In opposi-
tū est philosophus in primo capitulo huius

secundi tractatus.

Sciendū est primo post q; phi-
losophus determinauit de generatōe ⁊ cor-
ruptione elementorum ⁊ elementatorum. cō-
sequenter determinat de causis generatōis
⁊ corruptionis in hoc vltimo tractatu.

Pro quo sciendū ē secundo q;
principia generatōis ⁊ corruptōis vno mo-
do sunt duo. Alio modo tria. Alio mō quat-
tuor. Alio modo quinq;. Sunt enim duo si
solum numerentur principia intrinseca. ⁊ per
se que sunt materia ⁊ forma. Sunt autē plu-
ra principia si enumerentur soluz principia in-
trinseca tam per se q; per accidens. sicut enu-
merantur in primo philosophorum. Sunt em
tria si enumerantur ea que realiter concurrūt
ad motū primo. ⁊ per se vt sunt materia ⁊ for-
ma ⁊ efficiēs. finis em nō mouet nisi metē
phorice. ⁊ postea mouet efficiēs cum cōpre-
hendendo sub efficiēte. ⁊ hoc modo enume-
rantur in hoc libro. Sunt autē quattuor si
enumerentur principia intrinseca ⁊ extrinse-
ca per se que sunt materia forma efficiēs ⁊ fi-
nis. ⁊ hoc modo enumerantur secundo phi-
sophorum. Sed sunt quinq; si enumerent pū-
cipia intrinseca tam per se q; per accidens. ⁊
extrinseca tam proprie mouentia q; metē
phorice que sunt materia ⁊ forma pūatio ef-
ficiēs ⁊ finis. ⁊ per hoc soluantur argumen-
ta ante oppositū.

Sciendum est tertio q; quia de
materia ⁊ forma determinatū ē in principio
huius secūdi ⁊ etiā in primo. ideo in residuo
huius opus principaliter est agendū de effi-
ciēte. de quo recitat phis duas opiniones.
Prima est platonis ponentis solū duo pūci-
pia rerum. scz materia ⁊ ydeā separatam
quā dicit esse sufficientes causas generatōis
scdm q; a materia participatur. ⁊ corruptio-
nis scdm q; a materia abijcitur. ⁊ nō pōit ali-
am efficientē. Alia fuit opinio aliorū dicen-
tium materia de se esse actus ⁊ esse per se
sufficiens principium generatōis ⁊ aliorū
inferiorum. Et hī partiti sunt. nā quidam vni-
uersaliter negauerunt causam efficientem taz
vniuersalem q; particularem. Alij vero nega-
uerunt causam efficientem vniuersalem. sed
posuerunt efficientem particularem cū materia exi-
stētia i actu sic sūt calidū frigidū rari ⁊ dēsi.

Liber secundus

Fit conclusio responsiva ad questi-

tum. Ad generationes et corruptiones cuiuslibet rei corporalis concurrunt tria principia. scilicet materia forma et efficiens. Probat nam generabilia et corruptibilia imitantur secundum quandam analogiam corpora incorruptibilia. ergo principia generabilium sunt in genere et numero eadem. et equalia principijs corporum celestium. sed in celestibus est materia. quia in omni eo quod movetur necesse est esse materiam et formam. quia materia nuda non potest esse subiectum motus localis. ut probatur quinto philosophorum et efficiens. quia omne quod movetur ab alio movetur. ergo multo magis hec principia concurrunt ad generationem generabilium et corruptibilium. Secunda ratio quicquid potest esse. et non esse necessario habet materiam partem sui. sed generabilia possunt esse et non esse ergo habent materiam. Et quia forma est eius cuius est materia. sequitur quod generabilia habent formam. Et quia nihil quod est potentia facit seipsum in actu. ideo requiritur efficiens preter materiam et formam. ergo sunt tria principia rerum naturalium sub efficiente comprehendendo finem.

Conclusio secunda contra plato-

nam. Ad generationem non sufficiunt materia et ydea separata. Probat quia si sic sequeretur quod continue et semper essent generationes cuiuslibet rei. Patet quia ydea semper eodem modo se habet. et ideo semper equaliter disponderet materiam. Nec requiritur approximatio ydeae ad materiam quia ydea nunquam sunt secundum platonem. ergo semper poterit esse generatio quod est contra ipsum.

Tertia ratio sicut est in artificialibus: ita est in naturalibus. sed in artificialibus preter materiam et formam requiritur efficiens. ut preter sanitatem et corpus requiritur medicus sanans vel medicina. et preter discipulum et scientiam requiritur doctor. et ita est in alijs. ergo in naturalibus preter formam et materiam requiritur efficiens. Nec potest dici quod ydeae sint cause efficientes. quia forma et efficiens non coincidunt in numero. ut patet secundo philosophorum. cum ergo ydeae sint formae et additantes et species particularium secundum platonem. sequitur quod non sunt cause efficientes. et ita inconueniens est ponere ydeas rem separabilium ab intellectu. et precipue ab intellectu divino. Sed non est negandum quin sint intelligendo. Deinde arguit philosophus contra opinionem negantem causam efficientem tam uni-

uersalem quam particularem. Alterius potentie est agere. et alterius est pati. ut patet in omnibus quod sunt ab arte. lignum enim non facit lectum ex se. ergo etiam in naturalibus preter materiam cuius est pati. necesse est ponere potentiam actus uas que reducat materiam de potentia ad actum. ergo preter materiam oportet ponere efficiens. Sed diceret aliquis quod cum isti antiqui posuerunt materiam esse actum ens non concederent quod materie esset pati vel esset agere. Ad hoc respondetur quod quicumque posuerunt materiam esse non tamen posuerunt esse actum illud quod ex ea debet generari. sicut illi qui posuerunt aquam esse principium aliorum et actum non dicebant aquam esse actum piscem qui fit ex ea. cum ergo nihil quod est in potentia inquitur huiusmodi agit. sequitur quod si ex materia debet aliquid generari. oportet quod sit aliquod agens educens ipsam de potentia ad actum. Et sic patet responsio ad questionem. Rationes ante oppositas soluntur ex dictis. Sequitur in tertium. Quia non sunt quidam generabilia.

Queritur nono utrum quattuor

elementa per suas virtutes actiuas et passiuas sint agentia sufficientia ad generationem inferiorum inferiorum. Arguitur quod sic. omnis generatio est ex contrarijs. sed virtutes actiuas et passiuas elementorum sunt contrarie. ergo sufficientiunt ad generationem. Et confirmatur. quia ad generationem sufficit agens et patiens. si unum elementum actu agit et patitur ab alio et e converso. igitur etc. Secundo sic. illa sunt principia agentia et patientia secundum quatuor proportionales distinguuntur diuersa generata. sed mirra distinguuntur ad invicem secundum diuersas proportionales calidi humidi frigidi et siccitatis. ergo huiusmodi virtutes actiuas sunt principalia agentia in omni generatione. Terno sic si preter huiusmodi virtutes requiritur agens primum vel illud esset substantia aliqua separata. sed hoc non. quia hec non transmutat materiam ad formam eo quod omne agens agit in sibi dissimile. vel esset celum. sed hoc non quia non est primum istis inferioribus. vel essent ipse virtutes celestes. sed hoc non. quia cum sint accidentia et sunt inferioris gradus substantia inferioribus. modo nihil potest agere ultra modum superperfectioris. et ideo quod non possunt attingere formas substantiales sequitur propositum. Quarto sic quod est actu tale potest alterum producere quale ipsum est. ergo ignis actu potest generare ignem sine agente exteriori.

In oppositum est philosophus in textu.

Sciend

phs ostendit
naturalis m
etna forma
Platonis po
sufficere ad g

per opinionem
um dicentiu
nerationem
ter ponit opin
prium et ym
tum ab intell
ne mirorum
as virtutes a
generationem

Contra

clusio prima
sunt efficient
re est falsa. q
rius est pati
bus cum ligni
lapides domi
materia quae
tam actiuam
tam passiuam

Concludit

inferiora in su
sufficiunt ad g
cum hoc requir
motum ab int
nibus tertius.
est maxime ac
ficiat se ad g
quod nec quicq
tionem. sed in
actuus. et tam
ab celo. ergo n
ta ab ipso celo
feriora habet
in actu per celu
actu. et agit pe
minus est vera.
oibus. ita eff
libus non attri
pium et princi
necesse quod p
principale. se
det a celo quod
gignit per h

De generatione et corruptione.

Sciendum est primo quod postquam philosophus ostendit quod ad generationem cuiuslibet rei naturalis tria concurrunt principia quae sunt materia forma et efficiens. et probauit opinionem Platonis ponentis materiam et ydeam separatam sufficere ad generationem. improbavit etiam insuper opinionem antiquorum philosophorum naturalium dicentium materiam per se sufficere ad generationem sine quocumque agente. consequenter ponit opinionem quod uidam negantem causam primam et vniuersalem quae est ipsius celum motum ab intelligentia concurrere ad generationem microzum et dicentium quod haec inferiora per suas uirtutes actiuas et passiuas sufficiunt ad generationem istorum inferiorum.

Contra quam opinionem sit conclusio prima opinio negans vniuersalem causam efficientem siue vniuersalem siue particularem est falsa. quia alterius potest agere et alterius est pati. ut patet inductiue in artificialibus cum lignum non facit lectum sed patitur. nec lapides domus ergo similiter in natura praeter materiam cuius est pati necesse est ponere potentiam actiuam. cuius est agere et reducere potentiam passiuam ad actum.

Conclusio responsiva elementa inferiora in suis motibus actiuis et passiuis non sufficiunt ad generationem horum inferiorum. sed cum hoc requiritur principale agens quod est celum motum ab intelligentia. Probat duabus rationibus. Prima ratio est. quia si illud quod est maxime actiuum inter haec inferiora non sufficit per se ad generationem alicuius rei. sequitur quod nec quicquam alia inferiora sufficiat ad generationem. sed inter haec inferiora ignis est maxime actiuus. et tamen non agit nec mouet nisi motum ab celo. ergo neque secunda agens potest nisi motum ab ipso celo. Minor pars ignis et alia inferiora habent formam substantialem a celo et sunt in actu per celum. vnde quod agit secundum quod in actu. et agit per illud quod habet esse in actu. ergo minor est vera. Secunda ratio sicut est in artificialibus. ita est in naturalibus. sed in artificialibus non attribuit instrumentis agere tanquam primis et principalioribus agentibus. imo est necesse quod praeter instrumenta sit aliud agens principale. sed ista inferiora magis dependet a celo quam instrumentum dependeat a principali agente. propter haec inferiora agens. oportet ponere az-

gens vniuersale quod est celum. Minor pars. quia agens naturalia particularia habent formam per quam sunt in actu et esse suum a celo sicut enim in cellas rent motus istorum inferiorum cessante primo motu et celi. ita etiam cessarent omnia quae per motum conseruant. et sic per impossibile sebe co. u. non possent permanere naturaliter. si instrumenta. b. ipso artifice non habent nisi formam accidentalem quae si remoueret ab ipsis adhuc remanerent in esse substantiali. sed pars quod si ab ipsis essent ab remoueret illud quod habet a celo maneret solum in ipsa potentia. et ita se haberet sine celo dea non quod in instrumenta sine arte a qua solum habent formam accidentalem. quare conclusio vera.

Ad rationes ante oppositum

Ad primum dicitur quod quia uirtutes inferiorum istorum agentium sunt contrariae non tamen sufficiunt agere sine uirtute superioris agens a quo habet esse. et ex hoc pars solutio. Ad rationem dicitur quod agens et partes sufficiunt ad agendum praesupposita actione superioris agentis. Ad aliam dicitur quod actus particulares distinguuntur adinuicem secundum suas causas proximatas et particulares per quas determinant actus. nec vniuersali ad effectum particularem. nec propter hoc sequitur quod particularia agens sint principalia. quia quod aliquod agens est magis vniuersale est principalius. Ad aliam dicitur quod intelligentia mediante corpore in toto ab ea ipsa potest transmutare materiam ad formam. et ita celum motum ab intelligentia est principale agens in genere physico. et agit per suam uirtutem quae finalis est cum istis inferioribus. quod quod sit accidentalis agit tamen in uirtute celi motum ab intelligentia. et ita ut instrumentum celi potest attingere quicquam formam eductam de potentia materiae siue sit substantialis siue accidentalis. Ad aliam dicitur quod oportet tale potest facere alterum tale praesupposita actione agens vniuersalis et alias non tamen. Sequitur in text. Nobis aures et vniuersaliter prius dicitur est de causis.

Queritur de cetero vniuersali motu solis sub obliquo circulo sit causa perueniens generationis et corruptionis istorum inferiorum. Arguitur quod non. quia omnes mutationes et motus istorum inferiorum reducuntur ad motum primi mobilis tanquam ad causam primam in suo genere. sed motus solis facit sub obliquo circulo non est primus motus. ergo tamen. Secundo sic idem non est causa diuersorum et contrariorum. ut habetur in textu.

motus solis
est causa
generationis
et corruptionis
istorum inferiorum

Ziber secundus

sed motus solis factus sub obliquo circulo. ē regulans. ḡ ṽ vniformis. ḡ nō ē causa gñati-
onis ṽ corruptōis q̄ p̄trant. Tercio sic.
vni effectus vna est causa. s̄ p̄petuitatis ge-
neratōis ṽ corruptōis materia ē causa. ḡ nō
motus solis sub obliquo circulo. In oppo-
siti est pbs in textu. in tercio capitulo. huius
tractatus.

Pro responsione sciendū est p̄
mo q̄ postq̄ pbs ostendit q̄ p̄ter efficiētia p̄-
cularia necesse ē ponere agēs vniuersale p̄-
ter determinat de h̄mōi vniuersali agēte. ostē-
dendo q̄ oportet reducere p̄petuitatē gñati-
onis ṽ corruptōis ad motū celi. q̄ illud qd
qñq̄ est ṽ qñq̄ nō est. reducat ad illud qd sp̄
est. oēs aut̄ motus istoz inferiorz qñq̄ sunt
qñq̄ nō sunt. iō reducunt ad motū celi q̄ est
p̄petuus ṽ vnus. oīs effi p̄litas reducit ad
aliquā vnitatē. ṽ potentialitas ad necessitatē.
nūc effi supponit motū esse p̄petuū ṽ regu-
lare ex p̄litis. ḡ ṽ. Et hoc inferit q̄
motus celi ē causa gñatōis ṽ corruptōis in
istis inferioribz. q̄ rōnabili est ens esse causā
nōentis q̄ ecōtra. motus aut̄ celi h̄z rōnē en-
tis cū sit p̄petuū. gñatio aut̄ rōnem nōentis
cū possit nō esse. ideo motus celi abducit nō-
bis ṽ adducit solē q̄ est pater vite. iō in istis i-
ferioribz. motus celi est cā gñatōis ṽ corruptō-
nis. Sz q̄ gñatio ṽ corruptio p̄trant ṽ cō-
trariōz cōtrarie sunt cause. iō vt videat quō
motus celi qui est cā gñatōis possit etiā esse
causa corruptionis.

Sciendū est secūdo q̄ duplex ē
motus celi. vnus ē motus p̄mi mobilis cōtri-
nuus ṽ vniformis q̄ ē ab oriente in occidentē.
sup polos mūdi quē eq̄noctialis diuidit per
duo equalia ṽ iste motus est simplicissim⁹ ṽ re-
gulatissim⁹ nullā diuersitatē necq̄ in se necq̄ i
habitudine ad motū recipiēs. Ali⁹ est mo-
tus celi q̄ est ab occidentē in orientē fact⁹ sup
obliquo circulo sup polis zodiaci distans
a polis mūdi. xxiij. gradibz. ṽ li. minut⁹ ṽ hūc
motū zodiacus diuidit i duo eq̄lia ṽ fm hūc
motū mouet sol motu p̄prio ṽ facit vnāz re-
uolutionē in vno anno. Et q̄uis motus sol⁹
s̄ h̄ circulo sit p̄tinuus p̄petu⁹ ṽ vniformis in
se. fm fm habitudine ad nos ṽ habitationēz
nostrā h̄z qndā vanetatē accessus ṽ recessus
nā p̄ medietatē anni sc̄z a p̄ncipio capricor-
ni vsq̄ ad cancrū accedit ad nos. s̄ p̄ aliā me-

dietatē huic oppositam q̄ est a p̄ncipio cācri
ad capricornū recedit. ṽ h̄ in motu ē duo cō-
siderare. sc̄z p̄petuitatē ṽ vanetatē. sic ṽ i ge-
neratione ṽ corruptōe p̄siderat p̄petuus suc-
cellus gñatōis ṽ corruptōis ṽ p̄tinuatōes cō-
trarias generatōis ṽ corruptionis.

Quibus notatis sit conclusio p̄
ma. motus p̄mi mobilis ṽ diurnus nō ē suffi-
ciens causa gñatōis istoz inferiorz. s̄ est suffi-
ciens causa p̄manētie eoz. Probat quia
idē fm q̄ idē est similiter se habens sp̄ natū est
facere idē. cū ḡ motus celi diurnus sit sp̄ idē
ṽ similiter se habens. sequit q̄ semp nat⁹ ē tacere
idem. s̄ generatio ṽ corruptio contrariant. er-
go nō est sufficiens facere generatōem ṽ cor-
ruptionē. Ideo dicit pbs q̄ si non esset aliū
motus ab eo oportet q̄ sp̄ esset generatio
vel corruptio nec p̄nt ambo fieri.

Cōclusio secūda respōsiua Ad
quesitū. Motus solis sub obliquo circulo ē
sufficiens causa p̄petuitatis generatōis ṽ
corruptionis in istis inferioribus. Patz q̄
motus ille est cōtinu⁹. ṽ habet diuersitatē in
suis p̄tibz in habitudine ad nos. ideo p̄ sui
am vanetatē accessus ṽ recessus ad nos est
sufficiens causa gñatōis ṽ corruptōis q̄ cō-
trant. q̄ p̄ accessum ē causa generationis
ṽ p̄ regressum corruptionis. per suā aut̄ p̄petu-
itatē est p̄petuas accessus ṽ recessus gene-
rationum ṽ corruptionū. Et quia tempus ac-
cessus solis ad nos est equale tempori recessus.
ṽ ideo ex hoc sequit q̄ tempus generati-
onis hoz inferiorum est equale tempori cor-
ruptionis eoz. Et hoc videm⁹ ad sensus. q̄a
cū in quolibet anno sol accedit ad nos fiunt
generatōes. ṽ cū a nobis recedit fiunt cor-
ruptiones. ṽ sicut multotiens accedit ita multo-
tiens generat. ṽ sicut multotiens recedit ita im-
lotiens corrumpit.

Subitat primo. circa maiorem
rationis prime conclusionis qualiter habeat
veritatem illa p̄positio. idem inquantū idēz
ṽ similiter se habens natū est facere sp̄ idem.
Hoc enim videtur esse falsum. nam idem ca-
lor solis fm idem ṽ similiter se habens facit
contraria. sicut durificat lutum ṽ molliciat
ceram. ita etiā calor ignis rarefacit et durif-
icat. ṽ ita habet multos effectus. Idem eni-
am homo potest currere ṽ quiescere. ṽ prima
causa etiā est causa oīm rerum cōtrariarum.

De generatōe et corruptōe.

Pro solutione dubij est sciendū qd duplex est agens. scz naturale et voluntarium. Agens autem naturale agit scdm modū sue forme q est determinata per materiā in qua est recepta et id agens naturale determinatū est ad unū effectū immediate. qz habet formam particularem et determinatam per materiā. vt dictū est. sed tamen ad illū effectū immediate productū ab agente naturali possunt sequi multi effectus. sicut calor habet calorem facere immediate. sed ad illū calorem pot sequi mollificatio et durificatio scdm diuersitatē recipientiū. Luz etiam aliquod agens naturale sit instrumentum et agat in virtute alicuius superioris agentis pot multa producere sed hoc non erit scdm idē. Sic ergo propositio principaliter intelligitur de agentibus principalibus que semper faciunt unū nisi perueniat diuersitas ex parte alterius agentis vel recipientis. Sed agens voluntarium quoddam est agens mediātū quod agit scdm conditionē sue forme que est spēs per quā intelligit et hoc non pot diuersa simul intelligere. possunt tamen in eo esse plures species intelligibiles successiue. Aliud autem est immediātū vt est prima causa in qua l3 non sint plures spēs intelligibiles. qz intelligit per suam essentiam omnia cum se infinite intelligat. ideo potest simul omnia producere. Et id sequitur qd omne agens voluntarium potest plura producere vel simul. sicut prima causa vel successiue sicut agentia creata. Et ita quodammodo. potest verificari propositio etiam in agentibus scdm propositum. nam substantie separate producte diuersa faciunt et produciunt scdm diuersitatem conceptū. sed prima causa plura et diuersa producit non scdm diuersitatē conceptū. sed ppter diuersitatē ydearū. et rationū ydealiū. Et per hoc soluantur obiectiones contra propositionem facere.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur qd ista inferiora qm ad illud quod est penmanente in ipsis reducuntur ad primum motum. sed qm ad successionem in eorū motibus reducunt ad motus solis sub obliquo circulo. Ad aliam dicit qd motus celi in qm est regularis est causa perpetuitatis generationis et corruptionis. s pro qto habet diuersitatē accessus et recessus in suis partibus est causa successionis generationis et corruptionis. Ad aliam dicitur qd vnius effectus possunt esse plures cause p se

in diuersis generibus causarū vt habet secundū philosophorum. ideo prima materia pot separari a generatione et corruptione. et etiam motus solis sub obliquo circulo etc. Sequitur in textu. Omnium enim est ordo et omne tempus. et omnis vita mensurantur peryodo.

Queritur vndecimo vtrum omne viuens habeat determinatam peryodum sue duratōis a celo primo. Arguitur qd non quia si sic sequeretur qd in constellationibus celestibus possent infallibiliter legi duratōnes viuētū cōsequēs est falsū. igit. Secūdo sic nos videm⁹ ad sensum diuersa viuētia scdm spēm vel eiusdē spēs sūt tēpore generationis. vt p3 de illis q tamen non habēt equalē duratōne. ergo non omne viuēs h3 determinatā peryodū a celo. In oppositū ē pbs in textu.

Pro responsione sciendum est primo qd post q. p. ostēdit qd mor⁹ celi facit sub obliquo circulo ē causa ppetuitatis et successus generationis. cōsequēter ex hoc infertur duo correlaria quorū primū ē qd corū que generantur et corumpuntur tēpus generationis est equalē tēpore corruptōis. et hoc scdm naturā corporis celestis. et huius sō est. qz tempus accessus solis generantis est equalē tēpore recessus eiusdem et appellat pbs tēpus generationis totū illud tēpus in quo res tendit de esse imperfecto ad esse perfectū. et tps corruptōis dicitur totum illud tēpus in quo res diminuitur et tendit in non esse. Est tamē aduertēdū qd quīs hec duo tēpora sint equalia in qualibet re viuente scdm naturam celestis corporis. tamē possunt esse inequalia ppter aliam et aliam dispositionem materie. id dicit pbs in textu ppter confusionem elementorū adinuicē. id est ppter alia et alia mixtionē cōngit tēpus corruptōis minus esse qd tēpus generationis. Secūduz correlariū est qd quodlibet viuens habet peryodum determinatā a celo. cuius ratio est. Quia omnia hec inferiora reducuntur in motū celi sicut in causam primam in genere pphico. ideo oportet qd quodlibz determinatur scdm esse certo numero reuolutionū motus celi. et hec mensura siue mensuratio vocatur peryodus. Dicitur em peryodus a peri q est circa et odos q est imoderatio siue consonantia. quia omnia generabilia et corruptibilia mensurantur circa reuolutionem celi.

Liber secundus

Sciendum est secundo quod non omnes res generabiles et corruptibiles mensurantur eadem periodo. imo quedam minore et quedam maiore. quibusdam ergo rebus mensura duracionis est annus. Alijs vero maior. alijs vero minor. et hoc propter diuersas proportionem elementorum que est alia et alia in diuersis speciebus imo est alia. et alia in indiuiduis eiusdem speciei. ideo non oportet quod influentia vel constellation tribuat eadem duracionem rebus diuersarum specierum aut eiusdem speciei. nam virtus et constellation celestis recipitur in materia secundum modum et meritam materie. Et quo patet quod si quis per aspectus constellationes et constellationes siderum velit iudicare de duracione alicuius rei oportet quod aspiciat ad causas particulares. puta ad causas proprias impediens et ad dispositiones materie alias iudicium suum non habebit certitudinem suam. patet quod quilibet materia specifica requirit in indiuiduo determinatam periodum duracionis ex parte celi. sed perodus in indiuiduo propter diuersam dispositionem materie alia est et alia ut dictum est. sicut homo habet pro duracione vite sue septuaginta annos ut dicit commentator et hoc debetur sibi ratione speciei. et ita tempus generationis hominis est triginta quinque annorum et corruptionis totidem. sed tamen propter aliam et aliam dispositionem. et etiam propter aliam et aliam constellationem que viget in ortu cuiuslibet hominis. aut propter diuersam dispositionem loci. aut propter bonam conseruationem vel liberum arbitrium vel propter malam conseruationem homo potest plus vel minus viuere.

Sic ergo conclusio responsiva scilicet omne viuens vniuersaliter quantum est ex parte celi habet determinatam periodum sue duracionis. et ex parte speciei potest abbreviari in quo liber indiuiduo propter aliquam causam particularem. ut dictum est. Prima pars patet. quia motus solis sub obliquo circulo est prima et principalis pars generationis cuiuslibet viuens. ergo etiam est causa duracionis viuens. consequentia tenet. quia generatio ibi per se terminatur ad esse quod mensuratur duracione. Secunda pars satis ex precedentibus patet.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod duratio cuiuslibet viuens potest legi in constellatione vigente hora tunc

potest natiuitatis illius rei et quantum est ex parte celi. sed potest impediri propter aliam et aliam dispositionem materie vel per liberum arbitrium. quia sapiens dominabitur astris vel propter alias circustantias particulares. ut dictum est. Ad aliam dicitur quod motus celi est primo causa et equiuoca generationis horum inferiorum et producit in esse hec inferiora mediantibus particulibus agentibus. id est sicut producit hec inferiora ad esse mediantibus agentibus particulibus. ideo duratio essendi determinatur effectibus a celo mediantibus tamen particulibus agentibus. et ideo diuersis speciebus debetur diuersi periodi. sed de indiuiduis eiusdem speciei generatis in eodem tempore dicitur quod diuersitas resoluenda est ad diuersam dispositionem materie. et alias circustantias particulares que sub arte cadere non possunt. Et hoc de questione.

Sequitur in textu. Quo circa accidit propter horum generationem.

Queritur duodecimo verum ex parte finis et cause mouentis sit perpetuas in generationibus et corruptionibus. Arguitur quod non. quia quilibet generatio est finita. et sicut quilibet corruptio. ergo generationes et corruptiones non sunt perpetue. Secundo sic generationes et corruptiones resu inceptis esse et desinere esse ut in his des carbolica. ergo non sunt perpetue. In oppositum est probum in penultimo capitulo huius libri.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam probum ostendit causam perpetuitatis successionis generationis et corruptionis ex parte motus solis facti sub obliquo circulo. consequenter hoc idem demonstrat ex parte cause finalis et etiam ex parte cause mouentis.

Pro quo sit conclusio responsiva generationes et corruptiones sunt perpetue. Probatur probum ex parte cause finalis. In omnibus enim natura desiderat quod melius est. sed melius est quod non esse. ergo natura semper desiderat ipsum. Quod autem sunt que propter nimiam distantiam a principio non possunt semper permanere in suo esse indiuiduali. ergo quod natura continet ista in esse per continuam generationem indiuiduorum. et per consequens oportet generationem et corruptionem semper esse. Unde quia generatio est via ad esse. et via est propinqua termino. ideo est propinqua genera-

De generatione et corruptione.

io ipsi esse, cum ergo generabilia non possint perpetuari secundum esse in uno individuo, natura que non potest obtinere esse perpetuum appetit et accipit illud quod propinquius est ipsi esse, et hoc per continuam generationem plurimum individuorum, et per istam continuam generationem saluatur esse specificum.

Et si arguatur contra maiorem huius rationis, quia desiderius semper videtur sequi cognitionem, natura autem non cognoscit, ergo non desiderat quod est melius. Respondetur quod desiderium semper sequitur cognitionem alicuius superioris dignitatis et mouentis naturam in suum finem.

Sed si obijceretur si natura directa a principio desiderat ipsum esse tanquam finem, et illud quod melius est, videtur quod esse generabilium et corruptibilium sit finis ipsius dignitatis, et cum ipsum esse generabilium sit extra primum, videtur quod ipsum primum habeat finem extra se et alium a se quod est impossibile. Dicendum ergo quod ipsum primum intendere aliquem finem potest dupliciter intelligi. Uno modo quod ipse finis quem intendit sit finis ipsius primi, et isto modo non intendit aliquid extra se. Alio modo quod finis quem intendit sit finis alicuius effectus alicuius mouentis ipsum ad finem, et sic bene intendit aliquid extra se tanquam finem sui effectus ordinando unum ad alterum, et unam quamque rem ad perfectionem suam. Deinde probatur conclusio ex parte cause mouentis supponendo ex dictis in octavo philosophorum quod si motus est necessesse est mouens esse, et si motus semper est necessesse est quod semper sit aliquod mouens. Et si motus sit vnus et regularis et vni formis, oportet mobile esse ingenerabile et inalterabile et vnum et esse mouens penitus immobile. Et si sint plura regulariter mota oportet quod sint plura mouentia immobilia habentia tamen ordinem sub vno primo mouente.

Huius suppositis arguitur ad conclusionem motus corporum celestium et motores eorum habentes ordinem sub vno primo sunt causa generationis et corruptionis in istis inferioribus ut dictum est prius, cum ergo motus corporum celestium sint perpetui et ordo perpetuus, sequitur quod generationes et corruptiones causate ab huiusmodi motibus perpetuis erunt perpetue. Quod autem motus celi sit perpetuus probat philosophus in presenti textu ex parte temporum et generationes et corruptio-

nes esse perpetuas dictum est in sexto philosophorum et in primo de celo, ubi probatur quod sicut non inciperunt nec desinent esse per transmutationem naturalem. Et quia philosophus dicit motum esse continuum queritur a quo capit motus suam continuitatem, aut a mobili vel a termino. Respondet philosophus quod motus non potest habere suam continuitatem a termino ad quem sicut patet de motu ad qualitatem, cuius terminus non est continuus nisi per accidens, scilicet ratione subiecti, motus etiam localis non habet continuitatem a loco siue spacio, quia motus corporis non est in loco seu per locum, sed solum circa locum, et ita continuitatem non habet a loco. Dicit ergo philosophus quod motus vniuersaliter sumptus suam continuitatem accipit a mobili in quo est, et tempus a motu.

Et de hijs satis visum est in philosophis.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod generationes et corruptiones habent perpetuitatem per successione plurimum corruptibilium, et non per hoc quod vna et eadem generatio sit perpetua. Ad secundam dicitur quod fides nostra tenet quod motus et tempus et generationes et res omnes inceperunt esse per creationem, et etiam desinent esse motus tempus et generationes similiter res omnes, sed philosophus hic probat quod hec non inceperunt esse per transmutationem naturalem nec etiam nullo modo desinent esse, et ista non repugnant ad invicem etc.

Sequitur in textu. Quoniam autem in continue motis et cetera.

Queritur tredecimo utrum aliquid corruptum possit iterum in numero reproduci. Arguitur quod sic, nam aliqua re corrupta possibile est eandem materiam remanere et ipsam disponi eisdem dispositionibus quibus fuit disposita ante corruptionem eo quod generans manet idem numero, ergo possibile est reproduci corruptum idem in numero.

Secundo sic eadem numero sunt quorum materia est vna, sed eadem manet materia ante corruptionem et post, ergo.

In oppositum est philosophus in ultimo capitulo huius secundi de generatione.

Sciendum est prius quod postquam philosophus ostendit perpetuitatem generationis et corruptionis tam ex parte efficietis quam finis

Liber secundus

consequenter ostendit qualis sit huiusmodi perpetuitas, verum scilicet secundum rectum vel secundum circulum: et circa hoc philosophus mouet quinque questiones. Prima est, an omne generabile de necessitate generetur. Secunda est, an generationes perpetue sunt secundum rectum vel secundum circulum. Tercia est, verum in istis generabilibus de necessitate inferatur prius quod est posterius.

Quarta est, quare quedam generabilia reiterantur et quedam non. Quinta est, prius questio.

Pro solutione prime questionis sciendum est primo quod generabilia sunt in duplici differentia, quodam sunt quod habent causas necessarias, ut sunt eclipsis solis et lune, et in istis omne generabile de necessitate generabitur. Alia sunt quod habent causas determinatas et non necessarias sic sunt res naturales inferiores quod possunt dupliciter considerari. Uno modo in esse specifico, et isto modo omne generabile generatur, puta si omne distribuitur per species et non per indiuiduis. Alio modo possunt considerari in esse indiuiduali, et isto modo nullum generabile de necessitate generabitur imo contingenter. Patet ergo quod ista est vera, hoc omne de necessitate generabitur res effinaturales quoniam ad esse specificum possunt causas necessarias, sed quoniam ad esse indiuiduale habent causas contingentes. Dicunt autem quidam quod res artificiales nec in esse indiuiduali, nec in esse specifico de necessitate fiunt, quia dependent ex nostro libero arbitrio, quod se habet ad opposita, et sic permissio ad primam questionem.

Ex quo vltimè per solutionem ad terciam questionem, in qua querebatur an prius de necessitate postea inferatur in ipsis generabilibus, nam effectibus quod de necessitate eueniunt prius necessario inferunt postea, ut bene sequitur luna est dyametraliter posita inter solem et aspectum nostrum ergo est eclipsis solis, sol est supra hemispherium nostrum, ergo est dies. Sed in hijs que non habent causas necessarias prius non inferunt postea secundum indiuiduum sed bene secundum speciem, et bene sequitur terra est depluta, ergo generabitur nubes, sed non sequitur hec terra nunc est depluta, ergo ex ea statim generabitur nubes aliqua, si prius non inferunt postea absolute, sed solum ex suppositione, sicut etiam in naturalibus contingentibus.

Pro solutione secunde questionis in qua querebatur, an generationes sint perpetue secundum circulum aut secundum rectum.

Sciendum est secundo quod genera

tio dicitur circularis cum eadem materia prius fuit sub aliqua forma et iterum post corruptionem est sub eadem forma in specie, cum ergo materia sit finita et supponendo perpetuitatem motus celi, generationes sunt infinite, et species rerum sunt infinite, oportet eandem materiam infinites esse sub eadem forma in specie, et non in numero, et ita generationes perpetuantur secundum circulum et non secundum rectum. Et si diceretur generatio perpetuari secundum rectum, sed tamen non rediret eadem forma secundum numerum nec secundum speciem, si enim generationes essent infinite secundum rectum opereretur species rerum esse infinitas et materiarum rerum esse infinitas quod est impossibile. Et est aduertendum quod in aliquibus reiteratio forme secundum speciem fit immediate, in alijs vero per plura media et in alijs per pauca, sicut cuxer aere fit aqua immediate ex ipsa potest fieri aer sed si ex mure viuo fiat cadauer non tamen ex mure mortuo fit viuo. Et sic patet solutio ad secundam questionem. Sed pro solutione quartæ questionis in qua querebatur, quare aliqua generabilia reiterantur et quedam non.

Sciendum est terciò, quia propter dicuntur reiterari in quibus immediate fit reuersio sicut est in elementis et non in mixtis, hoc propter imperfectionem formarum elementarum non requirentium aliquam organisationem in materia, sed in mixtis forme sunt magis perfecte ideo non fit statim reuersio in ipsis. Verum est tamen quod ex puero generatur vir et contra, ex viro generatur puer, sed tamen cum ex puero generatur vir manet eadem substantia secundum numerum et solum est tendentia de imperfecto ad perfectum, sed cum ex puero generatur vir licet dicat habitudinem cause efficientis et non materialis, et sic patet solutio quartæ questionis.

Pro solutione quinte de qua querebatur in titulo questionis. Sciendum est quarto quod entium mobilium quedam sunt quorum substantia est incorruptibilis sicut sol et alij planete, talia mobilia bene redeunt eadem secundum numerum utpote cum redeunt ab oriente in occidentem et contra, ita etiam posset dici de corruptibilibus quando mouentur motu locali, sed de tali reditu non est ad propositum, sed de reditu qui fit per generationem, Sit ergo.

Conclu

fitu. Corruptio
produci
motus reg
et forme fin
nerat produ
ubi non est
minus, et ita
idem nume
us actio no
cui numeru
carbolica.

Ad ratio

Ad prima d
maneat ead
matena pr
eadem num
vna, et per h
da, et hec de
generatione

Sec

Dep

lis natu
rali, adh
remlatio
et cetera.

ma mixti ip

ne sit subie
guitur quod
ius scilicet d
dum ad dem

et corp? sum

sectum quod

da copletu

ius scie.

none detini

forma et etia

ralia vegete

est propriu

denoiat a s

plomb? m

rologica e

Conclusio responsiva ad ques-
sitū. Corruptū nō potest idem numero res
produci per naturā. Probat. qz ad unitatē
motus requiritur unitas mobilis tempous
et forme fm q̄ est mot⁹ cū ergo omne qd ge-
nerat pducatur in esse per motū sequitur q
ubi non est idēitas motus nō erit idē ter-
minus. et ita non pōt reproduci corruptum
idem numero per naturā: tñ prima causa cu-
ius actio nō dependet a motu pōt idē pdu-
erū numero reproducere et hoc tenet fides
catholica. et sic p̄z respōsio ad q̄sitū tē.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur licet in gñato et corrupto
maneat eadē materia. remota nō tñ eadem
materia prima et p̄pina. inō illa dicunt
eadem numero quorū materia proxima est
vna. et per hoc enam patet solutio ad secun-
dā. et hec de q̄stione. Et de toto libro d
generatione et corruptione.

Sequitur liber methauroz.

De primis quidē igitur cau-
sis nature et omni motu natu-
rali. adhuc autē scdm superio-
rem lationez perornatis astris
et cetera.

Arca initium primi

libri methauroz queritur primo
vtrū cor⁹ simplex mobile ad for-
mā mixti imperfecti put ē in via ad talē mixtio-
nē sit subiectū hui⁹ libri methauroz. Ar-
guitur q nō. qz subiectū attributoris alicu-
ius scie dē esse diffinibile cū diffinitio sit me-
diū ad demonstrandū passioēs de subiecto.
S co: p⁹ simplex mobile ad formā mixti imp-
fecti fm q̄ hmoi nō ē diffinibile cū sit quod-
dā cōplexū. ergo nō pōt esse subiectū alicu-
ius scie. Secūdo arguit in libro de gñas-
tione definitiū ē sufficienter de mobili ad
formā et etiā de ipso definitiū in libris min es-
raliū vegetabiliū plātariū et aialiū. ergo nō
ē p̄pū subm alicui⁹ scie. Tertio sic scia
denotat a subiecto: si ista scia vocat de un-
p̄sionib⁹ methexologiā. q̄ ip̄ressio methex-
ologica ē subiectū hui⁹ libri. In opposi-

tum arguit p omnes expositores aristotelis
Pro respōsione ad questionem.

Sciendū est primo q̄ iste liber

methauroz est quart⁹ in ordine ad alios li-
bros natural⁹ phie sicut p̄z ex diuisione libroz
rū natural⁹ phie supra penes diuisiones enī
mobilis qd ē subm ton⁹ phie natural⁹. q̄ di-
uisio recitata ē in p̄mo phisicorū. sicut recitas
ta ē i alijs libris sequētib⁹. ex qua diuisione
etiā satis haberi pōt distinctio p̄sideratōis
hui⁹ libri a p̄sideratōib⁹ aliorū libroz. Pro
ampliori tñ distinctiōe subiecti hui⁹ libri a
subiectis aliorū libroz phie natural⁹ aduers-
tedū est q̄ vt dictū ē iste liber tenet quartus
ordinē int libros phie natural⁹. id subm hu-
ius scie quodāmodō mediū ē int subm liba d
gñatōe et mineraliū vegetabiliū et plātariū
nā iste liber sequit libros phisicorū de celo et
mūdo d gñatōe et corruptōe et p̄cedit alios

Sciendū est secūdo q̄ triplices

sunt q̄rū tñ sufficiat ad p̄positū. Ques-
tā sunt q̄ sunt p̄prietates gñales ipis elemētis
sicut sunt calidū: frigidū: humidū: et siccū.
gñauē et leuē. inō de co: po: e mobili ad for-
mas substantiales p̄sideratas secundum cō-
munē rōem forme substantialis et ad hmoi
qualitates elementorū naturales. scilicet calidū:
frigidū: humidū: et siccū. sufficienter dē-
minatur ē in libro de gñatōe. Aliē sūt q̄
litas q̄ primo insequūtur cor⁹ alteratur
ad hmoi qualitates naturales elemento:ū
cuiusmodi sunt inflamatio: coagulatio: cō-
gelatio: digestio: coloratio: ingrossatio: sub-
tilitatio. et sic de alijs. et d co: pe mobili ad ta-
les q̄litas et p̄prietates agit in isto libro me-
thauroz. Aliē sunt qualitates et passioēs
q̄ cōsequūtur cor⁹ alteratū ad qualitates
primas cor⁹ no in p̄mo: s̄ ex cōsequenti
et supponunt p̄prietates et q̄litas de q̄b⁹
agitur in libro hoc et de co: po: e mobili ad
tales qualitates et p̄prietates agitur in li-
bris sequētib⁹ hunc lib: uz. scilicet in libris de
mineralib⁹ et vegetabilib⁹ et plātis et aiali-
bus. in quib⁹ agitur de co: po: e mobili ad
formas substantiales q̄ sūt postēiores for-
mis substantiālibus primorū co: po: um
qm agitur in eis de co: po: e mobili ad for-
mas substantiales et p̄prietates co: po: um
mixtorū aiatorū et inaiatorū. Sic patet
ergo q̄ per corpus mobile ad formas mixti

Liber primus

imperfecti prout est in via ad tale mixtionem potest intelligi corpus mobile ad ea que sequuntur ipsum primo per hoc quod est alteratur ad qualitates primorum corporum: sicut inflammatio et coloratio que sunt in cometa et accis dentibus volatilibus et alijs impressionibus ignitis. et coagulatio que est in pluma: nix: vel grandine. que est corpus alteratum ad qualitates aque. et sic de alijs similiter. similiter falsedo que est in mari que est corporis alteratum per calidum et frigidum. et sic de singulis.

Est aduertendum quod corpus mobile ad tales qualitates que sequuntur ipsum primo sicut est alteratum aliter est subiectum tribus primis libris huius scientie et aliter in quarto. quod in tribus primis agitur de corpore simplici alterato ad qualitates alteri corporis puri mobile ad ea que primo sequuntur ipsum virtutem alteratois. et in quarto agitur de corpore iam mixto: ut mobile est ad ea que sequuntur ipsum primo per hoc quod alteratur ad qualitates primorum corporum: et ideo in quarto agitur de speciebus digestionis: indigestionis: coagulationis: et liquificationis. Et precedentiibus satis patet quare in libro hoc non agitur de speciebus odor et saporum. quod odores et saporum non insequuntur primo alteratoem ad qualitates primorum corporum: sed disponunt digestionem in grossationem et liquefactionem. Et si dicatur quod eadem ratione non deberet hic determinari de colore: sicut nec de sapore. Respondetur quod in colore duo sunt. scilicet formalis quod est lumen siue illuminatio. et huiusmodi de colore determinatur in hoc libro. Aliud est materiale scilicet quod consistit ex coniunctione quatuor primarum qualitatibus. et quo ad hoc de colore non determinandum est in hoc libro. et c.

Sciendum est tertio quod ista scientia vocatur metaphisica siue metaphysica. et dicitur ad metaphisicam quod est trans et exphora grece quod est videre latine. et logos quod est sermo vel ratio quasi sermo vel ratio de sursum apparentibus. scilicet in suprema regione aeris. et in media. Et quoniam aliqua impressio habet infra terram et in infima regione aeris super terram. quod tamen impressiones sursum genunt nobis notiores et magis apparentes. et ideo a notioribus imponitur nomen. id est hec scientia vocatur metaphisica ab impressionibus sursum.

Sciendum est ultimo quod impressio

solet multis modis nominari. impressio enim nunciat aliquid inductum ab aliquo agente exteriori. et hoc potest esse dupliciter. Uno modo accipitur impressio per vestigio relicto in aliquo corpore molli facto ab aliquo corpore duro sicut impressio sigilli manet in cera. Alio modo accipitur per alterationem factam per qualitates prias. Alio modo accipitur per effectum derelictum per huiusmodi alterationem et isto modo accipiendo impressionem cometa nunc gradus glacies et pluviam vocant impressiones. et tamen cum dicitur quod iste liber est de impressionibus metaphisicis. Huius notandum sit

Conclusio responsiva ad questionem. corpus simplex mobile ad formam mixti imperfecti prout est in via ad tale mixtionem est subiectum istius scientie. Probatur potest conclusio per diffinitionem subiecti alicuius scientie.

Subicitur primo qualiter intel ligitur dictum per huiusmodi libri i quo dicitur quod ea que accidunt in regione elementorum sunt naturalia inordinata: accidunt que sunt ea naturalia que est primi elementum corpus: scilicet celi quod ibidem dicitur elementum non quod substantialiter compositionem ingrediatur: sed solum virtualiter. Unde dicitur enim quod dicitur illud per huiusmodi falsum. quod ea que accidunt in celo non accidunt inordinata. et ea que accidunt hic inferius non accidunt secundum naturam inordinata. scilicet ea que est in celo. quod comparatur per suppositionem positiuum. Respondetur in illo dicto capitur inordinatum pro minus ordinato. Et si queratur causa illius dicitur

Respondetur quod hoc venit ex parte materie illorum inferiorum que est contrarietas et privationis ad mixtum. id est non solum obediunt dispositioni virtutis corporis celestis. Sed quoniam per priam dispositionem res sunt. et ideo sepe hic inferius aliquid inordinare eveniunt quod tamen in celestibus non potest venire.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod ad hoc quod aliquid sit subiectum alicuius scientie sufficit quod ratio formalis sub qua queritur subiectum in illa scientia sit simplex. et ita potest dari exemplum de subiecto perspective quod est lumen visualis et est quoddam compositum ex determinatione et determinabilis. quia determinatione significat formam a qua sumitur simplex ratio formalis sub qua consideratur illud subiectum. id est illud totum compositum bene potest esse subiectum in hoc libro. et hoc est quod dicitur quod subiecto huius scientie

de sub ratione
natur non est
dam parer
generand
mam in qua
dentalis.
opozet den
quand o q
quiritur in rep

Queritur
se sit hunc
guam rationem
eius gubern
non: quia co
tus: sed mu

Secundum
cia et eundem
et supposito
rupibile et
genere. ergo
voluntas su
do existens
celi virtutem
innaturalia
celi que nan
dicitur dicitur
quod non esset
subiaceret.
meus quod vir
esset si volun
bernationi
tus hic infer
celo cum virtu
den in se
ferius existere
evenirent. et
ten casus et
nare est alicui
sed eduz non
sit quoddam
inferiora.
dicens: est a
tionibus sup
gubernetur.

Sciendum
les primis se
thauros: o
bedo primo
efficiet et
cu? ostioel

ne sub ratione formali scdm quam confide-
ratur non est nomen impositum. Ad secu-
dam patet solutio ex dictis. nam in libro de
generatōe agitur de corpore mobili ad for-
mam in qua siue sit substantialis siue acci-
dentalis. Ad tertiam dicitur qd non semp
oportet denominare scientiam a subiecto: s
quandoq; a forma et a materia &c. Ses-
quitur in textu. Qm aut determinatū est &c.

Queritur secundo vtruz neces-
se sit hunc mundum inferiorum esse conti-
guū lationibus superioribus: vt tota virtus
eius gubernetur inde. Arguitur primo qd
non: quia cōtinuoruz est vnus et idem mos-
tus: sed mundi et celi non est idem mos &c.

Secundo sic. continua sunt eiusdem spes-
ciei et eiusdem nature. sed mundus inferior
et superior non sunt eiusdem nature. q; cor-
ruptibile et incorruptibile differūt plus qd
genere. ergo &c. Tercio sic. intellectus et
voluntas sunt virtutes alicuius in hoc mū-
do existentis. et tamen nō gubernantur per
celi virtutem. Tum primo cū sint virtutes
innaturales non possunt subiacere virtuti
celi que naturalis est. Tum secundo. q; hō
dicitur dñs suoz actuz per liberū arbitriū
qd non esset si volūtas eius voluntati celi
subiaceret. Tum tertio. q; dicit Ptholos-
meus qd vir sapiens dñabitur astris. qd nō
esset si volūtas eius et virtus subiaceret gu-
bernationi celi. Quarto sic. si omnis vir-
tus hic inferius existēs gubernaret ab ipso
celo cū virtus celi sit naturalis et semp eos-
dem mō se habens: sequeretur qd omnia hic in-
ferius existētia immobiliter et semp eadem
euenirent. et per pñs tolleretur cōtingentia
rerū casus et fortuna. Ultimo sic. gubers-
nare est alicuius intelligentis et pudentis
sed celus nō est intelligens aut pūdēs cū
sit quoddā maiatum. ergo nō gubernat hec
inferiora. Ad oppositū est pñs in textu
dicens: est aut ex necessitate cōtinuū iste las-
tationibus superiorib; vt omnis ipius virtus
gubernetur. Inde pro responsione.

Sciendū est primo qd Aristote-
les pñsit se tractaturus de impressiōib; me-
thauroz. & sequēter in isto tractatu exeq; oñ
dēdo primo qd sūt cause materiales finales
efficientes et remote hī mōi impressiōnū. Po-
tū oñsiōe supponit ex dictis in libro de celo

et mūdo eē quicq; corpora simplicia. quoz pri-
mū scdm celū qd a pñs qñta cēntia nun-
cupat et a qbusdā mūd? supior. Alia aut sūt
qñtuor: elementa quoz numer? inuestigat? ē
in libro de celo ex pte qñtati motuarū et a
specieb; motus recti. a nūero cōbinationis
vtilis quatuor: qñtati pñmaruz. et ex istis
qñtuor: elementis tanq; ex pñmaris pñib; et
ex mixtis tāq; ex pñib; secundariis cōstruitur
iste mūdus sensibilis qd inferior: dicitur ista qñ-
tuor: elementa sunt illa quoz in libro isto inq-
renda sunt accidētia et aliq; passiōes. scz ille
q; sequitur primo aliqd istoz per hoc qd est
alteratū a qñtati? alicui? elementū. Ex q
pñ qd ipsa qñtuor: elementa et pñcipue duo in-
feriora. scz aqua et terra sunt materia remo-
ta impressiōnū. sunt etiā bñ locus gñationis
aliquaz scz aer et ignis. Licet etiā quodam
mō naturaliter cōcurrat ad gñationē aliq;
rū impressiōnū: magis tñ se hñt vt locus gñā-
tionis ipsaz. celū aut per suū motū et influ-
entia est causa efficiēs pñma et remota oim
impressiōnū methaeorologicarū.

Sciendum est secundo qd licet
latio aliqñ capiat pro motu locali. tñ in ti-
tulo questionis dicitur capi passiue pro rdata:
vt idem sit latio superior: qd celum circulari-
ter motum siue latum.

Sciendū est tertio qd virtus in
proposito debet capi pro virtute corporea
materiali et sensibili. q; cū virtus celi sit cor-
porea et materialis: licet sit corporis incor-
ruptibilis et ingñabilis nō pōt tñ per se et
immediate agere et directe in aliquod infes-
riorū corporū. q; pñsiret suū genus.

Sciendum vltimo qd governa-
re nihil aliud est qd aliquid in suū finem et
optimum dirigere et ipsum in habito fine in
specie cōseruare. Ex quo pñ qd tirānus nō
debet gubernare rem publicā. q; oia ordi-
nat in suū bonū et nō in bonū reipublice et
suoz subditorū. Unde aduertendū est qd
celus agit in hec inferiora triplici instrumē-
to scz motu lumine et influentia. celum enīz
per suū lumē et motum et pñcipue planete
causant calorem in hīs inferiorib;. vt dictūz
est in 2. de celo. Meritū celus agit per in-
fluentia in hec inferiora. patet qd infra ter-
ra gñant multa et varij effectus. vbi tamē lu-
me et motus celi pñtingere non pñt. oportet
d q

Libri primus

ergo ut ibi attingat aliqua influentia spiritus: lumine. His premissis sit

Conclusio prima. Celū per suū motum regit hec inferiora. q: motus ipsius celi est p:im^o oim motuū. vt habet octauo philosophorū. sed p:imū in vnoq: genere ē causa oim que sunt post in illo genere: vt p:3 p regulā metaphysicā. ergo motus circularis est causa oim motuū et opationū corporū inferiorū. Item motus celi est perpetu^o et incorruptibilis. motus autē istorū inferiorū est finitus et diffinitus. sed oim motus finitus et diffinitus reducitur in motū infinitū et vniuersum. ergo etc. Item omnes opationes istorū inferiorū qñq: sunt et qñq: nō sūt. ergo reducitur ad motū celi q semper est.

Et quo sequitur q celū suo motu dirigit oia hec corpora inferiora in suos fines ordinatos et determinatos. igitur etc.

Cōclusio responsiua. Necessē est hunc mundū inferiorē esse cōtiguū ipsi celo sic q non interfir vacuū: vt oimnis virt^o materialis et corporea eius inde gubernet. p:3. q: iste mundus inferior et oimnis virtus eius dirigitur in suis opationibus et motib^o. dirigitur inq: et ordinatur in suū finē debetuz atq: naturalē per contactū virtutis celi. scz p lumen et influentiā. sed talis virtus nō potest multiplicari per vacuū cum sit accidentalis. et ita requirit subiectū. et ita necessē ē hūc mundū inferiorē esse cōtiguū superioribus laudibus sue celo: vt oimnis virtus huius mundi per influentiā celi in sua opatione et motu dirigatur et ordinetur in finē. Et p hoc patet responsio ad questum.

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā dicitur q duplex est continuū. quoddā est cōtinuū per qualitatem cuius scz extrema partiū qualitatem habentū sūt vnu et sic nō capitur hic cōtinuū. et de illo verisimiliter maior: p: oppositio rōnis. Alio mō accipitur cōtinuū nō per quantitatem: s: p virtutem p: corpore habente vna et eandē in oibus suis partibus virtutē. et isto modo iste mundus sensibilis continuatur in suis partibus et proprietatibus celo per virtutē ipsius celi vna datā oimibus his inferioribus et presui. Alij aliter dicunt q hic capitur cōtinuū p: cōtinuū: et in hoc verū dicunt ex premissis. Sed videtur q phisicū intendat de cōtinuū

nuitate virtutis. et per hoc etiā p: solutio ad secundā. Ad tertiā p: solutio ex dictis. q: dictū est q virtus capitur p: virtute materiali et corporali. Ad quartā negat p:ia. et causa est q: quia virtus celi sit immobilis ex parte celi. tamen recipitur mobiliter istis inferioribus. q: receptus est in recipiente ad modū recipientis. et ita nō sequit q oia eueniant immobiliter. Ad quintā dicitur q gubernare est actus alicuius intelligentis v: moti ab intelligente. et ita celū motū ab intelligentia intelligente et mouere potest regere et gubernare hec inferiora. Sequitur in textu. Resumētes igitur eas q a principio.

Querit tertio vtrum vnu elementū naturaliter sit locatū in cōcauo alterius et ipse ignis in cōcauo orbis lune. Arguit q nō. q: quodlibet elementū cuiuslibet elementū est cōtrariū. sed vnu cōtrariū nō est loc^o naturalis alterius. ergo etc. Secūdo sic. terra nō est locata in cōcauo aque. q: infra terrā generantur aque. et etiā magna pars terre est discoperta aquis. ergo etc. Tercio sic. ignis est nobilior elementū. ergo naturaliter debet locari in loco nobiliori. sed locus nobilior est locus medius ergo ignis est in medio et nō in cōcauo. In oppositū est philosophus i textu. P:io rōne ad questū

Sciendū est primo q postq philosophus ostendit q celū cum suis luminibus et influentijs est causa efficiens remota oim impressionū metaphysicarū. et q iste mundus sensibilis q constituitur ex elementis tāq ex primarijs partibus est tanq causa materialis et remota ipaz. cōsequenter agit de numero ordinis q: nitate: et situ elementorū multa supponendo ex determinatis in libro de celo. et in libro de g: a tione: atq: resumēdo q: casdem que ibi fuerunt determinata. ideo dicit in principio capituli resumētis: igitur eas que in principio positiones. Sit igitur.

Conclusio p:ia. Celū est alterius materie substantialis ab igne. et ab alijs elementis. Probat. q: celū est ingenerabile et incorruptibile. sicut probatū est in primo de celo. sed ignis et alia elementa sunt ingenerabilia et corruptibilia: vt patet ex motu eorū. ergo conclusio vera. Unde celū ab antiquis vocatum ē ether. quasi sempiternus currens. et quia de hoc alias dictus est. scilicet in

elementorū
simul

in libro
de celo
et libro
de g: a tione

libro de celo. ideo dicitur philosophus quod utile est non
sancti neque bis easdem opiniones raterare
hominibus: sed in finitibus. id est vulgariter dicitur: quod in fi-
nitibus redibunt cedere opiniones.

Conclusio secunda. medium inter
celum et terram non est ignis. Probatur:
quod cum terra sit modice quantitas. imo quasi nul-
lus in ordine ad celum si totum spatium quod est
inter celum et terram esset repletum igne. seque-
retur quod ipse ignis cum sit maxime actuitatis
tandem conuerteret totam terram modice
quantitatis in sui naturam.

Conclusio tertia medium inter
terram et ignem non est aer. Probatur.
quia tunc ipse aer non seruaret proportionem
debitam quantitati ad alia elementa. quod sic patet
quod qualis est proportio in elementis secundum quanti-
tates partis ad partem talis debet esse propor-
tio totius ad totum. Constat autem quod aqua
in decuplo est rarior quam terra. nam ex uno pu-
gillo terre sunt decem aque. aer etiam in de-
cuplo rarior est aqua. quod ex uno pugillo aqua
fiunt decem aeris. ignis etiam in decuplo est
rarior aere. ideo ex uno pugillo aeris fiunt
decem ignis. ipse ergo aer in centupla pro-
portione est maior tota terra. et in decupla pro-
portione est maior tota aqua. sed si inter ter-
ram et ignem esset aer ipse excederet terram
in maiori portione quam in centupla. et sic non
esset equalitas totius ad totum. et partis ad
partem. Item cum elementa contrariantur ad-
inueniuntur. necesse est inter ea esse quendam equa-
litatem ut saluentur in esse: sed talis equalitas
non potest esse secundum quantitates cum unus sit
rarius altero. igitur talis equalitas debet esse
secundum virtutem: ut scilicet equalis sit resistentia
vnius virtutis actui alteri. sed hoc non
posset esse nisi inter ea esset certa proportio
quantitatis secundum quam unus excedit aliud
in certa quantitate. sed si aer solum media-
ret inter terram et ignem non seruaretur ista
certa proportio. oportet igitur inter ignem
et terram mediare duo elementa quorum vnum
conueniat cum igne in vna qualitate. scilicet aer.
et aliud cum terra in alia qualitate scilicet
aqua. Ex ista conclusione patet numerus
elementorum. Patet etiam quantitas cuiuslibet ele-
menti. nam aqua ut dictum est in decuplo est
maior tota terra. et aer in decuplo est maior
aqua. et ignis in decuplo maior aere. et ignis

est maior in millecuplo. Nec tamen ex hoc se-
quitur quod ignis qui est maioris actuitatis
et quantitati conuertat cetera elementa in sui
naturam. quod elementa sic disposuit deus glo-
riosus: ut ea que sunt maioris actuitatis sint
minoris resistentie ne vnum sufficiat aliud
totum in sui naturam pervertere nec ab eo tertium

Patet ulterius quod habita quantitate terre quod
determinata est in secundo de celo facilius po-
test sciri quantitas vniuscuiusque elementi.

Conclusio quarta et responsiva
ad questionem. Ignis naturaliter locatur in co-
cauo orbis lune et aer in co-cauo ignis. et aqua
in co-cauo aeris. et terra in co-cauo aque.

Probatur. quod celum in motu suo et lumine
est causa caliditatis in materia susceptibili
et cum omnes agens foris agat in propinquum quod in
distans sequitur quod in materia susceptibili sibi
propinqua causat maiorem calorem. et cum magis
mus calor secum non compariatur humiditas
tota. quod totaliter consumit eam. sequitur quod in tali
materia causat maximum calorem cum siccitas
et per consequens in materia propinqua cau-
sat ignem. quod ille sunt dispositiones natura-
les ignis. et cum virtus celi generatua caloris
per maiorem distantiam ab ipso celo efficitur
debilior. sequitur quod in aliqua certa distantia
generat calorem repletum non expellentes humidum
facit tamen ipsum fluere a centro ad circumferen-
tiam. ergo immediate post ignem generat aer.
per consequens tenet. quod ille sunt dispositiones na-
turales aeris. Et quod adhuc per maiorem distan-
tiam adhuc magis debilitatur virtus genera-
tiua caloris. sequitur quod in maiori distantia
sic est deficiens talis virtus quod non plus suffi-
cit generare calorem: sed incipit virtus genera-
tiua frigiditatis. sed tamen quod adhuc non maxime
distat a celo. ideo talis frigiditas non suffi-
cit totaliter destruere humidum: facit tamen ip-
sum fluere a circumferentia ad centrum. sequitur
ergo quod ubi deficit virtus generatiua aeris genera-
tur aqua. tenet consequens. quod ille sunt dispo-
sitiones naturales aquae. Postremo in maxima
distantia est virtus generatiua magne frigidita-
tis quod totaliter destruit humidum. et ita sub aqua
ubi deficit virtus generatiua aqua generatur terra que
est frigida et sicca. Patet ergo quod vnum ele-
mentum naturaliter locatur in co-cauo alteri: ut
ignis in co-cauo orbis lune. quod vnum elemen-
tum naturaliter ibi est ubi incipit virtus generatiua
ipsi: sed in co-cauo vni elementum incipit virtus ge-

Libri primus

meratiua alteri? vt oñsuz ē. et in cōcauo lus
ne incipit virt? gñatiua ignis. g̃ p̃clusio va

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā dicendū est q̃ nō est in cōueni
ens in vno loco puta in p̃cauo vni? elemen
ti esse duas virtutes p̃rias. vñā vt deficien
tē. et alterā vt incipientē. p̃o q̃to em̃ in cō
cauo vni? elemēti incipit virt? gñatiua. al
teri? cōcauū elemēti ē locus illi? alterius.

Ad secūdā d̃: q̃ si elemēta essent ordina
ta et disposita scōz suas naturas p̃rias et
p̃riculares tota terra esset coopta aquis. s̃z
scōm naturā cōem vna pars aque sc̃z quar
ta pars est discoopta. p̃pter salutem quorū
dam aialū que nō possunt viuere in aqua
et p̃pter eandem causāz gñantur fontes in
terra. sc̃z p̃opter salutem aialū. Omia autē
ista sunt sup̃a naturā p̃riculārē elemēti
sed sunt fm̃ naturā cōem que intendit bonū
rotius vniuersi. Ad terciā d̃: q̃ ignis lo
catur in medio virtutis: sed non in medio
magnitudinis: vt dicebat. 2. de celo. Aucto
ritas allegata post oppositū ē. p̃ dictis rē.

Sequitur in textu. Reliquū autem per
scrutantes rē.

Queritur quarto vtrūz motus
localis sit calefactiū. Arguit q̃ nō. om̃e
quod sit sit a sibi simili: vt habetur. 1. me
thaphisice sed mot? localis non est similis
caliditati. ergo rē. Secūdo sic. gñareat
tribuit p̃fectioni vñū quodq̃ em̃ ē p̃fectum
cū pōt facere vñū tale quale ipm̃ est: vt ha
betur in p̃mo hui? s̃ ois mot? ē actus imp
fectus. q̃: entis imp̃fecti: vt habet. 3. philo
cor. g̃ mot? localis nō est gñatiū? calidita
tis. Tercio sic. si sic seq̃ret q̃ q̃to aliqd̃ el
set. frigidū? tāto esset graui? et q̃to est g̃ui?
tāto veloci? descēdit. et q̃to veloci? descēdit
veloci? calefacit. s̃ mot? local? calefacit. ergo
de p̃mo ad vltimū seq̃tur q̃ q̃to aliqd̃ ē fri
gidū? tanto est calidū? Deinde arguitur
p̃ experientiā. videm̃ em̃ aliqua calida p̃ mo
tū localē refrigerari: sicut p̃t i polimētano
et coquo q̃ m̃lū stetit iuxta ignē currit extra
vt refrigeret. Itē videm̃ q̃ aq̃ stans ci
tius calefit q̃ aq̃ mota. hēc aut non p̃tinge
rent si mot? localis esset calefactiū. In
oppositū est p̃h̃s in textu.

Sciendum est primo q̃ postq̃
p̃h̃s determinauit de numero: sitū: et q̃tis

tate elemētoz. p̃nter ostendit qualiter gene
ratur caliditas in regione elemētari.

Sciendū est secūdo q̃ presens

questio nō h̃z difficultatē q̃m ad quā est
quia experientiā satis docet veritatē. sc̃z par
tem affirmatiuā. s̃ q̃m ad qd̃ et quō h̃abz
difficultatē qd̃ est ex varietate opinionū cir
ca h̃ac materiā. q̃ licet multe sint: due tamē
sunt famosiores que sibi inuicē nō vidētur
esse repugnātes. Prima est opinio sancti
Thome dicentis q̃ mot? localis de p̃rse
et nō de p̃r accidens h̃z calefacere. et funda
tur in vna imagine methaphisicali. q̃ p̃mū
in vnoquoq̃ gñe est cā oim̃ q̃ pōssunt in alio
gñe. cū ergo mot? localis sit p̃mū oim̃ mo
tū seq̃tur q̃ ē cā p̃ se ois alteri? mot?. et p̃
p̃h̃s q̃ ē cā alteratiōis. et q̃ inter q̃litates in
ter quas sit p̃ se alteratio caliditas ē prima
et magis actia. seq̃tur q̃ mot? localis est p̃
cā calefactiōis q̃ cuiuscūq̃ alteratiōis. cū b̃
tū stat q̃ sit causa aliarū alterationū scōm
q̃ corpus mobile est magia vel min? dispo
sitū ad alias qualitates alteratiuas. Si tñ
corp? mobile aut corp? iuxta qd̃ sit motus
localis sit calefactibile magis h̃z q̃ sit cale
factiū? talis corporis q̃ alter? fm̃ aliā alte
rationē. Tñ licet celū velon? moueatur:
nō tamen seq̃tur q̃ ipm̃et calefiat. q̃: non
est susceptiū caliditatis: s̃ tamen corp? iux
ta qd̃ mouetur qd̃ ē susceptibile caloris ca
lescit p̃ motū ipsi? celi. calefit etia: q̃: mouet
localiter ad motū ipsi? celi. S̃z p̃ra hanc
opinionē obijciūt quidam dicentes q̃ si b̃
opinio habeat apparentiā de motu circula
ri locali celi q̃ est principiū oim̃iū. non tñ
sufficienter reddit causā q̃re mot? localis
alicuius alter? corporis sit calefactiū? illius
corporis in quo est motus: aut alteri? iuxta
quod mouetur. Sed iustitendo hanc opi
nionē potest dici q̃ etiam motus localis cu
iuslibet alteri? corporis inter mot? cōueniē
te illi corpori est p̃rio: scōm viam p̃fectionis.
sed scōm viam gñationis sit posterior:
et ita per predictam imaginē potest esse cau
sa alio:ū motū in alio corpore. Sed ad
huc obijciūt de motu violēto calefactiōis
corporis. qui tñ posterior est scōm naturā mo
tu naturali: vt habetur in p̃mo p̃h̃s corūz.

Ad hoc potest dici q̃ h̃z mot? violēto in
ordine ad motū naturālē sibi oppositū sit
posterior: fm̃ naturā. tñ rōne est p̃rio. qm̃ est

entis iam p̃
pliciter est p̃
modo porcel
est. Alius e
tis qñ aliq
susceptiū
motus loca
et distrahē
facit. et ita n
et cōtrarius
quēti habet
bile sit passi
repugnari: v
me. q̃: Albe
dū per quēti
gnare causa
Thomas al
modo r ita

Si ergo q̃
calefactiū?
s̃ si queratur
assignari rā
opinionēs d
calefactiū?
tur sufficiē
quare est cal
Conclusi
localis ē p̃ se
explanatio

Subitane
ignis et sup̃
ueantur mo
scōm natura
lanti. q̃: vñ
motus simpl
motu recto.
moueantur i
est cōtra nat
ribus ad inf
rum. sed mo
tam qd̃ est q
obedire supe
ueantur arc
tu comere q̃
n. gñatur em̃
sus ignē: vt p
manifestū est
nō esset nisi
moueretur
Subitane

entis iam perfecti: ita motus localis simpliciter est perfectior: et prior. Et sic per quo modo potest sustineri hec opinio que vera est. Alius est modus dicendi Alberti dicentis quod aliquod mobile localiter est passibile et susceptivum peregrinarum impressionum: tunc motus localis distrahit quodammodo presens et distrahendo rarefacit. et rarefaciendo calefacit. et ita motus localis qui est collectivus et contrarius partium compositionis inobis est per se quod habet quod sit calefactivus. dummodo mobile sit passibile. Et iste modus dicendi non repugnat: ut videtur opinioni sancti Thomae. quod Albertus magis videtur applicare modum per quem motus localis calefacit quod assignare causam cur sit calefactivus. Secundus Thomas assignavit causam et non loquitur de modo et ita una opinio bene stat cum alia.

Si ergo queratur de motu locali quare est calefactivus potest assignari ratio sancti Thomae si queratur de modo per quem calefacit potest assignari ratio Alberti. Multe autem alie sunt opiniones de causa quare motus localis est calefactivus. sed quod dicere due opiniones videtur sufficienter assignare modum et causam quare est calefactivus. ideo alie dimittuntur.

Conclusio responsiva. motus localis est per se calefactivus. per satis conclusio per explanationem duarum opinionum predictarum.

Subiungitur primo iuxta. t. utrum ignis et suprema regio aeris naturaliter moventur motu circulari. Respondetur quod secundum naturam propriam non moventur circulariter. quod unius corpus simplicis est unius motus simplex. modo ignis et aer moventur motu recto. ergo non motu circulari. Et si moveantur motu circulari hoc tamen non est contra naturam. quia nihil quod est a superioribus ad inferiora est contra naturam inferiorum. sed moventur circulariter secundum naturam quod est quod unumquodque mobile naturae est obediens superiori moventi. Quod autem moveantur circulariter experientia docet de motu comete quod secundum omnes est ex natura elementari. generatur enim in suprema regione aeris velus ignis: ut postea videbitur. et tamen ad sensum manifestum est quod movetur circulariter. quod tamen non esset nisi quod suprema regio aeris et ignis moverentur circulariter.

Subiungitur secundo. que sit causa

sa quod sic moveantur. Ad hoc potest dici quod unumquodque naturaliter movetur insequendo suam perfectionem. modo locum se habet ad locum ut ad suam perfectionem. cum ergo ignis sit in primo loco suo loco naturali. et sit suprema regio aeris cum sit in primo loco ignis. sequitur quod insequendo suum locum movetur circulariter sicut et ipsum celum.

Ad hoc potest dici sicut dictum est quod naturaliter obediunt ipsi celo quod tamen ad suum motum. Vel potest dici quod celum quod tamen ad suum motum influat in ipsis quodam virtute per quam convenit ipsis sic moveri.

Subiungitur tertio utrum lumen sit de se calefactivum. Respondetur quod sic. et hoc satis patet experientia in radiis reflectis: ut in speculis concavis. tamen lux non est caliditas. imo sunt species differentes. quod caliditas est qualitas propria in corporibus generabilibus et corruptibilibus. sed lux est qualitas propria superiorum. scilicet celi.

Subiungitur quarto utrum sol quod est maxime lucidus sit maxime calidus. Respondetur quod non. et hoc apparet per signum. quia sol apparet albus et non igneus aut rubeus quod sunt proprietates formaliter calidi. Sol autem non est formaliter calidus sed virtualiter. Distinguitur autem formaliter calidum a virtualiter calido per tactum. quod virtualiter calidum non percipitur per tactum: sed solus formaliter calidum tactu percipitur. lux autem sive lumen non est qualitas tangibilis quod tamen.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod omne quod fit per se agente uniuoco fit a sibi simili secundum speciem. si autem fit ab agente equiuoco fit a sibi simili secundum virtutem. motus autem localis est causa caliditatis equiuoca et non uniuoca. Ad secundam dicitur quod licet motus localis sit imperfectus in quantum est motus. tamen in ordine motuum est perfectior. Ad tertiam negatur prima. quod ibi arguitur in his quod sunt per accidentem in quibus non valet prima de primo ad ultimum. Ad experientias dicitur. ad primam dicitur quod corpora calida mota efficiuntur frigida per accidens. sed per adventum corporis frigidi. Ad aliam dicitur quod aqua stans sub radiis solaribus magis calefit quam currens. quod radij luminosi lucis plus manent supra eandem aquam stantem. sed tamen ceteris paribus aqua currens est calidior quam aqua stans. scimus enim quod facilius et prius pergitur aqua stans quam currens. Sequitur in textu. Quod potest autem intelligere.

Liber primus

Queritur quinto vtrum media regio aeris sit semper frigida. Arguitur quod non. quia nullum violentum perpetuo durat. Et media regio aeris est frigida violenter: cum aer sit naturaliter calidus et humidus. ergo non potest esse frigida semper. aliter namque non in perpetuum duraret. Secundo sic. infima regio aeris est calida. ergo et regio media. Probatur consequentia. quoniam media plus accedit ad celum et ad ignem quam infima. Tercio sic. si media regio esset frigida cum frigidum naturaliter sit graue: sequitur quod deberet descendere deorsum. sed non descendit. ergo non est frigida. In oppositum est probatum in textu. Pro responsione

Sciendum est primo quod postquam philosophus determinauit de numero: quantitate: et ordine elementorum. et ostendit qualiter generatur caliditas in regione elementari. consequenter agit de distinctione aeris per regiones: que quod de distinctione sumitur secundum diuersas completiones qualitatium actiuarum et passiuarum: que reperiuntur in diuersis partibus aeris. Pro quo

Sciendum est secundo quod celum per motum suum et lumen est causa caliditatis in regione elementari: ut dictum est prius. et propter hoc suprema pars aeris que propinqua est celo et igni est calida et sicca adeo ut sit altissima et disposita ad qualitates ignis quod propter hoc vocatur ethus. et ista portio vocatur suprema regio aeris. et durat siue extenditur usque ubi sufficiunt radij solis et motus celi causare calorem intensum et non debile. Deinde quia radius rectus quando reflectitur ab aliquo efficitur fortior: ut patet in speculis pburcibus. ideo in infima regione aeris que est prope terram que reflectitur radij solis ex tali reflectione quodam generatur facta notabilis caliditas. et ideo ista regio aeris est calida et humida. et extenditur usque ad locum ubi deficiunt reflectiones radij: omnis solis. et ibi incipit media regio aeris: que protenditur usque ad locum in quo definit suprema. et huius regio aeris est frigida et humida: et quoniam est maior. quoniam minor. secundum diuersa tempora secundum quod in diuersis temporibus maiores aut minores fiunt reflectiones radij solis a terra.

Sciendum est tertio quod de causis frigiditatis medie regionis aeris diuersi diuersimodo de dicunt. Quidam dicunt quod est frigi-

da per priuationem causarum caliditatis: suprema et infime regionis aeris. Sed quis si aliquid faciat ad frigiditatem eius non in sufficit. Tum primo. quia aer de sui natura est calidus et humidus. Tum secundo. quia licet frigiditas se habeat quodammodo ad caliditatem: sic priuatio ad habitum. in frigiditas est quedam qualitas positua. ideo propter priuationem causarum caliditatis que quidem caliditas est in alijs regionibus oportet ponere aliquam causam frigiditatis posituam in ipsa media regione aeris. ideo alij supradunt quod ex terra et aqua que naturaliter sunt corpora frigida eleuatur de die vapores sursum usque ad media regionem aeris: et in infima que est calida propter reflectiones radij solis ascendant vapores: et sunt ibi calidi. Sed hoc item non videtur sufficere. quia aer naturaliter est calidus et humidus. et ideo illi vapores non sufficiunt causare perpetuam frigiditatem in media regione: cum etiam non sint semper vapores eleuati. Tunc volunt alij quod sunt quidam planete frigefactiui que ubi radij solis deficiunt a virtute calefactiui in media regione aeris causant frigiditatem. Et dicunt quod hec est causa possibilia et principalis faciens frigiditatem in predicta regione. Sed priuatio causarum caliditatis in suprema et in infima est causa frigiditatis medie tanquam remouens prohibens. vapores enim eleuati ex humidis et frigidis hic inferius existentibus puenientes ad locum medie regionis que est ibi frigida. ideo possunt ibi magis infrigidari et reduci ad propriam naturam corporum quebus eleuatur: et ibi denique ingrossantur et ingrossati in nubem puerunt. et ita magis infrigidant regionem aeris et sunt causa maioris frigiditatis. Et hec opinio videtur satis probabilis. Sic ergo

Conclusio responsiva ad questionem. Media regio aeris est semper frigida: ut satis patet ex experientia. quia ex illo loco descendunt impressiones frigide que ibi generantur ergo oportet quod sit frigida. Videtur enim ad sensum quod ibi sunt nubes grosse et opacius ingrossationis non est alia causa: nisi quia est semper frigida. Probatur. quia in omni tempore videmus gradines et pluuia ibi generari. et quia non possunt generari nisi in loco frigido. ergo sequitur quod media regio est semper frigida. Item in summitate quorundam montium per totum annum seruantur nives. sed hoc non caret nisi ille summitates tangerent media regio

gen aeris
Dubitatur
ina regione
det phs q
ma est q
pinqua igni
est disgrega
cellentia ciu
ros. et p part
deorsum. pro
mittit coher
est. q. ppter
ad ignem et cel
modo mor?
ganuus. ideo
pores coagre
phs q ibi nu
sunt quida
altissimoz m
quorundam
res adhuc co
to. et ita veni
Dubitatur
lis possint n
biliter q no
rarem. ita q
Nec sub equ
sunt nubes q
Dubitatur
die regionis
supponitur
omia elemen
cies extrema
et coeuanam.
maior: calidi
polis. ergo v
cio: sub equ
tur q sic qua
cuis concau
runt tener q
ignis genit
et ascendit a
gura spica si
versus aultr
regio aeris q
cauam est or
densior: q su
dia regio aer
conuerat est
cuis supfici

nem aeris. igitur.

Dubicitur primo utrū in suprēma regione aeris possint gñari nubes. Rñ: det pbs q non. et hoc duplici de causa. P: i ma est q suprema regio aeris est nuniū pro: pinqua igni. ideo est quasi ignita. calidi em est disgregare: sicut frigidi ē pgregare. iō ex cellentia eius disgregat vapores ibi eleuatos. et p parte cōsumit: et pro pte reuoluerat deorsum. propter antiparistessum. ideo nō p mittit cōuerrere illos vapores in nubē. Alia est. qz ppter vicinitatē medieregionis eius ad ignē et celum: ipa mouetur circulariter. modo motus circularis quia localis ē disgre gatiuus. ideo in illa regione nō possunt va pores cōgregari ad cōsistentiā nubis. iō dic pbs q ibi nulli sunt venti. Et illud experti sunt quidā sacrificantes vltra summitatem altissimorū montiū. et illud in altitudinibus quorūdam montiū qui relinquentes ibi cine res adhuc eosdem inueniebāt anno reuolutō. et ita venti nō ascendūt illos mōtes.

Dubicitur secūdo utrū sub polis possint nubes generari. Potest dici pba biliter q non: et hoc propter nūmiam frigiditatem. ita q ibi nulli sunt vapores eleuati. Nec sub equinoctiali. nec inter tropicos pos sunt nubes generari ppter nūmā caliditatem.

Dubicitur tertio de figura medieregionis aeris. Pro solutiōe dubij supponitur ex habitis in secundo de celo q omnia elementa sunt spherica fm suas superfici es extremas. scz fm superficiem cōuexā et cōcauā. Sed si obijciat circa hoc. quia maior caliditas viget sub eqnoctiali q sub polis. ergo videtur q ignis sit spissior et spicior: sub equinoctiali q sub polis. ideo videtur q sit ovalis figure quantū ad superficiem eius cōcauā. Ad hoc dicit q qui voluerint tenere quod dictū est poterint dicere q ignis genit de nouo sub equinoctiali fluit et ascendit ad locū sursum et reducit se ad figurā spicā: sicut aqua genita sub polis fluit versus austrū. Posset tamen dici q suprema regio aeris quantū ad superficiem eius cōcauā est ovalis figure. qz sub eqnoctiali ē densior q sub polis. Ex quo sequitur q mediana regio aeris quantū ad superficiem eius cōuexā est ovalis figure. sed quantum ad eius superficiem cōcauā potest dici q est lē

ricularis. qz media regio generatur ex frigiditate. modo frigiditas est maior sub polis q sub equinoctiali. et sub equinoctiali maior q inter tropicos. et ideo est ibi spissior. et ista sunt probabiliter dicta. qz circa hoc pot quis vario modo opinari.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q nullū perpetuū durat idem numero. sed tamen nihil prohibet idē in specie manere pro quanto cause ei⁹ ecdē in specie manent. semper em sunt cause frigiditatis medieregionis aeris: quē tacte sūt in corpore questionis. ideo media regio aeris continue variatur et corrumpitur fm pres. nunq tamen tota simul corrumpitur. Ad secundam neget pñā. qz et si media regio aeris sit propinquo: celo q infima. tamen qz radij solis debiles sunt in loco medieregionis. motus igitur celi modicam habet efficaciam ad calidū propter nūmā distantiam. s in infima regione aeris radij solis propter reflectionem habent maiore virtutē ad calidū. ergo cē. Ad vltimā dicitur q media regio aeris non est adeo gravis q sufficiat aerem diuidere. ideo non oportet q cadat. verū est tamen q aliqui cadit per partes. s. per hoc q conuertitur in nūmā pluuiā: et sic de alijs. Sequitur in textu. Dubitabit aut. et c.

Querit sexto utrū vnū contrariū sit fortificatiū alterius per antiparistessum. Arguitur q nō. qz vnū cōtrariū naturaliter est alterius destructiū. ergo nō ē fortificatiū. teneat pñā. qz potētē naturales nō sunt ad opposita: vt habet. et in metaphisice. Secūdo sic. omne quod fit per se fit a sibi simili. Sed qz nullū cōtrariū est alteri simile: sed dissimile. ergo vnū cōtrariū non est alterius fortificatiū et gñatiū. Tercio sic. si frigidū esset fortificatiū calidi: sequeretur q caliditas non esset qualitas prima. teneat pñā. qz causaretur a frigiditate. In oppositū est pñā in textu. Et arguitur per periclitias. nam fontes: putei: et cauee sunt calidiores in hyeme q estate cuius alia causa non est q antiparistessis.

Sciendū est primo q antiparistessis habet fieri proprie inter quattuor qles tates primas q pppnas opationes et actiones se habēt mutuo expellere et sua subiecta altare. verū tamē iproprie recipit i alijs pñis.

Liber primus

Sciendū est secūdo qd antipari-
stesis nihil aliud est qd iuxta positio cōtrario
rū p quā vnū fornicat aliud. Dicitur enī ab
anti qd est contra: et perī qd est iuxta vel cir
cū. et tesis qd est positio: quasi positio vlti
tio vnus cōtrarij iuxta aliud.

Sciendū est tertio qd cōtrarium
positū iuxta reliquū potest se hēre dupliciter
q: vlt pōt ēē penetrās vlt pōt ēē circūdas: vlt
circūstās tñ. Et dī pñū penetrās cū sufficit
alteri destruere et ex toto corrūpe. et tūc ibi nō
est antiparistesis. S; pñū dī: circūdas vlt cir
cūstās tñ qñ non sufficit alteri destruere.
nec ex toto corrūpere: et tūc fornicat ipm p
antipistēm. Quibus premisis sit

Conclusio prima. quodlibet cō-
trariū est natū fugere suū cōtrariū. Probat
q: vnūquodq; appetit esse et cōseruari i suo
esse inquantū pōt. s; vnūquodq; cōtrariū
saluat in esse per fugā sui cōtrarij. ergo qd li
bet pñariū naturalit̄ est natū fugere suū cō
trariū. Probat hoc etiā per experientias. Vi
denus enī in ligno viridi applicato igni a
quaz frigida sursum ascendere fugiēdo ignē
sibi cōtrariū. Videm⁹ etiam aquā dispam
sup: mappā sicā se ducere ad figurā rotundā
aut spēcā vt siccitati inappe resistat: qd tñ
nō fieret si mappa esset hūda. Videm⁹ etiā im
pssiones ignitas descendere deo: sursum fugiens
do humiditatem medie regionis aeris. Vide
mus etiam in hyeme calorem aialis qui per
partes aialis diffusus ē tempore calido ad
intra se colligere fugiēdo frigidū circūstās
partes extra. ob hoc in hyeme ventres sunt
calidiores qd in estate.

Dubitarū primo an naturalit̄
et a principio intrinseco vnū cōtrariū moue
atur ad fugiendū aliud. Rndet qd sic. Mo
uet enī naturalit̄ et a principio intrinseco:
nō tñ fin naturā ppriā: s; fin naturā cōmunē
Prima patet. q: vnūquodq; inclināt
ad similitudinē sui esse. igit̄ naturalit̄ mouet
vnūquodq; fugiēdo illud quod ē corrup
tiū et destructiū sui. Secūda ps patet. q:
ignis ex sui natura h; ascendere et aqua des
cendere. ergo ignis aliquādo mouet deo:
sursum et aq; sursum fugiēdo suū pñū. ergo tē.

Conclusio respōsiua ad quesitū
Vnū cōtrariū est fornicatiū alteri p anti

pistēm. Probat. q: vt dicit conclusio pcedē
vnū cōtrariū naturalit̄ fugit reliquū et resis
sit inquantū pōt. ergo qñ ponit vnū pñū
iuxta aliud sic qd circūstet et nō penetrat: seq
tur qd aliud vnū se vt resistat alteri: sed vnū
do se fornicat sua virtus: cū virt⁹ vnita for
tior est seipsa dispersa. igitur. Probat enī p
experientias iaz dictas in cōclusionē. Nam
cōcauitates terre sūt frigidiores in estate qd
in hyeme. q: frigiditas terre se vnit et vniē
do se fornicat. vt resistat calori circūdanti

Dubitarū secundo vnde est qd
virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Rndet
qd sicut materia est principiū multitudi
nis numeralis. ita forma est principiū vni
tis. qd ergo aliquid est magis vnitū tanto
est forti⁹ et actuali⁹. Ob hoc enī vnū pñari
um vnitū forti⁹ ē et magis actiū qd ipz diffu
sum et multiplicatū. Et q: vnū cōtrariū vnit
seqñ ponit iuxta reliquū. vt alteri resistat: iō
vnū cōtrariū fornicat p iuxta positioēz alte
rius. Vel dicat qd qñ vnū cōtrariū ē iuxta re
liquū multiplicat suas spēs vsq; ad alterūz
cōtrariū. et cū ille spēs nō possint penetrare
ipm cōtrariū reflectunt versus agens a q
pcesserūt. et q: radi⁹ cōiunct⁹ reflexo efficiūt
fortior: vt pz in speculis ardēb⁹. iō vnū cō
trariū fornicatur per iuxta positioēz alteri⁹.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicendū est qd potētia natura
lis per se nō se habet ad opposita: s; p se. s; h; z
ad vnū: et p accēs ad alterū. iō vnū pñū ē p
se corruptiū alteri⁹ et gñatiū sibi sibi fin
speciē: s; tñ p accēs vnū est fornicatiū sui
pñi p antipistēm. Ad secūda dī: qd oē
qd fit p se fit a sibi sibi vel fin formā vel vtu
tē. s; hoc nō oīd eo qd fit ab aliq; tanq; a cā
p accēs. Ad tertiā dī: qd caliditas ē q̄litas
pma q nō causat p se ab aliq; alia q̄litate cō
ueniente gñabilib⁹ et corruptibilib⁹ in qñ
hīnōi. pōt tñ caliditas fornicari p accidēs
p iuxta positioēz alteri⁹ frigidi. Et h; de q̄stio
ne. Sequitur in textu tractatus secundus.

His aut determinatis. tē

Queritur septimo utrū omnes
impssiones ignite sint eiusdē spēs specialissi
me. Arguit qd nō. q: diuersitas figurarū
arguit diuersitatē spēs. s; impssiones ignite
sunt diuersarū figurarū. igit̄ sunt diuersarū
spēs. Secūdo at. diuersitas motū arguit

diuersitate m
impssiones
da mouent
tali. ergo tē
re hñe diuersi
nerant ex cal
rūt specie. tē
nū efficientiū

Quanto arg
nerantur in l
singulur spēs
gñatiōis pñar
strū ē. p. in pñ
huius libri.

Sciendū est
losoffus de
natura elemē
ner. et hñe cor
remota: et loc
logica impss
his calefacti
distinctione reg
eractati inap
rologias imp
sionibus igni
one calida et

Sciendū
terialis imp
remota: et pñ
corpus siccū
do aereo et pñ
Sed materia
siccā: siccitā
Dīl: causā et
remota. Rem
motu suo lum
lar corpora ex
lidū sublimi
reus et inflam
ma regione a
calidū exalati
cor est duplex
pign⁹ est gñati
liū in aere vni
latiōes sūt ve
lum sursum et
msecantur vi
Sciendū est
las dispositio
gid. a. et tū

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

pcedēca
 t. reli
 ū pnu
 ttericq
 dū mīa
 vntia for
 t enaz p
 e. Nam
 fīlare q
 p vntien
 dū danti
 est q
 . Itnd
 Itnd
 ū vntio
 tū tanro
 ū ppari
 ūz diffu
 ūvntu
 fīvntacō
 ūōz alte
 lucta re
 . alteruz
 ū enerrare
 tchs a f
 ūō effi
 vntū cō
 alter?
 tum.
 nature
 se sebz
 ūnū ē p
 fīfio ūm
 tēuū ū
 ūō q
 ūōe
 ūel vū
 ūp q cā
 ūōlras
 ūīrare cō
 ūīccidē
 ūīccidē
 ūō q ltho
 ūundus.
 nnes
 pecialifi
 guratur
 ūignit
 ūurum
 ūarguit

Libri primus

igitur contingit quod talis materia discontinua circumdata nube frigida. et tunc inflammatur per antipistichum et rumpit nubes et tunc apparent sunt ille ardentis. Si vero talis fumus fuerit continuus hoc est dupliciter. aut erit compactus aut non. si secundum tunc successively incenditur et apparet per modum cadele ardentis et vocatur dalus. Si vero fuerit globus hoc est dupliciter: aut in aere sibi aliqd obicit aut nihil. si nihil: tunc quod diu stabit in aere si quod ipsum incenditur deprehendere semper ad motum aeris comprehendente precedit. et inde vocatur ignis percedens siue fatu. si autem aliqd sibi occurrat in aere. scilicet aliqd frigidum. hoc est dupliciter. aut inferius aut superius. si superius quod talis fumus est calidus hoc non potest ascendere nec descendere propter frigidum sibi occurrens. mouetur ergo lateraliter. et vocatur sydus volans: et quod contingit quod in tali motu ante inflammationem occurrat sibi frigidum tale: et tunc incuruatur et eleuatur in medio et inflammatur et antequam inflammatur. et tunc apparet per modum draconis tortuosi exuffantis ignis. et inde vocatur draco volans. si autem tali fumo aliqd residuum inferius obicit: talis impressio vocatur assur. Et sic patet differentia impressionum ignitarum in media regione aeris generaliter. Si vero talis fumus sit debiliter calidus: tunc remanebit in infima regione aeris. et quod materia illa est discontinua et simul incensa apparet stipule ardentis. quod vero materia est continua et simul incensa vocatur dumus ardens. quodque etiam talis materia est leuis et subtilis: tunc insequitur fugientes et equantes et maxime quod est propter eos. quod mouetur ad motum aeris: et tunc vocatur ignis fatu. et hoc de causa quodque supra aures equorum vel crines apparent tales impressiones ignite ad modum cadele ardentis et prout generari ex fumo pingui et viscoso eleuato per sudorem equi. Et sic patet differentia impressionum ignitarum in infima regione aeris et per prout in tribus regionibus aeris. Et possit fieri similitudo distinctio de hijs que generant in terra. sed de hijs non tractat philosophus. quodque sunt nobis occulte. Quibus notans sit.

Conclusio responsiva oēs impressiones ignite sunt eiusdem speciei specialissime differentes solum accidentaliter scilicet magis et minus. Patet. quod omnes sunt de natura ignis. ergo sunt eiusdem speciei specialissime. Sed tunc.

Subituratur primo utrum impressiones ignite moueantur naturaliter vel violententer et a quo mouentur. Respondetur quod quodque mouentur a vento et quodque a leuitate sursum. quodque ad deorsum a contrario propellente quodque lateraliter propter contrarietatem virtutum mouentium. nam ex latere leuis est. ideo nititur ascendere: sed quodque impeditur a superiori contrario exire. ideo mouetur lateraliter. quodque ergo mouetur sursum mouetur naturaliter.

Subituratur secundo utrum sidera volantia moueantur per extrusionem aut per priuam aduersionem. Dicendum est quod quodque sidera volantia generantur in infima vel superma regione aeris descendunt per priuam aduersionem. quodque ibi non est priuam propellens sed quodque generantur in media regione aeris et exalatio includit in ventre nubis calefit erigit se per antiparistichum. et fugiendo suum priuam fragit nubem: et tunc bene mouetur motu extrusionis. et quodque mouetur lateraliter propter contrarietatem mouentium.

Subituratur tertio utrum sidera volantia sint in celo vel in media regione aeris. Respondetur quod sunt et in media regione aeris. quia ea que sunt in celo apparent tarde moveri propter minimam distantiam: sed secundum rem et veritatem velociter moueantur. sidera autem volantia apparent velociter moveri ideo propter nos sunt. Et ita dicendum est de omnibus impressionibus ignis.

Subituratur quarto utrum omnes impressiones ignite sint eiusdem quantitas. Respondetur quod non propter diuersitatem materie in magnitudine et paruitate. Tunc etiam propter diuersitatem inflammationum. Tunc etiam propter diuersitatem appropinquantis ad nos. Tunc etiam propter diuersitatem matris et ingrossitatis et subtilitatis.

Subituratur quinto de tempore in quo sunt impressiones ignite. Respondetur quod sunt de die et de nocte: sed non apparent de die. quia maius lumen offuscat minus. sunt enim maxime in autumno. nam in yeme exalationes sunt paucæ et minus habent humiditatem aquosam. ideo non sunt inflammabiles vel etiam minus sapit de yeme procedente. in estate autem est nimia siccitas. ideo maxime fiunt in autumno. quodque tunc non viget nimia siccitas nec nimia frigiditas.

Subituratur
pressionum in
ribus ille que
na ille qui sunt
mia antipistichum
scilicet propter ventum
Subituratur
sit nam? ascendit
quod non. quodque siccitas
magis recepta
sum quod est in

Ad rationem
Ad primam dicendum
nubis formas
de figuris secundum
Ad secundam
lier mouentur
nubis hoc est
quod ista que habent
lania per se diffusi
ignite habent
dens habent
ma dicitur quod in
ad que naturam
scilicet ad ignem. quod
hoc est per accidens
ternum. Apparet

Queritur
stente aeris se
et per vagantes
non. quodque color
2. de via. sed
quodque possunt videtur
quodque pro alijs
mine indiget
videant de die
etc. Secundum
illi colores nati
tur. In
do tractatus

Sciendum
vagas et
qua apparent
io. per de istis
in eodem tractatu
pressionibus ignis
da et siccitas per
io: siccitas multa
per ea efficiuntur

Subicitur sexto que ista in
pressionum magis durat. Rñdē q̄ ceteri pa-
ribus ille que sunt in sup̄ma regione aeris.
nā ille q̄ fuit in media cito trāsiit propter ni-
miā antipistēm q̄ hō in infima cito euanes-
cūt p̄t v̄ctos et etiā p̄pter frigiditātē.

Subicitur septimovtrū vapor
fit nat̄ ascendere altius q̄ exalatio. Rñdē
q̄ nō. q̄ siccū terrestrē qd̄ est in exalatione ē
magis receptivū caloris q̄ humidū aquosū
q̄d̄ est in vapo: igit̄ t̄c.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q̄ arguit de figuris sequē-
tibus formas substantiales. s̄ nō h̄z locum
de figuris sequētibz formas accidentales.

Ad secundā d̄ q̄ oēs impressiōes natura-
liter mouent̄ sursum. et si moueant̄ alijs mo-
dibus hoc est per accidēs. Ad tertiā dicit̄
q̄ ista que habent diuersa generantia p̄icu-
laria p̄ se differunt in specie. mō impressiōes
ignite habent idē generans per se. sed p̄ acci-
dens habent diuersa generantia. Ad vlti-
mā dicit̄ q̄ impressiōes habent vnū locum
ad quē naturāli mouentur si nō impediunt̄
se ad ignē. q̄ aut̄ alibi generent̄ et moueant̄:
hoc est per accidēs et nō per se. Sequitur in
tertiā. Apparet̄ aut̄ aliqui nocti serenitate.

Querit̄ octauovtrū d̄ nocte eri-
stente aeris serenitate debeat apparere hya-
r̄ et voragies sanguinei coloris. Arguit̄ q̄
nō. q̄ colo: nō videt̄ nisi in lumine: vt habet̄
2. de aīa. s̄ de nocte nō est sumere lumē sub
q̄ possint videri tales colores. Et affirmat̄
q̄ q̄o aliq̄s colo: est d̄bilior: tāto maior lu-
mine indiget vt videat̄. cū igit̄ illi colores n̄
videant̄ de die sequitur q̄ a foriori nec de no-
cte. Secūdo sic. qd̄ nō est nō videtur. sed
isti colores nō habet̄ esse reale. ergo nō vidē-
tur. In oppositū ē. p̄. i. tertiū in isto secū-
do tractatu huius libri. Pro r̄sione.

Sciendū est primo q̄ hyatus et
voragies et sanguinei colores p̄ materia in
qua apparet̄ h̄nt exalationē calidā et siccā. et
iō. p̄. de istis fantasmatibus siue appitiōibz
in eodē tractatu determinat̄ in q̄ agit de im-
pressionibz ignitis. M̄ habeat̄ exalationē cali-
dā et siccā. p̄. a signo. q̄ cū apparet̄ talia fā-
ta. sinata multonēs sunt ignite impressiōes. sed
p̄ cā efficiente h̄nt lumē alicui⁹ stelle incidēs

sup̄ exalatiōes calidas et siccas sursum eleua-
tas differētes in raritate et dēitate: grossicie
et subtilitate. Et quo potest accipi mod⁹ na-
lū ḡtationū apparentiū. nā de die per calō-
rem solis et aliorū astroz et corporibus isen-
sibilibus eleuatur sursum exalatio calidā et
sicca. que frigiditate noctis supueniente: et
aere exite priuato nubibz cōgregat̄ et p̄den-
satur: magis tamē in vna parte q̄ in alia. q̄
p̄tingit q̄ partes extremales talis exalatiōis
sunt subtiliores et penetrabiliores a lumine
et p̄ media grossa et parū penetrabilia luce.
et tunc partes extremales apparet̄ lucide aut
albē aut sanguineę. et pars media apparet̄
nigra et opaca. Et q̄: nigrū meli⁹ mouet visū
suum q̄ albu: aut sanguineū. ideo hęc p̄s ap-
paret nobis distinctior: q̄ p̄tes extremales. et
apparet nobis q̄ ruptura siue fenestra fit in
celo. que cū apparet̄ pu vocat̄ hyar̄. cū ap-
paret̄ magna vocatur vorago. et sic p̄z qd̄
vorago. quid hyatus. et quo mō differūt ad-
inuić. non em̄ differūt nisi fin magis et mi-
nus. Et propter eandē cām sepe accidit q̄ i
castris longe visis apparent quedā fenestre
q̄ tñ nō sunt. hoc em̄ est per interpositionem
alicui⁹ p̄is nigre aut opacē in duas p̄tes al-
bas. Hoc etiā faciūt pictores qñ volūt depi-
gere ostiū vel fenestras in pariete.

Sciendū est secūdo q̄ sanguinei
colores causant̄ ex lumine aëris trāscunt̄ p̄ ex-
alationē calidā et siccā. Nam lucidū aut al-
bum visum per opacū apparet̄ rubcū. Vnde
de quāto lumine magis dñatur sup̄ exalatio
nem tanto magis apparet̄ exalatio alba. et
quanto minus dñatur tanto min⁹ apparet̄
alba. sed apparet̄ rubea aut alen⁹ coloris.
Sed nō cōtingit q̄ exalatio appareat tota-
liter alba aut nigra. non em̄ posset apparere
totaliter alba: nisi lucidum totaliter domi-
naret̄ supra opacū. et sic non videretur ex-
alatio. nō posset etiam apparere totalit̄ ni-
gra nisi opacū dñaret̄ totaliter supra lucis
dñū. et ita lumen nō trāsfiret totaliter supra
opacū. sed qñ neutrum dñatur et spēs vtriusq̄
p̄ idē mediū veniūt ad locū: tūc visus nō iudicat
de altero extremo: sed iudicat de me-
dio colore inter albū et nigrū. s̄. de rubeo me-
dio. Et hoc satis p̄z cōclusio r̄sionis ad q̄litū.

Subicitur primo quare ista nō
apparent de die. Rñdetur q̄ causa est: quia

h̄m
V
s̄
p̄

Liber primus

cum sol inter cetera astra maius lumen habeat. lumen solis prohibet ne ista appareat & dic. q. maius lumen offuscat minus lumen.

Subicitur secundo quare talia apparent esse in celo. Respondet q. quia visus non percipit distinctionem materię que est inter exalationem in qua apparer talia fantasmatina & ipsi celus. id iudicat ea esse in celo.

Subicitur tertio quare magis apparent talia fantasmatina serenitate aeris exite q. in alio tpe. Respondetur q. causa est q. serenitas dicitur privatio nubium in aere: sicut tranquillitas dicitur privatio ventorum in mari. & q. nubes generantur ex vapore grosso & opaco q. est contrarius exalationi calide & sicce in qua apparent ista fantasmatina. ideo apparitio istorum fantasmatum requirit serenitatem aeris. q. nubes non sunt & facili penetrabiles a lumine astrorum de nocte lucentium.

Subicitur quarto quare est q. sepe dum apparent impetuosiores ignites aut ista fantasmatina audiuntur quidam soni q. interdum sunt similes vocibus humanis. Respondetur q. causa est. q. tunc temporibus vigent exalationes calide & sicce. quarum quedam includuntur infra terram. alie vero infra corpora mortuorum & cadavera. & hinc exhalantes. quia leues sunt perunt citius. & cientes quicquid per vias strictas & diuersimode figuratas cum quibusdam impetu causant diuersos sonos siles quos vocibus humanis. q. imaginarij.

Subicitur quinto vtrum exalatio & vapor: sint eiusdem speciei specialissime cum corpore a quo eleuantur. Respondet antea qui exalatio & vapor: sunt quedam mixta imperfecta alterius speciei a quo eleuantur. Alij dicunt q. sunt eiusdem speciei substantialiter cum corpore a quo eleuantur. ut vapor: est substantialiter aqua. & exalatio est substantialiter terra. sed differunt secundum accides. s. grossam & subtili. rarij & densum. albi & nigri. Alij dicunt q. elementa inferiora. s. aqua & terra: sunt grossiora & materialia. id sunt exalabilia & vaporabilia: & non alia elementa. etiam absque corruptione diutius possunt permanere sub diuersis & contrariis dispositionibus. q. alia elementa. & ita isti dicunt q. exalatio & vapor: sunt aqua aut terra sub diuersis dispositionibus. ad alia elementa. & sic dicunt q. vapor: & exalatio non

sunt entia completa aut perfecta specie. s. magis in via ad spem alterius elementi. & ob id propter hoc non debet dici individua alicuius speciei. Dicunt tamen q. magis debent denominari a specie ad quam tendunt q. ab alia aqua recessunt. Unde secundum istas opiniones dicendum est q. si vapor: & exalatio considerentur quantum ad formas substantiales quas includunt substantialiter sunt naturaliter de natura corporis a quo eleuantur. Sed si considerentur quantum ad suas dispositiones qualificativas & quas ad formas quas sunt ibi virtualiter: sunt eiusdem speciei cum corpore in quod redeunt. sic exalatio calida & sicca dispositio est virtualiter ignis & c.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam d. q. illa fantasmatina videntur de nocte sub lumine alicuius alterius astri. quod sufficit ut appareant. Ad confirmationem patet solutio ex dictis. quia maius lumen offuscat minus lumen. Ad tertiam d. q. in hyatu & in voragine duo sunt consideranda. s. materiale & formale. formale est apertura siue ruptura apparens in celo. & talis ruptura non est a parte rei. Sed materiale est talis exalatio in qua apparet talis ruptura: & realiter talis. Consimiliter in coloribus est materiale quod est quedam proportio qualitatum primarum. Aliud est formale quod est perspicuum in quo apparent diuersi colores & quo ad hoc habet ibi esse. Sequitur in textu de cometis autem & vocato lacte.

Queritur non vtrum cometa sit de natura celi. Arguitur q. sic. q. dicitur per philosophum q. aliquę stelle visę sunt capite comę. ergo videtur q. cometa nihil aliud sit q. stella comata aut caudata. Secundo arguitur. illud quod naturaliter mouetur motu circulari: est de natura celesti. sed naturaliter cometa mouetur circulariter. igitur & c. Tertio sic. per cometa astrologi aliqua pre cognoscunt de futuris vt potest motus principum: per helias: & per alia magna. quod non esset nisi cometa esset de natura celesti: & influeret in ista inferiora. Ad oppositum est. p. in. i. capitulo huius tractatus.

Sciendum est primo q. postquam philosophus determinauit de impetuosioribus ignitis istarum transcurrentibus. & de quibusdam fantasmatibus que apparent in exalatione calida & sicca sursum eleuata: consequenter determinat de quibusdam impressionibus ignitis. scilicet

tundo de eis partibus. scilicet cometa et galacia
et primo de cometa: recitatio primo opinio
nec aliquor. de qua videbitur in prima questione.

Sciendum est secundo quod ut habet
in textu antiquorum triplex fuit opinio de co-
meta. Prima fuit Anaxagore et Democriti:
dicentium quod cometa est simphasis. id est com-
paratio stellarum errantium propter copulationem
eius et coniunctionem earum. quando enim
coniunguntur ad invicem propter eorum vias
nitatem faciunt apparitionem unius stelle. et
ista apparitio dicitur stella comata. quod videtur
habere comam propter augmentum luminis et
appropinquacionem ipsarum stellarum ad invicem.
Alia fuit opinio Pythagorico: dicentium
cometam esse unam stellarum errantium. quod mul-
to tempore sub radijs solis latet. et quando
per modicum tempus exit radios solis. et
tunc vocamus eam cometam: et dant simile de
mercurio qui multo tempore latet sub radijs
solis: et tamen aliquando per modicum tem-
pus apparet postquam recessit a sole. Tertia fuit
opinio Hippocratis et Philonis: dicentium
cometam esse de natura elementari. ymaginem
batur enim Hippocras quod illa stella esset errans
et recedendo a sole et accedendo ad locum
sub quo est humiditas attrahit multos humi-
diores sub se constantes et apparentes in lo-
co istius stelle quos non poterat attrahere:
dum erat sub sole. Et eo quod non percipimus distan-
tiam inter illos humores et stellam. ideo dis-
cunt quod radij solares refracti ab illa humidi-
tate ad solem vel ad illam stellam faciunt appa-
ritionem come circa illam stellam. Alterius
dicitur quod cometa raro apparet inter duos
circulos tropicos: et hoc propter nimiam cal-
iditatem solis coniumentis humiditatem
suppositam positionem. ceterum que est inter duos
tropicos. sed apparet in alijs locis in quibus
sol vel itela potest elevari vaporem sine ei-
consumptione. Sed omnes iste opiniones
sunt falsae et insipientes. Ideo contra eas
ponuntur conclusiones.

Conclusio prima contra primam
opinionem. Cometa non est simphasis siue con-
iunctio stellarum errantium sicut posuerunt Ana-
xagoras et Democritus. Probatur. quod si sic
tunc dissoluto cometa deberent apparere plu-
res planete distincte. hoc autem est contra expe-
rientiam. Item secundo ad sensum visum
fuit quod stella iouis supposita fuit stelle fixe.
et tamen ex tali suppositione non apparuit co-
meta. ergo a simili cometa non apparet ex co-
gregacione stellarum errantium. Item stelle ap-
parent visu indivisibiles et punctuales. indi-
visibile autem additum indivisibili non facit ipsum
apparere maius. cometa autem apparet magne
quantitatis. ergo cometa non est apparitio
stellarum errantium.

Conclusio secunda contra secundam
opinionem. Cometa non est aliqua stellarum erran-
tium. Probatur. quod omnes stelle errantes motien-
tur sub ipso circulo animalium. scilicet sub zodia co-
et nunquam ex. si multi planete apparet ex zodia
cuius. Item si ita esset non possent apparere plures
comete. si ut dicit philosophus multi comete simul et
in eodem tempore visi sunt. ergo cometa non est una
planetarum errantium.

Conclusio tertia contra tertiam
opinionem. Cometa non est de natura elemen-
tari quod ad caudam: et de natura celesti quod
ad corpus. Probatur conclusio. quod si coma siue
cauda comete appareret ex reflectioe radio-
rum visuum ab humiditate ad solem sequeretur quod il-
la stella quod dicitur corpus comete quod apparet sine
coma. quod si recederet longe ab ipso sole. quod tamen
falsum est secundum opinionem Hippocratis. Item plures
apparuerunt simul quod quod planete sine sole et
luna. et cum hoc apparebat cometa. ergo co-
meta non est unum astro errantium quantum ad
corpus. cum solus sint septem astra errantia.
Item antiqui tempore belli Archadie visa fuit
cometa non multum minus sole. cuius cauda per-
tendebat ultra tertiam partem celi. talis autem co-
meta non potuisset apparere ex punctioe pla-
netarum errantium. ergo cometa non est de planetis er-
raticis quod ad corpus. Item tempore philippi apparuit
sub cane cuius cauda fuit debilis et debilius vi-
debat. ergo cometa non potest esse unum de planetis
erraticis. Item si esset unum de planetis errati-
cis secundum modum predictum. sequeretur quod nunquam
disperet extra locum solis. sed multe comete

Liber primus

disparuerunt multum longe a sole ut tangit in textu de illo magno cometa cuius cauda predebatur ultra ternas partem celi quod disparuit dum per motum eius a sole recedendo peruenit ad zonam orionis in circulo meridiano et ibi fuit consumptus.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur quod cometa non est de natura celestium: in aliquibus stelle uiuant bene ad generationem comete. quod faciunt ad eleuationem materie ex qua cometa generatur. et ideo aliqui uidentur capere cometam pro astro sub ipsis generatur. Ad secundam dicitur quod cometa circulariter mouetur ad motum superius regionis aeris et non secundum naturam propriam. Ad tertiam dicitur quod ex qualitatibus et dispositionibus comete puta ex colore magnitudine figura et premanencia astrologi possunt iudicare de aliqua constellatione vigente in celo uirtute cuius generatur cometa: et tunc cognitis uirtutibus talis constellationis vigente possunt iudicare de aliquibus futuris: quod causa potest esse talis constellatio non tamen necessaria: sed contingens. Et in tali iudicio de futuro maxime inspicendum est ad colorem comete. quod si cometa fuerit ruber et coloris denotat dominum martis et signat prelia futura. et si uiridis denotat dominum mercurij. si albi coloris denotat dominum iouis. et sic de alijs. et ita cometa non est causa futurorum: sed signum. et constellatio uigens potest bene esse causa. Sed quis in textu. *Quia autem de non manifestis.*

Queritur decimo utrum cometa

sit de natura elementari. Arguitur quod non quia impressiones meteorologicæ non multum durant. sed cometa diu durat. nam per quadraginta dies uisus est cometa. ergo cometa non est impressio meteorologica. Secundo sic. cometa mouetur et lucet circulariter ergo non est de astris celi. Tertio si cometa esset de natura elementari et in elementari regione sequeretur quod cometa deberet eclipsari quemadmodum luna. prima tenet. quod propter quod propinquior esset terre quam luna. ergo intraret uisum profundius: si prius est falsum. ergo etc.

Sciendum est primo quod postquam

philosophus reprobaui opiniones antiquorum ponentium cometam esse unum de astris ex quo reprobatione satis notum est quod cometa non est de natura celestium et per prius patet ipsum generari in regi-

one elementari. ideo persequentem philosophus ostendit ex qua materia. ubi. quoniam. et quomodo generetur cometa. *Ubi* cometa generatur secundum philosophum nam per calorem solis et aliorum astrorum ex corporibus terrestribus et hic inferius exprimitur per pinguis et viscosos eleuatur exalatio terrestres calida et sicca. grossa. pinguis. et viscosa. cuius partes ne dum adinuicem circumiacent. sed usque ad superiores regionem aeris ubi propter uicinitatem ignis et motum circulari rem supra regiones aeris inflammat et mouetur circulariter ad motum superius regionis aeris. Et ad hoc quod talis exalatio vocetur cometa oportet quod sit talis proportio materie inflammabilis ad calorem inflammantem quod calor adeo non excedat materiam quod statim confusum fiat eam. et quod etiam non sit ita debilis calor: quod tota extingatur. et ideo oportet quod ibi sit debita proportio inter materiam et calorem et secundum quod materia diuersimode opponitur calori: habet diuersas dispositiones et figuram nam quando exalatio est circularis figure grossior in medio et subtilior in extremis circuli: tunc in medio habet inflammationem obliuiscens et in extremitatibus clarior: et tunc apparet ad modum stelle uindictæ comam habentis. et sic sortitur nomen stelle comate. Quandoque vero exalatio eleuat et preducitur in latum: et tunc apparet habere caudam longam eleuatam et vocatur stella caudata. Quandoque vero illa exalatio inferius habet quasi partes discontinuas subriles et lucidas et tunc dicitur in greco pogonas id est stella barbata. Ex precedentibus potest colligi diffinitio comete. Cometa est exalatio terrestres calida et sicca. pinguis. grossa. et viscosa. cuius partes adinuicem multum circumiacent eleuata a corporibus inferioribus usque in superius regionem aeris: ubi propter uicinitatem ignis et dispositionem materie inflammatur et mouetur circulariter ad motum superius regionis aeris. Quibus premissis sit.

Conclusio prima cometa non est

de natura celestium sed elementari. Non de natura celestium patet ex questione precedenti. Sed quod sit de natura elementari probatur a signo. nam communiter tempore generationis comete fiunt magni venti. et hoc est signum quod tunc eleuantur multe exalationes calide et sicce inter quas quedam non sunt inflammabiles et reueberantur per medium regionis

*Idem materia fulguri cometæ
non pugnat. Denique probatur
ex eo quod cometæ non mouentur
deus per se et luna mouetur
longe et multo fortius*

aeris et sic
generationis
ros aeris de
calidi. quod
uandū tanta

Subitac

remagis gñ
ro generatur
et raro etiam
tatem exalat
nir in uere et
ga calidus

Subitac

sa diuturne
spondet quod
quod materia
eo consumitur
tus aliquo
ta. per quod
que additur
diuturnitate

Subitac

fitans coloris
spolino com
quando mat
mabilis app
est medio
do uero mat
quasi carbo
sari figuram

Subitac

possint appa
deur cum reg
quod et per diff
ueritate mat

Subitac

mete. Dicit
tatis et mult
Est igitur in
inter princip
signum bello
persuaderur
gent calidita
et siccatas ter
guetur aer
re icter hom
quod uera co
etia esse signu

aeris et sic convertuntur in ventos. et sic tepere generationis comete anni sunt siccippter ventos aerem desiccantes circa terram. sunt etiam calidi. quia magnus calor requiritur ad elevandum tantas exhalationes. ergo conclusio haec

Dubitatur primo quo tempore magis generatur cometa. Respondetur quod raro generatur in yeme. propter nimiam frigiditatem. raro etiam in estate propter nimiam caliditatem. tamen exhalatione consumitur. et sic iterum generatur in vere et autumno. quia autumnus est magis calidus et siccus.

Dubitatur secundo quae est causa diurnae permanetie ipsius comete. Respondetur quod est dispositio ipsius materie. nam quia materia comete est viscosa et grossa non cito consumitur a calore. ad hoc etiam facit virtus aliquorum astroz sub quibus generatur cometa. per quorum virtutem elevatur nova sursum que additur praexistenti materie quod facit ad diurnitatem comete.

Dubitatur tertio de causa diversitatis colorum comete. Respondetur quod est dispositio comete penes grossum et subtile. nam quando materia est bene subtilis et inflammabilis apparet albus vel pallidus. sed quando est mediocriter grossa apparet rubrus. quando vero materia est multum grossa apparet quasi carbonem ardens. Hec autem diuersitatem figurarum dictum est prius.

Dubitatur quarto utrum simul possint apparere plures comete. Respondetur cum textu quod sic. quoniam aliqui visi sunt quibus et per se differre in colore et figura secundum diuersitatem materie grossitudinem et subtilitatem.

Dubitatur ultimo de signo comete. Dicitur quod est signum magne caliditatis et multitudinis veterum: ut dictum est prius. Est igitur in signum seditionum et dissensionum inter principes populos et regna. et per hoc est signum bellorum mortalitatum et pestium. Quod sic persuadetur. quia cum tempore generationis comete viget caliditas et siccitas. caliditas scilicet ignis et siccitas terre viget in hominibus colera et augmetatur acuties eius. modo acuties colere incitat hominem ad iras: iurgia: et bella. Et quia vita consistit in calido et humido aereo potest esse signum pestis et mortalitatis. Et quia

principes et plati sunt magis teneri et subtilioris complexionis ex quo delicatius nutriuntur et videntur. ideoque magis de facili in sua proleptione sunt passibiles: ideo cometa est magis signum mori: caliditatis principum et potentium quam aliorum. Et quia est signum bellorum: ut dictum est. et in bellis contra cadunt principes. ideo cometa est signum mutationis duorum regnorum: et legum. propter hoc est signum et casus principum.

Ad rationes ante oppositum
Prima soluta est in assignando causas permanetie comete. Ad secundam negatur prima. cometa enim lucet: sed lumen suum non habet a sole sed eo quod habet materiam inflammata a caliditate ignis quod autem circulariter mouet hoc est ad motum supremae regionis aeris. Et quo per rationem ad tertiam quod cometa non potest eclipsari ab umbra terre quia non capit lumen suum a sole nec a quocunque alio astro: sicut luna. Sequitur in textu Qualiter autem et propter quam causam sit. etc.

Queritur duodecimo utrum galaxia sit de natura elementari. Arguitur quod sic. nam cometa et galaxia sunt et fiunt ex eadem materia ut habetur in textu. dicitur autem quod prima exhalatio attrahit sub stellis caliditatis: ut apparet eis cauda prenta in longum que dicitur galaxia. ergo sicut cometa est de natura elementari ita et galaxia. Secundo sic. philosophus dicit galaxiam esse comam maximam circuli in celo propter segregatorem exhalationis eleuare superius sub illo primo circulo et ibi per virtutem motus et luminis stellarum illius circuli inflammatur. ergo galaxia est de natura elementari. Item dicit textus quod galaxia non est inter tropicos eo quod exhalatio ibidem cito segregatur et non permittit stare: sed extra tropicos eleuatur exhalatio ex qua fit galaxia et ibi persuat. ergo galaxia est de natura elementari. Item dicit quod non sunt multi comete nec sepe. quia materia ex qua duntaxat fieri trahitur ad locum in quo fit galaxia. ergo galaxia est de natura elementari. Ultra arguitur. celum est homogeneum. ergo non debet habere presens aliquas alias bas. ideo una non est albius altera. ergo galaxia est de natura elementari. In oppositum arguitur quod quilibet exhalatio statim recedit. sed galaxia semper manet et est semper in eodem loco quod tendit ad finem partium eclipticae. ergo non est de natura elementari. Hoc igitur habet expressum in antiqua translatione. scilicet quod est de natura celesti.

Liber primus

Sciendū est primo q̄ post q̄ phi
losoph' dēfiniuit d̄ cometa p̄nter dēfiniat
de galaxia. d̄ cui' natura recitant p̄io tres
opinionēs antiquorū h̄ p̄bo. Prima fuit
Pythagoricorū dicentū q̄ sol sanct' eruit su
am viā t̄ p̄bussit illā viā celi q̄ nūc est alba.
S̄z hec opinio ē falsa. t̄ ortū habuit ex ficti
one poetarū quib' nephas est credere. t̄ im
probat a p̄bo. q̄ sequitur q̄ zodiacus sub q̄
mouetur om̄is planete et etiā ip̄e sol iam p̄
dē fuisset p̄bustus. Itē celū nō est suscepti
bile peregrinaz impressionū cum non sit ad
formā transmutabile. Secūda opinio fu
it Anaxagorē t̄ Democriti dicentū galaxiā
esse lumina quorūdam astro:ū congregata
nam isti imaginati sunt astra habere p̄p̄iū
luminē. Sed nō appet nisi extra radios solis.
q̄ mai' luminē offuscet min'. iō dicūt q̄ duz
interponitur terra inter solē et illud lumen
apparent nobis lumina astroz cōgregata.
et talis apparitio scōm eos est galaxia. S̄z
ista opinio est irrationabilis. q̄ via lactea
apparet semp sub eisdē astris. t̄ cū sol cōus
nuc moueat p̄nue alit̄ alit̄ astra a sole illu
minatur. t̄ sic transmutato sole necesse est
transmutari viā lacteā qd̄ ist falsuz. Itē
magnitudo solis ē maior magnitudine ter
re et est maior distātia multo vmbre terre t̄
astro:ū fixorū a terra q̄ solis. Et q̄bus se
q̄tur q̄ conus vmbre terre nō pōt p̄tingere
ad astra fixa t̄ p̄ p̄ns solem aspicere omnia
astra et illuminare ea. t̄ sic fundamentū istū
us opinionis nullū est. Tertia fuit opinio
que dicit lumen astroz cōmisceri cum humi
do vapore. et iterum ad celum reflecti. t̄ ita
scōm eos galaxia est lumen reflectū ab aere
siue a vapore humido ad celuz stellarum.
Sed hec opinio falsa est. q̄ tūc galaxia mo
ueretur motu ignis. nec semper apparet in
eadē par. e celi: cuius oppositū exp̄mur. et
go tē. Itē circulus lacte' de nocte pōt ap
parere in aqua v̄l speculo. t̄ tñ nō pōt fieri
reflectio ad celū stellarū. ergo dicit' modus ē
insufficiens. Ad videndū aut̄ modū ḡnā
tionis galaxie positū in noua translatione.

Sciendū est secundo q̄ ab istis
inferoribus per calozē solis t̄ aliorū astroz
eleuantur exalatoēs calide t̄ sicce. q̄ per vir
tutē quorūdam stellarū fixarū spisse semina
tarum et p̄p̄e se inuicem p̄p̄itarum eleuā

tur vsq̄ ad sup̄remā regionem aeris sub
illis astris viatim in quibus exalationibus
existentibus recipitur lumen aliorū astroz
rum et apparet claritas magna: v̄l albedo
que vocatur galaxia siue via lactea. Et qd̄
ita generetur galaxia persuadetur in noua
translatione ratione t̄ signo. Ratione sic
quia si per virtutem vnius atri possit eleua
ri materia tanta ex qua possit generari co
meta. ratōnabile videtur q̄ multe stelle sp̄s
sefeminare habeant virtutem attrahendi
eas. Sic ergo galaxia nō apparet inter
tropicos quod cōtingit propter nimiaz cas
liditates que segregat materiam generatio
nis galaxie. Et ita videtur esse signū q̄ ga
laxia generetur ex exalatione.

Sciendū est tertio q̄ scōz p̄tho
lomeum Auicennā et Albertum qui cōmen
tant antiquam translationē galaxia nō est
de natura elementari: sed celesti. Et hoc
etiam habet antiqua translatio. et hec opis
nio communiter tenetur. et est verisimilior.
Non est enim dubium q̄ in noua translatio
ne fuit vitium scriptoris vel translatoris
qui forte fuit illius opinio cum hec due
opinionēs videntur sibi p̄p̄is cōtradicerē.
Pro cuius declaratiōe sciendū
est quarto q̄ galaxia est quidā circulus
albus siue lacteus apparens in celo transi
ens a pedibus Semino:um per p̄ncipiu
sagittarij iterum rediens in signum gemi
norum. Et in galaxia apparent duo circu
li albi qui nō vbiq̄ cōiuncti sunt adinuicē

Sciendum est quinto. q̄ causa
materialis galaxie est vna pars celi stellati
spissior alij. ideo magis sufficit retinere lu
men solis et stellarum et terminare visum.
t̄ in tali parte sunt stelle spisse polite que fa
ciunt illam partem esse densiorē et de illis
astris quēdam sunt magna magnum luminē
a sole recipientia. et sunt alia parua inter il
la magna que non videntur a nobis. sed ta
men emittunt lumen adeo q̄ lumen appa
ret nobis continuū cum lumine aliorū. et
ita apparet nobis via lactea siue alba p̄o
pter magnā claritatē illi' p̄tis. et iuxta h̄ sit

Conclusio responsiua galaxia
est de natura celesti. Patet auctoritate phi

losophi in at
Ad ratio
Ad p. mā
dantur in ne
tur. Ad v
generi ḡm
fert a suis p̄
p̄ luminosus
rectū mutare
ritas p̄ oppo
in rectu. De
Meriti
ma generat
gunt p̄m
est aqua: s̄
ipsa aqua. et
regio aeris
nes ignite
go ibi nō ḡ
tenet. q̄ idē
cor. Ad
tulo terti
q̄ scōm Al
Pro res
sciendū ē p
de impressi
ta est cor: p̄
qua est gal
hoc tractat
sis. quārū
et materia
nidus. cal
agere. t̄ hu
Sciend
fociēs rano
t̄ alia astra
rātes cor: p̄
stetia. S̄z
giditas me
giditas ne
et in alij
pp̄m q̄ in
gnatio. Et
quātāto
Sciend
rest esse lo
sez natural
ē in quo re
p̄dictis.

losophi in antiqua translatione.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur quod omnis ille auctoritates fundantur in noua translatione quod non cōiter teneatur. Ad ultimā dicitur quod celū est totus homo generū quoniam ad naturā substantiāle. et tū differt a suis partibus per raritatem et densitates et per luminosum et non luminosum. non est in subiectū mutari dicitur in dicitur in dicitur propter auctores rationes per oppositū est per dictis et cetera. Sequitur in textu. De loco autem positio est. 2. et cetera.

Queritur tredecimo verū pluuiā generatur in media regione aeris. Arguitur primo quod non. quia pluuiā substantiāliter est aqua. et locus naturalis generationis aque est ipsa aqua. ergo pluuiā non generatur in media regione aeris. Secundo sic aliquae impressiones ignis generantur in media regione aeris. et ibi non generantur impressiones aque. et tunc tenet. quia idem non est causa generationis oppositorum. Ad oppositū. est plus in tertio capitulo tertii tractatus huius libri. Verū est tamen quod secundum Albertū incipit secundus liber.

Pro responsione ad quesitum sciendū est prius quod postquam per determinant de impressionibus ignis quare materia remota est corpus siccū terrestre et materia propinqua est exalano calida et sicca. consequenter in hoc tractatu determinat de impressionibus aque. quarum materia remota est corpus aqueū. et materia propinqua est vapor calidus et humidus. calidus quidem calorem facit et in se agere. et humidus humiditatem aqueam.

Sciendū est secundo quod causa efficiens remota humidus impressionum aquearum est sol et alia astra per lumen suū et influentiam et vapores rates corpora humida aquea hic inferuntur et cetera. Et efficiens propinqua in aliquibus est frigiditas medie regionis aeris. in alijs autem frigiditas noctis quod est in aere infime regionis et in alijs facit antipistis. Causa finalis propinqua et intrinseca istarum impressionum aquearum est generatio. et remota est generatio et seruatio et augmentatio vegetabilium et viuētiū super terrā.

Sciendū est tertio quod duplex potest esse locus generationis alicuius impressionis scilicet naturalis et accidentalis. Locus naturalis est in quo reputatur naturalis generatio talis impressionis. Et accidentalis est in quo de per acci-

dens reperiuntur et aliqui reperiuntur tales calere et non sepe. Primo modo media regio aeris est locus naturalis pluuię. quia media regio aeris est semper frigida. Et secundo modo scilicet de per accidens aliqui in suprema parte et in infima regione aeris generatur pluuiā.

Sciendū est quarto quod ista quatuor: vapor: nubes: nubecula: et caligo. licet sint idem secundum substantiā: differunt tamen secundum acciden- dens. quia vapor dicitur fumus subtilis calidus et humidus humiditatem aqueam sursum elcuata. Et nubes est ipse fumus frigiditate medie regionis aeris condensatus et inspissatus. Et nubecula est parua nubes. Caligo vero est nubecula sterilis. ex qua scilicet non est nata generari pluuiā. Et cōiter apparet talis caligo post magnas pluuias. et est signum future serenitatis.

Sciendū est quinto quod pluuiā sic generatur. nam per calorem solis et aliorum astro- rum a corporibus humidis aqueis hic inferuntur existens- tibus elcuatur vapor calidus et humidus humiditatem aqueam usque ad mediā regionem aeris: ubi propter frigiditatem loci condensatur et inspissatur et conuertitur in nubem. et nubes in aquā descendēdo in guttulis. quod cum sint puer vocantur psecades cum vero sint multum grosse et magne vocantur lab: oceres. et cum sint medio cres vocantur et retinet sibi nomen quod est pluuiā. Ex quo patet quod sit pluuiā. et cum vapor calidus et humidus humiditatem aqueam elcuatur a corporibus humidis aqueis hic inferuntur existens- tibus per calorem solis et aliorum astro- rum usque ad mediā regionem aeris. ubi propter frigiditatem loci condensatur et conuertitur in nubem. et nubes in aquā descendēdo per guttulas propter salutes aiantium.

Ex quo patet conclusio prima ad. q. scilicet quod pluuiā generatur in media regione aeris. Patet ibi reperiuntur cause sufficientes ad generationem pluuię. nam media regio aeris est semper frigida et vapor elcuatur usque ad mediā regionem aeris frigidā. et ita per frigiditatem medie regionis aeris. conuertitur in aquā. Verū est tamen quod per accidens potest pluuiā generari in suprema parte infime regionis. quia ibi quique et de per accidens reperiuntur cause generationis pluuię.

Subiatur de signis pluuię per quod per se generatio future pluuię. Rūdetur quod sunt multa signa. Primum est ascensus vaporis sursum et appropinquo nubis. Secundū est diminutio ro-
eij

Liber primus

Hubitat secundum de accidentibus nix. Rñdetur qd primum est qd nix est alba. cuius causa est vehemens frigiditas. nam frigidum agens in humidum est causa albedinis. et nubes ex qua generatur nix appareret albio: qd ex qd gñat pluuia. Aliud accñs est qd nix qñq cadit per paruas pēnas et qñ qd magnas. cuius causa dicta est ante. Tercium accidēs est qd nix augēt humēta. qd p suam frigiditatem claudit poros terre et calefacit terrā. Est etiā alia causa. qd nix est ex materia pingui et viscosa. Quartum accidēs est qd nix ppetuo saluatur in motibus altis ppter defectū caloris liqfacētis niuē.

Hubitat tertio de accidentibus pruine. Rñdet qd primum est qd pruina gñatur de nocte et maxie in auroa et tpe frigido et loco frigidis. qd requirit pgelatōez. Aliud ē qd pruina cōiter ē fetida eo qd fit ex mixture exalatois calide cum vapore humido. Aliud ē qd aliquā materia pruine ascēdit sursum et puerit in nubē: et tūc signū future pluuie. aliquā descēdit absq qd cōuertat in nubes: et tūc signū ē serenitatis aēis. De accidentibus aut pluuie dictū est prius. Ad rōes d: qd bñ pbant qd nō eodē mō generat ros et pluuia. et sñt nix et pruina. qd pcessus est.

Et hec de questione. Sequitur in textu.

Grandines aut fñt vere et autūpno. maxie

Queritur quartodecimo vtrūz grando magis generatur in vere et autūpno qd in estate et hyeme. Arguitur qd non. qd grando generatur per pgelationē ad quā requiritur frigiditas magna. cū ergo in hyeme sit maior frigiditas qd in alio tēpore. sequitur qd frequētius generatur in hyeme qd in alio tēpore. Secūdo arguit grando cōgelatur a calido per antiparistēsim in infima regione aeris. cū ergo in infima regio aeris in estate resit calidior: qd in alio tēpore. sequitur qd in estate magis generatur grando qd in alio tēpore.

Ad oppositū est pñs in ultimo capitulo huius tractatus.

Pro rñsione sciēdū est primo qd anaxagoras voluit gñari gradinē p propulsionē nubis in infiorē locū. scz in mediā regione aeris. qd cū est multū frigida ppter defectū caloris cōuertit nubes in aquam. et ppter magnā frigiditatem loci cōgelat. et iō

etiā magis generatur gradō in regionib⁹ calidis. qd tūc calidū in fine regionis aeris facit nubē magis eleuari et magis ppetitur.

Sz pñs ista opinio ē reprobata. qd tūc in altis motib⁹ deberēt fieri gradines quē admodū nives qd tñ nullibi reperiuntur.

Sciēdū est secūdo qd multoties ens viselunt nubes eleuate cū multo sono et terribili. et multoties sine sono satis ppetitur. qd bus visis statim post magna et multa facta ē grado et oblonga et rotunda. et bē. quia grado gñat ppetitur. vñ si multū distat a terra generet gradō appetitur rotunde figure et nō angulans. qd anguli ppter magnū motū et cōstructionē liquefiunt et frāguntur. Ad vidēdū ergo qñtiter gñat gradō dicit pñs qd vñū pñū est alteri⁹ fortificatiū per antiparistēsim. ergo sic fit gradō. nā p calorem solis et aliorū astroz a corpore b⁹ humidis calefactis eleuat vapor calid⁹ et humid⁹ vsq ad mediā regionē aeris. vbi ppter frigiditatem loci puerit in nubē. et nubes in aquā descēdentē per guttulas frigidās. qd guttule descendēdo p infimā regionē calidā p antiparistēsim pgelatur. et pto pgelano fit distanti⁹ a terra tāto ē maior rotunde figure. s pto fit ppetitur sunt nimis rotunde et sunt quas si triangulares. Et ad frigiditatem pgelatiōis p antiparistēsim huiusmodi guttule multū pferre calefactio vaporis ex quo gñare sūt ille gutte. qd qñ aliqd calefit rarefit. et iō qñ iuxta ipm ponitur frigidū pōt ipm magis penetrare ad intra. et citius et fortius in frigidare. Et ita ille gutte ex quib⁹ fit gradō sūt multū frigide. qd gñantur ex vapore calido per antiparistēsim. Vñ piscatores circa pontū idest circa illā regionē calefaciūt aquas: vt postea forti⁹ et citi⁹ pgeletur. qd pgelata vtutur loco plūbi suspendētes eam ad retia vt possint ad fundū aque descendere.

Cōclusio respōsua grando cōuenientius generatur in vere et autūpno qd in estate aut hyeme. Pñs. qd in vere et autūpno reperiuntur cause cōuenientiōres gñatio in gradinis qd in alijs tēpib⁹. nā in vere et autūpno viget sufficiens caliditas ad euaporandū. et in illis tēpib⁹ corpora inferiora sunt satis humida vt possint euaporari. et in illis tēpib⁹ infima regio aeris est sufficēter calida et sicca ad causandū frigiditatem et

congelatio
re co: po: a
ca. idco m
gio acris ē
paristēsim.
nimis frigi
bilis ad cau
frigida. I
heritur in
gione aeris
dimis a nu
Hubita

bus gradin
na. Quoz
bos pgelat
si amplius
set fieri cr
grado cōic
sui frigidit
nificatiua.
tempore ge
magni soni
in nube gra
que ppetit
frangunt ip
nos. Vñ et
aens facti p
est qd aliqñ
conungit qu
et tunc non
etiā conting
ipsum infim
grandinē m
accidēs est
laris figure.
latur ppter
re qñ remore
est pñs. Et
gines diuers
hoc resoluē
re. videtur
materie pge
ctatu de gen
differētiaz
aquosarū s
ole impleo
lido et hūid
generatur in
aut in medi
aut generat
p pgelationē

metheurozū.

congelatione per antiparistefim: sed in esta
re corpora inferiora sunt nimis calida et sic
ca. ideo min⁹ possunt euaporari. et infima re
gio aeris ē nimis calida ad faciendū anti
paristefim. et in hyeme corpora inferiora sūt
nimis frigida et hūida. et calor est nimis de
bilis ad euaporandū. et infima regio ē nimis
frigida. Ex precedentib⁹ p⁹ q⁹ grando cō
uertitur in aquā anteq̃ cōgelet in infima re
gione aeris. et p hoc satis p⁹ differētia grā
dinis a nūe et alijs imp̃sionib⁹ humidis.

Subitatur primode accidenti
bus grādinis. Rñdet q⁹ h⁹ plura accidē
tia. Quorū primū ē q⁹ grādo apparet p glo
bos p̃gelatos duos ad modū cristalli. Qñ
si amplius p̃gelarent illi globi ex ipsis pos
set fieri cristallus. Secundū accidēs est q⁹
grādo cōiter mo: nificat vegetabilia ppter
hui⁹ frigiditatē. frigiditas enī est q̃ltas mor
tificatiua. Tertiū accidēs est q⁹ quādoq̃
tempore generationis grandinis audiunt
magni soni et ter. ibiles. et hoc ptingit. q̃a
in nube grandinosa includūtur exalatiōes
que p̃tentes exitū mouentur per nubes et
frangunt ipam. et in illo fractū causant for
nos. Vel etiā causant illi soni p diuisiones
aeris factā per grādinē. Quartū accidēs
est q⁹ aliqñ cui⁹ grādinē cadit pluuia. et hoc
contingit quando est parua antiparistefis.
et tunc non omnes gutte congelantur. Vel
etiā contingit propter cōgelationes caloris
ipius infime regionis aeris liquefacientis
grandinem in toto vel in parte. Quintū
accidēs est q⁹ grando quādoq̃ est triangū
laris figure. Quod ptingit quando cōge
latur propter terram. quādoq̃ est rotūde figu
re qñ remote a terra cōgelat. et hui⁹ cā dicta
est prius. Et aliqñ in grandine apparēt ima
gines diuersorū animalium. Et aliqñ volunt
hoc resoluerē in virtutes celestes tunc rigē
tē. videtur tamen esse per accidēs et p̃ parte
materie p̃gelate. Et sic p⁹ in toto isto tra
ctatu de generatōe imp̃sionū hūidarum et
differētiarū earūde. Quarū imp̃ressionum
aqua sarū sufficiētia sic pōt haberi. Nam
ois imp̃sio hūida generatur ex vapore cal
ido et hūido humiditate aquea. aut ergo
generatur in infima regiōe aeris ex ppe trā
aut in media. Si in infima hoc est duplici
aut generatur sine p̃gelatōe: et sic ē ros. aut
p̃gelationes: et hoc est dupliciter. quia vlt

simul inspissatur et p̃gelatur et sic ē pruina.
aut prius inspissat et cōuertitur in aquā q̃ cō
gelet. et sic si ista inspissatio fiat hic ifer⁹. tūc
nō est imp̃sio: s̃ dicitur glacies. si vero spiss
setur et conuertat in aquā in media regione
aeris et in infima cōgelet p antiparistefim sic ē
grādo. Si vō imp̃sio hūida gñetur in me
dia regione aeris hoc est dupliciter. q̃a vel
cōgelatur et sic est nix. vel nō p̃gelatur et sic
est pluuia. Rationes soluiuntur ex dictis.

Sequitur in textu. De ventis autem et
omnibus spiritibus.

Queritur decimo quinto vtruz
aque fontū et fluuiorū generētur in cōcui
tatib⁹ terre ex aere circūcluso in ipsis cōuers
so in aquā. Et arguit q⁹ nō. q⁹ in aqua plu
uialis inbōitur terre et nō videt vbi tanta
multitudo aque pueniret nisi iterū egredie
retur p fontes et fluuios. igit fontes et flui
uij gñant ex pluuia q̃ immiscet terre. Res
cūdo arguit. oē qd recipitur et nō ē ibi natu
ralit oporet q⁹ veniat aliūde. hāque fontū
um et fluuiorū infra terrā sunt nō naturalit.
igitur ibi aliūde et ab extra veniūt. et p̃ his
fontū or⁹ et fluuiorū sunt aq̃ pluuiates re
cepte in p̃cavitatib⁹ terre. In oppositū ē
p̃b⁹ in p̃rio cap. vltimi tractat⁹ hui⁹ p̃ami.

Pro responsione sciendū ē p̃rio
q⁹ postq̃ aristoteles determinauit de imp̃sio
nib⁹ aqueis que in inferiori loco gñant ex
vapore humido. psequēter i vltimo isto tra
ctatu agit de aq̃s fluuiatib⁹ et fontib⁹ q̃ in
cipiūt infra terrā et gñantur ibide⁹ ex aere
iclusio in cōcavitatib⁹ terre cōuerso in aquā
per frigiditatē terre.

Sciendū est secūdo q⁹ quidam
antiquorū dixerūt aquas puteales et fluui
ales nihil aliud esse q̃ aq̃s pluuiates rece
ptas et cōseruatas in quibusdā ventribus
et receptaculis existētib⁹ infra terrā. ex q̃s
bus oriūtur et fluūt h̃mōi fluuij. Et hoc p
bant duplici signo. Primū est q⁹ fontes et
fluuij sunt maiores in hyeme q⁹ in estate.

Aliud signū ē quidā fontes et fluuij sūt
perpetui. scz qui habent magna receptacul
la et sufficiētia retinere aquā pluuiates ad
ministrandū aquā per totā citatez vsq̃ ad
hyemem sequentē. Alij vero non sunt
perpetui qui scilicet non habent sufficiētia
receptacula nec satis magna. Sed p̃tra il
e uij

Fontes

Liber primus

Ita opinionem arguit sic Seneca in lib: 10 de
naturalibus questionibus. Primo. q: diligēs fos-
so: vinearū reperit aquā pluuiāle nō descen-
dere in profundū ultra decē pedes. et tamen
profundius multo reperiuntur infra terrā rī-
uariā fontū et fluuiorū. Secūdo. q: videt-
ur inus fontes et fluuios magnos sub magnis
lapidibus et rupibus per quos nō posset aq̃
pluuiālis descendere. vnde in cacuminibus
montiū reperiuntur fontes: et etiā in rupibus
existentibus in mari. Restat autē q: ibi nō pos-
sit aq̃ pluuiālis ascendere. Contra hōc etiā
arguit pbs. q: multitudo fontū et flumiū des-
currentiū per totū annū est maior: tota terra
ergo in terra nō pōt esse sufficiēs receptacu-
lū ad recipiendum tantā aque multitudinē
sicut etiā multitudo aque pluuiālis descen-
dens de nubibus per totū annū est maior: q̃
ipse locus nubū. ideo locus nubū nō suffi-
ceret ad retinendū totam aque multitudinē
nisi cōtinuē materia pluue ad locū illū con-
tinuē eleuaretur et puerteret in pluuiā. Vñ
sicut ex multis vaporibus de inferioribz lo-
cis sursum eleuatis gñatur nubes: ex qua p
magnā frigiditatē itez gñantur pue guttu-
le quem vñ pfluētes faciunt vñ magnā
multitudinē aque fontalis. silt videt ratioā
biliter posse dici q: ex aere epillente infra ter-
rā ingrossato per frigiditatem loci gñantur
guttule aque in multis et diuersis locis q̃ in
vñ infimum locū cōfluentes causant ori-
ginem alicuius fontis vel fluuij. Et hoc ē ra-
tionabilius q̃ dicere q: fontes et fluuij gene-
rentur ex aqua depluta et imbibita terre. Ex q̃
apparet modus gñationis fontū et fluuiorū.
nā in visceribus terre includit aer q̃ p: opter
frigiditatē latens terre inspissat et pueritur
in guttulas. q̃ per poros terre descendūt ad
vñ locū in quo cōiungūtur a quo origina-
tur fons et fluuij. Et hunc modū gñationis
fontū et fluuiorū declarat pbs p signa duo.
Primū est de fossoribz terre ad faciendū pu-
teos q̃ nō reperiūt aquā in vno ventre et res-
ceptaculo. Sed vident eas per diuersos po-
ros terre descendere guttatim ac si terra su-
daret. Secūdū signū est. nā ex magnis mō-
tibus oriunt magni fluuij sicut declaratur i
textu per multa exempla: nominando maxi-
mos mōtes qui sunt in asia. Africa: et Euro-
pa. et nominat magnos et maximos fluuios
orientes ex illis montibz: quoq; in montibz

et fluuiorū nomina patent in textu. Similit̃
in locis vicinis magnis mōtibus oriuntur
multi fontes. s: in locis planis et campestris
bus pauci fontes sūt et fluuij. et si qui ibi sunt
sunt parui. Quā autē ex magnis montibus et
rupibus nascatur illi fluuij nō est p: opt alis
vid: nisi q: sunt multum spongiosi: et in illis
multus aer includitur ex quo magne aque
possunt generari. Et si queratur quomodo
infra terram gñantur tales porositates
et cōcauitates. Respondetur q: hoc est p ca-
lorem solis et aliorū astrorū. et etiam p: in
fluentias epalantes infra terram humidū et
propellentes frigidū. et ita ibi generatur illi
spīritus qui habent eleuare terrā et generas-
re montes et cōcauitates in terra.

Ex quibus oibz patet conclu-
sio responsiua ad quesitū. Aque fontum et
fluuiorū generantur infra terrā per conuersio-
nem aeris in pluuiam: vt dictū est. Et licet
non generentur ex aquis pluuiālibz recep-
tis in visceribus terre. cōcedendū est tamē
q: aque pluuiāles bene faciunt ad augmē-
tationē aquarū fontium: sed non sufficiūt ad
causandum eas.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur q: vna pars aq̃ plus-
ualis euaporatur per calorem solis et sursum
ascendit. et alia corrumpitur per siccitatem
terre et in naturā terre conuertit. alia vero
potest cōuēn in aerem per quandā calefacti-
onem. Alia pars vero bene facit ad augmē-
tationē fontū et fluuiorū. Ad secundā dici-
tur q: aqua infra terram aliunde venit quā
tum ad materias ex qua generatur. q: aer ex
quo gñatur aqua pluuiālis et fontalis aliū-
de venit. s: causa effectiua et proxima est frigi-
ditas terre que non venit aliunde. Sequi-
tur in textu. Nō semp autē eadē loca terre.

Queritur sedecimo vtrūz vbi ē
nunc mare prius aliquādo fuerit aut postea
erit terra arida. Arguit q: non. qā
nullum elementū naturaliter epit locum suū
sed mare nunc est in suo loco naturali. igitur
et. Secūdo arguitur. si sic sequeretur q:
per naturam posset fieri vniuersale diluuiū.
Patet consequētia. qā si vna regio terre pos-
set mutari naturaliter de arido in humidū.
videt etiam q: tota posset permutari. igitur

22. In oppositū est philosophus in vltimo capitulo huius vltimi tractatū pmi libri. Pro responsione sciendū est primo qd post qd phs determinauit de generatione fontium et fluuioꝝ. psequenter determinat de duratione et pmanencia eoz.

Pro quo sciendū est secūdo qd nō sunt semper eadē loca terre aquosa et arida. s. mutant scdꝝ gñationē fluuioꝝ: et effectꝝ eoz idē. nā mare constituit p ingressū et pcursum fluuioꝝ adinuicē. id nō semp mare est in eadem parte: sed vbi nunc est mare erit terra arida: et ecōtra.

Pro quo sciendū est tertio qd si cut se habent corpora animalū et plantarū quo ad generationem: statim et decrementū quo ad ipm celū quod per motus suū i vno tempore adducit agens et solan: et in alio tempore abducit ipm. ita etiam se habet terra qd ad senectutem. i. ad aridam fieri. et iuuentutem. i. aquosam fieri ad ipm celū: quod pro aliquo tempore adducit aliquos planetas fin determinatū cursū adinuicē sup alis quam partem terre quam per virtutem suā deficiant. et in alio tempore abducit ipos planetas et dissolunt illam cōiunctionem planetarū et adducit aliam influentiam humefactiua et vniuersaliu. et ita cū non vigeat eadem influentia celestis semper supra eandem positionem terre. ideo terra variatur de arido in aquosum. et ecōtra. et illa pars terre que est nunc habitabilis postea erit inhabitabilis. Et si obijciatur qd nulla ē minoria qd vbi nos nunc habitamus aliquando mare fuerit. Rñdetur qd talis transmutatio est per successionem longi temporis excedentem vitam omnium gentium genitarum in vna regione. ideo corruptio omnium gentium vni⁹ regionis fit anteq̃ possit peruenire minoria de primo habitantibus in illa regione ad posterius habitantes. Et ad hoc multū iuuat qd aliqui in bellis cadunt gentes vnius regionis. et aliquando pestilentias. aliquando etiam propter sterilitatem in vna regione omnes habitantes relinquunt eam. Quia ergo talis transmutatio maris in terram siccam et ecōtra non fit nisi in longo tempore. non ē mirū si talis transmutatio non lateat. Vnde etiam qd in quolibet tempore hyemali viget influentia humefactiua que facit ad

generandum et augendū hic inferius aquas adeo vt durent per magnas partes anni. id etiā non est incōueniens si in longo tempore generentur aque i aliqua parte terre ibi per manentes per longa tempora. Ideo philosophus impugnat fatuitatem aliquoꝝ vbi volunt qd non possint fieri tales transmutationes: nisi per generationem nouam totius vniuersi. Nam tales mutationes in ordine ad totū tempus sunt quasi momenta. ergo nō est verisimile propter hoc totū vniuersū generari. moles enī terre nihil est in ordine ad celum. ergo non oportet propter transmutationē factam in vna parte terre totum celum transmutari.

Quibus premisissis ponit conclusionem responsionem ad questū. Vbi nūc ē mare quicquid fuit terra arida et etiam erit terra arida: et ecōtra. Probatur. quia ex fluuiis et fontibus generatur mare. sed illi fin naturā possunt generari et deficere in vna parte terre. ergo etiam mare poterit in vna et eadē parte terre pluries pmutari. Vnde probatur. qd fontes et fluuij generantur in vna parte terre in virtute alicuius influentie quod nō facerent ipa non vigente super illam partem terre. cū ergo celum cōtinuē moueatur et plures moribus sequitur qd talis influentia nō semper respiciet illam partem terre: sed pōt super eam pluries abduci. Hanc cōclusionē cōsequenter declarat phs per multa exempla. sicut de terra egiptioꝝ qd aliquādo fuit tota cooperta aquis et postmodū facta ē sicca habitabilis. Sicut etiam de regione assyrioꝝ que per longa tempora fuit sterilis et inhabitabilis et postmodū infertilis et habitabilis. Sed econtra regio micenoy erat pri⁹ fertilis et honorabilis: habebat. s. postmodū facta est sterilis. et sic cōsequenter.

Dubitarum an possibile sit montes in vna parte corrumpi: et iterū generari: et iterū pducī. Rñdet qd sic. Quis enī ad gñationem montium coadiuuat aque pluuales deprimētes terrā in qua fluūt et etiā depōnentes terre sterilitates ad vnum locum. Quis etiam adiuuat ad gñationē montium exalatiōes calide incluse infra terrā petētes exitū et eleuātes terrā ppter quas etiā aliqui fit terremotus. cū ista nō faciūt ad gñatiōem magnorum montium. s. gñant mōtes alios per b

Liber secundus

¶ Sup vna partē viget influentia celestis de
liccatia et calefactia. et ita illa pars terre ca
lescit et leuificat. Quid caput d forma leuis tū
capit de loco sursum. Et q: nō semp viget ta
lis influentia in eadē preterre. spōtea pōt
vigere opposita. iō ptingit altū montē geni
tū in vna parte terre depriui et alterā pte de
strui. Sed bene verū est q ista nō fuit i quo
tpe nec sepe. q: nō fuit sepe pūctiōes talium
planetarū ex qua causant tales influēcie. nec
postq pūctiōes tales planete ad talē pūcti
ōne statim separant a tali pūctiōne. Et p
pūctiōis ad dubiū: et pūctiōis ad qstū.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q nullū elementū fin se to
tū corūpitur nec ent locū suū pūctiū: sed tū
partes generantur et corūpūtur. Ad se
cundā negetur psequētia. q: nō est possibi
le per naturā vna influēcia humectaciōis ha
bere dominiū super totā terram. Et hec
de primo libro methaphysicorum.

Sequitur secundus liber.

De mari autē et que natura ipsius. etc.

¶ Irea vtiū secūdi

libri methaphysicorum qntur primo
verū terra debeat esse totaliter
cooperta aq̄s. Arguit q sic.

Elementū inferi naturalitē locat in p̄cauo su
pioris elemētū. cū ergo elemēta sint natura
lit sp̄ice figure sequitur q aq̄ vndiquaq̄ debz
circūdare terrā. In oppositū est. p. in textu

¶ Pro respōsione sciendū est pri
mo. q postq pbs determinauit i primo libro
de imp̄sionibus ignitis et aquosis. p̄ter in
isto determinat de natura maris. d fluxu et re
fluxu. et de causa salcedinis et. et de t̄rmino
tu et speciebus eius. de v̄tina. t̄ouitruo: et etiā
corūscatiōe. de fulminibus et t̄p̄hōnibus.
Et hec est materia huius libri.

Sciendū est secūdo q de genera

tiōe maris fuerūt tres opinioēs. Prima fuit
Dometi: Diphaz et Desiodi: dicentū mare
habere fontes: qui sunt p̄p̄ia p̄cipia et oīz
gēnes ipsius. ita q gēnatio maris fit ex p̄p̄iis
aq̄s et fontib⁹ existentib⁹ infra terrā. et nō sit

nec augeat ex aliq̄bus aq̄s extrinsecis. Et op̄i
nabant p̄p̄r q terra et mare qd est in ip̄a est
maior pars vniuersi et circa ip̄am tanq̄ no
biliorem et p̄ncipaliorē p̄sistunt alia elemē
ta. et etiā circa ip̄am mouet cēlū. Alia fuit
opinio aliquorū dicentū terrā fuisse olim a
quis coopertam. sed postmodū per calores
solis et aliorū astroz paulatim fuisse desicca
tam p̄o parte. et illud quod est adhuc hūme
factū dicitur mare. Tertia fuit opinio quo:ū
dam dicentū q terra fuit multū calfacta p
calorem solis et aliorū astroz in tāntū q suda
uit totam aquā marinā. ita q mare fin eos
nō est nisi sudor terre. Et h̄mōi signum dice
bant esse falsedine. q: oīis sudor falsus ē p
pter aduersionē. De duab⁹ vltimis opinio
nibus tractabit postērius. Primā opinioēs
improbat philofophus i primo capitulo hui
us libri. P̄o cuius improbatōe ponit vna
diuisionē q aquarū existentū. supra terram
qdam sunt fluxibiles: sicut sunt aque fluui
ales et fontales quedam vero sunt stātes: vt
paludes et stagna. oīes em̄ aque fluxibiles
fluūt a fontib⁹ mediate vel immediate. naz
fontes nō generant ex aqua in ventre terre
iclusā sicut in vase: vt prius dictū est. sed ex
aq̄ gēnata fin partes modicas in locis exel
sis et frigidis pfluētēs ad vnu locū inf̄rio
rē. Et h̄az aquarū fluxibilitū qnū p̄ncipiū ē
fons: qdam fluūt spontaneē ad vnu locū.
q̄a aq̄ naturaliter tendit ad inferiores locū.
aliq̄ aut indigent arte ad hoc q fluāt in ali
quem locum. Sed aq̄rū stantiū: qdam sūt
collecte in vno loco siue motu. sicut paludes
et stagna q manent in vno loco propter con
cauitatē loci. Alie sūt stationarie per arte
sicut sūt aque puteales: quarū p̄ncipiū est
fons. sed tamen factū est eis receptaculū p
artem. Patet igit q omnes aq̄ quaz p̄nci
piū est fons sūt fluxibiles naturaliter. nisi
arte detineantur: vel aliquo p̄cauo recipian
tur p̄o p̄pter paucitatē aque.

Cōclusio prima cōtra primam

opinionē. Mare nō h̄z fontes intra ip̄m exi
stentes tanq̄ p̄ncipia ei⁹. Patet q: oēs aq̄
fontales sūt fluxibiles nisi detineantur arte vel
p̄cauitatē loci. sed mare nō fluit extra suū lo
cū propriū. ergo ei⁹ p̄ncipiū nō sunt fontes
Nec valet si obijciatur q sūt aliq̄ aque fonta
les q sunt stationales. hoc em̄ est p̄o p̄pter pau
citatē aq̄. non em̄ videm⁹ tantam aquam

fontale stat
cūdo sic. aq̄
uicem conu
tan fin mo
iungit cū m
cor: nō app
aliq̄ maria
maria gēn

Est obij
videm⁹ mar
dicit q cā rā
era. modo a
tur aliter su
aducentū
re. Vno mo
et ibi nō est
viget magnū
solis. et id eo
sione aeris
pter suū cal
raliter fluat
re cōtinuē
fluere. Alio
gentes mu
dicitur mar
turali. et cau
morus lun
posterior v
est naturalit
lenius. et ter
turam cōm

Cōclusio
debet esse
rum gener
uentū est v
benit secū
tio in mund
gant elemē
tam esse dis
vuentū. et

Ad rat
Ad prim
suis positi
top totū ter
salutē vnu
tas restitue
et hoc est a
tur in resti
Quicquid
suo loco na

fontale stationaria quia est aqua maris. Secundo sic. aque marinae quodam non sunt sibi in vicem commutatae secundum aliquam sui partem: aut saltem secundum modicam: sicut mare rubrum partem commutavit cum mari oceano. et tamen in circuitu eorum non apparent fontes ex quibus generantur aliqua maria. ergo non est rationabile dicere maria generari et fluere ex fontibus intrinsecis.

Est obiectio contra rationes conclusionis. quod videtur mare nostrum fluere et refluxere. Ad hoc dicitur quod cum talis fluxus est ab extra et non ab intra. modo aque quae principium est fontis naturaliter sunt fluxibiles: nisi detineantur. Unde adducendum est quod mare dicitur tripliciter fluere. Uno modo ab aequilone versus meridiem. et ibi non est refluxus. Quod cum est. quod sub polis viget magna frigiditas propter distantiam solis. et ideo ibidem generantur aquae per condensationem aeris in aquam. et sol versus meridiem propter suum calorem consumit aquam. et cum aqua naturaliter fluat ad locum declinationis: sequitur quod mare continue habet fluere ad meridiem et non refluxere. Alio modo dicitur mare fluere per ventos facientes inundationem in mari. Tertio modo dicitur mare fluere et refluxere bis in die naturaliter. et causa huius fluxus et refluxus est causa motus lune. et de isto fluxu et refluxu maris posterius videbitur. Primus fluxus maris est naturalis secundum naturam propriam. et secundus violentus. et tertius est supernaturalis et secundum naturam communem.

Conclusio responsiva. Terra non debet esse totaliter aquis cooperta stante rerum generatione. Locus enim generationis videtur esse ubi se tangunt tria elementa: ut habetur secundo de generatione. sed semper sit generatio in mundo. ergo oportet quod alicubi se tangant elementa. et per consequens oportet terram esse discooperatam aquis propter salutem viventium. et vitam aiantium tuendam.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur: quod si elementa essent locata secundum suas positiones naturales quodlibet elementorum tota terra orbiculariter circumdaretur. et propter salutem viventium tuendam in aliquo preterfesset resisteret aquae. et illa pars maris discooperata. et hoc est a natura universaliter intentum. Sequitur in textu. De generatione autem et si factum est.

Queritur secundo utrum mare in suo loco naturali sit generabile et corruptibile.

Arguitur primo quod mare non sit in suo loco naturali. quod omne corpus naturale quod scit in suo loco naturali. sed aqua maris continue fluit et refluit. ergo ille locus non est naturalis aquae. Secundo arguitur. quodlibet elementum in suo loco est purum. sed aqua maris in loco in quo est: est permixta exalationi sicce. ergo non est in suo loco naturali. Tertio arguitur quod sit generabile et corruptibile. cuius pars est generabilis illud est generabile. sed partes maris continue generantur et corrumpuntur. ergo mare est generabile et corruptibile. Ad oppositum est philosophus in 2. 2. 3. cap. huius tractatus.

Pro responsione sciendum est primo

quod multi antiquorum crediderunt quod mare sit principium aquarum. Dicitur enim in mare quasi mater aquarum retrocurrens. Et ista sic ratio persuadet. nam sicut de quolibet alio elemento: non reperitur in aliquo loco determinato magna quantitas locata quae est principium aliarum partium existentium in diversis locis illius elementi. ita rationabile est quod alicubi sit magne aquae multitudo a qua deriverent aliae aquae. sed nullibi videtur tanta multitudo aquae sicut est mare. ergo mare est principium aquarum fluminum et fontium. ideo illi qui posuerunt quod flumina et fontes fluunt ab ipso mare tanquam ex principio. et aqua ipsius maris salis colat per terram per quam transit ad originem fontium et fluminum. et efficitur dulcis et potabilis. et iterum illi fontes et flumina refluent in mare. Contra hanc opinionem arguit philosophus. quod principium debet esse purius et simplicius sub principio. cum ergo mare sit salsum et quo tammodo mixtum: sequitur quod non est principium aquarum.

Sciendum est secundo quod videtur

philosophus opinio quod unda fuit quod sol nutritur humido aqueo elevato ab illis inferis orbibus. ideo dicebat sol quod quodammodo ad separationem. quod ad meridiem. quod altera pars non est sufficiens ei administrare alimentum. Isti imaginabantur quod sol non erat aliud quam ardor: siue accensio vaporis sursum elevata. et sic dicebat ipse mare esse corruptibile. Et contra hanc opinionem arguit philosophus improbando eam. quod si sic non solum de die in diem generaretur novus sol. immo continuatus et alius generaretur: sicut continue in flammatio et alia est alia exalatio. accensa. Secunda ratio. Ignis ex vaporibus

Liber secundus

humidū ab aqua nō nutrit ipso hūido. g. ne
q. sol. Itē si ita esset sicut deberet nutriri alia
astra. mō humidū aqueū si totū resolueret
nō sufficeret ad nutritionē tot et tātoz astro
rū. Nū sol nō nutritur p. vapores eleuatos
sursū. imo ipsi vapores sursū cōuertuntur in
pluriā. et itēz descēdūt deorsūz: vt dictū est
in primo libro. sol etiā est ingnābilis. ideo
nō nutritur ab hūmōi vaporibus.

Sciendū est tertio q. scdm plas
tonē mediū mūdi est quedā magna multū
tudo aque que tartarū vocatur. Ex quo om
nes aque tā fluentes q. nō fluentes et ipsūz
mare tanq. p. quedā foramina ab ipso pce
dūt. et ponit modū gñationis aque maris
ex illo. q. aqua in illo tartaro nō hz sedem
in qua maneat sicut supra terrā. sed p. inue
nitur hac vel illac. ergo in aliq. locis facit
fluuios et in alijs stagna et in alijs facit ma
ria. Dicit vltērius q. aque exeuntes ab illo
principio retinent saporem et alia acciden
tia particularia terre p. quā transeunt. Dicit cō
sequēter q. oēs fluuij iterū fluūt in ipm tar
tarum. Sed contra istam opinionē arguit
p. b. q. si sic sequeretur q. fluuij in principio
sui ortus deberet esse maiores q. in fine qd
tamen est falsum. q. q. to magis accedūt ad
mare tanto sunt maiores. Alias plures ra
tiones ponit p. b. in textu.

Sciendū est vltērius q. demo
critus posuit terrā primo fuisse aquis coop
tam. sed in terra erat quedā magna vorago
que primo obforbuit magnā pte aque et fe
cit apparere inōtes. Et secūda vice obfor
buit alterā partē aque et fecit appere terras
planā et reliq. illā pte aque q. d. mare. Sed
tertia vice obforbuit totā terrā et sic relinq
bat terrā discoopta aq. h. h. ec opinio est fri
uola. Ibi ergo opinionib. dimissis sit.

Cōclusio prima ille loc. in quo
est mare est locus naturalis aque in q. r. aq.
sed locus est maris per accidēs. prima pars
p. 3. q. aq. naturaliter locat in cōcauo aeris
et cū mare sit supra terrā in cōcauo aeris: se
quit q. est in loco naturali aq. Secūda ps
p. 3. q. mare nō dicitur aquā puram: s. h. in se
qualdā terrestretates admixtas. ergo talis
loc. nō est naturalis locus maris. q. hūmōi
terrestretatū ē loc. terra. Ex cōclusiōe se
quit q. oēs aq. naturalr. dnt fluere ad locū

maris. q. ibi ē locus naturalr. aq. Nec p. p.
hoc mare auget in immensū. q. sol cōtinue
eleuat subtile et postea qd ē in mari. nec p.
pter h. etiā ipm mare totū euaporatur. q. illi
vapores sursū eleuati p. cōuersionē aeris
in aquā iterū descēdūt ex acre in terrā et au
gent fluuios ingrediētes.

Conclusio secūda. mare scōz se
totū est ingenerabile et incorruptibile. Quis
scdm suas partes sit gñabile et corruptibile
le. Prima pars p. 3. q. mare est vna ps prin
cipalis vniuersi. sed vniuersum est ingnā
bile et incorruptibile. ergo et pres er. p. inci
pales erūt ingnābiles et incorruptibiles.

Secūda pars p. 3. q. elemēta ordinantur
ad gñationē et corruptiōēz istoz inferiorūz.
ergo oportet q. sint gñabilia et corruptibi
lia fm suas partes. Existis duab. cōclusiō
nib. p. 3. q. mare castēs in suo loco naturali
in q. r. est aqua totū est ingenerabile. I. fm
pres sit generabile et corruptibile. et p. hoc
p. 3. respo. ad questū.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d. q. elemēta bñ mouētur in suis
locis supra naturā: sicut ignis et aer mouen
tur circulanter et aqua fluūt et refluit. Ad
secūda d. q. elemētū i suo loco naturali fm
suā naturā p. p. et particulare est purū. sed
tamen p. opter generatiōē et cōseruationēz
istoz inferiorūz ex intentiōe nature vniuersalr
est admixtū alteri nature. Ad vltimā dicit
tur q. elemēta sunt corruptibilia nō q. sunt
cōposita ex cōtrarijs: s. q. hnt cōtrariū extri
secū. et nō est aliqd agens naturale extrinse
cū qd ea possit corrūpere et agere in totū
elemētū. ideo elemēta manēt ingenera
bilia scdm se tota. s. patiūtur et corrumpun
tur scdm suas partes. ergo et c. Sequit
in textu. Querere aut.

Queritur tertio vtrū mare de
beat fluere et refluire. At q. nō. q. s. cēt v. p.
violētiā v. p. naturā. nō p. mū: q. nō videt q.
possz totā mltitudinē aq. violētare. nec secū
dū. q. natura dēmiata ē ad v. nū. mō mare
fluūt et refluit ad oēs differētiā positiōis. Se
cūdo sic aq. sp. fluūt naturalr. ad locū decli
nō. s. si mare fluat seqt q. ascēdit i illo refli
tu. et ita violēte mare refluit qd ē icōueniēs
Terno sicut mare flueret et reflueret seqret
q. aq. stagnales et alie aq. dulces sūt deberēt

fluere et refluere consequētia p3. q1 oēs aque sunt eiusdē speciei. Quarto sic. multa sūt maria: ut maria mediterranea q̄ nec fluūt nec refluunt. ergo nec alia maria. Quinto sic. Si mare flueret et refluere: hoc in apine cēt sūm cursum lune. et cū luna sang moueat eā licet seq̄tur q̄ cursus maris nō deberet esse maiores in vno tpe q̄ in alio. Sexto sic. Luna respicit mare p̄pēdicularit. ergo mas resēper debet fluere et nunq̄ refluere. Ad oppositū est experientia. nam videmus aliq̄ maria bis in die naturali fluere et refluere.

Pro respōsiōe sciendū est p̄rio q̄ p̄ prius dicebatur mare tripliciter mouē. Vno mō ab aquilone versus meridiē. Alio modo per ventos faciētes inundatiōes maris. Tercio mō mouetur motu fluxus et refluxus quasi bis in die naturali. et de isto motu est presens questio.

Sciendū est secūdo q̄ maria sūt in multiplici differentia. q1 quoddā est magis gū mare qd̄ oceanū mare. et ē intrālineabile. Alia sunt maria mediterranea q̄ in aliq̄ sui parte cōiūgunt oceanū. Et sūm descriptiōē factā sub Julio cesare triginta sūt maria mediterranea in terra.

Tercio sciendū est q̄ luna p̄ in-fluentia specialē quas habet super humida habet ip̄a mouere rarefacere et cōdensare. si cut pater per experientia. nam ossa aialia in plenilunio sunt magis plena medullis q̄ in nouilunio: vel decremento. Et aliq̄ aialia sūt pleniora sanguine in plenilunio: ut conchē et ostrea: in illo etiam sunt meliores.

Ex quo patz cōclusiō respōsiua ad questū. s. q̄ luna per influentiam eius et lumen est causa fluxus et refluxus maris. P3 q1 illud ē cā alicui q̄ posito ponit. et ratiōe remouetur. s. sū cursū lune ponit fluxus et refluxus maris. q̄ luna ē cā ei. Pro quo p̄sides rādū ē q̄ q̄n luna ascēdit sup̄ orizontē ubi ē mare: tunc mare incipit fluere q̄ usq̄ venerit ad punctū meridiei. s. q̄n luna declinat a p̄nto meridiei refluit q̄ usq̄ veniat ad p̄ntus occidentis. et q̄n recedit a p̄nto occidentis ite rū fluit quousq̄ veniat ad agulū nocti q̄ op̄ ponit p̄nto meridiei. s. q̄n declinat ab agulū noctis ite refluit quousq̄ veniat ad p̄ntū orientis. Et istoz rō est. q1 q̄n luna respicit

mare sūm radios p̄pēdulares tanto magis facit ebullire aqua maris. et ita q̄n luna est in meridie facit aqua fluere. et q̄n recedit a meridie et radij lune recedūt a p̄pēdulari respectione: tūc mare incipit refluere. Et quo patz q̄ in duplo sunt plures fluxus maris in mēse q̄ dies: deimptis in duobus diebus cum dimidio. Causa p̄imi est. q1 mare fluit bis in die. Cā secūdi. q1 tūc recuperat luna motu p̄prio cōtra motum firmamenti.

Subitaf p̄imo cū luna habeat maiore virtutē supra mare. q̄n est in puncto meridiei q̄ q̄n est in occidente vel oriente q̄re astrologi magis aspiciūt in natiuitatib⁹ hominū ad stellas ascendētes sup̄ ip̄m orizontē q̄ ad ip̄as existentes in puncto meridiei. Dicendū est q̄ causa est. q1 stelle ascendētes diut⁹ aspiciūt natū q̄ existentes in puncto meridiei. id in effectib⁹ requirunt longū tps ad eoz fortitudinē magis debet haberi aspectus ad astra ascendētia q̄ ad ip̄a in puncto meridiei existentia.

Subitatur secūdo an luna mo-ueat aqua per lumen suū: aut p̄ aliquā aliā influentiā distinet a lumine. Dicit q̄ ad h cōfert lumen q̄ est calefactiuū et disgregatiū aque maris. sed tamen cū hoc est quedā influentia specialis cū luna q̄ est sp̄ualior: lumine. et nō impedit p̄ obstacula. p̄ quā influentia luna h3 dominū ad mouendū hūida.

Subitatur tertio an fluxus et re-fluxus maris debeant ēē maiores in vno tpe q̄ in alio. Rñdet q̄ sic. est et̄ maior in plenilunio et cōiunctiōe q̄ in q̄ris medijs: et et̄ est maior ceteris parib⁹ q̄n luna est i suis dimidijs. et q̄n cōiūgit signis calidis et stellis calefactiuis. ita q̄ sunt plura p̄currentia virtuti lune. et sūm hoc maiores sunt fluxus et refluxus. sūt etiā maiores in hyeme et vere q̄ i estate et autūno p̄pter abundantia flumio: u ingreditur mare. et p̄pter hoc qd̄ maior est resolutio maris in vaporibus.

Subitaf quarto quare est q̄ ali-qua maria solū fluūt semel in mense: et alia nūq̄ fluūt. Rñdet q̄ hoc est p̄pter diuersam p̄portionē eoz in grossitie et subtilitate. nā aliqd̄ est mare ita grossius et spissum q̄ luna nō sufficit illud subtiliare ad hoc q̄ fluat Aliud ē mare taliter dispositū ut spissitudo

Liber secundus

q̄ luna apponit dimidiū mensem ad b̄ q̄ fa-
ciat p̄m fluere. ⁊ tale mare fluit ⁊ refluit ses-
mel in mēse. Vñ narrat Albertus q̄ mare vo-
catū persicū quod ingreditur mare in die nec
fluit nec refluit: s̄ bene in die de nocte mare
Nam p̄ siccum est ita subtile vt de die fluere
nō possit. ⁊ luna non sufficit mouere de die
per fluxum: sed de nocte.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d̄: q̄ fluxus ⁊ refluxus maris nō
cōueniunt mari s̄m naturā pp̄: iam nec vio-
lente: s̄ supra naturā ⁊ s̄m naturā cōmūnem

Ad secundā dicēdū est s̄līr q̄ mare fluit
⁊ refluit s̄m naturā cōm. iō ascēsus quo res
fluit nō est violentus. Ad tertiā d̄: q̄ aque
dulces nō fluit ⁊ refluit p̄pter paucitatem
cor: ⁊ etiā quia ibi nō sunt vapo: es nec ter-
restre ita: es. modo maris terrestritatis iuuat
ebullitiones. videmus enī q̄ aqua pura in
vase posita supra ignē nō ita ebullit ⁊ rarefit
sicut aqua mixta. verū est tamē q̄ sunt q̄dā
lacus qui sunt fluentes ⁊ refluentes. Ali-
rōes soluiūt ex dictis. Sequitur i textū.
Dande de falsedine aut ipsū.

Quenī quarto vtrum mare sit
salsū. Arguit q̄ nō. q̄ quodlibet elemē-
tū q̄s in suo loco naturali d̄ esse purū. sed
locus maris est locus elemēti aque. ergo aq̄
in tali loco debet esse pura ⁊ nō salta. Se-
cūdo sic. si mare esset salsū: hoc esset p̄pter
admixtionē terrestris exalationū: s̄ hoc
nō. q̄ pari rōe stagna: fontes ⁊ fluuij debet
rent esse salsi. Tertio arguit. si mare esset
salsū p̄pter admixtionē terrestris exalas-
tionū: sequit̄ q̄ cōtinue efficeretur magis sal-
sum. s̄ p̄na. q̄ semper descendūt exalatiōes
aduste in ip̄m mare. In oppositū ē p̄phi-
losophus in secunda parte primi tractatus
huius libri.

Sciēdū est primo q̄ post q̄ phi-
losoph⁹ ostendit q̄ mare nō est ḡnabile nec
corruptibile s̄m se. ⁊ ostēdit q̄ nō ē p̄ncipiū
fontū nec flumīnū: s̄ cōtra. determinat etiā
de fluxu ⁊ refluxu eius. Consequenter agit
de causa falsedinis maris.

Sciēdū est secūdo q̄ quidā di-
perūt terrā a p̄ncipio fuisse totaliter aq̄s cō-
op̄ta. s̄ p̄ calore solis eleuatū ē subtile ⁊ po-
tabile ⁊ remanet grossū ⁊ terrestrē: q̄d est

mare salsū. s̄ hec opinio falsa est. Q̄scūm
est ei in fine primi q̄ tra nūq̄ fuit tota coop-
ta aq̄s. ostensū est etiā q̄ vapo: es eleuati
a mari itē cōuersi in aquā cadūt in mare.

Alia fuit opinio antiquorū dicentū q̄ fluuij
ingredientes mare secū delerunt terrestra
res salsationē maris causantes. sed hoc ē ir-
rationabile. q̄a for: rion fluuij magis debet
rent esse salsi. nec videtur quo mō possent fa-
cere salsationē in tāta multitudine aque.

Alia fuit opinio densibilis q̄ mare nihil ali-
ud est q̄ sudo: tre. ⁊ ois sudo: est salsū. s̄
est fabulosū. nam terra naturalis ē siccā. ⁊
iō nō possumus intelligere terrā sudare nisi
prius fuerit humefacta. His opinionib⁹ dis-
missis q̄ vident rōes diffugere vt dicit p̄s

Sciēdū est tertio q̄ duplex est
fumus. Quidā est calidus ⁊ humid⁹ q̄ ē va-
por. Alius est calidus ⁊ siccus q̄ d̄: exalatio
Et hoc supponit ex ante dictis. Supponitur
etiā q̄ mare s̄m sp̄m p̄manet vnū ⁊ idē s̄m
se totū. s̄ varietur s̄m suas p̄tes. Supponit
vlt̄ri⁹ q̄ siccū terrestrē passū a calido p̄
mixtū humido ē cā falsedinis. ⁊ hoc est quā-
do siccū terrestrē nō est totaliter digestū a ca-
lido: sed est adustū. cū ergo tale siccum adu-
stū d̄natur sup̄ humidū causat falsedo Et b̄

declarat p̄s p̄ multa signa. Primum ē de
hoc q̄ remanet in stom̄icho post digestionē
q̄d cōmittit: q̄d est salsū ⁊ amarū. Aliud
est de vīna q̄ etiā ē salta ⁊ amara. Aliud
est de sudo: Aliud est de aq̄ colata per ci-
neres. In oibus enī istis cā falsedinis ē p̄ter
mixtū terrestris passi a calido cū hūido aq̄s.

Sed q̄n aliqd est b̄n digestū: ita q̄ nō exp̄it
mixtū subtile ⁊ hūidū: s̄ d̄natur sup̄ siccum:
tūc est sapor dulcis. Quibus suppositis vi-
dendū est d̄ cā falsedinis maris. Vñ falsedo
maris sic causat̄ nā per calorem solis ⁊ aliorū
astroz eleuatur exalationes terrestris q̄ adu-
ste sursum ⁊ in mare descendēt ⁊ p̄mixte cū
humido faciūt falsedine in mari. Et hoc de-
clarat p̄s p̄ multa signa. Primum est. nā
mare versus austrū est magis salsū q̄ ver-
sus aquilonē. ⁊ hoc contingit q̄ plures ex-
alationes eleuatur versus austrū. ⁊ etiā plus
uie genite stāte aultro sepiissime descendunt
p̄pter multitudinē exalationū p̄mixtā cum
aqua pluuię. Aliud est signū q̄ aq̄ maris
est calidior alijs aquis p̄pter multitudinem
exalationū adustaz q̄ h̄nt adhuc virtutem

signis. nam vt b̄
h̄nt virtute ca-

Aliud signū
d̄: clarū s̄
dulcis ingred
tates h̄mōi p̄
gredi faciūt
est q̄ aqua mar
mai⁹ pond⁹ su
ri. ⁊ hac de cau
sup̄natat: ⁊ nō
est q̄dā stagn
sum ⁊ salsū q̄
si aliqd p̄jce
nō submerger
tati. Aliud sig
lota efficiunt
stretates. Ali
quo nascitur
tur cineres in a
quā ⁊ subtile
rati est salsū
p̄ p̄ ista signa
humido ⁊ adu
humido aque

Conclusio

De rationib⁹
q̄ plume exa
solis eleuatū
⁊ illud q̄d ē sub
eleuat. ⁊ q̄d est
nec. ergo mare

Dubitatu

fluuij debeant
res ⁊ fluuij sum
rā terre per quā
per quā mare
uant p̄ aq̄s dul
tis in quomōs
alatiōes. Ad b̄
Eni quēdā par
diuersimode d̄
latiōes ⁊ instu
p̄ illas p̄tes s̄
d̄iq̄ p̄s q̄ in
bitates vtunt
na. ⁊ circa lico
q̄ fluuij quē in
Dubitatu se
qui. fontes cōu

metheurozū.

ignis. nam ut dicit pbs. q̄cūq; ignita fuerit
h̄nt virtute caliditate in ip̄is. ut p̄z in calce

Aliud signū est. nā si quis vas terreū vna
biq; clausus et subtile posuerit in mari aqua
dulcis ingreditur. et hoc est signū q̄ t̄strei
tates h̄mōi p̄ poros subriles nō potētes in
gredi faciūt salsedine in mari. Aliud signū
est q̄ aqua mans est grossior alijs aq̄s. ideo
mai^r pond^r sustinet. ut nouerūt naute exp̄s
ti. et hac de causa oñū positis in aqua salsa
supnatat. et nō in dulci. Aliud signū est. nā
est q̄dā stagnū in palestina q̄d est ita gros
sum et salsum q̄ nullus piscis in illo nascit̄. et
si aliqd p̄iceretur in eo: ut homo: vel equus
nō submergeret̄. p̄pter abūdantiā terrestrē
tatiū. Aliud signū est. nā vestimenta in mari
lota efficiūtur sordida et madida p̄pter terre
streitates. Aliud signū est. quidā locus in
quo nascūtur calami quib⁹ cōbustis ponun
tur cineres in aquā. et deinde illud totū deco
quit̄ et subtile euaporatur: et residuū refrige
ratū est salsitudo. et hoc fit in arabia. Et ita
p̄z ista signa q̄ siccū terrestre admixtum cū
humido et adustum causat salsedine in tali
humido aquo.

Conclusio responsiua ad q̄sitū.

Mareratio ab illo debet esse salsum. P̄z
q̄ plunime exaltatōes calide et sicce p̄ calore
solis eleuare sursum et aduste descendūt in mare
et illud q̄d ē subtile et potabile in mari p̄moue
eleuat. et q̄d est grossius et terrestre deorsū ma
net. ergo mare est rōnabiliter salsum.

Dubitarū primo an fontes et

fluuij debeant esse salsi. R̄ndetur q̄ aliq̄ fon
tes et fluuij sunt salsi: s̄ hoc est propter natu
rā terre per quā transcūt. et nō p̄pter cām. p̄
pter quā mare est salsum. q̄ continue renou
uant̄ p̄ aq̄s dulces. et etiā sunt in locis adus
tis in quibus non possunt causari multe ex
altatōes. Ad hoc etiā multū facit fund^r aq̄.
Uñ quedā partes terre sūt sulphuree et alie
diuersissime dispositę propter diuersas p̄stel
latōes et influēcias celestes. et aq̄ trāscentes
p̄ illas pres p̄hunt diuersos sapores. Unde
dicit pbs q̄ in cicilia est q̄dā fons q̄ illic has
bitates vrūtur loco aceti ad sua p̄dicta ciba
ria. et circa licon: est alius fons ita acetosus
q̄ fluuiū quē ingredit̄ facit amaz.

Dubitarū secūdo vnde est q̄ ali

qui fontes cōuertūt aliq̄ co:pa terrestris in

ip̄is posita in lapides. R̄ndetur q̄ illud est res
soluendū ad quandā virtutē mineralē ex
stentē in tali aqua quā cōtrahit in loco in q̄
genita est vel trāsmit. Et hac de causa aliq̄
aque fontales potate interficiūt potantes.
q̄ qñ sunt in stomacho gñatur plumbū vel
aliqd alioz metalloz ibidē.

Dubitarū tertio vnde est q̄ aliq̄
aq̄ fontales in origine fontū causant strus
mas in collo. R̄ndetur q̄ b̄ est p̄pter magnas
frigiditates aq̄. que q̄dē frigiditates faciūt
supfluitates cerebri descendere. et faciūt stru
mā in collo: vel in aliquo alio loco.

Dubitarū quarto q̄re aliq̄ fon
tales aq̄ faciūt oues potātes ex illis albas. et
ecōuerso aliq̄ faciūt nigras albas. R̄ndetur q̄
qñ aq̄ est multū frigida et subtilis: ip̄a pota
ta p̄ calorem naturalē mittit ad pellē et manet
inter pellē et carnem. et mutat pellis colorez.
Et quia ad variationē pellis sequitur varia
tio pilorum: nisi per accidēs. ideo albe pos
sunt fieri nigre: et econtra.

Dubitarū quinto q̄ sunt aque sa
niores. R̄ndetur q̄ q̄ fluunt saniores sunt. et
inter fluentes versus orientē fluentes sūt sa
niores. et postea fluentes versus aquilonē.
deinde fluentes versus occidentē. Et min⁹
sane sunt que fluūt versus meridiē: et hoc p̄
pter indispositionē solis et venti q̄ h̄nt pur
gare aquā. Et quāto aque fluētes magis di
stant a loco originis: tanto sunt saniores. Et
aque fluentes p̄ terrā lutosam sunt saniores:
fluētibz per loca arenosa. q̄ in locis areno
sis cōter vigent virtutes minerales. Et in
aquas ductas artificialiter ille q̄ ducunt̄ p̄
cuprū vel plumbū sunt min⁹ sane. et si frequ
ter potēt exconant intestina p̄pter virtutē
quā retinēt ex plūbo vel cupro. Et vniuersa
liter loquendo aq̄ leniores sūt saniores gra
uibus. et de grauitate vnus sup̄ alterā expe
riri q̄s potēt: capiēdo duos pānos equa
lis pōdenis lotos in duab⁹ aq̄s. ille pann⁹
q̄ fuit lotus in aqua grauiorū efficit̄ grauior
et maioris ponderis: et esset equalis ponderi
Et sic p̄z r̄sio ad q̄sitū. R̄ōes facili
possūt solui ex dictis. Sequitur i textu
De spiritibus autem dicamus.

Quenit quinto vtrū vēr⁹ sit era
latio calida et sicca mora la. alit̄ circa terrā.

Liber secundus

Arguitur quod non quod si sic sequeretur quod tempore verorum
 ruz deberet vigere inopia caliditas. prius est quod
 experientia. igitur etc. Secundo arguitur. venti
 proficiunt magna edificia et arbores mas
 gnas. quod non esset si ventus esset exalatio
 faciliter dissimilis. Tercio si sic sequeretur quod
 talis exalatio deberet descendere per paruas
 piculas sicut pluvia. si sensui non apparet.
 Quarto sic. auster est ventus calidus et humidus
 et nubilus congregativus. boreas vero est frigidus
 et siccus et serenus. ergo non omnis ventus est exala
 tio calida et sicca. Ultimo. si ventus esset exa
 latio calida non videtur a quo posset moueri
 lateraliter circa terram. ergo etc. In opposi
 tum est philosophus in 2. tractatu huiusmodi secundi.

Sciendum est primo quod post quod
 philosophus in primo tractatu tractavit de mari flu
 uis et fontibus. prius in isto secundo tractatu
 determinat de ventis ostendendo quid sit ven
 tus. et quid sit materia ventorum. et quid sit cau
 sa cessationis eorum et commotionis considerando de
 terminat etiam de positione numero ordine et
 proprietate et nominibus eorum.

Sciendum est secundo quod ut ex de
 terminatis patuit duplex est exalatio. Quod est
 est exalatio calida et humidus et dicitur vapor. et est
 principium impressionum aquearum. Alia est cali
 da et sicca et hoc est duplex. quod est inflammabi
 lis quod est principium impressionum ignitarum. alia
 est non inflammabilis quod est principium ventorum.

Unde talis exalatio que est principium ven
 torum prius vaporis que est principium plu
 uie. idem continetur post annos pluuiosos sunt anni
 ventosi. et ita e contra. et etiam pluvia facit cessa
 re ventos et e contra. quod non esset nisi prima
 principia venti et pluvie essent diversa. cum ergo
 materia pluvie sit vapor humidus. oportet quod
 materia ventorum sit exalatio calida et sicca.
 Et hoc etiam signum est. quod plurimi venti flant a se
 ptentrione et meridie. quod sol habet ibi magnam vir
 tutem. idem sunt ibi plures vapores quod in alijs pri
 bus. Verum est in quod quicquid cum vapore eleuat
 exalatio. et vapore conuersio in aquam rema
 net exalatio quod est principium ventorum. et ita sepe
 post pluias sunt venti: ut dictum est. Et
 dicitur per falsitas opinionis aliquorum dicentium
 quod ventus nihil aliud est quam vere aer motus. Hec
 enim opinio reprobat in textu. quod sicut aqua non
 dicitur fluere nisi habeat certum principium ex quo
 fluat. ita aer qualitercumque motus non est ventus

tus. Item pluvia facit cessare ventos. ergo
 aer est principium pluvie. ergo non principium ventorum.
Sciendum est tertio quod ventus sic
 generatur. nam per calorem solis et aliorum astro
 rum eleuat exalatio calida et sicca non inflammabi
 lis ex eo: potius vero terrestribus vaporibus ad media re
 gionem aeris. que a frigore temperate medie regionis
 aeris pellitur deorsum vaporibus ad certam distantiam
 Et quod talis exalatio lenis est tendit sursum. et
 nititur ascendere. et tamen non potest propter frigidi
 tatem medie regionis aeris. ideo propter prius
 tatem duorum principiorum mouentium. scilicet frigidi
 tatis medie regionis aeris et leuitatis ipsius exala
 tionis. talis exalatio mouetur naturaliter cir
 ca terram et vocatur ventus. Ex quo patet.

Conclusio responsiva ad ques
 tionem. ventus est exalatio calida et sicca laterali
 ter mota circa terram. et hoc est definitio venti.
 Hec conclusio sans probatur ex dictis.

Subiungitur primo circa predicta
 cum pluvie faciat cessare ventos an aliqui eos
 commoueat. Unde quod non. quod idem non est causa
 pirariorum. Dicitur quod pluvia est causa excitationis
 et commotionis et cessationis motus ventorum. Quod
 sic patet. quod si terra fuerit nimis sicca fumare
 non poterit. sed adueniente pluvia disponitur
 ut ex ipsa possit eleuari exalatio que est cau
 sa ventorum. et sic pluvia est causa motus ven
 torum. Coniungit etiam aliqui quod terra est habilis ad
 fumandum et exalandum. sed adueniente magna
 pluvia multum frigida et humida efficitur in
 habilis ad fumandum: et tunc faciunt pluvie ces
 sare ventos. Et sic patet quod pluvia est causa ces
 sationis et commotionis ventorum non dum existen
 tium quodammodo et generationis eorum.

Subiungitur secundo an sol sit cau
 sa commotionis et cessationis ventorum. Res
 pondeo quod sic. quod sol quicquid per calorem suum ex
 cessum terram desiccantem et exalare faciat sic
 magnus ignis sic lignum viride perurit prius
 quam ipsa fumare permittat. Ideo etiam sole exite
 iuxta cancerum pauci sunt venti propter nimium ca
 lorem solis. Sed sol est causa commotionis ventorum
 quoniam mediocriter calefacit terram. quod tunc facit
 eam fumare et eleuari fumos sursum. Et huius
 signum est. quod in vere et autumnus plures sunt
 venti quam in alijs temporibus. propter hoc quod ca
 lor solis in vere et autumnus est temperatus.
 Propter hoc etiam sunt de die et cessant de nocte

et e contra
 his in calore
 non consumitur

Ad rationem
 quod ventus
 trahit frigidum
 tus frigidum
 viger marini
 lidus. quod flat
 get caliditas
 venti facit
 preuenit diuini
 fiat eleuare
 re. et talia huius
 er mare sepe
 propter partem
 biles nisi for
 lationes sunt
 mans: ut p
 no ex dictis: quod
 mouetur later

De positione

Quertu
 duodecim v
 quod duodecim
 les aduincit
 nos dabilis
 distantia. alij
 vni et alter
 venti. Sec
 ventos in regi
 habeat exper
 sunt duodecim
 re potest eleuari
 facit inflam
 mota est ventus
 pres signabi
 venti quod duodecim
 quod sunt pueri
 ra sunt pueri
 decem. igitur su
 ad oppositum
 sunt venti quod
 nes viles can
 res prime et q
 tu. ergo sol
 ventus dicitur
 sunt duo ventus
Proresp
 pio quod post

ete et contra ppter diuersam dispositione so-
lis in calore. Sol etia qñq facit cessare v-
tos consumendo materia ex qua ventus fit.

Ad rationes. Ad primā q fre-
quenter vent? trāsīt per loca frigida a qbus
trahit frigiditatē accidētālē. idē boreas ē vē-
tus frigidissim? q: flat sub polo artico in q
viger maxima frigiditas. Sz auster est cas-
lidus. q: flat a tropico estuiali sub quo vi-
get caliditas. Ad secundā d: q materia
venti faciliter mobilis est. ideo qñ mor? ei?
prouenit diuisione aeris: tūc impetu suo suf-
ficat eleuare arbores. et edificia fortia dissipa-
re. et talia hmoi. Ad tertiā d: q sup terrā
et in mare sepe cadūt plures terrestres itates. sz
ppter paruitatē carū nō sūt a sensu pcepti-
biles nisi forte in radijs solis. et si tales exa-
lationes sint aduste sunt causa salsedinis.
maris: vt prius dictū est. Ad aliā pz solu-
tio ex dictis: q: dictū est quomodo exalatio
mouetur lateraliter. Sequitur in textū.

De positione autem et c.
Queritur sexto. verum tm sint
duodecim venti. Arguitur q sint plures
q duodecim. q: qtuor sunt vēti pncipal-
es adinuicē dñj. s inter duos ventos p-
rarios dabile sunt tres medij. vnus p eque
distātia. alij duo quoz vnus est ppinquior:
vni et alter alteri. igit adinuicē sunt sedecim
venti. Secūdo sic naure primo diuidunt
vētos in triginta et duos vētos. igit cū ipi
habeāt experientia ventoz. seqtur q venti
sunt duodecim. Tercio sic. a qlibet pter
re pōt eleuari exalatio calida et sicca nō de
facili inflamabilis. s talis exalatio laterafr
mota est vēt? ergo tot crūt vēti quot erunt
pres signabiles in terra. et p pñs sūt plures
venti q duodeci. Quarto sic. tot sūt vēti
quot sūt pñta signabilia in orizonte: s plus
ra sūt pñta signabilia in orizonte q duos
decim. igit sunt plures vēti q duodecim
Ad oppositū arguit q sint pauciores. Tot
sunt vēti quot sūt qlitates pñe et pbinatio-
nes viles ear. sed solū sunt qtuor: qualita-
tes pñe et quattuor combinatōes viles ea-
rū. ergo solū sunt qtuor vēti. Itē omēs
vēti dicūtur boreales vel australes. ergo tm
sunt duo vēti. Ad oppositū ē pbs in textu
Pro responsione sciendum est
pñio q postq pbs deimauit de causis vēs

toz. pñter determinat benūcro positōe pñes
tate et noibus vētoz et accidētib? eoz.

Sciendū est secūdo q ad scien-
dū qualitātē et sitū ventoz pñs facit duas
suppositiones. Prima est q orizon ē quidā
circulus magn? ymaginat? in superficie ter-
re diuidēs pñem celi vīse a nō vīsa. Secū-
da est q illa que plurimū distāt fm locū sunt
pñraia scdm locū sicut que plurimū distāt
scdm formā sunt cōtrana scdm formā. Et
hoc supposito in orizonte sic descripto ad
modū circuli signet pñtus. a. q sit occidēs
equinoctialis. et ab illo pñcto p centrū orizoni
pñrahatur linea recta ab pñctū. b. in oppo-
sita circūferēna q quidē pñct? b. sit oriens
equinoctialis. deinde ducatur linea alia di-
uidēs pñcedentē lineā ad angulos rectos. a
pñcto. i. q est in septētrione ad pñctū. qui ē
in meridie. deinde signetur in orizonte pun-
ctus. z. qui sit oriens estuiale. et ex opposito
signet pñct? c. q sit occidēs estuiale. simili-
ter signetur pñct? d. q sit oriens hycmalis. etiaz
ex opposito signet pñct? g. qui sit occidēs
hycmale. Ducatur itē due linee. vna ab. s.
ad. g. et alia a. b. ad. d. dicat igitur q venti
flātes ex pñctis terminātibus illas dyame-
tros trāsēntes p centrū circuli orizontis sūt
pñj. q: imagine distāt scdm locū. Sed ad in-
telligentiā predictozū punctoz.

Sciendū est tertio q occidens
equinoctialis d: esse pñtus i quo sol occidit
qñ est equinoctiū. et per oppositū est oriens
equinoctialis vñ scz sol oritur qñ est equi-
noctiū. et hoc cōtingit quādo sol est in arie
te et libra. Sed oriens estuiale est punctus
ymaginat? in orizonte vbi sol orit? qñ est in
solsticio estuiali scz in tropico cancro. et occi-
dēs estuiale ē pñct? in orizonte: vbi tūc occi-
dit sol. Sz oriens hycmale est pñct? in ori-
zōte vbi orit sol qñ ē solsticiū hycmale. qñ
scz sol ē in tropico capricorni. et occidēs hy-
emale ē pñct? in orizonte in quo sol occidit
in codē signo. Et istis pz q vēti designa-
ti p has duas litteras. i. z. c. pñant. et etiam
venti designati p. a. z. b. et etiā. e. z. d. et etiā
venta. g. et. s. et hoc clare pz in figura descri-
pta scdm modū predictū. Sed ad videndū
noia pñcularia: ordinem: situm: et positi-
onem ventozum.

Sciendū est quarto q a puncto
fi

Liber secundus

id est signato in orizonte fiat ventus q̄ grece dicitur boreas siue dyphias. latine vero d̄: septentrio. q̄ fiat a septentrione sc̄z a polo artico. Sed ventus secundus q̄ fiat a p̄cto. 3. grece dicit̄ kerp̄ias. latine vero vulturn⁹. q̄ alte tonat. Sed tertius flās a p̄cto. b. grece d̄: apeliōes. s̄ latine d̄: subsolanus. q̄ qñ sol est sub eq̄noctio incipit flare sub sole. Sed quart⁹ q̄ fiat a p̄cto. d. grece d̄: Eurus. latine vero dicit̄ Euronotus.

Sed quint⁹ qui fiat a p̄cto. t. grece dicit̄ notus. latine vero d̄: auster. Vēnt⁹ autem qui fiat a p̄cto. g. grece vocat̄ lib̄s. latine vero affricus. q̄ fiat ab affrica. Sextus q̄ fiat a p̄cto. a. grece dicit̄ zeph̄ir. latine vero fauonius. q̄ fouet plantas. Sed octauus q̄ fiat a puncto. g. grece dicit̄ argenis. latine vero dicitur ch̄orus. nam talis vēnt⁹ in se trahit alios ventos et facit eos reuolui. Sed p̄ter istos sunt quattuor alij n̄us principales: quorū vn⁹ fiat a p̄cto medio inter. e. et. i. qui grece d̄: Trekas. latine vero circinus. q̄ facit alios ventos circuire. Alius fiat a p̄cto. k. designato inter. i. et. 3. q̄ d̄: grece messen. et istis duob⁹ vētis nulli alij pp̄ie sunt cōtrarij. Alius aut̄ fiat a p̄cto. m. signato inter. g. et. t. qui grece dicitur logotus. latine vero affricus auster. Alius vero fiat a puncto. n. designato inter. t. et. d. qui grece dicitur serquias. latine vero Euraster. et istis duob⁹ vētis nulli alij pp̄ie d̄nuntur. Et sic p̄z q̄ sunt duodecim venti. Vñ boreas q̄ fiat a septentrione ē frigidus. Et subsolanus q̄ fiat ab oriente eq̄ noctualis est calid⁹ et siccus. S̄z vltimus qui fiat ab oriente estualis est humid⁹. Et aq̄lus q̄ fiat a p̄cto medio inter septentrionē estualis est frigidus et nebulosus. Sed vēnt⁹ qui fiat ab oriente hyemali qui d̄: Euronotus est calidus et siccus et aquosus. S̄z vēntus qui fiat a meridie sc̄z a polo antarctico q̄ d̄: auster ē calid⁹ et humidus. Vēnt⁹ autēz q̄ fiat a p̄cto medio inter austrū et orientis hyemalis qui d̄: curaster. q̄ fiat inter eurus et austrū est frigidus et humidus. Sed fauonius qui fiat ab occidēte equinoctionali ē frigidus et humidus. Sed affricus qui fiat ab occidentē hyemali d̄: humidus. S̄z ch̄orus qui fiat ab oriente estualis d̄: siccus. et alios vētos resoluit. Circinus vero q̄ fiat a p̄cto medio inter septentrionē et occidēs

estualis est grandinosus et frigidus. Et sic p̄z de qualitatibus ventorū.

Sciendū est quito q̄ venti multipliciter possunt distingui. Primo penes p̄cta signabilia in circūferentia orizontis et sic essent quasi infiniti venti. Secūdo mō possunt distingui penes signabilia in circūferentia orizontis notabiliter distincta adinuicē. et isto mō ponunt̄ triginta duo vēti a nauis. Tertio mō possunt distingui penes cōbinatōes viles quattuor qualitatū et sic essent q̄tuor venti. et istis trib⁹ modis nō distinguunt̄ ab astrologis. Quarto mō distinguunt̄ venti sc̄dm p̄cessum solis et planetarū sub zodiaco. et penes distinctionem p̄tū zodiaci q̄ sunt duodecim sub quib⁹ sol habet diuersas virtutes ad eleuandū inatēriam ventorū. et hoc modo diuidendo ventos sc̄dm duodecim signa zodiaci sunt t̄m duodecim venti et sc̄dm hoc ponitur.

Cōclusio respōsiua ad questio nē. Tantū sunt duodecim vēti distinguendos eos hoc vltimo mō. Probat. q̄ ventus ē exalatio calida et sicca eleuata a terra sū sua substantiam. s̄ duodecim sunt principia mouentia terre et alterabilia et duodecim signa zodiaci. ergo rōnabile est ponere duodecim ventos. et sic p̄z r̄sio ad questum.

Subitur primo de accidentibus quare venti boreales cōter flant in autūpno post tropicū estualē. et t̄m vēti australes nō flant in vere post tropicū hyemalē.

R̄ndet̄ q̄ causa est. q̄ in vere post tropicū hyemalē calor solis debilis ē adeo q̄ nō sufficit terrā exalare. et sic nō sunt vēti australes. s̄ post tropicū estualē. sc̄z in autūpno calor autūpni iuuat̄ calore estatis p̄cedētis adeo q̄ calor talis sufficit eleuare materiaz vēti borealis. et tūc flāt vēti boreales. T̄rū est t̄m q̄ post tropicū hyemalē bene flant aliq̄ venti australes parui et debiles. q̄ visgorant̄ a minorū ad maiorū sc̄dm qd̄ sol pl⁹ ascendit et accedit ad nos.

Subitur secūdo vtrūz venti australes flant a polo antarctico nob̄ immanifesto. sic vēti boreales a polo artico. nob̄ manifesto. R̄ndet̄ q̄ vēti australes non flant a polo antarctico nec a tropico hyemali. sed a tropico estuali. Primū patet. q̄a

sicut se habet se habet ventus quo ad nos. S̄z boreas in ymo nō pot̄ nimū calorem eos. ergo etiam tarrico nō pot̄ possit transire zone celi inter suū calorem cūda pars p̄bili fiat autem meridionalis nec a tropico fiat a tropico fiat auster et fiat boreas.

Subitur venti debeant ridie. R̄ndet̄ q̄ s̄z septentrionē q̄ regio sup̄leat sub meridione et quā plures eleuati venti septem

Subitur debeant ridie. R̄ndet̄ q̄ q̄tuor primi gūntur sc̄z quattuor: quattuor: ventorū n̄us q̄ fiat ab calidus et sic oni colerice. die et est calid⁹ cōplexiōi fiat ab occidē et humid⁹ et ce. Alius est et assimilat̄ Et inter vētes est deputat⁹ clari⁹. S̄z ḡdus et clari⁹ et oppositio t̄m nubiū. Et s̄z istis di

sicut se habet boreas ad polū antarcticū. ita se habet ventus genit' sub polo antarctico quo ad nos. qz vbiqz est equalis distantia. Sz boreas nō flar vsqz ad polū antarcticū ymo nō pōt transire tropicū canceri ppter nūmū calorem vigentem inter duos tropicos. ergo etiaz ventus genitus sub polo antarctico nō pōt pertransire ad nos. quia nō posset transire regionem aeris suppositam zone celi inter duos tropicos propter excessiū calorem in tali regione vigentes. Sc cūda pars patet. qz in nostra terra habitabilis flar auster a meridie. ideo dicif ventus meridionalis. z sic nō flar a polo antarctico nec a tropico hyemali relinquitur. ergo q flar a tropico estivali. Et quia locus a quo flar auster est magis distans q locus a quo flar boreas. ergo tē.

Subitatur tertio vtruz plures venti debeant flare a septentrione ē q a meridie. Rñdet phūs q sic. qz locus supposit' septentrioni abūdantior est aqz multuz q regio supposita meridie ppter nūmū calorem sub meridie existēre. ideo nūc sub septentrione liquefacta p calorem z illa liquefacta plures eleuantur exalationes. id plures sunt venti septentrionales q meridionales.

Subitatur quarto vtruz venti debeant reduci ad quattuor principales.

Rñdet q sic. et illi qtuor sumuntur scōz qtuor: principalia pūcta orizontis. et distinguntur scōz quattuor combinatōes vitales quattuor qualitātū primarū. istoz aut qtuor venti ventoz principalū vnus dicif subsolanus q flar ab oriente equinoctiali. qui est calidus z siccus et assimilaf igni et cōplexioni colerice. Alius est auster q flar a meridie et est calidus et hūid' z assimilaf aeri z cōplexioni sanguine. Alius est fauon' qui flar ab occidente equinoctiali q est frigidus et hūid' et assimilaf pplexioni fluxionatis. Alius est borealis qui est frigid' et sicc' et assimilaf terre z cōplexioni melancholice. Et inter vētos subsolanus est sanissim'. qz est deputat' p calorem solis. id est subtilior et clarior. Deinde boreas est sanior. qz ē frigidus et claudit poros et serenat aerē. Sz ex opposito auster pmoet aerē z ē pgregatū nubiū. Et etiā fauon' cōmouet aerem Et sūt isti duo min' sani. Ultra dī q mī

qualitates primas due sūt principales. scz caliditas et frigiditas. id diuidēdo vētos penes calidū z frigidū adhuc nō erūt nisi duo vēti principales. s. auster z boreas. et sic omnes venti frigidī essent boreales z calidī australes.

Subitatur quinto vtruz venti nri possint simul perflare Rñdet. p. q. n. scōm eādē diametrū. qz vel tales vēti in tuo se impedirent si eque essent fortes. vel vn' esset fortior altero: z sic fortior exterminaret debiliore. Venti aut q nō sūt ppari pnt simul flare. Etia quidā sunt venti determinatis tibus flātes: sicut libi cōter flar in autūpno et kerquias in vere.

Subitatur sexto. vtrum aliqui vēti faciūt alios cessare Rñdet pbs q sic qz a perchias z vergeres maxie faciūt alios cessare. Ratio primi ē. qz eoz imper' maximi sunt z flant de prope. z sunt cōtinui et fortes. ideo faciūt alios debiliores cessare.

Ratio secūdi est. qz cū sint magni z fortes: vt dictū est pcellūt nubes. Aerū est tū vt habetur in textu si essent vehemēter frigidī: tūc venirent coagulādo nubes anteqz eas pcellerent: z causarent pluuias Inter ventos aperquias est ventus seren'. qz in seipm reflectit trahēdo nubē ad se. ideo pro uerbialiter dī: de auanis q trahūt ad se per cuniā sicut aperquias ad se nubem.

Subitatur septimo que est cau sa giratōis vētoz. Rñdet. pbs. qz oīm vētoz sunt giratōes qn cessant. nā qn ventus incipit cessare: tūc prior pars prius cessat z alia pars sequēs adhuc in se hzūperitū prius mouentis. ideo illa secūda ps adhuc est mota circa primā. z tertia iuxta quartā

Subitatur octauo vtrum ven ti distinguātur penes calidū frigidū hūmidū z siccū. Rñdet pbs q sūt aliq vēti. quorū sūt aliq frigidī. aliq calidī. aliq hūmidī. aliq siccī. aliq sūt gradinosi. aliq causinat coruscationes. z aliq tonitrua. aliqui ventosi aliqui plumosi.

Subitatur nono in quo tempo re anni dñt magis flare enepheie id est venti circulares. Rñdet phūs q in autūpno. de indei vere. Et de tiphonib' enepheis z zymphonib' piculari' videbit in sequētibz.

Liber secundus

Ex predictis patet quid sit materia ventorum qualiter generantur. quid sit situs et positio eorum. patent etiam accidentia et passionibus eorum. Rationes solute sunt ex ante dictis. Auctoritas allegata est pro dictis.

Nomina autem ventorum latina et partes unde flant his metris contenta sunt.

Sunt solanus: vulturnus: eurus: coi. Atque die medio notus: heret: affricus: austro: Circa: occasus: zephyrus: fauonius: afflant. Adueniunt aquilo: boreas: et chior: ab arcto.

Sequitur in textu. De agitatione autem et motu terre post hec dicendum.

Queritur septimo utrum motus terre reper naturam sit possibilis. Arguitur quod non. quod vel moueret a principio intrinsicco vel extrinsecoco. Non primum. quod tunc terra naturaliter egeret suum locum proprium. nec secundum. quod nihil videtur violentare terram. Secundo sic. si motus terre esset possibilis terra moueretur per extrinsecum non inclusam infra ipsam. sed hoc non. quod talis exalatio subtilis est. ergo quod est de subtili potest exire per poros terre. et per istos non facit motum terre. Ad oppositum est. per in primo tractatu huius libri.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus determinauit de ventis: primum determinat de motu terre. de quo fuerunt tres opiniones antiquorum. scilicet Anaxagore ponentis terram spongiosam et infra concavitatem eius intrare aerem. qui aer natus est ferri sursum. ideo ipse mouet terram. Sed hec opinio falsa est. quod si hoc non posset reddi causa quod remotionis terre magis sit in uno tempore quam in alio. Secunda fuit opinio Democriti ponentis aerem quem deplutam intrare in ventibus terre. et cum amplius recipere non possit tunc fit fractio terre per violentiam. et per consequens terre motus. Sed hec opinio reprobata est satis cum agebatur de fontibus et mari. Tertia opinio fuit Anaximandri ponentis terram nimis desiccata a sole: et postea deplutam dissolui et descendere in partes per dedicationem et ex consequenti facere terre motum. Sed hec opinio non falsa est. quod si hoc deberet apparere multumplex subuersio terre que non apparet. Item terremotus continue deberent fieri minores et tandem deficere. quod partes dense continue replerent foramina terre. Dimissis his opinionibus supponit philosophus primo quod terra secundum

naturam propriam est sicca. et efficitur humida per pluias: per quas redditur apta ad fructum mandum. et virtute solis et aliorum astroborum quod generatur magna multitudo exalationis infra ipsam terram. quod quidem exalatio quandoque exit per poros terre: et facit in aere magnos ventos. quandoque conuenitur in terra et facit magnum motum terre. quandoque autem partim manet in terra et partim exit terram. et facit paruos ventos et puos motus terre. Secundo supponit philosophus quod ista corpora subtilia sicut ventus et aer sunt corpora velocissime mobilia et citissime. Et quo patet quod sit causa motus terre. nam per virtutes solis et aliorum astroborum in visceribus terre et alijs concavitatibus generatur multa exalatio calida inclusa infra terram que leuis est et querens exitum propter rarefactionem ne fiat penetratio dimensionum mouetur de concavitatibus in concavitatem. et tunc fit aliquando inter media concavitatum in tali motu causat motum terre. Et quod sic fiat motus terre declarat philosophus per multa signa. Primum signum est. nam maximus terre motus fuit tempore tranquillioris. et huius signum est quod exalationes que sunt materia ventum includuntur in terra et sunt principia terre motus. Aliud signum est quod plures et maiores terremotus fuerunt de nocte quam de die. quia illa tempora sunt magis tranquilla. Aliud signum est. quod magni terremoti fuerunt in locis spogiosis et cauernosis et iuxta mare. quod in talibus locis sunt inclusi multi spiritus causantes motum terre. Aliud signum est quod in animalibus spiritus moti causant tremores: pulsus et spasmos. Et est spasmus subita contractio nervorum in animali. et cetera accidunt in animalibus post emissionem urine. talis enim motus causatur in animalibus a spiritu incluso in venis et nervis. sicut igitur parui spiritus in corpore humano habent tantam virtutem quod quandoque preualeant ceteris nervis hominis vel animalis. ideo non est mirum si multi spiritus inclusi infra terram possint inouere unam partem terre et preualere grauitati eius. Aliud signum est. nam ad sensum apparent magni motus terre: quod non cessant donec terram ruperint et in ipsa ruptura erit magnus ventus et maxima flamma. ymo et multi cineres in tantam abundantiā quod ciuitates vicinas incinerauerunt. et hoc est signum quod exalatio calida et sicca infra terram inclusa est causa motus. Aliud signum est. quod in quibusdam

*Vento
vultu*

insulis ante
mare aduen
dit spiritus
angustos fa
ante terram
cula longe
signum quia
aer multum a
multe et dist
tas siue ferre
riles: sicut est
ud signum est
sunt terram
deficit lum
leuans exal
huc in terra
in terra mou

Et quibus
clusio resp
possibilis. b
cta. quod caus
Tubitat
bus terram
est quod quic
vna region
et hoc refer
nis includit
erit motus
dens quod rpe
terra: et quic
vulganter
quod quic
titudo aqu
na motus e
quicquid mo
mchi. Ali
nam partem
in aere sed n
quod sol non l
pra terra.
terre quan
quod exalatio
diatur pul
ta exalatio
dos motus
tubatio: pu
tio. sed ist
quod ponit
sunt terre
humiditas

infulis ante motū terre audiunt multū soni mare adueniente. qz mare accedens inclusit spūs in angustū. qui exētes per poros angustos faciunt sonos. Aliud signū est q ante terremotū apparet aliqū parua nubes cula longe proiecta ad modū linee. et hoc ē signū quia ventus absorbet a terra. qm em aer multū agitatur per ventos causantur i cōmulte et distorte nubes sed qm est tranquillitas siue serenitas sūt nubecule longe et subtiles: sicut est in inūdationib' maris. Aliud signū est. q: tēpore eclipsis lune plures sunt terremotus. quia quādo luna eclipsatur deficit lumen et per accidēs deficit calor et leuans exalatiōis terre. sed tamen manet adhuc in terra ab intra. et ita exalatio inclusa in terra mouet terrā. et nō sūt venti.

Ex quibus precedētib' p3 con-clusio respōsua. motus terre per naturā ē possibilis. hec cōclusio satis patet per p'dicta. qz cause eius sunt possibles. igit' rē.

Subitur primode accidenti bus terremot'. Rēdet q primū accidēs est q qnqz terremotus durat per. 30. dies i vna regione. qnqz p annū. qnqz per duos. et hoc referēdū est ad multitudinē exalationis incluse infra terrā et ad distinctionē loci et meat' p quē ēit exalatio. Aliud ē accidēs q tpe terremot' audiuntur soni infra terrā. et qnqz audiuntur ante motū terre. et dicitur vulgariter terra mugire. Aliud est accidēs q qnqz tempore terre mot' ēit magna multitudo aque que expellitur ppter vehēmentia motus exalationis. Aliud est accidēs q qnqz cū motu terre factū est particulare lusmen. Aliud est q terremotus fit scd3 parua partein terre habitabilū: s' venti sunt in aere scd3 in magnā partē et qritates terre. qz sol non h3 tm rigorem sub terra sicut supra terrā. Aliud accidēs est q motus terre quandoqz dicitur tremor. et hoc contingit qm exalatio mouetur lateraliter. qnqz vero dicitur pulsus qz ad pulsū requirit multā exalatio. Albertus autē ponit septē modos motus terre. qui sunt: ruina: tremor: itubatio: pulsus: pforatio: subuersio: exceptio. sed isti modi reducūtur ad duos alios quos ponit p's. Aliud accidēs est. qz raro sunt terremot' in locis humidis. qz nimia humiditas impedit exalationes generari.

Aliud accidēs est q spūs exiens a terra in motu terre est fēndus et venenosus. eo q nō est digestus per lumen nec purificatus. Et p hoc responsio patet ad quesitū.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit q terra mouet ab extrinsecō in motu ei'. igit' ab exalatiōe. nec ē talis motus terre scd3 naturā eius primā. s' scd3 naturā cōmunē que est naturalis. Ad secundā dicit q exalatio est subtilis. iō multū est corporis motiū et penetratiū: vt dictū est alias. iō pōt causare motū rē. Sequit' in textu. De co:uscatione autē et tonitruo.

Queritur octauo vtrū tonitru-um sit sonus factus in nubib' ex violenta percussione exalationis calide et sicce ad late rē nubis. Arguit q nō. qz illa que se inuicē percunt dīstant ab inuicē: s' exalatio nō dīstat a nube. inuicē est sibi cōiuncta. igit' rē.

Secūdo autē alia diffinitio tonitruū ē bona. scz q est sonus fact' in nubib' ppter exalationē ignis a nube. gūsta supfluit. Tercio si pns diffinitio est sufficiens: sequeretur q simul et sauel possent eleuari exalatiōes et vapores. cōsequēs est falsum. qz p'arian tur. Ad oppositū est p'us in primo cap. quarta tractat' hui' libi. in quo agit de co:uscatione tonitruo: enephia incensionib': et fulm inib'. nā oim illoz est vñū principium scz exalatio calida et sicca. Et in p'senti q'isti one videbit de tonitruo et co:uscatione.

Pro quo sciendū ē primo q vt lepe dictū est duplex est exalatio. Quadā ē calida et sicca. Et alia calida et humida. Et iste due exalationes pnt simul eleuari. et pōt simul fieri vna cōsistentia. i. vna natura cōmunis distincta ab vtraqz. que pōt eleuari ad mediā regionem aeris.

Sciendū est secūdo q Tonitruū et co:uscatio sic g'iant. Nam qm talis cōsistentia exalatiōis calide et sicce et exalatiōis calide et hūide eleuata est vsqz ad mediā regionem aeris. illud qd est ibi calidū et hūmidū: qz facilius est cōgelabile inspissatur ad modū cuiusdā pellicule seu rēto:ij. et cōuertit' in nubē: tūc exalatio calida et sicca fortificatur per anniparissimū. et petens citum velociter mouet et pcutit ad latera nubis. et aliquando frangit nubem in aliqua

Liber secundus

sui parte. et in illa fractiōe inflāmatur. et illa inflāmatiō vocatur coruscatio. et sonus factus ex tali coruscatione vocatur tonitruum.

Ex quo patet conclusio prima.

q̄ diffinitio tonitruū de qua querebat in titulo questionis est sufficiens. Et hoc declaratur p̄p̄us de ligno viridi posito in igne. nam sicut se habet paruus ventus in quo corpore ita magna exalatio calida et sicca in magna nube. s̄ in paruō corpore paruus ventus potest causare sonū vt in ligno viridi. Nam p̄ calore ignis pellitur humor ad interius et tandem id q̄d est aquosus exit per extrema ligni. illud vero quod est terrestre et siccum vnitur ad interiora. q̄d quidā vnitus et calefactus p̄nt exitū et frāgit lignū. in qua fractura inflāmat et facit sonū. similiter fit tonitruū et coruscatio in nube. cū enī illa exalatio frāgit nubē et sonū facit dicitur tonitruū. cū vō in exitu inflāmatur dicitur coruscatio.

Conclusio secunda. coruscatio

bene diffinit q̄ est inflāmatiō exalatiōis calide et subtilis inflāmate in exitu a nube aquosa. Probat sicut p̄cedēs. Et quibus p̄z q̄ licet tonitruū scdm̄ rem p̄cedat coruscationem. q̄ prius est p̄cussio nubis et fractura q̄ inflāmatiō materiem exitu a nube tū p̄ app̄et coruscationē q̄ audiat tonitruū q̄ visus anticipat auditū. q̄ sonus venit ad auditum mediāte motu locali qui nō fit nisi successiue et in tpe. Sed lumen in instanti venit ad visum. Et ex his omnibus etiā p̄z falsitas opiniois ponentis tonitruū fieri in nube ex radijs solis sicut dixit Empedocles. Alij vō vt Anaxagoras dixerūt q̄ ille ignis extendit per motū superioris corporis ex corpore inferiori ad locū nubis. Alterius etiā p̄z falsitas opiniois dicentis coruscationē causari per reflectionē luminis alicuius aliti a vaporē eleuato.

Sed circa litterā dubitatur primo.

vn̄ causat̄ varias sonos tonitruū. R̄ndet q̄ causat̄ ex diuersa dispositiōe nubis. q̄ p̄to nubes est densio: tanto requiritur maior p̄cussio et maior exalatio ad h̄ q̄ frangatur et facit maiore sonū q̄n nubes cū multū p̄caua. Q̄n tres sunt modi sonorum tonitruū.

Prim⁹ vocat̄ tumultuosus. et h̄ cōtingit q̄n exalatio mouet nubē nō frāgendo ipsam.

Alius son⁹ dicitur bisrupt⁹. qui fit q̄n exalatio mora frāgit aliq̄ intermedia nubes et nō obuiat sibi aliq̄d frigidū. Alius sonus dicitur stridēs qui fit q̄n exalatio frangit nubes et sibi obuiat aliquod frigidū.

Sed tunc dubitatur secundo q̄

tonitrua sunt magis timēda. R̄ndet q̄ tonitruū cū nubes est nigra paruū est timēdū q̄n ad incensionē: q̄ signū est q̄ exalatio est debilis et magna abū dantia vaporū. nam magna frigiditas aquosa causat nigredies sed tūc q̄ frigidū est prope. nō aliq̄ ex abū dantia exalatiōis velociter mouetur in infima regiōe aeris. Sed tonitruū cū nubes est rubea est multū timēdū q̄n ad incensionē. q̄n est signū magne aquositate et frigiditatis. Similiter q̄n nubes est alba non est multū timēdū: q̄ signū est debilitatis exalationis et nubis. Q̄n vero nubes est viridis multum timendum est. quia signū est q̄ exalatio est fortis et frigiditas magna. nō pōt ēē p̄cussio multū violenta et infummatio magna.

Dubitatur tertio quomodo causa

tur cuneus fulminis. Dicit q̄ sicut p̄ calore aliq̄d mixtus ex sicco et hūido indurari pōt et digne ab eo vt ex ipso fiat lapis et ali q̄d mixtus: sicut p̄z de lateribus. ita p̄portio nabiliter q̄n p̄siliens exalatiōis calide et sicce et etia hūide digerit p̄ calore et expellit hūidū pōt causari vnus lapis q̄ vocat̄ cuneus fulminis. Et in p̄e anteriori est magis acur⁹. q̄ illud q̄d est tubili⁹ antecedit in generatione talis lapidis. p̄pter velocitatē motus. Et tūc cadit deorsus cū fulmine. Et p̄ h̄ p̄z solutio siue responsio ad q̄situm.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicit q̄ exalatio exites in vna parte nubis distat ab altera. nihilomin⁹ p̄ illi us exalatiōis exites in laterē nubis p̄cutit et facit talē sonū in p̄cutiēdo. et maiore in frāgēdo. Et r̄. Ad secundā dicit q̄ illa diffinitio ē Anaxagore exitis illi⁹ opiniois. et dicentis q̄ tonitruū causat̄ ex illa extinciōe. S̄ illa opinio nō est vera. q̄ tūc tonitruū deberet audiri in serenitate aeris eo q̄ in ille exalatiōes extingunt eo tūc q̄re nō p̄bat. Ad tertiā dicit q̄ nō est impossibile illas duas exalatiōes simul eleuari sicut dictū est. sicut etiā p̄millecitur siccū et hūidū in terra. et h̄c de q̄thone.

Sequitur
Querit

nes et enī
dein specul
et fulmē su
et enī p̄p̄ie

Secundo

ueritate in
luer accens
tine. ergo m
fulmē h̄z al
ci nō p̄nt. et
An cedēs p̄
sineleione
gina renan
tū ē Anstot

Propter

mo q̄ post
et coruscationē
incensionē f
ex cadē mar
inclusa infra

Sciendū

ae sic ḡn at
gda includ
la et t̄erit
impetuosē q̄
ben in debi
sica a nube
lateraliter m
phas sic di
gū a frigid
sus laterali
q̄ ventus il
nō sufficit i
ete p̄pter rel
p̄tue et later
effectus. nan
tio multū gr
gna frigidit
uic v̄ntus
unt magna
nube defec
tus circūgir
rā. prima p̄
flectit. et o
inuncē in uol
talis exalati
pulueres et l
res si sit mag

Sequitur textu sicut dicitur igitur typho rē.
Queritur nono vtrū Thipho-
nes et enephie incēdēs et fulmia sint eius
dem speciei. Arguitur qd nō. qz incēdēs
et fulmē sunt impressiōes ignis typhones
et enephie nō. ergo nō sunt eiusdē speciei.

Secūdo at. diuersitas in motu ostendit di-
uersitatē in specie. s. enephias mouet latera
liter accensioe. typho aut mouet circūgiras-
tiue. ergo nō sūt eiusdē speciei. Tercio at.
fulmē hz aliq̄ que in causas naturales redu-
ci nō pnt. ergo non est de natura elementari.
Antecedēs p3. qz fulmē aliq̄ cōbūrit hōiem
sine lesione vestimētōz. et obūrit enses vas-
gina remanēte integra. ergo rē. Ad opposi-
tū ē Aristoteles in vltimo cap. huius libri.

Pro responsione sciendū est pri-
mo qd postq̄ pbs determinat de tonitruo
et conuulsione. p̄ter determinat de enephia.
incensione fulmine et typhone. q̄ oia gñant
ex eadē materia. scz exalatio calida et sicca
inclusa infra nubem sicut tonitruum.

Sciendū est secūdo qd Enephi-
as sic gñatur. nā qñ infra nubem summe fri-
gidā includit exalatio calida et sicca gros-
sa et terrestis: tūc per anaparristēm mouet
impetuose q̄rendo exitū. et tandē frangit nu-
bem in debiliō pte. et hec exalatio calida et
sicca a nube ppulsa violētē persus terraz et
lateraliter mora vocat enephias. Et iō ene-
prias sic diffinit. Eneprias est vent⁹ ma-
gn⁹ a frigiditate nubis versus terrā expul-
sus lateraliter mor⁹ et trāsumptiue. Qñ
qz ventus iste est magnus frigiditas nubis
nō sufficit ipm ppellere vsqz ad terrā dire-
cte ppter resistētiā ei⁹. ideo mouet trāsum-
ptiue et lateraliter. Et iste ventus hz duos
effectus. nam obscurat aerem eo qd est exala-
tio multū grossa et adducit pluuias qñ ma-
gna frigiditate nubis ppellit. et cōter flat
ille ventus ante magnas pluuias et qñ fi-
unt magna tonitrua. Hz typho ē vent⁹ a
nube descēdēs et expulsus vsqz ad terrā mo-
tus circūgiras tiue. Qñ qz iste vēt⁹ pcutit ter-
rā. prima pars q̄ primo pcutitur primo re-
sistit. et obuiat alteri pti descēdēti. ideo se-
inuiē inuoluitur iste et iō sit mor⁹ circularis
talis exalatio. et talis ventus hz cleuare
pulueres et lapides et qñqz eradicat arborē
res si firmagnus. Et sic parent differentie

inter typhonem et enephiam. Differunt
autem primo. quia typho est ventus mul-
timod⁹ et subtilior q̄ enephias. ideo ppellit
a nube vsqz ad terrā et nō enephias. Et q̄
alia differentia p3 qd typho mouet circūgis-
tatiue. et enephias trāsumptiue. Tercio
differunt: quia typho quādoqz generat⁹ ex
duobus ventis sibi inuicē obuiantib⁹ et dua-
bus nubibus: sed enephias ab vna nube
expellitur.

Sciendū est tertio qd quando
typho incēdit vocat incēdio. ita qd incensio
nihil aliud ē q̄ typho. apparēs ad modū ro-
te qd ingit ignis. s. qñ enephias incēdit ap-
paret magn⁹ ignis mor⁹ trāsumptiue. et qñ
qd inflamans ciuitates et regiōes. Et qz
bus p3 qd incensio differt a conuulsione. quia
conuulsio vt dictū est causatur ex percussi-
one exalationis ad latera nubis et sequitur
tonitruū. s. incensio fit sine tonitruo et cau-
satur ex motu exalatiois circa terram.

Sciendū est quarto qd fulmen
ē ignis subtilis qd est in materia rara a nube
cum violentia inferius proiect⁹. Unde qñ
a nube frigida expellitur exalatio calida cū
magna violētia ppter velocitatem motus
incenditur et mouetur inferius motu velo-
cissimo et impetuosissimo vocatur fulmen.
Eius sunt due species. nāz quoddā fulmē
dicitur penetrās qd scz hz materia subtili-
ma et rarā et velocissime motā. Aliud ful-
men dicitur adurens. et hoc ppter densitas-
tem materie aliqñ vit et colorat corpora q̄
tangit in quibus moram facit. Quia igitur
hoc fulmen non est omnino subtile. ideo cōhō
cōbūrit corpora dura et densa: nisi aliquale
moram faciat in ipsis ppter eorū resistētiā.
et in illa mora adurit illa corpora et inde ē
qd qñqz cōbūrit corp⁹ hōis sine lesiōe velis
et qñqz ossa sine lesiōe carnis et adurit et co-
lorat cultellū vltensē sine alteratiōe vlt ad-
uisione vagine. et hō est: qz corpora subtilia
et porosa penetrat. ideo nō facit morā ibi nec
adurit ea. s. adurit corpora dura et cōpacta q̄
resistūt. Unde ipsius fulminis ponuntur
aliqua accidentia in textu. Primum est qd
immediate dictū est. Aliud est qd corpora
fulmine percussa immediate ante percussiones
vident⁹ moueri et hoc cōtingit. qz fulmē sem-
per p̄cedit aliq̄s vētus mouēs illa corpora.
fiii

Liber tertius

Aliud est qz animalia fulmine percussa in somno videntur habere oculos apertos. sz qñ percutiuntur in vigilia habet oculos clausos. *Eni⁹* ratio est. qz qñ percutiuntur in somno apertur oculos z anteq possint claudere iā mortua sunt. Et similiter quando percutiuntur in vigilia claudunt oculos. z añq eos apiāt mortua sunt. Aliud accidēs est. qz co:pa venenosa fulmine percussa purgantur a veneno. sz co:pora munda fulmine percussa efficiuntur venenosa. z hoc est propter diuersas dispositionē viuētū siue recipientium. naz fulmen percutiens animal venenosum consumit hūiores venenosos. z sic relinquit carnes mundas. sed percutiens mundū cōsumit hūiores mūdōs: z relinquit carnes imundas. Aliud accidēs est. qz co:pa fulmine inflāmata cū difficultate extinguitur qz materia fulminis est viscosa z multū adherens cui adheret.

Conclusio responsiva ad qñtū.

Zicet qz eadem est materia sū ibām illarū impressionū. sz tamen differūt penes diuersa accidentia. z hoc satis patet ex dictis. Rationes solvuntur ex dictis. Et hec desciūdo methauroz.

Sequitur liber tert⁹ methauroz.

De residuis autē dicam⁹ opibus segregatiōis huius prein ducto iam modo dicētes.

De circa utitur tertij

libri methauroz. Querit p^oio vtrū radius visualis refragatur in occurſu medij rarioris: z densioris. Arguit qz nullo mō possit refrangi. nā radius perpendicularis a nullo occurſu cuiuscūqz pōt refrangi. ergo nec radius obliquus. p^{na} tenet. qz radius perpendicularis z obliquus procedūt a corpore lucido z sunt eiusdē rationis. añs pcedūt omnes perspectiui. Secūdo arguit. si radius visualis frangatur in occurſu medij densioris seqtur qz nulla res apparet in loco in quo ē veraciter. nec sub vera qritate. p^z p^{na}. qā illud qd apparet per refractiōem appet aliqd z alibi qz sit. Enā si radi⁹ visualis frangeret in occurſu medij densioris cū oculi sint desio

res qz uer sequitur qd omis radij visuales refrangerent. z sic ois res appareret maior qz sit. ergo zc. Ad oppositū est. p. in isto tertio libro in quo agit de his que apparēt per refractiōē z reflectiōē. sz de halo z de yride.

Pro quo sciendū est primo qz radiū visualē intelligit lumen multiplicatū ab aliquo luminoso co:pe p aliqd medij. Aduertendū qz refractio z reflectio differūt adinuicē. Nam radius dicitur reflecti quando ab aliquo co:pe opaco reuertērat z refertur versus corpus luminosum a quo recessit. Sed qñ radi⁹ visualis vlti⁹ pcedit deuiādo tamen a primo processu accedendo scilicet ad perpendicularē vel recedendo a perpendiculari: tunc talis radius dicitur refrangi. z ita sicut postea dicitur halo appet per refractiōem. yris per reflectiōē. Aristoteles tñ vtitur istis duobus nominibus indifferenter.

Sciendum est secūdo qz qñ ali⁹ quis radius reflectitur oportet qz semp agulus reflectiōis sit equalis angulo incidētie. Angulus autē incidētie dicitur angul⁹ causatus ex linea pcedētie ex corpore luminoso et cadente sup aliā lineā vel superficiem existens tñ in corpore a quo potest fieri reflectio. Sz angulus reflexus est angulus causatus ab eadem linea reflecta seu reuertērata a superficie supra quā pmo incidit versus corpus luminosum.

Sciendū est tertio qz cathecus ē radius visualis procedēs a corpore luminoso vsqz ad illū punctū in quo cōcurreret radius visualis reflectus eū eo si recte pcedere tur per superficiem in qua reflectit. iō res visibilis per reflectiōē apparet in cōcurrū radij visualis cū catheco. Et inde est qz imago apparet intra speculū.

Sciendū est quarto qz radius p perpendicularis nunq refrangit: sed totaliter transit per medij: vel reflectitur versus corpus luminosum. Et hui⁹ ratio est. qz nō ē maior ratio qz frangeretur versus vnā partem qz versus aliā ex quo est rectus. z iō vel trās sit vltimū vel reflectit in seipm. Et ita radius ppendicularis est fortissim⁹. Sz radij obliqui possunt refrangi. z qto sunt ppinquiores ppendiculari: tāto sunt fortiores. z qto pl⁹ recedūt a ppendiculari tāto sūt debiliores.

Sciendū est quinto q̄ a quolibet pūcto corp̄is luminosi in quolibet pūcto me-
dij existentis infra sperā actiuitatē corp̄is lu-
minosi pducit lumen & multiplicat̄ pat̄ ha-
berur in quarta p̄positiōe p̄spectiue. q̄d li-
bet punctū luminosi q̄dlibet punctum medij
illuminat. Et si obijciat etiā q̄ tūc i quoli-
bet puncto medij apparet infinitū lūne in
terſiue. q̄ in corpore luminoso sunt infinita
puncta a quoz quolibz multiplicatur lūne
in quolibet puncto medij. R̄ndet q̄ punctū
in p̄posito accipit p̄ſiue: & nō mathematice.
Punctus aut̄ p̄ſiue nō est indiuisibil̄.
nec ſūt infinita pūcta i aliquo corpore p̄ſiue.

Sciendum est sexto q̄ omne corp̄
politū & terſum natū est reflectere lumen. &
inde est q̄ in corpore lucidis politis & ter-
ſis apparet imagines vt facies hoīs appa-
ret in aqua & etiā in speculo. Inde narrat
p̄b̄s de quodā habere debiles oculos adeo
q̄ faciē ſuā videbat in aere. iōq̄ etiā in aere
reflectunt radij viſuales. ſed nō percipiunt̄
a nobis. q̄ aer non tenet iat viſum niſi i ma-
gna diſtantiā a qua non poſſumus videre
imagines reflectue.

Sciendū est vltimo q̄ claritas
vel obſcuritas in speculo facit ad hoc q̄ res
videat̄ clario: vel minus clara. Res aut̄ vi-
ſa in pulchriori & clario: speculo apparet pul-
crior: & clario: Et ſi ſpeculū ſit parue q̄nti-
tatis aliq̄ p̄pter paruitatē nō rep̄ntat figurā
rei: ſed ſolum colorē. Nam in speculo req̄nē
determinata q̄ntitas ad hoc q̄ rep̄ſentet fi-
gurā rei viſe. & ideo ſicut dicit̄ poſtea colo-
res yndis apparet per refractionē ſacrā a p̄-
uis guttulis aque tenentibz locū paruoz: uiz
ſpeculoz nō ſufficiētibz rep̄ntare figurā cor-
poris luminosi. ſ. ſolū colorē. Iſtis notaſ ſit

Concluſio prima. Radij viſua-
lis obliquus in occurſu medij denſiori fran-
git̄ a p̄pendiculari. Probaf. q̄ cū difficilius
ſit lūne multiplicari p̄ medij denſi q̄ p̄ me-
dij rarij. ſeq̄tur q̄ radius obliquus in occur-
ſu medij denſiori tēdit a p̄pendiculari ſe for-
nificādo vt poſſit penetrare corp̄ medij denſi.

Concluſio ſecūda. Radij viſua-
lis reflexus in occurſu medij rarij refragit̄
a p̄pendiculari. Sz q̄ luminis eſt diſſundere
ſe in q̄tū pōt. iō q̄n occurrit medio ſubtiliōz

in p̄ amplius & p̄fecti⁹ ſe diſſundit q̄ medio
denſiori. Et ex hoc pōt reddi cauſa quare deſ-
nari⁹ poſit⁹ in fūdo peluis plene aq̄ appet q̄
tū nō apperet ſi nō eſſet aq̄. viſu exiſtente in
eq̄li diſtantiā. q̄ radij viſuales denarij exi-
ſtentis in fundo peluis plene aq̄ poſſūt mul-
tiplicari p̄ aquā. ſz cū occurrāt medio rario-
ri frangūtur a p̄pendiculari. & ſic apparet de-
nari⁹ in concurſu radij viſualis cū catheco.
& apparet maior: q̄ ſit & i alio loco. Et eadē
de cauſa bacul⁹ hūis medietatē in aq̄ & me-
dietatem extra appet fract⁹. Nā illa p̄s q̄ ē
in aq̄ videt̄ per radios fractos a p̄pendicu-
lari. iō appet alibi & maior: q̄ ſit.

Concluſio tertia. Null⁹ radius
viſualis refrangit̄ in medio vniſo:mi. Patz
de illo qui videbat faciē ſuā in aere. Patet
etiā q̄ vt dicit̄ i. 2. de aīa q̄ ſiſtē de ſono ccho
& de lūie. q̄ ſi ſp̄ reflectio ſoni in medio ſi-
cū lūatio. ſed nō ē nobis manifeſta niſi ſit ab
aliq̄ corpore p̄hibere vltiorē p̄ceſſum lūis:
vel ſoni. Patz etiā q̄ lūne debili⁹ ē in magna
diſtantiā a corpore luſoſo q̄ prope. Tū in ſui
multiplicatiōe cōtinue debilitatur. q̄ cōtin-
nue magis diſtat a ſuo fonte. iō q̄to aliq̄s
eſt magis cōiūctum ſuo fonti: tanto ē fort⁹
Et ita apparet qualiter nō ſiūt eq̄les reflecti-
ones in quolibet puncto medij. ſed ſiūt ma-
iores & minores ſim diſtantiā maiorē vel mi-
norē a corpore luminoso.

Concluſio quarta. Radij p̄pen-
dicularis nūq̄ refrangit̄: ſ. bñ reflectit̄. Patz
ſatis p̄ ea q̄ dicta ſūt. determinare aut̄ in p̄-
ſiculi de radijs viſualibus p̄niet ad p̄ſpec-
tiuā. ſz iſta gñalit̄ dicta ſūt. q̄ in iſto libro de-
terminat̄ de imp̄ſiōibz apparētibz p̄ reflectio-
nem aut̄ refractionē radioz viſualiu. & p̄ hoc
patet reſponſio ad queſitum.

Ad ratiōes ante oppoſitum:

Ad primā dicit̄ q̄ radij p̄pendicularis eq̄li-
ter reſpicit ſup̄ficiē ſup̄ quā cadit. iō nō pōt
frangi magis ab vna pte q̄ ab alia. ſ. bñ po-
teſt prohiberi ne procedat vltcrius. iō dicit̄ re-
ſecti. Ad ſecūda p̄ ſolutio ex dictis. quia
res q̄ videt̄ p̄ medij diſſo:me diſſo:mi⁹ ap-
parēt q̄ q̄ videntur p̄ medij vniſo:me. quia
res viſa p̄ medij vniſo:me appet ſub vā q̄-
titate & in loco in q̄ eſt. Ad terna ſiſt p̄ ſo-
lutio ex dictis. q̄ viſio ſit ſim lineā p̄pendicu-
larē & oculus nō eſt medij. ſ. organū. &c.

Sequitur in textu. De halo autem et yride quod dicitur.

Queritur secundo utrum halo

debeat appere circularis figure. Arguitur quod non. quia yris non apparet circularis figure. ergo nec halo. tenet prima. quia ut habet philosophus causa eorum est eadem omnia enim sunt sicut apparet per fractionem et loquitur philosophus de halo et yride per reliqua et virgis. Secundo sic. circulus est figura plana vincta superficie contenta non habens profunditatem. sed halo habet profunditatem. ergo non. Tercio sic. quia si sic vel haberet ab astris vel a nubibus a quibus fit halo. si nubes nullam figuram sibi determinant. Ad oppositum est philosophus in textu dicens: primo autem de figura halo dicam: quia est circulus.

Pro ratione sciendum est primo

quod halo grece dicitur est quod corona latine. unde halo nihil aliud est quam circulus apparet circa lunam aut solem vel quodcumque aliud astrum.

Sciendum est secundo quod ipsi halo

materialiter est vapor modicus inspissatus in quo refranguntur radii astri luminosi vel alicuius corporis resplendentis. et hoc patet per signum quod materia ipsius halo est materia pluvie. quia quando halo ingrossat tunc sequitur pluvia. et quia in semarcessit halo: tunc est signum siccitatis. quia tunc calidum obnitet et consumit huiusmodi vaporis. si quoniam halo in una parte distrahitur: tunc ut in pluribus sunt venti. quia tunc videtur dividit consistentiam vaporis quod fit halo.

Sciendum est tertio quod halo sunt duplicia accidentia.

Primum accidens est quia videtur habere colorem album circa quem apparet nigritudo. Locus ratio est. quia halo apparet propter lumen incidens in materia vaporis. id est illa pars vaporis in qua incidit multum lumen quod scilicet est inter visum nostrum et corpus luminosum apparet alba. et pars constans quod modicum luminis contrahit apparet nigra. Aliud accidens est. quod halo magis apparet in principio autumni et circa equinoctium autumnale quam in estate vel in hyeme. non in estate. quia halo requirit vaporem non inspissatum. id est requirit frigus: et cuius calorem temperat. Aliud est accidens quod halo non apparet flante vento. quia ventus dissiparet caliginem vel vaporem a loco in quo debet apparere halo. nec permitteret talem materiam consistere. Aliud accidens est quod halo minus apparet de nocte quam de die. et in meridie quam sero. non enim

appareret in meridie propter nimium calorem: in bis gregantem materiam eius. et quoniam fiat pluries de nocte: non est tamen a nobis manifestum. quia non observamus ipsam nocturna sicut diurna. Unde sepe fit halo sub luna vel sub alijs astris de nocte: quoniam non apparet nobis.

Sciendum est quarto quod halo sic

generatur. nam quoniam vapor humidus vni formis dispositionis in raritate et densitate ingrossat in media regione aeris sub aliquo astro luminoso quia radius perpendicularis est fortissimus et dissipat medium vaporis et facit ipsum fluere circulariter et obliquiter versus partes extremas. et ita radii refranguntur ad perpendicularem. et huiusmodi exemplum posset dari si lapis perpendiculariter cadat super aquam sunt mundi: nonne circulares quod pro distantiores sunt a puncto in quo lapis cecidit: tanto sunt maiores. Sicut materia illa que est inter aspectum nostrum et astrum luminosum apparet nobis quod sit clara et non alie partes que sunt ad latum. et videtur nobis quod illa materia que est inter aspectum nostrum et astrum fluat ad partes extrinsecas.

Quibus notatis sit conclusio prima

sua ad. quod halo debet appere circulari figure.

Probatur ratione mathematica. per qua supponunt tres propositiones geometrice. due de prioribus. et tertia de secundo. Prima propositio est hec suppositio. scilicet quod omni triangulorum duorum quorum duo latera vni sunt equalia duobus lateribus alteri. duo quoque anguli equeles illis lateribus contenti fuerint basis vni erit equalis basi alterius reliquis angulis. et sic totus triangulus toti triangulo. Secunda suppositio quod omni duorum triangulorum quorum duo latera vni duobus lateribus alteri equalia fuerint basis quoque vni basis alterius necesse est angulos illis equaliteribus contentos equeles esse. Tertia propositio. Si plures linee recte que due a diversis punctis perveniunt equeles in idem punctum ceciderint: tale punctum est centrum circuli et linea tangens extremitates illarum linearum est circulari. Supponit ultimum quod caligo siue vapor: qui est inter corpus luminosum et visum nostrum sit vni formis densitate et raritate. Quibus suppositis arguitur sic. Sit sol. b. et visus. a. et pertrahat linea perpendiculari. a. b. per medium caliginis quod est. c. et signetur tria puncta in nube equaliterna ab ipso. e. g. sint. d. s. g. a quibus frangatur radii luminosi ipsi solis ad lineam perpendiculari

culari. et de
rurres et
b. s. a. qui p
positioes. n
les. Et sicut
basis. b. a. b
anguli mag
sunt equali
sis vni? bas
secundum n
rempios esse
equaliter cal
tres linee pe
ctis in nube
trum. e. g. lin
turres pari
s. c. g. sicut
s. g. g. t. e. a. r
bus lateribus
a lateribus. a.
ribus. a. c. t.
lateribus co
māsuppositio
loz erunt eq
s. g. a. e. t. e. s.
linee ducunt
punctum. et su
ctū est centri
mātes dista
per tertia pp
lano figure.

Ad rationem
Ad primum
yride. quia halo
trum est. sed
postea dicitur
lus pro re circ
sat et refracti
facta in calig
quidē caligo
suis partibus
la figura dep
minoro: et a n
aut quod quide
Queritur
partes in yri
tur quod sic. 20
sentus non de
dis esse veros

methaurozū.

cularē. & pcurrāt in pūcto. a. tunc intelligun-
tur tres trianguli magni. s. b. g. a. z. b. d. a. z.
b. z. a. qui protrahant esse eq̄les p primā pro-
positōē. nā linea. a. b. g. ad. r. z. ad. d. sūt eq̄-
les. Et sūt linea. b. g. z. b. d. z. b. z. sūt eq̄les. z.
basis. b. a. b. cōis ē trib⁹ angul⁹. ita illi tres
anguli magni sic se habēt q̄ duo latera vni⁹
sunt eq̄lia duobus lateribus alterius. z. ba-
sis vni⁹ basi alteri⁹. ergo per propositionē
secundā necesse est angulos his laterib⁹ cō-
temp̄os esse eq̄les. z. quēlibet triangulū eē
equalem cuilibet triangulo. Ducatur ergo
tres linee perpendiculares ab illis trib⁹ pū-
ctis in nubē signatis supra lineā. a. b. ad pū-
ctum. c. q̄ linee sint. d. e. g. e. z. e. tunc cōstitu-
tur tres parui trianguli. s. r. g. d. a. d. e. e. t. a.
z. e. z. istoz triū trianguloz duo latera vnius
scz. g. r. e. a. trianguli. g. a. e. equalia sūt duo-
bus lateribus vniusq̄ alioz trianguloz. s.
a. laterib⁹. a. d. e. t. a. e. trianguli. d. a. e. z. late-
ribus. a. e. t. a. e. trianguli. z. a. e. z. angulū illis
lateribus cōtenti sunt equales. ergo per pri-
mā suppositionē bases istoz trium trianguloz
erunt equales bases. z. ita iste tres bases
scz. a. e. z. e. z. e. d. erunt equales. Sz iste tres
linee ducuntur recte q̄ diversis parib⁹ i idē
punctū. z. sunt plures q̄ due. ergo tale pun-
ctū est centrū circuli. z. linea tangens extres
imitates distantes illaz lineaz erit circulari
per tertiā ppositionē. q̄ halo apparet circu-
laris figure: quod fuit probandū.

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā dicitur q̄ nō est ille de halo z
yride. q̄ halo apparet p refractionē: vt dis-
citur est. sed yris apparet p reflectionē. vt
postea dicitur. Ad secundā dicitur: q̄ ibi circu-
lus pro re circulari alias orbiculari accipit.

Ad tertiā dicendū est q̄ talis figura cau-
sat ex refractione radioz corpoz luminoso-
facta in caligine nubis ad ppendicularē. q̄
quidē caligo est vni⁹ formis dispositiōis in
suis partib⁹ in raritate z densitate. z ita il-
la figura dependet a duobus. s. a corpore lu-
minoso: z a nube. Sequitur in textu. yris
aut q̄ quidem est refraction.

Quentur tertio vtrū colores ap-
parētes in yride sint veri colores. Argui-
tur q̄ sic. Color est propriū obiectū visus. s.
sensus nō decipitur in iudicādo colores yri-
dis esse veros colores. ergo. Secundo ar-

guitur. ad vtrum colorem sufficiūt duo p̄n-
cipia. vni⁹ formale quod est lumen. z aliud
materiale quod est perspicuum. sed hec duo
principia inveniuntur in his coloribus: er-
go sunt veri colores. Ad oppositū argui-
tur. q̄ color verus est qualitas secunda cau-
sata per actionē qualitatum primaz sūm des-
bitam proportionem. sed hoc nō inuenitur
in coloribus yridis. q̄ solum apparent ibi
colores per reflectionē radiozū a nube so-
li opposita. ergo non sunt veri colores.

Item verus color vidēbus ipm apparet in
eodem loco. sed eadem yris non apparet oī-
bus hominibus. ergo colores ibi existentes
solum sunt apparentes.

Sciendū est primo q̄ post q̄ phs
ostendit de halo quid est: quomodo causat⁹
z cuius figure sit. Consequenter querit qd
est yris. quomodo causatur. quot sunt colo-
res eius. z qualiter causantur z ordinantur
ad invicem. cuius figure sit yris. z que sint
eius accidentia.

Sciendū est secūdo q̄ radius

visualis natus est refrāgi z reflecti: z ab aere
z ab aqua. Q̄ ab aere patet. quia vt has-
ber philosophus antiphon semper videbat
querse in aere imaginē suam: qd ei contin-
gebat propter visus debilitatē. Similit̄ cri-
am quando aer non est purus: dum scz flant
venti humidi sicut sunt. Eunt ingrossantes
aerem fit refractio radioz visualium de lon-
ge nam aspicientes ad naues de longe iudi-
cant quandoq̄ malos esse fractos: z hoc ē
propter refractionē factā in aere. sol etiā vi-
detur nato: in ortu z occasu q̄ in meridie.
qd ptingit propter vapores elevatos i aere:
disgregātes radios visuales. z ppter eandē
cām littera visa p vitrū apper grossior ppter
refractionē radioz visualium. q̄ ab aqua fiat
refractio z reflectio. p. z. q̄ aq̄ est spissior aere
p. z. etiā ad sensus. q̄a videmus imagines in
aqua vt in speculo.

Sciendū est tertio q̄ lucidū siue

fulgidū visum p ingrū apparet rubecū. si
cur p. z. de sole in ortu z occasu: z de carboni-
bus ardentibus: z de fumo ligni yridis. Et
causa hui⁹ est. q̄ rubedo est color medius in-
ter albū z nigrū. ideo qn species albi z nigrū
p idē modū veniūt ad visum visus iudicat
de colore medio per equidistantiam.

(color)
yridis

Ex precedentib⁹ p³ q³ a nube rosida oppo-
sita soli pōt fieri refractione radioꝝ pcedētiū
a sole pnt apparere diuersi colores. et isti co-
lores apparentes in illa reflectiōe sunt colo-
res yridis. **Ex quo** p³ q³ yrides differt
ab halo. nam halo apparet p refractionē ra-
dioꝝ alicui⁹ aſtri in nube exiſtente inter noſ
et ipſum aſtrū et vincit lumē aſtri ipſam caligi-
nē nubis in halo: ſ yris apparet in nube op-
poſita ſoli p refractionē radioꝝ ſolis vſq³
ad viſum noſtrū mediū inter ſolē et nubem
et q³ lumē ſolis in nube nō vincit nec pene-
trat nubē in qua apparet yris ppter ei⁹ in-
ſpſſionem. iō yris apparet p reflectiōē. ha-
lo vō p refractionē. **Ex quo** p³ q³ color: ei⁹
yris cauſat⁹ ex varia reflectiōe radioꝝ ſola-
riū a nube denſa et ſoli oppoſita. nā lumen
ſolis ſupplet vicē albi. et nubes ipſa ſpſſa
ſupplet vicē nigri. iō ſicut ex diuerſa mixtio-
ne cauſat⁹ color: extremorū cauſant⁹ diuerſi
medij colores: ita ex pmiſtione luminis et nu-
bis ſunt varias reflectiōes apparent diuerſi
colores yridis: ita q³ vbi magis ſupabūdat
lumē appet color: magis accedēs ad albediēz
q³ d³ puniceus. ſ vbi magis abūdat nigres-
cens nobis appet color: debilior et magis acce-
dēs ad nigredinē q³ eſt alurgus. ſ vbi lumē
medio mō ſe h³ ad nigredinē nubis appa-
ret color: q³ minus accedit ad nigredinē q³
alurgus. et min⁹ accedit ad albedinē q³ pun-
iceus q³ dicitur yridis. Tñ cauſa diuer-
ſitatis coloris in yride pōt accipi ex vltima
ppoſitiōe pſpectus. vbi d³ diuerſitate colo-
ris yris tam ex nubis: q³ luminis variatiōe
puenire. nam ſcōz qd quidā luminis et opa-
ci nubis roſide mouentis viſum noſtrū ſunt
taleū vel talē ppoſitiōē ſunt diuerſe ap-
parentie coloris in yride. et ſimile apparet i
reflectiōe luminis candle a vitro pleno
aq³ habēte colorē vniſormē ex preſent. vbi
tñ in diuerſis p³ib⁹ apparet diuerſi color: et
fantatiſtice. hoc etiā apparet in aqua eleua-
ta ſurſum a remo nauis in q³ aqua apparet
diuerſe fantatiſtice colores ex reflectiōe radio-
riū ſolis. **Ex precedentib⁹** p³ q³ cauſat⁹ yris
nā qñ aliqua nubes aquoſa et roſida oppo-
ſitur ſoli v³ lune ad quā pertingūt radij ſo-
lis v³ lune q³ nō poſſunt ipſam nubē vincere
et penetrare: tñ ab ipſa nube reflectūtur pe-
riſerie nubis ad oculos noſtros medios in-
ter nubē et ſolē v³ lunā: ita q³ impoſſibile ē

aliquē ſimul videre ſolē et yridē. **Ex q³ p³**
qd eſt yris. yris em eſt apparitiō triū colorū
in nube roſida oppoſita ſoli aut alteri alio
aſtro ſim ordinē ſe habentiū: et ſcōm figurā
ſemirculi aut ppoſitiones minores ſemircu-
culo. Patz ergo qd ſit yris et quō cauſat⁹. et
quorū ſunt colores eius. Poſterius autēz
videbitur qualiter ordinantur et qualiē di-
ſtinguūtur colores et de figura eius.

Sciēdū eſt vltimo pro reſpon-
ſione ad queſitiū: q³ color: h³ duplex eſſe. ſc³
materiale et formale. Eſſe materiale coloris
dependet ex qualitatiōe p³imis: ita q³ pſiſtit
in debita ppoſitiōe q³tuorū q³litatū p³imarū
et tale eſſe nō h³nt colores yridis ſicut bñ p³
bant ratōes facte ante oppoſitiū: ſed eē fo-
male coloris eſt lumen receptū in perſpicuo
et ſcōm tale eſſe color: yridis ſunt veri co-
lores. q³ in yride eſt lumen receptum in nu-
be roſida reflectum in diuerſis partib⁹ nu-
bis. ideo apparent diuerſi colores.

Ex quo p³z cōcluſio rñſua ad
q³litū. ſcilicet q³ color: es apparet in yride
ſunt veri colores q³rum ad eſſe formale: ſed
non q³rum ad eſſe materiale. Primam partē
tam ſatis probant rationes ante oppoſitiū
facte. et ſecundam poſt oppoſitum et c.

Sequitur in textu. Quia autem color
tabuus et c.

Queritur quarto vtrum yris
debeat tricolor: appere id eſt h³nt tres colo-
res. Arguit q³ nō: q³ inter colores yridē
et puniceū mediat color: qui dicit⁹ croceus
ergo in yride ſunt quattuor colores. **Re-**
ſcōdū ſic. quia rōne poſit⁹ color: inter punice-
um et yridē eadē rōne debet poni inter vi-
ridem et alurgū. igit in yride erunt quinque
colores. Ad oppoſitū eſt p³h³s.

Pro reſponſione ſciendū eſt
p³imo q³ ad apparitiōē puniceī coloris in
nube requiritur maior reflectiō luminis q³
ad apparitiōē alurgi. q³ q³to eſt maior: re-
ſlectiō radioꝝ luminorū a nube tāto maior:
apparet albedo in nube. et vbi apparet co-
lor: puniceus in nube: maior ē reflectiō i nus-
be q³ vbi appet color: yridis v³ alurgus. itā
color: puniceus eſt color: medius inter albū
et rui. cū tēdēs ad albedinē. **Et** color: alur-
gu s magis accedit ad nigredinē q³ colo-

methaurozū.

viridis. nā color viridis est mediū int̄ puni-
ceū ⁊ alurgū. nā min⁹ accedit ad nigredinē
q̄ alurgus. ⁊ min⁹ ad albedinē q̄ puniceus

Sciendū est secūdo q̄ quando
apparet due yrides vna supior ⁊ alia infe-
rior: rōnabile est colorē alurgū appere in yri-
de inferiori periferia ⁊ vnde in media pte. q̄
sic. p. q. colores virides apparet ex reflecti-
one radioz lufosoz: cū igit radi⁹ perpedicu-
laris sit fortissim⁹ sequitur q̄ ipe incidēs circa
centrū yridis penetrat nubē: ⁊ ita facit colo-
rē alurgū. s. in superiori parte nubis i qua
apparet yris inferior radij deficiūt a perpē-
diculari. ⁊ ita nō causant ibi magnū lumen.
⁊ apparet ibi color puniceus. ⁊ in media p-
te nubis medio mō se habet radij. ⁊ iō faci-
unt ibi apparentiā coloris viridis. s. i yride
superiori colores opposito mō situat: ita q̄
i inferiori parte yridis supioris apparet co-
lor punice⁹. in media viridis. ⁊ in supima al-
lurgus. q. ad apparitionē coloris punice-
i requirit mai⁹ lumen q̄ ad apparitionē alurgi
cū igitur p.ior periferia yridis inferioris sit
ppin q̄oz centro. radij lufiosi incidunt supio-
rē partem min⁹ oblique q̄ in parte supiori.
iō faciūt ibi apparentiā punice coloris. sed
in supiori parte eiusdē yridis taliter oblique
incidunt radij lufiosi adeo q̄ minime possunt
reflecti. iō faciūt ibi apparentiā alurgi colo-
ris. ⁊ in media parte medio mō se hnt ⁊ faci-
unt apparentiā viridis coloris. Sic igitur
pater q̄ in inferiori yride apparet alurgus
color: ppe centrū propter fortitudinem radi-
oz incidentiū ad perpedicularē. iō penetrat
nubē ⁊ nō facit huc nō multū reflectunt.
sed in supiori yride apparet alurgus color i
supiori periferia propter distantia radioz
luminosoz oblique incidentiū in illā partes
adeo q̄ nō multū reflectuntur. ideo non caus-
sant ibi apparentiā coloris alurgi. Et sic p. q.
q̄ color supioris yridis ⁊ inferioris ex oppo-
sito se habent.

Quibus notatis sit cōclusio rñ
sua ad questū. Tm sunt tres colores in yri-
de causati p reflectionē: ita q̄ in ipis semper
apparet tricolor. pbat. q. yris causat ex re-
flectione radioz lufiosoz a nube opposita
aut ergo radi⁹ lufiosus dñat sup nigrum
nubis. aut nigrū nubis dñatur sup radiū lu-
minosum vel medio mō se habet. si p. i. m. u. z.

sic causat color punice⁹. si secundū: sic alur-
gus. si terciū viridis. Et notatē dicebat in
cōclusionē causati p reflectionē. q. inter puni-
ceū ⁊ viridē apparet qdam color vocat⁹
a pbo chancos: q̄ nō apparet per reflectionē:
s. p iuxtapositionē punice ⁊ alurgi. ⁊ qñq
remitit color puniceus ⁊ mutat in illū colo-
rem. ⁊ ita colores yridū variant s. m q̄ inten-
ditur lumen ⁊ remittit nigrū nubis: aut ecō-
tra. Unde s. m diuersas incidentiā radio-
rū intendunt colores ⁊ remittunt in yride:
sicut etiā colligentes flores cū lātēna defici-
unt sepe q. lūmē lātēne causat diuersos co-
lores s. m incidentiā lūmis. Sed q̄reret ali-
quis quare per iuxtapositionē viridis cum
alurgo non apparet medi⁹ color: sicut p iux-
tapositionē viridis ⁊ punice: chancos. Rñ
datur q̄ hoc est. q. viridis ⁊ alurgus magis
cōueniūt q̄ puniceus ⁊ viridis. iō prop̄ cō-
uenientiā nō apparet medius color: sicut in
ter alios colores.

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā dicit q̄ ipa arguit de colore a
perpendicularitate p iuxtapositionē. Et se-
cūda soluit ex immediate dictis. Sequit
in textu. Q̄ aut neq circulariter.

Queritur quito vtrūz qñ appa-
rēt due yrides supio: sit debilioz in colorib⁹
q̄ inferior. Et arguit q̄ nō. q. sol o: bicu-
lariter diffundit lūmē. ergo in omi parte nu-
bis equaliter diffundit lūmen. ⁊ p pñs colo-
res yridū debent apparere eque intēsi in q̄
liber parte nubis. Secundo sic. yris supe-
rior: magis accedit ad soles q̄ inferior. ergo
recipit mai⁹ lumen q̄ inferior. ⁊ per cōsequē
colores superioris yridis sunt intēsiōes co-
loribus inferioris yridis. Tercio sic. supe-
rior: yris magis distat a centro q̄ inferior. er-
go radij solis minus possunt penetrare nus-
cem. ⁊ p pñs magis reflecti in yride supio: i
q̄ inferiori. Ad oppositū est pñs.

Pro rñsione scienduz est primo
q̄ nunq̄ apparet yris nisi centrū solis: cen-
trū yridis: ⁊ centrū oculi sint in eadē linea re-
cta. Nā qñ apparet yris semper ymbra caus-
sata ab hoie vidēte yridē pducit recte ver-
sus centrū yridis. Ex quo p. q. radi⁹ recte
pcedēs a sole vel ab aliquo alio co: ppe lūmi-
noso semp cadit sup centrū yridis.

Liber tertius

Conclusio responsiva. Superi-
or yris semp est minor in coloubus q̄ inferi-
or. Pater. q̄ in yride superior lumē magis p-
tenditur et recedit inun? a p̄p̄diculari adeo
q̄ nō pōt effcimus magna reflectio. in yri-
de aut inferior est maior reflectio et sunt ras-
dij luminosi fortiores. id̄ apparet in al? lumē

Dubitat primo vtrum yris
possit causari a luna sicut a sole. R̄ndetur
breuiter q̄ sic. et hoc est q̄ luna ē semiplena:
nō autē in cōiunctione.

Dubitat secundo vtrū duo ho-
mines in eadē pte yridē videre possint. R̄ndetur
q̄ nō. q̄ radi? reflexus sanper est eq̄lis
radio incidente. et anguli causati ab vtroq̄
sunt eq̄les. et q̄ ad aliū et aliū oculū reflectit
alius et ali? radi? et yris apparet per reflecti-
onē. oportet q̄ aliā et aliā yridē videant duo
homines.

Dubitat tertio quare est q̄ vi-
dendus quādoq̄ yridē inter nos et arbores
vel mōtes. R̄ndet q̄ yris q̄nq̄ apparet i ae-
re roudo a quo fit reflectio. ideo apparet p-
pe nos in aere.

Dubitat quarto vtrū yris sem-
per appareat p modū semicirculū: v? portio
nis maioris semicirculū. R̄ndet q̄ sic. et nun-
q̄ apparet per modū circuli integri. p̄z p̄io
ratioe naturali. q̄ centrū yris est punct? quē
tangit linea p̄cedens a cētro solis directe
p oculū vidētis per yridē. id̄ sole existente in
orientē apparebit maxima yris in nube dis-
posita in occidentē. vel ecōtra. sed tūc pun-
ctus quē tangit linea predicta est extrinsecus
in orizonte. ergo supra terrā nō rehnq̄tur nisi
si semicircul? q̄ est figura yridis. Et quo scq̄-
tur q̄ quādo sol magis eleuatur sup orizon-
tem tanto minor apparebit yris. vt visus ē
ad sensum. Depende arguit ratioe mathe-
matica. p qua supponit q̄ oculus semp ē in
ter centrū solis et yridis. supponitur etiam
que supponebatur in figura. halo. et cū ipis
supponitur. i y. Proposito primi Euclidis:
in qua dicitur. Si linea recta supra lineā res-
ctā cecident ambo āguli erūt recti vel eq̄les
duobus rectis. s̄ fiat igitur figura et sit cētrū
solis. a. et centrū oculi. b. et centrū nubis in q̄
apparet yris. d. et p̄sta tria puncta p̄trahat
linea. a. b. d. Deinde designentur in nube

tria puncta eq̄liter distantia ab oculo et sole
que sint. e. f. g. a quibus p̄trahant tres li-
nee ad centrū oculi. et etiā ab ipis p̄trahant
alie tres linee ad centrū solis a. et etiā in ista
figura intelligant tres magni triāguli: quo-
rū vnus est. a. b. g. alius. a. f. g. et tertius est. a.
e. b. qui triāguli sunt equales. q̄ latera sūt
eq̄lia. et bases sunt eq̄les. ergo āguli sunt eq̄-
les per secundā suppositōne. Quā aut latera
sūt eq̄lia p̄z p̄ primā suppositōne. q̄ tria pun-
cta in nube signata. f. g. f. c. equalit̄ distant a
sole et ab oculo. sūt bases sūt eq̄les. q̄ eadē
ē basis cor. f. linea. b. a. et ita illi tres magni
triāguli. f. b. c. d. et. b. f. d. et. b. g. d. quorum
duo latera vnus sūt eq̄lia duobus laterib?
alteri. et anguli illi equilateribus p̄tenti sūt
eq̄les. ergo per primā suppositōne primi Eucli-
dis bases sunt eq̄les. Assumptū p̄z. q̄ latius
b. d. est cōe. Alia vero tria lata sunt eq̄lia. q̄
puncta in nube eq̄liter distant ab oculo. S̄z
q̄ anguli illi eq̄laterib? p̄tenti sunt eq̄les. p̄z
q̄ ibi p̄fiderant̄ sex anguli quorū q̄libet duo
faciunt duos āgulos rectos: aut eq̄les duo-
bus rectis p̄ decimā septimā p̄positiōez eu-
clidis. Sic ergo tres bases. f. d. g. et. d. f. et. d.
e. sunt eq̄les et tangūt centrū nubis. ergo li-
nea tangēs extremitates illarū ē circularis fis-
sure. S̄z nō pōt apparere p modū circulari
integri. et ita apparet p modū semicirculū v?
portiois minoris semicirculū. Et p hoc patz
r̄silio ad. q. Ratiōes ante oppositū solun-
tur ex dictis. Sequitur in textu. Et sic autē
dictas causas ep̄sumandum. et c.

Quenit sexto vtrum paretie et
virge debeant apparere p reflectionē aut re-
fractionē. Arguit q̄ necutro mō debeant
apparere. q̄ si sic: seq̄retur q̄ non deberent
apparere vnus coloris: sed pluriū colorū
sicut yris. cōsequens est falsū. q̄ paretie ap-
parent albi coloris: et etiā virge. ergo et c.

Ad oppositū est. p. in vltimo capitulo vl-
timi tractatus.

Sciēdū ē primo q̄ paretie et vir-
ge causant̄ p reflectionē aut refractionē ras-
dioū solis sicut yris et halo. Et est differen-
tia inter paretias et virgas. Virge cū sūt q̄-
dam radij quasi linee p̄cedentes a sole p
nubē p̄foratā: quas vulgares vocant fus-
nes t̄xtoris solis. Et causant̄ differētē vir-
ge. Vno mō q̄ nubes nō ē yndiq̄ cōtinua

et tunc rad-
fo:amina
nce albe.
cōtinua.
alia. et tunc
nubes ē ap-
do nubes
do vero d-

Sciēdū

dicitur im-
tra: et dicit
parens im-
lis. Et sic c-
subtile mē-
vnum rotū
refragitur
culo. et facit
vix visu in
parens et
quē solis ex-

Hic p̄-

sua. Pare-
radioz soli
si ad visum
pareant p-
posan nub-
ad ppendi-
ergo. et c.

Dubita-

bus paretie
mū accidēs
pluuie q̄
sa et rouda
cōtinua. v-
nubū. A
lis est mag-
ventus aut
nubū q̄ b-
relij et vir-
solis. ergo
subtiliat n-
eā. ideo au-
accidēs est
directe sub
ud accidēs
sol em: neq̄
sol nunq̄ p-
secūdi. et q̄
sien refra-
et responsi-

et tunc radius solis penetrās nubē transiit p
foramina nubis. et si sint parua apparent lū
nce albe. Alio modo causant qñ nubes est
cōtinua. sed tū est grossior: in vna parte q̄ i
alia. et tunc radij solis transeūtes partē sub
tiliorē apparent per modū lineaz. Et quan
do nubes est grossa apparent virides. quā
do vero est subtilis apparēt albi totaliter.

Sciendū est secundo q̄ pareli?

dicitur imago solis. Et dicit a para qđ ē ius
ta: et dios qđ est sol. quasi imago solis ap
parens iuxta solem. apparet em ad latūs so
lis. Et sic causat pareli. naz aliqñ humidū
subtile inter visum nostrū et solē cōcurrunt in
vnu rotundū corpus. et tunc in illo corpe
refrāgūtur radij solis ad oculū quasi a spe
culo. et faciunt in tali corpe splendore quē
visū intueri possumus. Et quo pater q̄
parelius est nubes rorida et splendida effi
giē solis exprimēs siue gerēs. et seqns solē.

His premisissis sit cōclusio respō

sua. Pareli et virge apparēt p refractōez
radioz solis vel alterius corporis luminō
si ad visum nostrū. Patet. q: ad hoc q̄ ap
pareant pareli et virge oportet lunē in cor
porari nubi. q̄ cū sit densior radij refrāgunt
ad ppendicularē vt possint penetrare nubē
ergo. rē.

Subituratur primo de accidenti

bus pareliorum et virgarum. Rñdet q̄ pri
mū accidēs est q̄ parelius est magis signū
pluuię q̄ virge. q: causatur a nubemagi de
sa et rorida q̄ virge que causant in nube dis
cōtinua. vt dictū est. qđ est signum sufficiēs
nubiū. Aliud accidēs est q̄ pareli? austra
lis est magis signū pluuię q̄ borealis. quia
ventus australis est magis congregatiuus
nubiū q̄ borealis. Aliud est accidēs q̄ pa
relij et virge fiunt cōiter circa ortū et occasū
solis. ergo q: sol de die ppter nimū calorem
subtiliat nimis nubē aut totaliter consumit
eā. ideo aut fit in ortu aut in occasu. Aliū
accidēs est q̄ parelij et virge nūq̄ apparēt
directe sub sole sed appent ad lat⁹ solis. Ali
ud accidēs est q̄ nō apparent valde prope
solem: neq; nimis distant. Ratio primi. qā
sol nūq̄ permittit p̄sistentiā nubis. Ratio
secūdi est. quia in nimia distantia nō potest
fieri refractio radioz solis. Et p hoc pa
tet responsio ad quesitū.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā neget cōsequētia. q: nō codē mō
causatur sicut visū vt dictū est. sed causat p
refractionē. Auctoritas allegata est pro
dictis. Et hec de q̄stione Sequitur inter
tu. Quēcūq; autem. rē.

Quenitur septimo utrū minera

lia causent in terra per p̄mixtiōē exalatiōis
sicce et vaporose. Arguit primo q̄ non.
q: omne mixtū est leuius terra. q: participat
alia elementa q̄ remittūt gravitatē terre. sz
mineralia sunt grauiora terre. q: descendūt
per terrā. vt patet de metallo liquefacto. er
go non sunt mixta. Arguit secūdo. illa q̄
sunt cōmixta p p̄mixtiōē exalatiōis sicce et
humide sunt mixta imperfecta et parue du
rationis. vt patet de singulis imp̄ssiōib⁹.
Sed mineralia sunt magne durationis. er
go non fiunt per cōmixtiōē exalatiōis hūi
de et sicce. Terno arguit q̄ nō causant in
terra. q: ad generationē mixtoz cōcurrunt ces
lum per suū motū. sed hoc non potest fieri i
terra cū terra sit immobilis. In oppositū
est p̄philosophus.

Sciendū est primo q̄ post q̄ pbs

tractant de mixtis imp̄fectis causatis ex exa
latione humida et calida. cōsequēter hic in
cōi tractat de mixtis perfectis. s. de minerali
bus que fiūt ex illa duplici exalatiōe. et soluz
hic tractat de illis mineralibus in cōi. osten
dēdo q̄ fiunt ex eisde p̄ncipijs cū imp̄ssiōis
bus de q̄bus dictū est p. 1. et de ipis q̄rū ad
speciales et p̄prias rōnes in speciali ē deter
minandū in libro de mineralibus. Ad pre
sens autē supponit q̄ sicut sup̄ terrā eleuat
duplex exalatio. quedam calida et sicca ex q̄
per inflāmatiōē ab aliquo ingente fiūt im
pressiones ignite. et inflāmabiles vt sūt ven
nē. Alia est calida et humida ex qua per in
frigidatiōē fiunt imp̄. c̄ssiones humide. ita
sub terra virtute solis et alioz alioz fiūt di
plices exalatiōes. Quedā scz vaporose. et q̄s
dam fumose que sepe adinucē cōmiscuntur
Et hūi has due exalatiōes sunt species mi
neraliū q̄ fiunt sub terra. Quedā sunt fossi
bilia. et quedam metallica.

Scienduz est secūdo q̄ exalatio

sicca qñ ignitur in terra ratō ep̄ndi viscosi
causat omnia fossibilia: vt genera lapidum

Liber tertius

Aliquabilia sulfur. et vernice. et plura alia si-
milia. Et quedā istarū sunt a calido cōsumē-
te totalit̄ humidū et quasi p̄burente. ut pul-
vis coloratus. Alia vero sūt a calido di-
gerente humidū et sicco cōsumēte humidū
superflūū relinquēdo humidū cōtinuans et
bene terminās p̄tes sicci adinuicē: sicut sūt
lapides. Tamen scdm̄ Albertū in minera-
lit̄us est duplex p̄cipiū materiale lapidis.
Nam in aliquib⁹ siccū terrestre habens hu-
midū pingue et viscosum simul p̄mixtū est
materia lapidū. in aliquib⁹ aut̄ humidum
aqueū habens siccū terrestre in virtute et vir-
tutē speciales loci aut alicui⁹ influentie spe-
cialis est materia aliorū: ut hī qui sunt p̄
cōgelationem a frigido. ut sunt bzellus et
cristallus. Et in omnib⁹ lapidibus virtus
mineralis dependēs ab influentia aliquo-
rū astroꝝ et recepta in aliqua determinata
materia et in aliquo loco est causa effectiua
lapidis. Et hec videtur duplici instrumēto
q̄ q̄nq; vñ calido viscoso a quo patitur et
digeritur siccū terrestre. Quādo q; vero vñ
tur frigido existente in hūido aqueo a quo
fit p̄gelano lapidis. Et sicut in nutritione
calo: naturalis nō agit cōuertēdo nutrime-
tū in substantiā aliter: nisi scdm̄ exigentiā aie.
cuius calo: naturalis est instrumentū. et nō
scdm̄ naturā ei⁹ p̄p̄iā. ita calidū et frigidū
in gñatiōe lapidis solū agūt scdm̄ exigentiā
virtutis mineralis: cui⁹ sunt instrumēta.

Conclusio prima omia metalla
causantur ex exalatione vaporosa mixta cū
sicco terrestr̄. Probat̄. q; omnia metalla
sunt ex sulfure et argento viuo. ita q; siccū
terrestre habens humidū pingue et viscosū
passum a calido h̄z rōem sulfuris. et hūidū
aqueū habēs siccū subtile. et per calidū se
cōmiscens cum hūido aqueo et frigido cō-
tineat. vel cōtinuare cū hūido habet rōem
viui argenti. et ita sunt a calido digerente
illud siccū terrestre. Tamen vt dicūz ē de
lapidibus calidū et hūidū solū agunt in
virtute alicuius agentis principalis dispo-
nentis materiā ad spēm metalli. Et i illis
Quis cōcurrat siccū terrestre et hūidū aque-
um. Tamen illud humidū non totaliter cō-
sumitur a calido digerente. ideo sunt mino-
ris decoctionis q̄ lapides.

Conclusio secunda. mineralia

causantur infra terrā per p̄uersionē exa-
lanonis vaporose et fumose. Probat̄ cō-
clusio. q; in mixtione omniū mineraliū con-
currir aliquid siccū terrestre passum a calis-
do et aliquid humidū liquabile. que aliquo
modo habent rationes illarū exalationum.
Quia participat cū ip̄is in q̄tibus.

Subitatur primo de multitudine metalloꝝ. Ad dubiū respondetur q; metalloꝝ quedam sunt fluxibilia: ut plus-
bum et stannum in quibus humidū nō est to-
taliter cōprehensum per siccū. Sed a cal-
ido subtiliante et calefaciente possunt liq̄-
fieri. Alia vero ductibilia sūt vt ferruz et
similia: in quibus humidū est totaliter cō-
prehensum per siccū. Ideo per calidū subri-
lians nō possunt liquefieri. q; tamē humi-
dū nō est totaliter cōprehensum per calefa-
ctionem p̄nt̄ mollesceri et duci p̄ ieiū mallei.

**Subitatur secundo de nomini-
bus metalloꝝ.** Ad dubiū r̄ndetur q; sunt
septem metalla in alchimia. et sepe nominā-
tur per nomia planetarū a quibus principaliter
causantur. Vñ a calido solis cōmiscens
te purū et mundū sulfur cū puro et mundo
viuo argento decoquēte decoctione tēpe-
rata fit aurū qd̄ q̄nq; nominat̄ nomine solis.
Quādo vero calor solis admiscet̄ frigidit̄
tas et humiditas saturni ex grosso sulfure et
mūdo viuo argento decoquit̄ plumbū. Et
cū sibi admiscetur caliditas et humiditas io-
vis que per magnā humiditatem impedit cō-
pletā decoctionem et digestionē ex grosso sul-
fure argento viuo causatur stannum. Si
tamen calor solis miscet̄ caliditas et sicci-
tas maris ex sulfure trestre et ex viuo argēto
luto: o causat ferrū. Sed cū sibi admiscetur
calor et humiditas venenis ex sulfure mūdo
et grosso viuo argento causat cuprum. Quā-
vero sibi admiscetur virtus mercurij causa-
tur viū argentū. qd̄ etia sepe nominatur
mercurius et e. d̄ra. Quādo q; etia nomia
mus planetas nomine astroꝝ metalloꝝ. q; aliq;
h̄nt̄ simile calorē metallo. Et hec d̄ secūdo.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā d̄ q; aliqua metalla sunt gra-
uiora q̄ p̄tes terre alterate q̄ sunt circa nos
sed non sunt grauiora partib⁹ terre natura-
liter dispositę: vt sunt p̄tes terre ci. ca cētrū
ip̄ius mundi. Ad secundā dicit̄ q; mixta

causata ex
nū vbi nō
humidū
unt p̄llas
terrestri et
sicut sūt in
nis. Ad
cōcurrat ad
de quatione
no libro 12

Sequitur
chauro
Sequitur
tuor: cause

humiditas:
q; nō. q; om̄
generis. argē-
prima. et p̄
p̄na tenet. q;
qd̄ p̄mixta
q̄nq; tas. Et
et n̄ d̄ p̄rio-
litas. ans pa-
relp̄bo et
na que quid
nunq; sunt si-
et stelle. Te-
se primorū
leuitas sunt
qui est p̄mix-
lē p̄rio celi.
nere est ena
vñ gen⁹ ag-
et cū in vna
extrema seq̄-
me. Maio:
p̄na p̄leno-
stoteles in p̄-
autē quatuor
totū. quorū a
monta quatuor
Sciendū

metaphysicorum.

causata ex sola mixtione illarum exalatio-
nū ubi nō cōcurrat aliud siccū terrestre vel
humidū sunt parue durationis. s̄ illa q̄ fi-
unt p̄ illas exalatiōes cōmixtas cum siccō
terrestri et humido aqueo p̄ forte mixtiones
sicut sūt mineralia bñ sunt magne duratio-
nis. Ad tertiā d̄: q̄ licet celū motu suo nō
cōcurrat ad gñationē omnū que generant.
Locurrit tñ per suam influentiaz. Et hec
de questione. Et per cōsequens de toto ter-
no libro *Metaphysicorum*.

Sequitur quartus liber me- taphysicorum.

Sequitur in textu. Quoniam autē quat-
tuor cause determinate sūt elementorū &c.

Intra initium libri

quarti metaphysicorum. Queritur
primo utrū tñ sint quattuor
qualitates prime. scz caliditas
humiditas: frigiditas: et siccitas. Arguit
q̄ nō. q̄ om̄s qualitates mūdī sunt ciūdes
generis. ergo oēs hñt reduci ad vnā q̄litate
primā. & p̄ pñs nō est nisi vna prima q̄litas
pñā tenet. q̄ in omni ordine oportet eē ali-
qd̄ p̄mū. antecēdēs p̄. q̄ oēs sunt de gñe
q̄litis. Secūdo sic. lux ē qualitas qdā.
et tñ est p̄ior illis. ergo tñ est vna prima q̄-
litas. añs patet. q̄ lux est qualitas eterna
teste p̄bo ex eo q̄ corpora sup̄celestia sūt eter-
na que quidē corpa sunt subiectum lucis et
nunq̄ sunt sine luce cuiusmodi sunt planete
& stelle. Tercio sic. qualitates que sūt cau-
se primorū motū sūt p̄mū. s̄ grauitas et
leuitas sunt h̄mōi. q̄ causant motū locales
qui est p̄mū om̄i motū. vt p̄ aristote-
lē p̄rio celi. Quarto sic. in vnoquoq̄ ge-
nere est vna prima p̄terietas: s̄ qualitas est
vnū gen⁹. igitur e⁹ est vna prima p̄teretas.
et cū in vnaquaq̄ p̄teretate sint tantū duo
extrema sc̄q̄tur q̄ tñ erūt due q̄litates pri-
me. Maior est p̄bi in p̄mo p̄p̄si. et minor: &
p̄ntia p̄ se note sunt. Ad oppositū est aris-
toteles in principio hui⁹ quarti dicens. qm̄
autē quattuor cause determinate sunt eleme-
torū. quorū aut sunt scz cōiugatiōes et ele-
menta quattuor accidit esse.

Sciendum est primo q̄ post q̄

p̄p̄s in primis tribus libris determinauit &
imp̄ssiōib⁹ que debent mixtis imp̄fectis: cō-
sequēter in isto quarto determinat de imp̄s-
siōib⁹ que debent mixtis p̄fectis ex eo q̄ in
ipso agit de imp̄ressiōib⁹ qualitatum prima-
rū per quas fit mixtio corporū. Unde quas
liter differūt corpus simplex mobile ad for-
mam mixti imp̄fecti quod est subiectū in tri-
bus primis libris: et in isto quarto patuit i
prima questione primi.

Sciendum est secundo q̄ dictio
exclusiua addita termino numerali aliquā-
do pōt excludere om̄e aliū a significato tal-
cui addit. Et isto mō exponit. vt si dicamus
tñ sunt sex h̄oies in domo. exponem⁹ illam
sic. sex sūt h̄oies i domo & nihil aliud q̄ sex
h̄oies sūt in domo. & isto mō exponēdo istā
ista esset falsa. tñ sunt quattuor q̄litates pri-
me. Aliqñ vero dictio exclusiua addita ter-
mino numerali solū excludit maiore multi-
tudinē q̄ sit m̄ltitudo importata per termi-
nū numeralē cui additur. & sic aliter q̄ p̄i⁹
vt cuz dicitur tñ sunt sex homines in domo
ista iuxta hūc scdm̄ modū accipiendi di-
ctionē exclusiua est sic exponenda. sex sunt
in domo et nō plures q̄ sex sunt in domo. &
isto mō accipiendo li tantū in titulo nostre
p̄sentis lectionis: ista est vera tñ sunt quatuor
qualitates prime.

Sciendū est tertio q̄ qualitātū
quedā sunt sensibiles: & quedā insensibiles
Sensibiles dicunt que aliquo sensu p̄cipiū-
tur: vt q̄litas: frigiditas: et raritas. Et sic
d̄ alijs plurib⁹. Qualitates em̄ insensibiles
sunt q̄ nullo sensu p̄cipi p̄nt a nob̄ sicut in-
fluentie corporū sup̄celestiū. Qualitatū autē
insensibilū quedā sunt q̄ p̄sequūtur ad q̄l-
itates primas siue actiōes ipsarū. quedam
vero nō cōsequūtur ad eas siue ad ipsarū
actiōes. Exemplū de primis: vt virtutes
herbarū & lapidū preciosorū. de quibus loqui-
tur Albert⁹ in libro de mineralib⁹ dicens q̄
mirabile est q̄ vna herba calida sanat alijs
qñ ab vna infirmitate frigida vel ecōtra.

Exemplū de secundis: vt influentie cor-
porū sup̄celestiū. Qualitates autē sensibiles
sunt duplices. q̄ quedā gñant solo motu:
vt videmus q̄ mouendo lūm per vicos
quāq̄ aliqd̄ importet de lūe. tñ adhuc ma-
gis remanet. nā p̄ motū calēfit et sic ibi ge-
st

Liber quartus

nerat rarefactio. et ideo quāvis pars ipor-
tes. tñ q: lutū rarefactus ē adhuc mar? vide-
tur ēē qñ erat p dēfatus. Alie vero sunt q
nō gñant per solū motū localem: vt sapor:
odor: et color: q gñant ex cōcursu q̄tuo: q̄li-
tatū primarū. Vñ q̄litates sensibiles sūt
adhuc duplices. quedā sunt actiue et q̄daz
nō actiue: et hoc loquēdo de actōe facta rōe
p̄rarietatis. Exemplū de actiuis: vt cas-
lidū. de nō actiuis: vt odor color et sapor.

Istis notatis ponitur cōclusio
responsiua ad. q. Quattuor sūt qualitates
prime. Probatur ista p̄clusio. sicut p̄bata
est in quarto de celo et in. 2. de gñatōe. vi-
delicet ex parte sex cōbinationū. quoz quat-
tuor sunt viles et ducuntiles: sicut ibidez
satis visum est. Probatur enā q̄ tot sunt q̄li-
tates prime quoz sunt corpora simplicia ge-
nerabilia et corruptibilia: sed tñ sunt q̄tuo:
o: co: pa simplicia prima generabilia et co-
ruptibilia. scz ignis: aer: aqua: et terra. ergo
tñ sunt q̄tuo: q̄litates prime. Maior ap-
paret: q: quodlibz co: p? simplex gñabile et
corruptibile bz vnā solā qualitatē primam.

Sed dubitatur primo verum
influētie co: po: celestis sint qualitates in-
sensibiles sicut tactus est in tertio notabili.
Et arguit q̄ nō. q: influētie co: po: sup:
celestis multū alterant sensum cōmunes et
memoriā et ipsaz fantasiā. ergo ille q̄litates
sunt sensibiles. tenet p̄ha. q: sentire non est
nisi imitare sensus. antecēdēs p̄z. q: hoies
bñ dispositi in naturalibus aliqñ in somno
hñt perfectas visiones: vt dicit Albert? ma-
gnus in libro de diuinatione somnoꝝ. Ad
dubiū respōdet q̄ influētie co: po: sup:
celestis sunt insensibiles sicut tactus ē. et qñ ar-
guit q: alterat sensum. Rñdēt q̄ b nō est ve-
rū loquēdo de alteratiōe q̄ sit p cōtactū de
qua loq̄tur Aristoteles in isto libro. et qñ p̄-
batur q̄ hoies bñ dispositi in somno aliqñ
habent p̄fectas visiones. Dicit q̄ b nō ē
p̄ alteratiōē sensus: vt dicūt aliq: q: illa al-
teratiō q̄ sic fit est magis in intellectu q̄ in
sensu. ergo talia debēt dici visiones siue in-
tellectiōes magis q̄ alteratiōes.

Dubitatur secūdo verum odor
et sapor: sint q̄litates nō actiue quēdamodū
dictū ē in ultimo notabili. Et af q̄ nō. uno
magis dñt dici actiue. q: color: mouet visum

et illud ē agere in ipm visū. q̄ color: ē q̄litas
actiua. Ad dubiū rñdēt q̄ color: et odor: et
sapor: sūt q̄litates nō actiue. nō qdē q̄ nū-
lo mō agāt. q: vt tactus est in argumētis co-
lo: agit in mouēdo sensus et causando spe-
ciē in medio. s̄ dicūt q̄litates non actiue.
q: actōes ille q̄ ab ipis sūt nō sūt rōe p̄ra-
rietatis. et p b soluitur ratio dubij.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā cōcedit loquēdo de gñe logicali.
q: logice loquēdo suū gen? est q̄litas. s̄ nē-
gat loquēdo d gñe naturali. nā q̄litates cō-
ueniētes celo. et cōueniētes co: poib? inferi-
oribus nō reducūt ad vnū gen? nature.

Ad secūda d: q̄ Aristoteles intellexit in
littera de q̄litatib? p̄nub? p̄nuz. sic aut nō ē
de luce. Ad tertia p̄cedit maior. s̄ negetur
minor. q: nō q̄libet mor? localis est p̄ior: s̄
solū motus localis celi. nā in istis inferiori-
bus mor? alteratiōis p̄cedit motū localem.
Tñ aliter ē dicēdū sicut superi? dicebat de
luce. q̄ iste q̄tuo: q̄litates. scz caliditas. frigi-
ditas. et dicunt prime q̄tū ad istū effectus
qui ē tāgere. licet nō in ordine ad oēs alios
effectus. quos graue et leue sint p̄iores ipis
q̄tum ad istū effectus qui est mouere motū
locali. nō tñ q̄tum ad hūc effectū qui ē mo-
uere potentiā tactuā. Ad quartā d: q̄ ve-
rum est capiēdo cōtrarietate large vt se ex-
tendit ad oppositiōē que est inter p̄uatiō-
nē et habitū: sed negetur capiēdo cōtrarie-
tatem p̄prie. Sequit in textu. Quoz
duo quidē factiua calidū et frigidū.

Queritur secūdo vtrū sint due
qualitates actiue. scz caliditas et frigiditas
et due passiue. scz siccitas et humiditas. Et
arguitur primo q̄ caliditas et frigiditas nō
sūt solū qualitates actiue: s̄ etiam passiue.
q: calidū agit in frigidū. et ecōtra frigidus
i calidū. sed illud qd recipit actionē patit.
ergo sequit q̄ tam frigidū q̄ calidū patiū-
tur. Cōfirmatur. q: frigidū fugit calidum
sicut videmus delignis viridib? in quib?
p̄pter calorem ignis humiditas accedit ad cas-
put ligni. et b rōne frigiditatis. Secūdo
sic: calidū et frigidū sunt qualitates cōtra-
rie. ergo etiam actiue. cōsequētia tenet. q̄a
cōtraria agūt et patiūtur adinuicē. Ter-
tio omne agēs naturale per cōtactū in agēs
do repatiūt. sed calidū et frigidū sūt p̄mōi.

Deinde p
nō sint qual
siccū cor
humiditate
tas sūt q̄lita
pbat. q: cō
lita. Quia
agere vt p̄n
humiditas et s
actiue nō p
in isto quarto
res p̄mas d
et frigidū. et
Sciendū
dicebatur in
tuor: prime q
tas: frigiditas
prime. q: in
ad alias p̄u
prime. q: per
nerant et co:
gibiles gñant
passiones ill
luditas et frig
corrupt se s̄
nupunt leu
lurati p̄ma
gredim nō
Vltimū
dicet de gr
et sic de alijs
his apparet
ditas licet nā
qualitatu ra
none ad om
rabilū et co:
Sciendū
porest dici p
rectiue. Vt
subiecto cod
ne Et sic in
nō patit sub
atur pati re
et cōrūpitur
corūpitur
caliditas dic
mō vocatur
nature quā
acquirunt al
Sciendū

Deinde probatur quod humiditas et siccitas non sint qualitates passive: sed etiam active. quia siccitas corrumpit humidum. et e contra. etiam siccitas humiditatem et e contra. ergo siccitas et humiditas sunt qualitates active. tenet prima. et affertur probatur. quia cineres corrumpunt aquam in ipsis posita. Quid sit materie et pati et forme est agere: ut patet in primo et 2. de generatione. sed cum humiditas et siccitas sint forme: sequitur quod sunt active et non passive. Ad oppositum est probatum in isto quarto: ubi postquam enumeravit qualitates primas dicit quod due sunt active. scilicet caliditas et frigiditas. et due passive. scilicet siccitas et humiditas.

Sciendum est primo quod sicut prius dicebatur in precedenti questione quod quatuor primae qualitates tangibiles scilicet caliditas. frigiditas. siccitas. et humiditas dicuntur prime. quia in modo sue generationis non reducuntur ad alias priores. licet pro tanto dicantur prime. quia per proprias actiones et passionem generant et corrumpuntur. sed alie qualitates tangibiles generant et corrumpuntur per actiones et passionem istarum primarum. sicut videmus quod caliditas et frigiditas iuxta se invicem possunt corrumpi se. sed alie qualitates secunde non corrumpunt se invicem nisi per suppositam actionem qualitatum primarum: sicut albedo iuxta posita in gredum non agit in ipsam nec patitur ab ea nisi si supposita actione primarum qualitatum. et similiter diceretur de gravitate posita iuxta levitatem et sic de alijs qualitatibus sensibilibus. Et his apparet quod caliditas et frigiditas humilitas siccitas non sunt solus prime respectu qualitatum tangibilium. sed generaliter in comparatione ad omnes qualitates corporum generabilia et corruptibilia.

Sciendum est secundo quod aliquid potest dici pati dupliciter. Uno modo subiective. Verbi gratia. si qualitas intendatur subiecto eodem manente dicitur pati subiective. Et sic in generatione substantiali materia non patitur subiective. Secundo modo aliquid dicitur pati terminative. videlicet cum diminuitur vel corrumpitur. Verbi gratia. ut si caliditas corrumpatur a frigiditate vel diminuat: tunc caliditas dicitur pati terminative. Et isto modo vocatur generaliter aliquid pati terminative quando per actionem vel passionem acquiritur aliquid vel perditur.

Sciendum est tertio. quod aliquid

dicitur pati adhuc dupliciter. Primo modo per se. secundo modo per accidens. Unum aliquid dicitur pati per accidens. ut patet per Aristotelem et per meo: et secundo philosophorum quando coniungitur cause per se patienti. et sic humiditas dicitur pati quando subiectum eius patitur: quia illa humiditas non diminuitur. Unde sicut aliquid dicitur agere per accidens quando coniungitur cause per se agentis. ita aliquid dicitur pati per accidens quando coniungitur cause per se patienti. Exemplum datur hic Albertus dicens. quod si esset aliquod subiectum in quo esset caliditas et etiam humiditas: et pateretur subiectum caliditate et non subiectum humiditate. tunc illa humiditas diceretur quodam modo pati. et hoc est per accidens. Alio modo aliquid dicitur pati per se: sicut patet in precedentibus.

Istis notatis sit conclusio responsio sua. Caliditas et frigiditas sunt qualitates active: et siccitas et humiditas sunt qualitates passive. Probat conclusio duabus rationibus. prima. quia prima sunt ex proprietatibus istarum qualitatum. et est ista. Caliditas et frigiditas habent congregare et disgregare. humiditas autem et siccitas habent terminari facile vel difficulter. sed congregare et disgregare nihil aliud sunt quam aliquid agere. facilius vero terminari vel difficulter nihil aliud est quam quoddam pati. ergo sequitur quod caliditas seu caliditas et frigiditas erunt qualitates active. et humiditas et siccitas passive. Secunda ratio quod sumitur ex diffinitionibus istarum qualitatibus est. quia diffinitio caliditatis sic. Caliditas est que habet congregare homogenea et disgregare eterogenea. Frigiditas autem sic diffinitio. Frigiditas est que habet congregare tam homogenea quam eterogenea. Diffinitio autem humiditatis dicimus. Humiditas est facilius terminabilis termino alieno: et difficulter termino proprio. Siccitas vero est facilius terminabilis termino proprio: et difficulter termino alieno. Sed in diffinitionibus caliditatis et frigiditatis ponitur verbum importans actionem. et in diffinitionibus siccitatis et humiditatis ponitur verbum importans passionem. ergo caliditas et frigiditas sunt active. et humiditas et siccitas sunt passive. Unum cum philosophus dicit quod caliditas et frigiditas sunt activa. et humiditas et siccitas sunt passive. ipse intendit dicere quod corpora mixta de quibus hic intendit per caliditatem et frigiditatem agunt principaliter. et per humiditatem et siccitatem principaliter patiuntur.

Dubitatur primovtrū ignis de
siccat humidū ratione caliditatis vel sicca-
tis. Et videtur qd rōne caliditatis. qz calor
solis desiccatur lūū. et hoc nō est ratione siccitatis.
ergo ratione caliditatis. et per cōsequēs
a simili ignis desiccans lūū desiccabit rōne
caliditatis et nō rōne siccitatis. Secundo
sic ignis non desiccatur rōne siccitatis. qz rati-
one caliditatis. tenet pna. quia in eo nō sūt
nisi ille due qualitates pūne. et antecedens
pobatur. qz siccū iuxta positū humidū non
desiccatur illud. patz. qz ossa posita iuxta cre-
bū non desiccant cerebrū: quod tamen est
maxime humidū. Sed qd non desiccet rōne
caliditatis apparet. qz caliditas nō est ptra-
ria humiditati. ergo vna nō corrūpit aliā.
modo nos hic loquimur de actiōe qd fit ratiōe
cōtrarietatis. Ad dubiū rīdēt qd ignis de-
siccat humidū ratione siccitatis et nō ratiōe
caliditatis. pz. qz siccū et humidū cōtrarian-
tur. calidū autē et humidū nō cōtrariantur: si-
cut tangebatur vltima ratio. ymo possunt esse
in eodem. puta in acre in actu cōplero: quod
repugnat cōtrarijs. sed vñ cōtrariū natūz
est destrueret reliquū. ergo siccū cōsumit et de-
struit humidū. Et tūc respōdetur ad rōnes
pbanes qd ignis desiccatur rōne caliditatis.

Ad pūnā dicitur qd calor solis de se pprie
et per se non desiccatur. sed si desiccet h est de p-
accidēs. s. corumpendo frigiditatē humidū
cui est annexa humiditas. et quando illa frigi-
ditas naturalis corumpitur aliqñ corū-
pitur humiditas. et in quātū calor rarefacit
humidū: tūc humor ascendit et residuū ma-
ner durū siccū et terrestre. et sic accidit p acci-
dens calori qd induret siue desiccet. Ad se-
cundā negetur aīz. et ad probationē dicīz
qd quādo siccū ponit iuxta hūidū tūc siccū
desiccatur ipm humidū: lz illa desiccatio non
appareat semp ex eo qd ipa tarda est et quasi
imperceptibilis.

Ad rationes ante oppositum:

Silr dicīz qd ipc bene probāt qd iste qualitas
res caliditas: frigiditas: hūiditas: et siccitas
sūt actiue et passiue loqndo de actiōe et passio-
ne terminatiua. s. loqndo de passiōe subiectia
caliditas et frigiditas nō sūt qūitates passi-
ue. s. actiue solū. s. hūiditas et siccitas tali pas-
sione dicunt passiue. Sequitur in textu.
Determinatis autē his sumēdū vñqz citāz.

Queritur tertio vtrū generatio

simplex fiat a calido et frigido tanq̃ a causis
instrumentalibus. Et arguitur primo qd
non. qz si sic sequeretur qd substantia pduce-
rerur in virtute accidentis. cōsequens ē fal-
sum cū nihil agat cōtra gradū propiaz. pz
tamen cōsequētia ex quo generatio simplex
fit a calido. Secūdo sic: caliditas et frigi-
ditas contrariant. ergo non sunt pductiue
substantie siue forme substantialis. tenet cō-
sequētia. qz cōtrarie disponūt ad cōtrari-
as dispositiōes. modo ad dispositiōes ptra-
nas sequūtur forme ptrarie. ergo duo cōtra-
ria nūq̃ pducunt vñū: s. diuersa. Tertio sic
videmus qd si ex acre generet ignis vel ecō-
tra qd caliditas ibi nihil producit. licet bene
remaneat eadē caliditas ignis cū aere. igit.
et c. Ad oppositū arguit auctoritate Aris-
totelis in isto secundo capitulo dicentis qd
generatio simplex fit a calido et frigido.

Pro rñsione sciēdū est primo

qd sicut dictū est superius: caliditas et frigi-
ditas sunt qualitates actiue magis tamē ca-
liditas qd frigiditas. Unde sūt effe-
ctus caliditatis. Nam caliditas primo tē-
nat maturando rem ducendo ad vltimū cō-
plētū et terminū. Secūdo caliditas trās-
mutat alterādo. Tertio caliditas humectat
qd cōtrahit humorē ab infra ad supiciē: vt
pz decōgelans et liquefactis. Quarto cali-
ditas desiccatur. sed hoc est tñ ex cōsequēti sic
ratiū est in quēstione pcedēti. qz qñ calor
abundans humorē eleuat a supiciē. s. euz
expellit. vt pz in plumbo sepe liquefacto.

Quinto calidū indurat mō dicto in qūtiōe
pcedēti. nā abstrahit humidū. et humidū ab-
stracto relinquitur terrestre et durū. Sexto
caliditas mollicat. nam in qbusdā qd hūor
multū cōmixtus est sicco tūc nō potest trahi
ad supiciē per separationē a terrestri. modo
illud terrestre molle fit: sicut sunt cornua ani-
malū. Et silr sicut sunt assignati sex effectus
caliditatis: ita possunt assignari sex effectus
frigiditatis. Nam frigiditas terminat. quia
pstringit et coadunat humidū ipm impigū-
do. Secūdo alterat calorem. Tertio humes-
cat hūidū aerē cū aqueo miscēdo. Quar-
to exsiccat. qz adunat. et id expellit humidū.
Quinto indurat. expulso em hūido relinq-
tur durū. Sexto mollicat hūidū aerē cū

aqueo misc-
qd nō cōue-
quare est
Sciendū
zio simplex
introducōe
inc equi est
dispositiōe
su: finalis.
pna pōt fieri
re naturalit
ne agētis n
ma in bume
naturalit ex
attingit for
ad illā formā
ligatiōe aq
s creando in
creat vt hz
tā ergo pūne
li. lo qmūz er
nōne pcedēti
Sciendū
gnanone p-
tus. sed imm
cū forma ec
tendētia mō
Sic caput
tūc pcedēti
nalis et mō
generatio fin
dā est gñan
Et alia ē ge-
hic intelligit
Sciendū
res pūne du
rōn. b? pp-
rā. Et illo mō
re qd genera-
in qmūz reg-
tus in eis ce-
bigfa. si cali-
hs alterare
vt naturalis
ram. sicut eo
tūc bñ est an-
tendū qd qua-
mūto cōs.
la. nūmūz iūm
Alia ē que

aqueo miscendo. Et eius caliditas rarefaciat
quod non conuenit frigiditati. id est formali? agit.
quare est magis actiua quam frigiditas.

Sciendum est secundo quod genera-
tio simplex accipit dupliciter. Uno modo pro
introductione forme substantialis: ut puta for-
me equi vel hominis. Alio modo accipit generatio pro
dispositione precedente introductione forme
substantialis. **Ubi generatio primo modo sum-**
pta potest fieri dupliciter. Uno modo quod fiat me-
re naturaliter et introducat formam per solam actionem
agentis naturalis. Et sic introducitur forma in brutis.
Alio modo potest fieri non mere naturaliter ex eo quod
agens naturale nullo modo attingit formam. sed
solam ultimam dispositionem ad illam formam: sicut est
generatio hominis. nam in tali generatione agens naturale
non attingit formam: sed creando infunditur corpus
et infundendo creatur: ut huius articuli? parsionis. Ad propositum
ita ergo principaliter loquimur de mere naturali.
loquimur etiam de generatione accepta per dispositionem
precedentem introductionem forme substantialis.

Sciendum est tertio quod accipiendo
generationem pro introductione forme non est motus.
sed tamen simplex mutatio. quod est eadem cum
forma acquisita per generationem. ita quod non est in
tendenda media ad illam formam per generationem.
Sed si capiamus generationem pro dispositione
precedente introductionem forme substantialis est motus.
Ubi est aduertendum quod generatio simplex adhuc
est duplex. quod quodam est generatio elementum seu
corporis simplicis. Et alia est generatio mixti. Ad propositum
hic intelligendum de generatione mixti.

Sciendum est quarto quod qualitates
prae dupliciter accipiuntur. Uno modo sub
rationibus? propriis et non secundum quod reguntur per naturam.
Et isto modo magis habent alterare et corrumpere
quam generare. Alio modo possunt considerari
in quantum regulantur per naturam puta secundum
vires in eis celi. Et isto modo habent generare. ver-
bigra. si calor accipiat in quantum calor secundum se
habet alterare et incinerare. si calor consideretur
ut naturalis est siue prout regulatur per naturam.
sic in eo est virtus? celi et vis formatiua. et
tunc habet esse causa generationis. Ubi est aduer-
tendum quod quadruplices possunt accipi rationes
mutatores. Prima est que disponit ad cau-
sam mixti simpliciter. et illa vocatur generatio
Alia est que disponit ad perfectionem mixti et

nutritionem eius. et illa vocatur digestio. Ter-
tia est quando est defectus in perfectione mixti
et illa vocatur indigestio. Quarta est que
disponit ad imperfectionem mixti. et illa vo-
catur putrefactio.

Istis notatis sit conclusio responsio-
liua generatio simplex fit a calido et frigido tam
quam a causis agentibus? instrumentaliibus? Pro-
bat conclusio per distinctionem causalem generationis
simplicis et naturalis positam ab Aristotele
in textu. quod est quod generatio simplex est prout
ab his virtutibus. scilicet calido et frigido cum
habeant rationes ex subiecta materia vnicuiusque
nature. Probat etiam. quod calor in quantum naturalis
est formatio et inductio forme cum in eo
sit virtus? celi et vis formatiua. et frigiditas
adiuuat materiam ne calor eam omnino dissoluat
et cum generatio naturalis sit prout mutatio frigi-
di et calidi ad determinatum temperamentum
nature proportionatum. sequitur conclusio vera.

Dubitatur primo verum calor
extrinsecus iuuat calorem intrinsecum. Et ar-
guitur quod non. quia calor extrinsecus attrahit ad
se calorem intrinsecum. ergo non iuuat ipsum. tenet
propter. quia quanto plus attrahit tanto minus in cor-
pore remanet. et alius per experientiam. quia in
estate homines non possunt digerere ex eo quod calor
extrinsecus attrahit calorem intrinsecum. Se-
cundo sic. calidum intrinsecum iuuat a frigido.
ergo non a calido extrinseco. tenet propter. quia est
inconueniens idem iuuare ad duobus? contrariis cum
contraria habeant diuersos effectus. modo sic est de
calido extrinseco et de frigido. Ad dubium
respondetur quod calor extrinsecus iuuat calorem intri-
secum. Patet: nam calidum extrinsecum aliquando con-
seruat calorem intrinsecum contra frigus. quod patet.
quia si calor extrinsecus non preseruaret intrinse-
cum. intrinsecus calor pateret et posset corrum-
pi a frigido. et sic calidum non posset agere. quia
posset corrumpi vel impedi in sua actione.
Et tunc ad rationes dubij dicendum. Ad pri-
mam dicitur quod verum est de calore extrinseco in debi-
to et in moderato. sed tamen non est verum de calido
extrinseco temperato: quia calidum extrinsecum tem-
peratum non attrahit calorem intrinsecum: sed iuuat
et de illo intelligitur in dubio. et ideo in Suetia ho-
mies habent stupidas quibus? solent comedere. Ad
secundam dicitur quod verum est de per accidens. nam frigidum in
generatione mixti resistit calido ne fiat motus? sicut
ne actio nimis velocius. ut exinde melius sit

Liber quartus

mixtū et mixtū melius sic temperant.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā neget p̄na. et q̄n pbat q̄ sit a calido et frigido. dicit q̄ verū est tanq̄ a causis agentib⁹ instrumentali⁹. sed nō tanq̄ a causis p̄ncipalib⁹. et id nō sequitur q̄ agant p̄ suā naturā. q̄ solū in virtute substance.

Ad secundā: cōcedat aīns et neget p̄na. q̄ nō est in cōueniēs q̄ vnū p̄tranū inuēt latē accidētali ter siue instrumentali. Ad tertiā dicit q̄ caliditas est cā gñationis ignis instrumentalis. licet nō sit causa p̄ncipalis. et cū dicebatur q̄ ibi remanebat caliditas ignis cū acre neget. q̄ ibi nō ampli⁹ ē aer nisi materialiter. et oēs qualitates que erāt in acre corripuntur q̄n ex aere fit ignis. Sequitur in textu. Simpliciter autē generationi contrariū maxime cōmune putrefactio.

Queritur quarto verum putrefactio fiat a calido extrinseco. Arguit q̄ nō. q̄ putrefactio fit a frigidityte. igitur nō fit a calido. tenet p̄na. q̄ idē effect⁹ numero nō puenit a causis p̄rijs. et aīns p̄t per philosophū in littera dicere q̄ putrefactio fit a frigidityte p̄p̄ia et caliditate aliena. Secūdo sic. caliditas impedit putrefactionem ergo putrefactio nō est effectus a caliditate. p̄na tenet. q̄ vnū et idē nō est p̄ductiuū alicui⁹ effect⁹ et ipeditiuū ipsius p̄ductōis et aīns ē p̄bi in littera vbi dicit q̄ seruēs calidū nō putrefit. et dicit q̄ mor⁹ est ipeditiuū putrefactōis. q̄ excitat et augmentat caliditatē. Tercio sic. caliditas extrinseca nuuat caliditatē intrinsecā. ergo caliditas extrinseca nō est cā putrefactōis. p̄na tenet. q̄ ad putrefactōnē sequitur corruptio caliditatis intrinsece. aīns apper in balneis q̄ sunt ad p̄forandū calorem naturālē. illud idē p̄t in speciebus et b̄o dijs que comedunt ad cōforandū calorem naturālē stomachi.

Ad oppositū est p̄bs in textu.

Pro responsione sciendū ē prius q̄ putrefactio ē corruptio p̄p̄ie caliditatis in hūiditate p̄p̄ia facta ab aliā caliditate. Quā in putrefactōe cōcurrūt multi motus: quib⁹ hūiditas p̄p̄ia attrahit ad p̄es exteriores. et istis motib⁹ p̄pletis fit putrefactio. nā calidū alienū aperit poros. poris autē ap̄s extrahit humorē. cuius quo extrahit calor qui digerit et temperat complexionē

ipso autem extrahit p̄pter malam digestio nem causatur putrefactio.

Sciendū est secundo q̄ esse cuiuslibet mixti et maxime p̄fecti mixti cōsistit in determinata p̄portionē et ad equatōē q̄ritur: qualitātū p̄ncipalū. ita q̄ omnis access⁹ ad talem debitā p̄portionē est generatio siue dispositio ad gñationē. et oīs recess⁹ a tali debita p̄portionē ē corruptio. cū ergo putrefactio sit h̄mōi sequitur q̄ ē corruptio q̄dā

Sciendū est tertio q̄ de putrefactione fuerūt duc opinioēs. Prima fuit antiquior: p̄ponitū nimā caliditatē extrinsecā corripere hūiditatē. et hūiditatē corrupta corripit caliditas intrinseca. et sic radē sequitur putrefactio. Et rō est. q̄ subiecto destructo destruitur accidēs q̄d ē in subiecto. q̄ accidēs nō transmigrat d̄ subiecto i subiectū nō hūiditas vt dicitur in mixto est subiectū caliditatis. Secūda opinio fuit q̄ caliditas intrinseca et caliditas extrinseca sunt diuersarū specierū. et id cū sint diuersarū specierū vna pōt aliā corripere. q̄d pbat ista opinio. nā caliditas extrinseca corripit n̄ uos et p̄trahit. et caliditas intrinseca hūine facit et augmentat. et sic h̄nt operatōes p̄trahit. Modo cū operatio arguat formā ipi inferūt q̄ caliditas intrinseca et caliditas extrinseca sūt forme p̄trahit. D̄ ista opinio nō pōt stare in veritate plunb⁹ de causis.

Prima: q̄ tūc eēt plures q̄litates p̄ie q̄ q̄tuor q̄d ē p̄ Aristotelē. 2. d̄ gñatōe. 3. 4. celi et in isto. 4. vt p̄t. q̄ effect⁹ caliditas naturalis: et frigiditytas naturalis: hūiditas naturalis: et frigiditytas naturalis: hūiditas naturalis: et tot eēt extrinsece. et sic ad min⁹ octo eēt qualitates p̄ime. Secūda. q̄ tūc vnū vni nō esset t̄m p̄tranū. idē illa secūda opinio nō pōt stare in veritate. et fulcimentū suū est modicū. nam h̄ idē et eodē mō et sub eodē esse acceptū nō possit agere in p̄ria: t̄m nō est incorporeū q̄ idē scdm sp̄m sub diuersis t̄m ē acceptū causet effect⁹ p̄trahit: cuiusmodi sunt caliditates extrinsece et intrinsece. Vno etiā vna et eadē cā nūcro pōt in diuersos effect⁹ quasi p̄rios. sicut videm⁹ de sole q̄ facit fluere liquabilia et desiccat hūmida.

Istis notatis sit cōclusio responsio ad q̄. Putrefactio fit et causat a calido extrinseco. P̄bat ista rō per primā p̄e

tertij notab
extu quinq
sic. q̄ putref
frigida q̄ i
cūa min⁹
ius ratio ē
extrinseca ne
estata mō cū
rati p̄sequit
ē m̄sa calidit
ta euaporati
idē putrefact
stas p̄ori clar
tur. in effare
putrefactio m

Secūda
putrefactio. et
abicit nō ob
tē intrinsecas
si q̄ hūidita
euaporari. et
stringit por
caliditatē et h
putrefactio
factio. q̄ p̄t
nat ne hat et
intrinseca
et effectio

ill. q̄ m̄sa mul
liditate extrin
ditatē p̄p̄ia
q̄ sūt multa
actuali siue
pōt obtrahere
aromata p̄e
gno pbat sic
n⁹ putrefactio
cat calor: in
ctio. et eū q̄
facit. i fern
to signo p̄b
maiora min
et p̄t ē d̄ p̄
minora. q̄ ca
pōt vincere
q̄ in are fin
Ad ratio

Ad primā d̄
putrefactio
ḡa p̄trahit

methaurozū.

terni notabil. Probat etiam cā Aristoteles i
textu quinque singulis. Primo signo probat
sic. q: putrefactiua min⁹ putrefiūt in tpi⁹
frigidis q̄ in calidis. in hyeme enī putrefas
cuius min⁹ putrefiūt et in estate mag⁹. et hu
ius ratio ē. nā in hyeme nō ē tāta caliditas
extrinseca nec tāta euaporatio hūidi sicut i
estate. inō euaporatōez minorē hūido natu
rali psequit⁹ minor putrefactio. In estate at
ē in fra caliditas extrinseca pp̄t quā sit mul
ta euaporatio hūidi natural⁹. et iō tūc ē ma
ior putrefactio. Enā in hyeme pp̄t frig⁹ circū
stās pori claudunt et hūidū tuc mag⁹ retine
tur. in estate autē aperunt⁹ pori. et tūc fit exas
peratio. et ita ista p̄t eē cā q̄re putribilia minus
putrefiūt in loc⁹ frigidis q̄ in locis calidis
Secūdo signo pbat. q: coagulata min⁹
putrefiūt. et b̄ ē p̄ tanto. q: caliditas corp⁹
abiciū nō obtinet sup̄ caliditatē et hūiditas
tē intrinsecas. nā pori talis sūt p̄sticti et clau
si q̄ hūiditas et caliditas intrinsece nō p̄nt
euaporari. Un̄ ḡnālī loquēdo oīa illa q̄ cō
stringūt poros et claudūt ne fiat euaporatō
caliditatē et hūiditatē intrinsecas p̄seruant a
putrefactōe. et iō balsamū p̄seruat a putref
actōe. q: p̄stringit p̄tes exteriorē. et iō refer
uat ne fiat euaporatio caliditatē et hūiditatē
intrinsecas. et iō q̄ nō euaporant nō fit pu
trefactio. Tercio signo pbat. q: videm⁹
illa q̄ sūt multū calida natural⁹. v̄t etiā cas
liditate extrinseca p̄solidatē et p̄foratē cali
ditatē pp̄t nā nō facili⁹ putrefiūt sic pip̄r. et
q̄ sūt multū natural⁹ calida siue sint calida
actual⁹. siue virtual⁹. q: caliditas p̄tinēt n̄
pōt obtinere sup̄ caliditatē pp̄t nā et pp̄t b̄
aromatata p̄seruat a putrefactōe. Quarto si
gno pbat sic. q: videm⁹ q̄ illū qd̄ mouet mi
n⁹ putrefiūt q̄ si cēt i ḡere. nā ex motu foris
ca⁹ calor intrinsec⁹ q̄ ē p̄seruatu⁹ a putrefas
ctōe. et etiā q: caliditas p̄tinētis non pōt ita
facili⁹ ferri sup̄ moto sic sup̄ q̄scēte. Qui
to signo pbat sic. q: videm⁹ q̄ ceteri parib⁹
maiora min⁹ putrefiūt q̄ minora. i. maiori
enī pl⁹ ē d̄ p̄seruatiuo ipi⁹ a putrefactōe q̄ i
minori. q: caliditas p̄tinētis seu abiciū non
pōt vincere caliditatē intrinsecā. et iō dicim⁹
q̄ mare fin p̄tes b̄n putrefiūt. s̄ nō finitū
Ad rationes ante oppositum.
Ad primā d̄r q̄ lz frigiditas sit cā p̄ acadēs
putrefactionis nō tñ est causa p̄ se. imo ma
gis p̄seruat a putrefactōe q̄ sit causa putre

factionis. Ad secūda cōceditur añs loqn
do de caliditate intrinseca. nā vt dictū ē ipa
est cā p̄seruatiōis a putrefactōe. s̄ negct de
caliditate extrinseca. q: vt tactū est ista ē cā
putrefactōis. Ad tertiā cōcedit loquēdo
de caliditate moderata. q: ista vt dictū ē b̄n
iuuat calozē naturalē. s̄ negct de caliditate
excessiua et imoderata. q: ista caliditas est
corruptiua caloris intrinseci: vt factū tactū ē
i corpe q̄stōis. Sequit⁹. r. Idē q̄ prius.
Queritur quinto vry frigiditas
p̄seruet corpa a putrefactōe. At q̄ nō. q: frigiditas
corrupt calozē intrinsecū et natu
ralē. ergo frigiditas ē corruptiua: et p̄t n̄
non p̄seruat a putrefactōe. Secundo
sic: pip̄r de facili putrefiūt in eo non est
frigiditas. ergo frigiditas nō est causa p̄e
seruatiōis a putrefactōe. maior p̄t per ex
perientia. et similiter p̄batur. q: lombardi et
alij aliqui homines speciebus abundātes pul
uerisunt cum pip̄re carnes: vt melius p̄ser
uent a putrefactōe et custodiāt. Tercio
sic. si frigiditas p̄seruaret a putrefactione se
q̄retur q̄ corpora infra terrā existentia et in
tra eā magis p̄seruarent⁹ q̄ corpa extra ter
rā existentia. p̄ns est falsuz. q̄si sumatur lig
nū cui⁹ media p̄s sit infra terrā q̄ erit putre
facta p̄te extē ad extra remanēte integra. et
p̄t p̄na. q: p̄s existēs infra terrā ē in frigidio
n loco q̄ illa q̄ est extra terrā et in acre cum
terra sit frigida et aer calid⁹. Ad opposi
tū arguitur auctoritate Aristotelis dicētis
q̄ corpa putribilia mag⁹ p̄seruāt a putre
factōe in locis frigidis q̄ calidis.
Pro responsione sciendū ē pri
mo q̄ putrefactio sit a calido extrinseco ex
terminante siue magis exalante siue extras
hente humiduz naturale cum calore natu
rali. calidū cēt extrinsecū extrahit hūmidū
naturale. et q: ipsum hūmidū intrinsecū est
cōnaturale calori intrinseco. ideo in extras
hendo hūmidū extrahit calidū. et hoc facit
per hunc modū. q: caliditas extrinseca ape
rit poros et subintrat. et sic calidū naturale
paulatim exit cū humido naturali et intātū
debilitatur q̄ frigiditas extrinseca obtinet
sup̄ caliditatem intrinsecam.
Sciendū est secundo q̄ putre
factio pōt impediri sex modis principaliter
Prius mo si corpa putribilia ponāt in locis
gūi

Liber quartus

frigidis. et rō hui⁹ est. q: sic porū claudūtur
et nō pōt facilliter exalari hūiditas natura-
lis cū calido naturali. Secūdo mō si cali-
ditas naturalis coforescēt ad intra: aut qñ ca-
liditas intrinseca iuuat p frigidū extrinsecū
et iste secūd⁹ mod⁹ videt⁹ coincidere cū pri⁹.

Ex qb⁹ seqtur q hoies pmoīates in regi-
onib⁹ frigidis tardi⁹ senescūt. Pz q: calidi-
tas naturalis intrinseca in talib⁹ multū cō-
fortatur a frigido extrinseco et vñt magi ad
iteriora. mō vñt vnita formio: ē seīpa disp-
sa. Secūdo seqtur q hoies habitātes in
regiōib⁹ frigidis diut⁹ viuūt. Pz. q: calor
natural interior: ē formio: magi pōt cōuer-
tere hūidū in substantiā suā. et b⁹ vñt loqñs
do de hūido cibali. et q: calidū et hūidū bñ
ppo: non nata sunt cause lōge vite tēte pbo
in libro de longitudine et bicitate vite. iō
q: sic est in hoib⁹ habitantib⁹ in regionib⁹
frigidis. ideo diutius viuūt. Tertiu⁹ correla-
riū. In regionibus calidis hoies cū senes-
cunt. pz. q: vbi sunt opposita principia ibi
debent esse oppositi effect⁹. igit. pz. in sup. q:
ibi magi cōsumit hūidū naturale et extrahit
calidū: et sic remouent principia vite vel di-
minuūt. Quartū correlariū. Hoies habi-
tantes in regiōib⁹ calidis min⁹ viuūt: et ma-
xime habitantes in excellēt calidis. Pater.
q: sicut ppter frig⁹ pseruāt a putrefactōe
vt visum est. et vñt sunt calidiores: vt di-
cit Aristoteles in problematibus sicut vi-
dem⁹ cōiter q vñt calidiores sūt in hys
me ppter frigus circūstans. et habet meliōre
digestionē. et inde est qñ ē magna frigiditas
h⁹emis: tūc meliores sūt digestiōes. et mior-
res habet hūiores putendi et indigesti. et p-
pterea sunt minoris infirmitat. Et sic sūt vñt
tres in tpe estans aut etia in locis calidis exi-
stentes: sunt minus calidi. ideo minus dige-
runt: et fit putrefactio. Ex quibus sequit⁹ q
frigiditas in maris multū iuuat corpora.
Quintū correlariū. Hoies habitantes in re-
giōib⁹ frigidis ceteris panibus sūt audaci-
ores. P: obat. q: ad intra sūt calidiores. ita
q sanguis in illis circa cor se tenet. Sextus
correlariū. Et hiopes et pigmeones sunt val-
de breuēs vite. Unde narrat Albert⁹ mas-
ior: q sunt aliq ethiopes q nō viuūt nisi per
tres annos. et q pigmei vixant in tertio an-
no et generant. et nō viuūt nisi septē annis.
Tū illi annuat se q rucet et in principio apulif

nīl faciūt nisi ire ad cavernas ad destruendū
oua gruis nesciant multe. Secūd⁹ modus
principal⁹ pseruadi est: qñ res est in cōtinue
in alio et alio loco nō pōt putrefieri. et cā est.
q: res illa ē ptnue in receti et recenti. et etia
q: motus impedit actionē caloris extrinseci
Tertius modus pseruandi a putrefacci-
one est cū corpa sunt aut fuerint magna. nā
corpora magna magna hñt caliditatē intri-
secā. iō magis pseruāt a putrefactione.
et ideo ē q: talis calor naturalis generat ma-
gnā hūmiditatē intrinsecā: et resistit melius
caliditatem extrinsecā. et inde est q hoies nigri
vt sunt cōiter sanguinei tardius putrefiūt.

Quart⁹ modus quando est vel fit fortis
et bona cōmixtio terrestri siccū cū hūido. q:
hūidū cū siccō terrestri resistunt calori ex-
trinseco sic q nō pōt ita facilliter penetrare. et
ideo dicit dñs Albertus q carnes panonis
valde resistunt putrefactioni eo q ibi est sic-
cū cū hūido valde bñ cōmixtū. Quin-
tus modus principal⁹ et sextus in ordine est
qñ porū claudūtur et corpora solidātur. et iō
antiquitus apud sapiētes iudeos fiebat vn-
guētum ex mirra et aloes. q: mirabiliter m-
ra cōsolidat. et aliqui apponebāt balsamū
eo q illa maxime claudunt pores. et cū hoc
aloes quod remouet omnē generationē ver-
mū et animalū putridorū. Ex qbus sequit⁹
q balsam⁹ mirra et sal: pseruat a putrefacci-
one. pz. nā illa cōsolidat et psumūt hūmidit-
ates supfluas. Tū dicit dñs Albert⁹ q sal
pseruat a putrefactione duplici de cā. P:ia
est. q: h⁹ virtutē restrictiā hūmīdi supflui.
Secūdo q: rōne siccū terrestri h⁹ virtutem
polidatūā et clausiūā. Et quo seqtur corres-
pondē q rationabiliter carnes quas volum⁹
seruare salam⁹. et sic pz ex dictis q sunt qñs
q modi pseruandi a putrefactione: non dis-
tinguendo secūdū p:ia p:imū. sed distin-
guēdo secūdum modū a pmo sunt sex.

Istis notatis sit cōclusio respō-
sua ad. q. Frigiditas et p:ipue extrinseca:
q: de intrinseca nō intrēdū pseruat corpo-
ra a putrefactione. P: obat cōclusio p:imū
et tertius modos principales pseruandi a
putrefactione.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā d: q vñt est loquendo de frigi-
ditate intrinseca. nō aut de extrinseca. nisi p

accidens
subintrat
lidatūa
dñt maior
secc. nā illa
non pōt
mō sola fr
refactione
Zid dñs:
inclusionē
q: de radi
ra diu pfer
nō sequit.
bicare hab

Querit

p putrefac
q: tunc sec
esse cor: r
de gñatio
generati
rio. q: illu
et si cor:

Secun

fieri a lib
de gñatio
per putre
putrefac
hūa. sed r
non gener
aialia. ren
ro est gñ
ans appe
nes vel al
neratur p
etouare
sunt in h
tiā. q: vid
generanti
mes sunt a

P:ore

mo q: q:
fieri mult
ri pōt. iō
refactio
ē q pres
et exterior
extrinsec
intrinsec
pcedent
qñ totū

accidens in quibus solum reperit poros aptos et subintrat corpus. quod per seipsum magis est solidum calidi naturalis. Ad secundam partem dicitur maior et hoc ratio est sue caliditatis intrinsecum. nam illa magna est. et ideo illa dicitur in eo. et non potest faciliter pati a calido extrinseco. modo sola frigiditas non est causa preservationis a putrefactione immo etiam caliditas intrinseca. Ad tertiam dicitur quod si possent poni infra terram sine inclusione calidi extrinseci hoc esset verum. sic patet de radicibus arborum et herbis. que in terra diu perseverant. sed quod non possunt poni ideo non sequitur. Sequitur in textu. Reliquum autem dicere habitas species. etc.

Queritur sextum utrum aialia possint per putrefactionem generari. Arguitur quod non quod tunc sequeretur quod generatio unius non semper esset corruptio alterius. quod non est falsum. ut patet primo de generatione. et probatur prima. quod generatio talis generari ex putrefactione nullius est corruptio. quod illud quod est putrefactum est corruptum et si est corruptum non amplius potest corrupti.

Secundo. si sic sequeretur quod non omnis generatio fieret a sibi simili. ut ponit commentator primo de generatione. et prima patet. quod aial quod generatur per putrefactionem non generatur a sibi simili. quia putrefactum et corruptum et aial vivens non sunt filia. sed valde dissimilia. Tertio sic. plante non generantur per putrefactionem. ergo neque aialia. tenet prima. quod maioris difficultatis multo est generatio aialis quam generatio plante. Et animas appet. quod ad experientiam videtur quod si carnes vel aliquid tale putrefiat nunquam ex illo generatur planta. Ad oppositum arguitur auctoritate Aristotelis sic inquit. Et aialia fiunt in his que putrefiunt. etiam patet per experientiam. quod videtur quod quando carnes putrefiunt generantur quidam vermes. qui quidem vermes sunt animalia.

Pro responsione sciendum est primo quod quod superius visum est quod putrefactio habet fieri multis modis. et etiam visus est quod impeditur potest. ideo hic est dicendum de effectibus ipsius putrefactionis. An primum effectus putrefactionis est quod partes interiores efficiuntur minus humide et exteriores humidiores. quod patet. quod calidum extrinsecum attrahit ad se humidum. et calidum intrinsecum sicut satis visum est in questionibus precedentibus. et partes que prius erant humidiores quanto magis est putrefactum postea efficiuntur magis

sicce et magis frigide. quod humiditas trahitur ad extra. et ideo ab aliquibus dicitur quod primum effectus putrefactionis est humectare corpus putrefactum ad extra. Secundus effectus est quod quod terrestre remanet quod extrahitur humidum et calidum naturale. nam partes exteriores remanent sicciiores. et ideo ab aliquibus dicitur quod secundus effectus putrefactionis est facere partes interiores siccas siccitate terrestri. ergo sequitur correlativum quod omnes res dicuntur esse sicciiores post putrefactionem quam ante. et hoc rationabiliter cum calidum et humidum naturalia extrahantur per putrefactionem: ut dictum est.

Tertius effectus est mutatio odoris. quia postquam res que prius redolebat est putrefacta. ipsa olet. et ideo dicitur in versu cōi. Hic iacet in tumba rosa mundi non rosa munda. Non redoleret sed olet: quod redolere solet. Cuius ratio est. Nam in talibus destruitur determinata proportio qualitatum primarum per putrefactionem. et ideo illud quod erat prius boni odoris propter determinatam et congruentem proportionem et quod delectabat sensum infert ipsi sensui tristitiam siue nocumentum. Et est quoddam simile sicut in cantu: ut dicit dominus Albertus. nam quod in cantu est determinata proportio: tunc talis cantus delectat nos. sed quod est indeterminata proportio: tunc piger nos et redum affert. Ex quibus sequitur quod bonum est fugere cadauera. Patet. nam ex illis multiplicatur odor in medio. et ille odor: quod consistit in mala proportionem infert sensibus nostris passionem. immo aliquando generatur in organo indeterminata proportio. Sequitur secundo quod valde periculosum est tempore epidemie accedere ad corpora infirmorum. et imagine eorum que sunt infecta per pestes. Cuius ratio est. quod calido extrinseco agente semper attrahit caliditatem et humiditatem a talibus corporibus in aere. et etiam humores infecti. et sic aspirando haerent et etiam attrahendo infra corpus nostrum possumus infici a corpore infirmi. Quartus effectus est discoloratio corporis siue mutatio. Cuius ratio est. nam primum attrahit calorem naturalem. et etiam humiditatem in quibus persistebat sanguis et vita. et sic fit continue discoloratio. Alia ratio est. quod talis coloratio consistit etiam in determinata proportionem qualitatum primarum: et ideo fit disproportionem qualitatum primarum per putrefactionem. Quintus effectus est debilitatio corporis et dissolutio eius. patet manifeste in leprosis et in artus dissolutis et copagines me

Liber quartus

broz. Patet etiā vt dicit Albert⁹. qz videm⁹ q in aialibus q putrefcūt ptes disgregātur a toto. Quid ratio est. qz p putrefactiōem hūmidū r calidū intrinseca q habebāt illas ptes cōtinuare cōsumūt. Scitū effect⁹ ē generatio quodā aialū: sicut vermū: bufos: nū: serpentū: r sic de alijs. sicut experimēta lū p capit. r ex isto sexto effectū eliciat pclusio.

Conclusio responsiua ad q̄sū.
Aialia gñant a corpibus putrefactis siue p putrefactionē ante cōplacentū putrefactiōnis. i. anteq̄ putrefactio sit totaliter cōpleta r anteq̄ humidū sit totalit^r extractū. Patet ista pclusio p experientā. r probat sic. qz qñ p calidū extrinsecū extrahit humidū naturā: rale: tūc tale mixtū. aliqñ reducit ad vnā pportione que licz sit incōueniens corpi a quo extrahit humidū. tamē est cōueniens alicui aiali. r tunc corp⁹ aliquid celeste vel corpora celestia illā materiā q est ppinqua ad dispositionē talis animalis incipit vel incipiunt consolidare r digerere magis illud humidū ita q generant ibi temperamentū illaz qualitatū r determinatā pportione similē illi q fieret p generationē. r ita virtute corpoz celestū generat ibi forma aialis. r aliqñ gñat ibi aial sile aiali corupto: sicut pz de fenice

Sed hic dubitatur primo q̄ sit ppria r immediata cā gñationis forme substantialis illi⁹ aialis. Dicēdum q de isto dubio fuerūt multe opiniones. qz aliq dicūt q ille forme substantiales generantur a corpore celesti. Sed illud non videt sufficiens. qz licz actio celestis corpi pcurrat tāq̄ actio agētis vniuersalis: tñ oportet ponere aliquid agens particulare r immediatum. Et id dixerūt aliq q particularis causa r immediata ē intelligētia que datur formaz nūcupat. q est cā ppria r etiā immediata cā cuiuslibet forme substantialis. Alij autē dixerūt q generatur a quodā aiali multisimili simili in specie illi quod generat. Sed tñ cū Alberto dicēdū est q cā ppria r immediata illi⁹ aialis est ille calor q remanet in materia putrefacta ad intus a calore exteriore. Et si obijciat qz ille calor est solū cā instrumentalis r dispositiua r p pns non est cā principalis. Ad hoc dicitur q ille calor bñ ē cā dispositiua. s tñ cuz hoc est principalis cā inter causas particularēs r immediatas: quis cōcurrant alie cau

se vniuersales?

Dubatur secūdo vtrum et putrefactis possint gñari aiala pfecta. Ad dubiū rñdet q cū illa aialia dicant pfecta que habet motū pgressiū r quinqz sensus exteriore: id dicēdū q sic. qz ad experientā videmus q ex putrefactis gñant talia aialia pfecta isto mō capiēdo pfectū.

Dubatur tertio vtrum illa aialia q gñant per putrefactionē sint eiusdem spēi cū illis aialib⁹ q generant p ppagationē. Ad dubiū rñdet q sic. r rō est. qz mus q generatur p putrefactionē pōt gñare aliū murē ergo sūt eiusdē spēi. r pñ. qz generas r genitū sunt eiusdē speciei specialissime. Et q sequitur correlarie q nō est incōueniens a diuersis agentibus eundē effectū in spē pducipz. qz mus q pducit p putrefactionē. r mus q pducitur p ppagationē pducitur a diuersis agentibus. Et confirmat illud idē dominus Albertus. nam dicit q ille ignis q pducitur a radijs solaribus i stuppa iuxta speculū ardēs posita est eiusdē spēi specialissime cū alio igne q pducitur ab alio igne. r tñ pducitur a diuersis agentib⁹ in spē. Secūdū correlariū. Generatio muns p ppagationē vocatur vniuoca. nā gñatio vniuoca est qñ aliqd generans pducit sibi simile in specie. Tertiū correlariū. Gñatio inuris per putrefactionē est equuoca. pz. qz nos vocam⁹ gñatioē equuocā qñ aliqd pducit a sibi dissimili in spē. Quartū correlariū. Illa auctoritas q cōtra allegat videt q omē qd generatur gñat a sibi sili in spē: dñ intelligi de generationē vniuoca. Quintū correlariū. Licet in gñatione equuoca genitū nō gñet a sibi sili in forma. gñat tñ a sibi sili in virtute.

Dubatur quarto vtrū plante possint gñari p putrefactionē. Ad istud dubiū rñdet q sic. lz nō reperiunt nisi duo q basserūt etiam vt est Albertus: r vnus alius. Vñ distinguit hic venerabil^r Albert⁹ d mixto. r dicit q i mixto ē duplex hūidū. s. hūmūdū valde subtile ex q aialia gñant. aliud est hūidū grossum. r illud adhuc ē duplex. qd dā est quodā mō magis tendēs ad terrēstretatē. aliud ē qd magis tēdit ad naturā aqueā. Tūc dicit dñs Albertus q ex grosso hūore terreo gñant plante et ex eodē nutriunt i terra, r pbat sic. nā plante vident cē mioris p

fectiois ipi
factione m

Adra

Ad putrefactionē
puc sit form
generatio
putrefactio
qd per se h
formā aut
erfactio ge
a sibi simili
tertiā negat
bertum r f
est incōuen
putrefactio
est hūmūdū
tem. S

Quene

digestione
gñio est p
ex passius
quedā sum
pio r natu
intrinsecu
in elapatio
stiones
digestio
pio r natu
Diao: su
campona
solis sup
firia balne
digestio fir
qz calidita
exercitiū n
r ois est p
tio effect bo
diora indi
cet. qz vici
frigidiora
de esculis
turant. ex
ritate pbi
explanato
Prore
puno q d
dicit. r est
torreca: r
ratio sine

fectiōis ip̄is aialib⁹: tñ aialia aliq̄ p putrefactionē gñari possunt. ergo ⁊ plantē.

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā negetur pñā. ⁊ dicitur vltra q̄ putrefactū nō est tñ corruptum qñ in eo ad huc sit forma substantialis: que corrupit in generatione substantiali aialis generati per putrefactionē. Ad secundā dicitur q̄ om̄e qđ per se fit ab alio fit a sibi simili: aut scđm formā: aut fm virtutē. ⁊ ideo qñ ex aiali putrefacto generatur aliud aial: genituz gñat a sibi simili fm virtutē. ⁊ hoc sufficit. Ad tertiā negetur antecodēs. ⁊ dicitur vltra fm Albertum ⁊ fm vnū aliū doctore videlz q̄ nō est in cōueniēs plantā gñari ex corporebus putrefactis: ⁊ hoc qñ i illo corpore putrefacto est humidū grossum tendens ad terrestre ita tem. Sequitur in textu. Digestio qđ igit ē.

Queritur septio vtrū diffinitio digestiōis sit bene assignata. in qua dicitur digestio est perfectio de naturali calido pprio ex passiuis oppositis. Et arguit q̄ nō. q̄a quedā sunt digestiōes que nō fiunt ex pprio ⁊ naturali calido cum nō fiant a calido intrinseco: sed extrinseco. ergo. pñā ⁊ añs pz in elipatione ⁊ assatione q̄ sunt quedā digestiōes. Secūdo sic. maturatio ē quedā digestio: ⁊ tñ nō fit a calido intrinseco ⁊ pprio ⁊ naturali: sed magis extrinseco: g. ⁊ c. Maior: supponit nota. ⁊ minor: pbat q̄: ratiō: poma: ⁊ alij fructus maturant p calore solis supnientē. igit. Tercio sic. digestio fit a balneis calidis ⁊ p exercitiū. igit nō ois digestio fit a pprio ⁊ naturali calido. pñā ⁊ q̄ caliditas balneoz: ⁊ caliditas acq̄sita p exercitiū nō sūt pprie caliditates naturales ⁊ añs est pbi in lra. Quarto sic. si diffinitio esset bona seq̄ret q̄ oia digesta eēnt calidiora indigestis. pñs ē flin: vt experiētia docet. q̄ vident q̄ aliq̄ digesta sunt frigida ⁊ frigidiora q̄ erant ante digestiōē: sic appet de esculis: melone. ⁊ de alijs fructib⁹ dū maturant. ergo. Ad oppositū arguit auctoritate pbi diffiniēdo digestiōē in isto modo explanato in titulo questionis.

Pro responsione sciendum est primo q̄ duplex est digestio. q̄ qđā ē pprie dicta. ⁊ est illa q̄ fit in viuētib⁹. Et alia ē cōterdicta: ⁊ est illa q̄ fit in nō viuētib⁹: sic eliz ratio sine assatio carminum. Et digestio pprie

dicta. illa q̄ est in viuētib⁹ est adhuc duplex. quia quedā ē que fit in aialib⁹. ⁊ alia q̄ fit in plantis. Et adhuc in aialibus sūt multiplices digestiōes. q̄ in animali aliquando fit digestio qua digerit humidū seniale in generatione aialis. Et alie sunt digestiōes aliment. ⁊ sunt q̄tuor. quedā em̄ est digestio que fit in ore ⁊ terminat in stomacho. Alia aut fit in epate. alia in corde. ⁊ quarta in mēbris sicut latius videbitur in q̄stionibus sup secundo de anima. In plantis vero fit digestio prope radicē qua planta digerit hūidū ⁊ attrahit sibi cōueniens ⁊ discōueniēs diuitit. ⁊ ista est prima digestio q̄ fit in plantis. Secūda fit in stipite. Tercia fit in generatione flōz. Quarta fit in generatione fructuū. Et quinta fit in maturacione corporum. Unde digestio in nō viuētib⁹ adhuc ē duplex. q̄: quedam est que fit a calido agente cum humiditate aquea. Et alia que fit a calido agente cū siccitate.

Sciendū est secundo q̄ caliduz naturale dicitur illud quod est proprio: naturalis humido naturali. ⁊ quando excedit excessus est calor innaturalis.

Scienduz est tertio q̄ sicut sepi⁹ dictum est calidū est duplex. q̄: quoddā est intrinsecum: ⁊ aliud extrinsecum. ⁊ ad pñs de intrinseco loquimur. licet aliquādo contingat ip̄m uiuari a calido extrinseco tepato ad hoc q̄ fiat melior digestio. ⁊ inde ē q̄ aliquinale digestiōis propter frigiditatem stomachi coguntur ad confortandū virtutē stomachi portare de mane garniturā supra stomachū vel aliqua alia calida. Sed de calido extrinseco interpretato ⁊ excessiuo non loquimur hic. nam illud vt tactum est superius capitulo de putrefactione est causa putrefactionis. nam extrahit humidū naturale cū calido naturali siue extrinseco.

Istis notatis ponitur cōclusio responsiua. Diffinitio digestiōis in qua dicitur digestio ē perfectio a pprio ⁊ naturali calido ex oppositis passiuis est bñ assignata. Probat cōclusio p cōditiōes requiritas ad bonā diffinitioē. Nam primo cōuenit om̄i cōtento sub diffinito. Secundo conuenit soli diffinito. Et tertio explicat naturā diffinita a pñā potētia vsq̄ ad vltimū actū. ip̄m faciēdo differre a quolibet alio. qđ pz. q̄ in pñmo loco

Digestio

Liber quartus

ponitur perfectio p^{ri}ncipalis. q^{uod} quidē gen^{us} h^{ab}et mo-
dū potēte. et oēs alie p^{er}icule sequētes pos-
nūtur loco differētie. Probaf aliūde diffini-
tio q^{uod} p^{er} cas sufficiētes dēclarat eē diffini-
tio ē bona. t^{er}cia p^{ri}ncipalis. q^{uod} b^{on}ū sufficit ad bonā diffi-
nitōē. t^{er}cia p^{ri}ncipalis. nā p^{ri}ncipalis ponit perfectio q^{uod} ē
gen^{us} diffini-
tio p^{er} b^{on}ū differt digestio a putres-
factōē q^{uod} est q^{uod} dā imp^{er}fectio. dēnde ponit a
naturali p^{ri}ncipalis calido ad dēnotādū causaz
instrumentalē p^{ri}ncipalē in digestiōē. q^{uod} cū
p^{er} caliditātē naturalē et p^{ri}ncipalis hūidū est de-
coctū: tūc dicim^{us} digestiōē ēē factam sicut
p^{ri}ncipalis in fructib^{us}. S^{ed} ponit ex p^{ri}ncipalis opposi-
tū ad dēnotādū cām materialē. sc^{ilicet} hūmī-
dū v^{el} siccū. nā hūmidū v^{el} siccū ē causa ma-
terialis seu matēria in qua fit digestio.

Subitur primo utrum dige-
stio fiat p^{er} frigidū. Ad hoc r^{es}pondetur scōm
Albertū q^{uod} sic. de p^{er} accidens tamen cū p^{er}
antipantitasim p^{er} clauduntur: t^{er} sic nō p^{er}
ex^{tra} caliditas naturalis intrinseca p^{ri}ncipalis.
S^{ed} reuertimur ad intra ad stomachū. sc^{ilicet} t^{er} vni-
tur et fortificatur. ex inde est q^{uod} homines me-
lius digerūt in h^{ab}itu q^{uod} in elatō. t^{er} hoc est
verū p^{er} modo illa frigiditas sit temperata
et nō nimis notabiliter excellens.

Subitur secundo utrum ca-
liditas extrinseca sit cā digestiōis. Ad du-
biū m^odet q^{uod} caliditas extrinseca tēperata ē
cā digestiōis coadiuvas p^{er} naturalē calidita-
tē intrinsecā ad b^{on}ū fit melior digestio. nā ali-
q^{uod} t^{er}pe nimis frigiditas caliditas in t^{er}ra grana-
retur a frigiditate q^{uod} heret putrefactio v^{el} ex-
tinctio caliditatis: nisi ipa p^{er}fortaretur a ca-
lido extrinseco. q^{uod} p^{er} p^{ri}ncipalis sit ignis et calor
facimus nos. Ex quo seq^uitur correlatiōe q^{uod}
calidū extrinsecū tēperatū cōfortat calitas
tē intrinsecā. Seq^uitur secūdo q^{uod} t^{er}pe q^{uod} dra-
gimali frigido p^{er} cōmestione bonū est ca-
lescent. iuxta puerbiū cōe. nullū est ita bonū
calefacere sicut t^{er}pe quadragimali p^{er} adio-
peracto. Qui^{us} ratio ē: q^{uod} tūc stomach^{us} ē frig-
gid^{us}. t^{er} p^{er} p^{ri}ncipalis frigidi et difficilis digestiōis
ideo facili^{ter} seq^uret putrefactio: nisi est ali-
q^{uod} auxiliū caliditatis extrinsece. Ex isto
correlatio seq^uitur q^{uod} hoies habitantes iuxta
mare et maxime septentrionali. v^{el} vbi nō cre-
scit vinū facili^{ter} efficiūtur lep^{er}osi p^{er}pter ni-
miā abundantiaz humiditatis superflue t^{er}
frigiditatis suffocantis caliditātē naturalē.

Tercio sequitur correlatiōe ex dubio q^{uod} hoies
habitantes in nimis calidis locis t^{er} intēpa-
ritus moriūtur. t^{er} hoc est. q^{uod} calidū extrinse-
cū p^{er}sumit hūmidū t^{er} calidū naturale.

Ad ratiōes ante oppositum:

Ad p^{ri}ma d^{icitur}: q^{uod} hoc est verū loquēdo de
digestione cōter dicta. que fit in nō viuētis
bus. sed negetur de digestiōē p^{ri}ncipalis dicta: q^{uod}
fit in viuētib^{us} de qua est hic ad p^{ro}positū
sicut tactū est in p^{ri}mo notabili. Ad secū-
dam cōceditur maior. t^{er} ad minore d^{icitur}: q^{uod} fit
p^{ri}ncipaliter a calido intrinseco. licet caliditas
extrinseca temperata bene iuuat. v^{el} patet d^{icitur} ca-
lore solis. Ad tertiā cōcedit^{ur} a^{nt}is: t^{er} neget^{ur}
p^{ri}ncipalis. q^{uod} stat q^{uod} digestio coadiuuatur p^{er} ex-
ercitiū t^{er} a balneis fiat in quāti fortificat ca-
lore naturalē. tamen p^{ri}ncipaliter fit a ca-
lore naturali. Ad quartā negetur cōsequē-
tia. t^{er} ad probationē d^{icitur}: q^{uod} si escula post dige-
stione sūt frigidiora: hoc nō est d^{icitur} se. s^{ed} p^{er} op^{er}
frigiditātē continentis in quo conseruantur.
t^{er} in aliis fructibus apparēt eminet^{ur}. Nam
ipī sūt calidiores post maturatiōē t^{er} dige-
stione q^{uod} ante. nisi hoc pueniat a loco p^{ri}ncipalis
te. Alij dicūt de esculis q^{uod} nō est digestio: sed
putrefactio. t^{er} ideo sūt frigidiora. quod t^{er}
nō videtur verū. Seq^uitur in textu. Et p^{ri}ncipalis
p^{er}fectionis a caliditate p^{ri}ncipalis accidit.

Queritur octauo utrum balnea
conferant ad digestiōē naturalē. Argui-
tur p^{ri}mo q^{uod} nō. nam si sic: v^{el} essent balnea
que sūt ante digestiōē: v^{el} post digestiōē
nem. v^{el} hora. sed nullū est dicēdum igitur.
maior: p^{er} p^{ri}ncipalis sufficiēti diuisione. V^{el} p^{ri}ncipalis
p^{ri}mo. q^{uod} balnea nō cōferant ad digestiōē
naturalē ante digestiōē. q^{uod} ad hoc nondū
est digestio. modo nos nō dicimus. aliquid
cōferre q^{uod} non est. Nec secūdū videt^{ur} q^{uod}
cōferat post digestiōē. q^{uod} illa balnea q^{uod} sūt
post digestiōē nō faciunt ad ipam cū nō
facta sūt. Nec t^{er}ciū: videt^{ur} q^{uod} p^{er}ferant ho-
ra digestiōis. naz medici exp^{er}te esse talia bal-
nea p^{ro}hibent. Secūdo sic. illud q^{uod} aperit
poros t^{er} facit calore venire a partibus inte-
rioribus ad ext^{er}iora: nō p^{er}fert ad digestiōē
sed balneū est hūmōi. ergo. Maior: p^{ri}ncipalis. q^{uod} du-
gestio fit p^{er} calore naturalē intrinsecū. mō
quanto calor: magis immutatur interius ma-
gis debilitat digestio. t^{er} cū p^{er}bat. q^{uod} a q^{uod} bal-
neoz apert poros t^{er} extrahit hūmōi natu-

*Balnea
m^odet
ad q^{uod} 1103*

rale Ter-
secus iuuat
falsum: igitur
tur cōferre
sequens sit
ca iuuat ad
q^{uod} oppositum
Quarto
meliores in
contra exp^{er}
balnea nō d^{icitur}
caliditas ba-
ditas creū
fieri arguit^{ur}
ro vbi dicit
aliquid extrin-

Pro re-
est p^{ri}mo q^{uod}
quartus: su-
stomacho. S^{ed}
fieri fundo s^{ed}
cio sūt in p^{ri}
inter illas d^{icitur}
do stomach^{us}
fieri in epate
bis. Alij
separatio pur-
one q^{uod} fit in
no puri ab in-
tanta purga-
bertus. t^{er} pu-
puri separati-
vel d^{icitur} illi
mittit ad co-
ro. imp^{er}at in
Sed puri d^{icitur}
pars retinet^{ur}
mittit ad ep^{er}
trimeto iter
im^{us} puri n^{on}
rū cōuertit^{ur}
mittit ad ep^{er}
multe puer
mittitur san-
q^{uod} nutritio
guinis. t^{er} tu-
lio. t^{er} tunc
puro a^{nt} g^u
negocios t^{er}
Sciendi

methaurozū.

rale Tercio sic si sic sequeret q calor in tri
secus iuuaret ad digestionem. cōsequēs est
falsum: igit. maior patet. qz balnea nō dicū
tur cōferre nisi propter caliditatē. Sed q cō
sequens sit falsum pz. qz frigiditas extrinse
ca iuuat ad digestionē. ergo non caliditas.
qz oppositor oppositi debent esse effectus.

Quarto sic sequeretur q digestiones fierēt
meliores in estate q in hyeme. cōsequēs ē
contra experientia. et cōsequētia apparet. qz
balnea nō dicūtur cōferre ad digestionē. qz
caliditas balneoꝝ circūstat corpi. s. si sit cali
ditas circūstat in estate. igit. et. Ad oppo
sitū arguit auctoritate Aristotelis in isto q
ro ubi dicit q digestio pfortat et iuuatur p
aliquid extrinsecū: sic p exercitiū vel balnea

Pro responsiōe ad q situz sciēdū
est primo q licet fiat multe digestiōes. tamē
quattuor sunt principales. quaz p̄ia fit in
stomacho. Sed ista est duplex. qz quedā ē q
fit in fundo stomachi. Alia vero q fit in orifi
cio siue in parte superiori ipsius stomachi. et
inter istas duas digestiones illa q fit in fun
do stomachi est melior. Secūda digestiō h̄z
fieri in epate. Tercia in corde. Quarta in mē
bris. An in qualibet illaz digestiōnū fit
separatio puri ab impuro. nā in prima digesti
one q fit in stomacho post digestionē fit sepa
ratio puri ab impuro. ita q impurū mittit ad
ianuā purgationis. vt dicit venerabilis Al
bertus. et purū mittitur ad epar. Ubi iterū
purū separat ab impuro et impurū mittit ad
vesicā: et illud impurū est vrina. Sed purum
mittit ad cor. ubi iterū fit separatio puri ab ipu
ro. impurū mittitur pro generatione vnguium
Sed purū diuidit in duas partes. quedam
pars retinetur p suo nutrimento. et alia iterū
mittit ad epar. ps q retiet in corde p suo nu
trimento iterū digerit et magis purificat. et tūc
imū purū mittit in anelitus. sed magis pu
rū cōuertitur in sōm cordis. S. illa ps que
mittit ad epar iterū ibi purificat: et tūc ibi sūt
multe pue veneramificate et per illas venas
mittitur sanguis ad mēbra. Sanguis in q.
qz nutrimentū in epate accipit colorem san
guinis. et tunc in illis membris. iterū fit dige
stio. et tunc ibi separatur purū ab impuro. Ex im
puro autē gūant crines et veniunt sudores et
nigredies et purū puenit in sōm mēbrorū.

Sciendū est secūdo q numerā

do partiales digestiones multe sunt digesti
ones in corpe q quattuor. Prima fit in ore
forte masticando. Secunda in orificio sto
machi. Tercia in fundo eius. Quarta i epa
te. Quinta in corde. Sexta iterum in epate.
Septima infra venas. Octaua in neruis.
Nona et vltima in mēbris.

Sciendum est tertio q dupli
cia sunt balnea. quedā sunt balnea aque ha
benria aliquā extraneā caliditatem: vt sunt
balnea naturalia: siue sint calida siue frigi
da. Et alia que sūt ex aqua dulci siue simpli
ci vbi scz nō est admixta extranea caliditas.
Unde balnea extraneā caliditatē habētia
sunt in multiplici differentia. qā quedā sunt
que transeunt per meatus terre sulphuree.
et ista sunt calida. et cōferunt magis homib⁹
fleumaticis ceteris panibus. qā si fiant aut
assumatur tempe debito et ordinato psumūt
humores frigidos et superfluos. Alia sunt
balnea que transeunt per venas terre salsas
et sunt frigida. et ista valent ad repimēdū
dolorē capitis et ad solidandū subriliores p
tes aialis. Alia sunt balnea aque transeun
p venas terre ferreas. et ista cōiter sunt calis
da. et conferunt ad infirmitates stomachi et
splenis. Alia sunt balnea que sunt in aq̄s al
luminosis. vel etiā in aquis transeuntib⁹ p
imneralia. sic q tales aque transeunt p ves
nas alluminis. aut per venas mineralium
et ista sunt cōiter calida: et conferunt ad infir
mitates puenientes ex supfluitate sanguis
indigesti. conferunt etiam fluxui sanguinis
superfluo. et multū valent ad renes. et maxi
me hominibus grauatis. et de talibus bal
neis non intelligit principalis questio. s. de
balneis que fiunt in aqua simplici. et nō ha
bente extraneam caliditatē. Unde ista bal
nea que fiunt in aqua simplici sunt in dupli
ci differentia. quia quedā sunt in aqua frigi
da. alia sunt in aqua tempata. hoc est equa
liter calida. sicut corp⁹ humanū et paulopl⁹
Alia sūt in aqua nimis calida.

Quibus notatis ponit conclusi
o prima. Balnea aque frigide nō confert
ad digestionē naturā sed potius impedi
unt nisi forte conferant de per accidēs. Pro
batur. qz extinguit calorē naturā et faciūt
venire ipm ad partes exteriores. pz. nā dum
corpus humanū ponit in aqua frigida pers

Liber quartus

tes exteriores leduntur. id natura mittit calorem naturalem ad partes exteriores ad profectum dum eas. et dum calor est in partibus exterioribus per frigiditatem aque extinguuntur. Et si dicatur quod eodem modo aliquis probaret quod frigiditas hyemis non conferat ad digestionem. cuius opus positum in questione precedenti dicebatur. Ad illud dicitur quod non est simile de frigiditate in aere et frigiditate in aqua. quia frigiditas in aere restringit partes exteriores et propellit ad intra calorem. sed in aqua propter humiditatem trahitur calor ad partes exteriores. et partes exteriores dilatantur et aperiuntur.

Conclusio secunda. Balnea in aqua nimis calida non conferunt ad digestionem quarto modo dictam. Probatur. quia nimis commouent humores. Et etiam non conferunt ad digestionem naturalem primo et secundo modo dictas. patet. quia attrahunt calorem naturalem qui est causa talis digestionis.

Conclusio tertia. Balnea in aqua temperata conferunt ad digestionem. patet. quia augmentant et confortant calorem naturalem expellendo et attrahendo malos humores qui sunt inter carnem et cutem: aut etiam in pura ex quarta digestionem quod impediunt digestionem. Et quo sequitur correlari quod potius aque frigide multum impedit digestionem naturalem: et maxime post assumptionem cibi. patet. quia cum illa aqua in hora digestionis assumitur ipsa impedit calorem naturalem a sua operatione. Et dat exemplum venerabilis Albertus de carnibus bullientibus super ignem. nam si fundatur aqua frigida iam cessat aqua bullire. quod patet. quia aqua frigida habet remittere calorem et aliquantulum destruere. et a simili est in stomacho et in alijs partibus in quibus est et fit digestio. nam quanto calor naturalis est fortior: tanto melius fit digestio. Quod autem debilitetur calor naturalis per frigiditatem patet. quia aqua frigida remittit ideo calor naturalis debilitatur. et tunc non tam bene fit digestio. patet. quia vnum contrarium maxime habet contrarium suum contrarium. Modo si sic se habet aqua frigida ad calorem naturalem vel humidum naturalem quod est esse aerium. id patet secundum correlarium. potius sepe aqua tempore digestionis efficitur contra fluxum. patet. quia ipsi commouent humiditatem aeriam in aqua.

Conclusio quarta. Dominibus

repletis malis humoribus non conueniunt multum balnea. patet. quia commouent illos humores in corpore: et sic sequuntur multe infirmitates.

Sed dubitatur primo quibus hominibus magis conferant balnea. et quid magis conferat: vel balnea vel stuphe. Ad dubium respondetur quod hominibus siccis et macris magis conferunt balnea: et magis sibi conferunt quam stuphe. stuphe autem magis conferunt pinguibus et humidis.

Dubitatur secundo utrum sit bonum comedere et bibere in balneis. Ad hoc dubium respondet dominus Albertus quod non. quia in balneo calor naturalis trahitur ad extra ad membra. et ideo non possit fieri bona digestio calore extracto: ymo valde male digeretur cibum sumptus. et causaretur humor putridus ex quo causarentur facilliter infirmitates. et inde est quod homines sic comedentes multoties habent post balnea multas infirmitates. Dicit tamen ipse dominus Albertus quod si contingat balneantis bus cor deficere et euanescere propter extractionem caloris ad extra tunc possunt comedere modicum valde substantiale et bene digestibile. Ubi est aduertendum quod est vnum modus conseruandi calorem naturalem in balneo. videlicet quod balneantes habeant de optimo aceto et bulliant. et post ponant de optimo puluere et teneant in sua sponsia ante narces. vel quod habeant de citanio cocto et comedant. et si non possint: potent modicum de illo aceto.

Dubitatur tertio quibus hominibus magis preferunt balnea. Ad dubium dicitur quod oportet considerare fines quos homo intendit. ut si homo sit multum pinguis et velit deuenire macer de intrare balneum ieiunus et ideo multum stare absque cibo et potu. et per tale consuetudinem poterit macerari. et cum huiusmodi est. quia per tertiam conclusionem balnea fortificant digestionem. id quod homo est in balneis ieiunus propter fortificationem digestionis stomachus attrahit a partibus exterioribus aliquid quod calor naturalis habet digerere. et ille partes macrescunt. Et propterea dominus ieiunus ante prandium demacrat. quia in somno fit fortis digestio. et stomachus attrahit a partibus exterioribus. Sed si homo velit pinguescere de intrare balneum post cibum. quia in balneo fit melior digestio. et propter balneum attrahit alimentum ad partes exteriores. Et si quare quod ipse magis valet. Respondetur quod magis valet in praedictis

bus solis et
quod in plenitudo
quarum coloribus
nibus balneis

Ad rationem

Ad primum
dubium dicitur
digestionem
patet. vel dicitur
dapat. quia calor
attrahit calorem
calore naturalis
temperata caliditate
calore temperata
suo et in temperata
negetur patet
de istis qualitatibus
quod in temperata
quedam ratione

Quoniam

spes digestionis
Arguitur quod
stio fit a caliditate
stio tenet a caliditate
alio in specie
et quod est
berent esse calidum
tut superius
spes digestionis
per digestionem
tate agentium
rui ad quos
maior apparet
batur. et patet
firare subiectum
tria species digestionis
ueritate agentium
puta caliditatem
maior. nec propter
mini ad quod
et. quia vnum
aliud est fortis
alij quod differunt
sunt plures
bantur quod
principales
et. Quare
las complexionis
las complexionis

bus solis & lune ꝑ in plenilunio. & cā huius ē.
q: in plenilunio om̄s hūiditates creſcūt. & ꝑ
quartam conſolutionē nimis repletis humo-
ribus balnea non conferunt.

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā ꝑꝑ ſolutio ex dictis. Ad ſecun-
dā ꝑcedit añs & ꝑñs. ſi fiat ꝑꝑetriū primariū
digestionū. ſi ſi fiat ꝑꝑe q̄re digestionis neget
ꝑñs. vel dicendū alit ꝑꝑ minor neget ꝑ ꝑꝑ
da ꝑꝑe. q: caliditas reimpata n̄ cōmouet nec
attrahit calorem naturalem. ꝑmo cā cōueniētie
calor naturalis magis vniūꝑ & ꝑꝑificat ꝑꝑer
rempatā caliditatem. & ꝑꝑcedit añs & ꝑñs de
calore & tempore. Iſ nō ſit verū de calore excel-
ſiuo & intēꝑato ſic ſatis dictū eſt. Ad etiā
negetur ꝑñs. q: ſicut dictū eſt non eſt ſimile
de iſtis qualitatibus in aqua & in aere. Se-
quitur in textu. Pēpanſis autē eſt digestio
quedam &c.

Queritur nono verum ſint tres
ſpēs digestionis. ſ. ꝑēpanſis: ꝑꝑſiſis: & opteſis.
Arguit ꝑ ſint pauciores q̄ tres. q: ois dige-
ſtio ſit a calido. ergo nō oꝝ ponere tres dige-
ſtiones. tenet ꝑñs. q: vñū calidū nō differt ab
alio in ſpē. ſ. ſunt eiꝑdē rōnis. & ꝑꝑter hoc li-
cet diuerſi effectus ꝑꝑducātur a calido. n̄ de-
berent eſſe eiꝑdē ſpeciei. & antecedens ꝑꝑ-
tuit ſuperius. **Secūdo** ſic. ſi eſſent t̄m̄ tres
ſpecies digestionis: vel diuerſificarentur ꝑꝑ-
ꝑter diuerſitatem ſubiectoꝝ: vel ꝑꝑter diuerſi-
tatem agentū: vel ꝑꝑter diuerſitatem ininoꝝ
rū ad quos. ſ. nullū iſtoꝝ eſt dicendū. agitur.
maior apparet a ſufficiēti diuiſiōe. & inio: ꝑ-
batur. & ꝑꝑmo ꝑꝑ nō diuerſificentur a diuer-
ſitate ſubiectoꝝ. q: cū ſubiecta ſint plura q̄
tria ſpecie diſtincta tūc eſſent plures q̄ tres
digestiones ſpecifice diſtincte. nec ꝑꝑter di-
uerſitatem agentū: cū agēs ſit ſolū vñū i ſpē.
puta calidū. & ſic eſt vñā ſola ſpēs digestio-
nis. nec ꝑꝑꝑ diuerſitatem terminoꝝ ad q̄s. q: ter-
mini ad q̄s ſūt plures q̄ tres ſpecifice diſtin-
cti. q: vñū terminū? digestionis ē forma aſini
ali? ē forma bouis. ali? ē plāte. & ſic de multi-
alijs q̄ differūt ſpē. **Tertio** ſic. ꝑꝑbando ꝑ
ſint plures q̄ tres. q: in q̄ſtiōe ꝑꝑcedēti ꝑꝑone-
bantur q̄ꝑꝑuo: digestiones naturales magis
principales & nouē minus principales. igit̄
&c. **Quarto** ſic. q: digestiones ꝑꝑenes diuer-
ſas cōplexiōes ſiūt. ſ. multe poſſunt eſſe ta-
lea cōplexiōes. quia vñā ꝑꝑoportio in vñō

nō eſt ſimilis in alio: vt dicit Egidius. quia
vix reperiūtur duo homines qui ſint ꝑꝑeſe
eiꝑdē cōplexiōis. **Ad oppositū** arguit
auctoritate Ariſtotelis q̄ in iſto quarto nūes-
rat ſolū tres ſpēs digestionis. ſ. illas q̄ nū-
merate ſunt in titulo quęſtionis.

Pro reſponſione ſciendum eſt
ꝑꝑmo ꝑ digestio dicit̄ a digerendo. q̄ñ ſ. cō-
digerens excedit digeſtum: ita ꝑ ſufficit ip-
ſum in ſe cōuertere. & ſic ſinis digestionis ē
forma que inducit digeſto. **Un̄ ſupponit̄** ex
dictis quid eſt digestio et q̄ eſt cauſa effici-
ens et materialis ipſius digestionis.

Sciendū eſt ſecundo ꝑ ꝑēpanſis
ſis eſt digestio quedam alimentū in ꝑēcar-
pijs. idēſt prima digestio qua alimentū di-
geritur ad ſpeciem ſuſcipiendā in valis ſe-
minalibus. **Unde** ꝑēpanſis eſt perfecta q̄ñ
illud cuius eſt digestio ꝑꝑoteſt ꝑꝑducere ſibi ſi-
mile. vñde licet ꝑēpanſis ſeu maturatio cōi-
ter attribuat̄ fructiferis ſ. plantis. quia
nō habent nōmē generis: ſed loco generis
accipiunt nōmē ſpeciei. n̄ effect? ipſi? ꝑē-
panſis eſt vt ingroſſat. ꝑꝑꝑ q: digerit humi-
dū in ſiccū. & ſic paſſa ꝑēpanſim ſunt ſolidi-
ora et groſſiora & duriora et minus fluxibi-
lia: vt ꝑꝑꝑ ꝑꝑꝑ experientiam de amigdalīs et
nucibus. nā nūces fluxibiles ſunt anteq̄ ꝑꝑ-
tiantur ꝑēpanſim. ſed q̄ñ paſſa ſunt ꝑēpan-
ſim iam ſunt dura. **Sz** vt ratiū eſt humidū
extrahitur a calore & extrinſeco et remanet ſic-
cū. Exquo ſeq̄tur cōrelatiō q̄ n̄ il ſimplici-
ter humidū ſiue ſiccū ꝑꝑꝑ ꝑꝑꝑ pati ꝑēpan-
ſim. ꝑꝑbatur. q: nullū tale ꝑꝑoteſt ingroſſari
nec indurari. **Un̄** licet ceraſa et ꝑꝑꝑꝑa paſſa
ꝑēpanſis ſint fluxibilia hoc eſt q: nō capiūt
ꝑēpanſim in omni parte ſui. ſ. ſolum in ſuis
granis interioribus. nam illa grana poſtq̄
paſſa ſunt ꝑēpanſim dura ſunt. **Sz** omo-
r̄ꝑes eſt prima ſpecies indigestionis cōtra-
ria ꝑēpanſi ſiue maturationi. nā omo-
r̄ꝑes eſt indigestio aialis in ꝑēcarpijs q̄d appa-
ret ex ſignificatiōe nominis. nam omo-
r̄ꝑes grece: eſt cruditas latine.

Sciendū eſt tertio ꝑ ꝑꝑſiſis eſt
digestio ſecūda cuius ſinis eſt ꝑꝑſeruatio rei
in vita. nam res inducitur in eſſe ꝑꝑ ꝑēpan-
ſim et cōſeruat̄ ꝑ ꝑꝑſiſim. ꝑꝑſiſis autē ē di-
gestio facta a calido extrinſeco exiſtente in
humido ſicut elypta dicit̄ur digeſta. & hoc

Liber quartus

fatis importat per nomen. nam epseps grece est ebullitio latine. Unde corpora passa epsepsim sunt saporosiora in partibus exterioribus propter epsepsim: ut carnes cocte in aqua. quia passa sunt epsepsim sunt insupficie sicciores et minus humide humiditate aerea quam erant ante. licet forte aliquibus videatur ibi magis humiditas aquea. Sequitur etiam quod elixata melius digeruntur et sanius quam frixata. nam in frixatis et assatis humor viscosus reperitur qui extrahitur in elixatis. propter quod assata difficultius digestionis sunt quam elixata. Molins autem est indigestio contra epsepsim. Et fit molinsis quando calor in humido non sufficit perfecte agere ipsum digerendo. quod fit vel propter defectum caloris vel multitudinem humorum.

Sciendum est quarto quod optesis est digestio facta a calido extrinseco existente in sicco. Unde optesis grece est assatio latine. Et quo prius quod extrema assatio sicciora sunt interioribus. Paret quia calor primo calefacit exteriora. Et quo inferius prius colorarie quod assare est magis artificiosius quam elixare. nam difficile est exteriora et interiora regulariter calefacere. quia propinquiora igni citius desiccant. epsepsis est indigestio opposita optesi. Est enim epsepsis indigestio facta in sicco propter debilitatem caloris. Et si quis querat quomodo optesis et epsepsis possunt esse digestionis naturales cum digestio naturalis fiat a calido intrinseco et epsepsis seu elixatio et optesis seu assatio fiant a calore extrinseco. Respondetur quod non habemus notitiam importata speciebus. ideo nomine generis nominamus species. nam omnes digestionis factam per calorem intrinsecum appellamus pepansim. et omnem digestionem factam a caliditate cum humiditate siue in naturalibus siue in artificialibus vocamus epsepsim seu epsepsim. et illa que fit a caliditate agente siue hoc etiam fit in naturalibus siue in artificialibus vocamus optesim cum ars imitetur naturam non videtur in convenientibus uti nominibus artificialibus loco naturalium. nam sicut in elixatione digestio est in humido exteriori: ita in naturali epsepsi digestio est in interiori humido. qualis est digestio rei complere in specie in qua determinatur humidum et hoc est convenientius dictis Alberti dicentis. quod a principio generationis animalis usque ad consummationem erant sunt iste tres species digestionis. quoniam prius digeritur humidum semina-

le a calore naturali et ista digestio vocatur pepansis. et durat a principio generationis animalis quousque animal est perfectum in sua specie. Postea digeritur humidum abale quod diu animal est in augmento vel in statu. et illa digestio vocatur epsepsis seu epsepsis. sed quando animal incipit diminui usque ad finem fit terna digestio que dicitur optesis. Possunt etiam diversificare eas in digestionibus nutrimenti. quia prima digestio que fit in stomacho potest vocari pepansis. et sic pericarpium intelligitur locus receptionis nutrimenti. et secunda digestio que fit in epas te vocatur epsepsis seu epsepsis eo quod illud quod digeritur est magis humidum. Et tertia digestio que fit in corde vocatur optesis ex eo quod fit a calore calido non multum sicco. et sicut dicimus de animalibus. ita possumus dicere de plantis.

Istis notatis ponitur conclusio responsiva ad. quod. Tunc sunt tres species digestionis. scilicet enumerata in titulo questionis. Probatur per sufficientiam. quia omnis digestio naturalis fit a calido naturali intrinseco. vel ergo fit in aere aereo vel aqueo vel igneo. si aereo sic est pepansis. si aqueo sic est epsepsis. si igneo sic est optesis. Ubi est aduersum tendum quod licet epsepsis et optesis videantur esse digestionis extrinsece et artificiales. tamen Aristoteles videtur illis prodigestionibus intrinsecis propter penuriam vocum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet digestio fiat a calido. tamen quia illud calidum diuersimode consumitur illud humidum. ideo secundum hoc distinguitur species digestionis. distinguitur etiam secundum modos finium ad quos ordinantur.

Ad secundam dicitur quod ab illis non capimus diuersitatem in digestionibus. et ideo diuisio est insufficientis. sed assumimus diuersitates in modis agendi. Ad tertiam dicitur quod ille reducuntur ad istas tres sicut patet intuenti. Ad quartam dicitur quod proportionem finem digestionem in specie possunt reduci ad tres. Et sequitur in textu. Epsepsis autem.

Queritur decimo utrum frixata debeant dici elixata vel assata. Et arguitur quod non debeant dici assata. nam frixatio habet fieri a calido in humido. ergo frixatio non debet dici assatio. sed magis elix-

ratio. Nam elixant a calido vel butiro cum sic frixata. ergo frixatio sequetur et arguitur quod frixatio ab epsepsi sunt elixata. et epsepsi in humido sic. non oibis ergo frixata et assa appetunt elixari. Et si foretis dicere

Prorespon- sio quod illa digestio quod humidum a gucitur aut dicunt illa quod aliquo humido. nam si elixatio solo soluitur et patitur a

Sciendum est illa quod dicitur. Et si non dicitur in prologo: agitur medicum non videtur sum illa quod patitur etiam quod illa neignis quod tenmedia. per diate aere. quod peigne quod

Sciendum digestio in aere et epsepsi. Et si caliditas te aere quod videtur quod calida. et cum in aqua. cum est fomentum et luit caloribus. et erat caloribus. **Sciendum** habent illas

methaurozū.

ratio. p̄na est nota. et añs p̄t̄z q̄: fr̄pata fr̄pant a caliditate in humido: vt puta i oleo vel butiro vel in aliquo alio liquore. Secūdo sic. fr̄pata sūt inter? sicciora q̄ sint affata. ergo fr̄pata nō dicunt affata. tenet. cōsequētia: et añs p̄t̄z. p̄ experientia. Deinde arguit q̄ fr̄pata nō sint elixata. q̄: fr̄pata nō sūt ab extrinseca humiditate aquea: igit̄ nō sūt elixata. tenet p̄na. q̄: elixata sūt a calido existēte in humido aqueo sicut in aq̄. Quarta sic. nō oibz quibz est fr̄pāri inest elixari. ergo fr̄pata nō sūt elixata. p̄na est nota d̄ se et añs app̄et. q̄: illa q̄ sūt fr̄pata nō bñ p̄nt elixari. Ad oppositū aī auctoritate Aristotelis dicētis fr̄pata esse magis affata.

Pro responsione sciendū ē p̄ma mo q̄ illa dicunt fr̄pata q̄ sūt digesta in aliquo humido aqueo aereo: vt puta oleo pinguedine. aut sanguine absq̄ aq̄. S̄z elixata dicunt illa q̄ sūt digesta ab aliquo agēte cū aliquo humido aqueo et nō cū humido aereo. nā si elixata essent digesta cū humido aereo solū: tūc nō differēt ab affatis. q̄: affata patiūt̄ ab agente cū humido aereo.

Sciendū est secūdo q̄ affata dicunt illa q̄ digerunt a calido agēte cū siccitate. Et si q̄s dicat q̄ hoc videt̄ esse p̄t̄ra nū dicis in primo notabili q̄ in affatōe calor agit mediāte aere. mō aer ē humidus et sic nō videt̄ simpliciter et absolute q̄ affata sūt illa q̄ patiūt̄ ab agēte cū siccitate. Ad b̄ dicēdū ē q̄ illa humiditas nō impedit actiōne ignis. quā ignis agit ac si nō essent intermedia. puta videm? q̄ ignis p̄urit mediāte aere. q̄: si apponat vñ cōbustibile p̄pe ignē q̄uis nō tagat ignē m̄ p̄urit̄.

Sciendum est tertio. q̄ omnis digestio immaturatur a calido. aut ergo a calido aereo et ē pep̄sis. aut aqueo et sic ē ep̄sis. An caliditas m̄to intensi? agit cū humiditate aerea q̄ cū humiditate aquea. et p̄pter hoc videm? q̄ oleū calidū magis ledit q̄ aqua calida. et citius digerit aliqua res in oleo q̄ in aqua. cuius ratio ē. q̄: humiditas aerea est fomentū et nutrimentū ignis. t̄muerfa luer calor̄is. s̄ humiditas aquea vniuersalit̄ obet̄ calor̄in.

Sciendū est vltimo q̄ Elixata habent istas cōditiones. Prima q̄ digerūt

in humiditate pura vel mixta cū alia humiditate. Secūda q̄ elixata sunt sicciora interius q̄ exterius. Tertia q̄ elixata p̄pter vehemētē digestiōnē nō p̄bunt̄. Quarta q̄ elixata laxant. Cōditiones vero affatorū quasi sunt istis oppositae.

Istis notatis sit conclusio prima. Fr̄p̄atio nō est elixatio. Patet. q̄: fr̄p̄atio h̄z fieri a calido aqueo hoc est a calido existēte in humiditate aquea. nō aut̄ fr̄p̄atio. imo h̄z fieri a calido aereo hoc est a calido existēte in humiditate aerea.

Conclusio secūda. Fr̄p̄atio nō est maturatio. P̄: obaī. nāz fr̄p̄atio est digestio artificialis. maturatio vero est digestio naturalis cū fiat a caliditate intrinseca arboris tanq̄ ab instrumētali causa. s̄z a forma ipsius arboris tanq̄ a principali causa iuuata a calido extrinseco. igit̄ r̄.

Conclusio tertia. cum fr̄p̄atio sit species digestiōis nō distincta a tribz p̄dictis enumeratis in titulo questiōis p̄cedētis. et nō sit pep̄sis seu muratio ep̄sis seu ep̄sis elixatio ipsa est op̄sis id est affatio. q̄: id ē. iō nō ē sp̄s distincta ab affatiōne. P̄: obaī q̄: nō est elixatio. vt p̄bat prima cōclusio. nec maturatio: vt p̄bat secūda. et nō sūt nisi tres sp̄s digestiōis. s̄. maturatio: affatio: et elixatio. et differt a maturatiōe et elixatione. ergo ē eiusdē speciei cū affatiōne.

Conclusio quarta que depēdet ex tertia. fr̄pata dñt dici affata. P̄: obaī. q̄a fr̄p̄atio reducitur ad affatiōnes: sicut p̄bat tertia cōclusio. P̄: obaī insuper q̄ fr̄pata habent cōditiones affatorū. nam fr̄pata sunt humida interius et sicca exterius. et habent etiā crustā sicut affata. igit̄.

Subiatur primo. Iuxta textū vñ lapides sint elixabiles. Et arguit q̄ sic q̄: h̄nt pp̄riam humiditatē que p̄t̄ extrahi per calidū. ergo possunt elixari. p̄na est nota et antecedens. q̄: in lapidibus per p̄solatōem remanet quedā humiditas q̄ apparet. q̄: aliqñ findunt̄ quid est aut nō ē corp⁹ ep̄sim passibile neq̄ em̄ in quo nullum est humidū velut in q̄bus est. Ad dubium respōdetur cōformiter ad textū q̄ lapides nō sunt elixabiles. p̄z q̄: vt dicit dñs Albertus ad hoc q̄ aliqd sit elixabile. duo h̄i

Ziber quartus

requiruntur. Primum est quod habeat humiditas
tem supfusaz. Secundum est quod habeat humidum
subtile facilliter separabile a secco. et ideo in
fert quod pullus iuuenis citius elixabilis est quod
fustu bonis. illa autem non conueniunt lapidibus.
igitur lapides non sunt elixabiles. Et per hoc
soluitur ratio in oppositum. quod ex quo lapis has
beat humidum non tamen est aptus naturaliter ad elixan-
dum. nam tale humidum est grossius et terrestre
quod apparet. quod quando lapis ponitur per portio-
nem lapidis in ignem et decoquitur: tunc ipsi fun-
mi qui ascendunt ex illis lapidibus sunt val-
de densi et nigri. et huius signum est. quod tale
humidum est valde grossum et terrestre.

Subitur secundum utrum ver-
mes generati in aiali generentur in stomas-
cho vel in epate vel in alia pre corpore. Et ar-
guitur quod generentur in stomacho. quod aliquando
euomuntur per os. ergo generantur in superiori
pre stomacho. tenet prima. quod aliter non videtur
qualiter possint venire per os nisi perforaret sto-
machum. et aialis est Auiene. et tamen experientia
tale. Ad oppositum est Aristoteles in textu
eum inquit. alias non fit in ipsa digestio sic
quidam aiunt. sed in segregatio putrefacta
in inferiori ventre.

Pro dubio sciendum est quod du-
biu intelligitur de vermibus qui generantur in
corpore humano adhuc viuente. sicut generantur
in pueris propter comeditionem fructuum. Quatuor
sunt pres in quibus possunt principi et gene-
rari. Prima est stomachus. Secunda est
quoddam intestinum quod descendit ex stomacho
quod non habet nisi unum foramen et est rectum. Ter-
tia est intestina simul inuoluta. Quarta est
quoddam intestinum rectum per quod supflua mit-
tuntur extra. et ita in istas quatuor pres ima-
ginantur medici ventrem animalis diuidi. Et ideo
respondet ad dubium quod vermes qui generantur in
corpore animalis viuens generantur in inte-
stinis circinvolutis. et non generantur in stoma-
cho. propter neque in primo intestino neque in vl-
timo in secundo. notabili enumeratione. Pri-
ma pars patet. quod ibi sunt omnia requisita ad
generationem vermium. quod vermes maxime gene-
rantur ex materia siccumatica que in illis in-
testinis reperitur. Est etiam ibi sufficiens cali-
ditas ad immutandum materiam putrefactam
et postmodum spiritum vitale. ista autem sufficiunt
ad generationem vermium. igitur. Sed secundum

tertium et quartum patet. quod ista requisita in alijs
tribus non reperiuntur in generatione vermium
patet de stomacho. quod ad generationem vermium
requiritur materia putrefacta. modo talis
putrefactio non fieri potest in stomacho. quod a-
liis caliditas stomachi non punitur causa
re putrefactione. non est etiam ibi temperata
caliditas que requiritur ad generationem talium
vermium. quod inter ceteras partes corporis aia-
lis cor est calidius et inebria circumuicina sunt
calidiora remonis. et quia stomachus est san-
guis. ideo abundat multum in calore. et sic possi-
let probari de alijs duobus suo modo. Et ideo
respondetur ad rationem quod quando vermes euomuntur
non est quia generantur in stomacho. sed quia
in intestinis ubi generantur ascendunt ad sto-
machum. et de stomacho ad orificium eiusdem.
et deinde sentientes aliquam dulcedinem in ore
trahunt se ad os. vel forte promouentur ad
per aliquam medicinam.

Subitur tertio utrum labora-
tibus assata sint conuenientia et studentibus
elixata. Ad dubium respondet Albertus
sic. et primo ad primam partem dubij respondet.
dicens quod laborantibus inest calor acutus que
quidem non digerit. sed quodammodo consumit. et
ideo requirit illa que sunt fortioris digestionis

Item etiam quod ille cibis est conuenientior
per quem generatur humidum conuenienter assata
aut sunt humidum. nam assata multum retinent de
humido ad intra. et quod per euaporationem con-
sumit humidum laborantibus. ideo conueniens est
ille cibis qui humidum recuperet. De
secundo dicit quod elixata sunt studentibus conueni-
entiora. patet. quod natura maxime compatitur in-
terbus et virtutibus qui multum fatigantur modo
pres circa cerebrum maxime fatigantur in stu-
dio cum in illa parte maxime vigent vires sen-
sitiue sicut est cogitativa et sensus. et ideo mul-
tum consumit de humido existente iuxta cerebrum
et ideo natura vult multum restaurare illud
humidum. et ideo requirit cibum conuenientem ad
illud restaurandum cuiusmodi est cibis elixa-
tus. Unde duplex est humidum scilicet aiale et
vitale. Vitale est circa cor quod generatur ex
assatis. Animal vero est circa cerebrum et
illud est magis conueniens viribus sensitiuis
et organis. Et quibus sequitur quod natura
sic operando conuenit humiditatem vi-
talem in animalibus. ut succurrat viribus sen-
sitiuis. Secundo sequitur quod quanto alio-

Handwritten marginal note in the left margin, partially obscured by the binding.

Handwritten marginal note in the left margin, continuing the text or providing commentary.

Handwritten marginal note in the right margin, partially cut off.

Handwritten marginal note in the right margin.

Handwritten marginal note in the right margin, continuing the text.

Handwritten marginal note in the right margin, continuing the text.

Handwritten marginal note in the right margin, continuing the text.

quis fortius studet melius cōmuniter come-
dit. Cuius rō est. q. plus cōsumitur de hu-
mido animal. et ideo excitatur calor natura-
lis circa vires sensitivas tendēs ad stoma-
chū ad restauratiōē humidū. Ad rōnes
duc p. une sunt solute per conclusiones. Et
duc solvuntur ex dictis. Sequitur in textu
Passivo: un autem et.

Queritur undecimo vtrum

durū et molle exsiccatō et humectatiō coas-
gulatiō et liquifacatiō sint effectus siccū hūidi
Et arguit q. nō. q. idē nō est effectus p. rario
rū per se vt h. 3. text. ergo nō erūt cause cedē
molles et durū cū sint p. raria. Secūdo sic
omnis effectus h. 3. causam efficientē: sed hu-
midū et siccū non sunt cause efficientes
cum sint qualitates passivae. vt h. 3. Aristoteles
les in textu. igit. Tercio sic. nihil agit nisi
q. h. 3. esse. s. hūmidū et siccū nō hnt esse cum
sint accidentia. ergo siccū et hūmidū nō sūt
cause molles et durū. exsiccatōis et humecta-
tiōis. et sic de alijs. et per p. n. durū et mol-
le exsiccatō et humectatiō nō sunt effectus
siccū et hūmidū. maior est nota. et minor p. r.
q. siccū et hūmidū sunt solū entis et non ens
ria. Quarto sic. qualitatis activae est age-
re et nō qualitatis passivae. ergo sequitur q. ca-
lidū et frigidū erunt cause istorum. et nō hu-
midū et siccū. Ad oppositum est Aristoteles
les in textu.

Pro responsione sciendū est pri-
mo q. hūmidū et siccū sunt q. l. itates passivae
nō tñ sic quin habeāt aliqd actualitatis.
An hūmidū est qd est bñ terminabile terminio
alieno male vero terminio p. p. uo. Et sic
cum est qd bñ ē terminabile terminio p. p. uo et
male terminio alieno. Ex quo sequitur q. oē
mixtum cōponitur ex hūmido et sicco. semp
em p. mū est cū secundo in quolibet genere
Sequitur secūdo q. oīe corpus termina-
tū cōponitur ex aqua et terra. nam aq. hu-
mida ē et terra sicca loquēdo d. hūmido qd
est causa cōmixtiōis.

Sciendū est secūdo q. durum
est quod nō cedit in seipo scdm superficiem
cōprimenti. Molle autē est qd cedit cōpri-
menti in seipo nō circūstādo. An aqua nō
est mollis. q. circūstāt dignum cōprimētis.
Unde sicca bñ digesta dura sunt. humida
digesta cum sicco mixta dura. tamen humis

dū obtineat mollia sunt. nam omnia ista pos-
sunt mollicari in quib. est nat. ura terre cū
aliquantulo hūmido.

Sciendū est tertio q. exsiccatō
nis et humectatiōis due sunt cause. scz causa
que se habet vt agens. et causa que se habz
vt patiens. Cause agentes sunt calidū et fri-
gidū. Cause patētes hūmidū et siccū. An
caliditas est causa efficiēs siue agens exsic-
catiōis eo q. p. ipm euaporat hūmidū siue
extrinsecū siue intrinsecū. sicut lateres exsic-
cant a calido. similiter frigiditas ē causa ex-
siccatiōis. q. per frigiditatem hūmidū cōpri-
mitur. ad centrū: sicut apparz de cera lique-
facta que per frigiditatem durefcit.

Sciendum est quarto q. Coas-
gulatiō est eius qd actu est siccū. nam ē et
in quo siccū tenet hūmidū ne fluat. An dis-
serētia ē int cōgelatiōē: coagulatiōē et cō-
glutinatiōē et intinguatōē. nā p. gelatiō
ē hūmida aqua p. cū i centrū p. frigidū ne flu-
at actualit. Et q. p. r. q. p. gelata sunt actu
sicca et sūt essentialit. hūida. Est autē p. gela-
tiō effectus frigidū in hūido qd cōstringit ad
centrū. s. coagulatiō vt dictū est in principio
notabilis est eius qd actu et essentialit. siccū
est. An illa coagulata sunt in quib. siccū
tenet hūidū ne fluat. Et p. glutinatio d. esse
ipius hūidi digesti in sicco vbi siccū nōduz
p. fecte cōtinet vt i pulmēto et visco. Sed in-
tinguatō ē p. stantia hūidi aeris cū aqua et
sicco terreo. An liquefactiō causat in o. p. r.
rio cōgelatiōis. nam que p. frigus cōgelata
sunt illa p. calidū dissolvuntur. diversimode
tñ q. scdm q. frigus magis vel min. habis
tuatū est fm hoc tardū aut facili. liquefcit
et illa in qbus calidū quasi emortuatur est
sunt omnino indissolubilia. cuiusmodi ē cri-
stallus q. nō dissolvit per liquefactionem.

Sciendū est quinto. q. omnia
coagulata coagulantur a calido vt a frigi-
do An coagulata exsiccata coagulant a ca-
lore faciēte exalare hūidū liquefaciēs. Coa-
gulata autē a frigido coagulant p. p. rictiōis
nē vel cōpressionē hūidi ad centrū. et fm q.
a frigido magis mortificatur calor: tñ coa-
gulata magi v. l. min. coagulantur. Ex isto
sequitur correlarie q. coagulata p. exsiccatōē
liq. fiunt p. humectatiōē. et coagulata per
frigus liquefcit per calorem dissolventem.

b ij

Ziber primus

Ubi est aduertendum qd qñ poru coagulati in
tū pñtici sunt: tunc ipm coagulatu nō pōt
liqñeri nisi hūido subtiliato. illa vō i qbus
calor mōrñficat est nō liquefiūt vt ē cristallū
Et q sequit q incoagulabilia sunt q nō hñt
humiditatē aquosā: sed magis hñt de hūi
do aereo ⁊ de terra. Nam ex quo habēt calo
rē aereū vix pōt mōrñficari ipe calor. ⁊ q: nō
habent humore nō possunt coagulari sicut
est mel.

Istis notatis ponit conclusio
rñtū ad. q. Durū ⁊ molle: efficcato ⁊ hu
mectatio: coagulatio ⁊ liquefactio: sunt effe
ctus siccī ⁊ hūmīdī. Patet conclusio per ea q
dicta sunt ⁊ discussa ad longū i notabilib⁹.

Sed dubitatur primo quomō
differunt iningubile ⁊ liquefactibile. Ad
dubiū rñdet q sic differunt. q: liquefactibilis
le pprio humore humectat. sed iningubile
humore alieno supfuso humectat.

Dubitatur secūdo q sunt flexibi
lia. Ad dubiū d: q omnia habentia humidis
ratē viscosam vbi tñ est de humido sicut de
siccō flexibilia sunt. ⁊ fm q in eis minus est
de viscoso min⁹ fm hoc possunt flecti. Vñ
illa que hñt viscosum bñ digestū flexa se res
ctificant. Et quo patet q si gladius se recti
ficare nō pōt male ē materie. hoc tñ signat
q ferrū illud nō est expurgatū a dēsa viscosi
tate.

Dubitatur tertio quō differūt frā
gibilia ⁊ cōminuibilia. Rñdet q differunt.
q: cōminuibilia sūt q possunt in pres minu
tas plurificari. nō tñ fm voluntatē facientē:
sicut later vel glacies. nā credēs facere duas
partes de latere facit quin⁹ vel sex. s. frāgi
bilia sunt q frangunt in magnas partes: ⁊
fm voluntatē frangentis: sicut est lignū.

Dubitatur vltimo que sunt sub
iecta hñdi qualitātū. Ad dubiū rñdet q co
rū subiecta sunt iuxta ex elementū in qb⁹ vt
dicit textus sunt quattuor: qualitates prime
subiectue. nā ex quo omnis qualitas secun
da presupponit primā: necesse est q in subie
cto secūda pñteatur subiectum primarū
qualitatū: qd est quattuor elementa.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q verū est idē numero in o:

dine ad idē. s. in ordine ad diuersa vel agen
tia vel potentialia nō est inconvēniens. Ad
secundā d: q licet oīs effectus habeat cām
efficientē: tñ quidā effectus principali⁹ se re
nent ex parte pñcipij patiētis. ⁊ hoc mō pñ
cta attribunt siccō ⁊ hūmido. Ad tertiā
pceditur maior. ⁊ ad minores d: q lz siccū ⁊
hūmīdū nō habeant p se esse. tñ habent esse
p substantiā ⁊ in subiecto. id p substantiā caus
sant. Quarta soluta est per primū notabi
le. Et tñ de qñlōe ⁊ de toto quarto methau
ro:um.

Sequitur liber de anima.

Bonozū honorabilium noti
ciā opinātes magis aut alteraz
altera. ⁊c.

Circa iutiū primi
libri de anima qñt pño vtrū
inter pres philosophie nati
ralis sciētia de aia sit melior ⁊

honorabilior. Arguit q nō. Sciētia de
aia nō est ps phie naturalis. ergo p supposi
tū. añs p. q: sicut se hz subiectū ad subiectū
ita scia ad sciaz. s. subiectū sciētie de aia non
pñet sub subiecto totū phie naturalis. ergo
nec sciētia de aia sub sciētia naturali.

Secūdo. Sciētia octavi phisicorū est hono
rabilior: ista. igit. añs p. q: in octavo phis
icorū tractat de primo motore q sine cōparatōe
est nobilior ipa aia. Tercio. Aia rōnal nō
est actus corpis. ergo nō cadit sub pñderati
one phie naturalis. añs p. q: si esset actus
corpis nō excceret opationē sine corpore qd
tamen est falsum. In oppositū est pbs in
prima ppositione hui⁹ libri.

Pro rñlōe sciēdū est primo q
vt d: duodecimo de aialib⁹. in quolibet ge
nere rerū necesse ē pñderare cōia: dande p: o
p:ia vniuscui⁹ q gñis. Eui⁹ rō est. q: nisi b
fieret idē frequēter repererēt sed rez aiatarū
quod dā cōmune pñcipiū est ipa anima. q:
cōe est oib⁹ aialib⁹ hñe aiaz. id ē pñderatōe re
rū aiatarū opter p: pñderare d aia ⁊ d alijs
cōibus ipis aiatis. postea de pp:ijs cuilibet
aiali. Et sic ad tradendū sciētiā de aia nō
oportuit primo tradere sciaz de aia in cōiñc

facit Aristot
gulis anima
Ex illo patet
naturales. p
libus et alio

Sciendi

qued a sum

lia. Zoua

appetunt. S

sepa sunt ap

querunt nō

scientie pract

culatiue lūm

ppet scire. i

no: abiles et

entis specul

nestatē. nā s

ex duob⁹ lar

tate. sicut ed

lectū facere.

icetus sumit

di. q: qñto m

entia est pñc

obiecti illa se

iecti. Si vere

cedendi illa

cedit. Et sic

bilioris ob

Sin quidū

dom sunt ma

sunt min⁹ h

res ⁊ de mag

dignitas la

pte obiecti. n

magis apper

notabilib⁹ ⁊

rethorice ⁊ p

tudinē de reb

medes hñt

capiūt specu

tate hñc mo

Sic igit

an sciam de

est de aia. It

Condu

ra est bona.

minus mōr

elate. vñ qñ

hoc nō est p

liciam bonu

facit Aristoteles. et dante determinare fin
gulis animatis. quod fit in sequentibus libris
Ex isto patet ordo huius libri inter libros
naturales. preceedit enim omnes libros de anima
libus et alios insequitur.

Sciendū est secundo quod bonorum
quod a sunt laudabilia alia vero honorabi
lia. Laudabilia sunt que propter alium finem
appetunt. Sed honorabilia sunt que propter
seipsa sunt appetibilia. Et quod scientie practice
querunt non propter seipsas sed propter opus. ideo
scientie practice sunt laudabiles tantum. sed spec
culatiue sunt propter seipsas appetibiles. sed
propter scire. ideo scientie speculative sunt ho
norabiles et laudabiles simul. Verum in sci
entis speculative sunt quidam gradus ad ho
nestatem. nam scia laudatur ex suo actu. Sed actus
ex duobus laudatur scilicet ex obiecto. et modo seu qua
litate. sicut edificare melius est ex parte obiecti quam
lectum facere. Et quando scientie sunt circa idem ob
iectum sunt gradus quantum ad modum agen
di. quod quanto modus agendi est melior. tanto sci
entia est perfectior. Igitur si consideratur scia ex parte
obiecti illa scientia melior est quam est melioris ob
iecti. Si vero consideratur quantum ad modum pro
cedendi illa est nobilior que meliori modo pro
cedit. Et sic una est melior alia: vel quod est no
bilioris obiecti. vel quod certiori modo procedit.
Sed in quibusdam scientis ista separantur. quod quod
dam sunt magis certe que tamen de rebus
sunt minus honorabiles. Alie vero sunt certiores
res et de magis honorabilibus. Simpliciter tamen
dignitas scientie principaliter attribuitur ex
parte obiecti. nam ut dicitur decimo de animalibus:
magis appetimus modicum scire de rebus ho
norabilibus et altissimis quam illud sciamus
rethorice et probabiliter. quod multa scire per certi
tudinem de rebus minus honorabilibus. quod pri
me de se habent nobilitatem. quod ex obiecto a quo
capiunt speciem. Alie vero habent ex qualis
tate siue modo tantum.

Sic igitur hec conclusio prima
an sciam de rebus animatis prius considerandum
est de anima. Hec conclusio per primum notabile

Conclusio secunda omnis scientie
est bona. Per quod omnis scia est perfectio ho
minis in quantum homo. quod naturale desiderium
est scire. unde quis aliquid scientie sunt prohibite. tamen
hoc non est propter ipsam malitiam sed propter ma
liciam hominum qui ipsis abutuntur.

Conclusio tertia. inter partes phi
losophie naturalis scientia de anima est melior
et honorabilior. Probat philosophus. quod una sci
entia dicitur melior et honorabilior altera propter
duas causas. quod vel est de nobiliori subiecto
vel quod certiori modo procedit. Sed ista scia est nobi
lioris subiecti alius patet philosophia naturalis. quod
est de anima. et est etiam certior. quod illa que tradit
tur de anima et potentis eius experimur in no
bis. quilibet enim experimur in seipso quod habet ani
mam et operationes procedentes a potentius anime.
Procedit etiam hec scia modo demonstratio.

Conclusio quarta scientia de ani
ma est utilis ad omnem veritatem que traditur
in aliis scientis et ad omnes partes philosophie natu
ralis. Patet. quod nos non possumus venire ad
cognoscendum altissimas causas de quibus est
metaphysica nisi mediante cognitione anime et
intellectus possibilis. Nec possumus cognosce
re diuersas virtutes que diuersis potentis anime
insunt de quibus agit in moralibus nisi cogno
scamus potentias anime. Nec possumus cognosce
re res naturales nisi cognoscamus animam. quia
magna pars naturalium est habens animam et fe
re in omnibus est principium motus. est enim anima ratio
que principium animalium: ut dicitur in textu. Et capit
ibi ratio expressius et non similitudinarie. Item
dicitur Tullius quod omne honestum multas habet
utilitates sibi adiunctas. si igitur hec scia est
honorabilis sequitur quod est utilis. Et si qua
tur quid consideratur de anima in hoc libro.
Rider philosophus quod hic consideratur de anima quantum ad
substantiam et naturam eius. et quantum ad acciden
tia ipsius quorum aliquae sunt proprie passionis
anime: ut intelligere et velle. quedam vero p
animam insunt corpori. ut sunt sentire vel
mouere se localiter.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet anima non contineatur
sub subiecto philosophie naturalis ratio pars est sub
iectiua. tamen continetur tanquam principium formale
corporis animam quod continetur sub subiecto philosophie
naturalis. unde in scia superior non solum
consideratur subiectum sed etiam partes principia et pr
prietates. id est ut una scia sit pars alterius suf
ficiat quod consideret vel principia subiecti vel prae
vel passionis. Ad secundam dicitur quod in octauo
philosophus determinat principaliter de perpetua
temore et non de primo motore nisi per habitus
dum ad motum. Item in hoc libro philosophus princi
pium

Liber primus

paliter facit considerationē de aia. iō nō seq̃
tur q̃ illa scia sit honorab. lio: ista Ad ter
tiā d̃: q̃ si aia rōnalis cōsideratur vt ē prin
cipiū formale co: p̃is sic est de p̃sideratione
pbi naturalis. s̃ si p̃sideratur vt est separa
ta vel sepabilis sic ē de p̃sideratione metha
ph̃sici. Sequitur in textu. Omnino
aut̃ et penitus difficilimoz est.

Queritur secundo: vtrum Aia
sit subiectū scientie hui⁹ libri. Arguit q̃
nō. q̃ nulla forma simplex pōt esse subiectū
accidētis. sed aia est h̃mōi. ergo. Secun
do arguit. q̃ de subiecto alicui⁹ scie d̃: p̃es
supponi qd̃ est ⁊ q̃ est. sed in hoc libro non
supponitur quid est ⁊ q̃ est. sed oñdit. ergo
rē. Tercio in moralib⁹ p̃sideratur de aia
q̃ ibi p̃siderat de passionib⁹ ⁊ habitib⁹ aie
ergo aia nō est subiectū hui⁹ scie. p̃na t̃z. q̃
subiectū scie d̃: eē adequatū illi scie. Quar
to sic. aia est subiectū inhesionis huius scie
ergo nō est subiectū attributōis eius. q̃ ni
hil idem est subiectū inhesionis et attribus
tionis respectu eiusdē. q̃ sic haberet rōnem
actus et potentie. In oppositū arguitur
quia omnes questionēs tractate in hac scie
tia quas p̃p̃s enumerat in textu sūt d̃ aia
et de passionibus eius. ergo ipsa anima est
hic subiectum.

**Pro responsione sciendū ē pri
mo q̃ postq̃ p̃p̃s ostēdit dignitatē ⁊ vtili
tatē hui⁹ scie vt reddat auditores benignos
los. ⁊ etiā modū p̃cedēdi seu ordinē dētinis
nandoz vt eos reddat doctos. p̃nter ad red
dendū auditores attētos ostēdit difficultas
rē hui⁹ scie. ⁊ p̃io mouet difficultates q̃ se
tenēt ex p̃te modi p̃cedēdi. Secūdo diffi
cultates q̃ se tenēt ex p̃te rei cognoscibilis. sc̃z
ex p̃te substantie aie ⁊ passionū eius. Mouē
do difficultates ex p̃te rei cognoscibilis. p̃io
mo mouet dubitatōes circa aiam vt est totū
essentiale. Secūdo vt est totū vniuersale.
Et tertio vt est totū potestatiū. p̃sideras
do es p̃ respectū ad suas potētias ⁊ passioes**

Sciendum est secundo q̃ circa
modū p̃cedēdi in cognitione aie est diffi
cultas circa inquisitōes diffinitōis eius. q̃
vd̃ ponit t̃m vna cōis methadul inuestigā
di diffinitōnē rei sc̃z ipsius aie sic est cōis ars
inquirēdi de omnib⁹ accidētibus per se per
demonstrationē. ⁊ sic erit diffinire inquirere

diffinitionē aie cū talis ars sit g̃n̄alis omni
bus rebus. Vel nō est t̃m vna ars. sed sunt
plures modi inuestigandi q̃ quid est ipsius
anime vt puta vel p̃ demonstrationē vt quis
dā posuerit. vel per diuisionē vt Plato po
nebat. ⁊ per p̃positionē vt posuit Aristotes
les. Et t̃nc erit difficult̃ querere quid est aia
quia oportebit p̃ius inquirere quo illorū
modoz sit p̃cedendū. ⁊ habito quo illorū
modoz sit p̃cedendū adhuc erit difficul
tas ex quib⁹ erit cōponenda diffinitio anis
me eo q̃ diuersarū rerum sunt diuersa prin
cipia diffinitiuā sicut numero: un et planorū
nūm idest sup̃ficierum.

**Sciendū est tertio q̃ circa ani
mam vt est totū essentiale possunt esse dubi
tationes.** Prima est in quo g̃n̄e ponat aia
sc̃z vtrū sit substantia vel q̃ntas. vel talia.

Secūda est vtrū sit ens in potentia. vel
vtrū sit endelichia idest actus eo q̃ in quos
libet genere potētia ⁊ actus inueniuntur.

Circa aiaz vō vt ē totū vniuersale mouet
p̃p̃s aliq̃s dubitatōes. Prima vtrū aia
sit partibilis tā s̃m essentia q̃ s̃m potētias
in codē vt Plato ponebat. vel sit ing̃tib̃l
sc̃d̃m essentia ⁊ partibilis s̃m potētias vt
posuit Aristoteles. Secūda est vtrū om̃is
aie sint eiusdē speciei aut non. Et si non
sint eiusdē speciei vtrū solū differat spe
cie aut etiam genere. Et causa dubitatōis
est. q̃ aliqui dicentes de aia solum loqui vi
detur de anima humana. Similiter etiā vtrū
aie sit t̃m vna rō cōis et vna ydea. vel etia
sint diuerserationes sc̃d̃m diuersas aias. si
cut animalis sc̃d̃m vniūquodq̃ animal est
altera et altera. vt est alia ratio equi. alia ca
nis ⁊ c̃. nam animal vniuersale nihil est aut
posterior est suis singularibus. ⁊ similē de
quolibet alio cōmuni.

**Sciendum est quarto q̃ ad om
nē cognitōnē duo requirunt. sc̃z obiectū qd̃
immutat potētia si sit passiuā. ⁊ ip̃a poten
tia. idco difficultas in cognitōe alicuius rei
cōtingere pōt dupliciter. Vno mō ex p̃te ob
iecti. Alio mō ex p̃te potētie. nam si potē
tia sit passiuā ē difficultas ex p̃te obiecti q̃n̄
sc̃z nimis ē potētiale eo q̃ p̃z immutare pos
tentia ratioe actualitatis eius. et si obiectū
sit de se multū in actu difficultas est p̃te po
tētie quoniam debilis est et indisposita ad**

recipiendū ac
uop solum su
virtus viliu
ad sapiendū

Lunc sic

na de aia ex p̃
gnitōis n̄c d̃
formas natura
litas obinet.
est facile ad co
actu. Secūda
sibila. s̃ intellect
cognoscit n̄h
h̃pus corpori
sialune cogni
pte nostri intel
obiecto. q̃to a
nus pōt inuen
maxime p̃sens
p̃ime p̃sens esse
rectue. sc̃z sc̃d̃m
nō potest direc
su: cum nō cadit

Conclusio

lis. Anima est li
rōnes ante op̃
tōes subiecti
libū sibi cōde

Dubitat

uerale n̄h̄l sit
p̃io duois se
uerale. sc̃z an
uerale antere
Vno mō cū sit
te p̃me cause
p̃das separas
p̃m̄ agentis.
oim p̃ducendo
antere p̃mo m
esset plura ere
Paret etiā ali
salia essent ex
q̃ cū p̃m̄ū ag
ip̃a per alia ex
infinitū. aut op
tia in p̃ia cā. ex
salia extra p̃m̄
sola an̄tēccū
gularia. p̃z q̃
sequitur q̃ inuē

de anima.

recipiendū actū illius obiecti. qz actus acti
uoz solum sunt in patiente dispositio. sicut
virtus visiva noctico: actus est nimis debilis
ad recipiendū lumen solis.

Tunc sit conclusio prima qd scien
tia de aia ex pre obiecti est facilis. s. ex pre co
gnitōis nre est difficilis. Primum pz. qz inter
formas naturales aia supimus gradu actua
litas obtinet. q obiectū huius scie ex pre sui
est facile ad cognoscendū. cū sit maxime in
actu. Secūda pars pz. qz aia in se est in sen
sibilibus. s. intellectus noster pro isto statu nihil
cognoscit nisi per ministeriū sensus cū sit af
fixus corpori. ideo incorporea sūt sibi dif
ficilissime cognitionis. Ergo sciencia de aia ex
pre nostri intellectus est difficilis. Nec valet
obiectio. qto aliqd est ppinquius quereci cis
nus pōt inueniri et cognosci. Sz aia est sibi
maxime pñs. igit rē. Rndet lz sit sibi ma
xime pñs essentialiter. in nō est sibi pñs ob
iectue. scz scdm modum sue cognitōis. qz
nō potest directe sibi pñsentiari mediante sen
su: cum nō cadat sub obiecto sensus.

Conclusio secunda et responsa
lis. Anima est subiectū huius libri. Patet p
rōnes ante oppositū rē. qz diffinitio et cōdi
tiones subiecti attributōis in ordine ad hūc
librū sibi cōueniūt.

Subiatur primo. utrum vni
uersale nihil sit aut posterius suis singularibus?

Pro dubio sciendum est qd simplex est vni
uersale. scz ante rem. in re. et post rem. Et vni
uersale antere rem potest poni esse dupliciter.
Uno mō cū sit extra singularia et extra men
te p: une cause existēs sicut Plato ponebat
ydeas separatas. Alio mō q ponat in mente
primi agentis. vt ydea que ē vniuersalis ars
oim pducendor. Lūc d: primo vniuersale
antere p: uno mō nihil est. qz si sic seqret q
essent plura eterna nō creata qd est erroneu
Patet etiā alia rōe. qz si essent talia vniuer
salia essent creata vel increata. nō primum
qz cū primum agēs sapienter agat creauisset
ipā per alia exempla. aut igit erit pcessus in
infinitū. aut opo: tebit ponere talia exēpla
ria in p:ia cā. ergo nō ponerem: illa vniuer
salia extra primā cām increata. Sz vniuer
sale an rē secūdo mō bñ est aliquid ante sin
gularia. Pz qz cū sciencia sit necessario: uz
seqret q lineellis vniuersalibz nullus pōt ee

perfecte sciēs. Patet cū effectus non perfecte
cognoscāt nisi reducātur in suā primā cām.

Unde vniuersalia sic accepta sunt prima
principia oim entū et sunt ydee rerū. pducē
dārū in mente p:uni. Unde ydea nihil aliqd
est q prima causa ingentium et immutabi
lis ab aliquo creato. et scdm q diuersimode
immutatur a diuersis rebus distincte ydee
sibi attribuūtur. Dicendūz secūdo q vni
uersale in re hoc est natura vniuersalis in se
cōsiderata sine intentōe vniuersalitaris est
aliquo mō prior et nouior singularibus. qz
duplex ē o: do nature quidā est gñatōis et
tampis scdm que potentia pcedit actū in eo
den. et scdm hūc ordinem vniuersale prius
est singulari. vt in gñatione hoīs prius ge
nerat aīal q homo. Alius est o: do inten
tionis siue pfectionis scdm que actus pcedit
potentiā. et hoc modo vniuersale est posten
singulari. scz qm ad esse in actu. Dicit
tertio q vniuersale post rem nihil est aut ē
postenus suis singularibus. pz. qz tale vni
uersale est natura accepta cum intentōe vni
uersalitaris. sed talis intentio attribuit na
ture per abstractionē a singularibus scdz si
militudine quā habet ad ipsa. ergo illo mō
est postenus singularibus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q nulla forma simplex que
admodū prima causa que ē in fine simplici
tatis potest esse subiectū alicuius accidentis
tū aliqua forma que d: simplex per carētiā
cōpositiōis ex materia et forma pōt esse sub
iectū alicuius accidentis. Ad secundā d:
q in aliqua scia particulari nō d: inuestiga
ri quid sit subiectū per p:ia principia illi
scientie. s. bñ p principia metaphisice q sta
bilit principia oim aliarū sciētiarū. et sic in
presenti libro inuestigat diffinitio sui subie
cti. s. aīep diuisionē entis in actū et potentiā.
et in decē p:dicamēta. Ad secūda d: q i mo
ralibz p: siderat aīa in qm ē principii vlt sub
iectū actū vlt habitū moraliū. vt vlt vlt
vicij. s. hic cōsiderat qm ad principia et pas
siones et. Ad quartā d: q aīa rōalis in p:ri
culari ē subiectū in p:riōis huius scie. s. aīa in
cōi accepta ē subiectū attributionis eius.

Seqt text. Amplius aut et si nō mltē aīe.
Querit tertio utrum accidentia
magnam partē cōferant ad cognoscendūz
huius

Liber primus

Quid est. Arguitur quod non. quod quid est est principium per quod cognoscuntur accidentia subiecto. ergo accidentia non preterunt ad cognoscendum quod quid est: aliter idem esset non et ignotius respectu eiusdem. Secundo sic. eadem sunt principia essendi et cognoscendi. si accidentia non sunt principia essendi quod quid est. ergo non sunt principia cognoscendi ipsum. Tertio sic. accidentia sunt minoris perfectionis quam quod quid est anime. ergo si preterant ad cognoscendum ipsum quod quid est agent ultra gradum sue perfectionis. In oppositum est propositum in textu.

Pro responsione sciendum est primum quod postquam philosophus posuit difficultates ex parte anime in quantum est totum essentiale respectu suorum superiorum et totum vel respectu suorum inferiorum. hic ponit alias difficultates ex parte ipsius anime in quantum est totum potentiarum per respectum ad suas potentias. Prima est si eiusdem non sint multe anime ut Plato ponebat. sed solum plures potentie ipsius. ut vegetativum. sensitivum. vel intellectuum.

Dubitat utrum oporteat prius querere totam animam aut partes eius. Etiam erit dubium que illarum partium sint nature ad invicem et ab invicem separare et quod non. Tertio erit dubium utrum oporteat prius cognoscere potentias anime aut opera vel actus ipsarum. et si oportet aut prius cognoscere actus adhuc erit dubium. utrum oporteat prius cognoscere obiecta actibus et potentias vel e contra. Unum ratio prime dubitationis est quod non solum quod quid est valet ad cognoscendum causas accidentium subiecti. sed e contra. etiam accidentia magna parte preterunt ad cognoscendum quod quid est. cum habemus noticiam de pluribus accidentibus rei aut de omnibus etiam possumus habere noticiam de substantia et de diffinitione ipsius. quod aut illud quod quid valeat ad cognoscendum accidentia. patet ostendit. quod omnis demonstratio principium est quod quid est sic diffinitio. id diffinitiones sunt quas non principium accidentia cognoscere dicuntur dyalutice et vane omnes.

Sciendum est secundo quod contra passionibus anime. per movere aliam dubitationem. scilicet. utrum omnes operationes anime sint comites totum proposito. et ista dubitatio est necessaria ad sciendum utrum anima sit separabilis a corpore vel non. quod si sit aliquid anime operationis vel passio propria erit separabilis. et si nullum est proprium operationis ipsius anime non erit separabilis a corpore. secundum rem. sed solum secundum rationem. sic rectum est separabile secundum

rationem a materia sensibili. eo quod multa sibi accidunt non in quantum est in materia. ut ragesperam secundum punctum. et tamen non est separabile secundum rem. Et sic argueretur. per quod nulla sit operatio ipsius anime. quod si sit materie esse intelligere. sed hoc non. quod intelligere vel est fantasia quedam vel non est sine fantasia. ergo non contingit animam intelligere sine corpore. cum fantasia non sit sine corpore. Item. omnes passionibus cum quibus partem corporis et sunt cum motu corporis sunt comites corporis anime. sed omnes passionibus anime ut ira. mansuetudo. et sic de alijs sunt cum motu corporis. quod probatur per duplicem signum. Primum est quod aliqui sunt qui in manifestis passionibus et periculis non irascuntur aut timeant. alij vero a parvis et debilibus moventur ad iram vel ad timorem. quod non esset nisi ille passionibus fierent secundum passionem comites. Secundum signum. aliqui sunt qui sine aliquo tribuli exteriori apparenti efficiuntur tristes sicut melancholici. quod fit propter interiorum transmutationes sui corporis. ergo in illis passionibus corporis et anima sunt. et sic sunt comites totum comites. Ex dictis inferitur per duo conclusiones. Primum est quod dicte passionibus anime habent diffinitionem per materiam. per quod omnis passio habet diffinitionem per substantiam in quo et a quibus esse. sed passionibus anime habent esse in corpore et a corpore. ergo habent diffinitionem per corpus et materiam. ut ira diffinitur quod est timor alicuius per corpus obiectum et gratia huiusmodi. id est. propter aliquem finem. Secundum est. proprius philosophi est considerare de anima et de passionibus ipsius. per quod philosophi habet considerare omnia que sunt coniuncta materie secundum esse rationem. sed passionibus anime vel rationem. vel animam plures sunt coniuncte materie secundum esse et rationem. ergo pertinet ad physicum. Sed ad sciendum quid diversimode potest diffiniri a logico et physico

Sciendum est tertio quod predicte passionibus possunt tripliciter diffiniri. Uno modo per formam tantum. ut cum dicitur ira est appetitus vindicte. nam finis ire est vindicta. modo finis et forma coincidunt. Alio modo per solam materiam. ut dicitur ira est accensio seu ebullitio sanguinis circa cor. Alia est comprehendens materiam et formam ut ira est ebullitio sanguinis circa cor propter appetitum vindicte. Prima diffinitio que sola forma incipit pertinet ad dyaluticam que est artificialis intentionalis formas secundum se considerans: et non ut sunt in materia. et quod passionibus fluunt a forma secundum quod est in materia. id est. tales diffinitiones dyalutice sunt vane ad demonstrandum passionibus philosophicas. Sed diffinitiones date per solam materiam vel per materiam et formam simul

pertinent ad philosophiā naturāle. et unus
alius artifex hz illas illo mō cōsiderare. Ex
quibus infertur qd phisicus p̄siderat passio
nes aīe vt sunt in materia fm rē et intellectū
ad differentiā methaphisici qd cōsiderat eas
vt sunt separabiles vtroq; mō. s. methaphi
sicus cōsiderat passiones separabiles fm in
tellectū et nō fm esse vt dicebatur qz causant
aīa natura. qz lz passiones artificialiū sunt in
materia: tamen nō sunt de p̄sideratione phi
sici. qz causantur ab arte et natura.

Sciendū est quarto qd duplex ē
accīa. s. cōe qd seq̄tur principia indiuidui.
Aliud qd inseq̄tur principia essentialia sp̄i
et de isto est hic ad p̄positū. posset tñ intell
gi dupliciter qd conferat ad cognoscendū qd
quid est. Vno mō qd tale accidens cōferat
ad cognoscendū qd quid est ex parte illi qd
diratis. ita qd tale accīa fuit principū accī
dentis. et cōsequenter cognoscem⁹ ipius qd
quid est. Alio mō qd cōferat ex parte cogno
scentis. q. s. cognoscens nō fertur in media
te in cognitionē ipius qd quid est. s. ex actib⁹
venit in cognitionē ipius.

Tunc sit conclusio prima. Nulla
accīa cōferunt ad cognoscendū qd quid est
ex parte ipius qd quid est. p. qz vnūquodq;
est cognoscibile inquantū est in actu. s. accī
dentia nō dant esse in actu ipi qd quid est. er
go ex parte ipi qd qd est nō p̄ferūt ad cogno
scendū ipm. vmo magis impediūt ad cogni
tionē ei⁹. qz anteq̄ intelligi possit oī ipm de
nudari ab oībus accidentibus eius.

Conclusio secūda. accidentia p
pria magnā prem cōferūt ad cognoscendū
qd quid est ex parte cognoscentis siue ex mō
cognoscendi actū intellect⁹. p. qz omis effe
ctus p̄p̄rius et essentialis hz nos ducere a
posteriori in cognitionē sue cāe: s. accīa p̄o
pria sunt effectus p̄p̄rii et essentialis ipi qd
quid est. et intelligibilia accidentia a nob p̄o
cognoscūtur per sensus qui ex parte cogno
scentis p̄ferūt ad cognoscendū qd quid est.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā dicat qd qd est cōferr ad cogno
scendū accīa demonstratiōis p̄pter qd. et po
tissima accīa cōferunt ad cognoscendū ipz
qd quid est demonstratiōe qz est tñ. Ad se
cūda dī qd eadē sunt principia cognoscenti.

di et essendi a priori. s. eadē fm rem. s. non oī
de p̄cipijs cognosci a posteriori. qz cogno
scimus fo: mā p̄ opationē eius qd nō est p̄in
cipiū essendi forme et etiā materie per motū.

Ad terciā p̄z solutio ex dictis. Sequit⁹
in textu: Principiū aut̄ questiōis apponere.

Queritur quarto vtrū cognosci
bile sit in cognoscēte fm esse reale. Argui
tur qd sic. qz res cognoscunt in suo esse reali
s. de reb⁹ nihil cognoscit nisi qd est i cognos
cēte. ergo cognoscibile est in cognoscente
fm esse reale. Secūdo res est in aīa vlt rea
liter vel silitudinane. Si primū habet intē
tū. Si secūdū cū silitudo causet ab aliq̄ rea
li imprimēte suā silitudinem: seq̄rur qd res
prius fuerit in aīa fm esse reale. Tercio sic
aīa est quodā mō oīa vt dī: in tercio hui⁹. er
go oīa habent esse reale in aīa. In oppos
situm est p̄b in textu.

Pro ratiōe sciendū ē p̄io qd post
q. p. i. p̄hemio p̄posuit suā intētiōē: p̄r fm
ordinē p̄missum p̄seq̄tur suū intentū. et p̄io
reprobāt opinionēs antiquorū de aīa in to
to residuo hui⁹ p̄mi. Deinde in secūdo de
ipā veritate incipit definīare. et qz q̄libz res
est inuestiganda per ea que sunt sibi p̄p̄ia. et
per qd differt ab alijs et in nullo sunt p̄p̄ia
aīalis p̄ que differūt ab inaiatis. s. motus et
sensus. per hoc em̄ iudicam⁹ aliud esse aīas
tñ. qz se mouet et sentit. iō fm ista duo. varia
ti sunt antiq̄ in q̄rere naturā aīe. qdā em̄ in
stigaucit eā ex pte mor⁹. alij vō ex pte sensus

Sciendū est secūdo qd oēs philo
sophi inuestigātes ex pte mor⁹ in hoc pueni
unt qd nihil moueat nisi moueat. cū ergo aīa
maxie moueat: cōcludēbāt eā maxie moueri
Sed diuersificati sunt. qz Democrit⁹ posuit
corpa p̄stitui ex at̄omis tanq̄ ex p̄cipijs
p̄p̄ hanc rōē. qz principū dī simplex ē et
virtuosus. s. at̄omi sunt h̄mōi. qz semp mo
uent. vt p̄z i radijs solis intrātib⁹ p̄ fenestrā
et sic dicit democrit⁹ corpa in differēti cōpo
ni ex q̄buscūq; at̄omis. s. dicit cōponi aīam
solū ex at̄omis rotūde figure ignee: eo qd
ignis est formalior et magis actiu⁹ ceteri ele
mēt. s. aīa actuat et mouet. iō dicit at̄omos
aīe ēē de natura ignis. et etiā rotūde figure.
qz aīa mouet ad oēm differentiā positionis.
mō rotūditas ē in differēs mouere ad oīm ē
partē. Et hui⁹ opiniōis fuit Zenipp⁹. et p̄r

Quod
res
est
in
aīa
vlt
rea
liter
vel
silitudinane.

Libri primus

manit. a signo. q: vita seruatur p: respiratione
 et aspiratione eo q: athomi semp mouentur
 tō aie inspiratio attrahit athomos ne creāt
 iō q: diu aialia respirant nō mouētur. Sed
 alij pbi cōsiderantes cōueniūt in hoc q: po-
 fuerūt aiam esse cū athomis. Sed nō dixerūt
 eā de natura agamus. s: tñ Archilaeus magis-
 ster Socratis posuit aiaz mouere athomos
 et nō esse ipsos. Sed Anaxagoras dicit aiaz
 esse intellectū mouentē q: nō mouet. et q: aia
 intelligit in aia et nō in brutis. S: iste opinio-
 nes reprobantur. q: si aia mouet vt ipi pos-
 nunt posset moueri localiter. et sic esset corp⁹
 et per pns diuisibilis. s: hoc est impossibile. q:
 impossibile est per se mouere et moueri. S:
 ad videndū opinionē inuestigantū aiaz ex
 parte sensus et cōcātōis.

Sciendū est tertio q: om̄s isti in
 hoc cōueniūt q: cōcātū est in. cōcātē scōz
 esse reale. Dicebant enī simile fundi cognosci
 et cū aia oia cognoscat sequitur q: h: silitus
 dūc oim. et q: res sunt in suis principijs nō
 pcludebant aiam cōponi ex suis principijs
 rez vt oia cognosceret. Sed isti diuersifica-
 ti sunt sicut diuersificati sūt in positione pū-
 cipioz naturalū. nā sicut Empedocles pos-
 suit q: tuos: principia naturalia. s: q: tuos: ele-
 menta. et duo etiā. s: iūre et amicitia. ita dicit
 aiam pponi ex illis: vt aia corp⁹. S: Pla-
 to ponet ydeas et numeros p: principia reruz
 dicit aiaz cōponi ex ipsis. S: tales ponētes
 aquā p: principū oim dicit aiam nō esse aquā
 s: esse motuā oim. iō cū videbat magnetem
 attrahere ferrū dicebat magnetē hē aiam.
 Dicit Diogenes aiam esse aerē. et Erastus
 vaporē. s: Almeo dicit eā imortalē et d: natu-
 ra celi. S: yper⁹ dicit aiaz esse aquā eo q: aq:
 est maxime mobilis. Terq:as vero dicit eā ce-
 sanguinē. q: in aiali nō ē sensus sine sangui-
 ne. Et iste opinioēs in istis versib⁹ p̄ueniūt.
 Sic sunt ponētes aiam p: primi sapiētes. ignē
 Democrit⁹. Athomos Leu. Pythagoras q:
 ponit Anaxagoras intellectu. Empedocles
 elementa. Plato ponit nūeros et ydeas. acta-
 les aiaz memorabatur esse motuā. aera Dio-
 genes. Erastus esse vaporē. cōparat Almeo
 hāc imortalē. ypus. dicit aquā genitā.
 Terquias ex sanguine natam.

Sciendū est quarto q: res habet
 duplex esse. scē reale qd est cōpctū et in pro-
 pria ei⁹ natura. et esse a⁹ intelligibile qd est

ē diffinitū et deriuatū ab esse sue pprie na-
 ture. vt color in parete h: esse reale. et spēs
 eius in aere q: oculo h: esse intelligibile.

Conclusio responsiua ad q̄stū.

Cognoscibile nō est in cognoscere fm cē rea-
 le. s: fm esse intelligibile m̄. P:imū p: q: si
 aia cognosceret lapidē p: esse reale lapidis:
 ita q: esse cognoscendi lapidē cēt natura la-
 pidis et lapis nō hēet aliud esse in aia q: ex-
 tra aiaz seqrēt q: lapis seipz cognosceret: cū
 in ipso sit tota ratio cognoscēdi. qd tñ est im-
 possibile. Itē p:imū in vno q: gñe ē cā eo: uz
 que sunt poss. sed in ordine cognitionū sub-
 stātie separetur p:ime ergo nihil participat
 vturē cognoscēdi nisi sit quodāmo abstra-
 ctū a materia. iō videm⁹ q: sensus p:ciēs sine
 materia et nō sine p:ditōib⁹ manent ēminus
 cognoscibil⁹ q: intellect⁹ q: est imaterialior:
 ergo nō o: cognitū eēi cognoscere fm cē ma-
 teriale. Secūda p: p: q: om̄e qd cognosci-
 tur ē in cognoscere fm suā silitudinē et hoc ē
 ab esse intelligibili. ideo d: in tertio hui⁹ q:
 lapis nō est in aia: s: silitudo lapidis.

Ad rationes ante oppositum:

Ad p:imā d: q: de reb⁹ nō cognoscit nisi qd ē
 i cognoscere p: suā silitudinē. s: nō o: q: illd
 cognitū sit in cognoscere fm se. Ad secū-
 dā d: q: res ē in aia fm suā silitudinē. et illa
 silitudo causat ab aliq: reali: tñ ep̄te i aia.
 s: ep̄te ē aiaz qd m̄siphicat suas silitudines
 ad sensū. et len⁹ rep̄rat sātasmata intellectu
 et p: h: vturē intellectu agē ex ipsis spēs intelli-
 bil⁹ intellectu. iō nō remouet aer⁹ corp⁹ i intel-
 lectu ip:imēs illā silitudinē in intellectu siēre
 qnt pntia sigilli ad ip:imēdū figurā in cera.
 Ad tertiā d: q: aia nō d: esse aia q: sit p:posi-
 ta ex oia. s: q: est i potētia ad oia q: pōt co-
 gnoscere. et ē receptiua oim spēs sensibilū et
 intelligibilū. et sit vñ cū ipsis in cē intelli-
 bili et imateriali. Et hec de quēstione. et p: cō-
 sequēs de toto p:imo libro de anima.

Sequitur libri secundus de aia.

Que quidē igitur a priorib⁹
 tradita de aia dicta sunt: iterum
 aut tanq: ex principio redeam⁹
 reprātes determinare quid ē aia
 et q: magis ppria entī ipsius diffi-
 nitio.

*Archilaeus
 magister*

nō. q:
 aia esse
 cūdol
 s: aia
 suba.
 s: aia nō
 go nō ē
 Pro
 p:imo
 opinio
 terminat
 priā. et
 aia. et h:
 dat de
 mo dicit
 tenet
 et per h:
 d: o de
 Sciē
 substant
 tur. et m
 lura et n
 denit
 stantia
 tū nō h
 significa
 stantem
 h: esse
 diffinit
 p:io est
 me p:ri
 et. iō cū
 tiōe pon
 suā essen
 tiōne po
 valent a
 tres sece
 nitur in
 Sciē
 tū diuisi
 menta. s:
 formā: et
 finē nō ē
 sic p: ali
 quid: s: est
 Sed cōp

Intra iūtiū secūdi

libri d' anima qnt primo vtrū
aia sit substantia. Arguit q
nō. q: ppriū est accēti inesse in subiecto. sed
aia est in corpe vt in subiecto. ergo. tē. Se
cūdo sic. ppriū est accēti diffiniri p subiectū
s aia est hūmō. q: diffinit p corpe. ergo nō est
subā. Tercio sic. eē p se ē ppriū substantie.
s aia nō ē ens p se. s existit in sua materia. er
go nō est subā. In oppositū est pbs.

Pro responsione sciendum est
primo q post q. p. i. primo libro reprobaui
opiniones antiquorū d' aia. hūc pñr incipit de
terminare de ipa fm veritatē t opinioes p: o
pūā. t dicit q o: tēptatiue determinare d' ipa
aia. t hoc dicit ppter ei' difficultatē. q: nōle
bat de veritate inueniēda p supponere. t pri
mo determinat de aia fm se. t deinde de po
tentis pcedēdo a cōiō: b' ad min' cōia.
t per hoc soluitur vna qstio mota in pmo li
bro de o: die determinandorū circa ipas aiaz.

Sciendū est secundo q diffinitio
substantie t accētis inter se differūt vt habe
tur. 2. methaphisic. q: diffinitio sube ē abso
luta t nō dat p additamentū. s diffinitio acci
dentis dat p additamentū. cui' rō est. q: sub
stantia in materia p: opria est ens in se pple
tū nō hñs esse alteri inherens. t q: diffinitio
significat qd est esse rei. iō in diffinitione sub
stantie nihil addit extrinsecū. Accētis vō nō
hñs esse nisi p subiectū t in subiecto. iō in eius
diffinitioe ponit subm. t sūt q: nulla forma
pns est qd in spē cōplectū. iō in diffinitioe for
me pns sēp aliqd ponit qd est extra eēnas
ei'. iō cū aia sit forma pns o: q in ei' diffini
tioe ponat materia vel sūm t aliqd explicat.
sua essentia. iō. p. volens inuestigare diffini
tionē ponit sex diuisiones aie. quaz tres pme
valent ad inuestigandū materiā aie. t alie
tres tenent ex parte subiecti aie quod po
nitur in sua diffinitioe tanq' sue essentie.

Sciendū est tertio q prima illa
rū diuisionū est diuisio entis i decē predica
menta. Secunda est diuisio sube in materiā.
formā: t cōpositū. q sic differūt. q: materia
fm se nō est hoc aliquid. s tñ in potentia. et
sic hoc aliquid. forma etiam non est hoc ali
quid: s est fm quam sit hoc aliquid. in actu.
Sed cōpositum quod est substantia ppleta

subsistens in vltimo actu nature est hoc ali
quid. Et notanter dicitur subsistēs in vltimo
actu nature t substantia cōpleta. q: licet aia
rōnalis ē per se subsistens. tñ nō est subā cō
pleta. q: ē pars spēi t substantie cōplete. Ter
tia diuisio est actus in actū primū t secūdū:
vt scientis: scientia est actus primus. t pside
rare est actus secund' Sed diuisionū que
valent ad inuestigandū subiectū aie. Pma
est q substantiaz quedam sunt corporee: t q
dam icorpe. inter quas corporee maxime vi
dent esse substantie. q: sunt nobis. notio: a
alijs. Secunda diuisio est q corpore: quedā
sunt pphica. vt homo vel lignū. quedam ar
tificialia: vt scannū. que sic differunt. q: na
turalia vidētur esse magis substantialia q ar
tificialia. Pmo quia sunt principia artifi
cialiū. t non ecōtra. Secūdo quia sunt sub
stantie fm materiā t formā simul. Artifi
cialia fm materiā tñ quaz supponūt a na
tura. t fm formā eorū sunt accidentia.

Tertia diuisio: corporeum naturalium: que
dam habent vitam: t quedam non. Unde
vitam habere dicuntur que suscipiunt aug
mentum: decrementū: t nutrimentum. tamen
non solum per habere augmentū vel nutri
mentum aliquid viuere dicitur. sed etiam p
hoc q sentit t intelligit. sed etiam alia opa
vite exercet. nam substantie separare nō pū
tuntur. t tamen in ipis est vita. q: intelli
gunt t volunt. Unde ex prima triū pma
rum diuisionū sumitur q aia est substantia.
ex secunda q est forma vel actus. t ex tertia
q est actus primus. Sed ex prima aliarum
totum sumitur qd est actus substantie corpo
ree. t ex secunda q est actus corporeus pphic
ci. t ex tertia q est actus corporeus in potentia
vitam habentis.

Conclusio prima. aia est forma
accidēralis. p: quia nulla forma accidēralis
dat esse simpliciter s presupponit aliquid in
esse completo. s anima dat esse corpi sim
pliciter t in actu. ergo. tē. añs patet. quia in
hoc differunt forma substantialis t accidē
ralis. q: accidentalis dat esse fm quid t ad
uenit enti in actu simpliciter: t in potentia
scdm quid. Sed substantialis dat esse sim
pliciter t aduenit enti in pura potentia. s ali
cet materie prime: Et hoc inferit beatus
Thomas q vni' rei nō possunt esse plures
forme substantiales. q: prima faceret esse in

Liber secundus

actu simpliciter. Alie vero adacmirent enti cō-
pleto et pfecto in actu simpliciter.

Conclusio secunda anima non
est totum compositum. P3. q. totum ppositum est
hoc aliquid subsistens subsistentia comple-
ta. sed anima non est huiusmodi: sed solus
existit ut pars speciei. igitur etc.

Conclusio tertia. anima non est
materia. P3. q. anima dat esse in actu et dat nos
met et rationes ei cui? etc. materia nullum istorum dat

Conclusio quarta anima est for-
ma substantialis per primam conclusionem. p3. q.
non est accidentalis et per 2am q. non est mate-
ria nec compositum: ergo a sufficienti divisione
est forma substantialis. Ex quo p3 responsio
ad questum q. anima est substantia incompleta et p
modum partis et non substantia completa q. dicit
cre ponatur in predicamento.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicit q. anima non est in corpore tan-
q. in subiecto cui sit ens actu a q. ipsa capiat
existenciam ut in subiecto accidentis. s. solum est in
corpore tanq. actus substantialis in eo q. ens
in potentia tamen. Ad secundam dicit q. diffini-
ri per additamentum non convenit soli accidenti et
sic est sibi quarto modo proprium. s. etiam puenit cuius-
libet forme pns. Ad tertiam dicit q. anima habet per
se esse sic q. non est in alio ente. ergo capiat finem
subsistentiam. et ideo non est in alio ut accidentis in sub-
iecto. Sequitur in textu. Necessesse est animam.

Queritur secundo utrum diffi-
nitio anime sit bene assignata i qua dicitur anima est actus
primus corporis phisici organici potentia vi-
ta habentis. Arguitur q. non. q. anima est actus
sicut scientia ut dicitur in textu. s. scientia est actus se-
cundus. ergo anima non est actus primus. Secun-
do sic: anima est actus illi? q. d. subiecti generationi. s.
illud dicitur materia prima. ergo anima est actus mate-
rie et non corporis. Tertio sic: anima est actus corpo-
ris vitam habentis in actu. ergo male ponitur
vitam habentis in potentia. Quarto sic: actus
et potentia dicitur inter se proportionari. s. anima est
actus simplex. ergo dicitur habere potentiam simplicem
s. corporis organici non est simplex cum habeat
diversitatem organorum. igitur anima inest actus corpo-
ris organici. In oppositum est phis.

Pro responsione sciendum est pri-
mo q. postquam phisimus diffinitio valeret

ad inuestigandum diffinitionem anime et nominavit
primam partem diffinitionis anime. scilicet quod ipsa est actus
prout nominat alias partes utcludat diffinitio-
nem anime in ipsis. et primo ostendit q. est actus primus.
Nā est duplex actus. quidam est primus sicut sci-
entia. Alii secundus sicut considerare. et horum ac-
tus scientia est prior via generationis. nam consideratio
preparat ad scientiam sicut actus ad potentiam. modo
actus habet via perfectionis precedat potentiam et in di-
versis precedat ordine generationis et perfectionis.
tamen in eadem potentia precedat actus via generationis.
eo q. aliquid prius est in potentia q. in actu. ideo sci-
entia prior est generatione q. consideratio. Unde mani-
festum est q. anima est actus primus. q. in corpore anima
sicut scientia remanet i habitu tamen in somno q.
in vigilia et solum considerare i vigilia. tamen anima
semper manet et sensatio et motus q. sunt actus etiam
non remanent. ergo anima est actus primus.

Sciendum est secundo q. corpus
organici dicitur q. habet diversitatem prius differen-
tiam situ et figura deputatam ad diversa opera
vite exercenda. diversitas autem est organum per
differens ab alijs situ et figura depicta ad al-
liqua operationem exercenda. diversitas autem or-
ganorum in corpore vitam habente est necessaria
propter diversas operationes. cum enim anima sit perfec-
tissima forma inter formas corporum naturas
suum ipsa est principium multarum operationum propter quas
requirit diversitatem organorum in suo ipsefectibili
s. forme reque inuictarum propter suam ipsefectionem
sunt principia paucarum operationum. ideo requirit
corpus homogeneum eiusdem dispositionis et figu-
re i toto et in partibus. Ex quo patet q. melior est
actus corporis organici q. materie prime: quia
anima sit simplex finem esse etiam tamen est multiplex in
virtutibus. et ille virtutes ad suas operationes
requirit organorum pluralitatem. ideo anima requirit
habere corpus organici.

Sciendum est tertio. q. in vlti-
ma parte diffinitionis dicitur potentia vitam habentis
q. corpus vitam habens simplex est et in actu. et sic est
positum. modo positum non ponit in diffinitione
forme: s. materia tamen. Unde materia corporis
vivi est illud quod ponit ad vitam sicut pote-
tia ad actum. et sic anima est finem quam corpus vivit
in actu quod tamen de se solum est in potentia ad vi-
tam non tamen est intelligendum q. in corpore ante ad-
ventum anime sit aliqua forma corporis de gene-
re substantie q. sibi debet esse corpus: et quod
debet vivere tamen. s. anima sibi adveniēns dat esse

substantialia corpora esse viuū et perficere materiam secundum omnes istos gradus perfectionis. et ideo recedente anima non manet idem corpus in specie.

Tunc sit conclusio prima. predicta diffinitio anime est sufficiens. Primum propter quod anima sit actus primus ex primo dictis. et quod sit actus corporis organici. probat philosophus a minore. quod minus videtur quod plantę esse organice quam de aliis animis propter imperfectiones anime vegetatiue que ceteris habet pauciores operationes. secundum corpus autem plantarum sunt organificata. quod ibi sunt diuerse partes ordinate pro diuersis operibus. sicut folium ad copertum fructum et fructiferum illius prout in quo fructus nascitur cortex aut nascitur decopertum substantie arboris: ut cutis ad tegendum carnes animalibus. et radices ordinantur ad suggerendum nutrimentum a terra et proportionat organicalis per quod attrahit alimentum. ergo anima est actus corporis organici. Ex ista diffinitione. inferre philosophus quod non est querenda causa que ex corpore et anima sit vnum per se: cum ostensum sit quod anima est propria forma hominis. et corpus est propria materia eius. modo non est querenda causa que ex propria potentia et ex proprio actu sit vnum per se.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur quod si scientia sit actus secundum respectu hominis: tamen respectu scientie est actus primus cuius considerare est actus secundus anime. Ad secundam dicitur quod licet anima in ordine forme substantialis sit actus anime per se. tamen in ordine anime in quantum habet tale gradum perfectionis quod potest operari per diuersas virtutes opera vite que requirunt diuersa organica est actus corporis organici. et quod hic diffinitur ut est anima. ideo melius dicitur quod est actus corporis quam materie. Ad tertiam dicitur quod viuere potest capi dupliciter. Vno modo per esse viuens finem quod dicitur in 2. huius quod viuere in viuens tribus est esse. et tunc dicitur quod corpus habet animam habet vitam in actu per alterum. sed deest tamen potentia respectu illius vite: quoniam sit in potentia actui puncta. Alio modo capit viuere per operationem vitali ut dicitur actus secundum. et hoc modo corpus habet animam habet vitam in potentia etiam distincta ab actu. quod non solum per in actu habet omnes operationes vite. Ad quartam per solutio ex dictis. Sequitur in textu. Vniuersaliter quidem igitur.

Queritur tertio vtrum anima rationalis vnita corpori organico ut forma. Arguitur quod non. quod nulla potentia que oritur ab aliqua forma potest esse magis eleuata quam forma a qua fluuit

et intellectus est separatus et nullius corporis est actus. ergo anima cuius intellectus est potentia non vnita corpori ut forma. Secundo. eiusdem est potentia et actus. nam idem est quod potest agere et agit et actio intellectualis non est alicuius corporis actus. ergo nec potentia intellectualis. et per philosophum nec rationalis. Tertio sic. quod finis habet esse non est forma corporis. sed anima rationalis habet esse finem se et est subsistens. ergo non vnita corpori ut forma.

Quarto. esse vnum materie semper conuenit forme quod esse sibi per se conuenit. sed anima rationalis non semper est vnita corpori sed quandoque separata. ergo sibi non vnita ut forma. In oppositum arguitur per philosophum qui inquit quod est actus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus posuit eandem diffinitionem anime. prout ea manifestat. et quantum ad ea que ibi ponuntur ex parte anime. et quantum ad ea que ponuntur ex parte subiecti. Quo ad primum ipsam manifestat dupliciter. per similitudinem rerum artificialium. Secundo ex proportionem partium ad totum. Ratio prima est. quod forme artificiales eo quod sunt accidentia causata a nobis sunt nobis proprio: eo quod forme substantiales a natura causate. Ratio secunda. quod partes anime sunt potentie eius que sunt nobis manifestiores ipsa anima. nam ex cognitione obiectorum venimus in cognitionem actuum: et ex actibus in cognitionem potentiarum per quas animam cognoscimus. ideo conuenienter manifestatur diffinitio anime.

Sciendum est secundo quod per similitudinem rerum artificialium sic ostendit philosophus quod anima sit actus substantialis corporis. nam si dolabra esset corpus naturale sua forma esset actus animalis eius et de sua quidditate. quod forme corporum naturalium sunt de genere substantie: et de essentia compositi. Et iterum si dolabra non esset corpus philosophicum sed entia cum forma dolabra esset anima. qua separata non esset plus dolabra: nisi equo ce. ergo cum animatum sit corpus forma que est anima est actus substantialis eius et de sua quidditate. et ipsa separata non remanet amplius corpus naturale nisi equo ce. sic remota forma dolabra non remanet corpus artificiale nisi equo ce. Deinde hoc manifestat ex proportionem partium ad totum. quod si oculus esset anima visus esset anima eius. quod visus est forma essentialis oculi. et oculus est materia eius: et deficiente visu non maneret oculus nisi equo ce. si cur est oculus lapideus vel depictus. sed sic est in per

Liber secundus

te vivens vt in oculo: ita in toto vivente. q̄
sicut visus ē forma substantialis oculi: qua
remota nō ē oculus nisi equivoce. ita aia ē
forma substantialis corpis organici: qua re
motā nō remanet idē corp' in spē.

Sciendum est tertio q̄ aliquid
dī esse in potētia duplī. Vno mō q̄ non hā
bz principiū opationis. Alio mō q̄ bz pīci
piū opationis. s̄ nō opatur fm ipm corpus
autētm aia est actus non bz vitam in potē
tia pīmo nō: s̄ secūdo modo. idē dī in textu
q̄ humana potētia nō est abijciēs aiaz. i. vis
tā. sed semen siue fructus in quo semen pfer
uat est in potētia ad pīncipiū vite. q̄ semē
modū bz aie. et sic illa potētia abijcit animā.
s̄ hñs animā est solū potētia ad opationē vi
talē et nō ad aiam: nisi loq̄ndo de potētia cō
iuncta. Unde aia est actus pīmo sicut visus
est actus oculi. et nō sicut visus qui est act'
secundus vel incisio respectu cutelli. Et sic
p̄ q̄ corp' hñs animā habet actū pīmū bz
q̄nq̄ careat actu secūdo. Ex quib' infert phi
losophus q̄ aia est actus corpis. sic partes
ei' sunt act' partū corpis cū nō sepe forma
ab eo cuius est forma seq̄tur q̄ aia nō potest
separi a corpore vel ipa tota vel aliquę ptes
eius. qd dī notanter. q̄ bz aliq̄ partes eius
possint separi: tñ ille nō sunt actus alicuius
partis corpis.

Cōclusio prima Anima que est
actus corpis fm se totā et ptes ei' vt est sens
itiva in brutis vel vegetatiua in plātis n̄ ē
a corpore separabil' fm esse. p̄. q̄ talis aia nō bz
opatiōes nisi mediāte corpore sic instrumēto. g.

Cōclusio secūda. Anima rati
onalis est separabilis a corpore fm esse. p̄. q̄ nō
est totalit' a materia corp' pensā. q̄ bz aliq̄s
potētiās nō affixas organo corpali. cū ergo
potētia fluens ab aliqua essētia nō sit mas
gis elenata q̄ illa essētia: seq̄tur q̄ aia rati
onalis a qua fluunt tales potētię non est pe
nitus corpore affixa.

Cōclusio tertia. aia rōnalis vni
tur corpore organico vt forma. p̄. quia illō
quo aliquid formalit' opatur est forma eius
q̄: nihil agit nisi fm q̄ in actu. s̄ aia rōnal' ē
pīncipiū quo formalit' operat corp' hūanū
et enā vivit. ergo enām est forma eius.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dī: q̄ intellect' dī separatus q̄a
nō est affixus alicui corpali organo sic potē
tie sensitiue. s̄ tñ fm esse est corp' pīct' inq̄
tū aia cui' est virt' corporei cōiungit'. **Ad**
secūda dī: q̄ aia rōnalis ppter suā pfectiōē n̄
est totalit' immersa in matēre: s̄ excedit mate
riā corporeis. et ea parte q̄ excedit pōt habere
aliquā virtutē q̄ nō est act' corpis. Quis aia
fm suā s̄bām sit actus corpis. **Ad tertiā**
dī: q̄ illud qd est fm se subsistēs per modū
suppositi nāq̄ vnū alteri vt forma. s̄ aia nō
subsistit per modū suppositi. s̄ solū p modū
spēi. **Ad quartā dī: q̄ bz aia q̄nq̄ sit sepa**
ta et nō vnita actualit' corp' tñ semp est vni
bilis. q̄ dū est separata bz p̄pīa in inclinationē
ad hoc q̄ p̄pīo corporei reumatur. Sequi
tur in textu. Qm aut ex incertis.

Quenī quartorū p̄pīa dif
finitio aie sit bene assignata cū dī: aia ē p̄n
cipiū quo vivimus sentim' fm locū moues
mur et intelligimus. et. Arguit q̄ non. q̄
ista diffinitio aie nō cōuenit omī aie. ergo ē
insufficiens. añs p̄. q̄ per aiam sensitivā et
etiā vegetatiuā nō intelligim'. **Secūdo**
sic. diffinitio alicui' dī dari per p̄iora. s̄ ista
datur per postiora. q̄ datur per opatiōes
vite. ergo nō est p̄pīa. **Tertio.** si ista diffi
nitio cōuenit potētijs aie. q̄ ille potētes sūt
pīncipiū quib' vivim' sentim'. et ē illa dif
finitio est insufficiens. In oppositū est phi
losophus in textu.

Pro respōsione sciendū est p̄i
mo q̄ post q̄ p̄ba posuit diffinitioē cōez aie
p̄r ponit aliā p̄ quā intēdit aiam demonstrā
re. nā quedā est diffinitio q̄ est demonstratiōis
p̄clusio. Alia ē p̄ncipiū. et q̄ in demonstratiōe
oī magis credere p̄ncipijs q̄ p̄clusiōi. idē nes
cessē est q̄ oīs demonstratiō p̄cedat ex notio
nib' quo ad nos quib' p̄ demonstratiōē nō
ufficiat p̄clusio. Vñ in aliquibus eadē sūt no
bis magis nota et nature: vt in mathemati
cis. idē in istis demonstratiō p̄cedit ex notio
nib' fm naturā et quo ad nos. s̄ in alijs non
sunt nobis eadē nota et nature sicut in natu
ralib'. effectus em q̄ sunt sensibiles frequē
sunt nobis notiores suis causis. idē in natura
lib' pueniētes p̄cedim' a notiorib' nobis et
minus fm naturā not'. et s̄ gñe demonstratiō
hic vñ. p. intēdēs demonstrāre vnā diffini
tiōē aie p̄ aliā. nā quedā diffinitio pōt ēē cō

clusio dem
marbent
i' est vna
m' et oī
altera pte
vt terrag
die lūer m
guli altera

Sciendū

aie p̄i' pōt
illud qd ē
mus corpore
vivendi in
actus p̄m
vivens. Et
tio ē a post
pous vivens
ecōuerso. Et
a p̄iora. dī
per cām: s̄ p̄
p cām speci
naturā q̄ p
aia dī mōstr
cām remota
cām special
uando vlt
rent fm est
causē finalē
illa dē mōstr
si p̄dicerent
onēficiunt
corpore per a

Sciendū

dū aiam est
losof' q̄
et cū sit mul
rū tñ in ista
pōnt secūda
p̄m' est p̄
Zerius ē p̄
tū alimētū a
aiara solū
plante. Qu
line motu li
che et ostree
lē. vt aialia
nō intellect'
est quātū g
diffinitio in
ibi est mot'

De anima:

clusio demonstrationis respectu alteri? sic in mathematicis exemplū est de tetragono cuius est una diffinitio: dicens quod est quadrilaterum in quo duo anguli sunt recti. Alii vero dicunt propter quod. ut tetragonum est in quodam modo inuenio. id est in medio lineae inter duo latera equalia quadranguli altera parte longiori.

Sciendum est secundo quod diffinitio anime per se posita potest per se habere sic demonstrari. Illud quod est principium viuendi est actus primus corporis organici et cetera. scilicet anima est principium viuendi in omnibus: ut postea patebit. ergo est actus primus ut patebit. et forma corporis viuens. Et secundum hunc Thomam haec demonstratio est a posteriori ex eo quod anima quod est forma corporis viuens est principium operis vite. et non e converso. Sed secundum Egidium de roma ponit esse a priori. Dicit enim quod ambe diffinitiones habent per se: scilicet prima datur per se cum ceteris. et ista datur per se cum specialiter. id est haec diffinitio est notior secundum naturam quam prima: et etiam quo ad nos. id est potest alia demonstrare. nam prima diffinitio data per se cum remotis dicit quia est. secunda vero data per se cum specialiter dicit propter quod. Potest tamen dici saluando vltimam opinionem quod si opera vite considerentur secundum esse in intentione agentis habent rationem cause finalis respectu vniuersae anime cum corpore. et sic illa demonstratio est a priori data per se. Sed si considerentur ille operationes secundum esse in executione sic sunt posteriores: ut scilicet qui puenit corpus per animam. et sic ibi est demonstratio quia est.

Sciendum est tertio quod ad probandum animam esse principium viuendi supponit philosophus quod animata distinguuntur motu et sensu. et cum sit multiplex modus viuendi. quod si vniuerso illo tamen insit alicui illud dicitur animatum. Et vltra supponit secundo quod sunt quattuor modi viuendi. Primum est per intellectum. Secundum est per sensum. Tertium est per motum localem. Quartum est per motum alimeni augmenti et decrementi. nam quidam animata solum nutriuntur augentur et decrescunt: ut plante. Quaedam vero per haec habent sensum sine motu locali: ut animalia imperfecta: ut corbe et ostrea. Alia cum predictis habent motum localem. ut animalia bruta perfecta. In alijs vltra reperiunt intellectum: ut in hominibus. Appetituum autem quod est quintum genus potentiarum anima non facit gradus distinctum in viuentibus. quod vbiusque est sensus ibi est vnde appetitus sensitivus et e converso. id est

uis sunt quinque genera potentiarum anime. tamen tamen sunt quattuor gradus viuendi. ex quibus probatur quod anima sit principium viuendi secundum omnes gradus.

Pro quo sit conclusio prima. anima in plantis est principium viuendi. quia vbi cumque inuenitur vnus modus viuendi ibi anima est principium viuendi. sed in omnibus vegetabilibus et plantis inuenitur primum modus viuendi. scilicet nutrimenti. ergo in ipsis anima est principium viuendi. Et quod illud principium non sit natura sed anima. patet. quia natura non mouet ad contrarias differentias positionis. sed motus augmenti fit secundum loca contraria. quia vegetabilia augentur non solum sursum nec deorsum. sed vndique. ergo tale principium viuendi non est natura sed anima. Et quia vegetabilia viuunt quia solum augentur et decrescunt quod nutriuntur. Et quo patet quod vegetatiuus est primum inter genera viuendi et separabile ab alijs. scilicet anima non possunt ab eo separari. si tractus separatur ab alijs sensibus: sed non separantur ab eo. et hoc est verum in moralibus: sicut dicit textus. quia in incorruptilibus intellectuum separatur ab alijs.

Conclusio secunda. anima est principium viuendi in animalibus. patet. quia aliquid dicitur esse animal propter sensum. quia igitur quedam animalia sentiant et moueantur. tamen non solum illa quod mouetur se dicuntur animalia: somnia que habent sensum. quia multa sunt animalia quod non mouentur. motu progressiuo ut arbor et ostrea. et sic sensus facit gradum viuendi in animalibus. Et inter omnes sensus primum est sensus tactus. quod necessario puenit omni animali. et separabilis est ab alijs. alia vero non separantur ab ipso. quia non potest esse animal sine sensu tactus. ergo anima est principium viuendi in animalibus. Et sicut probatum est de istis duobus modis viuendi de quibus est minimum manifestum: potest faciliter probari de alijs duobus qui sunt mouere se localiter et intelligere. Et dicitur possunt sumi faciliter diffinitiones proprie partium anime. Ut vegetatiua est principium quo viuimus: nutriuntur: augemur et generamur. Sensitiua est principium quo viuimus sentimus. Intellectiua vero est principium quo viuimus sentimus secundum locum mouemur et intelligimus.

Conclusio responsiva. predicta

Zibersecundus

diffinitio anime est sufficienter assignata.
Pater ex predictis.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā dicitur q̄ licet illa diffinitio cō
pleta eo mō quo posita est solū cōueniat a
nime intellectus. q̄ dat p̄ quarto: grad⁹
vniūdi q̄ solū fluit ab aia intellectiua. tamen
et ea possunt esse pp̄ ne diffinitiones aliarū
animarū. ideo dicitur pp̄ ia. Ad secundā
d̄: vt dictū est. qm̄ principius esse operari⁹
nū vite pōt cē prius ip̄a aia. Ad tertiā d̄:
q̄ aia ē p̄cipiū p̄cipale et p̄mū op̄ari⁹
nū vitalium. et potentie anime sunt p̄ncip̄
pia p̄xima et minus p̄ncipalia. ideo p̄e
dicta diffinitio non cōuenit potentij̄ anis
me. Sequitur in textu. Utitur autem
vniūquodq̄ hominū.

Queritur quinto: utrum in eo-
dam homine sint plures anime p^r essentialit^r
differentes aut etiā p^rter animā nō alē in eo
sit ponenda alia forma substantial^r. Arguit^r
p^rimo q^d vegetatiuū ⁊ sensitiuū essentialit^r
distinguant^r ab intellectu. q^d corruptibile
⁊ incorruptibile essentialit^r distinguunt^r. sed
aia intellectiua ē incorruptibilis. sensitiua
hō ⁊ vegetatiua sūt corruptibiles. ergo es-
sentialit^r ab intellectu distinguunt^r. Se-
cūdo sic. q^d d^r in libro de gⁿatōe aialiu^m
embrio pri⁹ ē aial q^d hō. qd nō ess^t si ess^t ea
dē eēna aiesensitiue ⁊ intellectu. ergo sen-
siuū ⁊ intellectuū p^r essentialit^r distinguunt^r

Tertio licet gen⁹ sumit^r a materia et differē
tia a forma: s^cōnale qđ ē differētia pstituti
ua hōis sumit^r ab aia intellectiua. aial ves
ro dī: eo qđ h⁹ corp⁹ aiatuz aia sensitiua. et
go aia intellectiua cōparat^r ad sensitiua. et
forma ad materā. et sic ea suscipit sicut ma
teria formā. et p pñs p eēntiā distinguūt effē
rialit. Similit^r argueret^r de vegetatiuo et sen
sitivo. **Quarto** aī. qđ in hōie pter animaz
sit yna alia forma substantialis. q: aia ē act⁹.
co: pōis pphici. ad quod cōparat^r sicut for
ma ad materā. sed corpus habet aliquam
formā substantialem per quam est corp⁹. et
go ante aiaz in ipso co: pō: erit alia forma
substantialis. **Quinto** arguitur. hō ē mo
uens scipin. s^c tale diuiditur in partes per se
mouētē et partes per se morā. sed pars mo
uens est ipsa anima. ergo alia pars debet ē
se talis qđ possit moueri. sed materia p: una

non potest per se moueri: vt dicitur p^ro p^bi
ficoz. ergo in quolibet aiāli p^rter animam
est alia forma substāialis. Sexto arguit^r
ordo in formis attēdiū scōm habitudinē
ad materiā primā. ergo si in hoīe p^rter aiāz
rationālē nō sit alia forma ipsa anima rōna
lis imēdiate vniretur materie primē. ergo
in ordine formarū esset imperfectissima qđ est
falsum. Septimo arguitur. corp^s huma
nū est corp^s mixtū ē elementis. ergo in eo
sunt plures forme substāiales. s. forme ele
mentoz. In oppositū est Aristoteles. z ra
tione arguit sic. vñ rei vnicū est eē substā
tiale. ergo z vnica est forma substāialis.

Pro responsione sciendū est pri
mo q postq pbs offendit aiam esse pncipia
piū viuēdi scdm diuersa pncipia vite. p
quēter oñdit qualiter se habeāt pres aie ad
inuić fm quas aia est pncipiū vite. ⁊ tñā
quomō se habeāt ad aiam. et circa hoc mor
uet duas questiones. Prima est q cuz aia
que est pncipiū viuēdi sic determinari ve
getatio sensitiuo motiui scdm locū an qd
libet hor sit aia vel pars aie. Secūda q
stio est si vñ quodq istor sit pars aie vtrū
separentur ab inuice scdm rationem tm. aut
etiam loco ⁊ subiecto. ita q in vna parte sit
vñ ⁊ in alia parte aliud.

Sciendū est secundo. q̄ dupli-
ces sunt potentie anime: quedā sunt vniuer
sales q̄ diffunditur p̄ totū corp⁹. Alię sunt
potentie que solum sunt in determinatis or
ganis: sicut visus: auditus: ⁊ olfactus.

Tunc sit conclusio prima potē-
tie aie vegetatiue adinuicē distingunt rōne
solū ⁊ nō loco ⁊ subiecto. Ex quo pꝛ q̄ licet
in eodēs sit vna aia vegetatiua tm̃ in actu
sunt tñ plures in potētia. qz in potētia mul-
tiplex est. ⁊ hoc est ꝑpter eius imfectionem.
Prima ps pꝛ. qz cuiuslibet potētioris est ad
actū et obiectū. qz ab obiecto actus capit
spēm ergo diuersitas obiectoꝝ arguit diuer-
sitatē actūꝝ et diuersitas actuum diuersita-
tē potētariū. Sz actꝝ potētiaz aie vegetati-
ue diuersi sunt: vt nutritre diuersum ē ab aus-
gere. ergo tales potētice rōe ⁊ specie differūt.

Conclusio secunda potētie vni
uersales aīe sensitīue. scz sensitīuū appetitū
uū et motiūm scđm locū nō distinguūtur

tubiero sed rat
 in eodem. p
 sunt aialia in p
 puiut. q. h. aia
 in poteria. que
 p. q. si pungat
 locu. vt p. ad
 monium et sensu
 cessatio e fantas
 tario ad sensu
 p. trahit. et p
 nifesta est. h. ap
 cu. ergo no disti
 ngetinguarur
 e vegetatiue. Un
 tur de fantasia
 nisi mediate sen
 ligit de fantasia
 naru o. ganu in
 q. no intelligit
 h. itelligit d

Conclusiōe
cularēs disting
tō et enā rōc. v
q: om̄s tales po
na distingūtur
potērie disting
guatur rōne pa
ueria obiecta. e
unt diuersitate
iō. Verū ē tñ q
li et est prius
crus loco ⁊ sub
nes sensus sup:

Conclusio q
lectiua distincta
p. 3. q. 1. est alter
cū nō sit virtus
perpetua et alie co
alijs sicut ppetu
in phīs sub du
corpore. et poss

Sciendū ē
ter pōt intelligi
supponat diuer
uentis: & sic ma
Alio modo i
est ad propositi
Sciendū est

de anima:

subiecto sed rationem. et hoc debet intelli-
gi in eodem. Prima pars patet. qz quedaz
sunt aialia imperfecta quoru partes decise
viunt. qz lz aia est actu vna est tñ multiplex
in potentia. quolibz em pars decisa sentit qd
p3. qz si pungat se retrahit. lz etiā motū in
locū: vt p3 ad sensum. ergo in eadez pre est
motuū et sensuū. Sz vbiqz ē sensus ne-
cessario ē fantasia. et etiā appetit. qz neces-
sario ad sensus seqtur pmissio delectatio
et tristitia. et p3 si pars decisa sentit vt ma-
nifestū est. lz appetitū et motuū scdm lo-
cū. ergo nō distinguūtur subiecto. Sz qz
distinguūtur rōe pparet sic de potētis aie
vegetatiue. An aduertendū qz hic intelli-
gitur de fantasia indeterminata q nō lz actus
nisi mediāte sensibili actu pte. et nō intel-
ligit de fantasia determinata que lz determi-
natū organū in cerebro. Aduertendū insup
q nō intelligit ibi de motu fin locū pgressi-
uū. s̄ intelligit d motu dilatatiōis et pstrictiōis

Cōclusio tertia. potentie parti-
culares distinguūtur in eodē loco et subies-
cto et etiā rōe. vt visū ab auditiuū. Patet
qz om̄s tales potētie sunt organice. s̄ orga-
na distinguūtur loco et subiecto. ergo et ille
potētie distinguūtur adinuicē. Sz qz distin-
guūtur rōe p3. qz inter diuersos act⁹ et di-
uersa obiecta. diuersa ē rō inō potētie capi-
unt diuersitatē specificā ab actib⁹ et obiectis
iō. Verū ē tñ qz sensus tact⁹ qz cōis toto aia
li et est prius in toto corp⁹. iō nō est distin-
ctus loco et subiecto ab alijs. s̄ fundant om-
nes sensus sup̄a ipm tactū.

Cōclusio quarta potentia intel-
lectiua distincta ē a sensitiua et vegetatiua.
P3. qz est alter⁹ generis qz p̄dicere potentie
cū nō sit virt⁹ organica. est etiā potentia p-
petua et alie corruptibiles. ideo separaf ab
alijs sicut ppetuū a corruptibili. Relinquit
tñ ph̄s sub dubio. an habeat organum in
corpore. et postmodū hoc manifestabit.

Sciendū est vltērius qz duplici-
ter pōt intelligi qz diuersitas potentiarū p-
supponat diuersitatē aiarū. Vno inō in di-
uersis: et sic manifestū est qz presupponat.

Alio modo in eodē et tunc de isto modo
est ad propositum.

Sciendū est quarto qz quibusdā

oēs. quibusdā vero quedā. alijs vero vna
potētia sola inest cuiqz. ergo inest vna so-
la potentia oportet qz illa sit aia. sicut vege-
tatiua in plāis est aia vegetatiua. Sz quis
buscūqz insunt plura quodlibet illorū est p-
aie. tñ aia denotatur semp a principali pre.
vt in homine denominatur intellectiua ab
intellectu. in aiali vero denotatur sensiti-
ua a sensitiuo. et p hoc patet.

Cōclusio responsiua ad q̄sitū.

Sz qz in eodē nō sunt plures aie per essētiā
distinctelicer sint plures potentie accidens-
tales. nec etiā sunt plures forme substantiales
distincte p essētiā. Per rōnem post opposi-
tū factā. P3 etiam aliūde ex modo p̄dis-
cationis. qz illa que sumūtur a diuersis for-
mis nō p̄dicant de se inuicē. vt p a cecidens
si nō sint adinuicē ordinate vt cū dicim⁹ al-
bū est dulce. Vel si forme sint ordinate erit
p̄dicatio in secūdo mō dicēdi per se. qz sub-
iectū ponitur in diffinitōe p̄dicati: sicut cū
dicimus cor p⁹ sup̄ficiatū est coloratū est se-
cūdus modus dicēdi per se. Si ergo alia ē
forma a qua cor p⁹ dicitur viuū. et a qua ali-
quid dicit aial. et a qua dicit homo. dī qz p
vnu hōi nō p̄dicabitur nisi de p accidens
si formenō habeant ordinē adinuicē vel qz
ibi sit p̄dicatio in secūdo vno dicēdi per se.
si vna sit pambula ad alia. hoc autē est in cō-
ueniens. qz aial est de diffinitōe hōis et cor-
pus aiarū de diffinitōe aialis. Sic ergo p3
qz in hōie nulla alia forma substantialis ē nisi
aia intellectiua. et sic sicut ipa virtualiter
continet aiam sensitiuā et vegetatiuā ita et
oēs formas inferiores. et ipa sola facit in ho-
mine quicqd̄ imp̄fectiores forme. Et ita ma-
nifestum est si ponerent in homine alie for-
me imp̄fectiores qz sup̄fluerēt. Et similiter di-
cendū est de aia sensitiua in brutis et vege-
tatiua in plāis. et vniuersaliter de omnib⁹
formis imp̄fectiorib⁹ respectu formarū p̄fer-
rarū. Et omnib⁹ p̄cedētib⁹ p3 falsitas
opinionis Platonis qz ponit plures aias i
vno corpore. qz diuerle opa vite attribue-
bat. dicebat em nutritiua esse in epate. sensi-
tiua in corde. cogitatiua in cerebro. sed hęc
opinio improbatā ē q̄tū ad illas pres aie q
organis corporeis in suis opatiōib⁹ vntur
ex eo qz in aialib⁹ que decisa viuūt in quali-
bet pre inueniuntur diuerse opatiōes anime.
Possit tñ illa opinio sustineri. si poneret qz

Liber secundus

anima uniretur corpori non ut forma: sed ut motor mobili. modo ostensum est prius quod anima uniretur corpori ut forma.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur: quod anima sensitiva non habet incorruptibilitatem ex eo quod est sensitiva. Sed ex eo quod intellectiva substantialiter. quoniam ergo est anima sensitiva tunc est corruptibilis. Sed quando cum sensitivo habetur intellectum est incorruptibilis. licet cum sensitivo non det incorruptioem in intellectu: tamen incorruptioem ab ipso auferre non potest. Sed posset argui: corruptibile et incorruptibile differunt secundum genus et anima sensitiva in brutis est corruptibilis. si ergo in homine sit incorruptibilis non est eiusdem generis anima sensitiva in homine et in bruto. Cum ergo anima dicatur quod habet animam sensitivam sequitur quod anima non erit unum genus commune ad hominem et alia animalia. Ad hoc dicitur: quod forma partis non collocatur per se in genere nec in specie primo considerato. modo ita est quod hoc est corruptibilis sicut alia animalia. et ideo differencia secundum corruptibile et incorruptibile que est ex parte forme hominis et formam omnium aliorum animalium non facit hominem differre secundum genus ab aliis animalibus. Ad secundam dicitur: citatur quod embryo prius vivit per animam vegetativam in qua abiecta advenit perfectio: anima quod vegetativa que est sensitiva: qua iterum abiecta advenit perfectio: et simul est vegetativa sensitiva et intellectiva. et ideo non legitur quod in uno homine sunt plures anime essentialiter distincte. Ad tertiam dicitur quod sunt diversae rationes vel intentiones logice que consequuntur modum intelligendi non oportet accipere diversitatem in naturalibus. quod ratio nostra potest eandem rem apprehendere secundum diversos modos. quod ergo anima intellectiva virtute continet illud quod sensitiva et amplius ratio nostra potest considerare illud quod pertinet ad veritatem anime sensitive quasi aliquid imperfectum et materiale. et quod hoc materiale et imperfectum intelligit eodem esse homini et aliis animalibus. ideo ex hoc materiali et imperfecto format rationem generis. Sed illud in quo anima intellectiva excedit sensitivam accipit ratio nostra quasi aliquid formale et completum et ex illo format differencias hominis. Ad alias rationes que arguebant quod possent dari forme substantiales in homine preter animam. Ad primam dicendum est quod philosophus non dicit animam esse actum corporis

tamen si actum corporis organici potentia vitam habentis. et quod talis potentia non abijcit animam. actus enim includit in eo cur est actus. ut lumen est actus lucendi et calor est actus calidum. nunquam tamen calidum sit sine calore et lucidum sine luce. Sed quod est calidum factum per calorem et lucidum per lucem sibi actualiter inherentes. Similiter anima est actus corporis et etiam per animam est organum et potentia vitam habentis. Ad secundam dicitur: quod anima non movet corpus per esse suum secundum quod unum corpus ut forma. sed movet ipsum per potentiam motuam. cuius actus presupponitiam corpus unum actum per animam. et sic anima requirit secundum suam vim motuam est pars movens. et corpus actus est pars mota. et ideo non potest ponere aliam formam substantialem ab anima per quam sit corpus. Ad aliam dicendum quod in anima considerantur diversi gradus. scilicet esse vivere sentire et intelligere. et corpus superadducitiam materiam simpliciter perfectior. et ideo forma que dat solum primum gradum imperfectissima est. sed illa que dat primum et secundum est perfectior. et que dat omnes ut anima rationalis quam immediate vivit. materie non secundum quod intelligit dare primum gradum. secundum quod intelligit dare postremos gradus vivit per modum. et talis forma dicitur perfectissima. Ad ultimam dicitur: quod forme elementorum manent in mixto tamen in virtute. et etiam qualitates elementorum manent in esse remisso. et ex his constituitur una qualitas que est propria dispositio substantialis mixto. Et hec de questione.

Quenitur sexto utrum Anima

sit tota in toto et tota in qualibet parte corporis. Arguitur quod non anima est in corpore organico cuius est actus. sed non quilibet pars corporis est organica. ergo anima non est tota in toto et tota in qualibet parte corporis. Secundo sic. si anima esset tota in toto et in quilibet parte. sequeretur quod quilibet pars corporis esset anima quod est falsum. Tertio potest anima fundari in esse una cuius ergo si anima est tota in qualibet parte erunt omnes virtutes in quilibet parte quod est falsum videtur enim quod auditur non inest oculo. Quarta omnes partes corporis immediate dependent ab anima. et non una ab alia. ergo una non esset principalior ab altera. si anima esset tota in toto et quod falsum est. igitur. Ultimo sic. si anima esset eadem in diversis partibus corporis: sequeretur quod idem posset simul moveri et quiescere. quod moveret una manu mota et quiesceret

anima quiesceret
retur quod est in
comparatio motu
quod esset in par
impossibilia.
quod anima est vbi
corpo: et in
tota in toto co
tra. anima est in
bilibet est tota
et tota in quali

Pro resp

mo quod Albertus
one negavit.
cur anima est vna
duas unitas in
organici huius
ne hnt ad prin
dicere Albertus
et principaliter
res est per totum co
ris. et sicut due
nia et organica
tarie et opatio
videtur quod anima
tunis sicut corp
organoy. Sec
anima ut vivit
non est forma sub
ta sunt que dicu
ta dicit quod anima
et tota in qualib
in toto et in qua
bilitates eius.

Pro quo se

ut sufficit ad pp
ba est quod anima
essentiale quod di
diffinitioes ip
tunum quod dividit
relativitas sine
Sed dicitur est

bus totalitatis in
adens. et adhuc
tionem subiecti
ne et simul si forma
mixto: anima et p
tunum que per accid
videtur quod quier
totalitatis. vbi vi

De anima.

alia quiescente. et simul moueret et non moueretur quod est impossibile. simul enim moueretur contrariis motibus. et idem distaret a seipso secundum quod esset in partibus distinctis que omnia sunt impossibilia. igitur etc. In oppositum arguitur quod anima est ubi operatur. sed anima operatur in toto corpore et in qualibet eius parte. ergo anima est tota in toto corpore et in qualibet eius parte. **Altra.** anima est simplex et indiuisibilis. sed indiuisibilis ubi est totum est. ergo anima est tota in toto et tota in qualibet parte.

Pro responsione sciendum est primo quod Albertus videtur determinare istam questionem negative. Pro quo aduertendum est quod si anima est una et habet partes virtuales et potestatiuas unitas in una essentia anime. ita corpus organicum habet partes organicas que attributio ne habent ad principalem que est cor. videtur ergo dicere Albertus in suo commento quod anima primo et principaliter est in corde a qua influit virtutes eius per totum corpus secundum singulas partes corporis. et sicut due partes corporis eiusdem complexionis et organizationis in ipsis similes erunt potentie et operationes anime. unde imaginatur videtur quod anima non habeat nisi totalitatem virtutis sicut corpus non habet nisi totalitatem suorum organorum. Sed Albertus videtur loqui de anima ut vnitur corpori sicut motor mobili et non ut forma substantialis eius. et sic sedes ubi vera sunt que dicuntur. Unde in alijs libris suis dicit quod anima secundum essentiam est tota in toto et tota in qualibet parte eius. sed non est tota in toto et in qualibet parte secundum omnes mobilitates eius.

Pro quo sciendum est secundo quod sufficit ad propositum triplex est totum. Quod primum est spirituum sicut linea vel corpus. Aliud est essenziale quod diuiditur in partes essentielles et diffinientes ipsum. Tertium est totum potestatiuum quod diuiditur in diuersas partes eius potestatiuas siue in diuersas virtutes.

Sciendum est tertio quod primus motus totalitatis non conuenit formis nisi per accidentem. et adhuc solum conuenit illis que ad extensionem subiecti extenduntur. sicut est de albedine. et similibus forme substantiales elementorum et mixtorum in aëre et plantarum et animalium imperfectorum que per accidentem ad diuisionem totius diuiduntur eis conuenit per accidentem iste modus totalitatis. unde ut habet textus anima in plantis

et etiam in animalibus perfectis est una anima actu. sed plures in potentia. sed animalium perfectorum: ut quod requirunt diuersitatem in partibus corporis non equaliter se habent ad totum quantitatum et partes eius. ideo non diuiditur per accidentem ad diuisionem quantitatum totius. et sic prima totalitas eis non conuenit. sed secunda que attribuitur secundum perfectionem proprie rationis et essentie per se conuenit formis. et similiter totalitas virtutis. quod forma est principium virtutum et operationum suarum. Et si forte quereretur de albedine. utrum sit tota in tota superficie et tota in qualibet eius parte. Rndetur quod si sit sermo de totalitate quantitatum quam habet albedo per accidentem sic non est tota in qualibet parte sufficiens. sed est tota in tota superficie nec etiam totalitas virtutis. quod aliter inminuat sensum albedo in maiori corpore et aliter in minori. sed si sit sermo de totalitate essentie albedo est tota in toto et in qualibet parte. et similiter dicendum est de similibus. Et quod videtur dictum est anima animalis perfecti non habet totalitatem quantitatum. nec per se nec per accidentem. ideo sufficit dicere quod est tota in toto et tota in qualibet parte corporis secundum totalitatem essentie et perfectionis et non secundum totalitatem virtutis et potestatis. Et est aduertendum quod anima requirit diuersitatem in partibus corporis. et ideo non eodem modo comparatur ad totum et ad partes eius. sed comparatur toti corpori sicut suo proprio perfectibili. et non partibus eius. ideo non oportet quod quilibet pars animalis sit animal. non oportet etiam quod quilibet pars corporis sit organica.

Conclusio responsiua ad. q. anima est tota in toto corpore et tota in qualibet parte secundum totalitatem essentie. et non secundum totalitatem virtutis. Prima pars patet per rationem post oppositum. Secunda pars patet ad sensum videndum. quod anima secundum virtutem visiuam est in una determinata parte corporis. et secundum audituam in alia. et sic de alijs virtutibus anime. ergo conclusio vera

Ad rationes ante oppositum factas ad duas satis patet solutio ex dictis quia ut dictum est anima vnitur toti corpori organico physico tanquam proprio et proportionato perfectibili. Tertia etiam soluta est. Ad quartam dicitur quod una pars corporis perfectior est alia. quod sibi vni principaliori pars virtutis anime. et sic negatur prima propter causas prius dictas. Ad ultimam dicitur

Liber secundus

¶ *Aia mouet per accūs et nō per se vt satis patebit in phisicis. et sic nihil phibet q moueat. etiā hoc mō cōtrarijs moribus: nec ppter hoc q sibi cōueniat ptradictoria. ymo argueret ad fin quid ad simplr. arguendo sic mouet per accūs fm vnā partem. et non fm aliā. ergo simul mouet et nō mouet. Dicat vltreus q inter duo extrema nō est instātia nisi per mediū. et q: nihil distat inter animas fm q ipa est in corpore et in qualibet parte corpis. iō nō sequitur q distat a seipā. s illd sequeret si aia non esset in partibus medijs corpore. s esset in partibus extremis tm. vt in capite et pedibus.*

Queritur septimō vtruz anima humana sit aliquid per se subsistens. Arguit q non. q: omne subsistens est hoc aliqd. s aia nō est hoc aliqd cū nō sit suppositū. igit. Secūdo sic. omne subsistēs pōt p se opari. s aia nō pōt per se opari. q: vt dicit. p. in pūmo huius dicere aiam sentire vel intelligere sile est ac si diceret texere vel edificare.

Tertio. Si aia humana subsisteret posset hēe opationem sine corpore. s hoc nō. q: si sic maxime esset intelligere. sed nō potest intelligere sine fantasia. nec fantasia ē sine corpore. ergo ipa non est subsistens. Ad oppositū arguit. q: subsistens idē est q sub proprio essetans. s anima rōnalis pōt ēē stans sub proprio esse. q: suū esse nō depēdet a corpore. ergo potest esse subsistens.

Pro rñsōe scienduz est primo q nō omne picipiū immediatū vitalis opationis est aia. q: si sic. virtus visiva esset aia s picipiū vite dicit aia qm aliqd corpus possit pūmū esse picipiū vite. Vñ ēē picipiū vite solū cōuenit corpū inquantuz est actuatū per picipiū vite qd est aia. Vñ p3 q aia nō est corp? s actus et forma corpore. Alterius patet q aia nō est cōposita ex materia et forma. q: de rōne aie est q sit forma corpis. vel ergo est forma fm se totam: aut fm aliquā partē sui. Si fm se totā materia nō est pars eius. q: materia dicit esse in potentia et forma in qm hmoi est actus. Si aut sit forma fm aliquā partem sui: tunc illa ps diceretur aia: et alia diceret corpus aiatū. et sic aia erit corpus aiatū: qd falsū est.

Scienduz est secundo q potēs cognoscere aliqua nihil h3 sōz q cognoscit

in sua natura. q: illud qd sibi in esset impediret cognitionē alior: sicut videmus lingua febricitantis infecta humore colerico nō pōt picipere aliquid dulce. sed omnia videntur sibi amara. Sed aia per suū intellectū potest omnia corpa cognoscere. ergo in se non h3 naturā corporeā. Sifr nō potest esse q itelligat per organū corporeū. q: determinata natura illius organi impēdiret ne omnia corpa cognosceret: vt p3 per exemplū. Nam si alius quis determinatus color sit mediū in pupilla oculi. et etiā in aliquo vase vel vitro vbi ē liquo: infusus in illo vase videbit eisdē coloris cum vase. ergo intellectuale picipiū nō est corp? nec intelligit p organū corporeū.

Conclusio prima. aia humana est aliquid per se subsistēs. p3. q: nihil pōt p se opari nisi sit p se subsistens: eo q nihil operat nisi sit ens per se et actu. s aia humana pōt per se opari. et h3 aliquam opationē in q non cōicat cū corpore nec illā exercet median te corpore. s intelligere. ergo est per se subsistens. Et conclusionē sequitur q anima humana est incorruptibilis per se et per accidēs. Patet. quia omnis forma subsistens cui sit simplex et non composita ex materia admittit priuationē est per se incorruptibilis. nec etiam est corruptibilis ad corruptionē alterius cū per se subsistat. s anima humana est p se subsistens vt dictum est. s forme vero q p se non subsistunt vt accidentia. et forme non subsistentes generant et corrumpunt p accūs ad gñatōes et corruptōes ppositōz i qb? sūt.

Conclusio secunda. quāuis aia humana sit per se subsistens. tñ nō est hō. p3 quia homo in sua natura et de sua diffinitōe includit materiā et formā. s corpus et aia. Sed aia rationalis cum sit forma simplex nō habet in suo esse materiā nec de sua diffinitōe. ergo aia nō est homo.

Conclusio tertia. nulla aia preter intellectiuam est per se subsistens. Patet q: nulla anima potest esse per se subsistēs: nisi possit operari sine organo corporeali. quia similiter vnūquodq se habet ad eē sicut ad operari. s nulla anima alia ab intellectuā potest operari sine organo corporeali: vt p3 obari posset in ductine in opationibus et aie sensitiue. et enā vegetatiue. ergo nulla aia alia ab intellectuā potest esse p se subsistēs.

Ad ra

Ad pūmū
dum enū
et hoc mo
stū de gen
stēs solu p
admodū d
atur gener
Ad secū
s: p se opā
per se et rō
operari tan
dū separā
do quo est
intellectuā
sicut obiect
pedit quā
sit intelligere
one. s
Querit
ne aie reali
Et argu
ria prima. s
ria. ergo.
ctio: ē acci
potētia. q
lesactiois
mediū p
m: simplex
aia ē forma
ad cōueni
tentariū.
differentie
le sunt diff
sensu et rō
sunt acciden
sunt acciden
vel ergo ill
stincta ab ip
dū est de al
rū querere
tia ad ipā
tia. vel erit
positū arg
na potēti
mutari p
recta essen
to esse reali
se realiter
Prore

de anima.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā dicit qd omne subsistēs per modum entis in specie completi est hoc aliqd et hoc modo nō subsistit aia. s3 solum cōpositū de genere substantie. s illud qd ē subsistēs solum per modū entis partis speciei quē admodū est aia nō est hoc aliquid. nisi capiat̃ generaliter et improprie hoc aliquid.

Ad secūdā dicit qd aia corpore cōiuncta non dicitur per se operari tanq̃ illud qd operat̃. s illud qd per se est totū cōpositum. anima tñ pōt dici operari tanq̃ quo et per modū principij. et dū separata ē a corpore operat̃ tanq̃ qd eo modo quo est subsistens. Ad terciā dicit qd aia intellectiva ad intelligendū requirit corp⁹. sicut obiectū et nō sicut organū. et hoc nō impedit quin ipa sit per se subsistēs et quin possit intelligere a subiecto separata. Et hec de q̃stione. Sequitur in textu. Potentia aut̃ aie.

Queritur octavo verum potentie aie realiter distinguatur a sua essentia.

Et arguit qd nō. qz aia est nobilior materia prima. sed materia prima est sua potentia. ergo. Secūdo forma substantialis perfectior ē accidentali: s forma accidentalis ē sua potentia. qz calor ē immediatū principij calefactiois. ergo et forma substantialis erit immediatū principij operationis. Tercio forma simplex nō pōt esse subiectū accidentis. s3 aia ē forma simplex. ergo nō est subiectū accidentis. et per p̃ns nō ē subiectū suarū potentiarū. Quarto accidēs nō ē principij differentie substantialis sed sensibile et rōnalis sunt differentie substantiales et sumunt̃ a sensu et rōne que sunt potētie aie. ergo non sunt accidentia aie. Quinto si potētie aie sunt accidentia aia erit in potentia ad ipas vel ergo illa potētia erit essentia aie vel distincta ab ipa. si sit eadem eodem modo dicēdū est de alijs potentijs. si distinguatur iterū quereret per quid essentia aie ē in potentia ad ipam et sic vel esse anime erit sua potētia. vel erit processus in infinitū. Ad oppositū arguit. qz sicut se h3 essentia ad esse ita potentia ad agere. ergo per locū a transmutata p̃positione sicut se h3 esse ad agere ita essentia ad potētiā. sed in omni creatura esse realiter distinguit̃ ab agere. ergo et esse realiter distinguit̃ a potētia.

Pro responsione sciendū est p̃

mo qd postq̃ actū est de aia in cōiunctū ad effectus eius. p̃ter determinat aristoteles de potentijs aie. Primo in g̃nali. et postmodū de qualibet in speciali. Et primo agit de potētia aie vegetatiue. Secūdo de potentijs aie sensitiue. et de potentijs aie intellectiue et de principio motuo qd p̃ter potentias appetitiuas et motiuas. qz per se supponit potētiā cognitiuā. s. sensum vel intellectū.

Sciendū est secundo qd ut dicitur 2. celi infima entia nō p̃t cōsequi perfectā bonitatem sed aliquā impfectionē p̃sequunt̃ ex paucis operationib⁹ sicut ea que sunt infra hominē nō possunt p̃sequi beatitudinē. sed hō pōt adipisci felicitatē per intellectus et rōnem et illa que sunt supra hōies felicitatem acquirūt pauciorib⁹ operatōib⁹ q̃ hō. ut intelligentie. ens aut̃ sumit̃ perfecti⁹ qd est ipse deus. qz sine operatōne distincta ab eius esse bonitates perfectas adipiscitur. Ex emplū p̃bi est de sanitate qua in aliquibus scdm plura media. et in alijs scdm pauciora acquirit̃. Unde in creatis nō fluunt plus res operationes ab vna natura nisi mediis tribus pluribus potētijs. ideo licet aia sit tñ vna scdm essentia. est tñ multiplex scdm virtutem et habet plures passiones.

Sciendū est tercio qd ab vno nō ē processus in multitudinē sine ordine. ideo inter potēcias est ordo qui dupliciter accipi potest. Vno modo scdm dependentiā vnius potētie ab alia. Secundo modo ex parte obiectoꝝ et scdm dependentiā vnius ab alia attenditur dupliciter. Vno modo scdm ordinem p̃fectiois. et sic intellectiue p̃cedūt sensitiuas. et sensitiue vegetatiuas. Alio modo scdm ordinē g̃narōis. et sic vegetatiue p̃cedūt sensitiuas. et sensitiue intellectiuas. Sed ex parte subiectoꝝ quedā vires sensitiue sunt priores alijs. nā visibīle naturaliter p̃ior est audibīle eo qd est tñ in corporibus superioribus q̃ inferioribus. Similiter sonus qui fit in aere p̃cedit odorē et visus auditū. et auditus p̃cedit olfactum.

Sciendum est quarto qd omnes potētie aie sunt ab essentia ei⁹ tanq̃ a suo principio. et qz accidentis p̃p̃iū semp causatur a suo subiecto in q̃tū subiectū ē in actu et recipit̃ in eo scdm qd est in potentia. id est potētie differenter se habet ad actum et

Liber secundus

causant ab ipsa. et ut recipiuntur in ea vel in composito. unde differunt ab invicem. quia quedam sunt in anima subiective. ut intus ratio et voluntas. Alie sunt in organis compositis. ut potentie sensitive et vegetative.

Quibus premissis ponitur conclusio responsiva. Potentie anime distinguuntur realiter ab eius essentia. Probatur conclusio. quia potentie et actus ad idem genus referuntur cum dividantur eius et quolibet genus entis. ergo si actus non sunt in genere substantie nec potentie ad illud actus sed operatio anime non est de genere substantie sicut nec operatio cuiuscunque creati. ergo similiter neque potentie ad tales actus erunt de genere substantie. cum actus et potentia sint eiusdem generis. imo ipse potentie sunt naturales potentie ipsius anime de secunda specie qualitatis.

Secundo probatur conclusio. anima secundum suam substantiam est actus. ergo si essentia anime esset unum medium principium operandi habens animam semper actu operaretur opera vite. ut habens animam semper est actu vivum. sed hoc est falsum. nam anima secundum quod est actus et forma non ordinatur ad ultimum actum. sed est ultimum terminus generationis. ideo quod sit in potentia ad alium actum scilicet ad operationem. non sibi convenit finem suam substantiam. sed secundum suam potentiam. ergo potentia realiter distinguitur ab essentia.

Tertio in omni re reperitur tria. scilicet essentia. virtus. et operatio. ut habet primo celi et virtus mediat inter substantiam et operationem et distinguit ab operatione. ergo et ab essentia.

Sed dubitatur primo. utrum una potentia cause ab alia. Pro dubio sciendum est quod entia que naturali ordine ab uno procedunt sicut primum est causa omnium posteriorum. ita secundum est causa sequentium ipsam. Sed in potentis est multiplex ordo. ut iam dictum est. ideo respondetur ad dubium quod una potentia procedit ab essentia anime mediante alia. scilicet quia essentia anime comparatur ad potentias. et sic principium accidentium et sit finale. et quo ad aliquas formas tercialem. agens autem et finis habent rationes perfectionis. et susceptivum ratione imperfecte. ideo potentie anime que procedunt via perfectionis et sunt principia aliarum per modum finis et efficientis. ut sensus. et propter intellectum finem via generationis imperfecte sunt principia aliarum per modum cause materialis.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod actus ad quem ordinatur materia prima est eiusdem generis cum ipsa. ideo potentia eius non differt a sua essentia. sed actus potentiarum anime est alterius generis ab essentia anime. ideo non est simile. Ad secundam dicitur quod licet forma accidentalis sit principium operationis per modum agens minus principalis. tamen non est principale principium operationis que ad modum est ipsa anima vel totum compositum. Ad tertiam dicitur quod anima aliquid habet de potentia realitate licet non componatur ex materia et forma. ideo bene potest esse subiectum accidentis.

Ad quartam dicitur quod rationale et sensibile ut sunt differentie substantiales sumuntur ab anima sensitiva videlicet rationali. ideo illa notatio quo ad nos primo sumatur a potentis. Ad ultimum dicitur quod emanatio per se a subiecto non est per transmutationem reale. sed est per simplicem emanationem ideo potentia per quam essentia anime dicitur in potentia ad suas potentias non realiter differunt ab ipsa. nec oportet quod ibi sit processus in infinitum. Et hoc dicitur quod. Sequitur textus. Potentie autem anime.

Queritur nono. utrum tamen sint quinque genera potentiarum anime. scilicet vegetative. sensitive. appetitive. motive sed et locum et intellectum. Arguitur quod pauciora. quia potentie anime. scilicet vegetative. sensitive et intellective. ergo tamen sunt tria genera potentiarum anime. Secundo potentie anime sunt pauciora operum vite. scilicet tamen sunt quatuor modi vivendi. ergo tamen sunt quatuor potentie. Tertio appetitus est communis cuilibet potentie. ergo non est potentia specialis. Quarto principium movens in animalibus est sensus vel intellectus cum appetitu. ut dicitur tertio huius. ergo motum non est potentia specialis. Quinto potentie distinguuntur per actus. sed plures sunt actus anime quam quique. igitur et cetera. Ad oppositum est probatum.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam determinata sunt aliqua generalia circa potentias anime. inter videndum est quod sunt potentie anime et qualiter distinguuntur.

Sciendum est secundo: quod licet tres sint anime tamen sunt quinque genera potentiarum anime quod aliter distinguuntur anime et potentie. nam anime distinguuntur secundum quod operatio supponitur operationem corporalem. unde est aliqua operatio anime que non operatur per organum corporale neque per qualitates naturales. ut operatio animarum rationalis. Alia est que

fit per organum
res corporales
lites per
ad obiectum
runtur ut in
no que fit
naturales
progredu
tore est ab
a principio
Tunc sic
quodam. Tamen
anime. Propter quod
creatur sibi vivens
vel est circa
citer. vel ob
in ea per su
dit in obiecto
vel obiectum
tudine part
vivens alen
du quod poten
pliciter. Et
est appetitu
sic est motu
clatio ex par
me vel pro
esse immat
um. vel in q
pliciter. vel
in vel mali.
in vel mal
ad
petitum. ve
lic est motu
Sed du
tie anime co
quod vegetati
intellectum
li ille poten
cum sunt pri
sic est de ip
quod appetitu
non separar
Subita
habens sen
habet sensu
quod cuiusque
et multum. et
obiectum conc
no vel multu

De anima.

fit per organū corporale nō tñ per qualitates corporales vt operatio sensus. et hz qualitates prime requirantur ad sensum qñtū ad debitā dispositionem organi. nō tñ requiruntur vt media ad sentiendū. Alia est opatio que fit p organū corpale et per qñtates naturales. vt opatio aie vegetatiue. s tñ supgreditur opationē corporeā. qñ mor? i aia toz est ab extrinseca. aiatū aut mouet seipm a principio intrinseco.

Tunc sit cōclusio responsiua ad quesitū. Tñ sunt quinqz genera potentiaz aie. p3. qñ omnis potentia vel est circa obiectū sibi vniū. et sic est potētia vegetatiua. vel est circa obiectū separatu. et hoc duplīciter. vel obiectū tendit in potētiā et recipit in ea per suam similitudinē vt potētia tendit in obiectū. Si pñmū hoc est dupliciter. vel obiectū recipitur in potentia sūm similitudinē particulare. et sic est sensitiuū. vel sūm vniuersalem: et sic est intellectuū. Si secūm dū q potentia tendit in obiectū: hoc est dupliciter. Vel obiectū est finis intēdiōis. et sic est appetitiuū. Vel est terminus operatōis: et sic est motiū scdm locū. Alter ponatur cōclusio ex parte actiū. qñ omnis operatio aut inue vel procedit ab aia in qñtūm participat esse immateriale tñ. et sic sumit esse intellectuū. vel in qua participat vtrāqz. et sic est dupliciter. vel illa operatio est apprehensio boni. vel mali. et sic sumitur sensitiuū. vel est inclinatio ad bonum apprehensū. et sic est appetitiuū. vel ē psecundo boni apprehensi. et sic est motiū scdm locum.

Sed dubitatur pñmo que potētie anime constituūt gradū viuendi. Rñdet q vegetatiuū. sensitiuū. motiū sūm locū et intellectuū cōstituūt gradus viuendi. qñ solū ille potētie pñtū gradus viuēdi que cū sunt piores a postēiorib? separi pñt. sed sic est de ipis qñtuor. igit. Dicitur secūdo q appetitiuū nō facit gradū viuēdi. p3. qñ nō separat ab alijs. qd pbat textus.

Dubitatur secūdo. quia omne habens sensum hz appetitū. sed oē animal habet sensum. ergo hz appetitū. maior pars qñ cuiqz cōuenit sensus puenit dēlectatio et tristicia. cū sensus delectet in apprehensioe obiecti cōueniēti. S3 cui cōuenit delectatio vel tristicia cōuenit cū pcupiscētia q est

appetitus delectabilis. ergo cui puenit sensus cōuenit appetitus. **Secūdarō.** Omne habens sensum alimenti hz appetitū. s3 oē animal habet sensum alimenti qui est actiu? minor p3. qñ ex eisdm nutrimur et sum? sed viuētia sunt ex calidis. humidis: frigidis: et siccis. ergo nutrimur ex ipis. s tactus ē istorū discretiū. ergo est sensus alimēti. maior p3. s3 q omne habens sensum alimenti habet appetitū. qñ omne habens sensum alimenti hz esurire et sitire. s esuries ē appetitus alimēti calidi et siccis. sitis aut ē appetitus alimēti frigidi et hūidi. vñ sapor nō nutrit s iudicat cōueniētiē pportionē qualitātū. et sic p3 q appetitiuū nō pñtū gradū speciale viuēdi eo q hoc solū fit sūm q potentia inferior: pōt reparari sine superiori.

Dubitatur tertio qualiter se habet cōis. ratio ad particulares aias. Rñdet textus q se hz ad ipsas sicut cōis. iō figure ad figuras cōuenit cuilibet figure et nulli ē pñtia. ita dicendū est de cōi rōne aie. vñ tā in figuris q in aialibus semper prius virtualiter cōtinetur in posteriori. vt trigonus in tetragono. et vegetatiuū in sensitiuo.

Ad rationes ante oppositū.

Duc prime soluitur ex dictis. **Ad tertiam dñ:** q licet appetitus naturalis non sit specialis potentia distincta ab alijs. tamen appetit? aialis qui sequit formam apprehēsam per sensum vel per intellectuū est potētia specialis. nam ad hoc q cognoscens psequatur bonū apprehensū requiritur qdaz specialis virtus inclinās ipm ad psecutiōez illius boni. **Ad quartā dñ:** q hz appetit? et sensus sint pñcia motiua in aialibus pfectis nō tamen sufficienter mouentur nisi sit alia virtus motiua. et idco aialia imperfecta nō possunt moueri localiter ppter defectū huius virtutis. vñ virtus ista nō solū est in sensu vel in intellectu. s cū hoc ē in potentia corporali per quā exequitur motus.

Ad quintā pcedit q in spāli tñ sūt quicqz et iō genera vocant et nō species. Et hec de questione. Sequitur textus. **Quare sūm vñū quodqz et c.**

Querit decimovtrum potētie distinguātur scdm speciem per act? et act? p obiecta. Et arguit pñmo q non. qñ nihil determinat ad speciem illud qd ē postēius

Liber secundus

et extrinsecū. s. act⁹ est posterior potētia et obiectū ē extrinsecū. igit^r. Secūdo. eiusdē potētie sunt cōtraria obiecta. vt albū et nigrū sunt obiecta potētie visive. ergo potētie nō distinguuntur p obiecta. Tercio. diuersarū potētiarū est idē obiectū. vt illud qd vis apprehensua cognoscit et appetitiua appetit ergo potētie nō distinguuntur per obiecta.

Quarto. illud quod est causa potētie alius dicitur esse causa illius in omnibus. s. qdaz sunt obiecta diuersa que pertinent ad diuersas potētiās et tamē cadūt sub eadē potētia. vt color et sonus sunt obiecta diuerso: in sensu: et tñ cadunt sub sensu cōi. ergo obiecta nō sunt per se causa distinctiōis potētiarū s. m spēm. Ad oppositū est Aristoteles in textu.

Pro mōiōe sciēdū ē p^o qd post qd Aristoteles enumerauit genera potētiarū aie et ostendit qualiter se habeat rō cōis aie ad p^oculares aias. pñr ostendit quid sit determi nā dū de aia. et de illis potētijs aie. et quo or die sit pcedendū in determinādo de ijs.

Sciendū est secūdo qd quando aliqua duo se habent sic qd vnū est causa alterius in vno gñe et secūdū est causa p^omi in alio genere cause: tunc quodlibet est prius s. m naturā respectu alterius. licet in diuersis generibus cause. mō ita est de actibus et potētijs. nam potētie sūt cause effectiue actū et iō pcedūt actus s. m esse. act⁹ autē sunt fines potētiarū. nā potētia s. m id qd est ordinatur ad actum. ideo dicitur qd potētia aie est vis qua anima operatur.

Sciendū est tertio qd duplices sunt potētie aie. Quedā sunt passiue: vt intellectiue. Alię sunt actiue. vt potētia motiua. vegetatiua: et appetitiua. iō obiecta potētiarū aie diuersimode cōparantur ad op^oratōes eius. qz obiecta potētiarū passiuarū cōparant ad op^oratōes vt p^oincipia effectiua q reducūt potētiās ad actū. sicut visibile reducit visum in actū. Sz obiecta potētiarū actiuarū cōparant ad op^orationes tanq̄ qā obiecta sunt operata ipa. s. in quibus sūt aliqua op^oata cōiter op^oatōes op^oata sunt fines op^orationū. vt dicit p^omo cōpicoz. Unde p^o qd offe obiectū cōparatur ad op^oratōes aie vt p^oincipiū actiū. et vt finis: et ab vtro qd specificat op^oatio. s. ab actu et a fine. diuer

sitas cō agentū inducit diuersitatē formarū et op^orationū s. m spēs. vt calefactio est a calore. et frige factio a frigore. etiā ex fine: vt calefactio est ad calorem et frige factio ad frigiditatem.

Tunc sit cōclusio p^oima. Actus sunt priores potētijs s. m viam nature. licet potētie sint priores s. m esse. P^oimū p^oz. nā natura in quolibet genere rerū plus intendit finem qd illū attingat p media. s. act⁹ sūt fines potētiarū: vt dictū est. ergo actus sunt s. m intentionē nature priores. Secūdum patet. quia licet finis sit prior intentione: tamen est posterior in executione.

Conclusio secūda Obiecta po tentiarū actiuarū et passiuarū sunt priora suis actibus. Patet p^omo de obiectis potētiarū passiuarū. qz illa obiecta sunt actiuarū potētiarū et virtute eoz causant actus potētiarū. igitur sunt priora actibus. Secūdo p^oz de obiectis actiuarū. qz illa obiecta sunt fines potētiarū aie. modo finis s. m intentionē nature prior est his q sūt ad finē. ergo obiecta sunt simpliciter priora actibus.

Ex istis sequitur cōclusio respō sua qd potētie s. m spēm distinguuntur p act⁹ et actus per obiecta. p^oz. qz potētia s. m id qd est ordinatur ad actū. ergo ratio potētie capit denominationē ab actu ad quē ordinat^r et per pñs potētie distinguuntur per actus. Secūda p^oz. s. qd act⁹ distinguantur p obiecta. qz si potētia sit potētia obiectū est actiuarū et si sit actiuarū obiectū est vt finis. et ois act⁹ sumit spēs: aut ex p^oincipio aut ex fine. ergo necesse est actus distinguī per obiecta: accipiendo tñ obiecta s. m rōem formale ipoz. qz materialis distinctio obiectoz nō facit ad diuersitatē actū et potētiarū. vt diuersitas hominis et asini nō variat visionē neqz visum. qz coloratū nō est ibi differens nisi sp^o accidēs. diuersitas aut obiecti nō variat specie potētie vel actus. Itēz pbat^r cōclusio. posteriora per priora distinguuntur. s. act⁹ sūt priores potētijs et obiecta sunt priora actibus. ergo potētie distinguuntur per actus et actus p obiecta. **Ex dictis p^oz qd obiecta** pcedūt potētiās s. m rōem distinctiua. et sūt actus. iō in determinādo de qualibz aia pñr determinandū est de obiectis actuum qd de actibz. et de actibz qd de potētijs. et prius de.

de anima.

terminandū est de aia vegetatiua. deinde de
sensitiua. et ultimo de intellectiua. Et hoc
argueret qd a notioribus nobis inchoandū
est. s. potentie sunt nobis notiores qd actus
et actus qd obiecta. quod pz. qz obiecta sunt
notiora fm naturā. et per pns min⁹ nota no
bis. qz fm psm nō eadē sunt nobis notiora
primo et nature. ergo tenendū est o:do puer
sus. Dicendū qd obiecta sunt nobis notiora
actib⁹. et actus potentij. Lur⁹ rō est. qz iel
lectus noster possibilis tm est in potentia re
spectu intelligibiliū. et fit in actu per formaz
a fantasmatibus abstractaz. modo nihil co
gnoscat nisi fm qd est in actu. et iō intellectus
noster seipm cognoscit per speciez intelli
bilan. vt d: terno hui⁹. et nō cognoscit se in
tendū suam essentiam directe. et iō in cogni
tione aie oportet pcedere ab his qd sūt extrin
seca et sensibilia a quibus abstrahūt spēs
intelligibiles per quas intellect⁹ intelligit
seipm. vt scz per obiecta cognoscant⁹ actus
et actus p potētiās. et p potētiās essentias
aie. Si aut aia directe suā essentia cognosce
ret o:do p:rius eēt obseruand⁹ qz qd essent
aie p:ria prius ab ea cognosceretur.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: qd lz actus sit perfectior po
tentia fm essentiam est p:uo: ipa fm incho
ne nature et fm rationem diffinitiuā. Quis
etiam obiectū sit extrinsecū fm illud qd ē. tm
est principū vel finis actionis. iō potētie ca
piunt spēm ab actibus: et actus ab obiectis.

Ad secundā d: qd illa p:rius nō sunt pri
ma obiecta illius potētie. qz visus nō primo
respicit rōm albi sed coloris. Ad tertiam
dicat qd diuersaz potentiaz bene est idē obie
ctū materialit⁹ diuersificatū fm diuersaz rati
onem formale obiecti. vt ens in qm sensi
bile est obiectū sensus. et inquantū verū ē ob
iectū intellect⁹. et inquantū bonū est obiectū
appetitus. Ad quartā d: qd potētia super
ior: per se respicit vniuersaliore rōez obiecti
qd potentia inferior: qz qto supior est poten
tia tanto ad plura se extendit. et ita multa cō
ueniūt in vna cōi rōne obiecti quā p se respi
cit supior: qd tm differunt fm rōnes particula
res quas per se respiciunt potētie inferiores
et ideo diuersa obiecta que pertinent ad di
uersas potētiās inferiores aie bene subsunt
vni potētie superiori et ad illā potētiā suā
penore punit. Et hec de qstione. Sequit⁹

in textu. Quare primo de alimēto. et c.

Queritur vndecimo vtrū natu
ralissimum operū in viuētibz sit genera
re sibi simile. Et arguitur qd non. qz illud
est naturalius alicui quod est sibi magis p:
priū. s. nutrire est viuētibz magis p:
priū qd generare. qz qd diu aia viuit semp nutritur
s. nō semp gñatur. ergo gñare nō est natura
lius qd nutrire. Secūdo. illud est naturalius
quod magis appetitur. s. nutritiuū magis
appetit qd esse alterius qd per generationez
cōseruat. Tercio. illud est naturalius per
quod res roborat qd per quod debilitat. sed
per nutritionē viues roborat et per gñatōez
debilitat. qz fm pbs aialia que sunt frequē
corus sunt breuis vite. ergo gñare sibi simi
le non est naturalissimū operū in viuētibz

Ad oppositum est textus.

Pro rñsiōe sciendū est primo
qd postq Aristoteles ostendit distinctionem
potentiaz aie. et quid restat determinandū
et quo o: dme. pñr fm ordinē premittit deter
minat de potētijs aie. et primo agit de vege
ratiuo. deinde de sensitiuo. et in tertio lib: o
de intellectiuo. et in fine eiusdē tractatus de
motiui fm locū. de appetitiuo aut nō facit
tractatū specialē eo qd appetitiuū non facit
specialē gradū viuendi. vel etiā qz determi
nādo de motiui fm locū satis determinat d
appetitiuo. et adhuc prius agit d obiectis et
actibus qd de potētijs propter eā dictam
et inter alias pñr agit de vegetatiua qd de alijs
qz est prima partū aie et est tanq fundamē
tū aliaz: et separatur ab alijs: s. nō cōtra.

Sciendū est secundo qd anteq
pbs determinet de potentia vegetatiua pmit
tit duo necessaria ad cognitionē eius. Pri
mus est qd generare est opus aie vegetatiue
quod ideo fit. qz superius Aristoteles nō at
tribuit huic potētie generare: s. solū nutris
re et augere. Secūdū qd premitit est qd opa
potētie vegetatiue sunt ab aia qd sunt ne
cessariū. qz cū illa opa fiant mediantibus q
litatib⁹ pñris. aliquis possz credere qd eēt
a natura et non ab anima.

Sciendū est tertio qd aliquid ge
nerare sibi simile potest intelligi dupliciter.
Vno modo qd aliquis generet sibi simile ex
materia extrinseca. et sic conuenit manumaz

Liber secundus

ut ignis generat aliū ignē in materia aliā
Alio modo q̄ aliquid generat sibi simile ex
materia intrinseca generantis. id est ex semine
de facto a generante. et sic solum cōuenit aīa
et de isto modo est hic ad propositū.

His premisis ponit conclusio
prima. Generare sibi simile primo et per se cō-
uenit uiuentibus perfectis non orbatis: nec
q̄ spontaneam generationē habentibus.
Probat ex parte finis. nam omnia uiuentia
appetunt perpetuo manere in esse: cū oīa ap-
petant assimilari primo enti inquantū pos-
sunt. s̄ non possunt semper manere eadez in
numero. ideo appetunt pmanere in specie.
et solum possunt permanere p gñare sibi sile
in specie. ergo illud cōuenit omnibus anima-
libus nō orbatis. Et dicebatur notanter pfe-
ctis q̄ imperfecta ut pueri ppter defectū re-
poris et quantitatis nō possunt generare. na-
tura em̄ requirit q̄ generans habeat suū esse
perfectum. Et dicebatur nō orbatis. q̄ or-
bata nō generant quēadmodū sunt spado-
nes et eunuchi. Et dicebatur nec spontaneā
generationem habentibus propter illa que
generantur per putrefactionē. ut venes et
musce. ad quorū generationem non requirit
agens particulare. s̄ sufficit vniuersale tñ.
Et dicuntur habere spontaneā generatōez
quia in sui gñatōe nobis nō apparet agēs
extrinsecū. s̄ videntur sua sponte gñari.

Conclusio secunda. operū uiuē
tis naturalissimū est generare sibi simile in
specie. Patet. q̄ operationū uiuentis illud
est naturalissimū quod est simile operationi
nature. s̄ inter opera uiuentis generare est si-
milis operationi nature. q̄ cōuenit aliquo
modo maias que generant sibi simile. sed
non nutriūtur neq̄ augmentantur. Secū-
do. illud est naturalius qd̄ est magis intēz
a natura et qd̄ est perfectius et melius. s̄ gñā-
re sibi simile est magis intēz a natura et ē
perfectius et melius. q̄ finis illius est esse p-
petuū speciei. nam omnia uiuentia naturali-
ter appetūt esse quid perpetuū quod est esse
diuinū. et cū oīa huiusmodi agunt quicquid
faciunt sibi naturam.

Sed dubitatur p̄iorū operatōes
potentē vegetatiue sint ab anima. Pro du-
bio sciendum est q̄ anima est principū cor-
poris uiuentis in genere cause formalis: s̄

nalis: et efficientis. Primum probat philo-
sophus dupliciter. Primo sic. Illud est for-
ma alicuius qd̄ sibi dat esse. s̄ uiuentia hñt
ab anima esse. nam habent ab ea uiuere. inō
uiuere uiuentibus est esse. ut habet textus.
Secunda ratio textus. oīs actus rei est eius
forma. s̄ anima est actus corporis uiuentis.
ergo est causa eius formalis. Deinde probat
tur q̄ sit principū i genere cause finalis. q̄
sicut intellectus artificis operatur propter fi-
nem: ita et natura. s̄ intellectus practicus ar-
tificis ordinat materiam ad formam tanq̄
in finem. ergo natura ordinat corpus qd̄ ē
materia anime ad animā. ut ad finem. et iō
ut dicitur in textu. Nēdum corpora uiuentia
ordinantur ad animam. s̄ etiam omnia nas-
turalia. Nam bruta sunt propter hominem
et plante propter bruta. et animata: propter plā-
tas que capiunt ab ipīs alimentū. et sic om-
nia naturalia sunt propter animā tanq̄ pro-
pter fines. Deinde probatur q̄ anima sit prin-
cipū corporis in genere cause efficientis. q̄
forma naturalis corporis est principū sui
motus. s̄ anima est forma naturalis corporis
uiuentis. ergo est principū sui motus.
et per cōsequens est causa efficiens cor-
poris uiuentis. Unde motus localis progressiu-
proprius est uiuentibus perfectis. et augmē-
ratio et diminutio vniuersaliter conueniunt
omnibus uiuentibus. Ex isto patet respon-
sio ad dubiū videlicet q̄ operatōes anime
vegetatiue sunt ab anima. q̄ anima est for-
ma corporis uiuentis et etiam est causa effi-
ciens eius quantum ad suas operationes.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q̄ generare sibi simile
naturalius est q̄ nutrire. Tum primo. quia
magis intenditur a natura. Tum secundo.
quia similis est operibus nature. quia con-
uenit animans et inanimans. et nutrire con-
uenit solum animans. et ita nutrire est magis
propriū. s̄ tamen gñare est naturalius.

Ad secūdā dicitur q̄ esse vnius indiuidui pōt
in esse considerari dupliciter. scz ut ē ēē spēs:
et ut est esse indiuidui. et indiuiduum magis
appetit illud esse ea parte qua ē esse speciei
q̄ fm̄ q̄ est indiuidui. quia sub illa rōne est
melius. Ad terciā dicitur q̄ per genera-
tionem res non condebilitantur nisi per ac-
cidens. quia superfluum alimentū per gñā-
tionem relictur et illud superfluum deorsum

non cor-
bene debi-
nonem ab-
men salua
Et hec de
pedocles

Queritur
menum sit
arguitur q̄
potentia. et
potentia ve-
potentia v-
uiditur in e-
mentatiua
trinimentum
ut patet ex
potentia in
inferiori.
iectum pote-
nutritio: vel
est quidam
trano in cō-
qd̄ nutritur
a sibi simili.
potentia ve-

Prore-
mo q̄ possi-
ones potē-
a natura. cō-
os errores.
Primum est
motum ali-
motus gra-
ut plante a-
dicebat q̄ a-
sit per motū
oīum. et au-
naturaliter
improbatur
et deorsum
in radicibus
q̄ radices
animalibus
ta sic gener-
um et leui-
tior. sint ad
ta separari
sum separari
nisi esset ali-
aditus. ne

de anima.

non corrumpit neq; debilitat. sed excessus bene debilitat. vel potest dici q; q̄uis p g̃na nonem abbreviatur vita particularis rei. ta men saluatur esse specificum q; est melius. Et hec de q̄stione. Sequitur in textu. En pedocles autem nō bene.

Queritur duodecimo vtrūali- mentum sit obiectū potentie vegetatiue. Et arguitur q; non. q; vnius obiecti ē tñ vna potentia. ergo si nutrimentū esset obiectum potentie vegetatiue sequeretur q; tñ esset vna potentia vegetatiua. s; hoc est falsum. q; di uiditur in tres potētiās. s. in nutritiua; aug mentatiua; et g̃natiua. Secundo. nu trimentum est obiectum potentie nutritiue. vt patet ex vi nominis. ergo nō est obiectus potentie inferioris nec est adequatū potētie inferiori. Tercio. Si nutrimentū esset ob iectum potentie vegetatiue. vel esset simile nutritio: vel dissimile. non simile. q; nutritio est quidam motus. et omnis motus est de con trario in cōtrarium. neq; dissimile. quia offic qd nutritur vel augetur. augetur et nutritur a sibi simili. ergo alimentum non est obiectū potentie vegetatiue. Ad oppositū ē textus.

Pro responsione sciendū ē pri- mo q; postq; Aristoteles ostendit q; operati ones potētie vegetatiue sunt ab anima et nō a natura. cōsequenter circa hoc excludit duos errores. et determinat de alimento fin se. Primus error fuit Empedoclis qui dicebat motum alimenti non esse ab anima. s; fieri per motus grauium et leuiū. Unde q; viuētia vt plante augentur sursum aut deorsum. iō dicebat q; augmentū plantarum in deorsum fit per motū terre q; naturaliter mouetur deorsum. et augmentum sursum fit ab igne qui naturaliter mouetur sursum. Sed ista opinio improbatu primo. q; non bene capit sursum et deorsum in plantis. nam in ipis sursum est in radicibus. et deorsum est in summitate. eo q; radices in plantis se habēt sicut caput in animalibus. Improbatur secūdo. q; si aia; ta sic augerentur propter diuersos motus grauium et leuium: cum motus elementorū p̄tras riorū. sint ad loca cōtraria sequeretur q; aia; ta separarentur. quia pars que mouetur sursum separaretur ab illo quod mouet deorsum nisi esset aliquod sinens h̄mōi partes. et tale desinens non est nisi anima.

Sciendū est secundo q; aliud er- ro: fuit aliquorum dicentū ignem esse cām alimentū: eo q; ignis inter elementa magi vi detur nutiri et augeri. modo illud est p̄nci pium motus quod per se h̄ illum motum. vt ignis qui est per se calidus est causa caloris in alijs. Sed hec opinio improbatu. quia si igni apponerentur infinita combus tibilia cresceret in infinitum. Nam omniū natura constantium positus est terminus et ratio magnitudinis et augmenti in anima. Non quidem terminus indiuisibilis: s; ter minus habens magnitudinem. ergo ignis vel calor eius non est causa augmentatiōis vel nutritiōis. Verū est tamē q; calor ignis facit ad augmentum et decoctionē vt causa instrumentalis. quia alimentus decoquitur per ignem: sed non facit vt causa p̄ncipal. s; hoc solum conuenit anime. Sed cōtra istam rationem argueretur. quia videt im plicare contradictionē. nam si omniū natu ra constantū positus est terminus augmēti sequitur q; ignis non posset crescere in infi nitū: ex eo q; est denumero p̄stantiū in natu ra. Respondet Auerois q; illa auctoritas solum intelligenda est de rebus aiatis. quia inaiata proprie nō augent. idco nihil p̄hibz ignem imp̄opie augeri in infinitum p ap positionē cōbustibilū p̄pter sui aucto rita tes. Alter tñ r̄ndet Egidius dicens q; impli citer potest sumi terminus augmenti alicui rei. Uno modo ex parte forme que requirit circa quantitatem et terminatur in materia. vt forme que requirūtur corpa organica p̄ p̄ter suas opationes excedas. Sed forma que non requit diuersitatem in partib; mas teric: vt forma elementū vel mixtū: vel immixti ei inanimati nō requirit certam g̃ritatem. et sic ex parte ignis inquantū est forma parti cularis nihil repugnat igni crescere in infi nitū. Secūdo mō sumit terminū ex p̄ma terie. q; scilicet forma h̄z omnē materiā sibi possibilē. et sic ignis est terminat. q; omniū corruptibilū materia est diuisa in quatuor p̄ res fin quattuor elementa. Tercio mō sumit terminū augmenti ex ordine vniuersine vniū alterū corrumpat. et sic in elementis est certus terminus. et isto mō repugnat igni crescere in infinitum.

Sciendū est tertio. q; tres sunt

Liber secundus

conditiones alimēti scōm tria que sunt in nutritione. Prima cōditio ē q nutrimentū debeat esse p̄tratum nutritio eo q nutrino est motus qui fit de p̄trario in p̄trariū. Secunda ē q nutrimentū fit de illis contrarijs q habent generationē adinuicem eo q oportet nutrimentū cōverti in substantiāz aliti. Terna ē q nutrimentū sit de illis p̄ijs q p gnationē r corruptionē possunt agere se inuicē. q in nutritioe oportet alimēti manere in nutritio. id ignis non ē nutrimentū aque.

Quib' notatis ponit cōclusio

respōsiua ad. q. Nutrimentū ē obiectū potentie vegetatiue. Pz. q illud ē obiectū al cuius potēte in q primo r p se fert illa potētia r sub cui' rōe formaliter fert in omē illō in q fertur sic est de nutrimento respectu potentie vegetatiue. ergo nutrimentū ē obiectū potentie vegetatiue. Sz quomō diuersimode sit obiectū potentie gnatiue augmentatiue r nutritiue postea videbitur.

Sed dubitatur primo quomodo differenter se habeat obiectū sensus ad sensum et obiectūz potentie vegetatiue ad ipam. Dicendū q sensus primo ē accidētū r p accidētia substantiāz q sunt sensibiles p accidens. Sed potentia vegetatiua primo et p se respicit substantiā nutrimenti que per se nutritur r accidentia solū ex p sequēti sic suba dulcis per se nutrit. dulcedo vero solū per accidens. Unde natura dat talē qualitatē substantie nutrimenti. vt per eā distingua mus alimentū cōueniēs a discōuenienti.

Tunc dubitatur secundo utrū

Alimentū debeat esse simile vel dissimile nutritio. Rñdetur q ante decoctionē r digestio nā ē sibi simile in actu. r dissimile in potētia. sed post digestionē est actu simile nutritio vt in omni actōe naturali passus. in principio actiōis ē dissimile agens r p̄trariū. sed in fine ē simile. q omē agens assimilat sibi passum in q̄trum pōt. Aduertendū est tñ q aliquid ē in potētia dupliciter. Vno mō in potentia p̄p̄qua quando per vnicū mouens reduci pōt ad actum. r sic nutrimentū in principio nutritionis dicitur simile in potentia nutritio. Alio mō in potentia remota quando pluribus mouentibus solū reduci potest in actum. sed de isto non ē ad p̄positū. Ex quibus sequitur q alimē

tum nō potest esse p̄p̄rium alimentūz viuētis. quia non est in potentia p̄p̄xima vt assimilatur viuēti. quia per vnum agens alimentum venit in substantiā aliti et per aliud conuertitur in substantiā aliti. nec etiam omne mixtum est nutrimentū. vt patet de mineralibus. et de pis que sunt diffisilis dissolutionis.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q vnius obiecti forma liter r fin vnam rōnem est tñ vna potētia. sed vnius obiecti materialiter r scōm diuersas rationes possunt esse plures potentie. r sic est de nutrimento respectu diuersarūz potentiarū anime vegetatiue: vt postea patebit. Alie due similiter solui possūt. Et hec de questione. Sequitur in textu. Qm̄ autem nīl aliud ē. *Tunc ponit alia m.*

Querit decimotertio utrū sint

tñ tres operationes anime vegetatiue. scz nutritio: augere r generare. Et arguit q non. quia p̄dicte operationes dicuntur naturales. ergo non sunt operationes anime nature. Secundo arguitur. generare cōuenit tam viuētibus q nō viuētibus. ergo nō est operatio aie. Tertio aialia imperfecta r orbata habent aiaz: r tamen nō possunt generare. Quarto aia est potentior natura corporea. s natura corporea eadem virtute dat speciem r debitāz q̄ritatē. ergo similiter anima vegetatiua. r per p̄ns augere r generare nō sunt operationes distincte.

Quinto per idem res acquirit esse r p̄seruatur in esse. sed p gnationē res accipit esse r per nutritionē cōseruatur. ergo iste operationes non sunt distincte. sicut neq creatio rerum est cōseruatio ipsarū in esse. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendū est primo q postq Aristoteles determinauit de obiecto potentie vegetatiue scōz se. consequēter agit de ipso per respectum ad operationes anime vegetatiue et simul agit de illis operationibus r de potentijs a quibus causantur. vnde quia anima vegetatiua est in ordine animarū infima. ideo pro obiecto habet corpus sibi v̄ v̄ntum quod est corpus viuētis. Ex quo sequitur q omnis operatio anime vegetatiue est circa corp⁹. nō nīl nutrit vel augmētā nisi p̄ncipet vitā.

Sciendū est secūdo q̄ in illo qd nutritur q̄tuor sunt necessaria. Prīmū ē virtus nutriendans dans nutrimento spēm. Secūdū est color digerens q̄ est instrumentū huius virtutis. Tertiū est receptaculum nutrimenti. Quartū est spongiositas et porositas corporis nutriti sine qua non susciperet nutrimentū. Ex quo patet q̄ sola animata nutriuntur: q̄ solū ip̄s illa pueniūt. et igitur si similitudine dicat nutriti: nō tñ pprie nutriti. Quis ratio est. q̄ illud solū nutrit pprie qd in seip̄o aliquid recipit p qd p̄seruat esse in toto et in partibus p̄existentibus. sed hoc nō cōuenit igni. q̄ quis in materia cōbusti bili nouus ignis generet cū ille nō cedit in p̄seruationē ignis p̄cedētis. s̄ est noua gñatio ignis distincta a p̄cedente. q̄ totus ignis q̄ est ex aggregatiōe plurimū ignitorū nō est vnus simpliciter: s̄ solū p aggregatiōē. Sed in rebus aīatis p̄seruatur vita in partibus p̄existentibus p hoc q̄ nutrimentū p̄uenit in substantiā alit. et p additiōē crescūt aīata. et fit ppria augmentatiō. S̄ ignis nō pprie augmentat nisi per additiōē partis ad partem. tunc propter eius actiuitatē videtur nutriti et alia cōuētere in sui substantiam.

Sciendū est tertio q̄ triplex operatio est necessaria viuētibus. Prima p quā viuēs acq̄rit esse qd fit p potentia vegetatiuā. Secūda p quā acq̄rit p̄fectā q̄ritatē qd fit p virtutē augmentatiuā. Tertia per quā p̄seruat in esse ad quā ordinat virtutē nutritia. Et istarū virtutū talis est differentia. q̄ nutritiua et augmentatiua h̄nt suū effectū in corpore cū sunt. q̄ corpus aīe vnitū augeat et nutritur per istas virtutes. s̄ virtus gñatiua h̄z suū effectū nō in eo in quo est sed in alio. quā n̄hil gñat seip̄m. iō virtus gñatiua cum appropinquat dignitatē aīe sensitīue q̄ h̄z operationes circa res exteriores s̄z cōmētiōi mō q̄ vt dicit Dionysius. Sup̄mū alicuius ordinis attingit istū sup̄ioris. ratio inf̄ istas virtutes. generatiua quē est principalior p̄sentis p̄fecti cū est facere aliter tale quale ip̄sum quodāmodo p̄iūgitur cū potētis aīe sensitīue. Ex quibz p̄z q̄ augmentatiua et nutritiua deseruiūt gñatiue. et nutritia augmentatiue. Et sic p̄z de ordine istarū potentiarū.

Sciendū est quarto q̄ predictae potentie vno modo distinguuntur ex parte ob-

jectorū: quia alimentum vt est in potētia substantia membrum est obiectū et obiectū nutritiue. et prout est in potentia caro quanta: vel corpus animatū quātū est obiectū augmentatiue. Sed ip̄m vel habet rationē suā perflui et est in potentia ad esse hoc aliquid est obiectum gñatiue. nam superflū alimētū fit semen et habet in se virtutē gñatiuā non illius quod nutritur: s̄ alteri sibi similit in specie. quia quod nutritur iam genitū ē ex quo n̄hil generat seip̄m: s̄ aliquid potest facere ad cōseruatōē suā. et sic iste tres potentie vñ habent obiectū materialiter. sed tria distincta formaliter. Secūdo mō distinguuntur ex parte finis. quia finis nutritiue est p̄seruatiō indiuidui in suo esse. S̄ finis augmentatiue est determinata quantitas q̄ habitata res amplius non augeatur quā semper nutriatur. eo q̄ nutritio est ad restauratiōē humiditatis deperditū. et q̄ humiditū radicale p̄tinē p̄sumitur a calore naturali. iō nutritio semper requirit. Sed finis generatiue est p̄seruatiō speciei. Et sic p̄z q̄ nutritiua cōseruat indiuidū augmentati. et sic perficit ip̄m in quantitate. et gñatiua p̄seruat esse specificū.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā dicitur q̄ operationes anime vegetatiue dicuntur naturales duplici de cā. Prima propter similitudinē quā habet cū operationibus nature. q̄ natura dat esse q̄ritatē et p̄seruationē indiuidui. et ista tria sunt ab anima vegetatiua licet nobiliori mō a natura. Secūda q̄ sunt mediantibus q̄libet in partibus primis que sunt in instrumenta naturae. et etiam anime vegetatiue. s̄ tñ vt p̄cedūt ab anima sunt a principio intrinseco. Ad secūda dicitur q̄ generare aliud ex materia exteriori bene cōuenit non viuētibus. s̄ generare ex materia interiori. s̄ per semen decissum a generante solū cōuenit aīalibus p̄fectis. Ad tertiā dicitur q̄ generare solū inest vegetabilibus p̄fectis. et non in omnibus. sicut neq̄ om̄s potentie sensitīue in sunt cuilibet animali. Ad quartā dicit q̄ generatio viuētū est ex semine deciso a generante. et necessario est p̄us q̄ritatis. ideo oportet genitū esse parue quantitatē in principio. iō requirit vis augmentatiua per quā acq̄ritur determinata q̄ritas. Sed in aīatum generat ex materia exteriori separata ab agere. ideo simul recipit spēm et quantitatem finem q̄ritatis.

Liber secundus

ratem materie ex qua generatur. Ad quā
d: q licet viuens per eandē cām vniuersalē
acquirat esse et pseruatur in esse, non tamen
per eandē cām particularē: s per virtutē ge
nerantis acquirat esse, et per virtutem nutri
tiuā sibi intrinsecā cōseruatur in esse. Et hec
de questione. Sequitur in textu. Quare
aut motus anime principū et.

*Inter alia
q. 1. 1. 1. 1.*

Queritur decimoquarto vtrū
sint aliquę virtutes naturales potentie nu
tritue subseruientes. Et arguitur q non
quia potentia nutritiua est actiua. ergo pōt
operari in passio sibi disposito sine aliq adiu
uante. Secūdo. q quid potest virtus in
ferior: et potest superior: s anima vegetatiua
perfectior: est q natura. natura autem nō in
digerat quibus virtutibus ad exercendum
suas operationes. ergo neq virtus nutriti
ua. Ad oppositū arguit auctoritate medi
corū et plurimū pphicorū.

Pro responsione sciendū ē pri
mo q postq actū ē de actibus et obiecto po
tētie vegetatiue. psequēter Aristoteles ipaz
diffinit: dicens q potentia vegetatiua ē que
potest saluare suū susceptiuū in q̄tum huius
saluat ipm per alimentū per quod cōseruat
vita viuētiū. Unde diuersimode nutriti
um est principū nutritiōis. et ipa anima ve
getatiua est nutriendū principale. et nutriti
um est illud quo res alitur. et corpus anima
tum est illud quod alitur.

Sciendū est secūdo q inter po
tentias anime vegetatiue est duplex ordo. s.
generationis sūm quem nutritiua precedit.
deinde augmentatiua. et vltimo generatiua
Et perfectionis sūm quē generatiua pcedit.
quia tunc vñquodq perfectū est cū pōt al
terū facere tale quale ipm est. quod fit p vir
tutem generatiuā. et sic virtus generatiua ē
pfectissima. et est finis aliarū virtutū anime
vegetatiue. et q a fine iustum est vñquodq
q appellari. et generare alterū est finis vege
tatiue. ideo secūda diffinitione diffinit vege
tatiua potentia. q est generatiua alterius si
bi similis sūm speciem.

Sciendū est tertio q duplex est
instrumentū quo aliquid alitur. scilicet cō
iunctum et separatum. sicut nāis guberna
tur manu et ratione. manu: sicut instrumen

to coniuncto: et remonetanq instrumento se
parato. et ita instrumentū separatū quo ali
quid nutritur est ipm nutrimentum. et instru
mentum quo fit nutritio est calor: naturalis
qui est principium digestiōis.

Sciendū est quarto q qñ aliq
potentia habet plures actus potest diffiniri
per alterū suū actū ppter duas causas
Ad q: talis operatio inseparabilis: est ab illa
potētia: vel quia talis opatio perfectior: est
et finis aliarum. et ideo q: nutrire inseparabi
liter cōuenit potentie vegetatiue. et iō bene
diffinitur per hoc q est nutrire. et q: gñano
est pfectissima operū eius. ideo potest diffi
niri per generare tanq per ei. principalem
operationem. Et sic patet q aia vegetatiua
plus diffinitur per generare et nutrire q per
augere. q: augere nec est principalis: opatio
nec semp cōuenit rei cui puenit.

Sicigit cōclusio responsiua ad
questū. Alique sunt virtutes naturales po
tētie nutritiue subseruientes. scz virtus at
tractiua nutrimenti. retentiua attracti. dige
stiua retēti. et quarta q est expulsiua supflui.
patet. q: sūcipis virtutibus nō pōt fieri nu
tricio. nam attractiua attrahit nutrimentū
ad singula membra. et hec virtus est in sin
gulis membris et mutatur calore eleuāte eis
bum et positate membrorū. requiritur etiaz
virtus retentiua vt nutrimentū maneat quo
usq sit alterum et decoctum. et ad hoc facie
ficatitas membrorū: et etiam frigiditas. Sed
digestiua requiritur ad digerendū cibū vt
assimilatur nutritio et mutatur calore alterā
te et humido. qd facilius recipit figurā mem
bri. Sed expulsiua requiritur ad expellēdū
superfluum nutrimentū: et mutatur calore ad
periente vcnas et quandoq venositate. vbi
aduertendū est q quattuor: sunt digestiōes
Prima est in stomacho in quo sepatur purū
ab impuro: et impurum mittitur ad intestia.
et purum recipitur in epate in quo fit secūda
digestio. et vbi subtile nutrimentū ductū
est per venas epatis capit calorē sanguinis
Tertia digestio fit in extremitatibus vcnarū
epati. et mutat nutrimentū in albū colorē. et
ab illo sepatur quedā aquositas quem faci
entibus vana recipit in vesica. Ultima fit in
singulis membris vbi virtus mēbra conuer
tit alimentum in substantiā eius.

Sed tunc dubitatur primo utrum semen solum sit ex superfluo alimenti. Respondet quod superfluum nutrimenti per quanto vis generativa est sibi impressa a generante convenienter dicitur semen. Unde alimentum primo capit quandam virtutem contra respectu partium omnium corporis et in fine determinatur ad quilibet partem. ideo non capitur pro se in illud quod est iam conversum in substantiam membrorum per quandam resolutionem sed capit illud quod est in proxima dispositione ad conversionem. Unde si illud retineret naturam eius a quo resoluit non haberet virtutem generandi totum quod diceretur si esset resoluta ab omnibus partibus. et sic semen est unum paruum animal quod falsum est. Relinquitur ergo quod superfluum nutrimenti secundum quod habet virtutem contra omnem partem corporis est semen.

Ad rationes ante oppositas.

Ad primam dicitur quod illae virtutes naturales dicuntur subservire anime vegetative. non quia debet ipsi sibi virtutem agendi. sed quia sunt instrumenta quibus agit. Ad secundam dicitur quod si anima vegetativa pertineat virtualiter omnes virtutes naturales non tamen format. id bene videtur ipsis tanquam instrumentis. Et hec dicitur questione. Sequitur in textu. Determinatis autem his etc.

Queritur decimoquinto utrum sensus sit potentia passiva. Et arguitur primo quod non quia potentia vegetativa est activa ergo et sensitiva cum sit maior virtus cum ena potentia sensitiva sit formalior quam vegetativa. Secundo. sensus iudicat de sensibili. si iudicare est agere. Tercio. Si sensus esset potentia passiva pateret a sensibili et sic sensibile esset nobilius sensu. quod falsum est.

Quarto. agens est nobilius passivo. si ergo sensus pateret a sensibili oporteret obiectum externum esse nobilius sensu. hoc est falsum. ergo. Quinto. oculi mulieris melius vident in speculum. et basiliscus solo visu interficit hominem. et oculi catus resplendent in tenebris quod non esset nisi visio fieret extramittens. ergo sensus est potentia activa. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est primo quod potest actum esse de anima vegetativa et suis potentis primo. per agendum esse de anima

sensitiva et suis potentis primo inquirens quedam communia omni sensui. et deinde propria secundum unumquemque sensum.

Sciendum est secundo quod duplex est potentia. scilicet essentialis quod est ad actum primum ut puer noviter natus est sciens in potentia. Alia est accidentalis quod est ad actum secundum. Et differunt primo. quia prima dicitur remota et alia proxima. nam ut habet textus. Is habitus scie considerat dum vult nisi ad externum prohibeat. Et de secunda potentia potest se quis reducere in actum. Secundo differunt. quia potentia accidentalis bene stat suo habitu primo. ut intellectus sub errore et contrario scie. accidentalis vero stare non potest sub habitu contrario.

Sciendum est tertio quod duplex est passio. scilicet corruptiva et perfecta. Corruptiva et receptio forme in subiecto cum abiectioe aliquid perfectioris. ut cum aqua calefit. Perfectiva est receptio forme in aliquid sine remissione perfectioris precedentis. et talis passio non est corruptio. si talis et perfectio. ut habet scias dum speculat non alterat. Et si adduceres videas aliam devenit de errore in scias. tamen ibi non est proprietas alteratio. quia alteratio per predicta debet esse de se de primo contrario modo acquisitioni scientie accidit quod adducens paus sit in errore.

Tunc sit conclusio repsonsiua. Sensus est potentia passiva. patet. quia sensus recipit species sensibiles ab obiecto. si recipere est pati. Secundo. si sensus esset potentia activa sequeretur sentiret seipsum. et sentiret sine obiecto exteriori. patet prima. quia virtus activa sufficiens est se ipsa ad agendum. et ita sensus sentiret seipsum sine sensibili exteriori. ut si per bulliole haberet virtutem per bulliole sine obiecto exteriori et seipsum combureret. quia tunc virtute activa haberet potentiam passivam. Sed per hanc rationem arguitur quod ex ipsa sequeretur quod omnis potentia activa ageret sine obiecto exteriori. quod falsum est. quia virtus domesticativa non potest operari sine obiecto exteriori. Dicitur quod non est simile de arte domesticativa et de potentia passiva. quia ars domesticativa habet materiam exteriorem que transit in materiam interiorem. Sed sensus si esset virtus activa haberet operationem immanentem ideo non indigeret materia exteriori. Et quo patet quod sensus non sentit seipsum nec sentit sine obiecto exteriori.

Conclusio secunda. sensus educi

Sensus est
potentia passiva

Liber secundus

tur de potentia efficiendi in actu a proprio obiecto. Præter quod obiectum est proprium mouens et agens respectu sensus.

Conclusio tertia potentia ad sensum reducitur ad actum in generante. Præter quia dans formam dat omnia consequentia ad formam. ergo generans animam sensiuam dat sensum qui per se consequitur ad ipsum.

Sed dubitatur primo. verum sensus sit tamen singularium. Pro dubio sciendum quod duplex est principium actionis. quoddam est ipsum agens. Aliud est ratio agendi sub qua agit illud quod agit. Tunc videtur quod ratio obiecti sensus est vniuersalis. quod aliter potentia sensitiva non esset vna. nisi haberet vnum obiectum sub cuius ratione formali apprehenderentur omnia que apprehendit. Dicitur secundum quod obiectum sensus quantum ad illud quod sentitur est singulare. quod cognitio habet fieri per hoc quod cognitum est in cognoscente secundum suam similitudinem. et quod sensus est virtus corporalis. id recipit particulatim similitudinem sensibilis corporalis. ideo sepe dicitur quod sensus quantum ad actum est singularium. et quantum ad obiectum est vniuersale. Abi a quærens dum quod quattuor sunt gradus apprehensionis. Primus est quomodo abstrahitur forma rei a materia. sed non adprehensiuam nec a conditionibus eius que fit per sensum exteriorem.

Secundus est quomodo forma rei cognite abstrahitur a materia et apprehensiuam materie. sed non a conditionibus eius quod conuenit imaginatiue. Tertius est quomodo forma rei sumpta a materia et a conditionibus eius abstrahunt intentiones non sensate que non impediuntur a sensibus et hec intentiones eliciuntur per extimatiua. sicut omnis ex colore et figura lupi sensati apprehendit inimicitiam.

Quartus est quomodo abstrahitur forma a materia et a conditionibus eius. qui solum conuenit intellectui.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod maior habet veritatem quomodo superius et inferius ordinantur ad eundem finem. modo potentia sensitiva et vegetatiua ordinantur ad diuersos fines. Ultra dicitur quod passiuum superioris ordinis est perfectius actione inferioris generis. modo generis potentie sensitivæ est superius totum genus potentie vegetatiuæ. Ad secundam dicitur quod sensus

est potentia passiva quomodo est intransmutari a sensibili. sed dicitur est intransmutato esse a sensibili fit potentia actiua et iudicat de sensibili exteriori. unde nulla est potentia interiori passiva quin possit agere per formam sui actiui in ea receptam. modo illud iudicare consequitur formam sensibilis receptam in sensu.

Ad tertiam dicitur quod agens ea ratione qua agit nobilior est passio et illud obiectum in quantum est in actu tale qualis est sensus in potentia. sensus habet rationem imperfectam. Ad quartam dicitur quod talis actio non est oculi puri in eo est sensus. sed prout est corpus rariis ceteris partibus propter eius raritatem ut ab oculis talis mulieris exeat fumus grossus vaporis qui primo inficitur aere mediu et deinde speculum. Similiter ab oculis basilici exiunt vapores venenosi primo inficientes aere et consequenter homines visus. et oculi carorum resplendent in tenebris. quia sunt corpora maxime tertia et polita et exeat ab ipsis virtus visiva. Et hec de questione. Sequitur textus. Sensitivum autem prima.

Queritur decimosexto verum quinque sensibilia communia. scilicet magnitudo numerus: figura: motus: et quies sint sensibilia per se. Et arguitur primo quod non. quod numerus solus cognoscibilis est ab intellectu ergo non est sensibile per se. Secundo sensibile commune ab omnibus sensibus sentiri potest. sed magnitudo non percipitur ab omnibus. ergo non est sensibile commune. Tercio illud sentitur per accidens quod sentitur per alterum: sed predicta quinque sentiuntur per aliud scilicet per sensibilia propria. ergo non sunt sensibilia per se. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam ostendit aristoteles quomodo sensus se habet ad sensibilia. prout agit de sensibili ostendens quod est sensibile per se. et quod per accidens. quod sensibile proprium et quod commune.

Sciendum est secundo quod sensibilia communia sunt aliquos dicuntur sensibilia per se primo. Tum primo. quod sensibilia communia sunt obiecta sensus communis. Tum secundo quod sensibilia propria non possunt esse sine communibus et tamen bene possunt esse sine sensibilibus per accidens. Sed prima ratio istorum ut dicit Thomas non valet. quod falsum est sensibilia communia esse obiecta sensus communis. quod

sensus communis
sensus proprius
ergo non
quinque
sensibilia
communis
in suis ob
se primo
sensus proprius
se quod si
sensibile
bilium. id est

Sciendum
ne agens
solum patiens
sistat in qu
terano se
B. magis
mutat sensu
facit ad m
propria spec
propria spec
randi de
des de qu
sione in se
modum un
tatur vid
sibile per
bile per se

Alterum
se de dicitur
est quod ab
non contin
ipsum huius
differentia
in specie v
non immut
facit per se
bus sensibi
sensum ex
Et differe
um ab om
omnibus
ca sensibi
ca propria
decipitur
obseruat
suo organ
male iudi
sit debita

de anima.

sensus cōmunis percipit omnia obiecta sensuum particularium et etiam sic actionis eorum. ergo nō hñt obiectum indistinctū ab obiectis quinque sensuum particularium. et sic illa sensibilia cōia nō sunt primo obiecta sensus cōmunis. Itē ois potentia per se primo fert in suū obiectum. sed sensus cōis nō percipit per se primo ista sensibilia cōia. s. mediātib⁹ sensibus propriis. Similiter secūda ratio nō valet. q. si sic sequeretur q. substantia esset per se sensibilis. cū sit subiectum propriū sensibilib⁹. iō iste rōnes sunt insufficientes.

Sciendum est tertio. q. nō omne agens infert passionē cūlibz patiēti. sed solū patienti disposito. cum ergo sentire consistat in quodā pati quicquid per se facit in alteratōe sensus a sensibili ē sensibile per se. et b. ptingit dupliciter. Uno mō q. sensibile immutat sensum per propriā spēm. Alio mō q. per se facit ad modū immutandi. licet non agat per propriā spēm. ideo tam illud qd immutat per propriā spēm q. illud qd facit ad modū immutandi d. sensibile per se. S. sensibile per accidēs d. q. accidit sensibili per se et nō facit passionē in sensu neq. per propriā spēm neq. ad modū immutandi. et iō ipso mutato nō mutatur iudiciū sensus. Ex quo patet q. sensibile prima sui diuisione diuiditur in sensibile per se et in sensibile per accidēs.

Alterius sciendū est q. sensibile per se diuidit in sensibile propriū et cōe. propriū est qd ab unico sensu percipitur. et circa quod nō cōtingit propriū sensum errare. Unde in ipm hz sensus naturalē aptitudinē. et iō fm differentiam propriū sensibilem sensus in specie variantur. Sed sensibile cōe est qd nō immutat sensum per propriā speciem. tñ facit per se ad modū immutandi et a pluribus sensibus percipi pōt. circa quod ptingit sensum errare. vt sunt quinque prius dicta. Et differt sensibile propriū a cōmuni. q. propriū ab unico sensu percipit. Cōmune vō ab omnib⁹ vel plurib⁹. Differūt secūdo. q. circa sensibile cōe cōtingit sensum errare. s. circa propriū non cōtingit errare. vt visus nō decipitur circa colorē quattuor cōditionib⁹ obseruatis. Prima est q. sit debita dispositio organi sensus. defectu cuius febricitās male iudicat de saporibus. Secūda q. sit debita dispositio mediij. defectu cuius iu-

dicam⁹ solē de mane esse rubēū. Tercia ē q. sit debita distantia sensus a sensibili. defectu cui⁹ solē iudicam⁹ esse bipedalis q. n. raris. Quarta requiritur q. sit debita virtus obiecti sic q. nō sit nimis magnū nimis fortis: nec nimis paruū.

Sciendū est vltcrius q. ad sensibile per accidēs duo requiruntur. Primo q. accidat sensibili per se. Secūdo q. statim apprehēdat a sentiente cognito sensibili per se. si cū aliquid accideret sensibili per se qd tñ lateret sentiente nō diceret sentin per accidēs q. re oportet q. cognoscat illud sensibile ab aliqua potentia sentiētis q. sit sensus. vel intuitus vel vis cognitiua. vel extimatiua. exemplū dat de sensu. sicut dulcē qd est propriū sensibile gustus per accidēs percipit a visu. Exemplū de intellectu: vt viso aliquo mouere se ipsum per intellectū apprehēdim⁹ vitā ei⁹. Exemplū de cogitantiua: vt viso colorato papim⁹ esse hoīes vel aīal. et virt⁹ in hoīe d. rō particularis. et cōparat intentōes pnculares. licet rano cōis cōparat intentōes vniuersales. tamen hec virtus est sensitiua: Quis pncipaliter aliquid de intellectu in homie pro q. rō sensus cōiungitur intellectui. Exemplū de extimatiua: vt ouis per auditū audit vocē agnellī et per extimatiuā iudicat ipm esse filiū ei⁹. Aduertendū tñ q. differēt se hñt cogitantiua i hoīe. et extimatiua in brutis. q. cogitantiua apprehēdit indiuiduū: vt sūtit sub natura cōi qd sibi cōtingit in q. tuū cōiungitur intellectui. Sed extimatiua in brutis nō apprehēdit indiuiduū fm q. ē sub natura p. muni. s. solū put est terminus aut principij actionis vel passiōis ei⁹. vt ouis nō agnouit hanc herbā: vt est sub sua spē. s. solū in q. tuū est abus ei⁹. Vñ ista virtus dat brutis vt per eā ordinentur ad psequendū suas operationes.

Tunc sit conclusio prima. Sensibilia cōmuna sunt sensibilia per se. Pr. q. illa q. faciūt ad immutandū sensum per propriā speciem siue ad modū immutandi sunt sensibilia per se. S. sensibilia cōia sunt hñmōi nam faciunt ad diuersum modū immutandi sensum. nam aliter immutat visus a magno colorato et a paruo.

Conclusio secūda. substantia et accidentia distincta a sensibus propriis et

Liber secundus

cōib? solū sunt sensibilia per accidēs. Priz.
q: nō immutant sensum per ppriā spēm. ne
q: p se faciunt ad modū inutandi.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q: l3 numerus fm suam sim
plicē essentā soluz cognoscat ab intellectu
tamen fm esse materiale qd habet in rebus
numeratis est quedā q̄ntas discreta a sensu
su p̄cipitur. Ad secūdā d: q: ad sensibile
cōe nō oportet q: ab oibus sensibus p̄cipi
atur: sed sufficit q: a multis. Ad tertiam
dicitur q: illa sensibilia bñ sentiuntur p aliō
fñ nō per accidēs. q: per aliud nō est idē q:
per accidēs s̄ opponit ei qd est p̄mo. Et
hec de questione. Sequitur textus. Lūi?
quidē est visus ipsū est visibile.

Quentur decimoseptimo utrū
ad videndū requiratur lumen ppter mediū
tñ nō ppter colores. Et arguitur p̄mo
q: nō. q: color: non habet virtutē mouendi
dyaphanū sine lumine. ergo lumen requiri
tur ppter colores. asis patet a signo. nā ille
qui est in obscuro loco videt rem positā in
lumine. nō cōuerso. si sit in lumine nō vis
det rem in tenebris. q: color: nō potest diffū
dere suas species nisi in medio illuminatō

Secūdo visus est vna potentia. ergo ha
bet vñū per se p̄mo obiectū. qd nō esset
si color: esset per se visibilis. nō per virtutē
luminis. quia lumen est per se visibile. Ad
oppositum est textus dicens. q: color: habet
in se cām essendi visibile.

Pro responsione sciendū ē p̄
mo q: postq: actum ē de sensibilib? in cōi.
p̄nter agit Aristo. de ip̄is in p̄iculari. n̄ p̄mo
de sensibili visus. et q: ad videndū requiritur
dyaphanū n̄ lūmē. ideo de istis determinā
dū est. In om̄i em̄ sensatione tria sunt. scz
mouēs n̄. qd est subiectū. n̄ motū qd ē ip̄e
sensus. n̄ mouēs n̄ motū simul. qd ē mediū.
Sensibile em̄ positū supra sensum nō facit
sensationē. ideo semp̄ requiritur mediū. Et
circa hoc videndū est utrū lumen requirat
ad videndū pp̄ mediū vel pp̄ ip̄os colores

Sciendū est secūdo. q: dyapha
nū dicitur qd. de se nō hz ppriū lumen quo
v. deat. s̄ est susceptiū luminis extranei p
quod aliquo mō sit visibile: vt sit aer n̄ aq
vitrū vel cristallus. Et licet aliqua accu

dentia cōueniant elementis rōne elemento
rum: vt calidū vel frigidū. tamen dyapha
nitas nō cōuenit aerī vel aq: sed naturā
ppriam. s̄ consequitur naturā cōmunem
celestem et cōuenit elementis inq̄tū seu
dammodo participant aliquid corporū ce
lestium licet equiuoce.

Sciendū est tertio. q: lumen est
actus dyaphani fm q: dyaphanum est. vñ
dyaphanū est potentia lucis et tenebre. sed
est materia prima n̄ in potentia respectu for
me priuationis. lūmē autē cōparatur ad dia
phanū sicut color: ad corp? color: atuz. quia
vtrūq: est forma n̄ actus sui susceptiui. Et
ideo dicit aristoteles q: lumen est q̄si color:
dyaphanū fm qd dyaphanū est actu factū
ab aliquo corpore luminoso siue sit ignis si
ue aliqd corpus celeste. nā sicut dyaphanū
cōmune est celo et elementis. ita esse lucens
cōuenit igni n̄ celo.

Sciendū est quarto q: corpora
quedā sunt lucida vt sol. quedā dyaphana
vt aer. quedā opaca vt terra. Lūius rō est
q: lux est pp̄ia qualitas celi qd est corp? p̄
ferrissimū. ideo corpora illa que sunt actua
ta sunt actu lucida. que vero sunt pp̄inqua
his sunt receptiua luminis: vt dyaphanuz.
s̄ maxie materialia nec sunt lucida nec sūt re
ceptiua luminis fm p̄funduz. Aduertendū
est tñ q: ignis lucidius ē in materia aliena
et nō in materia pp̄ia. vñ in pp̄ia sp̄era dy
aphanitate hz. nā nisi ita diceret per regio
nē ignis nō possent videri stelle.

Tunc sit cōclusio respōsiua ad
quesitū. Ad videndū requiritur lūmē p̄o
pter mediū n̄ nō pp̄ colores. Prima ps pz
q: color: ē motū? dyaphani fm qd ē in actu
s̄ lūmē est act? dyaphani. ergo ad videndū
requiritur lūmē ex pte dyaphani qd est mediz
um. Scūda pars pz. nam color: desui natu
ra hz q: possit mouere dyaphanū in actu.
s̄ om̄e potēs p se mouere dyaphanū in actu
est per se visibile. ergo color: fm sui naturaz
est per se visibilis. n̄ sic ex pte sui nō requirit
lumen. Sed quia dyaphanū nō sit in actu
nisi p lumen. ideo color: nō pōt videri sine
lumine. si ē lūmē qd requirit pp̄ mediū n̄ nō
pp̄ colores. q: color: est p se visibilis. p se
scz in secūdo modo. per se q: visibile est p̄o.

psia possi
ideo dicit
tamen in
le. 1. Et p
cum diffu
mul esset
Et quo se
corpora q
vltimus q
siuz q: lic
ina quo p
cre in tant
adentz in
pus lucidū
nollrū em̄
dicti De m
et ran visā
q: corpus i
ca in celo. h
us dyaph
est dyaphan
mon ē h ab
d. um impē
oni. s̄ hoc est
p̄manerēz
sione ad res
q: subro un
Sed causa
nez est. q: v
lo figure p̄
sa n̄ angul
visā maior ē
q̄o plus rec
le angul? q:
sunt longio
angulus ē m
minor appar
tus aliter resp
dicens. q: ad
pp̄ mediū n̄
color: hz duple
git ex p̄o mo
rū. n̄ fm hoc
Aliud hz esse
phanū qd est
qd est tota pp
color: est actu
pp̄ colores
Ad rationē
Ad primā d:
disponere suū

de anima:

præ passio et non de sua essentiali diffinitioe
ideo dicitur textus. sed in se autem et non ratione: sed
tamen in seipso habet causam essendi visibili
le. **¶** Et predictis patet quod lumen est corpus: quia
cum diffundatur per medium duo corpora: a si
mul essent in eodem loco: quod est impossibile
Et quo sequitur ulterius. quod non est fluxus
corporum: quod si sic essent quia corpora. Sequitur
ulterius quod lumen diffunditur per motum successi-
uium: quod licet talis motus posset nos latere
in aliquo parvo spacio. tamen non posset nos la-
tere in tanto spacio sicut est ab oriente in oc-
cidentem in eodem instanti in quo ascendit cor-
pus lucidum supra orizontem illuminatur totum
nostrum conspectum. Sequitur ulterius falsitas
dicti Democriti dicentis. quod si inter visum et
et rem visam esset vacuum posset videri quodcum-
que corpus in quocumque distantia. puta for-
ta in celo. hoc est enim falsum. quod color est motus
diaphani secundum actum: modo in vacuo non
est diaphanum neque medium. Unde hæc opi-
nio non habuit Democritus. quod credidit me-
dium impedire visionem eo quod resistit sue visi-
oni. **¶** Hoc est falsum: quod diaphanum non habet
partem ad lumen. sed est in ultima dispo-
sitione ad recipiendum lumen: cuius signum est.
quod subito immutatur et illuminatur per lumen
Sed causa quare distantia impedit visionem
est. quod visibile videtur sub quo datur angu-
lo figure pyramidalis cuius basis est res vis-
a et angulus est in oculo videtis. Et quod res
visa maior est puncto in quo est ille angulus. et
quanto plus recedit ab oculo tanto diminuitur il-
le angulus. quod quanto latera alicuius trianguli
sunt longiora. dum tamen bases sint eadē. tanto
angulus est minor. ideo res a remotiori visa
minor apparet. Verum est tamen quod Albertus
aliter respondet ad questionem precedentem
dicens. quod ad videndum requiritur lumen et
propter medium et propter colores. Dicit enim quod
color habet duplex esse. scilicet naturale quod confu-
git ex proportionem quatuor: qualitatum prima-
rum. et secundum hoc esse bene est color in tenebris.
Aliud habet esse formale quo potest mouere diapha-
num quod esse habet ex in cadentia luminis
quod est tota proportionis coloris. et secundum hoc esse
color est actu visibilis. et sic lumen requiritur
propter colores et propter medium.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod forma perfectæ virtutis præ-
disponere suum receptivum. et sibi dare formam

similam forme agentis. **¶** Forma imperfecta habet
possit concitare aliam formam non tamen suffi-
at disponere suum receptivum. modo virtus
coloris in agendo est imperfecta respectu lumi-
nis. quod calor non est aliud quam lumen obscura-
tum et commixtione corporis opaci. ideo cor-
lo: non habet virtutem disponendi medium ad
receptionem eius. sed potest diffundere suas spe-
cies in medio disposito. Et ad illud quod dice-
batur de existente in tenebris: respondetur quod il-
lud medium est illuminatum quantum sufficit ad dif-
finitionem speciei coloris. Ad secundam dicitur
quod lumen est tota substantia coloris. id si per-
tinet ad eandem naturam visibilis non oportet
quod color fiat in actu visibilis per lumen extrin-
secum. **¶** habet in se lumen intrinsecum quo sufficit
mouere diaphanum existens in actu. non tamen
sufficit ipsum actuare per imperfectionem eius
Et hæc de questione. Sequitur in textu.
Et autem coloris etc.

Queritur decimo octavo utrum

color sit proprium obiectum visus. Et arguitur
quod non. quod obiectum visus per se primo debet
videri. sed color non videtur per se primo. sed
videtur per lumen. Secundo. proprium obiectum
debet esse adequatum sue potentie. sed multa
videntur que non habent colorem: ut corpora celestia
et tenebre. ergo color non est obiectum.

Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est primum

quod postquam philosophus ostendit quid est color. quod diaphanum. et quod sit lumen. ostendit qualiter
se habeat diaphanum ad colores et ad lumen
quod est actus eius. Unde de lumine diuerse fuerunt
opiniones. Prima fuit quod lumen est corpus
eo quod sepe dicitur quod radij luminosi se intersecant.
modo intersecare se pertinet ad corpus. Secunda
fuit dicentium quod lumen est defluxus corporum
ad modum vaporis defluentis ab aliquo humi-
do propter illud motum. quod sepe dicitur quod
lumen transit per aerem. modo transitus solum
conuenit corporibus. **¶** Et iste duo opiniones fue-
runt improbate in questione precedente. nam
si lumen esset corpus vel defluxus corporum: dis-
funderetur successiue: quod est falsum. Tertia
opinio fuit quod lux vel lumen est quedam natura
spiritualis propter illud motum. quod in rebus
intellectualibus videtur nomine luminis: ut dicitur
substantias separatas habere lumen intellectualem
Quarta opinio fuit quod lumen est forma

Ziber secundus

Substantialis solis eo qd sol fm se dicitur lucidus. Sed iste due opiniones improbantur. q: nulla natura spūalis nec etiā forma substantialis est per se sensibilis. ergo lūmē nō est natura spiritualis. nec forma substantialis. iste aut locutiones de lumine propter qd ipsi mouebantur sunt oēs metaphorice. Quarta fuit opinio Alberti dicentis qd lūmē hz esse intentionale solum in aere vel in dyaphano. Sed hoc improbat. q: ens intentionale nō pōt facere naturāle transmutationes. s: radij corporū celestium transmutant realit̄ hęc inferiora. Est em̄ lumen qualitas corporis celestis p̄ quā agit in ista inferiora. ergo color hz esse reale et nō solū intentionale in aere.

Sciendum est secūdo qd lumen et color substantialiter cōueniūt. s: differunt primo. q: lumen noiat formā in parui potentia cū tenebrosus. color aut dicit formā parui potentia. Secundo. q: lux est qualitas p̄mi alterantis que nō habet cōtrariū. et ideo susceptiui eius semper est in p̄tima dispositio ne ad recipiendū lumen. Sed color fm suā spēs hz cōtrarietate fm diuersas p̄mixtiōes luminis cum opaco. et fm qd lūmē magis vel minus dñatur fm hoc causant diuersi colores extremi vel mediij.

Sciendū est tertio qd vt dictū est prius dyaphanū est receptiui luminis et coloris. et q: receptiui alicuius dicitur esse denudatus a natura quā recipit. id dyaphanū fm se non hz lumen vel colorē: s: est inuisibile et renebrosus. Verū tamen qd eadem est potentia cognitiua oppositorū dyaphanū potest videri sicut et tenebrosus. et sicut dicitur de susceptiuis obiecti visus: ita dicendū est de susceptiuis obiectoꝝ alioꝝ sensuum.

Sciendū est quarto qd visibiliū quedā sunt p̄prie dicta: vt colorata et luminosa. nā om̄e qd videt in q̄m p̄cipat lūmē aut ergo ipm p̄cipat in potētia vt dyaphanū. aut in actu excellēt: vt celū. aut impfcter remissē. q: vel habz lucē satis clarā: vt ignis qui videtur in tenebris et in lūmē. in tenebris quidē. q: tñ hz de luce qd pōt facere mediū in actu et diffundere suū lūmē. i lūmine vō videt eo qd lūmē ei? nō est t̄z debile vt ad presentia alteri luminis totaliter obfuscat. id in lūmē pōt videri. Alia sunt inuisibilia imp̄prie dicta: vt sūt in nocte lucētia

quēadmodū sūt putredies aliquoꝝ quercuum. squame aliquoꝝ piscium. oculi cattoꝝ vel lupoz que dicuntur visibilia innominata.

Sciendū est quinto qd predicta sunt visibilia in lumine in q̄m colorata et non in q̄m lucida. s: in tenebris vident vt lucentia et non vt colorata. Lūmē rō est. qd p̄dicta in sua cōpositione habēt aliquid lūq in q̄m lucidū ignis et dyaphanū aeris et aque nō est totaliter cōprehensum in ipis p̄ oppacū terre. et ita quodāmodo lucida sunt et eoz lux solū in tenebris cognoscit. q: cū illa lux sit debilis ad presentia maioris luminis obfuscat. id de die nō vident vt lucentia sub propria luce: s: vt colorata sub p̄prio lūmē: vel vt colorata sub lūmē alieno. Unde lux ipoz cū sit debilis nō potest tñ reducere medū in actu vt possit recipere spēs coloris. id sub sua luce: nec ipa: nec alia vident. s: quia lux ipoz fortior est ipo colore. id in tenebris possunt videri lucida. Et dicuntur p̄dicta inuisibilia innominata. q: simul sunt et lucētia et colorata. ideo nō possunt h̄re vñ nomen tñ.

Istis notatis ponitur cōclusio responsiva ad. q. Color est p̄prie obiectus visus cōprehendendo lumen sub colore. qd sunt vñ in rōne visibile. p̄ illud est p̄prie obiectū visus in quod p̄? et directe fertur potentia visua et sub cui? rōne formali fert in omne illud in quo fert. sicut est de colore respectu visus. ergo est obiectum visus. Et quo sequitur qd visus est spūalior inter sensus particulares. p̄ primo ex parte obiecti. quia suū obiectum comenit tam corporibus celestibus q̄ inferioribus: qd in nullo alio sensibilibus reperit. Tactus em̄ solū percipit qualitates tangibiles que dñant cōueniunt elementis et mixtis. Gustus vero percipit saporē qui solū sunt in mixtis. Olfatus solū circa odores est qd solum reperiuntur in mixtis. Auditus est circa sonum qui solū causatur in corporib: que possunt rarefieri et condensari facili: qd repugnat corporibus celestibus. Secundo patet qd visus sit spūalior ex modo sue mutationis. q: alij sensus immutant naturaliter et spūaliter simul. s: visus solum immutat intentionaliter. id spūalior: ē inter alios sensus. deinde auditus. deinde olfatus. deinde gustus: et vltimo tactus. Tñ immutatio naturalis est in quo qualitas in q̄

mutata
ale. Sec
patent

Ad r

Ad p
lumen
tis. m
sio qd
est p̄
lumen
li et nō
capitur
tenebra
sicut p̄
habitu
rectus.

Quer
nus fiat
arguitur
sistentia
et diffusi

Secun
sed sonu
in eo vt
subiecto
intention
ergo aer
oppositu

Pror
ipo qd p
p̄ter ag
auditus
deinde d

Scien

sonabiliū
pana acc
vt in pote
actu. Ali
sunt bñ
qd hz esse
pliciter
in actu p
lia alioꝝ
in suis su
to. Alio n
suo et in
em̄ hz esse
qd d. u est
necatio se

mutantis recipitur in patiente scdm esse reale. Sed spiritualis est quado recipitur in patiente spiritualiter em.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur qd color nō videtur sine lumine requisito ex premedij et ex pre vidētis. vñ tñ videtur sine lumine exteriori requisito ex parte ipsius coloris. ideo adhuc color est per se visibilis. Ad secundam dicit qd lux lumen et color cōueniūt in vna rōne formae. et nō differūt formaliter in esse visibili. et nō capitur hic color: vt distinguitur a lumine. tenebræ aut solū vident per carentiā luminis. sicut privatio percipitur per remotionem sui habitus. Et hec de questione. Sequitur textus. Nunc aut primo de sono.

Querit decimonono verum sonus fiat in aere tanq in pprio medio. Et arguitur q nō. qz aeris ad sonū nulla est resistentia: ergo si sonus fieret in aere in instanti diffunderet per aera quod falsum est.

Secundo subiectū soni nō est mediū a? sed sonus est subiectus in aere. ergo nō est in eo vt in medio. Maior pz. qz son? in suo subiecto habet esse reale et in medio hz esse intentionale. Tercio son? auditur in aqua ergo aer nō est pprium medium soni. Ad oppositum est textus.

Pro respōsione sciendū est prius qd postq actum est de obiecto visus. pnter agit aristoteles de sono qui ē obiectū auditus. et primo agit de generatione soni deinde de immutatione ad sonum.

Sciendū est secūdo qd corporū sonabiliū quedā sunt bene sonantia: vt campana actu sonans. Alia sunt bene sonantia: vt in potentia. vt campana qñ nō sonat in actu. Alia sūt q nec in actu nec in potentia sunt bñ sonantia. Et quo pz q son? qñ q hz esse in actu et qñq in potentia. Dupliater tñ aliqd habet in actu. Uno modo in actu pmanendi et in facto eē. et sic sensibilia alior sensu ab auditu hñt esse cōpletus in suis subiectis: vt color in corpore colorato. Alio mō aliquid habz esse in actu successivo et in fieri. et sic sonus hz esse in actu. nō em hz esse pmanens in subiecto. solum est qdū est generatio eius. in simul em sūt generatio soni et immutatio auditus a sono. tō

Aristoteles simul determinat pdicta duo d sonus qd tñ nō facit d sensibilib? alior sensuū

Sciendum est tertio qd ad generationem soni tria requirunt. scz percussio: percussum: et mediū in quo fit percussio. Sonus em causatur vt vehementi percussione in q fit violenta fractio aeris. mō in percussioe requiruntur percussio et percussum. et qz actus percussientis nō fit sine motu locali. nec motus localis sine medio. ideo in illa percussione requiritur medium. et hoc est qd dicitur q sonus est alicui? ad aliquid et in aliquo. alicuius scz percussientis. et aliqd scz percussum. et in aliquo: scz in medio. nō tñ fit sonus ex percussione quocūqz corporis. qz lana et corpora mollia nō habent vim sonandi. Cui? ratio est. quia talia corpora cedūt percussenti ideo ex percussione eorū nō frangitur aer. ita vehementer q possit formari sonus. et tamē illa mollia corpora compriuntur possunt adeo fieri dura qd causarent sonū.

Sciendum est quarto. qd ad hoc q corpora faciant sonū ex sua percussione requirunt q sint dura vt possint vehemēter frangere aerē. Secūdo requiritur q sint leuia. vt aer sit vniiformis in sua fractione. Tercio requirit q sint cōcava si debeāt facere magnū sonū. qz aer indusus in corpore cōcavo nō pot statim exire. imo vna pars percussit aliam. et alia alia. et sic fiunt multi iter? et multiplicatur sonus. Vñ corpora q in sua compositione bñt aerē bene dispositus bene sonant. vt res vel argentū. Quarto requirit q illa corpora dura se percussant vehemēter et velociter. qz si tarde ate percussione dissolueretur aer et nō causaretur sonus.

Alterius sciendū. In generatio- ne soni equon q corpus sonans se hz ad sonum sicut ad centrū. ita q sonus o. biculariter diffundit circa ipm vt qñ lapis cadit in aquam pūct? percussus lapidis ē vt centrū et circulariter causant multe inundationes q si nō reperiat obstaculū: tñ reuerberant ad locū a quo pcesserūt. ita similiter son? circulariter diffundit. et si nō reperiat obstaculū tandē deficit. et si reperiat obstaculū: tñ reuerberat ac ille a corpore obiecto et cogit son? reuertere ad locū ad quē pcessit et in illa repcussioe causat sonus qui d: son? equon et ille aer idē numero repcutitur adhuc hñs

Libri secundus

imp:ressionem soni primo generati, ideo qñ qz secundario audim? vocem simile voci pri? formate dñ tamen fiat repulsio prope. qz si nimis distanter fieret. nō seruaret simile in p:ressionē eo q figuratio p:inque per motum dissoluitur. **Abi** a duertendus q in omni sono fit ista repulsio vt habetextus. lz non semp p:icipiatur vñ percipitur iste son? in locis concauis. vt in puteo. vel in valle iuxta muros vel in siluis. in locis autē planis raro percipitur. Et q semp fiat iste sonus p:z per locū a minori. nam in lumine semper fit reflexio a corpore opposito. qz nisi semp fieret nunq videretur aliquid. nisi lunē solis aut alterius luminosi directe incideret supra ipm nō tamen percipitur semper ista percussio. z cum lumen sit subtili? sono minus in aere debet fieri reflexio luminis q soni. cuz ergo semper fiat reflexio soni.

His p:suppositis ponitur conclusio rñ sua. mediu p:riusimū ipius soni ē aer z minus p:rium est aqua. P:z illud est p:riu mediu deferens sonū qd facilliter rāz refit et cōdēlat z qd est denudatū a sono. lz aer est hñmōi. z etiā aqua lz min? p:rie. et iō antiqui credentes locū vbi ē aer esse vacuū dixerūt vacuū esse p:rium mediu auditus qñis male dixerūt. in hoc q dicunt aerē nō esse cor? p:ramen bene dicunt per hoc q dñ cū sonum fieri per aerem.

Et dubitat primo vtruz sonus. causatur a p:cutiente v? a p:usso. v? ab vtro q. Rñdet q ab vtroqz sed differēter. qz primo fit a p:cutiente qui primo p:cutit aerem. et qz p:cessū est durū z leue. ideo facit aerē resilire. z sic ab vtroqz dependit ille motus. quia oportet q ibi fiat resiliētia z ex resiliētia percussū non tamen omne qd p:cutitur causat sonum. quia si acus a cui obiciat nō generatur sonus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q aeris ad sonū nulla est resiliētia cū aer nō habeat in se formā soni cōtrariā. s q son? fit cū motu locali cui repugnat fieri in instāti. iō son? nō pōt fieri subito s successiue. Ad secundā d: q son? est subiectiue in aere p:pinguo respectu sonantis et intentiō aliter diffunditur in aere z distāte. ideo scdm diuersas partes ibi est rēaliter et intentiōaliter. Ad terciā patet

solutio ex dictis. Et hec de questione. Sequitur in textu. **Abi** cū em recte dicitur.

Queritur vicesimo vtrum son?

fit p:oprium obiectus auditus. Et arguitur primo q nō. qz nullū sensibile cōmune ē p:rium obiectū auditus. sed sonus est sensibile cōc. qz est motus localis. ergo son? nō est p:opriu obiectū auditus. Secūdo illud est p:rium obiectū audit? a quo auditus mutatur: sed auditus immutat a corpore sonantis. ergo corpus sonans est obiectum auditus z nō solū sonus. **Ad oppositum** est textus.

Pro responsione sciēdū est primo q postq vñsum est de generatione soni z de his que requiruntur ad gñanōem eius p:sequēter dicēdū est de inmutatiōe audit? ab ipso sono. licet em simul sint tempore gñatio soni z diffusio eius p mediu et inmutatio auditus. tamen prius scdm naturam fit generatio soni et eius diffusio per mediu q qd immutat sensum auditus.

Sciēdū est secundo q organū auditus est de natura aeris sicut organū visus est de natura aque. ideo in organo auditus est quidā aer inclusus qui recipit sonū existentem in aere exteriori et qñ aer exterior motus per forāne auris ptingit ad pelliculā cōtinentē illū aerē intrinsecū: tunc p:mutatur illud organū z auditur son?. Et quo sequit q aia nō audit a qualibet pte sui corporis. qz nō in qualibet parte habet aerē inclusum qui sit organū auditus. neqz aer exterior: pōt penetrare quālibet pte aialis vt immutat aerē intrinsecū qui est organū auditus. Et dñs sequit q iste aer cōnatu ralis aliter nō hz in se sonū. qz si haberet nō perciperet sonū ab extrinseco veniente. vñd aer in aure existēs cōmet per quandā pelliculā ne defluant z ē edificat. id est firmiter dispositus in cōcauo auris. z oportet q sit inmutabilis ad hoc q possit sentire omīs diffusiōes mor? z soni: sicut pupilla caret omī colore. vt omnē colo. em possit cognoscere.

Sciēdū est tertio. q ad organū

audit? duo sūt necessaria. vt p:z ex dictis. Priimū ē q sit aer inclusus in dicta pellicula q d: meringa auris. Secūdū ē q ille aer sit in mobili. Et hñ b pnt accidere duo ipedimen

de anima.

ta circa auditū. Primum ē si ille aer inclusus corūpatur. vt in hoīe cante in aq corūpit: dū aq venit ad illū aerē: verūm aqua ipedi n pōt ab ingressu ppēto: tuositates q sūt in forāmic aurs. et si ledat illa pellicula pūmē impedit auditū? quēadmodū impedit visus si pellicula pūmēs humidū qd est in pupilla oculi ledat. Secūdu impeditur est si aer ille intrinsecū moueat. q: reqūtur qd sit imobilis et sine sono. vt possit pēcipere sonum et motū existēte in aere exteriori. iō pbs ponit signū ad discernēdū vtrū aliqs sit boni auditus. nā si cōtinue audiat sonū in auribus aer sui organi ē in pūmo motu. iō non pōt bñ pēcipere motū et sonū exteriorē et ē mali auditus. s si multotiens pēcipiat silentiū signū ē boni auditus.

His presuppositis ponitur conclusio rē sua ad. q. Son⁹ ē pp: iū obiectus audit⁹. Probat sicut antea pbatū est de colore q sit ppau obiectū visus.

Sed dubitatur primo. que sunt differētie soni. Rndet q sunt acutū et graue et sumūtur ad similitudinē p differētiās que sūt in tactu. Vñ acutus d: q in modico tpe multū mouet sensus tact⁹: et acutus in sono qd cito mouet sensum audit⁹. son⁹ grauis q in multo tpe parū mouet auditū. et aliqs posset credere q acutus et graue idē eēt in sono q veloc et tardū. iō rānouet hec pbs dices q abinuicē differūt. Vñ sicut mor⁹ ē cā soni. ita velocitas motus est cā soni acuti. et tarditas est cā soni grauis. et hoc intelligendū est qñ son⁹ in eodē motu causat. q si in plurib⁹ motib⁹: tūc frequētia motuū ē cā soni acuti. et raritas soni quīs: vt dicit Boe. in musica. et iō corda citare magis et cōsa acurua sonat. quia in ea ex vna percussione frequentius mouetur aer.

Dubitatur secundo. quare hic pbs dēmiat de gñatōe soni et pūus nō dēmiat de gñatōe coloris. s solū de mutatiōe sens⁹ et mediū a colore. Rndet q alie qūitates sensibiles a sono: vt color odor sapor: et qūitates tāgibiles hñt esse fixū et pmanēs in subiecto. iō est alia cōsideratiō in ipis sūm se et sūm q inmutat sensus. et iō alteri⁹ pūideratiōis ē gñatio ipaz et alteri⁹ inmutatiō facta p ipas. hic autē pūiderat de inmutatiōe sensuū ab obiecti in libro d sensu et sensato de gñas

nione coloris. saporis. et odoris. et in de generatione agitur de qūitatib⁹ tangibilib⁹ et qūitū ad aliquas in libro methauroz: s son⁹ non habet esse fixū et quidē in subiecto sed in quadā inmutatiōe cōsistit eo q causa tur a motu. et sic simul est generatiō eius et inmutatiō ei⁹. iō simul de ipis dēterminatur

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d: q son⁹ non est mor⁹ localis for: malr. s ibi ē passio causalis siue materialis. et son⁹ solū cū motu locali causat. Ad secūdā d: q corp⁹ sonans vt hō vel cāpana solū per accidēs inmutat sonū audit⁹. sonus autē p se inmutat. iō son⁹ ponit obiectū auditus. et nō corp⁹ sonans. Et hec de questione

Sequitur in textu. Vox autē sonus est qui dem aīati inaiatoz aut rē.

Queritur vicesimoprīmo. vtrū diffinitio vocis sit bñ assignata in qua dicitur vox ē repussio aeris respirati ab aīa q ē in his pūtib⁹ ad artēciā vocalē. Arguit q nō. q: omnis repussio est mor⁹. sed vox nō est mor⁹: ergo nō est repussio. Secūdo ista diffinitio nō cōpēt sono instrumen toz musicaliū cū notare dicūtur. ergo nō cōuenit omni voci. Tertiō si vox fieret p respiratiōē aeris cū respiratiō aeris fiat naturalit: tūc seqret q nō oīs vox esset natural. et sic oīs vox esset natural significatiua.

Ultimo si diffinitio esset cōueniēs seqret q tussis sternutatio et hūmōi essent voces q infalsus est. igit rē. In oppositū ē pbs in textu ponēs illā diffinitōē in forma.

Pro responsione sciēdū est pri mo q postq Aristō. dēterminauit de sono in gñali. pñr dēterminat de voce q est qdā spēs eius. vox cū est son⁹ fact⁹ ab aīa. et solū cōpēt aīatis vocare. nullū cū inaiatoz dicit vocare. nisi forte sūm quandam methaphorā sicut instrumenta musicalia: vt lira: tibia et hūmōi. que hñt extēsiōē in suo sono et melos. id est psonantiā et locutiōē siue discretiōē. et dicūtur vocare p similitudinem.

Sciēdū est secundo q sonus hūmōi instrumentoz assimilāt vocib⁹ humanis propter tria. Vox cū differt a sonis simplicibus in tribus. Primo quidē in hoc q vox hñt quādā ptensiōē siue durationē sonus autē simpliciter fact⁹ cito transit et nō

Liber secundus

habet protensionē. cui⁹ est causa. qz sonus simplex causatur ex simplici percussione duorum corporum. et cum statim percussio transeat sonus etiam cito transiit. sed vox fit ab anima retinente aerem et repcutiendo ipsum ad arterias vocales. id vox habet quandā protensionem finem appetitū aie. Secundum differt vox a simplicibus sonis. qz vox habet quandā personatā et melodiam quā nō habet sonus simplex. Cui⁹ causa est. qz sonus simplex puenit ex simplici percussione. id in se nō habet diuersitatem grauis et acuti. et per personatā que causatur ex diuersa proportionē grauis et acuti. sed vox diuificatur per sonū graue et acutum. eo qd percussio per quā fit vox diuersimode fit finem appetitū anime emittens sonum.

Tertio differt ab alijs sonis. qz in voce ē quedā discretio et interruptio sonorum. sicut patet in voce articulata que ponitur species quantitatatis discrete. habet enim discretionē et distinctionē in suis partibus propter varias percussiones aeris sicut ad vnam arteriā vocalem. sonus autem simplex nō habet in suis partibus talem discretionē. sicut est continuus. et qz instrumenta musicalia finem quandā similitudinē habent ista tria. ideo soni talia instrumentorum dicuntur voces propter similitudinē illā quam habent ad vocem humanā. habent enim tales soni quandā durationē melodiam et distinctionē in suis partibus finem diuersas percussiones diuersarum corporum aut diuersorum statuum. et aliorum humorum. ideo soni talia instrumentorum dicuntur voces per similitudinē quā habent ad vocem humanam quā similitudinē habent ex intentione sonantis. sicut deficiunt a vera ratione vocis. quia nō sunt per instrumenta naturalia.

Sciendū est tertio qd vox est re percussio aeris respirati. sola enim animalia respirantia dicuntur vocare. et id animalia non habentia sanguinē non respirant. et quedam animalia habentia sanguinē non vocantur: ut pisces. et si pisces quandoque dicantur vocare: sicut pisces qui sunt in atphileo. id est in illo flumine. vel in mari: hoc est ideo qd cum brachijs vel cum alio humoris faciunt sonū similem voci: qui tamen nō est vox. Unde quattuor sunt genera animalium sanguinē nō habentia: ut dicitur in libro de animalibus. scilicet animalia mollis carnis extenuis: ut sunt sepie. et animalia mollis testis: ut cancri. et animalia dure testis: ut conche et ostrea. et animalia que sunt corporis annulosi: ut apes et formice.

nullū enim horum habet sanguinē neque vocat.

Sciendū est quarto qd cor et pulmo sunt partes vehementer calide. id requiritur aerē refrigerantē et temperantē calorem corporis. id natura in animalibus habentibus pulmones quod habet magnū calorem ad cor ordinauit respirationē acris et aspirationē ad refrigerium cordis. et se habet pulmo in respiratione ad modū folijs recipientis et emittens aerē. et per talem aspirationē et respirationē inembra principalia. scilicet cor et pulmo excellēter calida temperant in calore. Ex quo patet qd anima vult aerē respirato ad duo opera. scilicet ad nutritionē caloris cordis tanquā ad aliquod necessarium. et ad locutionē et formationē vocis tanquā ad id quod est de bene esse et nō necessarium simpliciter sicut etiam natura lingua ad duo opera vult. scilicet ad gustū qui est necessarius in quantum est discretus alimenti conuenientis a discōuenientis. et etiam ad locutionē que non est necessaria simpliciter. sicut bene debene esse. vox enim fit per arterias vocales tanquā per propriū organū. quia aer respirat et tractus ad cor et pulmonē in virtute aie repercutit ad arteriā vocalem in qua repercussione fit vox. et ita arteria vocalis est organū vocis. est enim arteria vocalis quedā vena vel aliquid simile vene que est iuxta guttur et continuatur lingue et pulmōni. et dicitur via spiritus siue aeris. sicut vena dicitur via sanguinis sic patet in quo modo causatur vox. Causatur enim quā aer respiratus et attractus circa cor ad pulmonē per virtutē aie repercutit ad arteriam vocalem. et in illa repercussione fit vox. et ois aerē aspiratū retinet. qz sine aere respirato non fieret vox.

Istis predictis ponitur conclusio responsiva ad. q. Diffinitio vocis est sufficiens assignata. Patet per ea que requiruntur ad bonā diffinitionē. ponit enim repercussio tanquā genus. et est ibi predictio causalis et nō formalis. Et per hoc qd dicitur acris respirati ab aia. excluduntur soni facti ab inanimatis. et per hoc qd dicitur ad arteriā vocalem excluduntur soni qui fiunt per alias partes inanimatas. per hoc etiam qd ponitur ab aia excluduntur soni qui fiunt ex necessitate nature: sicut tussis. Et qz ois vox fit mediāte ymaginationē et appetitū. et ita ois vox signat naturaliter vel appetitū aie vel aliquā ymaginationē sui vel alterius rei. vel etiam signat ad placitū. voces enim animalium

bruto: signat
natura: et
ad placitū
re: in for
quod est ip
quod est al
respiratus.
poris. et in
en principa
motus: et it
ne: qm illa
cor: fit p: in
tur. Et quo
hnt pulmo

Ad rationem

Ad primam

est sensus: v

Ad secundam

etiam dicuntur

et signat nat

culata signa

nihil enim pph

essentia: et it

etiam esse vol

relaciones

hoc vel illo

ad placitū.

et vocat. sicut

lationē est r

soni non sunt

ymaginatione

Sequitur

bilium: bñ

Queritur

odo: sit p: op

nō: qz p: op

adequatū ill

etiam primo

cipitur ab ol

pit ab ol: et

secundo: qz ol

bile. sicut etiam

igitur. et

gustū. qz be

nō est p: op

positū est Ar

Pro respo

mo qd post q

vult. audibil

de odorabili

brutoz signant appetitū aīe cū aliq̄ ymagi
natiōe. ⁊ voces humane articulate signant
ad placitū ex impositiōe. Et quo potest pare
re q̄ in formatione vocis tria sunt. scilicet percussio
quod est ip̄a aīa cū sua vi motiua. ⁊ percussus
quod est arteria vocalis. ⁊ mediū qd̄ est aer
respiratus. Quis em̄ aīa sit forma totius cor
poris. ⁊ in qualibet parte tota sit sūm cōnā
tū principalit̄ d̄ esse in corde q̄tum ad vim
motiua. ⁊ ita aīa dicat̄ esse in corde ⁊ pulmo
ne q̄ in illis partib⁹ principaliter operat̄ cū
cor sit principiū vite. res aut̄ d̄ esse vbi opa
tur. Et quo p̄ q̄ sola aīalia respirantia que
h̄nt pulmōne ⁊ arteriā vocalē formāt voces

Ad rationes ante opposituz.

Ad primā d̄ q̄ ibi est p̄dicatio calis. et
est sensus: vox est causatus ex percussione
Ad secūda p̄ solutio ex dictis. Ad ter
tiam dicendū q̄ oīs vox in vlt̄ est naturalis
⁊ signat naturalit̄: tū aliqua vox p̄nt est arti
culata signat conceptū mentis ad placitū.
nihil em̄ phibet aliqd̄ in vniuersali cōceptū
esse naturalē: ⁊ tamen sūnt quāda circūstan
tiam esse voluntariū ⁊ ad placitū. sicut puni
re latrones ē de iure naturali. s̄ punire ip̄os
hoc vel illo mō cadit sub iure posituo et est
ad placitū. Sicut naturale est homini loqui
⁊ vocare. s̄ taliter vlt̄ talit̄ ⁊ sūm talē de articu
lationē est voluntariū. Ad aliā d̄ q̄ aliq̄
soni non sunt ab anima p̄pter appetitū vel
ymaginationē: s̄ p̄pter nature necessitatē.

Sequitur i textu. De odore aut̄ ⁊ olfactu
bili min⁹ bñ est determinabile. **olfactus**

Queritur vicesimosecūdo vtrū
odo: sit propriū obiectū olfact⁹. Arguit̄ q̄
nō: q̄ propriū obiectū alicui⁹ potērie d̄ esse
adequatū illi. s̄ odor non adequat̄ olfactui
Tum primo. q̄ aliquis est odor qui non p̄
cipitur ab olfactu nro. ⁊ aliquis q̄ nō perci
pit̄ ab olfactu brutoz. sicut odor rosarū. Tuz
secūdo. q̄ olfactus non solū percipit odora
bile. s̄ etiam nō odorabile. vt habet̄ in textu.
igit̄ ⁊ c. Secūdo sic. odores percipiuntur a
gustū. q̄ bene sapida bñ odorāt. ergo odor
non est propriū obiectū olfactus. In op
positū est Aristoteles in textu.

Pro responsione sciendū ē p̄:
mo q̄ post q̄ p̄s determinauit de visibili ⁊
visu. audibili ⁊ auditu. p̄nter determinat
de odorabili ⁊ olfactu. Licet enī odores co

gnoscant per sapes. prius tamē agit Aris
toteles de odorabili ⁊ odoratu qui p̄cipit
sūm obiectū per mediū extrancū: sicut
visus ⁊ auditus. q̄ de sapore ⁊ gustu. q̄ per
cipit sūm obiectū per mediū intrancū.

Sciendum est secundo: q̄ diffi
cilius est determinare de odonibus q̄ de co
loribus ⁊ sonis. Quis ratio est. q̄ homo in
cetera animalia h̄t maius cerebrū in propor
tione ad alias partes corporis. Cerebrū autē
est humidū ⁊ frigidū. ⁊ odor consistit in ca
lido ⁊ secco. et q̄ organū d̄ esse proportio
tū suo obiecto: oportet organū olfactus esse
calidū ⁊ siccū. quia ergo in homine orga
num olfactus contrahit humiditatem ⁊ sic
citātē a cerebro qd̄ est maximum in nobis. iō
habent sensum peiorē alijs animalibus. p̄
pter quē d̄ homines differētiās odorū medio
rum nō discernūt nisi referendo ad sapes
s̄ solū excellentes odores facientes delecta
tione vel tristitia. Unde sicut quedā aīalia
duros oculos habentia: vt sunt locustę. non
percipiūt parua visibilia. ita etiā nos nō do
ramus nisi odores excellentes.

Sciendū est tertio q̄ q̄ nos nō
bene percipimus differētiās odorū discre
nimus eas per analogiam ⁊ proportionem
ad gustū. Quis ratio est. q̄ homo est optis
mi gustus ⁊ mali olfact⁹. adeo discernit sp̄s
odorū per species saporū. Quis aut̄ habeat cer
tissimū gustū. p̄ ex eo q̄ gustus est quidam
tactus. tactus em̄ in hominib⁹ est certissim⁹:
eo q̄ complexio hominis inter cetera aīalia
maxime est reducta ad equalitatem: ⁊ recedit
ab excellentia qualitātū primarū. ita q̄ orga
nū tactus in homine mōtus possibile est de
mutatū est ab excellentijs qualitātū prima
rum. Ex quo sequitur q̄ homo est prudēss
simū animalū. q̄ in genere hominū ex sensu
tactus percipimus q̄ aliqui. sūt ingemo
si ⁊ aliqui non. quod non facim⁹ ex alio sen
su. q̄ enim habent carnē durā ⁊ malū tactus
sunt inepti mente. qui vero sunt molles car
nē ⁊ habent bonū tactum: sunt apti mente.
vt dicit p̄s in textu. alia em̄ aīalia h̄nt duri
orē tactū q̄ hō. Unde signū boni tactus est
rartas in cōplexione. tenuitas vnguiū. sua
uitas carnis. ⁊ subtilitas oculorū.

Istis notatis sit cōclusio respō
sua ad. q. Odo: est propriū obiectū olfact⁹.

Liber secundus

Probare hoc conclusio sicut probatur est de co
loze et sono. nihil enim percipit ab olfactu nisi
odor et reducibile ad odorem sicut enim visus est
visibilis et invisibilis. et auditus audibilis et
in audibilis. ita olfactus est odorabilis et in
odorabilis. Et non odorabile dicitur expliciter.
aut quod omnino non potest habere odorem: sicut corpa
simplicia. aut quod habet partem de odore: ut quidam
lapis: et quidam generis metalloz. aut quod unum
habet odorem: sicut sulphur. et ita de invisibili
et non audibili. si res de non gustabili. et non ta
ctibili. ista autem sunt multipliciter dicuntur.

Habitatur prius et aptitudo
mentis magis correspondet bonitati tactus
q̄ visus. Et ideo q̄d nō. q̄ visus est sp̄tialior
inter om̄s sensus. ⁊ plures res differentias
nobis ostendit. iō d̄r cōiter vt etia; dicit. p.
q̄ visus ⁊ auditus sens̄ mor̄ discipline. ta-
ctus aut̄ inter oēs alios sensus est magis ma-
terialis et vicinior potentis vegetariis.
Oppositū dicit. p. in. t. Ad dubiū r̄ndet q̄
duplici de cā bonitas mentis cor̄r̄ndet bo-
nitati tactus. Prima est. q̄ tactus est funda-
mentū oim̄ sensuū. organū oim̄ tact̄ expādit
per totū corpus ad modū reth̄is. ⁊ ex sensu
tact̄ h̄z aīal q̄sit aīal. iō cū h̄z meliorē tactū
h̄z meliorem naturā sensitiuā. ⁊ cū bonitas
sensus sit dispositio ad bonitatē intellectus
cū n̄h̄l cognoscām̄ nisi p̄ ministeriū sens̄
sequitur q̄ qui habent meliorē tactū meliores
h̄nt intellectum. Ex hoc aut̄ q̄ aliq̄s h̄z me-
liorē visum vel auditū nō propter hoc sum-
pliciter d̄r melioris nature sensitiue. nisi so-
lū s̄m quid. s. in illa parte in qua est visus v̄p
auditus. Secūda est q̄ bonitas tactus p̄sc̄
quāt cōtemprantiā in cōplexione. Et quia
organū tactus nō possit esse oīno denū-
tum a q̄libet tangibilibus eo q̄ est com-
positū ex quattuor elementis. oī tñ q̄ sit i po-
tentia ad excellentias qualitatū tangibilū
per hoc q̄ est reductū ad medium. ⁊ q̄to or-
ganū tactus est magis reductū ad medium
tanto magis tact̄ percipit excellentias quali-
tatū tangibilū. ⁊ tanto cōplexio corporis ē
melior. ⁊ cū ad bonā cōplexionē corporis se-
quitur nobilitas aīe. q̄ om̄is forma p̄portiona-
tur materie ⁊ aīe insequuntur corp̄a vt dicit
p̄bs in libro de p̄ph̄sonomia. sequitur q̄ qui
sunt meliores tactus sunt meliores aīe ⁊ p̄fe-
ctioris mentis. si mentē habeant,

Subitatur secūdo cū homo ha
beat certissimū tactū quare spēs odor dī
minant a spēs? sapoz magis q̄ a qlitatib⁹
tangibilib⁹ q̄ pēcipiunt tactu. Rūdet q̄ cā
ē. q̄: odor: ⁊ sapo: sumuntur ex cōmītiōe qlī
tatū elemētū. fapo: cū sumit in calido ⁊ hu
mido a quo digesto. odor aut in siccō humi
do aereo. ⁊ iō spēs odorū magis mīdent spē
b⁹ fapoꝝ q̄ simplicib⁹ qlitatib⁹ tangibilib⁹
⁊ ita notū spēs odorū p spēs fapoꝝ eo q̄
hōm⁹ bonū gustū ⁊ inālū spozatū ⁊ ppter
affinitatē p̄dictā quā hñt odor: es ad fapoꝝ

Qubitaſtertio an ſemper ſpēs
odoꝝ coꝛreſpōdeāt ſpeciebꝫ ſapoꝝ ſic qꝫ illa
qꝫ habent dulce odoꝛē habcāt dulce ſapoꝛē
¶ Rñdēſ qꝫ nō ſp. ¶ Unꝫ cā eſt. qꝫ ſapoꝛ cōſiſtit
in hūido aqueo aliqualiſ digeſto ꝑ caliduz
odoꝛ aut ꝑſiſtit in hūido aereo alioliter tem
perato ex actione cinchimi ſicci in ipſm. ¶ pꝛimo
git aut quādo qꝫ vtrāqꝫ ſubſtātiā. ſ. ſubtilem
aerē: ⁊ aquez eſſe certius cōmixtā ſim debi
tā cōmixtionē. ⁊ ſic ſuauiſas odoꝛ ⁊ ſapoꝛū
coꝛreſpōdēt ſibi inuicē. Si vō ſit debito mō
ppoꝛtionatā in vno ⁊ nō in altero erit vno
ſuauiſas ⁊ non in altero. Et ſicut dictum eſt
de dolci ⁊ amaro que ſunt extrema in ſapoꝛi
bus: ⁊ tranſferūtur ad odoꝛes extrēmoſ. ita
etiā noia ſapoꝛi medioꝝ attribuitur odoꝛi
bꝫ medioꝝ. ſicut enī dꝫ ſapoꝛ: acroſus auſterꝫ
pōticꝫ. acurꝫ ⁊ ꝑinguiſ. ita noiantꝫ odoꝛes
Ad rationes ante oppoſitum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad prima d: qd nihil percipit ab olfactu
nisi sub rōe odoris. ⁊ ita nō odorabile pēpi
tur ab olfactu p q̄to est priuatio odoris nō
o3 etiā qd libz genus aialū pēcipit quos
cūq; odores. q; accidit olfactui in cōi qd sit
in organo sic disposito in tali spē aialis vel
tali. Ad secūda d: qd odores nō pēpiunt
a gustu. Quis em̄ odorabile sit gustabile per
accēs. nō tñ est intelligendū qd odor pēcipit
a gustu. v̄ satis declaratur est p^o Sequi
tur in textu. Est autē olfactus ⁊c. *multis locis*

Queritur vicessimotertio vtrum
odo: multiplicet realitē p̄ mediū aut solū in
tentionali. Arguit q̄ multiplicet realiter.
q̄v̄t dicit Auzēna poma odo:ifera p̄ hoc q̄
odo:ant deficiant ⁊ h̄b̄t rugas: qd̄ nō ēē
nisi ifer realis defluxus odoris a corpore odo
nifero. Secūdo, odo: est quedam finis

lis enapo:
to humilia
igit diffun
natores q
pinquato
da magnos
vt canes n
momentu
quos i can
nisi o f
posuñ ar
Puma rō. q
quaginta
co: p. occas
solura igne
nias n gne
ciñ t inat
tur. ang o
in medio. S
plicare re
co: p. effe
mentionū. 2
test effe lub
tas secunda.
micro t non
q hoc est q
dō em q: effe
Pro resp
puno q po
Esequen
dij t o: gam
de immutat
Pro quo
populi in
pbat. p. q: t
re viuentia
populi odo
quo ad nutr
uerentur ab
Sciendū
perire oēm sen
tū. q: senlū
sentatio. ē sū
su t alter m
egrediet lunc
vilas. t p hoc
senlū. q: sen
bile venit ad
refractu. t r
mij

lis euaporatio. ut dicitur p. in de sensu et sensa-
to. funalis aut euaporatio est aliquid reale
igitur diffunditur realiter. Tercio. expositum sunt ve-
natores quod quedam bestie fluere quoniam appropin-
quatur loco in quo debet quiescere faciunt quod
dam magnos saltus ut interrumpat via canibus
ut canes non possint eas inuenire. sed cum se
mouent ab eis resoluuntur quidam vapores per
quos a canibus inueniuntur. quod non esset
nisi odor: esset quidam realis defluxus. In
oppositum arguitur tribus rationibus commentator
Prima ratio. quod cygni et vultures venerunt a quoniam
quaginta miliaribus ad bellum troianum prope
corpus occisa. et tamen si cadauera fuissent re-
soluta igne ultra cuius raritatem non est maior ra-
ritas nisi potuissent se diffundere per tale spa-
cium et maxime cum odor obiculatoriter diffunda-
tur. ergo odor est multiplicari intentionali-
ter in medio. Secunda ratio est. Si odor multis
plicaretur realiter per medium sequeretur quod duo
corpora essent simul et quod esset penetratio di-
mensionum. Tertia ratio. corpus simplex non po-
test esse subiectum odoris eo quod odor est qualitas
secunda. ergo odor. quod sit in aliquo subiecto
mixto et non in aere: si multiplicetur realiter
et hoc est impossibile: ut patet per precedentem
rationem. quod esset penetratio dimensionum.

Pro responsione sciendum est
primo quod postquam p. determinauit de odorabili
consequenter determinat de immutatione me-
dij et organi odoratus ab odorabili. et primo
de immutatione medij.

Pro quo sciendum est secundo quod
proprium medium odoris est aer aut aqua. quod
probat. p. quod tam animalia aquatica quam animalia in ae-
re viuunt: siue habeant sanguinem siue non:
percipiunt odorem a longe eo quod currunt de longin-
quo ad nutrimentum. quod non esset nisi mo-
uerentur ab odore.

Sciendum est tertio quod quidam di-
xerunt omnem sensum perfici per quedam praeceptum. ita
quod odor sensus et sensibile se recipiat ab eo quod fiat
sensatio. sed in aliis assumptis habet accipere in vi-
su et aliter in aliis sensibus. quod dixerunt quod a visu
egrediuntur linee visuales praecedentes visum ad re-
visum. et per hoc quod tangunt visibile perficiunt visum
Sed in aliis sensibus dicebatur e converso quod sensus
bile venit ad sensum: si manifestum est in gustu.
et tactu. et sicut in auditu. nam sonus venit ad au-
ditum per motum localem. et sicut dicebatur in tactu

quod a corpore odorifero egreditur quedam funalis
euaporatio in qua odor: quod deuenit ad sensum
olfactus. Isti autem qui nihil perceperunt de im-
mutatione spirituali. scilicet antiqui: solum considerau-
erunt immutationem realem et materiale. modo in
aliis sensibus apparet manifeste quedam ma-
terialis immutatio. sonus enim et odor: et deferuntur
per medium et impediuntur per ventos. sicut
corpus tangibile: ut calidum et frigidum calefa-
cit medium realiter. Etiam dixerunt in istis quat-
tuor sensibus sensibile venire ad sensum. sed quod
colores in medio non impediuntur per ventos. etiam
autem quod species colorum sunt similiter in aere. non
sic autem est in aliis sensibus. et ita isti non percipi-
entes immutationem spiritalem: quare dixerunt quod
visus sit extramittendo per emissionem luminis
a visu ad rem visam. sed quod percipiebant in mu-
tatione qua medium immutatur ab aliis sensibus
sibilibus dixerunt talia sensibilia venire ad sensum
Conclusio responsiva ad questionem.

Odor multiplicatur in medio realiter usque ad
certam distantiam: et ultra intentionali-
ter. Prima pars
patet. quod odores impediuntur per ventos quod non esset
si solum intentionali-
ter multiplicarentur in medio. ve-
tus enim non impedit multiplicationem colorum in me-
dio. igitur et cetera. Et etiam hoc probatur rationes et exem-
pla adducta ante oppositum. Secunda pars patet
per rationes factas post oppositum. Patet aliunde.
quod sensibile positum supra sensum non facit sen-
sationem. ergo odor quod intentionali-
ter multiplicatur per aliquam partem medij.

Subicitur primo qualiter orga-
nu olfactus immutatur ab odore. Respondetur quod odor
usque ad certam distantiam multiplicatur realiter et de-
ferretur cum quedam funali euaporatio: et ultra im-
mutatur intentionali-
ter in medio motu im-
mutatur organum olfactus. quod quidem olfactus est in
potentia ad odores sicut visus ad colores.

Subicitur secundo utrum ho-
ies et alia animalia habeant eundem sensum olfactus.
Arguitur quod non. quod si sic: sicut odoraret. sed non sicut
odorant. nam homines odorant nisi respirando
nec a longe nec a prope. sed quedam animalia
sine respirando odorant. Oppositum
tamen arguitur duabus rationibus. Prima
maxime est. potens distinguatur per actum et
actus per obiecta. sed est idem obiectum odoratum
hominis et aliorum animalium. quod tam homines
quam alia animalia percipiunt odores per olfactum.
igitur habent unum et eundem sensum olfactus.

Liber secundus

Secunda ratio. eiusdē potentie sunt cas-
dan corūpentia. s. sensus odoratus in ho-
minib⁹ et alijs aialib⁹ corūpitur a fortib⁹
odorib⁹: sicut a sulphure. q̄ hñt eundē sensū

Ad dubiū rñder ph⁹s q̄ tam aialia respi-
rantia q̄ nō respirātia hñt eūdē sensus odo-
ratus. s. solū est differentia in modo odo-
randi qui nō variat sensus. Prima pars pr⁹
p rationes factas post oppositū dubij. Se-
cūda partē declarat. p. q. sicut aialia hñtia
palpebras in oculis nō vidēt nisi palpebras
eleuāt. et aialia hñtia oculos duos sine pal-
pebris statim vident ea q̄ sunt in loco luci-
do. ita etiā aialia respirātia hñt o: ganū olfa-
ctus coopritū quodā coopculo et nō possunt
odorare nisi eleuet hñmōi coopculū p respi-
rationē. aialia vero nō respirantia nō hñt co-
operculū supra o: ganū odorat. et ita statim
odorāt in aere vel aqua sine respiratōe. vñ
est tñ q̄ nō est oīno simile: s. ē dissimilitudo
in hoc q̄ homines et aialia respirantia hñt
peiorē olfactū q̄ aialia nō respirantia. s. ecō-
tra habentia palpebras habent meliorē vi-
sum q̄ nō habentia palpebras q̄ hñt duos
oculos. quia nō immutant nisi a fortib⁹ co-
loribus. Animalia vero habentia palpebras
hñt oculos claros et facilius immutātur ab
omni genere color. et ppter hoc ad defēsiō-
nem oculorū habent palpebras. Tñ dicit re-
ctus q̄ pprimū est homini nō odorare sine
respiratione. non tamen pprimū in quarto
mō. s. in secundo modo qd cōuenit omni. s.
nō soli. vñ necessitas respirādi in odorādo
puenit ex hoc q̄ o: ganū olfactus in homie
est coopitū et clausum ppter caliditatem et hu-
miditatem cerebri qd maior est in homie q̄ in
alijs aialib⁹ s. in q̄ntitatem corporis. ideo vt
eleuetur illud cooperculū quo coopertit o: r-
ganus olfactus in homie in odorando in-
diger respiratione.

Dubitatur vltimo circa vnum.
notabile paus positū q̄ntmagis sit spūalis
immutatio a visibili q̄ ab alijs sensibilib⁹ im-
mutantib⁹. Rñdet q̄ cā est. q. visibiles q̄li-
tates in sunt corporib⁹ corruptibilib⁹ s. in q̄
cōmunicāt in aliq materia cōis. s. i dyap̄ha-
nitare cū corporib⁹ in corruptibilib⁹. et ideo
qualitates visibiles hñt esse formali⁹. et no-
bilius q̄ reliqua sensibilia que solū inueniū-
tur in corporibus corruptibilib⁹. et ita visibi-
le immutat totū mediū spūaliter.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā d. q̄ odor multiplicat realiter
vsq̄ ad certā distantia. verū est tñ q̄ poma
diu odorata desiccant. et sic cōtrahūt rugas
ppter exalationē humorū manu tenentiu⁹
pomū. Ad secundā d. q̄ ibi est p̄dicatio
causalis. odor est fumalis euaporatio. sens⁹
cū est q̄ odor multiplicet per fumalem eua-
porationē. vel q̄ odor est in fumali euapo-
ratione et in subiecto. Terna rō bene pbat
q̄ colores vsq̄ ad certā distantia multipli-
cantur realiter in medio. Ad rōes post op-
positū pōt dici. Ad exēplū p̄metatoris q̄ p
statū ventorū de pte ista fuerūt qdā fumale
euaporatōes resolute a cadauerib⁹ vsq̄ ad
locū in quo erāt cygni et vultures. vñ pōt di-
ci q̄ vultures et cygni venerunt ad cadaues
ra nō q̄ mouerēt a cadauerib⁹. s. q̄ sūt auēs
altissimi volat⁹ et acutissimi vis⁹ ppter qd vi-
dēt cadauera. Et pōt dici q̄ odores cada-
uerū multiplicati sūt in medio p̄tin reali⁹. et par-
tim intēcionalit⁹. Ad tertiā d. negādo. qd
ppter h nō sequitur q̄ duo corpora sint simul q̄
uis em̄ fumal euaporatio sit qdā corpus
subtile in q̄ odor. tñ pōt recipi in aere eo q̄
aer sibi cedit. q. ē facili⁹ diuisibilis. Et ad aliā
d. q̄ odor reali⁹ ē in fumali euaporatōe sic i
subiecto. Possz tñ dici q̄ odor possz ēē in a-
ere vt i subiecto. q. aer iste q̄ ē ppter terrā nō
ē clemētū purū. s. ē quodā mō mixtū. iō post
ea dicit i isto. 2. q̄ aer feret. s. spēs odorū in lti-
plicati sūt in aere intēcionalit⁹ vt in deferēte

Sequitur text⁹. **Abstrahibile autē ē gust⁹.**

Queritur vicesimo quarto vtrū
sapor sit pprimū obiectū gustus. Arguit q̄
nō. obiectū gust⁹ se d. hñt ad obiectū tact⁹
sicut inferius ad superius. s. sapor non p̄tinet
sub obiecto tact⁹ qd est ipe qualitates p̄me-
igit et. maior p. q. gust⁹ est quidā tact⁹. q̄
gustabile d. esse quodā tangibile. et h cū
habet in textu. minor p. q. sapor nō est q̄li-
tas tangibilis. Secūdo illud ē obiectū gu-
stus sub cui⁹ rōe fert gust⁹ in oē. lūd in qd
fert. s. sub rōe hñdi saluialis gust⁹ p̄cipit oē
illud qd p̄cipit. ergo hñdū saluiale ē. obiectū
gustus. In oppositū ē p̄bā in textu.

Sciendum est primo q̄ post q̄
ph⁹s definiuit d. visibili gustū. auditibili. et
auditu olfactibili et olfactu. pñt dēfiniat de
gustabili et gustu. et q̄ circa quēlibz sensum

de anima.

tria sunt consideranda. scilicet. mediu. obiectu. et or-
ganu. id eo in presenti questione videbitur de
istis tribus per ordinem. primo tamen de medio. se-
cundo de obiecto. et tertio de organo.

Sciendum est secundo quod omnis sen-
sus percipit suu obiectu per aliquod mediu
Nam sensibile positu supra sensum non facit
sensationem. Sed duplex est mediu: quoddam est
intranseu. et aliud est extraneu. Un visus: au-
ditus: et olfactus percipiunt sua obiecta per mediu
extraneu: puta per aerem vel aqua. Sed gustus
et tactus percipiunt sua obiecta per mediu tra-
nseu: et est extremitas lingue. Sed hoc obij-
ceret probando quod mediu gustus non sit intras-
neu. quod si in aqua dissoluatur corpus sapidum
puta mel. et essentius in aqua distantes ab il-
lo corpore nos sentiremus illud corpus esse
sapidu: hoc per mediu extraneu. Respondet
proba ad hoc quod nos sentimus sapores talis cor-
poris propter quod miscetur aque. sicut apparet in
potu in quo si ponatur mel percipimus dulcedinem
eius. non ergo sentimus saporem talis corporis
propter quod miscetur aque. sed saporem in aqua im-
mutata a tali corpore que quidem aqua immu-
tata tangit lingua. Cuius signum est. quod minus
intense immutat gustu. eo quod ille sapor debi-
litatur per admixtionem aque.

Alterius sciendum quod nihil sentit
per gustu sine humiditate. sicut enim non vide-
tur color sine lumine: sic nec sapor sine humi-
do. omnis ergo gustabile habet humiditatem actu
vel potentia. actu quidem sicut est hic quod su-
mit per modum potus vel vini vel aliq(uod) humidi.
potentia vero sicut est aliq(uod) quod sumit per modum
cibi: et propter hoc omnis quod sit salua in ore. et sit
etiam super lingua ut possimus recipere omnes sapo-
res. ita quod ista salua non habeat aliquem sapor-
em in se. sed sit indifferens ad omnem sapor-
em. tamen intelligendum est quod salua sit propriu et primu
mediu gustus. primo caro que est supra linguam
Deinde videndum est de obiecto gustus.

Pro quo sit conclusio responsiva
ad. quod quod sapor est propriu obiectu gustus. pro-
batur hec conclusio sicut prius probatum est de
colore in ordine ad visum. nihil enim percipit
gustus nisi sapidu: vel insapidu pro quanto
insapidu reducitur ad sapidu sic tenebra ad
lucem. Sed quod gustabile actu est quoddam hu-
idu aqueu. quod est potabile. id videtur quod potabi-
le non potabile. sunt principia eorum que gustu

percipimus. gustus enim percipit ambo. scilicet. unu ut co-
ueniens. scilicet. potabile. aliud ut prauu et corru-
ptiu gustus sicut non gustabile. Un potabi-
le coe est tactui et gustui. nam est tactus vel humi-
du. et est gustus vel sapidu. nam humidu aqueu est
principiu saporis: quod sapor fundatur in humido
aqueo. et nunquam percipitur sapor sine tali humido
quia non potest esse in actu sine eo. Deinde vi-
dendum est de organo gustus.

Pro quo sciendum est quarto quod
organu gustus est quidam nervus diffusus su-
pra latitudinem lingue. quod quidem organu non
est actu esse humidu. nec est tale quod non possit
fieri humidu sicut organu visus non est habere
aliquem color-
em esse susceptiuu coloris. gustus
enim patitur a gustabili sicut quilibet sensus pa-
tetur a suo sensibili. modo gustabile in actu est
humidu in actu. id est organu gustus esse hu-
idu in potentia. et cum iam passus est actu est hu-
meatuu. saluat tamen in sua natura ut possit gu-
stare: ita omnis quod de sua natura sit preseruatuum
ab intensa humiditate et intensa siccitate. et hoc
per signum. nam lingua extrinseca sicca non potest
gustare. neque extrinseca valde humida. quod quoniam est
valde humida humiditate precedere tunc in ea
fit sensus primi humidi. et non superueniens. sic
cum aliquis gustaverit forte sapor-
em et postea
gustet aliu sapor-
em non percipiet. quod adhuc ma-
net gustus saporis in lingua. sic in febribus
tibus quibus omnia videntur amara. quod sentiunt
per lingua plenam amaram humiditatem. scilicet. colera.
sic ergo patet quod organu gustus est esse tale in
potentia quale est gustabile in actu. Sed
tunc mouentur aliqua dubia.

Dubitatur primo verum gustus sit
quidam tactus. Videtur quod non. quod si sic. esset quidam
species tactus. sed species non ponitur in numero con-
tra gen-
us. ergo non essent quoniam quod sensus exte-
res. Oppositum tamen dicitur per in textu. Ad du-
bitum respondetur quod gustus et tactus possunt dupliciter cas-
pi. Uno modo prout ad actum sentiendi. et isto modo
gustus est quidam tactus. quod percipit suu obiectu
tangendo et percipit etiam suu obiectu per mediu
intranseu sic tactus. et etiam gustabile est quod-
dam tangibile. quod omne sapidu est humidu. Alio
modo prout considerari gustus et tactus prout ad sua
obiecta formaliter accepta. et sic omnis dicere quod
sic se habet obiectu gustus ad obiectu tactus: ita se
habet sensus gustus ad sensus tactus. et quod sapor quod
est obiectu gustus est quilibet secundum quod non aliqua

qlitatū tāgibiliū simpliciu. iō ipse sapor: cau-
sat a qlitatib' tangibilib'. et fundat in hūi-
do sic in natura pp:ia. iō etiā sensus gust' nō
est id qd sensus tactus. s. in eo radicat' et fun-
dat sicut sapor: fundat in hūido. Et hūidū
in qtu hūmōi nō immutat sensum gust'. s. in
qtu sapidū. et hoc ē qd solet dici cōib' vbi
q gust' pōt dupl'r considerari. Uno mō vt est
discretiu' saporū. et sic nō est necessari' omni
aiali. Potest etiā capi vt ē qdam tact' put
scz pcpit qlitates tāgibiles: et put ē sensus
alimentī. et isto mō est necessari' omni aiali. et
est qdam tact'. Et dicebat in tertio ethico
rū q temperantia nō est circa delectandōes gu-
stus accipiēdo gustū primo mō. scz vt est dis-
cretiuus saporū. nā probatores vinorū cēt
intemperati. sed in temperantia est circa delec-
tationes gust': vt gustus est quidā tactus.

Dubitatur secūdo scilicet quot
sunt spēs saporis. Rndet q sunt septē. scz.
dulce. amarū. pingue. salus. acre siue aceto-
sum: seu austerū. ponticū: siue stipicū. et acu-
tū. quaz sufficientia sic pōt hē. qz ois sapor
aut est med'us: aut extrem'. Si extrem': sic
sunt sapor: dulcis et amar'. Si med': hoc ē
dupl'r. aut est medius p eque distantia ab ex-
tremis: aut non. Si primū: sic est sapor: acu-
tus. si secundū: hoc est duplicē. aut mediat
inter dulce et acutū: aut inter amarū et acutū
Si primū: hoc est dupl'r. qz vel magis appo-
pinquat dulci: et sic ē pingue. vel magis acu-
to. et sic est acre austerus. si vero mediet inter
amarū et acutū. hoc est dupl'r. qz vel magis p-
pinquat amaro: et sic est salus. vel acuto: et
sic est pontic' sapor: cui' saporis sunt fruct'
nondū maturi. Et est aduertendū q licet sa-
por: causetur a qlitatib' primis et p:ia sunt q
maxime a se distant. tñ fm maximā distātiā
qlitatū primaz nō attēdit contrarietas nec
differentia in speciebus saporis: s. in ordine ad
gustū. Et nō est necesse dulce vel amarū ēē
maxime calidū vel frigidū. humidū vel sic-
cū. s. dect q habeant imutare gustū cū ho-
rore vel suauitate. Pz igit' rñsio ad qstūm.
pz de obiecto medio et organo gust'. Deter-
minare aut de natura et gñatiōe saporū pūnet
ad lib:ū de sensu et sensato. iō ad pñs suffici-
at ostendere qd sit obiectū organū et mediū
gustus. Tunc ad rationes ātē oppositum
satis patet ex dictis. Sequitur in textu.
De tangibili autem. et.

Queritur vicefimoquinto vtruz
sensus tactus sit vnus sensus aut plures.
Arguit q sit vnus. qz si tactus esset plēs seq-
ret q essent plures sensus exteriores q qui-
q. pñs est flm. igit'. et. Secūdo arguit sic
sensus tactus capit vnitatē a subiecto. s. po-
tentia actiua hznū subiectū siue organū. s.
quendā velū expansum p totū cor: p ad mo-
dū rethīs. ergo tactus est vn' sensus. Ter-
tio sic. si tact' nō esset vn' sensus hoc cēt qz
esset pluriū p:ietatū pceptiu'. s. nō ppē hoc
est plures. qz etiā qlibet aliorū sensuū est pce-
ptiu' p:ietatū pluriū. s. visus ē albi et nigri:
turpis et pulchri. audit' etiā ē pceptiu' acus-
ti et grauis circa vocē. magnū et parū: aspe-
rū et lene. igit' tact' nō propter hoc est plēs:
qz pcpit plures qlitates. Ad oppositum
est pñs in textu.

Sciēdū est primo q post q phi-
losophus determinauit de visibili et visu. au-
dibili et auditu. odo: abili et odoratu. gusta-
bili et gustu. pñr determinat vltimo de tangi-
bili et tactu. qz in oēs alios sensus tact' est
min' spūalis qñs sit fundamētū oīs aliorū.

Sciēdū est secūdo q quātū
ad ea q inquirenda sunt circa tactū eadem
ratio ē de tactu et tangibili. nā si tact' nō sit
vn' sensus s. plures nō erit vnū gen' tāgibi-
liū s. plā. Mouet igit' p. duas dubitationes
circa tactū. quaz prima ē pñs qstio. Secun-
da est de organo tactus an sit caro: vel qd.

Sciēdū est tertio q organum
tact' est vnū subiectū et diuersus fo: maliter
et rōne. nā organū tact' est qdā neru' expen-
sus p carnē ad modū rethīs cōsistēs in pro-
positiōe media qlitatū tangibiliū. et ita ē cuz
ille neru' sit vn' organū tact' ē vnū natu-
raliter. s. est diuersus fo: mal'r. qz organū aliz
cui' sensus est qdā ppo:tiō armonica medi-
ans inter sensibilia p:ia quoz ipse sensus est
perceptiu'. ita q sensus apphēdit illa quo-
rū ipse est media ppo:tiō. et qz sensus tact' ē
pceptiu' pluriū p:ietatū perse nō reducibis
liū ad vnū gen' pñmū q sunt: calidū. frigi-
dū. hūidū. et siccū o: organū tact' ē mediū
pluriū p:ietatum. et organū tactus formali-
ter non esse vcrum.

Conclusio responsiua ad qstū.
Sensus tact' ē vnū subiecto et nūcro. sed est

de anima.

ples fm formā siue spān. Prima pē pēz. qā accēs nūerat ad nūeratōes subiecti. s. tact⁹ est in vno organo idiuiso p totū corp⁹ expāso. iō tact⁹ ē vn⁹ vnitate subiecti. Secunda pē pēz. q. potērie distinguuntur p act⁹. t. act⁹ p obiecta. cū igit tīgibilia nō pnt reduci ad vnū gen⁹ primū. q. in vno q. gñe ē tñ vna prima pñerās. o. q. tact⁹ sint ples. q. qlibet sensus ē pceptu⁹ vn⁹ pñeratis pñe tñm⁹ gñis q.uis possint accēpe ples pñeritates p subdiuisionē. sic sensus cōis. vel etiā p accēs. sicut sensus pñicularis. vt visus cognoscit pulchrū t. turpe. in gñe aut tangibilium sunt ples pñerates p se. quāz vna nō pñerēt sub altera. t. nō reducūt ad vnū gen⁹ primū t. sunt pñerates p se t. p accēs. Et tñ aduertendū q. pñerates q.uitatū tangibilium q. dāmō reducūt ad vnū subm t. ad corp⁹ mixtū inlq sunt q.uitatē: q.uitates tangibiles reducte ad mediū. t. in apē in corp⁹ aialis. s. nō reducūt ad vnū subiectū q. dāmō sit gen⁹ primū illaz cōtraneratiū. non em possēt assignari gen⁹ primū ad quod reducūt calidū: frigidū: hūidū: t. siccū. oēs aut pñerates pcepte a q. cūq. sensu reducunt ad vnū gen⁹ primū. P. igit q. sensus tact⁹ est vn⁹ materialē. s. ples for: malit. Et hoc etiā p. a signo. nā si p totū corpus gustarem⁹ sicut p totū corp⁹ tīgim⁹ nō hōim⁹ gustus ēēt distinctus a tactu fm rōnē t. formā. sic nūc est dicendū ppter diuersitatem obiectoz. t. tñ gust⁹ t. tact⁹ viderēt vn⁹ sensus. s. q. solū gustam⁹ p linguā: t. p omēs istos tangim⁹. iō manifesta est diuisiō: gustū t. tactū. sicut etiā q. p totū corp⁹ pcpimus vtrūq. gen⁹ tangibilium videt nobis q. tact⁹ sit vnus sensus ppter vnitatē t. induisionē organī fm materia. t. tamen plures formae sūt vt dictū ē. igit p. solūno pte dubitatis

Dubitatur secūdo vtrū caro sit organū tact⁹ in aialib⁹ hūib⁹ carnē. t. in nō habētib⁹ aliq. ppo: nonabile carni sit etiā organū tactus. Et arguitur q. sit caro. quia ad tactū carnis statim tangim⁹ t. sentimus tangibilia. ergo caro est organū tact⁹. Pro dubio sciendū est q. caro nō est organū tact⁹ s. est mediū intrinsecū t. generale in sensu. t. scilicet caro vel aliquid ppo: nonabile carni ad sensum tact⁹ sicut aer t. aqua ad sensū visus t. olfactus. si em aer circūdas nos ēēt cōnaturalis nobis t. de substantia nra videre tur nobis q. ille aer esset organū visus: audi-

tus: t. olfact⁹. cūz sint mediū. vt videremur vno organo: vno sensu sentire sonū t. odorē. t. ita viderēt nobis q. vnus audit⁹ et olfact⁹ essent vn⁹. p. q. illud mediū distiguit a nobis. ideo manifestū est q. nō est organū aer em t. aqua: t. gñaliter quodcūq. corpus simplex non potest esse pars corp⁹ aiati. o. em omne corpus aiatū esse firmū vt possit cōsistere. mō aer t. aqua sūt corpora simplicia. t. ita ex ipsis pure non pñstet corpus aiatus t. ita o. q. corpus animatū sit mixtū ex terra aere: t. aqua. cuiusmodi est caro q. est mediū cōnaturalē gust⁹ t. tact⁹: t. nō organū. nūc illud inductū ad probandū oppositū ē sufficiens signū. q. si aliquis extenderet sup car nē aliquā pelliculā aut telam subtilē statim cū tangeret illa pellicula sentiret. t. tñ pñstet nō esse in illa pelle. t. si pellicula illa fieret nob cōnaturalis citius per eā sentirem⁹. quia igitur ad tactū carnis q. est cōnaturalis nob statim percipiam⁹ tangibile. non seqtur p pteea q. caro sit organū tactus. sensibile em positū supia sensum nō facit sensationē. t. ita si caro esset organū tact⁹ t. apponeret immediate aliquod tangibile supia carnez non sentiret. o. igitur q. caro sit mediū tīgibile: t. nō organū.

Ad ratiōes ante oppositum.

Ad primā ratiōē q. q. sensus tact⁹ est vn⁹ numero dicim⁹ q. solū sunt q. nq. sensus extēriores. nihil tñ phibet aliq. esse eadē nūcro t. subiecto t. distincta fm spēs. Et hoc mō respōdet ad secundā. Ad tertiā d. q. aliqui sensus extēriores nō sūt pceptui pluriū pñeratiū primaz primo t. per se. vno q. libz ali⁹ a tactu est pceptu⁹ tñ vn⁹ pñeratis per se. s. q. in vno gñe possunt esse plures pñerates post primā vel post modū subdiuisionis vel per accēs. iō vnus sensus percipies vnā primā cōtraneritatē sub illo gñe pōt accēpere omēs cōtraneritates pñeratas sub illa prima diuisione per modū subdiuisionis. t. etiā pōt accēpe omēs cōtraneritates p accēs reductibiles ad illā primā. sicut sensus cōis pcpit vnā primā cōtraneritatē immediate: t. tamen cognoscit etiā oēs cōtraneritates pceptas p sensus pñiculares. cōtenta sub illa prima cōtraneritate. similiter visus percipies album t. nigrum que sunt prima contraria sub colore pcpit. t. pulchrū t. turpe circa colorem p accēs. nec ppter hoc ē ples sensus.

Liber secundus

¶ Sensus tactus ut dictum est est perceptum? plurimum contrarietatum primarum que non continentur sub uno genere primo. id est tactus non est plures sensus. Sequitur textus. Dubitabit autem.

Queritur vicesimo sexto utrum inter tangens et tactum sit semper idem medium

Arguitur quod non. quia si sic sequeretur quod esset perfectius in infinitum in corporibus tangibilibus et tactum prius esset falsum: et probatur per hoc. quia si casus plantarum duo corpora que se tangant vel videantur se tangere. aut ibi inter illa est corpus medium aut non. si non habetur intentum. si sit medium. aut inter illud medium et corpus est medium vel non. si sic habetur intentum: et argue retur ut prius. et sic oportet dicere quod inter tangens et tactum non sit semper medium vel quod procedatur in infinitum. Secundo sic. illa dicitur se tangere: quorum extrema sunt simul et inter quorum extrema nullum est medium. ergo inter tangens et tactum nullum est corpus medium. Tertio arguitur si ponatur manus in aqua manus tangit aquam et non per medium igitur. Quarto arguitur. capiat corpus durum et acutus vel stylus et applicetur alteri corpori: poro duro vel carni. tunc manifestum est quod perforabit et penetrabit illud corpus. quod non esset si inter actionem stili ferrei et corpus penetrabile esset medium. In oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus ostendit quod in sensu tactus requiritur medium intrinsecum et naturale quod est caro. postea ostendit quod etiam tactus quandoque immutat per medium extraneum.

Pro quo sciendum est secundo quod cum omne corpus habeat tres dimensiones illa corpora non tangunt se immediate que habent aliquod corpus medium. humiditas autem est quedam qualitas que non est sine corpore: in quo est. et ideo si sint corpora existens in aqua que habeant extrema per que tangunt humida. oportet quod inter illa sit humidum vel humectum. et ita quod sit corpus medium.

Ex hoc patet conclusio responsionis. Inter quorumque duo corpora dura se tangunt siue in aere siue in aqua est corpus medium. Probatur primo de aqua. quia corpora que se tangunt in aqua sunt humida vel humectata. et humiditas non est sine subiecto cor

poro. ergo necesse est inter illa corpora esse subiectum. quod non potest esse superficies sola siue corpus. ergo oportet esse aquam medium et similiter probaretur de aere. quia aer est subtilior: quod aqua. ergo semper oportet inter tangens et tactum aerem mediare. Ex quo patet quod tactus convenit cum alijs sensibus in hoc quod est habere medium extraneum. licet nobis lateat eo quod tangibile est magis propinquum tactui quam alia sensibilia. et etiam licet nobis magis lateat quod sit medium in aere quam in aqua. eo quod semper sumus in aere: sicut etiam lateat anima habuata in aqua mediare aerem que est subtilior aqua et minus perceptibilis.

Sciendum est tertio quod gustus et tactus differenter immutatur per medium extraneum et alij tres sensus. quia medium extraneum in visu auditu et olfactu se habet active pro quo ipsum immutat a sensibili immutat sensum. et medium extraneum in tactu non se habet active. et simul immutatur ipsum extraneum et ipse tactus quemadmodum percussus per clipeum simul percitur cum clipeo. non enim percitur clipeus. ut percitur clipeatus. et simul clipeus et clipeatus. Sed insisteret alijs. quia per ordinem nature tangitur clipeus quam clipeatus. ergo simul non percuntur. Item prius in tempore medium extraneum humectat quam organum tactus percipiat calorem aut humiditatem. qualitates enim tangibiles immutant medium realiter quod non potest esse sine successione. in visu autem nulla est successio. immo simul immutat. ergo differenter assignata inter illos duos sensus scilicet tactus et gustus et alios tres sensus non est conveniens. Ad hoc dicitur quod quando dicitur quod simul immutatur medium et organum gustus et tactus. intelligendum est quod si simul tollit et remouet ordinem causalitatis. quia in gustu et tactu immutatio medium non est causa immutationis organi. eo quod organum gustus et tactus potest mutari sine medio extraneo. et ita medium extraneum non de necessitate requiritur ad gustum et ad tactum et accidit gustui et tactui quod immutetur per medium extraneum. quando tamen immutatur per medium intraneum prius tempore immutat medium extraneum quam organum: ut prius arguebatur. In visu auditu et olfactu immutatio medium extranei requiritur de necessitate. quia sine tali immutatione nullo modo potest fieri sensatio in istis et sensus. et ita in ipsis non simul immutat medium extraneum et organum sensus. ut si simul

excludat
immutatio
et in simi
traneum et
uerum mode
tactu et
tactu med
pporiona
bet actus
tate immut
extraneo re
ro in mediu
dum est ver

Dubitatur
crus inuen
alij sensus
ea in quib
vit a aia
diffusus p
serpente
uit et a na
conducit
vero sensu
non statim
sent diffusi

Dubitatur
nunc tactus
et in aia
nalia quod
metis. et
et denudat
piat qd ita
beat in ac
tactu non p
tangibilib
sic quod e
in quod m
existit ab
tus est in p
in potest
sit respon
biles tang
dum. et id
autolteri
eque frig
esse in p
lentias q
tus sunt o
oz gratia
cum tang

excludat o: dñe causalitatis tñ. in visu eniz
imutatio mediū extranei ē cā imutatis vis?
et tñ simul tpe et nō natura imutat mediū ex
traneū et organū visus. Prter ergo qliter dis
uerfimo de requirit mediū extraneū in gustu
et tactu et sic de alijs sensibus. s; in gustu et
tactu mediū intraneū qd est caro vel aliqd
pporionale carni et nō hñtib? carne se ha
bet actiue. et est de necessitate. et pñ? causalis
tate imutat q? gust? . sicut dictū ē de medio
extraneo respectu alioz triū sensuū. et ita ca
ro ē mediū gust? et tactus sicut extraneū me
diū est vere mediū alioz sensuū.

Subitatur primo. cur sens? ta
ctus inuenit in qlibet pte corpis aialis. et nō
alijs sensibus. Rñdet q? causa ē. q? tact? pcepit
ea in qb? cōsistit vita aialis et etiā cōseruat
vitā aialis. iō natura ordinauit q? tact? eēt
diffusus p totū corp? vt qlibz ps aialis pos
set pcepere et sentire suū corruptiū. ordina
uit etiā natura q? ipm mediū tact? esset nob
cōiūctū: vt efficacit? sentirem? nocua. Alij
vero sensus sunt de bñ esse et discernūt ea q
nō statim corūpūt aial. iō nō oportuit q? ef
ficeret diffusi p totum corpus.

Subitatur secūdo vtrum orga
nū tactus sit calidū frigidū humidū aut sic
cū. Arguit q? sic. q? organū tact? est pars
aialis qd hz corp? cōpositū et quattuor ele
mentis. Oppositū arguit. q? sensus debz
ēē denudat? a suo sensibili. ergo cū tact? pci
piat qlitates sensibiles oportet q? nullā ha
beat in actu. Ad dubiū rñdet q? organū
tact? nō pōt ēē oīno denudatū a qlitibus
tāgibilib? sicut arguebat. Denudat tñ ab ip
sis q? tñ est possibile. q? organū tact? pñst
in qdā medietate tāgibiliū. et ita denudatū
epñst ab excellentijs qlitātū tāgibiliū. iō ta
ctus ē in potētia ad tāgibilia sicut mediū ē
in potētia ad extranea. Ex q? sequit q? cū hō
sit temperatissime pplexionis qlitates sensi
biles tāgibiles sūt maxie reduce i eo ad me
diū. et iō hō hz optimū tactū. Ex quo seq
tur vltcri? q? tact? nō pcepit eque calidū aut
eque frigidū sicut ē suū organū. q? sens? dz
esse in potētia ad suū sensibile s; pcepit excel
lencias qualitatū tāgibiliū. sicut em̄ alijs sen
sus sūt oīno denudati a suis sensibilib?. ita
oz q? tact? sit denudat? ab excellentijs qlitas
tūm tāgibiliū vt posset ea pcepere.

Subitatur tertio vtrum aqua pos
sit tangi siue etiā aer. Circa hoc aduertēs
dū est q? cōmentator: Auerroys dicit q? cor
pora nostra nō possunt inmutari a qualitatib?
bus elementarib?. et cām assignat: q? cum me
diū sentiendi debeat ēē denudatū a sensib?
et aer et aq sūt media tāgendi: vt pbatū ē. oz
q? aer et aqua denudent a qlitatib? tāgibilis
bus a nobis: ita dicit Cōmentator: q? solum
possum? pcepere p tactū qualitates tāgibilis
les corporū mixtorū et nō simpliciu. Dicit se
cūdo q? sic nō pōt fieri ignis frigidus igne
manēte. ita nec aq pōt fieri calida aq manē
te. Dicit em̄ q? in aq sūt corpa subtilia i qb?
recipit caliditas. iō videt nobis aq calida.
S; in istis duob? est defect? . qd pz de pmo
q? corpa nra sūt se hñt ad motū et ad locū
naturalē sicut elementa i eis dñantia: s; vnus
elementū patit ab alio. ergo etiam corpa nra
possunt pati ab elementis. / Itē nota q? qd
est in potētia pōt trāsiri ab eo qd est i actu
s; corpa nostra cū pñstūt in quadā medie
tate tāgibiliū sunt in potētia ad excellen
cias tāgibiliū. ergo pñt inmutari ab ipis
et p pñs magis inmutari ab elementis q? hñt
in quadā excellentia qualitates tāgibiles
q? a corporibus mixtis q? hñt eas in esse re
misso. hoc etiā est cōtra experientiam. et iste
Auerroys pteruit. q? nesciuit distinguere in
ter elementa vt sunt cōteraria et vt sūt semui
cem cōtinētia. Dicit em̄ Thomas q? elemē
ta pñt cōsiderari dupliciter. Vno mō scdm
eorū qualitates actiuas et sic contrariantur
Alio modo q? tūm ad formas substantiales
quas hñt et cōsequūtur a celo primo locan
te. et isto mō superius elementum locat infe
rius. et q?to elementū ppinquius est celo tā
to plus hz de forma et cōtentiū et locatis
uuz. Simili scdm dictū suū est falsus. quia
cum ignis inter elementa est formalior. ideo
nō dicitur trāsiri sensibilib? ipo manente. qd
statim ad alterationē seqtur corruptio. aer
et aqua transiri possunt que sunt elementa
grossiora. cū aut aqua et ignis corūpātur
necesse ē ipsas pñs disponi ipis manētib?
q? corūmpi. Dicendū ergo ad dubiū q? aer
et aqua possunt tangi a nobis sine alio me
dio extraneo. sicut pñt per experientia nec sūt
aer et aqua mediū tact? vt necessatio requi
sita ad tactū sed sunt mediū accidētale. iō
possunt se habere in rōne obiecti.

Liber secundus

Subicitur ultimo quid est ob-
iectum tactus. Dicitur quod est tangibile quod di-
uiditur in quatuor qualitates tangibiles primo
et per se. que sunt calidum frigidum humidum et
siccū. Probatur etiam sicut patet de visibili
in ordine ad visum. nam sicut visus est visibilis
et non invisibilis. ita tactus est tangibilis et non
intangibilis. Et sicut invisibile dicitur multipliciter.
ita et intangibile. Ex oibus patet quid sit
tactus: quod medium: quid organum: et quod obiectum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad tres primas per solutionem ex dictis. Ad
quarta dicitur quod cum filius ferreus perforat aliquid
corpus durum in aere vel in aqua oportet ut
inter latitudinem penetrantis et penetrati mor-
diat aer vel aqua. quod nisi esset medium non fie-
ret perforatio. non oportet tamen quod punctum cor-
poris penetrantis et penetrati. tactus enim est su-
perficiat et non punctorum aut linearum. Sequitur
in textu. Oportet autem medium de omni sensu et c.

Queritur vicesimo septimo verum

sensus sit susceptivus specierum sine materia.
Et arguitur quod non. quod sensus cognoscit res sin-
gulariter. sed res non possunt singulariter cogno-
sci sine circumstantiis materię. circumstantie
autem iste sunt aliquid materię. ergo sensus co-
gnoscit cum materia. Secundo forma sensi-
bilis potest immutari secundum esse intentionale
ergo et finem esse reale. prout tenet. quod maius vir-
tutis est esse intentionale quam esse reale. Tercio
si consideret nervus tactus homo plus ledes-
retur quam si scinderetur sola caro. ergo sensus
non est receptivus specierum sine materia.

In oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est

primo quod postquam Aristoteles egit de proprio sensi-
bili cuiuslibet sensus in particulari. prout agit de
ipso sensu proponendo quedam generalia omnibus
sensibus. Et quod sensus potest ad duo preparari. scilicet
ad obiectum et ad organum. ideo sunt duo genera
lia cuiuslibet sensui. quorum primum sumit ex pre-
obiecti. scilicet quod sensus est susceptivus specierum
sine materia. Et secundum sumit respectu or-
gani scilicet quod sensus est eadem potentia cum suo
organum. Differunt tamen ratione. quod alia est ratio
organum. et alia potentie. Nam potentia est for-
ma et actus organum. et organum est materia.
cum enim sensus cognoscat singularia: necessa-
rio indiget organo sibi proportionato.

Sciendum est secundo quod organum
consistit in quadam proportionem complexionem
bili requisita ad hoc quod sensibilia percipiatur.
et quod excellentia sensibilibus potest solvere illam
proportionem quam motus sensibilis formam: est quod
organum potest pari. ideo excellentia sensibilibus
potest corrumpere organum sensus: ut cum aliquis
fortiter percutit cordas instrumenti soluitur
melodia que in quadam proportionem consistit.

Ex dictis patet quod plante non sentiunt: licet
habeant animam et patiantur a tangibilibus. nam
in plantis non est illa proportio que requiritur
ad organum sensus. quod non habent mediate
complexionem inter sensibilia quam requirit tas-
tus sine quo nullus potest esse et sic plante
non habent sensum. patiuntur tamen a sensibilibus
sine naturalis transmutationem. quod quali-
tates tangibiles habent esse materiale in ip-
sis sicut in elementis. et sic patiuntur a tangi-
bilibus. et tamen a gustabilibus non ut gustabi-
lia: sed ut tangibilia.

His suppositis ponitur conclusio

sensui propria ad quod. Sensus est receptivus sensibili-
um sine materia. non tamen sine individuis materie
per primum. quod sicut cera recipit formam signi-
ficatam sensus speciem sensibilem. sicut cera recipit formam
significatam sine materia pura siue auro vel ere. sicut
sensus recipit species sensibiles sine materia rationis se-
nsibilis. Secundum patet. quod sensus cognoscit sin-
gulariter. ergo cum conditionibus materie que sunt
esse hic et nunc. Sed contra istud argueret aliquis
nam recipere formam ab agente sine materia
convenit omni patienti. panes enim recipit ab
agente secundum quod agens est. agens autem agit
per suam formam. ergo patientes recipit formam
sine materia: ut aer recipit formam ab igne. scilicet
non materia. ergo non est proprium sensus recipere
speciem sine materia. Respondetur quod hoc est
omni patienti recipere formam ab agente: hoc
tamen fit differenter. quod quedam recipiunt illam for-
mam realiter et per primum materialiter. Alia
recipiunt formam intentionalem solum. et tas-
ta patientia dicitur recipere formam sine mate-
ria. quod non recipiunt sub tali esse materiali que pre-
fuit in agente. Ex dictis patet quod sensibile po-
tens superius sensum non facit sensationem. patet
quod cum sensus recipiat species sine materia requi-
tur modus in quo fiat spiritualis ratio ipsius
speciei. imaginandum est enim quod species sensibilis
immaterialis est in potentia quam in medio et

in medio
Subi-
bens sen-
gibilis
dore.
odore
olfacti-
fate ergo
men-
corpore
corpore
act in con-
arbores-
per se ab
mo. quod cor-
bus et gust-
quod nisi ab
a quo cūq;
qualitate
alterano.
patiunt qu-
lum quod
humida et
tur ab odo-
odore: refer-
ipsum sicut
Quis rat-
rū sensibi-
actua et
ra. Sed alia
agere nū-
lectio dicitur
tamen non al-
cū. nec illi
patiuntur ve-
Ad rati-
Due pr-
de quod in ne-
fit sensatio-
lectio quod sci-
et non fit sen-
nervus pr-
in parte d-
Sequitur
Queritur
sine enim qu-
audire: quod
quod non. quod
ita sensus

de anima.

in medio q̄ in obiecto.

Subitur primo veruz nō habens sensum possit pati ab alijs sensib⁹ a tāgibilib⁹ ⁊ gustabilib⁹. ⁊ a colore sono ⁊ odore. Et arguit q̄ nō. qz oē qd patitur ab odore hz olfactū. qz ppriū est odoris facere olfactū. sed nō habens sensum tact⁹ non olfact⁹ ergo nō patit ab odore. Secūdo lucmen: nēb: a: son⁹: et odor. nihil faciunt in corpore maiato nisi fore p. accidens p. pro corpore hnta istas qualitates aliqd agut: sic aer in conitruis ex vehemētia mor⁹ frangit arbores. ⁊ sic patiūt arbores a sono. non per se s ab aere moto. Rndet fin textū. p. i mo. qz corpora maiata patiuntur a tāgibilib⁹ ⁊ gustabilib⁹ in q̄ tāgibilia sunt. p. z qz nisi ab ipis paterent nō possent alterari a quocūqz alio cū qualitates tāgibiles sūt qualitates actiue medianib⁹ quib⁹ fit talis alteratio. Dicit secūdo q̄ ab alijs sensib⁹ patiunt quedā maiata. nō tū omnia. sed solum quedā determinata: vt aer ⁊ aqua q̄ sunt humida ⁊ bene diuisibilia. M aut aer patitur ab odore manifestū est. naz aer q̄qz ab odore feret. Verū tamen non tū patitur ab ipsis sicut a tangibilib⁹ vel gustabilib⁹. Cuius ratio est. qz tāgibilia sunt cause aliorū sensibilib⁹. ideo plus habent de virtute actiua et possunt agere in quocūqz corpore. S3 alia minus hnt de virtute nec possūt agere nisi in corpore valde passibilia. Ad obiectōes d3 q̄ nihil patit ab odore passio in rectionali que d3 sensatio. nisi habeat olfactū. nec isto mō aer patitur ab odore. s3 tū patitur vt sit sensibilis.

Ad rationes ante oppositum.

Due prime solūtur ex dictis. Ad tertiā d3 q̄ in nervo tactiua ē caro cōiuncta p. quaz fit sensatio ⁊ sine qua nō fieret. tū est magis lesio qn sciditur nervus ⁊ caro q̄ si caro tū et nō fit sensatio in illa parte in qua scidit nervus ppter realem pntiā sensibilib⁹: sed in parte distanti. Et hec de questione.

Sequitur in textu. Quod autem non fit sensus ⁊ c. *in 1. sent. 11. ⁊ h. 1. 1. 1.*

Queritur vicesimo octauo. vtrū sint tū quinqz sensus exteriores. scilicet vi⁹: audit⁹: gustus: tact⁹: ⁊ olfactus. Et arguit q̄ non. qz se hz intellectus ad intelligibilia ita sensus ad sensibilia. sed pro omib⁹ in

telligibilib⁹ tū ponitur vnus intellectus possibilis. ergo pro omnibus sensibilib⁹ tū debet poni vnus sensus. Secundo spēs non diuiduntur cōtra suum genus: sed gustus est quidaz tactus. ergo nō sunt quinqz sensus. Tercio sensus est cognoscitū ac cidentū. s3 plura sunt accidentia q̄ quinqz. ergo plures erūt sensus q̄ quinqz. Quarto diuersitas p se obiectōz variat potētias sed magnitudo et figura sūt sensibilia p se ⁊ etiā diuersa. qz plus differūt q̄ color: ⁊ sonus. ergo nō tū sunt quinqz sensus exteriores. In oppositū est textus.

Pro responsione sciēdū est primo q̄ post q̄ Aristoteles ostēdit aliqua gñalia omi sensui. pnter in q̄rit in speciali numero sensui. fm sc̄m Thomā hic incipit terci⁹ liber Aristotelis. qz hic incipit inuestigare distinctionē intellect⁹ a sensu. et vt dic sc̄us Thomas sic inuenit intitulatio apud grecos. scōz aut Egidius de roma ⁊ Albertus liber terci⁹ incipit ibi. Quoniā aut duab⁹ differentijs. qz ibi Aristoteles incipit agere de intelligibili post q̄ in secūdo egit de sensu. s3 scdm modernos liber terci⁹ incipit ibi. De parte aut anime qua cognoscit. Sed vt dicit Egidius ista difficultas est modice vtilitatis. ideo relinquēda est.

Hoc supposito ponitur conclusio r̄siua a d. q. Tū sunt quinqz sensus exteriores capiēdo tactū pro vno sensu. Pz ex pte organoz. nā quicqd hz organa quibus nata sunt cognosci oia sensibilia cognoscit oia sensibilia ⁊ ecōtra vt hns organū tact⁹ sentit oia tangibilia. ⁊ ecōtra qui sentit oia tangibilia hz organū tactus. s3 omē aial pfectū hz omnia organa quibus nata sunt cognosci oia sensibilia nata cognosci p illa organa. sed qz sunt quinqz sensibilia distincta que cognoscūt ab aialib⁹ pfectis. ergo solū sūt quinqz organa ⁊ quinqz sens⁹. minor pbat. qz organa pportionātur medijs. ergo si nullū mediū deficit aiali pfecto: etiā nullū deficit organū. sed sibi nullum deficit mediū quo natum sit sentire. quod pz. qz vel tale mediū est actu pars corporis et tūc nō deficit aiali pfecto alia non esset perfectum. Ad illud mediū est extrinsecū: ⁊ tūc ē ali quod elementoz. s3 ignis nō potest esse mediū alicuius sensus. quia ē minime passiu⁹

Liber secundus

neq; terra ppter materialitatem quibus p mix-
tionem in aere approprietur tactui. ergo reli-
quitur qd tñ aer et aqua possunt esse media
extrinseca sensui. s nos habemus vnũ orga-
nũ qd est de natura aeris pportionatũ audi-
tui. et aliud de natura aque pportionatũ vi-
sui. ergo per illa organa recognoscim⁹ aliq̃
sensibilia. que deferuntur p illa media. s. colo-
res et sonos. Et nã habent⁹ aliũ sensum cuius
organũ in aliquo pportionat⁹ aque. et in aliis
quo aeri sũ diuersitate aialũ. ergo nullum
mediũ neq; intrinsecũ neq; extrinsecũ defici-
cit animali perfecto. et per pñs nullũ sibi de-
ficit organũ. et per pñs neq; aliquis sensus.
Sed tñ habent⁹ quinq; organa. ergo tñ ha-
bent⁹ qñq; sensus exteriores. Unde quibus
aliqua animalia pfecta careant visui. vt tal-
pa. tñ adhuc ipa vident⁹ habere oculos sub
pelle. vt assimilẽtur suo generi. s. q; habitãt i
terra. ideo nō fuit necesse qd habeant visum
et oculos discooptos. q; terra ipos offendere-
ret. Itẽ posset pbari numer⁹ sensuũ ex parte
obiectoꝝ et etiã ex pte medioꝝ. que pbatioes
cõsideranti satis patere possunt.

Dubitarur primo vtrũ pro sen-
sibus cõibus oporteat ponere eis vnũ sen-
sum appropriatũ. Pro dubio supponit⁹ qd
dupliciter aliquid sentit⁹ p accidẽs. s. vel qd
per se sentit⁹ ab vnico sensu et per accidẽs ab
alio. vel q; a potẽtia supiori percipit. s. ab in-
tellectu. vt eleonis filius per accidẽs sentit⁹
ingiantũ est alb⁹. Tunc fideat⁹ ad dubiũ qd
p sensibus cõibus nō oꝝ ponere aliquẽ sen-
sum eis. ppriũ. q; ppriũ sensibile vni⁹ sensus
nō sentit⁹ ab alio nisi p accidẽs. ergo si esset
vnus sensus pprius sensibiliũ cõmuniũ nō
sentiret⁹ ab alio nisi p accidẽs quod est con-
tra rōem sensibilibus cõis.

Dubitarur secũdo quare habe-
mus plures sensus. et nō vnũ tñ. Rñdet res-
tus qd est ideo qd nō lateat nos differẽtia sen-
sibiliũ cõium a pprijs. nã si vnico sensu sen-
tirem⁹ oia sensibilia. vt p visum videremus
magnitudinẽ et colorẽ nesciremus distigue-
re inter illa duo. q; per se inuicẽ sentiuntur.
q; nihil videtur nisi sit magnũ et etiã colora-
tũ. sed etiam ista differentia est nobis manife-
sta. q; per aliquẽ sensum percipimus magnitu-
dinem quo nō percipim⁹ colorẽ.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primã dicit⁹ intellect⁹ est immaterialis
et percipit suũ obiectũ in esse vniuersali. ideo
vnus existens potest hẽe pportionẽ ad omnia
intelligibilia. Sensus vō est potẽtia organi-
ca et percipit suũ obiectũ in esse particulari. et
q; vnus sensus nō potest esse pportionat⁹ ad
omnia sensibilia in esse particulari: cũ habeat
modos pculares disparatos. et vnus sensus
nō percipit nisi ea q̃ sunt pportionata orga-
no eius. id est oꝝ esse plures sensus. Ad se-
cundã p solutio ex dictis. Ad terciã dicit⁹
rur⁹ qd nō omnia accidẽtia sunt p se sensibilia
s. sole qualitatẽ de terciã specie qualitatis a
quib⁹ alterantur sensus et etiã corpora inaias-
ta. Ad quartã dicit⁹ qd illa sensibilia cõia nō
alterant sensum per se primo. s. rōne sensibi-
lis propij et p alterũ. id est distinctio eoz nō fa-
cit distinctionẽ sensuũ. Et hec dicit⁹ qstioẽ. Se-
quitur in textu. Qm aut sentimus. et.

Queritur vicesimono non vtrum
sensus particulares percipiant suas actioes.
Et arguit⁹ qd sic. q; visu videmus nos viderẽ.
et auditu percipim⁹ nos audire. et sic dicit⁹ alijs
ergo sensus percipiunt suas actioes. añs p. q;
vel eodẽ sensu quo videm⁹ colorẽ videmus
nos videre vel alio. Si eodẽ: habet intentũ.
si alio: tunc illo alio videmus nram visionẽ
et cũ nihil videat⁹ nisi colorẽ sequitur qd eusdẽ
sensibilis erũt duo sensus: qd falsum ẽ. Se-
cundo. vel eodẽ sensu quo sentimus colorẽ
sentim⁹ nos sentire. vel alio. Si eodẽ: habe-
tur intentũ. si alio: tunc percipim⁹ actionẽ illi⁹
alterius sensus. aut ergo percipim⁹ eã alio sen-
su. et sic igitur in infinitũ. aut eodẽ. et sic na-
crat dicendũ de primo. Ad oppositũ ar-
guit⁹. q; nihil videt⁹ nisi colorẽ vel coloratũ. s.
visio non est colorẽ neq; coloratũ neq; etiam
sensus particularis. ergo visu quo videmus
colorẽ non videmus nostrã visionẽ.

Pro msiõ sciendũ est primo
qd postq; Aristoteles in tractatu precedenti
egit de sensibilibus et sensibus exterioribus.
Consequenter agit de sensibus interiorib⁹.
Et primo de sensu cõmuni cuius naturã in-
uestigat duabus operationibus que nō pos-
sunt esse a sensu particulari. Prima opatio
est qd per sensum cõem percipimus actiones
sensuum particulariũ. Operatio secunda ẽ
ponere cõuenientiã et differentiam inter sen-
sibilia diuersoꝝ sensuum particulariũ. pbs

De sensu
liber secundus

enim per
cõmuniẽ. et
cuius in qu
sic cõueni
sum sic po
Sciendũ
suis et cõm
pliciter cõs
immuatiõẽ
a visu nō sen
videt sensu
derat in q
ni iudicat
inuatõẽ oꝝ
cedere. et illo
sed etiam vi
visus tñ cap
mutatur ab
eo et sensib⁹
in qd tñ p
visus. et in q
dit⁹. unde se
lariũ est sic
nus linee p
Et dicit⁹ pa
bile habet d
sensibiliũ sũ
a sensu parti
su sub quo p
enim specie q
inmutatur
Sciendũ
in actu est fin
videre aliquẽ
bus potencie
tũ. p. quia v
denudatũ est
suis s. est in po
qd organũ sen
materiali. quan
sensationes
sentim⁹. in q
similitudinẽ
cõsistentiã
Sciendũ
videt dicitur
vnus et idẽ
vt dicitur in
qui dicitur son
atur auditu

enim per istas operationes inuestigat sensu
cōmune. et primo ex pte pūne opatōis. grā
cuius inquit vtrū hec operatio prima pos
sit cōuenire sensui particulari aut p:eter ip
sum sit pōndus sensus cōis.

Sciendū est secundo qd actio vi
sus et cuiuslibet sensus p:icularis pōt du
pliciter cōsiderari. vno inō prout cōsistit in
inmutatōe organi a sensibili exteriori. et sic
a visu nō sentitur nisi color. et ista actiōe nō
videt sensus visus se videre. Alio mō consi
derat in q:tu post ipsaz inmutatōe orga
ni iudicat de ipsa pceptiōe sensibilis et in
mutatōe organi a sensibili et etiā sensibile re
cedere. et isto mō visus nō solū sentit colo
re sed etiam vīsiōe coloris et p:cipit se videre
visus tñ capīt p:io sensu cōmuni. qui fm qd
inmutatur ab actionib? sensuū p:iculariū et
eo qd sensib? recipit noīa sensuū p:iculariū
in q:tu em p:cipit colorē aut vīsiōē vocat
visus. et in q:tu p:cipit auditio nē vocat au
dit. vnde sensus cōmuni respectu p:icu
lariū est sicut centrū circuli quod est termi
nus lineę procedētis ab eo ad circūferentiā
Ex dictis patet qd color et vñ quodq: sensi
bile habet duplex esse. vnū materiale in re
sensibili fm qd mediātib? specieb? p:cipit
a sensu particulari. Aliud est spūale in sensu
sub quo percipitur a sensu cōmuni. eadē
enim specie qua inmutat sensus p:icularis
inmutatur sensus cōmuni.

Sciendum est tertio qd videns
in actu est simile colorato. et sic potētia qd est
videre aliquē esse vidētē nō est extra gra
dus potentie visive. eo qd videns sit colorā
tū. p: quia vt dictū est primū organū sensu
denudatū est a specieb? sensibilib? illius sen
sus s est in potentia in ipas. Dictū est aut
qd organū sensus est receptiū speciey sine
matena. quare hñtib? sensibilib? sūt nob
sensationes et apparitiones fm quas aliqd
sentim. in q:tu ergo videns h: aliquo mō
similitudinē coloris coloratū dicitur. et ita
cōformiter dicendū est de alijs sensibus:

Sciendū est quarto. qd nō solū
videns dicitur coloratū: s etia actus ei? est
vnus et idē cū actu visibili. esse tñ est alterū
vt dicitur in textu. sicut est idē son? in actu
qui dicitur sonatio: et auditus in actu qui di
citur auditio qm rōne differant. qd pba ē

q: vt dicitur tertio p: p:icorū tam motus q
actio et passio sunt in patienti et mobili. Tñ
cum auditus patitur a sono oportet qd so
natio que est actus sonātis. et auditio que ē
act? audiētis i organo audiētis. Id ē qd act?
actiuor sūt i patiente et p:disposito et nō i agē
te quare nō est necesse oē mouēs moueri. nā
sicut actio et passio sunt vnus actus substā
tiē et differūt rōne per hoc qd esse huius ē ab
hoc et huius in hoc. ita est idē act? sensibi
lis et sentientis. differunt tñ ratione. et vt
dicitur in textu in quibsdā sensibilibus et
sentientis p:terq: actus est noiatus vt audis
tio et sonatio. s in quibsdā tñ vnū est noi
minatū vt act? visus dicitur visio: s act? co
loris est innotatus.

His presuppositis ponitur con
clusio rñsua ad. q. Nullus sensus p:iculari
potest p:cipere suam actionē. p: q: nulla vir
tus materialis et organica p:agere in seipaz
s sensus particularis est virtus materialis.
ergo non sentit suā actionē: s solus sentit
obiectum a quo inmutatur. Itē nulla vir
tus materialis potest habere supra se reflex
ionē. s sensus est virtus materialis. nam si
reflectitur vel totū reflectitur supra totum.
ita qd quolibz pars reflectitur supra quālibz
partē. et hoc est impossibile. q: tñ totū pone
retur in minima p:icula: vno in pūcro. et sic
nō haberet extensionē. vel vna ps reflectit
supra aliā. et tñ nō erit reflectio eiusdē sup
se. relinquē ergo qd nulla virt? materialis re
flectit supra seipam. Ex quo p: qd null?
sensus p:cipit suam actionē p: p:ia. et intelles
ctus qui est virtus imaterialis pōt p:cipere
suā actionē et reflectitur supra ipam.

Conclusio secunda. sensus cō
munis pōt p:cipere actionē sensus p:iculari
p: q: sensus cōis est sicut centrū circuli res
pectu particulariū. et sensus p:icularis sic
circūferētia. ideo sensus cōis est aliquo inō
idē cū sensu p:iculari. et put cōiūgit visui
vocatur visus et sic de alijs. ergo sensus p:ic
ularis mediat inter sensum cōm et suū ob
iectū. ergo sicut sens? exterior reducīt i actū
per suū obiectū inmutans ipm: ita sensus
particularis redact? in actū inmutat sensum
cōm. ergo sensus cōis potest percipere acri
onē sensus particularis. et per eadēz speciey
qua inmutat particularis. etiā et cōmuni
lūj

Liber secundus

Sed dubium est utrum sensus et sensibile sunt saluantur et corrumpantur. Respondet quod sensus in actu et sensibile simul sunt et non sunt nisi sic est de sensibili et sensu in potentia. quod unum potest esse sine alio. Ideo decepti sunt antiqui qui non distinguebant inter sensibile in actu et sensibile in potentia nec inter sensum in actu et sensum in potentia. sed tamen capiebant sensibile et sensum in actu dicentes nihil esse album et nigrum sine visu eo quod credebant totum esse rei in apparentia consistere. ideo concedebant praecontraria simul esse vera. Aliud dubium quare quidam sensibilia corrumpunt sensum et quidam delectant. Respondetur quod hoc est. quod organum cuiuslibet sensus consistit in quadam proportionem media sensibili. sed excellentie sensibilibus excedentes tales proportionem corrumpunt sensum et contristant. habentia vero talem proportionem qualen habent sensum delectant.

Ad rationes ante oppositum.

Pater solutio ex dictis. Et hec de questione ne etc. Unusquisque quidem igitur etc.

Queritur tricesimo utrum ad discernendum sensibilia diversorum sensuum ab invicem sit ponendus sensus communis. Et arguitur quod non. quod sensibilia diversorum sensuum sufficienter cognoscuntur a diversis sensibus. ergo non est ponendus sensus communis ad cognoscendum differentias ipsorum. Secundo sensibilia diversorum sensuum sufficienter ab invicem distinguuntur per intellectum. ergo non est ponendus sensus communis ad distinguendum hominibus sensibilia. Tercio nos non possumus discernere sensibilia diversorum sensuum nisi componendo et dividendo. sed sensus non componit nec dividit. igitur. Quarto impossibile est idem indivisibile movere diversis motibus. sed sensibilia tria moventur tribus motibus. ergo impossibile est quod eadem vis cognoscitiva simul cognoscat tria sensibilia. ergo differentias eorum non possunt iudicare. Ad oppositum est tactus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam Aristoteles investigavit sensum communem per primam operationem que est percipere immutationes particularium. Consequenter investigat ipsum per illam operationem que est discernere sensibilia diversorum sensuum ab invicem.

Sciendum est secundo quod quilibet sensus particularis est proprius obiecti cuius

cognoscit differentias. ideo ad discernendum inter sensibilia eiusdem sensus non requiritur alius sensus a particularibus. sed sensus particularis non potest ab invicem discernere sensibilia diversorum sensuum. quod potentia discernens aliqua duo necessario ab eo componit. quare oportet quod discernent per aliam potentiam a sensu particulari. nec sufficit potentia intellectiva. quod cognoscimus differentiam albi et nigri non solum quo ad id quod est per intellectum sed etiam quo ad diversam immutationem sensus quod non fit nisi per sensum.

Sciendum est tertio quod illud iudicans et discernens sensibilia diversorum sensuum est unum subiecto et ratione differens. nam si non est indivisibile et alterum sentit diversa et per se solum potest ultima ratio ante oppositum. Nam tamen solutionem non tenet philosophus quod impossibile est quod idem subiecto et diversum ratione possit habere praecontraria in actu. non enim possibile est idem indivisibile simul esse album et nigrum nec simul pati a specieb' contrariis sensibilibus. Sed aliter dicit philosophus quod sensus communis est tanquam terminus sensuum particularium. et est simile de puncto in centro circuli. quod sicut est punctus ille unus subiecto et differens ratione. ut est terminus diversarum linearum. ita vis sensitiva que est radix sentiendi et diffundit in organa sensuum particularium est una in re et differens ratione. Potest ergo illa radix uno modo perficiari ut est unum principium et unum terminum omnium immutationum particularium. Alio modo ut terminus huius et illius sensus in quantum vivimus scilicet illo principio quasi uno termino pro duobus et sic sensus communis iudicat illa que separata sunt et plura cognoscere in quantum illa vis potest sumi plura accipere ut terminum diversarum immutationum et potest iudicare differentiam unius ad alteram in quantum una est.

Sciendum est quarto quod licet sensus communis immutetur a sensu proprio non tamen propter hoc sensus particularis nobilior est sensu communi. licet movens nobilior sit motu. sicut nec sensibile exterius est simpliciter nobilior sensu particulari. et tamen nobilior in quidam quantum ad illud quod aliud est in potentia. simpliciter enim sensitiva virtus est nobilior et similis licet sensus communis nobilior est sensu particulari. quod nobiliores accipit species quam sensus particularis. nam virtus sensitiva in sensu communi unita est ut in radice et inde est quod sensus particularis

habet in
in
sensu co
mutatio
sensibil
ad sensu

Hic p

sio p
uerfor
immo p
na m
tuz sensib

sensum p
su ut mul

scimus ca
nes differ

duo neces
q: simile
mus albu

discernit
dicat albu

q: q: cog
necesse est

Conclu

iudiciu
bus: na no

cognito
na et differ

remus vni
dulce. s: p

care per sen

cognoscat
differe ab

parecipia
vna potest

in codex ten

inter se disti

Ad rati

Ad p
bus exen
lia p
et differ

de potentia
q: per intell

ad quid est.

ponedo et d

ratione sensu

Ad terna

iudic p
ficut intell

habet iudicare de contrarietate suorum obiecto-
rum in quantum aliquid participant de virtute
sensus communis. quod sensus proprius est terminus in
mutationem que sunt per medium a contrariis
sensibilibus. sed ultimus iudicium pertinet
ad sensum communem.

His premissis ponitur conclusio

secunda ad. q. Ad discernendum sensibilia di-
uersorum sensuum necesse est ponere sensum com-
munem. prout quod ponitur differentia et conuenien-
tia inter sensibilia diuersorum sensuum etiam in
sensibilibus sunt. et non per intellectum. nec per
sensum particularem. quod vel hoc fieret uno sen-
su vel multis: non uno. quod per unum solum cognos-
cimus ea que cadunt sub uno obiecto. modo po-
nentes differentiam et conuenientiam inter aliqua
duo necessario ab eo cognoscitur. nec diuersis.
quod simile esset sicut si diceretur quod oculo senti-
mus album et gustu dulce. sed nullus isto modo
discernit inter album et dulce. sed cum vnus et idem
dicat album esse alterum a dulci oportet quod vnus
quodque cognoscat. ergo propter sensum particularem
necesse est ponere sensum communem.

Conclusio secunda. sicut non fit

iudicium diuersorum sensibilibus a diuersis sensibus: ita non fit iudicium diuersorum sensibilibus
cognitorum in diuersis temporibus? quo ad conuenien-
tiam et differentiam. prout quod tunc prius cognosces
remus vnus puta album. et postea alterum puta
dulce. sed hoc non potest esse. quod nullus potest iudi-
care per sensum aliquam esse diuersa nisi ab eo
cognoscat pro illo instanti in quo iudicat vnus
differre ab alio. quod non potest iudicare nisi com-
paret ipsa adinuicem. ergo sicut oportet per
vnam potentiam vtrumque cognoscere: ita oportet
in eodem tempore cognoscere illa ad hoc quod
inter se distinguantur.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet a diuersis sensibus
exterioribus cognoscatur diuersa sensibi-
lia propria. non tamen possumus ponere conuenientiam
et differentiam inter diuersa sensibilia nisi eas
de potentia cognoscatur. Ad secundam dicitur
quod per intellectum cognoscimus sensibilia quantum
ad quid est. et ponimus differentiam inter ipsa com-
ponendo et diuidendo. sed quo ad diuersas im-
mutationes sensus cognoscimus ea per sensum

Ad tertiam dicitur quod sensus non componit nec di-
uidit predicando affirmatiue vel negatiue:
sicut intellectus. sed apprehendendo rationem vel di-

uisionem plurium adinuicem. Ad quartam dicitur
quod sensibilia sunt esse reale quandoque sunt con-
traria ut non possunt esse in eodem fine actu:
sed secundum esse intentionale non contrariantur:
quia intentiones contrariorum non sunt con-
trarie. Et hec de questione.

Queritur tricesimo primo verum

preter quinque sensus exteriores in animalibus pos-
sunt quinque sensus interiores. scilicet sensus
communis imaginatiua fantasia. estimatiua et me-
moria. Arguitur quod non. quod commune non distin-
guitur contra proprium. ergo sensus communis non
debet poni inter potentias. Secundo fan-
tasiatum et memoratum sunt passionum primum se-
situi. scilicet sensus communis. sed passio non diuiditur con-
tra suum subiectum. ergo fantasia et memoria
non diuiduntur per sensum in commune. Tercio
intellectus minus dependet a sensu quam quicunque
alia potentia sensitiua. Sed intellectus nihil co-
gnoscit nisi accipiendo a sensu. quantum mi-
nus debet poni potentia interior ad accipiendum
interiores non sensatas que vocantur estimatiua.

Quarto actus cogitatus qui est compo-
re et diuidere et actus reminiscencie que discur-
sus ad reminiscendum de preteritis tamen differt
ab actu estimatiue et memorie sicut actus estimati-
ue ab actu fantasie. Sed cogitatus et re-
miniscitiua non sunt potentie diuerse ab estimati-
uiua et memoria. ergo similiter estimatiua
et memoria non erunt abinuicem distincte.

Ad oppositum est Auicenna in suo libro de
de anima.

Pro responsione sciendum est primo

quod postquam per primum visus est de necessita-
te ponendi sensum communem. Consequenter videtur
dum est de distinctione eius ab alijs poten-
tijs interioribus. Tamen quod natura non deficit i-
necessarijs nec abundat in superfluis. et ad vi-
tam animalis perfecti requiritur quod non solum apprehen-
dat rem in presentia sensibilis: sed etiam in eius
absentia. alias cum moritur animalis sequatur appre-
hensionem non moueret animal ad querendum
aliquid absens: cuius contrarium videtur in anima-
libus perfectis que mouentur ad persequendum aliquid
quod absens. ideo animal non solum cognoscit
sensibile presentem dum principaliter immutat. sed
etiam spiritum sensibilem retinet.

Sciendum est secundo quod bene

retinere et bene recipere in corporibus diuer-
sa principia consequuntur. nam humida bene

recipiunt et male retinent. et e contra est de sicca cum ergo potentia sit actus organi corporalis: oportet quod sit alia potentia quam recipiat species sensibilium. et alia quam conferret. Unde ad recipiendum ipsas ordinatur sensus proprius et sensus communis qui est interior. sed ad conferendum illas ordinatur fantasia que est sicut thesaurus formarum acceptarum per sensus communes. id sensus communis ponitur in prima parte capitis ubi congregantur nervi sensitiui sensuum exteriorum et est quasi centrum omnium sensuum. et in propinquiori parte ponitur fantasia siue ymaginatio quam ab aliquibus vocatur potentia formalis. quia retinet formas et figuras sensibilium.

Sciendum est tertio quod animal perfectum non solum mouetur ad prosequendum delectabile secundum sensum: et fugiendum tristabile. sed etiam mouetur ad prosequendum vel fugiendum propter alias utilitates. sicut ovium videtur lupum fugit non propter inconvientiā coloris vel figure: sed quia ipsum apprehendit ut inimicum nature. Sic avis colligit paleam non quia delectetur in sensu. sed quia utilis est ad nidificandum. quod necessarium est animali perfecto quod percipiat aliquas intentiones que non percipiuntur sensu exteriori. et ideo in eo esse principium illius perceptionis. quia perceptio formarum sensibilium fit per mutationem sensibilium: non autem per immutationes rerum non sensatarum. id ad percipiendum illas intentiones que non percipiuntur per sensum communem nec exteriorum: an ordinatur extimativa que ponitur in media parte capitis. et ibi habet organum quodammodo imperfectum propter nimium motum cerebri. Sed ad conservandum huiusmodi intentiones ponitur memoria que est thesaurus harum intentionum. Cuius signum est. quia principium memorandi in animalibus fit ex aliqua tali intentione. puta quod est nocuum vel puenies. et dicta memoria habet organum in postrema parte capitis ubi sunt nervi sensitiui et motui preterit per spondilia colla et dorsum.

Sciendum est quarto quod inter hominem et bruta non est differentia quo ad formas sensibiles. quia similiter immutatur a sensibilibus exterioribus. sed quantum ad interiores res est differentia. quia bruta percipiunt intentiones quodam instinctu naturali solum. Sed homo percipit eas per quandam collationem ideo potentia cognitiva illarum intentionum que in brutis dicitur extimativa. in homine dicitur

cognitativa. vel ratio particulari quam est collativa intentionum particularium: sicut ratio universalis intentionum universalium.

Sciendum est ultimo quod est differentia inter homines et bruta ex parte memorie. quia memoria in brutis est subita recordatio preteritorum. Sed homo cum hoc habet reminiscētiā cuius actus est uti quodam discursu vel si longissimo ad inquirendum memoriam preteritorum secundum intentiones particulares. et puenit memorie in hominibus in quantum est coniuncta virtuti intellective superiori cuius aliquo modo participat naturam.

His suppositis ponitur conclusio responsiva ad quod. In animalibus perfectis preter sensus exteriores ponendi sunt alij quatuor interiores. scilicet sensus communis. ymaginativa vel fantasia quod idem est. extimativa: et memoria. patet satis ex dictis. Adducendum est tamen quod Avicenna ponit quatuor potentias interiores: quia distinguit ymaginativam et fantasiam ab invicem. Sed sanctus Thomas non ponit realem distinctionem inter ipsas. quia operatio que attribuitur ymaginative et operatio fantasie possunt eisdem potestate convenire.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur quod sensus communis non dicitur communis respectu particularium per predicationem: sed per causalitatem. eo quod est eorum principium istorum. ideo bene distinguitur contra ipsos.

Ad secundam dicitur quod sicut una potentia oritur ab anima mediante illa. ita actio unius suscitatur actioni alterius. et secundum hoc fantasiam et memoriam distinguuntur per passionem primi sensitiui. quia insunt mediante primo sensitiuo. Ad tertiam dicitur quod licet intellectus oriatur ex sensu: tamen intellectus multa cognoscit in re apprehensa per sensum qui sensus percipere non potest. et ita dicendum est de extimativa respectu sensus particularis. Ad quartam dicitur quod cognitativa et memorativa in homine habent illam eminentiam ultra cetera anima non per aliquid quod sit proprium parti sensitiue. sed propter affinitatem ad rationem universalem vel intellectum. ideo cognitativa et remissiva non sunt potestate distincte ab extimativa et memoria in homine: quia sunt perfectiores in eo quam in brutis. Et hec de questionibus. Sequitur in textu. Quia autem duabus differentijs. etc.

Queritur tricesimo secundo verum intelligere et sentire sunt idem: et opinio cum fantasia. Et arguitur quod sic, quia tam intelligendo quam sentiendo anima iudicat et cognoscit. Si intelligere est idem cum sentire et per primum intellectus cum sensu et etiam opinio que pertinet ad sensum.

Secundo. nullum incorporeum patitur a corporeo. Si intellectus patitur a corporibus celestibus, quod secundum Empedocleem diversitas temporum hominibus et brutis alia et alia sapere prestat. homines enim diversis horis et temporibus de rebus diversimode iudicant. ergo intellectus est corporeus. et per primum non differt a sensu nec intelligere a sentire. **Tertio.** ut dicit Democritus talis est intellectus terrenis hominibus qualis inducit pater viros deorum qui est sol. ergo intellectus patitur a corpore celesti. et sic est corporeus. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est primum quod postquam per ostendit duas operationes sensus communis non excedere facultatem principii sensitivi. Consequenter inquit utrum sapere et intelligere excedant facultatem eiusdem principii. Primo ostendendo quod intelligere et sapere non pertinet ad sensum: quod est ostendere sensum non esse idem cum intellectu. Deinde ostendit quod fantasia que pertinet ad sensum non est idem cum opinione que pertinet ad intellectum. Et postmodum comparat opinionem ad intellectum et fantasiam ad sensum.

Sciendum est secundo quod nullum corpus potest directe agere in incorporeum. Si enim in corporeum. et quod potentie sensitive sunt corporee cum sint organa corporis affixe. ideo possunt immutari per actionem corporum celestium: non tamen per se per accidens. quia nec anima nec virtus eius movetur nisi motu corpore. non autem ponentes corpora celestia directe habere impressionem in intellectu et voluntate dixerunt intellectus esse corporeum. et per primum non differre a sensu. Et etiam quod sapere et intelligere sunt idem quod sentire. quod tam intelligendo quam sentiendo animal cognoscit. Sed quod dicerent celum agere in intellectum et voluntatem per verba Empedoclis dicentis quod in hominibus et brutis agitur voluntas ad presens et diversitas temporum intellectui diversa sapere prestat. et per verba Democriti dicentis quod talis est intellectus in terrenis hominibus qualis inducit pater viros deorum. Sol enim secundum ipsum dicitur

pater viros. quod sol et homo generant homines. et dicitur pater deorum. quod ceteros planetas illuminat quos antiqui dicebant esse homines sic deificatos in celum per motum: quorum sol fuerat pater.

Sciendum est tertio quod licet impressio corporum celestium possit indirecte peringere ad intellectum et voluntatem per intellectus coniungitur corpori in sua operatione. quod lesio organo fantasie impeditur speculatio intellectus. et voluntas coniungitur appetitui sensitivo et inclinatur ad volendum secundum inclinationes appetitus sensitivi. qui potest variari per actionem corporum celestium. tamen corpora celestia non possunt directe agere in intellectum et voluntatem. nec voluntas de necessitate trahitur ab appetitu sensitivo. Si de se libera est ad sequendum vel non sequendum huiusmodi inclinationes. ideo corpora celestia non inducunt necessitatem corporibus humanis.

Quibus suppositis sit conclusio prima. Antiqui male assignabant causam cognitionis esse similitudinem cognoscens ad cognitum non assignantes tamen deceptionis. Patet. quod deceptio est magis propria animabus quam cognitio. eo quod homines a seipsis decipi possunt. nam ut venientem cognoscant oportet quod ab alijs doceantur. et in maiori tempore anima est in maiori deceptione quam in cognitione venientis: ad quam cognitionem vix pervenit per studium magni temporis. ergo antiqui assignantes causam cognitionis anime debuerant etiam assignare causam sue deceptionis: quod tamen non fecerunt. Possent tamen dicere quod omnia que videntur sunt. et sic non est deceptio anime. vel posset dici quod si cognitio fit per contractum rei similis. ita deceptio per primum rei dissimilis. Sed primum istorum dici non potest: ut patet quarto metaphysice. et improbatur hic secundum. quod contrarium est eadem deceptio et scientia. simile autem et dissimile contrariatur. ergo si de simili habetur scientia et de dissimili erit scientia. et ita similiter de deceptione.

Conclusio secunda. Sentire non est idem quod sapere aut intelligere. et capit hic sapere quod idem est quod iudicare. et intelligere quod apprehendere. intellectus enim primo apprehendit et postea iudicat. Primum patet. quod sentire inest omnibus animalibus. sapere vero convenit paucis. ergo sentire non est idem quod sapere. Non est tamen intelligendum quod sapere solum inest hominibus. quod quidam brutis animalibus

Ad rationes ante oppositum:

Ad primā cōcedit q̄ fantasia pertinet ad virtutē sensitivā nō tñ est sensus. Ad secundā dicitur q̄ Aristoteles in tertio phisicorū nondū pbauerat intellectū differre a se su. ideo intelligentiā pro fantasia accepit.

Ad terciā dī: q̄ licz quādoq; per fantasiā cōngat apprehendere effectus per cām. tñ hoc est quādā visione sensitivā nō per discursum silogisticū qd̄ tamen requiritur ad scientiam. Ad quartā dicitur q̄ fantasia non est assensus rationis: s̄ apprehensio ptinens ad sensum. nec habetur per rationes sicut opinio. Et hec de questione. Et per consequens finis huius secundi.

Sequitur liber tertius.

De parte autē anime qua cognoscit anima et sapit rē.

De anima aristotelis querit pri-

mo verū in intellectu noster possibilis sit potentia passiva. Et arguit q̄ nō. nam aliqua substantia est intellectiva eo q̄ immaterialis. Sed aia nostra ē imaterialis per suā essentiā. ergo per suā essentiā ē intellectiva nō sic intellectus noster ē substantia.

Secūdo vñ quodq; patitur fm suā materialitatem. S̄ intellectus ē imaterialis. ergo nō est potentia passiva. Tercio intellectus noster possibilis est incorruptibilis. S̄ intellectus noster passivus est corruptibilis: vt dicitur in 1o sermone. Quarto agens nobilius est patiens: s̄ potentie egrotantive sunt actus. ergo intellectus qui est perfectior erit potentia activa. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendū est primo q̄ post Aristotelem in secundo libro egit de parte sensitiva anime et ostendit q̄ sentire et intelligere non sunt idem. Cōsequenter determinat de parte intellectiva anime.

Primo agens de intellectu possibili. Secundo de intellectu agente. Tercio de intellectu in actu. Et quarto de parte appetitiva et de principio motivo fm locum.

Sciendū est secūdo q̄ partem anime intellectivam phisicus vocat partem q̄ anima cognoscit et sapit. cognoscit q̄ ad

apprehensionem et sapit q̄ ad iudicium intellectus. Vel dicat q̄ cognoscere refertur ad intellectū practicū. Sapere vero ad speculativū. et querit phisicus utrū hec pars sit se parabilis subiecto vel ratione in. et si sit se parabilis fm rationē quā differentiā habeat ad alias partes. et q̄ proprietates potētie cognoscitur ex suo actu. ideo phisicus intēdit ex qualitate sui actus in q̄rere modū sue operatōis vt potētia intellectiva cognoscatur.

Sciendum est tertio q̄ pati dicitur tripliciter. vno mō pprie qñ scz ab aliq̄ remouet aliqua proprietates sibi cōueniēs fm naturā. et hoc modo aqua patitur dū calefit. Secūdo mō dī: aliqd̄ pati minus pprie dū abijciatur ab eo aliqd̄ siue sit cōueniens sibi siue nō et isto mō patit nedū egrotans. imo etiā qui sanat. Tercio mō dī: aliquid pati cōmuniter qñ recipit aliqd̄ ad qd̄ erat i potētia sine hoc tñ q̄ aliqd̄ abijciat ab eo. isto mō omne qd̄ erit de potētia in actu patitur dato q̄ pficiat et hec ē passio pfectia et alijs modis dicitur corruptiva.

Sit ergo cōclusio prima. intellectus noster possibilis nō est passivus passioe corruptiva: s̄ bene patitur passioe pfectiva. Prima pars patet per secundā rationē an opus positū eo. s. q̄ nō habet materiam. Secūdam partem pbat textus. q̄ sicut se h̄z sentire ad se sibi illa ita intelligere ad intelligibilia. et sentire est passio sensus respectu sensibiliū. ergo intelligere est passio intellectus respectu intelligibiliū. maior p̄. nā sic sentire ē quoddam cognoscere qd̄ est qñq; in actu et qñq; in potentia ita intelligere ē quoddam cognoscere et qñq; intelligim⁹ in actu et qñq; in potentia. **Aduertendū est tñ q̄ intellectus aliter ē passibilis q̄ sensus.** q̄ sensus est affixus organo corporali quo corrupto ab excellentia sensibili impeditur sensus ne possit percipere debilia sensibilia post excellentiā. s̄ intellectus nō h̄z organū nec potest corripui ab excellentia intelligibilis et post excellēs intelligibile nō minus intelligit infima. Sed magis potest intelligere p accidens. tñ intellectus debilitatur ex lesione organi sensus qd̄ necessario requirit ad representandū suū obiectū. Causa hui⁹ diuersitatis ē. q̄ sensus ē in corpe vt in subiecto. intellectus vero ē in aia.

Cōclusio secunda intellectus

possibilis est immixtus nō vt imparet vt dic-
cit Anaxagoras: s̄ est in potentia vt omnia
cognoscat. p̄. q̄ om̄e susceptiuū ē in poten-
tia aliqua ⁊ caret illis quoz est susceptiuū
vt patuit sup̄ de organis sensuū. intellectus
vō noster possibilis est in potētia ad oīa in-
telligibilia ⁊ est susceptiuū ip̄oz. ergo caret
oib⁹ istis. ⁊ cū possit intelligere oēs res cor-
pēas oꝝ q̄ caret om̄i materia corporea ⁊ q̄
sit mixt⁹. Si em̄ esset in se corporeus natura
corpalis ei⁹ impediret cognitionē aliarū na-
turarū. q̄ vt habet textus. intus estis. phibz
extraneū. Ex dictis infert Arist. primo q̄ in-
tellectus non h̄z aliquā naturā determinā-
tā. s̄ solū q̄ est possibilis vocatus a potētia
respectu p̄ hoc sibi cōuenit q̄ nō tñ cogniti-
uus est vnius gñis sensibilū. s̄ vniuersalit̄
totius nature sensibilis. ⁊ sic materia prima
est in pura potentia ad oēs formas materia-
les ⁊ nulli forme p̄mixte sit intellect⁹ possibi-
lis respectu intelligibiliū. Infert secūdo q̄ in-
tellect⁹ an̄ actuale intelligere nihil ē eoz q̄ intel-
ligit. s̄ est precise in potentia ad intelligibi-
lia ⁊ hoc cōtra antiquos dicētes intellectus
esse cōpositū ex omnibus vt oīa cognosceret
Si em̄ esset cognitiu⁹ oīm p̄ hoc q̄ in se ha-
beret om̄ia semp̄ esset omnia in actu. ⁊ nō in
potentia. s̄ est actualitas oīm ⁊ est immixt⁹
in potentia. Et dicit. p. q̄ loq̄tur de intellectu
quo aīa intelligit. Infert vltimus q̄ intelle-
ct⁹ caret organo corporali. q̄ si haberet or-
ganū sicut sensus: tunc haberet aliquā na-
turā determinatā de natura sensibilū: sic q̄
esset calid⁹. humid⁹. frigid⁹. vel siccus q̄ tñ
ad organū. potētia em̄ que ē act⁹ organi cō-
formatur ip̄i organo nec refert an̄ ip̄a poten-
tia habeat qualitatē sensibilem vel organū. eo
q̄ act⁹ nō est potētie tñ. s̄ p̄positi ex organo
⁊ potētia. Infert vltim⁹ q̄ aīa est loc⁹ sp̄ez
intelligibiliū rōne intellect⁹. q̄ sicut loc⁹ est
receptiu⁹ locatoꝝ ita intellect⁹ receptiu⁹ est
sp̄ez intelligibiliū: qd̄ nō fieret si haberet or-
ganū. q̄ tunc sp̄ez nō reciperet in aīa solū. s̄
p̄iuncto. nō tñ est tota aīa loc⁹ sp̄ez. s̄ sola p̄
intellectuā q̄ caret organo.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā d̄: q̄ imaterialitas sub materia
create nō est intellect⁹ ei⁹. s̄ ex imaterialitate
ei⁹ h̄z virtutē intelligēdi. id ē oꝝ intellect⁹ esse
essentiā aīe. Ad secūdā p̄ solutio. Ad
terciā d̄: q̄ aristoteles vocat intellectū passivū

nū virtutē cogitatiuā q̄ d̄ rō particulari. q̄ qdē
virt⁹ cogitatiua corruptibilis est rōne sui or-
gani. s̄ potētia intellectia d̄: intellect⁹ possi-
bilis ⁊ nō passiv⁹. q̄ non patit duob⁹ p̄mis
modis. Ad quartā d̄: q̄ respectu eiusdem
opatiōis ⁊ in eodē ordine agēs ē nobili⁹ pa-
riete. s̄ respectu diuersarū opatiōnū ⁊ i diuer-
sis ordinib⁹ nō oꝝ. vmo patiens superiorū or-
dinis q̄nq̄ ē nobili⁹ agere inferioris ordinis.
Et hec de questione.

Queritur secūdo vtrum intelle-

ctus possibilis s̄m esse sit separ⁹ a corpore. Et
arguit q̄ sic. q̄ vt h̄z text⁹ sensus nō est sine
corpore. hic aut. s̄ intellect⁹ est separ⁹. Secū-
do. si intellect⁹ possibil⁹ ēēt corpi cōiunctus
s̄m esse seq̄ret q̄ ēēt singulari. ⁊ p̄ d̄is qd̄
reciperet: reciperet singulariter. qd̄ falsū ē. q̄ in-
tellect⁹ cognoscit vlt. Tercio si ēēt corpi p̄iun-
ct⁹ seq̄ret q̄ esset corruptibilis ad corruptio-
nē p̄positi. Quarto. eiusdē ē potētia ⁊ act⁹
s̄ act⁹ intellect⁹ nō ē actio corpōis. ergo ne
q̄ potētia intellectia est corpi cōiuncta. Ad
oppositū est text⁹ vocās intellectus p̄tē aīe.
aīa aut̄ est forma corpis. ergo intellectus est
corpore cōiunctus.

Pro responsione sciendū ē pri-

mo q̄ Auerrois mor⁹ prima rōne an̄ opposi-
tū ponit intellectū possibilem separātū a corpore
s̄m esse. ⁊ dicebat q̄ l̄z dicamur intelligere p̄
intellectū possibilem. tñ s̄ nō est q̄ sit nob̄ cō-
iunct⁹ s̄m ēē s̄ solū s̄m intelligere. Imagia
bat em̄ Auerrois q̄ intellectū possibilem. nob̄
vni p̄ sp̄em intelligibilem q̄ h̄z duplex subm̄
scz. intellectū possibilem: ⁊ ip̄a fantasmatā q̄
sūt i organis corpōis. ⁊ q̄ talis sp̄ez ē quo
dāmodo vni cū intellectu possibili. ⁊ qd̄āmo
vni cū fantasmatib⁹. id̄ dixit intellectū possi-
bilem p̄iunctū cū istis fantasmatib⁹ p̄ tale sp̄ez

Secūdo cōtra hāc opinionē ponit

cōclusio prima. Intellect⁹ possibilis n̄ ē a cor-
pore separ⁹ s̄m esse. p̄ q̄ principū formale q̄
h̄o intelligit nō est ab eo separātū s̄m esse. s̄ in-
tellect⁹ possibilis est principū formale q̄ in-
telligit h̄o. ergo intellect⁹ possibilis nō est a
corpore separ⁹. maior p̄. q̄ nihil agit nisi s̄m
q̄ ē in actu p̄ formā per quā agit. s̄ nihil ē in
actu p̄ illud qd̄ ē ab eo separātū s̄m esse. minor
p̄. q̄ s̄m textū intellect⁹ est q̄ aīa opat. ergo
relinq̄tur q̄ intellect⁹ nō est a corpore separatus
s̄m esse. Tñ illud q̄ aliquid opat sic p̄inci-

Liber tertius

pio actiuo possit esse ab eo separatum fm esse
ut dicim⁹ q^o balius opat per regē. r q^o rex
mouet ipm ad operandū. tñ impossibile est il
lud quo aliquid formaliter operatur. ab eo
separari fm esse.

Conclusio secunda. mod⁹ quo
ponit Averrois intellectū possibilem p^otinuari
cū fantasmatib⁹ r nob nulla ponit cōtinua
tionē. p^o q^o intellectus possibilis nō est intel
lectū cū intelligibilia nisi fm q^o intelligibile
est vñ in actu. si nec sens⁹ ē idē cū sensibili
i potētia. g^o spēs intelligibil⁹ nō ē forma intel
lect⁹ possibilis: nisi fm q^o est intelligibile i actu.
s nō est intelligibil⁹ i actu nisi put est abstracta
a fantasmatibus. g^o fm q^o vñt intellectui est
remota a fantasmatib⁹. r p^o p^o nō ē aliquid
vñt cū intellectu. ergo per istū modū intel
lect⁹ possibilis nō vñt nobiscū. Uñ enā ut di
cit scrius Tho. Averrois fuit decept⁹ p^o fallā
ciā accētis q^o sic arguēs. spēs intelligibil⁹ est
vñt a fantasmatibus. r ē vñt a cū intellectu
possibili. g^o intellect⁹ possibilis vñt cū fan
tasmatib⁹ q^o sūt in nob. Uñ spēs intelligibi
lis fm q^o est vñt a intellectu abstractū a fan
tasmatib⁹ r p^o ditionib⁹ materie. r fm q^o ē vñt
a fantasmati ē vñt a p^o ditionib⁹ materie.

Conclusio tertia. quis predicto
mō intellect⁹ possibil⁹ nobiscū vñt adhuc
tñ p^o talē modū nō esse intellegendes. s in
tellectū. p^o q^o per b⁹ q^o spēs alicui⁹ rei ē aliq^o
potētia cognitiua. tñ res illa nō sit cōgicēs: s
cognita. sicut p^o b⁹ q^o siluado color⁹ ē i poten
tia visiva color⁹: nō sit vidēs: s visus ē. g^o nō p^o
hoc q^o spēs intelligibil⁹ q^o est siluado fantas
mat⁹ recipit in intellectu: nō sequit⁹ q^o nos effi
ciamur intelligētes. s q^o nos vñt fantasmata q^o
nob sūt fm intellectū ab illa potētia intellectia

Conclusio quarta. directe est cō
tra positionē aristotelis. p^o nā. p. in primo
hui⁹ tractat⁹ inq^orit de p^ote aie q^o ē intellect⁹
possibil⁹. s aia ē in corp^o cui⁹ est forma. g^o est
intellect⁹ possibilis r in corp^o. Itē Aristotle.
vocat in textu intellectū illud q^o aia intelligit
r opinat⁹. r sic positio illa ē p^o aristotelē. ē enā
p^o p^oncipia p^obie r dissonat n^ore fidei. nō enī di
cit. p. q^o intellect⁹ sit separar⁹ a corp^o fm ecē.
s dic⁹ q^o est separar⁹ q^o nō h^o organū d^octennia
tñ sic sensus. r hoc iō ē. q^o aia intellectiua p^o
pter sui nobilitatē supgredit⁹ facultatē natu
ra corp^oalis. r iō nō pōt ab ea totalit⁹ p^oprehē

di. r ita sibi remanet aliq^o actio in q^o nō cōicā
cū natura corp^oali. r potētia p^o quā opat nō
h^o organū corp^oale. r sic p^o q^o intellect⁹ ē se
parar⁹. q^o nō ē p^ouct⁹ organo corp^oali. tñ sim
pliciter loq^ondo ē p^ouct⁹ corp^oali fm ecē in q^o tñ ē i
aia subiectiue q^o ē forma corp^oali p^ouncta.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā p^o solutio. Ad secundā dicat⁹
q^o l^o intellect⁹ sit singulari in essendo p^opter
singularitātē sui subiecti. s aie. tñ est vñt in
cōgicēdo r per respectū ad suū obiectū. nāz
obiectū intellect⁹ ab eo intelligit⁹ vñt. r ē vñt
fm rōez. **Ad tertiā negat⁹ p^o nā.** q^o cū aia nā
sit a corp^o separabilis eo q^o nō est totalit⁹ imer
sa corp^oi. iō nō corrūpit⁹ ad corrūptionē totū
p^opositū. neq^o etiā potētiā q^o sibi cōueniūt ea
parte q^o supgredit⁹ naturā corp^oorē. **Ad q^o**
tā d^o: q^o intellect⁹ nō est act⁹ corp^oorē. q^o q^o uñt
aia fm suā essentia sit forma corp^oorē: tñ intel
lect⁹ nullū organū iformat. nec tñ ē a corp^o
separar⁹ fm esse. q^o ē in essentia aie. r aia fm
essentia ei⁹ ē forma corp^oorē. Uñ aia ut est sub
sistens dicitur agere quāuis simpliciter totū
dicatur agere. q^o aia non subsistit subsistētia
p^opleta. s totū p^opositū. Et b⁹ d^o q^ostioe. Seq^o
tur in textu. Cū autē sic singula fiant. r ē.

Queritur tertio utrū post actū
intelligēdi spēs intelligibiles possint p^oseruas
ri in intellectu. Et arguit⁹ q^o nō. q^o spēs intel
ligibiles solū hñt in memoria referuari. s in
tellect⁹ nō ē memoria. q^o p^o p^o q^o memoria co
gnoscat p^oteritū sub rōne p^oterit⁹. s hoc ē cōg^o
scere hic r nūc. hoc autē cōuenit sensui r non
intellectui. g^o memoria nō est in p^ote intellectia
Secūdo. intellect⁹ sit i actu p^o spēs intelligibilē
intellectū autē in actu est ipse intellect⁹ i actu.
r ecōtra. g^o intellect⁹ oia intelligit quoz h^oas
bet spēs in se. g^o post actuale intelligere nō re
tinet spēs intelligibiles. alias intellectus sp
intelligeret oia que nouit. **Ad oppositū**
arguit⁹ p^o p^obm dicentē Cū autē sic singula
ut fiant sciēs dicitur q^o fm actum h^oas habitiū
in ipso p^omanentē.

Pro responsione sciendū ē pri
mo q^o postq^o actū est de intellectu i potētia
p^onter ostēdit⁹ Aristoteles quō reducat⁹ in
actū. Et primo ostēdit⁹ quō intellect⁹ q^o sit i
actu. deinde dēfinit⁹ d^o obiecto intellect⁹.

Sciendum est secundo q^o scōm

Autem
intellectu
q^o in pare
q^o in ad
r menoz
quodā si
reteruari
hēntio. c.
posali m
diu man
desunt m
lectu. r o
gere q^o p
ponbat
Autē spēs
lē. r p^o vñt
q^o daz ab
di sc ad
m sciēti
memoria.
Sciendū
est cōtra
bilis sic
actū spēs
r dū h^oas
p^ouenit
q^oas habent
q^o nō aliq^o
illā formā
dāmo in
p^oderat. tñ
dēmo sic
em sciē
na ad actū
quā intel
Sciendū
ctus possit
spēs singu
ctu est form
sit vñt sic
cū fiat vñt
intellectu
nonale. r
nō solū p
s etiā p^ore
Conclu
Spēs intel
bili post act
pletū fm
p^o q^o omē

Quicquid spēs intelligibiles nō remanēt in intellectu post actuale intelligere. dicitur enim qd in parte sensitiua solum possunt pseruari qdum ad duas potētiās. s. ymaginatiuā & memoriā. p qdō sua organa pficiūtur quodā siccō bene retinente in quib⁹ possunt reſeruari aliquē spēs cessante actuali apprehēsiōe. Si intellect⁹ qui caret organo corporeali nihil pōt recipere nisi materialiter. & qd diu manēt similitudo tam diu intelligit. & cum definit intelligere illa spēs definit esse in intellectu. & oī qd si de nouo uelit aliquā rē intelligere qd puerat se ad intellectu agentē quēz ponebat esse substantiā separātā: ut ab illo effluēt spēs intelligibiles in intellectu possibiles. & p ysum & exercitiū se puerant si acqñt qdaz abilitas in intellectu possibili cōuertere se ad agēre quā abilitatē dicebat cē haberi in sciētiā. & sic in ipm in intellectu non est memoria.

Sciendū est tertio qd hec opinio est cōtra aristotelē dicentē qd intellectu possibiles sic fit singula sicut sciens & reducitur i actū spēs intelligibilis: sic hñs habitū scie. & dū hz spēs in actu dicitur sciens in actu. & hoc puenit sibi qñ p seipm pōt opari. sicut alis qd habens aliquā formā pōt eā opari. et qñ aliqz hz actū alicui⁹ forme oī qd habeat illā formā. & quis intellectu possibilis sit quodāmodo in actu qñ hz spēs intelligibiles & nō pſiderat. tñ cū hoc est in potētiā licet nō eodē modo sicut anteqd acqñret habitū scie. hñs em sciētia ē act⁹ pſimi sciētiā & solū ē in potētiā ad actū secūdū ei⁹ qd ē actual⁹ pſideratio p quā intellectu dicitur fieri singula in actu.

Sciendum est quarto qd intellectu possibilis dicitur fieri singula sicut recipit spēs singulārū. put spēs rei recepta in intellectu est forma intelligētiā & ex ea cū intellectu fit unū sicut actu & potētiā nō ita tñ qd intellectu fiat unū cū essentia cū re cui⁹ est spēs in intellectu. s. solū sicut esse intelligibile & intētionale. & inde est qd intellectu sic facit in actu nō solū potest intelligere oīa quoz hz spēs. s. etiā potest intelligere seipm.

Conclusio responsiua ad q̄sitū.

Spēs intelligibiles remanēt in intellectu possibiles post actuale intelligere. nō tñ sicut esse cōpletū s. sicut ē imperfectū & semiplenū. Primo p. q. oīe qd recipit i aliq̄ recipit ad modū

recipiētiis. s. intellectu ē nature inagistabilis qd materia corpalis. materia autē corpalis retinet formas qd recipit nō solū qñ p eas agit s. etiam cessante actione. qd fortiori intellectu retinet spēs intelligibiles post actuale intelligere. Secūdo p. q. intellectu mediātib⁹ speciebus sic reſeruati nō erūt in actū nisi pueredo se ad fantasmatā. s. spēs nō manēt i eo sicut esse cōpletū. Et dicitur p. q. in intellectu cū est ponēda memoria capiēdo memoriā sicut qd est cōseruatiua specier. Si si capere memoriā ut de rōne eius est apprehēdere pteritū sub rōne pteriti ex parte obiecti: tunc memoria non ē in intellectu: s. sensitiua tñ que est apphēsiua pſicularium. qd pteritū in q̄tū hñmōi pſignat esse sub determinato tpe qd pertinet ad esse singulare.

Subicitur utrū memoria intellectu sit alia potētiā ab intellectu. Et arguit⁹ qd sic. qd memoria sensitiua est alia a sensu cōi. qd a sicut. memoria intellectiua ē alia ab intellectu. Pro dubio supponit⁹ qd potētiā aie distinguuntur p diuersas rōes obiectoū. vñ si aliq̄ potētiā ordiet ad obiectū sicut cōez rōes obiecti nō variabit illa potētiā sicut diuersitates particulari obiecti: ut visus respicit coloratū in cōi. tñ nō variat p diuersitatē albi & nigri. & cū intellectu respiciat obiectū sicut cōi rōem enī. eo qd intellectus pōt oīa fieri nō diuersificat sicut rōnes particulari entitū. s. qd respectu eiusdē obiecti aliud ē pncipiū actiū a quo fit obiectū in actu. qd potētiā actiua se hz ad obiectū ut act⁹ ad potētiā. & passiua se hz ad obiectū ut ens i potētiā ad ens in actu. & nihil respectu eiusdē eodē modo cōsideratū est in actu & in potētiā. iō in aīa intellectiua oportet esse intellectus agentē realiter distinctū a possibili. sibi nō sunt alię differēte potētiāz. Tūc rñdet ad dubiū qd memoria intellectu nō est alia potētiā ab intellectu. nā memoria ē thesaur⁹ spēs. Sed intellectu sicut pſim ē loc⁹ specier. s. memoria nō est alia potētiā ab intellectu. Differt tñ ab intellectu sicut rationem. qd intellectus potest recipere species intelligibiles & dicitur intellectus. s. sicut qd cōseruat absq̄ intelligere actuali vocatur memoria intellectu. Ad rationē dubij dicitur qd pteritum & pſens possunt esse differētię diuisiue potētię sensitiue qd apphēdit pſiculari. nō autē intellectu qd apphēdit vniuersali.

Uñ tamen p̄teritio vno modo referri
p̄t ad obiectū quod cognoscitur. Secū
do modo ad actū cognitiōis que duo sim
cōiunguntur in parte sensitua q̄ aliud app̄
hendit p̄ hoc q̄ immutat potentia sensitua
nam aial memo: at se prius sensisse in p̄te
rito et cognouisse se quoddā p̄teritū. Sz
in parte intellectua p̄teritū nō conuenit ex
parte obiecti. q̄ intellectus non cognoscit
nisi vniuersale cui accidit esse in p̄senti vel
in p̄terito. sed ex parte act⁹ cognoscentis p̄
teritio cognoscitur in actu. q̄ nostrū intelli
gere est quidam actus particularis qui tñ
fit in isto tēpore vel illo et hoc nō repugnat
intellectualitati. quia q̄uis ille act⁹ sit par
ticularis tñ est in materialis. ideo sicut intel
ligit sēp in q̄uis sit singularis vel p̄ticulari
ita intelligit sēp intelligere qd ē actu existēs
in p̄senti vel in p̄terito.

Ad rationes ante oppositum:

Ad primam dicitur q̄ licet intellectus nō
sit apprehēsiu⁹ p̄tenti s̄m p̄tentionē obies
cti: in app̄hendit p̄teritū s̄m p̄tentionē
actus. ē etia q̄ seruatiū? specierū intelligibi
lium ratione cuius in eo ponitur memoria.

Ad secundā dicitur q̄ species intelligibis
lis vno mō est in intellectu in pura potētia
vt ante dictū est. et sic intellectus est in po
tentia essentiali tam ad actum primū q̄ ad
actū secundū. Alio modo est in intellectu s̄m
esse p̄pletū et in actu sicut quādo intellectus
actu intelligit. Terno mō p̄t esse in intel
ctu in actu s̄m pleno: et tñc ibi est p̄ modū
habitus et actus primū. et medio mō se ha
bet inter potentia primā et actum secundū.
hoc mō intellect⁹ cōseruat spēs intelligibis
les nec oportet q̄ sēp intelligat actu cū isto
mō h̄z ipas. Et hec de questione. Seq̄
tur text⁹. Qm̄ aut aliud est et c.

**Queritur quarto vtrū quiddi
tas rei materialis sit p̄prium obiectū nostri
intellect⁹. Arguitur q̄ non. q̄ obiectū ha
bitus alicuius potentie non debet excedere
obiectum illius potentie. q̄ ideo est obiectū
potentie habit⁹ et act⁹. et c. s̄ ens est obiectū
metaphisice q̄ est habitus nostri intellectus
ergo obiectū nostri intellectus nō debet esse
minus cōe q̄ ens. ergo quidditas rei materi
alis nō est obiectum nostri intellect⁹. Se
cūdo nulla potentia debet excedere suū ob**

iectū: s̄ multa cognoscūtur que sub quiddita
te rei materialis non cōtinentur. ergo nō est
adequatū obiectum nostri intellectus. Ad
oppositū arguitur per philosophū dicentē
q̄ in mathematicis et in naturalib⁹ alia et
alia virtute cognoscitur suppositū et natu
ra. q̄ per sensum in naturalib⁹ et per imagi
nationem in mathematicis. per intellectū
vero cognoscitur natura. et si per intellectū
vtrūq̄ cognoscatur simpliciter. tñ aliter et
aliter se habet in cognoscendo naturam et
suppositum. quia cognoscit naturam per se
et suppositum indirecte.

**Pro respōsione sciendū est pri
mo q̄ post q̄ Aristoteles posuit p̄ditiōes in
tellectus possibilis et ostendit qualiter res
ducitur de potētia in actum. Rōsequēter
determinat de natura sui obiecti. q̄ potētie
per obiecta cognoscūtur. cui⁹ ratio est: quia
potentie per obiecta abinuicē specificatur.
sed sunt eadē p̄ncipia esse vnitatis et disti
ctionis rei ab alijs et cognitiōis eius.**

**Sciendū est secūdo q̄ plato po
nit quidditates rerū scōm rē separatas a sin
gularib⁹ quas vocat ydeas. s̄ cōtra ipsum.
4. metaphisice Aristō. ostendit q̄ quiddita
tes rerū nō sunt aliud ab ipsis nisi per acci
dens. q̄ quidditas solum includit illa q̄ per
tinent ad spēm. suppositū vero in naturalib⁹
bus et mathematicis vltra essēntialia speciei
includit p̄ncipia indiuiduātia q̄ a p̄ncipijs
essēntialib⁹ speciei sunt realiter distins
cta sicut dicerem⁹ q̄ nō est ideo quidditas ho
minis albi et homo albus. naz quidditas ho
minis nigri nō cōtinet in se nisi qd̄ pertinet
ad speciem eius. sed homo albus habz aliqd̄
in se p̄ter spēm humanā et istud cōtingit i
omnib⁹ habēntibus formā in materia in q̄b⁹
suppositū habet aliquid p̄ter p̄ncipia spe
ciei quare in ipsis alia sunt accidentia natu
re et alia suppositi. Sed in illis que non ha
bent formam in materia sed sunt forme tñ.
nihil p̄t esse p̄ter essēntia speciei. ideo ibi nō
differt natura et suppositū nec sunt diuersa
accidētia speciei indiuidui. q̄ nō habēt
diuersa p̄ncipia.**

**Sciendum est tertio q̄ tam na
turalia q̄ entia mathematicalia h̄nt spēm
in materia. Sed duplex est materia quedā
est sensibilis a qua abstrahūt mathematice**

calia. et
ligib⁹
imedi
et form
matem
remoto
manet
aliq̄ sū
minara
lia. Al
minara
te vna
matem
matem
bū. A
matem
ius in v
sub vna
textu. v
magnum
plū natu
esse. et pe
esse aque

Sciendū
turalib⁹
ter differt
virtute
in separ
eadē vir
nō distins
ē aqua et
est in ob
raris ideo
minis ca
resunt in
pbus no
in separ
tura et su
themati
tellectū
in natur
maticas.
non est
vel ima
q̄ oino i
lic et ca
bis si
sio mīua
reca ade
est obiect

calia. et quod includit naturalia. Alia est intellectibilis quam mathematica per se. nam quod ita immediate inheret substantie diuine cum materia et forma. qualitates vero sensibiles quod reponunt materiam in esse naturali in quantitate fundant. et remoto posteriori potest remanere prius. id est remanet quantitas et diuinitas in substantia. Alii autem sunt quod requirunt materiam non sub determinata ratione qualitatum sensibilibus sicut naturalia. Alii sunt quod requirunt materiam non sub determinata dispositione qualitatum: sed solum sub quantitate ut triangulum quadrangulum quod dicitur forme mathematice. ideo bene dicebat quod concernit materiam intelligibilem: sed abstrahit a sensibilibus. Ex quo patet quod tam in naturalibus quam in mathematicis differunt res et natura. ratio cuius in utrisque potest inueniri plura individua sub una specie. unde ponuntur duo exempla in textu. vnum mathematicum cum dicitur quod aliud est magnitudo et magnitudinis esse. et aliud exemplum naturale cum dicitur quod aliud est aqua et aqua esse. et per aquam intelligitur suppositum. et per esse aque intelligitur quidditas.

Sciendum est quarto. quod in naturalibus et mathematicis in quibus realiter differt quidditas a supposito alia et alia virtute cognoscitur natura et suppositum. Sed in separatis a materia ubi non distinguuntur eadem virtute cognoscuntur. unde quod in separatis non distinguatur ratio per se in textu quod aliud est aqua et aque esse et sic in multis alijs. cum non est in omnibus sicut in quibusdam alijs. sicut in separatis id est esse carnis et caro. et vnde istis terminis caro et carnis esse. quod substantie separate sunt nobis ignote. ideo non nominauit eas per se nominibus proprijs. Ex istis sequitur quod in separatis per intellectum cognoscuntur natura et suppositum. in naturalibus vero et mathematicis natura directe cognoscitur per intellectum et per sensum cognoscitur suppositum in naturalibus et per imaginationem in mathematicis. et si in istis suppositis cognoscatur bene non est directe sed per reflectionem ad sensum vel imaginationem. Ex quibus inferuntur per se omnia sicut res sunt separabiles a materia sic et ea que sunt circa intellectum.

His suppositis ponitur conclusio sua ad. quod quidditas rei materialis est obiectum adequatum nostri intellectus. patet primo illud est obiectum alicuius potentie in quod directum per

se fert illa potentia et sub cuius ratione cetera appropinquat. sic est de quidditate rei materialis respectu nostri intellectus. nam si interdum cognoscatur suppositum materiale hoc non est directum sed reflexum. si enim cognoscatur substantias separatas hoc non est nisi mediante cognitione substantie materialis. id est in metaphysica prius tractat aristoteles de substantijs materialibus quod de separatis. Deinde actio cuiuslibet agentis est secundum ordinem forme que est principium huius actionis. Sed species intelligibilis a particularibus abstracta est forma nostri intellectus et primo sue actionis quod quidem species est per se similitudo rei materialis quod intelligitur nisi et per se et directe intelligitur huiusmodi quidditate. Nec potest dici quod illa species intelligibilis sit obiectum nostri intellectus. quia non est illud quod intelligitur. sed est illud mediante quo fit intellectio sicut species coloris non est illud quod videtur. sed est illud mediante quo visus videt. et color est illud quod videtur. Tercio obiectum alicuius potentie dicitur esse proportionatum illi. sed intellectus non est coniunctus huiusmodi esse et separatus huiusmodi ratione. sed si ratione conuenit quidditati rei materialis quod est coniuncta supposito huiusmodi esse et distincta ab ipso huiusmodi ratione. Quarto potentie huiusmodi spiritum distinguuntur per actum et actum per obiecta: sed intellectus non est distinctus a sensu et etiam ab intellectu substantie separate. quod suum obiectum differt ab obiecto sensus et ad obiectum sub se separate. ergo cum obiectum sensus sit coniunctum huiusmodi esse et ratione materialis et obiectum intellectus separatum sit separatum ab omni materia tam sensibili quam imaginabili. oportet quod obiectum intellectus prius habeat esse coniunctum huiusmodi esse et separatum huiusmodi ratione quod non reperitur in quidditate rei materialis.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod obiectum habet alicuius potentie non excedit obiectum esse talis potentie: sed bene potest excedere proprium obiectum. unde ens est obiectum esse nostri intellectus et quidditas rei materialis est eius obiectum proprium quod distinguunt a ceteris potentijs cognitiuis. sicut dicitur: ratio coloris per quod fertur intellectus in vniuersum quod. vniuersale vero dicitur quod a particularibus prius natura intellectiua. Ad secundam dicitur quod intellectus noster directe et per se solum intelligit per attributionem ad ipsam quidditatem vel tanquam sibi inferiora ut sunt effectus. vnde tanquam sibi superiora ut sunt sue cause. scilicet substantie separate. Et hec de questione. Sequitur

Liber tertius

in intellectu. Dubitabit autem aliquis et.

Queritur quinto utrum intellectus noster possibilis sit intelligibilis. Et arguitur quod non. ratione prima. quia si sic vel intelligeret per seipsum vel per aliud. non primum. quia tunc non solum esset intelligibilis sed intelligens et cum omnino intelligibile in quantum huiusmodi sit vniuersalis speciei cum alio sequeretur quod omne intelligibile intelligeret nec secundum. quia sequeretur quod omne intelligibile intelligeret et semper intelligeret illud quod intelligit. Secundo si esset intelligibilis intelligeret sicut alia intelligibilia. sed hoc est falsum. quia alia intelligibilia intelliguntur per abstractionem a materia non autem intellectus cum sit immaterialis. Ad oppositum est textus dicens quod est intelligibilis sicut alia intelligibilia.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus ostendit naturam intellectus possibilis et quomodo reducat in actum et quod est obiectum eius. Consequenter circa predicta mouet duas dubitationes. Prima est cur intellectus noster sit simplex et impassibilis non habens aliquid cōiectum alijs quomodo poterit intelligere cum intelligere sit quoddam pati et de ratione patientis est quod habeat aliquid cōiectum cum agentis. materia. Secunda dubitatio est titulus questionis.

Pro solutione prime supponendum est quod passio dicitur multipliciter. intellectus vero patitur secundum tertium modum in quantum recipit intelligibilia ad que quodammodo erat in potentia. quia nihil est in actu antequam intelligat. et sicut tabula rasa in qua nihil est in actu descriptum in potentia tamen ad receptionem scripturarum et picturarum. et ita intellectus possibilis in principio nihil est in actu sed in potentia tamen. et per hoc excludit opinio antiquorum quod ponebant animam poni ex oib. vel omnia intelligeret. et opinio Platonis ponentis animam habere naturam litterarum scientiam omnium rerum. et ea quodammodo obliuiscitur per unionem ad corpus. ideo dicebat quod ad discere solum est obliuiscere reminisci.

Pro solutione secunde dubitationis ponitur conclusio prima ad quod. Intellectus possibilis est intelligibilis non per suam essentiam sed per spiritum in intelligibile. sicut alia intelligibilia. probatur nam in his que sunt sicut materia id est est intellectus et quod intelligit. Sed intellectus non est actus. intelligens nisi per spiritum. intelligibile

quod est forma eius per quam intelligit. non est intelligibilis nisi per spiritum intelligibile per quam alia intelligibilia intelliguntur.

Dubitatur primo unde habet intellectus possibilis quod non intelligit per suam essentiam sed per spiritum intelligibile. Respondetur quod hoc est. quia in ordine intelligibilium entium in potentia vniuersum quod cognoscibile est secundum quod est in actu et non secundum quod est in potentia. vel coloratum videtur in actu et non coloratum in potentia propter quod intellectus non cognoscit materiam nisi per analogiam ad formam. Et dicitur per quod prima causa que est actus purus est simpliciter intelligibilis. et ideo non solum se habet ad alia a se per suam essentiam intelligit. Angelus vero quod non est actus purus intelligit se per suam essentiam. alia autem per spiritum per se aras in intellectu eius. Intellectus autem non quod est in potentia respectu intelligibilium per se conuenit. corpi bñ habet virtutem ut intelligat. non autem ut intelligat. nisi secundum quod reducat in actum per spiritum in intelligibile. et ideo non cognoscit se per suam essentiam sed per suum actum. Abi aduertendum est quod intellectus primo cognoscit suum obiectum. deinde suum actum. Tertio spiritus intelligibilis per se postremo per spiritum intelligibile seipsum cognoscit. Dupliciternamque patitur intellectus non cognoscere seipsum. vno modo per seipsum. ut cum fortis vel Plato percipit se habere animam percipit se intelligere. Alio modo vniuersaliter ut percipimus naturam anime intellectiue per actum intellectus. et ad primam cognitionem habendam anima intellectiua sufficit ei per seipsum. ideo dicitur quod cognoscit per suam potentiam. sed ad secundam non sufficit ei per seipsum sed requiritur sufficiens in quantum quod non potest quilibet facere. ideo multi naturam anime intellectus ignorant et circa ipsam errant.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod intellectus est intelligibilis per aliud et cum iserebat quod omne intelligibile intelligeret negetur prima. sicut enim sensibile in actu est sensibile propter similitudinem sensibili quod est forma sensus. ita intellectus non quod sit in actu per spiritum intelligibile quod est forma illius per illam spiritum se intelligit. Unde in seipso a materia id est est intellectus et illud quod intelligit. nam per hoc aliud est intelligibile actu quod est sine materia. Sed est differentia quod datur nam quantum datur esse est sine materia sicut in substantijs separatis et vniuersum quod istorum est intellectus et intelligens. Sed quantum datur esse est sine materia sed solum spiritus ab eis abstracta sunt sine materia. sic et per illas species intelliguntur in actu et etiam intellectus eas recipit

per eas etiā intelligit. s. nō oportet q. ille res
sint intelligibiles. q. nō sūt imunes a mate-
ria: Ad secūdā dicitur q. ibi nō est oīno simile
s. simile est in hoc q. sicut intelligit alia a se
per spēm aliorū intelligibiliū: ita seipm intel-
ligit p eandē spēm q. in eo recipit & p quam
in actū reducitur et est actu intelligibile.
Et hec de questione. Sequitur in textu.

Quoniam autē sicut dicitur. *Insuper agens*

Queritur sexto. utrum in aia nra
preter intellectū possibile sit ponendus in-
tellectus agens. Et arguitur q. nō. q. sicut se-
bz sensus ad sensibilia: ita intellectus ad itel-
ligibilia. s. nō ponitur sensus agēs. ergo nō
debet poni intellectus agens. Secūdo si
multitudo agētis recipit i patēte fm modū
patētis. s. intellectus possibilis ē virtus, imma-
terialis. ergo ei imaterialitas sufficit ad h
q. in eo recipiat spēs imaterialiter. q. nō est
necesse ponere intellectū agentē ut fiat res
actu intelligibilis. Tercio p intellectū possibili
lē aia ē in potētia ad oīa itelligibilia & si in
ea ponit intellectus agēs per illū erit in actu g
similē ēē in actu & i potētia respectu oīm in-
telligibiliū q. est impossibile. Quarto si est
intellectus agēs in aia. pcederet ab essentia aie
& nō ab aliquo intellectu supiori qd est inco-
ueniens. ergo in aia nra nō ē ponendus intel-
lectus agēs. Ad oppositū est textus.

Pro rñsiōe sciēdū ē pzo q. post
q. Aristoteles determinauit de intellectu pos-
sibili. Cōsequēter agit de intellectu agente
ponēdo qtuor cōditōes ei. Prima ē q. ē
separabilis. Secūda est q. ē impassibilis. Ter-
tia ē q. est imixtus. i. nō cōposuitur ex natura
corporeis nec hñs organū corpale. & i istis
tribus pditionib. cōuenit cū intellectu possibili

Quarta ē q. intellectus agēs ē in actu fm
suā substantiā. & in hoc differt a possibili q.
fm se est in potētia & solū fit in actu p spēs
intelligibile. Istas pditiones pbat pbs
q. oīe agēs nobilis est patēte & pncipi-
um actiū materię. S. intellectus agens cō-
parat ad possibile sicut actus ad materiā. g. ē
nobilio: possibilis. s. intellectus possibilis ē se-
parat ipassibilis & imixtus. ergo a fortiori
intellectus agens. Et quo sequitur q. ē ens fm
substantiā in actu. q. nihil agit nisi scdm q.
est in actu.

Sciendū est secūdo q. propter

hec verba philosophi aliqui posuerūt intel-
lectū agentem substantiā ab homine sepa-
ratā. Sed hoc improbat. quia homo nō
esset sufficienter a natura cōstitutus cū nō
haberet in se principia quib. posset exercere
suā operationē q. est intelligere que nō pōt
compleri nisi per intellectū agentē. ergo p
sectio aie nature humane requirit q. uterq. in-
tellectus sit aliquid in aia. Item sicut ope-
ratio intellectus possibilis. scz recipere itel-
ligibilia attribuit homini. ita operatio intel-
lectus agētis. s. abstrahere intelligibilia. s. h
nō fieret nisi formale principium huius operatio-
nis esset homini cōmuni scdm esse. ergo in-
tellectus agēs nō est substantia separata. nec suf-
ficeret q. ipēs intelligibiles facit p intelle-
ctū agentē haberet pzo subiecto fantasmas
ta q. sūt in nobis. q. dictū est spēs non sunt
actu intelligibiles nisi fm q. sunt abstracte
a fantasmatibus. ergo mediantibus ipis actio
intellectus agētis nō posset nobis attribui.

Et quo p. q. nō ē vnus intellectus agēs in
hominibus ut posuit Auerrois. q. cū intel-
lectus sit homini cōiunctus tanq. virtus aie eius
oportet q. multiplicetur fm multiplicatiōem
aiarū v. l. hominū. Ut p. q. intellectus agēs ē
vnus immaterialis hñs potestatem faciendi in
telligibilia sibi similia. facit em ea q. sunt in-
telligibilia in potētia actu intelligibilia.

Tunc sit hec cōclusio respōsiua
ad. q. In anima nostra ponendus est vnus in-
tellectus agēs preter possibile. p. q. in oīi
natura q. est qñq. in potētia & qñq. in actu
oportet q. sit aliquid ut materia in illo gñe
et potētia ad cetera illius generis. & aliqd
q. sit agens et principium actiū se hñs in fa-
ciendo oīa sicut ars ad materiā. Sed aia
scdm intellectiōē quādoq. est in potētia
qñq. est in actu: ergo in ea sūt iste differētie.
scz intellectus in potētia ad oīa sicut q. d. ē
possibilis. & alius qui possit oīa facere actu
intelligibilia qui vocat intellectus agens qui
ut dicit in textu est quidā habitus capiēdo
habitū gñalit p forma ut distinguit contra
priuatōē & nō spālū pzo noticiā pncipiorū
q. si ita caperet: tūc intellectus agēs nō facer-
et oīa actu intelligibilia eo q. habitus pnci-
piorū psumponit finios pncipiorū ēē notos
Itē res materiales sūt itelligibiles i po-
tētia solū. & cū nihil se reducat de potētia i
actu oportet ponere aliqd quod faciat eas

intelligibiles in actu. & hoc nō pōt facere in
tellectus possibilis cū solū sit in potētia res
spectu intelligibilium. ergo pter intellectū pos
sibile pōndus est intellectus agēs. Ubi ad
ueredū ē q intellectus agēs dicitur habere quo
dāmodo: ut lumen respectu coloris: quod dis
uersimode exponit sūm duplicē opinionē de
colorib⁹. Nam quidā dixerūt q color sūm se
visibilis est. & lumen nō facit ad videndum
colorē: nisi in qdū facit diaphanū in actu. s;.
intellectus agēs facit intelligibilia in actu
q prius erāt intelligibilia in potētia. & iō sūm
b dicendū q nō sūt se hys oīs intellectus agēs
ad omnia intelligibilia. sicut lumen ad colorē
res. Alij dixerūt lumen requiri ppter colores
& sūm illos simile est d intellectū ad intelli
gibilia: & de lumine ad colores. Sed quere
ret aliquis q fuit necessitas pōndi intellectū
agentē. Dicendū q Aristoteles fuit motus
ponere intellectū agentē ad tollēdū opīdēs
platonis dicētis quidditates res esse a ma
teria separatas & actu intelligibiles. & ideo
ibi nō erat necessariū ponere intellectū agē
tem. Sed quia Aristoteles ponit quiddita
tes sensibiliū in materia nec esse actu intelli
gibiles nisi per abstractionē oportuit q po
neret aliquē intellectū qui abstraheret ipas
& faceret actu eas intelligibiles.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur q sensibilia sūm suū esse reale
extra aīam sunt sensibilia. iō nō oportebat
ponere sensum agentē. & substantie materia
les sūm suū esse reale non sunt actu intelli
gibiles nisi per abstractionē. ideo oportet po
nere intellectū agētem. Ad secūdā dicitur q spe
cies intelligibilis in fantasinate est cōiūcta
cōditionib⁹ materie. iō non oī actuare intel
lectū possibile qui est immaterialis: nisi fue
rit illustrata lumine intellectus agentis. Unde
supposito agente bene cōtigit similitudinē
alicui⁹ diuersimode recipi in diuersis ppter
eorū dispositionē. & remoto agente spēs ipsa
nō sufficeret disponere recipiēs. ideo ad in
telligendū nō sufficit immaterialitas intelle
ctus possibilis nisi intellectus agēs ponat.

Ad terciā dicitur q aīa se hys ut ens in potētia
ad intelligibilia facta in actu per intellectū
agentē. & se habet ut ens in actu ad intelli
gibilia in potētia que sunt adhuc cōiūcta fan
tasmatibus q sūt actu intelligibilia p actio
nē intellectus agentis. Ad quartā dicitur q intel

lectus agēs fluit ab essentia aīe sūm tū q ipsa pti
cipat cū substantijs immaterialib⁹. ipsa enī
est creata in orizonte eternitatis. & sic pncipat
cū substantijs & a materialib⁹ q immateriali
b⁹. & dicitur participare intellectū agentē ab ali
quo intellectu superiori. Et hec de questioe.

Sequitur in textu. Idē autē est &c.

**Queritur septimo utrū spēs in
telligibilis a fantasmatib⁹ abstracta sit id qd
intelligit.** Et videt q sic. q intellectū in actu
est actu in intellectu. & nihil est de re intelles
cta in intellectu cognoscere: nisi spēs intelli
gibilis a fantasmatibus abstracta. ergo illa
spēs est id quod intelligit. Secūdo. opor
tet intellectū in actu esse in aliquo: alias ni
hil esset. & nō potest esse in re extra aīam cū il
la sit materialis. ergo intellectus in actu solus
est in intellectu. & nihil est de re intellecta in
actu: nisi spēs intelligibilis. igitur &c. Tercio.
voces sunt note passionū q sunt in aīa.
primo peryarmentias. & voces significāt res
intellectas quas per voces significam⁹. ergo
passiones aīe. s. spēs intelligibiles sunt ea q
actu intelliguntur. Ad oppositū arguitur
q: sicut se hys spēs sensibilis ad sensus. ita in
telligibilis ad intellectū. sed spēs sensibilis
non est illud quod sentit. ergo spēs intelli
gibilis non est illud quod intelligit.

**Pro responsione sciendū ē pri
mo q post q Aristoteles assignauit pditiones
intellectus possibilis. pñ assignat cōditiones
intellectus in actu & toti⁹ partis intellectiue
Unde pōnit tres pditiones intellectus in actu
Prima est q scientia in actu est idē rei scite
quod non est verū de intellectu in potētia.
nam spēs intelligibilis per quā intelligit in
tellectus & ipse intellectus faciunt vñ sicut
forma & materia. Secūda pditio ē q scientia
in potētia in eodē precedit sciam in actu na
tura & tpe. q: illud qd est in potētia non re
ducitur in actu nisi p aliud in actu. Tercia
conditio est q intellectus in actu semp intelli
git. & nō qñq & qñq nō in quo differt ab in
tellectu possibili & intellectu in habitu. quo
rū vterq qñq intelligit & qñq nō. Un intellectus
in actu nihil aliud ē q potētia intelle
ctiua informata specie intelligibili in ea exis
stentem actu cōpleto & pfecto.**

**Sciendū est secūdo q toti⁹ par
tis intellectiue pbus ponit tres pditiones.**

Unus. totus
intellectus
potest actu

Per
quod
possi
sine
nura
intel
est.
rupti
cebat
hys
p car
hoc q
corpe
hys
tem
q: par
est sub
remissi
coning
poralis
passion
pars sen
ne. quia
obediend
fantasie
tellect⁹
cro corp
sciam re
Quib⁹
dusio m
lud quod
lign.
gatur
ligatur
tur q scien
aīam. sed
qd est fallu
ra dicentū
potētia cog
tionē a sol
qd sūm q
ergo iudi
prima pas
tū pñme
esse pñm
qd tñ firm
etoria enī
delua pñm
q: in actio
est similitud
defaciens est

Prima est q̄ pars intellectiva est separabilis quod verū est tam de intellectu agere q̄ de possibili. et dicitur separata. q̄ operationes h̄z sine organo corporali q̄uis sit corpori con iuncta fm esse. Secūda additio est q̄ pars intellectiva sola est in homine illud qd vere est. Tertia cōditio h̄c sola pars est incorruptibilis et p̄petua per carentiā finis. et iō dicēbat in. 2. hui⁹ q̄ hoc gen⁹ aīe separat ab alijs sicut p̄petuū a corruptibili. et dicitur p̄petua per carentiā finis et nō p̄cipij. ne credat p̄p̄ hoc q̄ aīa sit imortalis q̄ in ea p̄ separationē a corpore remaneat scia et passiōes quomōdō nūc h̄z. Ph̄s ostēdit q̄ nō remanescat post mortem cor q̄ prius sciuit. Et causam assignat q̄ pars intellectiva aīe est impassibilis. iō nō est subiectū passiōis aīe: vt sunt amor et odiū remanescētia. q̄ cū aliqua corporali passiōe contingit. Sed passivus intellectus est corporalis. i. pars aīe que est subiecta p̄dictis passiōib⁹ ad p̄cē sensitivā p̄tinentib⁹. et dicitur pars sensitiva intellectus per participatiōem. quia quodāmodo participat rōnem sibi obediendo. v̄l per intellectū intelligit vire fantasie v̄l extimatiue. q̄ sine illa parte intellectus cōiunct⁹ nihil intelligit. ideo destructo corpore aīa separata nō habet eo modo sciam rerū sicut nūc habet.

Quibus suppositis ponitur cōclusio r̄solutiva. Ip̄e intellectus nō est illud quod intelligit: s̄ est quo intellect⁹ intelligit. Prīmū p̄t. nā eadē sunt que intelliguntur et de quib⁹ sunt scientie. si q̄ itel ligūtur sunt solū species que sunt in aīa sequitur q̄ scientie nō sunt de reb⁹ que sūt extra aīam. sed solū sunt de sp̄cib⁹ que sūt in aīa qd est falsū. Itē si sit sequitur error: antiquo m̄ dicentiū om̄e qd videt esse verū. p̄t. q̄ si potētia cognitiua solū cognoscat p̄mā passiōē et solū de ip̄a iudicat. sic cū videt aliqd fm q̄ potētia cognitiua p̄ ip̄m afficitur. ergo iudiciū cognitiue potētie semp̄ erit de p̄mā passiōe. et sic om̄e iudiciū erit verū. et cū p̄mā passiōes de eodē possibili p̄nt esse p̄ne vt gust⁹ s̄m iudicat aliqd eē dulce qd tñ ifirm⁹ iudicat eē amarū. ergo duo p̄dictoria erūt siml⁹ vera cū quilib⁹ vera iudicat de sua p̄mā passiōe. Secūda pars p̄t q̄ in actiōe trāsente forma fm quā fit actio est similitudo obiecti passiōis: vt calor: calefactus est similitudo calefacti. et s̄lī for

ma fm quā fit actio immanens est similitudo obiecti illius actiōis. ergo similitudo rei intellecte q̄ est sp̄s intelligibilis ē forma fm quā intellectus intelligit loquēdo de intellectu directo et nō de reflexo. q̄ p̄mo et dicitur recte intellect⁹ intelligit suū obiectum p̄ speciem. Sed reflexe intelligere pōt suū actus scz sp̄m intelligibile et scipm et sic sp̄s intelligibilis bñ est illud qd secūdario intelligitur

Ad rationes ante oppositum.

Ad p̄mā dicitur q̄ intellectū est i intelligente p̄ suā similitudinē. iō dicitur q̄ intellect⁹ in actu et intellectū in actu sunt idē in q̄tū similitudo rei intellecte est forma itellec⁹ in actu. iō sequit q̄ sp̄s intelligibilis sit illud qd intelligit. Ad secūda dicitur q̄ intellectum in actu duo ip̄orat. s̄. rem q̄ intelligit et actus intelligēdi. q̄tū ad rem q̄ intelligit solus h̄z esse in singularib⁹ extra aīam. s̄ q̄tū ad intelligere solū habet esse in aīa. q̄a aliqd qd intelligitur scdm q̄ intelligitur ē intellectū p̄ suā similitudinē et scdm suū esse reale p̄mo est intelligibile in potētia q̄ in actu. Ad tertiā dicitur q̄ sicut in p̄sensitiua p̄mo est mutatio sensus a sensibili et secūdario est formatio fm quam imaginatio format sibi ydolū rei absenti. v̄l nūq̄ v̄se. sic intellect⁹ p̄mo informat sp̄m intelligibile. et tūc sic informat sibi informat diffinitionē aut enūciationē que p̄ vocē significat. et iō ratio quā significat nō ē diffinitio. et enūciatio significat cōpositiōē v̄l diuisionē. Prēcūm ergo q̄ voces nō significant sp̄s intelligibiles q̄b⁹ itellec⁹ afficit s̄ significat ea q̄ itel lectus sibi informat ad iudicandū de rebus exteriorib⁹. et sic sūt p̄cept⁹ quos format intellect⁹ siue sint p̄plexi siue in cōplexi q̄b⁹ inediāb⁹ signat res ad extra. Et h̄ de q̄stione

Sequitur text⁹. Indivisibiliū quide.

Queritur octavo vtrum intelle ctus noster p̄t cognoscat diuisibile q̄ indivisibile. Et arguit q̄ nō. q̄ ex cognitio ne p̄ncipioz causaz et elementoz venim⁹ in cognitioē p̄ncipioz et causatoz. s̄ p̄ncipia sunt indivisibilia et p̄ncipia diuisibilia. ergo p̄t cognoscam⁹ indivisibile q̄ diuisibile. Secūdo illud qd ponit in diffinitione alterius p̄t cognoscat a nobis. Sed indivisibile ponitur in diffinitōe diuisibilis: vt punctus i diffinitōe linee et v̄itas in diffi

Liber tertius

nide numeri. **Tertio** si se simili cognoscit
Sed idiuissibile est magis si se intellectui nro q
diuissibile cu intellectus noster sit indiuissibi
lis. ergo per prius cognoscim' indiuissibile
q diuissibile. **Ad oppositū** arguitur. q: in
diuissibile cognoscit sicut priuatio diuissibi
priuatio aut cognoscitur per habitus. ergo
diuissibile prius cognoscit q indiuissibile.

Pro respōsione sciendū est pri
mo q post q pbs agit de intellectu. cōsequē
ter agit de operatōib' a'. quaz. **Prima** est
idiuissibilitū intelligētia. **Secūda** est po
sino et diuissio: et q: prima est idiuissibilitū in
telligētia. id pbs ostēdit qualr indiuissibi
le cognoscit. grā cui' ostēdit quor modis di
ti' idiuissibile. et ad videndū qualiter indiu
issibile cognoscit oportet videre quā habi
tudine habeat ad qddatē rei materialis.

Sciendū est secundo q indiuiss
sibile sicut et vñ d: explicat. **Primo** mō
dicitur indiuissibile qd est vñ cōtinuū actu
idiuissibile in potētia et hoc mō oē
cōtinuū est idiuissibile. quia potest capi p in
tellectū tanq indiuissibile in actu. et si intelligat
priuū vt diuissibile in potētia hoc erit nu
merādo partes post partē. et sic intelligit ip
sum in tēpore diuissibile. et hñōi diuissibile co
gnoscitur per prius q diuissibile. q: est p
fusus et magis ppositū. **Secūdo** modo dici
tur indiuissibile quod est vñ scdm formas
et spēm: vt homo v' asin'. et tale per prius co
gnoscit p partes eius. q: pfusus est. et indi
uissibile tpe intelligit. licet cñ partes fm se i
tali toto sint quodāmodo diuise. tñ possūt
accipi vt diuise. q: in ipis est aliqd indiuissibi
le qd facit ipas esse vñ. s. forma que fas
cit totū esse vñ et indiuissibile fm speciem.

Tertio mō dicit aliqd vñ quod est sim
pliciter idiuissibile fm qntatē et fm formas
tam actu q potētia sicut pfectus v' vnitas
et hoc idiuissibile mereatur intellectui sicut
priuatio. q: tale idiuissibile ē priuatio rei cor
poralis. ideo cū intellect' nō ferat directe nisi
in qddatē rei material' tale indiuissibile
solū ex psequēti cognoscit per negationē cō
tinui cuius est. **Alia** ratio ē. q: intellect' nō
cognitōem capit a sensu. ideo magis sensibilibus
vt sunt magnitudines per prius cognos
citur a nobis. quare pūct' et vnitas et vñ
uersalr ea que trāscēdunt sensum cognoscit

tur a nobis p negatōem et priuatiue noiant
hinc de substantijs separatis dicimus q sūt in
cor: porce et immateriales.

Tunc sit hec cōclusio prima ad
qñtū. indiuissibile tertio mō capū posterius
cognoscit a nobis q diuissibile. s. indiuissibile
alijs mōis capū prius cognoscitur. cōclusio
sio patet ex dictis. *Op. r. a. m. h. l. o. t. u. s.*

Dubitatur primo. **utrum intel**
lectus possit esse fals'. **Pro** dubio suppo
nitur q due sunt opatōes intellect'. **Pri**a
ē simpliciter apphēsiō in qua nō est vñ ne
q falsitas. **Secūda** cōpositio v' diuissio i
qua ē veritas v' falsitas. **Rñdēt** ad du
biū q intellect' circa suū obiectū nō p se de
cipit. p accidēs tñ qñq decipit: vt attribue
do diffinitionē vñ' alteri diffinito. v' si par
tes vñ' diffinitionis habeat repugnantias
vt si diceret q hō est aial insensibile. et hoc
intellect' h' similitudinē euz sensu. q: circa
ppriū obiectū nō per se decipit: s. circa sensi
bilia cōia aut circa sensibilia p accidēs bñ
decipit. **Similr** est intellect' circa intelligi
bilia simplicia et circa qd quid est nō decipi
tur nisi p accidēs. q: sp est ver'. ppter qd enā
nūq decipit circa pñcipia cōplexa que co
gnoscitur cognitōis terminis: s. sepe decipit in
tellect' cōponēdo et diuidēdo qñ in cōplexa
abinuicē separata pponit et cōiuncta diuidit
in tali cñ cōpositioe qñ pponit ea que in re
sunt vñ est veritas. et qñ diuidit ea q in re
sunt vñ est falsitas. **Sz** arguit cōtra. q:
in solo intellectu cōponēdo est veritas. g
male d: q intellect' circa qd qd est est ver'

Respōdetur q nō dicit ver' tāq cogno
scēs veritates: s. dicitur verus q: est adequa
tus incomplexo qd cognoscit. **Dicitur** enā
verus tanq res vera.

Dubitatur secūdo. **utrum intel**
lectus noster possit simul multa intelligere.
Rñdētur q nō pōt multa intelligere se has
bentia per modū multoz. **Sed** qñq intelli
git multa se habētia p modū vñus. **Ratio**
q: modus cuiuslibet actōis inseqtur forma
que est pñcipiū hui' actōis. g nō quecūq
intellect' sub vna specie pōt intelligere plu
ra simul. **Sz** que nō pōt intelligere nisi p di
uersas spēs intelligibiles nō pōt intelligere
plura simul. q: impossibile ē ipm simul i forma
n plurib' formis vñ' generis pñm. euz g

species
eius se
speciel
nō poss
Ad
Ad
pñcipi
cor: s. e
p: oced
tione p
sibilia re
sueicōp
ponit in
notū q
natura
Ad ter
lectus co
cognoscē
tam cog
pñm ma
q: audit
nō opote
uissibile
diuissibi
textus.
Querit
eius noster
hendo sp
q nō. nā q
sit falsus
abstrac
similitudin
p abstrac
lecto cñ fa
materi. hñ
ligi nō pñ.
onis. ergo
abstrac
here spēs a
mata se hñ
s vñō nō f
hoc q colo
cto nō sit p
per hoc q f
lectu. **Qu**
rer p itellect
agens se hñ
lo: ea. s. iun
go nec itellect
sū arguit. sic

species intelligibilis sit forma nostri intellectus sequitur quod non potest informari pluribus speciebus sicut diuerse albedines in numero non possunt simul esse in eodem corpore.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod non semper ex cognitione principiorum venimus in cognitionem principiorum et contra: aliquando tamen in complemento scientie procedimus ex cognitione principiorum in cognitionem principiorum. Et principia non sunt indivisibilia tertio modo indivisibilia siue sunt complexa siue simplicia. Ad secundam dicitur quod illud quod ponitur in diffinitione rei non est nobis semper prius notum quam diffinitum. Et sufficit quod sit notius secundum naturam et quod sit principium essendi diffinitum.

Ad tertiam dicitur quod similitudo per quam intellectus cognoscit est species cognititae existens in cognoscere. id est non per similitudinem ad potentiam cognitivam est aliquid prius cognitum. alias visus magis cognosceret auditum quam color. et quod auditus plus assimilatur visui quam color. ideo non oportet quod quis intellectus sit simplex et indivisibilis quod per prius cognoscat indivisibile quam divisibile. Et hoc de questione. Sequitur textus. Videtur autem sensibile.

Queritur nono utrum intellectus

cuius noster cognoscat res materiales abstractas habendo species a fantasmatibus. Et arguitur quod non. nam quicquid intellectus intelligit re aliter quam sit falsus est. Sed formere materiam non sunt abstracta a singularibus quorum fantasmata sunt similitudines. Et si res materiales intelligerentur per abstractionem species a fantasmatibus talis intellectus esset falsus. Secundum in diffinitione rerum materialium cadit materia. Et sine materia intelligi non potest. Et materia est principium individuationis. ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem velis a particulari quod est abstractum per species a fantasmatibus. Tertio fantasmata se habent ad intellectum sicut colores ad visum et visio non fit per abstractionem a coloribus: sed per hoc quod color imprimit speciem in visum. ergo intellectus non fit per abstractionem a fantasmatibus. Sed per hoc quod fantasma imprimit suam speciem in intellectum. Quarto si fieret talis abstractio fieret per intellectum agens. Et hoc non: quod intellectus agens se habet a fantasmatibus sicut lumen ad colores. Et lumen nihil abstrahit a coloribus. ergo nec intellectus a fantasmatibus. Ad oppositum arguitur sicut res sunt separabiles a mater

na sic ea quae sunt circa intellectum. Et materialia intelliguntur in quibus abstrahuntur a materia et fantasmatibus quae sunt similitudines materiae.

Pro responsione sciendum est

prior quod postquam actum est de intellectu finis. Et sequenter aristoteles egreditur de ipso per preparationem sensus ad sensibile et ad intellectum. id est multa hic supponuntur quae tamen dicuntur in textu.

Sciendum est secundo quod obiectum

alicuius potentiae cognitive proportionatur virtuti illius potentiae. Et triplex est virtus cognitiva. quedam est actus organi corporalis sicut sensus et eius obiectum est forma put est in materia. sed quod materia est principium individuationis. id est dis potentia sensitiva est tamen cognitiva particularium. Alia est virtus quae non est actus organi corporalis neque materiae communis et in intellectus angelicus. et eius obiectum est forma existens sine materia. siue essentia propria quod est angelicus cognoscit materiam. tamen hoc non est nisi intendo in rebus immaterialibus. scilicet in seipsis vel in essentia divina. Alia est virtus mediata quae non est actus organi est tamen materiae coniuncta pro quanto anima cuius est virtus est actus corporis: ut intellectus noster. cuius obiectum est forma existens in materia singulari non tamen cognoscit ut est in materia singulari: sed abstrahendo a materia.

Sciendum est tertio quod abstrahere

re in coniunctis est secundum esse unum intelligere non intelligendo aliud. id est abstrahere formam a materia particulari est ipsam cognoscere non cognoscendo conditiones materiae particulari. et unius universali omne prius potest abstrahi a posteriori ut subiectum ab accidentibus. superius ab inferiori forma a materia. Duplex tamen potest abstrahere. uno modo per modum positionis et divisionis intelligendo unum non esse in alio: sicut parati. Alio modo per simplicem apprehensionem intelligendo unum non intelligendo aliud. Abstrahere prior modo per intellectum ea quae non sunt abstracta secundum re non est sine falsitate. Sed abstrahere secundum modo bene est sine falsitate si cur prius in sensibus. possumus enim videre colorem poni non percipiendo saporis vel odorem eius. Et similiter possumus apprehendere naturam lapidis sine apprehendendo conditiones individuales eius. et hoc est abstrahere vel a particulari. et speciem intelligibilem a fantasmatibus et dicitur species intelligibilis similitudo rei

virtus
cognitiva
et huiusmodi

plis etiam in intellectu possibili. & fantasina est similitudo rei particularis etiam in fantasia.

Sciendum est quanto quod aliqui dixerunt materiam non esse de essentia rei materialis. Sed hoc improbat. quia materia composita est de essentia speciei. et intellectus intelligendo speciem rei materialis abstrahit a materia signata et non a materia composita. Quia ratio est. quia conditiones individui non sunt de quidditate speciei ideo species potest intelligi sine huiusmodi conditionibus. ut homo sine his carnibus. non autem sine carnibus in composita. Mathematica enim entia abstrahuntur a materia sensibili tam composita quam signata: & non a materia intelligibili. Et dicitur materia sensibilis que est subiecta qualitatibus sensibilibus: ut calido frigido. Sed intelligibilis dicitur materia subiecta quantitati. quantitas enim in materia precedit qualitates sensibiles. ideo absque illis considerari possunt quod est eas abstrahere a materia sensibili. non tamen possunt sic materia in composita licet abstrahantur ab hac materia vel illa subiecta quantitati. Entia vero metaphysica abstrahuntur ab omni materia: sicut transcendentes: ut ens: potentia: et actus. que possunt esse sine materia. Et quia Plato ignoravit istos modos abstractionis. ideo omnia que ponuntur abstracta per intellectum posuit abstracta sibi esse. et posuit species rerum existere sine individuis.

Contra que sit hec conclusio respondetur sua ad quesitum. Intellectus noster intelligit res materiales abstrahendo species intelligibiles a fantasmatibus. per quod abstrahere speciem intelligibilem a fantasmatibus est cognoscere naturam vel eam compositam conditionibus materialibus non intelligendo illas conditiones. sed hoc modo intelligit intellectus. quia intelligit formam que est in materia particulari secundum dedito conditiones individuales. quod intelligit abstrahendo species a fantasmatibus: eo quod non potest intelligere ea quod abstrahit species nisi puerendo se ad fantasinata: et non quia intelligat sine abstractione a fantasmatibus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod intellectus intelligens res aliter quam sit est falsus: si ly aliter referat ad res intellectas. Sed intelligens res aliter quam sit ex parte modi intelligendi referendo aliter ad actum intellectus non est falsus. Ad secundam per solutionem ex dictis. Ad tertiam dicitur quod colores habent similitudinem

modi essendi in materia particulari et in visu. Ideo possunt imprimere suas species in visu. Sed fantasina cum sit similitudo individui existens in organo corpali non habet eam de modum essendi que habet intellectus. ideo in virtute propria non possunt imprimere suam similitudinem in intellectu possibili. Sed brute intellectus agentis recipitur similitudo in intellectu possibili ex puerione intellectus agentis super fantasinata. et illa similitudo reputatur ea quod sunt fantasinata quam tamen ad naturam speciei solam. et hoc modo species dicitur abstrahi a fantasinate. non quia eadem forma numero que sunt in fantasinate fiat in intellectu possibili. Ad quartam dicitur quod fantasinata primo illuminatur ab intellectu agente. et tunc ab ipsis sic illustratis species intelligibiles sic abstrahuntur et ponuntur in intellectu possibili. Quis lumen non omnino se habeat sibi ad colores. Et hec de questione.

Queritur decimo utrum intellectus

noster possibilis possit actu intelligere per species intelligibiles quas habet non convertendo se ad fantasinata. Et arguitur quod sic. quia intellectus fit in actu per species intelligibiles qua informatur: & intellectus esse in actu est ipsum intelligere. ergo species intelligibilis sufficit ad hoc quod intellectus intelligat. Secundo. magis dependet ymaginatio a sensu quam intellectus ab ymaginatione. & virtus ymaginativa potest actu ymaginari absentibus sensibilibus. ergo potest intellectus intelligere sine conversione ad fantasinata. Tercio. de incorporeis nulla sunt fantasinata. ergo si intellectus nihil potest intelligere nisi convertendo se ad fantasinata sequitur quod non poterit intelligere aliquid incorporeum: quod est falsum. Ad oppositum arguitur per Aristotelem in textu dicente quod nihil sine fantasinata intelligit anima.

Pro responsione sciendum est primo quod opinio Platonis fuit quod sube materiales non solum a nobis intelliguntur: sed etiam sunt a nobis primo intellecta. posuit enim omnes formas per se existere et esse prima obiecta nostri intellectus. et primo intelligi a nobis. et sibi sube separe. unde sibi ipsa cognitio applicatur rebus materialibus sibi fantasinata et sensus intellectui permiscetur. et pro intellectu magis fuerit depurat. tanto magis percipit cognitiones materialium. et ponit Plato quod ex cognitione immaterialium venimus in cognitionem materialium.

Sz opinio Aristotelis ē q intellect⁹ noster
 fin statū vite pñtis hz essentialē respectū ad
 naturas rez materialū. 7 iō nihil intelligit ni
 si pueredo se ad fantasinata. Ex q sequit q
 nos nō possum⁹ intelligere primo 7 p se sub
 stātiās inateriales q nō cadūt sub sensu vel
 ymaginatioe. Hāc tñ qñsionē mouet. p. s. eā
 nō soluit. nec ab eo inuenit soluta: eo q solu
 tio ē? ad methaphisicū pñer. cōplanentū
 aut methaphisice nō puenit ad nos. vel qā
 nō fuit tota translata. vel q. p. morte puen
 t? eā nō cōpleuit. ideo nō determinat. p. vtrū
 intellectus noster possit qddatiue intellige
 re substantias separatas.

Sciendū est secūdo q Averrois
 in isto passu dicit hoies puenire ad cognoscē
 dū subas separatas p vñonē cuiusdā substā
 tie separe quā vocat intellectu agentē. q cuz
 sit suba separata naturalr subas separatas intel
 ligit. An dicit cū intellectu agens fuerit no
 bis pfecte vñt? per eū intelligim⁹ subas se
 paratas. sicut nūc p intellectu possibile nobis
 pñctū intelligim⁹ res materiales. An dices
 bar intellectu agentez nob vñiri hoc mō. qz
 cū nos intelligim⁹ p intellectu agentē 7 per
 speculata. s. p intellectus pparct ad itelligi
 bilia. vel sicut agens principale ad istrumē
 tū. vel sicut formale ad materiā. nā istis du
 obus modis attribuit actio duob⁹ pncipijs
 scz pncipali agēti: 7 instrumento. sicut secas
 tio artificij 7 securi. 7 itez intellectu cōpat ad
 itelligibilia speculata sicut pfectio ad pfecti
 bile q simul in aliq recipiūt. vñ simul i intel
 lectu possibile recipiūt itelligibilia specu
 lata 7 intellectu agēs. 7 qto plura speculata
 itelligibilia recipiūt tāto magis appopin
 m⁹ ad b q intellectu agēs pfecte vñat nobis
 7 p hoc possum⁹ cogitare oia materialia 7 in
 materialia. An in hoc posuit Averrois vlti
 mā felicitatē hois. Albet⁹ aut cū ipō qdam
 mō cōuenit dices. q dū intellectu possibile fue
 rit adept⁹ spēs inaterialiū illustratas lumi
 ne intellectu agentis: tūc in se habebit lūmē itel
 lect⁹ agentis. 7 poterit itelligere subas separa
 tas. qz erit sup oia materialia qñ vna sba se
 parata. Differt tñ ab Averrois. q: Averrois po
 nebat intellectu agentē separatū a nob. Albet
 r⁹ vo ponit ipm cōiunctū sed separatū ab itel
 lectu possibili. s. sibi vñt p spēs rez materia
 liū. qz lūmē intellectu agentis i spēs⁹ rez ma
 terialiū manet sic cā in effectu. Sz ista posi

tio ip: obaf. qz intellectu agēs nō ē suba sepa
 ra. s. ē qdā virt⁹ aie 7 se extēdit actiue ad oia
 ad q se extēdit passiue intellectu possibile. iō
 dicit. p. q intellectu possibile est quo aia pōt
 oia fieri. 7 intellectu agēs ē q pōt oia facere.
 Sz intellectu possibile fin statū pñtis vite ad
 sola materialia se extēdit. q intellectu facit
 actu itelligibilia reponēs in intellectu possi
 bili. ita fin intellectu agentē solū se extēdit ad
 materialia. nec per ipm possumus qdditati
 ue itelligere substantias separatas.

His suppositis ponit conclusio
 rñsalis. Intellect⁹ noster possibile pñct⁹ nō
 pōt actu itelligere p spēs qz hz nisi ducitē
 do se ad fantasinata. Probat. qz intellectu
 nō ipediret in sua opatiōe p lesionē alicui⁹
 organi corporealis: nisi cū opatio p supderet
 actū potētiē organice. cū intellectu nō hēat
 organū. Sz videm⁹ q leso organo memos
 ne: vñ in letargiā impedit⁹ hō ne actu itellu
 gar. etiā illa quoz pñt⁹ habuit sciaz. g etiā in
 tellectus in actu itelligēdi nedū in acqrens
 do sciam. s. in vñed ofcia acqñita requit actū
 ymaginatiue virtutis. Itē qlibet expit in se
 q dū vult aliqd itelligere format sibi qd
 dā ydolū vel fantasina per modū exēpli in q
 pspicit ea que vult itelligere. 7 iō cū volum⁹
 aliqd alteri docere sibi pponim⁹ exēpla mes
 dantib⁹ qb⁹ pōt sibi fo: mare fantasinata
 ad itelligēdi. g necesse est quēlibet itellis
 gentē fantasinata speculari. Et si qñt q sic
 rō isti⁹. Dicēdū q hoc iō ē q: potētia cogni
 tiua pportioat suo cognoscibili. iō pñt
 obiectū intellectu angeli q totalr est sepa
 r⁹ suba itelligibili totalr a corpore separe. Sz
 obiectū pñt intellectu hūmā q est corpore
 pñctus est qdditas rei materialis fin suum
 esse exis in materia pticulari. iō natura rei
 material⁹ nō pōt cōplete cogsci ni cogscatur
 fin q est in pticulari exis q apphēdat per
 sensum 7 ymaginatioez. iō intellectu vt itellis
 gat suū pñt obiectū oz q puerat se ad fa
 tasinata 7 speculet naturā vñem in pticulari
 Si vero obiectū nri intellectu esset forma se
 parata. vel si forme rez sensibiliū subsisteret p
 ter singlaria vt Plato ponebat: nō opteret
 q intellectus itelligendo se cōuerteret ad
 fantasinata.

Ad rationes ante oppositum.
 Ad primā d: q spēs retinere i intellectu pos

sibili qñ actu nō intelligit solū sunt in eo qua
si materialr. iō non sufficit ad actū intelligen
di. s. o3 q intellect⁹ vñat spē intelligibili sūm q
cōuenit rei cui⁹ est spēs. q quidē res habent
esse in natura pñculari. iō requirit cōuersio
ad fantasmatā vt intellect⁹ reducat in actū
pfectū. Ad secundā dī: q fantasma est sili
tudo rei singulari. iō ymaginatio nō indiget
alia silitudine pñculari. s. spēs intelligibil⁹ q
est in intellectu nō est silitudo rei particulari
iō indiget fantasmate. Ad tertiā dī: q in
corpea quoz nō sunt fantasmatā cognoscū
tur a nobis p cōparationē ad corpa sensibi
lia que sunt effectus eoz quoz sensibiliū has
bem⁹ fantasmatā. iō intelligendo res imma
teriales necesse est intellectu cōuertere se ad
fantasmatā rerū corpaliū. Et hec de questio
ne. Sequit in textu. Nunc aut de anima
dicta recapitulātes. rē. *Quo finē intell*

Queritur vñdecimo vñū intel
lectus noster possit cognoscere singularia.
Et arguit q sic. q: cognoscēs aliquā cōposi
tionē cognoscit extrema ei⁹. s. intellect⁹ noster
cognoscit hanc cōpositionē fortis est hō. et
go cognoscit hoc singulare qd est fortis.
Secūdo. intellect⁹ pñct⁹ cognoscit sin
gularia. Tercio. intellect⁹ noster seipm in
telligit. r est quoddā singulare. g. rē. Quar
to. quicqd potest virtus inferor pōt r supe
rior. r cū hoc plus. s. sensus cognoscit singu
lare. ergo etiā intellect⁹. Ad oppositū ar
guit q intellectus noster nō intelligit nisi ab
strahendo a fantasmatibus quod est intelli
gere vñuersale vel vñuersaliter.

Pro rñsiōe sciendū est primo
q postq. p. determinat⁹ sensu r intellectu
consequēter ex dictis pcludit qd de aia sit
sentiendū. primo ostendēs q natura aie est
quodāmodo oia. Nam oia q sunt. aut sunt
sensibilia: aut intelligibilia. sed aia est quod
dāmodo sensibilia oia p sensum: r quodam
mō oia intelligibilia per intellectu. aliter tñ
q ponebant antiq. Nam aia nō est res sensi
bilis vt dicit Empedocles. neq est ipa res
sensibilis vñde posuit q terrā terra cognos
cimus. r sic de alijs. Contra quē dicit text⁹
q lapis nō est in aia: sed spēs lapidis. p hoc
volens innuere q intellect⁹ ē in actu. p quā
r intellectu in actu est in intellectu p suam
speciē. r silit⁹ de sensu r sensibili. Et quo

infer Aristoteles q aia assimilatur manui
q est organū o: ganor. r datur homini loco
oim organor q data sunt oibus aialibus. s.
ad defensionē. impugnationē. r cooperimē
tū. r sic de alijs. Similiter aia est homini da
ta loco oim formaz vt homo sit quodāmo
do omē ens p quanto per aiam ē quodāmo
oia que receptiua est oim formaz. s. intelli
biliū per intellectu r sensibiliū per sensum.

Tunc sit pclusio respōsua ad q
sitū. In materialibus intellectu noster nō co
gnoscit singulare pñmo r directe: s. bene in
directe r reflecte. Pñmū p3. q: in materialib⁹
bus pñcipiū singularitatis est materia si
gnata. s. intellectu intelligit abstrahēdo spe
ciē intelligibile a materia. qd aut sic abstrah
itur est vñuersale. ergo intellectus noster
solū directe r pñmo cognoscit vñuersale.
Secūdū p3. q: postq intellectus noster ab
strahit suas spēs intelligibiles nō pōt actu
sūm eas intelligere nisi cōuertendo se ad fan
tasmatā. ergo indirecte cognoscit singularia.
quoz sunt fantasmatā. r tunc format hanc
cōpositionē fortis est hō. Et pñ hoc solū
pñmo r ante oppositū. Aduertendū est q
singulare inquantū singulare est nō ipedit
intelligentē. s. inqñm materiale est. ideo si
sit aliquod singulare sine materia intellectu
potest ipm intelligere nisi aliquid obstat. scilicet
q nō possit pñari intellectu.

Subitur primo vñū intellectu
noster possit infinitis cognoscere. Et arguit
q sic. q: si vñū cor: p nō impediret aliud ad
esse in vno loco nihil phiberet infinita cor
pora esse in eodē loco. s. vna spēs intelligibi
lis nō ipedit aliā simul esse i intellectu. ergo
nihil phiber intellectu pñe sciaz infinitā. Re
spondet q in intellectu nō nō inuenitur in
finitū in actu: s. in potentia. scz cognoscēdo
vñū post aliud. r nō infinitū i actu. Pñmū
p3. q: sicut se habet intellectu noster ad qd di
tatem rei materialis: ita se habz ad aliā que
sub tali quidditate inueniuntur. s. d. in substā
tijs materialibus inuenit infinitū in potens
tia. ergo intellectu pōt cognoscere in potens
tia infinitū. Secūdū p3. q: intellectu noster
nō pōt simul plura cognoscere nisi q p vñā
spēm cognoscūtur. s. infinitū in actu nō ha
bet vñā spēs. alias hiet rōez tot⁹ r pfecta. iō
d: in sua diffinitōe cui⁹ qñtatē accipietibus

semper est aliqd extra accipere. ergo intellectus noster non potest intelligere infinitum in actu. et igitur cognoscat infinitum potentia confusa et quantum ad suum materiale: non tamen distincte et quantum ad suum formale. Ad rationem dubij dicitur: quod quousque species non prohibeant se simul existere in intellectu. tamen quod successiue ingrediuntur eo quod multa simul actu non intelliguntur. id est quod species intelligibiles que sunt in intellectu nostro sunt finite.

Subicitur secundo verum intellectus noster sit cognitum contingendum. Respondet quod contingencia possunt dupliciter considerari. Uno modo secundum quod contingencia sunt. Alio modo secundum quod in ipsis aliquid necessitatis inuenitur. nihil enim adeo contingens quod in se non habeat aliqd necessitatis: ut hec propositio fortes currunt est contingens. tamen est necessaria habitudo ad mortem. unde contingencia ut contingencia sunt directe cognoscuntur a sensu: et indirecte ab intellectu. secundum quod includunt aliquam necessitatem: unde ab intellectu cognoscuntur. Et eodem modo dicendum est de cognitione futurorum: sicut de cognitione contingensium. Futura enim secundum quod sub ratione cadunt singularia sunt. id est ab intellectu non cognoscuntur nisi reflexe. Fortes futurorum possunt esse verles. id est isto modo sunt intelligibiles. Aduertendum tamen quod futura dupliciter cognosci possunt. uno modo in seipsis. et sic non cognoscuntur nisi a prima causa cui omnia preterita sunt. Alio modo in suis causis et sic cognoscuntur eo modo quo sunt in ipsis. ita quod si ex ipsis de necessitate eueniant possunt a nobis cognosci per certitudinem. Sed si ab eis contingenter eueniant solus cognoscuntur per quandam coniecturam.

Subicitur tertio verum intellectus noster cognoscat habitus suos per suam essentiam. Et arguitur quod sic. quia intellectus noster cognoscat res materiales per hoc quod similitudines earum sunt partialiter in anima per suam essentiam. Respondet quod per intellectum et obiecta cognoscimus habitus et potentias. nam quidditas rei materialis est obiectum nisi intellectus. id est illud quod primo ab intellectu cognoscitur. et secundo ratio cognoscitur actus quod est circa obiectum. non tamen sicut cognoscitur actus et obiectum. nam actus intelligendi non est perfectio rei intellecte cum sit operatio imaginis. sed est perfectio potentie et habitus. Duplex tamen cognoscitur habitus. Uno modo dum aliquis percipit se habere habitum per hoc quod percipit se producere per primum actum habitus. Alio modo dum inquit natu-

ra habet et cognitione actus. prima cognitio est ex preteritis habitibus. secunda ex per studium et inquisitionem. Ad rationem dubij dicitur: quod habitus sunt partes in intellectu. non tamen sicut obiecta et. sicut dispositiones vel forma quibus mediantibus intellectus noster intelligit. id est oportet quod per se cognoscatur.

Ad rationes ante oppositum questionis. Prima soluitur ex dictis. Ad secundam dicitur: quod operatio particularis est quasi conclusio syllogismi practici: ut dicitur. 1. ethicorum. Sed ex propositione verum non potest directe concludi singularis: nisi mediante particulari supposita. id est ratio verum intellectus practici non mouet ad operandum nisi mediante particulari apprehensione peris sensitue. et sensus est directus cognitum particularium. Ad tertiam per solutio ex dictis.

Ad quartam dicitur: quod quicquid perfectius potest virtus inferior: potest superior. sicut enim motus inferior. unde istud quod cognoscit sensus materialiter et concrete quod est cognoscere singulare directe habet cognoscit intellectus immaterialiter et abstracte quod est cognoscere verum. Et hec de questione. Sequitur in textu. De mouere quidem rationem.

Queritur duodecimo verum appetitus sit principium motus progressui animalis. Et arguitur quod non. quia sequeretur quod animal semper moueretur secundum appetitum. preterea est falsum. quia contingens non semper mouetur ad illud quod appetitur: sed sequitur rationem. ergo ratio. Ad oppositum est textus.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam actum est de parte vegetatiua: sensitua: et intellectiua anime. consequenter Aristoteles agit de parte intellectiua in quantum est principium motus localis. Antiqui enim distinxerunt animam per motum et sensum. et quia factum est de intellectu et sensu restat dicendum de principio motiuo in quantum an sit tota anima vel pars eius. et si sit pars verum sit separabilis ab alijs vel non.

Sciendum est secundo quod antiqui diuiserunt animam per rationem animam: percipibilem: et irascibilem. alij vero diuiserunt animam per rationalem et irrationalem. sed iste diuisiones a philosopho reprobantur. quia multe alie sunt partes anime plus differetes quam predictae que sub predictis non comprehenduntur: ut vegetatiua. que est in omnibus plantis. et sensitua in omnibus animalibus. et quod non comprehenduntur. per quia vegetatiua non

pōt dici rationalis irascibil' v' p'cupiscibil'. Sicut nō p'p'enduntur sub alia. q' nec vegetatiuū nec sensitiuū est rōm p'his & nulla earū tñ pōt dici irrōnabilis siue capiat irrōnabile qd est cōtrarij rōne. siue capiat p'iuatiue p' illo qd non habet rationē. Si aut capiat irrōnabile negatiue: vt tñ dicit negatio nē rōis nō possit dici genus potentiarum aie. Itē fantasia diuidit ab alijs potētis & nō cōtinēt sub aliquo mēb'or' p'dictaruz differētiar' vt manifestū est. g. Itē voluntas ē vna potētia aie q' est appetit' intellectus et nō p'p'edūt sub p'dictis mēb'us. g. Similr augmētatiua & nutritiua sūt potētie aie et multe alie que nō p'p'edūtur. ergo diuisio est insufficiens.

Sciendum est tertio q' in ratio ne ē appetit' qd: voluntas qui est tñ vnus: tñ appetitus sensitiu' diuidit in duas potētiās. scz in irascibile et p'cupiscibile. & rō est. q' in aialib' appetitus insequitur formā app'p'ensam. et cū in hoīe solū sit duplex app'p'ensio scz sensitiua & intellectiua solum est duplex appetit' in genere scz sensitiu' & intellectiū. et q' intellect' app'p'edūt r'nuer saliter sensus vero particulariter. & q' ea q' in vniuersali sunt vñ in p'iculari sūt m'ra iō appetit' intellectiū q' fert in bonū v'le app'p'eluz p' intellectū qd est obiectus eius est tñ vnus & vocat' voluntas. s' q' appetit' sensitiuus fert in bonū app'p'eluz p' sensus qd est bonū acceptū fin rōne p'iculari. iō tal' appetitus ē duplex. s. cōcupiscibil' & irascibil'. q' sic inter se differūt. q' p'cupiscibil' ordinat' ad bonū delectabile & fugit irascibile. Sed irascibil' rēdit in bonū magi arduū. & iō dicitur potētia quasi p'pugnatrix cōcupiscibil'. iō aialia nō irascuntur nec pugnāt nisi ppter delectabilia. iō omnes passionēs irascibiles incipiūt a passiōib' p'cupiscibilib' & i' ipis terminātur. Ita em cōmouet a tristitia & finitur in delectatiōe. iō irati pugnātes delectant'. Ex dictis p'z quomō differūt irascibil' & cōcupiscibil' per b' q' irascibil' ordinat' ad fugā mali & p'cupiscibil' ad p'secutionē boni. nā est eadē potētia p'ranor'. iō d' 4. Ab opicoz. q' spes ē de bono & timor d' malo & p'inet ad irascibile. secūdo p'z q' p'cupiscibil' rēdit in bonū delectabile simpliciter cū nō est aliq' difficultas in ei' p'secutiōe: s'

cū est aliqua difficultas in p'secutiōe delectabil': tūc p'surgit irascibil'. ideo dicitur q' bonū arduū hoc ē delectabile h'ns difficultatē in sui adeptiōe est bonū irascibil'.

Tunc sit conclusio prima. potē tia vegetatiua nō est p'cipiū mor' p'gressiui. P'z q' mor' p'gressiū sp' fit p'p' aliquid imaginatū aut deliberatū nisi fiat p' violentiam: s' imaginatio et fantasia non sunt partes vegetatiue. ergo. 2. p'z si sic sequeretur q' omne h'ns vegetatiua potētiā haberet motū p'gressiuiū. s' hoc est falsum. ergo &c.

Cōclusio secūda sensus nō est p'cipiū mor' p'gressiui. P'z q' sensus inest oibus aialib'. ergo si esset p'cipiū tal' mor' segrēret q' omne aial' haberet motū p'gressiuiū qd est falsum. & q' possz aliquis dicere q' qdā aialia sūt imobilia nō q' eis deficiat p'cipiū mor'. s' q' deficiūt organa ad motū. iō ad hoc remouēdū subiūgit p'hs q' natura nō facit frustra nec deficit in necessarijs i' aliq' specie. g' si illa aialia haberēt p'cipiū mor' p'gressiuiū haberēt organa ad talē motū alias illd p'cipiū eēt in tota sp'e frustra.

Cōclusio tertia. intellectus spe culatiu' nō est p'cipiū morus p'gressiui. p'z q' v' p'siderat ea q' sunt speculabilia tñ. v' agibilia q' sunt delectabilia v' tristibilia. Si p'p'riū: tūc nō cōsiderat de p'sequēdo v' faciēdo et q' cū ois mor' p'gressiū sit fugiens v' p'sequēns seq'itur cū intellect' speculatiu' sit tñ cōsiderās speculabilia nō est p'cipiū mor' p'gressiui. Si vero p'sideret delectabilia & tristibilia cū nō p'sideret ea p' cōparatiōe ad op' s' i' vniuersali nō p'cipit ea fugere v' p'sequi: s' ois mor' p'gressiū ē fugiens v' p'sequēns. g' intellect' speculatiuus nō est p'cipiū illi' mor'. differūt enim intellect' speculatiu' et practic' ex fine. q' intellect' speculatiu' speculat' vitare tñ: practicus vero speculat' ppter opatiōe.

Conclusio quarta duo sunt p'ci pia mouentia in aialibus. scz intellectus practicus & appetitus cōp'p'endendo fantasiam sub intellectu. Quod p'batur. nam omne p'cipiū mor' p'gressiui p'cipiat motū v' mōstrādo appetibile v' faciēdo appetitū in ip' inclinādo. si secūdū sic ē appetit' si p'p'riū: s' ē dupliciter. q' v' decernit motū

per recto po
rionem
fia que
aliqui
ria sensu
gitur se

Con
ra mou
forma
cūm p
tum p'z
& idē ap
en in su
speculab
crus em
ne a quo
in p'ncip
p'ncipiu
intēdit fa
bas quib
tendit fo
Quarto
illud est v
ecutione.
vnius p'ci
ius h'nt se
tu p'p'riū
ad motū
ganū p'p'riū
mōtiū est
est appetit
Aliud ē q'
titus mor
est id qd n
est determin
imatur q
sūt cōes co
tur in p'p'riū
p'ncipiu
taralibus
q' mor' a
quo ad p'ci
tractū est
quid prop
Ad
Ad p'p'riū
ritus. q' rō
p'p'riū qui
m. & ita mo

per rectā rōnem p̄ligendo melius ⁊ dimittē
do p̄ci⁹. ⁊ sic est intellect⁹. aut p̄ solā extrinse
cā rōne naturalē. ⁊ sic est estimatio vel fanta
sia que sub intellectu p̄prehendit eo q̄ habz
aliquid simile intellectui. q̄ mouet in absen
tia sensibiliū sicut intellectus. ⁊ hoc intelli
gitur solū de intellectu practico.

Conclusio quinta. Licet sint plu

ra mouentia subiecto: tamen est vnū tm̄ fin
formā. Primū p̄z ex quarta p̄clusionē. Se
cūdm̄ patet. q̄ appetit⁹ nō mouet nisi in q̄
tum hz formā appetibile que se hz tāq̄ finis
⁊ idē appetibile ē principiū intellect⁹ practi
ci in suo discursu. nā sicut se hz principiū in
speculabilib⁹: sic finis in agibilibus. intelle
ctus em̄ practicus primo intendit vltimū fi
nē a quo incipit rōnari ⁊ facit eius discursū
in principiū operatiōis. Tū vltimū in ope ē
principiū in ratione: vt p̄z de medico q̄ p̄rio
intēdit sanitatē ⁊ finē. Secūdo intēdit her
bas quibus potest induci sanitas. Tercio in
tendit forū vel locū vbi herbe arripiuntur.
Quarto intendit ire ad locū ⁊ ad forum. ⁊
istud est vltimū in intētiōe ⁊ principiū i ex
ecutione. ⁊ sic oīa mouētia mouent in ratōe
vnius primi mouētis. s. primi appetibilis cu
ius hnt spēm. ⁊ ille vltim⁹ finis est in tali mo
tu primi mouēs nō motū. Ex dictis patz q̄
ad motū tria requirūtur. s. primū motiū. or
ganū primi motiū. ⁊ illud qd mouet. primū
motiū est duplex. quoddā em̄ ē mobile qd
est appetibile intellectui vel ymaginationi.
Aliud ē quod mouetur ⁊ mouet: sicut appe
titus motus ab appetibili. ⁊ mouet aīal qd
est id qd mouet. Sed organū primi motiū
est determinata p̄s corpis d qua hic nō deter
minatur que se tenet ex parte aīe ⁊ nō in q̄tū
sūt cōes corpis ⁊ aīe. s. hoc mō de alijs agi
tur in p̄is naturalibus. Determinat tm̄. p. in
p̄ti passu q̄ organū principij motiū in na
turalibus d̄z habere principiū ⁊ finē motus
q̄: mot⁹ aīaliū est causat⁹ ex pulsū ⁊ tractu.
quo ad pulsū est principiū mot⁹. ⁊ quo ad
tractū est finis. ⁊ istud organū est cor vel ali
quid proportionatū cor: dī.

Ad ratiōes ante oppositum.

Ad primā d̄: q̄ in p̄inēre sunt p̄trarij appe
titus. q̄ rō p̄riat p̄cupiscētia. ⁊ hoc in oībus
p̄ringit qui nedū cognoscūt p̄is ⁊ enā futur
rū. ⁊ ita intellect⁹ in aliquo cōcupiscibili qn

q̄ iubet appetitū retrahere: vt cū feblicitas
ex iudicio intellect⁹ abstinat a vino ne febres
calescant. s. p̄cupiscētia incitat ad p̄sequens
dū delectabile p̄is qd sibi videt⁹ bonū sim
pliciter. q̄ nō p̄siderat futurū: tunc aīal mo
uet fin appetitū sensitiū. ⁊ id bruta caren
tia rōne sp̄ fin appetitū mouent. s. i solo ho
mie appetit⁹ regulat⁹ p̄ rōez. Ad secundā
d̄: q̄ intellect⁹ est principiū motus p̄gressi
ui: vt dirigens monstrando appetibile p̄ co
gnitiōe. ⁊ appetit⁹ est principiū operatiōis p̄
inclinatiōe. ⁊ potētia motiua est exequens
per operatiōez. id est diuersimode principiū
appetit⁹. Sequitur in textu. Vno aut. ⁊ c.

Queritur tredecimo verum fan

tasia sit principiū mot⁹ in aīalib⁹ imperfectis
q̄ nō mouētur motu p̄gressiuo: s. tm̄ motu di
latationis ⁊ p̄stinctiōis. Arguit q̄ nō. q̄ si
sic: sequeretur q̄ fantasia esset in pluribus par
tibus corporis illoz aīaliū. cū partes illoz de
cise viuant: vt partes v̄mis in sepatione mo
uentur. p̄is est falsum. q̄ fantasia determinat
certā partē corporis. ergo. Secūdo.
in animalib⁹ imperfectis carentibus motu p̄
gressiuo solū reperitur sensus tact⁹. ergo nō
habēt fantasia. nec p̄ p̄is fantasia est in ipis
principiū mot⁹. Ad oppositū arguit per
p̄bm̄ in textu.

Pro responsione sciendū est pri

mo q̄ postq̄. p. determinat d̄ principio mo
tuo in eō. d̄nr determinat de ipso in speciali
p̄ cōparatiōe ad diuersa aīalia. fin em̄ q̄ in
diuersis aīalibus variatur virtus cognitua
app̄hensiua delectabilis vel tristabilis fin
hoc variatur principiū motiū.

Sciendū est secundo q̄ duplex

est fantasia. qdā est determinata que de cōis
nate app̄hēdit hoc vel illud in hoc tpe v̄l
in illo. ⁊ hec reperitur in aīalib⁹ p̄fectis q̄ na
turaliter hnt oēs sensus. ⁊ hec hz determina
tū organū in cerebro: vt sup̄ius patuit. Alia
ē fantasia indeterminata que nihil app̄hēdit
nisi in p̄ntia sensibilis. nec ymaginat⁹ aliqd
distans. s. aīalia quib⁹ inest talis fantasia so
lū ymaginant. vel vt nociū: ⁊ tūc retrahū
tur. vel vt pueniēs: ⁊ tūc puerūtur sup̄ illd.
⁊ sic ē in eis fantasia indeterminata in q̄tum
ymaginatur vel vt apertunt aliqd vt pueni
ens: nō aut determinate s. v̄l illud. s. solū hnt
p̄fatas ymaginatiōe. id nō intēdūt cē i suo

Liber tertius

motu aliquē motū determinatū. s. aialia perfecta q. hinc fantasia determinatā mouentur ad aliquid distans determinans ad aliquē motū: et illud determinare appetūt.

Sciendū est tertio q. aliqd ē sui ipsius motuū in q. tū est appetitū. nam appetitus ē cā mor. s. appetitū nō ē sine motu fantasie q. est rōnalis vel sensibilis. fantasia cū rōnalis solū ab hoīe p. cipit. sensibilis vero ab alijs aialib. An sicut. p. sup. cōp. e. h. c. d. t. sub intellectu fantasia: ita nunc sub fantasia cōp. h. e. d. t. intellectū. cur? rō ē. q. fantasia est q. daz appetitū. mō aliqd apparet s. m. ap. h. e. d. t. s. sensus. et s. m. ap. h. e. d. t. m. intellectū? aialis. q. in b. p. uenit fantasia et intellectū. et vtrūq. pōt aliquid cognoscere sine p. n. t. a. cognoscibilis.

Conclusio prima. Fantasia determinata est principium motus in aialib. imperfectis eo mō quo mouetur p. cōstrictionē et dilataciōē. P. o. b. a. t. nā omī aiali inest lētia et tristitia. q. omī aiali inest sensus. s. sensus dū ap. h. e. d. t. cōueniēs delectat. et dū ap. h. e. d. t. discōueniēs tristat. s. cū inest delectatio et tristitia hūc inest appetitus. et appetitus nō ict alicui nisi sibi pueniat appetitū appetibilis. et appetitū illa d. fantasia. cū ap. p. e. t. sit principium motus in aialib. p. fectis sequitur q. fantasia est principium motus in aialib. imperfectis. et dicūt aialia imperfecta q. b. solus ict sensus tact. An in ipis tact? et fantasia nō realit. distinguunt. s. rōne. p. q. rō ē ille sensus aliqd ap. h. e. d. t. simplr. vocat tact? s. dū ap. h. e. d. t. sub ratione cōuenientis et discōuenientis dicitur fantasia.

Conclusio secunda. Ratio deliberatiua est principium motus in hoīe. p. r. q. p. o. p. o. s. i. t. duob. bonis hō illa duo quasi i. e. quilibet cōpar. p. rōez deliberatiua. vnde sic diuidere vnū a plurib. et cōpare vnū al. ter eliciēdo vnū et resutādo aliud solū cōuenit hoīb. Aduertendū est tūq. in hoīe ē duplex rō. q. daz est speculatiua q. appellat sciētificā. et illa nō ē principium motus. q. n. b. l. d. e. t. r. m. i. a. t. de ymaginabili vel fugibili. Alia est rō. p. r. a. c. t. i. c. a. q. est duplex. quedaz ē v. l. i. s. d. i. c. e. n. s. q. d. sit operādū i. v. l. i. s. v. t. q. o. z. filiū hō n. o. r. a. r. e. p. r. e. z. Alia ē p. r. i. c. u. l. a. r. i. d. i. c. e. n. s. q. d. sit operādū in p. r. i. c. u. l. a. r. i. v. t. d. e. c. e. t. hūc hoīem h. o. n. o. r. a. r. e. p. a. r. t. e. s. u. i. et in b. t. p. e. v. l. i. s. i. n. i. l. l. o. An rō

practica v. l. i. s. nō est principium motus: vel ut dicit textus. Si vtrāq. sit principium mor? vni uersalis mouet ut causa prima. particularis vero ut cā p. p. i. m. a. motui quodā mō applicati. nam opationes et motus sunt in p. r. i. c. u. l. a. r. i. b. u. s. et ad hoc q. ex v. l. i. s. b. u. s. sequat mor? o. z. q. ad p. r. i. c. u. l. a. r. i. a. applicetur: sicut o. z. opatōez v. l. i. s. m. applicari ad p. r. i. c. u. l. a. r. i. a. a. d. hoc q. se. q. r. u. r. a. c. t. i. o. et p. p. t. e. r. h. o. c. c. a. d. i. t. p. e. t. m. i. n. a. c. t. i. o. i. s. b. u. s. q. n. v. l. i. s. o. p. e. r. a. t. i. o. c. o. r. r. u. p. t. i. t. u. r. a. b. a. l. i. q. u. o. p. a. r. t. i. c. u. l. a. r. i. d. e. l. e. c. t. a. b. i. l. i. v. t. a. l. i. q. u. a. p. a. s. s. i. o. n. e.

Sciendum est quarto q. aliquādo appetitus inferior qui est i. s. i. n. e. d. e. l. i. b. e. r. a. t. i. o. i. s. v. i. n. c. i. t. d. e. l. i. b. e. r. a. n. t. o. z. rōis et remouet hō minē ab eo quod deliberat. s. aliq. fit econ. uerso. ita q. appetitus supior: et rō remouet appetitū inferiōrē ut ē in cōtinentē. cōtinentē ē m. p. d. e. l. i. b. e. r. a. t. i. o. n. e. rōis v. i. n. c. i. t. p. a. s. s. i. o. n. e. s. a. p. p. e. t. i. t. u. s. s. u. p. i. o. r. i. s. et iste est naturalis o. r. d. o. v. t. s. e. z. a. p. p. e. t. i. t. u. s. s. u. p. i. o. r. m. o. u. e. a. t. i. n. f. e. r. i. o. r. e. v. t. i. n. c. e. l. e. s. s. i. b. u. s. s. u. p. i. o. r. o. r. b. i. s. n. a. t. u. r. a. l. i. t. e. r. m. o. u. e. t. i. n. f. e. r. i. o. r. e. s. et si aliquid de motu p. o. p. o. s. i. t. r. e. t. i. c. a. t. a. p. p. e. t. i. t. u. s. i. n. f. e. r. i. o. r. i. s. s. i. c. u. t. f. a. c. i. t. i. n. f. e. r. i. o. r. o. r. b. i. s. t. a. m. e. n. n. a. t. u. r. a. l. i. o. r. d. i. n. e. m. o. u. e. t. m. o. t. u. a. p. p. e. t. i. t. u. s. s. u. p. i. o. r. i. s. et rōis d. e. l. i. b. e. r. a. n. t. i. s. Si vō cōtingat ecōtra: hoc est p. i. e. t. e. r. n. a. t. u. r. a. l. e. o. r. d. i. n. e. et sit p. e. t. m. i. n. i. n. m. o. r. i. b. u. s. s. i. c. u. t. m. o. n. s. t. r. a. s. u. t. p. e. c. c. a. t. a. i. n. n. a. t. u. r. a. l. i. b. u. s.

Ad rationes ante oppositum.

Ad p. r. i. m. a. m. d. i. c. i. t. q. ab alijs potētis sensitiuis habet organū p. p. r. i. u. s. s. fantasia i. n. d. e. t. e. r. m. i. n. a. t. a. q. nō realit. diuidit a sensu nō h. z. o. r. g. a. n. ū i. n. d. e. t. e. r. m. i. n. a. t. a. p. r. e. c. o. r. p. o. r. i. s. et ista est principium motus in aialib. imperfectis. Ad secundā p. s. solutio ex dictis.

Queritur decimoquarto vtrūz necesse sit omī viues habere sensus. Arguit q. sic. q. omī viues ad v. i. c. o. s. e. r. u. a. t. i. o. n. e. i. n. d. i. g. e. t. a. l. i. m. e. n. t. o. p. p. o. r. t. i. o. n. a. t. o. et p. u. e. n. i. e. n. t. i. e. r. g. o. n. e. c. e. s. s. e. e. s. t. o. m. n. i. e. v. i. u. e. n. s. h. i. c. v. i. r. t. u. t. e. p. e. r. q. u. a. d. i. s. c. e. r. n. a. t. p. u. e. n. i. e. n. s. a. d. i. s. c. o. u. e. n. i. e. n. t. i. s. s. t. a. l. i. s. v. i. r. t. u. t. i. s. ē s. e. n. s. u. s. e. r. g. o. S. e. c. u. n. d. o. s. i. c. a. d. s. e. n. s. u. z. r. e. q. u. i. r. u. r. et sufficit media p. p. o. r. t. i. o. q. u. a. l. i. t. a. t. ū t. a. g. i. s. b. i. l. ū. s. o. m. n. i. e. v. i. u. e. n. s. c. o. s. i. s. t. i. t. i. n. q. u. a. d. ā. p. p. o. r. t. i. o. n. e. m. e. d. i. a. q. u. a. l. i. t. a. t. ū t. a. g. i. b. i. l. ū. cū omī viues sit m. i. x. t. ū. e. r. g. o. n. e. c. e. s. s. e. e. s. t. o. m. n. i. e. v. i. u. e. n. s. h. a. b. e. r. e. s. e. n. s. u. m. Ad oppositū arguit p. p. i. t. e. x. t. u.

Pro responsione sciendum est primo q. post q. p. determinatur de singulis

partib
q. sit v
tur a
Cōcl
vines q
vegeta
sua co
dm vi
tū. s. h
tpe aug
natur in
rū ad c
perditū
uertat
alimēto
ergo nec
ad finē
hui? por
Concl
omne vi
celle omē
sensus. er
tiu? spec
na: vt pla
simplicib
cipunt sp
nō hūc sen
simplicib
media pp
p. d. n. a. t. u. r.
Concl
aial habet
mētū q. nā
ma q. sunt
vel puenit
quid. sicut
opationes
sūt disposit
dentia vt p
guntur. Na
uū p. quod
nō pōt p. s. e. r.
rū: nisi h. i. c.
a cōueniēti
natura nō
faceret frust
p. fectū ac q. r
celle q. aial
rendū nutrū
Seq. contra

De anima.

partib' aie. n̄r oñdit ordinē eaz ostendēdo q̄ sit vniuersaliōr: et priōr ip̄is. pro quo ponūtur aliq̄ue conclusiones.

Conclusio prima: necesse est om̄e

viuēs generabile et corruptibile h̄re virtutē vegetatiuā a principio generatiōis vsq; ad suā corruptiōnē. p̄ q; oē viuēs generabile q̄ diu uiuit h̄z augmētū vel statū vel decremētū. s̄ hoc non potest fieri sine nutrimento. q̄a tpe augmēti oē q̄ plus de alimento cōueratur in substantiam alimenti. cū sit necessariū ad cōseruationē uiuentis. et cū fuerit de perditū dehumidū radicali et tpe statū cōuertat equalit̄. s̄ in decremēto minus. s̄ vñ alimento solū p̄inet ad aiam vegetatiuā. ergo necesse est om̄e viuens a principio vsq; ad finē habere aiaz vegetatiuā. Vñ p̄z ordo hui' potentiē ad alias.

Conclusio secūda. Non oportet

om̄e viuēs habere sensum. p̄ q; nō est necesse om̄e viuēs h̄re tactū sine quo nullus ē sensus. ergo et c. p̄ q; sensus tact' est suscep̄tiū speciez sine materia. s̄ multa sunt viuēs: vt plante. que p̄p̄inqua sunt corporib' simplicib' p̄pter eoz terrestritatē que nō recipiunt sp̄es sensibiliū nisi materialiter. ergo nō h̄nt sensū tactus. et ita est de corporibus simplicib' et de mixtis inaiatis. q; tactus ē media p̄portio qualitātū sensibiliū vbi nō p̄ceditur terra nec aliquod corp' simplex.

Conclusio tertia. Necesse est oē

aial habere sensū. p̄ o cui' p̄bauone supponitur q̄ natura nihil facit frustra. nam om̄ia q̄ sunt in natura sunt p̄pter aliquē finē vel p̄uenit ex necessitate eoz q̄ sunt p̄pter aliquid. sicut natura facit membra p̄pter aliquē operationes et ex necessitate matricis eoz q̄ sic sunt disposita sequit' q̄ habeant aliqua accidentia vt pilositates vel colores. Tūc arguitur. Natura dedit aiali corpus p̄gressiū vñ p̄ quod potest moueri ad alimentū sine q̄ nō pōt p̄seruari. s̄ si possit p̄seruari per alimentū: nisi h̄ret sensū quo discerneret corruptiua a cōuenientibus. ergo nisi haberet sensum natura nō consequeret' suū finē. sed aliquid faceret frustra quod est contra naturā. Et l̄z aial p̄fectū acq̄rit alimentū ex motu: tñ nō est necesse q̄ aialia imperfecta moueant' ad acq̄rendū nutrimentū. q; ip̄m habent cōiunctū Sed contra hoc arguitur. q; aliquis posset

peruenire ad illū finē discernēdo corruptiua per intellectū. iō non oportet om̄e aial habere sensum. Rñdet. p. q; corpus p̄gressiū nō pōt p̄ intellectū fugere nocua sine sensu. iō aial nec potest h̄re intellectū sine sensu. siue sit generabile sine ingenerabile. De ḡnabili bus p̄z. q; generabile habens intellectū est homo. s̄ intellectus humanus nō potest intelligere sine sensu. ergo hō non potest habere intellectū sine sensu. Secūdo p̄z de ingenerabili. quia si haberet intellectū sine sensu hoc esset propter bonū aie vel corp̄is. s̄ nullus pōt dici. quia sine anima non intelligit. nec corpus in esse p̄seruat' cū sit corruptibile

Sciendum est secūdo q̄ per cor

pus ingenerabile nō habēs animā non intelligit. p. corpora celestia q̄ ponit aia. s̄ intelligit corpora quorūdam animalium immortalium que ponebat Plato. et nominabatur cacodemonēs vel calodemonēs: que sic difinebat Apuleus platonicus q̄ sūt animalia corpore aerea: rationalia animo passiuā et tempore eterna. s̄ fin veritatē ista nō sunt ponenda.

Conclusio quarta. Necesse est

om̄e animal habere tactum. p̄z. q; corpus animalis cōsistit in quadam p̄portione q̄ litatum primarium. sed ista p̄portio mutatur naturaliter et intentionaliter a qualitatibus tangibilibus. et potest ab ip̄is corumpi. iō necesse ē animal habere tactū quo discernat discōuenientia corūpēna: aliter nō posset saluari in esse. q; ad cōseruationē indiget tactu. Unde excellentie qualitātū tangibiliū immediate possunt corūpere animal quod non accidit de sensibilibus aliorū sensuum. l̄z excellentie eoz possunt corūpere organum. Ex istis sequitur q̄ gustus vt est quidā tact' est necessarius om̄i aiali. q; gustus est sens' alimenti quo discernitur alimentū cōueniēs a discōuenienti. sed alimentū est corpus tangibile. aliquid em̄ nutritur quod est calidū frigidū: humidū et siccū. Unde ex eisdem nutritur ex quibus sumus. Alterius sequit' q̄ impossibile est corpus aialis esse simplex. q; oportet om̄e animal habere tactum. s̄ iō per quod sit tactus est medium inter qualitates tangibiles in media p̄portione cōplectōis. defectu cui' ossa capilli et ungues et plāte carēt sensu tact'. q; in ip̄is supabūdat.

certa et non est sufficiens medietas plectionis
 Alterius scitur quod remoto tactu remoue-
 tur aial et e contra posito tactu ponit aial.

Conclusio quinta. visus audis-
 tus: olfactus: et gustus. ut est distinctus? sapo-
 rum non sunt necessarii aialibus? et insunt propter bene
 esse. non omnibus? et illis qui mouentur motu progre-
 ssu. probatur. quod excellentes suorum sensibilibus. licet
 corruptantur organa suorum sensuum non tamen corrum-
 punt totum aial nisi per accidentes. ergo non sunt
 necessarii cuiuslibet aiali. corrumperent tamen aial per
 accidens: ut si cuius sono fiat magna percussio
 aeris ut accidit in tonitruo ponit corrupti ani-
 malia. et ite visibilia in quibus venenosa cor-
 rumpunt aial. Sed quod illi sensus requirantur in
 aiali quod ab bene esse. pro quod sine ipsis non
 poterit accipi alimentum a longe. unde indiget ut per
 aerem et aquam videatur quod remota sunt et indiget
 gustu ut percipiat delectationem vel tristitiam
 in cibo. et olfactu ut percipiat odorem in alimen-
 to. et auditu: ut aliquid significet. nam conce-
 priones nostras auditum significamus. et ideo ne-
 cessaria est lingua quod est instrumentum vocis. per
 quam alteri notificat aial suas conceptiones.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam negatur prima. quod plante cum nascun-
 tur in terra habent alimentum sibi coniunctum. ideo
 non indigent sensu ad discernendum convenientes
 a disconuenientes. quod terra cui coniunguntur pla-
 te habet qualitates similes qualitatibus ipsarum
 nec possunt ita faciliter corrumpi excellentius
 qualitatibus sicut aialia. Ad secundam patet
 solutio ex dictis. Et sic est finis huius termini
 et per consequens totus liber de aia. Deo gratias.

Sequitur liber paruorum naturalium.
 Et primo de sensu et sensato.

Quonia autem de anima determi-
 natum est secundum ipsas. Et de virtu-
 tibus qualibet ex parte ipsius.

Intra initium libri
 paruorum naturalium queritur pri-
 mo utrum corpus aiatum sit sub-
 iectum in libro paruorum naturalium.

littera. et corpus sensituum sit subiectum in isto li-
 bro de sensu et sensato. Arguitur quod non. quod de
 passionibus aie scilicet de unoquoque sensu des-

terminatum est sufficienter in libro de aia. et
 similiter in libro de vegetabili. et plantis. et
 in de aialibus determinat sufficienter de pas-
 sionibus aie sensitue et vegetatiue. ergo cor-
 pus aiatum transcendit metas libro: unde par-
 uorum naturalium. et corpus sensituum libro: unde
 de sensu et sensato. Secundo arguitur. si cor-
 pus aiatum esset subiectum in omnibus libris
 paruorum naturalium. sequeretur quod in libro de sen-
 su et sensato esset duo subiecta scilicet corpus sen-
 situum et corpus animatum quod est inconue-
 niens. ergo etc.

In oppositum arguitur. quod om-
 nes passionibus de quibus agitur in libris pa-
 uorum naturalium reducuntur ad corpus aiatum.
 et omnes passionibus de quibus agitur in li-
 bro de sensu et sensato reducuntur ad corpus
 sensituum. ergo etc.

Pro responsione sciendum est pri-
 mo quod genera scientiarum distinguuntur secundum diuer-
 sos modos separationis rerum a materia: nam ea
 que sunt separata secundum esse pertinent ad me-
 thaphysicam. que vero sunt separata a materia
 secundum rationem et non secundum esse: pertinent ad mathe-
 maticam. et que in sui ratione concipiunt mate-
 riam sensibilem: pertinent ad naturalem. ita
 etiam in philosophia naturali distinguuntur diuersi
 species secundum diuersos modos separationis. nam
 magis vniuersalia sunt magis separata a
 materia quam minus vniuersalia. et propter hoc
 philosophus in philosophia naturali procedit a magis vni-
 uersalibus ad minus vniuersalia: applican-
 do principia vniuersalia ad quedam deter-
 minata mobilia. quorum quedam sunt viuens
 etia. circa que etia simili modo procedit philo-
 sophus nam primo considerauit de aia secundum se: et postea
 de alijs que conueniunt aie secundum quandam ap-
 plicationem ad corpus: hoc in generali. et deinde
 de applicat ea que conueniunt aie ad singulas
 species aialium et plantarum. Sic igitur
 philosophus considerat primo de aia secundum se considera-
 do de corporibus viuentibus. et deinde ap-
 plicat passionibus aie ad corpora et organa in
 generali. et de istis determinat in libris pri-
 morum naturalium. et deinde applicat ipsas passi-
 ones ad species aialium et plantarum. de quibus
 consideratur in libro de vegetabilibus et plantis.

Pro intellectu eorum que dicta
 sunt sciendum est secundo quod ut dictum est in 2.
 de aia quatuor sunt gradus viuentium. quorum

de sensu et sensato.

primus est eorum qui habent solam potentiam nutritivam. per quam vivunt sicut plantae. quedam autem cum hoc habent sensum sine motu. progressivo: sicut sunt animalia imperfecta. quedam vero habent insuper motum localem progressivum: sicut sunt animalia perfectiora. et quedam cum his habent intellectum sicut homines. et quia intellectus non est actus alicuius organum corporis: ideo non potest considerari per applicationem ad corpus. primo in anima eius concrescitio est finis qui est in anima. ideo propter librum de anima aristoteles non fecit librum de intellectualibus: et si fecisset non primeret ad scientiam naturalem. sed magis ad metaphysicam. cuius est considerare de subiectis separatis. sed alia omnia sunt actus alicuius partis corporis. ideo potest esse aliqua specialis consideratio ipsorum per applicationem ad corpus. propter considerationem quae habita est de ipsis in libro de anima in quo consideratae sunt in ordine ad animam humanam in modum autem consideratio per applicationem ad corpus potest distinguere in tres partes. quarum una continet ea quae pertinent ad primum gradum vivendi scilicet ad vitam. Alii de passionibus vivientium in quantum sunt vivetia est liber de morte et vita. et de inveterate et senectute quae sunt contra omnes viventes. de respiratore et aspiratione quae persequitur vitam. hae conveniunt quibusdam animalibus solum de causis longitudinis et brevitate vite de sanitate et egritudine quae pertinent ad dispositiones vite. et de numero et nutrimento. et isti ultimi libri non dum pervenerunt ad nos. De passionibus autem quae conveniunt motui finem locum determinatur in libro de causa motus animalium et de progressu animalium in quo determinatur de partibus animalis opportunis ad motum. et de passionibus convenientibus sensui in quantum sensuum determinatur in libro de sensu et sensato. id est de sensu et sensibili sub quo pertinet tractare de memoria et reminiscencia. determinatur etiam in libro de somno et vigilia. et iste liber de sensu et sensato. id est de sensu et sensibili. immediate sequitur librum de anima sentire enim magis videtur pertinere ad corpus: et ita isti tres libri de sensu et sensato de memoria et reminiscencia de somno et vigilia immediate sequuntur librum de anima. quia passiones de quibus agitur in ipsis magis pertinent ad animam quam ad corpus et deinde sequuntur libri qui pertinent ad motum nem finem locum. et postremo sequuntur libri qui pertinent ad vitam. quia huiusmodi passiones de quibus determinatur in istis libris sunt magis corporales. et omnes isti libri vocantur libri quorum naturalium quia in istis libris agitur de passionibus finem quod

sunt in determinatis partibus corporis scilicet quibusdam partibus organicis et non finem quod sunt in toto corpore. ideo vocantur de partibus naturalibus: et sunt omnes isti libri in medio inter librum de anima quae sequuntur. et librum de vegetabilibus et plantis et de animalibus quos praecedunt. Sic igitur patet quod de passionibus animae finem quod pertinet ad animam et sunt potentiae et partes eius agitur in libro de anima. Sed de huiusmodi passionibus finem quod referuntur et applicatur ad partes corporis animalis. scilicet ad determinata organa per habitudinem ad sua obiecta determinatur in libris quorum naturalium. scilicet de toto corpore animalis considerando ipsum in speciali finem in quantum quod spiritum animalis et plantae agitur de vegetabilibus et plantis et de animalibus.

Ex quo patet conclusio responsiva ad. quod scilicet quod corpus animalium acceptum secundum

eius passiones receptas in determinatis organis et partibus in habitudine ad obiecta illarum passionum est subiectum in libris quorum naturalium et corpus sensitivum. scilicet acceptum finem passiones sensus finem quod sunt in debitis organis. et habet specialia obiecta est subiectum in libro de sensu et sensato. id est de sensui et sensibili. propter hanc deinde sub eo librum de memoria et reminiscencia. et de somno et vigilia. Ista conclusio probatur per definitionem subiecti attributionis.

Sed dubitatur primo. an philosophus

habeat considerare de sanitate et egritudine videtur quod non. quia sanitas quicquid fit ab arte. et propter hoc medicus qui est artifex circa eas veritatem. Respondetur quod duplicia sunt artificia. quedam enim sunt solum ab arte. sicut est domus et de talibus nullo modo habet considerare philosophus naturalis. Alia sunt quae dependent ab utroque. scilicet ab arte et natura. magis tamen principaliter a natura: sicut sanitas fit a natura principaliter. et ab arte ministratur per quod ars ministrat quedam auxilia naturae principaliter agenti. quibus adiuta causatur sanitas. Sic igitur philosophus habet considerare de sanitate in quantum est producta vel produci bilis a natura. sic enim est passio naturalis. Sed medicus considerat de ea pro quantum dependet ab arte.

Dubitatur secundum utrum medicus

incipiat ubi philosophus desinit. Respondetur quod sic. quia philosophus primo considerat universalia principia applicando ea ad particularia. et secundario considerat ipsa particularia. Sed medicus e contra primo considerat ipsa particularia. et secundo uni

universalia eo qd ex singularibz accepti p sensu
sit memoria. et ex plibz medioris exprimeret ex q
gnat ars qd e universalium. sicigit phisic de
finit in pncipalibz a qbz incipit medic q defi
nit in vniuersalibz a qbus incipit phisicus.

Ad rationes ante opposituz.
pater solutio ex dictis. Dictu est em quomodo
diuersimode determinat de corpore aiato et sen
situo in libris quor naturalium. et in libris d
aialibz et plantis. Ad secundam rñdet. qd no
est inconueniens qd in vna scia sit subiectum
vnu gñale excedens illam sciã et vnu adeq
tum sicuti est in pposito. *Sensu nro*

Queritur secundo. vtruz omnes
sensus extenores. s. visus: auditus: olfactus:
gustus: et tactus sint necessarij cuilibet aiali.

Arguit qd sic quibusda aialibz insit oēs
sensus. ergo sunt necessarij illis aialibz. pñ
tenet. qd natura no abudat in supfluis neq
deficit in necessarijs. i. z. de aia. Et si sint ne
cessarij quibusda aialibz sequit qd et omnibz
qd no est maior ratio de quibusda qd alijs

Secundo sic. Potentie sensitue sūt passio
nes aie sensitue. s. subiectu nunq inuenit
sine passione. ergo quodlibet aial habz oēs
sensus de necessitate. Ad oppositum est
Aristoteles in textu.

Pro responsione ad questionē
sciendū est pmo qd postq pbus in pheno
posuit suā intētiōē. psequenter psequit ad
determinādū de his de qbus pposuit deter
minare in pheno. psupponēs aliq dicta i li
bro d aia. et resumēs etiā aliq ibi determinata.

Sciendū est secundo qd necesse
est omne aial habere sensus. nā esse sensitiuuz
ē de diffinitōe formalis aialis. s. tñ no est ne
cessariū oi aiali habere oēm sensus. s. tñ illi
sensus sūt necessarij aiali q sūt cognitiui eoz
rū que sunt necessaria aiali. Sz aliqd sensi
bile est dupliciter necessariū aiali. vno modo
in qtrū est corp⁹ mixtū ex qtuor elemētis. et
sic necessaria ē aiali debita cōmesuratio fri
gidi: calidi: hūidi: et siccī. Aliud ē necesse
aiali in qtrū est quoddā viuū nutritibile. et sic
necessarij ē aiali cib⁹ cōueniēs. et pñ hō
rū aial corūpit. et qd tact⁹ est cognitiu⁹ eoz
rū ex qbus pstituit aial. ideo est necessarij
aiali. et qd etiā per gustū aial cognoscat nutri
mentū cōueniēs a discōuenienti et psequitur

cōueniēs et fugit nociuū. iō gust⁹ in qtrū est
discretiū alimēti cōuenienti est necessarij
omni aiali. Sz gust⁹ in qtrū est discretiū sa
poris ipse no est necessarij aiali. nec etiā ali
tres sensus. s. visus: auditus: et olfact⁹. s. in
sūt aialibz pfectis mobilibus motu pgressi
uo de bñ esse. s. ppter salutē aialis querēdā
An aial p gustū et tactū pcepit solū sensibz
le pñs. Sz aialia motu motu pgressiui: p
alios sensus pcepit sensibile distās ab eis
ppter mouens et aliqd distans ad. psequē
dū cōuenientia et fugien dū nociua.

Conclusio responsalis nō omēs
sensus sūt necessarij cuilibz aiali. s. solū tac
t⁹ et gust⁹ put ē qd tact⁹. alij vō tres sūt n
sūt necessarij simpliciter oi aiali. s. solū aialibz
b⁹ pfectis sūt necessarij ex supposito finis. s.
si debeat bñ ēē et psequē pueniēt salutē et finē
Ihec conclusio qtrū ad oēs suas pres la q pz p
ea q dicta sūt b. et p ea q dicta sūt i li. d aia.

Secunda conclusio. sensus: vi
sus: et audit⁹ viles sūt et necessarij ad sapiē
tiā et disciplinā. pz qd isti duo sensus plures
rez differentias nob onduēt qd aliq sens⁹. mō
ex differentijs rez sumit disciplina et sapiētia
disciplina em nō pōt esse sine auditu eo qd ē
ab alio. et prudētia supponit estimatōē na
turale qd no est sine visu et auditu. qd et.

Tertia conclusio. licet visus de
p semagi valeat ad disciplinā qd audit⁹. tñ
audit⁹ de p accidēs ē vili⁹ ad disciplinā
et prudētiā qd visus. Pars pma pz. qd vis⁹
d p se onduēt nob plures rez differentias qd
audit⁹. nā p visu cognoscim⁹ corpa corūp
tabilia et incorūptibilia. iō d i textu qd oia
corpa colorē pncipāt. nā oē corp⁹ aliqd hz
colorē. s. vñ lūm ē vñ dyaphaneitātē vñ colorē
re in se son⁹ aut repit in corpi⁹ insensibilibz
bus: et nō in oibz. s. solū in aere et i aq. vñ d i
2. d aia. Secūda ps pz. qd audit⁹ p acci
dēs onduēt nob plures rez differentias qd vis⁹
nā audit⁹ pcepit sonū et vocē et differentias v
triūsq. et qd voces p ipositiōē vñ naturale
significatōē pnt ēē signa significatiua oim rez
ta corporeaz qd ico: poreaz. pñtiū pteritarū
et futuri. iō p accidēs plura cognoscim⁹ p
auditū qd p visu. qd conclusio vera. Et pclu
sione pōt inferri qd visus ē magis necessarij
ad inuētiōē scie qd audit⁹. s. audit⁹ qtrū
ad doctrinā. s. qtrū ad acq̃sitiōē sciētie ab

de sensu et sensato

Tempa

alio est magis necessariū q̄ visū. et sic p̄ r̄sio
ad quesitū. Sz hic mouent q̄dā qua dubia

Subicitur primo. quare talpa
q̄ caret visu moueat motu locali. R̄ndet
q̄ natura nō deficit in necessarijs. et q̄ talpa
habitat in tra et subt̄ terrā. iō natura co
operit oculos talpe quibusdā pellib⁹ ne les
dant a tra. ter hoc sc̄q̄r ipotētia ad vidē
dū. si em̄ haberet oculos discooptos nō pos
set fodere terrā. in cui⁹ fossione accipit nutri
mentū. etiā q̄ talpa habitat in tra: et p̄ terram
visio nō pōt fieri. iō frustra haberet oculos
discooptos. Si aut̄ sint q̄dā aialia ip̄fecta
q̄ nō habeāt visu v̄l auditū a naturitate v̄l
post hoc ē p̄ accidēs et p̄ter intētiōnē nature
p̄p̄ corruptionē alicui⁹ principij natural̄.

Subicitur secundo. quare ceci
meli⁹ audiūt q̄ vidēt ceteri panib⁹. R̄ndet
q̄ cā ē q̄ a sensu cōi deriuat virt⁹ sen
siua in quēlibz sensū p̄ticularē. corrupto
igit̄ vno sensu p̄ticulari extēiori virt⁹ sibi cō
municāda cōicāt alteri sēsui. iō ceci meli⁹ au
diūt q̄ vidēt ceteri panib⁹. et p̄p̄ filēz rōez
claudi sūt fornices i b̄rachijs q̄ alij homi
nes recti.

Subicitur tertio circa textum
q̄re ceci a naturitate audiēt. sapientiores
sūt surdis a naturitate vidētib⁹. R̄ndet q̄
causa hui⁹ pōt dici ex vltima p̄clusionē. q̄
sc̄z audit⁹ p̄ accidēs plures rez differentias
nōb̄ v̄ndit q̄ visus. iō hoies h̄ntes auditū
et carentes visu sūt sapientiores et prudēti
ores. q̄ h̄ntes visum et carentes auditū.

Subicitur quarto quare om̄s
surdi a naturitate sūt muti. et tñ nō oēs mu
ti a naturitate sūt surdi. R̄ndet q̄ cā est. q̄
locutio nō ē sine ydiomate. ydioma aut̄ ad
discit p̄ auditū. sicut ḡ sc̄bz aliq̄s sciens tñ
vñ ydioma ad ydiomata sūt ignota de q̄
bus nūq̄ audiuit aliqd. ita sc̄bz surd⁹ a na
tuitate ad om̄e ydioma. sicut ergo sciēs tñ
vñ ydioma nesciret aliud loq̄ q̄ suū ydio
ma: s̄ solū balbuciare. ita surd⁹ a naturitate
nihil scit loq̄. p̄pter defectū auditus. et ita
oēs carētes auditu nec. s̄. nō sūt muti. nō
tñ ecōtra. stat em̄ aliq̄cē ē audiēt et nō loq̄
p̄pter defectū alicui⁹ principij v̄l organi ne
cessario rēq̄sit ad locutionē. puta: p̄p̄ defe
ctū lingue. v̄l corruptiōez nerui motui lingue.

Subicitur quinto quare habē
tes bonū odoratū cōter sūt fatui. R̄ndet
q̄ cā ē. q̄ organū olfact⁹ dz ē p̄portionatū
suo obiecto. obiectū aut̄ olfact⁹ ē corp⁹ o
doriferū calidū et siccū. et ita ad h̄ q̄ sit bon⁹
odorat⁹ oportet q̄ organū odorat⁹ sit quo
dāmodō calidū et siccū. et q̄ organū odorat⁹
est iuxta cerebrū q̄d est naturaliter frigidū
et humidū. ideo si odorat⁹ sit bon⁹ cerebrū
est indispositū. et ecōtra. in cerebro aut̄ fun
dant oēs virtutes sensitiue interiores sine
quay bona dispositiōe nō est prudētia. iō be
ne odoratui sūt cōter immōis prudētie q̄
hoies male odorantes. et iō inter alia aialia
hō ē pessimi odorat⁹. q̄ h̄z maximū cerebrū
int̄ cetera aialia ad refrigeriū calorē cordis
q̄d dz ē multū calidū in hoie. p̄p̄ virtutes
sensitiuas. R̄ones facte aū oppositū solu
te sunt ex dictis. Sc̄q̄r in textu.

Queritur tercio utrū organum
visus sit de natura aque. Arguitur q̄ sit
de natura ignis et nō de natura aque. q̄ ocu
lus aliq̄n videt suū fulgorē nihil aut̄ fulget
nisi ignis v̄l ignatū. ḡ ocul⁹ ēd natura ignis
Secūdo sic. ocul⁹ est q̄dā ps viuētis. sed
vita p̄sistit in calido et humido. ḡ organum
visus nō ē de natura aque. q̄ ē frigida et hu
mida. Tertio sic. visus est spūalior inter
om̄s sensus. ḡ cū organū p̄portionet potēs
tie sc̄q̄r q̄ organū vis⁹ est maxime reductū
ad medietatē tangibilitū et p̄ p̄ns nō est de
natura aque. Ad oppositū ē Arist. in textu.

Pro r̄sioe sciendūz est primo
q̄ postq̄ p̄h̄s p̄supposuit ea q̄ necessaria
sūt ad p̄ntez p̄sideratiōez de ip̄is virtutib⁹
sensitiuis. p̄nter accedit ad principale p̄pos
itū applicādo p̄sideratiōes sens⁹ ad corpa
lia. et primo ad organa et deinde ad obiecta
Sciendūz est secundo q̄ anti
qui p̄h̄ dicebāt sile a fili cognosci. iō pone
bāt aiam esse p̄positā ex principijs oim rerū
sc̄z ex q̄rtuor: elemētis vt cognosceret om̄ia
q̄ igit̄ p̄ sens⁹ cognoscant oia corpa sensibi
lia nitebāt a adaptare organa sensuū singu
lis elemētis. Sz q̄ sūt quinqz sens⁹ extēio
res et tñ sūt quattuor elemēta. habebāt dif
ficultatē cui possit adaptari organū quinqz
sensuū. iō dicebāt q̄ ē quoddā corp⁹ mediū
inter aerem et aquam. acre densius et aqua
nij

*De natura
organum
visus*

subtilius. cui ad aptauerat organum olfactu
et organa aliorum sensuum attribuebant quatuor
elementis. scilicet attribuebant tactum terre. et
gustum aque. et saporis sententiam per humidum. audis-
tum aeri. et visum igni.

Sciendum est tertio quod antiqui ad
ponendum organum visus de natura ignis mo-
uebant propter primam rationem ante oppositum.
Ubi in hoc conveniebant Plato et Empedocles
quod ponebant organum visus esse de natu-
ra ignis. et visionem fieri per emissionem ignis
extra ab oculo. ymaginabatur enim Empedocles
quod sicut quis volens ire de nocte ponit
ignem infra lucernam ut protegat a ventis et ab
ipso igne in lucerna extrinsecus radij lu-
minosi per pelles lucerne per quos radios ut
dicitur de nocte. ita dicit quod in fundo oculi est
quoddam lumen et ignis circumvolat quibus
dam pelliculis et tunicis ut preget a nocivis
exterioribus. et ab ipso igne emittuntur radij
luminosi per quos videmus. Sed contra
hoc arguit philosophus. quod visibili preter visum et visu
debito disposito et applicato necesse est visio
nec fieri. cum igitur ignis sit visibilis per lumen
suum et semper sit prius ipso: sequitur quod oculus de-
bet videre semper lumen suum ipso etiam quiescente.
Et bene sequitur secundum antiquos quod dicebant
quod cognoscimus res. non per medium et per species
sed per similitudinem naturalem: ita quod cognoscimus
res. quod aliquando aliquo modo habemus eas.
Secundo improbat. quod si sic videremus seque-
retur quod in tenebris deberemus videre: sicut ex
lumine lucerne videmus in tenebris. Nec va-
let responsio Platonis quod illud lumen extingu-
tur in tenebris. quod lumen ignitum non extingui-
tur: nisi ab humido vel frigido quod contrariatur
calido et sicco ipsius ignis. modo in tenebris
non semper est humidum vel frigidum. Ubi cum secundum
Platonem sunt tres species ignis. scilicet lumen. flamma
et carbo. et ignis sit naturaliter calidus et siccus
non extinguitur ignis nisi ex frigido vel ex humido
do. et hoc apparet in carbonibus vel in flamma
sed neutrum contingit in lumine quod nec per humi-
dum nec per siccum: nec per frigidum extinguitur.
Nec valet etiam si dicatur quod illud lumen non cor-
rumpitur in tenebris. sed quod debile est indiget for-
tificatione ab exteriori lumine. quod cum maius lumen
obfusetur minus tale lumen oculi magis preserva-
retur in tenebris quam in die.

Sciendum est quarto quod democri-

tus ponit organum visus esse de natura aque
et in hoc concedat ab Anstoro. Sed dicit
ulterius visionem nihil aliud esse quam appitionem
rei visibilis in oculo. Sed quo ad hoc probatur a
philosopho. quod multa sunt in quibus videtur talis appi-
tio quod non videtur sicut speculum. ergo oportet quod oculus
videtur habeat in se aliam causam visionis quam ipsam
appitionem. quod est in oculo ex eo quod est corpus
positum. et alia causa est virtus visiva.

His premissis sit conclusio responsio
sua ad. quod. Organum visus est de natura aque a
dominio. Probatur tribus signis textus. Primum
signum est. quod organo visus lesio et corruptio vi-
detur aqua effluere continuo et discurrere quod si-
gnificat humorem organum esse de natura aque.
Secundum signum est. quod in oculis embryonum
de novo formatis quasi rennentibus virtutem sui
principij existit frigiditas et humiditas quod duo
sunt naturalia aque. Tertium signum est quod in
animalibus habentibus sanguinem quod possunt im-
pinguari quedam tunica alba et pinguis cir-
cundat oculum preseruans organum visus a
congelatione et infrigidatione. et in animalibus
carentibus sanguine dura pellis circumdat oc-
culum preseruans eam ipsam a congelatione. et hoc si-
gnum est quod infra pupillam est humidum aqueum.
Quis tamen organum visus sit de natura aque a do-
minio. tamen non fit visio in quantum est aqua: sed secundum
quod est quiddam perspicuitas in eo quod est corpus aeri et
aque. Magis tamen est organum visus de natu-
ra aque a dominio quam aeris propter duo. quia
aqua est magis seruabilis a purrefactione quam
aer eo quod est magis spissa. Alia est causa. quod oportet oculum
esse fixum quoddammodo exteriori. ideo oportet organum
esse de natura aque ut magis resistat contrariis.
nam aer est facilius corruptibilis quam aqua. non
tamen organum visus est aqua sed tamen est quodammodo
de natura aque.

Subiatur prius unde apparet
ille fulgor extrinsecus ab oculo motu velocius vel co-
stricto in tenebris vel a palpebris vel oculis
vel a re. Respondet Aristoteles. quod illi fulgoris causa est non
ignis sed lenitas oculi. nam omnia lenia in tene-
bris nata sunt fulgere: sic per de squamis quo-
rundam piscium. cum igitur pupilla oculi sit lenis et
polita emittit quendam fulgoris quod percipitur ab
oculo dum copiamur et celeriter mouetur in tene-
bris. vel quoniam oculus est clausus si non sint tenebre
ita quod vultus et idem est subiecto pupilla fulgens et
videtur in quantum est fulgens percipit fulgoris ad

de sensu et sensato.

extra. si inquit videtur cognoscit fulgor: est quod
respirando ab exteriori. cum igitur oculi est quod
emissio fulgoris sit ab exteriori? et vis? huiusmodi ful
gor: est non recipit ut possit cum videre: sed quod oculi
lus celeriter mouetur illud nigrum oculi transferretur
ad exteriori: est locum in quo pupilla emittebat
suum splendorem: est autem ille splendor: deficiat. et ideo
pupilla ad alium locum celeriter translata recipit
splendorem suum quasi ab exteriori. ut videatur esse aliis
videtur et visum quod sit idem subiecto. et ap
paritio huiusmodi fulgoris non fit nisi oculi? celeriter
mouetur. quod si tarde mouetur prius? deficiet im
pressio fulgoris ab exteriori loco ad quem ful
gor: perveniret quod pupilla illuc perveniret. Sed
videtur quod nulla celeritas mori? ad hoc sufficit.
quod quicquid mori? localiter velox est tamen quod sit
in tempore. emissio autem fulgoris ad primum fulgoris
fulgorem et est cessatio ad ipsum? absentia sit in
instanti. videtur impossibile quicquid oculi? ce
lenter mouetur quod prius? perveniat pupilla ad ex
teriori: est locum quod cesset fulgor: illuc perveniret ex
pupilla in alio loco extrinsece. Ad hoc respondetur fin
Alexandri in primo methaphisico suo quod pupilla est quod
dum corpus? divisibile in partes. ideo celeriter moto or
culo cum alia pars pupille incipit ad illud locum per
venire adhuc fulgor: ille pervenit ex residuo
corpe pupille quod nondum attingit locum illum. et in
de est quod pupilla incipit videre fulgor: est quasi alium
de splendore. sic igitur patet cum illi? apparen
tie et quod propter hoc non est dicendum organ
num visum esse de natura ignis.

Substat secundum quare uno

oculo non possumus videre sursum: et alio de
orsum. Respondetur quod a sensu communi ad organa sensuum
exteriorum prout dicitur quod dicitur nervi. et cum sint duo
oculi a parte sinistra cerebri? prout dicitur quod dicitur nervi?
ad oculum dextrum. et a parte dextra cerebri? prout dicitur
turali? nervi? ad oculum sinistrum: quod duo nervi
se intersecant in uno puncto. quod quid punctum? in
receptionis dicitur nervi? obtineat. ratione cui? interce
ptionis eadem res visa per duos oculos indicat
vna et non due. ratione etiam? cui? interceptionis
vbi vnus? oculi? prout dicitur et mouetur aliter tendens.
Visus eandem partem convergitur et mouetur. et
ita vbi flexit vnus? oculi? et alter. ideo non attingit
vnus oculum videre sursum et alius deorsum.

Substat tertio quare oculo ali

qualiter stricto acutum videtur? quod roto apertio
Respondetur quod per strictiorem oculi vire? visiva et
humor: crystallinus adunatur. virtus autem

vnita est fortior: seipsa dispersa.

Substat quarto quare habens

vnus oculus habet plus quam medium visum. So
lutio patet ex dubio in questione precedenti.
quod virtus visiva que emittebatur ad duos
tota emittitur ad vnum.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam patet solutio per primum dubi
um. Ad secundam dicendum. oculi? est opposi
tus ex quatuor: elementis: scilicet a dominio est de
natura aque. Ad tertiam dicendum quod non oportet
quod medietas tangibilium in organo sensu
um sit proportionalis. et ideo vnum elementum potest ibi
esse predominantius. ideo etc. Sequitur in textu. Et at

Queritur quarto verum visio fiat

extra mittendo vel inter suscipiendo. Arguitur
quod fiat extra mittendo. nam cum aliquis vult acute
videre stringit oculum. si deberet aliquid
suscipere maxime deberet aperire oculos. igitur
etc. Secundo sic. oculi fatigantur in videndo.
ergo videtur quod aliquid emittatur ab eis.

Tertio arguitur sic. Multa animalia ut
cattuli lupi: et noctuorum accipiteres vident de nocte.
ergo oportet quod emittunt lumen et virtutem
visivam. et per hoc ita est in aliis. Quare
to arguitur. Basiliscus solo visu interficat ho
mines et oculi melitruosarum pollunt specula
adeo quod in superficie speculorum aliquando ap
paret nubes sanguinolenta. hoc autem fieri non
posset nisi visio fieret extra mittendo. igitur
etc. Ultimo. visio est quedam actio. ergo
videns est agens scilicet omne agens extramittit
aliquid virtutem in patientem. ergo etc. Ad
oppositum est Aristoteles in textu.

Pro responsione sciendum est

primo quod quidam antiqui sicut Empedocles et plas
to dixerunt visionem fieri extra mittendo per hoc
scilicet quod lumen vel aliqua virtus videndi emittitur
ab oculo ad rem visam vel medium. Differunt
tamen Plato et Empedocles. nam Empedocles
posuit lumen pergere ab oculo tanquam a lucer
na usque ad rem visam. Sed Plato posuit
lumen pergere ab oculo non quidem usque ad
rem visam sed usque ad aliquod determinatum spacium
vbi coheret lumen emissum ab oculo luminem ex
teriori: ratione cuius coherencia fit visio.

Ex premissis fit conclusio prima.

visio non fit extra mittendo. Probatur conclusio. quod
vel illud extramissum esset corpus: et vel in
nisi

Christi fuit
visio

Liber

corporeum. non incorporeus cū incorporeū
nō possit moueri localiter. ergo visio nō fit
per emissionē alicui⁹ incorporei. Nec pōt
dici qd fit corporeū. qz tūc oculi videntiam
vsqz ad astra totaliter sumerent p amissio
nem illius corporei. Itē sequeretur qd plu
a corpore essent in eodē loco. qz illud qd es
gredere ab oculo esset simul cum aere et cū
aqua. Item tale corpus emissum vel esset
aer vel ignis. hec autem duo corpora sunt
subtilissima. nō aer: qz satis abundat exteri
us. neqz ignis: qz nos nō possemus videre
in aqua vel per aquam. ymo etiaz nō posse
mus videre nisi sursum cū ignis semp mos
ueatur sursum naturaliter. Itē arguitur
specialiter ptra positōne Platonis. Primo
qz cōiungi vel separari est p pium corporeū
quorū vtrūqz hz per se subsistentia nō autē
qualitatus que nō sunt nisi in subiecto. cū
igit lumen nō sit corp⁹: sicut qualitas pmi
alterantis nihil est dicere qd lumen adiūga
tur lumini. nisi forte corp⁹ luminosum adiū
gatur corporei luminoso. pōt et cōtingere
qd lumen intendatur in aere per multiplicā
tionē illuminantiū: sicut calor intendit per
augmentū caliditatis nō aut per additōes
vt dicit in .4. phisicorū. Itē dato qd verū
qd lumen esset corpus: non tamen esset possi
bile qd cōiungeretur adinuicē cū nō sint eius
dem rationis. qz nō quodlibz corpus natū
est cōiungi cuilibet corpore: sōlū illa q sunt
aliquali⁹ homogenia. Itē inter lūmē in
terius et lumen exterius intercidit corp⁹ me
diū. scz tunica oculi. ergo nō potest esse con
iunctio vtriusqz luminis.

Conclusio secūda. visio fit int⁹
susciπiendo. Probat. nam color: actione
pprie forme diffundit se p spēs in medio actu
dyaphano vsqz ad organū visus. qd etiaz
est intrinsecus dyaphanū et illuminatū actu
mediante quibus speciebus imutatur sensus
specialiter et alterat. et p hoc qd in organo ē
virt⁹ visua complet visio. ergo visio fit in
tus susciπiendo. Antecedens patet. naz col
lor est motus dyaphani fm actū ratioē lu
minis qd est ppria forma coloris vt satis pa
rebit in .2. de aia. qd autem organū visus
sit intrinsecus dyaphanū et illuminatum et
possit recipere spēs coloris. patet per quod
dam signū positum in textu. Naz quibudā
qui in pugnis fuerunt vulnerati circa tim⁹

pora acciderunt tenebre. absce sis em⁹ poris
qui pupillā cōtinuāt in principio visuo res
nebre sunt per visus emissionē ac si lucerna
extingueret. pupilla em⁹ efficit qdaz lāpas
illuminata ab exteriori lumine. et ideo quan
do scindūtur pori cōtinuantes pupillā prin
cipio visuo nō pōt lumen cōtinuari hmoi
lampadi vsqz ad visū principium. et ideo
visus obscuratur. Et predictis potest ins
ferri qd visio habet fieri per pyramidam ra
diosam cui⁹ basis est in re visa et conus ē in
oculo fm cuius coni qritatem res visa ap
paret maior vel minor in signū cui⁹ res vis
sa a maiori distantia apparet minor. quāto
em⁹ res magis distat ab oculo tāo minorat
conus pyramidis. Patet vltorius qd visio
nō fit per motū localem nec visibilis nec vis
dētis vt ymaginabant antiqui: sōlū est
ibi modus spiritualis alteratōnis. Sed mo
uentur quedam parua dubia.

Dubitat primo quare est qd an
triqui dixerūt visionē fieri extramittendo et
ecōuerso dixerūt in alijs sensib⁹. dixerūt em⁹
in alijs sensib⁹ qd sensibilia veniūt ad sensū
Itē pōt qd hoc est p: opter spūalem im
mutationē quā facit color: in medio et orga
no que non est sensibilis sicut ē in alijs sens
sib⁹. Nam manifestū est ad sensum sonū ve
nire ad auditū. et fumalem euaporationem
ad olfactū. manifestū est etiam tangibile et
gustabile agere in sensum actione sensibili.
Sed hoc nō est manifestū de colore. et qz vi
debant quendā fulgorē emitti ab oculis. vt
dictū est in pcedēti questione ergo et.

Dubitat secūdo. quare est qd
virga ignita in extremitate celeriter mota vi
detur facere quendā circulū continuū aut
basim pyramidis continuā. Itē pōt qd
causa est. qz non iudicam⁹ res sentire nisi
per actionem sensus cōmunitis. et ita oportet
qd res sensibiles in exteriorib⁹ sensib⁹ pntat
ad sensum cōm ante qd fiat iudiciū. et ideo
illa virga cum velociter mouet prius est in
alio situ qd sensus iudicat de ea fm qd ē in p
cedenti situ. ideo sensus iudicat ibi cōtinuis
tatem et lineam continuam.

Dubitat tertio. quare corpora
polita et tersa reflectunt lumen et faciūt ful
gorē in splēdore. Itē dicit qd corpora po
lita sunt corpora lenia. et ita partes nō ob

brant
ris.
splen
terius
ponit
parea
D
cū ali
dedo
nobis
altitē
D
liqz
res: ar
q: p ho
alio et al
gano in
iudicat
sibile ve
motu vi
dubij. qu
videt. et
currenti
di a stom
grossant
alios me
hoc app
D
lia videt
q videt de
distant. s
ad capiē
sūt magi p
in sua ppo
corū emitt
dgm medi
D
res grosse
rem visum.
res ad oculo
tur qd in de
oculis pui
D
lus et in
dia pte ex
cia aque. et
or. p. p. p. p.
Ad ratio

de sensu et sensato

brant se invicem sicut est in corporibus alpe-
ris. opo. et tñ ad hoc qd faciant fulgores vñ
splendor: em qd sint terminata ne species vl-
terius pcedant. et iō in speculis vñ: et eis iten?
ponitur plūbū vel aliquod terminatū vt ap-
pareat ibi similitudo rei.

Dubitarur quarto quare est qd
cū aliqs diu fuit i tenebris excecatur qñqz vi-
dēdo res albas immediate p' ductionē de re-
nebris. Rñdet qd hoc ē pp' magnā actu-
alitatē albedinis quā h'z rōelucis i clusi i ea.

Dubitar' quinto quare est qd a-
liqs ems in navi mota in aqua iudicat mō-
tes: arbores: et fra moueri. Rñdet qd cā est
q: p hoc qd mouet in navi p'ntue recipit in
alio et alio situ spēs reip'visibilitū. iō moto or-
gano in quo spēs rerū visibilitū recipiuntur
iudicat res visa moueri. nihil em differt vis-
ibile vel visum moueri quo ad iudiciū de
motu visibil'. Et ex hoc p'z solutio alterius
dubij. quare apparet ebrijs oia moueri que
vidēt. et etiā se mouētib' circulariter. qā in
currentibus et in ebrijs ascēdūt fumi calis-
di a stomacho ad cerebrū frigidū a quo in-
grossant' et descendūt ad organū visus et p'
alios meat'. et ita ibi p'ntue mouent' et pp'ē
hoc apparet eis ea q vidēt moueri.

Dubitar' sexto quare qdaz aia
lia vidēt de nocte et alia nō. Rñdet qd illa
q vidēt de nocte nō vidēt vsqz ad magnā
distantiā. s' solū vidēt de ppe put sufficit eis
ad capiendū nutrimentū. et s' ē q: oculi coruz
sūt mag' polit' et tersi et etiā plus hñt d' igne
in sua ppositiōe q' in alijs aialib'. iō oculi
eorū emittūt fulgorē sufficiēte ad illuminā-
dum mediū vsqz ad certā distantiam.

Dubitar' septimo quare habē-
tes grossos oculos ceteris parib' hñt peio-
rem visum. Rñdet qd radij visuales veniē-
tes ad oculos grossos disp'gunt' et min' vñū
tur q' in oculis p'uis. et ita fort' mouent in
oculis p'uis q' in grossis ceteris paribus.

Dubitarur octauo quare bacu-
lus ems in aqua p media p'ter p alia me-
dia p'ter extra apparet fract' in p'tactu sup'fi-
cie aque. et ps q est in aqua apparet grossi-
or. p'z rñho ex. 3. libro metheo. or.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicendū est qd cū volum' videre
aliqua multū lucida p'tringim' oculos vt
minus offendant p' excellentiā visibil' et etiā
spēs visibiles magis vñantur in oculo.

Ad secūdā d: qd fatigatio accidit in ocu-
lo ex p'sūptiōe spiritū cū. s. deficiūt spūs q'
mittebant a corde. et etiā accidit p' s' qd oculi
patiunt' ab exteriorib' sensib' etiā passiōe
corruptiua. Ad terciā p'z solutio ex dictis
q'uis em hñmōi aialia emittāt fulgorē vñ lū-
men: tñ visio nō fit in virtute talis emissio-
nis: s' per hoc qd spēs visibiles recipiuntur
mediate illa illuminatiōe. Ad quartā p'z
solutio ex alijs dictis i libro de aia. d: em ibi
talia aialia hñt humores venenosos i capis-
te q' exiūt per oculos. p'pter eoz raritatem et
inficiūt aerē primū qui interficit hoies vel
polluit corpora mūda. Ad vltimā d: qd vis-
io nō est actio transiens in materiā exteriorē
rem: s' ē actio imanes et ē.

Queritur quinto vtrū organū
auditus sit de natura aeris et organū olfactus
de natura ignis: et organū gustus et tactus
de natura terre. Arguit qd nō. qz si sic hoc
esset p' p'to simile simili naturalit' cognoscit'
s' nullum simile simili cognoscit': vt patuit i
libro de aia. eo qd oportet potētā in se habe-
re oia q cognosceret et ita oporteret o. ganū
vñ' sens' ēē d natura oim elementoz. g' tē.
Secūdo organū olfactus ē de natura aeris
vñ aque: vt patuit i. 2. de aia. g' nō est de na-
tura ignis. Tercio gustus et tactus sūt sensus
distincti. g' dñt hñe organa distinctaz natu-
rarū. Ad oppositū est Aristo. in textu.

Pro responsione sciendū ē pri-
mo qd nō fuit mēs Aristo. qd organa sensuū
attribuerent elementis: s' mag' fuit fm opiniō-
ne antiquoz p'boz et ita Aristo. cōdescens
dēs ihis app' op'auit organa sensuū ipis
elementis. dic' em organū vis' ēē d natura aq.
et organū audit' de natura aeris. organū tactus
gust' et tact' d natura terre. Et si arguit' d'
qz dictū ē in. 2. de aia qd olfactus est aeris vel
aque et q ignis null' est organū. ante oib'
cois. Rñdet qd organū odorat' dupliciter
pōt accipi. Uno mō fm potētā: et hoc mō
est de natura aeris vñ aque. Alio mō scdm
actū et hoc mō est de natura ignis.

Sciendū est secūdo qd organū
audit' capiet spēs soni ē qd dā mixtū aeris
n iij

de nat
organū
auditus
gustus
tactus
olfactus

in aere et in inclusis infra tenuem pelliculam ad quod pervenit species soni. et continuatur cuiusdam nervi in quo est virtus auditiva. et ita organum auditus est de natura aeris a dominio ut faciliter possit immutari a speciebus soni. et de hoc satis determinatum est in 2. de anima.

Sciendum est tertio quod organum odorat deesse in potentia ad odorem sic est in alijs sensibus. odor autem in actu principatur quodammodo calore et naturam ignis. et ita organum olfactus sit potentia calidum. potentia autem calidum est actu frigidum. non enim potest esse in potentia ad unum contrarium nisi finis quod est actu sub altero perfecte vel imperfecte. et ita organum olfactus est actu frigidum et humidum quoadmodum cerebrum iuxta quod sic variatum est. et ita alijs qualiter eodem modo est de organo visus et de organo olfactus. Nam organum visus videtur est prius est aqueum. aqua autem est humida et frigida. Sed contra hoc arguitur. quod si sic videretur quod Plato convenienter dixit organum visus esse de natura ignis finis actu sicut aristoteles hic attribuit odoratum igni. eo quod est potentia calidus. Respondetur quod organum odorat est aqueum inquantum aqua est in potentia ad calidum ignis. Sed organum visus est aqueum inquantum est perspicua et in potentia ad lumen. Sed quia etiam ignis est lucidus actu sicut et calidus. ideo adhuc posset aliquis dicere quod organum visus potest esse de natura ignis propter quod est in potentia ad lumen. Ad hoc respondetur quod nihil prohibet visum attribui igni finis quod est lucidus eo modo quod attribuit odoratus igni inquantum est calidus et siccus. Sed aristoteles improbat opinionem antiquorum quod tunc ad hoc quod ponebatur organum visus esse lucidum actu ut visio fieret extra mittendo lumen ab oculo.

Sciendum est quarto quod organum tactus attribuitur terre. et sicut organum gustus quod est quidam tactus quod non est intelligendum quod organum gustus et tactus sit simpliciter terrenum. quia capillis et ossibus non sentimus quod sunt maxime terrea. Sed quia terra in se est et determinatur in organum illorum sensuum. cuius ratio est. quia organum tactus ad hoc quod sit in potentia ad qualitates sensibiles et tangibiles oportet quod sit reductum ad medium qualitarum. et quia terra minus habet de virtute activa quam alia elementa oportet quod ibi sit plus de natura calidum finis contrarium. de hoc organo autem gustus ratio manifesta est. Sicut enim organum odorat

debet esse aqueum ut sit in potentia calidum sine quo non sit odoratus in actu. ita organum gustus debet esse terrenum ut sit in potentia humidum sine quo non est gustus in actu.

Sciendum est quinto quod organum gustus et tactus est iuxta cor. cuius rationes assignat philosophus. quia cor est oppositum cerebro finis situm et qualitate et etiam cerebrum est frigidissimum omnium que sunt in corpore. ita cor est calidissimum in cerebro rationes partes corporis. et propter hoc sibi invicem oppositur finis situm ut per frigiditatem cerebri temperetur caliditas cordis. et inde est quod illi quod habent partem caput finis proportionem cerebri in membris sunt immutabili tamen calore cordis non sufficienter verberato per cerebrum. et eodem modo illi quod excedunt in immoderata magnitudine capitis sunt nimis morosi et pigri quasi calore cordis per magnitudinem cerebri impedito. de igitur organum tactus quod terrenus est esse principaliter in loco calidissimo corporis. ut per caliditatem cordis frigiditas terre reducat ad temperiem. Nec obstat quod per totum corpus animal sentit sensu tactus. quia sicut alij sensus per medium extrinsecum sentiunt ita tactus et gustus per medium intrinsecum quod est caro. et sicut visum principium non est in superficie oculi sed in interioribus. ita etiam principium tactuum est intrinsecum circa cor. quod per se eo quod lesio si accedat circa cor est maxime dolorosa. nec tamen oportet dicere esse duo principia sensitiva in animali. unum circa cor. et aliud circa cerebrum. ut circa cor constituantur principia tactuum et gustuum. et circa cerebrum constituantur principia audituum. visuum et olfactuum. nam principium sensitivum primo quod est in corde ubi est fontis calor in corpore animalis. et nihil est sensitivum sine calore. ut dicitur est in secundo de anima. ideo a corde determinatur vis sensitiva in cerebro. et inde procedit ad organa trium sensuum. scilicet visus. auditus. et odoratus. tactus autem et gustus referuntur ad ipsum quodammodo per medium coniunctum tamen ut dicitur est. et sic patet de organis. Ex precedentibus patet responsio ad quesitum. Sed movent dubia.

Subiatur primo quare est quod dum aliquis odoraverit fortes odores aut soles insperit per fenestram postea sternutat. Respondetur quod per odores fortes organum olfactus calefit quod calore frigiditas cerebri nitens expelletur causat sternutationem.

Subiatur secundo quare tactus sentit calidum cum organum est sit calidum. Respondetur

de sensu et sensato.

cometato: qd tact? nō recipit q̄litates eiusd
interōis cū q̄litate sui organi. s̄ sentit excellē
rias qualitarum tangibilū a quibus denu
datus est. vt dictū est in secūdo de aia:

Subicitur tertio quare citi? q̄s
catillas sub planta pedis q̄ alibi. R̄ndet q̄
ibi est maior p̄curfus venarū et neruorū ipsius
tact? q̄ alibi.

Subicitur quarto quare est q̄
reumatici nō h̄n audiūt nec vidēt nec bene
odorāt. R̄ndet q̄ hoc est ppter abūdāriam
humorū descendētiū et obstruentiū meat? vi
riū sensitiuaz.

Subicitur quinto quare meli?
audim? de nocte q̄ de die. R̄ndet q̄ cā ē. q̄
in die sunt multi soni q̄ seinuicē impediunt.
sic si multi lapides simul p̄icerent in aq̄ gi
ratio et circulatio vnius impediret giratōez
et circulationē alteri. s̄ de nocte est mai? silē
tiū. et ita vn? son? nō impedit aliū.

Subicitur sexto quare est q̄ si
ponat auri in vno cono ligni lōgi et fiat so
n? in alio cono illū sonū p̄fecte audiet q̄rū
cūq̄ sit paru? R̄ndet q̄ hoc ē. q̄ ille sonus
procedit vniū per lōgos poros ligni et non
dispergitur circūquaq̄.

Subicitur septimo quare tempo
re calido et humido melius odorant? q̄ tpe
calido et sicco. R̄ndet q̄ nō ē ppter meliorē dis
positōez organi. s̄ q̄ odorifera tpe sicco nō
possunt fumare. sed adueniēte humiditate
cū calore spirant odores. R̄ōnes facte añ
oppositū facile p̄nt solui p̄ ea q̄ dicta sunt.

Querit sexto vtrū diffinitio co
lori in q̄ dicitur. Color ē extremitas p̄spicui i co
pore terminato sit bene assignata. Arguit q̄
nō. extremitas corpis est q̄ritas. s̄ color nō
est q̄ritas s̄ q̄litas. q̄ color nō est extremitas

Secūdo at. corpora colorata nō sūt. dia
phana nec p̄spicua. s̄ sunt t̄miata et sc̄pata.
q̄ male dicit q̄ color ē extremitas p̄spicui. Ter
tio. vniū et aq̄ sunt corpora colorata et t̄n sūt
terminata. q̄ male dicit in corpore terminato. Ad
oppositū est Aristo. in textu.

Pro responsione sciendū ē pri
mo q̄ post q̄. p. applicauit p̄sideratōez d̄ sen
sibilibus aialū ad organa sensibilia. p̄nt ap
plicat ipos sc̄ ad ipa sensibilia q̄ sūt obiecta.

Sciendū est secūdo q̄ in libro 8
aia determinat de his sensib? p̄ q̄ro p̄tinent
ad aiaz in q̄tū. s̄ sunt potētie et partes pote
statiue aie. et de his sensibilib? agit in libro
de aia p̄tentiū in actu. i. sunt cū sensu
in actu. S̄ in isto libro determinatur de his
sensib? et potētijs sensitiuis p̄ p̄partitiōem ad
organa et obiecta. Et determinat hic de sensi
bilibus s̄m q̄ nata sunt inmutare sensus. et
ita determinatur de his s̄m suā naturā ostē
dendo quid sit vniū quodq̄ sensibile. Et q̄a
de qualitatib? tāgibilib? sufficiēter determi
natū est in libro de ḡnatiōe. et de sono i libro
de aia. id ad hūc librū solū p̄tinet determina
re de alijs tribus sensib? q̄d sit vniū q̄d eo
rū s̄m seipm s̄m q̄ natū est facere sensum in
actu. s̄ de colore: sapore: et odore. Et primo
q̄rū ad ei? diffinitionē. et hoc in p̄nti q̄stioe.
q̄ in sequenti q̄stioe videbit de ḡnatiōe spe
cies coloris et de differentijs earūde.

Sciendū est tertio q̄ sicut dictum
est in libro de aia lumen est acr? diaphanū sic
color ē actus corpis colorati terminati. Quis
coloratū habeat in se cāz sui color? s̄ p̄spici
cū nō h̄z in se cām lumis. s̄ p̄ hoc q̄ aliq̄d
corp? lucidū adest p̄spicuo efficit lucidū. et
per absentiā ei? efficit tenebrosū. s̄ color
p̄manet in corpore terminato. siue diaphanū
sit terminatū siue nō. Quis color nō possit vi
deri sine lumine. et ita lūmē est p̄ncipiū for
male coloris. S̄ p̄spicuitas siue diaphaneit
as est p̄ncipiū materiale. q̄ vniū q̄d corp
pus lūmē recipit ratione diaphaneitatis.

Sciendū est quarto q̄ quoddā
est p̄spicū q̄d ē totalit̄ lūmē repletū sic est
sol et ignis. et q̄ s̄m suā naturā p̄cipāt lucez
vt quoddā corpora mixta q̄ ppter puritatē sui lu
minis nō vident nisi de nocte. Aliud ē p̄spici
cū q̄d nō h̄z lūmē in actu: s̄ ē susceptiū
luminis per totū. s̄ in extremo et p̄fundo. et
h̄mōi corpora dicunt p̄spicua: siue transparen
tia: siue diaphana. et talia sūt corpora celestia
p̄ter corpora astroz et ignis in p̄p̄ua regione q̄
nō h̄nt lucē ppter raritatē materie. et aeris q̄
et q̄dā corpora mixta q̄ h̄nt abūdāriā aeris vlt
aque: sic vitrū et cristallū. Aliud ē corpus q̄d
est t̄m diaphanum in sup̄ficie et t̄m recipit lu
mē in sup̄ficie. q̄ exteriores p̄tes p̄p̄ suam
grossitatē obumbrāt interiores vt ad eas n̄
p̄ueniat lūmē. Sicigit p̄z q̄ q̄dā corpora sunt

lucēria de se. qđā sunt perspicua de se p totū:
 ⁊ recipiūt lumen. Alia vō sunt opaca q non
 habēt pspicuatē nisi in extremo. ⁊ talia sūt
 corpora terrestria q sunt corpora colorata.

Sciendū est quinto q qñ accēs
 diffinit in abstracto subiectū ponit in diffini
 tione eius p modū differentie in obliquo. ⁊
 id quod pñet ad rōem accētis ponit loco
 generis: vt cū d: finitas est nasi curuitas. s
 cū diffinit in pcreto subiectū ponit loco ge
 neris: ⁊ id qđ est pñiū gñis loco differentie.
 q: igitur color diffinit in abstracto. id id qđ
 est pñiū eius ponit per modū gñis in diffi
 nitione coloris. i. extremitas. Pro quo sci
 endū ē q sic corpora quedā sunt terminata q
 pñis terminis terminantur: sicut corpora ter
 restria. quedā autē sunt interminata eo q non
 terminant terminis pñis s alienis. ita est
 circa pspiciū. Quoddā em̄ ē interminatū in se
 ipso. q: nihil hz in se terminatū vñ ipz videat
 Aliud autē est terminatū. q: aliqd hz in se ipso
 terminare vñ videat fin pñis terminationē
 pspiciū. ergo interminatū ē susceptiū lūmis
 cui? natura est vt non solū suscipiat in extre
 mis s per totū. ipm autē pspiciū qđ signifi
 cat qualitatem in corporibus existentē est aliqd
 vltimū. quod quidē vltimū est color. q: cor
 pa colorata nō vident nisi fin suas extremit
 tates. ⁊ ita color est extremitas pspiciū. ⁊ id
 Pythagorici vocabant colorē epiphaniā. i.
 supappositionē. q: illud qđ appareri supficie
 corporis est color. ⁊ quāis color sit extremitas
 pspiciū: nō tñ est extremitas corporis. alias
 oporueret q esset linea vel supficies vel pun
 ctus. extremū em̄ quātūtatē pñet ad gen?
 pñitātē. q: ē extremitas pspiciū qđ ē qñtas.
 ⁊ ita ipa extremitas pspiciū fin q ē lumen re
 ceptū i ea est color. ⁊ hoc ē i corpore terminato.
 ⁊ ita color ē extremitas pspiciū i corporibus
 terminat q colorant inter? p pñiū colorē. nā
 corpora diaphana colorant ab exteriori. i. ac
 ciipiūt lumen ab exteriori. ⁊ ppter hoc nō ha
 bent determinatū colorē. nō em̄ videt in ipis
 idē color de ppe ⁊ de longe. sicut appet i ae
 re ⁊ aqua manū q de ppe appet alteri? colo
 ris q de longe. Alii? cā est. q: color istoz ife
 rroz videt fin aliquā reuerberatōez. id oz q
 fin varietates sit? pspiciētū variet appino
 pñt diuersas formā reuerberandis. Sz i cor
 porib? q de se hñt determinatū colorē ē deter
 minata appitio coloris. ⁊ nō variat fin diuer

sus sitū aspiciētū nisi forte p accēs: puta cū
 corpus pñet facit obliquā translationē ap
 paritionis. vel q: vnus color videt p aliū.
 sicut q pñent in vase vitri rubei videntur
 rubea. vñ etiā p aliquā reuerberatōez respē
 donis: sic appet in collo columbe. Sic igitur
 manifestū est q pñiū susceptiū coloris ⁊ et
 iam lūmis ē pspiciū. q: igit color ē in extres
 mitate corporis vt dictū ē. ⁊ corpora participāt
 colorē p pspiciū oz q color sit quedā extres
 mitas pspiciū in corpore terminato.

Et sic pz conclusio respōsiua ad
 qñtū. i. q diffinitio coloris est fin assigra. pz p
 pñitōes bone diffinitōis q sibi oueniūt. pz
 etiā p ea q dicta sunt. Pz ex dictis q color nō
 est in gñe qñtātē sic supficies q ē extremum
 corporis. s ē in gñe qñtātē sic pspicuitas cui?
 est extremū. q: extremū ⁊ illud cui? ē extremū
 sunt vñ? gñis. Pz vlti? q sic corpora inter
 minata hñt supficiē in potētia ⁊ nō in actu.
 s exteri? solū. ita corpora interminata nō color
 rant i actus sed in potētia q reducūt ad actus
 facta diuisione corporis. nā illud qđ ē intermin
 atū nō hz actu vtutē mouēdi visus qđ p se co
 lorū pñit. Sz hic erunt aliq dubia.

Subicitur pzio quare aliqua n
 apparent eiusdē coloris de longe ⁊ de ppe.
 Solutio hui? pz ex dictis

Subicitur secūdo quare est q
 si speculū hñt ponat s solē solus sol appe
 bit in speculo. s si speculū ponat in aq s solē
 videt sol ⁊ ali? planeta si qñ sit ppe solē
 videt q cā est. q: radij solares incidentes
 sup speculū exiūt in aere ppter magnā lūmi
 nositatē impediūt apparentiā minori plane
 re. s si speculū sit in aq radij ipi aliqñt ipedi
 unt ab aq. ⁊ ita nō impediūt appentiā alterius
 planerie.

Ad ratiōes ante oppositum

Ad primā d: q color nō est extremitas cor
 poris s est extremitas pspiciū. qđ ē qñtas. **Ad**
secūdā d: q opaca hñt aliqd pspiciuatē i su
 pficie exteriori eo q nō obūbrāt ab aliq alia
 pte. **Ad tertiā d:** q vñū aq. ⁊ cā alia hñt
 corpora trāspēntia nō sūt pñe colorata s sunt
 pspicua ⁊ recipiūt per totū lūmē. ⁊ c. Sz
 qñtur in textu. *medi coloris*

Queritur septimo vtrū medij
 colores gñent ex mixtione colorū extremorū.

de sensu et sensato.

Arguitur quod non quod colores extremi non sunt miscibiles cum sint forme simplices. et nihil est miscibile nisi corpus. ut dictum est in primo de generatione et corruptione. Item si sic sequeret quod omnes colores medij essent eiusdem speciei specialissime. cum penitus ex eisdem causis generentur. Ultimo si sic sequeret quod non distinguerentur specie ab extremis. Ad oppositum videtur esse probatum.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam per ostenditur quod est color. per per ostenditur ad distinguendum species colorum. Et primo per ostenditur ad extremos colores. secundo per ostenditur ad medios.

Ad videndum generationem et distinctionem colorum extremorum sciendum est secundo quod duo sunt principia colorum ut dictum est prius scilicet diaphanum siue perspicuum. et lux siue lumen quod est actus perspicui. sic enim lux per suam suam in corpore non terminatur sic est aer facit lumen et corpus lucidum. et per eius absentiam facit tenebras ita in extremo perspicui corporis terminatur lux per suam suam facit colorem album. et per eius absentiam efficitur color niger. quod non est sic intelligendum quod in colore nigro nihil sit luminis. quod sic niger gredo esset privatio sicut tenebre. Sed dicitur niger gredo causari per absentiam luminis. quod inter alios colores minus habet de lumine sic albedo plus habet. nam propria sunt quod eodem genere maxime a se distant. unde album et nigrum sunt extrema contraria in coloribus.

Sciendum est tertio quod de medijs coloribus recitat Aristoteles duas opiniones. Prima opinio fuit quod unda dicitur colores medios carum per iuxta positionem ex alborum et nigrorum intermixtionem per puritatem. unde sic dicitur quod corpora sunt disposita ex minimis corporibus. ita dicitur medios colores carum per iuxta positionem ex illorum minorum corporum colorum extremis et quod nullum illorum minorum potest videri per suam puritatem et totum videtur. et non videtur ut album nec quod ut nigrum. quod tam id quod est album quam id quod est nigrum est multibile per puritatem. id est quod videatur quasi quodam colorum puritate ex utroque et sit alia species colorum preter album et nigrum. et dicuntur plures isti quod colores medij multiplicentur secundum quod huiusmodi mixtio sit secundum diversas proportionales miscibilium. ita quod quandoque aliter mixtura iuxta se invicem posita sunt proportionata tales colores sunt delectabiles. secundum quod est excessus in uno et defectus in alio sine proportionem numeralem colorum medij non

sunt delectabiles. sic est etiam in sonis. Alia fuit opinio aliorum dicens quod colores medij generantur ex duobus coloribus quorum unum ponitur supra alium. ita quod fortior color ponatur subter. et debilior super. et ex hoc fit appetitio cuiusdam medij colorum sic faciunt pictores quando pingunt pisces quasi in mari natantes. tunc super ponitur fortior color aliquem debiliores coloris. et appetit ibi medius color. Sicut etiam sol secundum se videtur esse albus per claritatem luminis. sed quando videtur a nobis mediante caliditate seu fumo resoluta a corporibus frigidis. tunc videtur sol esse puniceus. id est rubicundus. et assignant isti rationes distinctiois et multiplicatiois colorum mediorum eodem modo sic illi rationes prima opinio debet pertingit accipere quadam proportionem colorum infra positum ad colorem suppositum. et secundum hoc faciunt colores delectabiles. pertingit etiam quod colores super et infra positi non sunt in proportionem numeralem. et secundum hoc non faciunt colores delectabiles.

Sciendum est quarto quod illi de prima opinione ut democritus et Empedocles dixerunt colorem nihil esse nisi quedam effluxum a corporibus visis. ita quod dixerunt quod visio sit per huiusmodi de fluxum ydolorum a corporibus visis. Sed per dicitur hoc esse omnino incongruum. non enim potest dicere quod huiusmodi corpora defluant a corporibus visis in grediant oculum. quod sic corpora repere sub oculi optebat igitur quod diceretur quod fiat visio per tractum huiusmodi corporum ad visum. Sed etiam hoc omnino est falsum. quod tunc visus non distingueretur a tactu. corpora etiam visa diminuerentur per primum effluxum et tandem totaliter consumerentur. huiusmodi etiam corpora defluant a corporibus visis cum sint subtilissima propellerentur a ventis. et ita non fieret recta visio et impediret etiam a ventis. possemus etiam videre in tenebris sine lumine et multa alia inconuenientia sequerentur. melius est ergo dicere quod visio fiat per hoc quod medius statim a principio moueat a sensu per motum alterationis. et non motu locali alicuius corporis. et secundum predictam positionem non fortiter sequerentur inconuenientia prius allegata. ymo sequeretur quod aliquod tempus esset insensibile. quod manifestum est secundum eos quod nullum corpus totum simul videtur sed per aliquam successionem rerum. et non est possibile quod totum aliquod magni corporis vel defluxus eius simul tangatur a pupilla propter eius parvitatem. ideo sequitur tempus esse insensibile eorum de aliquibus nobis videatur quod sit ea tota videamus. sed in secundo modo generalem rationem colorum nulla est necessitas quod tempus ponatur

insensibile. q: nō ponitur visio fieri p defus-
sum fm motū locale. s per motū alteratōis.
si sic. igitur potest satis patere q isti duo mo-
di generatōis colorū mediorū sunt solū ap-
parentes et non fm essentia: et ita gñarent
medij colores altero istorūz modorū nō ap-
parebūt eidem de ppe. vñ et de longe. ideo
pro et cro mō generatōis colorū mediorūz
fm essentiam et veritatem.

Sciendum est quinto. q sicut ē
i mixtione corporū ita ē i mixtōe colorū. sic
igit corpora dicuntur mixta simpliciter nō p iu-
xta positōne minorū corporū: s p hoc q cor-
pora hūda actiua et passiua alterant a se in-
uicē ex qb? resultat vnū corp? mixtū fm totū.
vt dicitur in libro de gñatōe. ita fm diuersas
mixtiones colorū sunt diuersi medij colores.
ita q mixtis corporib? colores miscentur.
cuius rō est. q: fm q pspiciū est in corporib?
terminatis facit colorē principari. et dictū est.
mō pspiciū diuersimode inueniunt in corporib?
mixtis. s. fm magis et minus. et ita etiā lucis
dū ita q corpora mixta que plus hñt de pspis-
cuius plus hñt de lucido et magis accedunt
ad albedinē. et que min? habent de pspicuo
minus habent de lucido et magis accedunt
ad nigredinē p mixtis corporib?. in qbus ē lu-
cidū et dyaphanū necesse ē q fiat mixtio co-
lorū. et ista est principalis causa qre sunt colo-
res medij pter albū et nigrū. et nō est princi-
palis causa q vnus color ponatur iuxta as-
lū. q: color medius videt idē de longe et de
ppe et ex quacūq: distātia quēa dimodū al-
bū et nigrum. et ita pter q iste modus gñatio-
nis mediorū colorū est fm essentia iporū.
Alij autem duo modi ptenent ad solam ap-
parentiā eorū. Pater vterius q possūt
esse multi medij colores et distincti. q: multi
pporcionibus contingit corpora sibi inuicē
misceri et per pñs ipos colores vt dictū ē.
et quandoq: quidam miscentur fm debitā
pporcionem: iporū numero: et sic sunt
colores delectabiles. vel scdm solam abun-
dantiā in cōmensurabiles. et sic sunt colo-
res non delectabiles. non tamen sunt infini-
te species colorū mediorū. et hoc postea de-
clarabitur circa finem huius libri. Vñ sic
potest sumi numerus specierū colorū. nam
duo sunt colores extremi scz albedo et nigre-
do: vt dictum est. inter quos est vnus medi?
per eque distātiā: sicut color rubcus. in

rubcum autem et album sunt duo colores.
vn? quidē magis accedēs ad albū q ad rube-
um q dicitur clarus. et est alius magis acces-
dēs ad rubēū q ad albū qui dicitur croceus.
et similiter inter rubeū et nigrū sunt duo co-
lores medij ppositi vn? magis accedit ad ru-
beū qui dicitur purpureus. alius vero ma-
gis accedit ad nigrū qui dicitur viridis. et
sic sunt septē spēs colorū.

Conclusio responsalis ad qñrū
Colores medij generant nō quidē ex pmi-
xtione corporū extremorū: vt ponebant anti-
qui. s magis ex pmixtione causarū colorū ex-
tremorū. p pñs conclusio. q: pspiciū et lux sūt causę
se colorū extremorū mō ex diuersa ppōrtōe et
cōmixtione pspicui et lucis sūt diuersi colo-
res medij vt dictū est. q conclusio vera:

Subitur primo quare album
visum per nigrū apparer rubēū. Dicendū
q qñ spēs cōtrariorū veniūt ad sensū p idē
mediū sensus iudicat de medio alias opor-
teret q eidem corpori attribueret ōia qd est
impossibile. q: pñria non pñt esse in eodē.
dictum est enim q rubeus color est medius
inter album et nigrum.

Subitur secundo quare aliq
colores magis delectant visum q aliq. patz
solutio ex dictis.

Subitur tertio quare album
positū ppe nigrū magis appet albū et etiā nigrū
magis appet nigrū q si qdlibz p se videat.
Rñdet q cā est ppter pñtātē. gñaliter em
ōia pñia iuxta se posita sunt sensibiliōra.

Subitur quarto. vnde pue
mūt diuersi colores i plumis autē in modis
ca distātia. Rñdet q cā est. q: quilibz ps at-
trahit nurrinētū sibi cōueniēs. et ex diuersa
ppōrtōe qlitatū actiuarū et passiuarū i plumis
autē et i pillis aialū efficiūt colores diuersi

Ad rationes factas āte opposi
tū d: q extremi colores nō miscent ad gñat-
tione colorū mediorū: s pon? cause iporū: vt
dictū est. Ad alias duas pñs solutio et.

Sequitur in textu. **De odore et sapore.**

Queritur octauo verum diffini
tio saporis sit bñ assignata in qua d: sa-
por ē passio i hūido facta a sicco mediante aliq
actōe calidi altaria gust? d potētia ad actū

de sensu et sensato.

Arguitur quod non: quod si sapor esset passio humida se-
cretur quod magis humida essent magis sapida
quod per esse falsum de aqua quod non est sapida sim-
ile. Secundo. videmus multa sapida quod non
sunt humida: sicut cineres. ergo etc. Ad oppo-
situm est. per. ponens illam diffinitionem in forma

Pro responsione sciendum est

primo quod postquam Aristoteles determinauit de colo-
re. prius determinat de sapore. et tamen reddit. per.
quare prius determinauit de sapore quod de odore:
cum oppositus faciat. quod sapor et odor: sunt fere
eadem passio. quod utrumque causatur ex pignitione hu-
mida et sicca simul aliqualem translationem a cali-
do. tamen odor: magis sequitur siccum. et sapor: ma-
gis sequitur humidum. et licet odor: magis pue-
nat cum colore: quod sapor: eo quod sentitur per medium
extrinsecum sicut color: tamen prius determinat hic
de sapore quod de odore. eo quod sapor est nobis ma-
gis notus quod odor: quod nos habemus per simum
olfactum et in ordine ad alia animalia et in ordine
ad alios sensus in nobis. propter magnitudi-
nem cerebri nostri ut dicitur est alias. et habemus
melioris gustum eo quod habemus optimum tactum. et
gustus est quidam tactus.

Sciendum est secundo quod omnes an-

ti qui in hoc pueniunt quod aqua est primum sibi in sa-
poris. et diuersificati sunt. quod Empedocles po-
suit quod omnes sapor: sunt actus in ipsa aqua. et sunt
insensibiles. propter puritatem partium in quibus radi-
cantur. Sed hoc improbat. per. quod fructus separati
ab arboribus per actiones calidi mutantur in saporis
bonum. et tamen in ipsis fructibus separatis non aduenit de
nouo aliquis humiditas. et sapor: non est actus in aqua.
et venit aliunde. Alia est opinio quod in aqua non sunt
sapor: in actu. sed quod in aqua est virtus seminare omnem
saporis. Sed hoc improbat. per. quod eadem esca hu-
mida puenit in diuersas partes platearum vel arborum
lis quod diuersorum saporum sunt. non igitur diuersi sa-
por: causantur ex diuersis partibus aquae. sed ex eo quod
humidum patitur ab aliquo immutante ipsum. Tertia
fuit opinio quod differentie saporum non sunt in aqua
ex parte aque: sed solum ex parte agentis quod solum trans-
mutat aquam in diuersos sapor: Sed impro-
bat. per. quod quicumque aqua calefiat non diuersifica-
tur in sapor: nisi permisceatur cum aliquo terrestri. et ca-
lidum non est tota causa saporis: sed solum est causa.

Sciendum est tertio quod ad genera-

tionem saporis occurrit humidum et siccum et etiam
calidum. An siccum ad modicam admixtionem humi-
di cum aliquo alterantem calidi acquirit sapor: nam

aque pertrahunt diuersos sapor: sibi in trans-
seunt per diuersas partes terre. sicut quedam aqua fonta-
les sunt salte quod transeunt per terram salis. unde
sal est quedam species terre. inueniunt enim quedam mon-
tes de sale. aqua etiam colare per cineres sunt amare
sicut cinis per quem colantur. et ita inueniuntur fontes
diuersorum saporum propter diuersas terras per quas
transeunt. Et quod per quod etiam sapor: pueniunt terre
et non solum aqua. An aqua est humida. et terra est sic-
ca. humidum autem natum est pati a suo contrario. scilicet a sic-
co. id est ex pignitione aqua cum terra fit actio siccitatis et
humidi. et quod non solum terra est sicca: sed etiam ignis
id est sapor fit in humido a sicco terre mediante
calido ignis. sicut enim illi qui in humido aqua la-
uantur: per aquam colorata et saporosa faciunt aquam
habetalem colore et sapor: et ita etiam conuerso quoniam
humidum aquam colat per siccum terrestrem et cum hoc
fit aliquis immutatio a calido digerente et quedam
pignitione humidum sicco qualiscumque humor: aque
caliditate sapor: osca.

Ex quo patet conclusio rationalis

ad. quod scilicet quod sapor: est passio facta in humido
aqueo a sicco terrestri per actionem calidi altera-
tiua gustus de potentia in actu. et addit vltima
pignitione ad differentiam odoris et quarundam alia-
rum passionum quod causantur ab humido et sicco per
actionem calidi quod tamen non sunt immutatiua gu-
stus sed aliorum sensuum. Verum est tamen quod proprie
sapor: est in humido et fit in sicco. sed e contra. or-
dor: est in sicco et fit ex humido. ut postea vi-
debitur. Hec conclusio satis manifesta est per hanc
brevem precedentiam. nam ponitur passio loco generis:
eo quod sapor: est de tertia specie qualitatis que est
passio et passibilis qualitas. Per hoc quod po-
nitur in humido tangit subiectum siue materiam. Et
per hoc quod dicitur a sicco mediante calido tangit causa
efficientem sufficientem. et per residuum tangit quodammodo
in fine finalis. Ex quo patet quod sapor: non potest esse
qualitas simplicis elementis sed passio mixta: non
cuiuscumque: sed proprie mixta nutritibilis. An quod
vis esca inquantum est calida augmentet vir-
tute. quod vis augmentatiue. quod calidi est dilata-
re: et in quantum frigida diminuat. quod frigidi est co-
stringere et mouere ad centrum. id est senes qui
sunt frigidi diminuantur. et iuuenes qui sunt
calidi augmentantur. tamen esca in quantum habet proportionem
ne qualitatem primam per quam est sapida nutrit.
non tamen nutrit per rationem cuiuscumque saporis: sed solum ratio-
ne dulcedinis. nam inter sapor: solum dulce nu-
trit. Alii autem sapor: permiscetur in cibo dulci
quod solum nutrit loco pignitionis. sicut patet de cibo sal-

so et acuto. nam per humorem saporis reprimunt dulce ne nimis nutriat. dulce enim quod nimis replens unum est et suprenaturalium. id est facile trahit ad calorem propter suam lenitatem. Unde sicut in toto universo calorem trahit humidum subtile et relinquit id quod est terrestre et grossius. id est aque compositum sunt dulces. et mare in quo est plurima resolutio est salinum. ita calor naturalis in animalibus et plantis attrahit illud quod est leuiter dulce in nutrimento. et relinquit illud quod est salinum et amarum propter gravitatem. et inde est quod omnes feces animalium sunt amare vel feride vel salse

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam negat. prima. ad hoc enim quod sapor sit in humido quod sit mixtum cum secundo terrestri. et occurrat actio calidi digerentis quodammodo humidum. Ad secundam dicitur quod nullum pure sit cum est sapor in actu. sed per aliqualem compositionem ne humidum reducat ad aliquem saporis. et id quod cineres adusti aliquomodo humectant per salinam lingue efficiuntur saporis. Et hec de questione. Sequitur in textu. Quoadmodum autem colores.

Queritur nono utrum sint septem species saporis. Arguitur quod non. quia antiqui ponebant novem species saporis. ergo non sunt tantum septem species saporis. Secundo arguitur. tot sunt species saporis quot modis pertingit diversificationem digestionem humidum cum secundo. sed infinitis modis hoc potest fieri. ergo infinite sunt species saporis. Tercio arguitur. sapor pinguis idem est cum dulci. et salinus cum amaro. ergo non sunt septem species saporis. **Ad oppositum est Aristoteles** in textu dicens quod species saporis et coloris sunt equales. sed species coloris sunt tantum septem ergo septem sunt species saporis.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam philosophus determinavit de generatione saporis. tunc distinguit de speciebus saporis.

Pro questione sciendum est secundo quod sicut colores medij causantur ex compositione causarum albi et nigri. ita etiam saporis medij causantur ex compositione causarum dulcis et amari. nam calidum imperfecte digerens humidum causat saporis dulcem. et privatio humidum perfecte digerit et causa amari. sed alij saporis medij causantur per humidum in medio modo se habet quas doles nec est perfecte digestum sicut in dulci.

necesse totaliter consumptum sicut in amaro. Unde quia sapor propinquius sequitur humorem quam calorem non oportet considerare medium et extremum in saporibus. sed humidum. sed humidum aliis qualiter passus in calido et secundo. alioquin si medium et extrema accipiatur in saporibus per calidum dulce et amarum non erunt extrema. ymo medium. quod calidum in excessu presumens totum causat amarum. et calidum omnino deficient in digerendo propter victoriam humidum causat ponticum vel acetosum saporis. Sed calor moderatus sufficiens tamen ad digerendum causat dulcedinem.

Sciendum est tertio quod medij saporis diversificantur per diversam proportionem mixtionis in quantum. I. ymo quod eorum magis vel minus accedit ad dulcedinem vel amaritudinem. quod pertingit dupliciter sicut in coloribus dicitur est. Uno modo per proportionem numeralem observatam in predicta compositione et transmutatione humidum a calido. Alio modo per indeterminatam rationem superflue absque proportionem numeralem. Tunc solum illi saporis sunt delectabiles gustui qui sunt compositionem per numeralem proportionem sicut dicitur est de coloribus in ordine ad visum.

Sciendum est quarto quod ad videndum in periculum distinctionem specierum saporis ad invicem. sapor pinguis qui idem est cum dulci. nam uterque sapor designat digestionem humidum a calido. verumtamen in dulci sapore calor magis dominatur supra humidum quam in pingui. nam pinguis sapor propinquior est aquoso siue itepis do saporis propter abundantiam humiditatis quam dulcis. Similiter etiam amarum sapor et salinus fere sunt idem. uterque enim causatur ex excessu caloris presumens humidum. Verumtamen in amaro est maior consumptio humiditatis quam in salso. quod in salso videtur esse presumptum humidum in fufum corpori. sed in amaro nedum est presumptum humidum. ymo etiam per glutinas substantiam corporis resolutum est et presumptum vel totaliter resolutum in parte. Unde feces corporis resolutorum et cineres ratorum sunt amare.

Sciendum est quinto quod inter illos quatuor saporis sunt medij. I. ponticus. id est moridicans sapor. et austus. I. amar. acetosus id est stipticus et acutus. Unde ponticus et acetosus presumunt in humore nondum digesto propter defectum caloris propter quod fructus indigesti sunt vel acetosi saporis ut poma acerba. vel pontici ut pira acerba. Ponticus tamen sapor

de sensu et sensato.

videtur plus habere de terrestri quam acerosus. Nam terra fere habet ponticum saporē. et acerosus videtur plus habere de frigido. et stipticus sapor videtur multum habere de terrestri et plus quam acutus. et est satis propinquus pontico. et tamen plus habet de calido et magis ad digestionem accedit. ideo etiam quedam digesta habent stipiticus saporē sicut fructus digesti. et acutus sapor significat excessum caloris non quidem sumētis humidum et superdigerentis ipsum. Et quoque species saporis sunt fere equales numero species coloris. sunt enim septem species saporis que numerate sunt. ita tamen quod pinguis sapor non distinguitur specie a dulci. et salus distinguitur ab amaro. nam si his tribus saporibus addantur quattuor superenumerati erunt septem saporēs. et sicut in coloribus. blandum scilicet ad nigrum sicut salum ad amarum. et flauum ad album sicut pingue ad dulce. et in medio sunt hi colores. scilicet puniceus. i. rubens. et albus. i. citrinus. et viridus et tianus. i. color celestis. ita tamen quod viride et tianum magis appropinquant ad nigrum. puniceus autem et citrinus magis appropinquant ad album. et he sunt species coloris et saporis simplices. nam sunt et possunt esse alie species et plurime coloris et saporis ex coniunctione predictarum specierum adiuuantes. et hi colores coniunguntur et etiam saporēs delectant visum et gustum magis quam simplices. ut dictum est in 2. de anima

Sciendum est sexto quod sicut nigrum est privatio albi in perspicuo. ita amarus vel salum est privatio dulcis in humido nutrimento tali. nec mirum. quia semper alter contrarius est ut privatio. ut dictum est in 9. metaphysice. et quia amarus est privatio dulcis. inde est quod omnium combustorum cinis est amarus propter exalationem humidum nutrimentalis.

His notatis sit conclusio nostra. Tamen sunt septem species saporis que enumerate sunt. potest probari per sufficientiam que facili potest elici ex dictis in notabilibus. Ex conclusione elicitur quod quidam antiqui philosophi quoddam incongruissimum dicebant omnia sensibilia esse tangibilia. quod si esset verum sequeretur quod quilibet sensus esset tacitus cum potētia distinguantur secundum obiecta. Sequitur ulterius quod antiqui philosophi inconuenienter reducebant colores et saporēs ad sensibilia cōia. scilicet ad magnitudinem igitur. Nam Democritus dicebat nigrum esse asperum. obscuritatem nigri

causari propter hoc quod partes que supereminēt aspero occultant alias. et album dicitur esse lenē et claritatem albi peruenire ex hoc quod lenē tota liter illustret propter hoc quod partes eius equi teriacent. et saporēs reducit ad igitur propter hoc quod inuenit acutum et obtusum in saporibus sicut in figuris quasi ex equiuocatione deceptus. Sed improbat opinionem predictam. quia sensus decipiuntur circa sensibilia cōia. non autem circa propria. igitur et cetera. Sed improbat specialiter de saporibus tribus rationibus textus. Prima est. si saporēs reducerentur ad figuras sequitur quod gustus maxime discerneret figuras. hoc tamen est falsum. quia visus magis discernit eas. Secunda ratio. Omnia sensibilia propria habent contrarietatem: ut patet in septimo philosophorum. et figura non est contraria figure. non enim est assignare polygonia rura. aliquid. i. figurarum habentium multos angulos cui circulus sit contrarium quasi habens unum angulum. Cuius ratio est. quia contraria maxime distant. non est autem dare aliquam figuram polygonia qua non sit inuenire alias figuram habentem plures angulos. saporēs igitur sunt contrarii: non figure. Tercia ratio. figure sunt infinite sicut et numeri. nam figure multiplicantur secundum numerum angulorum et linearum si igitur saporēs essent figure sequeretur quod essent infinite species saporis quod patet esse falsum. quia non est ratio quare unus sapor sentiretur et non alius. modo sensus non discernit multos saporēs. igitur saporēs non sunt figure. et sic patet de sapore et gustabili quid sint. Quedam autem alie proprietates saporis habent propriam considerationem in libro de plantis que tamen Aristoteles non fecit. et Theophrastus ut dicit Alexander in commento suo in isto passu.

Ad rationes ante oppositum

Ad primam dicitur quod antiqui enumerabant duas species saporis. que reducuntur ad alias duas

Ad secundam dicitur quod possunt esse infiniti gradus saporis in numero secundum intentionem et remissionem saporis. sed non faciunt differentiam specificam. Ad aliam dicitur quod sapor pinguis idem est cum dulci ut dictum est secundum speciem. id dicitur in textu simpliciter quod pinguis sapor idem est quod dulcis. et salus sapor distinguitur specie ab amaro. ideo dicit textus loquens de istis duobus que sunt fere idem. propter eam assignatam sicut dictum est prius quod sapor et odor sunt fere eadem passio cum tamen distinguantur specie.

Sequitur in textu. *Minne autem gra-*
ue et cetera.

Queritur decimo. utrum odor
sit fumalis euaporatio. Arguitur primo
q sic. Quonia corpora odorifera emittendo
odorē interdū diminuuntur. ergo ab ipis ali
quis fumus resoluitur. Secundo arguit.
Odores impediuntur p frigus cōgelās et im
pediens vaporē q nō esset nisi odor: esset fu
malis euaporatio. Tercio videm^r ad sen
sum corpora odorifera emittere vapores si
ne q uib^r p̄cipi nō possunt. et etiā p̄ceptio os
dores impeditur per ventos. ergo odor ē fu
malis euaporatio. Ad oppositū principa
liter est p̄hūs in textu.

Pro mōiōe sciēdū ē p̄rio q post
q p̄hūs determinauit de saporib^r p̄ter de
terminat de odoribus. ostēdens primo ḡnas
tionē odoris. secūdo determinādo de sp̄ib^r
ci^r. Et q ad ḡnationes odoris requiritur du
plex principū sicut ad ḡnationē saporis. scz
actiuus et passiuus. ideo p̄hūs ostēdit vtra
q circa ḡnationē odoris.

Sciendū est secūdo q sicut sūt
duo principia saporis. scz actiuū etiā et pas
siuū. ita sunt duo principia odoris. sicut em̄
humidū aqueū patitur a sicco terrestri in sa
poribus: ita in odorib^r actiuū est humidū
enchimū. i. humidū sicco imbibitū et ab eo
den sicco cōprehensum. dicē em̄ enchimū
ab en q est in et chimos q est humor: quasi
humor: ep̄tens imbibitus et icorporat^r ali
cui sicco. Sed passiuus in odorib^r est aliqd
cōe cōmp̄hēdēs sub se aerē et aquā. nō in
q̄tum sunt corpora p̄spicua. q hoc mō sūt
susceptiua lumis et coloris. illud suscepti
uū cōe est susceptiuū odoris sūm q est laua
bile vel mūdabile enchimi sicci. i. sūm q ē res
ceptiuū enchimi sicci. Un odor nō solū sus
cipit in aere: s etiam in aqua q pbat p̄hūs
q: quidā pisces vt ostrea et alia dure teste
viuentia in aqua odorāt. q: trahūt a lon
ge ad alimētū. et nō pōt dici q in aq sit aer:
rone cuius odorant. q: naturalit^r supnatat
aque. etiam si infra aquas ponat^r et dato q
infra aquā esset aer. tñ hmoi aialia nō respi
rant aerē. et ita nō sentiūt odorē: si sol^r aer
esset susceptiuus odoris. Patet igitur q p̄
p̄iū susceptiuū odoris est aliquid cōe aeri
et aque. et ita odor: est quedam forma ab en

chimo sicco imp̄ssa in humido q est aer vel
aqua. Un odor solet sic diffiniri. Odor: est
passio in humido facta ab enchimo mediā
te calido alteratua olfact^r de potentia ad
actum. *Et* autē enchimus sit effectiuum
odoris ostēdit p̄bs primo p̄ea que nō habet
odorē vt sunt elementa. q: vlt sunt humida
vel sicca. et si sint humida hnt humidū sine
sicco. si vero sint sicca hnt siccū sine hūido.
et ita omia elementa sunt enchima. i. sine hu
more cōprehensio a sicco. nisi forte sit facta
aliqua mixtio elementorū. Unde mare habz
aliquē odorē. q: in eo siccū terrēū est admi
xtum humido aqueo vnde hz sal sum sapor
rem et quodāmodo amāz. Sal etiam habz
odorē: magis tñ q nitru. nā licet vtrūq
habeat aliquid de enchimo. q p̄ ex hoc q
per aliquod artificū oleum ep̄t ab eis: et h
est signū q in eis est aliquis humor: p̄guis
cōprehensio a sicco. nitru tñ min^r habet de
hmoi humore q sal ideo est minus odoras
bile. Similiter lapides duri et solidi carent
odorē. q: nō habent predictū humorez a q
odor: entur: ppter sui magnaz terrestreitatē
scz de enchimo. Secundo ostēdit ex hīs
que odorabilia sunt ppter pinguedinem in
eis existentē: vt sunt ligna odorabilia. Sed
tñ ligna que habēt humore magis aquosū
et minus pingue quasi nō cōprehensum a
sicco sunt minus odorabilia: sicut p̄z d ali
quo populeo. S3 ligna abietina et pinca et
cipressina sunt multū odorabilia ppter hu
morem pinguedinis ipoz. Similiter aurez
metalla. lz aurū minime sit odorabile eo q
careret predicto humore q cōtingit p̄op̄t ei^r
magnā terrestreitatē que ex pondere ei^r ma
ximo dicitur. Sed es et ferrum sunt odoras
bilia. q: humidū in eis nō est totalit^r absq
p̄uz sicut i auro. et inde est q scorie eoz p̄p̄
admixtionē humidū sunt minus odorabiles.
Sed argentū et stannū sunt magis odoras
bilia q aurū. s minus q es et ferrum. q: hnt
humore magis aquaticū. et minus cōpre
hensū a sicco q es et ferrū. q: tamen aliqua
liter cōprehendit humiditatem eozū a sicco
nō sunt penitus absq odor: sicut aurū. p̄z
igitur q sicut sapor: fundat^r in humido aqo
aliqua liter digesto. ita odor: fundat^r in hu
mido enchimo qd est quasi acriū. *Sciē*
dum est q quidam antiqui dicebūt q odor:
est fumalis euaporatio q ē cōis acri et aque

de sensu et sensato.

Ubi Erastus dicit quod si omnia entia resolverentur in fumum nares percipientes odorem discernerent omnia entia quasi diceret omnia entia essent odores. Verum est tamen quod aliqui diversi sunt qui dantur attribuebant odori exalationem quod est fumus corporis acri et aque. Alii vero exaporationem non attribuebant odori quod est humiditas aquea resoluta. quodammodo vero utrumque.

Sed contra istos antiquos ponit conclusio naturalis. odor non est fumus exaporationis nec exalatio nec utrumque. probatur duabus rationibus. Prima est. Vapor pertinet ad aquam quod non est odorabilis absque admixtione siccitatis ut dicitur. sicut fumus siue exalatio non potest fieri in aqua in qua tamen fit odor. ut ostenditur per hoc quod quidam pisces odorantur. odor non est fumus nec exalatio nec utrumque. Secunda ratio. si res odorans est exaporationis odor et quod colores dicantur res fluctantes. hoc non bene dicitur de coloribus. ut si praestenditur quod neque bene dicitur de odoribus utrobique enim sequitur quod sensus odoris et coloris fiat per tactum et corpora visa et odorata diminuantur et tamen totaliter resoluantur per reflectionem et emissionem quod est inconueniens. igitur tamen quod sensus odoris et coloris fiat per spirituales mutationes medijs. verum est tamen quod a corpore odorifero resoluuntur quedam fumus exaporationis in qua est odor quod extenditur usque ad certam distantiam et ultra. multiplicantur odor intentionali per medium ut sicut ostenditur in 2. de anima. Ex conclusione premissa sequitur quod ex quo odor non est vapor nec fumus manifestum est quod humidum quod est in aere vel aqua parit ab enchimo siccitate. sicut enim enchimus facit odorem humidum aqueum et aereum et sicco. et sicco terrestris lauat per humidum aqueum facit saporis. igitur ideo odores sunt proportionales saporibus et fere eisdem nominibus nominantur odores siue saporis. dicuntur enim odores acetosi et dulces stipitici et pontici et crassi sicut saporis. si non per se dicuntur amari odores si putridos. ita quod odores putridi respondent amaris saporibus totaliter. quod sicut amari saporis diffinitur sordibus. ita putridi odores sunt defecantia. id est difficilis respiratio. et ex hac affinitate odor ad saporis per se sicut sapor fit in aqua. ita odor in aere et in aqua sicut per frigus et congelationem saporis euertantur. ita etiam odores exterminantur per quatuor. per frigus auferuntur calidum quod generatur et mouet odores et saporis.

Subita est utrumque ois odor sit passio

humidi nutrimenti. Pro dubio sciendum est primo quod duo sunt species odorabilis. una est per convenientiam ad saporis et humidum odoris determinate sunt species ut dicitur est prius. Alia est species odorabilis secundum se sicut si dicamus quod rosa est odorabilis et humidum odoris non sunt determinate species secundum se nisi solum diuersa odorabilia. sicut si dicimus alium esse odorem violarum et rosarum et aliarum humidum. Verum est tamen quod in his odoribus inuenitur delectabile sicut in rosas. et ab hominibus sicut in sulphure. Differenter tamen in his odoribus et in alijs. quod in odoribus qui sumuntur per convenientiam ad saporis non est delectabile aut contrarium nisi secundum accedens in quantum se odor significat convenientiam nutrimenti vel discolorationem. nam animal discernit convenientes nutrimenti tamen a remotis per odorem sicut conuenit per saporis. et ideo humidum odores non sunt delectabiles humidum animalibus repletis non indigentibus cibo. solum animalibus esurientibus et sitientibus sunt appetibiles. Sic igitur humidum odores sunt solum delectabiles vel tristabiles ratione nutrimenti. Et quod nutrimentum est commune omnibus animalibus non omnia animalia continentia nutrimentum ex longinquo per odorem percipiunt. animalibus autem immobilibus sufficit gustus et tactus ad discernendum convenientiam alimentum. Sed aliud genus odoris non demonstratur alimentum est delectabile secundum se et non in ordine ad alimentum. quod patet ex eo quod esurientes et sitientes non appetunt humidum odores. sicut magis eque repleti cibis magis appetunt odores. nec tales odores prouocant appetitum esse. sicut magis accidit penuri. Et ex permutatione horum odorabilium redditur esca non odorabilis. quod frequenter quod bene redolent secundum humidum odorem sunt mali saporis. ideo dicebat Terentius poeta in vituperium Euripidis quod poetes exigentis delectationem in suo cibo. Quando legitur decoquis non infundas mirron. id est vnguentum suauiter redolens. ita quod Euripides dicebat coquo suo non odor quod in pulmento ponas aliquod suauiter redolens. Quod autem aliqua pars esse convenientis saporis vel discolorationis vel odoris vel discolorationis ut dicitur est in libro de anima. Et quis humidum aliqui misceant res odoriferas cibis et potibus hoc faciunt ut penuri et idem sit delectabile duobus sensibus scilicet gustui et odoratiui. Patet igitur quod non omnis odor est passio humidum nutrimenti. Dubitatur ulterius a quibus animalibus percipiuntur odores delectabiles secundum

se et nō ppter escam. Rñdet pbs. q ppiū est homine percipere odores delectabiles vñ mistabiles fm se nā solus hō p hñmōi odorā bilia delectat vcl trīstaf. et quo ad hoc in homine abūdat sensus odoratus pte alijs aialib⁹ que in alijs odorib⁹ demonstrātib⁹ alimentū hñt actū aīo ē sensus odorat⁹ ad discernēdū eos q homo. Sz qñ ad hoc re sponder phūs q sensum odoratū habem⁹ pñorē in alijs aialibus.

Dubitat⁹ tertio quare solus hō sentit odores delectabiles. Rñdet terr⁹ q odo: fm se delectabilis fm se est ppiūm hoīs ad temperandū frigiditatē cerebri ipi us. nā hñmōi odores sūt calefactiui et hō hz manus cerebri fm qñtatem sui co:poris in ter cerera aialia. cerebri autem fm suaz natu ram est frigidū. et sanguis qui cōtinet cir ca cerebri in quibusdā subtilib⁹ venis etiā de facili in frigidatur. et ex hoc ptingit q su mi resoluti a cerebro sursum ascendentes ppter loci frigiditatē inspissantur ex quo tan dem causantur reumatice infirmitates i ho mine. et in adiuto: iū sanitatis q superfluas cerebri frigiditatē attributa ē ista spēs odo ris hoīb⁹. et si aliqñ tales odores grauāt ce rebri hoc est: q nō adhibent⁹ put dñt. sic ei supflue caliditates in cerebro faciūt nimis resolu: ionē. s si debito mō adhibeant cōfes runt ad sanitatē vt dictū est. nec est aliq alia vñlitas talis odoris. nā pceptio taliū odorū parū deferunt intellectui ad inuestigandū rez naturas. Sz illa species odorabil⁹ q est delectabilis ppter cibū vñtorēs et de p se aggrauat caput vel ppter supfluum hūmi ditatem vñ ppter supflua siccitatem.

Dubitat⁹ quarto, quare hoies et alia aialia odo:ant respirando. Rñdet q p respirationē odores ascendūt ad cerebri q calor igne⁹ q resolut odores dat eis cali ditatē vt supio: a petat. et ex h sequitur qdam sanitas circa cerebri vt dictū est. nā odo: hz virtutē spēs ppter calidū igneū a q causant. An natura vñtur respirationē ad duo. Pri mo quidē principaliter in adiuto: iū pectoris. i. ad refrigerandū calorem cordis. Et secū dano ad papiendū odores demonstrātes ci bū. Sz in homib⁹ inuenit alia necessitas. i. ad sanitatē capitis et ad formandū voces. nā solus hō delectat in odorib⁹ florū,

Dubitat⁹ quinto vñtur aialia nō respirantia sentiant odores. Rñdet pbs q sic sicut piz de piscib⁹ et plurib⁹ aialibus anulosis de apib⁹ et founiciis q a remor⁹ sen tiunt suā escā ppter odorē. Sz tūc consur git aliud dubiū. Quō sentient odorē et vñz habeant eundē sensus odorat⁹ sicut aialia respirantia. Rñdet q aialia respirantia ha bēt organū odoratus coopertū et discoope riūt ipm p respirationē vt pceptiant odo:es s aialia nō respirantia nō hñt organū coop rūt. iō statim papiūt sine respirationē odores. nō quidem per aliū sensum: s per sensum ol factus. nā olfactus in ipis nō differt specie ab olfactu aialū respirantiū eo q obiectus est vñū et idē. s solū est differentia in modo respirādi. sicut etiā visus in aialib⁹ habenti bus palpebras nō differt specie a visu alioz aialūz habentiū oculos discoopertos. Sic eri am in hoie quīs solū papiat odores delec tabiles fm se: et alia aialia nō tñ sunt sens sus odorat⁹ nō differt specie a sensu odorat⁹ tus in alijs aialib⁹. Et si ptra hoc argueretur q: qdā alia aialia fugiūt fetidos odo res. q cognoscūt. Rñdet q nō fugiūt odo res fm se fetidos nisi p accidēs inqñtū scz ac cidit hñmōi odorē fetidū esse corruptiū. ita q simul cū odo: enumerat mediū p aliquā qualitatē primā quā quidē immutationem papiūt per sensum tactus. et ideo fugiūt hu iusmodi fetidū. Ponitur exemplū sicut ho mines patiūtur grauitatē aut grauedinez a fumo carbonū propter eius distemperan tiā et qñq ad corruptiōē. Et similiter est de sulphure. et ita aialia fugiūt hñmōi corrupti na propter passionem corruptiōis quā sens tiūt et nō ppter sensum odoris.

Dubitat⁹ sexto vñtur aialia nu triant odo:ib⁹ sicut ponebat pitagora. Pro dubio sciendū est q odorat⁹ est mes dius inter quinque sens⁹ exteriores. Lōuenit em cū auditu et visu p qñ papiat odorē per mediū extrinsecū. Sz cōuenit cū tactu et gu stu q sunt sensus nutrimenti p qñ odorabi le est quoddā nutrimentū et odor: est passio nutrimenti ita q odor: pponat saporē. Et quo piz q aialia nō nutriunt odo:ib⁹ alias olfact⁹ nō est mediū inter sens⁹ exte riores: s esset numerand⁹ cū sensibus nutri mēti: Et mouebant Pitagora. q: vider

bant homines et alia portari odoribus. Sed philosophus improbat dictum Pythagoricoz duabus rationibus. Prima. nam cibum est compositus ex pluribus elementis. ex eis deest enim aliquid nutritur ex quibus est. et huius signum est. quia ex cibis generatur quedam superfluitas in terius: sicut patet in animalibus. et exterius: sicut patet in plantis. in quibus inuenitur exterius quedam species guiniorum. Et quo patet quod odor non potest nutrire cum sit qualitas secundum se. non enim potest nutrire constituendo substantiam nisi forte ratione sui susceptum. Secunda ratio in omnibus animalibus est aliquis locus scilicet stomachus in quo recipitur cibum ut deriuatur ad alias partes corporis. Sed odorabile percipitur per organum existens iuxta cerebrum et aer respiratus cum quo odor retrahitur redit ad pulmonem. Sed in animalibus nec cerebrum nec pulmo est locus recipientis cibum. ergo odor nutrit et quibus non nutritur: tamen confert ad sanitatem ut dictum est. et ad habendum cibum. Unde sicut sapor ordinatur ad nutrimentum: ita odor ad sanitatem et potissime in hominibus.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicendum quod fumalis euaporatio in qua est odor: resoluitur a corpore et quodam corpore. ideo corpora odorifera diuiniuntur non ratione emissionis odoris: sed propter resolutionem fumalis euaporationis. Ad secundam respondetur sicut ad primam. nam impediuntur per frigus quod non permittit corpora odorifera fumare. et sine fumo resolutio per calorem corpora non aspirant. Ad tertiam respondetur sicut ad predictas: quod perceptio odoris impeditur per ventos propter euaporationes fumales in quibus differunt odores. Et sic patet de sensibilibus secundum unumquemque sensum et c.

Sequitur textus. Species autem odorabilis et c.

Quentur undecimo vtriusque species odoris distinguantur secundum species saporis. Arguitur quod non. quia odor et sapor sunt diuersa sensibilia. ergo habent distinctas species et per tres species odoris non distinguuntur secundum species saporis. Secundo sic. aliqui sunt odores qui non sequuntur saporibus: ita quod corpora a quibus procedunt talia non sunt mutabilia: sicut patet in floribus herbarum ergo in talibus species odoris non distinguuntur secundum proportionem ad species saporis. In

oppositum est philosophus in textu:

Pro responsione sciendum est

primo quod postquam philosophus ostendit generationem odoris. inter ostendit distinctionem specierum eius. Et quia prius dicebatur quod sapor est quedam passio nutritive potestatis. ob hoc Aristoteles vult distinguere species odoris secundum distinctionem specierum saporis. Odor enim consistit in mixture siccis cum humido medianre calore. Et quia aliquod est humidum quod est nutrimentum. et aliud quod non est nutrimentum ideo secundum hoc distinguuntur odores: ut statim videbitur.

Circa quod sciendum est secundo

quod quidam sunt odores qui non sunt secundum se delectabiles: sed per accidens tantum. nam tales odores consequuntur saporibus siue humidus quod est nutrimentum. et ideo delectabiles sunt animalibus cibo indigentibus. et non sunt delectabiles animalibus cibo non indigentibus. Manifestum est igitur quod humidus odores habent delectationem et tristitiam per accidens secundum scilicet quod animal appetit nutrimentum et non appetit. unde quia tales odores sequuntur nutrimentum animalia remotis per humidus odores discernit nutrimentum coniunctum. et quia nutrimentum commune est omnibus: ut supra dictum est. ideo omnia animalia percipiunt humidus odores. Aduertendum est tamen quod discernere nutrimentum a remotis medianrebus odoribus debet solum intelligi de animalibus que motu progressiuo mouentur. et necessario habent querere nutrimentum etiam a remotis. ceteris autem animalibus sufficit gustus et tactus ad discernendum convenientiam nutrimenti dum coniunctum est. et sic patet quod sunt odores qui sunt delectabiles secundum accidens.

Sciendum est tertio quod preter istos

odores alij sunt delectabiles et non per preparationem ad aliquod alimentum: sicut sunt odores florum. Istud probat philosophus. quia tales odores non se habent convenienter ad escantia quod appetentes cibum magis in his odoribus delectantur et replentur minus et sic non referunt ad desiderium cibi siue alij odores. sed magis prout accidit ut dicitur textus nam quoniam per mixturem istorum odorum redditur cibum indelectabilis. et frequenter corpora que humidus odores redolent sunt mali saporis. Ad cuius signum inducit Aristoteles. habundantia cuiusdam potest comici: ut etiam in quodam dubio.

questio nis pcedentis tactu est q̄ increpabat
altū poetā. s. Euripodē exquirere cibaria nis
mis delicata. et iō dicebat sibi. Quādo len
tē decoquis non in fundas murion. i. nō ap
ponas vnguentū delectabile et redolens
valde. et licet aliqui vere illud faciant: hoc ē
vt dicit Aristoteles ppter assuetudinē et faci
unt violentiā naturali delectationi vt pue
niant ad hoc q̄ vnū sit delectabile duobus
sensibus. s. gustui et olfactui.

Sciendū est quarto q̄ vt dicit
textus odores qui fm se et nō ppter aliū
delectabiles sunt illi sunt pprii hoib⁹ qui i
eis solū hnt delectationē vel tristitiā. et quā
tū ad hoc sensus olfactus in nobis excellit
olfactū in alijs aialib⁹ licet simplr deficiat.
Alius cāz reddit Aristoteles. q̄ vt dicit hō
bz maximū cerebrū qd frigidū ē et humidū.
et isti odores caliditate hnt. et ideo sursum ele
uant vt possint temperare frigiditatem cere
bri. et pferunt ad sanitatē si debito modo ac
cipiantur. si tū sint minus excellentes aut si
superflue fumant poterūt grauari caput p
accidens. q̄ nimis poterunt calefacere cere
brum et facere magnā resolutionē humoris
et hndesequitur reuma. Sed vt dicit Aristo.
Odores qui sequūtur nutrimentū de per se
magis grauat caput. aut ppter superfluita
tem humoris. aut ppter superfluitatē.
aut q̄ cū humo nimis grosso deferuntur.

Sciendū est quinto q̄ inter aia
lia est diuersitas in modo viuendi. nā homi
nes et aialia habentia sanguinē et pulmones
attrahunt odores mediante respiratiōe ac
ris. et ita respiratio in eis ad duo est neces
saria. s. ad refrigeriū cordis et ad capiendum
odores. et illud cōtingit. q̄ iuxta organū ol
factus habet quoddā cooperculū quod p
respirationē retrahitur. et nisi retraheret nō
cōtingeret odorabile. Sed alia sunt anima
lia que percipiūt odores sine respiratiōe. Il
lud manifestat Aristoteles per inductiones
in ducēdo in animalib⁹ aquaticis et in alijs
animalibus habitantibus in terra. vt sunt
apes. formice. et c. et ista animalia nō hnt ve
lamen iuxta organū olfactus sicut habent
alia animalia. Nec propterea sequit q̄ olfa
ctus in istis animalibus specie differat ab ol
factu in alijs aialibus. Illud probat pbus
q̄ odorabile est vnus rationis in oibus.

ergo et olfact⁹. Secundo pbat per simile d
visu. q̄ quedā sunt aialia que habēt palpe
bras cooperientes oculos q̄ nō possunt vide
re nisi renouentur hmoi palpebre. et alia sūt
que habent oculos et nō habēt palpebras et
ideo immediate vident cū p̄sentat visibile.
et tū in omnib⁹ istis visus est eiusdē ratiois
Igit̄ etiā ita dicēdum est de olfactu.

His notatis sit cōclusio prima
Odores florum qui fm se delectabiles sūt
non distinguūtur fm spēm per proportionē
ad sapores. s. ipos disinguit homo fm diuer
sa odorabilia. Prima pars p̄z. q̄ tales odo
res nō consequūtur sapores. ergo et c. Secū
da pars p̄z. q̄ nomia ipis speciebus nō sūt
imposita. ergo homo solus ipas spēs distin
quit penes diuersitatē odorabilium.

Secunda cōclusio ad quesitū.
Odores qui sequūtur sapores sicut qui per
accidēs delectabiles sūt fm spēm distingu
tur fm spēs saporis. Ista cōclusio satis p̄
ex dictis. Probat etiā textus per inductio
nem: vt patuit i pcedēt capitulo. ibi tū sit
exceptio de vna specie saporis.

Subitatur p̄io vtrū olfactus
mediet inter alios sensus. Respondet text⁹
q̄ sic. Unde dicit q̄ numerus sensuū est qui
narius. ergo nō potest diuidi per duas par
tes equales. s. in medio manet olfact⁹ q̄ cū
gustu et tactu cōuenit in modo cognoscendi
suū sensibile. s. per mediū punctum et extras
necū. Cōuenit etiā cū gustu et tactu. fm q̄ q̄
dā odores ad nutritionē ordinant. Est etiā
puenientia eius ad visum et auditū. q̄ perci
pit suū sensibile per mediū extrinsecū. et quia
odores deferūtur per aerē et aquam sicut de
feruntur colores et soni. ergo et c.

Subitatur secūdo vtrū odor sit
fm se nutritiuus. Rndet. p. q̄ nō et hoc con
tra Pitagonicos. Et arguit sic q̄ in aialib⁹
est vnus locus in quo recipit̄ cibus. et illa q̄
per se cōferunt nutritiū sicut est stomachus
sed odores directe vadūt ad cerebrū et nō ad
stomachū. igit̄ et c. Alia rōnes ponit philo
sophus in textu que clare sunt.

Subitatur tertio vtrū odores
florum a solo hoie capiant. Et videt q̄ nō.
quia tales fugiunt bruta si sint fetidi et c. g.
Ad dubium dicitur q̄ sic. et ad obiectionē

bicir
tes n
rupi
mido
magi
lican
liqua
anun
neg fug
cū q̄ p
mures
eius n
Bul
q̄ritat
b.ū.
era est
peret ca
ipo o: g
guit poss
cōueniū
rū ad
plus fer
Quer
lures se
guit p̄
indūt a
rū sunt
do m̄si
bēs co
alias co
sibilib⁹
sūt p̄
aia nra
sensum
aliquo
secret p̄
gnoscit
hil cogno
penit̄ igit̄
biles diu
tudine est
In oppo
liū p̄prio
p̄sistit rō
uere sensu
visibilia ei
bile et mor
nra sit in
mū diu
Pro m

de sensu et sensato.

dicitur tertius quod bruta non fugiunt tales odores nisi solum per accidens in quantum sunt corrupti sunt. odor enim causatur ex calido humido et sicco. modo contingit quod odor fetidus ex magna discrepantia perveniant ex predictis qualitatibus et sic per talem odorem mutantur ad aliquam pessimam dispositionem que potest ipsa animalia corrumpere. et ideo hanc mutationem fugiunt. et eam magis percipiunt per tactum quam per olfactum. similiter ut dicitur textus hoc minus patiuntur a fumo carbonum propter eius intemperantiam.

Subitatur quarto quare homo habet sensum peritatem sui corporis maximam habet cerebri. Rursum duplex est causa. una iam dicta est superius videlicet frigiditas cerebri temperet calorem cordis. Alia causa est: ut in ipso organa sensuum interiora perfectius distinguantur possint. et illi sensus perfectius homini conveniunt: quod intellectui subferuntur. et sic pertinet ad questionem. Sequitur textus. *Quia plus sensibilia quam res.*

Queritur duodecimum utrum qualitates sensibiles dividantur in infinitum Arguitur primo quod sic. quod qualitates sensibiles dividuntur ad divisiones subiectorum. sed subiecta ipsa sunt in infinitum divisibilia. ergo. Secundo non nisi sic sequeretur quod esset aliquid compositum non habens colorem vel aliam passionem. quod est falsum. quod alias corpus sensibile esset compositum ex insensibilibus quod est falsum. quod compositum mathematicum non sunt principia compositum sensibilibus. Tertio sic. anima nostra nata est cognoscere omnia sensibilia per sensum. et intelligibilia per intellectum. si igitur aliquod compositum sit insensibile sequitur quod non cognoscatur per sensum. ergo cognoscatur per intellectum si cognoscatur: sed hoc est impossibile. quod intellectus nihil cognoscit nisi per sensum et tunc tale compositum est penitus ignotum. et tunc etiam qualitates sensibiles dividantur in infinitum. et aliquas magnitudinem esse insensibile ut dicitur textus. ergo et cetera. In oppositum arguitur. quod unumquodque sensibile per propriam actionem est in sensum propriam. hoc enim persistit ratio uniuscuiusque sensibile quod possit movere sensum. ergo si sensibilia sunt in infinitum divisibilia cum sentirent quoddam movere sensibile. et motus qui sit secundum magnitudinem infinitam sit infinitus. sequitur quod sentire sit in infinitum divisibile quod est falsum.

Pro responsione ad questionem sciendum est

primo quod postquam per definitionem dicitur organum et sensibilibus sensum. primum determinat quoddam questionem circa sensum et sensibilia que sunt tres. Prima est questio prima. Secunda movetur circa mutationem sensus a sensibilibus. Tercio movetur alia circa ipsum sensum. **Sciendum est secundo quod sensibilia sunt dupliciter divisibilia.** uno modo secundum formam et spem et ista divisio fit per differentias essentielles inter species. Alio modo divisibilia sunt secundum quod recipiuntur in continuo. ad cuius distinctionem secundum numerum dividuntur. Continuum autem potest dupliciter considerari. uno modo philosophice putatur subiectum qualitatibus sensibilibus: et isto modo non est divisibile in infinitum. nam dabitur est minima casus pro philosophico. Alio modo mathematico. scilicet per ut ibi sola quantitas consideratur et secundum hoc potest dupliciter dividi. uno modo secundum partes essentielles et sic non dividitur in infinitum: si autem ea fuerit actu finitum. Alio modo potest dividi in partes eiusdem proportionis: et sic dividitur potest in infinitum.

Sciendum est tertio. quod qualitates sensibiles que sunt forma et species non sunt infinite secundum se. sunt tamen infinite in continuo sicut in subiecto. ad cuius divisionem per accidentem dividitur. ideo sicut in continuo est aliquid in actu: ut pars separata. et aliquid in potentia: sic pars in continuo est et non separata. ita est in huiusmodi qualitatibus pars est separata est actu existens. ideo potest actu sentire. pars vero non divisa est in potentia et sic non sentit in actu. Quis enim audiat aliquis tonitruum cantum continuum. latet tamen auditum aliquid paratum decantum. Et ita dicendum est de alijs sensibilibus. sunt enim in potentia sensibilia. non autem in actu: nisi quando separantur sicut in magnitudinibus quod unum est pedis est in potentia in linea bipedali. et est actu quando dividitur a toto. Ex premissis patet esse falsum illud quod quoddam dicitur mathematici. videlicet quod nullum totum sit divisibile. sed visus discitur per partes visibiles divisibiles ac si videre sit continuum sicut est moveri. Decipiuntur enim in hoc quod partes primum non sunt visibiles in actu sed solum in potentia. unde visus videtur toto visibili ut quoddam indivisibile in suo genere nisi forte utatur parabola in divisis sicut divisibilis. sicut cum sigillum inspicitur una parte per aliam. sed tamen adhuc non procedit quod ad quicquid partes minimas. quod sic sensibile dividitur. recte in infinitum quod est in conclusionem.

Sit ergo conclusio prima qualitates sensibiles non sunt divisibiles in infinitum secundum

spem et formā. Probatur quod qualitates sensibiles ad invicem contrariantur. Si in omni contrarietate reperitur extrema. maxime distantia circa idem genus. Si extrema sunt finita. Si extrinsecis finitis necesse est intermedia esse finita. Primum posterior. quod alias non fieret transitus de extremo in extremum. relinquitur quod species medie finitae sunt. videlicet inter album et nigrum. et sic de alijs.

Conclusio secunda. qualitates

sensibiles proprie non sunt in infinitum divisibiles secundum divisionem quantitativam. Probatur quod quod hac divisione dividitur ad divisionem contrarii dividitur. quod virtus corporalis dividitur secundum divisionem magnitudinis. cum ergo virtus materialis et corporalis sit finita. quod requirit debita quantitate in materia. sequitur quod si sensibilia dividerent in minima separata statim converterentur in corpus. omnes. puta: in aere vel aqua sic aliquis putat liquor. piecet in mari converteretur in mare. ergo nullum corpus naturale quod habet formas quod occurrunt ad esse extrinsecum ipsi secundum quod habent in infinitum dividitur. poterit debilitaretur virtus adeo quod statim converteretur ad aliquid. ergo etc. Probatur etiam conclusio ex praesentibus. Pro quo advertendum est quod quanto virtus sensitiva est excellentior: tanto minor: immutatio operis gano a sensibili percipit. Manifestum est autem quod quanto minor est sensibile tanto minor facit immutationem. et ideo indiget sensus excellentia in virtute ad hoc quod sentiat talis immutatio. Potentia autem sensitiva non crescit in infinitum sicut neque aliae virtutes naturales. ergo manifestum est quod si corpus sensibilia dividitur. venit in infinitum non solum invenire: superabundantiam sensus in excellentia virtutis secundum superabundantiam sensibilibus in parvitate. alias virtus sensitiva esset infinita quod est falsum. ergo conclusio vera. Advertendum tamen quod possunt esse quedam magnitudines sensibiles que propter earum parviteriam latent sensui. et quantum est de se habet potentiam actiuam ad immutandum sensum. et sic nulla est magnitudo insensibilis quantum est de se. Quis aliqua sit insensibilis et inuisibilis propter debilitatem visus vel sensus. Et quod bus parceret ratio ad questum. scilicet quod nullum sensibile dividitur in infinitas partes actu sensibiles. non repugnat tamen quin dividatur in aliquas partes. que propter parviteriam non possunt sentiri ex parte sensus propter debilitatem virtutis sensitivae. tamen quantum est de se sensibiles sunt.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod corpus potest in quantum continuum non repugnat dividi in infinitum: sibi tamen repugnat in quantum est sub forma naturali quod necessario requirit debita quantitate materie. Ad secundam dicitur quod corpus sensibile componitur ex sensibilibus secundum potentiam et in ea potest resolvi. prout est dividi in partes ita parvas quod statim converteruntur in corpus: communes et non possunt permanere ut dictum est. Ad tertiam dicitur quod aliquid corpus potest dividi in partes ita parvas quod non sunt sensibiles nisi secundum potentiam secundum se. quod communis alijs. Nec valet quod omnia individua alius speciei cognoscantur a nobis. Dicitur vltra quod possumus devenire ex cognitione singulorum in speciem. et sic per ratio ad questum etc.

Sequitur textus. Eodem modo etc.

Queritur tredecimovtrius sensibilia

per prius veniat ad medium quod ad sensum. Arguitur quod sic. et primo de visibili auctoritate Empedoclis dicens quod lumen est quod dam corpus et prius venit ad medium quod ad visum. Secundo auctoritate. multiplicatio luminis in medio dicitur esse quidam motus. Illud quod movetur ab aliquo in aliquod prius est in termino a quo quod in termino ad quem. Philosophus. ergo movetur in ipso. et omne tempus est divisibile. ergo lumen successive et in tempore fertur ad medium.

In oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est prius

quod postquam. per se patet est prima questio. ne prius accedit ad secundam que est de immutatione sensus a sensibilibus. Et quod sicut tangitur in textu questio non habet difficultatem de auditu et odoratu. quod manifestum est ad sensum quod aliquis de per se sentit odorem vel sonum quem non dicitur sentire ille quod plus dicitur. et ideo est ibi successio. sonus enim posterior pervenit ad auditum quod fiat ictus percussiois quod causat sonum: sicut manifeste potest percipere quod percussione a longe respicit. Questio etiam non habet difficultatem de gustu et tactu. quod non sentiunt per medium extrinsecum: et ideo sola difficultas restat de visibili vtrum prius perveniat ad medium quod ad sensum vel non.

Sciendum est secundo quod philosophus

assignat duas differentias inter visum et unum prout auditum et odoratum ex alia. Prima est quod odor et sonus veniunt successive ad sensum. nam aer vel aqua suscipit sonum vel odorem.

de sensu et sensato

rem realiter et in substantia, et ideo non potest immutari in instanti sed successive, sicut patet in motu percussionis in quo prima pars movetur secundum et tertia in quadam successione. Sic est in sono qui causatur ex quadam percussione aeris et similiter de odore, nisi quod immutatio odoris fit per alterationem medij, scilicet immutatio soni fit per motum localem. Sed de lumine est alia ratio quod lumen non pervenit ad visum per multos motus sibi invicem succedentes, sicut apparet in percussione lapidis, sed venit ad sensum subito nec est ibi successio, et quod totum medium est ultimum dispositum ad susceptionem luminis non totum subito suscipit, nec est ibi successio sicut est in sono et odore, et huiusmodi differentie ratio est, quod illud quod recipitur in proprio subiecto et naturali potest in eo permanere et esse principium actionis, sed quod recipitur in alio, sicut qualitas adventicia non potest permanere, ideo nec est principium actionis. Quia vero forme substantiales sunt principia qualitatium et omnium accidentium, ideo illa qualitas recipitur in esse proprio et naturale quod disponit subiectum ad formam substantialem cuius est susceptivum, sicut aqua ratione sue materie susceptiva est forme substantialis ignis, et ideo calor recipitur in aqua, ut disponens ipsam ad ignem et remoto igne adhuc remanet, si calida potest calefacere. Et sicut odor recipitur in aere in suum esse proprium et naturale, et sic immutatur aqua vel aer ab enchyma siccitate et aera percussione corporis immutatio reali et naturali, et inde est quod cessante percussione remanet sonus in aere, et remoto corpore odorifero adhuc sentitur odor in aere, propter hoc quod pars aeris immutata a sono vel odore potest aliam sibi immutare ut fiat diversus motus sibi invicem succedentes, sed diaphragmum non est susceptivum forme substantialis corporis illuminantis, puta solis qui est propria radix luminis nec per susceptionem luminis disponitur ad aliquam formam substantialem, et ideo recipitur lumen in diaphragmo ut quidam qualitas adventicia et non remanet absente corpore illuminante, nec potest esse principium actionis in aliud, ideo una pars aeris non illuminatur ab alia, sed totus aer illuminatur a proprio illuminante quod potest se extendere ultra illuminationem, et sic est unum illuminans et una illuminatio totius medij. Secunda differentia est, quod illuminationis solum consequitur motum localem, modo odoris motus localis successivus est ratione magnitudinis pertransibilibus, nam in motu locali est motus unius extrinsecus in aliud extrinsecum, et simili-

liter est successio in immutatione medij a sono et odore, et non est immutatio totum simul, sed immutatur una pars que immutat aliam, et sic successivus pervenit immutatio ad olfactum et auditum, per plures motus. Et si alterans haberet virtutem super totum alterabile non oportet quod esset successio in ista alteratione. Origine est aliquod quod aliquod medium simul totum alteratur et non per post primum sicut videmus quod tota aqua bene simul congelatur, sicut est in motu locali ratio commensuratur magnitudini supra quam fit motus, et in divisione dividitur, ut patet in philosophia siccitatis. Ita etiam in alteratione temporis commensuratur distantie terminorum et non magnitudini et ideo maius tempus requiritur ceteris paribus ad hoc quod de calido fiat frigidum quam ad hoc quod de tepido fiat frigidum, quod minus distans tepidum et calidum quam frigidum et calidum, ob hoc si sunt alia qua extrema inter quod non sit accipere medium oportet quod de uno in aliud fiat transitus absque tempore medio, contradictio autem est oppositio cuius non est medium in se, ut dicitur primo posteriorum, et similiter inter privationem et habitum non est medium formale, sed privatio solum pre-supponit subiectum, unde privatio nihil aliud est quam negatio forme in subiecto, et ideo omnes mutationes quarum terminus sunt esse et non esse vel de privatione in habitum sunt instantanee. Ergo lumen non habet partem in medio sed solum sibi opponitur tenebra quod privative sibi opponitur ideo illuminatio fit subito. Et idem oportet dicere de visione, nam medium proportionale immutat a visibilibus et oculus a medio.

Ex quo patet conclusio responsiva ad quodam quod, scilicet simul immutat ipsum medium et organum visus a visibilibus, ita quod visibile non per prius venit ad medium quam ad visum. Propter lumen nihil est contrarium positive sed solum privative tenebra, ergo illuminatio fit in instanti et non per motum localem, sicut dicimus de sanatione quod sanatio fit terminus motus alterationis et ita illuminatio motus localis, illuminatio enim non fit per alterationem successivam, sic non est alteratio, habet enim modum alterationis solum. Quia liter autem alteratio successiva est et qualiter non, et qualiter potest recordari illud quod in principio dicitur philosophus de alteratione illi quod dicitur in 6. philosophia siccitatis, quod omne quod movetur partim est in termino a quo et partim in termino ad quem, alias dicitur est.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā dicitur quod auctoritas non iudicat
ventari. Ad secundā dicitur quod illuminatio non
est motus sicut dictum est. s. est tunc terminus motus
localis. et est similis alterationi. ut dictum
est. Et hec de questione. Sequitur in textu
est autem quedam obiectio ut pringat duo se-
tate. et c.

Si contingit vni sensui
Queritur quartodecimo vtrum con-
tingat sensum plura sentire in eodem indivi-
bili tpe. Arguitur quod non. quod si sic. vel sentiret per
diversas potencias. vel per vnam et eandem pos-
tentiam. Non secundum ut declarat. p. tunc. rōi-
bus. p. quarum prima supponit primo quod mo-
tus maior impedit debiliorem. et inde est quod cum ali-
quis vehementer intendit ad aliquid non videt
corpora antea in delata. Secundo suppo-
nit quod sensibile simplex melius sentitur quam mixtum
sicut vna nota per se melius auditur quam per dy-
pason vel in alia mixtione. Tunc arguitur sic.
Si multa sentirentur simul: aut in mutatione
eorum essent equales aut inequales. Si inequ-
les per primam suppositionem maior motus fa-
ceret sensum et impediret minorem. Si equales:
mutuo se impedirent et nihil sentirent: nisi for-
temittuntur ex illis. Secunda ratio. vni potencie
est vnus usus et vni finis. cum igitur operatio
sit finis potencie: sequitur quod impossibile est plura
sentiri eodem actu et ab eadem potencia. Ter-
tia ratio. contrariorum contrarii sunt motus: sicut
calidi et frigidi: calefactio et infrigidatio que
contrariantur. s. contraria non possunt esse in
eodem. ergo immutationes contrariorum non simul
erunt in eodem sensu. et sic relinquuntur quod non
pringit duo sensibilia eiusdem sensus ab eodem
sensu in eodem tpe sentire. et per hoc nec sensus
bilia diversorum sensuum. sicut albi et dulces. quia
plus distant quam sensibilia eiusdem. et per hoc res-
linquitur ergo quod eadem potencia non possumus
simul multa sentire: nec diversis potentijs:
ut videtur. quod fundantur in eadem essentia anime. et
propter hoc videmus quod speculatio vehementer
impedit usum aliorum sensuum. et sicut delectatio
vehemens. ergo diversis potentijs non possumus
multa plura simul sentire. Quarto sic. non
contingit multa simul intelligere secundo to-
picorum. ergo non pringit simul multa sentire. et
confirmatur. quod sicut impossibile est idem corpus
simul eandem partem diversis figuris figurari. ita
impossibile est animam eandem simul simul eandem
partem diversis formis sensibilibus actuari.
In oppositum arguitur. quod immutationes sen-

suum particularium pertingunt ad sensum com-
mune. ergo sensus communis potest simul apprehendere
plura sensibilia diversorum sensuum. alias non pos-
neret convenientiam et differentiam inter sensibilia
diversorum sensuum. ut patuit. 2. de anima. et idem
sensus particularis simul capit contraria pre-
ta sub vno subiecto: et eorum differentias cognos-
cit. ut visus ponit differentiam inter albus et
nigri. ergo oportet quod ea simul cognoscat.

Pro responsione ad questionem
sciendum est primo quod postquam. p. soluit duas que-
stiones precedenti. dicitur persequitur tertia que-
stio ex parte ipsius sensus.

Pro responsione sciendum est se-
cundo quod propter rationes ante oppositum factas
quidam dixerunt quod soni personantes non simul que-
runt ad auditum. s. videntur simul puenire pro-
pter hoc quod tempus medium est insensibile propter
suam puritatem. Sed hoc improbat. p. s. quod tempus sit
insensibile. nam tempus sentitur eo quod aliquid quod
est in tempore sentitur. si ergo tempus esset insen-
sibile necesse esset aliquod tempus in quo nullum
ens posset sentire. s. nullum est ita parvum tempus
quod sentiamus nos esse. ergo nullum tempus est in-
sensibile. Ex quo patet falsitas opinionis istius
rum dicentium quod non pringit in eodem indivi-
sibili temporis plura sentire: licet nobis op-
positum videatur propter insensibilitatem temporis.
Aliter dicunt quidam alii. dicunt enim quod pars sen-
sitiva est sicut vnum continuum habens diversas par-
tes: sed non sunt actu diuise. s. in quas diversa
sentit. sicut corpus continuum quandoque in vna
parte est albus et in alia niger. ita dicunt quod simul
vnam partem visus videmus albi: et simul ali-
am nigram. Et sic oportet rebit dicere quod in ho-
mine sunt due partes eiusdem sensus et eiusdem
speciei. quod sensibilia illarum partium sunt eiusdem
generis. modo sensus distinguuntur specie simul
distinctione sensibilibus: ut patet secundo de anima.
et ita simul ista ratione sicut visus sunt duo o-
portet. ita ex parte anime sunt duo visus. Sed
stare non potest. quod vnus potentie est vnus
actus. cum ergo quolibet potencia sensitiva sit
vna eius erit vnus actus. quod actus insequitur
virtutem sensitivam. vbi ergo erit vna virtus vi-
siva ibi erit eadem indivisibilis operatio. ergo
vnus sensus non sunt plures partes per quas
sentiantur diversa sensibilia. Item. sensibilia di-
versorum sensuum sentiuntur ab vna potencia in in-
divisibili tpe. ergo a fortiori et sensibilia eius-

den g
p. n. a
te in v
cōm
p. m. a
tenia
poten
mentū
tur ad
sicut si
sensu c
in om
natur se
Et quo
sus sicut
egredien
in suo p
particul
egredien
lars. Et
dāno v
et centū
nus oim
tenim v
et tenuit
sicut pla
Sic igit
tigit v
diversos
ex p. m
dissonum
Cōdu
particul
ra sunt. p
in aliq
positū. E
visum de
inter ip
Cōdu
ceptus ve
bilia. p
ones diu
citur. ergo
Cōdu
acceptus
nis oim
cognos
vnus. p
sensu ad

de sensu et sensato.

dem gñis sentiuntur in indiuisibili tpe. Ans
p3. nā ubi q3 sunt diuerse potēte ordinat
te in vna substantia aieibi posteriores redu
cūt in priores. et oēs reducūt in vnam
primā. s. vbi est vna principalis causa et po
tentia sibi attribuūt oīs opationes illaz
potentiaz et causaz. nā semp inferi ē instru
mentū superioris. ergo diffici sensus reducūt
tur ad vna indiuidualē potētiā et partē sen
sitiuā sicut ad suū fontē et principiū qui est
sensus cōis: a quo spūs sensitiui descendūt
in oīs sensus particulares. et ad quā termi
nātur sensationes oīm sensuū particularium.
Ex quo p3 q3 sensus cōis se h3 ad alios sen
sus sicut se h3 centrū circuli ad lineas ab eo
egredietes q3 oēs etiā in ipm terminātur sic
in suo principio. ita oēs immutationes sensuū
particulariū termināt ad sensus cōis: a quo
egreditur vis sensitiua in oīs sensus particu
lares. Ex quo etiā p3 q3 sensus cōis est quo
dāmo vn? et quodāmo plures quēadmodū
et centrū circuli. q3 fm q3 est principiū et ter
minus oīm sic est vn? s. fm q3 est principiū et
termin? vn? sensus: puta visus. et principiū
et terminus alter? puta audit?. sic est ples.
sicut plane visum est. 2. de aia.

Sicigitur cōclusio prima. Cō
tigit vnū aial s. sentire diuersa sensibilia fm
diuersos sensus. P3 cōclusio p experientiaz.
expit em qlibet q3 simul videt colorem et au
dit sonum.

Cōclusio secunda. Idē sensus
particularis nō pōt simul plura sentire vt plu
ra sunt. pōt tñ multa sentire in qtu vnū
in aliq. Prima p3 p rōnes factas an op
positū. Secūda pbat. q3 simul iudicam? p
visum de albo et nigro ponendo differentiā
inter ipa.

Cōclusio tertia. sensus cōis ac
ceptus vt plures simul percipit diuersa sensi
bilia. P3. q3 sic terminat diuersas immutat
iones diuersorū sensuū particulariū quas p
ciuit. ergo. 7c.

Cōclusio quarta. Sensus cōis
acceptus vt vnus fm. s. q3 est principiū et ter
nis oīm aut pluriū sensuū particulariū siml
cognoscit plura. nō vt plura sunt: s. p modū
vnus. P3. q3 sic cōpar sensibilia diuersorū
sensuū adiungit fm puenientia. et differentiā.

Ex quo p3 quō diuersi sensus simul possunt
sentire et idē sensus etiā diuersa sensibilia.
Sed p ea q3 dicta sunt forte obijceretur. q3 l3
idē possit esse albū et dulce simul. nō tñ pōt
esse simul albū et nigrū. ergo videt q3 aia nō
possit simul sentire sensibilia vni? gñis cuz
sint cōtraria. Dicendū q3 nō est ita in reb?
citra aiaz sicut in sensu et in intellectu. quia
corpus naturale recipit formas fm esse nas
turale fm quas h3 cōtrarietate. et iō idē cor
pus nō pōt simul esse albū et nigrū. s. sensus
et intellect? nō recipiūt formas rerū fm esse
naturale. s. fm esse intētionale. et iō sensus et
intellect? simul possunt recipere spēs contrariorū
sensibiliū. ergo 7c. vmo etiā in eodē dyapha
no simul possunt recipi spēs diuersorū colorū.
Et ad maiore hui? declarationē cōsideran
dū est q3 sensus et intellect? nō solū recipiūt
spēs et formas rerū: s. etiā per eas iudicat de
ipsis rebus et eas cognoscit. Iudiciū autē de
cōtrariis nō est cōtrariū: s. vnū et idē. et per
vnū cōtrariū fit iudiciū de alio. quare p3 q3
sensibilia p3ia eiusdē sens? pnt siml sentiri.

Dubitatur p3io vtruz indiuisibi
le possit sentiri. Rñdet. p. q3 nō. Pro q3 sup
ponit q3 l3 distantia in qua aliquid videtur
sit finita et vtraq3 parte. distantia tñ in q nō
pōt videri ē infinita in remotōe a vidēte: l3
sit finita versus ipm vidēs. Tūc arguit sic.
ex quo distantia in qua aliqd videt et in q nō
pōt videri sūt p3inue inter eas est aliqd indi
uisibile ipas p3inuās. si g indiuisibile possit
videri isto casu posito ponat in illo indiuisi
bili terminare illud spaciū. et sic videbit cum
sit in termino distantie per quā aliqd videtur
et etiā illud idē indiuisibile nō videbit cū sit
in termino distantie p quā nihil videt. et sic vi
detur et nō videt. qd est incōueniēs. v? opoz
tebit dicere q3 partim videt et partim nō. qd
est impossibile. q3 indiuisibile nō h3 partes.
Ex qb? supdict? p3 qd sit dicēdū d sensib? et
sensibiliū. et qñ immutat sens? a sensibiliū?
Rōes facte an oppositū facili soluit ex di
ctis. Ratio facta p? oppositū ē p dict. Et
s de qstioe. et p pñs de toto d sensu et sensato.

Secūtur liber de memoria et reminiscētia.

De memoria aut et memorari
dicendū qd est et ppter quā cau
saz fit. 7c.

Intra utium libri

de memoria et remiscencia que
primo utrum memoria sit preterito-
rum. Arguitur quod non. quia aliqui
memoria animalium quod nobis est presens
sicut hominis vel equi. et memoria non est solum
preteritorum. Secundo arguitur. memoria sit
mediante specie sensibili reservata in memo-
ria sensitiva. si illa species est presens. ergo memo-
ria est presens et non solum preteritorum. In opo-
positum est probatum in textu.

Pro responsione sciendum est pri-
mo quod prudentia est virtus propria hominis. quia
est recta ratio agibilium. inveniuntur tamen quedam
animalia quandam prudentiam precipare. non ex eo
quod habeant rationem. sed ex eo quod instinctu nature
mouentur per apprehensiones sensitiue pariter ad
quedam opera facienda ac si ex ratione operarentur.
Ad prudentiam autem pertinet ut prudens diri-
gatur per ea in ea que sibi videntur agenda:
non solum ex cognitione presens. sed etiam preterito-
rum. ideo memoria per quam apprehendunt pre-
terita ponitur pars prudentie. id in animalibus in quibus
invenitur prudentie similitudo participata.
invenitur etiam memoria preteritorum. Sed tamen
sicut habet prudentiam imperfectam respectu hominis.
ita habet memoriam imperfectam. nam alia
animalia memorantur tamen. homines autem memorantur
et remiscunt. id post librum in quo determinatur
ut. p. de sensu. quod compositum est omnibus animalibus des-
terminatur de memoria et remiscencia. quia aliter
est. si remiscencia in solis hominibus invenitur
altera vero. si memoria in hominibus et animalibus
perfectis. Et primo determinatur de memoria.
et secundo de remiscencia. et determinando de
memoria ostenditur quod est memoria. quid me-
morari. que sit causa memorie. et ad quam partes
sive pertineat passio memorandi. Omnes enim
operationes partis sensitiue passionibus dicun-
tur. quia sentire est quoddam pati.

Sciendum est secundo quod non inde
homines inveniuntur bene memorantur et bene remis-
cunt. sed frequenter accidit quod illi qui sunt
melius memorantes sunt tardi ad remiscere
dum et addiscendum. illi autem bene remiscuntur
qui sunt velociores ingenij ad inveniendum et
bene addiscendum ab alijs. Cum ergo causa est quod dicitur
se habitudines hominum ad diversa opera punitur
aut ex diversa corporis dispositione videtur enim

in corporibus quod illa que difficile et tarde recipiunt
impressiores bene retinent ipsam. sicut in lapide. quod
vero de facili recipiunt non bene retinet: sicut aqua.
Et quia memorari nil aliud est quam bene servare
semet accepta. id est quod illi qui sunt tardi ad res-
cipiendum bene retinent recepta: quod est bene
memorari. qui autem de facili recipiunt etiam de fa-
cili amittunt. Sed remiscere est quodam remuentio
prius acceptorum non servatorum. et id illi qui sunt
velocis ingenij ad inveniendum et recipiendum
disciplina sunt etiam bene remiscuntur.

Sciendum est tertio quod ad determi-
nandum de memoria oportet accipere primo quia sunt
memorabilia. quia obiecta sunt propria actibus.
et actus potentij. 2. de anima.

Sic igitur conclusio prima. Futu-
rum non est memoria: sed cor est opinio aut speculatio.
opinio quidem ex parte virtutis cognitiue dum
scilicet opinamur aliquid esse futurum. Spes ex pre-
virtutis appetitiue. dum. si aliquid secundum speciem rei
affectatur et intenditur. Prima pars probatur.
quia futura cognoscimus per intellectum. ergo
si etiam illa cogitarem per memoriam superflue-
ret una istarum potentiarum. assumptum patet. quia si fu-
turus contingens finis quod in suis causis posside-
rat potest esse aliquid scilicet quod vocatur sperantia: aut di-
uinata. et hoc etiam probatur secunda pars
conclusionis.

Conclusio secunda. Memoria non
est presens. sed cor cognitio pertinet ad sensum per
quem nec futurum nec preteritum cognoscimus. si tamen
non presens. Probatur. quia si memoria esset presens
cum corum sit sensus superflueret una istarum
potentiarum.

Conclusio responsiva ad quesitum
Memoria est solum preteritorum. Conclusio iam
satis probata est. et adhuc probatur causa. per communem
in usu loquendi. quia nullus qui presentialiter videt
aliquid aut aliquid aliud dicit se illud memorari.
sicut dum aliquis presentialiter habet intellectum
speculatur. si aliquis dicit se memorari cum ipse pre-
sentat se per. et auduisse aliquid vidisse vel intel-
lexisse. ergo memoria est preteritorum. Advertemus
tamen quod memoria non sic est preteritorum. quoniam possit
esse rerum que sunt in presens. Potest enim aliquis
memorari non solum coram quod sunt memorie: sed etiam
am quod nunc vivit: sicut superius aliquis dicitur res-
minuti. Sed intelligendum est quod memoria est
preteritorum ad nostra apprehensionem ita quod
cum memoramus apprehendimus nos per se

De memoria et reminiscencia.

fuisse aut intellexisse aliqua: siue illa sint ad huc in presentia siue non. Ex quo patet quod memoria non est sensus qui est solus presentium. nec est opinio qui est futurorum. sed tamen memoria pertinet ad vim sensitivam. Est enim memoria habitus siue passio anime de prius sensatis cum factum fuerit tempus. dum enim interuenit aliquod tempus medium inter priorem apprehensionem sensus vel intellectus. et memoriam sequentem siue apprehensionem sequentem est memoria. et sic memoria est respectu preterite apprehensionis. si enim aliquid apprehendatur per sensum aut intellectum: in illo nunc in quo apprehendit apprehensio eius non dicitur memoria. sed solus qui respicit apprehensionem precedentem. et sic omnis memoria est quid inter apprehensionem primam et secundam quod est tempus memoratum. Ex quo patet quod sola animalia que possunt sentire tempus memorantur. et illa parte anime memorantur qua tempus sentiunt.

Sed dubitatur primo quare volentes memorari mouemur capita. Causa est. quia inter organa memorie et extinctionem ponitur quoddam corpus quod claudit cellulam inordinatam quo per motum renouat vires sensitiue reducte in actum sufficiunt ad actuandum illa que sunt reseruat in memoria. et per motus capitis renouat huiusmodi corpus.

Dubitatur secundo quare melius memoriamur in tenebris quam in luce. Causa est. quia in luce oculus impeditur circa multa. id motus sensibilibus exterioribus impediunt motus interiorum.

Dubitatur tertio. quare volentes meditari facimus aliquod signum corporale. puta nodum in corrigia. Causa est. quia per tale signum corporale actualiter fantasma in memoria.

Dubitatur quarto quare cum volumus memorari aliquam non possumus. et aliquid quando dum volumus memorari. Causa est. quia cum nitimur memorari aliquando multiplicatur species in memoria propter quod multitudine perturbatur memoria. sed quando non volumus quietatur et occurrit fantasma cuius voluimus memoriam habere.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod licet memoria quodammodo sit presentium secundum esse vel dicitur est: est tamen

semper preterito: immo secundum apprehensionem. Ad secundam dicitur quod licet memoria quantu ad principium proximu quod est spes. sit presentium. tamen quantum ad obiectum consideratum per comparationem ad precedentem operationem et apprehensionem: memoria est semper preterito. Sequitur in textu. *Quia autem de fantasia.*

Queritur secundum utrumque memoria sit passio primi sensitiui. Arguitur quod non quia aliud est organum memorie et aliud primi sensitiui. quia sensus communis dicitur facili recipere et non seruare. memorie autem est seruare. inobene recipere et bene seruare requirunt proprias dispositiones. ergo etc. Secundo. memoria est potentia distincta a sensu communis. ergo non est passio eius. In oppositum est probatum.

Pro responsione ad. quod sciendum est primo quod postquam philosophus determinauit quid est memoria. consequenter ostendit ad quas partem anime pertineat quoniam videtur habetur tertio de anima. et etiam in primo passu non contingit aliquid intelligere sine fantasmatum. neque quantum ad primam apprehensionem specierum intelligibilium: nec quantum ad actuale considerationem per species intelligibiles illius cuius intellectus habet sciam. tamen intellectus non propter hoc cognoscit singulare. sic enim est de descriptionibus figurarum geometrice in quibus si describatur triangulus describitur debite quantitas. et tamen geometria in sua demonstratione non videtur aliqua determinata quantitate. sicut cum homo vult intelligere rem aliquam presupponit fantasma debite quantitatatis. ut volenti intelligere hominem proportionat ymago alicuius hominis bicubiti vel tricubiti. et tamen intellectus intelligit hominem in quantum est homo et non in quantum habet hanc quantitate. et sicut quando intellectus vult intelligere naturam alicuius quantitatatis puta linee. occurrit fantasma linee pedalis: vel bipedalis. et tamen intellectus intelligit lineam solam secundum naturam quantitatatis et non secundum quod est bipedalis.

Sciendum est secundo quod dupliciter aliquid cognoscitur sensu videtur ad propositum sufficit. Uno modo per immutationem sensus a sensibili. et hoc modo cognoscuntur tantum sensibilia propria quod communia sensibilibus propriis et sensu communis. Alio modo cognoscitur aliquid quod a sensu quodammodo secundario motu. quod relinquitur ex prima.

inmutatio e sensus a sensibili et remanet etiam post absentiam sensibilis et si in cognitione fantasia et etiam memoria de quaz distinctione videbitur.

Fit igitur conclusio responsiva ad quesitum. Memoria est passio primi sensitiui. et sic pertinet ad pre sensitiua. debet tamen accipi passio large. Priz q: magnitudo ipsa et mori cu sint sensibilia coia cognoscuntur per se ab eade potena. cognoscendo cu prius et posterius in motu cognoscat ipius. 4. phisicorum. 6. magnitudo et mori cu sint sensibilia coia per se cognoscunt a sensu. ergo et rep. Sed ad memoria pertinet apprehensio repositus in quadam determinatione. scilicet in distinctionem preteriti a presenti nunc. ergo memoria pertinet per se ad preteritum sensitiua et non ad preteritum intellectiua q non comprehendit tempus finem determinationem. Verum est tamen q memoria ponitur in parte intellectiua. q in preteritum intellectiua est habitualis preseruatio eorum q pertinent ad partes intellectiua et hec dicitur memoria. Probatur etiam conclusio per signum aialia perfecta que non habent intellectum habent memoria. et hoc est signum q memoria pertinet ad preteritum sensitiua. talia enim aialia cognoscunt tempus et memorantur de prius vultis. spem cu aliquid cognoscatur per memoria sunt aialia percipit hoc qd prius vidit vel audiuit modo prius et posterius pertinent ad tempus ergo talia aialia cognoscunt tempus. igitur habent memoria.

Subicitur primo cu in memorando quidam passio principaliter afficiat animam et res cuius memoratur sit absens que memoratur rei absens et non presentis passionis. Dicitur quod illa passio siue fantasina potest dupliciter considerari. vno modo secundum se. alio modo put est ymago alicuius rei absens. sicut animal pictum potest considerari secundum se et ut est ymago aialis. si ergo aialia couertatur ad ipsum fantasina secundum se. sic videtur aie ad esse aliquid sensibile et est operatio fantasie. sicut quando intellectus se couertit ad speciem intelligibilem et fantasina secundum se simpliciter intelligit. si si aialia couertatur ad fantasina secundum quod est ymago alterius rei et consideret tanquam ymaginem eius quod prius sentit vel intellexit. sic est memoria sensitiua vel intellectiua. et sic per distinctionem fantasie et memorie.

Subicitur secundo vtrum iuuenes et senes sunt male memorie. Respondetur quod sic. secundum suam propriam naturam. et ratio est. quod ut dicebat memorari est preseruare firmiter accepta. modo iuuenes sunt in continuo fluxu propter augmentum et senes propter decrementum. id in neutris bene retinetur impressio sic neque in aq fluere. Verum est tamen quod de per accidens que recipimus in iuuentute bene retinemus. Quia ratio est. quod pueri cum noui intrantes mundum omnia apprehendunt ut noua et insolita ob hoc admirantur. admiratio vero est causa memorie. sicut illi qui sunt velocius apprehensiois non sunt bene memoratiui: ut super dictum est. qui sunt magis humidi quod oporteat ad bonam memoriam. id non manet in ipsis impressio fantasina. sicut illi qui sunt tarde apprehensiois non sunt bene memoratiui. quod in ipsis non fit bona apprehensio fantasina. Et quod per quod est: non sunt bene memoratiui propter fluxum cerebri sicut mulieres sunt minus memoratie quod viri propter fluxum et motum quam habent propter humiditatem.

Subicitur tertio que est causa mori et bonitatis memorie. Respondetur quod frequenter meditationes eorum que sciunt aut itellexim facit et couertunt memoriam. memorari autem nihil aliud est quam multoties considerare aliquid. Manifestum est autem quod ex frequenter actu meditati habet memorabilem presuant sicut quilibet habet. nam multiplicata causa fortificat effectum. Vnde generaliter preter assignari quatuor causas bonae memorie. Prima est frequenter meditatio circa obiectum memorie. Secunda est fortis et vehemens attentio circa aliquid de quo haberet meliorem memoriam quam ille qui multoties ens illud reminisse consuevit. Tercia est admiratio de obiecto memorabili. et ideo dictum est quod iuuenes de per accidens bene memorantur. Quarta est delectatio et tristitia illata ab obiecto memorabili.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod bene probat sensus eorum et memoria esse diuersas potencias et tamen sensus communis est radix aliarum potentiarum sensitiuarum sicut nutritiua est radix potentie augmentatiue et generatiue. nam vtraque nutritio vult. similiter etiam sensus communis est radix fantasie et memorie que presupponunt actum sensum communis. et ideo habent in hoc modum passionis respectu ipsi sicut posterius semper habet respectum priorum in per se ordinatis et similiter dicitur in secunda.

Et hec de
Dicitur
Quen
ria sit re
aliquo p
guitur q
ua accep
falsum q
do sic. R
alicuius
monet. hec
ergo remi
refumptio
ria soli co
brunio sol
puent po
nit memo
Pror
mo q poss
memoria
remissio.
non sit rem
du remissio
Fit igit
miscena no
monia. p.
i obitu et d
cuius refer
pater q r
multoties
illius cuius
memoria r
requirit re
Conclusio
no est nou
gnitio resp
reminiscen
postea co. 7
Et qbu
sua ad que
elapse noti
in memoria
tia fit cu m
in aliqd sic
aut mori a
mona recep
ne ad obliu
lius obliu
pro. hmo a

de memoria et remiscētia.

Et hec de questione. Sequitur in textu.
De remisceri aut reliquū est dicere.

Queritur tertio utrum remiscētia sit resumptio noticie elapse a memoria ex aliquo principio in memoria resumpto. Arguitur quod non. nam si sic, sequeretur quod quilibet notitia acceptio noticie esset remiscētia, pñs ē falsum. quia addiscere esset remisceri. Secundo sic. Remiscētia fit cum quadā collatione alicuius cognitū ad id quod deletū est per obliuionē. hec aut collatio non puenit memorie. ergo remiscētia non est ex aliquo principio resumpto in memoria. Tertio sic. remiscētia solū cōuenit hominib⁹. s. homo differt a brutis solo intellectu. ergo remiscētia solū puenit potentie intellectiue. ergo non cōuenit memorie. In oppositū est. p. in textu.

Pro responsione sciendū ē primo quod postquam p. determinauit de memoria et memorari. pñr determinat de remiscētia et remisceri. Primo ostēdēdo quid sit et quid non sit remiscētia. Deinde determinat modū remiscendi.

Sic igitur conclusio prima. Remiscētia non est memoria pñe accipiēdo memoriam. pñ. quia remiscētia est recordatio alicuius obliti et deleti per obliuionē. s. memoria ē alicuius seruati et nondū obliti. igitur etc. Et sic patet quod remiscētia non est memoratio. nam inultotiens rememoramur absque collatione illius cuius rememoramur ad aliquid in memoria seruatiū. quam tamen collatiōē requirit remiscētia.

Cōclusio secūda. Remiscētia non est noua rei cognitio. pñ. nam noua rei cognitio respicit scitū vel inuentū absolute. s. remiscētia respicit inuentū vel oblītū et postea cognitū. ergo etc.

Ex quibus patet conclusio respō siua ad questū. Remiscētia est resumptio elapse noticie a memoria ex aliquo principio in memoria accepto. Probat. quia remiscētia fit cum motu fatasmātū qui est ab aliquo in aliqd sicut quilibet alius motus. terminus aut motus a quo est aliquod principium in memoria receptū et cognitū habens certū ordinē ad oblītū. et terminus ad quē ē resumptio illius obliti ex tali principio in memoria recepto. huius aut duo termini explicantur in dicta

diffinitione que sufficiens est. Ex quo patet si cur inquisitio rationis est via ad aliquid cognoscendū et tñ ex aliquo cognito procedit. ita etiam remiscētia est ad aliquod memorandū: et tñ ex aliquo memorato procedit. Et quo patet quod non quilibet resumptio elapse noticie a memoria est remiscētia. nam ptingit quod aliquis nunc sciret aliqd et postea illius totaliter obliuisceretur sic quod nullo modo per se posset deuenire ad illius noticiā. s. forte posset secundario illud addiscere. et ita si resumptio esset noticie totaliter elapse non esset remiscētia. quia non esset ex aliquo principio in noticia recepto. Est enim remiscētia inquisitio alicuius quod a memoria excidit: non tñ totaliter. s. remanet aliquod principium ipsius in memoria quo aliquis procedimus ad remiscendū illius quod exciderat a memoria. et sic patet quod sit remiscētia. Ex istis potest sumi verus modus remiscendi. nam ex quo remiscētia est inuestigatio obliti per inuestigatiōem ordinē ab aliquo recepto in memoria quod aliquo ordine respiciat rem quęritur. et sic remiscētia inquit ordinē in fatasmātibus seruatis. Ordo igitur iste aut ē ex parte remiscētis: aut ex parte remiscibilis. Si primum: sic est consuetudo. nam consuetudo prima vni huius ad remiscendū quod in nobis cuius denter experimur. quia cum psumimus aliquod per ordinem enūciare: dicto priori occurrit secundū etiam sine attentione speciali. consuetudo enim quasi altera natura. Si vero talis ordo sit ex parte remiscibilis: hoc est dupliciter aut est ex parte necessitatis et tñ statim venit in questū posterius. ut ex ordine huius cum aiali apprehēso huius remiscimur aiali. Aut ē ordo probabilitatis. et sic ab omnibus que aliquis modo adherent rei potest fieri inuentio rei quęritur per remiscētiā. siue pertineant ad illā rem tanquam si in illa fuerant contraria vel quouis modo. Modus ergo remiscēdi est iste. nam capimus aliquod primum principium in memoria receptū. et ab isto venimus in secundū. et a secundū in tertium. et sic deinceps. Et quo patet quod cum volumus remisceri non capimus indifferenter quodcūque principium in memoria receptū. sed illud per quod putamus citius peruenire ad inuentum non ē quęritum. siue incipiēdo a primo simpliciter vel ab ultimo secundum modum resolutionis. Et quo patet etiam quod magis remiscibilia sunt que habent aliquem ordinē quam que carent ordine. Et optime remiscibilia sunt que optime sunt ordinata. et id ad be

ne memo: andū & bñ remiscēdū q̄ttuo: prin-
cipaliter sunt documenta obseruanda mari-
me ex parte remiscētis. Prīmū est vt stude-
at ea q̄ vult retinere in aliquē ordinē reduce-
re. Secūdo vt pfunde & attente ad ea mētē
apponat. Tercio vt frequenter meditet scōz
ordinē. Quarto vticipiat remisci a p̄ncipio

Subicitur p̄rio quare aliquan-
do ab aliquo p̄ncipio remiscimur alicui?
& quandoq; ab eodem illi? nō remiscimur
Causa est. q: qñq; transgreditur & fit mor?
vltra ipm. & hoc cū mouet motu incōfucto.
nā ibi p̄suetudo fit altera natura. tñ pōt defi-
cere sicut qñq; deficit natura. S; quādo nō
fit transgressio in motu bñ remiscimur.

Subicitur secūdo quare cōtin-
git q̄ dū aliquis querit diligētē remiscēti
pōt remisci & postea facilius pōt. Rñdet q̄
cā est. q: in illa diligentia sunt multi motus
indistincti qui impediunt ordinē: quibus se-
datis inuenit determinare quod q̄ritur & cō-
uenienter fit remiscētia.

Subicitur tertio quare pluries
remiscimur eoz que procul sunt a p̄nti: et
nō eoz que ppe sunt. Causa est. q: si velim?
remiscēti eoz que sunt prope p̄nti? vadim? ad
p̄ncipiū negotij totū. & sic p̄mo iuenim?
multū longinqua a p̄senti: p̄nti? ea q̄ sūt
propinqua p̄nti. nā sicut res h̄nt ordinē: ita
cōueniēs est motū remiscētie fieri fm ordi-
dinē incipiendo a p̄mo totū ordinis p̄ces-
dendo per media vsq; in finem. qñq; tamen
contingit oppositum fieri.

Ad rationes ante oppositum:

Ad p̄imā negatur p̄nti. & cā p̄ ex dictis.

Ad secūda d: q̄ bñ pbat remiscēntiam
differe a memo:ia & rememo:an. qd̄ p̄cedit

Ad tertiam iā patuit solutio in p̄cedenti-
bus. Et h̄c de q̄stione. Sequit in textu.

Qd̄ quidē igitur nō iīdem sunt &c.

Queritur quarto & vltimo vtrū
remiscētia in sit solū hoib? Arguit q̄ nō.
Remiscētia p̄ntet ad memo:ia. q: est qua
si quidā motus ad memo:ia habendā. s̄ me-
mo:ia inest h̄uīs sicut hoib? igit & remini-
scētia. Secūdo. remiscētia est passio
p̄ntis sensitivē. cū ergo bruta sentiant sicut
& homies videtur q̄ remiscantur. Et cō-
firmatur. q: aialib? p̄fectis in sunt oēs vires

sensitivē. ergo aiali inest vis sensitiva q̄ est re-
miniscētia. Tercio. multis brutis aialis
bus videt inesse rō. q: vident moueri & face-
re discursus: sicut p̄ de auib? & canis & cis
uicis in multis actib? eoz. ergo eis inest re-
miniscētia. In oppositū est. p. in textu.

Pro responsione sciendum est
p̄mo q̄ remiscēti & iterato addiscere vlti-
mū sic differūt. q: remiscēti est recuperare
noticiā amissā per aliqd̄ p̄ncipiū in me-
mo:ia retentū: ad quod quodāmo seq̄t noti-
cia quesita: vel de necessitate: vel ex p̄suetu-
dine vt dictū est p̄nti. puta cū aliquis reco-
datur alicui? quod sibi dictum est ab alio:
& oblitus ē quis ei dixerit: talis vtitur eo qd̄
habet in memo:ia. s̄ illo dicto ad remiscē-
dū illius cuius oblitus est. S; quando ali-
quis puenit ad noticiā amissā nō per ali-
qd̄ p̄ncipiū reservat in memo:ia: s; per ali-
quid aliud: vt a doctore extrinseco ille dicat
itez ad discere. S; qñ aliquis diuersa cogi-
tans & multis motib? mouet vel puenit ad
motū per quē cōsequitur cognitionē rei scire
& oblitē dicat itez inuenire. Sed d: de nouo
inuenire quando accipit noticiā ab alio q̄ a
sepo quā nunq̄ habuit. Unde in remiscē-
do inchoandū est a p̄ncipio hui? cui? remi-
nisci volum? q: ignotū h̄z cognosci p̄ notū.
Eū q̄ p̄ncipiū sit notū p̄ncipiato seq̄tur q̄
i remiscendo inchoandū est a p̄ncipio.

Sciendū est secūdo q̄ i remiscē-
do fantasia discurret de vno ad aliud. ppter
similitudinē intra ipam repertā: vt a lacte tur-
in cognitiōez albi. & ab albo i noticiā aens:
qui est liquid? sicut lac. & ab acre i humidū.
& ab hūdo in suū p̄ntiū. s̄ siccū. & p̄nti. Et
in discursu remiscētie mediū pueniēs ex p-
te remiscēntis est p̄ncipiū vltēno qd̄ p̄ p̄-
dicatōez: s; a quo aliquis cōfuevit memo:ia-
ri ad diuersa sicut ibicuz est de lacte. & iō ab
illo possumus p̄cedere & ad vñū & ad aliud
quousq; pueniamus ad illud qd̄ querimus
& sic ignorata hac littera. d. incipendū ē ab
a. in. b. & a. b. in. c. & sic p̄nti quousq; i. d. per
quēdā p̄suetudinē perueniam? Et ex h̄ patz
cā error p̄tingens in remiscētia. naz error: ibi
p̄tingit qñ maior est habitudo p̄ncipiū vltis
ad vñū remiscibile q̄ ad aliud qd̄ q̄ritur. &
B̄ frequēt p̄tingit ex p̄suetudine: vt cū p̄sue-
ti sumus p̄ p̄ncipiū reco: dari vñū & alterū

in ex p̄nti
p̄ncipiū
in q̄ p̄nti
sura eū
cognoscit
re: in dē
esse faciū
nare in qu
nare cogn
alicui? op
tū in quo

Conclu-

nare acced
rōnis. Pro
mū in. rō:
cedunt ad
ergo sensu
tuor? seq̄t
cū. ergo se
d: rōne per
tis in quib

Conclu-

scētia solū
porez puen
q: cū inter o
mona hūm
seq̄tur q̄ ill
lis & intelle
cedere not
la memo:ia
de discursu
oblitū est re
aduerendū
mus aliquid
cū discursu
aliqui memo:
motu remi
pertinet ad
nō inest remi
sua aut colle
remiscētia. S
an co. palis
rōnibus reg
genter vult
po: c. ergo r
lis. et h̄c ur
qui sunt frigi
nō cō remi
na sup̄iora gr
tōcū in ma

de memoria et remiscētia.

in ex p̄suetudine solū memoramur illi? cui? p̄p̄ncipiū memoriā cōsueuimus. Verū ē tñ q̄ tps est p̄ncipiū remiscētie fm q̄ ē in en-
sura eius cui? remiscitur. Tñ remiscēs sp̄ cognoscit tps determinate et finitē aut infini-
te et indeterminate, sicut cū aliq̄s reminiscit b̄ esse factū certa die, tñ cognoscit tps determi-
nate in quo factū est tale opus, sicut indetermi-
nate cognoscit aliquis tps qñ remiscitur
alicui? opis p̄teriti. Sinecit tps determina-
tum in quo factum est tale opus.

Conclusio prima. sensitū i ho-
mine accedit ad p̄p̄rietatē rōnalis et ē capax
rōnis. Probatur. qz in om̄i ordine rerū sup̄
mū inferioris ordinis et infimū superior ac-
cedunt ad eadē p̄p̄rietates et p̄ditiōes. cū
ergo sensus hoīs sit sup̄em? in ordine sensi-
tiuo sequitur q̄ p̄cipabit p̄ditiōem intelle-
ctui. ergo sensitū hoīs est capax rōnis. et
d̄: rōne per participationem qd cōuenit hu-
tis in quibus sensitū est sine intellectu.

Conclusio responsalis. Remini-
scentia solū p̄inet hominibus. et est passio cor-
poris p̄ueniens memoriā humane. Probatur
qz cū inter oēs memorias p̄tis sensitūe me-
moriam humanam sit sup̄ma et aliorū gradus
sequitur q̄ illa sola accedat ad p̄ditiōem rōna-
lis et intellectui. cū ergo natura rōnis sit p̄-
cedere d̄ noto ad ignoti noticiā: sequitur q̄ so-
la memoria p̄cedet de noto ad ignoti. q̄ q̄
dē discursus a notis memoratis ad ignotū
oblitū est remiscētia. ergo conclusio vera. Est
aduertendū tñ q̄ sicut aliquando intelligi-
mus aliquid simplr et sine discursu et aliqñ
cū discursu venim? in cognitiōes alicui? ita
aliqñ memoramur p̄ simplicē memoriā sine
motu remiscētie. aliqñ vō nō possum? qd
pertinet ad remiscētiā. Et quo p̄ q̄ breuis
nō inest remiscētia. qz nō hnt potētiā discursus
suā aut collectiā vni? cū alio. qd tñ requirit
remiscētia. S; q̄ remiscētia sit passio orga-
ni corporalis et nō p̄rineat ad intellectū. pbat
rōnibus textus. Primo sic. qz dū aliquis dili-
genter vult reminisci et nō pōt turbat i cor-
pore. ergo remiscētia ē passio organi corpora-
lis. et hec turbatio maxime fit in melancholico
qui sunt frigidi et siccī. id qd eis imp̄iuntur
nō cito remouet. Secundo arguit. habet
na sup̄iora grossiora inferioribus sine p̄por-
tione sunt male reminiscitui. et opposito mō

dispositi sunt remiscētiōes. cū ergo ista n̄
siant nisi p̄pter diuersitatē organoꝝ corpo-
reoꝝ sequitur q̄ remiscētia requirit organū cor-
porale. Et quo p̄ q̄ magni non sunt bñ re-
miniscitui. qz vt in plurib? hnt sup̄iora ḡ: of-
siora inferiorib? sine p̄portione. Tertio patet
q̄ iuuenes sunt p̄ioris remiscētie et silt se-
nes. cū ergo hii nō differant nisi p̄pter organi
diuersitatē sequitur q̄ remiscētia requirit orga-
nū corporale. Et sic patet qd dicendū erat de
memoria et remiscētia.

Ad rationes ante oppositū.

Ad primā d̄: q̄ remiscētia n̄ ē passio cuius-
libz mēorie. s; soli? huāne. p̄pter affinitatē quā
h̄z ad intellectū. et hoc solū repit in hoīb?. Et
silt d̄: ad secundā et ad ei? p̄firmatōes. Ad
tertiā d̄: q̄ talib? aialib? quodāmo p̄ natu-
rā indita ē cognitio sine quocūq̄ discursu q̄
quodāmo silt ē cognitio i q̄ est i nob? hoīb?
q̄ acq̄rit per discursus. s. in termino discursus
Et sic h̄mōi b̄uta in talib? actib? n̄ discurre
sicut faciūt hoīes. s; hoc faciūt discursu natu-
rali qui est qdā m̄linc? nature. vel vt qñq̄
d̄: nō p̄fecte discurre. Et hec de q̄stōe et p̄-
p̄tis de toto libro de memoria et remiscētia.

Sequitur liber de sono et vigilia.

De sono aut et vigilia. p̄siderā
dū est quid sint et c.

Quæritur circa utrum libri
de sono et vigilia. Queritur
primo utrū somn? sit priuatio
vigilie. Arguit q̄ non. qz a

p̄uatiōe non regredit in habitū. s; a somn?
nō regredit in vigiliā. ergo et c. Secundo
p̄uatiōis nō est causa positiua. s; somn? ē
cā positiua. qz causat ex eleuatione fumoꝝ a
loco digestionis ad cerebrū obstruētū vias
et meatus per quos mittuntur spūs sensuū
a sensu cōi ad alios sensus. ergo et c. In
oppositū est Aristoteles in textu.

**Pro responsione sciendū est pri-
mo q̄ postq̄ Aristoteles in libris de sensu et
sensato. et memoria et remiscētia determina-
uit de operibus sensuū q̄ expletur. per orga-
num corporale ad quaz operatiōnū excessus
sum fm actū sequitur somnus: consequens
est determinare postea de somno et vigilia:
que se habent vt priuatio et habitus. Et q̄
in somno accidunt somnia et diuinationes.**

Est enim somnium operatio fantastica in dormiente. ideo prius determinabit de somno et de divinatione que fit per somnum. Et primo phemialiter mouet tredecim questiones quarum quicquid pertinet ad somnum et octo ad somnium et diuinationem. Quarum quatuor sunt magis naturales: talis enim. Et quod notum est ad sensum somni esse. ideo primo querit Aristoteles quid sit somnus et vigilia. Secundo vtrum sint passionibus anime et corpori.

Tertio. ad quam partem anime pertineant.

Quarto. propter quam causam insunt animalibus. Quinto vtrum iste passionibus conueniant omni animali: aut vna illarum vni speciei animalis et altera alteri. aut sint aliqua animalia quibus neutra istarum passionum conueniat et alia quibus vtraque conueniat. et hec sunt questiones quas intendit determinare philosophus in prima parte huius libri. Et in secunda videbitur primo propter quam causas dormientes somniant et quid sit somnus. Secundo vtrum dormientes accedat somnare et propter quam causas non semper habet memoriam de somnis suis. et propter quam causam aliqui imperfecte recolunt. et aliqui perfecte et aliqui non recolunt. Tertio vtrum per somnum contingat prouidere futura et recre diuinare de futuris. Quarto videbitur qualiter hoc contingat. Quinto vtrum talia somnia causata sint ab homine et de diuinatione futurorum vtrum habeant causam ex quibusdam demonibus. Sexto vtrum somnia habeant determinatam causam a natura. Et ultimo vtrum fiant a casu vel a fortuna et in hoc patet intentio huius libri.

Sciendum est secundo quod animal finis in eo est principium motus ad somnum est subiectum in hoc libro et est pars contenta sub subiecto totius philosophie naturalis. Nec obstat quod iste liber intulit de somno et vigilia propter causam alias sepius dictam.

Sic igitur conclusio prima ad quod. Somnus est priuatio vigilie. Probatur. quia vigilia est per solutionem sensuum. somnus vero fit per sensuum immobilitatem seu ligamentum. et primo sensus communis dicitur enim commentator quod somnus est immobilitas sensus communis respectu sensuum exteriorum. que quidem immobilis constringit. quia a sensu communi tanquam a fonte deriuant spiritus sensui ad sensus exteriores per meatus venarum qui quidem spiritus immo-

pediunt interuenientibus sumis eleuatis a loco digestionis clauduntur et obstruentibus poros et meatus ne isti spiritus sensui perueniant ad sensum. ideo ligantur sensus exteriores et priuantur sensatione. et hec priuatio somnus dicitur.

Conclusio secunda. somnus et vigilia que sunt passionibus animalis animalis insunt. finem eandem partem. Probatur duplici ratione. Prima quia somnus et vigilia opponuntur vtrique priuatio et habitus. et opposita habent fieri circa idem. ergo et. Minorem probat per inductionem. quia visus et cecitas naturaliter sunt circa oculum. similiter turpe et pulchrum circa debitam proportionem corporis et membrorum. et sanitas et egritudo circa debitam proportionem humorum seu qualitatibus. et auditus et surditas circa etiam idem. igitur et. Secunda ratio. in quacunque parte cognoscimus animal vigilare. quia sentit: cognoscimus etiam ipsum dormire et per somnum deprimitur: quia non sentit. Unde vigilantiem cognoscimus visu et operatione sensuum. ideo sentiente actu vigilare dicimus et sentire. et non sentiente dicimus dormire. ergo somnus et vigilia habent fieri circa eandem partem animalis. animal enim vigilans dicitur cum aliquid sensibilium exteriorum apprehendit. ideo vere dicitur quod animal cogit vigilare sentiendo et in visu sensuum. Et ex quo infert philosophus quod somnus et vigilia sunt passionibus totius coniuncti ex anima et corpore et non anime aut corporis tantum. Probatur. quia cuius est potentia eius est actio. ergo a destructione potius cuius non est actio eius non est potentia: sed operatio sensus non est anime tantum nec corporis tantum: sed vtriusque vtriusque patuit. 2. de anima. ergo somnus et vigilia que sunt passionibus potius sensitivae et accidunt in operatione sensus sunt passionibus totius coniuncti. Et est advertendum quod quicquid in somno ligant solum sensus exteriores. quia meatus per quos veniunt spiritus vite a sensu communi ad sensus exteriores obstruuntur. Aliquid etiam meatus per quos sensus communis influunt sensibus interioribus etiam ligantur. Et finem primum modum contingunt somnia. quia tunc a fantasia ad sensum communem mittunt species referuare per quandam subtilem euaporationem. et tunc videtur homini quod vigilando percipiat ea quorum ista sunt fantasmatum. et tunc non perfecte dormit. Sed in secundo modo non contingunt somnia. et sic propter quare philosophus aliqua

de somno et vigilia.

somniant et aliqui non et illud principaliter videtur in secunda parte huius.

Subicitur primo cur somnus sit privatio vigiliæ quare privatur somnus in titulo libri. Respondetur quod propter admirabilem inceptum philosophari. et quod somnus causat maiorem admirationem quam vigilia. quia in somno animæ videtur quasi moriturus. ideo philosophus primo voluit notificare somnum et deinde vigiliam.

Subicitur secundo quare habet res strictas venas citius et fortius dormiunt quam alij. Causa est. quod facilius est obstruere strictiorem viam quam magis latam. cum igitur habentur ant venas strictas et angustas et meatus strictos et somnus causatur per obstructionem meatuum. sequitur quod tales cito dormiunt.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod duplex est privatio. quod quidam est que privatur forma et operatione seu actus et potentia. et alia est que privatur operatione et non forma seu actus et non potentia. Vel aliter illud dicendo. aliqui habent et non principia habent. et per hoc solvitur ratio. Ad secundam dicitur quod privationis causa positiua per accidens et non per se. et ideo illa causa somni de qua dictum est non est per se causa somni. sicut magis per accidens. quod ad ipsum sequitur somnus. Et hec de questione. Sequitur in textu.

Et aut determinatum sit prius.

Queritur secundo utrum somnus et vigilia insunt plantis. Arguitur quod sic. simili ratione qua probat Aristoteles quod insunt animalibus. quod quibuscumque inest operatio determinata secundum naturam necesse est quiescere ab illa operatione cum tempore exegerit in quo nata sunt operari secundum aliam operationem. si plantis inest determinata operatio. quia earum est finita virtus. ergo operatio conficiens virtutem est finita. ergo cum exegerit tempus in quo nate sunt operari. necesse est plantas desistere ab operatione. si somnus inest animalibus cum desistunt ab operatione. igitur inest plantis. Secundo arguitur. Plantis inest reciprocatio caloris naturalis ab exterioribus ad interiora. ergo inest eis somnus. tenet prima. quod somnus est contrarius et reciprocatio et contra dictum est. Antecedens patet quod in hyeme et etiam in estate de nocte. plate

trahunt calorem suum ab intra. Ad oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione ad questionem sit conclusio prima. plantis non inest sensus. nec somnus nec vigilia. Prima. quod talia sunt passionibus sensus. et passio nunquam est sine proprio subiecto.

Advertendum est tamen quod plantis inest aliquid simile somno. ut arguitur ante oppositum. quod eis inest aliqui retractio caloris ad interiora sicut in hyeme. nam in tantum retrahitur calor et ex consequenti humidum quod folia fluunt et platee videntur mori. et tunc videntur dormire. Sed in estate humidum calor reuertitur et etiam humidum et tunc rarefiunt exteriora et apperunt platee et produciunt folia et fructus. et tunc videntur vigilare. Sed ista differenter sunt in animalibus et plantis quod in plantis sunt in hyeme propter frigus quod circumdat humidum plante cum calido unito ad intra se retrahens. Sed in estate calidum circumdat plantas. et ideo calidum humidum plantarum fluit ad circumferentiam. Et similiter dicendum est de floribus se claudentibus de nocte in estate et die se aperientibus. Sed in animalibus ista retractio fit propter euationem cibi et elevationem humorum ad cerebrum. et ita fit a principio intrinseco moriente vapores sursum. qui sursum elevari propter frigiditatem cerebri ingrossant et obstruunt meatus per quos mittuntur spiritus sensitivi a corde ad singula membra. ratione cuius obstructionis exteriora privantur humidum spiritibus et calore. et tunc sequitur somnus.

Conclusio secunda. nullum est animal cui non pueniat quandoque dormire et quandoque vigilare. Probatur conclusio. quod subiectum aliquod non potest perpetuo privari propria passione et operatione eius. si somnus et vigilia sunt passionibus animalis. ergo et sunt etiam passionibus primi sensitivi ut postea videbitur. et primum sensitivum participat quodlibet animal. quia omne animal necessario habet sensum. igitur necessario habet primum sensitivum. ideo dicitur textus quod omnia animalia somno communicant. siue sint nabilia siue volabilia siue gressibilia. siue habentia oculos siue habentia duram testam. licet ista sint brevis somni. Et ideo non est ita manifestus deus sicut de alijs. et tamen necessario dormiunt.

Ex predictis sequitur conclusio

sio tertia. nullus animal semper vigilat. patet ratione tertia. quia: cuilibet animal est aliquod tempus determinatum secundum naturam vinctum illi anima. cum igitur existerit tempus illud determinatum per quod natum est operari necesse est tunc quod libet animal quiescere ab opere suo. et sic non potest poterit vigilare: sed necessario oportet ipsum dormire ut fiat restitutum temporis perit. ergo nullum animal semper vigilat.

Cōclusio quarta. Nullum animal semper dormit. Probat: quia: quodlibet animal est sensitivum. et sensitivum est quod potest agere secundum actum. id est sentire secundum actum. et potentia naturalis nunquam est frustra. ergo oportet necessario omne animal quandoque sentire. et per consequens vigilare. et sic necesse omnem somnum excitalem esse. Preteritur quod plantis non inest somnus nec vigilia. sed cuilibet animal inest sunt. Patet etiam quod nullum animal semper vigilat nec semper dormit.

Sed dubitatur primo quare in somno iudicamus nos quandoque ascendere et quandoque deorsum cadere. Causa est. quia: in somno quandoque cadunt fumi grossi a cerebro ad cor: ideo sensus communis hoc sentiens iudicat de sensu. Quandoque etiam fumi grossi ascendunt a corde ad cerebrum: tunc iudicamus nos ascendere. et hoc maxime accidit in egrotantibus qui habent plures motus in capite.

Dubitatur secundo. quare melancolici minus dormiunt quam alij. et fleumatici magis. Causa est. quia: somnus causatur ex evaporatione nutrimenti. modo in melancolicis est minor: evaporatio propter defectum caloris et abundantiam siccitatis. sunt enim frigidi et siccissimi natura terre: sed fleumatici sunt magis calidi quam alij. ideo in ipsis fit maior: evaporatio et plures fumi ascendunt ad cerebrum qui non cito dissolvuntur. quia: in eis non est calor: multus acutus. ideo multum dormiunt.

Ad rationes ante oppositum: Ad primam dicitur: quod potentia vegetativa non cessat ab operatione sua quam diu vivens vivit. et ideo cessatio a nutritio est mortis. ut dicitur in 2. de anima et sic bene est aliquod tempus determinatum operationum anime vegetative: non tamen sic determinatum est quod postquam preterit vel cessaverit possit iterum operari. ideo non est simile de potentia sensitiva et vegetativa. Secunda ratio bene patet

bat quod plantis inest somnus metaphoricè. Sequitur in textu. Quare necesse est omne dormiens. et c.

Queritur tertio: verum somnus sit passio primi sensitivi. Arguitur quod non. quia: somnus est eius quod immobilizatur. sed primus sensitivus non immobilizatur. quia: primum sensitivum est in corde quod semper movetur durante vita. ergo et c. Secundo arguitur. somnus est passio illius a quo retrahitur calor et spiritus. sed a corde non retrahitur calor: et spiritus. ergo et c.

Tertio arguitur. somnus est passio illius quod primo immobilizatur in somno. sed sensus periclitares primo immobilizantur. ergo somnus non est passio primi sensitivi. maior preteritur quia: privatio privationis operationis dicitur attribui privatio subiecto illius operationis. Ad appositum est Aristoteles in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam determinatum est subiecto somni tamen remoto quod est corpus quod per primo quod est animal primum per se determinat de subiecto ipsi somni per primo quod ostendit quod sit illud per se tria superponit. Primo quod in somno necesse est omnes sensus ligari. quia: nisi sic stare animal vigilare dum dormiret. Secundo supponit quod non omne animal habet omnes sensus. Tertio supponit quod inter sensus periclitares necesse est ponere sensum commune. Ista probantur in textu sic sunt. 2. de anima.

Cōclusio prima somnus non est passio omnium sensuum particularium nec alicuius sensus particularis. Probat: quia: non est necesse omnes sensus exteriores simul agere. ergo non est necesse omnes exteriores simul immobilizari. cum igitur somnus sit immobilizatio sensuum sequitur quod non est passio omnium sensuum particularium. Nec alicuius sensus particularis. quia: unus sensus particularis potest ligari altero non ligato. modo animal in somno universali nihil sentit. ergo somnus non est passio alicuius sensus particularis.

Cōclusio secunda et est responsiva ad questionem. Somnus est passio primi sensitivi. Probat: quia: quandoque aliqua passio convenit aliquibus pluribus: ideo tunc quod convenit ipsis per aliquam naturam sibi communem cui prius convenit. sed somnus convenit omnibus sensibus particularibus. quia: omnes ligantur ut notum est. ergo oportet esse unam naturam communem omnibus sensibus particularibus

bus cui
sus co
somm
necesse
tra. sic

Cōclusio
potentia
dupli
anime
et tamen
ale vocat

hinc vire
v' demer
sio causat
hinc ante
one ibi
na sang
timatua
būdaria
etiam: et
de somn
em non sen
deserunt

Dubitatur
Atrium
sensuum.
dem parte
cipius in
minibus

Sic igitur
aialib' p
pato a qu
tionalis
e picipiū
ergo maior
rileuapo:
rati. g vbi
rit. s in co
cipiū spūs
ratio ad r
ner cor. q
luffocaret
pū mor' e
illa q deat
est pars in
spūs sit p
tine vigore
q: flauat
ista ratio
humidit

de somno et vigilia

bus cui primo cōueniat somn⁹. s. talis ē sen-
sus cōis seu primū sensitiuū. ergo tē. Itē
somnia est passio illius quo immobilizato
necesse ē omnes alios immobilizari et nō ecō-
tra. sic est de primo sensitiuo. ergo tē.

Cōclusio tertia Nō quolibz im-
potentia sentiendi est somn⁹. Probat text⁹
duplici signo. Primū est. qz in defectōib⁹
anime aial redditur impotens ad sentiendū
et tamen nō dormit. ergo tē. In defectio-
ne vocat status vite. ut in principio aut in
fine vite. vel etiā aliqua egritudo vt extasis
vel demētia vel letargia. Est etiā demētia pas-
sio causata ex abūdantia colere vel melāco-
lie in anteriori pre cerebri q ligat imaginati-
onē ibi exīrē. S3 Amētia causat ex abūdā-
tia sanguinis in media pre cerebri q ligat ex-
timatiuā ibi exīrē. Et letargia causat ex a-
būdantia fleumatis in posteriori pre cerebri
exīrē. et iō ligat memoriā. Aliud signū ē
de hominib⁹ qui ligant in vena colli. tales
etiā nō sentiūt. qz obstruūt mear⁹ p quos
deferunt spūs sensitiui. s. cōclusio vera.

Dubatur primo circa textum

Utrum in corde sit principū mor⁹ et primū
sensitiuū. Pro dubio sciendū est q in eas-
dem parte est principū sensus in qua ē prin-
cipūz motus localis et illa particula in ho-
minibus est inter caput et intestina.

Sic igitur conclusio prima.

In aialib⁹ hūit⁹ sanguine cor est principalis
pars a qua fluit mor⁹. et in alijs ē ps ppor-
tionalis cordi. Probat. qz spūs siue calor
ē principū mor⁹. s. in corde ē principū spūs
ergo maior p3. qz spūs ē quoddā corp⁹ sub-
tile euaporatū mediāte calore subtili natu-
rali. s. vbi ē fons caloris ibi ē principū spūs
rit⁹. s. in corde est fons caloris. s. ibi est prin-
cipū spūs. Minor p3. qz vbi indigem⁹ respi-
ratōe ad refrigeriū ibi ē fons calori vbi mas-
ner cor. qz nisi loc⁹ ille refrigeret statim aial
suffocaret. s. in hūit⁹ sanguine cor ē princi-
piū mor⁹ et caloris. s. in nō hūit⁹ cor vt sūt
illa q decisa viuūt. pars pportionalis cordi
est pars in qua est spūs preimplat⁹. Qd autē
spūs sit principū mor⁹. p3. qz aial nō opat⁹
sine vigore. s. spūs facit vigorē in aialibus
qz pseruatio et retentio spūs facit robur. et
ista retentio in habētib⁹ sanguinē sit p aerē
humidū attractū p inspiratōē. et in nō ha-

bētib⁹ cor ē aliqd pportionale cordi a quo
mouet spūs ad succinctoriū. iō hūit⁹ aialia
dū mouent causat sonum ex pculsiōe hūit⁹
spūs ad succinctoriū. et ē succinctoriū qdā
pellicula diuidēs hūit⁹ aialia p mediū.

Cōclusio secunda

In corde est
principū sensus. P3. qz animalia mouent⁹
facto aliquo sensu seu cognitione sensus. qz
mouetur aial p appetitū. et cognitio sensus
puenit appetitū. adeo sensus aialis puenit
motū. ergo vbi est principū mor⁹ ibi ē prin-
cipū sensus. s. in corde est principū mor⁹.
ergo ibi est principū sensus.

Dubatur secūdo vtrum dor-

mientes pnt exercere opera vigilantū. Di-
citur q sic. p3. qz ptingit q i somno fantasia
sit soluta. et q homo fantasietur de aliquo
prius sensato. ergo sens⁹ cōis p quādā sub-
tile euaporatōē pōt suscipere spēm referua-
tā in fantasia ac si imutaret a sensu exteriori
et facta ista imutatiōe erit executio operis
ac si dormiens vigilaret.

Dubatur tertio: quare homines

memorant de somnis et nō de actibus vigi-
lantū quos exercent dormiēdo. puta d mo-
tu brachij vel locutione. Causa est. qz me-
moria ē referuatio alicui⁹ sensati ab aliquo
sensu exteriori. s. fantasina qd est principūz
somnia prius fuit sensatū a sensu exteriori. s.
de somno erit memoria. s. cū dormientes ex-
recēt act⁹ vigilantū oēs sensus exteriores
sunt ligati. et ita actus illi nō primo sentiūt⁹
p sensus exteriorē. sic nō deferuntur ad memo-
riā. ergo in memoria nō referuant⁹.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primā d3 q duplex est immobilitas ipsius
cordis et eius imutatio. quedā est localis. et
hoc mō nō immobilizat vt pbat rō. Secū-
da ē respectu sensuū priculariū que est. carē-
tia influx⁹ virtutis sensitue ad sensus exte-
riores et hoc mō immobilizat. Ad secūdaz
dicitur q calor sic retrahit q nō plus mitte-
tur ad sensus pculares. Ad tertiā d3
q sens⁹ pculares prius impfecte immobili-
tant q sensus cōis. nō tñ pfecte ligant quo-
usq⁹ sens⁹ cōis sit ligat⁹. qz ad obstruatiōem
meatū per quos influunt sensus sequitur pas-
satio fluxus sensus cōis ad sensus pculares
lares. et tunc sequit⁹ somn⁹. Et hec de qstōe

Sequitur in textu. Quare autem dormientes.

Queritur quarto verum diffinitio somni sit sufficiens in qua dicitur Somnus est conuentus et reciprocatio caloris naturalis ab exterioribus ad interiora propter euaporationes ascendentes ad cerebrum ibidem infrigis datam et iter descendente et obstruente meatu sensitiuos propter salutem animalium. Arguitur quod non. quia si sic sequeretur quod vana et generaliter calida non esset somnifera. per 2am. quia impedirent infrigidationem que requiritur in somno.

Secundo. multa animalia dormiunt per rotas hyemem: ut docet experientia. et tamen in talibus non est pueri et reciprocatio caloris naturalis ab exterioribus ad interiora. 3a et 4a. Terno. Si diffinitio esset sufficiens sequeretur quod plantis inesset somnus quod prius improbatum est. et patet 2a. quia in ipsis est reciprocatio caloris naturalis ab exterioribus ad interiora. In oppositum est probatum in textu.

Pro responsione sciendum est prius quod postquam ostendit quibus inesset somnus et vigilia. et quibus non. et quibus est passio. consequenter inquit de causis ipsius somni. quibus inuestigatis infert diffinitionem somni.

Conclusio prima. Causa finalis ipsius somni est salus animalium. Probatur. quia propter diurnam actionem partes sensitiue fatigantur. somnus in quo est quies partis sensitiue recuperans et restaurans deperditas in sensatione ordinat ad salutem animalium sicut ad finem. Ex conclusione sequitur quod etiam vigilia est finis somni. Per 3am. quia salus animalium est in vigilia. sentire enim in sensitiuis est quod optimum: sic intelligere in intellectiuis. ergo post quietem que est in somno melius exercentur vigilie que sunt sentire quam ante somnum. sequitur ergo quod vigilia est etiam finis somni. est tamen finis somni quantum ad bene esse animalis. et salus animalis quantum ad esse est finis.

Cōclusio secunda. cor et cerebrum sunt causa efficiens ipsius somni. Prima et principalis pars patet. quia cor de sua natura est calidum. et cerebrum naturaliter est frigidum. frigiditas autem cerebri deferuit ad temperamentum caloris cordis. somnus autem est passio sensus cordis: ut patuit supra. Sensatio incipit a corde et perficitur in cerebro. 2a conclusio vera. Quia cor per calorem suum. est causa euaporationis

ascendens ad cerebrum. et cerebrum per frigiditatem suam est causa ingrossationis et descensus humilissimi vaporis. et per 2as obstruendi meatum. et illa duo dicuntur facere somnum.

Cōclusio tertia. Causa somni que videtur causa efficiens est vapor grossus obstruens viam spirituum sensitiuorum. per 3am. quia somnus est impotentia sentiendi ex priuatione spirituum sensitiuorum quibus priuantur sensus particulares facta obstructione meatuum et viarum per quos diuisant spiritus sensitiui a sensu communi que est fons sensualitatis in sensibus exterioribus.

Istud etiam patet a signo. quia homines naturaliter humidi sunt magni somni sicut sunt pueri et fleumatici. sicut egredies humide et calide perfortat somnum. sicut labor causat somnum. quia per laborem presumuntur et exsiccantur humores congelati et ingrossati et resoluitur in vapores que obstruunt meatus spirituum sensitiuorum. similiter nutrimentum humidum et calidum est causa somni. ut vinum et sic de alijs. idem dicitur. Per 4am. quia pueri et nutrices non debent potare vinum nisi mixtum sit cum aqua. Nihil enim differt puerum bibere vel nutrice. nam ut dicit Seneca virtus nutrimenti manet in lacte nutricia. pueri enim cum sint naturaliter humidi et calidi multum dormiunt. et si biberent vinum amplius dormirent et efficerentur epileptici. Est autem epilepsia morbus obstruens viam respirationis et inspirationis in somno. scilicet arteriam vocalem propter abundantiam humorum. et idem homines pariter tales egredies moriuntur dormiendo: si permittant dormire finem corporis inclinationem. Et hec omnia probant quod vapor excessiuus obstruens viam et meatus spirituum est causa materialis somni. scilicet qua videtur causa efficiens. patet etiam conclusio alio signo. quia habentes puas venas et meatus angustas sunt magni somni. et sicut humores grossi capita et humida: sic sunt pueri. Et colerici sunt parui somni. quia excessiuus calor eorum statim presumit humorem et vaporem obstruente viam spirituum sensitiuorum. ideo etiam tales sunt iocundi sicut et sanguinei. quia calor in ipsis generat spiritum subtilis. idem sanguinei et colerici parum comedunt sepe. quia puum nutrimentum receptum in stomacho eorum statim presumit per excellentem calorem eorum. et in finem resoluitur: et ita in ipsis nutrimentum non potest ad fundum stomachi descendere. Melancolici vero et fleumatici multum comedunt. quia propter debilitatem calorem cibum non rarefit. et ita stomachus eorum non repletur quousque sit plenus cibis. nec cessat eorum appetitus nisi res

Somnus

Somnus
causa efficiens
causa materialis
causa finalis

pletis
Cōclusio
lis somni
sum est
et sensiti
est ille
lic. Nec
sa effice
cedentib
na per
cūcti
vbi p
descen
secund
vias p
efficiēs
po: ing
est etiā
vero m
sensitiu
Sed cū
mō qu
sa est fa
Cōclusio
diffini
cat oēs
formali
uenit
hoc q
riores
pauat
causa
per q
lida se
bile. id
Cōclusio
cōplem
sa vigi
plera d
si q
causa
est mot
mor
nēspir
tionē
apertu
vel ind
dis q
spiritu
tus ab

de somno et vigilia.

pleti cibis.

Cōclusio quarta: causa forma-

lis somni est privatio vigilię. Pz ex dictis. oñ sum est eñ qd somn⁹ est a sensib⁹ exteriorib⁹ et sensu cōi. ideo materia in qua est somnus est ille sensus cōis in quo est privatio vigilię. Nec est p̄ra hoc qd dictū est. scz qd ē causa efficiēs: et ita coincidūt i vna re. Et pcedēbus ergo p̄z quomō causat somnus nā per calorem cordis et stomachi nutrimentū cōvertit in vapores ad cerebrū ascendētes. vbi ppter frigiditatē cerebrū ingrossant et descendūt per vias spūūz sensitivūz. et descendēdo obstruūt ipas vias. et obstruēdo vias privāt vigiliā a sensib⁹. Causa ergo efficiēs ē cor. secūda ē cerebrū. tertia est vapor: ingrossat⁹ qui etiā materialiter vt dictū est etiā ē p̄ma efficiēs causa somni. Causa vero materialis in qua est somn⁹ est primūz sensitivū a quo privāt vigiliā seu sens⁹ cōis. Sed causa formalis est privatio vigilię eo mō quo p̄z causat formalē. Et finalis causa est salus aialis aut etiā vigilia.

Cōclusio responsiva ad q̄situm

Diffinitio somni est sufficiēs. Pz qz expli- cat oēs causas ip̄s⁹ somni. et p̄mo causam formalē. s. privationē vigilię cū dī qd est cō- uent⁹ et recipi: ocasio caloris ad intra. nā ex hoc qd calor: nō diriuat a corde in sens⁹ exte- riores qd quidē calor ē cū spūib⁹ sensitivūz privāt vigiliā et opatio sensū exteriorū. Alię cause satis exp̄mūtur in diffinitōne. Et sic p̄z qd ad somnū req̄runt calida et hūida. ca- lida scz qd est exalatiū. et hūidū qd ē exala- bile. iō sicca simplr et frigida ipediūt somnū.

Cōclusio vltima. completio seu

cōplimentū digestiōis est naturalis caus- sa vigilię et dissolutiōis somni. Pz: qz com- pleta digestiōe dissoluūt vapores gros- si qd pprie causant somnū vt dictū est. Sed causa per accidēs vigilię et dissolutiōis sōni est mor⁹ vel tremor cordis. qā impetuofus mor⁹ cordis causat impetuofam multitudi- nē spiritūū qui apcriunt vias per euapora- tiones obstructas. et breuiter omia q faciūt aperturā meatūū sensitivūz dissoluūt sōnū vel inducūt vigiliā. sicut magn⁹ motus cor- dis q facit euaporatōes sedere. p̄t regressū spiritūū ad intima cordis. et etiā magn⁹ mo- tus ab exteriori proueniens: siue sit mor⁹ lo-

calis siue motus alterationis. vt puta cale- factionis siue frigefactionis.

Subitur primo vtrū vigilia

precedat somnū. Rñdetur qd sic. qz vigi- lia est habitus et somn⁹ est privatio. igit⁹ et c. Pz etiā aliūde. qz somnus vt ait cōmenta- tor: est recessus virtutis sensitivę ab exte- riorib⁹ ad interiora. qd quidē recess⁹ fit p̄t pri- uationē inflūz sensus cōis ad sensus exte- riores. et illa virtus sensitiva causat vigiliā modo nihil recedit ab aliquo loco nisi p̄t exiit in eo anteq̄ recedat. ergo et c.

Subitaf secundo quare quedā

animalia dormiunt oculis apertis. Dicen- dū est qd illud maxime contingit in animali- bus timidis que ppter timorē detinent ocu- los apertos qd diu possunt. cū autē in som- no exteriora frigesūt. quia calor: attrahitur ad interiora vt dictū est palpebre talū aia- liū vt in rugā cōiter cōtrahunt⁹ et cōstringū- tur ligatis sensibus per somnū. et sic ap̄tis oculis dormiunt.

Ad ratiōes ante oppositum.

Ad primā dicendū est qd sicut est in maiori mūdo ita est in aiali. nā per calorē solis cle- uat vapor ad mediā regionē aeris: vbi p̄t frigiditatē loci cōvertit in aquā et deo: lum- cadit: sic etiā in aialibus per calorē cordis et stomachi eleuant vapores ad cerebrū: vbi in- grossantur et descendūt modo iam dicto: et sic causant somnū. Et ita calida et hūida somnū causant. qz calida causant euapora- tiōē. et hūida euaporabilia sunt. Ad se- cūdā dicitur qd illa animalia plus recipiunt de nutrimento iestare qd calor: su⁹ poss⁹ et dige- rere: ita p̄ torā h̄ yemē calor: potest digere re cōtinue et digerere nutrimentū illud. et cum habeant debile calorem per multū tem- pus inane meatus obstruēt. Ad tertiā patuit solutio supra. qz recipiatio caloriū non fit propter eandem rationem in aialib⁹ et in plantis. et ideo plante non dormiūt ni- si in h̄ yeme: vt supra dictū est. Sequitur in textu. Post hec querendū aut est.

Queritur quinto vtrū somniūz

sit passio partis sensitivę. Arguitur qd nō qz somnia cōtingunt tñ in somno. quia sō- nus est ligatio sensū. ergo somnus nō ius- dicatur sensu: ergo nō est passio p̄is sensiti-

ue. In oppositū ē phūs in textu.

Pro responsione sciendum est primo qd post qd phūs determinauit de sōno et vigilia. psequēter agit de his que ptingunt in somno. scz de somno et de diuinatiōe futurorū que fit per somnia. Et quia somniuz plures habz causas naturales qd diuinatio iō prius tractat de somno qd de diuinatiōe. Et primo inquit subiectū ē. postea qd sit somniū. Et rōnabiliter. qz somniū est qdaz passio. Sed omnis passio habz cognosca p suū subiectum. qz ē.

Sciendū est secundo qd species sensibiles manent in sensibus abentibz sensibilibz. et hoc manifestū est in sensibz interiōibz. Et de exterioribus pbat phūs p que dam signa. Prīmū est qd cū visus aspiciat excellens visibile et deinde cōuertit ad debilia visibilia nō pōt ea videre. et hoc ē: qd species priōis visibilis adhuc sunt in visu que impediūt visionem alterius visibilis.

Secundū est. quia si aliquis debite aspiat solē et deinde claudat oculos apparebit sibi qd adhuc lumen excellens videbit. et postea mutabit in punicū colorē deinde in rubēū et postmodū in nigrū qn totaliter deficiet lumen reueruatiū. Aliud signū. quia cū aliquis aspiciat diu rem velociter mutari et se cōuertat ad alias videbunt sibi mox ueri. Aliud signū est qd aliq. ppf magnos sonos efficiunt surdi. et ppter excellentes odores nō pnt alios odores. qz pceptiles in sensu remanēt. Supponit vltimū ex ante dictis qd in dormiente sunt multi vapores et spēs qui discurrūt per vias spirituum sensitiuorū nō solū in meatu sensus cōis ad sensus exteriores. ymo etiā in meatu ad sensus exteriores. et cū in sensu maneāt species abentibus sensibilibus. ille species inforz inabunt hmoi vapores.

His pmissis sit conclusio respō sua. Sōniū est passio sensus cōis fm qd fantastus est. Probatur prima pars. qz ex quo somniū nō ē sine somno. sequitur qd eiusdem pris sunt somnū et somniū. ergo et c.

Itē somniū est cognitio sensitiua. qz per somniū cognoscimus sensus vt hic et nūc q sunt conditiones cognitionis sensitiue et nō intellectiue. in somno tamen aliquando habemus operationē intellectū aut rationis

que non debet vocari somniū. Secūda pars patet. qz sensus cōis est sōns totū sensualitatis. ergo ab eo pcedit vnus meatus versus sensus exteriores. et alius versus sensus interiores. quoz organa sunt in cellula cerebri. Sōniū nō est pūni sensitiui scdm pūniā habitudinē. scz ad sensus exteriores. quia fm illam habitudinē in sensus cōis ligatus est in somno et obstructus ab euaporatione nutrimenti. ergo oportet qd somniū sit passio pūni sensitiui i habitudine ad sensus interiores. qui omnes cōmuni nomine dicūtur fantasia. licet ab ea distinguatur: vt patet in 2. de aia. ergo cōclusio vera. Ad uerēdū est qd nihil phibet viā que est a sensu cōmuni ad sensus exteriores esse totaliter obstructam per vapores. et tamen viā q est a sensu cōmuni ad interiores sensus non esse obstructam: s. aliquāliter apertā. quia potest repleti subtili vapore nō totalit obstructe huiusmodi viāz. Et quo patet qd somnia cōtingūt per diuinatiōem et redundānam fantasmarū reueruatiōis in fantasia in sensum cōmuni ipm actuando. Patet qz sensus non iudicat nisi sit informatus per species sensibiles: s. in somno sensus cōmuni non potest informari per species accessas a sensibilibus exterioribus cū sensus exteriores sunt ligati. ergo in somno iudiciū ei venit ex redundantiā fantasmarū de fantasia in ipm sensum cōmuni. Et potest probari in exemplo quo flamma candle descendit a superiori candela in inferiōrē extinctā ipsā illuminando. Ita pansoumter deriuantur fantasinata a fantasia p subiles euaporatiōes in sensum cōmuni. et qz sensus cōis terminatur actione sensuū particulariū. ideo iudicat in somno quemadmodū iudicat in vigilia. et de fantasinate sibi presentato iudicat qd sit res cuius est fantasia. et anima li videtur qd vigilet.

Conclusio secunda. Bifinitio somniū est sufficiens in qua dicit qd est apparitio fantastica in simpliciter dormiente. Prz qz homo simpliciter dormit qn ligati sunt sensus exteriores: s. somniū est apparitio facta ligans sensibz exterioribz. ergo somniū ē apparitio fantastica in simpliciter dormiente. Verūtamē aliq. cōtingit sensum cōmuni ligari qdum ad viam sensuum exteriorū: tūc cōtingunt somnia.

Et q
pncip
sōni. qz
multi
exterior
et digiti
nōies. s.
do pāiet
noctis
somnia ap
pio vapo
defuerunt
mus qd a
replicat
git qd hō
horrenda
qz timor
res: qd mor
Aduerter
nonē som
niū est fan
croz. cū in
Per hoc a
simulacro
bus intell
iniedo. q
firremoue
glando p
et vapo
hoc qd in
vigilantiū
Bubita
ueneret
quādo men
qz qnq. d
et memoriā
a fantasia
aial pōt
ro via qd
vino obstru
rū somniū
quando qz
tereoco: dat
Bubita
putant se
picipio noc
motum suū
puerū dica
sentant quia
ngeis. nam

De somno et vigilia.

Et quo patet conclusio tertia. In principio somni non causantur somnia sic in fine somni. quia in principio somni vapores sunt grossi multi et indigesti. et ideo claudunt viam sensuum exteriorum. si hinc somni vapores sunt subtiliores et digesti. et sic non obstruunt viam ad sensus interiores. sed magis informant sensum communem modo predicto. Patet ulterius quare in principio noctis et somni somnia magis deserta et dissimilia apparent quam in fine. Quia in principio vapores sunt infirmi et fortiter moti. ideo raro deferunt fantasinata uniformiter sicut videmus quod aqua mota ante speculum non perfecte repetat formam rei. Et eodem principio contingit quod homines passionati frensi dissimilia et horrenda habent fantasinata et etiam somnia. quia timor et infirmitas et homini mouent vapores. qui moti dissimilia fantasinata repetant. Aduertendum est quod textus per aliam diffinitionem somni subiungit quod talis est. Somnium est fantasina quod est in motu simulacrorum. cum in dormiendo fit et in eo quod dormit. Per hoc enim quod dicitur fantasina quod est in motu simulacrorum remouet somnium ab apparitionibus intellectus qui quandoque exercentur in dormiendo. Et per hoc quod dicitur cum in dormiendo fit remouet ab apparitionibus que sunt in vigilando propter motum et turbationem humorum et vaporum qui causantur ab egrotudine. Et per hoc quod dicitur in eo quod dormit remouet ab actibus vigilantium qui quandoque exercentur in somnio.

Subiatur propter utrum aial semper memorat et somniorum suorum. Respondetur quod aliter quando memorat et aliter non. Quia causa est. quia quandoque contingit viam existentem inter fantasiam et memoriam esse totaliter obstructam. et tunc quod est a fantasiam ad sensum communem est aperta. et tunc aial potest somnare et non recordari. Aliquando vero via quod est a fantasiam ad memoriam non est omnino obstructa. et tunc aial memorari potest suorum somniorum. et quandoque recordatur imperfecte et quandoque magis perfecte. et quandoque etiam ordinatim recordatur.

Subiatur secundo quare pueri

ista de causa pueri et mulieres et viri timidi et etiam febricitantes et alij infirmi solitarie existentes dicunt se vidisse mortuos ad oculos suos et alia multa terribilia que eis apparent ex motu simulacrorum. Hec tamen eis contingunt propter timorem. nam existentes in timore aut alia passione facilliter decipiuntur.

Subiatur tertio quare homines somniant magis in senectute quam in iuuetute. Causa est. quia in iuuetute calor fortis est. et ideo facit magnam euaporationem que sufficit obstruere meatum sensus communis ad exteriores et interiores sensus. sed in senectute calor tepescit et obtruditur. et ideo non fit ita magna euaporatio nec ita sepe obstruitur meatus sensus communis ad interiores sensus. Et ista de causa etiam contingentes sepe somniant.

Ad rationes ante oppositum.

Ad primam dicitur quod bene probat quod somnium non est passio sensus communis precesse. sed in ordine ad fantasiam. videlicet est. nam et si sensus somnium non percipiat et se somnare secundum se et absolute percipitur tamen eius actio in potentia suaperior. et ideo probat textus quod somnium non est passio intellectus. neque sensus communis absolute. sed secundum quod fantasticus est. siue secundum quod immutatur a specie reservata in fantasia etc. Sequitur in textu. De diuinatione vero quod in somniis etc.

Quenitur sexto vtrum diuinatio

futurorum effectuum que fit per somnia sit homini possibilis. et vtrum sit aliqua talis. Arguitur quod sic. Illud quod communiter homines expeririuntur rationabile est cunctis. nam quod communis fama famat non omnino deperdit. secundo ethicorum. sed aliqui videntur facere aliquam significationem futurorum. et homini. g.

Secundo. per causam possumus deuenire in cognitionem effectuum. sed quedam somnia sunt cause futurorum effectuum. ergo per ipsa possumus cognoscere futura. Minor pars per experientiam de quodam homine qui vellem suam perdidit de die nec eam poterat inuenire. et quoniam in somno recordatur est locus in quo eam dimiserat. expergefactus iuit ad locum et eam inuenit. Ad oppositum arguitur sic. quia somnium non habet rationabilem causam per quam presagium sit alicuius futuri. que communiter contingunt somnia fatuis et raro prudentibus. quod tamen deo amantissimi sunt. octa.

uo ethicor. ergo.

Pro responsione ad quesitum
sciendū est primo qd postq pbs determinat
ut de somnio. pñr agit de diuinatione futu-
roz que accidit in somnis et a somnijs. et dñ
in somnis ppter diuinationes que fiunt i
vigilia per artes magicas. et dñ a somnijs p
pter diuinationes que possunt fieri a viris sa-
ctis ppter reuelationes diuinas eis factas
Agit ergo pbs de diuinatione que est in som-
nis et a somnijs.

Sciendū est secūdo qd stoici dñe
runt ista somnia et pñsagia futuroz a deo eē
immissa. Verū tamen licet hoc fieri aliquā-
do contingat. nō tamen est naturaliter verū
fm nature cursum. nam deus virtualiter ag-
git in remotum per cām mediaz. ideo nō agit
in aīam illo modo: nisi mediante corpore ce-
lesti. Unde fm pñm. somniroz quedā capiūt
originem ex parte corporis vel aīe siue ex pte
nature. quedam vero nō capiūt originem ex
parte nature. s. aliunde habēt principū.

Sit igitur cōclusio prima. sōnia
que habent a nobis originem aliquādo sūt
solū signa futuroz. aliquādo vero cause fu-
turoz. Prima pars pz. nam aliquando som-
nia eucmunt consimilia corpori siue cōplex-
ioni. et fluctuatiui semper somniant de aquis
et de aquaticis sicut eoz corp⁹ est aquancū.
Colerici vero de igne. Sanguinei de aere.
vt qz volant vel aliquid agunt. Melanco-
lici vero somniant terrestria. et iō ex somnijs
frequentibus homo potest suam cōplexiōez
cognoscere. Similiter aliqñ ex parte aīe con-
tingit vt somnia assimilent dispositioni aīe
sicut studiosus hz sōnia studiosa. primo ethi-
cor. et prauus hz somnia deprauata. et quili-
bet somniet ex parte aīe fm dispositionē aīe
vt qui liberalis est somniet dare. et auarus
somnia inuentōnes thesauri. talia igit som-
nia sunt signa certa dispositionis aīe vl' cor-
poris. Aliquando vero hñmōi somnia sunt
cause futuroz quēadmodū mor⁹ diurni sūt
cause ipsoz motū nocturnoz. Verbigra. vt
que de nocte somniam⁹ in die cogitant⁹ et se
pe facimus. An recitat Galien⁹ de quodaz
in firmo qui somniauit qd si minueretur inter
duos digitos sanaret. surrexit et fecit minui
et curatus est. nā cōter hoīes intendētes si-
nem aliquem si in somnis videant aliquod

medium ad illum finem cōmuniter in die ad
hoc intendunt. et aliquando cōtingit qd tale
mediū perficitur. et sic per accidēs somniū
est cā futuri actus. Pro secūda cōclusionē
sciendū est qd Stoici crediderūt somnia nos
bis immitteri a deo. Aucēna quoqz credidit
qd immitterētur a datore formaz. qd videtur
etiā pcedere Auerrois dicēs qd ista cognitio
nobilissima largitur a substantia immateria-
li. Sed has opiniones reprobat. p. nam hēc
dementib⁹ et fatuis immittūt qd est signū
qd ab aliqua intelligentia agente hac ratioē
non insunt. et iō Aristoteles refert sōnia quo-
rum principū nō est in nobis ad influentiā
corpis celestis. vel ad cōtinens. puta ad aerē
calidū vel frigidū.

Cōclusio secunda. somnia quo-
rum influentia celestis est principū vel etiā
prinens sunt signa futuroz. Patet cōclusio.
qz corpus nostruz immutatur ab influentia
celestis corporis. corpore autē immutato im-
mutat ymaginatio dormientis. et sic aliquē
fantasie apparent dormientibus consimiles
celestibus dispositiōibus et etiā pformes. vt
si in hoc anno semp somniam⁹ ardorē. hoc
est signū domini⁹ martis habentis virtutes
sup calorē. tale igit somniū signū est futuri
caloris. illud igit somniū nō ē cā futuri. s. est
signū cause alicuius futuri. qz vero fatui et
dementes et melancolici hñt fantasiaz vacuā.
ideo facilius recipiūt ista fantasimata qd ho-
mines sapientes et docti. eo qd maiores mor⁹
impediūt minores. et hac de causa hēc fantas-
mata contingūt de nocte et nō de die. Et pñ-
ctis rñdet ad qñtuz. s. qd si qñs vtat somnijs
ad pñcognoscendū futura fm qd somnia pce-
dunt ex cā naturali intrinseca vel extrinseca
qñm potest virtus talis cause se extendere
non est illicita diuinitio. Veruntamen ē qd
aliquando est spiritualis causa vt qñs que
dam somnia sunt a deo ministerio angeloz.
et tunc immittunt viris sanctis. et in illis som-
nijs reuelant aliqua futura. Et hoc mō pōt
homo eis licite vti ad pñcognoscendū futura.
Quādoqz vero opatione demonū aliqñ fan-
tasie apparēt dormientib⁹ ex quib⁹ aliqñ futu-
ra eis reuelat⁹ et cū eis hñt facta illicita. et ta-
libus somnijs hoīes nō possunt vti licite de
futuro pñcognoscendo. qñm talis diuinitio su-
perflua est et illicita. Somnia ergo quoz
est spiritualis causa diuersa sunt. ergo et c.

De somnijs
et diuinatione

Est adu-
gitur qu-
aut dñ-
suis cau-
turoz m-
no pñ-
posunt
et etiā pñ-
eclipses
ant suo
plurib⁹
cus futu-
pñcturā
gi pñm
dici de sa-
sunt cau-
dñ suos
gnoscere
enimā
secre: s. cō-
cut cōgñ-
secre tale
causē. S-
quomodo
lante man-
pñm. Sic
dicit ea qu-
rib⁹ qd hñ-
neclit qu-
reuelatō-
sonat in
soli deo
ruū. Et si
re opposit-
pñs de
vigilia.
Sequitur
te vire.
De
esse lon-
breuis
lōge vire
Et arg-
sunt cau-
sñs pz. a-

de longitudine et breuitate vite.

Est aduertendum quod non diuinationis intelligitur quedam pronuntiatio de futuris. futura autem dupliciter possunt cognosci. Uno modo in suis causis. alio modo in seipsis. Cause autem futurorum tripliciter se habent. quedam enim necessario producant suos effectus et huiusmodi effectus possunt cognosci a nobis per certitudinem. et etiam pronosticari. sicut astrologi cognoscunt eclipses futuras. Quedam vero cause producant suos effectus non ex necessitate et sp. s. vt in pluribus. et per has causas possunt cognosci effectus futuri non per certitudinem. sed per quadam precuram. sicut per concursus stellarum astrologi possunt iudicare de pluuiis et frigidibus. et medicum de sanitate vel morte hominis. Quedam etiam sunt cause que indifferentes se habent ad producant suos effectus. et per tales causas non possumus cognoscere effectus futuros. neque etiam si effectus eueniant vt in paucioribus possumus ipsos cognoscere. s. cognoscimus ipsos in seipsis cum presentibus sunt. sicut cognoscimus forte currere dum currunt. Sed cognoscere tales effectus antequam fiant. proprium est prime cause. Si ergo quis talia futura pronuntiare quomodolibet presumpserit nisi forte deo reuelante manifeste usurpat sibi quod est dei proprium. Sicut ergo non debet diuinationis si quis pronuntiet ea que necessario eueniunt vel vt in pluribus que humana ratione cognosci possunt. ita nec si quis futura contingentia pronuntiet deo reuelante. Sed debet aliquis diuinare sibi quod diuinitas sonat in malum quoniam sibi idebitur usurpari id quod soli deo puenit per enunciationem futurorum euentuum. Et sic per responsionem ad questionem. Rationes autem oppositae sunt solute. Et hec de questione. et per istas de toto libro Aristotelis de somno et vigilia.

Sequitur liber de longitudine et breuitate vite.

De eo autem quod est hoc quidem esse longevitate animalium. hoc autem brevis vite. et c.

In circa initium libri de longitudine et breuitate vite remouetur talis questio. An humidum et calidum sint causa longe vite in viuentibus et corruptibilibus.

Et arguitur quod non. quia calidum et humidum non sunt causa vite. ergo non sunt causa longe vite. Ans per. quia calidum et humidum sunt causa putrefa-

ctionis. nam magis fit putrefactio tempore calido et humido. quam tempore frigido et secco. Et confirmatur ratio. quia calidum et humidum sunt causa corruptionis. quia calidum consumit humidum. et humidum extinguit calidum. igitur et c. Secundo. si calidum esset causa longitudinis vite. vel esset igneum vel acreum. non igneum. quia est desiccantium. nec acreum. quia est minus debile. et sic non est digestivum. Et sicut arguitur de humido. quia vel esset aqueum vel acreum. non aqueum. quia extingueret calidum et esset faciliter congelabile. nec acreum quia esset cito desiccabile. In oppositum est probatum in textu.

Pro responsione sciendum est primo quod post ea que determinata sunt in libris precedentibus probatur in hoc libro determinari de causis longitudinis et breuitatis vite. et hoc in vniuersali. quia determinare de ipsis in speciebus lignetur ad librum de animalibus et plantis: et ad medicum et astrologum. ad hos enim pertinet determinare in particulari de causis longitudinis et breuitatis humane vite. Et quis vita et mors sunt contra sensum. quia in viuentibus et generantibus. tamen liber de sensu et sensato. de memoria et reminiscencia. de somno et vigilia precedunt hunc librum. et etiam liber de morte et vita propter convenientiam quam habent cum libro de animalibus.

Sciendum est secundo quod corruptio est contra sensum. quia corruptio conuenit omnibus generabilibus. mors autem proprie conuenit viuentibus. ideo. primo agit de causis corruptiois. ostendendo que sunt per se corruptibilia et que non. tam in substantiis quam in accidentibus. Et quia alias de ipsis determinatum est in libro de generatione. ideo. primo non reperentur ea.

Sciendum est tertio quod antequam probatur assignet veras causas et vires longitudinis et breuitatis vite in omnibus viuentibus. per prius mouet quasdam causas que non sunt vniuersales cause longitudinis et breuitatis vite. Dicit enim primo quod esse magne quantitates non est per se causa sufficiens longe vite. equus enim maior est homine. et tamen homo est longioris vite. Similiter durities non est causa sufficiens longe vite. nam plantae non sunt vniuersaliter longioris vite animalibus. licet quaedam plantae sint longioris vite quibusdam animalibus. Similiter habere sanguinem non est causa sufficiens longe vite. Nam apes qui sunt exanguis diuinus. viuunt quibusdam ha-

benetibus sanguine. Si sit esse exangue non est causa sufficiens longitudinis vite. quia quidam exangui non sunt longioris vite quibusdam habentibus sanguine. Si sit esse in terra non est causa sufficiens longioris vite. nec etiam esse gressibile nam plante et quedam animalia gressibilia sunt breviores vite quibusdam animalibus aquaticis. et etiam in quibusdam e contrario. id est esse aquaticum non est sufficiens causa longioris vite.

Sciendum est quarto quod ad hoc quod calidum et humidum sint perfecte cause longe vite in viventibus quinque conditiones requiruntur. Primo quod sint multa ex parte quantitatis. ideo maiora ut in pluribus ceteris paribus sunt longioris vite. quia habent magnum calidum et humidum. Secundo requiritur quod sint bene proportionata ad invicem et cum suis contrariis ne vnum facilius corrumpat aliud. et e contra. propter primam conditionem elephantes sunt longe vite. et propter secundam homines sunt longe vite. Tercio requiritur ex parte humiditatis quod non sit facilius passibile et desiccabile sicut est humidum aeris purum. nec sit facilius congelabile sicut humidum aqueum purum. id est tale humidum debet esse pingue et viscosum ut sit bene nutritivum et non sit facilius congelabile et infrigidabile. Quarto requiritur quod calidum et humidum non sint nimis excellentia. quia si sic essent corruptiva complexionis naturalis quod possit in medio reperiatur. et ideo animalia multum coitum ceteris paribus sunt brevioris vite. et hoc propter vehementem caliditatem quam procreatur in coitu quod resolvit humores et eos evaporat. et hoc quod semina superflua emulsum cito inducit senium. et propter hoc mulus est longioris vite. equo et asino ex quibus generatur. Semelle etiam quibus sunt longioris vite masculis. si masculi sint magis coitui. et propter hoc passeris masculi sunt brevioris vite femellis. quia masculi sunt multum coitui. Verum est etiam quod secundum naturam masculus est longioris vite quam sit femella. quia femelle abundat in humido et deficit in calido. Quinta conditio est quod calidum et humidum sint intranea et extranea

Sit igitur conclusio responsiva ad questionem. Calidum et humidum cum ceteris conditionibus sunt cause universales longe vite in omnibus viventibus corruptibilibus. Probatum conclusio. quia eadem sunt cause vite et vite longe. ex quibus enim aliquid est

et eisdem nutritur. si vita consistit in calido et humido. ergo calidum et humidum sunt modis predictis sunt cause longe vite. **Unde** non patet. quia omne vivens natum est ex calido et frigido. humido et sicco. Frigidum autem et siccum sunt mortifera. nam constringunt et immobilitatem. ideo terra que est frigida et sicca est immobilis. vita autem iudicatur per sensum et motum. ideo frigidum et siccum non sunt causa longe vite. sed potius mortis. Respondeatur igitur quod calidum et humidum sunt causa vite. Calidum autem dilatat humidum et ipsum movet et ideo vita consistit in calido et humido. Nam in omni mortali fit mutatio per digestionem que fit a calido. oportet enim nutrimentum esse humidum ut sit bene susceptivum impressionis et dilatum possit ad singulas partes viventis. igitur etc. Existis sequitur quod calidum igneum purum non est causa longe vite. quia est desiccativum et adustum nimis. nec etiam humidum aeris purum est causa longe vite. quia est nimis subtile et facilius desiccabile. Sed calidum quod dicitur esse mixtum ex calido igneo et aereo. ex igneo quidem ut sit digestivum. et ex aereo ut sit temperatum. Et similiter humidum aqueum purum non est causa longe vite. quia est nimis infrigidabile et congelabile et extinguit calidum. ideo debet esse mixtum cum humido aereo. quare advertendum est quod calidum et humidum debent esse aerea. Et dictis satis patet quod senectus causatur ex defectu calidi et humiditatis. ideo senes sunt frigidi et siccus. et iuvenes humidi. Patet etiam quod eadem sunt cause universales longitudinis et brevitas vite in omnibus. licet non sint eadem cause speciales. Et similiter patet quod sunt eadem cause universales longe vite et sanitatis et brevis vite et egritudinis seu languoris.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod calidum et humidum intrinseca non sunt cause putrefactionis. sed extrinseca. Ad confirmationem dicitur quod calidum bene proportionatum humido non consumit ipsum nisi sit parvum. sed consumit quando est improporcionatum. Alia ratio soluta est ex dictis. etc. Sequitur in textu. Eadem autem in calidis longioris vite sunt quam in frigidis locis. **Queritur secundo utrum eadem animalia** sint longioris vite in locis calidis quam in locis frigidis. Arguitur quod non. quia animalia

ad sui con
animalia
locis calid
vires vite
Secun
phumt bu
calidum in
intrinseca
animalia n
lids. Et
cum for
nparitatem
ideo putre
locis calid
ha sunt lon
gidis. I
Propter
mo quod pos
lis intrinse
lidum et hu
ter dicitur
te. sicut est l
Pro qu
aliquem loc
telligi potes
ue. et alio m
calidum rei
dicitur de p
ditans. et ita
est de tempo
Sic igitur
dem animal
in locis frigi
excessive. P
quod calidum
du intrinsec
est in humido
secum tempe
cat calidum in
Conclusio
ad questionem.
du sunt lon
perate quod in h
extrinsecu reg
intrinsecu. et
tingit calid
intrinsecu in
ha sunt longi
rate quod in loc

de lōgitudie ⁊ breui. vite

ad sui conseruationē indiget respiratione. s. animalia minus restringerentur ab acre in locis calidis q̄ in locis frigidis. ergo sūbre uioris vite in calidis locis q̄ in frigidis.

Secundo arguitur. Calidū extrinsecum psumit humidum intrinsecum. ⁊ cōsequent calidum intrinsecum. s. calidū ⁊ humidum intrinseca sunt causa longioris vite. ergo animalia non sunt lōgioris vite in locis calidis. **Tertio** arguitur. Calidum intrinsecum fornicatur a frigido extrinseco per antiparistēsim ⁊ cōsumitur a calido extrinseco. ideo putrefactio ⁊ corruptio magis sūt in locis calidis q̄ frigidis. ergo eadem animalia sunt longioris vite in locis calidis q̄ frigidis. In oppositū est pbs in textu.

Pro responsione sciendū ē primo q̄ postq̄ philosophus deimauit de causis intrinsecis longitudinis vite que sūt calidum ⁊ humidū bene pportionata. cōsequēter determinat de causis extrinsecis lōge vite. sicut est locus.

Pro quo sciendū est secūdo q̄ aliquem locum esse calidum aut frigidū intelligi potest dupliciter. Uno modo excessiue. ⁊ alio modo temperate. sicut ver est tps calidum temperate. ⁊ estas excessiue. Et sicut dicitur de hyeme ⁊ autūpno respectu frigiditatis. ⁊ ita dicendum est de locis sic dictū est de temporibus.

Sic igitur cōclusio prima. Eadem animalia sūm specie sunt longioris vite in locis frigidis tēperate q̄ in locis calidis excessiue. Patet per rationes ante oppositū q̄ calidum extrinsecum excellēs psumit hūidū intrinsecū. ⁊ ex p̄nti calidū intrinsecū qd est in hūido tanq̄ in subiecto. ⁊ frigidū extrinsecum temperatum per antiparistēsim fornicatur calidū intrinsecum.

Conclusio secunda ⁊ respōsalis ad questū. Eadē animalia sūm spēm ⁊ indiuia dū sunt longioris vite in locis calidis tēperate q̄ in frigidis intēperate. p̄. q̄ calidū extrinsecū tēperatū pseruat ⁊ pfortat calidū intrinsecū. ⁊ frigidū extrinsecū excellēs a cōtinguit calidū intrinsecū et p̄gelat hūidum intrinsecū in q̄bus p̄sistit vita. ergo eadē animalia sunt lōgioris vite in locis calidis temperate q̄ in locis frigidis intēperate. ⁊ p̄p̄ea

eadem animalia sūt maiora in locis calidis temperate q̄ in locis frigidis. q̄ calidum extrinsecū extendit humidū. frigidū aut cōstringit ⁊ impedit augmētū. ⁊ ista de cā qdā animalia frigida sanguinē hūia sunt maiora ⁊ lōgioris vite in locis calidis q̄ in locis frigidis siue habitent in mari siue in terra aut sup̄a terrā. sic serpentes: talpa: ⁊ vesperilioes sūt valde magne ⁊ sup̄ modū sue nature ⁊ longiora vite in locis calidis q̄ in locis frigidis. Et sicut qdā pisces sūt in mari rubro qd ē calidū q̄ nō possunt uiuere in mari septentrionalibus p̄pter ei⁹ frigiditatem. ⁊ cā hui⁹ ē. q̄ talia animalia sūt debilior calor ⁊ multū abūdāt in hūido. id calor eorū forficatur p̄ calidū extrinsecū ⁊ hūidū extendit ⁊ auget quod facilliter p̄gelaret in locis frigidis. p̄pter debilitatē sui calor. id animalia q̄ sunt exanguia aut pauci sanguinis nō generant in locis septentrionalibus ⁊ frigidis. aut si generantur minora sunt ⁊ breuioris vite q̄ in locis calidis.

Quā dicit pbs q̄ animalia aquatica sunt breuioris vite gressibilibus. nō q̄ hūida sunt simpliciter: s. q̄ aquosa sunt. per hoc dāns itelligere q̄ humidū facillit p̄gelabile est humidū aquosus. Et animalia hūia multū defanguine ⁊ multū calida sūt longior vite in locis septentrionalibus q̄ in australibus. Et inde etiam ratio patet euidentis quos ob res Bales ne maiores sint versus septentrionales q̄ versus austrū. Ratio nāq̄ euidentis est ex sup̄ declaratis. Et dictis infert. p. q̄ masculi ut in pluribus sunt longioris vite q̄ femelle. q̄ sunt calidiores femellis. ⁊ femelle sunt magis hūide masculis: humido scz aqueo qd facillit p̄gelatur a frigido. Et inde est etiā q̄ masculi habent superiora maiora in pluribus. ⁊ per oppositum est in femellis. q̄ calidū mouet hūidū sursum. frigidū uo deorsum.

Subiatur primo quare animalia diu abstinentia ab alimento sunt breuioris vite q̄ animalia q̄ frequenter comedūt. Rndcē q̄ causa est. q̄ calor naturalis deficiēte hūido numerali agit in hūidū naturale in q̄ est ipm psumendo. ⁊ ideo sapim destruit propter quod destruit vita que in calido ⁊ hūido p̄sistit. Quā animalia diu abstinentia ab alimento sūt debilior calor nō cito digerētes alimentū. ⁊ abūdāt in hūido grosso ⁊ viscoso. p̄pter debilitatē calor. ⁊ id talia indigēt abstinerē diu ab alimento. ut illud humidū grossum

et viscosum abundans digeratur per diuturnitatem temporis. alias illud humidum grossum et frigidum extinguere calores. et ideo talia multum domiunt. Et similiter melancolici qui etiam frigidi sunt diutius abstinent ab alimento quam colerici qui sunt calidi. Et etiam melancolici sunt voraciores colericis propter frigiditatem que est causa voracitatis. Et eadem ratione mulieres plus abstinent ab alimento quam viri. Ideo etiam animalia sine sanguine sunt brevioris vite: ut in plurimum que habentia sanguines. propter debilitatem nisi recompensetur humido pingui et dulci. Propter quod apes sunt longioris vite quibusdam animalibus sanguines habentibus eo scilicet quod habent humidum pingue et dulce quod est signum caloris.

Habitatur secundo quare plante ut in plurimum sunt longioris vite quam quedam animalia. Causa est. quia plante sunt sicciores et grossiores quam quedam animalia ideo humidum non est ita faciliter passibile sicut humidum animalium quod est subtile. Alia causa est. quia plante continue renouantur gerendo et producendo novas partes quod non est in animalibus. Cuius ratio est. quia in qualibet parte plante est virtus generativa. et non in qualibet parte animalis.

Rationes facite ante oppositum. faciliter solvuntur ex dictis. Et hec de questione et per consequens de toto libro de longitudine et brevitate vite.

Glosule super philosophia naturali Johannis versoris pstantissimi philosophi finiunt feliciter.

Sequitur tabula.

Tabula

Tabula singularū questionū ac dubiorū
circa eas occurrentiū in hoc libro determinas
torū. feliciter incipit.

Questiones primi phisicorum

Utrum de rebus na

turalibus sit sciētia questio. i.
Utrum corpus mobile sit subiectus
totius naturalis philosophie questio. ii.
Utrum p divisiones corporis mobilis seu entis
mobilis cōuenienter assignet numerus et or
do seu distinctio librorū naturalū phie q. iii.
Utrum ex cognitione causarū et principiorū et
elementorū ptingat intelligere et scire pncipia
ta causarū et elementata. questio. iiii.
Utrum vniuersalia sint nobis nociora singula
ribus questio. v.
Utrum phs naturalis habeat disputare con
tra negantes sua principia questio. vi.
Utrum sit vnum ens et immobile qstio. vii.
Dubitat pmo de motu aliquorū phoso
phorum posterorū circa hoc.
Dubitat. ii. vtrum totus et pars sint vnum
actu vel plura.
Utrum sola substantia existente ipsa per se
sit diuisibilis questio. viii.
Dubitat vtrum qntas distinguat realiter a re
quantia.
Utrum quodlibet sit in quolibet questio. ix.
Utrum pncipia rerū naturalū sint pna q. x.
Utrum pncipia cuiuslibz rei naturalis sint in
finita questio. xi.
Utrum cuiuslibet rei naturalis sint tria prin
cipia scilicet materia. forma. et priuatio. q. xii.
Utrum materia gñabiliū et corruptibiliū pos
sit esse puationi nō admixta. questio. xiii.
Dubitat pmo vtrum materia pma p intellectū
accepta an oīm formā sit in fine simplicitatē.
Dubitat. ii. vtrum materia prima a deo seu a
prima causa pcessent p creationem.
Utrum corporeorum et incorporeorum ma
teria sit vna questio. xiiii.
Utrum materia et priuatio sint vnū spē q. xv.
Utrum materia appetat formā questio. xvi.
Dubitat vtrum materia appetat formam
ratione priuationis.
Utrum materia prima sit ingenerabilis et
incorruptibilis questio. xvii.

Utrum forma substantialis ante generatio
nem rei cui est forma sit in materia fin esse
formale formabile questio. xviii.

Utrum in materia omnū generabiliū et cor
ruptibiliū ante oīm formā substantiale ponē
de sunt dimensiones interminare ipsi mate
rie prime coeternae questio. xix.

Questiones secūdi phisicorum

Utrum diffinitio

nature sit sufficiens et bene assign
nata questio. i.
Dubitat. i. quō differūt habens naturam et
ens fin naturam.
Dubitat. ii. an naturā eē sit demonstrabile.
Utrum forma sit magnāta q materia q. ii.
Utrum phica differt a mathematica q. iii.
Utrum phicus habeat considerare materiā
et formam questio. iiii.
Utrum ad phicum ptimeat considerare
quattuor causas questio. v.
Dubitat. i. quare phs magis pbat de fine
q sit causa q de alijs causis
Dubitat. ii. vtrum verū sit q partes diffinitio
nis reducant ad genus cause formalis.
Dubitatur. iiii. vtrum premisse sunt materia
conclusionis.
Dubitatur. iiij. vtrum semen reducat ad
genus cause efficientis
Utrum finis sit causa causarū questio. vi.
Utrum agentia naturalia solus preparent
materiam vt primū efficiens eam substantia
liter perficiat. questio. vii.
Dubitat pmo de modis causarum quot
sunt et qui repenn possunt in qualibet specie
cause non variando speciem cause.
Dubitat secundo de pprietatibus psequē
tibus causarum.
Utrum aliquid possit esse vel fieri a casu vel
a fortuna. questio. viii.
Utrum casus et fortuna repeniant in contin
genti ad vnumlibet questio. ix.
Utrum casus et fortuna contingant in hīs
que fiunt propter finē questio. x.
Utrum fatum sit in rebus creatis imponens
eis necessitatem questio. xi.
Dubitat quare contingentia rerum potest
stare cum infallibilitate diuine prouidentie.

Tabula

Utrum casus et fortuna differat questio. xij.
Utrum philosophus habeat per se liber causam de
monstrare questio. xij.

Utrum natura agens propter finem intendat
monstrum. questio. xij.

Utrum necessitas in rebus naturalibus oriat
ex parte materie vel finis questio. xv.

Dubitat utrum finis finem quod est causa sit eodem
modo principium sit principium in demonstratis.

Questiones tercijs philosophorum.

Utrum ignoratio motus

non necesse sit ignorare materiam q. i.
Utrum motus sit questio. ij.

Utrum motus sit in eodem predicamento et eius
de essentia cum suo termino ad quem questio. iij.

Utrum motus bene diffiniatur questio. iij.

Utrum motus sit in mobili subiective q. v.

Dubitat utrum motus sit actus et mouetur et mobilis

Utrum actio et passio sint unus motus in mo
bili existens questio. vi.

Utrum ad naturale philosophum pertineat con
siderare de infinito questio. vij.

Utrum infinitum sit. questio. viij.

Utrum sit aliquid corporis sensibilis actu infinitum q. ix.

Utrum infinitum finem potentiam in rebus na
turalibus reperiat. questio. x.

Utrum infinitum bene diffiniatur questio. xi.

Dubitat primo utrum infinitum finem appositio
nem et diuisionem eodem modo reperiat in
magnitudine et numero.

Dubitat secundo utrum infinitum eque primo
sit in motu tempore et magnitudine.

Dubitat tercio utrum remotione infiniti in actu
tollat considerationem mathematicorum.

Questiones quarti philosophorum

Utrum locus sit q. i.

Utrum locus sit materia vel forma
aliquius corporis questio. ij.

Utrum aliquid idem sit in seipso questio. iij.

Utrum locus sit equalis locato questio. iij.

Utrum locus bene diffiniatur questio. v.

Utrum ultra spera sit in loco per accidens q. vi.

Utrum ponendum sit vacuum in rebus natura. q. vij.

Utrum ad saluandum motum ponendum sit vacuum. viij.

Utrum si esset vacuum graue vel leue simplex i
eo positum succellit in tempore moueret. q. ix.

Utrum sit ponendum vacuum corporibus imbi
bitum naturaliter. questio. x.

Dubitat utrum rarefactio sit augmentatio
et condensatio sit diminutio.

Utrum tempus sit questio. xi.

Utrum tempus habeat esse et aia et non solum iura. xij.

Utrum diffinitio temporis sit bene assignata q. xij.

Utrum nunc sit numerus eius quod fertur et cetera. q. xij.

Utrum tempus mensuret motum questio. xv.

Utrum tempus sit mensura motus et quietis
mobilium et quiescibilium questio. xvi.

Utrum tempus sit magis causa corruptionis quam ge
nerationis et obliuionis et scientie. q. xvij.

Utrum tempus multiplicet ad multitudines
temporalium. questio. xvij.

Utrum eternitas que est mensura esse diuini
ni bene diffiniatur. questio. xix.

Utrum sint tres mensure durationum realiter
distincte. scilicet eternitas et tempus q. xx.

Questiones quinti philosophorum

Utrum motus siue

mutatio sint subiective in se vel
in forma finem quas sit motus q. i.

Utrum sola mutatio que est de subiecto i sub
iectum sit motus proprie dictus questio. ij.

Utrum substantia ad aliquid sit per se motus. q. iij.

Utrum actus et passio sit per se motus q. iij.

Dubitat utrum ad quod sit motus et per se sit motus.

Utrum solum ad tria predicamenta scilicet qualitate
quantitate et ubi sit per se motus. questio. v.

Dubitat quot modis dicatur immobile.

Utrum omnia continua sint tangentia et tangentia
inter se habentia et non e contra questio. vi.

Utrum ad unitatem motus requiratur unitas mobilis
unitas termini ad quem et unitas temporis q. vij.

Dubitat. i. si socrates prius alteretur aliquid alter
ratur et postea cesset et deinde reincipiat eadem
alteratur alterari in se. utrum posterior altera
tio sit una in numero cum prima

Dubitat. ij. utrum sit eadem samitas in homine de se
ro que fuerit mane. supposito quod non supueniat
egritudo.

Utrum possibile sit aliquid specie differentia ad in
uicem continuari questio. viij.

Dubitat utrum motus irregularis sit unus.

Utrum motus dicitur motus quies quies quies. q. ix.

Utrum quietis violentie sit aliquid generatio q. x.

Questiones sexti philosophorum.

Utrum sit possibile

aliquid continuum ex indivisibilibus

Tabula

componi questio. i.

Utrū si magnitudo cōponat ex indiuisibilibus sit necesse motū faciū sup ea tps in q sit ex indiuisibilibus componi questio. ii.

Utrū magnitudo tps pstr diuidat. q. iii.

Utrū magnitudo tps pstr se habeat ad esse finitū t esse infinitū questio. iiii.

Utrū in nūc cōtingat aliquid moueri. q. v.

Utrū omē qd mutat sit diuisibile qst. vi.

Utrū ista qnq pstr pdiuidant. scz mobile mor' tps t ipm moueri t id i q ē mor'. q. vii.

Utrū i motu sit dabile pīmū mutatū eē. viii.

Utrū añ omē mutari sit mutatū esse. t ante omē mutatū esse sit mutari questio. ix.

Utrū magnitudo mobiler motus t tps cō sistr se habeat ad esse finitū vl' infinitū. q. x.

Utrū in statu t quiete def pīmū questio. xi.

Utrum motus sit questio. xii.

Utrū impartibile possit moueri qstio. xiii.

Questiones septimi phisicorū.

Utrū omne quod

moueatur ab aliquo moueatur q. i.

Dubitat utrū demonstratio dicta sit a priori.

Utrum in mouentib' t motis sit processus in infinitum questio. ii.

Utrū omē mouēs sit sit cū eo qd mouet. iij.

Utrū solū ad terciā spēm qualitatis sit p se alacratio questio. iiii.

Utrū ad hī' t dispositōes sit p se alacratio. v.

Utrū oīs motus oī motui sit cōparabilis fm velocitatē t tarditatē questio. vi.

Utrū septē regule de compabilitate motuum sint vere questio. vii.

Sequunt' qstioēs octauiphicorū

Utrū prima causa

q est deus pcesserit mudū eremita re sue durationis questio. i.

Utrū mot' nō inceperit nec desinet eē q. ii.

Utrū oīa sp qescat vl' sp moueant vl' aliq sp qescant t aliq sp moueant tē. questio. iij.

Utrū oē qd mouet moueatur a motore distincto fm eē t diuisione vl' fm diuisione tē. iiii.

Utrū gūia t leuia simplicia p se moueatur a gūante t p accides a remouēte phibēs. q. v.

Utrū omne mouens moueatur questio. vi.

Utrū oē mouēs se ipm: diuisibile sit in prez p se mouēte t in prez p se motā questio. vii.

Utrū necesse sit esse vñū pīmū mouēs ppe nū t mobile p se t p accides questio. viii.

Utrū mor' local' sit pīmū oīm motū q. ix.

Utrū aliq mor' vel mutatio alius a locali possit esse pīnuus t ppetu' questio. x.

Utrū omē qd reflectat necesse sit in puncto reflectionis quiescere questio. xi.

Utrū motus circularis possit esse ppetuus vel continuus questio. xii.

Utrū mouēs tpe infinito sit infinite virtutis de necessitate questio. xiii.

Utrū in magnitudine finita possit esse virtutis infinita t econtra questio. xiiii.

Utrum piecta a pīmo pīciente post recessum moueant a medio questio. xv.

Utrū pīmū mouens sit oīno impartibile t nullam magnitudinē habens. questio. xvi.

Sequunt' questiones pīmi libri de celo et mundo.

Utrū scientia na-

turalis sit circa corpora t magnitudines questio. i.

Dubitat pīmo qd sit subiectū hui' libri.

Dubitat secundo quare pbus dicit fere in textu.

Utrum mundus sit perfectus questio. ii.

Dubitat pīmo que sunt partes pīncipales vniuersi

Dubitat secundo qualiter intelligit dictum Pitagore scz oīa sunt determinata tñb'.

Dubitat tercio. utrū pbatio philosophi p quam probat q non sunt nisi tres dimēsiōes sit efficax tñ.

Utrū vñū corp' simplicis sit tñ vñū mor' simplex fm naturam questio. iij.

Utrum vñius corp' tñ sint tres motus simplices questio. iiii.

Utrū preter quattuor elementa ponendum sit aliquod corpus simplex circulariter motū ab ipsis realiter distinctū qd essentia quinta a philosophis nuncupatur questio. v.

Utrū celum sit leue vel graue questio. vi.

Utrum celum sit ingenerabile t incorruptibile questio. vii.

Dubitatur pīmo qualiter philosophi differant a theologis circa productionē celi.

Dubitat secundo an in celo sit materia.

Dubitatur tercio si contrarietati motuum respondeat pīetas mobilū et econuerso

q. ii

Tabula

Dubitarur quarto. q non videtur q contra rietas motuum consequatur constanteratem mobilium.

Dubitarur quinto. vtrum verum sit q ome alterabile est augmentabile et diminubile.

Vtrum motui circulari sit aliquis motus cotrans. questio. viij.

Vtrum sit aliquod corpus circulariter motum infinitum. questio. ix.

Dubitarur si sit assignare centrum in corpore infinito circulari.

Vtrum possibile sit aliqd corpus simplex recte motum esse actu infinitum. questio. x.

Vtrum possibile sit aliquod corpus sensibile esse actu infinitum. questio. xi.

Vtrum ex parte actiois et passionis concludi possit aliquod corpus sensibile non esse infinitum. questio. xij.

Vtrum si essent plures mundi terra vnus naturaliter moueret ad terram alteram. qd. xij.

Vtrum possibile sit esse plures mundos. qd. xij.

Vtrum totalis mundus sit genitus et corruptibilis. questio. xv.

Vtrum omnis potentia terminetur ad maximum. questio. xvi.

Vtrum ex parte sempiterni possit demonstrari omne incorruptibile esse genitum et corruptum. questio. xvij.

Vtrum genitus et corruptibilis conuertantur et simul ingenerentur et incorruptibile. qd. xvij.

Sequuntur questiones secundi libri de celo et mundo.

Utrum celus sit sempiternus et immortale motu motu sempiterno. questio. i.

Vtrum in omni corpore repenatur sex differentie positionu ex natura rei distictae. qd. ij.

Vtrum in omni corpore celesti repenatur sex differentie positionu ex rei nature distictae. qd. iij.

Vtrum in celo polus semp nobis manifestus qui dicitur arcticus sit deorsum. Et polus nobis inmanifestus qui dicitur antarcticus sit sursum et oriens sit dextrum et occidens sinistru. pum.

et meridiei ante et post noctis retro. qd. iij.

Vtrum necesse sit celum moueri pluribus modis ad saluandum generationes et corruptiones. questio. v.

Vtrum celum de necessitate sit sphericum figure. questio. vi.

Vtrum rationale sit celum semper moueri versus vnain partem determinatam. scz illam versus quam nunc mouetur. et nunq moueri versus oppositam. et ita moueretur vna de terminata parte et nunq ab opposita parte. qd. viij.

Vtrum ad saluandum ea que in motu apparent necesse sit ponere in celo circulos eccentricos concentricos et alios epiciclos. questio. viij.

Vtrum motus celi sit regulans. qstio. ix.

Vtrum astra sint de natura ignis. qstio. x.

Vtrum omnia astra alia a sole. et omnes planetas lumen suum recipiant a sole. qstio. xi.

Dubitarur primo vtrum in omnibus alijs astris sicut planetis lumen sit eiusdem virtutis.

Dubitarur secundo. vtrum omnia alia astra a sole planete equaliter luceant.

Vtrum astra moueantur motu proprio distincto a motu suorum orbium. questio. xij.

Vtrum astra et orbis quibus insiguntur causent sonos armonicos. questio. xij.

Vtrum orbis superiores supremo celo propinquiores velocius moueantur motu diuino quam inferiores. et inferiores velocius moueantur motu proprio qui est ab occidere in orientem. questio. xij.

Vtrum astra sint sphericum figure. qstio. xv.

Vtrum motus orbium celestium debeat multiplicari secundum proportionem distantie vnius cuiusq orbis ad supremum orbem ita q superius moueatur vno motu est secundus duobus et cetera. questio. xvi.

Vtrum terra naturaliter quiescat in medio mundi. questio. xvij.

Vtrum terra sit sphericum figure. questio. xvij.

Supertertio libro celi et mundi non fecit Johannes vltimus qstioes sedz more scole parisiensis.

Sequuntur questiones quartilibri.

Vtrum sit aliquod corpus simpliciter graue. et aliqd simpliciter leue. et aliqd graue. et aliqd leue in respectu. questio. i.

Dubitarur primo. an grauitas et leuitas sine forme substantiales grauium et leuium.

Dubitarur secundo. vtrum aliquod elementum

Tabula

tum in suo loco naturali sit graue aut leue.

Dubitatur tertio. vtrum quodlibet corp⁹ qd⁹ est alio grauius in aere sit grauius in aqua.

Utrum vacuū & plenū sūt cā gūis & leuis. qd⁹. iij.

Utrum ex pte q⁹litatū motuaz sufficiat cōcludi possit nūcrus quaternari⁹ elemētorū.

Dubitat^r vtrū leuitas aeris & leuitas ignis differat spē. sicut grauitas terre & gūitas aq⁹.

Utrum loca naturalia grauium & leuiū sim plicium sint cause suozū motuū q⁹stio. iij.

Utrum figure grauiū & leuiū sint cause motuum sursum & deorsum corūdez. q⁹stio. v.

Sequunt^r questiones primi libri de generatōe et corruptōe

Trus de corpore
mobili ad formā sit scientia canq⁹ de subiecto libri de generatōe & corruptione. q⁹stio. i.

Dubitat^r vtrū re corrupta possit scientia ei⁹ permanere in anima.

Utrum ponēs vnū pncipiū materiale possint saluare distinctionē gñatōis cū altatōe. q. iij.

Utrum sit vna materia oīm habentū transmutationē adinuicē q⁹stio. iij.

Dubitat^r quō materia sū se p⁹siderata dicatur vna in oīb⁹ gñabilib⁹ & corruptibilib⁹ cūz nūl⁹ idē videat^r esse in diuersis speciebus.

Utrum democrit⁹ ponēs corpa indiuisibilia esse pncipia rerū possit saluare distinctiones gñatōis ab alteratōe & alijs motib⁹ q. iij.

Utrum sit aliq⁹ gñatio simpliciter q⁹stio. v.

Utrum gñatio vni⁹ sit corruptio alter⁹ q. vi.

Dubitat^r an gñatio sū quid sū p⁹supponat corruptionē quēadmodū gñatō s⁹balis.

Utrum gñatio differat ab alteratōe q. viij.

Utrum i corruptōe substantiali ex pte formaz substantialiū necesse sit resolutionē fieri vsq⁹ ad materiam nudam q⁹stio. viij.

Dubitat^r. i. vtrū eadē q⁹litas v⁹ q⁹litas inaneat in genito q⁹ prius fuit in corrupto.

Dubitat^r secūdo vtrū a pluriū agentū quōlibet possit idē effectus numero p⁹duci.

Dubitat^r tertio vtrū ab eodē agēte pluriū instātiū possit idē effect⁹ numero p⁹duci.

Utrum augmentatio & diminutio sint motus ab alijs distincti q⁹stio. ix.

Utrum illud qd⁹ auge⁹ sit solū in potētia q⁹ tū nullā penitus habens q⁹litate. q. x.

Dubitat^r vtrū in augmētatōe illud qd⁹ adue

nit^r puta cibus augeat^r vel illud cui adueniat puta membrum vel vtrūq⁹.

Utrum tres conditiones augmētatōis sint sufficienter posite &c. q⁹stio. xi.

Dubitat^r primo an ad saluandū augmētationē p⁹ueniens sit ponere poros.

Dubitat^r secūdo vtrū calor naturalis continue in humidum radicale agat.

Dubitat^r tertio an nutrimentū sit simile vel dissimile ei quod nutritur.

Dubitat^r quarto qualiter differūt nutritio & augmētatio a generatione.

Dubitat^r quinto vtrū augmentatio sit q⁹num vel quale.

Dubitat^r sexto an motus nutrimenti quod transmutat^r ad singulas partes viuētis sit naturalis.

Utrum augmētatio sit vnus motus & contrarius q⁹stio. xij.

Dubitat^r pmo an viuēs q⁹diu viuāt nutriat^r

Dubitat^r. iij. q⁹le debeat eē nutrimentum

Dubitat^r tertio quid paritur ipsum membrum ab alimento.

Dubitat^r quarto vtrū illud qd⁹ auge⁹ sit q⁹num in vniuersali vel particulari.

Dubitat^r quinto qualiter differant subiectū augmētationi & nutritioni

Utrum oē agēs agat p⁹ tractū q⁹stio. xij.

Utrum simile agat in sibi sile q⁹stio. xij.

Utrum oē agens in agendo repartit^r q. xv.

Dubitat^r quō agens parit in pposito.

Utrum actio & passio habeant fieri per poros aut p⁹ corpa indiuisibilia q⁹stio. xvi.

Utrum mixtio sit possibilis q⁹stio. xvij.

Utrum elementa maneant formaliter i mixto q⁹stio. xvij.

Sequuntur questiones secundilibrade generatione et corruptione.

Utrum materia pri

ma sit pncipiū materiale quatuor elementorum & quatuor q⁹litates prime sint pncipia formalia elementorum q⁹stio. i.

Utrum sūt quatuor q⁹litates p⁹me q. iij.

Dubitat^r an illegualitates p⁹me possint conuenire elementis existentibus in sua naturali dispositione.

Tabula

Utrum tñ sint quattuor elementa quest. iij.
Dubitat primo ex quo quodlibet elemen-
tum determinat sibi vnā qualitatem in supremo
quare nō sufficit vna qualitas ad constitutio-
nem elementi.

Dubitat secundo de loco ipsorum elemen-
torum.

Dubitat tercio an ignis et aqua magis con-
trariant q̄ ignis et terra.

Utrum cuiuslibet elementorū cōueniat primo
vna qualitatum p̄manum an scz terra sit p̄-
mo sicca et aqua frigida et aer primo humidus
et ignis primo calidus questio. iij.

Dubitat primo an quodlibet elementū ha-
beat duas qualitates in supremo.

Dubitat secundo vtrū calor ignis et aeris
sint eiusdē speciei et sūt de alijs.

Utrum ex quolibet elemento immediate gene-
rari possit quodlibet elementum questio. v.

Utrum in genere corporum quattuor eleme-
ta sint p̄ma questio. vi.

Utrum ad generationem cuiuslibet mixti
existentis circa medium concurrant quattuor
elementa questio. vii.

Utrum tñ sint tria principia gñarōnis et cor-
ruptionis istorū inferiorū questio. viij.

Utrum quattuor elementa p̄ suas virtutes acti-
uas et passivas sint agentia sufficiens ad ge-
nerationē mixtorū inferiorū questio. ix.

Utrum motus solis ab obliquo circulo sit cā-
ppetuitatis generationis et corruptionis isto-
rum inferiorum questio. x.

Dubitat qualiter habeat veritatē illa p̄po-
sicio. idem in q̄tum idem et sūt se habens na-
tū est facere semper idem.

Utrum omne vnū habet determinatam per
modum sue duratiōis a celo p̄mo questio. xi.

Utrum ex pte finis et cause mouētis sit p̄pe-
tuitas in generationibus et corruptionibus
questio. xij.

Utrum aliquod corruptū possit idē in nume-
ro reproduci questio. xij.

**Sequuntur questiones primi li-
bri metaphysicorum.**

Utrum corpus sim-
plex mobile ad formā mixti imp-
recti put est in via ad talem im-
pressionē sit subiectū libri metaphysicorū. q̄stio. i.
Dubitatur qualiter intelligitur dictum Pri-

stotelis illud scilz ea que accidunt in regione
elementorum fin naturam in ordinatozem
accidunt etc.

Utrum necesse sit hunc mundum inferiorem
esse continuū lanonibus superioribus vt tota
virtus eius inde gubernet questio. ij.

Utrum vnū elementū naturaliter sit loca-
tum in concauo alterius et ipe ignis in conca-
uo orbis lune questio. iij.

Utrum motus localis sit calefactiuus? q. iij.

Dubitatur primo vtrum ignis et suprema
regio aeris naturaliter moueantur motu cir-
culari.

Dubitatur secundo que sit causa q̄ sic mo-
ueatur.

Dubitatur tercio vtrum lumen sit de se ca-
lefactiuum.

Dubitatur quarto vtrū sol qui est maxime
lucidus sit maxime calidus.

Utrum media regio aeris sit semper frigida
questio. v.

Dubitatur primo vtrū in suprema regione
aeris possint generari nubes.

Dubitatur secundo vtrū sub polis possint
generari nubes.

Dubitatur tercio de figura medie regionis
aeris.

Utrum vnū contrarium sit fortificatiū alte-
rius p̄ antiparistēs.

Dubitatur primo vtrum naturaliter a princi-
pio intrinseco vnū contrariū moueatur ad
fugiendū aliud.

Dubitatur secundo vnde est q̄ virtus vnica
fortior est seipsa dispersa.

Utrum oēs impressiones ignite sint eiusdē
speciei specialissime questio. viij.

Dubitatur primo vtrum impressiones igni-
te moueantur naturaliter vel violenter vel a
quo mouentur.

Dubitatur secundo vtrum sidera volantia
moueantur per extrusionē aut per continuas
adulsiōnes.

Dubitatur tercio vtrū sidera volantia sint in
celo vel in media regione aeris.

Dubitatur quarto vtrū omnes impressiōes ig-
nite sint eiusdem q̄ritatis.

Dubitatur quinto de tpe in quo fiunt impres-
siones ignite.

Dubitatur sexto que istarum impressiōnum
magis durant.

Dubitatur
de re al
Utrum
beant app
nei color
Dubitat
Dubitat
Dubitat
translat
tempore
Dubitat
parent im
mata aud
similes su
Dubitat
eiusdē ip
Utrum co
Utrum co
Dubitat
cometa.
Dubitat
nenne con
Dubita
Dubitat
re plures
Dubitat
Utrum ga
Utrum
ris ques
Dubitat
atio futur
Dubitat
Utrum ro
ref de mun
Dubitat
Dubitat
Dubitat
Utrum g
tunno q̄
Dubitat
Utrum a
concauita
ip̄is con
Utrum
fuerit aut
Dubita
te comun
dua.

Sequuntur

Tabula

Dubatur septimo vtrum vapor sit natura
re altius q̄ exalatio.

Utrum de nocte existente aeris serenitate de
beant apparere hyatus & voraginez sangui
nei coloris. questio. viij.

Dubitat primo q̄re ista nō apparēt de die.

Dubitat secūdo q̄re talia apparēt cē i celo

Dubitat tercio quare magis apparēt h̄mōi
fantasimata serenitate aeris existente q̄ i alio
tempore.

Dubatur quarto quare est q̄ sepe dum ap
parent impressiones ignite aut h̄mōi fantas
mata audiunt quidaz parui soni qui interdū
similes sunt vocibus humanis.

Dubitat quinto vtrum exalatio & vapor sint
eiusdē speciei specialissime.

Utrum cometa sit de natura celi questio. ix.

Utrum cometa sit de natura elementari. q. x.

Dubitat primo, in quo tpe magis generat
cometa.

Dubitat secūdo que est causa buturne pma
nentie comete

Dubitat. iij. d. cā diuersitatis colorū comete

Dubitat quarto, vtrum simul possint appare
re plures comete.

Dubitat quinto de signo comete.

Utrum galaxia sit de natura elementari. q. xi.

Utrum pluuia generet i media regione ae
ris questio. xij.

Dubatur primo per que sciri potest genes
atio future pluuie.

Dubitat secūdo de accidentibus pluuie.

Utrum ros & pluuia sifr generent. & sifr que
ref de nibe & pruina questio. xij.

Dubitat primo de accidentibus rois.

Dubitat secūdo de accidentib⁹ nius.

Dubitat tercio de accidentib⁹ puine.

Utrum grando magis generat in vere & au
tumno q̄ in estate & hyeme questio. xiiij.

Dubitat de accidentibus grandinis.

Utrum aque fontū & fluuiozum generent in
concauitatibus terre & ex aere circumcluso in
ipsis conuerso in aquam questio. xv.

Utrum vbi nunc est mare prius aliquando
fuerit aut posterius erit terra arida q. xvi

Dubatur an possibile sit montes in vna p
te corrumpi et iterum generari et iterum pro
duci.

bri methaurozum.

Utrum terra debe
at totaliter esse cooperta aquis
questio. i.

Utrum mare in suo loco naturali sit genera
bile & corruptibile. questio. ij.

Utrum mare debeat fluere & refluere q. iij.

Dubitat primo cum luna habeat maiorem
virtutem supra mare quādo est in puncto me
ridiei q̄ quando est in occidente vel oriente q̄
re astrologi magis aspiciunt in natiuitatib⁹
hominum ad stellas ascendentes supra ipm
orizontem q̄ ad ipsas existentes in puncto
meridiei.

Dubitat secūdo an luna moueat aquaz p
lumen suum aut per aliam influentiam distin
ctam a lumine.

Dubatur tercio, an fluxus & refluxus ma
ris debeant esse maiores in vno tempore q̄
in alio.

Dubitat quarto quare est q̄ aliqua maria
solum fluunt semel in mense & alia nunq̄ flu
unt

Utrum mare sit salsum questio. iij.

Dubatur primo an fontes & fluuij debe
ant esse salsi.

Dubatur secūdo vnde est q̄ aliqui fon
tes conuertunt aliqua corpora terrestria i ip
sis posita in lapides.

Dubitat tercio vnde est q̄ alique aque fon
tales in origine fontium causant strumas in
collo.

Dubitat quarto quare alique fontales aq̄
faciūt oues potantes ex illis albas & econ
tra aliq̄ faciūt nigras albas.

Dubatur quinto que aque sunt saniores.

Utrum ventus sit exalatio calida & sicca in
ta lateraliter circa terram questio. v.

Dubatur primo an terra sit causa cōmoti
onis & cessationis ventoz

Dubatur secūdo cum pluuie faciant
cessare ventos, an aliquando eos continuo
ueant.

Utrum tm̄ sint duodecim venti questio se
pta.

Dubatur primo de accidentibus ventoz
q̄re venti boreales cōiter flant in autumno
post tropicum estiuale, & tamē v̄tri australes
q. iij

Sequuntur questiones secundili

Tabula

non fiant in vere post tropicum hyemalem.

Dubatur secundo. vtrū venti australes fiant a polo antarctico nobis immanifesto sicut vērē nō boreales a polo arctico nobis manifesto.

Dubatur tertio. vtrū plures venti debeant flare a septentrione q̄ a meridie.

Dubatur quarto. vtrū venti debeant reduci ad quattuor principales.

Dubatur quinto. vtrū vēnī ōnī possit sīl pflare

Dubatur sexto. vtrum aliqui venti faciant alios cessare.

Dubatur septimo. que est causa giratōnis ventorum.

Dubatur octavo. vtrū venti distinguatur penes calidūz frigidūz humidūz vel siccūz.

Dubatur nono. in quo tempore āni debeant magis flare venti circulares.

Utrū morī ēre p naturā sit possibilē. q. vii.

Dubatur de accidenb⁹ terre motus.

Utrū comitū sit factus in nubibus ex violenta percussione exaltatōnis calide et sicce ad altera nubis questio. viii.

Dubatur primo. vnde cansatur varietas sonorum toni rui

Dubatur secundo. q̄ rōitrua sint magis timēda

Dubatur tertio. quō causas caneus fulminis.

Utrum typhones et enephe incēssiones et fulmina sint eiusdem speciei. questio. ix.

Sequuntur questiones tertij libri methaurozum.

Utrū radi⁹ visua lis refrangatur in occurſu mediij rarioris et densioris q. i.

Utrum halo debeat apparere circularis figure. questio. ii.

Utrum colores apparentes in yride sint veri colores. questio. iii.

Utrū yns debeat incolor appere. q. iiij.

Utrū quādo apparēt due yrides superior sit debilior in coloribus q̄ inferior. q̄stio. v.

Dubatur primo. vtrū yns possit causari a luna sicut a sole.

Dubatur secundo. vtrum duo homines in eadem parte yridem videre possunt.

Dubatur tertio. quare est q̄ videm⁹ qñq̄ yndem inter nos et arbores vel montes.

Dubatur quarto. vtrū yns semper appareat per unū semicirculi vel portionis mag

ioris semicirculi.

Utrum paretie et virge debeant apparere per reflexionem aut refractiones. q̄stio. vi.

Dubatur de accidenb⁹ paretiorū et garū.

Utrum mineralia causentur in terra per impressionem exaltatōis sicce et vaporose. q. vii.

Dubatur primo de multitudine metallorum.

Dubatur secundo de nominibus metallorū.

Questiones quarti methaurozum.

Utrū tātū sint quatuor qualitates prime. q̄stio. i.

Dubatur primo. vtrū influentie corporū celestīū sint qualitates insensibiles.

Dubatur secundo vtrū odor et sapor sint qualitates non actiue.

Utrum sint due qualitates actiue. scz caliditas et frigiditas. et due passiue. scz siccitas et humiditas. questio. ii.

Dubatur. vtrum ignis desiccet humidum ratione caliditatis vel siccitatis.

Utrū generatio simplex fiat a calido et frigido tanq̄ a causis instrumentālibus. q. iii.

Dubatur vtrū calor extrinsecus inuēt calorem intrinsecum.

Utrum putrefactio fiat a calido extrinsecoco. questio. iiij.

Utrum frigiditas preseruet corpora a putrefactione. questio. v.

Utrū aialia p putrefactōz possit gñari. q. vi.

Dubatur primo que sit propria causa generationis substantialis illius animalis.

Dubatur secundo. vtrum ex putrefactione possint generari animalia perfecta.

Dubatur tertio. vtrū illa aialia que generantur p putrefactionē sint eiusdē spēi cum illis que generantur per propagationem.

Dubatur quarto vtrum plante possint generari per putrefactionem.

Utrū diffinitio digestionis sit bene assignata. questio. vii.

Dubatur primo. vtrū digestio fiat p frigidū.

Dubatur secundo. vtrum caliditas extrinseca sit causa digestionis.

Utrū balnea conferant ad digestionem naturalem. questio. viii.

Dubatur primo qbus hoibus magis cōferat balnea et qd magi ppetit balneum suphe

Dubatur secundo vtrum sit bonum comedere

Tabula

edere et bibere in balneo.

Dubitat tño qd' hoib' mag' pferit balnea.

Utrum sint tres spes digestionis. qstio. ii.

Utrum smpata debeant dici elixata vel assata. questio. x.

Dubitat pmo. vtrū lapides sint elixabiles.

Dubitat secūdo. vtrū vermes gñati in aia. li generctur in stomacho vel epare vel in alia parte corporis.

Dubitat tertio. vtrum laborantibus assata su. cōuementia. et studentibus elixata

Utrum durum et molle exiccatio et humectatio coagulatio et liquefactio sint effect' sic et et humidit. questio. xi.

Dubitat pmo quomodo differunt intin guibile et liquefactibile

Dubitat secūdo que sunt flexibilia.

Dubitat tertio quomodo differunt frangibilia et comminabilia.

Dubitat quarto qd' sūt sibiecta hñdōi qlitātū.

Sequuntur questiones primi libri de anima.

Utrum iter ptes pñie
naturalis scientia de anima sit melior et honorabilior. questio. i.

Utrum aia sit subiectū in libro de aia. q. ii.

Dubitat vtrum vniuersale nihil sit vel potius sit singulis.

Utrum accidentia magnā partē cōferant ad cognoscendum qd' quid est. questio. iiij.

Dubitat vtrum oporteat prius querere totā animā aut partes eius.

Utrum cognoscibile sit in cognoscente scdm esse reale.

Sequuntur questiones secundilibri de anima.

Utrum aia sit substantia.
ria. questio. i.

Utrum diffinitio aie sit bñ assignata. qd. ii.

Utrum anima rationalis vniatur corpori organico vt forma. questio. iiij.

Utrum ppria diffinitio aie sit bñ assignata. q. iiij.

Utrum in eodē hoie sūt plures aie per essentias differentes aut preter aiam rationālē in eo sit ponēda alia forma substantialis. q. v.

Utrum anima sit tota in toto et tota in qualibet parte corporis. questio. vi.

Utrum anima humana sit aliquid per se subsistens. questio. viij.

Utrum potentie anime realiter distinguantur a sua essentia. questio. viij.

Dubitat vtrū vna potētia causef ab alia.

Utrum tñ sint quinq' genera potentiarum anime. questio. ix.

Dubitat pmo que potētie anime constituunt gradum viuendi.

Dubitat secūdo vtrum habens sensum habeat appetitum.

Dubitat tertio qualiter se habet ratio ad particulares animas.

Utrum potentie distinguantur scdm spem per actus et acc' per obiecta. questio. x.

Utrum naturalissimum operum in viuētib' sit generare sibi simile. questio. xi.

Dubitat vtrū operatōnes potentie vegetatiue sint ab anima.

Utrum alimentum sit obiectū potentie vegetatiue. questio. xij.

Dubitat pmo quō differēter se hēat obiectum sensus ad sensum et obiectum potentie vegetatiue ad ipsam.

Dubitat secūdo vtrum alimentum debeat esse simile vel dissimile nutritio.

Utrum sint tñ tres potentie anime vegetatiue. scz nutrire augere et generare. qstio. xiiij.

Utrum sint aliquę virtutes naturales potētie nutritiue subseruientes. questio. xiiij.

Dubitat vtrū semē solū sit ex supfluo alimentari

Utrum sensus sit potētia passiua. qstio. xv.

Dubitat vtrū sensus sit tñ singulariuz.

Utrum qñq' sēsibilia cōia. s. magnitudo nūc' r' figura mor' et qñq' sint sēsibilia p se. q. xvi.

Utrum ad vidēdū req'rat lumē ppter mediu tñ et non ppter colores. questio. xvij.

Utrum color sit ppriū obiectū visus. q. xvij.

Utrum sonus fiat in aere tanq' in pprio medio. questio. xix.

Dubitat vtrū sonus causef a percutientes et a percusso vel ab vtroq'.

Utrum son' sit ppriū obiectū audit'. q. xx.

Dubitat pmo que sint differentie soni.

Dubitat secūdo qre pbs b determinat de generatione soni. et tamen nō determinat prius de generatione coloris.

Utrum diffinitio vōq' sit bñ assignata. q. xxi.

Utrum odor sit ppriū obiectū olfact'. q. xxiij.

Dubitat pmo vtrū aptitudo mētis magis correspōdeat bonitati tactus q' visus.

Tabula

Dubitat secundo cum homo habeat certissimum tactum quare species odorum denominantur a speciebus saporum magis quam a qualitatibus tangibilibus quam percipiunt tactu.

Dubatur tertio an species odorum semper cor respondeant speciebus saporum.

Utrum odor multiplicetur realiter per medium aut solum intentionaliter. questio. xxiij.

Dubatur primo qualiter organum olfactus immutetur ab odore.

Dubatur secundo. utrum homines et alia animalia habeant cunctos sensum olfactus.

Dubatur tertio. quare magis sit spiritus immutatio a visibili quam ab alijs sensibilibus immutantibus.

Utrum sapor sit proprium obiectum gustus. q. xxiij.

Dubatur primo utrum gustus sit quidam tactus.

Dubatur secundo quod sunt species saporis.

Utrum sensus tactus sit proprius plures sensus. q. xxv.

Dubatur. utrum caro sit organum tactus in animalibus habentibus carnem. et in non habentibus alijs quod proportionabile carni etc.

Utrum inter tangens et tactum sit semper idem medium. questio. xxvi.

Dubatur primo cur sensus tactus inuenitur in qualibet parte corporis animalis et non alij sensus.

Dubatur. utrum organum tactus sit frigidum calidum humidum aut siccum.

Dubatur tertio. utrum aqua possit tangi siue etiam aer.

Dubatur quarto quid est obiectum tactus.

Utrum sensus sit susceptivus specierum sine materia. questio. xxvij.

Dubatur utrum non habens sensum possit pari ab alijs sensibilibus tangibilibus et gustabilibus et a colore sono et odore.

Utrum sint tamen quinque sensus exteriores. scilicet visus auditus etc. questio. xxviii.

Dubatur primo utrum per sensum cunctibus operetur eis ponere unum sensum appropriatum.

Dubatur secundo quare habemus plures sensus et non unum tantum.

Utrum sensus particulares percipiant suas actiones. questio. xxix.

Utrum ad discernendum sensibilia diversorum sensuum ab invicem sit ponendus sensus communis. questio. xxx.

Utrum preter quinque sensus exteriores in animalibus perfectis sint quinque sensus interiores. scilicet sensus communis imaginativa fantasia estimativa et memoria. questio. xxxi.

Utrum intelligere et sentire sint idem et operatio cum fantasia. questio. xxxij.

Utrum fantasia sit sensus intellectus scientia vel opinio. questio. xxxij.

Dubatur primo quid sit fantasia.

Dubatur secundo cum fantasia sit motus factus a sensu qualiter fantasia possit esse falsa sensu existente vero.

Dubatur tertio a quo sumitur nomen fantasie.

Dubatur quarto quare animalia agunt et patiuntur secundum fantasiam.

Sequuntur questiones tertij libri de anima.

Utrum intellectus non

est possibilis sit potentia passiva. q. i.

Utrum intellectus possibilis secundum esse sit separatus a corpore. questio. ij.

Utrum post actum intelligendi species intelligibiles possint conservari in intellectu. questio. iij.

Dubatur. utrum memoria intellectiva sit alia potentia ab intellectu.

Utrum quidditas rei materialis sit proprius obiectum nostri intellectus. questio. iij.

Utrum intellectus noster possibilis sit intelligibilis. questio. v.

Dubatur unde habet intellectus possibilis quod non intelligit per suam essentiam. sed per speciem intelligibilem.

Utrum in anima nostra preter intellectum possibilem sit ponendus intellectus agens. q. vi.

Utrum species intelligibilis a fantasmatibus abstracta sit id quod intelligitur. q. viij.

Utrum intellectus noster per prius cognoscat divisibile quam indivisibile. questio. viij.

Dubatur primo utrum intellectus possit esse falsus.

Dubatur secundo. utrum intellectus noster possit simul multa intelligere.

Utrum intellectus noster cognoscat res materiales abstractas a speciebus fantasmatibus. q. ix.

Utrum intellectus noster possibilis possit actu intelligere per species intelligibiles quas habet non convertendo se ad fantasmata. questio. x.

Utrum intellectus noster possit intelligere singularia. questio. xi.

Dubatur primo. utrum intellectus noster possit infinita cognoscere.

Dubatur secundo. utrum intellectus noster sit cognitivus et cognitivus. Du itaq. tertio utrum intellectus noster cognoscat habitum eius per suam essentiam.

Utrum appetitus sit principium motus progressivi animalis. questio. xij.

Tabula

An i fantasía sit pñcipiū motu in aialib' im
pfectis qñō mouetur motu pgressiuo. s. mo
u dilatarōis z constrictōis: questio. xij.
Anz necesse sit omne mouens habere sen
sum. questio. xij.

**Sequuntur qñtiones libri puozū
naturaliu. z pñio s' sēsu z sēfato**

Prum corp' aiātū

hic subiectū i libro puozū naturaliu
Et corp' sensiuū i pñti. qñtio. i.

Dubitat pñmo an pñs qñ considerare
d' inuitate z egnitudine.

Dubitat secundo. vtrum medicus incipiat
vbi pñificus desinit.

An omnes sensus exteriores sint neces
sarius animal. questio. ij.

An pñatur pñmo. quare talpa que caret vi
su mouetur motu locali.

Dubitat secundo. quare ceci melius audi
unt quā videntes.

Dubitat tertio an ceci a natiuitate audiētes
sapiētiōres sunt surdis a natiuitate vidētib'.

Dubitat quarto. qñ oēs surdi a natiuitate
sunt muti. Et tamen non omēs muti a natiui
tate sunt surdi.

Dubitat quinto. quare habentes bonum
odorem communiter sunt fatui.

An organū visus sit de natura qñ: q. iij.

Dubitat pñmo. vñd' apparet ille fulgur exi
stens ab oculo motu velociter vel cōstricto in
tenebris vel a palpebris vel oculis velatis.

Dubitat secundo. quare vno oculo nō pos
sumus videre sursum z alio deorsum.

Dubitat tertio quare oculo aliquo aliter cō
stricto acutius videmus quam toto aperto.

Dubitat quarto. quare habēs vñū oculū
habet plus quā mediu visum

An visio fiat extramittendo vel intus
suscipiendo. questio. iij.

Dubitat pñmo. quare est qñ antiqui dixerūt vi
sionē fieri extramittendo z ecōuerso dixerūt
qñ i alijs sensibus sensibilia veniūt ad sensus.

Dubitat secundo. quare est qñ vñga ignita in
extremitate celeriter mota videtur facere quē
dam circulum zc.

Dubitat tertio. quare corpa polita z ter
sa reflectunt lumen z faciunt fulgozem.

Dubitat quarto. quare ē qñ qñs diu fue
rit in tenebris excec at. qñqñ res alba s' imedi
ate vidēdo post educatōem de tenebris.

Dubitat qñto. quare ē qñ aliqñs ernō i nati
mota i qñ iudicat mōtes arbores z trā mouen

Dubitat sexto. quare quedāz animahavi
dent de nocte z alia non.

Dubitat septimo. quare habētes grossos
oculos ceteris panibus habēt peiorē visum.

Dubitat octauo. quare bacul' existēt i aqua
p media pte z p alia media pte extra appa
ret frictus in cōtactu superficie zc.

An organū auditus sit de natura aeris z
organū olfactus de natura ignis. z organū
gustus z tactus de natura terre. qñtio. v.

Dubitat pñmo. quare est qñ dū aliquis odo
rauerit fortes odores aut solē inspererit per
fenestram postea sternutat.

Dubitat secundo. quare tactus sentit calis
dum cum organū eius sit calidus.

Dubitat tertio. quare cuius quis cauitatē
sub planta pedis quam alibi.

Dubitat quarto. quare ē qñ reumatici nō
bene audiunt nec vident nec bene odorant.

Dubitat quinto. quare meli' audimus de
nocte quam de die.

Dubitat sexto. quare ē qñ si pñatur auris i
vno cono ligni lōgi z fiat son' i alio cono illū
sonū pfecte audit quātuncqñ sit parius.

Dubitat septio. quare tempe calido z hūi
do meli' odoramus qñ tēpore calido z sicco.

An diffinitō coloris sit bñ assignata. q. vi

Dubitat pñmo. quare aliqua nō apparent
eiusdē coloris de longe qñ de prope.

Dubitat secundo. quare est qñ si speculū siccū
ponat cōtra solē solus sol apparebit in spe
culo. sed si speculū ponat in aqua cōtra solē
videbitur sol z alius planeta prope solem.

An medij colores generantur ex mixtio
ne colorum extremo: um.

Dubitat pñmo. quare album visus per ni
grum apparet rubeum.

Dubitat secundo. quare aliqui colores ma
gis delectant visum qñ alij.

Dubitat tertio. quare album positū ppe ni
grum magis apparet album z econuerso.

Dubitat quarto vñde pueniūt diuersi colo
res in plumis amuz in modica distantia.

An diuisio saporū sit bñ assignata. q. iij

An sint septem species saporis. q. ij.

An odor sit sumalis euaporano. qñtio. x.

Dubitat pñmo. vñd' odor sit passio humidi
nutrimētalis.

Dubitat secundo. a qñ? aialib' pñcipiūt odo
res delectabiles scōm se z nō ppter escam.

Tabula

Dubitat tercio quare sol⁹ homo sentit odo-
res delectabiles

Dubitat quarto quare homines et alia ani-
malia odorant respirando.

Dubitat. v. vtrum aialia non respirantia sen-
tiant odores

Dubitat. vi. vtrum animalia nutrantur
odoribus

Utrum species odoris distinguantur fm speci-
es saporis. questio. xi.

Dubitat. i. vtrum olfact⁹ mediat inf alios sens⁹.

Dubitat. ii. vtrum odor sit fm se nutritiuus.

Dubitat. iii. vtrum odores florum a solo
homine percipiantur.

Dubitat quarto vtrum homo fm qritatem
sui corporis magnam habeat cerebrum

Utrum qualitates sensibiles diuidantur in in-
finitum. questio. xii.

Utrum sensibilia p prius veniant ad medius
q ad sensum questio. xiii.

Utrum contingat sensum plura simul senti-
re in eodem indiuisibili tpe. questio. xiiii.

Dubitat vtrum indiuisibile possit senti

**Sequuntur questiones de memo-
ria et reminiscencia.**

Utrum memoria

sit preteritorum questio i.
Dubitat primo quare volentes

memorari mouentur capita

Dubitat secundo quare meli⁹ memoramur
in tenebris q in luce

Dubitat tercio quare volentes meditari fa-
cilius aliquod signum.

Dubitat quarto qre qn volum⁹ memorari
aliqui n possu⁹ et aliqui dñ volum⁹ memorari

Utrum memoria sit passio pmi sensitiui. q. ii.

Dubitat primo quare memoramur res absen-
tes et non presentes.

Dubitat secundo vtrum iuuenes et senes sint
male memorie

Dubitat tercio q est causa motus et bonita-
tis memorie.

Utrum reminiscencia sit resumptio noticie elapse
a memoria ex aliquo principio i memoria scripto. iij.

Dubitat primo quare aliquando ab aliquo
pcepto reminiscimur aliquid et qñq ab eodem
illius non reminiscimur.

Dubitat. ii. qre pignit q dñ aliq diligenter q
nit remisci nō pōt et postea facilius potest.

Dubitat tercio qre plures reminiscit
q pcal sunt a pñti et nō eoz q ppe sunt.

Utrum reminiscencia solū inhit hoib⁹ qñ

**Sequuntur questiones de somno
et vigilia.**

Utrum somn⁹ sit

privatio vigilie questio. i.

Dubitat primo cū somnus sit p-
riatio vigilie qre pñtiat somn⁹ i titulo libri

Dubitat secundo quare habentes strictas ve-
nas citius et somn⁹ qñ alij

Utrum somn⁹ et vigilia insit plūris

Dubitat primo qre i somno indicam⁹ nos qñ
q ascendit et dñ p deorsum cadere.

Dubitat secundo quare melancholia min⁹ dona-
munt qñ alij et tñqñ tñqñ mōtis.

Utrum somn⁹ sit passio pmi sensitiui. q. ii.

Dubitat primo vtrum in corde sit pñtiat
motus et pñtiat sensitiuum.

Dubitat secundo vtrum dormientes possunt
exercere opa vigilantium.

Dubitat tercio quare hoies memorantur d
somnia et nō de actibus vigilantium quos ex-
ercent dormiendo puta de motu brachij et c.

Utrum diffinitio somni sit bñ assignata. q. iij.

Dubitat primo vtrum vigilia pñtiat somn⁹

Dubitat secundo qre quedā animalia dor-
miunt oculis apertis.

Utrum somn⁹ sit passio sensitiui. q. v.

Dubitat primo vtrum animal sp memoratur
somnia suorum.

Dubitat secundo quare pñtiat se terri-
bilia videre plures papue in principio nocti

Dubitat tercio quare hoies somniant ma-
gis in senectute q in iuuentute

Utrum diuinatio futuror⁹ effectuum que fit
p somnia sit homini possibilis. Et vtrum sit ali-
qua talis questio. vi.

**Sequuntur questiones de longi-
tudine et breuitate vite.**

Utrum humidū

et calidū sint cause longe vite in
viuentibus et corruptibilib⁹

Utrum eadē animalia sint longioris vite in lo-
cis calidis q in locis frigidis et c.

Epigramma Iohannis verforis.

Est ille tuus doctor parisea: pro quo:
non cessas mesto spargere rore genas.
Parribus haud parcas pietateq; iohannes impar.
Qui scripserit quicquid philosophia docet.
Nam quis alie gloriule modulamina temptet.
Nulla potest modulos equiparare tuos.
Et alia paleas ex istis collige grana.
Qui nostrum sydus qui gloria nostra perhennis.
Omnia tu nostre iura saluta habes.
ta tamen domino de prioris munera laudis.

Ballus germanus semper meis libris repletus.
Darat, amat, emit, meos tota franchia libros.
nus omnis habet: me manus una capit.
Et quidam paller super oscitat odit
Has quidem characteres sculpsit trechseleq; iohannes.
Anno milleno ter. c. li. sociato.
Et adiuncto ter x. semel i q; amoro.

lib. Jag.

ELIOT & CO.
NEW YORK
CHINA

Inc 208

Konserwację papieru i restaurację
oprawy wykonano w Oddziale Konser-
wacji Biblioteki Jagiellońskiej.

luty 1980 - sierpień 1981

